

Madras University Library.

Call Number

Accession Number

Available for loan from

This book should be returned on or before the date last marked below.

1-4 SEP 1976

15 NOV 1984

30 APR

7 SEP 1967

19 FEB 1968

14 APR 1968

21 MAY 1968

21 MAY 1968

30 APR. 70

O. 61

രാമായണം പ്രബന്ധം

ലഘുവ്യാഖ്യാനസഹിതം.

വ്യാഖ്യാതാവ്

കോച്ചുണ്ണിവള്ളി മഠത്തിൽ രാമൻ നമ്പ്യാർ

പെരുവനം.

ക്രാദ.

തൃശിവപേരൂർ

ഭാരതവിലാസം അച്ചുകൂടത്തിൽ അച്ചടിച്ചത്.

പകർപ്പവകാശം വ്യാഖ്യാതാവിനുള്ളതാകുന്നു.

വില നാലുറുപ്പിക മാത്രം.

66724
032:1M932:12
Go

SMITHSONIAN
U.S. NATIONAL

പ്രസാധകൻ

കോച്ചുമ്പിള്ളി മഠത്തിൽ രാമൻ നമ്പ്യാർ.

പ്രസാധകന്റെ
കുറിപ്പ്.

മനുഷ്യന്റെ മാനസികസംസ്കാരത്തിന്നും, തജ്ജന്യമായ മതബോധത്തിന്നും സദാചാരനിഷ്ഠയ്ക്കും, വേദം, പുരാണം, ശാസ്ത്രം മുതലായവ എത്രയും അത്യന്താപേക്ഷിതമാണ്. താത്വികങ്ങളായ താദൃശഗ്രന്ഥങ്ങൾ ദുർഗ്രഹങ്ങളും ഗഹനങ്ങളുമാകയാൽ, അവയുടെ സാരഗ്രഹണത്തിന്നു സാധാരണജനങ്ങൾ സമർത്ഥരാകുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടാണു, പുരാണകഥകളെ പണ്ഡിതന്മാർക്കും പാമരന്മാർക്കും രസിക്കത്തക്കവണ്ണം ശ്രവ്യകാവ്യങ്ങളായും ദൃശ്യകാവ്യങ്ങളായും നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഇവയിൽ, പഠിപ്പോ പരിജ്ഞാനമോ ഒന്നുംതന്നെ ഇല്ലാത്ത പാമരന്മാർക്കു, രുചികരങ്ങളായിട്ടുള്ളവ, ദൃശ്യകാവ്യങ്ങളായ നാടകങ്ങൾ, ചമ്പൂപ്രബന്ധങ്ങൾ മുതലായ ലളിതസാഹിത്യഗ്രന്ഥങ്ങളാണല്ലോ.

ദൃശ്യകാവ്യങ്ങളിൽപ്പെട്ട ഈ പ്രബന്ധമെന്നുള്ള പ്രസ്ഥാനം, ഹൈന്ദവദേവാലയങ്ങളിലെ ഉത്സവാവസരങ്ങളിൽ നടത്താറുള്ള 'ചാക്യാർകൂത്തു' 'പാഠകം പറയുക' മുതലായ പ്രവചനാഭിനയങ്ങൾക്കു ഉപയോഗിക്കുന്ന ഒന്നാണ്. ഈ ഫലിതമയവും സരസവുമായ നാട്യകലാപ്രസ്ഥാനം, മററു കലകളെപ്പോലെതന്നെ മന്ദപ്രഭമായിക്കഴിഞ്ഞുവെങ്കിലും, ഇന്നും മലയാളത്തിൽ അവിടവിടെ ചില ദേവാലയങ്ങളിൽ 'അടിയന്തരമായി'ട്ടെങ്കിലും നടത്തിപ്പോരുന്നുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു തീരെ നാമാവശേഷമാകുമുമ്പായിത്തന്നെ ഈ പ്രസ്ഥാനത്തെ പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കേണ്ടതു മലയാളികളായ നമ്മുടെ ഒരു കടമയാണ്. എന്നാൽ ഇതിന്റെ പുനരുജ്ജീവനം അത്ര ക്ഷിപ്രസാദ്ധ്യമായ ഒന്നല്ലെങ്കിലും, ഇതിന്നു അടിസ്ഥാനമായ മൂലഗ്രന്ഥങ്ങളെങ്കിലും നശിച്ചു നാമാവശേഷമായിപ്പോകാതിരിക്കണമല്ലോ. ഈ ഒരു ബോധമാണ് എന്നെ ഈ പ്രസിദ്ധീകരണത്തിന്നു പ്രേരിപ്പിച്ചത്. ഇതിൽ എന്റെ അശക്തിയ്ക്കൊത്തവണ്ണം ഒരു ലഘുവ്യാഖ്യാനം ചേർത്തിട്ടുള്ളത് വ്യുൽപിൽസുക്കളായ വിദ്യാർത്ഥികൾക്കുംകൂടി കുറച്ചെങ്കിലും ഉപയോഗപ്രദമായാൽ ഞാൻ കൃതാർത്ഥനായി.

എന്നാൽ ഈ വ്യാഖ്യാനത്തിൽ എന്റെ അവ്യുല്പന്നങ്ങളായ കൈവിരലുകൾക്കു പലവിധത്തിലും പ്രമാദങ്ങൾ പററിയിട്ടുണ്ടാവാം; അവയെ സഹൃദയന്മാർ സദയം ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുതരുവാനും, ഈ പ്രസിദ്ധീകരണത്തിൽ വേണ്ടപ്പെട്ട സഹായസഹകരണങ്ങൾ ചെയ്തുതരുവാനും അഭ്യർത്ഥിച്ചുകൊണ്ട് ഈ കുറിപ്പ് ഇവിടെ ഉപസംഹരിക്കുന്നു.

എന്നു,

പ്രസാധകൻ.

17 FEB 1932

രാക്ഷസോൽപത്തി.

ജഗൽ സിസൃക്ഷോർജ്ജലജാസനസ്യ
പാർശ്വദ്വയാൽ പർവ്വതസന്നികാശൌ
പ്രഹേതിഹേതിവ്യപദേശഭാജൌ
ബഭൂവതുർദ്വൌ രജനീചരേന്ദ്രൌ. 1

വ്യാ—(ജഗൽ) ലോകത്തെ (സിസൃക്ഷോഃ) സൃഷ്ടിപ്പാനാഗ്രഹത്തോടുകൂടിയ (ജലജാസനസ്യ) ബ്രഹ്മാവിന്റെ (പാർശ്വദ്വയാൽ) രണ്ടു പാർശ്വഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും (പർവ്വതസന്നികാശൌ) പർവ്വതതുല്യന്മാരും (പ്രഹേതിഹേതിവ്യപദേശഭാജൌ) പ്രഹേതി എന്നും ഹേതി എന്നും പേരോടുകൂടിയവരുമായ (ദ്വൌ) രണ്ടു (രജനീചരേന്ദ്രൌ) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠന്മാർ (ബഭൂവതുഃ) ഉണ്ടായി.

സം—ലോകത്തെ സൃഷ്ടിപ്പാനാഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ബ്രഹ്മാവിന്റെ രണ്ടു പാർശ്വഭാഗങ്ങളിൽനിന്നു പർവ്വതതുല്യന്മാരും പ്രഹേതി എന്നും ഹേതി എന്നും പേരോടുകൂടിയവരുമായ രണ്ടു രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠന്മാർ ഉണ്ടായി.

തത്ര പ്രഹേതിഃ കില ശാന്തചേതാഃ
സമസ്തഭോഗേഷ്വ വിമുക്തസംഗഃ
അചേതരാഗോ മുനിഭിർന്നിഷേവ്യം
തപോവനം വീതഭയം വിവേശ. 2

വ്യാ—(തത്ര) അവരിൽവച്ച് (പ്രഹേതിഃ കില) പ്രഹേതിയാകട്ടെ (ശാന്തചേതാഃ) ശാന്തചിത്തനായി (സമസ്തഭോഗേഷു) എല്ലാസുഖസാധനങ്ങളിലും (വിമുക്തസംഗഃ) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട ആസക്തിയോടുകൂടിയവനായി (അചേതരാഗഃ) വേർപെട്ടതായ മമതയോടുകൂടിയവനായിട്ട (മുനിഭിഃ) മഹർഷികളാൽ (നിഷേവ്യം) സേവിക്കപ്പെട്ടവാൻ യോഗ്യമായ (തപോവനം) തപോവനത്തെ (വീതഭയം) നിർഭയമാകുംവണ്ണം (വിവേശ) പ്രാപിച്ചു.

സം—അവരിൽ പ്രശാന്തചിത്തനായ പ്രഹേതി സുഖസാധനങ്ങളിലൊന്നിലും ആഗ്രഹമില്ലാതെ എല്ലാറ്റിലും മമതയെ ഉപേക്ഷിച്ചു

മഹർഷിമാർക്കു താമസിക്കുവാൻ ഉചിതമായ തപോവനത്തെ നിർഭയമാകും വണ്ണം പ്രവേശിച്ചു.

ഹേതിഃ കാലസഹോദരീമുവഹൽ പ്രാസൂത സാ പുത്രകം
വിദ്യുൽകേശമസാവപി പ്രിയതമായുക്തോനുപഹം സഞ്ചരൻ
പുത്രം സാലകടങ്കടാ വിഷയിണീ ത്യക്തപാ സുകേശം വനേ
ഭർത്രാ സാകമഗാദസൌ ശിവവരാൽ പ്രാപ്തഃ പരം യൌവനം. 3

വ്യാ—(ഹേതിഃ) ഹേതി (കാലസഹോദരീം) അന്തകന്റെ സോദരിയേ (ഉവേഹൽ) വിവാഹം ചെയ്തു (സാ) അവൾ (വിദ്യുൽകേശം) വിദ്യുൽകേശനെന്ന (പുത്രകം) പുത്രനെ (പ്രാസൂത) പ്രസവിച്ചു (അസൌ അപി) ഇവനും (പ്രിയതമായുക്തഃ) ഭാര്യയോടുമേന്നവനായിട്ട (അനുപഹം) എല്ലായ്പോഴും (സഞ്ചരൻ) സഞ്ചരിക്കുന്നവനായി (വിഷയിണീ) ഭർത്തൃസുഖത്തിലത്യാശയുള്ള (സാലകടങ്കടാ) സാലകടങ്കടാ (വനേ) കാട്ടിൽവച്ചു (സുകേശം) സുകേശനാകുന്ന (പുത്രം) പുത്രനെ (ത്യക്തപാ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (ഭർത്രാ) ഭർത്താവിനോടുകൂടെ (അഗാൽ) പോയി (അസൌ) ഇവൻ (ശിവവരാൽ) പരമേശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ട (വരം) ശ്രേഷ്ഠമായ (യൌവനം) യൌവനത്തെ (പ്രാപ്തഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഹേതി കാലസോദരിയായ ഭയയെ വിവാഹം ചെയ്തു. അവളോടുകൂടെ സുഖിച്ചുനിവസിക്കുന്ന കാലത്ത് വിദ്യുൽകേശനെന്ന പേരായ ഒരു പുത്രനുണ്ടായി. ഈ വിദ്യുൽകേശൻ സാലകടങ്കടാ എന്ന പേരായ ഒരു കന്യകയെ വിവാഹം ചെയ്തു അവളോടുകൂടെ സഞ്ചരിക്കുന്നകാലത്ത് സാലകടങ്കടാ ഒരു വനത്തിൽവെച്ചു സുകേശനെന്ന ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിച്ചു. ഉടൻതന്നെ വിഷയാസക്തയായ അവൾ പുത്രനെ ഉപേക്ഷിച്ചു ഭർത്താവിനോടുകൂടെ പോകുകയും ചെയ്തു. പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാർ വൃഷഭോത്തുഡന്മാരായിട്ട് ഉപരിഭാഗത്തിൽകൂടി പോകുന്ന കാലത്ത് ഈ പുത്രൻ വനത്തിൽ കിടന്നു നിലവിളിക്കുന്നതിനെകേട്ട് സമീപത്തിൽവന്ന് "രാക്ഷസജാതിയിൽ ജനിക്കുന്നവരെല്ലാം പ്രസവിച്ചതിനുശേഷം മൂന്നുമുക്കാൽ നാഴികകൊണ്ടു യൌവനത്തെ പ്രാപിക്കട്ടെ" എന്നിപ്രകാരം പരമേശ്വരനും, "ഗർഭോൽപാദനം കഴിഞ്ഞു മൂന്നുമുക്കാൽ നാഴികകൊണ്ടു ഗർഭം പൂർണ്ണമായി ഭവിക്കട്ടെ" എന്നിപ്രകാരം പാർവ്വതിയും അനുഗ്രഹിച്ചു. ഇപ്രകാരമുള്ള പരമേശ്വരാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു സുകേശൻ ഉടനെ യൌവനാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചു.

തദാ മഹേശസ്യ വരപ്രഭാവതഃ
സദ്യസ്സുകേശോഽഭവദാത്തയൌവനഃ
സ ചോപയേമേ തനുജാം പ്രജാപതേ-
ർദ്ദക്ഷസ്യ താം ദേവവതീം മനോഹരാം 4

വ്യാ—(തദാ) അപ്പോൾ (സുകേശഃ) സുകേശൻ (മഹേശസ്യ) പരമേശ്വരന്റെ (വരപ്രഭാവതഃ) വരപ്രഭാവം ഹേതുവായി (സദ്യഃ) വേഗത്തിൽ (ആത്തയൌവനഃ) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട യൌവനത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (അഭവൽ) ഭവിച്ചു. (സഃ ച) അവനും (ദക്ഷസ്യ) ദക്ഷനാകുന്ന (പ്രജാപതേഃ) പ്രജാപതിയുടെ (തനുജാം) പുത്രിയും (മനോഹരാം) മനോഹാരിണിയുമായ (താം ദേവവതീം) ആ ദേവവതിയെ (ഉപയേമേ) വിവാഹം ചെയ്തു.

സാ—അപ്പോൾ ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹമാഹാത്മ്യം ഹേതുവായിട്ട് സുകേശൻ യൌവനയുക്തനായി ഭവിച്ചു. അതിനുശേഷം അവൻ ദക്ഷപ്രജാപതിയുടെ പുത്രിയും സുന്ദരിയുമായ ദേവവതിയെ വിവാഹം ചെയ്തു.

തസ്മാന്മാലിസുമാലിമാല്യവദുദാരാഖ്യാസ്സുതാ രാക്ഷസാ
ജാതാസ്തേ സുരലോകശില്പിമഭിഗമ്യാഭ്യർത്ഥയന്തി സ്മ തം
ഹേ തഷ്ടഃ സുരഗേഹകർമ്മനിപുണശ്ചേതി പ്രസിദ്ധോ ഭവാൻ
ലോകേ രമ്യതരം കരോതു ഭവനഞ്ചാസ്മാദൃശാം രക്ഷസാം. 5

വ്യാ—(തസ്മാൽ) അവനിൽനിന്ന് (മാലിസുമാലിമാല്യവദുദാരാഖ്യാഃ) മാലി, സുമാലി, മാല്യവാൻ എന്നിങ്ങനെ ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ പേരുകളോടുകൂടിയ (ത്രയഃ) മൂന്ന (രാക്ഷസാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (ജാതാഃ) ഉണ്ടായി (തേ) അവർ (സുരലോകശില്പിം) ദേവലോകത്തിലുള്ള ശില്പിയെ (അഭിഗമ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (തം) അദ്ദേഹത്തോട് (അഭ്യർത്ഥയന്തി സ്മ) അഭ്യർത്ഥിച്ച (ഹേ തഷ്ടഃ) അല്ലയോ വിശ്വകർമ്മൻ (സുരഗേഹകർമ്മനിപുണഃ ച ഇതി) സൃഷ്ടിനിർമ്മാണത്തിൽ സമർത്ഥനെന്ന (പ്രസിദ്ധഃ) പ്രസിദ്ധനായ (ഭവാൻ) അങ്ങ് (ലോകേ) ലോകത്തിൽ (അസ്മാദൃശാം) ഞങ്ങളേപ്പോലെയുള്ള (രക്ഷസാം) രാക്ഷസന്മാർക്ക് (രമ്യതരം) ഏറ്റവും മനോഹരമായ (ഭവനം) ഗൃഹത്തെ (കരോതു) ചെയ്യുന്നതാണ്.

സാ—ആ സുകേശന്ന മാലി എന്നും, സുമാലി എന്നും, മാല്യവാൻ എന്നും മൂന്ന പുത്രന്മാരുണ്ടായി. അവർ സൃഷ്ടിയിലെ ആശ്ച

രിയായ വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു "അല്ലയോ വിശ്വകർമ്മൻ! സ്വർഗ്ഗനിർമ്മാണംകൊണ്ട് സമർത്ഥനെന്നു പേരു സിദ്ധിച്ച അങ്ങ് ഞങ്ങളേപ്പോലുള്ള രാക്ഷസന്മാർക്കു താമസിക്കുവാൻ ലോകത്തിൽ എവിടെയെങ്കിലും മനോഹരമായ ഒരു ഭവനം ഉണ്ടാക്കിത്തരേണമേ." എന്നിപ്രകാരം അപേക്ഷിച്ചു.

ത്വഷ്ടാ ത്വഷ്ടാപദക്ഷ്മാധരപൃഥുവരണാം നിർമ്മമേ നിർമ്മലാംബു-
ഭ്രാജദ്വാപീശതാലംകൃതവിവിധഗൃഹാരാമരമ്യോപകണ്ഠാം
നാമ്നാ ലങ്കാമലങ്കാമപി മണിഭവനശ്രേണിശോണപ്രകാശാം
താന്താരീണാമമീഷാമധിജലധി സുബേലാചലേ രാജധാനീം. 6

വ്യാ—(ത്വഷ്ടാ തു) വിശ്വകർമ്മാവാകട്ടെ (അഷ്ടാപദക്ഷ്മാധരപൃഥുവരണാം) മഹാമേരുപോലെ വലിയ മതിലുകളോടുകൂടിയും (നിർമ്മലാംബുഭ്രാജദ്വാപീശതാലംകൃതവിവിധഗൃഹാരാമരമ്യോപകണ്ഠാം) ശുദ്ധജലങ്ങളേക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന തടാകസമൂഹങ്ങളാൽ അലംകൃതങ്ങളായ നാനാവിധ ഗൃഹങ്ങളേക്കൊണ്ടും ഉദ്യാനങ്ങളേക്കൊണ്ടും മനോഹരമായ സമീപപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും (അലം) ഏററവും (മണിഭവനശ്രേണിശോണപ്രകാശാം) രത്നഭവനസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോണവർണ്ണമായ പ്രകാശത്തോടുകൂടിയതും (നാമ്നാ) പേരുകൊണ്ടു (ലങ്കാം) ലങ്കയുമായ (കാമപി) ഒരു (രാജധാനീം) രാജധാനിയെ (താന്താരീണാം) താന്തന്മാരായ ശത്രുക്കളോടുകൂടിയ (അമീഷാം) ഇവർക്ക് (അധിജലധി) സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിൽ (സുബേലാചലേ) സുബേലപർവ്വതത്തിൽ (നിർമ്മമേ) ഉണ്ടാക്കി.

സാ—വിശ്വകർമ്മാവ് മാലി—സുമാലി—മാല്യവാന്മാരുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിലുള്ള സുബേലപർവ്വതത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തിങ്കൽ സർവ്വശത്രുക്കളേയും ജയിച്ചവരായ ഇവർക്ക് ലങ്ക എന്നുപേരോടുകൂടിയ ഒരു രാജധാനിയെ ഉണ്ടാക്കി. ഈ രാജധാനി മഹാമേരുപോലെ വലിയ മതിലുകളെക്കൊണ്ടും ശുദ്ധജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞ അനേകം തടാകങ്ങളേക്കൊണ്ടും നാനാവിധങ്ങളായ ഗൃഹങ്ങളേക്കൊണ്ടും ഉദ്യാനങ്ങളേക്കൊണ്ടും ഏററവും മനോഹരമായതും രത്നഭവനങ്ങളുടെ ശോഭകൊണ്ടു സകലദിക്കുകളേയും ശോണവർണ്ണമാക്കി ചെയ്യുന്നതുമായിരുന്നു.

തേ വീരാ രാക്ഷസേന്ദ്രാസ്ത്രിദശപുരവധൂമണ്ഡലോദ്ദാമരാജൽ
കേശാന്താകൃഷ്ടിലീലാരസകശലകരാഗ്രോല്ലസന്മണ്ഡലാഗ്രാഃ
വിശ്വം വിത്രാസയന്തോ നിശിചരനിവഹൈസ്സേവ്യമാനാസ്സമാനാ
ലങ്കാം ശങ്കാവിഹീനാസ്സസുഖമധിവസന്തി സ്മ ദർപ്പാഭിപൂർണ്ണാഃ. 7

വ്യാ—(ത്രിദശപുരവധൂമണ്ഡലോദ്ദാമരാജൽകേശാന്തകൃഷ്ടിലീലാരസകൃശലകരാഗ്രോല്ലസന്മണ്ഡലാഗ്രൈഃ) സപത്നീസമൂഹത്തിന്റെ ഏറവും ശോഭിക്കുന്ന ചികുരാഗ്രത്തിന്റെ ആകർഷണമാകുന്ന ക്രീഡയിൽ രസത്തോടുകൂടിയവരും സമർത്ഥമായ കരാഗ്രത്തിൽ ശോഭിക്കുന്ന വാളോടുകൂടിയവരും (വിശ്വം) ലോകത്തെ (വിത്രാസയന്തഃ) ഏറവും ഭയപ്പെടുത്തുന്നവരും (നിശിചരനിവഹൈഃ) രാത്രിഞ്ചരവൃന്ദങ്ങളാൽ (സേവ്യമാനഃ) ആശ്രയിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നവരും (സമാനൈഃ) അഭിമാനത്തോടുകൂടിയവരും (ദർപ്പാഭിപൂർണ്ണൈഃ) ഗർവ്വുകൊണ്ടു നിറഞ്ഞവരും (വീരൈഃ) വീരന്മാരുമായ (തേ രാക്ഷസേന്ദ്രൈഃ) ആ രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠന്മാർ (ശങ്കാവിഹീനൈഃ) നിശ്ശങ്കന്മാരായിട്ടു (സസുഖം) സുഖത്തോടുകൂടിത്തന്നെ (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (അധിവസന്തി സ്മ) അധിവസിച്ചു.

സാ—വീരന്മാരായ മാലി സുമാലി മാല്യവാന്മാർ വിശ്വകർമ്മാവിനാൽ ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കപ്പെട്ട ലങ്കാരാജധാനിയിൽ ആരേയും ഭയപ്പെടാതെ സുഖമായിത്തന്നെ താമസിച്ചു. കാരണം, ഇവർ വിഷമംകൂടാതെ സമ്പത്തിൽ ചെന്നു ഇന്ദ്രാദികളെ ജയിച്ചു ദേവസ്ത്രീകളുടെ കേശാകർഷണങ്ങളെ ചെയ്വാൻ സമർത്ഥങ്ങളായ കൈകളിൽ വാളെടുത്തവരും ലോകങ്ങളെ ഭയപ്പെടുത്തുന്നവരും രാക്ഷസവൃന്ദത്താൽ ആശ്രയിക്കപ്പെടുന്നവരും അഭിമാനികളും ഏറവും ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരും ആകുന്നു.

തൽപുത്രഭൃത്യനിവഹൈരുതകോടിസംഖ്യൈഃ
ക്രീഡാവിധൂതശതകോടിധരാനുഭാവൈഃ
വിത്രാസിതം വിഗതധർമ്മമപേതശർമ്മ
വിശ്വാന്തരാളമഖിലം വിവശം ബഭൂവേ. 8

വ്യാ—(ക്രീഡാവിധൂതശതകോടിധരാനുഭാവൈഃ)ലീലകൊണ്ടു നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രപരാക്രമത്തോടുകൂടിയവരും (ശതകോടിസംഖ്യൈഃ) അനേകന്മാരുമായ (തൽപുത്രഭൃത്യനിവഹൈഃ) അവരുടെ പുത്രന്മാരുടേയും ഭൃത്യന്മാരുടേയും സമൂഹങ്ങളാൽ (അഖിലം) സർവ്വമായ (വിശ്വാന്തരാളം) ലോകാന്തർഭാഗം (വിത്രാസിതം) ഏറവും ഭയപ്പെടുത്തപ്പെട്ടതായും (വിഗതധർമ്മം) നഷ്ടധർമ്മമായും (അപേതശർമ്മ) സൌഖ്യമില്ലാത്തതായും (വിവശം) പരവശമായും (ബഭൂവേ) ഭവിച്ചു.

സാ—നേരംപോക്കായിട്ടു ഇന്ദ്രനെ ജയിച്ചവരായ അനവധ്യം അവരുടെ പുത്രന്മാരും ഭൃത്യഗണങ്ങളുംകൂടി സകല ജനങ്ങളേയും ഭയപ്പെടുത്തിയും ധർമ്മങ്ങളെ നശിപ്പിച്ചും ലോകാന്തർഭാഗത്തെ സുഖമില്ലാതെ പരവശമാക്കിത്തീർത്തു.

അഥ ദിവിഷദാം വർഗ്ഗഃ സപദ്യാച്ചിരായ നിരാകൃതഃ
സരസിജഭവാ സാർദ്ധം ശർവ്വാണവാദപുരസ്സരഃ
വിബുധവിമതശ്രേണീദർപ്പവ്യപോഹനപണ്ഡിതം
ശരണമഗമദ്ദേവം ക്ഷീരാംബുധിക്ഷയമക്ഷയം. 9

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (സപദ്യാൽ) സപദ്യത്തിൽനിന്നു (ചിരായ) വളരെക്കാലമായിട്ട് (നിരാകൃതഃ) ദൂരീകരിക്കപ്പെട്ടതും (ശർവ്വാണവാദപുരസ്സരഃ) പരമേശ്വരന്റെ അനുവാദത്തെ മുൻനിർത്തിയതുമായ (ദിവിഷദാം) ദേവകളുടെ (വർഗ്ഗഃ) സമൂഹം (സരസിജഭവാ സാർദ്ധം) ബ്രഹ്മാവിനോടുകൂടെ (വിബുധവിമതശ്രേണീദർപ്പവ്യപോഹനപണ്ഡിതം) അസുരസമൂഹത്തിന്റെ ഗർവ്വിന്റെ നശിപ്പിക്കലിൽ സമർത്ഥനും (ക്ഷീരാംബുധിക്ഷയം) ക്ഷീരസമുദ്രമാകുന്ന ശയനത്തോടുകൂടിയവനും (അക്ഷയം) നാശമില്ലാത്തവനുമായ (ദേവം) ശ്രീനാരായണനെ (ശരണം) ആശ്രയമായിട്ട് (അഗമൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിനനന്തരം രാക്ഷസന്മാരാൽ ആട്ടിക്കളയപ്പെട്ടവരായ ദേവകൾ വളരെക്കാലംകഴിഞ്ഞതിനുശേഷം പരമേശ്വരന്റെ അനുവാദത്തോടുകൂടെ ബ്രഹ്മാവിനോടൊന്നിച്ചു അസുരഗർവ്വത്തെ നശിപ്പിക്കാൻ സമർത്ഥനും ക്ഷീരാബ്ധിശായിയും നാശമില്ലാത്തവനുമായ ശ്രീനാരായണനെ ശരണംപ്രാപിച്ചു.

അഥ ഭഗവതാ ഭക്ത്യൈകപ്രസാദിതചേതസാ
നിജവധവിധിം ശ്രുത്വാ സാക്ഷാൽ സമാശ്രുതമുദ്ധതാഃ
നിശിചരവരാസ്സദ്യഃ കോപാവലേപകഷായിതാഃ
സബലനിവഹാസ്സംഗ്രാമായ ത്രിവിഷ്ടപമഭ്യയുഃ. 10

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ഭക്ത്യൈകപ്രസാദിതചേതസാ) ഭക്തിയുടെ ആധിക്യത്താൽ സന്തോഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയ (ഭഗവതാ) ശ്രീനാരായണനാൽ (സമാശ്രുതം) സത്യംചെയ്യപ്പെട്ടതിനെ (സാക്ഷാൽ ശ്രുത്വാ) പ്രത്യക്ഷമായി കേട്ടിട്ട് (സമുദ്ധതാഃ) ഗർവിഷ്ഠന്മാരായ (നിശിചരവരാഃ) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠന്മാർ (കോപാവലേപകഷായിതാഃ) കോപം കൊണ്ടും ഗർവ്വുകൊണ്ടും കലങ്ങിയവരായി (സബലനിവഹാഃ) സൈന്യസമൂഹത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട (സംഗ്രാമായ) യുദ്ധത്തിനായിക്കൊണ്ട് (ത്രിവിഷ്ടപം) സപദ്യത്തിലേക്ക് (അഭ്യയുഃ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—അതിനനന്തരം ഭക്തിയുടെ ആധിക്യത്താൽ സന്തുഷ്ടനായ പദ്മനാഭൻ മധുരഭാഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദേവകളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു

രാക്ഷസന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു സത്യംചെയ്തു, അവരെ മടക്കി അയച്ച സമയത്തിങ്കൽ ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ രാക്ഷസവീരന്മാർ ഭഗവാന്റെ പ്രതിജ്ഞാവൃത്താന്തത്തെ കേട്ട് കോപഗർവ്വങ്ങളെക്കൊണ്ടു തന്റേടമില്ലാതെ സൈന്യസമേതന്മാരായിട്ട് യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിച്ചു.

അന്യോന്യശസ്ത്രപരികൃത്തസുരാസുരൌഘ_
ഗാത്രക്ഷരദ്ദുധിരതൃഷിതവിശ്വചക്രഃ
ആസീദധിത്രിദശലോകമശേഷലോക_
വിസ്മാപകസ്തദനു യുദ്ധമഹോ മഹീയാൻ. 11

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (അധിത്രിദശലോകം) സ്വർഗ്ഗത്തിൽ (അന്യോന്യശസ്ത്രപരികൃത്തസുരാസുരൌഘ ഗാത്രക്ഷരദ്ദുധിരതൃഷിതവിശ്വചക്രഃ) അന്യോന്യം ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു മുറിക്കപ്പെട്ട ദേവാസുരസമൂഹത്തിന്റെ ശരീരങ്ങളിൽനിന്നു ഒഴുകുന്ന രക്തത്താൽ വ്യാപ്തമായ ലോകചക്രത്തോടുകൂടിയതും (അശേഷലോകവിസ്മാപകഃ) സർവ്വലോകങ്ങളേയും വിസ്മയിപ്പിക്കുന്നതും (മഹീയാൻ) വലിയതുമായ (യുദ്ധമഹഃ) യുദ്ധോത്സവം (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം സ്വർഗ്ഗത്തിൽവെച്ചു ദേവാസുരന്മാർ പരസ്പരം പ്രയോഗിക്കുന്ന ആയുധങ്ങൾകൊണ്ടു മുറിഞ്ഞ ശരീരത്തിൽനിന്നു ഒലിക്കുന്ന രക്തങ്ങളേക്കൊണ്ടു ലോകത്തെ നിറച്ചുകൊണ്ടു സകലർക്കും അത്ഭുതത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവിധത്തിൽ വലിയ യുദ്ധോത്സവത്തെ ചെയ്തു.

ചാമീകരാചലസമുജ്വലചാരുഗാത്ര_
മാസ്ഥായ പക്ഷിവരമക്ഷതശക്തിഭ്രമാ
സംഗ്രാമരംഗഭുവി സർവ്വസുരാരിഗർവ്വ_
സർവ്വംകഷസ്സരഭസം ഹരിരാവിരാസീൽ. 12

വ്യാ—(അക്ഷതശക്തിഭ്രമാ) നാശരഹിതമായ ബലാധിക്യത്തോടുകൂടിയവനും (സർവ്വസുരാരിഗർവ്വസർവ്വംകഷഃ) എല്ലാ അസുരന്മാരുടേയും ഗർവ്വത്തെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കുന്നവനുമായ (ഹരിഃ) ശ്രീനാരായണൻ (ചാമീകരാചലസമുജ്വലചാരുഗാത്രം) കനകഗിരിപോലെ പ്രകാശമാനവും മനോഹരവുമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ (പക്ഷിവരം) ഗരുഡനെ (ആസ്ഥായ) ആരോഹണംചെയ്തിട്ടു (സംഗ്രാമരംഗഭുവി) സമരാങ്കണത്തിൽ (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (ആവിരാസീൽ) പ്രത്യക്ഷമായി.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ അനശ്വരപരാക്രമനും അസുരന്മാരുടെ ഗർവ്വിനെ കളയുന്നവനുമായ ശ്രീനാരായണൻ മഹാമേരുവിനേപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്നവനും മനോഹരനുമായ ഗരുഡന്റെ പുറത്തു കയറി വേഗത്തിൽ യുദ്ധഭൂമിയിൽ പ്രത്യക്ഷമായി.

നീലാംഭോവാഹമാലാനിരുപമസുഷമാചോരമുദ്ദാമരാജൽ-
ഭൂഷാരത്നാംശുജാലവ്യതികരശബളീഭൂതവിശ്വാവകാശം
മൌകുന്ദം ലോകകന്ദം കരസരസിരുഹാഗ്രോല്ലസച്ഛംഖചക്രം
ദൃഷ്ട്വാ ദീപ്തം വപുസ്തദ്രിപുകുലമഖിലം നഷ്ടസംജ്ഞം ബഭൂവ. 13

വ്യാ—(നീലാംഭോവാഹമാലാനിരുപമസുഷമാചോരം) നീലമേഘസമൂഹത്തിന്റെ സാദൃശ്യശൂന്യമായ കാന്തിയെ മോഷ്ടിക്കുന്നതും (ഉദ്ദാമരാജൽഭൂഷാരത്നാംശുജാലവ്യതികരശബളീഭൂതവിശ്വാവകാശം) ഏററവും ശോഭിക്കുന്ന അലങ്കാരരത്നങ്ങളുടെ രശ്മിസമൂഹങ്ങളുടെ സമ്പർക്കം കൊണ്ടു ശബളവർണ്ണമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ലോകാന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയതും (കരസരസിരുഹപ്രോല്ലസച്ഛംഖചക്രം) കരാരവിന്ദത്തിൽ പ്രകാശിക്കുന്ന ശംഖചക്രങ്ങളോടുകൂടിയതും (ലോകകന്ദം) ലോകങ്ങൾക്കു മൂലകാരണവും (മൌകുന്ദം) മുകുന്ദസംബന്ധിയുമായ (തൽ വപുഃ) ആ ശരീരത്തെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ടു (അഖിലം) സർവ്വമായ (രിപുകുലം) ശത്രുസമൂഹം (നഷ്ടസംജ്ഞം) നഷ്ടചൈതന്യമായി (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—നീലമേഘസമൂഹത്തിന്റെ സാദൃശ്യശൂന്യമായ കാന്തിയെ കവരുന്നതും ഏററവും ശോഭമാനങ്ങളായ അലങ്കാരരത്നങ്ങളുടെ കിരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു സകല ദിക്കുകളേയും ശബളവർണ്ണമാക്കി ചെയ്യുന്നതും കരാരവിന്ദങ്ങളിൽ ശോഭിക്കുന്ന ശംഖചക്രങ്ങളോടുകൂടിയതും ലോകങ്ങൾക്കാധാരഭൂതവുമായ ആ വിഷ്ണുശരീരത്തെ കണ്ടിട്ടു ശത്രുസമൂഹമെല്ലാം ചൈതന്യമില്ലാതെ ഭവിച്ചു.

അഥ മാല്യവദാദയോചലസ്ഥിരസാരാ യുധി കൂടയോധിനഃ
കുലിശാങ്കിതപാണിമഭ്യയുഃ സഹസാ വൈരിബലാർദ്ദനം ഹരിം. 14

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അചലസ്ഥിരസാരാഃ) പർവ്വതംപോലെ നിശ്ചലമായ ബലത്തോടുകൂടിയവരും (കൂടയോധിനഃ) വ്യാജയുദ്ധം ചെയ്യുന്നവരുമായ (മാല്യവദാദയഃ) മാല്യവാൻതുടങ്ങിയുള്ളവർ (യുധി) യുദ്ധത്തിൽ (കുലിശാങ്കിതപാണിം) ഇന്ദ്രനേയും (വൈരിബലാർദ്ദനം) ശത്രുബലത്തെ നശിപ്പിക്കുന്ന (ഹരിം) വിഷ്ണുവിനേയും (അഭ്യയുഃ) എതിർത്തു

സം—അനന്തരം പർവ്വതം പോലെ ദൃഢമായ ബലത്തോടുകൂടിയ വരും മായായുദ്ധത്തിൽ സമർത്ഥന്മാരുമായ മാല്യവാൻ തുടങ്ങിയുള്ള രാക്ഷസന്മാർ യുദ്ധത്തിൽ വജ്രായുധപാണിയായ ഇന്ദ്രനേയും ശത്രുനിഷൂദനനായ ശ്രീനാരായണനേയും എതിർത്തു.

ശ്രീശാർങ്ഗോന്മുക്തബാണൈശ്ഛകലിതവപുഷഃ കേചിദേചിൽപ്രഹാരൈഃ
കൌമോദക്യാ വിശീർണ്ണാഃകബളിതധൃതയഃ ശംഖശബ്ദൈസ്തഥാന്യേ
കേചിച്ചക്രപ്രഹാരക്ഷണഹൃതശിരസഃ കേചി നിസ്ത്രിംശകൃത്താഃ
കിം വാശിഷ്യന്തയാനാ ബഹുവിധവിപദം പ്രാപിതാ മാധവേന. 15

വ്യാ—(കേചി) ചിലർ (ശ്രീശാർങ്ഗോന്മുക്തബാണൈഃ) വിഷ്ണുചാപപ്രയുക്തങ്ങളായ ശരങ്ങളേക്കൊണ്ടു (ശകലിതവപുഷഃ) ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവരായും (കേചിൽ) ചിലർ (കൌമോദക്യാ) ഗദകൊണ്ടുള്ള (പ്രഹാരൈഃ) പ്രഹരങ്ങൾകൊണ്ട് (വിശീർണ്ണാഃ) പൊടിക്കപ്പെട്ടവരായും (തഥാ അന്യേ) അപ്രകാരം മറവുള്ള ചിലർ (ശംഖശബ്ദൈഃ) ശംഖനാദങ്ങളാൽ (കബളിതധൃതയഃ) നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ധൈര്യത്തോടുകൂടിയവരായും (കേചിൽ) ചിലർ (ചക്രപ്രഹാരക്ഷണ ഹൃതശിരസഃ) ചക്രപ്രഹാരസമയത്തിങ്കൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട ശിരസ്സോടുകൂടിയവരായും (കേചി) ചിലർ (നിസ്ത്രിംശകൃത്താഃ) വാളുകൊണ്ടു ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ടവരായും ഭവിച്ചു. (വാശിഷ്യ) വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു (കിം) എന്താകുന്നു (യാതുധാനാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (മാധവേന) മാധവനാൽ (ബഹുവിധ വിപദം) അനേകവിധമായ ആപത്തിനെ (പ്രാപിതാഃ) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവരായി.

സം—ശ്രീനാരായണൻ യുദ്ധത്തിന്നാഗതന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരിൽ ചിലരെ ശരംപ്രയോഗിച്ചു ശരീരത്തെ പിളർന്നും ചിലരെ ഗദകൊണ്ടടിച്ചു തകർത്തും ചിലരേ ശംഖനാദംകൊണ്ടു നഷ്ടധൈര്യന്മാരാക്കിയും ചിലരെ ചക്രപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടു കഴുത്തറുത്തും ചിലരെ വാളുകൊണ്ടു വെട്ടിയും നിഗ്രഹിച്ചു. വളരെ പറഞ്ഞിട്ടെന്തുകാര്യമുണ്ട്. രാക്ഷസന്മാർ ശ്രീനാരായണനിൽ നിന്നു അനേകം വിധത്തിലുള്ള ആപത്തുകളെ പ്രാപിച്ചു.

സക്രോധസംപ്രേരിതദൃഷ്ടിപാതൈർവ്വിക്രോശയന്തം വിബുധേന്ദ്രചക്രം
ചക്രായുധശ്ചക്രനികൃത്തകണ്ഠം ചക്രേ തദാ മാലിനമാജിമദ്ധ്യേ. 16

വ്യാ— (സക്രോധസംപ്രേരിതദൃഷ്ടിപാതൈഃ) കോപത്തോടുകൂടിയവണ്ണം അയക്കപ്പെട്ട ദൃഷ്ടിപതനങ്ങളെക്കൊണ്ടു (വിബുധേന്ദ്രചക്രം) ദേവ

പ്രമാണികളുടെ സമൂഹത്തെ (വിത്രാസയന്തം) ഭയപ്പെടുത്തുന്ന (മാലിനം) മാലിയേ (ചക്രായുധഃ) ശ്രീനാരായണൻ (ആജിമദ്ധ്യേ) യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ (ചക്രനികൃത്തകണ്ഠം) ചക്രംകൊണ്ടു മുറിക്കപ്പെട്ട കഴുത്തോടുകൂടിയവനാക്കി (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—കോപത്തോടുകൂടെയുള്ള ഓരോ നോട്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടു വേ സംഘത്തെ ഭയപ്പെടുത്തുന്ന മാലിയേ ചക്രായുധനായ ശ്രീനാരായണൻ യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ച് ചക്രം കൊണ്ടു കഴുത്തറുത്തു നിഗ്രഹിച്ചു.

തദനു ച ഹതശേഷാസ്സത്വരം സത്വഹീനാ
ഭയവിഗളിതനാനാശസ്ത്രതൂണീശിരസ്രുഃ
മധുരിപുശരജാലൈഃ പൃഷ്ഠതസ്സുദ്യമാനാഃ
കഥമപി രണരംഗാദ്ദുദ്രുവുർയ്യാതുധാനാഃ. 17

വ്യാ—(തദനു ച) തദനന്തരമാകട്ടെ (ഹതശേഷാഃ) നിഗ്രഹിച്ചു കഴിച്ചു ബാക്കിയുള്ളവരും (സത്വഹീനാഃ) ദുർബ്ബലന്മാരും (ഭയവിഗളിത നാനാശസ്ത്രതൂണീശിരസ്രുഃ) ഭയം ഹേതുവായിട്ടു വീണുപോയ നാനാവിധങ്ങളായ അസ്ത്രങ്ങളോടും ആവനാഴികളോടും തൊപ്പികളോടും കൂടിയവരും (മധുരിപുശരജാലൈഃ) വിഷ്ണുവിന്റെ ശരസമൂഹങ്ങളാൽ (പൃഷ്ഠതഃ) പുറത്തു (താഡ്യമാനാഃ) താഡിക്കപ്പെടുന്നവരുമായ (യാതുധാനാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (കഥമപി) പണിപ്പെട്ടു (രണരംഗാൽ) യുദ്ധഭൂമിയിൽ നിന്നു (സത്വരം) വേഗത്തിൽ (ദുദ്രുവുഃ) ഓടി.

സാ— അതിനുശേഷം ഹതശേഷന്മാരും ദുർബ്ബലന്മാരുമായ രാക്ഷസന്മാർ ഭയം ഹേതുവായിട്ടു കയ്യിൽനിന്നു വീണുപോകുന്ന പലതരം ആയുധങ്ങളേയും, ആവനാഴികളേയും, തൊപ്പികളേയും ഉപേക്ഷിച്ചു പുറത്തുകൊള്ളുന്ന ഭഗവാന്റെ ശരസമൂഹങ്ങളെ സഹിപ്പാൻശക്തന്മാരായിട്ടു പണിപ്പെട്ടു അതിവേഗത്തോടെ യുദ്ധഭൂമിയിൽ നിന്നു ഓടിപ്പോയി.

വിദ്രാവ്യ സംഖ്യേ വിബുധാരിവീരാനുദ്ദാരിദ്രാണബലാനുഭാവഃ
ഭദ്രാവഹോ ഭദ്രജുഷാം ജനാനാം സ ദ്രുഗയാസീൽ സചകമേവധാമ. 18

വ്യാ—(മുദ്ദാരിദ്രാണബലാനുഭാവഃ) അളവറ്റബലാധിക്യത്തോടു കൂടിയവനും (ഭദ്രജുഷാം) സത്തുക്കളായ (ജനാനാം) ജനങ്ങൾക്ക് (ഭദ്രാവഹഃ) മംഗളത്തെ ചെയ്യുന്നവനുമായ (സഃ) അദ്ദേഹം (സംഖ്യേ) യുദ്ധത്തിൽ (വിബുധാരിവീരാൻ) രാക്ഷസവീരന്മാരെ (വിദ്രാവ്യ) ഓടിച്ചിട്ടു (സചകം) തന്നെ സംബന്ധിച്ച (ധാമ ഏവ) ഭവനത്തിൽത്തന്നെ (അയാസീൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിന്നു ശേഷം കണക്കാക്കാൻ വഹിയാത്ത പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനും സൽഗുണസമ്പന്നന്മാർക്കു മംഗളത്തെ ചെയ്യുന്നവനുമായ ശ്രീനാരായണൻ യുദ്ധത്തിൽ ദേവാരികളായ രാക്ഷസന്മാരെ കാടിച്ചുതിന്നുശേഷം തന്റെ സ്ഥാനത്തേ പ്രാപിച്ചു.

ഭഗവൽഭയഭാരഭഗ്നമാനാസ്സഹസാ മാല്യവദാദിയാതുധാനാഃ
അപഹായ നിജാം പുരീഞ്ച ലങ്കാമവിശന്നാശു രസാതലം സശങ്കാഃ.19

വ്യാ—(ഭഗവൽഭയഭാരഭഗ്നമാനാഃ) ഭഗവാനിൽനിന്നുള്ള ഭയഭാരത്താൽ നശിച്ചുപോയ അഭിമാനത്തോടുകൂടിയ (മാല്യവദാദിയാതുധാനാഃ) മാല്യവാൻ തുടങ്ങിയ രാക്ഷസന്മാർ (നിജാം) തന്നെ സംബന്ധിച്ച (ലങ്കാം) ലങ്കയാകുന്ന (പുരീം ച) രാജധാനിയേയും (അപഹായ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (സശങ്കാഃ) ശങ്കയോടു കൂടിയവരായിട്ട (ആശു) വേഗത്തിൽ (രസാതലം) പാതാളത്തെ (അവിശൻ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീനാരായണനെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയാധിക്യം ഹേതുവായിട്ട അഭിമാനന്മാരായ മാല്യവാൻ തുടങ്ങിയ രാക്ഷസന്മാർ തങ്ങളുടെ ലങ്കാരാജധാനിയേയും ഉപേക്ഷിച്ച ഭയത്തോടുകൂടെ പാതാളത്തെ പ്രാപിച്ചു.

അഥ താമമരാരിവിഗ്രഹീനാം പിതുരാദേയ നിദേശമേകപിംഗഃ
പ്രഥമസുതായഃ പുലസ്ത്യസൂനോഃ പ്രഥിതശ്രീശ്ചിരമധ്യവാസ ലങ്കാം. 20

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (പുലസ്ത്യസൂനോഃ) പുലസ്ത്യപുത്രന്റെ (പ്രഥമഃ തനയഃ) പ്രഥമപുത്രനായ (ഏകപിംഗഃ) വൈശ്രവണൻ (പിതുഃ) അച്ഛന്റെ (നിദേശം) കല്പനയേ (ആദേയ) സ്വീകരിച്ചിട്ട (അമരാരിഭിഃ) രാക്ഷസന്മാരോട് (വിഹീനാം) വേർപെട്ടതായ (താം ലങ്കാം) ആ ലങ്കയേ (ചിരം) വളരെക്കാലം (അധ്യവാസ) അധിവസിച്ചു.

സാ—അനന്തരം വിശ്രവസ്സിന്റെ പ്രഥമപുത്രനും വൈശ്രവണനിധിയുമായ വൈശ്രവണൻ അച്ഛന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട രാക്ഷസന്മാരുപേക്ഷിച്ചിട്ടുപോയ ആ ലങ്കാരാജധാനിയിൽ വളരെക്കാലം തമസിച്ചു.

മാലിനം നിഹതം ദൃഷ്ട്വാ മാല്യവാനതിവിഹ്വലഃ
പുത്രീദാരസമായുക്തഃ പാതാളമഗമത്തദാ. 21

വ്യാ—(മാല്യവാൻ) മാല്യവാൻ (മാലിനം) മാലിയേ (നിഹതം) ഹനിക്കപ്പെട്ടവനായി (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട (തദാ) അപ്പോൾ (ശോകവിഹ്വലഃ) ദുഃഖപരവശനായിട്ട (പുത്രീദാരസമായുക്തഃ) പുത്രിയോടും ഭാര്യയോടുംകൂടെ (പാതാളം) പാതാളത്തെ (അഗമൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—മാല്യവാൻ ജേഷ്ഠനായ മാലി മരിച്ചപ്പോൾ ശോകപരവശനായിട്ട പുത്രിയോടും ഭ്യേയോടും കൂടെ പാതാളത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗ—അഥ മാല്യവാംസ്തു രസാതലം പ്രവിശ്യ ചിന്താക്രാന്തമാനസശ്ചിരതരം പരന്തപോപി സപത്നന്തപഃ സപത്നികടേ വിഷാദവിലുപ്തചേതസമധോമുഖീം സ്ഥിതാം മനസ്വിനീം സന്നദ്ധയൌവനാം കന്യകാം കൈകസീം വിലോക്യ വിനിഗ്ഗളൽബാഷ്പപരിപൂരിതലോചനസ്സാമങ്കേ നിധായ മൂർദ്ധന്യുപാഘ്രായ സാദരമിത്ഥമവോചൽ. 22

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (മാല്യവാൻ തു) മാല്യവാനാകട്ടെ (രസാതലം) പാതാളത്തെ (പ്രവിശ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (ചിന്താക്രാന്തമാനസഃ) ചിന്താക്രാന്തചിത്തനായി (ചിരതരം) വളരെക്കാലം (പരന്തപഃ അപി) അന്യന്മാരെ ദുഃഖിപ്പിച്ചവനാണെങ്കിലും (സപത്നന്തപഃ) താനന്നെ ദുഃഖിക്കുന്നവനായി (സപത്നികടേ) തന്റെ സമീപത്തിൽ (വിഷാദവിലുപ്തചേതസം) ദുഃഖംകൊണ്ട നഷ്ടചേതസ്സായും (അധോമുഖീം സ്ഥിതാം) കീഴ്പോട്ട നോക്കിനിൽക്കുന്നവളായും (മനസ്വിനീം) നല്ലമനസ്സോടുകൂടിയവളായും (കന്യകാം) വിവാഹം കഴിയാത്തവളായുമിരിക്കുന്ന (കൈകസീം) കൈകസിയെ (വിലോക്യ) കണ്ടിട്ട (വിനിഗ്ഗളൽബാഷ്പപരിപൂരിതലോചനഃ) ഏറ്റവും ഒലിക്കുന്ന കണ്ണുനീരുകളേക്കൊണ്ട നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ട (താം) അവളേ (അങ്കേ) മടിയിൽ (നിധായ) ഇരുത്തീട്ട് (മൂർദ്ധനി) മൂർദ്ധാവിൽ (ഉപാഘ്രായ) ഘ്രാണിച്ചിട്ട (സാദരം) ആദരവോടുകൂടിവണ്ണം (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (അകഥയൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—അനന്തരം മാല്യവാൻ, വളരെക്കാലം അന്യന്മാരെ ഉപദ്രവിച്ചുവെങ്കിലും തന്നത്താൻ ദുഃഖിച്ച ചിന്താമഗ്നനായിട്ട പാതാളത്തെ പ്രാപിച്ചതിന്നു ശേഷം തന്റെ സമീപത്തിൽ വിഷാദിച്ചു കൊണ്ട കീഴ്പോട്ട നോക്കി യിൽക്കുന്നവളും യൌവനവതിയും ശുദ്ധചിത്തയും വിവാഹം കഴിയാത്തവളുമായ കൈകസിയേ കണ്ട കണ്ണുനീരൊലിപ്പിച്ചുകൊണ്ട അവളെ മടിയിൽവച്ച് മൂർദ്ധാവിൽ ചുംബിച്ച് ആദരവോടുകൂടെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

വത്സേ വയം മുരവിരോധിരഥാംഗധാരാ-
വിത്രാസിതാ ഖല രസാതലമാഗതാഃ സ്മഃ
ധിഗ്ധിങ് നിശാചരവരാനുചയരാജധാനീ
യിശ്വര്യമൈളിബിളിനാപഹൃതാ ച ജാതാ. 23

വ്യാ—(ഹേ വത്സേ) അല്ലയോ ഓമനേ (വയം) നമ്മൾ (മുരവിരോധിരഥാംഗധാരാവിത്രാസിതാഃ) മുരാന്തകന്റെ ചക്രത്തിന്റെ വായ്ത്തലയിൽനിന്നു ഏററവും ഭയപ്പെട്ടവരായിട്ടു (രസാതലം) പാതാളത്തെ (ആഗതാഃ സ്മഃ) പ്രാപ്തന്മാരായി ഭവിക്കുന്നു. (ധിക് ധിക്) കഷ്ടം കഷ്ടം (നിശാചരവരാനപയരാജധാനീ) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ കുലരാജധാനി (ഐളിബിളിനാ) വൈശ്രവണനാൽ (അപഹൃതാ ച) അപഹരിക്കപ്പെട്ടതായിട്ടും (ജാതാ) ജനിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ എന്റെ വാത്സല്യഭാജനമായ, കൈകസി! നമുക്ക് മുരാന്തകനായ വിഷ്ണുവിന്റെ ചക്രത്തിൽനിന്നു ഭയപ്പെട്ടു ഈ പാതാളത്തിലേക്കു പോരേണ്ടിവരികയാൽ രാക്ഷസരുടെ കുലരാജധാനിയായ ലങ്കയേ വൈശ്രവണൻ കൈക്കലാക്കിയിരിക്കുന്നു. കഷ്ടം കഷ്ടം.

തൽ ഗച്ഛ വിശ്വജനവിശ്വസനീയശീലം
ക്ഷിപ്രം പ്രസാദയ ച വിശ്രവസം മുനീന്ദ്രം
അശ്രാന്തവിക്രമനയൌജസമാപ്നുഹി ത്വം
പുത്രം പുലസ്ത്യതനയാദ്വിനയാഭിരാമേ. 24

വ്യാ—(ഹേവിനയാഭിരാമേ) അല്ലയോ വിനയംകൊണ്ടു മനോഹരയായുള്ളോവേ (ത്വം) നീ (തൽ) അതുഹേതുവായിട്ടു (ഗച്ഛ) പോയാലും (വിശ്വജനവിശ്വസനീയശീലം) സകലജനങ്ങളാലും വിശ്വസിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമായ സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയ (വിശ്രവസം) വിശ്രവസ്സാകുന്ന (മുനീന്ദ്രം) മുനിശ്രേഷ്ഠനെ (ക്ഷിപ്രം) വേഗത്തിൽ (പ്രസാദയ ച) സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും (പുലസ്ത്യതനയാൽ) പുലസ്ത്യപുത്രനിൽനിന്നു (അശ്രാന്തവിക്രമനയൌജസം) അക്ഷീണമായ പരാക്രമത്തോടും നീതിയോടും ഓജസ്സോടുംകൂടിയ (പുത്രം) പുത്രനെ (ആപ്നുഹി) നീ പ്രാപിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ വിനയാഭിരാമയായുള്ള വത്സേ! അതുകൊണ്ടു നീ സകലജനങ്ങൾക്കും വിശ്വസിപ്പാൻ യോഗ്യനായ വിശ്രവസ്സെന്ന മഹർഷിയുടെ സമീപത്തിൽചെന്നു അദ്ദേഹത്തിനെ പ്രസാദിപ്പിച്ച് പുലസ്ത്യപുത്രനായ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു, അക്ഷീണപരാക്രമനും നയജ്ഞനും ഓജസ്വിയുമായ ഒരു പുത്രനെ പ്രാപിച്ചാലും. ഇപ്രകാരം മാല്യവാൻ കൈകസിയോടു പറഞ്ഞു.

ഏതന്നിശമ്യ മുദിതാ തമഭിപ്രണമ്യ
സാകൈകസീ തദനു വിശ്രവസം സമേത്യ

ആരാധനേന സമിദാഹരണാദിനാസൌ
തുഷ്ടം ചകാര വികളങ്കമനാ മുനീന്ദ്രം. 25

വ്യാ—(വികളങ്കമനാഃ) നിഷ്കളങ്കചിത്തയായ (സാ കൈകസീ) ആ കൈകസീ (ഏതൽ) ഇതിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (മുദിതാ) സന്തുഷ്ടയായിട്ട് (താം) അവനെ (അഭിപ്രണമ്യ) വന്ദിച്ചിട്ട (തദനു) തദനന്തരം (വിശ്രവസം) വിശ്രവസ്സിനെ (സമേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (സമിദാഹരണാദിനാ) ചമതകൊണ്ടുവരുക മുതലായ (ആരാധനേന) പൂജകൊണ്ട് (അസൌ) ഇവൾ (മുനീന്ദ്രം) മുനിശ്രേഷ്ഠനെ (തുഷ്ടം) സന്തുഷ്ടനാക്കി (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ—അതിനനന്തരം നിഷ്കളങ്കചിത്തയായ കൈകസി പിതൃവാക്യത്തെ കേട്ട് പിതാവിനെ വന്ദിച്ച സന്തുഷ്ടചിത്തയായിട്ട വിശ്രവസ്സുമഹർഷിയുടെസമീപത്തിൽചെന്ന ചമത മുതലായ പൂജാസാധനങ്ങളെ കൊണ്ടുവന്ന കൊടുക്കുക മുതലായ പരിചര്യകളെക്കൊണ്ട ആ മുനിശ്രേഷ്ഠനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

ത്വം മദാ മാനവം കാലം ജേതാരം ദ്വിഷതാമപി
പുത്രം ദേഹി വിഭോ മഹ്യം ലങ്കേശം ദശകന്ധരം. 26

വ്യാ—(ഹേ വിഭോ) അല്ലയോ സർവ്വശക്തനായുള്ളോവേ! (ത്വം) അങ്ങ് (മാനവം കാലം) മനുവന്തരകാലം മുഴുവനും (ദ്വിഷതാം അപി) ശത്രുക്കളുടേയും (ജേതാരം) ജയിക്കുന്നവനും (ലങ്കേശം) ലങ്കയുടെ നാഥനും (ദശകന്ധരം) പത്തുതലക്കിലേക്കും മുഖത്തോടുകൂടിയവനുമായ (പുത്രം) പുത്രനെ (മഹ്യം) എനിക്കായിക്കൊണ്ട (ദേഹി) ദാനംചെയ്യുവിലും.

സാ—കൈകസി മുനീന്ദ്രനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചതിനനന്തരം അദ്ദേഹത്തിനോട് "അല്ലയോ സർവ്വശക്തനായുള്ളോവേ, അങ്ങ് ഒരു മനുവന്തരകാലം മുഴുവനും സർവ്വശത്രുക്കളേയും ജയിച്ച് ലങ്കാരാജാവായിരിപ്പാൻ യോഗ്യനും പത്തുതലക്കിലേക്കും മുഖങ്ങളോടുകൂടിയവനുമായ ഒരു പുത്രനെ എനിക്കുണ്ടാക്കിത്തരേണമേ" എന്നിപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ചു.

ഉദഗ്രകാരുണ്യഗുണാംബുരാശേരനഗ്രഹാദാദിമുനീശ്വരസ്യ
പരിഗ്രഹീത്യ ദധാര ഗർഭം സമഗ്രസമ്മോഹരസാ കുമാരീ. 27

വ്യാ—(കുമാരീ സാ) കന്യകയായ അവൾ (ഉദഗ്രകാരുണ്യഗുണാംബുരാശേഃ) ഉൽകൃഷ്ടമായ കാരുണ്യഗുണത്തിന്ന് സമുദ്രമായ (ആദിമുനീശ്വരസ്യ) ആദിമുനീശ്വരന്റെ (അനഗ്രഹാൽ) അനുഗ്രഹംഹേതുവായിട്ട (പരിഗ്രഹീത്യ) പതിയായി ഭവിച്ചിട്ട് (സമഗ്രസമ്മോഹരസാ)

പരിപൂർണ്ണമായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവളായിട്ടു (ഗർഭം) ഗർഭത്തെ (ദധാര) ധരിച്ചു.

സാ—ആ കൈകസി ഏററവുംകരുണാവാരിധിയായ വിശ്രവുവസ്സിന്റെ അനുഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നീപദത്തെ പ്രാപിച്ചു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ ഗർഭത്തെ ധരിച്ചു.

വ്യഥയാ സഹ നാകലോകഭാജാമഭിമാനേന സമം നിശാചരാണാം
ഭുവനത്രയസാദ്ധ്വസേന സാദ്ധ്വം സ ച ഗർഭഃ പ്രതിജൃംഭതേ സ്മ ത
(സ്യാഃ. 28

വ്യാ—(നാകലോകഭാജാം) ദേവകളുടെ (വ്യഥയാ സഹ) ദുഃഖത്തോടുകൂടിയും (നിശാചരാണാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (അഭിമാനേന സമം) അഭിമാനത്തോടുകൂടിയും (ഭുവനത്രയസാദ്ധ്വസേന സാദ്ധ്വം) ത്രൈലോക്യത്തിന്റെ ഭയത്തോടുകൂടിയും (തസ്യാഃ) അവളുടെ (സഃ ഗർഭഃ ച) ആഗർഭവും (പ്രതിജൃംഭതേ സ്മ) വളർന്നുവന്നു.

സാ—കൈകസിക്കു ഗർഭം വദ്ധിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ ദേവകൾക്കു ദുഃഖവും രാക്ഷസന്മാർക്കു അഭിമാനവും ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം പേടിയും വദ്ധിച്ചു.

കല്പാന്തോജ്ജൃംഭമാണപ്രതിഭയജലദദ്ധ്വാനഗീംഭരനാദൈ-
ർവക്ത്രൈരത്യുഗ്രദംഷ്ട്രാരുചിധവളകകുന്മണ്ഡലൈർഭീഷണാംഗഃ
പുത്രോഭൂത്തൽപ്രസാദാന്നിശിചരദുഹിതുർവ്വിശ്വസംക്ഷോഭഭാജാ-
മക്ഷ്ണാം ദോഷ്ണാം ച ബിഭ്രദ്വിപുലതരതനുർവ്വിംശതിംവിംശതിഞ്ച. 29

വ്യാ—(കല്പാന്തോജ്ജൃഭമാണപ്രതിഭയജലദദ്ധ്വാനഗംഭീരനാദൈഃ) പ്രളയാന്തത്തിങ്കൽ ഏറെവും വദ്ധിക്കുന്ന ഭയങ്കരങ്ങളായ ഇടിനാദങ്ങളേപ്പോലെ ഗംഭീരങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങളോടുകൂടിയവയും (അത്യുഗ്രദംഷ്ട്രാരുചിധവളകകുന്മണ്ഡലൈഃ) അത്യുഗ്രങ്ങളായ ദംഷ്ട്രകളുടെ ശോഭകളെക്കൊണ്ടു ധവളവർണ്ണമായ ദിങ്മണ്ഡലത്തോടുകൂടിയവയുമായ (വക്ത്രൈഃ) മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ഭീഷണാംഗഃ) ഭയങ്കരമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (വിശ്വസംക്ഷോഭഭാജാം) ലോകങ്ങളെ ഇളക്കിത്തീർക്കുന്ന (അക്ഷ്ണാം) കണ്ണുകളുടേയും (ദോഷ്ണാംച)കൈകളുടേയും (വിംശതിം വിംശതിം ച) ഇരുപതീതിനേയും (വിപുലതരതനും) ഏററവും വലിയ ശരീരത്തേയും (ബിഭ്രൽ) വഹിക്കുന്നവനുമായ(പുത്രഃ) പുത്രൻ (തൽപ്രസാദാൽ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്തോഷം ഹേതുവായിട്ടു (നിശിചരദുഹിതുഃ) രാത്രിഞ്ചരപുത്രിക്ക് (അഭൂൽ) ഉണ്ടായി.

സാ—അതിന്നുശേഷം രാത്രിഞ്ചരപുത്രിയായ കൈകസിക്ക് വി

ശ്രവസ്സുമഹർഷിയുടെ അനുഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ടു പുത്രനുണ്ടായി. ഈ പുത്രൻ കൽപാന്തത്തിലെ ഇടിനാദംപോലെ ശബ്ദിക്കുന്നവനും അത്യുഗ്രകളായ വെളുത്ത ദംഷ്ട്രകളോടുകൂടിയ മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരശരീരനും സർവ്വലോകങ്ങളേയും ഭയപ്പെടുത്തുന്ന ഇരുപതു കണ്ണുകളോടും ഇരുപതു കൈകളോടും കൂടിയവനും ഏററവും വലിയ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനുമാകുന്നു.

ക്ഷോണീചക്രം ചകമ്പേ സമജനി രജസാ ധൂസരാ വ്യോമവീഥീ
ദിങ്മാതംഗാ വിനേദുർന്നിരവധി നിഖിലാസൂത്രസുർല്ലോകപാലാഃ
ഇന്ദ്രസ്സിംഹാസനാൽ സ്വാൽ സപദി വിചലിതോ വിശ്വമാസീദ്വി
(ഷണ്ണം
പ്രാപൽ പ്രീതിം മഹർഷിഃ കില കലഹരുചിർജ്ജായമാനേ ദശാസ്യേ. 30

വ്യാ—(ദശാസ്യേ) ദശമുഖൻ (ജായമാനേ) ജനിച്ച സമയത്തിങ്കൽ (ക്ഷോണീചക്രം) ഭൂമണ്ഡലം (ചകമ്പേ) ഇളകി (വ്യോമവീഥീ) ആകാശമാർഗ്ഗം (രജസാ) പൊടികൊണ്ടു (ധൂസരാ) മലിനയായി (ദിങ്മാതംഗാഃ) ദിഗ്ഗജങ്ങൾ (നിരവധി) അവധിയില്ലാതെ (വിനേദുഃ) ശബ്ദിച്ചു ലോകപാലാഃ) ദിക്പാലന്മാർ (തത്രസുഃ) ഭയപ്പെട്ടു (ഇന്ദ്രഃ) ഇന്ദ്രൻ (സ്വാൽ സിംഹാസനാൽ) തന്റെ സിംഹാസനത്തിൽനിന്നു (സപദി) വേഗത്തിൽ (വിചലിതഃ) ഏററവും ഇളകി (വിശ്വം) ലോകം (വിഷണ്ണം) ദുഃഖത്തോടുകൂടിയതായി (ആസീൽ) ഭവിച്ചു (കലഹരുചിഃ) കലഹത്തിൽ താൽപര്യമുള്ള (മുനിഃ) മഹർഷി (പ്രീതിം) സന്തോഷത്തെ (പ്രാപൽ കില) പ്രാപിച്ചുപോൽ.

സാ—രാവണൻ ഉണ്ടായപ്പോൾ ഭൂമണ്ഡലം കളകുകയും ആകാശം പൊട്ടികളെക്കൊണ്ടു മലിനമാവുകയും ദിഗ്ഗജങ്ങൾ ഏററവും ശബ്ദിക്കുകയും ദിക്പാലന്മാരെല്ലാം ഭയപ്പെടുകയും ഇന്ദ്രൻ തന്റെ സിംഹാസനത്തിൽനിന്നിളകുകയും ലോകം പരവശഭാവത്തെ പ്രാപിക്കുകയും മത്സരത്തിൽ തൽപരനായ നാരദമുനി മാത്രം സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്തു.

അന്യോന്യാലോകിനൌ താവസുരസുരഗുരൂ മേഷജ്ജുകോപയാതൌ
മേഷേ പൂഷാ സപൂഷാ വിധുരപി സസുതസൂത്ര മീനാവസാനേ
ലഗ്നേ ഭൌമഃ കുളീരേ ശനിരപി മകരേ തസ്യ വാരേ വിശൂന്യാം
ശൂന്യാം കർത്തും സ്വജാതിം സമജനി ജഗതാം രാവണോ ധൂമകേതുഃ.
(31

വ്യാ—(തൌ അസുരസുരഗുരൂ) ആ ശുക്രനും ബൃഹസ്പതിയും

(അന്യോന്യംലോകിനൌ)അന്യോന്യദൃഷ്ടിയോടു കൂടിയവരായിട്ട(മേഷാജൂ കോചയാതൌ (യഥാസംഖ്യം മേടത്തിലും തുലാത്തിലും പ്രാപ്തന്മാരായിട്ടും (മേഷേ) മേടത്തിൽ (പൂഷാ) പൂഷാവും (സപൂഷാ) മൌഢ്യത്തെ പ്രാപ്തനായ (വിധുഃ അപി) ചന്ദ്രനും (സ്സുതഃ) പുത്രനായ ബുധനോടുകൂടെ(തത്ര മീനാവസാനേ) ആമീനാന്ത്യത്തിലും (കുളീരേ ലഗ്നേ)കർക്കടകലഗ്നത്തിൽ (ഭൌമഃ) കുജനും (മകരേ) മകരത്തിൽ (ശനിഃ അപി) ശനിയും യാതൊരുദിക്കിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആ സമയം (തസ്യ) ശനിയുടെ (വാരേ അപി) ആഴ്ചയിലും (ശൂന്യാം) വിഷ്ടിസമയത്തിൽ (സ്വജാതിം ശൂന്യാം കൃത്വാ) സ്വജാതിയെ നശിപ്പിക്കുവാനായിക്കൊണ്ടു (ജഗതാം) ലോകങ്ങൾക്ക് (രാവണഃ) രാവണനായിരുന്ന (ധൂമകേതുഃ) ധൂമകേതു (സമജനി) ജനിച്ചു.

സാ—ശുക്രനും ബൃഹസ്പതിയും അന്യോന്യദൃഷ്ടിയോടുകൂടിയവരായിട്ട യഥാസംഖ്യം മേടത്തിലും തുലാത്തിലും പ്രാപ്തന്മാരായിട്ടും മേടത്തിൽ പൂഷാവും, മൌഢ്യത്തെ പ്രാപ്തനായ ചന്ദ്രനും പുത്രനായ ബുധനോടുകൂടെ ആ മീനാന്ത്യത്തിലും കർക്കടലഗ്നത്തിൽ കുജനും മകരത്തിൽ ശനിയും യാതൊരിക്കൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ആ സമയം ശനിയാഴ്ച വിഷ്ടിസമയത്തിങ്കൽ സ്വജാതിയെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനായിക്കൊണ്ടു ലോകങ്ങൾക്കു രാവണനായിരുന്ന ഒരു ധൂമകേതു ഉണ്ടായി.

ഉച്ചൈർന്നേദുരകാണ്ഡ ഏവ മരജിന്നിർവ്വാസിതാ രാക്ഷസാഃ
ശസ്ത്രൈശസ്ത്രവിഹാരജന്യമുദിയായാന്യോന്യമേഷാമപി
ആസീന്മാല്യവതഃ സദാ വിമനസോഽഭ്യാകസ്മികസ്സമ്മദോ
വാമാക്ഷിസ്ത്രിരണഞ്ച ജാതമമരപ്രദ്വേഷിവാമഭ്രുവാം. 32

വ്യാ—(മരജിന്നിർവ്വാസിതാഃ) മരജിത്തിനാൽ അകറ്റപ്പെട്ട (രാക്ഷസാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (അകാണ്ഡേ ഏവ) അസമയത്തിൽതന്നെ (ഉച്ചൈഃ) ഉറക്കെ (നേദുഃ) ശബ്ദിച്ചു (ഏഷാം) ഇവർക്ക് (അന്യോന്യം) പരസ്പരം (ശസ്ത്രൈശസ്ത്രവിഹാരജന്യം അപി) ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള ക്രീഡായുദ്ധവും (ഉദിയായ) ഉണ്ടായി(സദാ) എല്ലായ്പോഴും (വിമനസഃ) ദുഃഖിതനായ (മാല്യവതഃ) മാല്യവാനു (ആകസ്മികഃ സമ്മദഃ)അകാരണമായ സന്തോഷം (ആസീൽ) ഭവിച്ചു. (അമരപ്രദ്വേഷിവാമഭ്രുവാം) അസുരസ്ത്രീകൾക്കു (വാമാക്ഷിസ്ത്രിരണം ച) എടത്തേകണ്ണുകുരുവും (ജാതം) ഉണ്ടായി.

സാ—മരാന്തകനാൽ കൊടിക്കപ്പെട്ട രാക്ഷസന്മാർ കാരണംകൂടാതെ ഉറക്കെ ശബ്ദിക്കുകയും അന്യോന്യം ആയുധങ്ങളെടുത്ത് ലീലായുദ്ധം

ചെയ്യുകയും എല്ലായ്പോഴും ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മാല്യവാൻ കാരണം കൂടാതെ സന്തോഷിക്കുകയും അസുരസ്ത്രീകളുടെ ഇടത്തെ കണ്ണു ഇളകുകയും ചെയ്യു.

തഷ്ണാത്തിവ്യതിലേലിഹാനരസനാരമ്പൈർമ്മുഖൈരഷ്ടഭിഃ
ക്രന്ദന്തീ ക്രമശഃ പപൌ ദശമുഖീ വീരസ്യ യസ്യാഃ സുനൌ
സേയം വിശ്രുതവിശ്രവീരജയനീ സീമന്തമുക്താമണി-
വ്വാചം കിം വിഷയം വ്രജേന്നിശിചരാനന്ദപ്രദാ കൈകസീ. 33

വ്യാ—(വീരസ്യ) വീരനായ അവന്റെ (ദശമുഖീ) പത്തുമുഖം (തഷ്ണാത്തിവ്യതിലേലിഹാനരസനാരമ്പൈഃ) പിപാസാപീഡകൊണ്ടു അതിയായി നക്കാൻ ഭാവിക്കുന്ന നാവുകളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ (അഷ്ടഭിഃ മുഖൈഃ) എട്ടു മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ക്രന്ദന്തീ) കരയുന്നതായിട്ടു (യസ്യാഃ) യാവളൊരുത്തിയുടെ (സുനൌ) മുലകളെ (ക്രമശഃ) ക്രമത്തിൽ (പപൌ) പാനംചെയ്തു (വിശ്രുതവിശ്രവീരജനനീസീമന്തമുക്താമണിഃ) പ്രസിദ്ധന്മാരായ ലോകവീരന്മാരുടെ അമ്മമാക്കു ശിരോലങ്കാരരത്നമായും (നിശിചരാനന്ദപ്രദാ) രാക്ഷസന്മാക്കാനന്ദത്തെ നൽകുന്നവളായുമിരിക്കുന്ന (സാ ഇയം) ആ ഈ (കൈകസീ) കൈകസി (വാചാം) വാക്കുകളുടെ (വിഷയം) വിഷയത്തെ (കിം വ്രജേൽ) പ്രാപിക്കുമോ.

സാ—വീരനായ രാവണൻ പ്രസിദ്ധകളായ എല്ലാ വീരമാതാക്കളുടേയും ശിരോലങ്കാരരത്നവും രാക്ഷസന്മാക്കു് ആനന്ദപ്രദായിനിയുമായ ആ കൈകസിയുടെ രണ്ടു സുനങ്ങളെ പത്തുമുഖങ്ങളിൽ രണ്ടേണ്ണം കൊണ്ടു പാനംചെയ്യുമ്പോൾ ബാക്കിയുള്ള എട്ടുമുഖങ്ങളും ദാഹംഹേതുവായിട്ടു നാവുനീട്ടിക്കൊണ്ടു രോദനം ചെയ്യുകെങ്കിലും ക്രമേണ ഈരണ്ടു ഈരണ്ടുമുഖമായി എല്ലാമുഖങ്ങളും മുലകുടിച്ചു ദാഹം തീർത്തു. രണ്ടുമുലയുള്ള മാതാവിന്നു പത്തുമുഖമുള്ള പുത്രനുണ്ടായാലുള്ള കഷ്ടപ്പാടാണിതുകൊണ്ടു കാണിക്കുന്നതു.

അനുജോജനി കുംഭകർണ്ണനാമാ ഭഗിനീ ശൂർപ്പണഖേതി തസ്യാ കന്യാ
അതിനിർമ്മലരമ്യകീർത്തിതീർത്ഥീകൃതലോകത്രിതയോ വിഭീഷണശ്ച.

വ്യാ—(തസ്യാ) അവന്നു (കുംഭകർണ്ണനാമാ) കുംഭകർണ്ണനെന്നു പേരായ (അനുജഃ) അനുജനും (ശൂർപ്പണഖാ ഇതി) ശൂർപ്പണഖ എന്നുപേരായ (കന്യാ) കന്യകാ (ഭഗിനീ) സോദരിയും (അതിനിർമ്മലരമ്യകീർത്തിതീർത്ഥീകൃതലോകത്രിതയഃ) ഏറ്റവും പരിശുദ്ധയായ കീർത്തികൊണ്ടു പവിത്രനാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ത്രൈലോക്യത്തോടുകൂടിയ (വിഭീഷണഃ ച) വിഭീഷണനും (അജനി) ജനിച്ചു.

സാ— ഈ രാവണനു അനുജനായിട്ടു കുംഭകർണ്ണനും സോദരിയായിട്ടു ശൂർപ്പണഖയും അവളുടെ താഴെ പരിശുദ്ധമായ കീർത്തികൊണ്ടു ലോകങ്ങളെ പാവനമാക്കിത്തീർത്ത വിഭീഷണനെന്നു പേരായ മറ്റൊരനുജനും ഉണ്ടായി.

സചകരസഞ്ചിതമൂലഫലാദിഭിർവ്വിദധതഃ പ്രതികാരമഥ ക്ഷുധഃ
നിശിചരാ നിരപായപരാക്രമാ വവൃധിരേ വനസീമനി തേ ക്രമാൽ.

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (നിരപായപരാക്രമാഃ) അപായരഹിതമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ (തേ നിശിചരാഃ) ആ രാക്ഷസന്മാർ (സചകരസഞ്ചിതമൂലഫലാദിഭിഃ) സചകരത്താൽ സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട മൂലഫലാദികളെക്കൊണ്ടു (ക്ഷുധഃ) വിശപ്പിന്റെ (പ്രതികാരം) പ്രതികാരത്തെ (വിദധതഃ) ചെയ്യുന്നവരായിട്ടു (വനസീമനി) വനസീമയിങ്കൽ (ക്രമാൽ) ക്രമേണ (വിവൃധിരേ) വർദ്ധിച്ചു.

സാ—അനുപരമപരാക്രമന്മാരായ ആ രാവണകുംഭകർണ്ണവിഭീഷണന്മാർ തങ്ങളുടെ കൈകളെക്കൊണ്ടു കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട മൂലഫലാദികളെക്കൊണ്ടു ഉപജീവിച്ചുവരുന്ന വനപ്രദേശത്തിൽ ക്രമേണ വളർന്നുവന്നു.

അഥൈകദാ പിതുരവലോകനേച്ഛയാ
സമാഗതം സകലസുരൌഘവന്ദിതം
മഹൌജസം ധനദമവേക്ഷ്യ കൈകസീ
ദശാനനം തനയമസൂയയാബ്രവീൽ. 36

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ഏകദാ) ഒരിക്കൽ (പിതുഃ) അച്ഛന്റെ (അവലോകനേച്ഛയാ) ദർശനേച്ഛ ഹേതുവായിട്ടു (സമാഗതം) വന്നവനും (സകലസുരൌഘവന്ദിതം) സകല ദേവസമൂഹത്താലും വന്ദിതനും (മഹൌജസം) വലിയ കാജസ്സോടുകൂടിയവനുമായ (ധനദം) വൈശ്രവണനെ (അവേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (കൈകസീ) കൈകസി (ദശാനനം) ദശമുഖനാകുന്ന (തനയം) പുത്രനോടു (അസൂയയാ) അസൂയഹേതുവായിട്ടു (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം ഒരിക്കൽ കൈകസി അച്ഛനെക്കാണ്മാൻ വരുന്നവനും ദേവവന്ദിതനും ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയുമായ വൈശ്രവണനെ കണ്ടിട്ടു അസൂയയോടുകൂടെ ദശമുഖനാകുന്ന പുത്രനോടു പറഞ്ഞു.

ഏനം വത്സ ദശാസ്യ പശ്യ ഭവതോ വിത്തേശ്വരം ഭ്രാതരം
സമ്പ്രാപ്തം സരസീരുഹോത്ഭവവരാദൌന്നത്യമത്യുജ്ജിതം

ഏകോയം ഹി തവാസ്യ ച പ്രസവിതാ സാക്ഷാദൃഷിർവ്വിശ്രവാ
ഹാ കഷ്ടം മമ ഭാഗധേയവിരഹാത്ത്വഞ്ചോദൃശോ വത്സേ. 37

വ്യാ—(വത്സ! ദശാസ്യ!) ഉണ്ണീ ദശമുഖ (സാസീരുഹോത്ഭവവരാൽ) ബ്രഹ്മാവിന്റെ അനുഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ട(അത്യുജ്ജിതം) അത്യൽകൃഷ്ടമായ (കൗന്നത്യം) ഉന്നതപദവിയെ (സംപ്രാപ്തം) പ്രാപിച്ചവനും (ഭവതഃ) നിന്റെ (ഭ്രാതരം) ജ്യേഷ്ഠനുമായ (ഏനം വിത്തേശ്വരം) ഈ വൈശ്രവണനെ (പശ്യ) കണ്ടാലും (തവ) നിന്റേയും (അസ്യ ച) ഇവന്റേയും (പ്രസവിതാ) അച്ഛൻ (സാക്ഷാൽ അയം വിശ്രവാഃ ഋഷിഃ) സാക്ഷാൽ ഈ വിശ്രവസ്സുമഹർഷി (ഏകഃ ഹി) കരുത്തൻ തന്നെയാകുന്നു (ഹാ കഷ്ടം) അയ്യോ കഷ്ടം (മമ) എന്റെ (ഭാഗധേയവിരഹാൽ) ഭാഗ്യമില്ലായ്മഹേതുവായിട്ട (തവം) നീ (ഈദൃശഃ ച) ഇങ്ങിനെയുള്ളവനായിട്ടും (വത്സേ) ഭവിക്കുന്നു.

സാ—ഉണ്ണീ! ദശമുഖ! ബ്രഹ്മദേവന്റെ അനുഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ട അത്യൽകൃഷ്ടമായ ഉന്നതപദവിയെ പ്രാപ്തനും നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനുമായ ഈ വൈശ്രവണനെ കണ്ടാലും. നിന്റേയും ഇവന്റേയും അച്ഛൻ ഈ വിശ്രവസ്സുമഹർഷിതന്നെയാകുന്നു. നീ എന്റെ ഭാഗ്യമില്ലായ്മകൊണ്ടു ഈ വിധം തീർന്നു.

മാതർമാ വിധുരം വിധേഹി ഹൃദയം നോ ചേദ്ദശാസ്യോധുനാ
യുക്തം തോ ഭുജമണ്ഡലീ തനു മയാ മുധാ മുധാ ധാര്യതേ
അസ്വസ്ഥാകമിമം തനും തനുതരാം പ്ലുഷ്ടാ തപോവഹ്നിനാ
ലോകാംസ്ത്രീനപി ദൈത്യമാനവസുരാൻ ജേഷ്യാമി നിസ്സംശയം.

വ്യാ—(ഹേ മാതഃ) അല്ലയോ അംബേ (തവം) അങ്ങ് (ഹൃദയം) മനസ്സിനെ (വിധുരം) ദുഃഖിതമാക്കി (മാ വിധേഹി) ചെയ്യരുത് (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (ദശാസ്യഃ) രാവണൻ (നോ ചേൽ) ഭവിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ (യുക്തം) യുക്തമാകുന്നു (തോ) അല്ലയോ (മയാ) എന്നാൽ (മുധാ) മനോഹരമായ (ഭുജമണ്ഡലീ) ബാഹുസമൂഹം (മുധാ) വെറുതെ (ധാര്യതേ നനു) ധരിക്കപ്പെട്ടുന്നുവോ (അസ്യ) ഭവിച്ചോട്ടെ (അഹം) ഞാൻ (അസ്മാകം) എന്റെ (ഇമാം തനും) ഈ ശരീരത്തെ (തപോവഹ്നിനാ) തപസ്സാകുന്ന അഗ്നികൊണ്ടു (തനുതരാം) ഏറ്റവും അല്പമാക്കി (പ്ലുഷ്ടാ) ദഹിപ്പിച്ചിട്ടു (ദൈത്യമാനവസുരാൻ) അസുരന്മാരോടും മനുഷ്യരോടും ദേവന്മാരോടും കൂടിയ (ത്രീൻ) മൂന്നു (ലോകാൻ) ലോകങ്ങളേയും (നിസ്സംശയം) സംശയംകൂടാതെ (ജേഷ്യാമി) ജയിക്കുന്നുണ്ടു.

സാ—അല്ലയോ അംബേ! അങ്ങ് മനസ്സിനെ ദുഃഖിപ്പിക്കരുതു.

ഇപ്പോൾ ദേഹമുഖനായ ഞാനില്ലെങ്കിൽ ഇതു യുക്തമാകുന്നു. ഞാൻ ഈ ബാഹ്യസമൂഹത്തെ ഭംഗിക്കുവേണ്ടി ധരിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ എന്റെ ഈ ശരീരത്തെ തപസ്സുകൊണ്ടു ഏറ്റവും കൃശമാക്കിത്തീർത്തിട്ടു അതായതു ഞാൻ കഠിനതപസ്സുചെയ്തു ദേവപ്രീതിവരുത്തി വേണ്ടുന്ന വരങ്ങളെല്ലാം കൈവശമാക്കീട്ടു അസുരന്മാരോടും മനുഷ്യരോടും ദേവകളോടും കൂടിയ ഈ ത്രൈലോക്യത്തെ സംശയം കൂടാതെ ജയിക്കുന്നുണ്ടു് എന്നിപ്രകാരം അമ്മയോടു സത്യംചെയ്തു.

ഗ—തദനന്തരം ദശകന്ധരോ മാതുരന്തികാൽ സന്ധാംവിധാ
യ സഞ്ജാതകോപസ്ഫുരിതാരുണാധര സന്ദഷ്ടദംഷ്ട്രാഗ്രജപാലജാജ
ല്യമാനവദനജാലോ നിജസോദരാഭ്യാംകുംഭകർണ്ണവിഭീഷണാഭ്യാമുപേ
തസുപസേ ധൃതമാനസഃ ഉത്തരഗോകർണ്ണാശ്രമം പ്രതി പ്രതിഷ്ഠത .39

വ്യാ—(തദനന്തരം) അതിന്നുശേഷം (മാതുഃ അന്തികാൽ (അമ്മയുടെ സമീപത്തിങ്കൽ നിന്നു (സന്ധാം) സത്യത്തെ (വിധായ) ചെയ്തിട്ടു (സഞ്ജാതകോപസ്ഫുരിതാരുണാധര സന്ദഷ്ടദംഷ്ട്രാഗ്രജപാലജാജ്വല്യമാനവദനജാലഃ) സഞ്ജാതമായ കോപംകൊണ്ടു വിറക്കുന്ന ചുകന്ന ചുണ്ടുകളിൽ കടിക്കപ്പെട്ട ദംഷ്ട്രകളുടെ പ്രകാശത്താൽ ഏറ്റവും ജ്വലിക്കുന്ന മുഖസമൂഹത്തോടു കൂടിയവനായിട്ടു (നിജസോദരാഭ്യാം) തന്റെ അനുജന്മാരായ (കുംഭകർണ്ണവിഭീഷണാഭ്യാം) കുംഭകർണ്ണവിഭീഷണന്മാരോടു(ഉപേതഃ)കൂടിയവനായിട്ടു (തപസേ) തപസ്സിന്നായിക്കൊണ്ടു (ധൃതമാനസഃ)ധരിക്കപ്പെട്ട ചിത്തത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഉത്തരഗോകർണ്ണാശ്രമം പ്രതി) ഉത്തരഗോകർണ്ണാശ്രമത്തെ കുറിച്ചു (പ്രതിഷ്ഠത) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—അതിന്നുശേഷം അമ്മയുടെ സമീപത്തിൽ നിന്നു സത്യം ചെയ്തു കോപാധിക്യം കൊണ്ടു വിറക്കുന്ന ചുണ്ടുകളെ കടിക്കുന്ന ദംഷ്ട്രാജപാലകളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരങ്ങളായ മുഖസമൂഹങ്ങളോടു കൂടിയവനായിട്ടു തന്റെ സോദരന്മാരായ കുംഭകർണ്ണവിഭീഷണന്മാരോടും കൂടെ തപസ്സുചെയ്യുന്നായിക്കൊണ്ടു താല്പര്യത്തോടു കൂടെ ഉത്തരഗോകർണ്ണാശ്രമത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

തതഃ പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യസ്ഥോ രാവണഃ പരവീരഹാ
തപശ്ചകാര വിപുലം പ്രീതയേ സ പിനാകിനഃ. 40

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (പരവീരഹാ) ശത്രുവീരന്മാരെ ഹനിക്കുന്ന (സഃ രാവണഃ) ആ രാവണൻ (പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യസ്ഥഃ) പഞ്ചാ

ഗ്നിമദ്ധ്യസ്ഥനായിട്ട (പിനാകിനഃ) പരമേശ്വരന്റെ (പ്രീതയേ) സന്തോഷത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (വിപുലം) വലിയ (തപഃ) തപസ്സിനെ (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ — അതിനുശേഷം ശത്രുനിഗ്രഹത്തിൽ സമർത്ഥനായ ആ രാവണൻ ഉത്തരഗോകർണ്ണാശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ച പരമേശ്വരന്റെ പ്രസാദത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് പഞ്ചാഗ്നി മദ്ധ്യസ്ഥനായിട്ട് ഉൽകൃഷ്ടമായ തപസ്സിനെ ചെയ്തു.

അപ്രസേദുഷി തദാ വൃഷദ്ധ്വജേ രക്തവഹ്നിവലയേ ഭൃശോജ്വലേ
പ്രസ്നുവൻ വദനപങ്കജാഹുതിം ചന്ദ്രഹാസമസിമാദദേ രുഷാ. 41

വ്യാ — (തദാ) അപ്പോൾ (രക്ത) അവിടെ (വൃഷദ്ധ്വജേ) പരമേശ്വരൻ (അപ്രസേദുഷി) അപ്രസന്നനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (ഭൃശോജ്വലേ) ഏറ്റവും ഉജ്വലമായ (വഹ്നിവലയേ) അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽ (വദനപങ്കജാഹുതിം) മുഖാരവിന്ദങ്ങളുടെ ഹോമത്തെ (പ്രസ്നുവൻ) ചെയ്യാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനായിട്ട (രുഷാ) കോപത്തോടുകൂടെ (ചന്ദ്രഹാസം) ചന്ദ്രഹാസമാകുന്ന (അസിം) വാളിനെ (ആദദേ) എടുത്തു.

സാ — ആ സമയത്തിങ്കൽ അവിടെ ശിവൻ പ്രസാദിക്കാതിരുന്നപ്പോൾ ഏറ്റവും ജ്വലിക്കുന്ന അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽ ശിരസ്സിനെ ഹോമിക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ച കോപത്തോടുകൂടെ ചന്ദ്രഹാസമാകുന്ന വാളിനെ എടുത്തു.

അപി ച കില സഹസ്രവത്സരാന്തേ
ദശവദനോ വദനേഷു കൈകമേകം
അപഗതവിചികിത്സമബ്ദസംഖ്യാ-
വിവദിഷയേവ ഹുതാശനേ ജുഹാവ. 42

വ്യാ — (അപി ച) അത്രതന്നെയുമല്ല (ദശവദനഃ) രാവണൻ (സഹസ്രവത്സരാന്തേ) ആയിരം വത്സരത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ (വദനേഷു) മുഖങ്ങളിൽ (ഏകം ഏകം) ഓരോന്നിനെ (അപഗതവിചികിത്സം) സംശയംകൂടാതെ (അബ്ദസംഖ്യാവിവിദിഷയാ ഇവ) സംവത്സരങ്ങളുടെ കണക്കിനെ അറിയുന്നവനായിക്കൊണ്ടോ എന്നതോന്നും വിധം (ഹുതാശനേ) അഗ്നിയിൽ (ജുഹാവ കില) ഹോമിച്ചുപോൽ.

സാ — അത്രതന്നെയുമല്ല, രാവണൻ ആയിരം സംവത്സരം അവസാനിക്കുമ്പോൾ തന്റെ മുഖങ്ങളിൽനിന്നു ഓരോന്നിനെ അറുത്തു അ

ഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചു. ഇതുകണ്ടാൽ തപസ്സുചെയ്യുന്ന സംവത്സരങ്ങളുടെ കണക്കറിവാനോ എന്നതോന്നും.

നിസ്ത്രിംശപ്രതിബിംബതോചി യദുരഃകമ്പോ ന വീരവ്രത-
പ്രൌഢിസ്സേതി ന ചന്ദ്രഹാസമധുനോൽ കണ്ഠച്ഛിദാകർമ്മസു
യോ ജുഹവൻ സശിരാംസി ശങ്കരപുരോ ഹാകാരവൈരേണന
സ്വാഹാകാരമുദാജഹാര സ ദശഗ്രീവഃ കഥം കഥ്യതേ. 43

വ്യാ— (യഃ) യാതൊരുത്തൻ (നിസ്ത്രിംശപ്രതിബിംബിതഃ അപി) വാളിൽ പ്രതിബിംബിക്കുന്നതാണെങ്കിലും (ഉരഃകമ്പഃ) മാറിന്റെ വിറയൽ (യൽ) യാതൊന്നോ (സഃ) അതു (വീരവ്രതപ്രൌഢിഃ ന) വീരവ്രതത്തിന്നു യോഗ്യതയല്ല (ഇതി) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ടു (കണ്ഠച്ഛിദാകർമ്മസു) കണ്ഠച്ഛേദനകർമ്മങ്ങളിൽ (ചന്ദ്രഹാസം) വാളിനെ (ന അധുനോൽ) ഇളക്കിയില്ല (ശങ്കരപുരഃ) പരമേശ്വരന്റെ മുമ്പിൽ (സ്വശിരാംസി) തന്റെ ശിരസ്സുകളെ (ജുഹവൻ) ഹോമിക്കുന്നവനായിട്ടു (ഹാകാരവൈരേണ(ഹാ എന്ന ശബ്ദത്തോടുള്ള വൈരംഹേതുവായിട്ടു (സ്വാഹാകാരം) സ്വാഹാ എന്ന ശബ്ദത്തെ (ന ഉദാജഹാര ച) ഉദാഹരിക്കുകയും ചെയ്തില്ല (സഃ ദശഗ്രീവഃ) ആ രാവണൻ (കഥം) (കഥ്യതേ) എങ്ങിനെ പറയപ്പെടുന്നു.

സം— യാതൊരു രാവണൻ ഹോമത്തിന്നുവേണ്ടി തന്റെ ശിരസ്സറുക്കുവാനായിട്ടു വാളിളക്കിയപ്പോളാണെങ്കിലും തന്റെ ഹൃദയം വിറക്കുംപോലെ വാളിൽ പ്രതിബിംബിച്ച കാണുകയാൽ അതു വീരവ്രതത്തിന്നു യോഗ്യമല്ലെന്നു കരുതി വാളിളക്കാതെതന്നെ ശിരസ്സു മുറിക്കുകയും ഹാ എന്ന ശബ്ദത്തോടുള്ള വൈരംഹേതുവായിട്ടു സ്വാഹാ എന്ന ശബ്ദത്തെ ഉച്ചരിക്കാതെതന്നെ ശങ്കരപുരാഭാഗത്തിങ്കൽ തന്റെ ശിരസ്സുകളെ ഹോമിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ രാവണന്റെ യോഗ്യത ആരാലും വർണ്ണിപ്പാൻ അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

വാമൈരാകൃഷ്യ വേഗാൽ പ്രഹൃണിതശിരസഃ പാണിഭിഃ കേശബന്ധാൻ
സാവ്യൈർവ്യാജശ്ലഥപ്രണയനപടുഭിഃ ഛിന്നതാ കണ്ഠപീഠീഃ
മനാനസ്യാനന്ത്രപാമുപകരണവിധിം പ്രീതയേ ചന്ദ്രമൌലേ-
ർന്യസ്യന്തസുഷ്ഠപോഷം വ്യധിത ദശമുഖീ വിംശതിർബാഹവശ്ച. 44

വ്യാ— (വാമൈഃ പാണിഭിഃ) ഇടത്തെ കൈകളെക്കൊണ്ടു (വേഗാൽ) വേഗത്തിൽ (കേശബന്ധാൻ) തലമുടിക്കെട്ടുകളെ (ആകൃഷ്യ) പിടിച്ചു മേപ്പോട്ടുവലിച്ചു (പ്രഹൃണിതശിരസഃ) നല്ലവണ്ണം വേദനിപ്പിച്ച

ശിരസ്സുകളോടുകൂടിയവനും (അവ്യാജശസ്ത്രപ്രണയനപടുഭിഃ) വിച്ഛ്യാജമായ ശസ്ത്രപ്രയോഗത്തിൽ സമർത്ഥങ്ങളായ (സവ്യൈഃ) വലത്തേകൈകളെക്കൊണ്ടു (കണ്ഠപീഠീഃ) കണ്ഠനാളങ്ങളെ (ഛിന്ദതഃ) മുറിക്കുന്നവനും (ചന്ദ്രമൌലേഃ) ചന്ദ്രക്കലാധരന്റെ (പ്രീതയേ) സന്തോഷത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ഉപകരണവിധിം) ഉപകരണ കർമ്മമെന്നു (മന്വാനസ്യ) വിചാരിക്കുന്നവനുമായ (യസ്യ) യാതൊരു രാവണന്നു (ദശമുഖീ) പത്തുമുഖങ്ങളും (വിംശരിഃ ബാഹവഃ ച) ഇരുപതുകൈകളും (അന്തസ്തോഷപോഷം) മനസ്സിൽ സന്തോഷാധിക്യത്തേ (വ്യധിത) ചെയ്തു.

സാ—ഇടത്തെ കൈകളെക്കൊണ്ടു തലമുടി ചുററിപ്പിടിച്ചു ശിസ്സുകളെ നേരെനിർത്തി ശസ്ത്രപ്രയോഗത്തിൽ സമർത്ഥങ്ങളായ വലത്തേ കൈകളേക്കൊണ്ടു കണ്ഠനാളങ്ങളെ മുറിക്കുന്നവനും പരമേശ്വരപ്രീതിക്കു തന്റെ ഈ കർമ്മം കാരണമാക്കുമെന്നുദ്ദേശിക്കുന്നവനുമായ രാവണന്നു പത്തു മുഖങ്ങളും ഇരുപതു കൈകളും ഏററവും സന്തോഷാതിശയത്തിന്നു കാരണമായിത്തീർന്നു.

സ്വേഷുൽകൃത്യ ഹുതേഷു മൂർദ്ധസു ജവാദന്തഃസ്ഫുടിത്വാ ബഹി-
ർവ്യാകീർണ്ണേഷ്വളികേഷു ദിവ്യലിപിഭിർദൃഷ്ട്വാ ച രാമായണം
ചിത്തേനാസ്ഖലിതേന യസ്തദധികം ഭൂതേശമപ്രീണയ-
ത്തസ്മൈ കഃ പ്രഥമായ മാനിഷു മഹാവീരായ വൈരായതേ. 45

വ്യാ—(യഃ) യാതൊരുത്തൻ (സ്വേഷു) തന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (മൂർദ്ധസു) ശിരസ്സുകൾ (ഉൽകൃത്യ) മുറിച്ചെടുത്തിട്ട് (ജവാൽ) വേഗത്തിൽ (ഹുതേഷു) ഹോമിച്ചപ്പോൾ (അന്തഃ) കുണ്ഡാന്തർഭാഗത്തിൽവച്ച് (സ്ഫുടിത്വാ) പോട്ടി (ബഹിഃ) പുറത്തേക്ക് (വ്യാകീർണ്ണേഷു) തെറിച്ചു കിടക്കുന്ന (അളികേഷു) കപാലാസ്ഥികളിൽ (രാമായണം) രാമചരിതത്തെ (ദിവ്യലിപിഭിഃ) ദിവ്യാക്ഷരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ദൃഷ്ട്വാ ച) കണ്ടിട്ടും (അസ്ഖലിതേന) ഇളക്കമില്ലാത്ത (ചിത്തേന) മനസ്സോടുകൂടെ (തദധികം) അതിലധികം (ഭൂതേശം) ഭൂതനാഥനെ (അപ്രീണയൽ) സന്തോഷിപ്പിച്ചു (മാനിഷു) അഭിമാനികളിൽ (പ്രഥമായ) മുമ്പനും (മഹാവീരായ) മഹാവീരനുമായ (തസ്മൈ) ആ രാവണന്നായിക്കൊണ്ടു (കഃ) ആർ (വൈരായതേ) വൈരത്തെ ചെയ്യും.

സാ—യാതൊരു രാവണൻ ശിരസ്സറുത്തു ഹോമിക്കുമ്പോൾ കുണ്ഡാന്തർഭാഗത്തിൽ കിടന്നു പൊട്ടിപുറത്തേക്കു തെറിച്ചു കിടക്കുന്ന കപാലാസ്ഥികളിൽ ദിവ്യാക്ഷരങ്ങളേക്കൊണ്ടെഴുതിയിരിക്കുന്ന (രാമചരിതത്തെ കണ്ടിട്ടും (തന്റെ മരണം രാമബാണം കൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞിട്ടും)

മനസ്സിളകാതെ ഭീതനാഥനായ പരമേശ്വരനെ സപ്രവൃത്തികൾകൊണ്ട് പൂർണ്ണമായി സന്തോഷിപ്പിച്ചു. മാനികളിൽ മുമ്പനും മഹാവീരനുമായ ആ രാവണനും ആർ വിരോധത്തെ ചെയ്യും.

ചിത്രം ചിത്രമിദം ഹരോ ന പുരതഃ പ്രത്യക്ഷതാം യാതി യോ
കഷ്ടാ നിർജ്ജരസംഹതേസ്തു കുഹനാ കിം സ്യാദിയം കേവലം
അസ്തു വാസ്തുകമിമാം തനും തനുതരാം പ്ലുഷ്ടാ തപോവഹ്നിനാ
ലോകാംസ്ത്രീനപി ദൈത്യദാനവഗണാന്നേഷ്യേ ക്ഷണേന ക്ഷയം. 46

വ്യാ—(ഹരഃ) പരമേശ്വരൻ (പുരതഃ) മുമ്പിൽ (പ്രത്യക്ഷതാം) പ്രത്യക്ഷാവസ്ഥയെ (ന യാതി യോഃ) പ്രാപിക്കുന്നില്ലല്ലോ (ഇദം ചിത്രം ചിത്രം) ഇതു അത്യത്ഭുതമാകുന്നു (കഷ്ടാ ഇയം) കഷ്ടമായ ഇതു (നിർജ്ജരസംഹതേഃ തു) ദേവസമൂഹത്തിന്റെ ആകട്ടെ (കേവലം കുഹനാ) വ്യാജമായിട്ടതന്നെ (സ്യാൽ കിം) വേണ്ടുമോ (അസ്തു) വേണ്ടട്ടെ (അസ്മാകം)നമ്മുടെ (തനുതരാം) എറ്റവും കൃശമായ (ഇമാം തനും) ഈ ശരീരത്തെ (തപോവഹ്നിനാ) തപസ്സാകുന്ന അഗ്നികൊണ്ടു (പ്ലുഷ്ടാ) ദഹിപ്പിച്ചിട്ട (ത്രീൻ ലോകാൻ) മൂന്നു ലോകങ്ങളേയും (ദൈത്യദാനവഗണാൻ അപി) ദൈത്യഗണങ്ങളേയും ദാനവഗണങ്ങളേയും (ക്ഷണേന) വേഗത്തിൽ (ക്ഷയം) നാശത്തെ (നേഷ്യേ) പ്രാപിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.

സാ—രാവണൻ കമ്പതു ശിരസ്സറുത്തു ഹോമിച്ചിട്ടും ഗോവിന്റെ മുമ്പിൽ കാണാതിരുന്നപ്പോൾ ആലോചിക്കുന്നു—ഞാൻ ഇത്രയും കാലം തപസ്സു ചെയ്തിട്ടും പരമശിവൻ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമാകാത്തതു എറ്റവും അത്ഭുതം തന്നെ. കഷ്ടമായ ഇതു ദേവകളുടെ വ്യാജവൃത്തിയായിരിക്കുമോ. അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ ഇരിക്കട്ടെ. എന്റെ അതികൃശമായ ഈ ശരീരത്തെ തപസ്സാകുന്ന അഗ്നികൊണ്ടു ദഹിപ്പിച്ചു ത്രൈലോക്യത്തേയും ദൈത്യദാനവസംഘങ്ങളേയും ഞാൻ നശിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.

അഹം ശിവഃ ശിവഃ സർവ്വം സോഹം സർവ്വമഹം ശിവഃ
ശിവാദന്യേജ്ജഗത്യസ്മിൻ ന കിഞ്ചിൽ പ്രതിപദ്യതേ. 47

വ്യാ—(അഹം ശിവഃ) ഞാൻ ശിവനാകുന്നു (സർവ്വം ശിവഃ) സകലവും ശിവനാകുന്നു (സഃ) ആ ശിവൻ (അഹം) ഞാനാകുന്നു (സർവ്വം ശിവഃ) സർവ്വമായ ശിവനും (അഹം) ഞാനാകുന്നു (അസ്മിൻ ജഗതി) ഈ ലോകത്തിൽ (ശിവാൽ) ശിവനിൽനിന്നു (അന്യൽ) അന്യമായിട്ടു (കിഞ്ചിൽ) ഒന്നും തന്നെ (ന പ്രതിപദ്യതേ) പ്രാപിക്കുന്നില്ല.

സാ—ഞാനും ഈ പ്രപഞ്ചവും ശിവനാകുന്നു. ആ ശിവനും ശിവമയമായ സർവ്വപ്രപഞ്ചവും ഞാനാകുന്നു. ഈ ലോകത്തിൽ ശിവങ്കൽ

നിന്നു അയ്യത്തായിട്ടു മറ്റൊന്നുതന്നെ ഇല്ല. ശിവസ്വരൂപനായ എന്നിൽനിന്നു ഭിന്നമായിട്ടും മറ്റൊന്നുമില്ല. അതുകൊണ്ട് സകലപ്രപഞ്ചരൂപമായ എന്റെ ഈ ശരീരത്തെ നശിപ്പിച്ചാൽ സകല ലോകങ്ങളും നശിക്കുന്നതാണ്. എന്നിപ്രകാരം രാവണൻ മനസ്സിൽ ഉറപ്പിച്ചു.

പങ്ക്തിഗ്രീവേ തദാനീം നിജദശമശിരശ്ഛേദനായാത്തശസ്ത്രേ-
പ്യന്തസ്സൗഖ്യം ഭയഞ്ച പ്രവിവിശുരശനൈർല്ലോകപാലാസ്സമസ്താഃ
കിഞ്ച പ്രോദ്ദാമതത്സാഹസസമുദിതസംഭ്രാന്തസന്തോഷലോല-
സ്വാന്തോന്തർദ്ധാസഹിഷ്ണുഃ സമജനി ഭഗവാൻ പാർവ്വതീപ്രാണനാഥഃ.

വ്യാ—(പങ്ക്തിഗ്രീവേ) ദശകന്ധരൻ (നിജദശമശിരശ്ഛേദനായ) തന്റെ പത്താമത്തെ ശിരസ്സറക്കുവാനായിക്കൊണ്ട് (ആത്തശസ്ത്രേ)സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട ആയുധത്തോടുകൂടിയവനായപ്പോൾ (തദാനീം) അപ്പോഴേക്കട്ടെ (സമസ്താഃ ലോകപാലാഃ അപി) എല്ലാ ദിക്പാലകന്മാരും (അന്തസ്സൗഖ്യം) മനോദുഃഖത്തേയും (ഭയം ച) ഭയത്തേയും (അശനൈഃ) വേഗത്തിൽ (പ്രവിവിശുഃ)പ്രവേശിച്ചു. (കിഞ്ച) അത്രതന്നെയുമല്ല(പ്രോദ്ദാമതത്സാഹസസമുദിതസംഭ്രാന്തസന്തോഷലോലസ്വാന്തഃ)പ്രവൃദ്ധമായ അവന്റെ സാഹസംകൊണ്ടുണ്ടായ പരിഭ്രമപ്രമോദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചഞ്ചലഹൃദയനായ (പാർവ്വതീപ്രാണനാഥഃ ഭഗവാൻ) പാർവ്വതീവല്ലഭനായ ഭഗവാൻ (അന്തർദ്ധാസഹിഷ്ണുഃ) മറഞ്ഞിരുപ്പിനെ സഹിപ്പാൻ അശക്തനായിട്ടും (സമജനി) ജനിച്ചു.

സാ—രാവണൻ തന്റെ ശരീരത്തെ നശിപ്പിപ്പാൻ ഉറച്ചു ഉടൻ തന്നെ പത്താമത്തെ കഴുത്തറക്കുവാനായിട്ടു വാളെടുത്തു. അപ്പോൾ സകല ദിക്പാലകന്മാരും മനസ്സുപൊട്ടുകയും ഭയപ്പെടുകയും ചെയ്തു. രാവണന്റെ വലുതായ സാഹസകർമ്മംകൊണ്ടു പരിഭ്രമിച്ചും സന്തോഷിച്ചും ചഞ്ചലചിത്തനായിരിക്കുന്ന പാർവ്വതീവല്ലഭനായ ഭഗവാൻ പ്രത്യക്ഷമാകാതെ മറഞ്ഞിരിപ്പാൻ അശക്തനായിട്ടും ഭവിച്ചു.

പൃഥ്വീചക്രം ചകമ്പേ ബലിസദനമഭ്രഞ്ജാതമോഹാഹിജാലം
ജ്യോതിർവ്വൃന്ദാന്യഭ്രവൻ ഝടിതി ഹതഗതീന്യഭ്രമൻ ഗോത്രശൈലാഃ
സാന്തസ്സൗഖ്യാ നിലിമ്പാ മുനികുലമതുലോകപാലാ വിഷീദുഃ
ഛിന്ദാനേ ദിങ്മതംഗാ ദശമമപി ശിരോരാവ്യഭൂദ്ധാവൻ ദശാസ്യേ. 49

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദശാസ്യേ) രാവണൻ (ദശമം) പത്താമത്തെ (ശിരഃ അപി) ശിരസ്സിനേയും (ഛിന്ദാനേ) മുറിപ്പാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ (പൃഥ്വീചക്രം ചകമ്പേ) ഭൂമണ്ഡലം ഇളകി (ബലിസദനം) പാ

താളം (ജാതമോഹാഹിജാലം) സഞ്ജാതമൂർച്ഛമായ ഭോഗിമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയതായി. (ജ്യോർവ്വൃവ്ന്ദാനി) ജ്യോതിശ്ചക്രങ്ങൾ (ഝടിതി) വേഗത്തിൽ (ഹതഗതീനി) നഷ്ടഗതികളായിട്ടു (അഭൂവൻ) ഭവിച്ചു. (ഗോത്രശൈലാഃ) കുലപർവ്വതങ്ങൾ (അഭ്രമൻ) ഇളകി (നിലിമ്പാഃ) ദേവകൾ (സാന്തസ്താപാഃ) മനസ്താപമുള്ളവരായി (മുനികുലം) മുനിമണ്ഡലം (അരുദൽ)കരഞ്ഞു. (ലോകപാലകാഃ) ദിക്പാലകന്മാർ (വിഷീദുഃ) വിഷാദിച്ചു. (ദിങ്മാതംഗാഃ) ദിഗ്ഗജങ്ങൾ (അഭ്യധാവൻ) ഓടി.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണൻ പത്താമത്തെ ശിരസ്സും മുറിപ്പാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ ഭൂകമ്പമുണ്ടാവുകയും പാതാളത്തിലുള്ള സർപ്പങ്ങൾ മോഹിക്കുകയും ജ്യോതിശ്ചക്രങ്ങൾ ഇളകാതെ നില്ക്കയും കുലപർവ്വതങ്ങൾ ഇളകുകയും ദേവകൾ മനസ്താപപ്പെടുകയും മുനിമണ്ഡലങ്ങൾ കരയുകയും ദിക്പാലകന്മാർ ദുഃഖിക്കുകയും ദിഗ്ഗജങ്ങൾ ഓടുകയുംചെയ്തു.

ഗ—അഥ പ്രഥമമേവ തത്തപഃപ്രഭാവപ്രമുദിതാന്തരാത്മാ അമർത്ത്യസാർത്ഥനിരോധേന അനക്ഷിഗോചരം ഗതോ ഭഗവാൻ ഭൂതനായകഃ പുനരപി തൈരേവാഭ്യർത്ഥ്യമാനസ്ത്രുടിതകണ്ഠനാളീനിരർഗ്ഗളനിർഗ്ഗളൽഘുമഘുമായമാനക്ഷതജക്ഷോദോക്ഷിതപര്യന്തപ്രദേശസ്യ ഉഗ്രതരതാരകാപ്രതിഭയാരുണനേത്രദ്വിതയനിർയ്യൽകോപാനലദന്ദഹ്യമാനരോദോവിവരസ്യ കണ്ഠോപകണ്ഠവിന്യസ്താകൃപണകൃപാണസ്യ പ്രാണാനപി ത്യക്തുമുദ്യതസ്യ തസ്യ പുരസ്താൽ സത്വരം പ്രാദുർബ്ബഭൂവ. 50

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (പ്രഥമം ഏവ) ആദ്യംതന്നെ (തത്തപഃപ്രഭാവപ്രമുദിതാന്തരാത്മാ) അവന്റെ തപഃപ്രഭാവംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടചിത്തനും (അമർത്ത്യസാർത്ഥനിരോധനേ) ദേവസമൂഹത്തിന്റെ നിഷേധംകൊണ്ടു (അനക്ഷിഗോചരം) കണ്ണുകളുടെ അവിഷയത്തെ (ഗതഃ) പ്രാപ്തനും (ഭൂതനായകഃ) ഭൂതനാഥനുമായ (ഭഗവാൻ) ഭഗവാൻ (പുനഃ അപി) പിന്നെയും (തൈഃ ഏവ) അവരാൽതന്നെ (അഭ്യർത്ഥ്യമാനഃ) അപേക്ഷിക്കപ്പെടുന്നവനായിട്ടു(ത്രുടിതകണ്ഠനാളീനിരർഗ്ഗളനിർഗ്ഗളൽഘുമുഘുമായമാനക്ഷതജക്ഷോദോക്ഷിതപര്യന്തപ്രദേശസ്യ) ഖണ്ഡിതമായ കണ്ഠനാളത്തിൽനിന്നു തടവുകൂടാതെ പുറപ്പെടുന്ന ഘുമുഘുമായമാനമായ രക്തപ്രവാഹത്താൽ സിക്തമായ സമീപപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനും (ഉഗ്രതരതാരകാപ്രതിഭയാരുണനേത്രദ്വിനയനിർയ്യൽകോപാനലദന്ദഹ്യമാനരോദോവിവരസ്യ) അതിക്രൂരങ്ങളായകൃഷ്ണമണികളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരവും ചുകന്നതുമാ

യ നേത്രയുഗ്മത്തിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്ന കോപാഗ്നിയാൽ ഏററവും ദഹിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ആകാശഭൂമികളുടെ അന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയവനും (കണ്ഠോപകണ്ഠവിന്യസ്താകൃപണകൃപാണസ്യ) കണ്ഠസമീപത്തിൽ വെക്കപ്പെട്ട ദയാരഹിതമായ വാളോടുകൂടിയവനും (പ്രാണാൻ അപി) പ്രാണങ്ങളേയും (ത്യക്തും) ഉപേക്ഷിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ഉദ്യതസ്യ) ഉദ്യുക്തനുമായ (തസ്യ) അവന്റെ (പുരസ്താൽ) മുമ്പിൽ (സത്വരം) വേഗത്തിൽ (പ്രാദുർബ്ബഭൂവ) പ്രത്യക്ഷമായി.

സാ—അതിന്നുശേഷം ആദ്യംതന്നെ അവന്റെ തപശ്ശക്തികൊണ്ടു സന്തുഷ്ടഹൃദയനും ദേവകളുടെ വിരോധംകൊണ്ടു പ്രത്യക്ഷമാകാതിരിക്കുന്നവനും ഭൂതനാഥനുമായ ഭഗവാൻ പരമശിവൻ, പിന്നെ ദേവകളുടെ പ്രാർത്ഥനഹേതുവായിട്ടു, മുറിക്കപ്പെട്ട കണ്ഠനാളികളിൽ നിന്നു ഘുമുഘുമുശബ്ദത്തോടെ പുറപ്പെടുന്നരക്തധാരകൊണ്ടു നനഞ്ഞസമീപപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനും അതിക്രൂരങ്ങളായ കൃഷ്ണമണികളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരങ്ങളും ചുകന്നവയുമായ രണ്ടു കണ്ണുകളിൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്ന കോപാഗ്നിയാൽ ദഹിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ലോകാന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയവനും കണ്ഠസമീപത്തിൽ വെയ്ക്കപ്പെട്ട ദയാരഹിതമായ വാളോടുകൂടിയവനും പ്രാണങ്ങളേകൂടി കളവാൻ ഉത്സാഹിച്ചിരിക്കുന്നവനുമായ രാവണന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായി.

മാ മൈവം സാഹസം കാർഷീർദ്രാക്ഷസാധിപ ദുഷ്കരം
കണ്ഠാദപനയാശു ത്വം കൃപാണം സ്വകരാദപി. 51

വ്യാ—(ഹേ രാക്ഷസാധിപ) അല്ലയോ രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠ! (ത്വം) അങ്ങ് (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ദുഷ്കരം) ചെയ്യാൻവയ്യാത്ത (സാഹസം)സാഹസത്തേ (മാ മാ കാർഷീഃ) ചെയ്യരുത് (കണ്ഠാൽ) കഴുത്തിൽനിന്നും (സ്വകരാൽ അപി) തന്റെ കയ്യിൽനിന്നും (കൃപാണം) വാളിനെ (ആശു) വേഗത്തിൽ (വ്യപനയ) അകററിയാലും.

സാ—അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വര! അങ്ങു ഇങ്ങിനെ ഉള്ള ചെയ്യാൻ വയ്യാത്ത സാഹസം ചെയ്യരുത്. വേഗത്തിൽ കണ്ഠത്തിൽനിന്നും കരത്തിൽനിന്നും വാളിനെ അകററുക.

ഹുതാനി യാനി ശീർഷാണി പൂർവ്വം താനി ഭവന്തു തേ
ഛിന്ദതഃ കുരു ത്രുപഞ്ച മനസാ യത്തവേപ്സിതം. 52

വ്യാ—(തേ) അങ്ങയുടെ (യാനി) യാവചില (ശീർഷാണി) ശിരസ്സുകൾ (പൂർവം) മുമ്പ് (ഹുതാനി) ഹുതങ്ങളായി (താനി) അതുകൾ (ഭവന്തു) ഉണ്ടാകട്ടെ (ഛിന്ദതഃ) ശിരഃഛേദനം ചെയ്യുന്ന (തവ) അങ്ങ

ക്ക് (ഈപ്സിതം) അഭീഷ്ടം (യൽ) യാതൊന്നൊ (തൽ) അതിനെ (രൂപം കുരു) രൂപമാക്കി ചെയ്താലും.

സാ—അങ്ങു ഇതിന്നുമുമ്പ് യാവചില ശിരസ്സുകളെ അറുത്തു ഹോമിച്ചുവോ അതുകളെല്ലാം വീണ്ടും ഉണ്ടാകട്ടെ. ശിരസ്സറുത്തു ഹോമിച്ചിട്ടും കൂടി എന്നെ പ്രസാദിപ്പിക്കണമെന്നുറച്ച അങ്ങയുടെ അഭീഷ്ടങ്ങളെന്തെല്ലാമെന്നു പറഞ്ഞാലും.

സന്തുഷ്ടേ തിസൃണാം പുരാമപി രിപൌ കണ്ഡൂലദോർമ്മണ്ഡല-
ക്രീഡാകൃത്തപുനഃപ്രരൂഢശിരസോ വീരസ്യ ലിപ്സോർവ്വരം
യാച്ഞാദൈന്യപരാഞ്ചി യസ്യ കലഹായന്തേ മുഹുസ്തപം വൃണു
തപം വൃണ്വിന്യഭിതോ മുഖാനി സ ദശഗ്രീവഃ കഥം കഥ്യതേ. 53

വ്യാ—(തിസൃണാം പുരാം അപി) മൂന്നു പുരങ്ങളുടേയും (രിപൌ) ശത്രു (സന്തുഷ്ടേ) സന്തോഷിച്ചപ്പോൾ (കണ്ഡൂലദോർമ്മണ്ഡലക്രീഡാകൃത്തപുനഃപ്രരൂഢശിരസഃ) തരിപ്പോടുകൂടിയ ഭുജസമൂഹംകൊണ്ട് ക്രീഡയാ മുറിക്കപ്പെട്ടതും പിന്നീടുണ്ടായതുമായ ശിരസ്സുകളോടുകൂടിയവനും (വരം) വരത്തെ (ലിപ്സോഃ) ലഭിപ്പാനാഗ്രഹമുള്ളവനും (വീരസ്യ) വീരനുമായ (യസ്യ) യാവനൊരുത്തന്റെ (അഭിതഃ) ചുററുമുള്ള (മുഖാനി) മുഖങ്ങൾ (യാച്ഞാദൈന്യപരാഞ്ചി) യാചനയിലുള്ള ദീനതകൊണ്ടു പിന്തിരിഞ്ഞവയായിട്ടു (തപം വൃണു) നീ വരിച്ചാലും (തപം വൃണു) നീ വരിച്ചാലും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (മിഥഃ) അന്യോന്യം (കലഹായന്തേ) കലഹിക്കുന്നു. (സഃ ദശഗ്രീവഃ) ആ രാവണൻ (കഥം) എങ്ങിനെ (കഥ്യതേ) പറയപ്പെടുന്നു.

സാ—ത്രിപുരാന്തകനായ പരമശിവൻ പ്രസാദിച്ചു വരം വരിച്ചുകൊള്ളുവാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ബലവത്തരങ്ങളായ കൈകളെക്കൊണ്ടു വിഷമംകൂടാതെ ശിരസ്സറുത്തു ഹോമിച്ചവനും പിന്നീടു ഭഗവാന്റെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടുണ്ടായ ശിരസ്സുകളോടുകൂടിയവനും വരം വാങ്ങുവാനാഗ്രഹമുള്ളവനും വീരനുമായ രാവണന്റെ നാലുപുറമുള്ള മുഖങ്ങൾ യാചനയിലുള്ള ലജ്ജകൊണ്ടു പിന്തിരിഞ്ഞു നീ വരിക്ക് നീ വരിക്ക് എന്നിപ്രകാരം പിന്നേയും പിന്നേയും കലഹിച്ചുതുടങ്ങി. ആ രാവണന്റെ മാഹാത്മ്യം വർണ്ണിപ്പാൻ ആർക്കു സാദ്ധ്യമാകുന്നു.

മാനഗ്രേസരതാമമുഷ്യ മഹതീം ദൃഷ്ട്വാ പുരാണാം രിപൌ
തുഷ്ട്യാ ദത്തവതി സ്വയം ത്രിജഗതോവദ്ധ്യത്വമത്യാദരാൽ
മർത്ത്യാദ്വാനരതോ ഭയം ന തു മമേത്യാബദ്ധരോഷോബ്രവീൽ
യോയം വിശ്രുതവിക്രമഃ സ ഹി ഗിരാം ദൂരേ പരം രാവണഃ 54

വ്യാ—(പുരാണാം രിപൌ) പുരാന്തകൻ (അമുഷ്യ) ഇവന്റെ (മഹതീം) വലുതായ (മാനാഗ്രേസരതാം) മാനാഗ്രേസരത്വത്തെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട (തുഷ്ട്യാ) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (സ്വയം) തന്നെത്താൻ (ത്രിജഗതഃ) ത്രൈലോക്യത്തിന്റെ (അവദ്ധ്യതാം) അവദ്ധ്യനാവു എന്നുള്ള അവസ്ഥയെ (അന്യാദരാൽ) ഏറ്റവും ആദരവോടുകൂടെ (ദത്തവതി) കൊടുത്തപ്പോൾ (യഃ അയം) യാതൊരു ഇവൻ (ആബദ്ധരോഷഃ) സഞ്ജാതരോഷനായിട്ട (മമ) എനിക്ക് (മർത്ത്യാൽ) മനുഷ്യനിൽനിന്നും (വാനരതഃ) വാനരത്തിൽനിന്നും (ഭയം ന തു) ഭയം വേണ്ടുന്നില്ല (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (ആബ്രുവീൽ) പറഞ്ഞു (സഃ വിശ്രുതവിക്രമഃ രാവണഃ തു) ആ വിശ്രുതപരാക്രമനായ രാവണനാകട്ടെ (ഗിരാം) വാക്കുകളുടെ (പരം ദൂര) ഏറ്റവും ദൂരത്തിലാകുന്നു.

സാ—പുരാന്തകനായ പരമശിവൻ രാവണന്റെ വലുതായ വീരവ്രതത്തെ കണ്ടിട്ട സന്തോഷിച്ച് ആദരവോടെ തന്നെത്താൻ ത്രൈലോക്യത്തിന്റെ അവദ്ധ്യത്വത്തെ ദാനംചെയ്തു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ഈ രാവണൻ എനിക്കു മനുഷ്യനിൽ നിന്നും വാനരത്തിൽനിന്നും ഭയമില്ല. അവരിൽനിന്നു അവദ്ധ്യത്വവും ആവശ്യമില്ല. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു കോപത്തോടെ ഭഗവദ്വാക്യത്തെ നിഷേധിച്ചു. ആ വിശ്രുതപരാക്രമനായ രാവണന്റെ യോഗ്യതയെ എങ്ങിനെ പറഞ്ഞറിയിക്കും.

നിർദ്ദേവത്വമഭീച്ഛൻ വൈ നിദ്രാവത്വമഥാപ്നുയാൽ
കുംഭകർണ്ണസ്സ ദുഷ്ടാത്മാ സരസ്വത്യാ വശീകൃതഃ. 55

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (നിർദ്ദേവത്വം) ദേവഭാവത്തെ (അഭീച്ഛൻ) ആഗ്രഹിക്കുന്നവനും (ദുഷ്ടാത്മാ) ദുഷ്ടബുദ്ധിയുമായ (സഃ കുംഭകർണ്ണഃ) ആ കുംഭകർണ്ണൻ (സരസ്വത്യാ) സരസ്വതിയാൽ (വശീകൃതഃ) വശീകരിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട (നിദ്രാവത്വം) നിദ്രാവത്വത്തെ (ആപ്നുയാൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—പരമശിവൻ രാവണനു മനുഷ്യരിൽനിന്നും വാനരന്മാരിൽനിന്നും അന്യന്മാരാൽ അവദ്ധ്യത്വമാകുന്ന വരംകൊടുത്തതിനുശേഷം കുംഭകർണ്ണസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു അവനോടു വരത്തെ വരിപ്പാൻ കല്പിച്ചപ്പോൾ ദേവനാശത്തെ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും ദുഷ്ടബുദ്ധിയുമായ അവൻ സരസ്വതിയുടെ പ്രേരണ ഹേതുവായിട്ട ഉറങ്ങുവാൻ വരം കിട്ടണമെന്നപേക്ഷിക്കുകയും അപ്രകാരം ഭഗവാൻ അനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

സർവ്വാ സർവ്വേഷ്ടാ മേ വാങ്മനഃകായസംഭവാഃ
ഭവന്തു ഭഗവൻ നിത്യം നാരായണപരായണാഃ. 56

വ്യാ—(വാങ്മനഃകായസംഭവാഃ) വാക്കിൽനിന്നും ശരീരത്തിൽ

നിന്നും മനസ്സിൽനിന്നും സംഭവിക്കുന്ന (മേ സർവ്വചേഷ്ടാഃ) എന്റെ സർവ്വവ്യാപരങ്ങളും (നിത്യം) നിത്യവും (നാരായണപരായണാഃ) വിഷ്ണുപരകളായിട്ടു (ഭവന്തു) ഭവിക്കുമാറാകണം.

സാ—പരമശിവൻ കുംഭകർണ്ണന്നു ഉറങ്ങുവാൻ വരംകൊടുത്തതിന്നുശേഷം വിഭീഷണന്റെ മുമ്പിലും പ്രത്യക്ഷമായിട്ടു അവനോടും വരത്തെ വരിപ്പാൻ കല്പിച്ചപ്പോൾ വിഷ്ണുഭക്തനായ വിഭീഷണൻ "അല്ലയോ സ്വാമിൻ അടിയൻ എല്ലാസമയത്തിലും വാങ്മനഃകായങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചെയ്യുന്ന എല്ലാകർമ്മങ്ങളും നാരായണപരങ്ങളായി തീരുവാൻ അനുഗ്രഹിക്കേണമേ" എന്നിപ്രകാരം അപേക്ഷിക്കുകയും ഭഗവാൻ സന്തോഷത്തോടെ അപ്രകാരം അനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

ലബ്ധ്വാ മുഗ്ദ്ധശശാങ്കചൂഡകൃപയാ നിശ്ശേഷവിശ്വോദയ-
പ്രദ്ധ്വംസായ വരം കരാളകരവാളോദഗ്രബാഹാഞ്ചിതഃ
നിദ്രാവിഷ്ണുനിഷേവണാത്മകവരോദാരൌ കനിഷ്ഠൌ മുഹു-
ർദ്ധിക്കുർവ്വൻ പ്രഥമാനമാനമഹിമാ ലങ്കാം യയൌ രാവണഃ. 57

വ്യാ—(പ്രഥമാനമാനമഹിമാ) പ്രസിദ്ധമായ അഭിമാനാധിക്യത്തോടുകൂടിയ (രാവണഃ) രാവണൻ (മുഗ്ദ്ധശശാങ്കചൂഡകൃപയാ) ചന്ദ്രക്കലാധരന്റെ കൃപഹേതുവായിട്ടു (നിശ്ശേഷവിശ്വോദയപ്രദ്ധ്വംസായ) സകലലോകങ്ങളുടേയും അഭിവൃദ്ധിയേ നശിപ്പിക്കാനായിക്കൊണ്ടു (വരം) അനുഗ്രഹത്തെ (ലബ്ധ്വാ) ലഭിച്ചിട്ടു (കരാളകരവാളോദഗ്രബാഹാഞ്ചിതഃ) ഭയങ്കരമായ കരവാളംകൊണ്ടു ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ ബാഹുക്കളേക്കൊണ്ടു മനോഹരനായി (നിദ്രാവിഷ്ണുനിഷേവണാത്മകവരോദാരൌ) നിദ്രാസ്വരൂപവും വിഷ്ണുസേവാസ്വരൂപവുമായ വരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉൽകൃഷ്ടന്മാരായ (കനിഷ്ഠൌ) അനുജന്മാരെ (മുഹുഃ) പിന്നയും പിന്നയും (ധിക്കുർവ്വൻ) ധിക്കരിക്കുന്നവനായിട്ടു (ലങ്കാം) ലങ്കയിലേക്കു (യയൌ) യാനംചെയ്തു.

സാ—ഏററവും അഭിമാനിയായ രാവണൻ ചന്ദ്രക്കലാധരനായ പരമശിവന്റെ കരുണഹേതുവായിട്ടു സകലലോകങ്ങളുടേയും ഉൽകർഷത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ സാദ്ധ്യമായ വരത്തേ പ്രാപിച്ചതിന്നുശേഷം ഭയങ്കരമായ ഖൾഗത്തെ ധരിച്ചു. ഉറങ്ങുവാനും, വിഷ്ണുപൂജ ചെയ്യാനും വരം മേടിച്ച അനുജന്മാരെ പിന്നയും പിന്നയും നിന്ദിച്ചുകൊണ്ടു രാക്ഷസകുലരാജധാനിയും വൈശ്രവണനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടതുമായ ലങ്കാരാജധാനിയിലേക്കു പോയി.

യോദ്ധും പ്രാപ്തേ നിശിചരപതൌ നാകവാമാളകാനാം
പാതിവ്രത്യോന്മഥനചതുരോച്ചണ്ഡദോർദ്ദണ്ഡഷണ്ഡേ

ത്യക്തപ്രാ ലങ്കാം സ ഹി ധനപതിഃ പ്രാപ്യ കൈലാസമസ്മിൻ
വാസം ചക്രേ സകിതഹൃദയഃ പ്രീതിയോഗാൽ പുരാരേഃ. 57

വ്യാ—(സഃ ധനപതിഃ ഹി) ആ വൈശ്രവണനാകട്ടെ (നാകവാമാളകാനാം) സ്വർഗ്ഗസ്ത്രീകളുടെ (പാതിവ്രത്യോന്മഥനചതുരോച്ചണ്ഡദോർദ്ദണ്ഡഷണ്ഡൈ) പാതിവ്രത്യത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥങ്ങളും ക്രൂരങ്ങളുമായ ദോർദ്ദണ്ഡങ്ങളുടെ സമൂഹത്തോടുകൂടിയ (നിശിചരപതൌ) രാവണൻ (യോദ്ധും) യുദ്ധംചെയ്യാനായിക്കൊണ്ട് (പ്രാപ്തേ) ആഗതനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (ത്യക്തപ്രാ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (കൈലാസം) കൈലാസത്തെ (പ്രാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (പുരാരേഃ) പുരാന്തകന്റെ (പ്രീതിയോഗാൽ) കരുണാഹേതുവായിട്ട് (അസ്മിൻ) ഇതിങ്കൽ (ചകിതഹൃദയഃ) ചഞ്ചലചിത്തനായിട്ട് (വാസം) താമസത്തെ (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—ദേവസ്ത്രീകളുടെ പാതിവ്രത്യഭംഗം ചെയ്യുവാൻ സമർത്ഥങ്ങളായ ബാഹുദണ്ഡങ്ങളോടുകൂടിയ രാവണൻ യുദ്ധത്തിന്നൊരുങ്ങി ലങ്കയെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ ആ ധനാധിപതിയായ വൈശ്രവണൻ ലങ്കയെ ഉപേക്ഷിച്ച കൈലാസത്തിൽചെന്ന പരമശിവന്റെ കാരുണ്യം ഹേതുവായിട്ട് അദ്ദേഹത്തിനാൽ ഭക്തമായ അളകാരാജധാനിയിൽ ഭയംകൊണ്ട് ചഞ്ചലചിത്തനായിട്ട് താമസിച്ചു.

തൽകാലേ ദശകന്ധരോപി ധനദത്യക്തം പുരീമുല്ലസൽ—
സന്തോഷോൽപ്ലവമഗ്നകൌണപഗണൈസ്സാർദ്ധം വിവേശോജ്ജ്വലാം
രോദോരോധസവിദാരിവാദ്യനിനദൈരുദ്ഭൂതമോദോമരാ
ഭ്യേസുസ്യ വരാഭിഷേകമഥ തേ ചക്രുർമ്മുദാ രാക്ഷസാഃ. 58

വ്യാ—(തൽകാലേ) ആ സമയത്തിങ്കൽ (ദശകന്ധരഃ അപി) രാവണനും (ഉല്ലസൽസന്തോഷോൽപ്ലവമഗ്നകൌണപഗണൈഃ സാർദ്ധം) പുഷ്പിക്കുന്നമായ സന്തോഷസമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങുന്നവരായ രാക്ഷസഗണങ്ങളോടുകൂടെ (ധനദത്യക്തം) വൈശ്രവണനാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടതും (ഉജ്ജ്വലാം) പ്രകാശമായതുമായ (പുരീം) രാജധാനിയെ (വിവേശ) പ്രാപിച്ചു (അഥ) അനന്തരം (രോദോരോധസവിദാരിവാദ്യനിനദൈഃ) ബ്രഹ്മാണ്ഡഭാണ്ഡത്തെ പിളർക്കുന്ന വാദ്യശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ട് (ഉദ്ഭൂതമോദോമരാഃ) പരിത്യക്തസന്തോഷവാരായ ദേവന്മാരോടുകൂടിയ (തേ രാക്ഷസാഃ) ആ രാക്ഷസന്മാർ (ഭൂയഃ) പിന്നെ (തസ്യ) അവന്റെ (വരാഭിഷേകം) ശ്രേഷ്ഠമായ അഭിഷേകത്തെ (മുദാ) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ രാവണൻ, വർദ്ധിച്ച സന്തോഷസമുദ്രത്തിൽ മഗ്നന്മാരായ അനേകം രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടെ വൈശ്രവണനാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടതും ഏററവും ശോഭമാനവുമായ ആ ലങ്കാരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചു. അതിന്നുശേഷം ആ രാക്ഷസന്മാർ സർവ്വദിക്കുകളേയും മുഴക്കുന്നവിധത്തിൽ വാദ്യങ്ങളെ ഘോഷിച്ചു ദേവന്മാരുടെ സന്തോഷത്തെ നശിപ്പിക്കുകയും സന്തോഷത്തോടുകൂടെ രാവണനെ ലങ്കാരാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യുകയും ചെയ്തു.

അജാതഭംഗസ്യ ദശാനനസ്യ ഭുജാടവീഛായമുപാശ്രയത്ഭിഃ
സംഖ്യാവിഹീനൈരഥ യാതുധാനൈർല്ലങ്കാപുരീ സാ നിബിഡീബഭൂവ.

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അജാതഭംഗസ്യ) പരാജയരഹിതനായ (ദശാനനസ്യ) രാവണന്റെ (ഭുജാടവീഛായം) ഭുജവനത്തിന്റെ നിഴലിനെ (ഉപാശ്രയത്ഭിഃ) ഉപാശ്രയിക്കുന്നവരും (സംഖ്യാവിഹീനൈഃ) കണക്കില്ലാത്തവരുമായ (യാതുധാനൈഃ) രാക്ഷസന്മാരാൽ (സാ ലങ്കാപുരീ) ആ ലങ്കാരാജധാനി (നിബിഡീബഭൂവ) നിരന്തരമായി ഭവിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ഒരിടത്തും പരാജയമില്ലാത്ത രാവണന്റെ ഭുജവനഛായയേ ആശ്രയിച്ചു താമസിക്കുന്ന അസംഖ്യം രാക്ഷസന്മാരേക്കൊണ്ടു ആ ലങ്കാരാജധാനി നിറഞ്ഞു.

ഘോരാകാരപദാതിമണ്ഡിതപുരോഭാഗഃ കചചിദ്രാവണഃ
സീമാതീതവിഭൂതിനിന്ദിതസുധർമ്മായാഃ പുരോ നിർയ്യയൌ
സംജൂഹ്വൻ മൃഗയാമഖേ മുഖദരീകുണ്ഡേഷു ചണ്ഡാൻ മൃഗാൻ
ഗച്ഛന്നേവ ദദർശ പുണ്യവിഭവാൽ പ്രാപ്തം മയം കാനനേ. 60

വ്യാ—(കചചിൽ) ഒരിക്കൽ (രാവണഃ) രാവണൻ (ഘോരാകാരപദാതിമണ്ഡിതപുരോഭാഗഃ) ഭയങ്കരാകൃതികളായ കാലാൾ പടകളേക്കൊണ്ടലങ്കരിക്കപ്പെട്ട അഗ്രഭാഗത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (സീമാതീതവിഭൂതിനിന്ദിതസുധർമ്മായാഃ) അവധിയില്ലാത്തതായ ഐശ്വർയ്യത്താൽ നിന്ദിക്കപ്പെട്ട സ്വർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയ (പുരഃ) രാജധാനിയിൽനിന്നു (നിർയ്യയൌ) പുറപ്പെട്ടു (മൃഗയാമഖേ) നായാട്ടാകുന്ന യാഗത്തിൽ (മുഖദരീകുണ്ഡേഷു) വായയാകുന്ന കുണ്ഡങ്ങളിൽ (ചണ്ഡാൻ) ക്രൂരങ്ങളായ (മൃഗാൻ) മൃഗങ്ങളെ (സംജൂഹ്വൻ) നല്ലവണ്ണം ഹോമിക്കുന്നവനായി (ഗച്ഛൻ ഏവ) ഗച്ഛന്നായിട്ടുതന്നെ (പുണ്യവിഭവാൽ) സുകൃതവൈഭവം

ഹേതുവായിട്ട (കായനേ) വനത്തിൽ (പ്രാപ്തം) സ്ഥിതനായ (മയം) മയനാകുന്ന അസുരനെ (ദദർശ) കണ്ടു.

സം—രാവണൻ ലങ്കയിൽ സുഖിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തു കുറെ ദിവസം അനേകം ഭയങ്കരങ്ങളായ കാലാൾ പടകളോടുംകൂടെ വനപ്രദേശത്തെ പ്രാപിച്ചു. യാഗകണ്ഡത്തിൽ മൃഗങ്ങളെ ഹോമിക്കുംപോലെ ഭയങ്കരങ്ങളായ മൃഗങ്ങളെകൊന്നു ഭക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു നായാടിസ്സഞ്ചരിക്കുന്ന കാലത്ത് സുകൃതവൈഭവം ഹേതുവായിട്ട വനപ്രദേശത്തിൽവെച്ച് മയനെ കണ്ടു. ആ സമയത്തിങ്കൽ മയൻ രാവണനെ നല്ലവണ്ണം പൂജിച്ചു സപുത്രിയായ മണ്ഡോദരിയെ ദാനം ചെയ്തു. രാവണൻ മയദത്തയായ മണ്ഡോദരിയെ സ്വീകരിച്ചു സന്തോഷത്തോടെ ലങ്കയിലേക്കു മടങ്ങിപോരുകയും ചെയ്തു.

ദത്താഭ്രൽ കാലകേയായ രാവണേനാതിഭീഷണാ
സ്വസാ ശൂർപ്പണഖാ നാമ വിദ്യുജ്ജിഹ്വായ നാമതഃ. 61

വ്യാ—(രാവണേന) രാവണനാൽ (അതിഭീഷണാ) അതിഭയങ്കരയും (ശൂർപ്പണഖാ നാമ) ശൂർപ്പണഖ എന്നു പേരോടുകൂടിയവളുമായ (സ്വസാ) സോദരി (നാമതഃ വിദ്യുജ്ജിഹ്വായ) വിദ്യുജ്ജിഹ്വൻ എന്നു പ്രസിദ്ധനായ (കാലകേയായ) കാലകേയനായിക്കൊണ്ടു (ദത്താ) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ടവളായിട്ട (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു.

സം—രാവണൻ മണ്ഡോദരിയെ സ്വീകരിച്ചു ലങ്കയിൽ വന്നതിന്നുശേഷം അതിഭയങ്കരയും തന്റെ സോദരിയുമായ ശൂർപ്പണഖയെ പാതാളത്തിൽനിന്നു സഖ്യം ചെയ്വാൻ ആഗതന്മാരായ കാലകേയന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ആഗതനും വിദ്യുജ്ജിഹ്വൻ എന്നു പ്രസിദ്ധനുമായ കാലകേയന്നു വിവാഹം ചെയ്തു കൊടുത്തു.

വിധിവൽ പരിണീയ കന്യകാം മയദത്താം ദശകന്ധരോ മുദാ
അനയാ സഹ മന്ദ്രോത്സവാനനുഭോക്തും ശനകൈഃ പ്രചക്രമേ.

വ്യാ—(ദശകന്ധരഃ) രാവണൻ (മുദാ) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (മയദത്താം) മയനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട (കന്യകാം) കന്യകയെ (വിധിവൽ) വിധിക്കുതക്കവണ്ണം (പരിണീയ) പരിണയം ചെയ്തിട്ട് (അനയാ സഹ) ഇവളോടുകൂടെ (മന്ദ്രോത്സവാൻ) മന്ദ്രോത്സവങ്ങളെ (അനുഭോക്തും) അനുഭവിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ശനകൈഃ) സാവധാനത്തിൽ (പ്രചക്രമേ) ആരംഭിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണൻ മയനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട കന്യകയെ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ വിധിക്കുതക്കവണ്ണം വിവാഹംചെയ്ത് അവളോടുകൂടെ മദനോത്സവങ്ങളെ അനുഭവിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു സുഖധാനത്തിൽ ആരംഭിച്ചു.

പിബൻ മധു മുഖം ചുംബന്നാലിംഗൻ ഗാഢമാലപൻ
മണ്ഡോദര്യാ ചിരം രേമേ രാവണഃ കാമമോഹിതഃ. 63

വ്യാ—(കാമമോഹിതഃ) കാമനാൽ മോഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട (രാവണഃ) രാവണൻ (മധു) മധുവിനെ (പിബൻ) കുടിക്കുന്നവനായി (മുഖം) മുഖത്തെ (ചുംബൻ) ചുംബിക്കുന്നവനായി (ഗാഢം) മുറുകെ (ആലിംഗൻ) ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നവനായി (ആലപൻ) സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നവനായിട്ട് (മണ്ഡോദര്യാ) മണ്ഡോദരിയോടുകൂടെ (ചിരം) വളരെക്കാലം (രേമേ) ക്രീഡിച്ചു.

സാ—കാമമോഹിതനായ രാവണൻ മണ്ഡോദരിയോടുകൂടെ മധുവിനെ പാനം ചെയ്യും അവളുടെ മുഖത്തെ ചുംബിച്ചും സുനങ്ങളെ ഗാഢമാംവണ്ണം ആലിംഗനം ചെയ്യും സരസമാകുംവണ്ണം സല്ലപിച്ചും വളരെ കാലം ക്രീഡിച്ചു.

വിരോചനസ്യ ദൌഹിത്രീം സപ്തജ്വാലേതി വിശ്രുതാം
താം കന്യാം കുംഭകർണ്ണായ ദദൌ പുഷ്ടസ്സ രാവണഃ. 64

വ്യാ—(പുഷ്ടഃ) സന്തുഷ്ടനായ (സഃ രാവണഃ) ആ രാവണൻ (വിരോചനസ്യ) വിരോചനന്റെ (ദൌഹിത്രീം) പുത്രിയുടെ പുത്രിയും (സപ്തജ്വാലാ ഇതി വിശ്രുതാം) സപ്തജ്വാലാ എന്ന പ്രസിദ്ധയുമായ (താം കന്യാം) ആ കന്യകയെ (കുംഭകർണ്ണായ) കുംഭകർണ്ണനായിക്കൊണ്ടു (ദദൌ) കൊടുത്തു.

സാ—സന്തുഷ്ടനായ ആ രാവണൻ വിരോചനന്റെ പൌത്രിയും സപ്തജ്വാലാ എന്ന പ്രസിദ്ധയുമായ കന്യകയെ കുംഭകർണ്ണനെക്കൊണ്ടും വിവാഹം ചെയ്യിച്ചു.

ഗന്ധർവ്വരാജസ്യ സുതാം ശൈലൂഷസ്യ മഹാത്മനഃ
സരമാം നാമ ധർമ്മജ്ഞാം ലോകേ ഭാര്യാം വിഭീഷണഃ 65

വ്യാ—(മഹാത്മനഃ) മഹാത്മാവിന്റെ പുത്രനും (ശൈലൂഷസ്യ) നാട്യകലയിൽ സമർത്ഥനുമായ (ഗന്ധർവ്വരാജസ്യ) ഗന്ധർവ്വരാജന്റെ (സുതാം) പുത്രിയും (സരമാം നാമ) സരമ എന്ന പേരുള്ളവളും (ധർമ്മജ്ഞാം) ധർമ്മങ്ങ

ളെ അറിയുന്നവളുമായ (ഭാര്യം) പത്നിയെ (വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണൻ (ലേഭേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—വിഭീഷണൻ മഹാമനസ്സനും നാട്യകലാഭിജ്ഞനുമായ ഗന്ധർവ്വരാജന്റെ പുത്രിയും ധർമ്മജ്ഞയുമായ സരമയെ പത്നിയായി സ്വീകരിച്ചു.

ലങ്കായാം പുരി സുസ്ഥിതോ ദശമുഖഃ പൌലസ്ത്യദൂതാനന-
പ്രോൽഗച്ഛദ്വധവാക്യചണ്ഡപവനപ്രോദ്ദീപ്തരോഷാനലഃ
കല്പാന്തോദ്ധതവാതധൂതമുഖരപ്രോദ്യത്തരംഗാംബുധി-
പ്രഖ്യാസംഖ്യനിശാചരൌഘസഹിതസ്തദ്വാസഭൂമിം യയൌ. 66

വ്യാ—(ലങ്കായാം പുരി) ലങ്കയാകുന്ന രാജധാനിയിൽ (സുസ്ഥിതഃ) സുഖമാകംവണ്ണം താമസിക്കുന്ന (ദശമുഖഃ) രാവണൻ (പൌലസ്ത്യദൂതാനനപ്രോൽഗച്ഛദ്വധവാക്യചണ്ഡപവനപ്രോദ്ദീപ്തരോഷാനലഃ) പുലസ്ത്യപുത്രനായ വൈശ്രവണന്റെ ദൂതന്റെ മുഖത്തിൽനിന്നു സഞ്ജാതമായ വധവാക്യമാകുന്ന കൊടുങ്കാറ്റിനാൽ വർദ്ധിതമായ കോപാഗ്നിയോടുകൂടിയവനായി (കല്പാന്തോദ്ധതവാതധൂതമുഖരപ്രോദ്യത്തരംഗാംബുധിപ്രഖ്യാസംഖ്യനിശാചരൌഘസഹിതഃ) പ്രളയാന്തത്തിൽ പ്രവൃദ്ധമായ കാറ്റിനാൽ ഇളക്കപ്പെട്ടതും ശബ്ദായമാനവും ഏറ്റവും ഉയർന്നശോഭിക്കുന്നതിരകളോടുകൂടിയതുമായ സമുദ്രത്തോടു സദൃശവും അസംഖ്യവുമായ രാക്ഷസസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (തദ്വാസഭൂമിം) അവന്റെ വാസഭൂമിയെ (യയൌ) പ്രാപിച്ചു.

സം—ലങ്കാരാജധാനിയിൽ സുഖമാകംവണ്ണം അധിവസിക്കുന്ന രാവണൻ പുലസ്ത്യപുത്രനായ വൈശ്രവണനാൽ നിയുക്തനായ ദൂതന്റെ മുഖത്തിങ്കൽനിന്നു തന്റെ വധവാക്യത്തെകേട്ട് ഏറ്റവും കോപത്തോടുകൂടെ, പ്രളയകാലത്തിങ്കൽ കൊടുങ്കാറ്റുകൊണ്ടിളകി വലിയ ശബ്ദത്തോടുകൂടെ വർത്തിക്കുന്ന സമുദ്രംപോലെ പ്രക്ഷുബ്ധമായ രാക്ഷസസൈന്യത്തോടുകൂടെ വൈശ്രവണന്റെ വാസഭൂമിയായ അളകാരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചു.

തദനു ചലിതചിത്തോ വിത്തനാഥസുതസ്തദാനീം
കളകളരവമാരാദ്രക്ഷസാനാം നിശമ്യ
രഥതുരഗകരീന്ദ്രഭ്രാജിതൈരാത്തസൈന്യൈ-
ർദ്ദശമുഖമഭിപേദേ പുഷ്പകേണാത്തചാപഃ. 67

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (തദാനീം) അപ്പോഴുകട്ടെ (ചലിതചിത്തഃ) ചഞ്ചലഹൃദയനായ (വിത്തനാഥഃ) വൈശ്രവണൻ (രാക്ഷ

സംനാദം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (കളകളരവം) കലകലശബ്ദത്തെ (ആരാൽ) സമീപത്തിൽ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (രഥതുരഗകരീന്ദ്രഭ്രാജിതൈഃ) തേരു, കുതിര, ആന ഇവകളെക്കൊണ്ടു ശോഭിച്ച (ആത്മസൈന്യൈഃ) തന്റെ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടെ (പുഷ്പകേണ) പുഷ്പകവിമാനത്തിലൂടെ (ആത്തചാപഃ) സജീകരിക്കപ്പെട്ട വില്ലോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ദശമുഖം) രാവണനെ (അഭിപേദേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ചഞ്ചലചിത്തനായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വൈശ്രവണൻ രാക്ഷസന്മാരുടെ കളകളഘോഷത്തെ സമീപത്തിൽ കേട്ടിട്ട് ചതുരംഗിണിയായ സേനയോടുകൂടെ വില്ലെടുത്തു പുഷ്പകവിമാനത്തിൽകയറി രാവണന്റെ നേരെ യുദ്ധത്തിന്നെതിന്നു.

തതോ യുദ്ധം സമഭവദ്യക്ഷരാക്ഷസസൈന്യയോഃ
ഘോരം തുമുലനിർഹ്രാദം നാനാപ്രഹരണോദ്യതം. 68

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (യക്ഷരാക്ഷസസൈന്യയോഃ) യക്ഷസൈന്യത്തിന്നും രാക്ഷസസൈന്യത്തിന്നും(ഘോരം)ഭയങ്കരവും(തുമുലനിർഹ്രാദം) മുഴങ്ങുന്ന ശബ്ദത്തോടുകൂടിയതും (നാനാപ്രഹരണോദ്യതം) നാനാവിധങ്ങളായ ആയുധങ്ങളേക്കൊണ്ടു പ്രവൃത്തിയുമായ (യുദ്ധം) യുദ്ധം (സമഭവൽ) സംഭവിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം യക്ഷസൈന്യങ്ങളും രാക്ഷസസൈന്യങ്ങളും തമ്മിൽ വലിയ ശബ്ദങ്ങളേ പുറപ്പെടുവിച്ചും നാനാവിധങ്ങളായ ശസ്ത്രങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചും ഭയങ്കരമായ യുദ്ധത്തെചെയ്തു.

യുദ്ധേ തത്ര ഭുജാഗ്രധൃതവിലസൽകൌക്ഷേയകാലോകന-
ത്രാസോൽഭ്രാന്തവിധാവമാനപൃതനാസംശ്ലെഷ്വിമുക്താന്തികം
കൃത്വാ വിത്തപതിം വിമാനമധികം ഹൃത്വാ വിമാനം തതോ
നിശ്ശേഷാമരനിർജ്ജയൈകകൃതധീർല്ലങ്കേശ്വരോ നിശ്ചയൌ. 69

വ്യാ—(ലങ്കേശ്വരഃ) രാവണൻ (തത്ര യുദ്ധേ) ആ യുദ്ധത്തിൽ ഭുജാഗ്രധൃതവിലസൽകൌക്ഷേയകാലോകനത്രാസോൽഭ്രാന്തവിധാവമാനപൃതനാസംശ്ലെഷ്വിഃ) കൈത്തലത്തിൽ ഇളക്കപ്പെട്ടതും പ്രകാശമാനവുമായ വാളിന്റെ ദർശനത്തിൽനിന്നുള്ള ഭയം ഹേതുവായിട്ട സംഭ്രാന്തങ്ങളും ഓടിപോകുന്നവയുമായ സൈന്യസമൂഹങ്ങളാൽ (വിമുക്താന്തികം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട സമീപപ്രദേശത്തോടുകൂടിയ (വിത്തപതിം) വൈശ്രവണനെ (അധികം) ഏറ്റവും (വിമാനം) അഭിമാനമില്ലാത്തവനാക്കി (കൃത്വാ) ചെയ്തിട്ട് (വിമാനം) പുഷ്പകവിമാനത്തെ (ഹൃത്വാ) അപഹരിച്ചിട്ട (തതഃ) അനന്തരം (നിശ്ശേഷാമരനിർജ്ജയൈകകൃതധീഃ) സകല ദേവ

ന്മാരുടേയും ജയത്തിൽ ചെയ്യപ്പെട്ട ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനായിട്ടു (തിഷ്ഠ
യേൗ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—ആ യുദ്ധത്തിങ്കൽ യക്ഷസൈന്യങ്ങളെല്ലാം രാവണന്റെ കരാ
ഗ്രത്തിൽ സ്മരിക്കുന്ന ചന്ദ്രഹാസദർശനം ഹേതുവായിട്ടു ഏറ്റവും ഭീത
ന്മാരായിട്ട് ഓടിപ്പോവുകയും രാവണൻ വൈശ്രവണനെ ഭഞ്ജുന്യനാ
ക്കിച്ചെയ്തു ഏറ്റവും അപമാനിച്ചു പുഷ്പകവിമാനത്തെ അപഹരിച്ചു
സകല ദേവന്മാരേയും ജയിപ്പാനാഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു മടങ്ങിപ്പോരുകയും
ചെയ്തു.

അഥൈനം നിഷ്ക്രാന്തം പ്രബലബലപാദാഹതികലാ-
ചലദ്ധൂളീചാളീകബളിതഹരിച്ക്രകുഹരം
പുരാരേരാവാസാദുരുഗരിമശാലീ കുലഗിരി-
ന്ന്യരൌത്സീൽ കൈലാസോ ഭുജബലപരീക്ഷോൽസുക ഇവ. 70

വ്യാ – (അഥ) അനന്തരം (പുരാരേഃ) പുരാന്തകന്റെ (ആവാ
സാൽ) താമസം ഹേതുവായിട്ട് (ഉരുഗരിമശാലീ) വലിയ ഗുരുത്വത്തോ
ടുകൂടിയതും, (കുലഗിരിഃ) കുലപർവ്വതവുമായ (കൈലാസഃ) കൈലാസം
(പ്രബലബലചാദാഹതികലാചലദ്ധൂളീചാളീകബളിതഹരിച്ക്രകുഹരം)
ശക്തിമത്തുകളായ സൈന്യങ്ങളുടെ പാദാഘാതമാകുന്ന വിദ്യയാൽ ഇള
ക്കപ്പെട്ട പോടിപടലങ്ങളാൽ കബളിതമായ ദിക് ചക്രാന്തർഭാഗത്തോടു
കൂടിയവനും (തിഷ്ഠന്തം) നേരിട്ടവരുന്നവനായ (ഏനം) ഇവനെ (ഭുജ
ബലപരീക്ഷോൽസുകഃ ഇവ) ബാഹുബലപരീക്ഷയിൽ തല്പരനെപോ-എന്നു
തോന്നുംവിധം (ന്യരൌത്സീൽ) തടുത്തു.

സാ—അനന്തരം പരമശിവന്റെ വാസഭൂമിയാകഹേതുവായിട്ടു
ഏറ്റവും മാഹാത്മ്യമുള്ളതും കുലഗിരിയുമായ കൈലാസംസൈന്യങ്ങളുടെ
പാദാഘാതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇളകി പുറപ്പെട്ടുന്ന പൊടിപടലങ്ങളെക്കൊ
ണ്ടു സകല ദിക്കുകളേയും മറച്ചു വലിയ പ്രതാപത്തോടുകൂടെ നൂറുത
നായ ഈ രാവണനെ ബാഹുബലം പരിക്ഷിപ്പാനാഗ്രഹിച്ചുകൊ
ണ്ടോ എന്നു തോന്നും വിധം തടുത്തു.

കൈലാസശൈലകടകേഷു മഹാനിനാദോ
സായായുധാനപൃതനാ നിതരാം വിരേജേ
ഗംഗാവിഭ്രഷണജടാന്തരമുംബിഗംഗാ-
സംഗാദിലാഷചലദൂർണ്ണവയുല്യധർമ്മം. 71

വ്യാ – (മഹാനിനാദഃ) വലിയ ശബ്ദത്തോടുകൂടിയതും (ഗംഗാവി

ഭൂഷണജടാന്തരചുംബിഗംഗാസംഗാഭിലാഷചലദ്ഗ്ണവതുല്യധമ്മാ) ഗം
ഗാധരന്റെ ജടാന്തർഭാഗത്തിൽ ചേൎന്നിരിക്കുന്ന ഗാദേവിയോടുള്ള
സംസൎഗ്ഗത്തിൽ ആഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ടു ഇളകുന്ന സമുദ്രത്തോടു തുല്യധ
ൎമ്മമുള്ളതുമായ (സാ യാതുധാനപൃതനാ) ആ രാക്ഷസസൈന്യം (കൈലാ
സശൈലകടകേഷു) കൈലാസപൎവ്വതത്തിന്റെ താഴ്‌വരയിൽ (നിത
രാം) ഏററവും (വിരേജേ) ശോഭിച്ചു.

സാ—കൈലാസം രാവണന്റെ മാൎഗ്ഗവിരോധം ചെയ്യുപ്പോൾ
ആ രാക്ഷസസൈന്യം കൈലാസത്തിന്റെ താഴ്‌വരപ്രദേശത്തിൽ വലി
യ ശബ്ദത്തോടുകൂടെ ശോഭിച്ചു. ഇതു കണ്ടാൽ ഗംഗാധരന്റെ ജടാന്ത
ൎഭാഗത്തിലിരിക്കുന്ന ഗംഗയോടു ചേരുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു ഇളകിമറിഞ്ഞു ത
ള്ളിക്കേറുന്ന സമുദ്രമോ എന്നു തോന്നും.

സാൎദ്ധം ഹരേണ ഹരവല്ലഭയാ ച ദേവ്യാ
ഹേരംബഷണ്മുഖവൃഷപ്രമഥപ്രകീൎണ്ണം
ദോൎദ്ദണ്ഡമണ്ഡലബലേന കുലാചലം തം
ലങ്കാഭടഃ കില ചലാചലമാതതാന. 72

വ്യാ—(ലങ്കാഭടഃ) രാവണൻ (ഹരേണ) പരമേശ്വരനോടും (ഹ
രവല്ലഭയാ) പരമേശ്വരപത്നിയായ (ദേവ്യാ ച സാൎദ്ധം) ദേവിയോടുംകൂ
ടെ (ഹേരംബഷണ്മുഖവൃഷപ്രമഥപ്രകീൎണ്ണം) ഗണപതി, സുബ്രഹ്മണ്യൻ,
വൃഷഭം, ഭൂതഗണങ്ങൾ എന്നിവരെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞ (തം കുലാച
ലം) ആ കുലഗിരിയെ (ദോൎദ്ദണ്ഡമണ്ഡലബലേന) ബാഹുസമൂഹത്തി
ന്റെ ശക്തികൊണ്ടു (ചലാചലം) ഇളക്കമുള്ള പൎവ്വതമാക്കി (ആതതാന
കില) ചെയ്തുപോൽ.

സാ—ലങ്കാധിപതിയായ രാവണൻ ഇളക്കമില്ലാത്ത ആ കൈ
ലാസപൎവ്വതത്തെ, പാൎവ്വതീപരമേശ്വരന്മാരോടും ഗണപതി, സുബ്ര
ഹ്മണ്യൻ, വൃഷഭം, ഭൂതഗണങ്ങൾ എന്നിവരോടുംകൂടെ തന്റെ ബാഹു
പരാക്രമംകൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം ഇളക്കിത്തീൎത്തു.

യസ്മിൻ കൈലാസശൈലം തുലയതി ജഗതീലംഘനാജാംഘികോദ്യ-
ജ്യോതിഃസ്ഥൂലംഭവിഷ്ണൌ പവനബലചലന്നീലശൈലപ്രകാശേ
ഭീമത്യാം ഹൈമവത്യാം ചടുലതരതടിദ്വല്ലിതൌല്യം ദധത്യാ-
മപ്രീണാന്മേരുധനാം ഹഹഹ സഹി ഗിരാം ദൂരദൂരേ ദശാസ്യഃ. 73

വ്യാ—(ജഗതീലംഘനാജാംഘികോദ്യജ്യോതി സ്ഥൂലംഭവിഷ്ണൌ)
ലോകാതിക്രമണത്തിൽ സമൎത്ഥവും വളൎന്നുവരുന്നതുമായ ജ്യോതിസ്സുകൊ
ണ്ടു തടിച്ചവനായി ഭവിക്കുന്നവനും (പവനബലചലന്നീലശൈലപ്രകാ

ശേ) കാറിന്റെ ശക്തികൊണ്ടിളകുന്ന അഞ്ജനപർവ്വതത്തിന്റെ പ്രകാശമുള്ളവനുമായ (യസ്മിൻ) യാതൊരുത്തൻ (കൈലാസശൈലം) കൈലാസപർവ്വതത്തെ (തുലയതി) തോലനം ചെയ്യ തുടങ്ങിനപ്പോഴും (ഭീത്യാം) ഭയപ്പെട്ടവളായി (ഹൈമവത്യാം) ഹിമവൽപുത്രി (പടുലതരതടിദല്ലിതൌല്യം) ഏറവും ഇളകുന്ന മിന്നൽപിണരിന്റെ തുല്യാവസ്ഥയെ (ഭയത്യാം) പ്രാപ്തവതിയായിരിക്കുമ്പോഴും (മേരുധനുഃ) ശ്രീപരമേശ്വരൻ (അപ്രീണാൽ) സന്തോഷിച്ചു(ഹഹഹ) ആശ്ചര്യം ആശ്ചര്യം(സഃ ദശാസ്യഃ ഹി) ആ രാവണനാകട്ടെ (ഗിരാം) വാക്കുകളുടെ (ദൂരദൂരേ) ഏറവും ദൂരത്തിലാക്കുന്നു.

സാ—സർവ്വലോകങ്ങളേയും ജയിപ്പാൻ സമർത്ഥമായ ശക്തിയും തടിയുമുള്ളവനും കാറുകൊണ്ടിളകുന്ന അഞ്ജനപർവ്വതംപോലെ വിളങ്ങുന്നവനുമായ യാതൊരു രാവണൻ കൈലാസപർവ്വതത്തെ അമ്മാനമാടിയ സമയം ഹിമവൽപുത്രിയായ പാർവ്വതി ഭയത്തോടുകൂടെ ചഞ്ചലയായ മിന്നൽപിണർപോലെ കിടുകിടെ വിറച്ചപ്പോൾ പരമേശ്വരൻ രാവണനെക്കുറിച്ചു ഏറവും സന്തോഷിച്ചു. ആശ്ചര്യം! ആശ്ചര്യം!! അതിഭാഗ്യശാലിയായ ആ രാവണൻ കരിക്കലും വാക്കുകൾക്കു വിഷയമാകുന്നില്ല.

ബന്ധോന്മുക്തഘനാളകാ സചകിതവ്യാലോലനേത്രോല്പലാ
സേചഭംഗ്യേകയലാഭിരാമവദനാ വിസ്രംസമാനാംബരാ
കമ്പോദ്ഗ്രപയോധരാ ച സുമനശ്ശല്യാർദ്ദിതാ തൽക്ഷണാ—
ദാശ്ലിഷ്യൽ സഭയമേത്യ മാഗ്രവിമുഖീ ശൈലാത്മജാ ശങ്കരം. 74

വ്യാ—(ശൈലാത്മജാ) പാർവ്വതി (തൽക്ഷണാൽ) ആ ക്ഷണത്തിങ്കൽ (ബന്ധോന്മുക്തഘനാളകാ) കെട്ടിൽനിന്നു വേർപ്പെട്ടതും നിബിഡവുമായ കുറനിരകളോടുകൂടിയവളായിട്ടും (സചകിതവ്യാലോലനേത്രോല്പലാ) ഭയത്തോടുകൂടിയവയും ഇളക്കമുള്ളവയുമായ നയനാരവിന്ദങ്ങളോടുകൂടിയവളായിട്ടും (സേചഭംഗ്യേകലാഭിരാമവദനാ) വിയർപ്പുനീർതുള്ളികളെക്കൊണ്ടു മനോഹരമായ മുഖത്തോടുകൂടിയവളായിട്ടും (വിസ്രംസമാനാംബരാ) ഏറവും അഴിയുന്ന വസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവളായിട്ടും (കമ്പോദ്ഗ്രപയോധരാ) വിറക്കുക ഹേതുവായിട്ടു ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ സ്തനങ്ങളോടുകൂടിയവളായിട്ടും (സുമനശ്ശല്യാർദ്ദിതാ) കാമബാണങ്ങളാൽ പീഡിതയായിട്ടും (മനവിമുഖീ ച) അഭിമാനത്തിൽനിന്നു പിന്തിരിഞ്ഞവളായിട്ടും (സഭയം ഏത്യ) തന്നത്താൻ പ്രാപിച്ചിട്ട് (ശങ്കരം) പരമശിവനെ (ആശ്ലിഷ്യൽ) ആലിംഗനംചെയ്തു.

സാ — ആ സമയത്തിങ്കൽ പരമശിവൻ തന്നെ വഞ്ചിച്ചു ഗംഗയോടുകൂടെ സുഖിച്ചിരുന്നു എന്ന കാരണത്താൽ അദ്ദേഹത്തിനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുവാനാറച്ചു കൈലാസത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തിൽനിന്നു താഴത്തിറങ്ങുമ്പോൾ രാവണന്റെ കൈലാസോദ്ധരണം ഹേതുവായിട്ടു ഭയചഞ്ചലയായ പാർവ്വതി തലമുടിക്കെട്ടിൽനിന്നഴിഞ്ഞു വേർപെട്ട മുഖത്തേക്കു തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന കുറുനിരകളോടും ഭയചഞ്ചലങ്ങളായ തയനാരവിന്ദങ്ങളോടും വിയർപ്പുനീർത്തുള്ളികളെക്കൊണ്ടു മനോഹരമായ മുഖത്തോടും ഏറ്റവും കിഴിഞ്ഞ വസ്ത്രത്തോടും വിറകുകൊണ്ടു മേല്പോട്ടു പൊന്തുന്ന സുതങ്ങളോടുംകൂടെ കാമജ്വാലകളാൽ പീഡിതയായിട്ടു അഭിമാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു തന്നത്താൻ മടങ്ങിവന്നു ആ പരമശിവനെ ആലിംഗനം ചെയ്തു.

കോപപ്രശമനേ ഭീതൌ വിയോഗേ പുനരാഗമേ
സംഭോഗേ ച സമാശ്ലേഷോ വിശേഷേണ സുഖാവഹഃ. 74

വ്യാ — (കോപപ്രശമനേ) കോപത്തിന്റെ പ്രശമനത്തിലും (ഭീതൌ) ഭയത്തിലും (വിയോഗേ) വേർപാടിലും (പുനരാഗമേ) മടങ്ങിവരവിലും (സംഭോഗേ ച) സംഭോഗത്തിലും ഉള്ള (സമാശ്ലേഷഃ) നല്ലവണ്ണമുള്ള ആലിംഗനം (വിശേഷേണ) വിശേഷിച്ചും (സുഖാവഹഃ) സുഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതാകുന്നു.

സാ — ദമ്പതിമാർ തമ്മിൽ കോപം ശമിപ്പിക്കുമ്പോഴും ഭയാവസരങ്ങളിലും വേർപാടുസമയത്തും വേർപാടിനുശേഷം മടങ്ങിവരുമ്പോഴും സംഭോഗസമയത്തും ഉണ്ടാകുന്ന ആലിംഗനം ഇരുവക്കും ഏറ്റവും സുഖത്തെ നൽകുന്നതാകുന്നു. പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാരുടെ ഈ ആലിംഗനത്തിൽ കോപപ്രശമനവും, ഭീതിയും, വിയോഗവും, പുനരാഗമവും ഉണ്ടായതുകൊണ്ടു ഏറ്റവും സുഖമായി പരിണമിച്ചിരിക്കുമെന്നു സാരം.

സമുൽക്ഷിപൻ യഃ പൃഥിവീഭൃതം വരം വരപ്രദാനസ്യ ചകാര ശൂലിനഃ
ത്രസത്തുഷാരാദ്രിസുതാസസംഭ്രമസ്വയംഗ്രഹാശ്ലേഷസുഖേന നിഷ്ക്രയം.

വ്യാ — (യഃ) യാവനൊരുത്തൻ (പൃഥിവീഭൃതം) പർവ്വതങ്ങളുടെ (വരം) ശ്രേഷ്ഠനെ (സമുൽക്ഷിപൻ) മേല്പോട്ടു പൊക്കുന്നവനായിട്ടു (വരപ്രദാനസ്യ) വരത്തെ ദാനംചെയ്യുവനായ (ശൂലിനഃ) പരമേശ്വരന്റെ (ത്രസത്തുഷാരാദ്രിസുതാസസംഭ്രമസ്വയംഗ്രഹാശ്ലേഷസുഖേന) ഭയപ്പെടുന്നവളായ ഹിമവൽപുത്രിയുടെ സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ തന്നെ താൻചെന്നിട്ടുള്ള ആലിംഗനംകൊണ്ടുള്ള സുഖംകൊണ്ടു (നിഷ്ക്രയം) പ്രത്യുപകാരത്തെ (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ—കൈലാസത്തെ പൂഴക്കിപ്പറിച്ചുപൊക്കിയ രാവണൻ തനിക്കു വരം തന്നിട്ടുള്ള പരമേശ്വരനും, ഭീതയായ പാർവ്വതി സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ തന്നത്താൻ ചെയ്യ ആലിംഗനസുഖംകൊണ്ടു പ്രത്യുപകാരത്തെ ചെയ്യു. സമീപത്തിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞുപോയ പാർവ്വതി അപ്പോൾതന്നെ സമീപത്തിൽ വരാനുണ്ടായ കാരണം രാവണന്റെ കൈലാസോദ്ധരണമായതുകൊണ്ടു അതു ശ്രീപരമേശ്വരനു സന്തോഷജനകമായിതീൻ എന്നു തർക്കിച്ചു.

അഥ പ്രസന്നോ ഭഗവാൻ മഹേശ്വരോ
യുഗാന്തവിദ്യുത്തരളാമിതപ്രഭം
സ ചന്ദ്രഹാസാഖ്യമനല്പതേജസേ
കൃപാണമസ്മൈ വിതതാര രക്ഷസേ. 76

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (പ്രസന്നഃ) സന്തുഷ്ടനും (ഭഗവാൻ) പൂജ്യനുമായ (സഃ മഹേശ്വരഃ) ആ പരമശിവൻ (അനല്പതേജസേ) വലിയ പരാക്രമിയായ (അസ്മൈ രക്ഷസേ) ഈ രാവണനായിക്കൊണ്ട് (യുഗാന്തവിദ്യുത്തരളാമിതപ്രഭം) പ്രളയകാലത്തിലെ മിന്നൽപിണരുപോലെ ചഞ്ചലവും അനല്പയായ ശോഭയോടുകൂടിയതും (ചന്ദ്രഹാസാഖ്യം) ചന്ദ്രഹാസമെന്ന പേരോടുകൂടിയതുമായ (കൃപാണം) വാളിനെ (വിതതാര) കൊടുത്തു.

സാ—അതിനുശേഷം സന്തുഷ്ടനായ ഭഗവാൻ പരമേശ്വരൻ ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയായ ഈ രാവണനു പ്രളയകാലത്തിലെ മിന്നൽപിണരുപോലെ തിളങ്ങി പ്രകാശിക്കുന്നതും ചന്ദ്രഹാസമെന്നു പേരോടുകൂടിയതുമായ വാളിനെ ദാനംചെയ്തു.

യസ്മാല്ലോകാസ്ത്രയസ്ത്വേതേ രവണേന വിരാജിതാഃ
തസ്മാത്ത്വം രാവണോ നാമ നാമ്നാ ലോകേ ഭവിഷ്യസി. 77

വ്യാ—(യസ്മാൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട് (ഏതേ ത്രയഃ ലോകാഃ തു) ഈ മൂന്നു ലോകങ്ങളുംകൂടെ (രവണേന) ശബ്ദത്താൽ (വിരാജിതാഃ) ശോഭിപ്പിക്കപ്പെട്ടവയായി (തസ്മാൽ) അതു ഹേതുവായിട്ട് (ത്വം) അങ്ങ് (ലോകേ) ലോകത്തിൽ (നാമ്നാ) പേരുകൊണ്ടു (രാവണഃ നാമ) രാവണൻ എന്നു പ്രസിദ്ധനായിട്ടു (ഭവിഷ്യസി) ഭവിക്കും.

സാ—അല്ലയോ രാവണ! അങ്ങു യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു ശബ്ദംകൊണ്ടു മൂന്നുലോകങ്ങളേയും മുഴക്കിയോ അതു ഹേതുവായിട്ടു ലോക

ത്തിൽ രാവണൻ എന്നിപ്രകാരം പ്രസിദ്ധനായി ഭവിക്കട്ടെ. എന്നി പ്രകാരം ശിവൻ രാവണനെ അനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

അഥ ശൈവധനുഃ പ്രണമ്യ ദേവം
ത്രിജഗതി വൈരിജനാൻ വിജേതുകാമഃ
നിരഗമദഥ തം ജഗാദ ദേവീ
വരയ വരം തവമഭീഷ്ടസിദ്ധയേതി. 78

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ശൈവധനുഃ) രാവണൻ (ദേവം) പരമശിവനെ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട് (ത്രിജഗതി) ത്രൈലോക്യത്തിലുള്ള (വൈരിജനാൻ) വൈരിജനങ്ങളെ (വിജേതുകാമഃ) ജയിപ്പാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (നിരഗമൽ) പുറപ്പെട്ട (അഥ) അനന്തരം (ദേവീ) പാർവ്വതി (തവം) യീ (അഭീഷ്ടസിദ്ധയേ) അഭീഷ്ടപ്രാപ്തിക്കായിക്കൊണ്ടു (വരം) വരത്തെ (വരയ ഇതി) വരിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം (തം) അവനോട് (ജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സം—അതിനുശേഷം രാവണൻ പരമശിവനെ നമസ്കരിച്ച ത്രൈലോക്യത്തിലുള്ള എല്ലാ വൈരികളേയും ജയിച്ചല്ലാതെ ലങ്കയിലേക്ക മടങ്ങുകയില്ലെന്നുറച്ചു പോകുവാൻ പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ പാർവ്വതി "രാവണാ! നീ അഭിമതപ്രാപ്തിക്കായിക്കൊണ്ടു എന്നോടു വരത്തെ വരിച്ചാലും" എന്നിപ്രകാരം രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ശ്രുത്വാ തദ്വചനം രുഷാകുലമനാ രക്ഷഃപതിസ്തൽക്ഷണാൽ
പ്രോചേ വീരവരാഗ്രണീഃ പരമഹം സ്ത്രീഭ്യോ വരം നോ വൃണേ
ഇത്ഥം തസ്യ വചോ നിശമ്യ സഹസാ ലജ്ജാനതാസ്യാംബുജാ
സ്ത്രീഹേതോസ്തവ ഹാനിരസ്ത്വിതി നിഗദ്യാനന്ദദ്ധേ ചണ്ഡികാ. 79

വ്യാ—(വീരവരാഗ്രണീഃ) വീരാഗ്രേസരനായ (രക്ഷഃപതിഃ) രാവണൻ (തദ്വചനം) അവളുടെ വാക്കിനെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ട് (തൽക്ഷണാൽ) ആ ക്ഷണത്തിങ്കൽ (രുഷാ) കോപംകൊണ്ടു (ആകുലമനാഃ) പരവശചിത്തനായിട്ട് (അഹം) ഞാൻ (സ്ത്രീഭ്യഃ) സ്ത്രീകളിൽനിന്നു (വരം) വരത്തെ (പരം നോ വൃണേ) കരിക്കലും വരിക്കുന്നില്ലെന്നു (പ്രോചേ) പറഞ്ഞു. (ചണ്ഡികാ) ശ്രീപാർവ്വതി (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരമുള്ള (തസ്യ) അവന്റെ (വചഃ) വാക്കിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട (ലജ്ജാനതാസ്യാംബുജാ) ലജ്ജയാൽ നമ്രമായ മുഖാരവിന്ദത്തോടുകൂടിയവളായിട്ട് (തവ) നിനക്ക് (സ്ത്രീഹേതോഃ) സ്ത്രീ നിമിത്തം (ഹാനിഃ) മരണം (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (നിഗദ്യ) പറഞ്ഞിട്ട് (അനന്ദദ്ധേ) മറഞ്ഞു.

സാ—വീരാഗ്രേസരനായ രാവണൻ ദേവിയുടെ വാക്കുകേട്ട ഉടൻതന്നെ കോപത്തോടുകൂടെ 'ഞാൻ സ്ത്രീകളോടു വരം ആവശ്യപ്പെടുന്നതല്ല' എന്നു പറഞ്ഞു. ശ്രീപാർവ്വതി രാവണന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള ധിക്കാരവാക്കു കേട്ടു ലജ്ജിച്ചു മുഖം താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു 'നിനക്കു സ്ത്രീകാരണമായിട്ടു മരണം ഭവിക്കട്ടെ' എന്നിപ്രകാരം ശപിച്ചു രാവണന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നു മറയുകയും ചെയ്തു.

തസ്മിൻ കാലേ സ നന്ദീ ധൃതകപിവപുരസ്യാഗ്രതസ്സന്നിഷണ്ണോ
ധീമൻ മത്തോ വരം ത്വം വൃണു ദശവദനേത്യാബഭാഷേ മുധൈവ
തച്ഛ്രുത്വാ രുഷ്ടചിത്തേ പ്രഹസതി ദശകണ്ഠേത്യകുണ്ഠാഭിമാനേ
ശപ്ത്വാ ശാഖാമൃഗാത്തേ ഭവതു വിപദിതി പ്രദ്രുതം വിദ്രുതോഭൂൽ. 80

വ്യാ—(തസ്മിൻ കാലേ) ആ സമയത്തിങ്കൽ (സഃ നന്ദീ) ആ നന്ദികേശ്വരൻ (ധൃതകപിവപുഃ) ധരിക്കപ്പെട്ട വാനരശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (അസ്യ) ഇവന്റെ (അഗ്രതഃ) മുമ്പിൽ (സന്നിഷണ്ണഃ) ഇരിക്കുന്നവനായിട്ട് (ഹേ ധീമൻ ദശവദന) അല്ലയോ ബുദ്ധിമാനായ രാവണ! (ത്വം) അങ്ങ് (മത്തഃ) എന്നിൽനിന്നു (വരം) വരത്തെ (വൃണു) വരിച്ചാലും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (മുധാ ഏവ) വെറുതേതന്നെ (ആബഭാഷേ) പറഞ്ഞു (അത്യകുണ്ഠാഭിമാനേ) ഏററവും വലിയ അഭിമാനത്തോടുകൂടിയ (ദശകണ്ഠേ) രാവണൻ (തൽ) അതിനെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ടു (രുഷ്ടചിത്തേ) കോപിച്ചു മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട് (പ്രഹസതി) ഉറക്കെ ചിരിക്കുന്നവനായപ്പോൾ (ശാഖാമൃഗാൽ) വാനരത്തിൽനിന്നു (തേ) നിനക്കു (വിപൽ) ആപത്ത് (ഭവതു) ഭവിക്കട്ടെ (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (ശപ്ത്വാ) ശപിച്ചിട്ടു (പ്രദ്രുതം) ഏററവും വേഗത്തിൽ (വിദ്രുതഃ) ഓടിയവനായിട്ടു (അഭൂൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ധിക്കാരിയായ രാവണനേക്കുറിച്ചു കുപിതയായ പാർവ്വതിയുടെ പ്രേരണ ഹേതുവായിട്ട് നന്ദികേശ്വരൻ വാനരവേഷം ധരിച്ചു രാവണന്റെ മുമ്പിൽ വന്നുനിന്നുകൊണ്ടു 'അല്ലയോ ബുദ്ധിമാനായുള്ള രാവണ! അങ്ങ് എന്നിൽനിന്നു വരത്തെ വരിച്ചാലും' എന്നിപ്രകാരം വെറുതേതന്നെ പറഞ്ഞു. ഏററവും അഭിമാനിയായ രാവണൻ നന്ദികേശ്വരന്റെ വാക്കുകേട്ട് കോപാക്രാന്തചിത്തനായിട്ടു ഉറക്കെ ചിരിച്ചപ്പോൾ 'അങ്ങക്കു ഒരു വാനരത്തിൽനിന്നു അനേകം ആപത്തുകൾ ഉണ്ടാകട്ടെ' എന്നിപ്രകാരം ശപിച്ചു വേഗത്തിൽ ഓടിപ്പോകയും ചെയ്തു.

ഗിരീശലബ്ധോത്സുവരസ്സ രാവണോ
മദോദ്ധതസ്സംയതി ചണ്ഡവിക്രമഃ
ജവേന ഗത്വോത്തരകോസലാൻ പുന-
ർജ്ജിഗായ രോഷാദനരണ്യഭൂപതിം. 81

വ്യാ—(ഗിരീശലബ്ധോത്സുവരഃ) പരമേശ്വരനിൽനിന്നു ലഭിക്കപ്പെട്ട വിശിഷ്ടമായ ആയുധത്തോടുകൂടിയവനും (മദോദ്ധതഃ) ഏറ്റവും ഗർവ്വിഷ്ഠനും (സംയതി) യുദ്ധത്തിൽ (ചണ്ഡവിക്രമഃ) ക്രൂരപരാക്രമനുമായ (സഃ രാവണഃ) ആ രാവണൻ (പുനഃ) പിന്നെ (ജവേന) വേഗത്തിൽ (ഉത്തരകോസലാൻ) ഉത്തരകോസലങ്ങളെ (ഗത്വാ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (രോഷാൽ) കോപം ഹേതുവായിട്ട് (അനരണ്യഭൂപതിം) അനരണ്യരാജാവിനെ (ജിഗായ) ജയിച്ചു.

സാ—ഗർവ്വിഷ്ഠനും യുദ്ധത്തിൽ ക്രൂരമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനുമായ ആ രാവണൻ കൈലാസത്തിൽനിന്നു പോയതിന്നനന്തരം പരമേശ്വരദത്തമായ ചന്ദ്രഹാസത്തെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു കോപത്തോടുകൂടെ ഉത്തരകോസലരാജ്യത്തിൽ ചെന്നു അയോദ്ധ്യാധിപതിയായ അനരണ്യനെന്ന രാജാവിനെ ജയിച്ചു.

തൽക്ഷണം പ്രബലസൈന്യസംവൃതോ രക്ഷസാംപതിരതീവ ഭീഷണഃ
യക്ഷ്യമാണമഖിലാമരൈർവൃതം പ്രാപ സംസദി മരുത്തഭൂമിപം. 82

വ്യാ—(തൽക്ഷണം) ആക്ഷണത്തിൽ (പ്രബലസൈന്യസംവൃതഃ) പ്രബലങ്ങളായ സൈന്യങ്ങളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവനും (അതീവ ഭീഷണഃ) ഏറ്റവും ഭയങ്കരനുമായ (രക്ഷസാംപതിഃ) രാക്ഷസേശ്വരൻ (സംസദി) സഭയിൽ (അഖിലാമരൈഃ) സർവ്വദേവന്മാരാലും (വൃതം) ചുറ്റപ്പെട്ടവനും (യക്ഷ്യമാണം) യാഗം ചെയ്യുന്നവനുമായ (മരുത്തഭൂമിപം) മരുത്തനെന്ന രാജാവിനെ (പ്രാപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അനരണ്യനെ യിഗ്രഹിച്ചതിന്നനന്തരം ഉടൻതന്നെ ഏറ്റവും ഭയങ്കരനായ രാവണൻ ബലവത്തരങ്ങളായ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടെ യാഗസദസ്സിൽ സകല ദേവന്മാരോടുംകൂടെ യാഗം ചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മരുത്തനാകുന്ന രാജാവിനെ പ്രാപിച്ചു.

താവദ്ഭ്രാതുർബലോദ്ധതമതുലബലം രാക്ഷസാധീശമുച്ചൈ-
രുദ്വീക്ഷ്യോദ്ദാമദംഷ്ട്രാരുചിപരിലസിതം സർവ്വതോവ്യാപ്തസംഘൈഃ
സുത്രാമശ്രീദധൈവത്സചതവരുണമുഖാ ഭീതഭീതാ ഗതാസ്തേ
ത്യക്ത്വാജ്ഞീയാനശേഷാനപിശിഖിസരടഭ്രാംക്ഷഹംസാദിവേഷാഃ 83

വ്യാ—(താവൽ) അപ്പോൾ (സുത്രാമശ്രീഭൈവസ്വതവരുണമുഖാഃ) ഇന്ദ്രൻ, വൈശ്രവണൻ, അന്തകൻ, വരുണൻ, തുടങ്ങിയ (തേ സർവ്വദേവഗണസംഘാഃ) ആ സകല ദേവസംഘങ്ങളും (യുദ്ധായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ബദ്ധോദ്യതം) ബദ്ധോത്സാഹനും (അതുലബലം) അസദൃശമായ ബലത്തോടുകൂടിയവനും (ഉദ്ദാമദംഷ്ട്രാരുചിപരിലസിതം) പ്രവൃദ്ധയായ ദംഷ്ട്രാജാലകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവനുമായ (രാക്ഷസാധീശം) രാക്ഷസേശ്വരനെ (ഉച്ചൈഃ) ഏറവും (ഉപേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട (ഭീതഭീതഃ) ഏറവും ഭീതന്മാരായി (ആത്മീയാൻ) തങ്ങളെ സ്സംബന്ധിച്ച (അശേഷാൻ) എല്ലാവരിനേയും (ത്യക്തവാ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (ശിഖിസാരഭേരുംക്ഷഹംസാദിവേഷാഃ) മയില്, കാന്ത്, കാക്ക, ഹംസം ഇത്യാദികളുടെ വേഷത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട (ഗതാഃ) ഗമിച്ചവരായി.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ഇന്ദ്രൻ, വൈശ്രവണൻ, അന്തകൻ, വരുണൻ തുടങ്ങിയ ദേവന്മാരെല്ലാം യുദ്ധത്തിന്നാഗതനും ദംഷ്ട്രാജാലകൊണ്ടു ശോഭമാനനും ഏറവും പരാക്രമശാലിയുമായ രാവണനെ കണ്ടിട്ട് ഏറവും ഭയത്തോടുകൂടെ തങ്ങളുടെ സർവ്വസാധനങ്ങളേയും ഉപക്ഷിച്ചു മൈല്, കാന്ത്, കാക്ക, അരയന്നം മുതലായ ജന്തുക്കളുടെ വേഷം ധരിച്ച് കാടിത്തുടങ്ങി.

ഭീതേ യാതേ സുരൌഘേ തദനു നരപതിഃ ക്രോധസംരക്തനേത്രഃ
കിം കിം ജാതം സുരൌഘപ്രതിഭയമിതി ദത്തേക്ഷണോ ദിങ്മുഖേഷു
ദൃഷ്ട്വാ തദ്ദശാസ്യം കരകലിതശരാസോ രഥാഗ്ര്യാധിരൂഢോ
വേഗാദാഗന്നിഹന്തും യജനഭയകരം വീരലോകാവതംസഃ. 84

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (വീരലോകാവതംസഃ) വീരജനത്തിന്നു ശിരോലങ്കാരഭൂതനായ (നരപതിഃ) രാജാവ് (സുരൌഘേ) ദേവസമൂഹം (ഭീതേ) ഭയത്തോടുകൂടിയതായിട്ട (യാതേ) പോയപ്പോൾ (ക്രോധസംരക്തനേത്രഃ) കോപംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായി (സുരൌഘപ്രതിഭയം) ദേവഭയങ്കരമായ (കിം കിം ജാതം ഇതി) എന്തെന്തുണ്ടായി എന്നിപ്രകാരം വിചാരിച്ച് (ദിങ്മുഖേഷു) ദിങ്മുഖങ്ങളിൽ (ദത്തേക്ഷണഃ) ദൃഷ്ടിയായി (താവൽ) അപ്പോൾ (ദശാസ്യം) രാവണനെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (കരകലിതശരാസഃ) കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ട വില്ലോടുകൂടിയവനായി (രഥാഗ്ര്യാധിരൂഢഃ) ശ്രേഷ്ഠമായ തേരിൽ ആരോഹണം ചെയ്യുവനായിട്ട് (വേഗാൽ) വേഗത്തിൽ (യജന

ഭയകരം) യുഗത്തിനു ഭയത്തെ ചെയ്യുന്നവനെ (ഹന്തും) നിഗ്രഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ആഗാൽ) ഗമിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം വീരലോകാഗ്രേസരനായ മരുത്തരാജാവ് ദേവകൾ ഭയപ്പെട്ടോടുന്നതുകണ്ടു കോപിച്ചു കണ്ണുകൾ ചുവപ്പിച്ചു "ദേവകൾക്കു ഭയങ്കരമായിട്ട് എന്തിവിടെ സംഭവിച്ചു" എന്നിപ്രകാരം വിചാരിച്ചു നാലുപുറവും നോക്കിയപ്പോൾ രാവണനെ കാണുകയും അപ്പോൾതന്നെ വില്ലെടുത്തു തേരിൽ കയറി യജ്ഞവിഘ്നകാരിയായ അവനെ നിഗ്രഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു ചെല്ലുകയും ചെയ്തു.

ദ്വിപ്വൽകല്പാന്തരുദ്രപ്രതിഭടവപുഷം വീക്ഷ്യ രാജാനമേനം
പൌലസ്ത്യഃ പ്രീതിശാലീ പ്രമുദിതഹൃദയഃ പ്രാഹ രാജൻ കിമേതൽ
തവ്യം ജേതും കസ്സമർത്ഥഃ ത്രിജഗതി ബലിനാം ധനിനാമഗ്രഗണ്യം
തവ്യൽസഖ്യാകാംക്ഷയാഹം സവിധമുപഗതോ നോപുനർയ്യോദ്ധുകാമഃ.

വ്യാ—(പ്രീതിശാലീ) പ്രീതിശാലിയായ (പൌലസ്ത്യഃ) രാവണൻ (ദ്വിപ്വൽകല്പാന്തരുദ്രപ്രതിഭടവപുഷം) ഗർവ്വിതനായ സംഹാരരുദ്രനെപ്പോലെ ഭയങ്കരശരീരനായ (ഏനം രാജാനം) ഈ രാജാവിനെ (വീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (പ്രമുദിതഹൃദയഃ) സന്തുഷ്ടഹൃദയനായിട്ടു (പ്രാഹ) പറഞ്ഞു (ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജാവേ! (ഏതൽ) ഇത് (കിം) എന്താകുന്നു (ത്രിജഗതി) ത്രൈലോക്യത്തിൽ (ബലിനാം) ബലവാന്മാരുടേയും (ധനിനാം) വില്ലാളികളുടേയും (അഗ്രഗണ്യം) അഗ്രഗണ്യനായ (തവ്യം) അങ്ങയെ (ജേതും) ജയിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (കഃ) ആർ (സമർത്ഥഃ) സമർത്ഥനാകുന്നു (അഹം) ഞാൻ (തവ്യൽസഖ്യാകാംക്ഷയാ) അങ്ങയുടെ സംഖ്യത്തിലുള്ള ആഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ടു (സവിധം) സമീപത്തെ (ഉപഗതഃ) പ്രാപ്തനായി (പുനഃ) പിന്നെ (നോ യോദ്ധുകാമഃ) യുദ്ധത്തിന് ആഗ്രഹിക്കുന്നവനായിട്ടല്ല.

സാ—നീതിജ്ഞനായ ഭശകന്ധരൻ ഗർവ്വിഷ്ഠനായ സംഹാരരുദ്രനെപ്പോലെ ഭയങ്കരശരീരനായ ഈ മരുത്തനെ കണ്ടിട്ട് അജയ്യനെന്നറിഞ്ഞു സന്തോഷം നടിച്ചുകൊണ്ടു "അല്ലയോ രാജൻ! അങ്ങയുടെ കോപത്തിനു കാരണം എന്താകുന്നു. ത്രൈലോക്യത്തിൽ ബലവാന്മാരിലും വില്ലാളികളിലും വെച്ച് അഗ്രഗണ്യനായ അങ്ങയെ ജയിപ്പാൻ ആർ ശക്തനാകുന്നു. ഞാൻ അങ്ങയോടു സഖ്യം ചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിച്ചു വന്നവനാകുന്നു. യുദ്ധത്തിനുവന്നവനല്ല" എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

തതോ മരുത്തന്തമമേയവീര്യം ജിത്വാ ബലൌഘൈസ്സഹിതോ ദശാസ്യഃ ശ്രുത്വാ മഹർഷേഃ കലഹപ്രിയസ്യ വാചം നിവാസം പ്രയയൌ യമസ്യ.

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (ദശാസ്യഃ) രാവണൻ (അമേയവീര്യം) കണക്കാക്കാൻ വയ്യാത്ത പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ (തം മരുത്തം) ആ മരുത്തനെ (ജിത്വാ) ജയിച്ചിട്ട് (ബലൌഘൈഃ) സൈന്യസമൂഹളോടു (സഹിതഃ) കൂടിയവനായിട്ട് (കലഹപ്രിയസ്യ) മത്സരപ്രിയനായ (മഹർഷേഃ) മുനിയുടെ (വാചം) വാക്കിനെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ടു (യമസ്യ) അന്തകന്റെ (നിവാസം) ഭവനത്തിലേക്ക് (പ്രയയൌ) പ്രയാണം ചെയ്തു.

സാ—രാവണൻ സരസവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു അനല്പപരാക്രമനായ മരുത്തനെ ജയിച്ചതിന്നു ശേഷം കലഹപ്രിയനായ നാരദമുനിയുടെ വാക്കുഹേതുവായിട്ട് സൈന്യസമൂഹത്തോടുകൂടെ അന്തകരാജധാനിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

ഗ—തതസ്തദാനീമഖിലഭുവനതലവിഖ്യാതവീര്യസഞ്ചയശ്ചണ്ഡതരഭുജദണ്ഡമണ്ഡിതമണ്ഡലാഗ്രഖണ്ഡിതനിജകണ്ഠോ ദശകണ്ഠോ വിപക്ഷകുലവിക്ഷോഭണദക്ഷനിർഘോഷബധിരിതകകുന്മുഖൈഃ പ്രഹസ്തനികുംഭകുംഭകർണ്ണന്ദ്രജിൽപ്രമുഖൈർയ്യാതുധാനൈർവിശേഷവർദ്ധിതപ്രഭാവോനിരന്തരതാഡ്യമാനഭൈരവഭേരീമദ്ദളകാഹളാദിവാദ്യനിരതവദ്യഘോഷബധിരിതഹരിദന്തരാളഃ സംയമിനീം ഗത്വാ ബ്രഹ്മഹത്യാസുരാപാനസ്വർണ്ണസ്തേയ ഗുരുതല്പഗമനതത്സംഗിസംഗപ്രഭൃപിതിഭിർമ്മഹാപാതകകോടിഭിസ്സമേതാൻ താപത്രയാഭിഭൂതാനഖിലാനജനൌഘാൻ രൌരവമഹാരൌരവകാലസൂത്രസൂചീമുഖാസിപത്രവനവജ്രകണ്ടകശല്മലിവൈതരണീപ്രഭൃതിഷു അതീവ ഘോരേഷു യഥാർഹേഷു നരകേഷു നിപതിതാനപരാനപി ജന്മജന്മാന്തരകൃതനിജസുകൃതസഞ്ചയൈരമർത്ത്യാവാസജുഷോ വിലോക്യ നിജഭടാനിത്ഥമകഥയൽ. 87

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (തദാനീം) അപ്പോഴാകട്ടെ (അഖിലഭുവനതലവിഖ്യാതവീര്യസഞ്ചയഃ) എല്ലാഭുവനതലത്തിലും പ്രസിദ്ധമായ പരാക്രമസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനും (ചണ്ഡതരഭുജദണ്ഡമണ്ഡിതമണ്ഡലാഗ്രഖണ്ഡിതനിജകണ്ഠഃ) ക്രൂരതരമായ ബാഹുദണ്ഡത്തിൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട വാളുകൊണ്ടു മുറിക്കപ്പെട്ട തന്റെ കണ്ഠങ്ങളോടു കൂടിയവനുമായ (ദശകണ്ഠഃ) രാവണൻ (വിപക്ഷകുലവിക്ഷോഭണദക്ഷനിർഘോഷ

ബധിരിത കകുന്മുഖൈഃ) ശത്രുസമൂഹത്തിന്റെ വിക്ഷോഭണത്തിൽ സമ
ർത്ഥമായ വലിയ ഘോഷംകൊണ്ടു മുഖരിതങ്ങളായ ദിങ്മുഖങ്ങളോടുകൂടി
യവരും (പ്രഹസ്തനികുംഭകുംഭകർണ്ണേന്ദ്രജിൽപ്രമുഖൈഃ) പ്രഹസ്തൻ, നി
കുംഭൻ, കുംഭകർണ്ണൻ, ഇന്ദ്രജിത്തു തുടങ്ങിയുള്ളവരുമായ (യാതുധാനൈഃ)
രാക്ഷസന്മാരാൽ (വിശേഷവർദ്ധിതപ്രഭാവഃ) ഏററവും വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ട
പ്രഭാവത്തോടു കൂടിയവനായി (നിരന്തരതാഡ്യവാനഭൈരവ ഭേരീമദ്ദള
കാഹളാദി വാദ്യനിരവദ്യഘോഷബധിരിതഹരിദന്തരാളഃ)ഇടവിടാതെ
കൊട്ടുന്നവയുംഭയങ്കരങ്ങളും ഭേരി, മദ്ദളം, കാഹളം മുതലായവയുമായ വാ
ദ്യങ്ങളുടെ നിർദ്ദോഷമായ ഘോഷത്താൽ ചെവികേൾക്കാതാക്കി ചെയ്യപ്പെ
ട്ടദിഗന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (സംയമിനീം) അന്തകരാജധാനി
യെ (ഗത്വാ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (ബ്രഹ്മഹത്യാസുരാപാനസ്വർണ്ണസ്തേയ ഗുരുത
ല്പഗമനതത്സംഗിസംഗപ്രഭൃതിഭിഃ) ബ്രാഹ്മണവധം, മദ്യപാനം, സ്വർണ്ണ
മോഷണം, ഗുരുഭാര്യാഗമനം, ബ്രഹ്മഹത്യാദി കർമ്മം ചെയ്യുവരോടു സംസ
ർഗ്ഗം ചെയ്യുന്നവരുടെ സംസർഗ്ഗം മുതലായ (മഹാപാതകകോടീഭിഃ) മ
ഹാ പാപസമൂഹങ്ങളോടു (സമേതാൻ) കൂടിയവരും (താപത്രയാഭിഭൂ
താൻ) ആധ്യാത്മികം, ആധിഭൌതിക്,ആധിദൈവികം എന്നീ ത്രിവിധ
താപങ്ങളാൽ പരിഭൂതന്മാരും (രൌരവമഹാരൌരവകാലസൂത്രസൂചീ
മുഖാസിപത്രവനവജ്രകണ്ടകശല്മലി വൈതരണീപ്രഭൃതിഷു) രൌരവം, മ
ഹാരൌരവം, കാലസൂത്രം, സൂചീമുഖം, അസിപത്രവനം, വജ്രകണ്ടകം,
ശല്മലി, വൈതരണി, ഇത്യാദികളും (അതീവ ഘോരേഷു) ഏററവും ഭ
യങ്കരങ്ങളും (യഥാർഹേഷു) അർഹതയെ അനുസരിച്ചവയുമായ (നരകേ
ഷു) നരകങ്ങളിൽ (പതിതാൻ) നിപതിച്ചവരുമായ (അഖിലാൻ, ജ
നൌഘാൻ അപി) എല്ലാജനസംഘങ്ങളേയും (ജന്മജന്മാന്തരകൃതസുകൃ
തസഞ്ചയൈഃ) ജന്മജന്മാന്തരങ്ങളിൽ ചെയ്യപ്പെട്ട പുണ്യസമൂഹങ്ങളെ
ക്കൊണ്ടു (അമർത്ത്യാവാസജുഷഃ) സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തിയോടുകൂടിയ (അപരാൻ
അപി) മററചിലരേയും (വിലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (നിജഭടാൻ) തന്റെ കിങ്ക
രന്മാരോടു (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ_അതിന്നുശേഷം ലോകപ്രസിദ്ധമായ ബാഹുവീര്യത്തോടു
കൂടിയവനും ഭയങ്കരമായ ബാഹുദണ്ഡത്തിൽ ധരിക്കപ്പെട്ടവാളുകൊണ്ടു ത
ന്നത്താൻ തന്റെ കണ്ഠങ്ങളെ മുറിച്ചവനുമായ ദശകണ്ഠൻ ശത്രുക്കളുടെ
മനഃക്ഷോഭത്തിൽ സമർത്ഥങ്ങളായ വലിയ ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു സർവ്വദി
ക്കുകളേയും മുഴക്കുന്നവരും പ്രഹസ്തൻ, നികുംഭൻ, കുംഭകർണ്ണൻ, ഇന്ദ്രജി

ത്തു തുടങ്ങിയുള്ളവരുമായ അനേകം രാക്ഷസന്മാരോടും കൂടെ വലിയ പ്രൌഢിയെ പ്രകാശിപ്പിച്ച ഭീമദ്ഭളാദികളായ ഭയങ്കരവാദ്യങ്ങളേ ഇടവിടാതെ കൊട്ടിഘോഷിച്ച് സകല ദിക്കുകളേയും ശബ്ദായമാനമാക്കിതീർത്തുകൊണ്ട് അന്തകരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ ബ്രഹ്മഹത്യാ, സുരാപാനം, സ്വർണ്ണസ്തേയം, ഗുരുപത്നീഗമനം മുതലായ അനേകം മഹാപാപങ്ങളെചെയ്യുവരും ആദ്ധ്യാത്മികവും, ആധിഭൌതികവും, ആധിദൈവികവുമായ താപത്രയത്താൽ പീഡിതന്മാരും പാപത്തിന്നനുസരണമായ രൌരവം, മഹാരൌരവം, കാലസൂത്രം, സൂചീമുഖം, അസിപത്രവനം, വജ്രകണ്ടകം, ശല്മലി, വൈതരണി മുതലായ വലിയഘോരനരകങ്ങളിൽ കിടക്കുന്നവരുമായ അനേകം ജനങ്ങളേയും ജന്മജന്മാന്തരാർജ്ജിതങ്ങളായ പുണ്യസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു സ്വർഗ്ഗസുഖമനുഭവിക്കുന്ന മറ്റു ചിലരേയും കണ്ടിട്ട് തന്റെ ഭടന്മാരോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഗ—യഥാ യഥാ സകലജഗൽപ്രാണഹർത്തുഃ പ്രേതഭർത്തുർന്നിയോഗാത്തൽകിങ്കരാ ഏവം കുർവ്വന്തി തഥാ മദ്വചനാൽ സർവ്വേ യൂയം സർവ്വൻ വ്യത്യാസ്യതേതി. തതസ്തേ നിശാചരാസ്തഥാകുർവൻ. 88

വ്യാ—(യഥാ യഥാ)യാതൊരുപ്രകാരം യാതൊരുപ്രകാരം (സകലജഗൽപ്രാണഹർത്തുഃ) സകലലോകങ്ങളുടേയും പ്രാണങ്ങളെ അപഹരിക്കുന്ന (പ്രേതഭർത്തുഃ) അന്തകന്റെ (നിയോഗാൽ) കല്പനഹേതുവായിട്ട (തൽകിങ്കരാഃ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭടന്മാർ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (കുർവ്വന്തി) ചെയ്യുന്ന (തഥാ) അപ്രകാരം (യൂയം സർവ്വേ) നിങ്ങളെല്ലാവരും (സർവ്വാൻ) സകലരേയും (വ്യത്യാസ്യത) വിപരീതമാക്കി ചെയ്യുവിൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (തതഃ) അനന്തരം (തേ നിശാചരാഃ) ആ രാക്ഷസന്മാർ (തഥാ) അപ്രകാരം (അകുർവ്വൻ) ചെയ്തു.

സാ— അല്ലയോ ഭടന്മാർ! സകലലോകങ്ങളുടേയും പ്രാണഹർത്താവായ യമന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കിങ്കരന്മാരായ ഇവരെല്ലാം ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നു. അതുപോലെ എന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട നിങ്ങളും യമഭടന്മാർ ചെയ്യുന്നതിനു വിപരീതമായ വിധത്തിൽ സുഖികളെ ദുഃഖികളാക്കിയും ദുഃഖികളെ സുഖികളാക്കിയും ചെയ്യുവിൻ എന്നിപ്രകാരം രാവണൻ ഭടന്മാരോടു പറകയും അവർ അപ്രകാരം ചെയ്കയും ചെയ്തു.

കാത്യായനഃ പരിചാരകാ നിശിചരശ്രേണീരവൃത്തം തദാ
ഗത്വാചുഃ സമവർത്തിനേ സ തു നിശമ്യോൽഭ്രതരോഷാന്വിതഃ

വൃത്താന്തം തമഭൂതപൂർവ്വമഖിലം ദോസ്സക്തദണ്ഡായുധഃ
പ്രേതാവാസപതിർന്നിശാചരപതേരഭ്യാശമഭ്യായയൌ. 89

വ്യാ_ (തദാ) അപ്പോൾ (കാർത്താന്താഃ) അന്തകസംബന്ധികളായ (പരിചാരകാഃ) ഭൃത്യന്മാർ (ഗത്വാ) ഗമിച്ചിട്ട് (നിശിചരശ്രേണീശവൃത്തം) രാവണവൃത്താന്തത്തേ (സമവർത്തിനേ) അന്തകന്നായിക്കൊണ്ടു (ഊചുഃ) പറഞ്ഞു (സഃ പ്രേതാവാസപതിഃ തു) ആ അന്തകനാകട്ടെ (അഭൂതപൂർവ്വം) മുമ്പുണ്ടാവാത്തതായ (തം അഖിലം വൃത്താന്തം) ആ സകല വൃത്താന്തത്തേയും (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ടു (ഉൽഭൂതരോഷാനലിതഃ) സഞ്ജാതമായ കോപത്തോടു കൂടിയവനായി (ദോസ്സക്തദണ്ഡായുധഃ) കയ്യിലെടുത്ത ദണ്ഡായുധത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (നിശാചരപതേഃ) രാക്ഷസപതിയുടെ (അഭ്യാശം) സമീപത്തെ (ആഭ്യായയൌ) അഭ്യായാനം ചെയ്തു.

സാ_ ആ സമയത്തിങ്കൽ അന്തകഭടന്മാർ വേഗത്തിൽ ചെന്നു രാവണവൃത്താന്തത്തെ അന്തകനോടു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ അന്തകൻ മുമ്പൊരിക്കലും ഉണ്ടാകാത്തതായ ആ വർത്തമാനംകേട്ടു സഞ്ജാതരോഷനായിട്ടു ദണ്ഡമെടുത്തുകൊണ്ട് രാവണന്റെ നേരെചെന്നു.

തൽകാലേ ദശകന്ധരസ്ത്രിഭുവനപ്രഖ്യാതവീർയ്യോദ്ധതഃ
കാലം ദണ്ഡധരം നിരീക്ഷ്യ സഹസാ ക്രോധാതിതാമ്രേക്ഷണഃ
പ്രായുങ്ക്താസ്ത്രവരം പരേതപതയേ ബ്രാഹ്മം സ ദണ്ഡം തഥാ
ചാസ്മൈ തത്സമരാങ്കണേ ദിദിവതുസ്താവസ്ത്രദണ്ഡൌ തയോഃ. 90

വ്യാ_ (തൽകാലേ) ആ കാലത്തിങ്കൽ (ത്രിഭുവനപ്രഖ്യാതവീർയ്യോദ്ധതഃ) ത്രിലോകപ്രസിദ്ധമായ പൌരുഷംകൊണ്ടു ഗർവ്വിഷ്ഠനായ (ദശകന്ധരഃ) രാവണൻ (ദണ്ഡധരം) ദണ്ഡംധരിച്ച (കാലം) യമനെ (നിരീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (ക്രോധാതിതാമ്രേക്ഷണഃ) കോപം ഹേതുവായിട്ടു ഏററവും ചുകന്ന കണ്ണുകളോടു കൂടിയവനായിട്ടു (പരേതപതയേ) പരേതപതിക്കായിക്കൊണ്ടു (ബ്രാഹ്മം) ബ്രഹ്മാവിനെസ്സംബന്ധിച്ച (അസ്ത്രവരം) ശ്രേഷ്ഠമായ അസ്ത്രത്തെ (പ്രായുങ്ക്ത) പ്രയോഗിച്ചു (സഃ) ആ അന്തകൻ (തഥാ) അപ്രകാരം (ദണ്ഡം) ദണ്ഡത്തെ (അസ്മൈ ച) ഇവന്നായിക്കൊണ്ടും (പ്രായുങ്ക്ത) പ്രയോഗിച്ചു (തത്സമരാങ്കണേ) ആ യുദ്ധഭൂമിയിൽ (തയോഃ) അവരുടെ (തൌ അസ്ത്രദണ്ഡൌ) ആ അസ്ത്രദണ്ഡങ്ങൾ (ദിദിവതുഃ) പ്രകാശിച്ചു.

സാ_ ആ സമയത്തിങ്കൽ ത്രൈലോക്യപ്രസിദ്ധമായ പരാക്രമംകൊണ്ടു ഗർവ്വിഷ്ഠനായ രാവണൻ ദണ്ഡം ധരിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്ന കാലനെകണ്ടിട്ടു വേഗത്തിൽ കോപിച്ചു കണ്ണുകളെചുമപ്പിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ

നേരെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു. പ്രേതപതിയായ യമൻ ബ്രഹ്മദണ്ഡത്തെ രാവണന്റെനേരെയും പ്രയോഗിച്ചു. അപ്പോൾ അവരുടെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രവും ബ്രഹ്മദണ്ഡവും ആ യുദ്ധഭൂമിയിൽ ഏറ്റവും പ്രകാശിച്ചു.

അഥ വിജ്ഞായ ഭഗവാൻ യുദ്ധം തം നളിനാസനഃ
സൂക്തിഭിഃശ്ലക്ഷ്ണയാമാസ ദ്വയോഃശ്രമനരക്ഷസോഃ. 91

വ്യാ— (അഥ) അനന്തരം (ഭഗവാൻ) പൂജ്യനായ (നളിനാസനഃ) കമലാസനൻ (ശ്രമനരക്ഷസോഃ) അന്തകരാവണന്മാരുടെ (ദ്വയോഃ) രണ്ടാളുടെയും (തം യുദ്ധം) ആ യുദ്ധത്തെ (വിജ്ഞായ) അറിഞ്ഞിട്ടു (സൂക്തിഭിഃ) സാമവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ശ്രമയാമാസ) ശമിപ്പിച്ചു.

സാ— അനന്തരം പൂജ്യനായ പദ്മാസനൻ അന്തകരാവണന്മാരുടേ യുദ്ധവൃത്താന്തംകേട്ട വേഗത്തിൽ പ്രത്യക്ഷീഭൂതനായിട്ടു സാന്ത്വനവചനങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇരുവരുടേയും യുദ്ധത്തെ ശമിപ്പിച്ചു.

ഗ— അവഗാഹ്യ ച ഭോഗവതീം അതുലഗരളാനലകീലജാലകരാളമുഖാൻ കാക്കോടകപ്രമുഖാൻ കാകോദരാധിനാഥാനനൈർന്നിജഫണാമണിനികരൈരേവ കരദായകാനകരോൽ വശീചകാര ച നിശാതശരശകലിതശരീരാനധിസമരമഭിയുഞ്ജാനാന്നാനാജനപദാധിനാഥാന്നരലോകപാലാൻ ജിഗായ ച ജഗജ്ജയപടഹഘോഷകോലാഹലഹല്ലോഹലതിരോഹിതമന്ഥാചലമഥിതമഹോദധിഗംഭീരിമ്ണാരണോത്സവായിസദ്ധമരേണശോണിതശനൈന്യേന പരിപ്ലുതസ്സുദേവഗണം സുഭിതരോഷത്രുഷിതവിംശതിനയനാവലോകനചകിതചകിതസഹസ്രനയനം സഹസ്രനയനം. 92

വ്യാ— (ഭോഗവതീം) സപ്തരാജധാനിയെ (അവഗാഹ്യ ച) പ്രവിശിച്ചിട്ടാകട്ടേ (അതുലഗരളാനലകീലജാലകരാളമുഖാൻ) സാദൃശ്യശൂന്യമായ വിഷാഗ്നിയുടെ ജ്വാലാസമൂഹംകൊണ്ടു ഭയങ്കരമുഖന്മാരും (കാക്കോടകപ്രമുഖാൻ) കാക്കോടകപ്രഭൃതികളുമായ (കാകോദരാധിനാഥാൻ) സർപ്പശ്രേഷ്ഠന്മാരെ (അനൈർഃ) അമൂല്യങ്ങളായ (നിജഫണാമണിനികരൈഃ) തങ്ങളുടെ ഫണരത്നസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (കരദായകാൻ) കപ്പം കൊടുക്കുന്നവരാക്കി (അകരോൽ) ചെയ്തു (നാനാജനപദാധിനാഥാൻ) നാനാദേശാധിപതികളും (അധിസമരം) യുദ്ധത്തിൽ (അഭിയുഞ്ജാനാൻ) നേരിടുന്നവരുമായ (നരലോകപാലാൻ) രാജാക്കന്മാരെ (നിശാതശരശകലിതശരീരാൻ) മൂർച്ചയുള്ള ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഖണ്ഡിതശരീരന്മാരാക്കി (വശീചകാര ച) സാധീനീകരിക്കുകയും ചെയ്തു (ജഗജ്ജയപടഹഘോഷകോലാഹലഹല്ലോഹലതിരോഹിതമന്ഥാചലമഥിതമഹോദധിഗംഭീരിമ്ണാം) ലോകജയത്തിലുള്ള പെരുമ്പറയുടെ കോലാഹലാധിക്യത്തൽ

മാക്കപ്പെട്ട, മന്ദരപർവ്വതംകൊണ്ടു കടയപ്പെട്ട ക്ഷീരാബ്ധിയുടെ ഗംഭീര്യത്തോടുകൂടിയതും(രണോത്സവനിസ്തുഷ്ടാമരേണ)യുദ്ധോത്സവത്തിൽസംഭാവികമായ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടിയതുമായ (ശോണിതാശനസൈന്യേന) രാക്ഷസസൈന്യത്താൽ (പരിവൃതഃ)ചുറപ്പെട്ടവനായിട്ട് (സദേവഗണം) ദേവസമൂഹത്തോടുകൂടിയ (സഹസ്രനയനം) ഇന്ദ്രനെ (സമുദിതരോഷോത്കൃഷിതവിംശതിനയനാവലോകനചകിതചകിതസഹസ്രനയനം) സഞ്ജാതമായ കോപത്തോടു ചേർന്നതായ ഇരുപതു കണ്ണുകളുടെ നോട്ടത്താൽ ഏറ്റവും ഭയചഞ്ചലങ്ങളായ ആയിരം കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനാക്കി (ജിഗായ ച) ജയിക്കുകയും ചെയ്തു.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണൻ പാതാളത്തിൽ ഭോഗവതിയെന്ന പ്രസിദ്ധയായ സപ്തരാജധാനിയിൽചെന്ന വലുതായ വിഷാഗ്നിജ്വാലകളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരമുഖങ്ങളും കാക്കോടകാദികളുമായ സപ്തശ്രേഷ്ഠന്മാരെ ജയിച്ചു അവരുടെ രത്നാഭരണങ്ങളെ കപ്പമായി വാങ്ങുവാൻ സമ്മതിപ്പിച്ചു കീഴടക്കുകയും അതിനുശേഷം, ഭൂമിയിലുള്ള എല്ലാ രാജ്യങ്ങളേയും ഭരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരേയും യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചു കീഴടക്കുകയും അതിനുശേഷം മന്ദരപർവ്വതംകൊണ്ടു മഥനം ചെയ്യുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ക്ഷീരാബ്ധിയുടെ ഗംഭീരഘോഷത്തെ നിസ്സാരമാക്കിച്ചെയ്യുന്ന ജയപടഹഘോഷത്തെ മുഴക്കിക്കൊണ്ടു യുദ്ധോത്സവത്തിൽ സതതവേ തല്പരന്മാരായ രാക്ഷസസൈന്യങ്ങളോടുകൂടെ സപുത്രനായി ചെന്നു, സകല ദേവന്മാരേയും ജയിച്ചു കോപാവേശത്തോടെ തന്റെ ഇരുപതു കണ്ണുകളും തുറിച്ചുമിഴിച്ചുകൊണ്ട് ദേവസമനായതായ ഇന്ദ്രന്റെ ആയിരം കണ്ണുകളും ഭയംകൊണ്ടു ഇളകുന്നവിധത്തിലാക്കിച്ചെയ്കയും ചെയ്തു.

അശക്നുവൻ സോഽധുമധിരലോചനഃ
സഹസ്രരശ്മേരിവ യസ്യ ദർശനം
പ്രവിശ്യ ഹേമദ്രിഗുഹാഗുഹാന്തരം
നിനായ ഖിന്നദ്യുദിവസാനി കൌശികഃ. 93

വ്യാ—(അധിരലോചനഃ) അസ്ഥിരദൃഷ്ടിയായ (കൌശികഃ) ഇന്ദ്രൻ, (സഹസ്രരശ്മേഃ ഇവ) സൂര്യന്റെ എന്നപോലെ (യസ്യ) യാതൊരു രാവണന്റെ(ദർശനം) ദർശനത്തെ (അശക്നുവൻ) സഹിപ്പാൻ അശക്തനായിട്ട് (ഹേമദ്രിഗുഹാഗുഹാന്തരം) മഹാമേരുവിന്റെ ഗുഹയാകുന്ന ഗൃഹത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തെ (പ്രവിശ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (ഖിന്നൈ) ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ട് (ദിവസാനി) ദിവസങ്ങളെ (നിനായ) കഴിച്ചുകൂട്ടി.

സാ—ശക്തിയില്ലാത്ത കണ്ണുകളോടുകൂടിയ കുമൻ സൂര്യനെ കാ

ണുവാൻ ശക്തിയില്ലാതെ പർവ്വതഗുഹകളിലിരുന്നു പകൽ മുഴുവൻ കഴിച്ചുകൂട്ടുംപോലെ ഭയചഞ്ചലലോചനനായ ഇന്ദ്രൻ രാവണനെ കാണുവാനുംകൂടി ശക്തിയില്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടു സ്വർഗ്ഗത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു മഹാമേരുവിന്റെ ഗുഹയിൽ ഒളിച്ചിരുന്നു ഭയത്തോടുകൂടെ ദിവസങ്ങളെ കഴിച്ചുകൂട്ടി.

മഘോനസ്തൽ ഘോരം കുലിശമലസീകൃത്യ സമരേ
ഭുനക്തി സ്വാരാജ്യം ത്രിഭുവനഭടോയം ദശമുഖഃ
ശ്രിയോ നാനാസ്ഥാനഭ്രമണരമണീയാം ചപലതാ-
മവിച്ഛിദ്യ സ്വസ്മിന്നചി ഭുജവനേ പൂരയതി യഃ. 94

വ്യാ—(ത്രിഭുവനഭടഃ) ത്രൈലോക്യവീരനായ (യഃ അയം ദശമുഖഃ) യാതൊരു ഈ രാവണൻ (സമരേ) യുദ്ധത്തിൽ (മഘോനഃ) ഇന്ദ്രന്റെ (തൽ ഘോരം കുലിശം) ആ ഘോരമായ വജ്രത്തെ (അലസീകൃത്യ) നിസ്സാരമാക്കി ചെയ്തിട്ട് (സ്വാരാജ്യം) സ്വർഗ്ഗത്തെ (ഭുനക്തി) അനുഭവിക്കുന്നു. (ശ്രിയഃ) ലക്ഷ്മിയുടെ (നാനാസ്ഥാനഭ്രമണരമണീയാം) നാനാസ്ഥാനങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുകയാൽ മനോഹരമായ (ചപലതാം) ചാപല്യത്തെ (അവിച്ഛിദ്യ) നശിപ്പിക്കാതെകണ്ട് (സ്വസ്മിൻ) തന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (ഭുജവനേ) ഭുജവനത്തിൽ (പൂരയതി) നിറയ്ക്കുന്നു.

സാ—ലോകവീരനായ യാതൊരു ഈ രാവണൻ യുദ്ധത്തിൽ ഇന്ദ്രന്റെ ഘോരമായ ആ വജ്രായുധത്തെ നിസ്സാരമാക്കിചെയ്തു ദേവകളെ സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു ആട്ടിയോടിച്ചു സ്വർഗ്ഗസുഖങ്ങളെ അനുഭവിക്കുകയും ലോകത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിൽ കിടക്കുന്ന സർവ്വഐശ്വർയ്യങ്ങളേയും തന്റെ കീഴിലാക്കുകയും ചെയ്ത് ത്രൈലോക്യൈശ്വർയ്യഗർവ്വിതനായിട്ടു പുത്രമിത്രാനുജബന്ധുക്കളോടുംകൂടെ സ്വൈരമാകുംവണ്ണം ലങ്കയിൽ താമസിച്ചു.

രാക്ഷസോൽപത്തി പ്രബന്ധം സമാപ്തം.

ശുഭമസ്തു.

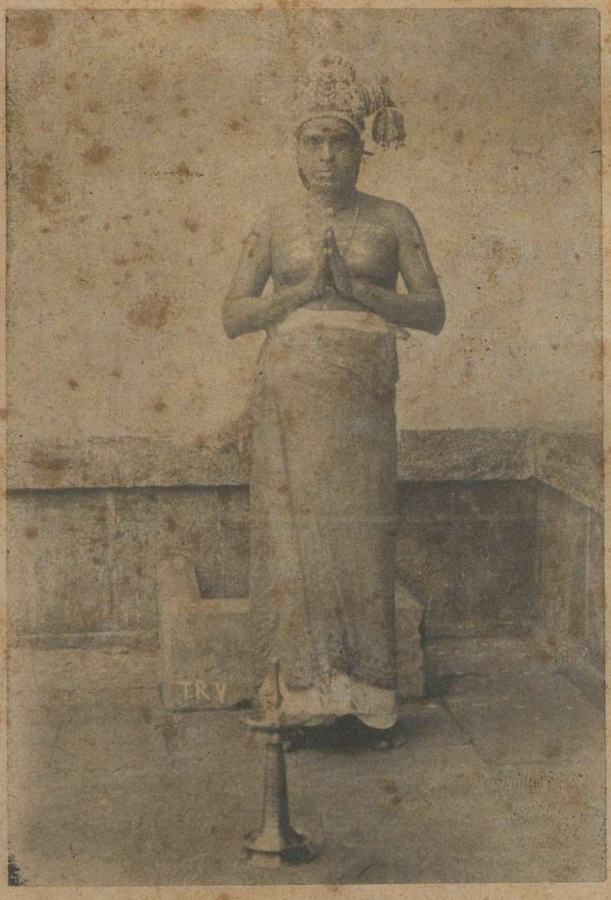

പാഠകത്തിന്റെ വേഷം.

ശ്രീരസ്തു

രാമായണം പ്രബന്ധം.

പ) അസ്തിപ്രശസ്താജനലോചനാനാ
മാനന്ദസന്ദായിഷുകോസലേഷു
ആജ്ഞാസമുത്സാരിതദാനവാനാം
രാജ്ഞാമയോദ്ധ്യേതിപുരീരഘൂണാം. 1

വ്യാ—(ജനലോചനാനാം) ജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾക്ക് (ആനന്ദ സന്ദായിഷു) സന്തോഷത്തെക്കൊടുക്കുന്നവയായ (കോസലേഷു) കോസലരാജ്യങ്ങളിൽ (ആജ്ഞാസമുത്സാരിതദാനവാനാം) കല്പനയാൽ ദൂരീകരിക്കപ്പെട്ട അസുരന്മാരോടുകൂടിയ (രഘൂണാം-രാജ്ഞാം) രഘുരാജാക്കന്മാക്ക് (അയോദ്ധ്യാ ഇതി പ്രസിദ്ധാ) അയോദ്ധ്യാ എന്ന പ്രസിദ്ധയായ (പുരീ) രാജധാനി (അസ്തി) ഭവിക്കുന്നു.

സാ—ജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾക്ക് ഏറ്റവും ആനന്ദത്തെ നല്കുന്നതായ ഉത്തരകോസലരാജ്യങ്ങളിൽ കല്പനകൊണ്ടുതന്നെ അസുരന്മാരേപ്പോലും അകറ്റിക്കളയുന്നവരായ രഘുവംശരാജാക്കന്മാക്ക് അയോദ്ധ്യാ എന്ന പ്രസിദ്ധയായ രാജധാനി ഭവിക്കുന്നു.

പ) യസ്യാമുദഗ്രനൃപമന്ദിരചന്ദ്രശാലാ
വാതായനേഗതിവശാദുപപുഷിപ്രസക്താം
ദീപാഗ്രധൂമമഷികാംശിശിരാംശുബിംബേ
മോഹാൽകുരംഗഇതിമുഗ്ധജനാവദന്തി. 2

(വ്യാ)(യസ്യാം) യാതൊന്നിങ്കൽ (ഉദഗ്രനൃപമന്ദിരചന്ദ്രശാലാ വാതായനേ) ഉന്നതങ്ങളായ രാജഭവനങ്ങളുടെ മുകൾതട്ടിലുള്ള ജനാലയിൽകൂടേ (ഗതിവശാൽ) ഗമനം ഹേതുവായിട്ട (ശിശിരാംശുബിംബേ) ചന്ദ്രബിംബത്തിൽ (വപുഷി) ശരീരത്തിൽ (പ്രസക്താം) ഏറ്റവും പറ്റിയിരിക്കുന്നതായ (ദീപാഗ്രധൂമമഷികാം) വിളക്കിന്റെ

അഗ്രഭാഗത്തിലുള്ള പുകയുടെ മഷിയെ (മൂർത്തജനാഃ)മൂഢജനങ്ങൾ (കരംഗഃ ഇതി) മാൻ എന്നിപ്രകാരം (വദന്തി) പറയുന്നു.

സാ—അയോദ്ധ്യാരാജധാനിയിലുള്ള വലിയ രാജഭവനങ്ങളുടെ മുകൾഭാഗങ്ങളിലുള്ള ജനാലകളിൽകൂടി സഞ്ചരിക്കുവാൻഹേതുവായിട്ട ചന്ദ്രമണ്ഡലത്തിൽ പറ്റിയിരിക്കുന്ന ദീപജ്വാലയിൽനിന്നുള്ളമഷിയെ കണ്ടിട്ട ബുദ്ധിഹീനന്മാർ പരമാർത്ഥബോധമില്ലായ്കയാൽ മാൻ എന്നു പറയുന്നു.

പ) ചിക്രീംസയാകൃത്രിമപത്രിപംക്തേഃ
കപോതപാളീഷുനികേതനാനാം
മാർജ്ജാരമപ്യായതനിശ്ചലാംഗം
യസ്യാംജനഃകൃത്രിമമേവമേനേ. 3

(വ്യാ) (യസ്യാം) യാതൊന്നിങ്കൽ (നികേതനാനാം) ഭവനങ്ങളുടെ (കപോതപാളീഷു) പ്രാപ്പലകകളിൽ (ചിക്രീംസയാ) പിടിപ്പാനുള്ള ഇച്ഛയോടുകൂടെ (ആയതനിശ്ചലാംഗം)നിവർന്നുഅനങ്ങാതിരിക്കുന്ന അവയവങ്ങളോടുകൂടിയ (മാർജ്ജാരം അപി) പൂച്ചയേയും (ജനഃ) ജനം (കൃത്രിമം ഏവ) വ്യാജംതന്നെ എന്നു (മേനേ) വിചാരിച്ചു.

സാ—യാതൊരു അയോദ്ധ്യയിലുള്ള ഭവനങ്ങളിൽ പ്രാപ്പലകയിൽകൊത്തിയ പക്ഷികളെപ്പിടിക്കണമെന്നു കരുതി ചാടുവാനായി ശരീരത്തെ നിവർത്തി അനങ്ങാതെ ഇരിക്കുന്ന പൂച്ചയേയും ജനങ്ങൾ വ്യാജമെന്നുതന്നെ വിചാരിച്ചു.

പ) താമാവസദ്ദശരഥഃസുരവന്ദിതേന
സംക്രന്ദനേനവിഹിതാസനസംവിഭാഗഃ
വൃന്ദാരകാരിവിജയേസുരലോകലബ്ധ
മന്ദാരമാല്യമധുവാസിതവാസഭൂമിഃ 4

വ്യാ—(സുരവന്ദിതേന) ദേവവന്ദിതനായ (സംക്രന്ദനേന) ഇന്ദ്രനാൽ(വിഹിതാസനസംവിഭാഗഃ)ദത്തമായ അർദ്ധാസനത്തോടുകൂടിയ (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (വൃന്ദാരകാരിവിജയേ) അസുരവിജയത്തിൽ (സുരലോകലബ്ധമന്ദാരമാല്യമധുവാസിതവാസഭൂമിഃ) ദേവലോകത്തിൽനിന്നു കിട്ടപ്പെട്ട മന്ദാരമാലയുടെ മധുവിനാൽ സുരഭിയാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട വാസസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (താം) അതിനെ (ആവസൽ) അധിവസിച്ചു.

സാ— ദേവവന്ദിതനായ ഇന്ദ്രനാൽ അഭ്യാസനം നല്കപ്പെട്ട ദ ശരഥൻ അസുരജയം ഹേതുവായിട്ട് ദേവലോകത്തിൽനിന്നും ലഭിച്ച മന്ദാരമാലയുടെ മധുവിൽനിന്നുണ്ടായ മധുരസുഗന്ധംകൊണ്ട് സ ഫലത്തെസുരഭിലമാക്കിച്ചെയ്കൊണ്ടു ആ അയോദ്ധ്യയിൽനിവസിച്ചു.

ഗ) സഹിമഹീപതി രഹീനസുപഥിസ ഞ്ചാരകൌശല്യയാ കൌസല്യയാ മഹീയമാനസൌഭാഗ്യമയ്യാ കൈകേയ്യാ നിരുപ ഥികനിജഗുണഗണപരിതോഷിതമിത്രയാ സുമിത്രയാ ചത്രിഭിരമീ ഭിരഭിത്രുപൈരനത്രുപൈരു ദാരൈർദ്ദാരൈസ്സഹചരിതധർമ്മാ നി ർമ്മായപുണ്യഭരവിതീർണ്ണശാർങ്ഗധരചരണസരസിജഭക്തി നിസ്സൂഷ മതിരപരസ്പരവിരോധ മഹിത മത്രിത്രിതയമതി. ചിരായാനുതി ഷ്ടൽ—

വ്യാ— (സഃ മഹീപതിഃ—ഹി) ആ മഹീപതിയാകട്ടെ (അഹീന സുപഥിസഞ്ചാരകൌശല്യയാ) അനല്പമായ സന്മാർഗ്ഗസഞ്ചാരസാമ ർത്ഥ്യമുള്ളവളായ (കൌസല്യയാ) കൌസല്യയോടും (മഹീയമാനസൌ ഭാഗ്യമയ്യാ) മാനനീയസൌഭാഗ്യസമൃദ്ധിയായ (കൈകേയ്യാ) കൈകേയിയോടും (നിരുപഥികനിജഗുണഗണപരിതോഷിതമിത്ര യാ) അവസാനവിഹീനങ്ങളായ തന്റെ ഗുണസമൂഹത്താൽ സ ന്തോഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട ബന്ധുക്കളോടുകൂടിയവളായ (സുമിത്രയാച) സു മിത്രയോടും (അമീഭിഃ ത്രിഭിഃ) ഈ മൂന്നു (അഭിത്രുപൈഃ) സുന്ദരികളും (അനത്രുപൈഃ) സദൃശകളും (ഉദാരൈഃ) ഉൽകൃഷ്ടകളുമായ(ദാരൈഃ സഹ) ഭാര്യമാരോടുകൂടെ (ചരിതധർമ്മാ) ധർമ്മങ്ങളെ ആചരിച്ചുകൊ ണ്ടു (നിർമ്മായപുണ്യഭരവിതീർണ്ണശാർങ്ഗധരചരണസരസിജഭക്തി നിസ്സൂഷമതിഃ) നിഷ്കളങ്കപുണ്യഭാരത്താൽ സിദ്ധിക്കപ്പെട്ട ഭഗവല്പാ ദാരവിന്ദഭക്തികൊണ്ടു നിർമ്മലബുദ്ധിയായിട്ട് (അത്രിത്രിതയം) ധ ർമ്മാത്മകാമങ്ങളെ (അപരസ്പരവിരോധമഹിതം) അന്യോന്യവിരോ ധമെന്യേ ശ്രേഷ്ഠമാംവണ്ണം (അതിചിരായ) വളരെക്കാലം (അനുചതി ഷ്ടൽ) അനുഷ്ഠിച്ചു.

സാ— ആ ദശരഥരാജാവു സന്മാർഗ്ഗചാരിണിയായ കൌസല്യ യേയുംസൌഭാഗ്യവതിയായ കൈകേയിയേയും ഗുണഗണപരിപൂർണ്ണ യായസുമിത്രയേയും വിവാഹംചെയ്ത്, സുന്ദരികളും അനുത്രുപകളും ഉ ദാരകളുമായ ഈ മൂന്നുഭാര്യമാരോടുംകൂടെ സല്കർമ്മങ്ങളെ ആചരിച്ച്

പുണ്യപരിപാകത്താൽ ലബ്ധമായ ഭഗവൽപാദാരവിന്ദഭക്തിയോടുകൂടിയവണ്ണം ധർമ്മാർത്ഥകാമങ്ങൾക്കു പരസ്പരം വിരോധംകൂടാതെ ശ്രേഷ്ഠമായവണ്ണം അനേകകാലം അനുഭവിച്ചു.

പ) അനേകഭൂപൈസ്സമദൈരഹന്തയാ
പരസ്പരാകർഷണതാപഖേദിനീ
സമേത്യയംകീർത്തിദുകൂലസംവൃതാ
പതിവ്രതാവൃത്തിമവാപമേദിനീ. 6

വ്യാ—(സമദൈഃ) ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ (അനേകഭൂപൈഃ)അനേകം രാജാക്കന്മാരാൽ (അഹന്തയാ) അഹങ്കാരം ഹേതുവായിട്ട (പരസ്പരാകർഷണതാപഖേദിനീ) അന്യോന്യാകർഷണം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ക്ലേശത്താൽ ദുഃഖിക്കുന്നവളായ (മേദിനീ) ഭൂമിദേവി (യം) ദശരഥനെ (സമേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (കീർത്തിദുകൂലസംവൃതാ) കീർത്തിയാകുന്ന വസ്ത്രത്താൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടവളായിട്ട (പതിവ്രതാവൃത്തിം) പാതിവ്രത്യധർമ്മത്തെ (അവാപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഗർവ്വിഷ്ഠരായ അനേകം ഭൂപാലന്മാരാൽ സ്വാർത്ഥലാഭത്തിനുവേണ്ടി അന്യോന്യംവലിക്കുകയാൽ ദുഃഖിതയായഭൂമിദേവി ദശരഥനെ ഭർത്താവായി ലഭിച്ചിട്ട പാതിവ്രത്യധർമ്മത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീർത്തിയാകുന്ന വസ്ത്രത്താൽ ആവൃതയായിട്ട അനുഭവിച്ചു.

(പ സമന്താദാധൂതവ്യജനപവനാസേവിതതനു=
സ്സമന്താഭിഃശ്വേതോഹരണചതുരാഭിഃ സുതനുഭിഃ
പുരാരാമേരമ്യേ കനകസദനേവാ ചിരതരം
യഥാകാമംരേമേ ഭുവനതലനാഥോദശരഥഃ 7

വ്യാ—(ഭുവനതലനാഥഃ) ഭൂപതിയായ (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (സമന്താൽ) നാലുഭാഗവും (ആധൂതവ്യജനപവനാസേവിതതനുഃ) വീശിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന വെൺചാമരങ്ങളുടെ കാറ്റാൽ സേവിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (ചേതോഹരണചതുരാഭിഃ)മനസ്സിനെ അപഹരിക്കുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ളവരും (സുതനുഭിഃ) സുന്ദരികളുമായ (താഭിസ്സമം) അവരോടുകൂടെ (രമ്യേ) മനോഹരമായ (പുരാരാമേ) രാജധാനിയിലുള്ള ഉദ്യാനത്തിലും (കനകസദനെവാ) സ്വർണ്ണഗൃഹത്തിലും (യഥാകാമം) ഇഷ്ടാനുസരണം (ചിരതരം) വളരെക്കാലം (രേമേ) ക്രീഡിച്ചു.

സാ — ഭൂപതിയായ ദശരഥൻ നാലുഭാഗങ്ങളിലും വീശുന്ന വെൺ ചാമരങ്ങളിൽനിന്നുള്ള കാററിനെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു മനോഹാരിണികളായ കൌസല്യാകൈകേയീസുമിത്രമാരോടൊന്നിച്ചു മനോഹരമായ ഉദ്യാനത്തിലും കനകമയമായ ഗൃഹത്തിലും വളരെക്കാലം യഥേഷ്ടം ക്രീഡിച്ചു.

പ) ക്രിയാപ്രബന്ധാദയമദ്ധ്വരാണാ
മജസ്രമാഹൂതസഹസ്രനേത്രഃ
ശച്യാശ്ചിരംപാണ്ഡുകപോലലംബാൻ
മന്ദാരശൂന്യാനളകാംശ്ചകാര. 8

വ്യാ — (അയം) ഇവൻ (അദ്ധ്വരാണാം) യാഗങ്ങളുടെ (ക്രിയാപ്രബന്ധാൽ) ക്രിയാനുബന്ധം ഹേതുവായിട്ട് (അജസ്രം) അനവരതം (ആഹൂതസഹസ്രനേത്രഃ) വിളിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രനോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ശച്യാഃ) ഇന്ദ്രാണിയുടെ (അളകാൽ) കുറുനിരകളെ പാണ്ഡുകപോലലംബാൻ) വിളർത്തിരിക്കുന്ന കവിൾത്തടങ്ങളിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നവയാക്കിയും (മന്ദാരശൂന്യാൽ) പാരിജാതകുസുമങ്ങളോടുകൂടാത്തതാക്കിയും (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ — ദശരഥൻഎല്ലാസമയത്തും യാഗത്തിന്റെ ഓരോക്രിയകൾക്ക് ഇന്ദ്രനെ ആഹ്വാനംചെയ്യുകനിമിത്തം ഭർത്തൃവിയുക്തയായ ഇന്ദ്രാണിയുടെ കുറുനിരകളെ വിളർത്ത ഗണ്ഡപ്രദേശങ്ങൾവരെ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നവയാക്കിയും മന്ദാരമാലയോടുകൂടാത്തതാക്കിയും ചെയ്തു.

(ഗ)...അഥനരപതിരഖേടകീർത്തി രാഖേട കൌതുകീസചിവസന്മത സ്തരുണതരുഛദഛായതനുഛദഛാദിതാംഗഃ ജംഘാജവജിതകുരംഗം തുരംഗമധിരുഹ്യസനിഷംഗശരാസനോധനുർവ്വേദപാരദൃശ്വാവിശ്വശ്വാപ ദശരണ്യമരണ്യമയാസീൽ.

വ്യാ — (അഥ) അനന്തരം (ധനുർവ്വേദപാരദൃശ്വാ) ശസ്ത്രശാസ്ത്രത്തിന്റെമറുകരകണ്ടിട്ടുള്ളവനും(സചിവസന്മതഃ)മന്ത്രികൾക്കിഷ്ടനും(അഖേടകീർത്തിഃ) സൽകീർത്തിമാനുമായ (നരപതിഃ) ദശരഥൻ (ആഖേടകൌതുകീ) നായാട്ടിൽ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായി (തരുണതരുഛദഛായതനുഛദഛാദിതാംഗഃ) പുതുതായ വൃക്ഷത്തളിരി

ന്റെ ശോഭപോലെയുള്ള ശോഭയോടുകൂടിയ കഞ്ചുകത്തെ ധരിച്ചവനും (സനിഷംഗശരാസനഃ) തൂണീരചാപങ്ങളോടുകൂടിയവനും (ജംഘാജവജിതകുരംഗം) കണങ്കാലിന്റെ വേഗംകൊണ്ടു മാനിനെ ജയിച്ച (തുരഃഗം) കുതിരയെ (അധിരുഹ്യ) ആരോഹണംചെയ്തവനുമായിട്ട് (വിശ്വശ്വാപദശരണ്യം) സകല മൃഗങ്ങൾക്കും ആശ്രയമായ (അരണ്യം) വനത്തെ (അയാസീൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം ധനുർവ്വേദപാരഗനും മന്ത്രിമാക്കിഷ്ടനുംസൽക്കീർത്തിമാനുമായ ദശരഥൻ നായാട്ടിൽ സന്തോഷത്തോടെ വൃക്ഷത്തലിരുപോലെ ശോഭയുള്ള കൂപ്പായം ധരിച്ചു തൂണീരചാപങ്ങളെടുത്തു പാദവേഗംകൊണ്ടു മാനിനെ ജയിക്കുന്ന കുതിരപൂറത്തു കേറി സകലമൃഗങ്ങൾക്കും ആശ്രയമായ കാട്ടിൽ ചെന്നു.

(പ കുന്തൻദന്തികുലംശരേണഗമയൻ
പഞ്ചാനനാൻപഞ്ചതാം
ശാർദ്ദൂലാൻമുഹുരർദ്ദയൻഅപദയം
ഭ്രദ്ദാരകാൻദാരയൻ
സഞ്ചരിന്ദൻശരഭോല്ലൂരംസരഭസം
നിശ്ശ്വാസയൻകാസരാൻ
കാന്താരേവിജഹാരതുംഗതുരഗാ—
രൂഢോധരിത്രീപതിഃ. 9

വ്യാ—(തുംഗതുരഗാരൂഢഃ) ഉന്നതമായകുതിരപ്പുറത്തു കേറിയ (ധരിത്രീപതിഃ) ദശരഥൻ (ശരേണ) ശരംകൊണ്ടു (ദന്തികുലം) ആനക്കൂട്ടത്തെ (കുന്തൻ) മുറിച്ചുകൊണ്ടും (പഞ്ചാനനാൻ) സിംഹങ്ങളെ (പഞ്ചതാം) മരണത്തെ (ഗമയൻ) പ്രാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും (ശാർദ്ദൂലാൻ) വ്യാഘ്രങ്ങളെ (മുഹുഃ) പിന്നേയും, പിന്നേയും (അർദ്ദയൻ) പീഡിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും (ഭ്രദ്ദാരകാൻ) വരാഹങ്ങളെ (അപദയം) ദയകൂടാതെ (ദാരയൻ) പിളർന്നുകൊണ്ടും (ശരഭോല്ലൂരം) എട്ടുകാലി മാൻകൂട്ടത്തെ (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (സഞ്ചരിന്ദൻ) മുറിച്ചുകൊണ്ടും (കാസരാൻ) കാട്ടുപോത്തുകളെ (നിശ്ശ്വാസയൻ) ഓട്ടിയോടിച്ചുകൊണ്ടും (കാന്താരേ) വനത്തിൽ (വിജഹാര) കളിച്ചു.

സാ—അത്യുന്നതമായ കുതിരപ്പുറത്തു സഞ്ചരിക്കുന്ന ദശരഥൻബാ

ണങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ആനകളെ മുറിച്ചുകൊണ്ടും, സിംഹങ്ങളെ ഹനിച്ചുകൊണ്ടും, വ്യാഘ്രങ്ങളെ വ്യാപാദിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും വരാഹങ്ങളെ വിദാരണംചെയ്തുകൊണ്ടും എട്ടടിമാനുകളുടെ കൂട്ടത്തെ നശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും, കാട്ട്പോത്തുകളെ ആട്ടിഓടിച്ചുകൊണ്ടും കാട്ടിൽ കളിച്ചു.

പ) തദനുമുനികുമാരസ്തത്രപിത്രോർന്നിദേശാൽ
സരസിതരുനിരുദ്ധേകുംഭമുംഭാംചകാര
ഹ!ഹ!!ഹ!!!സനിഹതോഭൂൽജാതകുംഭിഭ്രമേണ
സ്വയമവനിഭുജായംകോവിധിംരോദ്ധുമീഷ്ടേ. 10

വ്യാ (തദനു)തദനന്തരം(മുനികുമാരഃ)കരണമഹർഷിയുടെപുത്രൻ (തത്ര-തരുനിരുദ്ധേ) അവിടെ വൃക്ഷങ്ങളാൽ മറയപ്പെട്ട (സരസി) കുളത്തിൽ (കുംഭം) ഘടത്തെ (ഉംഭാംചകാര) മുക്കി. (ജാതകുംഭിഭ്രമേണ) ആനയാണെന്നു ഭ്രമിച്ച (അവനിഭുജാ) രാജാവിനാൽ (സ്വയം) തന്നത്താൻ (അയം) ഇവൻ (നിഹതഃ-അഭൂൽ) ഹനിക്കപ്പെട്ടു. (ഹ!ഹ!!ഹ!!!) ഹാ! കഷ്ടം, കഷ്ടം. (കഃ) ആർ (വിധിം) ഈശ്വരവിധിയെ (രോദ്ധും) തടുക്കുവാനായിക്കൊണ്ടു (ഈഷ്ടേ) ഈശനായി ഭവിക്കുന്നു.

സാ—ദശരഥൻ നായാടിസ്സഞ്ചരിക്കുന്ന സമയത്തു കരണമഹർഷിയുടെ പുത്രൻ ആ വനത്തിൽ വൃക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു മറയപ്പെട്ട സരസ്സിൽ കുടത്തെ മുക്കി. അപ്പോൾ ആ ശബ്ദത്തെ ശ്രവിക്കപ്പെട്ട രാജാവിനാൽ ആനയാണെന്നുള്ള ഭ്രമത്താൽ ആ മഹർഷികുമാരൻ ഹനിക്കപ്പെട്ടു. ഹാ! കഷ്ടം, കഷ്ടം ഈശ്വരനിശ്ചയത്തെ തടുക്കുവാൻ ആർ ശക്തനായി ഭവിക്കുന്നു.

പ) തേനാവതീർയ്യതുരഗാൽപ്രഥിതാന്വയേന
പൃഷ്ടാന്വയസ്സജലകുംഭനിഷണ്ണദേഹഃ
തസ്മൈദ്വിജേതരതപസ്വിസുതസ്ഖലത്ഭി
രാത്മാനമക്ഷരപദൈഃകഥയാംബഭൂവ. 11

വ്യാ—(പ്രഥിതാന്വയേന) പ്രശസ്തവംശനായ (തേന) അവനാൽ (തുരഗാൽ) കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നും (അവതീർയ്യ) ഇറങ്ങിയിട്ട് (പൃഷ്ടാന്വ

യഃ) ചോദിക്കപ്പെട്ട വംശത്തോടുകൂടിയവനും (സജലകുംഭനിഷണ്ണ ദേഹഃ) പാനീയപാത്രത്തോടെ വീണുകിടക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവനുമായ (ദ്വിജേതരതപസ്വിസുതഃ) ആ ബ്രാഹ്മണനായ തപസ്വികുമാരൻ (സ്ഖലദ്ഭിഃ) ഇടറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന (അക്ഷരപദൈഃ) വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു (ആത്മാനം) തന്നെക്കുറിച്ചു (കഥയാഞ്ചകാര) പറഞ്ഞു.

സാ—പ്രസിദ്ധവംശജാതനായദശരഥൻ കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നും ഇറങ്ങി, ശരപാതത്താൽ ജലപാത്രത്തോടുകൂടെ ഭൂമിയിൽ വീണുകിടക്കുന്നവനായ ശ്രുതമുനികുമാരന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു് വംശാദികളെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ച സമയത്തിൽ ഇടറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന വാക്കുകളോടുകൂടെ അദ്ദേഹം ആത്മവൃത്താന്തത്തെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു.

പ) തൌമ്പതീബഹുവിലപ്യശിശോഃപ്രഹർത്രാ
ശല്യംനിഖാതമുദഹാരയതാമുരസ്ഥഃ
സോഭ്രൽപരാസുരഥഭ്രമിപതിംശശാപ
ഹസ്താർപ്പിതൈർന്നയനവാരിഭിരേവവൃദ്ധഃ 12

വ്യാ— (തൌമ്പതീ) ആ ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാർ (ബഹു വിലപ്യ) വളരെ നേരം കരഞ്ഞിട്ടു് (പ്രഹർത്രാ) പ്രയോഗിച്ചവനേക്കൊണ്ടു (ശിശോഃ) കുമാരന്റെ (ഉരസ്ഥഃ) മാറ്റിടത്തിൽനിന്നു (നിഖാതം) താഴ്ചിട്ടുള്ള (ശല്യം) ശരത്തെ (ഉദഹാരയതാം) എടുപ്പിച്ചു. (സഃ) അവൻ (പരാസുഃ) മൃതനായിട്ടു് (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു. (വൃദ്ധഃ) വൃദ്ധൻ (ഹസ്താർപ്പിതൈഃ) കയ്യിൽ വീഴ്ത്തപ്പെട്ട (നയനവാരിഭിഃ ഏവ) കണ്ണുനീരുകളെക്കൊണ്ടുതന്നെ (ഭ്രമിപതിം) രാജാവിനെ (ശശാപ) ശപിച്ചു.

സാ—ആകരുണമുനിയും പത്നിയും ശരം മാറ്റി തഴുകിടക്കുന്ന പുത്രനെ കണ്ടു വളരെ വിലപിച്ചതിനുശേഷം പ്രയോക്താവായ രാജാവിനെക്കൊണ്ടുതന്നെശരത്തെഎടുപ്പിച്ചു. കുമാരൻമരിക്കുകയുംചെയ്തു. വൃദ്ധനായ കരുണമുനി കയ്യിൽ വീഴ്ത്തപ്പെട്ട കണ്ണുനീരുകൾകൊണ്ടുതന്നെ രാജാവിനെ ശപിക്കുകയും ചെയ്തു.

പ) അജ്ഞാനാദപിവിഹിതംതവയാസഹിഷ്ണു-
സ്സംസ്ഥാസ്യേസുതവിരഹവ്യഥാംയഥാഹം
അന്ത്യേപിപ്രിയസുതവിപ്രയോഗശോകാൽ
പഞ്ചത്വംവയസിതഥാതവമാശ്രയേഥാഃ 12

വ്യാ—(തവയാ) അങ്ങയാൽ (അജ്ഞാനാൽ) അറിവില്ലായ്മഹേതുവായിട്ട് (വിഹിതം-അപി) ചെയ്യപ്പെട്ടതാണെങ്കിലും (യഥാ) യാതൊരുപ്രകാരം (സുതവിരഹവ്യഥാം) പുത്രവിയോഗദുഃഖത്തെ (അഹം) ഞാൻ (അസിഹിഷ്ണുഃ) സഹിക്കുവാൻ വയ്യാത്തവനായിട്ട (സംസ്ഥാസ്യേ) സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. (തഥാ) അപ്രകാരം (തവം-അപി) അങ്ങും (അന്ത്യേ-വയസി) വാർദ്ധക്യദശയിൽ (പ്രിയസുതവിപ്രയോഗശോകാൽ) ഇഷ്ടനായ പുത്രന്റെ വിയോഗംകൊണ്ടുള്ള ദുഃഖം ഹേതുവായിട്ട (പഞ്ചത്വം) മരണത്തെ (ആശ്രയേഥാഃ) ആശ്രയിക്കും.

സാ—അങ്ങു അറിയാതെ ചെയ്തുപോയതാണെങ്കിലും ഞാൻ യാതൊരു പ്രകാരമാണോ ഈ പുത്രവിരഹത്തെ സഹിക്കുവാൻ വയ്യാതെ ഇരിക്കുന്നതു് അപ്രകാരം വാർദ്ധക്യകാലത്തിൽ അങ്ങും പുത്രശോകം സഹിക്കുവയ്യാതെതന്നെ മരണത്തെ പ്രാപിക്കും.

പ്രാപ്താനുഗഃസപദിശാസനമസ്യരാജാ
സമ്പാദ്യപാതകവിലുപ്തധൃതിർന്നിവൃത്തഃ
അന്തർന്നിവിഷ്ടപദമാത്മവിനാശഹേതും
ശാപംദധൽപുനരവാപപുരീമയോദ്ധ്യാം. 13

വ്യാ—(പ്രാപ്താനുഗഃ) സമീപത്തിൽ ആഗതന്മാരായ അനുചരന്മാരോടുകൂടിയ (രാജാ) രാജാവു (അസ്യ) ഇവന്റെ (ശാസനം) ശാപത്തെ (സമ്പാദ്യ) സമ്പാദിച്ചിട്ട് (പാതകവിലുപ്തധൃതിഃ) പാപാചരണം ഹേതുവായിട്ട നഷ്ടധൈര്യനായി (അന്തർന്നിവിഷ്ടപദം) ഉള്ളിൽ സ്ഥാനം പിടിച്ചതായ (ആത്മവിനാശഹേതും) തന്റെ നാശത്തിനു കാരണമായ (ശാപം) ശാപത്തെ (ദധൽ) ധരിച്ചവനായിട്ട (സപദി) വേഗത്തിൽ (നിവൃത്തഃ) മടങ്ങി (അയോദ്ധ്യാം-പുരീം) അയോദ്ധ്യാരാജധാനിയെ (അവാപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അനുചരന്മാർ സമീപത്തിൽ എത്തിയ സമയം രാജാവു

മുനിശാപത്തെ സ്വീകരിച്ച വേഗത്തിൽ മടങ്ങി. ഉള്ളിൽ സ്ഥാനം പിടിച്ചതായും, ആത്മനാശത്തിനു കാരണമായും ഉള്ള ശാപത്തെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു അയോദ്ധ്യാരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചു.

പ) പൃഥിവീംശാസതസ്തസ്യ പാകശാസനതേജസഃ
കിഞ്ചിദൂനമനൂനർദ്ധേ ശ്രദ്ധാമയുതം യയൌ. 14

വ്യാ—(പൃഥിവീം) ഭൂമിയെ (ശാസതഃ) രക്ഷിക്കുന്നവനും (പാകശാസനതേജസഃ) ഇന്ദ്രനേപോലെ പ്രഭാവമുള്ളവനും (അനൂനർദ്ധേഃ) അനല്പമായ സമ്പത്തുള്ളവനുമായ (തസ്യ) അവനു (കിഞ്ചിൽ=ഊനം) അല്പം കുറവോടുകൂടിയ (ശ്രദ്ധാം) സവത്സരങ്ങളുടെ (അയുതം) പതിനായിരം (യയൌ) യാനംചെയ്തു.

സാ—ഭൂമിയെ പാലിക്കുന്നവനും ഇന്ദ്രനേപ്പോലെ പ്രതാപത്തോടുകൂടിയവനും അനല്പമായ സമ്പത്തോടുകൂടിയവനും ആയ ദശരഥനു പതിനായിരം സംവത്സരത്തോളം കഴിഞ്ഞു.

പ) തദനവസുമതിംപയോധികാഞ്ചിം
ഭുജവിഭവേനനിജേനപാലയന്തം
അനഭിനമനപത്യതാനരേന്ദ്രം
മനസിദദാഹശിഖീവപാദപേന്ദ്രം. 15

വ്യാ—(തദനു) അനന്തരം (പയോധികാഞ്ചിം) സമുദ്രമാകുന്ന അരഞ്ഞാണോടുകൂടിയ (വസുമതിം) ഭൂമിയെ (നിജേന=ഭുജവിഭവേന) തന്റെ ബാഹുപരാക്രമംകൊണ്ടു (പാലയന്തം) രക്ഷിക്കുന്നവനായ (നരേന്ദ്രം) രാജാവിനെ (അനപത്യതാ) സന്തത്യഭാവം (അനഭിനം) ദിവസംപ്രതി (ശിഖീ) അഗ്നി (പാദപേന്ദ്രം=ഇവ) വന്മരത്തെ എന്നപോലെ (മനസി) ഹൃദയത്തിൽ (ദദാഹ) ദഹിപ്പിച്ചു.

സാ—അനന്തരം സമുദ്രത്താൽ ചുറ്റപ്പെട്ടതായ ഭൂമിയെ മുഴുവനും തന്റെ ഭുജപരാക്രമംകൊണ്ടു രക്ഷിച്ചുപോരുന്ന ദശരഥന്റെ മനസ്സിനെ അഗ്നി വലിയ വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ പെട്ട് അതിനെ ദഹിപ്പിക്കുന്നപോലെ സന്തത്യഭാവം ദഹിപ്പിച്ചു.

പ) ദിഗംബരംഗതശ്രീകം ജടിലംധൂളിധൂസരം
ക്ഷീണപുണ്യാനപശ്യന്തി മഹേശ്വരമിവാത്മജം 16

വ്യാ—(ക്ഷീണപുണ്യാഃ) ഭാഗ്യവിഹീനന്മാർ (മഹേശ്വരം=ഇവ)

ശ്രീപരമേശ്വരനെപ്പോലെ (ദിഗംബരം) ദിക്കുകളാകുന്ന വസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവനും (ഗതവ്രീളം) ലജ്ജയില്ലാത്തവനും (ജടിലം) ജടയുള്ളവനും (ധൂളിധൂസരം) ഭസ്മംകൊണ്ടു മലിനൻ=പൊടികൊണ്ടു മലിനൻ എന്നും (ആത്മജം) പുത്രനേ (ന പശ്യന്തി) കാണുന്നില്ല.

സാ—ശ്രീപരമേശ്വരനേപോലെ വസ്ത്രഹീനനായും ലജ്ജയില്ലാത്തവനായും ജടയുള്ളവനായും ധൂളി പുരണ്ടവനായും ഇരിക്കുന്നപുത്രനെ കാണുവാൻ അല്പസുകൃതമാക്ക് സാധിക്കുന്നില്ല.

പ) ആലക്ഷ്യദന്തമുകുളാനനിമിത്തഹാസൈ
രസ്പഷ്ടവർണ്ണരമണീയവചഃപ്രവൃത്തീൻ
അങ്കാശ്രയപ്രണയിനസ്തനയാൻവഹന്തോ
ധന്യാസ്തദംഗരജസാമലിനീഭവന്തി. 17

വാ—(അനിമിത്തഹാസൈഃ) അകാരണഹാസങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ആലക്ഷ്യദന്തമുകുളാൻ) കുറഞ്ഞൊന്നുകാണുന്നവയായ മുകുളാകാരങ്ങളായ ദന്തങ്ങളോടുകൂടിയവരും (അസ്പഷ്ടവർണ്ണരമണീയവചഃപ്രവൃത്തീൻ) അവ്യക്താക്ഷരങ്ങളായ വാക്കുകളോടും മനോഹരങ്ങളായ പ്രവൃത്തികളോടുംകൂടിയവരും (അങ്കാശ്രയപ്രണയിനഃ) മടിയിൽ കേറുവാൻ ഇഷ്ടമുള്ളവരുമായ (തനയാൻ) പുത്രന്മാരെ (വഹന്തഃ) എടുക്കുന്നവരായിട്ടു (തദംഗരജസാ) അവരുടെ ശരീരത്തിൽ പറ്റിയപൊടികളെക്കൊണ്ടു (ധന്യാഃ) സുകൃതികൾ (മലിനീഭവന്തി) മലിനന്മാരായി ഭവിക്കുന്നു.

സാ—മുകുളാകാരങ്ങളായ പല്ലുകളെ അല്പാല്പം പുറത്തു കാട്ടികാരണംകൂടാതെ ചിരിക്കുന്നവരും അവ്യക്തവ്യാക്ഷരങ്ങളായിട്ടു വാക്കുകളെ ഉച്ചരിക്കുന്നവരും മനോഹരമാംവണ്ണമുള്ള ലീലകളെ ചെയ്യുന്നവരും മടിയിൽ കേറുവാൻ ഉത്സാഹത്തോടെ വരുന്നവരുമായ പുത്രന്മാരെ എടുത്തു സുകൃതികൾതന്നെ അവരുടെ ശരീരത്തിൽ പറ്റിയ പൊടികളേക്കൊണ്ടു മലിനശരീരന്മാരാകുന്നു.

ച) കിങ്കിണീജാലലസിതാൻ
കങ്കണൈരങ്കിതാൻകരെ
താൻബാലാനവലോക്യാരാൽ
പ്രീതിംപ്രാപ്സ്യാമ്യഹംകദാ 18

വ്യാ—(കിങ്കിണീജാലലസിതാൻ) കിങ്ങിണീസമൂഹംകൊണ്ടു ശോഭിച്ചവരും (കരെ) കയ്യിൽ (കങ്കണൈഃ) വളകളെക്കൊണ്ടു (അങ്കിതാൻ) അടയാളപ്പെട്ടവരും ആയ (താൻ=ബാലാൻ) ആ കുട്ടികളെ (ആരാൽ) സമീപത്തിൽ (അവലോക്യ) കണ്ടിട്ട് (അഹം) ഞാൻ (കദാ) എന്നൊരിക്കൽ (പ്രീതിം) സന്തോഷത്തെ (പ്രാപ്സ്യാമി) പ്രാപിക്കും.

സാ—കിങ്ങിണികളും വളകളും അലങ്കരിച്ച ശോഭയോടുകൂടിയ കുട്ടികളെ സമീപത്തിൽ കണ്ടു സന്തോഷിപ്പാൻ എന്നൊരിക്കൽ എനിക്കു സംഗതി വരും.

ഗ) അഥാസ്മിന്നനപത്യതാദൃയമാനമാനസെ മഹീശ്വരെ പുത്രാർത്ഥം ക്രതുമശ്വമേധംവിധാതും മന്ത്രിഭിഃ സഹ സന്മന്ത്രയമാണെ സതി സുമന്ത്രസ്യമഹർഷേരംഗദേശസംഗതാവഗ്രഹനിഗ്രഹശൌണ്ഡസ്യവിഭണ്ഡകസുനോരവശ്യമൃശ്യശൃംഗസ്യപ്രഭാവാൽ പ്രഭവോഭവിതാ കുമാരാണാമിതിസനൽകുമാരോദീതം പുരാവൃത്തമമുഷ്മൈ ദശരഥായകഥയാമാസ. ;9

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (മഹീശ്വരെ) രാജാവു (അനപത്യതാദൃയമാനമാനസേ) സന്തത്യഭാവംകൊണ്ടു ദുഃഖിക്കുന്ന മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട് (പുത്രാർത്ഥം) പുത്രനുവേണ്ടി (അശ്വമേധം) അശ്വമേധമെന്ന (ക്രതും) യാഗത്തെ (വിധാതും) ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (മന്ത്രിഭിഃ=സഹ) മന്ത്രികളോടുകൂടെ (സന്മന്ത്രയമാണെ സതി) നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (സുമന്ത്രഃ=തു) സുമന്ത്രനാകട്ടെ (അംഗദേശസംഗതാവഗ്രഹനിഗ്രഹശൌണ്ഡസ്യ) അംഗദേശത്തുണ്ടായ വഷ്പ്രതിബന്ധത്തിന്റെ നശിപ്പിക്കലിൽ സമർത്ഥനായും (വിഭണ്ഡകസുനോഃ) വിഭണ്ഡകമഹർഷിയുടെ പുത്രനായും ഇരിക്കുന്ന (ശൃശ്യശൃംഗസ്യ=മഹർഷേഃ) ശൃശ്യശൃംഗമഹർഷിയുടെ (പ്രഭാവാൽ) മാഹാത്മ്യംഹേതുവായിട്ട (കുമാരാണാം) പുത്രന്മാരുടെ(പ്രഭവഃ) ജനനം (ഭവിതാ) ഉണ്ടാകും (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട (സനൽ കുമാരോദിതം) സനൽകുമാരൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള (പുരാവൃത്തം) പൂർവ്വവൃത്താന്തത്തെ (അമുഷ്മൈ=ദശരഥായ) ഈദശരഥനോടായിക്കൊണ്ടു (കഥയാമാസ) പറഞ്ഞു.

സാ—അനന്തരം പുത്രാഭാവം ഹേതുവായിട്ട ഖിന്നചിത്തനായ ദശരഥൻ പുത്രനുവേണ്ടി അശ്വമേധം ചെയ്യുവാൻ മന്ത്രിമാരോടുകൂ

ലോചിച്ചപ്പോൾ സുമന്ത്രൻ എന്ന മന്ത്രി, മഹാരാജാവേ! പണ്ടു അംഗരാജ്യത്തിലുണ്ടായ വർഷപ്രതിബന്ധത്തെ തീർത്തുകൊടുത്തവനും വിഭണ്ഡകപുത്രനുമായ ഋശ്യശൃംഗമഹർഷിയെ കൊണ്ടുവന്നു അദ്ദേഹത്തോടപേക്ഷിച്ചാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യംകൊണ്ടു അങ്ങയ്ക്കു പുത്രനുണ്ടാകും എന്നിങ്ങനെ പറഞ്ഞശേഷം സനൽകുമാര മഹർഷി പറഞ്ഞുകേട്ടതായ പൂർവ്വവൃത്താന്തത്തെ രാജാവിനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ) സൊപിസുമന്ത്രവചനശാന്താധിഃ ശാന്താകൃഡുംബിനം സംബന്ധിനംമുനിമേനംസമാനീയ വസിഷ്ഠാദിഷ്ടമശ്വമേധാദ്ധ്വരം സരയൂരോധസിവിധായ തത്ര പുത്രീയാമിഷ്ടിം വിധിവൽകർത്തുമാരഭത. 20

വ്യാ— (സഃ അപി) അദ്ദേഹവും (സുമന്ത്രവചനശാന്താധിഃ) സുമന്ത്രരുടെ വചനം ഹേതുവായിട്ടു നഷ്ടവ്യസനനായിട്ടു (ശാന്താകൃസംബിനം) ശാന്തയാകുന്ന ഭാര്യയോടുകൂടിയവനും (സംബന്ധിനം) സബന്ധുവും ആയ (ഏനംമുനിം) ഈ മഹർഷിയെ (സമാനീയ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നിട്ടു (വസിഷ്ഠാദിഷ്ടം) വസിഷ്ഠനാൽ ഉപദേശിക്കപ്പെട്ടതായ (അശ്വമേധാദ്ധ്വരം) അശ്വമേധയാഗത്തെ (സരയൂരോധസി) സരയൂനദിയുടെ തീരത്തിൽ (വിധായ) ചെയ്തിട്ട് (തത്ര) അവിടെവെച്ചു (പുത്രീയാം ഇഷ്ടിം) പുത്രകാമന്മാർക്ക് ഹിതമായ യാഗത്തെ (വിധിവൽ=കർത്തും) വിധിയ്ക്കു തക്കവണ്ണംചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (ആരഭത) ആരംഭിച്ചു.

സാ— ദശരഥൻ സുമന്ത്രവാക്യം ഹേതുവായിട്ട് വ്യസനമെല്ലാം പോയശേഷം ശാന്താജാനിയും ബന്ധുവുമായ ഋശ്യശൃംഗനെ കൊണ്ടുവന്നു വസിഷ്ഠോപദിഷ്ടമായ അശ്വമേധയാഗത്തെ സരയൂതീരത്തിങ്കൽവെച്ചു ചെയ്തതിനുശേഷം അവിടെവെച്ചുതന്നെ പുത്രകാമേഷ്ടിയെ ആരംഭിച്ചു.

പ) ലങ്കാശ്രീധൂമകേതുഃത്രിഭുവനപരമാ=
നന്ദസന്താനകേതുഃ
നേത്രാനന്ദൈകഹേതുഃകുശികസുതവസി-
ഷ്ഠാദിയോഗീശ്വരാണാം

ഗൌതമ്യാഃപാപസേതുർമ്മിഥിലനൃപമഹാ
ഭാഗ്യജീവാതുരുച്ചൈ
രിഷ്ടാരംഭേലലംബേനഭസിഹുതവഹാ
ദുത്ഥിതാകാപിധൂമ്യാ. 21

വ്യാ—(ഇഷ്ടാരംഭേ) യാഗാരംഭത്തിൽ (ലങ്കാശ്രീധൂമകേതുഃ) ലങ്കയുടെ ഐശ്വര്യത്തിന്നു ധൂമകേതുവായും (ത്രൈഭുവനപരമാനന്ദസന്താനകേതുഃ) ത്രൈലോക്യത്തിന്റെ പരമാനന്ദപരമ്പരാസൂചകമായ കൊടിക്കൂറയായും (കുശികസുതവസിഷ്ഠാദിയോഗീശ്വരാണാം) വിശ്വാമിത്രവസിഷ്ഠപ്രഭൃതികളായ മഹർഷിശ്രേഷ്ഠന്മാക്ക് (നേത്രാനന്ദൈകഹേതുഃ) നയനാനന്ദത്തിന്നു മുഖ്യകാരണമായും (ഗൌതമ്യാഃ) അഹല്യയുടെ (പാപസേതുഃ) പാപത്തിന്നു ചിറയായും (മിഥിലനൃപമഹാഭാഗ്യജീവാതുഃ) ജനകരാജാവിന്റെ മഹാഭാഗ്യത്തിന്നു ജീവനാഡിയുമായ (കാപിധൂമ്യാ) ഒരു പുക (അഗ്നേഃ) അഗ്നിയിൽനിന്നു (ഉത്ഥിതാ) പുറപ്പെട്ട് (നഭസി) ആകാശത്തിൽ (ലലംബേ) ആലംബിച്ചു.

സാ— ലങ്കാശ്രീയുടെ നാശപിശുനമായും ത്രൈലോക്യത്തിന്റെ ആനന്ദസന്തതിക്കു കൊടിക്കൂറയായും വിശ്വാമിത്രവസിഷ്ഠപ്രഭൃതികളായ യോഗീശ്വരന്മാക്ക് ഏറ്റവും സന്തോഷത്തിന്നു കാരണമായും അഹല്യാപാപനാശഹേതുവായും ജനകമഹാരാജാവിന്റെ ഭാഗ്യത്തിന്നു ജീവനാഡിയായും ഇരിക്കുന്ന ഒരു പുക അഗ്നിയിൽനിന്നും പുറപ്പെട്ട് ആകാശത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഹോതുഃസ്വയേകരതലേനഗൃഹീതമാത്രേ
ധർമ്മേതരാശ്ചധരണീ ചധരാധരാശ്ച
സാലാശ്ചസപ്തദശകണ്ഠപുരഞ്ചശൈവം
ചാപഞ്ചബാലിഹൃദയഞ്ചസമംചകമ്പേ. 22

വ്യാ—(ഹോതുഃ) ഹോമിക്കുന്നവന്റെ (കരതലേന) കയ്യുകൊണ്ടു (സ്വയേഗൃഹീതമാത്രേ) സ്വയമെടുത്ത സമയത്തിൽതന്നെ (ധർമ്മേതരാഃച) അധർമ്മങ്ങളും (ധരണീ=ച) ഭൂമിയും (ധരാധരാഃ=ച) പർവ്വതങ്ങളും (സപ്ത=സാലാഃ=ച) ഏഴു സാലങ്ങളും (ദശകണ്ഠപുരം ച) ലങ്കയും (ശൈവം ചാപം ച) ത്ര്യംബകം വില്ലും (ബാലിഹൃ

ദയംച) ബാലിയുടെ മനസ്സും (സമം) ഒരുമിച്ചു (ചകമ്പേ) ഇളകി.

സാ—ഹോമിക്കുന്നവൻ കയ്യുകൊണ്ടു സ്രുവമെടുത്തപ്പോൾതന്നെ അധമ്മങ്ങളും, ഭ്രമിയും, പർവ്വതങ്ങളും, സപ്തസാലങ്ങളും, ലങ്കാരാജധാനിയും, ത്രയ്യംബകം വില്ലും ബാലിയുടെ മനസ്സും ഒരേസമയത്തു ചലിച്ചു.

ഗ) തദനുഹവിരാഹരണായധരണൌ കൃതാവതരണാസ്സർവ്വേ ഗീർവ്വാണാശ്ചതുർമ്മുഖപ്രമുഖാശ്ചതുർമ്മുഖായ ദശമുഖ പ്രതാപശ്രീഷ്ടോഷ്ട സംപ്ലോഷണമാവേദ്യതേനസഹശരണമിതി ശാർങ്ങ്ഗധനപ്രാനം മനപ്രാനാഃ മനോഹരനാനാവിധപ്രസ്തുതസ്തുതയഃ ക്ഷീരാംബുരാശിമകസേദുഃ.

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (ഹവിരാഹരണായ) ഹോമദ്രവ്യത്തെ സ്വീകരിക്കുവാൻ (ധരണൌ) ഭ്രമിയിൽ (കൃതാവതരണാഃ) ഇറങ്ങിയവരും (ചതുർമുഖപ്രമുഖാഃ) ഇന്ദ്രാദികളായ (സർവ്വേഗീർവ്വാണാഃ) സകല ദേവന്മാരും (ചതുർമ്മുഖായ) ബ്രഹ്മാവിനോടായിക്കൊണ്ട് (ദശമുഖപ്രതാപശ്രീഷ്ടോഷ്ട സംപ്ലോഷണം) രാവണന്റെ പ്രതാപമാകുന്ന വേനലിന്റെ ചൂടുകൊണ്ടുള്ള ദാഹത്തെ (ആവേദ്യ) അറിയിച്ചിട്ട് (തേന=സഹ) അദ്ദേഹത്തോടുകൂടെ (ശാർങ്ങ്ഗധനപ്രാനം) മഹാവിഷ്ണുവിനെ (ശരണം=ഇതി) ആശ്രയമെന്നു (മനപ്രാനാഃ) വിചാരിക്കുന്നവരായി (മനോഹരനാനാവിധപ്രസ്തുതസ്തുതയഃ) മനോഹരങ്ങളും നാനാവിധത്തിൽ ആരബ്ധങ്ങളുമായ സ്തുതികളോടുകൂടെ (ക്ഷീരാംബുരാശിം) പാൽക്കടലിനെ (ആസേദുഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ദശരഥൻ യാഗംതുടങ്ങിയതിനുശേഷം തങ്ങൾക്കു ഈ ഹവിർഭാഗത്തെ ഭക്ഷിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു ഭ്രമിയിൽ വന്നവരായ ഇന്ദ്രാദിദേവകൾ ബ്രഹ്മാവിനെക്കണ്ട് രാവണന്റെ പരാക്രമംകൊണ്ടു തങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടങ്ങളെ അറിയിച്ച അദ്ദേഹത്തോടുകൂടെ ശ്രീനാരായണനെ ശരണംപ്രാപിക്കുവാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി അനേകവിധങ്ങളായമനോഹരസ്തുതികളെ ചെയ്തുകൊണ്ടു ക്ഷീരാബ്ധിയെ പ്രാപിച്ചു.

ഘ) ആനന്ദയാമാസദിവൌകസസ്താം
നാഘ്രാതശേഷോമുനിമണ്ഡലേന

പ്രകാമപുണ്യഃപവനോപനീതോ
വൈകുണ്ഠവക്ഷസ്ഥളസീസുഗന്ധഃ 24

വ്യാ—(മുനിമണ്ഡലേന) മഹർഷിസംഘത്താൽ (ആഘ്രാതശേഷഃ) ഘ്രാണിപ്പെട്ട ബാക്കിയുള്ളതും (പ്രകാമപുണ്യഃ) ഏറ്റവും പുണ്യമായതും (പവനോപനീതഃ) കാറ്റിനാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതുമായ വൈകുണ്ഠവക്ഷസ്ഥളസീസുഗന്ധഃ) വിഷ്ണുവിന്റെ മാറിലുള്ള തുളസിയുടെ സുഗന്ധം (താൻ=ദിവൌകസഃ) ആ ദേവന്മാരെ (ആനന്ദയാമാസ) ആനന്ദിപ്പിച്ചു.

സാ—മഹർഷിസമൂഹത്താൽ ഘ്രാണിക്കപ്പെട്ടതിന്റെ ശേഷമുള്ളതും ഏറ്റവും പുണ്യപ്രദവും മാരുതനാൽ ആനയിക്കപ്പെട്ടതുമായ ശ്രീനാരായണന്റെ തിരുമാറിടത്തിലുള്ള തുളസിയുടെ സുഗന്ധം, സ്തുതിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ആ ദേവന്മാരെ ആനന്ദത്തുന്ദിലന്മാരാക്കി.

പ) ഗന്ധാനുസാരേണവിസൃഷ്ടനേത്രൈഃ
ഹിരണ്യഗർഭപ്രമുഖൈരമത്തൈഃ
നവാർക്കകല്പംദദൃശേമുരാരേ
ർവ്വക്ഷസ്ഥലീകൌസ്തുഭരത്നധാമ. 25

വ്യാ—ഗന്ധാനുസാരേണ) ഗന്ധത്തെ അനുസരിച്ച് (വിസൃഷ്ടനേത്രൈഃ) പ്രേരിതനേത്രന്മാരായ (ഹിരണ്യഗർഭപ്രമുഖൈഃ)ബ്രഹ്മാദികളായ (അമത്തൈഃ) ദേവന്മാരാൽ (നവാർക്കകല്പം) ബാലാദിത്യതുല്യമായ (മുരാരേഃ) വിഷ്ണുവിന്റെ (വക്ഷസ്ഥലീകൌസ്തുഭരത്നധാമ) മാറ്റിടത്തിലലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്ന കൌസ്തുഭരത്നത്തിന്റെ ശോഭ (ദദൃശേ) കാണപ്പെട്ടു.

സാ—തുളസീഗന്ധത്തെ അനുസരിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു ഇരിക്കുന്ന ബ്രഹ്മാദികളായ ദേവന്മാക്ക് ബാലാദിത്യപ്രഭമായും ഭഗവദ്വക്ഷസ്ഥലത്തെ അലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്നതും ആയ കൌസ്തുഭരത്നത്തിന്റെ ശോഭ കാണുമാറായി.

പ) സന്ധാപാല്യംസകലജഗതാംശാർങ്ഗ്ഗചാപാഭിരാമം
ലക്ഷ്മീവിദ്യുല്ലസിതമതസീഗ്രഹസഹായകായം

വൈകുണ്ഠാഖ്യം മുനിജനമനശ്ചാതകാനാം ശരണ്യം
കാരുണ്യാപം ത്രിദശപരിഷൽകാളമേഘം ദദർശ. 26

വ്യാ— (സകലജഗതാം) സകലജനങ്ങളുടേയും (സന്താപഘ്നം ദുഃഖനാശകമായും=ചൂടിനെ നശിപ്പിക്കുന്നതെന്നും (ശാർങ്ങ്ഗചാപാഭിരാമം) ശ്രീശാർങ്ങ്ഗം ധനുസ്സുകൊണ്ടു മനോഹരമായും (ലക്ഷ്മീവിദ്യുല്ലസിതം) ശ്രീഭഗവതിയാകുന്ന മിന്നൽപിണരുകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും (അതസീഹ്രദസഹായകായം) കാശാവിൻപൂങ്കുലയോടു സദൃശമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയതും (മുനിജനമനശ്ചാതകാനാം) മഹർഷിമാരുടെ മനസ്സാകുന്ന വേഴാമ്പൽപ്പക്ഷികൾക്കു (ശരണ്യം) ശരണംപ്രാപിക്കുവാൻ യോഗ്യവും (കാരുണ്യാപം) കരുണയാകുന്ന ജലത്തോടുകൂടിയതും (വൈകുണ്ഠാഖ്യം) വൈകുണ്ഠനെന്ന പേരോടുകൂടിയതുമായ (കാളമേഘം) കാർമേഘത്തെ (ത്രിദശപരിഷൽ) ദേവസമൂഹം (ദദർശ) കണ്ടു.

സാ—സകലജനങ്ങൾക്കും പാപനാശകനായും ശ്രീശാർങ്ങ്ഗം ധനുസ്സുകൊണ്ടു മനോഹരനായും മിന്നൽപോലെ ശോഭമാനയായ ലക്ഷ്മീഭഗവതിയെക്കൊണ്ടു ഭാസുരനായും കാശാവിൻപൂങ്കുലയോടു സമാനഗാത്രനും മുനിമാർക്കു ആശ്രയഭൂതനും കരുണാപരിപൂർണ്ണനും മേഘസമാനശോഭനുമായ ശ്രീനാരായണനെ ദേവന്മാർ കണ്ടു.

പ) നാരായണായ നളിനായതലോചനായ
നാമാവശേഷിതമഹാബലിവൈഭവായ
നാനാചരാചരവിധായകജന്മദേശ
നാഭീപുടായ പുരുഷായ നമഃ പരസ്മൈ. 27

വ്യാ—(നാരായണായ) പരമാത്മാവായും (നളിനായതലോചനായ) താമരപ്പൂപോലെ നീണ്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായും (നാമാവശേഷിതമഹാബലിവൈഭവായ) മഹാബലിയുടെ യോഗ്യതകളെ നാമാവശേഷമാക്കി ചെയ്തവനായും (നാനാചരാചരവിധായകജന്മദേശനാഭീപുടായ) നാനാവിധപ്രപഞ്ചസൃഷ്ടികർത്താവിന്റെ ജന്മദേശമായ നാഭിപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനായുമിരിക്കുന്ന(തസ്മൈ=പരസ്മൈ=പുരുഷായ) ആപരംപുരുഷനായിക്കൊണ്ടു (നമഃ)നമസ്കാരം.

സാ—പരമാത്മസ്വരൂപനും താമരപ്പൂവിന്റെ ഇതളുപോലെ

നീണ്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും മഹാബലിയുടെ വൈഭവത്തെ നാമാവശേഷമാക്കിച്ചെയ്തവനും പല പ്രകാരത്തിലുള്ള പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ സൃഷ്ടികർത്താവായ ബ്രഹ്മാവിന്റെ ജന്മസ്ഥാനമായ നാഭിപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനും പരബ്രഹ്മസ്വരൂപിയുമായ അങ്ങേക്കായിക്കൊണ്ടു നമസ്കാരം.

പ) ഇതിസ്തുതോദേവഗണേനദേവോ
ദയാനിധിർദ്ദാനവകാളരാത്രിഃ
ന്യഷീദദുത്ഥായ ഭരാവഭുഗ്നോ
ഭുജംഗതല്പേ ഭുവനൈകനാഥഃ 28

വ്യാ—(ദേവഗണേന) ദേവസമൂഹത്താൽ (ഇതി=സ്തുതഃ) ഇപ്രകാരം സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായും (ദയാനിധിഃ) കരുണാസ്പദനായും (ദാനവകാളരാത്രിഃ) അസുരന്മാക്ക് മരണദിവസപൂർവ്വരാത്രിയായും (ഭുവനൈകനാഥഃ) ലോകൈകനായകനായും ഇരിക്കുന്ന (ദേവഃ) ദേവൻ (ഭരാവഭുഗ്നോ) ഭാരത്താൽ വളരെ നമ്രനായ (ഭുജംഗതല്പേ) അനന്തനാകുന്ന ശയ്യയിൽ (ഉത്ഥായ) എഴുന്നേറ്റിട്ട് (ന്യഷീദൽ) ഇരുന്നു.

സാ—ദേവന്മാരുടെ ഈവണ്ണമുള്ള നാനാവിധമനോഹരസ്തുതികളെക്കൊണ്ടു പ്രസന്നനായും കരുണാനിധിയായും അസുരനിഗ്രഹദീക്ഷിതനായും ലോകൈകനാഥനുമായ ഭഗവാൻ ഭൂഭാരത്താൽ ഏറവും നമ്രനായിരിക്കുന്ന അനന്തനാകുന്ന മെത്തയിൽ എഴുനേറ്റിരുന്നു.

ഗ) തതഃ പ്രണമ്യോത്ഥിതാനേതാൻ സ്തുതിരവമുഖരിതഹരിങ്മുഖാൻ ഹരിഹയപ്രമുഖാനഖിലാനമരാൻ അരുണതാമരസവിലാസചോരൈഃ ലോചനമരീചിവീചീ നികരസഞ്ചാരൈരാനന്ദയൻ ഭഗവാനരവിന്ദലോചനസ്ഫുടമഭാഷത. 29

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (പ്രണമ്യ=ഉത്ഥിതാൻ) നമസ്കരിച്ചു എഴുന്നേറവരും (സ്തുതിരവമുഖരിതഹരിന്മുഖാൻ) സ്തുതിശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിങ്മുഖങ്ങളെ ശബ്ദായമാനമാക്കിച്ചെയ്യുന്നവരും (ഹരിഹയപ്രമുഖാൻ) ഇന്ദ്രമുഖ്യന്മാരുമായ (അഖിലാൻ=അമരാൻ) സകല ദേവന്മാരേയും (അരുണതാമരസവിലാസചോരൈഃ) ചെന്താമരപൂ

വിന്റെ ശോഭയെ കവരുന്ന (ലോചനമരിചാവീചീനികരസഞ്ചാരൈഃ) നയനരശ്മിയാകുന്ന തിരമാലയുടെ പ്രസാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ആനന്ദയൻ) സന്തോഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു (അരവിന്ദലോചനഃ) താമരക്കണ്ണനായ (ഭഗവാൻ) ശ്രീനാരായണൻ (സ്ഫുടം) സ്പഷ്ടമാകും വണ്ണം (അഭാഷത) പറഞ്ഞു.

സാ—ശയ്യയിൽ എഴുന്നേറിരുന്നതിനുശേഷം നമസ്കരിച്ചു എഴുന്നേറു സ്തുതിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നവരായ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെ കടാക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു സന്തോഷിപ്പിച്ചു താമരക്കണ്ണനായ ഭഗവാൻ സ്പഷ്ടമാകുംവണ്ണം അരുളിച്ചെയ്തു.

പ) അപികുശലമമത്ര്യാസ്സാഗതം സാമ്പ്രതം വ-
ജ്രമിതദനുജദംഭാകിന്നുദംഭോളികേളിഃ
അപി ധിഷണമനീഷാനിർമ്മിതാ നീതിമാർഗ്ഗാ
സ്ത്രിദശനഗരയോഗക്ഷേമകൃത്യേ ക്ഷമന്തേ. 30

വ്യാ—(ഹേ അമർത്ര്യാഃ) അല്ലയോ ദേവന്മാർ! (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (വഃ) നിങ്ങൾക്കു (അപി=കുശലം) സുഖമല്ലേ (സാഗതം) സുഖാഗമനമോ? (ദംഭോളികേളിഃ) വജ്രത്തിന്റെ പ്രഭാവം (ശമിതദനുജദംഭാകിന്നു) അടക്കപ്പെട്ട അസുരഗർവ്വത്തോടുകൂടിയതോ? (ധിഷണമനീഷാനിർമ്മിതാഃ) ബൃഹസ്പതിയുടെ ബുദ്ധിയാലുണ്ടാക്കപ്പെട്ട (നീതിമാർഗ്ഗാഃ) നയസരണികൾ (ത്രിദശനഗരയോഗക്ഷേമകൃത്യേ) ദേവനഗരത്തിലെ യോഗക്ഷേമകാര്യത്തിൻ (ക്ഷമന്തേ=അപി) ശക്തമായി ഭവിക്കുന്നുവോ?

സാ—അല്ലയോ ദേവന്മാർ! നിങ്ങൾക്കു സുഖമല്ലേ? ഇപ്പോൾ സുഖമായിത്തന്നെ പോന്നില്ലേ? ഇന്ദ്രന്റെ ആയുധമായ വജ്രം അസുരന്മാരെ ജയിപ്പാൻ പ്രാപ്തമായി ഭവിക്കുന്നില്ലേ? ബൃഹസ്പതിയുടെ ബുദ്ധികൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട നീതികൾ സ്വർഗ്ഗത്തിലെ യോഗക്ഷേമകാര്യത്തിനു മതിയാകുന്നില്ലേ?

ഗ) ഏവം ഭഗവതഃ കുശലാനുയോഗപുരസ്സരീം അമൃതാസാരസരസാം നുരസപ്രതീം സമാകർണ്ണ്യ സസംഭ്രമാനന്ദമനോരഥാനാം സുമനസാം സംസൽപരമൈശ്വരം സേവിജ്ഞാപയാമാസ.

വ്യാ—(ഏവം) ഇപ്രകാരമുള്ള (ഭഗവതഃ) ശ്രീനാരായണന്റെ (കുശലാനുയോഗപുരസ്സരീം) കുശലപ്രശ്നപൂർവ്വകമായുള്ള (അമൃതാസാരസരസാം) അമൃതപ്രവാഹംപോലെ രസമുള്ള (സരസ്വതീം) വാക്കിനെ (സമാകർണ്ണ്യ) നല്ലവണ്ണം കേട്ടിട്ട (സമ്പൂർണ്ണമനോരഥാനാം) പരിപൂർണ്ണമായ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവരായ (സുമനസാം) ദേവകളുടെ (സംസൽ) സമാജ (പരസ്മൈ=പുംസേ) പരംപുരുഷനോടായിക്കൊണ്ട (വിജ്ഞാപയാമാസ) അറിയിച്ചു.

സാ—ഇപ്രകാരം കുശലപ്രശ്നപൂർവ്വകവും അമൃതധാരപോലെ രസമുള്ളതും ആയ ഭഗവദ്വാക്യത്തെകേട്ട കൃതാത്മന്മാരായ ദേവന്മാർ പരംപുരുഷനായ ഭഗവാനോട അറിയിച്ചു.

ഗ) ദേവകഥമകുശലമാവിഭ്വേൽ ഭവതാകൃതാവലംബാനാമസ്മാകം.

വ്യാ—(ദേവ!) അല്ലയോ ദേവൻ (ഭവതാ) അങ്ങയാൽ (കൃതാവലംബാനാം) നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട ആശ്രയത്തോടുകൂടിയവരായ (അസ്മാകം) ഞങ്ങൾക്ക (കഥം) എങ്ങിനെ (അകുശലം) സുഖമില്ലായ്ക (ഭവിഭ്വേൽ) ഉണ്ടാകും.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ അങ്ങയാൽ നൽകപ്പെട്ട ആശ്രയത്തോടുകൂടിയ ഞങ്ങൾക്ക എങ്ങിനെ അസുഖമുണ്ടാകും..... (കിന്തു) എങ്കിലും.

ച) അസ്തിപ്രഖ്യാതത്രിതഃ പ്രതിഭടപടലീ
ദുർഗ്ഗമാംഭോധിദുർഗ്ഗാ
ലങ്കാനാമത്രികൂടക്ഷിതിധരശിഖരേ
രക്ഷസാം രാജധാനീ
തസ്യാം വിശ്വപ്രമോദക്ഷപണനിപുണധീ
രക്ഷയോരാക്ഷസേന്ദ്രോ
നിസ്തന്ദ്രഃപുത്രമിത്രാനുജപരിമിളിതോ
ജൃംഭതേ പംക്തികണ്ഠഃ. 33

വ്യാ—(ത്രികൂടക്ഷിതിധരശിഖരേ) ത്രികൂടംപർവ്വതത്തിന്റെ ശിഖരത്തിങ്കൽ (പ്രഖ്യാതത്രിതഃ) പ്രസിദ്ധമായ ഐശ്വര്യമുള്ളതും (പ്രതിഭടപടലീദുർഗ്ഗമാ) ശത്രുസമൂഹത്താൽ അഗമ്യയും (അംഭോധിദുർഗ്ഗാ) സമുദ്രമാകുന്ന കിടങ്ങോടുകൂടിയതും (ലങ്കാ=നാമ) ലങ്കാ എന്നു

പേരോടുകൂടിയതുമായ (രക്ഷസാം) രാക്ഷസരുടെ (രാജധാനീ) പുരീ (അസ്തി) ഭവിക്കുന്നു. (തസ്യാം) അതിങ്കൽ (വിശ്വപ്രമോദക്ഷപണ നിപുണധീഃ) ലോകങ്ങളുടെ സന്തോഷത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ള ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനും (അക്ഷയഃ) നാശമില്ലാത്തവനും (നിസ്തന്ദ്രഃ) ഉത്സാഹശീലനും (രാക്ഷസേന്ദ്രഃ) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനുമായ (പംക്തികണ്ഠഃ) രാവണൻ (പുത്രമിത്രാനുജപരിമിളിതഃ) പുത്രമിത്രാനുജന്മാരോടു ചേർന്നു (ജൃംഭതേ) വർദ്ധിക്കുന്നു.

സാ—ത്രികൂടപർവ്വതത്തിന്റെ മകളിൽ വളരെ ഐശ്വര്യമുള്ളതും ശത്രുക്കൾക്കു ആക്രമിക്കുവാൻ അസാദ്ധ്യമായതും സമുദ്രമാകുന്ന കിടങ്ങോടുകൂടിയതും ലങ്കാ എന്നു പേരുള്ളതുമായ രാക്ഷസരാജധാനി ഭവിക്കുന്നു അതിങ്കൽ സകലലോകങ്ങളേയും ദുഃഖിപ്പിക്കുന്നവനും നിർദ്ദയനും നാശമില്ലാത്തവനും രാക്ഷസചക്രവർത്തിയുമായ രാവണൻ പുത്രപൌത്രാനുജബന്ധുക്കളോടുകൂടെ വർദ്ധിച്ചുവരുന്നു.

പ) സപ്പ്രന്ദീവൃന്ദമന്ദസ്മിതതുഹിനമഹോ
രാഹുജിഹ്വായമാനം
ബിഭ്രൽപാണൌ കൃപാണം ചരതി സുരധുനീ
തീരദേശേ ഹതാശഃ

യദ്യൽസാരം സുരാണാം പുരിനിരതിശയം
വസ്തുതത്തൽസമസ്തം
ശങ്കാമുന്മുച്യ ലങ്കാംനയതികിമപരം
ബ്രൂമഹേശാർങ്ങഗപാണെ. 84

വ്യാ—(ഹതാശഃ) ദുഷ്ടനായ അവൻ (സപ്പ്രന്ദീവൃന്ദമന്ദസ്മിതതുഹിനമഹോരാഹുജിഹ്വായമാനം) സപ്ത്സ്ത്രീകളുടെ മന്ദസ്മിതമാകുന്ന ചന്ദ്രനു രാഹുവിന്റെ നാവിനെപ്പോലെ ആചരിക്കുന്ന (കൃപാണം) വാളിനെ (ബിഭ്രൽ) എടുത്തുംകൊണ്ടു (സുരധുനീതീരദേശേ) ആകാശഗംഗയുടെ തീരപ്രദേശത്തിങ്കൽ (ചരതി) സഞ്ചരിക്കുന്നു (സുരാണാം=പുരി) ദേവന്മാരുടെ രാജധാനിയിൽ (സാരം) പ്രധാനവും (നിരതിശയം) ഏറ്റവും വിശേഷമായും ഉള്ള (യൽ=യൽ=വസ്തു) യാതൊരുയാതൊരുപദാർത്ഥംഭവിക്കുന്നുവോ (തൽ_തൽ=സമസ്തം) അതാതിനെ മുഴുവനും (ശങ്കാം=ഉന്മുച്യ) സംശയത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു

(ലങ്കാം) ലങ്കയിലേക്ക് (നയതി) കൊണ്ടുപോകുന്നു (ഹേ=ശാർങ്ങ്ഗപാണെ) അല്ലയോ ശാർങ്ങ്ഗധനൻ (അപരം=കീം) അന്യമായ ട്ട എന്തിനെ (ബ്രൂമഹെ) പറയുന്നു.

സാ—ദുഷ്ടനായിരിക്കുന്ന രാവണൻ സപ്തസ്ത്രീകളുടെ മന്ദസ്മിതാദികളായ ലീലാവിലാസങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ള ചന്ദ്രഹാസത്തെ കരത്തിൽ ധരിച്ചുകൊണ്ടു ആകാശഗംഗയുടെ തീരപ്രദേശത്തിങ്കൽ സഞ്ചരിക്കുന്നു എന്നു മാത്രമല്ല സപ്തത്തിൽ പ്രധാനമായിട്ടും, വിശേഷമായിട്ടും എന്തെല്ലാം സാധനങ്ങളുണ്ടോ അതെല്ലാം സംശയംകൂടാതെ ലങ്കയിലേക്ക് കൊണ്ടുപോകുന്നു. അല്ലയോ ശാർങ്ങ്ഗധനൻ! ഇതിൽ പരമായിട്ടു ഞങ്ങൾ എന്തെന്തിനെ അറിയിക്കേണ്ടു!!

പ) ഭയവിഷാദവശംവദചേതസാ
മിതി നിശമ്യ വചഃ ത്രിദിവൌകസാം
കരഗൃഹീതശരാസനഭാസുരഃ
സുരവരാനവദൽ കരുണാകരഃ. 35

വ്യാ—(കരഗൃഹീതശരാസനഭാസുരഃ) കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ട വില്ലുകൊണ്ടു ശോഭമാനനായ (കരുണാകരഃ) കരുണാനിധിയായ ഭഗവാൻ (ഭയവിഷാദവശംവദചേതസാം) ഭയദുഃഖങ്ങൾക്കധീനമായ മനസ്സോടുകൂടിയ (ത്രിദിവൌകസാം) ദേവകളുടെ (ഇതി=വചഃ) ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (സുരവരാൻ) ദേവകളോട് (അവദൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീശാർങ്ങ്ഗം ധനുസ്സിനെ കയ്യിൽ ധരിച്ചുകൊണ്ടു ഏറവും മനോഹരനും കരുണാനിധിയുമായ ഭഗവാൻ ഭയവിഷാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു സംഭ്രാന്തചിത്തന്മാരായ ദേവകളുടെ സങ്കടവാക്കുകളെ കേട്ടതിനുശേഷം ആ ദേവന്മാരോട് പറഞ്ഞു.

പ) സർവ്വേ ഗീർവ്വാണമുഖ്യാഃ ശൃണുത മമ വച
സ്സാമ്പ്രതം രാക്ഷസേന്ദ്രാ
ന്നാഭൈഷ്ട ക്ഷുദ്ര വൃത്തേഃ കതി പയടി വസാ
നേവ സോയം ധ്രുവം യേത

മൽബാണാനക്ഷമേരൻ ക്ഷണമപിവിപദം
നാകിനാംവഃ പരേഭ്യഃ
സ്തസ്മാദുത്സൃഷ്ടശങ്കാ ഭജതനിജപദം
നന്വഹം ശാർങ്ങ്ഗധന്വാ. 36

വ്യാ—(ഹെ=സർവ്വേ=ഗീർവ്വാണമുഖ്യാഃ) അല്ലയോ സർവ്വന്മാരായ ദേവശ്രേഷ്ഠർ (യൂയം) നിങ്ങൾ (മമ) എന്റെ (വചഃ) വാക്കിനെ (ശൃണുത) കേട്ടാലും (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (ക്ഷുദ്രവൃത്തേഃ) നീചവൃത്തിയായ (രാക്ഷസേന്ദ്രാൽ) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനിൽനിന്നു (മാ=ഭൈഷ്ട) ഭയപ്പെടരുതു (സഃ=അയം) ആ ഇവൻ (കതിപയദിവസാൻ=ഏവ) ഏതാനും ചില ദിവസങ്ങളെത്തന്നെ (ധ്രിയേത) ധരിക്കും. (മൽബാണാഃ) എന്റെ ശരങ്ങൾ (നാകിനാം=വഃ) സ്വർഗ്ഗവാസികളായ നിങ്ങളുടെ (പരേഭ്യഃ) ശത്രുക്കളിൽനിന്നുള്ള (വിപദം) ആപത്തിനെ (ക്ഷണമപി) അല്പകാലമെങ്കിലും (ന=ക്ഷമേരൻ) ക്ഷമിക്കില്ല (തസ്മാൽ) അതുകൊണ്ടു (ഉത്സൃഷ്ടശങ്കാഃ) സംശയങ്ങളെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു (നിജപദം) സ്വസ്ഥാനത്തെ (ഭജത) പ്രാപിച്ചാലും (അഹം) ഞാൻ (ശാർങ്ങ്ഗധന്വാ=നനു) ശ്രീശാർങ്ങ്ഗം ധനുസ്സിനെ ധരിച്ചവനല്ലയോ?

സാ—അല്ലയോ ദേവശ്രേഷ്ഠന്മാർ നിങ്ങൾ എന്റെ വാക്കിനെ കേട്ടാലും. ഇനിമേൽ ദുർവ്യാപാരിയും രാക്ഷസരാജാവും ആയ രാവണനിൽനിന്നു ഭയപ്പെടേണ്ട. ആ രാവണൻ അധികദിവസം ജീവിച്ചിരിക്കയില്ല. എന്റെ ശരങ്ങൾ സ്വർഗ്ഗവാസികളായ നിങ്ങളുടെ ആപത്തിനെക്കണ്ടു ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ക്ഷമിച്ചിരിക്കയില്ല. അതുകൊണ്ടു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോയാലും. ലേശംപോലും സംശയിക്കേണ്ടാ, എന്റെ കയ്യിലുള്ള ഈ വില്ല് നിങ്ങളുടെ സങ്കടത്തെ തീർപ്പാൻതന്നെയാകുന്നു.

ഗ] ഭവതാമപരാധവിധായിന സ്തസ്യ യാതുധാനസ്യ നിധനമധുനൈവവിധാതും ശക്യം തഥാപി ത്രിപുരശാസനശാസനമമോഘീകുർവ്വന്നുർവ്വീതലെ പുത്രീയതസ്സുത്രാമമിത്രസ്യ ദശരഥസ്യ മനോരഥമഭിപൂരയിതു മാദൃതമാനുഷവേഷസ്സന്നഹമേവതം ഹനിഷ്യാമീതി വ്യാഹൃത്യാന്തരധാൽ. 37

വ്യാ—(ഭവതാം) നിങ്ങളുടെ (അപരാധവിധായിനഃ) അപരാധത്തെ ചെയ്യുന്ന (തസ്യ=യാതുധാനസ്യ) ആ രാക്ഷസന്റെ (നിധനം) നിഗ്രഹത്തെ (അധുനാ=ഏവ) ഇപ്പോൾത്തന്നെ (വിധാതും=ശക്യം) ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു സാദ്ധ്യമാകുന്ന (തഥാപി) അങ്ങിനെയാണെങ്കിലും (ത്രിപുരശാസനശാസനം) പരമേശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹത്തെ (അമോഘീകുർവൻ) സഫലമാക്കിച്ചെയ്യാനും (സുത്രാമമിത്രസ്യ) ഇന്ദ്രബന്ധുവായ (ദശരഥസ്യ) ദശരഥന്റെ (മനോരഥം) മനോരഥത്തെ (അഭിപൂരയിതും) ഏറ്റവും സാദ്ധ്യമാക്കിച്ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (ആദൃതമാനുഷവേഷഃ=സൻ) മനുഷ്യനായവതരിച്ചു് (അഹം=ഏവ) ഞാൻതന്നെ (തം) ആ രാവണനെ (ഹനിഷ്യാമി) നിഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടു്. (ഇതി=വ്യാഹൃത്യ) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടു് (അന്തരധാൽ) മറഞ്ഞു.

സാ—അല്ലയോ ദേവകൾ നിങ്ങൾക്കപരാധത്തെ ചെയ്യുന്ന രാവണനെ എനിക്കിപ്പോൾത്തന്നെ നശിപ്പിക്കുവാൻ കഴിയും. എന്നാൽ പരമേശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹം മനുഷ്യരല്ലാതെ ആരും നിഗ്രഹിക്കരുതെന്നാണു. അതുകൊണ്ടു പരമേശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹത്തെ ഫലിപ്പിക്കുവാനും ദേവകാര്യത്തല്പരനും ഇന്ദ്രബന്ധുവുമായ ദശരഥന്റെ അഭീഷ്ടത്തെ സാധിപ്പിപ്പാനും മനുഷ്യാവസ്ഥയെ അവലംബിച്ചു ദശരഥപുത്രനായി അവതരിച്ചു ഞാൻതന്നെ ആ രാവണനെ അധികതാമസംകൂടാതെ നിഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളാം. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു മറയുകയും ചെയ്തു.

ഗാ തതസ്താനമരാൻ പ്രാഹസ്മ പിതാമഹഃ. 38

വ്യാ—(തതഃ=പിതാമഹഃ) അനന്തരം ബ്രഹ്മാവു താൻ=അമരാൻ) ആ ദേവന്മാരോടു (പ്രാഹസ്മ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീനാരായണൻ ദേവകളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു് അന്തർദ്ധാനംചെയ്തതിനുശേഷം ബ്രഹ്മാവു് ആ ദേവന്മാരോടു പറഞ്ഞു.

ഗ. ഭവന്തസ്താവദവതരിഷ്യതൊ ലക്ഷ്മീസഹായസ്യ സാഹായ്യാർത്ഥമപ്സരപ്രഭൃതിഷു യുവതിഷു വാനരാഹരിഭല്ലുഗോപുരൂപവേഷജുഷഃ പ്രഥിതപ്രഭാവഃ പ്രജാഃ പ്രജനയേയുഃ പ്രാഗേവ മമ ജ്യംഭോരംഭേ സംഭൃതവാൻ ജാംബവാൻ ബലവാനിതി തതസ്തേ ഗീർവ്വാണാസ്തഥാകുർവൻ. 39

വ്യാ—(ഭവന്തഃ) നിങ്ങൾ(താവദവതരിഷ്യതഃ)തംമസംകൂടാതെ അവതരിപ്പാൻ ഭാവിക്കുന്ന (ലക്ഷ്മീസഹായസ്യ) ലക്ഷ്മീവല്ലഭനു (സാഹായ്യാർത്ഥം) സഹായകർമ്മംചെയ്വാൻ (അപ്സരഃപ്രഭൃതിഷു=യുവതിഷു) അപ്സരസ്ത്രീകൾ തുടങ്ങിയ യുവതികളിൽ (വാനരാഋഭല്ലഗോപുഛവേഷജുഷഃ) വാനരങ്ങൾ, അൃക്ഷങ്ങൾ, ഗോപുഛങ്ങൾ എന്നിവരുടെ രൂപത്തെ ധരിച്ചവരും (പ്രഗിതപ്രഭാവാഃ) വർദ്ധിതപ്രഭാവന്മാരുമായ (പ്രജാഃ) സന്താനങ്ങളെ (പ്രജനയേയുഃ)ജനിപ്പിക്കണം (പ്രാക്ക്=ഏവ) പണ്ടുതന്നെ (മമ-ജൃംഭാരംഭേ) എന്റെ ജൃംഭണസമയത്തിൽ (ബലവാൻ) ബലവാനായ (ജാംബവാൻ) ജാംബവാനാകുന്ന വാനരൻ (സംഭൃതവാൻ) ഉണ്ടായി (ഇതി) ഇപ്രകാരം (തതഃതേ ഗീർവ്വാണാഃ) അനന്തരം ആ ദേവകൾ (തഥാ=അകുർവ്വൻ) അപ്രകാരം ചെയ്തു.

സാ—അല്ലയോ ദേവകൾ നിങ്ങൾ താമസിയാതെ മനുഷ്യനായിട്ട അവതരിക്കുവാൻ പോകുന്ന ലക്ഷ്മീവല്ലഭനു സഹായങ്ങൾ ചെയ്വാൻ അപ്സരസ്ത്രീകൾ മുതലായ എല്ലാ ജാതി സ്ത്രീകളിലും വാനരന്മാരെന്നും, അൃക്ഷങ്ങളെന്നും, ഗോപുഛങ്ങളെന്നും പറയുന്ന പലതരത്തിലുള്ള ബലവാന്മാരായ വാനരപ്രജകളെ ഉണ്ടാക്കണം. ഞാൻ മുമ്പുതന്നെ ബലവാനായ ജാംബവാനേ ജനിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇപ്രകാരമുള്ള ബ്രഹ്മോപദേശത്തെ കേട്ടതിന്നുശേഷം ദേവകൾ അപ്രകാരം ചെയ്തു.

പ) ഫണിരാജരഥാംഗപാഞ്ചജന്യ-
പ്രഭൃതീനാം കലയാ സ്വയാ ച ശൌരിഃ
രചിതം കനകേ നിധായ പാത്രേ
പുരുഷേടാൽ ഭൃതകേഥ പായസം തൽ. 40

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ശൌരിഃ) ശ്രീനാരായണൻ (ഫണിരാജരഥാംഗപാഞ്ചജന്യപ്രഭൃതീനാം) അനന്തൻ, ചക്രം, പാഞ്ചജന്യം ഇത്യാദികളുടേയും (സ്വയാ) തന്റേയും (കലയാ) കലകൊണ്ടു (രചിതം) നിർമ്മിതമായ (തൽ=പായസം) ആ പായസത്തെ (കനകേ) കനകമയമായ (പാത്രേ) പാത്രത്തിൽ (നിധായ) വെച്ചിട്ട്

(തേകെ=പുരുഷെ) ഭൃത്യനായ പുരുഷന്റെ കയ്യിൽ (അദാൽ) കൊടുത്തു.

സാ—ശ്രീനാരായണൻ ദേവകളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചയച്ചതിനു ശേഷം തന്റേയും അനന്തന്റേയും ശംഖ് ചക്രങ്ങളുടേയും കലകളെ സ്വീകരിച്ചു പായസത്രൈണ നിമ്മിച്ചു സ്വർണ്ണപാത്രത്തിലാക്കി പ്രാജാപത്യനാകുന്ന ഭൃത്യന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

ഗ) തദാ ച ഹ്രൂയമാനാദാലോലജിഹ്വാഞ്ചലലേലിഹ്യമാനജ്വഹ്വമുഖാദ്വൈതാനതൊ വൈശ്വാനരാൽ സമുത്ഥായ ചിത്രീയമാണജനതാലോചനനിപീയമാനമഹീയമാനാകാരഃ പുരുഷഃ കോപി പുരുഷോത്തമധാമസാമഗ്രീമയസ്യ പായസസ്യ പരിപൂർണ്ണം സൌവർണ്ണം ഭാജനം രാജ്ഞോമനുവംശമുകുതാമണെർദ്ദശരഥസ്യ സവിനയ പ്രസാരിതെ കരയുഗളെ സമർപ്പയാമാസ. 41

വ്യാ—(തദാ=ച) അപ്പോഴാകട്ടെ (ഹ്രൂയമാനാൽ) ഹവനംചെയ്യുന്നതും (ആലോലജിഹ്വാഞ്ചലലേലിഹ്യമാനജ്വഹ്വമുഖാൽ) ഇളകിയ ജിഹ്വാഗ്രങ്ങളാൽ നക്കപ്പെടുന്നജ്വഹ്വിന്റെ അഗ്രത്തോടുകൂടിയതുമായ (വൈതാനതഃ=വൈശ്വാനരാൽ) യാഗാഗ്നിയിൽനിന്നു (സമുത്ഥായ) പുറപ്പെട്ട (ചിത്രീയമാണജനതാലോചനനിപീയമാനമഹീയമാനാകാരഃ) അത്ഭുതപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ജനസമൂഹത്തിന്റെ കണ്ണുകൾക്കു കാണപ്പെടുവാൻ യോഗ്യവും ശ്രേഷ്ഠവും ആയ ശരീരമുള്ളവനായ (കൊപി=പുരുഷഃ) ഒരു പുരുഷൻ (പുരുഷോത്തമധാമസാമഗ്രീമയസ്യ) ശ്രീനാരായണന്റെ തേജസ്സിന്റെ സമ്പൂർണ്ണസ്വരൂപമായ (പായസസ്യ) പായസത്തിനു (പരിപൂർണ്ണം) നിറയാൻ പാകമായതും (സൌവർണ്ണം=ഭാജനം) സ്വർണ്ണമയവുമായ പാത്രത്തെ (മനുവംശമുകുതാമണേഃ) മനുവംശത്തിനു മുത്തുരത്നമായ (ദശരഥസ്യ=രാജ്ഞഃ) ദശരഥനാകുന്ന രാജാവിന്റെ (സവിനയപ്രസാരിതെ) വിനയത്തോടുകൂടിനീട്ടപ്പെട്ടതായ (കരയുഗളെ) കരയുഗളത്തിൽ (സമർപ്പയാമാസ) കൊടുത്തു.

സാ—ഭഗവൽഭൃത്യനായ പ്രജാപത്യൻ! സ്വാമിയാൽ ദത്തമായ പായസം കിട്ടിയ ഉടനെ സരയൂതീരത്തെ പ്രാപിച്ചു. ദശരഥന്റെ യാഗശാലയിൽ സ്ഥാപിതവും ഹോമിക്കുവാൻ പൊക്കിപ്പിടി

ച്ചിരിക്കുന്ന ജുഹുവിനെ ജ്വാലാഗ്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു ലേഹനംചെയ്യും ശോഭിക്കുന്ന അഗ്നിയിൽനിന്നു എഴുന്നേറ്റു അവിടെ കൂടിയിരുന്ന ജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾക്കു ആനന്ദത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ഭഗവാൻ തേജോരൂപമായ് പായസത്തെ വിനയത്തോടുകൂടെ നീട്ടിക്കാട്ടിയ ദശരഥന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

പ) പയശ്ചരുമിമം രാജൻ പുത്രീയം ദേവനിർമ്മിതം
പ്രാശയസൈവ ഭാര്യാഭി രിത്യുക്ത്വാന്തർദ്ദധേ പ്രഭുഃ 42

വ്യാ (ഹേ=രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ (പുത്രീയം) പുത്രനെ ദാനംചെയ്യുന്നതും (ദേവനിർമ്മിതം) ശ്രീനാരായണനാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതുമായ (ഇമം=പയശ്ചരും) ഈ പാൽപായസത്തെ (ഭാര്യാഭിഃ=ഏവ) ഭാര്യമാരെക്കൊണ്ടുതന്നെ (പ്രാശയസ്വ) ഭക്ഷിപ്പിച്ചാലും (പ്രഭുഃ) പ്രഭുവായ പ്രാജാപത്യൻ (ഇതി=ഉക്ത്വാ) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട (അന്തർദ്ദധേ) മറഞ്ഞു.

സാ—അല്ലയോ ദശരഥൻ! പുത്രനുണ്ടാകുവാൻ യോഗ്യവും ശ്രീനാരായണസ്വാമിയാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതുമായ ഈ പായസത്തെ അങ്ങയുടെ ഭാര്യമാരെക്കൊണ്ടുതന്നെ ഭക്ഷിപ്പിക്കണം എന്നിപ്രകാരംപറഞ്ഞു പ്രഭുവായ ഭഗവൽഭൃത്യൻ മറയുകയും ചെയ്തു.

പ) അവഭൃഥാവസിതൌ സരയൂതടാ
ദഥ യഥാതഥമുച്ചലിതേ ജനെ
ദശരഥഃ പരിപൂർണ്ണമനോരഥഃ
പുരമഗാൽ പുരുഹൂതപുരോപമാം 43

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അവഭൃഥാവസിതൌ) അവഭൃഥസ്നാനം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം (സരയൂതടാൽ) സരയൂതീരത്തിൽനിന്നു (ജനെ) യാഗത്തിനു കൂടിയ ആളുകൾ (യഥാതഥം) യഥായോഗ്യം വന്നവഴിക്കു (ഉച്ചലിതെ) നിർഗ്ഗതമായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (പരിപൂർണ്ണമനോരഥഃ) കൃതാർത്ഥചിത്തനായിട്ടു (പുരുഹൂതപുരോപമാം) സാക്ഷാൽ തുല്യമായ (പുരം) രാജധാനിയെ (അഗാൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അനന്തരം അവഭൃഥസ്നാനം കഴിഞ്ഞു അവിടെ കൂടിയ

ആളുകളെയെല്ലാം യഥായോഗ്യം സൽക്കരിച്ചയച്ചതിനുശേഷം ദശരഥൻ കൃതാർത്ഥചിത്തനായിട്ട് സച്ഛ്രുതുല്യമായ തന്റെ രാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചു.

പ) കൌസല്യായൈ പ്രഥമമദിശൽ
ഭ്രൂപതിഃ പായസാർദ്ധം
പ്രാദാദ്ധ്യം പ്രണയമധുരം
കേകയേന്ദ്രസ്യ പുത്ര്യൈ
ഏതേ ദേവ്യൌ തരളമനസഃ
പത്യുരാലോച്യ ഭാവം
സ്വാർദ്ധാംശാഭ്യാം സ്വയമകൃതാം
പൂർണ്ണകാമാം സുമിത്രാം. 44

വ്യാ—(ഭ്രൂപതിഃ) രാജാവു (പ്രഥമം) ആദ്യം (കൌസല്യായൈ) കൌസല്യക്കായിക്കൊണ്ടു (പായസാർദ്ധം) പകുതി പായസത്തെ (അദിശൽ) കൊടുത്തു (അർദ്ധം) പകുതി പായസത്തെ (കേകയേന്ദ്രസ്യ) കേകയരാജാവിന്റെ (പുത്ര്യൈ) പുത്രിക്കായിക്കൊണ്ടു (പ്രണയമധുരം) സ്നേഹമാകുന്ന മധുരത്തോടുകൂടിയും (പ്രാദാൽ) കൊടുത്തു (ഏതെ=ദേവ്യൌ) ഈ ദേവിമാർ (തരളമനസഃ=പത്യുഃ) ചഞ്ചലമനസ്സായ ഭർത്താവിന്റെ (ഭാവം) ഭാവത്തെ (ആലോച്യ) ആലോചിച്ചിട്ടു (സ്വാർദ്ധാംശാഭ്യാം) തങ്ങളുടെ അർദ്ധഭാഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു (സ്വയം) തങ്ങൾതന്നെ (സുമിത്രാം) സുമിത്രയെ (പൂർണ്ണകാമാം) പൂർണ്ണകാമയാക്കി (അകൃതാം) ചെയ്തു.

സാ—ദശരഥൻ രാജധാനിയിൽ വന്നതിനുശേഷം ആദ്യം പകുതി പായസത്തെ കൌസല്യയ്ക്കായിക്കൊണ്ടും പകുതി പായസത്തെ സ്നേഹത്തോടുകൂടെ കൈകേയിക്കായിട്ടും കൊടുത്തു. അപ്പോൾ സുമിത്ര തനിക്കും പായസമുണ്ടെന്നു കരുതി അടുത്തു വന്നു രാജാവിനോടു ചോദിച്ചു. രാജാവു സുമിത്രയോടു എന്തു മറുപടി പറയേണ്ടു എന്നു ആലോചിച്ചു നില്പായി. അതുകണ്ടു കൌസല്യാകൈകേയിമാർ ഭർത്താവിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ ആലോചിച്ചു

തങ്ങൾക്ക കിട്ടിയ പായസത്തിൽനിന്നു പപ്പാതിവീതം സുമിത്രയ്ക്കു കൊടുത്തു. അവളേയും പൂർണ്ണസന്തുഷ്ടയാക്കിച്ചെയ്തു.

പ) ഹവിസ്സതാഃ പ്രാശ്യ തദോത്തമസ്ത്രിയഃ
സ്വയം സ്വപേണ പ്രതിപാദിതം മുദാ
ഹുതാശനാദിത്യസമാനവർച്ചസഃ
ക്രമേണ ഗർഭാനുപലേഭിരേ ശുഭാൻ. 45

വ്യാ—(തദാ) അപ്പോൾ (ഉത്തമസ്ത്രിയഃ) ഉത്തമസ്ത്രീകളായ (താഃ) അവർ (നൃപേണ) രാജാവിനാൽ (സ്വയം) താന്തന്നെ (മുദാ) സന്തോഷത്തോടെ (പ്രതിപാദിതം) ദത്തമായ (ഹവിഃ) പായസത്തെ (പ്രാശ്യ) ഭക്ഷിച്ചിട്ട (ക്രമാൽ) ക്രമേണ (ഹുതാശനാദിത്യസമാനവർച്ചസഃ) അഗ്നിയോടും ആദിത്യനോടും തുല്യമായ തേജസ്സുള്ള (ശുഭാൻ=ഗർഭാൻ) ശുഭങ്ങളായ ഗർഭങ്ങളെ (ഉപലേഭിരേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഉത്തമസ്ത്രീകളായ കൌസല്യാകൈകേയീസുമിത്രമാർ ദശരഥൻ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ കൊടുത്തതായ പായസത്തെ ഭക്ഷിച്ചതിന്നുശേഷം ക്രമേണ അഗ്നിയെപ്പോലെയും, ആദിത്യനെപ്പോലെയും തേജസ്സുള്ള മംഗളഗർഭങ്ങളെ ധരിച്ചു

പ) അപാടവാൽ കേവലമംഗകാനാം
മനോജ്ഞകാന്തൈർമ്മഹിഷീജനസ്യ
ശനൈശ്ശനൈഃ പ്രോഷിതഭൂഷണാനി
ചകാശിരേ ദൌഹൃദലക്ഷണാനി. 46

വ്യാ—(മനോജ്ഞകാന്തൈഃ) മനോഹരശോഭയുള്ള (മഹിഷീജനസ്യ) ദശരഥപത്നിമാർക്ക (അംഗകാനാം) ചടച്ച അവയവങ്ങളുടെ (കേവലം) ഏറ്റവും (അപാടവാൽ) അസാമർത്ഥ്യം ഹേതുവായിട്ട (പ്രോഷിതഭൂഷണാനി) പരിത്യക്തഭൂഷണങ്ങളായ (ദൌഹൃദലക്ഷണാനി) ഗർഭലക്ഷണങ്ങൾ (ശനൈഃ=ശനൈഃ) പതുക്കെപ്പതുക്കെ (ചകാശിരെ) ശോഭിച്ചു.

സാ—ഗർഭംധരിക്കഹേതുവായിട്ട ഏറ്റവും ശോഭ വർദ്ധിച്ചവരായ ദശരഥപത്നിമാരുടെ ചടച്ച അവയവങ്ങൾക്ക ആഭരണങ്ങളും

മറും ധരിക്കുവാൻ ശക്തിയില്ലാത്തതുകൊണ്ട ആഭരണങ്ങൾ പേക്ഷിക്കുകയും ഗർഭലക്ഷണങ്ങൾ പതുക്കെപ്പതുക്കെ പ്രകാശിക്കുകയും ചെയ്തു.

പ) നീലത്വം കുചമൂചുകേ കുവലയാ=
ക്ഷീണാംതദാനീമഭ്രൽ
പാണ്ഡുത്വം ച കപോലസീമസു ഗതൌ
മാന്ദ്യം ച പൂർവ്വാധികം
വൈമുഖ്യഞ്ച വിലാസഹാസരതിഷു
ഗ്ലാനിഃ ശരീരേഷ്വപി
പ്രീതിർവ്വീരവിചേഷ്ടിതേഷു സമര
ക്രീഡാശ്രുതൌ ച സ്പൃഹാ. 47

വ്യാ—(തദാനീം) അപ്പോൾ (കുവലയാക്ഷീണാം) കുവലയാക്ഷികൾക്ക (കുചമൂചുകേ) മുലക്കണ്ണിൽ (നീലത്വം) കറുപ്പും (കപോലസീമസു) ഗണ്ഡമൂലങ്ങളിൽ (പാണ്ഡുത്വം) വിളർപ്പും (ഗതൌ) നടപ്പിൽ (പൂർവ്വാധികം=മാന്ദ്യം) മുമ്പിലത്തേതിലധികം മന്ദതയും (വിലാസഹാസരതിഷു) കളിയിലും ചിരിയിലും രതിക്രീഡയിലും (വൈമുഖ്യം=ച) താല്പര്യമില്ലായ്മയും (ശരീരേഷു=ഗ്ലാനിഃ=അപി) അവയവങ്ങളിൽ ക്ഷീണവും (വീരവിചേഷ്ടിതേഷു) വീരപരാക്രമങ്ങളിൽ (പ്രീതിഃ=ച) പ്രീതിയും (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അപ്പോൾ സുന്ദരിമാരായ കൌസല്യാകൈകേയീസുമിത്രമാർക്ക മുലക്കണ്ണിൽ കറുപ്പും ഗണ്ഡമൂലങ്ങളിൽ വിളർപ്പും നടപ്പിൽ പൂർവ്വാധികമായ മന്ദതയും കളിക്കുക ചിരിക്കുക രതിക്രീഡചെയ്യുക ഇത്യാദിവിഷയങ്ങളിൽ ആഗ്രഹമില്ലായ്മയും അവയവങ്ങൾക്കെല്ലാം ക്ഷീണവും വീരവ്യാപാരങ്ങളിൽ സന്തോഷവും യുദ്ധക്രീഡാശ്രവണത്തിൽ ആഗ്രഹവും ഉണ്ടായി.

പ) സഹൈവ ഹർഷേണ സുധാശനാനാം
സഹൈവ പുണ്യേന വസുന്ധരായാഃ
ഭയേന ലങ്കാധിപതേശ്ച സാകം
ക്രമേണ ഗർഭേ വവൃധേ മുകുന്ദഃ. 48

വ്യാ – (മുകുന്ദഃ) ശ്രീനാരായണൻ(സുധാശനാനാം=ഹർഷേണ സഹ) ദേവകളുടെ സന്തോഷത്തോടുകൂടേയും (വസുന്ധരായാഃ) ഭൂമിയുടെ (പുണ്യേന=സഹ)പുണ്യത്തോടുകൂടേയും (ലങ്കാധിപതേഃ=ഭയേന=സഹ=ച) രാവണന്റെ ഭയത്തോടുകൂടിയും (ക്രമേണ=ഗർഭേ=വവൃധേ) ക്രമേണ ഗർഭത്തിൽ വർദ്ധിച്ചു.

സാ—മോക്ഷദാതാവായ ശ്രീനാരായണൻ ദേവകൾക്കു സന്തോഷം വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും ഭൂമിക്കു പുണ്യത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും രാവണനു ഭയത്തെ ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടും കൌസല്യാ ഗർഭത്തിൽ ക്രമേണ വർദ്ധിച്ചു.

ഗ) തത്താദൃശദിവ്യഹവിഃ പ്രാശനപ്രാദുർഭവദദ്ഭുതഗർഭനിർഭരാമോദിതദാരത്രയാവലോകനസുമനായമാനഃപ്രജാനാഥഃ പ്രജോദ്ഭൂതിപ്രയോജനൈർവ്വിധാനൈരനേഹസമനൈഷീൽ. 49

വ്യാ – (തത്താദൃശദിവ്യഹവിഃപ്രാശനപ്രാദുർഭവദദ്ഭുതഗർഭനിർഭരാമോദിതദാരത്രയാവലോകനസുമനായമാനഃ) അപ്രകാരമിരിക്കുന്ന ദിവ്യമായ പായസത്തിന്റെ ഭക്ഷണംകൊണ്ടുണ്ടായതും, അദ്ഭുതവുമായ ഗർഭത്താൽ സന്തോഷിക്കപ്പെട്ട മൂന്നു ഭാര്യമാരുടെ അവലോകം കൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ (പ്രജാനാഥഃ) പ്രജകളുടെ രക്ഷിതാവു (പ്രജോൽഭൂതിപ്രയോജനൈ) സന്താനലാഭത്തിൽഉപകരിക്കുന്നവയായ (വിധാനൈഃ) കർമ്മങ്ങളെച്ചെയ്തുകൊണ്ടു (അനേഹസം) കാലത്തെ (അനൈഷീൽ) കഴിച്ചുകൂട്ടി.

സാ—ഭഗവൽതേജോരൂപമായ പായസത്തെ ഭക്ഷിച്ച ഉടൻ ഉണ്ടായതും അദ്ഭുതവുമായ ഗർഭംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടകളായ ഭാര്യമാരെ കണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ ദശരഥൻ സന്തതിക്കുതകുന്നതായ സൽക്കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്തുകൊണ്ടു കാലത്തെ നയിച്ചു.

ഗ) ഉപഗതവതി മാസി വൈജനനെ രജനിചരനികരതിമകാല്യേ സകല മംഗല്യമയേ സമയേ രാജ്ഞഃ പ്രഥമമഹിഷീ വിഗളിതദോഷാനുഷഗമപഗതകളങ്കസുഭഗമവിരളവിസാരി തേജസമപരമിവ ചന്ദ്രമസം രാമചന്ദ്രമാത്മജം ജനയാമാസ. 50

വ്യാ—(വൈജനനെ=മാസ) പത്താംമാസം (ഉപഗതവതി) തികഞ്ഞപ്പോൾ (രജനിചരനികരതിമിരകാല്യെ) രാക്ഷസസമൂഹമാകുന്ന ഇരുട്ടിനു ഉഷഃകാലവും (സകലമംഗല്യമയെ) സർവ്വമംഗളസ്വരൂപവുമായ (സമയെ) സമയത്തിങ്കൽ (രാജ്ഞഃ=പ്രഥമമഹിഷീ) രാജാവിന്റെ ആദ്യഭാര്യ (അപഗതകളങ്കസുഭഗം) കളങ്കമില്ലായ്കകൊണ്ടു സുഭഗനും (അവിരളവിസാരിതേജസം) അനല്പവും വ്യാപനശീലവുമായ തേജസ്സോടുകൂടിയവനും (അപരം=ചന്ദ്രമസം=ഇവ) മറ്റൊരു ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നവനുമായ (രാമചന്ദ്രം) രാമചന്ദ്രനാകുന്ന (ആത്മജം) പുത്രനെ (ജനയാമാസ) ജനിപ്പിച്ചു.

സാ—രാജാവിന്റെ പ്രഥമഭാര്യയായ കൌസല്യ പത്താംമാസം തികഞ്ഞപ്പോൾ രാക്ഷസക്ഷ നാശസൂചകവും സർവ്വമംഗളപരിപൂർണ്ണവുമായ സമയത്തു ദോഷസംസർഗ്ഗമില്ലാത്തവനും കളങ്കമില്ലായ്കകൊണ്ടു സുഭഗനും അനല്പവും വ്യാപനശീലവുമായ തേജസ്സുള്ളവനും വേറെ ഒരു ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ശോഭമാനനുമായ ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ പ്രസവിച്ചു.

ച) കൌസല്യയാസാവി സുഖെന രാമഃ
പ്രാക്കേകയീതോ ഭരതസ്തതോഭ്രൽ
പ്രാസോഷ്ട ശത്രുഘ്നമുദാരചേഷ്ട
മേകാ സുമിത്രാ സഹ ലക്ഷ്മണേന. 51

വ്യാ—(പ്രാക്ക്) മുമ്പിൽ (രാമഃ) രാമൻ (കൌസല്യയാ) കൌസല്യയാൽ (സുഖെന) സുഖമായിട്ടു (അസാവി) സവിക്കപ്പെട്ടു (തതഃ) അനന്തരം (കൈകെയീതഃ) കൈകേയിയിൽനിന്നു (ഭരതഃ) ഭരതൻ (അഭ്രൽ) ഉണ്ടായി (ഏകാസുമിത്രാ) ഒരുത്തിയായ സുമിത്ര (ലക്ഷ്മണേന സഹ) ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ (ഉദാരചേഷ്ടം) ഉൽകൃഷ്ടമായ വ്യാപാരത്തോടുകൂടിയ (ശത്രുഘ്നം) ശത്രുഘ്നനെ (പ്രിസോഷ്ട) പ്രസവിച്ചു.

സാ—കൌസല്യാ പ്രസവക്ലേശമൊന്നും കൂടാതെ ആദ്യം രാമനേയും അനന്തരം കൈകേയി ഭരതനേയും സുമിത്ര ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നന്മാരേയും പ്രസവിച്ചു.

പ) പ്രസന്നദിക്പാംസുവിമുക്തവാതം
ശംഖസ്വനാനന്തരപുഷ്പവൃഷ്ടി
ശരീരിണാം സ്ഥാവരജംഗമാനാം
സുഖായ തജ്ജന്മദിനം ബഭൂവ. 52

വ്യാ—(പ്രസന്നദിക്ക്) പ്രസന്നകളായ ദിക്കുകളോടുകൂടിയതും (പാംസുവിമുക്തവാതം) പൊടികളോട് വേർപെട്ട കാറ്റോടുകൂടിയതും (ശംഖസ്വനാനന്തരപുഷ്പവൃഷ്ടി) ശംഖനാദത്തിനു ശേഷമുണ്ടായ പുഷ്പവൃഷ്ടിയോടുകൂടിയതുമായ (തജ്ജന്മദിനം) രാമാവതാരദിവസം (സ്ഥാവരജംഗമാനാം) സ്ഥിരങ്ങളും ചരങ്ങളുമായ (ശരീരിണാം) ശരീരികൾക്കു (സുഖായ) സുഖത്തിനായിട്ടാണ്ടു (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമാവതാരം ഉണ്ടായ ദിവസം ലോകത്തിൽ അനേകം അത്ഭുതങ്ങൾ കാണുമാറായി. ദിക്കുകൾ പ്രസന്നകളായി വായു പൊടികളോടുകൂടാതെ മന്ദമായി വീശിത്തുടങ്ങി. ശംഖനാദവും പുഷ്പവൃഷ്ടിയുമുണ്ടായി. ചരാചരങ്ങളായ ശരീരികളെല്ലാം പരമാനന്ദമഗ്നങ്ങളായി ഭവിച്ചു.

പ) ജനായ ശുദ്ധാന്തചരായ ശംസതേ
കുമാരജന്മാമൃതസന്മിതാക്ഷരം
അദേയമാസീത്രയമേവ ഭൂപതേഃ
ശശിപ്രഭം ഛത്രമുഭേ ച ചാമരേ. 53

വ്യാ— (ഭൂപതേഃ) രാജാവിനു (അമൃതസന്മിതാക്ഷരം) അമൃതസദൃശങ്ങളായ അക്ഷരങ്ങളോടുകൂടിയ (കുമാരജന്മ) പുത്രജനനത്തെ (ശംസതെ) പറയുന്ന (ശുദ്ധാന്തചരായ) അന്തഃപുരത്തിൽ ചരിക്കുന്ന (ജനായ) ജനത്തിനായിക്കൊണ്ടു (ശശിപ്രഭം=ഛത്രം) ചന്ദ്രസദൃശമായ വെൺകൊറ്റക്കുടയും (ഉഭേ=ചാമരേ ച) രണ്ടു ചാമരങ്ങളും (ത്രയം=ഏവ) മൂന്നുതന്നെ (അദേയം) ദാനംചെയ്യപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമല്ലാത്തതായി (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—ദശരഥൻ പുത്രനുണ്ടായപ്പോൾ തന്റെ സമീപത്തിൽ വന്ന പുത്രനുണ്ടായി എന്ന അമൃതസദൃശങ്ങളായ അക്ഷരങ്ങളെ പറ

യുന്ന അന്തഃപുരവാസികളായ ജനങ്ങൾക്കു വെങ്കൊറ്റക്കുടയേയും ചാമരങ്ങളേയും ഒഴിച്ചു മറ്റെല്ലാ സാധനങ്ങളേയും ദാനംചെയ്തു.

പ) സുതോത്ഭവസമുൽഭൂതപ്രമോദാകുലമാനസഃ
തേഷാം ദശരഥശ്ചക്രേ ജാതകർമ്മാദികാഃ ക്രിയാഃ 54

വ്യാ—(സുതോത്ഭവസമുൽഭൂതപ്രമോദാകുലമാനസഃ) പുത്രനുണ്ടാകാഹേതുവായിട്ടു ഉണ്ടായ സന്തോഷംകൊണ്ടു പരവശചിത്തനായ (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (തേഷാം) പുത്രന്മാരുടെ (ജാതകർമ്മാദികാഃ) ജാതകർമ്മാദികളായ (ക്രിയാഃ) ക്രിയകളെ (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—സന്താനലാഭം ഹേതുവായിട്ടു സന്തുഷ്ടഹൃദയനായ ദശരഥൻ പുത്രന്മാരുടെ ജാതകർമ്മാദികളായ ക്രിയകളെ ചെയ്തു.

പ) രാമ ഇത്യഭിരാമേണവപുഷാ തസ്യ ചോദിതഃ
നാമധേയം ഗുരുശ്ചക്രേ ജഗൽപ്രഥമമംഗളം. 55

വ്യാ—(ഗുരുഃ) അഛൻ (തസ്യ) പുത്രന്റെ (അഭിരാമേണ) മനോഹരമായ (വപുഷാ) ശരീരത്താൽ (ചോദിതഃ) പ്രേരിതനായിട്ടു (രാമഃ=ഇതി) രാമൻ എന്നു (നാമധേയം) നാമധേയത്തെ (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—അഛനായ ദശരഥൻ നാമകരണംചെയ്യേണ്ടതായ മുഹൂർത്തത്തിൽ പുത്രനെ മടിയിൽ വെച്ചു് അവന്റെ സകലജനമനോമോഹനമായ ശരീരത്തിന്റെ സൌഭാഗ്യം കണ്ടു രാമൻ എന്നുള്ള നാമധേയത്തെ ചെയ്തു.

ഗ) തേച ജനമനോഹാരിഭിർവ്വിഹാരൈരതിവാഹിതകൌമാരകാഃ കുമാരകാഃ നിർവ്വധികപ്രണയബന്ധബന്ധുരേണ ബന്ധുജനേന സന്തതമഭിലാള്യമാനാഃ വിധിവദവസിതനാമകരണാദിതത്തൽക്രിയാശേഷാഃ വിധിവദധിഗതാഭിർവ്വിദ്യാഭിരുദ്യോതമാനാഃ ക്രമാദവർദ്ധിഷത. 56

വ്യാ—(ജനമനോഹാരിഭിഃ) ജനങ്ങളുടെ മനസ്സിനു അപഹരിക്കുന്ന ശീലമായ (വിഹാരൈഃ) ക്രീഡകളോടുകൂടെ (അതിവാഹിതകൌമാരകാഃ) കഴിച്ചുകൂട്ടപ്പെട്ട ബാല്യത്തോടുകൂടിയ (തേ=കുമാരകാഃ ച) ആ ദശരഥകുമാരന്മാർ (നിരതിശയപ്രണയബന്ധബന്ധുരേണ)

ഏറ്റവും വിശേഷമായ സ്നേഹബന്ധംകൊണ്ടു മനോഹരമായ (ബന്ധുജനേന) ബന്ധുജനത്താൽ (സന്തതം) എല്ലാസമയവും (അഭിലാളൃമാനാഃ) ഏറ്റവും ലാളിക്കപ്പെട്ടവരും (വിധിവദവസിതനാമകരണാദിതത്തൽക്രിയാശേഷാഃ) നല്ലവണ്ണം കഴിക്കപ്പെട്ട നാമകരണാദികളായ അതാതുകർമ്മശേഷങ്ങളോടുകൂടിയവരും (വിധിവൽ=അധിഗതാഭിഃ) നല്ലവണ്ണം പ്രാപിക്കപ്പെട്ടയ (വിദ്യാഭിഃ) വിദ്യകളാൽ (ഉദ്യാതമാനാഃ) ശോഭനന്മാരുമായിട്ടു (ക്രമാൽ) ക്രമേണ (അവർദ്ധിഷത) വർദ്ധിച്ചു.

ഗ) ഗർഭൈകാദശെ സംവത്സരെ വിഹിതബ്രഹ്മവ്രതേഭ്യശ്ച തേഭ്യഃ സവിതൃസന്താനപുരോഹിതേന സകലമന്ത്രവിദാംവരിഷ്ഠേന വസിഷ്ഠേന സാംഗോപാംഗാത്രയീവിദ്യാസാതിശയാനുരാഗമുപാദിശ്യത. 57

വ്യാ- (ഗർഭൈകാദശെ) ഗർഭത്തോടെ പതിനൊന്നാമത്തെ(സംവത്സരെ) സംവത്സരത്തിൽ (വിഹിതബ്രഹ്മവ്രതേഭ്യഃ) ഉപനയനം ചെയ്യപ്പെട്ടവരായ (തെഭ്യഃ) അവർക്കായിക്കൊണ്ടു (സവിതൃസന്താനപുരോഹിതേന) സൂര്യസന്താനത്തിന്റെ ഉപാദ്ധ്യായനും (സകലമന്ത്രവിദാം) സർവ്വമന്ത്രങ്ങളേയും അറിയുന്നവരിൽവെച്ചു (വരിഷ്ഠേന) ശ്രേഷ്ഠനായ (വസിഷ്ഠേന) വസിഷ്ഠനാൽ (സാംഗോപാംഗാ) അംഗോപാംഗങ്ങളോടുകൂടിയ (ത്രയിവിദ്യാ) വേദവിദ്യാ (സാതിശയാനുരാഗം) ഏറ്റവും സ്നേഹത്തോടുകൂടെ (ഉപാദിശ്യത) ഉപദേശിക്കപ്പെട്ടു.

സാ— ഗർഭത്തോടെ പതിനൊന്നാം വയസ്സിൽ ഉപനയിക്കപ്പെട്ടവരായ ദശരഥപുത്രന്മാർക്കു എല്ലാ മന്ത്രങ്ങളേയും അറിയുന്നവരുടെ അഗ്രഗണ്യനും കുലഗുരുവുമായ വസിഷ്ഠൻ അംഗോപാംഗങ്ങളോടുകൂടിയ വേദവിദ്യയെ ഉപദേശിച്ചു.

ച) സുരഗജ ഇവ ദന്തൈർഭഗ്നദൈത്യാസിധാരൈഃ
നയ ഇവ ഫലബന്ധവ്യക്തയോധൈരുപായൈഃ
ഹരിരിവ യുഗദീർഘൈർദ്ദോഭിരംശൈസ്ത്രിലോകീം
പതിരവനിപതീനാം തൈശ്ചകാശെ ചതുർഭിഃ 58

വ്യാ— (സുരഗജഃ) ഐരാവതം (ഭഗ്നദൈത്യാസിധാരൈഃ) അ

സുരന്മാരുടെ വാളിന്റെ വായ പൊട്ടിക്കുവാൻ തക്ക ഉറപ്പുള്ള (ദ ന്തൈഃ=ഇവ) കൊമ്പുകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും (നയഃ) നീതി ഫലബന്ധവ്യക്തയോധൈഃ ഫലപ്രാപ്തിയിൽ സ്പഷ്ടമായി ചെർന്നി രിക്കുന്ന (ഉപായൈഃ=ഇവ) സാമാദ്യുപായങ്ങളെക്കൊണ്ടെന്നപോ ലേയും (ഹരിഃ) ശ്രീനാരായണൻ (യുഗദീർഘൈഃ) നരകക്കയ്യുപോലെ നീളമുള്ള (ദോർഭിഃ=ഇവ) കൈകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും (അവ നിപതീനാം) ഭൂപതികളുടെ (പതിഃ) ഭർത്താവ് (തദീയൈഃ) വിഷ്ണു വിനെസ്സംബന്ധിച്ച (ചതുർഭിഃ=അംശൈഃ) നാലു അംശങ്ങളായ (തൈ) രാമഭരതലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നന്മാരെക്കൊണ്ട് (ചകാശെ) ശോ ഭിച്ചു.

സാ—ഐരാവതം അസുരന്മാരുടെ അസിധാരയെ പൊട്ടിക്കു ന്ന കൊമ്പുകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലേയും നീതി കായ്സാദ്ധ്യത്തിനു തകുന്ന സാമാദ്യുപായങ്ങളേക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും വിഷ്ണു നരകക്കയ്യു പോലെ ദീർഘങ്ങളായ കൈകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും ചക്രവ ർത്തിയായ ദശരഥൻ വിഷ്ണുവിന്റെ അംശങ്ങളായ നാലു പുത്രന്മാരെ ക്കൊണ്ട് ശോഭിച്ചു.

പ) താവദ്ദേവീ ഭുവനഭരണെ പ്രത്യഹം ജാഗരൂകാ
രക്ഷോമൂലക്ഷപണവിധയേ പ്രോഷിതേ ചക്രപാണൌ
തദാശ്ലേഷാൽ ഗ്ലപിതഹൃദയേവാഥ സീരദ്ധ്വജസ്യ
ക്ഷോണീഭർത്തുർയ്യജനസരണേരുൽഗതാ ഭാർഗ്ഗവീ സാ. 59

(താവൽ) അപ്പോൾ (ഭുവനഭരണെ) ലോകരക്ഷയിൽ (പ്രത്യ ഹം) ദിവസംതോറും (ജാഗരൂകാ) തല്പരയായ (സാ=ഭാർഗ്ഗവീ=ദേവീ) ആ ലോകമാതാവായ ശ്രീഭഗവതി (ചക്രപാണൌ) ചക്രപാണി (ര ക്ഷോമൂലക്ഷപണവിധയേ) രാക്ഷസമൂലത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ (പ്രോ ഷിതെ) പിരിഞ്ഞുപോയപ്പോൾ (തദാശ്ലേഷാൽ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേർപ്പാടുകൊണ്ട് (ഗ്ലപിതഹൃദയാ=ഇവ) തപ്തചിന്തയൊ എന്നു തോ ന്നുമാറ് (അഥ) അനന്തരം (സീരദ്ധ്വജസ്യ=ക്ഷോണീഭർത്തുഃ) ജനക രാജാവിന്റെ (യജനസരണെഃ) യാഗശാലയിൽനിന്നു (ഉൽഗതാ) ഉൽഭ്രതയായി.

സാ—ശ്രീനാരായണൻ രാക്ഷസകുലത്തെ നശിപ്പിച്ചു ലോകര

ക്ഷചെയ്യാൻവേണ്ടി ശ്രീഭഗവതിയെ പിരിഞ്ഞു ഭൂമിയിൽ ദശരഥപു ത്രത്വേന അവതരിച്ച് ക്രമേണ വർദ്ധിക്കുന്ന കാലത്തു ലോകമാതാ വായ ദേവിയും ലോകരക്ഷയിൽ താല്പര്യത്തോടുകൂടെ ഭഗവദ്വിരഹം സഹിപ്പാൻ അശക്തയെന്നപോലെ ജനകരാജാവിന്റെ യാഗശാ ലയിൽനിന്നു ഉൽഭൂതയായി.

ഗ) അമരകാര്യൈകതാനചേതസാ വേധസൈവ നിയുക്താ ദുന്ദുഭിനാമഗന്ധർവ്വസീമന്തിനീ മന്ഥരേതികൃതനാമധേയാ നിരതിശയാ നുവൃത്തിപരിതോഷിതേന പത്യാ പ്രതിശ്രുതവരദ്വയാം കേകയേന്ദ്ര തനയാമുപതിഷ്ഠമാനാ സാകേതനഗരമദ്ധ്യവാത്സീൽ 60

വ്യാ — (അമരകാര്യൈകതാനചേതസാ) ദേവകാര്യത്തിൽ ഏ കാഗ്രമനസ്സായ (വേധസാ=ഏവ) ബ്രഹ്മാവിനാൽതന്നെ (നിയുക്താ പ്രേരിതയായ (ദുന്ദുഭീ=നാമ) ദുന്ദുഭി എന്ന (ഗന്ധർവ്വസീമന്തിനീ) ഗ ന്ധർവ്വസ്ത്രീ (മന്ഥരാ=ഇതി) മന്ഥരാ എന്ന (കൃതനാമധേയാ) കല്പിത നാമത്തെ ധരിച്ച (നിരതിശയാനുവൃത്തിപരിതോഷിതേന) ഏറെ യും വിശേഷമായ അനുവർത്തനംകൊണ്ടു സന്തോഷിക്കപ്പെട്ട (പത്യാ) ഭർത്താവിനാൽ (പ്രതിശ്രുതവരദ്വയാം) സത്യംചെയ്തു കൊടുക്കപ്പെട്ട രണ്ടു വരത്തോടുകൂടിയ (കേകയേന്ദ്രതനയാം) കൈകേയിയെ (ഉപ തിഷ്ഠമാനാ) ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ടു (സാകേതനഗരം) അയോദ്ധ്യയിൽ (അദ്ധ്യവാത്സീൽ) താമസിച്ചു.

സാ — ദുന്ദുഭി എന്ന പ്രസിദ്ധയായ ഗന്ധർവ്വസ്ത്രീ ദേവകാര്യ ത്തിങ്കൽ തല്പരനായ ബ്രഹ്മാവിന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു മന്ഥരാ എന്നുള്ള കല്പിതനാമത്തെ ധരിച്ച് അയോദ്ധ്യയിൽ വന്നു, ഭർത്താവി നെ നല്ലവണ്ണം സന്തോഷിപ്പിച്ച് രണ്ടു വരം മേടിച്ചിട്ടുള്ള കൈകേ യിയെ ആശ്രയിച്ചുംകൊണ്ടു താമസിച്ചു.

ഘ) കാലേ തസ്മിൻ നിയോഗാൽ കില കമലഭുവൊ
വാനരാനപ്സുഭല്ലാൻ
ഗോലാംഗൂലാംശ്ചലീലാ ലിതകുലഗിരീ-
നുഗ്രദംഷ്ട്രാകരാളാൽ
ദേവോ ദേവാംഗനാസു പ്രസഭമജനയ
ന്നീശിതാഭ്രേഭമീഷാം

ബാലീ ബാലാഗ്രസംയന്ത്രിതദശവദനോ
വിക്രമീ ശക്രസൂനുഃ 61

വ്യാ—(തസ്മിൻ=കാലെ) ആ സമയത്തിങ്കൽ (ദേവാഃ) ദേവകൾ (കമലഭുവഃ) ബ്രഹ്മാവിന്റെ (നിയോഗാൽ=കില) കല്പന ഹേതുവായിട്ടുതന്നെ (ദേവാംഗനാസു) ദേവസ്ത്രീകളിൽ (പ്രസഭം) ബലാൽക്കാരേണ (ലീലാതുലിതകുലഗിരീൻ) ലീലകൊണ്ടു തൂക്കപ്പെടുന്ന കുലപർവ്വതങ്ങളോടുകൂടിയവരും (ഉഗ്രദംഷ്ട്രാകരാളാൻ) ഉഗ്രകളായ ദംഷ്ട്രകളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരന്മാരുമായ (വാനരാൻ) വാനരങ്ങളേയും (അഛഭല്ലാൻ) അഛഭല്ലങ്ങളേയും (ഗോലാംഗൂലാൻ) ഗോലാംഗൂലങ്ങളേയും (അജനയൻ) ജനിപ്പിച്ചു (ശക്രസൂനുഃ) ഇന്ദ്രപുത്രനും (ബാലാഗ്രസംയന്ത്രിതദശവദനഃ) പുഛാഗ്രംകൊണ്ടു കെട്ടപ്പെട്ട രാവണനോടുകൂടിയവനും (വിക്രമീ) പരാക്രമിയുമായ (ബാലീ) ബാലി (അമീഷാം) ഇവരുടെ (ഈശിതാ) നാഥനായിട്ട് (അഭൂൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ദേവകൾ ബ്രഹ്മാവിന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടുതന്നെ കുലപർവ്വതങ്ങളെ ലീലയാ അമ്മാനമാടുന്നവരും ദംഷ്ട്രകളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരന്മാരുമായ വാനരന്മാർ, അഛഭല്ലങ്ങൾ, ഗോലാംഗൂലങ്ങൾ, ഇത്യാദികളായ അനേകവിധം വാനരങ്ങളെ ബലാല്ക്കാരേണ ദേവസ്ത്രീകളിൽ ജനിപ്പിച്ചു. രാവണനെ വാലുകൊണ്ടു കെട്ടിയവനും ഇന്ദ്രപുത്രനും പരാക്രമിയുമായ ബാലി ഈ വാനരന്മാർക്ക് നാഥനായിട്ടും ഭവിച്ചു.

ഗ) ഇതി, നിരാകൃതസുരാസുരചക്രസ്യ ദുരാത്മനഃ ക്ഷപാചരചക്രവർത്തിനഃ ക്ഷപണായ ക്ഷ്മാതലമുപേയുഷി നിരുപമതദീയതപോവിപാകാവസിതിപ്രതീക്ഷ്യകായ്യാവസരെ മഹതി ദിവ്യജനസമാജെ മഹാജനികചരിതസ്സഭഗവാൻ കൌശികസ്സമഗ്രഗുണാകരസ്യ രാമസ്യ മനുജതാനുവിധാനദരസമാമീലിതമപ്രതിമമനുപാധികം ധാമദിവ്യാസ്ത്രസംപദാസംവിവർദ്ധയിഷുരാരബ്ധവിഹതസത്രസ്സുത്രാമസഖം ദശരഥമവലോകകഃ സാകേതനഗരമഭ്യുപേയായ. 62

വ്യാ—(ഇതി) ഇപ്രകാരം (മഹതി) വലുതായ (ദിവ്യജനസമാജെ) ദിവ്യജനസമൂഹം (നിരാകൃതസുരാസുരചക്രസ്യ) ധിക്കരിക്കപ്പെ

ട്ട ദേവാസുരന്മാരോടുകൂടിയ (ദുരാത്മനഃ) ദുഷ്ടബുദ്ധിയായ (ക്ഷപാചരചക്രവർത്തിനഃ) രാക്ഷസചക്രവത്തിയുടെ (കപണായ) നാശനത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ക്ഷ്മാതലം) ഭൂമിയെ (ഉപേയുഷി) പ്രാപിച്ച് (നിരുപമതദീയതപോവിപാകാവസിതിപ്രതീക്ഷ്യകാര്യ്യാവസരെ) സാദൃശ്യശൂന്യവും തത്സംബന്ധിയുമായ തപഃഫലത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ നോക്കേണ്ടതായ കാര്യ്യാവസരത്തോടുകൂടിയിരിക്കുംസമയത്തിങ്കൽ (മാഹാജനികചരിതഃ) മഹാജനസ്തുത്യചരിതനും (ഭഗവാൻ) ഷൾഗുണപരിപൂർണ്ണമായ (സഃ=കൌശികഃ) ആ വിശ്വാമിത്രൻ (സമഗ്രഗുണാകരസ്യ) സകലഗുണനിധിയായ (രാമസ്യ) രാമന്റെ മ) നുജതാനുവിധാനദരസമാമിലിതം) മനുഷ്യത്വാചരണംകൊണ്ടു അല്പം കുറഞ്ഞതും (അനുപാധികം) തടവുകൂടാത്തതും (അപ്രതിമം) സാദൃശ്യമില്ലാത്തതുമായ (ധാമ) ചൈതന്യത്തെ (ദിവ്യാസ്ത്രസംപദാ) ദിവ്യാസ്ത്രസമൃദ്ധികൊണ്ട് (സംവിവർദ്ധയിഷുഃ) നല്ലവണ്ണം വർദ്ധിപ്പിപ്പാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (ആരാബ്ധവിഹതസത്രഃ) തുടങ്ങപ്പെട്ടും മുടക്കപ്പെട്ടുമിരിക്കുന്ന യാഗത്തോടുകൂടിയവനായി (സുത്രാമസഖം) ഇന്ദ്രസഖിയായ (ദശരഥം) ദശരഥനെ (അവലോകകഃ) കാണുവാനായിട്ട്) സാകേതനഗരം) അഃയാദ്ധ്യാനഗരത്തെ (അഭ്യുപേയായ) പ്രാപിച്ചു.

സാ — ഇപ്രകാരം വളരെ ദിവ്യന്മാർ ദുഷ്ടനായ രാവണനെ നിഗ്രഹിക്കുവാൻവേണ്ടി പലവിധമായ രൂപങ്ങളെ ധരിച്ച് ഭൂമിയിൽ വന്നു രാവണന്റെ തപഃഫലം അവസാനിക്കുന്ന കാലം നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ മഹാജനസ്തുത്യചരിതനായ വിശ്വാമിത്രൻ സകലഗുണനിധിയായ രാമൻ മനുഷ്യനാകകൊണ്ടു അല്പം കുറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ദൈവശക്തിയെ ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിപ്പിക്കണമെന്നും തന്റെ യാഗത്തിന്നു വിഘ്നംചെയ്യുന്ന രാക്ഷസരെ രാമനെക്കൊണ്ടുതന്നെ നിഗ്രഹിപ്പിക്കണമെന്നും കരുതി ഇന്ദ്രസഖാവായ ദശരഥനെ കാണുവാൻ അയോദ്ധ്യയെ പ്രാപിച്ചു.

പ) ആയാന്തമാകർണ്ണ്യ നൃപോമഹർഷി
മാരൂഢഹർഷാകുലിതാന്തരാത്മാ
ഉത്ഥായ ബദ്ധാഞ്ജലിരാസനാൽ സ്വാൽ
പ്രത്യുദ്യയൌ തം പ്രഥമാനശോഭഃ 63

വ്യാ—(പ്രഥമാനശോഭഃ) വർദ്ധിച്ച തേജസ്സുള്ള നൃപഃ) ദശരഥൻ (ആയാന്തം) ആഗതനായ (മഹർഷിം) വിശ്വാമിത്രനെ (ആകർണ്യ) കേട്ടിട്ട് (അത്യുദ്ധഹർഷാകുലിതാന്തരാത്മാ) വർദ്ധിക്കപ്പെട്ട സന്തോഷത്താൽ പരവശീകൃതമായ മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട (സഭാൽ) തന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (ആസനാൽ) സിംഹാസനത്തിൽനിന്ന (ഉത്ഥായ) എഴന്നേറ്റ് (ബദ്ധാഞ്ജലിഃ) ബദ്ധാഞ്ജലിയായിട്ട് (തം) മഹർഷിയെ (പ്രത്യുദ്ഗയൌ) എതിരേറ്റു.

സാ—ഏറ്റവും തേജസ്സോടുകൂടിയ ദശരഥൻ വിശ്വാമിത്രന്റെ വരവുണ്ടെന്നു കേട്ട് വളരെ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ തന്റെ സിംഹാസനത്തിൽനിന്നെഴന്നേറ്റ് കൈകൾ കൂപ്പിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനെ എതിരേറ്റു.

പ) തമർച്ചയിത്വാ വിധിവദ്വിധിജ്ഞ
സ്തപോധനം മാനധനാഗ്രയായീ
വിശാംപതിർവിഷ്ടരഭാജമാരാൽ
കൃതാഞ്ജലിഃ കൃത്യവിദിത്യുവാച. 64

വ്യാ—(വിധിജ്ഞഃ) വിധികളെ അറിയുന്നവനും (കൃത്യവിൽ) കൃത്യങ്ങളെ അറിയുന്നവനും (മാനധനാഗ്രയായീ) മാനധനാഗ്രേസരനുമായ (വിശാംപതിഃ) ദശരഥൻ (തം) അദ്ദേഹത്തെ (വിധിവൽ) വിധിക്കു തക്കവണ്ണം (അർച്ചയിത്വാ) പൂജിച്ചിട്ട (വിഷ്ടരഭാജം) സിംഹാസനത്തിലിരിക്കുന്ന (തപോധനം) മഹർഷിയെ (ആരാൽ) സമീപത്തിൽ (കൃതാഞ്ജലിഃ) കൈതൊഴുതുംകൊണ്ട് (ഉവാച) പറഞ്ഞു.

സാ—വിധികളേയും കൃത്യങ്ങളേയും അറിയുന്നവനും മാനിയുമായ ദശരഥൻ വിശ്വാമിത്രമഹർഷിയെ വിധിക്കു തക്കവണ്ണം പൂജിച്ചിട്ട സിംഹാസനാരൂഢനായിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ തൊഴുതുംകൊണ്ടു അടുത്തുനിന്നു പറഞ്ഞു

പ) അജനിഭവനമേതൽ പാവനാനാം പരസ്താൽ
പദകമലപരാഗൈസ്പൃശ്യമാനം തപദ്ഭീയൈഃ
അപിച തവ കടാക്ഷാത്തമഗംഗാതരംഗൈ
രഘപടലമകാണ്ഡെ ക്ഷാളിതം നഃ ക്ഷണേന. 65

വ്യാ—ത്വദീയൈഃ) അങ്ങയെസ്സംബന്ധിച്ച (പദകമലപരാഗൈഃ) പാദാരവിന്ദരേണുക്കളാൽ (സ്പൃശ്യമാനം) തൊടപ്പെട്ടതായ (ഏതൽ=ഭവനം) ഈ ഭവനം (പാവനാനാം) ശുദ്ധിയുള്ളവയിൽ വെച്ചു (പരസ്താൽ) ശ്രേഷ്ഠമായിട്ട് (അജനി) ജനിച്ചു (അവിച) അത്രതന്നയുമല്ല (കടാക്ഷഛത്മഗംഗാതരംഗൈഃ) അങ്ങയുടെ കടാക്ഷവ്യാജമാകുന്ന ഗംഗാതരംഗങ്ങളാൽ (നഃ) ഞങ്ങളുടെ (അഘപടലം) പാപസമൂഹം (അകാണ്ഡെ) അസമയത്തിൽ (ക്ഷണാൽ) വേഗേന (ക്ഷാളിതം) കഴുകപ്പെട്ടു.

സാ—അല്ലയോ മഹർഷേ, അങ്ങയുടെ പാദരേണുക്കൾ ഈ ഭവനത്തിൽ സ്പർശിക്കുവാൻ സംഗതിവന്നതുകൊണ്ടു ഈ പുരി ഏററവും പരിശുദ്ധമായി. അത്രതന്നെയുമല്ല, ഗംഗാജലംപോലെ പരിശുദ്ധങ്ങളായ കടാക്ഷങ്ങൾ എങ്കൽ പതിക്കയാൽ പാപങ്ങളും ഇല്ലാതായി.

പ) കച്ചിൽകാന്താരഭാജാം ഭവതി പരിഭവഃ
കോപിശർവ്വാപദോ വഃ
പ്രത്യൂഹേ ന ക്രതൂനാം നഖലു മഖഭുജോ
ഭുംഞ്ജതേ വാ ഹവീംഷി
കർത്തംവാ കച്ചിദന്തർവ്വസതി വസുമതീ
ദക്ഷിണസ്സപ്തതന്തു
ർയ്യൽസംപ്രാപ്തോസി കിംവാ രഘുകുലതപസാ
മീദൃശോയം വിപത്തഃ 66

വ്യാ—(കാന്താരഭാജാം) വനത്തിൽ വസിക്കുന്ന (വഃ) നിങ്ങൾക്കു (ശർവ്വാപദഃ) മൃഗസംബന്ധിയായ (കൊപി) ഒരു (പരിഭവഃ) ഉപദ്രവം (ഭവതി=കച്ചിൽ) ഭവിക്കുന്നവോ (മഖഭുജഃ) ദേവകൾ (ക്രതൂനാം) യാഗങ്ങളുടെ (പ്രത്യൂഹേന) വിഘ്നം ഹേതുവായിട്ടു (ഹവിംഷി) ഹവിസ്സുകളെ (നഖലു=ഭുഞ്ജതെ=വാ) ഭുജിക്കുന്നില്ലയൊ (വസുമതീദക്ഷിണഃ) ഭൂമി ദക്ഷിണചെയ്യേണ്ടതായ (സപ്തതന്തുഃ) യാഗം (കർത്തും) ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (അന്തഃ) ഉള്ളിൽ (വസതി=വാ) വസിക്കുന്നുവൊ (യൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു (ത്വം) അങ്ങ് (സമ്പ്രാപ്തഃ) ആഗതനായിട്ടു (അസി) ഭവിക്കുന്നു (തൽ) അതുഹേതുവാ

യിട്ട (രഘുകുലതപസാം) രഘുകുലത്തിലെ തപസ്വികളുടെ (വിവൃത്തഃ) പരിണാമം (ഇദൃശഃ=കിംവാ) ഇപ്രകാരമൊ?

സാ—വനത്തിൽ താമസിക്കുന്ന നിങ്ങൾക്കു മൃഗങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള ഉപദ്രവമുണ്ടൊ? യാഗങ്ങൾക്കു വിഘ്നംവരുന്നതുകൊണ്ട് ദേവകൾ അവിസ്സുകളെ ഭക്ഷിക്കുന്നില്ലയൊ? ഭൂമി ദക്ഷിണചെയ്യേണ്ടതായ യാഗത്തെ ചെയ്വാൻ ഉള്ളിൽ വിചാരിക്കുന്നുവൊ? അങ്ങ് എന്തിനായിട്ട് ആഗതനായി ഭവിക്കുന്നു? അങ്ങയുടെ ആഗമനം രഘുകുലത്തിൽ ജനിച്ചവർ ചെയ്തിട്ടുള്ള പുണ്യങ്ങളുടെ ഫലപ്രാപ്തിയൊ?

(പ ജനയതിതദയി വീം വിശാംപതീ
നപിഗൃഹാങ്കണമാത്രകുഡുംബിനഃ
രിപുരിതിശ്രുതിരേവ ന വാസ്തവീ
പ്രതിഭയോന്നതിരസ്തികുതസ്തനഃ 67

വ്യാ—(ഹെ വീര) അല്ലയോ വീരൻ! (തദയി) അങ്ങു (വിശാം പതീൻ) രാജാക്കന്മാരെ (ഗൃഹാങ്കണമാത്രകുഡുംബിനഃ) ഗൃഹത്തിന്റെ മുറ്റം മാത്രം രക്ഷിക്കുന്നവരാക്കി (ജനയതി) ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (രിപുഃ ഇതി) ശത്രു എന്നുള്ള (ശ്രുതിഃ=ഏവ) ശബ്ദംതന്നെ (ന=വാസ്തവീ) പരമാർത്ഥമല്ല (നഃ) ഞങ്ങൾക്കു (പ്രതിഭയോന്നതി) ഭയാവിർഭാവം (കുതഃ=തു) എവിടെനിന്നാകട്ടെ (അസ്തി) ഉണ്ടാകുന്നു.

വ്യാ—വീരനായുള്ളോവെ, ദശരഥൻ അങ്ങു രാജാക്കന്മാരേയും കീഴടക്കി ഭരിക്കുന്ന ഈ അവസരത്തിൽ ശത്രുവെന്ന ശബ്ദംതന്നെ ശരിയല്ല പിന്നെ ഞങ്ങൾക്കു എവിടെനിന്നു ഭയമുണ്ടാകുന്നു.

പ) ദത്തേന്ദ്രാഭയദക്ഷിണാത്തഭുജാ-
സംഭാരഗംഭീരയാ
തദ്വൃത്ത്യാ ശിഥിലീകൃതസ്ഥിരഭുവന
ത്രാണായ നാരായണഃ
അന്തസ്തോഷതുഷാരസൌരഭമയ-
ശ്വാസാനിലാപൂരണ=
പ്രാണോത്തുംഗഭുജംഗതല്പമധുനാ
ഭദ്രേണ നിദ്രായതേ. 68

വ്യാ—(നാരായണഃ) വിഷ്ണു (ദത്തേന്ദ്രാഭയദക്ഷിണാത്ഭുതഭുജാ സംഭാരഗംഭീരയാ) ഇന്ദ്രനു അഭയത്തെ ദാനംചെയ്വാൻ സമർത്ഥങ്ങളും അത്ഭുതങ്ങളുമായ ബാഹുക്കളെ ധരിക്കകൊണ്ടു ഗംഭീരയായ (തദീവൃത്ത്യാ) അങ്ങയുടെ പ്രവൃത്തിയാൽ (ത്രിഭുവനത്രാണായ) ത്രൈലോക്യരക്ഷക്കായിക്കൊണ്ടു (ശിഥിലീകൃതഃ) അല്പനാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ടവനായിട്ട് (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (അനന്തസന്തോഷതുഷാരസൌരഭമയശ്വാസാനിലാപൂരണപ്രാണോത്തുംഗഭുജംഗതല്പം) മനസ്സന്തോഷംകൊണ്ടു തണുത്തവയും സൌരഭ്യസമൃദ്ധങ്ങളുമായ ശ്വാസവായുക്കളുടെ ഭക്ഷണംകൊണ്ടു തടിച്ചു പൊങ്ങിയതായ സർപ്പതല്പത്തോടുകൂടം വണ്ണം (ഭദ്രേണ) സുഖമായിട്ടു (നിദ്രായതെ) ഉറങ്ങുന്നു.

സാ—ഇന്ദ്രനു അഭയത്തെ ദാനംചെയ്വാൻ സമർത്ഥങ്ങളും അത്ഭുതങ്ങളുമായ ബാഹുക്കളെ ധരിക്കകൊണ്ടു ഗംഭീരയായ അങ്ങയുടെ രാജ്യരക്ഷയിലുള്ള സാമർത്ഥ്യം ഹേതുവായിട്ടു ശ്രീനാരായണൻ തനിക്കു ലോകരക്ഷാവിഷയത്തിൽ പുറപ്പെടേണ്ടുന്ന ആവശ്യമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ഇപ്പോൾ, തണുത്തതും സൌരഭ്യമുള്ളതുമായ ശ്വാസവായുക്കളുടെ ഭക്ഷണംനിമിത്തം തടിച്ചുപൊങ്ങിയതായ സർപ്പശയ്യയിൽ സുഖമായിട്ടു ഉറങ്ങുന്നു.

പ) തവ്യുദ്ധ്വാസനഭാജികിന്നരഗണോൽ
ഗീതൈർഭവദ്വിക്രമൈ
രന്തസ്സംഭൃതമത്സരോപിഭഗവാ=
നാകാരഹ്രപ്പൌ കൃതിഃ
ഉന്മീലൽഭവദീയദക്ഷിണഭുജാ
രോമാഞ്ചവിഡ്രോച്ചലൽ
ബാഷ്പൈരേവ വിലോചനൈരഭിനയ=
ത്യാനന്ദമാഖണ്ഡലഃ 69

വ്യാ—(ആകാരഹ്രപ്പൌ) ഉള്ളിലുള്ളതിനെ മറച്ചു മറ്റൊന്നിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിൽ (കൃതിഃ) സമർത്ഥനും (ഭഗവാൻ) ഷാഡ്ഗുണപരിപൂർണ്ണനുമായ (ആഖണ്ഡലഃ) ഇന്ദ്രൻ (തവയി) അങ്ങ് (അദ്ധ്വാസനഭാജി അദ്ധ്വാസനത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ (കിന്നരഗണോൽഗീതൈഃ) കിന്നരസമൂഹത്താൽ പാടപ്പെടുന്ന (ഭവദ്വിക്രമൈഃ) അങ്ങ

യുടെ വിക്രമങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അന്തസ്സംഭ്രമത്സരഃ=അപി) ഉള്ളിൽ മത്സരത്തെ ധരിക്കപ്പെട്ടവനാണെങ്കിലും (ഉന്മീലൽ ഭവദീയദക്ഷിണഭുജാരോമാഞ്ചവിഭ്രോച്ചലൽ ബാഷ്പൈഃ) അങ്ങയുടെ ഇടത്തെ കയ്യിന്മേലുണ്ടായ രോമാഞ്ചത്താൽ കൂത്തപ്പെട്ടന്നതും പുറപ്പെട്ടന്ന കണ്ണീരോടുകൂടിയതുമായ (വിലോചനൈഃ=ഏവ) കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടുതന്നെ (ആനന്ദം) സന്തോഷത്തെ (അഭിനയതി) നടിക്കുന്നു.

സാ— അന്തർഗ്ഗതത്തെ മറച്ച് മറ്റൊന്നിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ സമർത്ഥനും ഭഗവാനുമായ ഇന്ദ്രൻ അങ്ങ് അദ്ധ്യാസനത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ കിന്നരഗന്ധർവ്വർ അങ്ങയുടെ പരാക്രമങ്ങളെക്കുറിച്ചു പാടുന്ന സമയത്തിങ്കൽ ഉള്ളിൽ മത്സരമുള്ളുകിലും അതിനെ സ്പഷ്ടമാക്കാതെ അങ്ങയുടെ ഇടത്തെ കയ്യിന്മേൽ ഉണ്ടായ രോമാഞ്ചങ്ങൾ തട്ടി പുറപ്പെട്ടന്ന ബാഷ്പങ്ങളോടുകൂടിയ നേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ സന്തോഷത്തെ നടിക്കുന്നു.

പ) അലമതിശയിതൈസ്ത്വൽക്യഭംഗിപ്രപഞ്ചൈഃ
കുശികസുതഹിതായൈവ ദാസമേനം നിയുങ്ക്ഷ
ഇതിവദതി നതാംഗേ മന്ദമസ്മിൻനരേന്ദ്രേ
പുനരപി മുദിതാത്മാ ഗാധിജന്മാ ബഭാഷേ. 70

വ്യാ—(നേ=കുശികസുത) അല്ലയോ കുശികസുതൻ! (തേ) അങ്ങയുടെ (അതിശയിതൈഃ) അതിശയത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന (വാക്യഭംഗി പ്രപഞ്ചൈഃ=അലം) ഭംഗിവാക്സമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ളതു മതി (ഹിതായൈവ) ഇഷ്ടമായ കാര്യത്തിൽ (ദാസം) ദാസനായ (ഏനം) ഇവനെ (നിയുങ്ക്ഷ) നിയോഗിച്ചാലും (നരേന്ദ്രേ) ദശരഥൻ (നതാംഗേ) ശരീരത്തെ താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു (ഇതി) ഇപ്രകാരം (മന്ദം) സാവധാനത്തിൽ (വദതി) പറഞ്ഞായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (ഗാധിജന്മാ) ഗാധിപുത്രൻ (മുദിതാത്മാ) സന്തുഷ്ടനായിട്ട് (പുനഃ=അപി) പിന്നേയും (ബഭാഷേ) പറഞ്ഞു.

സാ—അല്ലയോ കുശികപുത്രൻ, അങ്ങ് ഭംഗിവാക്കുകൾ പറഞ്ഞതു മതി. അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടമായ കാര്യത്തിൽ ദാസനായ ഇവനെ നിയോഗിച്ചാലും. ദശരഥൻ താഴ്മയോടെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞപ്പോൾ ഗാധിപുത്രൻ സന്തുഷ്ടനായിട്ടു പിന്നേയും പറഞ്ഞു.

പ) സത്രംതത്രപ്രവൃത്തം മമ ഖലു ശതകൃ=
തേപാപി നക്തഞ്ചരൌഘാഃ
ക്രൂരാമാരീചമുഖ്യാഃ പ്രളയഘനഘടാ-
ഭീഷണാ ദൂഷയന്തി
തത്തേഷാം നിഗ്രഹന്തും പ്രഹിണനരപതേ!
സാനുജം രാമഭദ്രം.
ധർമ്മത്രാണപ്രവീണാ ജഗതിഹിരഘവ-
ശ്ചാപദണ്ഡം വഹന്തി. 71

വ്യാ—(ഹേ നരപതേ) അല്ലയോ ദശരഥൻ, (തത്ര) അവിടെ (ശതകൃത്വഃ=അപി) പല പ്രാവശ്യവും (പ്രവൃത്തം) ആരംഭിക്കുന്ന (മമ=ഖലു) എന്റെ ആകട്ടെ (സത്രം) യാഗത്തെ (പ്രളയഘനഘടാഭീഷണാഃ) പ്രളയകാലത്തിലെ മേഘസമൂഹംപോലെ ഭീഷണന്മാരും (ക്രൂരാഃ) ക്രൂരന്മാരും (മാരീചമുഖ്യാഃ) മാരീചപ്രഭൃതികളുമായ (നക്തഞ്ചരൌഘാഃ) രാക്ഷസസമൂഹങ്ങൾ (ദൂഷയന്തി) ദോഷം വരുത്തുന്നു. (തൽ=തേഷാം) അതുകൊണ്ട് അവരുടെ (നിഗ്രഹന്തും) നിഗ്രഹത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (സാനുജം) അനുജനോടുകൂടെ (രാമഭദ്രം) രാമഭദ്രനെ (പ്രഹിണ) പറഞ്ഞയച്ചാലും (രഘവഃ) രഘുക്കൾ (ധർമ്മത്രാണപ്രവീണാഃ) ധർമ്മരക്ഷയിൽ സമർത്ഥന്മാരായിട്ട് (ജഗതി) ലോകത്തിൽ (ചാപദണ്ഡം) വിശിഷ്ടമായ വില്ലിനെ (വഹന്തിഹി) വഹിക്കുന്നു എന്നു പ്രസിദ്ധമാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ദശരഥൻ, പ്രളയകാലത്തുള്ള മേഘക്കൂട്ടംപോലെ ഭയങ്കരന്മാരും ക്രൂരന്മാരും മാരീചപ്രഭൃതികളുമായ രാക്ഷസസമൂഹങ്ങൾ എന്റെ ആശ്രമത്തിൽ പല പ്രാവശ്യവും തുടങ്ങുന്ന യാഗത്തെ മുടക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു അവരെ നിഗ്രഹിപ്പാൻ രാമനേയും ലക്ഷ്മണനേയും എന്റെ കൂടെ അയക്കണം. രഘുരാജാക്കന്മാർ ധർമ്മരക്ഷക്കായിട്ടതന്നെ വില്ലിനെ ധരിക്കുന്നവരാണെന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലൊ.

പ) ഇതിമുനിമുഖചന്ദ്രമണ്ഡലാദ
വ്യമിതവിഷപ്രതിമം വചോനിശമ്യ

സുതവിരഹഭയാഗ്നിദഗ്ധദേഹോ
ബഹുവിലപന്നിദമാഹ ഭൂമിപാലഃ 72

വ്യാ—(ഭൂമിപാലഃ) ദശരഥൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (മുനിമുഖചന്ദ്രമണ്ഡലാൽ=അപി) മുനിയുടെ മുഖമാകുന്ന ചന്ദ്രമണ്ഡലത്തിൽനിന്നും (അമിതവിഷപ്രതിമം) അനല്പമായ വിഷത്തോട് തുല്യമായ (വചഃ) വാക്കിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (സുതവിരഹഭയാഗ്നിദഗ്ധദേഹഃ) പുത്രവിരഹഭയമാകുന്ന അഗ്നിയാൽ ദഹിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായി (ബഹു) വളരെ (വിലപൻ) കരഞ്ഞുകൊണ്ട് (ഇദം) ഇതിനെ (ആഹ) പറഞ്ഞു.

സാ—വിശ്വാമിത്രൻ തന്നെ ഒരുമിച്ചു രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ അയക്കണമെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ ദശരഥൻ പുത്രവിരഹഭയമാകുന്ന അഗ്നിയാൽ ദഗ്ധശരീരനായിട്ടു വളരെ കരഞ്ഞുകൊണ്ട് ഇതിനെ പറഞ്ഞു.

പ) വത്സോയം ക്ഷീരകണ്ഠോ മമകമലദല=
സ്നിഗ്ധമുഗ്ധാംഗയഷ്ടിഃ
കഷ്ടം ദുഷ്ടാശയാനാം കഥമിഹ സഹതേ
വിഗ്രഹം രാക്ഷസാനാം
മാമൈവം നിർബുധാന സ്വയമിഹ ഭഗവൻ
കിന്തു യജ്ഞോപഘാതം
ദൂരീകർത്തും പ്രവൃത്തസ്ത്വാമഹമഹിതകുല=
ധ്വംസനായാനയാമി. 73

വ്യാ—(കഷ്ടം=കമലദലസ്നിഗ്ധമുഗ്ധാംഗയഷ്ടിഃ) താമരയിതളുപോലെ സ്നിഗ്ധവും മനോഹരവുമായ വിശിഷ്ടശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (ക്ഷീരകണ്ഠഃ) ക്ഷീരം കണ്ഠത്തിലുള്ളവനുമായ (മെ-ദായം=വത്സഃ) എന്റെ ഈ കുട്ടി (ദുഷ്ടാശയാനാം) ദുർബുദ്ധികളായ (രാക്ഷസാനാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (വിഗ്രഹം) യുദ്ധത്തെ (കഥമിവ) എങ്ങിനെ (സഹതെ) സഹിക്കുന്നു (ഹേ ഭഗവൻ) അല്ലയോ ഭഗവൻ! (സ്വയം) അങ്ങുതന്നെ (ഇഹ) ഈ അവസരത്തിൽ (മാം) എന്നോ

ട (ഏവം) ഇപ്രകാരം (മാ=നിർബ്ബുധാന) നിർബ്ബന്ധിക്കരുതു്. (കിന്തു) എന്നാൽ (യജ്ഞോപഘാതം) യാഗവിഘ്നത്തെ (ദൂരീകർത്തും) ദൂരീകരിപ്പാൻ (അഹം) ഞാൻ (പ്രഭുഃ) സമർത്ഥനായിട്ടു (സ്യാം) ഭവിക്കും (അഹിതകുലദ്ധ്വംസനായ) ശത്രുകുലത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ (അനുയാമി) ഞാൻ പിന്നാലെ പോകുന്നുണ്ടു്.

സാ—കഷ്ടം! താമരപൂവിന്റെ ഇതളുപോലെ സ്നിഗ്ധമായും മൃദുമായുമിരിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും എല്ലായ്പോഴും പാൽ കുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനുമായ എന്റെ ഈ ബാലൻ ദുഷ്ടബുദ്ധികളായ രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടെ യുദ്ധം ചെയ്യാൻ എങ്ങിനെ കഴിയും. അല്ലയോ ഭഗവൻ! അങ്ങുതന്നെ ഇപ്പോൾ എന്നോടിങ്ങിനെ പറയരുതു്. യാഗവിഘ്നത്തെ ഇല്ലാതാക്കുവാൻ ഞാൻ സമർത്ഥനാകും. ശത്രുക്കളെ നിഗ്രഹിപ്പാൻ ഞാൻ അങ്ങയുടെ പിന്നാലെ പോന്നുകൊള്ളാം.

പ) മദ്ധ്യേ കൃത്വാ ഘനം ധിനോതി ജലധി-
സ്സൈരംബുഭിർമ്മേദിനീം
ഹന്തി സ്വൈഃ കിരണൈസ്തമിസ്രമരുണം
കൃത്വാന്തരാളെ രവിഃ
ത്വം രാമാന്തരിതശ്ച പാലയ നിജൈ-
രേവ പ്രതാപൈഃ പ്രജാഃ
ഈദൃക്കോപി പരോപകാരസുഹൃദാ-
മേഷസ്സ്വഭാവോഹിവഃ 74

വ്യാ—(ജലധിഃ) സമുദ്രം (ഘനം) മേഘജലത്തെ (മദ്ധ്യേകൃത്വാ) ഇടയിൽ നിറുത്തിയിട്ടു (സ്വൈഃ=അംബുഭിഃ) തന്റെ വെള്ളംകൊണ്ടു (മേദിനീം) ഭൂമിയെ (ധിനോതി) സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. (രവിഃ) ആദിത്യൻ (അരുണം) അരുണനെ (അന്തരാളെ) മദ്ധ്യത്തിൽ (കൃത്വാ) ചെയ്തിട്ടു് (സ്വൈഃ=കിരണൈഃ) തന്റെ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു (തമി

സ്യം) ഇരുട്ടിനെ (ഹന്തി) നശിപ്പിക്കുന്നു (തപം=ച) അങ്ങും (രാമാന്തരിതഃ) രാമനാൽ മറയപ്പെട്ടവനായിട്ട് (നിജൈഃ) തന്നെസംബന്ധിച്ച (പ്രതാപൈഃ=ഏവ) പരാക്രമങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ (പ്രജാഃ) പ്രജകളെ (പാലയ) രക്ഷിച്ചാലും. (പരോപകാരസുഹൃദാം) പരോപകാരതല്പരന്മാരായ (വഃ) നിങ്ങൾക്കു (ഈദൃക്=കോപി) ഇപ്രകാരമുള്ള ഒരു (സ്വഭാവഃ) സ്വഭാവം (ഏഷഃ=ഹി) ഇതുതന്നെയാണല്ലൊ.

സാ—സമുദ്രം മേഘത്തെ മുൻനിത്തിക്കൊണ്ടു തന്റെ ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു തന്നെ ഭൂമിയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. ആദിത്യൻ അരുണനെ മുൻനിത്തിക്കൊണ്ടു ഇരുട്ടിനെ നശിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ അങ്ങും രാമനെ മുൻനിത്തിക്കൊണ്ട് പ്രജകളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും പരോപകാരതല്പരന്മാരായ നിങ്ങളുടെ ഈ ഒരു സ്വഭാവം പ്രസിദ്ധമാണല്ലൊ.

പ) ഉനഷോഡശവർഷോയം രാമോരാ ജീവലോചനഃ
ന യുദ്ധയോഗ്യതാമസ്യ പശ്യാമി സഹ രാക്ഷസൈഃ 75

വ്യാ – (രാജീവലോചനഃ) താമരക്കണ്ണനായ (അയം=രാമഃ) ഈ രാമൻ (ഉനഷോഡശവർഷഃ) പതിനാറു വയസ്സു തികയാത്തവനാകുന്നു. (അസ്യ) ഇവനു (രാക്ഷസൈഃ=സഹ) രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടെ (യുദ്ധയോഗ്യതാം) യുദ്ധസാമർത്ഥ്യത്തെ (ന=പശ്യാമി) കാണുന്നില്ല.

സാ—താമരക്കണ്ണനായ ഈ രാമൻ പതിനാറു വയസ്സു തികയാത്ത കുട്ടിയാകുന്നു. ഇവനു രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടെ യുദ്ധംചെയ്യാനുള്ള സാമർത്ഥ്യം ഞാൻ കാണുന്നില്ല.

പ) അഹോ മുധാ ബുദ്ധിസ്തവനരപതേ വത്സലതയാ
ന വേത്സി ത്വം രാമം ത്രിഭുവനപരിത്രാണനിപുണം
സകാമം ബാലോസൗ ത്രിപുരഹരനേത്രാനതശിഖിനഃ
കണോപി ബ്രഹ്മാണ്ഡം ദഹതി ഖലു സംവർത്തസമയേ.

വ്യാ— (ഹേ നരപതേ!) അല്ലയോ നരനാഥൻ! (തവ) അങ്ങയുടെ (ബുദ്ധിഃ) ബുദ്ധി. (മുധാ=അഹോ) മുധയാകുന്നു ആശ്ചര്യം തന്നെ) അങ്ങ് (വത്സലതയാ) വാത്സല്യാതിരേകംകൊണ്ടു (രാമം) രാമനെ (ത്രിഭുവനപരിത്രാണനിപുണം) ത്രൈലോക്യരക്ഷാസാമർത്ഥ്യമുള്ളവനാണെന്നു (ന=വേത്സി) അറിയുന്നില്ലെ. (സഃ) അവൻ. (കാമം) ഇഷ്ടത്തിനു തക്കവണ്ണം (ബാലഃ) കുട്ടിയായിട്ടു (അസ്തു) ഭവിച്ചോട്ടെ (ത്രിപുരഹരനേത്രാന്തശിഖിനഃ) ത്രിപുരാന്തകന്റെ നേത്രാന്തത്തിലുള്ള തീയ്യിന്റെ (കണഃ=അപി) ലേശവും (സംവർത്തസമയേ) പ്രളയസമയത്തിങ്കൽ (ബ്രഹ്മാണ്ഡം; ബ്രഹ്മാണ്ഡത്തെ (ദഹതി=ഖലു) ദഹിപ്പിക്കുന്നുവല്ലൊ.

സാ— അല്ലയോ മനുഷ്യേശ്വര! അങ്ങയുടെ ബുദ്ധിക്കു തത്വഗ്രഹണശക്തിയില്ല. ആശ്ചര്യം. അങ്ങ് പുത്രഭ്രാന്തികൊണ്ടാണു ഈ രാമനെ ത്രൈലോക്യനാഥനായിട്ടു അറിയാത്തതു. രാമൻ ഇഷ്ടംപോലെ ബാലനായി ഭവിച്ചോട്ടെ. ത്രിപുരാന്തകന്റെ തൃക്കണ്ണിലുള്ള അഗ്നിയുടെ ലേശം കല്പകാലത്തിങ്കൽ ത്രൈലോക്യത്തെ മുഴുവനും ദഹിപ്പിപ്പാൻ സമർത്ഥമായി ഭവിക്കുന്നില്ലെ?

പ) ഭുവനഭരിതജ്വാലാചക്രം വിശാമി ദവാനലം
പുനരവിരളം കാളാഹീനാം ഗരം നിഗരാമി വാ
അസുകരമപിപ്രായഃ സർവ്വംകരോമി നിരാകുലം
തനയവിരഹം നാഹം സോഢും ക്ഷമേ മുനിപുംഗവ.

വ്യാ— (ഹേ മുനിപുംഗവ) അല്ലയോ മുനിശ്രേഷ്ഠൻ! (അഹം) ഞാൻ (ഭുവനഭരിതജ്വാലാചക്രം) ഭുവനത്തിൽ നിറയപ്പെട്ട ജ്വാലാസമൂഹത്തോടുകൂടിയ (ദവാനലം) കാട്ടുതീയ്യിനെ (വിശാമി) പ്രവേശിക്കയോ വേണ്ടു (പുനഃ) പിന്നെ (അവിരളം) അനല്പമായ (കാളാഹീനാം) കൃഷ്ണസർപ്പങ്ങളുടെ (ഗരം) വിഷത്തെ (നിഗരാമി=വാ) കുടിക്കയോ വേണ്ടു (പ്രായഃ) മിക്കവാറും (അസുകരം=സർവ്വം=അപി) ചെയ്യാൻ വിഷമമുള്ളതെല്ലാം (നിരാകുലം) ക്ലേശംകൂടാതെ (കരോമി) ചെയ്യുന്നു. (അഹം) ഞാൻ (തനയവിരഹം) പുത്രവിരഹത്തെ (സോഢും) സഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ന=ക്ഷമെ) ശക്തനായി ഭവിക്കുന്നില്ല.

സാ—അല്ലയോ മുനീശ്വരാ! അങ്ങുന്നു ഇനിയും ഇങ്ങിനെ നിർബ്ബന്ധിക്കരുതു്. അങ്ങു കല്പിച്ചാൽ കാട്ടുതീയ്യിൽ ചാടുവാനും കാളകൂടവിഷം കുടിപ്പാനുംകൂടി ഞാൻ ഒരുക്കമുള്ളവനാണു്. എങ്കിലും എന്റെ പുത്രന്മാരെ പിരിഞ്ഞു ക്ഷണനേരംപോലും ഇരിപ്പാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല.

പ) ഇതി വദതി നരേന്ദ്രേ തൽക്ഷണോൽബുദ്ധരോഷ-
പ്രസരകലുഷിതാക്ഷേ കൌശികേ ഗന്തുകാമെ
നൃപതിമഥ തനൂജപ്രേമപാശാനുബദ്ധം
ഭയതരളിതചേതാ വാമദേവോബഭാഷേ. 78

വ്യാ—(നരേന്ദ്രേ) നരനാഥൻ (ഇതി=വദതി) ഇപ്രകാരം വദന്നായിരിക്കുംസമയത്തിങ്കൽ (കൌശികേ) വിശ്വാമിത്രൻ (തൽക്ഷണോൽബുദ്ധരോഷപ്രസരകലുഷിതാക്ഷേ) അപ്പോഴുണ്ടായ രോഷവ്യാപ്തികൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഗന്തുകാമെ) ഗമിപ്പാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ (വാമദേവഃ) വാമദേവമഹർഷി (ഭയതരളിതചേതാഃ) ഭയംകൊണ്ടു ചഞ്ചലമനസ്സായിട്ടു (തനൂജപ്രേമപാശാനുബദ്ധം) പുത്രസ്നേഹമാകുന്ന കയറിനാൽ കെട്ടപ്പെട്ടവനായിരിക്കുന്ന (നൃപതിം) രാജാവിനോടു (ബഭാഷെ) പറഞ്ഞു.

സാ—ദശരഥൻ മഹർഷിയുടെ ഒരുമിച്ചു പുത്രന്മാരെ അയയ്ക്കുകയില്ലെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ മഹർഷി കോപിച്ചുപോകുവാനാരംഭിച്ച സമയത്തിങ്കൽ വാമദേവമഹർഷി രാജാവിന്നു വരുവാൻ പോകുന്ന ആപത്തിനെക്കരുതിയുള്ള ഭയംകൊണ്ടു ചഞ്ചലമനസ്സായിട്ടു പുത്രസ്നേഹപാശത്താൽ ബദ്ധനായ രാജാവിനോടു പറഞ്ഞു.

പ) ക്രിയാണാം രക്ഷായൈ ദശരഥമുപസ്ഥായ വിമുഖെ
മുനൌ വിശ്വാമിത്രേ ഭഗവതി ഗതേ സംപ്രതി ഗൃഹാൽ
തപോലെശക്ലേശാദുപശമിതവിഘ്നപ്രതിഭയെ
പ്രവൃത്തേയഷ്ടും വാ രഘുകുലകഥൈവാസ്തമയതെ. 79

വ്യാ—(ഭഗവതി) ഭഗവാനായ (വിശ്വാമിത്രെ=മുനൌ) വിശ്വാമിത്രനാകുന്ന മുനി (ക്രിയാണാം) കർമ്മങ്ങളുടെ (രക്ഷായൈ) രക്ഷക്കാ

യിക്കൊണ്ടു (ദശരഥം) ദശരഥനെ (ഉപസ്ഥായ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (വിമുഖെ) വിമുഖനായിട്ട് (സംപ്രതി) ഇപ്പോൾ (ഗുഹാൽ) ഗുഹത്തിങ്കൽ നിന്നു (ഗതെ) യാതനായി (തപോലെശക്ലേശാൽ) തപസ്സിന്റെ അല്പമായ നഷ്ടം ഹേതുവായിട്ട് (ഉപശമിതവിഘ്നപ്രതിഭയെ)നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ വിഘ്നഭയത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു(യഷ്ടും) യാഗംചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (പ്രവൃത്തേ=വാ) ആരംഭിക്കുന്ന സമയത്തിങ്കലാകട്ടെ (രഘുകുലകഥാ=ഏവ) രഘുകുലകഥതന്നെ (അസ്തമയതെ) അവസാനിക്കുന്നു.

സാ—ഭഗവാനായ വിശ്വാമിത്രമഹർഷി യാഗരക്ഷക്കായിക്കൊണ്ടു ദശരഥരാജാവിനെ പ്രാപിച്ചിട്ടു കാര്യം സാധിക്കാതെ ഇവിടെ നിന്നു മടങ്ങി ആശ്രമത്തിൽ ചെന്നു തപശ്ശക്തികൊണ്ടു് യജ്ഞവിഘ്നകാരികളായ രാക്ഷസന്മാരെ നശിപ്പിച്ചു യാഗം തുടങ്ങുവാനാരംഭിച്ചാൽ രഘുക്കളുടെ വംശകഥകൂടെ അവസാനിച്ചുപോകും.

പ) മായാമാനുഷവിഗ്രഹോഹരിരയം
ശ്രീരാമചന്ദ്രസ്സ്വയം
ഭ്രഭാരം പരിഹർത്തുമുദ്ധതതരൈർ—
ദ്വൈത്യൈരനേകൈഃ കൃതം
പുത്രോഭ്രൽ ഭവതസ്തതോ ദശരഥ—
ഭ്രാന്തിം പരിത്യജ്യ തം
ജ്ഞാത്വാ കൌശികയജ്ഞരക്ഷണകൃതേ
പ്രസ്ഥാപയ തൽസുതൌ. 80

വ്യാ—(മായാമാനുഷവിഗ്രഹഃ) മായാമാനുഷശരീരനായ (അയം=ശ്രീരാമചന്ദ്രഃ) ഈ ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ (ഹരിഃ=സ്വയം) ശ്രീനാരായണൻതന്നെയാകുന്നു. (ഉദ്ധതതരൈഃ) ഏറവും ഗർവിഷ്ഠന്മാരായ (അനേകൈഃ=ദ്വൈത്യൈഃ) അസംഖ്യം അസുരന്മാരാൽ (കൃതം) ചെയ്യപ്പെട്ടതായ (ഭ്രഭാരം) ഭ്രഭാരത്തെ (പരിഹർത്തും) കളയാനായിക്കൊണ്ടു (ഭവതഃ) അങ്ങയുടെ (പുത്രഃ) പുത്രനായിട്ടു (അഭ്രൽ) ഭവി

മ്മ. (ഹേ ദശരഥ) അല്ലയോ ദശരഥൻ! (തതഃ) അതുമൂലമായിട്ട (ഭ്രാന്തിം) പുത്രനെന്നുള്ള ഭ്രമത്തെ (പരിത്യജ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (തം) അവനെ (ജ്ഞാതവാ) അറിഞ്ഞിട്ട (കൌശികയജ്ഞരക്ഷണകൃതെ) വിശ്വാമിത്രന്റെ യാഗരക്ഷക്കുവേണ്ടി (തവൽസുതൌ) അങ്ങയുടെപുത്രൻമാരെ (പ്രസ്ഥാപയ) പറഞ്ഞയച്ചാലും.

സാ—ദശരഥാ! ശ്രീനാരായണൻ ശ്വവിഷ്ണുമാരായ അസുരന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ച് ഭൂഭാരത്തെ തീർക്കുവാനും, പുണ്യനിധിയായ അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടത്തെ സാധിപ്പിക്കുവാനും മായാമാനുഷവേഷം ധരിച്ച് അങ്ങയുടെ പുത്രനായിട്ടവതരിച്ചു. ഈ രാമൻ ആ വിഷ്ണുവാണെന്നുതന്നെ അറിഞ്ഞാലും. പുത്രഭ്രാന്തിയെ ഉപേക്ഷിച്ചു യാഗരക്ഷക്കായിക്കൊണ്ടു മുനിയുടെ കൂടെ പുത്രന്മാരെ അയച്ചാലും.

ഗ) ഇതിവാമദേവവചനാജ്ജനിതപശ്ചാത്താപഃ തൽക്ഷണാപനീതതനയവിരഹഖേദമയമായാതിരസ്കരണീകഃ സഹൃദയവിയൽപഥപ്രകാശിതതത്ത്വബോധേന്ദുരൈന്ദ്രമതേയഃ സസംഭ്രമം രാമലക്ഷ്മണാവുപാനീയ വിനയബന്ധുരം മുനയെ പ്രായഛൽ. 81

വ്യാ—(ഐന്ദ്രമതീയഃ) ഇന്ദുമതീപുത്രനായ ദശരഥൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (വാമദേവവചനാജ്ജനിതപശ്ചാത്താപഃ) വാമദേവന്റെ വാക്കുകൊണ്ടുണ്ടായ പശ്ചാത്താപത്തോടുകൂടിയവനായി (തൽക്ഷണാപനീതതനയവിരഹഖേദമയമായാതിരസ്കരണീകഃ) ആ ക്ഷണത്തിങ്കൽ കളയപ്പെട്ടതായ പുത്രവിരഹദുഃഖസ്വരൂപമാകുന്ന മായയവനികയോടുകൂടിയവനായി (സഹൃദയവിയൽപഥപ്രകാശിതതത്ത്വബോധേന്ദുഃ) തന്റെ മനസ്സാകുന്ന ആകാശത്തിൽ പ്രകാശിക്കപ്പെട്ടതായ തത്ത്വജ്ഞാനമാകുന്ന ചന്ദ്രനോടുകൂടിയവനായിട്ട (സസംഭ്രമം) പരിഭ്രമത്തോടുകൂടിയവണ്ണം (രാമലക്ഷ്മണൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ (ഉപാനീയ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നിട്ട് (വിനയബന്ധുരം) വിനയംകൊണ്ടുമനോഹരമായവണ്ണം (മുനയെ) മഹർഷിക്കായിക്കൊണ്ടു (പ്രായഛൽ) പ്രദാനംചെയ്തു.

സാ—ഇന്ദുമതീപുത്രനായ ദശരഥൻ ഇപ്രകാരമുള്ള വാമദേവമഹർഷിയുടെ വാക്കിനെ കേട്ട സമയത്തിങ്കൽ പുത്രവിരഹദുഃഖസ്വ

രൂപമാകുന്ന മായാബന്ധത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു തത്വജ്ഞാനത്തോടുകൂടെ മഹർഷി എന്തുചെയ്യുമോ എന്നറിയാതെ പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടും താൻ ആലോചിക്കാതെ പറഞ്ഞതിനെക്കരിച്ചു പശ്ചാത്തപിച്ചുകൊണ്ടും രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്ന ഏറ്റവും ബഹുമാനത്തോടുകൂടെ വിശ്വാമിത്രമുനിക്കു കൊടുത്തു.

പ) ബാല്യാനുരൂപശരചാപവിരാജമാനൌ
സാനന്ദമന്ദഗമനൌ ഭുവനൈകവീരൌ
തൌ വീക്ഷ്യ രാജതനയൌ വിനയാഭിരാമൌ
സന്തോഷപോഷവിവശോജനി ഗാധിസൂനുഃ. 82

വ്യാ== (ഗാധിസൂനുഃ) വിശ്വാമിത്രൻ (ബാല്യാനുരൂപശരചാപവിരാജമാനൌ) ബാല്യത്തിനു ചേർന്നതായ ശരചാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭമാനന്മാരായും (സാനന്ദമന്ദഗമനൌ) ആനന്ദത്തോടുകൂടിയും വണ്ണവും സാവധാനവുമായ നടപ്പോടുകൂടിയവരും (ഭുവനൈകവീരൌ) ലോകവീരന്മാരുമായ (തൌ=രാജതനയൌ) ആ രാജപുത്രന്മാരെ (വീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട് (സന്തോഷപോഷവിവശഃ) സന്തോഷാധിക്യത്താൽ പരവശനായിട്ട് (അജനി) ജനിച്ചു.

സാ--കുട്ടി പ്രായത്തിനു ചേർന്നതായ ബാണചാപങ്ങളെ ധരിച്ചവരും സന്തോഷത്തോടുകൂടെ സാവധാനത്തിൽ നടക്കുന്നവരുംലോകവീരന്മാരുമായ ആ രാജകുമാരന്മാരെ കണ്ടിട്ടു വിശ്വാമിത്രമഹർഷി ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടനായി ഭവിച്ചു.

ഗ) സച പ്രമോദാശ്രുപ്രസരനിരുദ്ധകണ്ഠശ്ച ഭൂപതിമിദമഭാഷത. 83

വ്യാ--(സഃ=ച) അദ്ദേഹവും (പ്രമോദാശ്രുപ്രസരനിരുദ്ധകണ്ഠഃ ച) സന്തോഷാശ്രുപ്രവാഹത്താൽ രോധിക്കപ്പെട്ട കണ്ഠത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (ഭൂപതിം) ഭൂപതിയോട (ഇദം) ഇതിനെ (അഭാഷത) പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹവും സന്തോഷാധിക്യം ഹേതുവായിട്ട് ഗൽഗദത്തോടുകൂടെ ഇതിനെ പറഞ്ഞു.

പ) രാജൻ മാനവവംശമൌക്തികമണേ
ലോകത്രയീപാലകൌ
ദിവ്യാസ്ത്രൈസ്തവ ബാലകൌ ജനയിതും
ദുർവാരവീര്യോദയൌ
ഭ്രയോഘാതയിതുഞ്ച ദേവയജന-
പ്രക്ഷോഭി രക്ഷോബലം
നേഷ്യാമോവയമാശ്രമം സപയമിമൌ
തൽ സന്തുഭവ്യാനി വഃ. 81

വ്യാ—(ഹേ, മാനവവംശമൌക്തികമണെ) മാനവവംശത്തിനു മുത്തുരത്നമായുള്ളോവേ! (രാജൻ) രാജാവ് (ലോകത്രയീപാലകൌ) ത്രൈലോക്യത്തെ രക്ഷിക്കുന്നവരായ (തവ) അങ്ങയുടെ (ഇമൌ) ഈ (ബാലകൌ) ബാലന്മാരെ (ദിവ്യാസ്ത്രൈഃ) ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ദുർവാരവീര്യോദയൌ) അനിവാര്യമായ വീര്യാഭിവൃദ്ധിയോടുകൂടിയവരാക്കി (ജനയിതും) ജനിപ്പിക്കാനായിക്കൊണ്ടും (ഭ്രയഃ) പിന്നെ (ദേവയജനപ്രക്ഷോഭി) ദേവയജ്ഞത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതായ (രക്ഷോബലം) രാക്ഷസസൈന്യത്തെ (ഘാതയിതും) നശിപ്പിക്കാനായിക്കൊണ്ടും (വയം) ഞങ്ങൾ (സപയം) താന്തന്നെ (ആശ്രമം) ആശ്രമത്തിലേക്കു (നേഷ്യാമഃ) കൊണ്ടുപോകുന്നു. (തൽ) അതുഹേതുവായിട്ടു (വഃ) നിങ്ങൾക്കു (ഭവ്യാനി) മംഗളങ്ങൾ (സന്തു) ഭവിക്കട്ടെ.

സാ— അല്ലയോ മനുവംശശ്രേഷ്ഠനായുള്ളോവെ ദശരഥൻ! ത്രൈലോക്യത്തെ രക്ഷിപ്പാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ളവരായ അങ്ങയുടെ ഈ പുത്രന്മാരെ ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങളെ ഉപദേശിച്ചു് ആരാലും തടുക്കാൻ കഴിയാത്ത പരാക്രമമുള്ളവരാക്കിച്ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടും പിന്നിട്ടു് ദേവയജ്ഞത്തെ തടയുന്ന രാക്ഷസരെ നിഗ്രഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടുമാണു് ആശ്രമത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതു്. അതുകൊണ്ടു് അങ്ങേക്കു് ശ്രേയസ്സു ഭവിക്കട്ടെ.

സമാപ്തയജ്ഞശ്ച പുനഃ-അഹം തെ രാമലക്ഷ്മണൌ
സത്യമേതൽ പ്രദാസ്യാമി ന ചിന്താം കർത്തുമർഹസി. 85

വ്യാ— (അഹം) ഞാൻ (സമാപ്തയജ്ഞഃ) യാഗം കഴിച്ചതിനു ശേഷം (രാമലക്ഷ്മണൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ (തെ) അങ്ങേക്കായി

ക്കൊണ്ട് (പ്രദാസ്യാമി) പ്രദാനംചെയ്യുന്നുണ്ട് (ഏതൽ=സത്യം) ഇതു സത്യമാകുന്നു (ചിന്താം=കർത്തും) ചിന്തയെ ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (ന=അർഹസി) യോഗ്യനാകുന്നില്ല.

സാ— ദശരഥാ! യാഗം കഴിഞ്ഞാൽ ഉടൻതന്നെ അങ്ങുക്കു രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ കൊണ്ടുവന്നുതന്നുകൊള്ളാം. എന്റെ ഈ വാക്യം സത്യമാകുന്നു. അങ്ങ് മനോരാജ്യം വിചാരിച്ചു ദുഃഖിക്കരുത്.

ഗ— ഇതി പ്രമോദമാനഹൃദയൊ വിനയവിശേഷാഭിരാമൌ കുമാരൌ വയോനുരൂപശരശരാസനഭാസുരകരാംബുജാവുപാദായ ഭഗവാൻ വിശ്വാമിത്രസ്സ്വാശ്രമം പ്രതി പ്രതിഷ്ഠത. 86

വ്യാ— (ഇതി) ഇപ്രകാരം (പ്രമോദമാനഹൃദയേ:) സന്തുഷ്ടമനസ്സായ (ഭഗവാൻ=വിശ്വാമിത്രഃ) ഭഗവാനായ വിശ്വാമിത്രൻ (വിനയവിശേഷാഭിരാമൌ) വിനയാധിക്യം ഹേതുവായിട്ട് മനോഹരന്മാരും (വയോനുരൂപശരശരാസനഭാസുരകരാംബുജൌ) പ്രായത്തിനനുരൂപങ്ങളായ ബാണചാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ കരാരവിന്ദങ്ങളോടുകൂടിയവരുമായ (കുമാരൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ (ഉപാദായ) സ്വീകരിച്ചിട്ട് (സ്വാശ്രമംപ്രതി) തന്റെ ആശ്രമത്തെക്കുറിച്ചു (പ്രതിഷ്ഠത) പുറപ്പെട്ടു.

സാ— ഇപ്രകാരം രാജാവിനോടു യാത്ര പറഞ്ഞതിനു ശേഷം, പ്രായത്തിനു ചേർന്നതായ ബാണചാപങ്ങളെ ധരിച്ചവരും ഏറ്റവും വിനയാന്വിതന്മാരുമായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ സ്വീകരിച്ച ഭഗവാനായ വിശ്വാമിത്രൻ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ തന്റെ പർണ്ണശാലയിലേക്കു യാത്ര പുറപ്പെട്ടു.

താവൽ പൌരവിലാസിനീകരതലവ്യാകീർണ്ണലാജാങ്കിതാം
വീഥീമുജ്ജ്വലപൂർണ്ണകുംഭനിചിതാമാലോലമാലാകുലാം
ഉല്ലംഘ്യ പ്രതിരുദ്ധബാഷ്പസലിലക്ലിന്നൈഃ പ്രജാലോചനൈ-
രാപീതോ മുനിമന്വയായ ശനകൈർബ്ബാലോ രഘൂണാംപതിഃ.

വ്യാ— (താവൽ) അപ്പോൾ (രഘൂണാം=പതിഃ) രഘുനാഥനായ (ബാലഃ) ബാലൻ (പൌരവിലാസിനീകരതലവ്യാകീർണ്ണലാജാങ്കിതാം) പുരസ്ത്രീകളുടെ കൈകളാൽ വിതറപ്പെട്ട മലരുകളെക്കൊണ്ട് അടയാളപ്പെട്ടതും (ഉജ്ജ്വലപൂർണ്ണകുംഭനിചിതാം) ശോഭമാനങ്ങളായ പൂ

ണ്ണകലശങ്ങളാൽ വ്യാപ്തയും (ആലോലമാലാകുലാം) ഇളകുന്ന മാലാ സമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ (വീഥീം) രാജമാർഗ്ഗത്തെ (ഉല്ലംഘ്യ) അതിക്രമിച്ചിട്ട് (പ്രതിരുദ്ധബാഷ്പസലിലക്ലിന്നൈഃ) തടയപ്പെട്ട നയന ജലങ്ങളെക്കൊണ്ട് നനയപ്പെട്ടതായ (പ്രജാലോചനൈഃ) പ്രജകളുടെ കണ്ണുകളാൽ(ആപീതഃ)പാനംചെയ്യപ്പെട്ടവനായിട്ട്(ശനകൈഃ) സാവധാനത്തിൽ (മുനിം) മുനിയെ (അനുയയൗ) അനുയാനം ചെയ്തു.

സാ— മുനി യാത്രപുറപ്പെട്ട സമയത്തിങ്കൽ രഘുനാഥനായ രാമഭദ്രൻ, പുരസ്ത്രീകളാൽ മലരു വഷിക്കപ്പെട്ടതും പൂർണ്ണകലശങ്ങൾ, വെച്ചിട്ടുള്ളതും, അനേകം മാലകൾ, തൂക്കിട്ടുള്ളതുമായ രാജമാർഗ്ഗത്തെ അതിക്രമിച്ച് വിഷാദഃഖിതന്മാരായ പ്രജകളാൽ നോക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് സാവധാനത്തിൽ മഹർഷിയുടെ പിന്നാലെ പോയി.

ബലേന തപസാം ലബ്ധേ ബലേതൃതിബലേതി ച
വിദ്യേതേ മയി കാകുൽസ്ഥ വിദ്യേതെ വിതരാമി തേ. 88

വ്യാ— (തപസാം=ബലേന=ലബ്ധേ) തപസ്സുകളുടെ ശക്തിയാൽ കിട്ടപ്പെട്ട (ബലാ=ഇതി=അതിബലാ)ഇതി ബലാ എന്നും അതിബലാ എന്നും പേരുള്ള (വിദ്യേ) വിദ്യകൾ (മയി) എങ്കൽ (വിദ്യേതെ) പ്രാപിക്കുന്നു (തെ) അവയെ (തെ) അങ്ങക്കായിക്കൊണ്ട് (വിതരാമി) തരുന്നുണ്ട്.

സാ—വിശ്വാമിത്രമഹർഷി, അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട കാലെ വഴി പോയതിന്നു ശേഷം കുമാരന്മാർക്ക് ക്ഷുൽപിപാസകളുണ്ടെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു. രാമ! എനിക്കു തപശ്ശക്തികൊണ്ട് ബലാ എന്നും അതി ബലാ എന്നും പേരുള്ള രണ്ടു മന്ത്രങ്ങൾ കിട്ടീട്ടുണ്ട് അവയെ ഞാൻ അങ്ങക്കുപദേശിക്കാം. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞ് രാമലക്ഷ്മണന്മാർക്കു ബലാതിബലകളാകുന്ന മന്ത്രങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പിച്ചു.

അസ്മിൻ പുരാ പുരഭിദഃ പരമേശ്വരസ്യ
ഫാലാന്തരാളനയനജ്വലനേ മനോജ്ഞഃ
സദ്യഃ പ്രപദ്യ ശലഭത്വമമുഷ്മദംഗം
തസ്മാദമും ജനപദം വിദുരംഗസംജ്ഞം. 89

വ്യാ—(അസ്മിൻ) ഇവിടെവെച്ച് (പുരാ) പണ്ട് (മനോജ്ഞഃ)

കാമദേവൻ (പുരഭിദഃ-പരമേശ്വരസ്യ) പുരാന്തകനായ പരമേശ്വരന്റെ (ഫാലാന്തരാളനയനജ്വലനെ) മൂന്നാംതൃക്കണ്ണിലുള്ള അഗ്നിയിൽ (ശലഭത്വം) ഇയ്യാമ്പാറ്റയുടെ അവസ്ഥയെ (പ്രപദ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (സദ്യഃ) വേഗത്തിൽ (അംഗം) ശരീരത്തെ (അമുഞ്ചൽ) ഉപേക്ഷിച്ച (തസ്മാൽ) അതു ഹേതുവായിട്ട് (അമും=ജനപദം) ഈ ദേശത്തെ (അംഗസംജ്ഞം) അഗം, എന്ന പേരോടുകൂടെ (വിദുഃ) അറിയുന്നു.

സാ—ഇവിടെവെച്ചു പണ്ടു കാമദേവൻ പരമേശ്വരന്റെ മൂന്നാംതൃക്കണ്ണിലുള്ള അഗ്നിയിൽ വീണ് ഇയ്യാമ്പാറ്റയെപ്പോലെ അംഗത്തെ ഉപേക്ഷിക്കകൊണ്ടു ഈ ദേശത്തെ ജനങ്ങൾ അംഗദേശമെന്നു പറയുന്നു.

ഗ) തദനു മാനസസരഃപ്രസൃതാം സരയൂമതിക്രമ്യ തത്ര വൃത്രവധപ്രവൃദ്ധവൃദ്ധശ്രവഃപങ്കക്ഷാളനലബ്ധമലയോർമ്മലദകരൂശനാമ്നോർജ്ജനപദയോസ്സീമ്നി കൃതപദയോർദ്ദാശരഥ്യോർമ്മുനിരിദമവാദീൽ.

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (മാനസസരഃപ്രസൃതാം) ഗംഗയിൽ നിന്നു ഒഴുകിവരുന്ന (സരയൂം-അതിക്രമ്യ) സരയൂനദിയെ കടന്നിട്ട (തത്ര) അവിടെ (വൃത്രവധഃപ്രവൃദ്ധവൃദ്ധശ്രവഃപങ്കക്ഷാളനലബ്ധമലയോഃ) വൃത്രാസുരനെക്കൊന്നതുകൊണ്ടു ഏറ്റവും വർദ്ധിച്ചതായ ഇന്ദ്രദോഷത്തെ ക്ഷാളനംചെയ്കയാൽ പ്രാപ്തമായ ദോഷത്തോടുകൂടിയവയും (മലദകരൂശനാമ്നോഃ) മലദമെന്നും കരൂശമെന്നും പേരോടുകൂടിയതുമായ (ജനപദയോഃ) ദേശങ്ങളുടെ (സീമ്നി) അവധിയിൽ (ദാശരഥ്യോഃ) രാമലക്ഷ്മണന്മാർ (കൃതപദയോഃ) കാൽവെച്ച സമയത്തിങ്കൽ (മുനിഃ) മഹർഷി (ഇദം) ഇതിനെ (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—തദനന്തരം രാമലക്ഷ്മണന്മാർ മാനസസരസ്സിൽനിന്നു ഒഴുകിവരുന്ന സരയു കടന്നു, ഇന്ദ്രൻ വൃത്രാസുരനെക്കൊന്ന പാപത്തെ അവിടെ വച്ചുകളകകൊണ്ടു ദോഷം പറ്റിയതും, മലദമെന്നും കരൂശമെന്നും പേരോടുകൂടിയതുമായ ദേശങ്ങളുടെ അതൃത്തിയിൽ കാലു വച്ചപ്പോൾ മഹർഷി അവരോടിങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

പ) അമുഷ്മിൻ കാന്താരെ വിവൃതവദനാ
ദൃക്പഥഗതാൻ
സമസ്താൻ സത്വൗഘാൻ കബളയതി
കാചിന്നിശിചരീ

സുകേതോർയ്യക്ഷസ്യ പ്രഥമദുഹിതാ
സുന്ദഗൃഹിണീ
പ്രപേദേ ക്രവ്യാത്വം കലശഭവശാ-
പേന സസുതാ. 91

വ്യാ - (സുകേതോഃ=യക്ഷസ്യ=പ്രഥമദുഹിതാ) സുകേതുവാകുന്ന യക്ഷന്റെ പ്രഥമപുത്രിയും (സുന്ദഗൃഹിണീ) സുന്ദന്റെ ഭാര്യയുമായ യാതൊരു യക്ഷസ്ത്രീ (സസുതാ) പുത്രനോടുകൂടെ (കലശഭവശാപേന) അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ശാപം ഹേതുവായിട്ട് (ക്രവ്യാത്വം) രാക്ഷസാവസ്ഥയെ (പ്രപേദെ) പ്രാപിച്ചുവൊ (വിവൃതവദനാ) വിശാലവക്ത്രയായ (കാചിൽ=നിശിചരീ) ആ ഒരു രാക്ഷസി (അമുഷ്മിൻ=കാന്താരെ) ഈ വനത്തിൽ (ദൃക്പഥഗതാൻ) ദൃഷ്ടിമാർഗ്ഗത്തെപ്രാപിക്കുന്ന (സമസ്താൻ=സത്വൗഘാൻ) സകല ജീവികളേയും (കബളയതി) ഭക്ഷിക്കുന്നു.

സാ - സുകേതുവാകുന്ന യക്ഷന്റെ പ്രഥമപുത്രിയും സുന്ദന്റെ ഭാര്യയുമായ താടക പുത്രനായ മാരീചനോടുകൂടെ അഗസ്ത്യമുനിയെ ഭയപ്പെടുത്തുക ഹേതുവായിട്ട അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശാപംകൊണ്ടു രാക്ഷസാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ച് ഈ വനത്തിൽ വന്നു ദൃഷ്ടിമാർഗ്ഗത്തെപ്രാപിക്കുന്ന എല്ലാ ജീവികളേയും ഭക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു താമസിക്കുന്നു.

പ) താടകാവനമുപേത്യ തന്നുനേ-
ജ്ജ്യായസോമുഖമവേക്ഷ്യ തൽക്ഷണം
ലക്ഷ്മണോഥ കൃതലക്ഷണാഗ്രണീ
ർജ്ജ്യാരവേണ ജഗതീമകമ്പയൽ. 92

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (കൃതലക്ഷണാഗ്രണീഃ) ലക്ഷ്മണയു

കനന്മാരുടെ അഗ്രഗനായ (ലക്ഷ്മണഃ) ലക്ഷ്മണൻ (താടകാവനം=ഉപേത്യ) താടകാവനത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ട് (തനുനേഃ=ജ്യായസഃ=മുഖം=അവേക്ഷ്യ) ആ മുനിയുടെയും ജേഷ്ഠൻറെയും മുഖത്തെ കണ്ടിട്ട് (ജാരയേണ) ഞാണൊലികൊണ്ടു (ജഗതീം) ഭൂമിയെ (അകമ്പയൽ) എളക്കി.

സാ—ഏറ്റവും ലക്ഷണയുക്തനായ ലക്ഷ്മണൻ താടകാവനത്തിൽ ചേന്നതിനുശേഷം മുനിയുടെയും ജേഷ്ഠൻറെയും അഭിപ്രായമറിഞ്ഞ് ഞാണൊലികൊണ്ടു ഭൂമിയെ ഇളക്കി.

പ) രൌദ്രം ജ്യാനിനദം നിശമ്യ സുതരാം
സുപ്താ സുകേതോസ്സുതാ
ബുദ്ധ്യാ ബുദ്ധിമതീ കിമേതദിതി മേ
ഘോരേ വനേ ശ്രൂയതേ

ഇത്ഥം ക്രോധവശാദതീവ വികൃതാ
ഘോരാനനാ രാക്ഷസീ
ഗർജ്ജന്തീ ഗഗനസ്പൃശാ പ്രതിഭയ-
ദ്ധ്വാനേന ശീഘ്രോത്ഥിതാ. 98

വ്യാ—(സുതരാം=സുപ്താ) ഏറ്റവും ഉറങ്ങുന്നവളും (രാക്ഷസീ) രാക്ഷസിയുമായ (സുകേതോഃ=സുതാ) സുകേതുവിൻറെ പുത്രി (രൌദ്രം=ജ്യാനിനദം=നിശമ്യ) ഗംഭീരമായ ഞാണൊലി കേട്ട് (ബുദ്ധ്യാ=ബുദ്ധിമതീ) ഉണർന്നു തെളിഞ്ഞ ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവളായി (ഘോരേ=വനേ) ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ (ഏതൽ=കിം=ശ്രൂയതെ) ഇതു എന്തു കേൾക്കുന്നു (ഇത്ഥം=ക്രോധവശാൽ) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു കോപം ഹേതുവായിട്ട് (അതീവ=വികൃതാ) ഏറ്റവും വിരൂപയും (ഘോരാനനാ) ഭയങ്കരവക്ത്രയുമായി (ഗഗനസ്പൃശാ=പ്രതിഭയ ദ്ധ്വാനേന) ആകാശം മുട്ടുന്ന ഭയങ്കരശബ്ദത്തോടുകൂടെ (ഗർജ്ജന്തീ) അലറിക്കൊണ്ട് (ശീഘ്രോത്ഥിതാ) വേഗം എഴുന്നേറ്റു.

സാ— ഏറ്റവും ഉറങ്ങുന്നവളും സുകേതുവിൻറെ പുത്രിയും മുനിശാപംകൊണ്ടു രാക്ഷസിയുമായ താടക ഗംഭീരമായ ഞാണൊലി

കേട്ട് ഉണർന്ന് തെളിഞ്ഞ ബുദ്ധിയോടുകൂടെ ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ ഈ കോലാഹലത്തിനു കാരണം എന്ത് എന്നിപ്രകാരം വിചാരിച്ചു കോപാധിക്യം ഹേതുവായിട്ട് ഏറ്റവും വികൃതരൂപവും ഭയങ്കരവക്രതയുമായിട്ട് ആകാശം മുട്ടുന്ന വിധത്തിൽ വലിയ ശബ്ദത്തോടുകൂടെ അലറിക്കൊണ്ടു വേഗം എഴുന്നേറ്റു.

ഗ) മദ്ധ്യേമഹാടവി ഘോരതരവിഷ്ഫാരശ്രവണസ്ഥായമാനരോഷഭരദുഷ്പ്രേക്ഷ്യാകൃതിരഭ്രംലിഹശരീരാ രഭസചവ്യമാണതാപസജനരുധിരസ്രവാർദ്രീകൃതസ്തനഭാഗാ മഹാമായസ്യ മാരീചസ്യ ജനനീ തേഷാമദ്ധ്വാനമുൽകടധ്വാനമരൌത്സീൽ.

വ്യാ— (മദ്ധ്യേമഹാടവി) മഹാവനമദ്ധ്യത്തിൽ (ഘോരതരവിഷ്ഫാരശ്രവണസ്ഥായമാനരോഷഭരദുഷ്പ്രേക്ഷ്യാകൃതിഃ) ഏറ്റവും ഘോരമായ ധനുർദ്ധ്വാനത്തിന്റെ ശ്രവണംകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച കോപാധിക്യത്താൽ ദുഷ്പ്രേക്ഷ്യമായ ആകാരത്തോടുകൂടിയവളും (അഭ്രംലിഹശരീരാ) മേഘങ്ങളെ സ്പർശിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവളും (രഭസചവ്യമാണതാപസജനരുധിരസ്രവാർദ്രീകൃതസ്തനഭാഗാ) വേഗത്തിൽ ചവയ്ക്കുന്ന, മഹർഷിമാരുടെ രക്തപ്രവാഹംകൊണ്ടു നനഞ്ഞ കുടവായയോടുകൂടിയവളും (മഹാമായസ്യ=മാരീചസ്യ=ജനനീ) വലിയ മായാവിയായ മാരീചന്റെ അമ്മ (തേഷാം=അദ്ധ്വാനം) അവരുടെ മാർഗ്ഗത്തെ (ഉൽകടധ്വാനം) വലിയ ശബ്ദത്തോടുകൂടെ (അരൌത്സീൽ) തടുത്തു.

സാ—ഗംഭീരമായ ധനുർദ്ധ്വാനശ്രവണം ഹേതുവായിട്ടു വർദ്ധിച്ച രോഷഭരംകൊണ്ടു ഭയങ്കരാകൃതിയും വേഗത്തിൽ മഹർഷിമാരുടെ ശരീരത്തെ കടിച്ചുചവയ്ക്കുമ്പോൾ ഒഴുകുന്ന ചോരകൊണ്ടു നനഞ്ഞ കുടവായയോടുകൂടിയവളും വലിയ മായയുള്ള മാരീചന്റെ അമ്മയുമായ താടക ഒരുക്കെ അലറിക്കൊണ്ടു അവരുടെ വഴി തടുത്തു.

(പ ഏഷാ സാ താടകാ നാമ രാക്ഷസീ പിശിതാശനാ
കാമരൂപാ ദുരാചാരാ വദ്ധ്യേഷാ സർവ്വഥാ തവയാ. 91

വ്യാ—(താടകാ=നാമ=സാ=രാക്ഷസീ) താടകാ എന്നു പേരായ ആ രാക്ഷസി (ഏഷാ) ഇവളാകുന്നു. (പിശിതാശനാ) മാംസത്തെ ഭ

ക്ഷിക്കുന്നവളും (കാമരൂപാ) ഇഷ്ടംപോലെ ശരീരത്തെ മാറുവാൻ കഴിയുന്നവളും (ദുരാചാരാ) ദുഷ്ടാചാരയുമായ (ഏഷാ) ഇവൾ (തവയാ) അങ്ങയാൽ (സർവ്വഥാ) സർവ്വപ്രകാരേണയും (വദ്ധ്യാ) നിഗ്രഹിക്കപ്പെടേണ്ടവളാകുന്നു.

സാ—താടക വഴി തടഞ്ഞപ്പോൾ വിശ്വാമിത്രൻ ശ്രീരാമനോട് പറഞ്ഞു: രാമാ! ഞാൻ മുമ്പു പറഞ്ഞ താടകയാകുന്ന രാക്ഷസി ഇവളാണു. മാംസാശിനിയും മായയുള്ളവളും ദുഷ്ടാചാരയുമായ ഇവളെ നിഗ്രഹിച്ചാലും.

പ) അവദ്ധ്യാസ്സർവ്വഥാ നാര്യ്യഃ നരൈശ്ശാസ്ത്രാനുഗാമിഭിഃ
തസ്മാന്നൈനാം ഹനിഷ്യാമി രാക്ഷസീമകൃതാഗസീ. 96

വ്യാ - (ശാസ്ത്രാനുഗാമിഭിഃ=നരൈഃ) ശാസ്ത്രത്തെ അനുസരിച്ചു നടക്കുന്ന ജനങ്ങളാൽ (സർവ്വഥാ) സർവ്വപ്രകാരേണയും (നാര്യ്യഃ) സ്ത്രീകൾ (അവദ്ധ്യാഃ) വദ്ധ്യകളല്ല (തസ്മാൽ) അതുഹേതുവായിട്ട് (അകൃതാഗസീം) അപരാധം ചെയ്യാത്തവളായ (ഏനാം=രാക്ഷസീം) ഈ രാക്ഷസിയെ (ന=ഹനിഷ്യാമി) ഞാൻ നിഗ്രഹിക്കില്ലാ.

സാ—മുനിയുടെ വാക്കു കേട്ട ശ്രീരാമൻ പറഞ്ഞു: മുനെ, ശാസ്ത്രത്തെ അനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നവർ ഒരിക്കലും സ്ത്രീകളെ നിഗ്രഹിക്കയില്ലാ. അതുകൊണ്ടു അപരാധം ചെയ്യാത്തവളായ ഈ രാക്ഷസിയെ ഞാൻ നിഗ്രഹിക്കയില്ല.

പ) മാമൈവം വദ കാകുൽസ്ഥ നൈഷാ കാരുണ്യഭാജനം
ക്ഷത്രിയാണാം വിശേഷേണ ധർമ്മോയം ദുഷ്ടശാസനം. 97

വ്യാ—(ഹേ കാകുൽസ്ഥ=൨=മാ=ഏവം=വദ) അല്ലയോ രാമ, ഇപ്രകാരം പറയരുതേ; പറയരുതേ. (ഏഷാ=ന=കാരുണ്യഭാജനം) ഇവൾ കരുണക്കു പാത്രമല്ലാ. (അയം=ദുഷ്ടശാസനം) ഈ ദുഷ്ടനിഗ്രഹം (വിശേഷേണ) വിശേഷിച്ചും (ക്ഷത്രിയാണാം) ക്ഷത്രിയർക്കു (ധർമ്മഃ) ധർമ്മമാകുന്നു.

സാ—മഹർഷി ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു: രാമാ! ഇങ്ങിനെ പറ

യരുതു്. ഇവൾ ദയയ്ക്കു പാത്രമല്ലാ. ഈ ദുഷ്ടനിഗ്രഹം ക്ഷത്രിയർക്കു ധർമ്മമാകുന്നു.

പ) ഗുർവ്വാദേശാദേവ നിർമ്മീയമാണൊ
നാധർമ്മായ സ്ത്രീവധോപി സ്ഥിതോയം
അദ്യ സ്ഥിത്വാ ശ്വോഗമിഷ്യത്ഭിരല്പൈ
ർല്ലജ്ജ്യാസ്മാഭിർമ്മീലിതാക്ഷൈർജ്ജിതൈവ. 98

വ്യാ—(ഗുർവ്വാദേശാൽ-ഏവ) ഗുരുവിന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടുതന്നെ (നിർമ്മീയമാണഃ) ചെയ്യുന്നതായ (അയം=സ്ത്രീവധഃ) ഈ സ്ത്രീവധം (അധർമ്മായ) പാപത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ന=സ്ഥിതഃ) പ്രാപ്തമല്ല (അദ്യ=സ്ഥിത്വാ) ഇന്നിരുന്നു് (ശ്വഃ ഗമിഷ്യത്ഭിഃ) നാളെ മരിച്ചുപോകുന്നവരും (അല്പൈഃ) അല്പന്മാരുമായ (അസ്മാഭിഃ) ഞങ്ങളാൽ (മീലിതാക്ഷൈഃ) കണ്ണടക്കുന്നവരായിട്ടു് (ലജ്ജാ=ജിതാ=ഏവ) ലജ്ജയെ ജയിക്കപ്പെടുന്നുതന്നെ.

സാ—ഗുരുവിന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു ചെയ്യുന്ന ഈ സ്ത്രീവധം അധർമ്മമാവില്ലാ. ഇന്നു ജീവിച്ചു് നാളെ മരിച്ചുപോകുന്നവരും നിസ്സാരന്മാരുമായ ഞങ്ങൾ കണ്ണടച്ചുകൊണ്ടു് തന്നെ ലജ്ജയെ ജയിച്ചുകൊള്ളാം.

പ) ദീർഘ്രം പ്രജാഭിരതികൌതുകിനീഭിരാഭി
രസ്മിന്നകീർത്തിപടഹേ മമ താഡ്യമാനേ
ജ്യോതിർമ്മയേന വപുഷാ ജഗദന്തസാക്ഷീ
ലജ്ജിഷ്യതേ കുലഗുരുർഭഗവാൻ വസിഷ്ഠഃ. 99

വ്യാ—(മമ) എന്റെ (അസ്മിൻ=അകീർത്തിപടഹെ) ഈ ദുർയ്യശസ്സാകുന്ന പെരുമ്പറ (അതികൌതുകിനീഭിഃ) ഏററവും കൌതുകത്തോടുകൂടിയ (ആഭിഃ=പ്രജാഭിഃ) ഈ പ്രജകളാൽ (ദീർഘ്രം=താഡ്യമാനെ) എല്ലായിടത്തും കൊട്ടിഘോഷിക്കുമ്പോൾ (ജ്യോതിർമ്മയേന=വപുഷാ) തേജസ്വരൂപമായ ശരീരംകൊണ്ടു (ജഗദന്തസാക്ഷീ) ലോകാവസാനത്തിന്നു സാക്ഷിയും (കുലഗുരുഃ) കുലഗുരുവും (ഭഗവാൻ) ഭഗവാനുമായ (വസിഷ്ഠഃ) വസിഷ്ഠൻ (ലജ്ജിഷ്യതെ) ലജ്ജിക്കും.

സാ— എന്നെ ദുഷ്പശസ്സാകുന്ന പെരുമ്പറയെ ജനങ്ങൾ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ എല്ലായിടത്തും കൊട്ടിഘോഷിക്കുമ്പോൾ ജ്യോതിസ്വരൂപമായ ശരീരത്തോടുകൂടെ ലോകാവസാനംവരെ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവനും കുലഗുരുവുമായ വസിഷ്ഠമഹർഷി ലജ്ജിക്കും. അതു കൊണ്ടു ഞാൻ ഇവളെ നിഗ്രഹിക്കയില്ല.

പ) മീമാംസതെ കിമായ്യോയം കൌശികേപ്യനുശാസതി
വാചമേഷാമൃഷീണാം തു ശാസ്ത്രമേവാനുവർത്തതെ. 100

വ്യാ— (കൌശികെ=അനുശാസതി=അപി) വിശ്വാമിത്രമഹർഷി നിർബ്ബന്ധിക്കുമ്പോഴും(അയം=ആര്യഃ)ഈ ആര്യൻ(മീമാംസതെ=കിം) തർക്കിക്കുന്നുവൊ— (ശാസ്ത്രം)ശാസ്ത്രം(ഏഷാം=ഋഷീണാം) ഈ മുനികളുടെ (വാചം=ഏവ) വാക്കിനെത്തന്നെ (അനുവർത്തതെ) അനുസരിക്കുന്നു.

സാ— മഹർഷിയും ഭഗവാനുംകൂടി തർക്കിച്ചുനിൽക്കുമ്പോൾ ലക്ഷ്മണൻ ഭഗവാനോടു പറഞ്ഞു. ജ്യേഷ്ഠനായ അങ്ങ് വിശ്വാമിത്രമഹർഷി ഇവളെ നിഗ്രഹിക്കുവാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കുമ്പോൾ ശാസ്ത്രനിഷിദ്ധമെന്നു വാദിക്കുന്നുവൊ? ശാസ്ത്രം ഇങ്ങിനെയുള്ളമഹർഷിമാരുടെ വാക്കിനെത്തന്നെയല്ലെ? അനുസരിക്കുന്നത്.

പ) ഉച്ഛ്രിതൈകഭുജയഷ്ടിമാഗതാം
ശ്രോണിലംബിപുരുഷാന്ത്രമേഖലാം
താം വിലോക്യ വനിതാവധെ ഘൃണാം
പത്രിണാ സഹ മുമോച രാഘവഃ.

വ്യാ— (രാഘവഃ) ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ (ഉച്ഛ്രിതൈകഭുജയഷ്ടിം) ഒരു കയ്യ് ഏകദ്ധിപ്പിടിച്ചവളും (ശ്രോണിലംബിപുരുഷാന്ത്രമേഖലാം) അരയിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന പുരുഷാന്ത്രമാകുന്ന അരഞ്ഞാണുള്ളവളും (ആഗതാം) നേരിട്ടു വരുന്നവളുമായ (താം=വിലോക്യ) അവളെ കണ്ടിട്ട് (വനിതാവധെ) സ്ത്രീ വധത്തിലുള്ള (ഘൃണാം) കരുണയെ (പത്രിണാ=സഹ)ശരത്തോടുകൂടെ (മുമോച) ഉപേക്ഷിച്ചു.

സാ— പുരുഷന്മാരുടെ കുടലുകളെ അരഞ്ഞാണുപോലെ അരയിൽ തൂക്കിയിട്ട് ഒരു കയ്യ് ഉയർത്തിപ്പിടിച്ച് നേരിട്ടുവരുന്ന താടക

യെ കണ്ടിട്ട് ശ്രീരാമൻ സ്ത്രീവധത്തിലുള്ള കരുണയെ ഉപേക്ഷിച്ച് അവളുടെ നേരെ ശരം പ്രയോഗിച്ചു.

പ) രാമമന്മഥശരേണ താഡിതാ ദുസ്സഹേന ഹൃദയേ നിശാചരീ
ഗന്ധവദ്ഗുരുചന്ദനോക്ഷിതാ ജീവിതേശവസതീം ജഗാമ സാ.

വ്യാ— (സാ) ആ (നിശാചരീ) രാക്ഷസി (അഭിസാരികാ=എന്നും), (ദുസ്സഹേന) അസഹ്യമായ (രാമമന്മഥശരേണ) രാമനാകുന്ന കാമദേവന്റെ ശരത്താൽ (ഹൃദയേ) ഹൃദയത്തിൽ (താഡിതാ) തറക്കപ്പെട്ട് (ഗന്ധവദ്ഗുരുചന്ദനോക്ഷിതാ) ഗന്ധവത്തായ ചോരയാകുന്ന ചന്ദനംകൊണ്ട് ലിപ്തയായിട്ട് (ജീവിതേശവസതിം) അന്തകരാജധാനിയെ-ഭർതൃഗൃഹത്തെ എന്നും (ജഗാമ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— അഭിസാരിക ദുസ്സഹമായ കാമശരമേറ്റ് സൌരഭ്യമുള്ള ചന്ദനത്തെ ശരീരത്തിൽതേച്ച് ഭർതൃഗൃഹത്തിലേക്കു പോകുന്നതുപോലെ- ആ താടകാ ദുസ്സഹമായ രാമശരം മാറിൽ തറച്ച് ശരീരത്തിൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ട ചോരയോടുകൂടെ അന്തകരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചു.

പ) താടകായാം ഹതായാം തു വിബുധാ ഹൃഷ്ടമാനസാഃ
മുമുചുഃ പുഷ്പവർഷാണി തേഷാം മൂർധ്നസു സത്വരാഃ. 103

വ്യാ— (താടകായാം=തു) താടകയാകട്ടെ (ഹതായാം) മൃതയായപ്പോൾ (വിബുധാഃ) ദേവകൾ (ഹൃഷ്ടമാനസാഃ) സന്തുഷ്ടമനസ്സുകളായിട്ട് (സത്വരാഃ) വേഗത്തിൽ (തേഷാം=മൂർധ്നസു) അവരുടെ ശിരസ്സുകളിൽ (പുഷ്പവർഷാണി) പുഷ്പവൃഷ്ടികളെ (മുമുചുഃ) ചെയ്തു.

സാ— ഭഗവാൻ താടകയെ നിഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ ദേവകൾ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടേയും മുനിയുടേയും ശിരസ്സുകളിൽ വേഗത്തിൽ പുഷ്പവൃഷ്ടിയെ ചെയ്തു.

പ) യസ്മിൻ വിസ്മയകാരി സർവ്വജഗതാം
ബിഭ്രദ്വപുർവ്വാമനം
ത്രൈലോക്യം ബലിദാനവാദപഹരൻ
വിഷ്ണുസ്ത്വപസ്ത്വപ്തവാൻ
തംസമ്പ്രാപ്യ രാശ്രമം മുനിവരം
കൃത്വാ പുരോഗാമിനം

കിഞ്ചിൽ പ്രാക്തനവൃത്തദത്തഹൃദയ-
പ്രോത്ഭാസിനൌ രാഘവൌ. 104

വ്യാ— (വിഷ്ണുഃ) ശ്രീനാരായണൻ. (സർവ്വജഗതാം) സകല ജനങ്ങൾക്കും (വിസ്മയകാരി) അത്ഭുതത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതായ. (വാമനം=വപുഃ) വാമനശരീരത്തെ. (ബിഭ്രൽ) ധരിച്ച (ബലിദാനവാൽ) മഹാബലി പക്കൽനിന്നു (ത്രൈലോക്യം) ത്രൈലോക്യത്തെ (അപഹരൻ) അപഹരിച്ചിട്ട്. (യസ്മിൻ) യാതൊരു ആശ്രമത്തിൽ. (തപഃ=തപസ്വാൻ) തപസ്സിനെ ചെയ്ത. (രാഘവൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാർ. (മുനിവരം) മുനിശ്രേഷ്ഠനെ (പുരോഗാമിനം=കൃതാ) പുരോഗാമിയാക്കി ചെയ്തിട്ട്. (കിഞ്ചിൽ) കുറഞ്ഞൊന്നു (പ്രാക്തനവൃത്തദത്തഹൃദയപ്രോത്ഭാസിനൌ) പുരാതനകഥയിൽ ദത്തചിത്തന്മാരായി ഏറ്റവും ശോഭമാനന്മാരായിട്ട്. (തം=ആശ്രമം) ആ ആശ്രമത്തെ. (സം പ്രാപ്തുഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— രാമലക്ഷ്മണന്മാർ താടകാവധം കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷം മഹർഷിയെ മുമ്പിൽ നടത്തിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറയുന്ന പൂർവ്വകഥകളെ ശ്രദ്ധയോടുകൂടെ, കേട്ട സന്തുഷ്ടഹൃദയന്മാരായിട്ട വാമനാശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു. ഈ ആശ്രമം പണ്ട് ശ്രീനാരായണൻ സകലജഗന്മോഹനമായ വാമനശരീരത്തെ സ്വീകരിച്ചു മഹാബലിയിൽനിന്നു ത്രൈലോക്യത്തെ അപഹരിച്ചു ദേവകൾക്കു കൊടുത്തതിന്നുശേഷം തപസ്സുചെയ്തിരുന്നതാണ്.

പ) തദനു കുശികസൂനുർവ്വിശ്വവിക്ഷോഭലീലാ
കുശലനിശിചരാളീമൂലവിച്ഛേദനായ
അദിശദുദിതമോദം രാഘവാഭ്യാ മുഭാഭ്യാ
മമരനികരതേജോജൃംഭിതം ജൃംഭകാസ്ത്രം 105

വ്യാ— (തദനു) തദനന്തരം (കുശികസൂനുഃ) കുശികപുത്രൻ (വിശ്വവിക്ഷോഭലീലാകുശലനിശിചരാളീമൂലവിച്ഛേദനായ) ലോകപ്രക്ഷോഭമാകുന്ന നേരംപോക്കിൽ സമർത്ഥന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരുടെ സമൂഹത്തിന്റെ മൂലനാശത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (ഉഭാഭ്യാം)=രാഘവാഭ്യാം) രണ്ടു രഘുനന്ദനന്മാർക്കായിക്കൊണ്ടും (അമരനികരതേജോജൃംഭിതം) ദിവ്യശക്തികൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചതായ (ജൃംഭകാസ്ത്രം) ജൃം

ഭകമെന്ന അസ്ത്രത്തെ (ഉദിതമോദം) സന്തോഷത്തോടുകൂടം വണ്ണം (അദിശൽ) ദാനംചെയ്തു.

സാ— വിശ്വാമിത്രമഹർഷി, രാമലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടെ വാമനാശ്രമത്തിൽ എത്തിയശേഷം ലോകോപദ്രവകാരികളായ രാക്ഷസരെ മുഴുവനും നിഗ്രഹിപ്പാൻവേണ്ടി രാമലക്ഷ്മണന്മാക്ക് ദിവ്യശക്തിയുള്ളതായ ജൃംഭകാസ്ത്രത്തെ ഉപദേശിച്ചു.

പ) സാകംലേഭേ ജൃംഭകാസ്ത്രൈ സ്സമന്ത്രൈ-
വ്വിശ്വാമിത്ര സ്തുഷ്യതോ യം കുശാശ്വാൽ
രാമായാദ്യേ തദ്ധനുർവ്വേദ മാദ്യം
പ്രീതഃ പ്രാദാ ത്തത്ര സൗമിത്രയേ ച. 106

വ്യാ— (വിശ്വാമിത്രഃ) വിശ്വാമിത്രൻ (തുഷ്യതഃ-കുശാശ്വാൽ) സന്തുഷ്ടനായ കുശാശ്വമുനിയിൽനിന്ന് (സമന്ത്രൈഃ=ജൃംഭകാസ്ത്രൈഃ=സാകം) മന്ത്രസഹിതങ്ങളായ ജൃംഭകാസ്ത്രങ്ങളോടുകൂടെ (യം) യാതൊന്നിനെ (ലേഭേ) ലഭിച്ചു (ആദ്യം=തദ്ധനുർവ്വേദം) പുരാതനമായ ആ ധനുർവ്വേദത്തെ (പ്രീതഃ) സന്തുഷ്ടനായിട്ട് (തത്ര) ആവിടെവെച്ച് (ആദ്യൗ) മുമ്പിൽ (രാമായ) രാമനായിക്കൊണ്ടും (സൗമിത്രയെ=ച) പിന്നെ സൗമിത്രിക്കായിക്കൊണ്ടും (പ്രാദാൽ) പ്രദാനംചെയ്തു.

സാ—വിശ്വാമിത്രൻസന്തുഷ്ടനായ കുശാശ്വമഹർഷി പക്കൽ നിന്ന് തനിക്കു കിട്ടിയതും മന്ത്രസഹിതങ്ങളായ ജൃംഭകാസ്ത്രങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ ആ പുരാതന ധനുർവ്വേദത്തെ താനും സന്തുഷ്ടനായിട്ട് വാമനാശ്രമത്തിൽവെച്ച് ആദ്യം രാമനും പിന്നെ ലക്ഷ്മണനും ഉപദേശിച്ചു.

പ) ആസസാദ മുനി രാത്മന സ്തത.
ശ്ശിഷ്യവർഗ്ഗപരികല്പിതാർഘണം
ബദ്ധപല്ലവപുടാഞ്ജലിദ്രുമം
ദർശനോന്മുഖമൃഗം തപോവനം. 107

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം(മുനിഃ)മഹർഷി(ശിഷ്യവർഗ്കല്പിതാർഘണഃ) ശിഷ്യസമൂഹത്താൽ ചെയ്യപ്പെട്ട പൂജയോടുകൂടിയതും (ബദ്ധപല്ലവ

പുടാഞ്ജലിദ്രുമം) കൂടപ്പെട്ട തളിരുകളാകുന്ന അഞ്ജലികളോടുകൂടിയ വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും (ദർശനോന്മുഖമൃഗം) കാണുന്നതിനു അഭിമുഖങ്ങളായ മൃഗങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ (ആത്മനഃ) തന്റെ (തപോവനം) തപോവനത്തെ (ആസസാദ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— വിശ്വാമിത്രൻ വാമനാശ്രമത്തിൽവെച്ച് രാമലക്ഷ്മണന്മാർക്ക് ജൃംഭകാസ്ത്രങ്ങളെ ഉപദേശിച്ചതിനുശേഷം അന്നവിടെ താമസിച്ച് പിറേദിവസം ശിഷ്യസമൂഹത്താൽ പൂജിക്കപ്പെട്ടതും ഇളംതളിരുകളാൽ നിറയപ്പെട്ട അനേകം വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും തന്റെ വരവു കാണുവാൻ നേരെ നോക്കിനിൽക്കുന്ന മൃഗങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ തന്റെ ആശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു.

പ) ആലോലപല്ലവകുലാകുലബാലസാല-
ജാലാലവാലജലലോലമൃഗാവലീകം
ദൃഷ്ട്വാ തപോവന മനഗ്ഘഗുണം മഹർഷേ-
സ്തുഷ്ടോജഗാദ സഹജം രഘുരാജസൂനുഃ 108

വ്യാ— (രഘുരാജസൂനുഃ) രഘുനന്ദനൻ (ആലോലപല്ലവകുലാകുലബാലസാലജാലാലവാലജലലോലമൃഗാവലീകം) ചഞ്ചലങ്ങളായ തളിർക്കുട്ടങ്ങളേക്കൊണ്ട് പരവശങ്ങളായ ബാലസാലവൃക്ഷസമൂഹങ്ങളുടെ തടങ്ങളിലുള്ള വെള്ളത്തിൽ തുള്ളിക്കളിക്കുന്ന മൃഗസമൂഹത്തോടുകൂടിയതും (അനഗ്ഘഗുണം) അമൂല്യഗുണയുക്തവുമായ (മഹർഷേഃ) മഹർഷിയുടെ (തപോവനം) തപോവനത്തെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (തുഷ്ടഃ) തുഷ്ടനായിട്ട് (സഹജം) അനുജനോട് (ജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ— ശ്രീരാമൻ, കാറുകൊണ്ടിളകുന്ന തളിർക്കുട്ടങ്ങളേക്കൊണ്ടു താണുനിൽക്കുന്ന ചെറിയ സാലവൃക്ഷസമൂഹങ്ങളുടെ തടങ്ങളിലുള്ള വെള്ളത്തിൽ തുള്ളിക്കളിക്കുന്ന മാൻകുട്ടത്തോടുകൂടിയതും ഏറെ വും ഭംഗിയുള്ളതുമായ മുനിയുടെ തപോവനത്തെക്കണ്ടിട്ട് സന്തുഷ്ടനായിട്ട് അനുജനായ ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞു.

പ) ചിത്രംതപോവനമിദം ശിശവഃ പൃഷത്നാം
ശാർദ്ദൂലികാസുനമമീ ബഹുശഃ പിബന്തി
വ്യത്ഥീകരോതി ച ഗതാഗതമാദദാനാ
വന്യേതരിയം ദഹനനാമ പതംഗപാളീം 109

വ്യാ — (ഇദം=തപോവനം=ചിത്രം) ഈ തപോവനം അത്ഭുത മാകുന്നു (അമീ=പശൂനാം=ശിശവഃ) ഈ പശുക്കളുടെ കുട്ടികൾ (ശാർദ്ദൂലികാസ്തനം) വ്യാഘ്രസ്ത്രീകളുടെ സ്തനത്തെ (ബഹുശഃ=പിബന്തി) പല പ്രാവശ്യവും കുടിക്കുന്നു. (ഇയം=പതംഗപാളീ) ഈ ഇയ്യാമ്പാറക്കൂട്ടം (ഗതാഗതം) ഗമനാഗമനത്തെ (ആദദാനാ) ചെയ്തിട്ട് (വഹ്നേഃ) അഗ്നിയുടെ (ദഹനനാമ) ദഹനശബ്ദത്തെ (വ്യർത്ഥീകരോതി) നിഷ്ഫലമാക്കിച്ചെയ്യുന്നു.

സാ — ലക്ഷ്മണാ! ഈ തപോവനം അത്ഭുതംതന്നെ. ഇതാ ഈ പശുക്കുട്ടികൾ വ്യാഘ്രസ്ത്രീകളുടെ സ്തനങ്ങളെ കുടിക്കുന്നു. ഈ ഇയ്യാമ്പാറക്കൂട്ടം തിയ്യിൽക്കൂടെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പറന്നിട്ടും ദഹിക്കുന്നില്ല. അഗ്നിക്ക് ദഹനശക്തി ഇല്ലാതായോ എന്നു തോന്നും.

പ) ക്രൂരാംഗാൻ ക്രതുവിഘ്നകാരിദിതിജാൻ
കൃത്വാ കൃതാന്താതിഥീൻ
നിർവ്വിഘ്നംതദഭീഷ്ടസിദ്ധിമചിരാൽ
സമ്പാദയിഷ്യാമ്യഹം
ഇത്ഥം രാമവചോനിശമ്യ നിതരാം
തുഷ്ടോമുനിഃ പ്രാഹതം
ഷഡ്രാത്രം ഭവരക്ഷിതേതി നിയമാ-
ദ്ദീക്ഷാം വിവേശാദ്ധരെ. 110

വ്യാ — (അഹം) ഞാൻ (ക്രൂരാംഗാൻ) ക്രൂരശരീരന്മാരായിരിക്കുന്ന (ക്രതുവിഘ്നകാരിദിതിജാൻ) യജ്ഞവിഘ്നകാരികളായ രാക്ഷസരെ (കൃതാന്താതിഥീൻ=കൃത്വാ) അന്തകന്ന് അതിഥികളാക്കിച്ചെയ്തിട്ട് (അചിരാൽ) താമസിയാതെ (തദഭീഷ്ടസിദ്ധിം) അങ്ങയുടെ ഉദ്ദേശകാര്യസിദ്ധിയെ (നിർവ്വിഘ്നം) വിഘ്നം കൂടാതെ (സമ്പാദയിഷ്യാമി) സമ്പാദിക്കുന്നുണ്ട്. (മുനിഃ) വിശ്വാമിത്രൻ (ഇത്ഥം=രാമവചഃ) ഇപ്രകാരമുള്ള രാമവാക്യത്തെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (നിതരാം=തുഷ്ടഃ) ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടനായിട്ട് (തം=പ്രാഹ) അവനോടു പറഞ്ഞു (ഷഡ്രാത്രം) ആറുദിവസം (രക്ഷിതാ=ഭവ) രക്ഷിതാവായി ഭവിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് (അദ്ധ്വരെ) യാഗത്തിൽ (നിയമാൽ) നിയമേനയുള്ള (ദീക്ഷാം) ദീക്ഷയെ (വിവേശ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ യാഗശാലയിൽ ചെന്നതിന്നുശേഷം വിശ്വാമിത്രമഹർഷിയോടു പറഞ്ഞു—അല്ലയോ മുനേ! യജ്ഞവിഘ്നകാരികളായ ദുഷ്ടരാക്ഷസന്മാരെ വേഗത്തിൽ നിഗ്രഹിച്ച് ഞാൻ അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടസിദ്ധിയെ ചെയ്യുന്നുണ്ട്, എന്നിങ്ങിനെ പറഞ്ഞപ്പോൾ വിശ്വാമിത്രൻ രാമവാക്യത്തെ കേട്ട് സന്തുഷ്ടനായിട്ട് രാമാ! ആറു ദിവസം അങ്ങ് യാഗരക്ഷയിൽ സശ്രദ്ധനായിട്ടു നിന്നാലും എന്നു പറഞ്ഞ് നിയമേന ചെയ്യേണ്ടതായ യാഗദീക്ഷയെ അംഗീകരിച്ചു.

പ) കോലാഹലശ്രവണജൃംഭിതസംഭ്രമസ്യ
സിദ്ധാശ്രമസ്യ സവിധേ സഹസാ വ്യലോകി
ഉത്താളകാളജലദപ്രതിമല്ലകാന്തി
രക്താംബുവർഷി ബഹുരാക്ഷസചക്രവാളം. 111

വ്യാ—(കോലാഹലശ്രവണജൃംഭിതസംഭ്രമസ്യ) കളകളശബ്ദശ്രവണത്താൽ വർദ്ധിക്കപ്പെട്ട സംഭ്രമത്തോടുകൂടിയ (സിദ്ധാശ്രമസ്യ) സിദ്ധാശ്രമത്തിന്റെ (സവിധെ) സമീപത്തിൽ (ഉത്താളകാലജലദപ്രതിമല്ലകാന്തി) നിരന്തരമായ കാർമ്മേഘത്തോടു സമാനകാന്തിയുള്ളതും (രക്താംബുവർഷി) രക്തജലത്തെ വർഷിക്കുന്നതുമായ (ബഹു=രാക്ഷസചക്രവാളം) വളരെ രാക്ഷസസമൂഹം (സഹസാ)വേഗത്തിൽ (വ്യലോകി) കാണപ്പെട്ടു.

സാ—വിശ്വാമിത്രമഹർഷി യാഗത്തിന്നാരംഭിച്ചപ്പോൾ കോലാഹലശബ്ദംകേട്ടു പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സിദ്ധാശ്രമത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ ആകാശത്തിൽ ഇടതൂർന്നു ശോഭിക്കുന്ന കാർമ്മേഘം പോലെ രക്തജലത്തെ വർഷിച്ചുകൊണ്ടു രാക്ഷസസമൂഹം ആകാശത്തിൽ നിറഞ്ഞുകാണപ്പെട്ടു.

ഗ) തദനു കരാളനീലശൈലാകാരേണ മിളദട്ടഹാസസ്ത നിതബധിരിതദിഗന്തരേണ രൂക്ഷതരാക്ഷിവിക്ഷേപവിക്ഷരദാശു ശുക്ഷണിക്ഷണപ്രഭാവിലസിതേന പ്രകടധവളദംഷ്ട്രാവളാകാവലീകേന പ്രവൃഷ്യമാണകിലാലധാരേണ യാതുധാനഘനാഘനനിവഹേന വ്യാപ്യമാനേ ച ഗഗനെ സപദിസമുത്ഥിതക്രിയാപ്രധാവമാനയാജകനികരം കരതലപരിച്യവമാനദണ്ഡപരിഭ്രാന്തവടുകുലവദനനിരന്തരനിർഗ്ഗത്വരവിലാപവാചാലിതദിഗന്തകഞ്ജം ഉ

ദ്ധാവദ്ധ്വനീനമുഖവിഗളദബ്രഹ്മണ്യകോലാഹലമുഖരമധികഭയാകുലമാശ്രമപദമാസീൽ.

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (കരാളനീലശൈലാകാരേണ) ഭയങ്കരമായ അഞ്ജനം പർവ്വതത്തിന്റെ ആകൃതിപോലേഉള്ള ആകൃതിയോടുകൂടിയതും (മിളദട്ടഹാസസ്ഥനിതബധിരിതദിഗന്തരേണ) പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന അട്ടഹാസമാകുന്ന ഇടിവെട്ടുകൊണ്ടു ചെവികേൾപ്പാൻ വഹിയാത്ത ദിഗന്തഭാഗത്തോടുകൂടിയതും (തൃക്ഷതരാക്ഷിവിക്ഷേപവിക്ഷരദംശുശുക്ഷണിക്ഷണപ്രഭാവിലസിതേന) അതിതൃക്ഷമായ നേത്രപ്രക്ഷേപത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന അഗ്നിയാകുന്ന മിന്നലുകൊണ്ടു ശോഭിക്കപ്പെട്ടതും (പ്രകടധവളദംഷ്ട്രാവലീകേന) പ്രകാശിതമായ വെളുത്ത ദംഷ്ട്രകളാകുന്ന വെള്ളിപ്പക്ഷിസമൂഹത്തോടുകൂടിയതും (പ്രവൃഷ്യമാണകീലാലധാരേണ) വഷിക്കുന്ന ജലധാരയോടുകൂടിയതുമായ [വഷിക്കുന്ന രക്തധാരയോടുകൂടിയ] എന്നും (യാതുധാനഘനാഘനനിവഹേന) യാതുധാനന്മാരാകുന്ന മേഘസമൂഹത്താൽ (ഗഗനെ) ആകാശം (വ്യാപ്യമാനെ) നിറഞ്ഞ സമയത്തിങ്കൽ (സപദി) വേഗേന (ആശ്രമപദം) ആശ്രമസ്ഥാനം (സമുദ്ധിതക്രിയാപ്രധാവമാനയാജകനികരം) ക്രിയകളെ ഉപേക്ഷിച്ചു വേഗം ഓടുന്ന യാജകസമൂഹത്തോടുകൂടി (കരതലപരിച്യുപമാനദണ്ഡപരിഭ്രാന്തപടുകുലപടനനിരന്തരനിഷ്പതപരിലാപവാചാലിതദിഗന്തകുഞ്ജം) കയ്യിൽനിന്നു പോകപ്പെടുന്ന ചമതയോടുകൂടിയവരും പരിഭ്രമിക്കപ്പെട്ടവരുമായ ബ്രഹ്മചാരിസമൂഹത്തിന്റെ മുഖത്തിൽനിന്ന് ഇടവിടാതെ പുറപ്പെടുന്ന നിലവിളികൊണ്ട് ശബ്ദായമാനമായ ദിഗന്തഭാഗമാകുന്ന വള്ളിക്കുടിലോടുകൂടിയതായും (ഉദ്ധാവദ്ധ്വനീനമുഖവിഗളദബ്രഹ്മണ്യകോലാഹലമുഖരം) ഓടിപ്പോകുന്ന പന്ഥന്മാരുടെ മുഖത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന അബ്രഹ്മണ്യശബ്ദങ്ങളേക്കൊണ്ട് ശബ്ദായമാനമായിയും (അധികഭയാകുലം) ഏറ്റവും ഭയപാരവശ്യത്തോടുകൂടിയതായും (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—തദനന്തരം അഞ്ജനപർവ്വതംപോലെ ഭയങ്കരമായ മേഘസമൂഹം ഇടിയോടും മിന്നലോടും വെള്ളിപ്പക്ഷികളോടും ജലവൃഷ്ടിയോടുംകൂടെ ആകാശത്തിൽ നിറയുംപോലെ അഞ്ജനപർവ്വ

താകാരന്മാരും അലറുന്നവരും കണ്ണിൽനിന്നു അഗ്നിയെ പുറപ്പെടുവിക്കുന്നവരും വെളുത്ത ദംഷ്ടകളേക്കാട്ടുന്നവരും രക്തത്തേ വർഷിക്കുന്നവരുമായ രാക്ഷസസമൂഹം ആകാശത്തിൽ വന്നു നിറഞ്ഞപ്പോൾ യാഗം ചെയ്യുന്ന ഋത്വിക്കുകൾ ക്രിയകളെ ഉപേക്ഷിച്ചു ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചു ഓടിത്തുടങ്ങി. ബ്രഹ്മചാരികളും ഭയപ്പെട്ട് ഓടിത്തുടങ്ങി. യാഗത്തിന്നു വന്നിട്ടുള്ള വഴിപോക്കരും ഹാഹാകാരങ്ങളെ മുഴക്കിക്കൊണ്ടു ഓടിത്തുടങ്ങി. ഇങ്ങിനെ ആശ്രമസ്ഥാനമെല്ലാം ഏററവും ഭയാക്രാന്തമായി ഭവിച്ചു.

പ) അലമിഷ്ട്വാ മഖാൻ മൂർഖാഃ ഖൾഗധാരേയമസ്തി നഃ
അദവിയാനയം പന്ഥാ സ്വർല്ലോകമുപതിഷ്ഠതെ.

വ്യാ—(ഹേ, മൂർഖാഃ) അല്ലയോ മൂർഖന്മാർ (ഇഷ്ട്വാ=അലം) യജ്ഞംചെയ്തതു മതി (നഃ) ഞങ്ങളുടെ (ഇയം=ഖൾഗധാരാ) ഈ വാളിൻെറ വായ (അസ്തി) ഭവിക്കുന്നു (അയം=പന്ഥാ) ഈ മാർഗ്ഗം (അദവീയാൻ) എളുപ്പമുള്ളതാകുന്നു. (സ്വർല്ലോകം) സ്വർഗ്ഗലോകത്തിലേക്കു (ഉപതിഷ്ഠതെ) പ്രാപിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ മൂർഖന്മാർ! യാഗം ചെയ്തതു മതി. ഞങ്ങളുടെ വാളിന്നു വായ ഉണ്ടല്ലൊ. ഈ വഴി സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു അധികം എളുപ്പമുള്ളതാണ്. അതുകൊണ്ടു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു എത്തുവാൻ യാഗത്തേക്കാൾ എളുപ്പമുള്ള വഴി ഞങ്ങളുടെ വാളേററു മരിക്കുന്നതാണ് എന്നു രാക്ഷസന്മാർ പറഞ്ഞു.

ഗ) തദനന്തരമന്തരിക്ഷാന്തരാളദാപതന്തമന്തകാനീകഭയങ്കരം പലാശഗണമാലോക്യ പലായമാനാഃ കരഗളിതസമിൽകുശാഃ കുശികനന്ദനാന്തേവാസിനഃ സസംഭ്രമമഭിലഷിതാഹവായ രാഘവായൈവം ന്യവേദയൽ.

വ്യാ—(തദനന്തരം) അതിന്നുശേഷം (കുശികനന്ദനാന്തേവാസിനഃ) വിശ്വാമിത്രശിഷ്യന്മാർ (അന്തരിക്ഷാന്തരാളാൽ) ആകാശാന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു (ആപതന്തം) ഇറങ്ങിവരുന്നവരും (അന്തകാനീകഭയങ്കരം) അന്തകഭടരെപ്പോലെ ഭയങ്കരമായതുമായ (പലാശഗണം) രാക്ഷസഗണത്തെ (ആലോക്യ) കണ്ടിട്ട് (പലായമാനാഃ) ഓടുന്നവ

രായി (കരഗളിതസമിൽകുശാഃ) കയ്യിൽനിന്നു പോയതായ സമിൽകുശകളോടുകൂടിയവരായിട്ട് (സസംഭ്രമം) പരിഭ്രമത്തോടുകൂടംവണ്ണം (അഭിലഷിതാഹവായ) ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട യുദ്ധത്തോടുകൂടിയ (രാഘവായഃ) ശ്രീരാമനോട് (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ന്യവേദയൽ) അറിയിച്ചു.

പ) ഹൃതപാദ്രേശ്ശിഖരാണി താനി പരിതഃ
ക്ഷിപ്ത്വാ ഹസിത്വാ ക്രുധാ
കൃത്വാ ഹസ്തവിഘട്ടനം തതഇത
സ്ഥിത്വാ നദിത്വാ മുഹുഃ
സിക്ത്വാ ക്ഷ്മാമസൃജാ സൃജാന്ത്രകൃതയാ
ബദ്ധ്വാ കചാൻ ഖേചരാൻ
ദഗ്ദ്ധ്വാച്ചിസ്സദൃശാ ദൃശാ നിശിചരാ
രുന്ധന്തിരസ്ത്രം ദിവഃ.

വ്യാ-(നിശിചരാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (അദ്രേഃ=ശിഖരാണി) പർവ്വതത്തിന്റെ ശിഖരങ്ങളെ (ഹൃതപാ) പറിച്ചിട്ട് (താനി) അതുകളെ (പരിതഃ) നാലുപുറവും (ക്ഷിപ്ത്വാ) എറിഞ്ഞിട്ടും (ക്രുധാ=ഹസിത്വാ) കോപത്തോടുകൂടെ ചിരിച്ചിട്ടും (ഹസ്തവിഘട്ടനം=കൃത്വാ) കൈകൊട്ടിയിട്ടും (തതഃ=ഇതഃ=സ്ഥിത്വാ) അവിടവിടെനിന്നു (മുഹുഃ=നദിത്വാഃ) പിന്നെയും പിന്നെയും ശബ്ദിച്ചിട്ടും (അസൃജാ) ചോരകൊണ്ടു (ക്ഷ്മാം-സിക്ത്വാ) ഭൂമിയെ നനച്ചിട്ടും (അന്ത്രകൃതയാ=സൃജാ) കുടലുകൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട മാലകൊണ്ടു (കചാൻ=ബദ്ധ്വാ) കേശങ്ങളെ ബന്ധിച്ചിട്ടും (അച്ചിസ്സദൃശാ=ദൃശാ) അഗ്നിജ്വാലപോലെ ശോഭിക്കുന്ന കണ്ണുകൊണ്ട് (ഖേചരാൻ=ദഗ്ദ്ധ്വാ) പക്ഷികളെ ദഹിപ്പിച്ചിട്ടും (ദിവഃ=രസ്ത്രം) ആകാശമാർഗ്ഗത്തെ (രുന്ധന്തി) രോധിക്കുന്നു.

സാ—രാക്ഷസന്മാർ പർവ്വതശിഖരങ്ങളെ അടർത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു നാലുപുറവും എറിഞ്ഞും കോപത്തോടെ അവിടവിടെ നിന്നു കൈകൊട്ടി ചിരിച്ചും പിന്നെയും പിന്നെയും ശബ്ദിച്ചും ചോരകൊണ്ടു ഭൂമിയെ നനച്ചും കൊടൽമാലകൊണ്ടു തലമുടിയെ കെട്ടിയും അഗ്നിജ്വാലപോലെ ശോഭിക്കുന്ന കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു പക്ഷികളെ ദഹിപ്പിച്ചും ആകാശമാർഗ്ഗത്തെ മറക്കുന്നു.

ച) ത്രേതാഗ്നികുണ്ഡപൂരഞ്ച വഷന്തോ രുധിരപ്രവാഹാൻ
ഹിംസ്രാസ്സുബാഹുമാരീച മിശ്രാ നഃ പരിവുഞ്ചതെ.

വ്യാ—(സുബാഹുമാരീചമിശ്രാഃ) സുബാഹുമാരീചന്മാരോട് ചേർന്ന (ഹിംസ്രാഃ) ദുഷ്ടരാക്ഷസന്മാർ (ത്രേതാഗ്നികുണ്ഡപൂരഞ്ച) യാഗാഗ്നികുണ്ഡം നിറച്ച് (രുധിരപ്രവാഹാൻ) രക്തസമൂഹങ്ങളെ (വർഷന്തഃ) വഷിക്കുന്നവരായിട്ട് (നഃ) ഞങ്ങളെ (പരിവുഞ്ചതെ) നാലുപുറവും വളയുന്നു

സാ—സുബാഹു മാരീചപ്രഭൃതികളായ ദുഷ്ടരാക്ഷസന്മാർ യാഗാഗ്നികുണ്ഡങ്ങൾ നിറച്ച് രക്തങ്ങളെ വർഷിച്ചുകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ നാലുഭാഗവും ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിക്കുന്നു.

ച) സ്മൃത്വാ പംക്തിരഥാംഘ്രിയുഗ്മമധികം
നത്വാവസിഷ്ഠം ഗുരും
വിശ്വാമിത്ര മപി പ്രണമ്യ പരയാ
ഭക്ത്യാ വഹൻ കാർമ്മുകം
കൃത്വാ ദക്ഷിണപാണിസീമ്നി വിശിഖാ
നഗ്നിപ്രഭാൻ പഞ്ചഷാൻ
രോഷാവേശകഷായിതോ മഖഭുവം
ഭ്രാത്രാസമം രാഘവഃ.

വ്യാ—(രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (പരയാ=ഭക്ത്യാ) ശ്രേഷ്ഠമായ ഭക്തിയോടുകൂടെ (പംക്തിരഥാംഘ്രിയുഗ്മം) ദശരഥപാദയുഗളത്തെ (സ്മൃത്വാ) സ്മരിച്ചിട്ടും (ഗുരും=വസിഷ്ഠം=അധികം=നത്വാ) ഗുരുവായ വസിഷ്ഠനെ ഏറ്റവും നമിച്ചിട്ടും (വിശ്വാമിത്രം=പ്രണമ്യ=അപി) വിശ്വാമിത്രനെ ഏറ്റവും നമസ്കരിച്ചിട്ടും (കാർമ്മുകം=വഹൻ) വില്ലിനെ എടുത്ത് (ദക്ഷിണപാണിസീമ്നി) വലത്തേ കരാഗ്രത്തിൽ (അഗ്നിപ്രഭാൻ) അഗ്നിയുടെ ശോഭയുള്ള (പഞ്ചഷാൻ=വിശിഖാൻ) അഞ്ചോ ശരങ്ങളെ (കൃത്വാ) ചെയ്തിട്ട് (രോഷാവേശകഷായിതഃ) കോപപ്രാപ്തികൊണ്ട് കലങ്ങിയവനായിട്ട് (ഭ്രാത്രാ=സമം) അനുജനോടുകൂടെ (മഖഭുവം) യാഗശാലയെ (പ്രാപ്തവാൻ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വിശ്വാമിത്രശിഷ്യന്മാരുടെ വാക്ക് കേട്ടതിനു ശേഷം ഏറ്റവും ഭക്തിയോടുകൂടെ ദശരഥപാദയുഗ്മത്തെ സ്തുതിച്ചു

ഗുരുവായ വസിഷ്ഠനേയും വിശ്വാമിത്രനേയും നല്ലവണ്ണം നമസ്കരിച്ച എടത്തുകയ്യിൽ വില്ലിനേയും വലത്തുകയ്യിൽ അഞ്ചാറു ശരങ്ങളേയും ധരിച്ച് കോപാകുലഷനായിട്ട് അനുജനോടുകൂടെ യാഗശാലയെ പ്രാപിച്ചു.

പ) ആഗ്നേയവായവ്യശരൌ സന്ധായധനുഷി സ്മരൻ
രാഘവോ ദേശകാലജ്ഞോ രക്ഷോവീരാ നപാതയൽ.

വ്യാ—(ദേശകാലജ്ഞഃ) ദേശകാലങ്ങളെ അറിയുന്ന (രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (ആഗ്നേയവായവ്യശരൌ=സ്മരൻ) ആഗ്നേയവായവ്യശരങ്ങളെ സ്മരിച്ച് (ധനുഷി) വില്ലിൽ (സന്ധായ) തൊടുത്തിട്ട് (രക്ഷോവീരാൻ) രാക്ഷസവീരന്മാരെ (അപാതയൽ) പതിപ്പിച്ചു.

സാ—ദേശത്തേയും കാലത്തേയും അറിയുന്ന രാമചന്ദ്രൻ ആഗ്നേയാസ്ത്രത്തേയും, വായവ്യാസ്ത്രത്തേയും വിചാരിച്ച് വില്ലിൽ തൊടുത്തു പ്രയോഗിച്ച് അനേകം രാക്ഷസവീരന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചു.

പ) സുബാഹുരാഹവോന്മത്തഃ കൃത്തഃ കാകുൽസ്ഥ പത്രിണാ
മുനീനാ മനഭിപ്രേതഃ പ്രേതനാഥാതിഥീകൃതഃ

വ്യാ—(മുനീനാം=അനഭിപ്രേതഃ) മുനികൾക്കു അനിഷ്ടനും (ആഹവൊന്മത്തഃ=സുബാഹുഃ) യുദ്ധോദ്യുക്തനുമായ സുബാഹു (കാകുൽസ്ഥപത്രിണാ=കൃത്തഃ) രാമശരത്താൽ പിളക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട (പ്രേതനാഥാതിഥീകൃതഃ) അന്തകനു വഴിപോക്കനാക്കിചെയ്യപ്പെട്ടു.

സാ—രാമശരം, മുനിദ്രോഹിയും യുദ്ധോദ്യുക്തനുമായ സുബാഹുവിനേയും അന്തകനു വഴിപോക്കനാക്കി പറഞ്ഞയച്ചു.

പ) മാരീചനീചമതിരാഹവമാരചയ്യ
ക്ഷിപ്തഃ ക്ഷണേന രഘുനായകസായകേന
മദ്ധ്യേപയോനിധി ഭയേന നിമഗ്നമൂർത്തി-
വ്വേഷം പുപോഷജലമാനുഷനിർവ്വിശേഷം.

വ്യാ—(മാരീചനീചമതിഃ) ദുർബുദ്ധിയായ മാരീചൻ (ആഹവം=ആരചയ്യ) യുദ്ധംചെയ്തിട്ട് (രഘുനായകസായകേന) രാമശരത്താൽ (ക്ഷിപ്തഃ) കൊടിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് (മദ്ധ്യേപയോനിധി) സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിൽ (ജലമാനുഷനിർവ്വിശേഷം) ജലമനുഷ്യനിൽനിന്നു വ്യത്യാസപ്പെടാത്ത (വേഷം) സ്വരൂപത്തെയും (പുപോഷ) വർദ്ധിപ്പിച്ചു.

സാ — ദുർബുദ്ധിയായ മാരീചനും യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ രാമശരമേറു ഭയപ്പെട്ടു സമുദ്രത്തിൽ ജലമാനുഷനേപ്പോലെ കിടന്നു. പിന്നീടു ഭഗവാനെ ശരണം പ്രാപിച്ച് ഭയംകൂടാതെ അദ്ദേഹത്തെ സേവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

പ) വിശ്വാമിത്രമുനീശ്വരോ വ്യവഭൃത-
സ്നാത സ്സമാപ്തേ ക്രതൌ
പ്രേമ്ണാ ലിംഗ്യ നൃപാത്മജൌ വിജയിനൌ
പ്രാഹ പ്രശസ്യം വചഃ
യുഷ്മൽബാഹുബലേനമേക്രതു രഭ്ര-
ത്തസ്മാൽ കൃതാർത്ഥാസ്മ്യഹം
തച്ഛ്രൌയ്യേണ യഥാർത്ഥനാമസഹിത-
സ്സിദ്ധാശ്രമോ ഭ്രന്മമ.

വ്യാ — (വിശ്വാമിത്രമുനീശ്വരഃ=അപിഃ) വിശ്വാമിത്രമുനിയും (ക്രതൌ=സമാപ്തേ) യാഗം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ (അവഭൃതസ്നാതഃ) അവഭൃതസ്നാനം ചെയ്തിട്ട് (വിജയിനൌ=നൃപാത്മജൌ) വിജയികളായ രണ്ടു രാജപുത്രന്മാരെ (പ്രേമ്ണാ) സ്നേഹത്തോടുകൂടെ (ആലിംഗ്യ) ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട് (പ്രശസ്യം=വചഃ) ഭംഗിയായ വാക്കിനെ (പ്രാഹ) പറഞ്ഞു (യുഷ്മൽബാഹുബലേന) നിങ്ങളുടെ ബാഹുവീര്യം കൊണ്ടു (മേ) എനിക്കു (ക്രതുഃ=അഭ്രൽ) യാഗം ഭവിച്ചു (തസ്മാൽ) അതുഹേതുവായിട്ടു (അഹം) ഞാൻ (കൃതാർത്ഥഃ=അസ്മി) കൃതാർത്ഥനായി ഭവിക്കുന്നു (മമ=സിദ്ധാശ്രമഃ) എന്റെ സിദ്ധാശ്രമം (തച്ഛ്രൌയ്യേണ) നിങ്ങളുടെ ശൌര്യംകൊണ്ടു (യഥാർത്ഥനാമസഹിതഃ) യഥാർത്ഥനാമത്തോടുകൂടിയും (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു.

സാ — വിശ്വാമിത്രമഹർഷി യാഗാവസാനത്തിൽ അവഭൃതസ്നാനം ചെയ്തതിനുശേഷം വിജയികളായ രണ്ടു പുത്രന്മാരെ സ്നേഹത്തോടുകൂടെ ആലിംഗനംചെയ്ത് മനോഹരമാംവണ്ണം ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു. നിങ്ങളുടെ ബാഹുബലംകൊണ്ടു എനിക്കു യാഗംചെയ്വാൻ സംഗതിവന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ കൃതാർത്ഥനായി. നിങ്ങളുടെ ശൌര്യംകൊണ്ടു എന്റെ സിദ്ധാശ്രമം യഥാർത്ഥനാമത്തോടുകൂടിയതായിട്ടും ഭവിച്ചു.

പ) അഥനിശിചരമഥാദീതവൈതാനവിഘ്നോ
മുനിരവഭൃതകൃത്യം വിശ്വഹൃദ്യം സമാപ്യ
അമനുത ജയലക്ഷ്മ്യാ രാമമാജൌ സമേതം
യജനജനിതമൂർത്ത്യാ യോക്തുമവ്യാജലക്ഷ്മ്യാ

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (മുനിഃ) വിശ്വാമിത്രമഹർഷി (നിശിചരമഥാൽ) രാക്ഷസവധം ഹേതുവായിട്ട (വീതവൈതാനവിഘ്നഃ)നഷ്ടമായ യാഗവിഘ്നത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (വിശ്വഹൃദ്യം) ലോകങ്ങൾക്കു ഹൃദ്യമായ (അവഭൃതകൃത്യം) അവഭൃതസ്നാനകൃത്യത്തെ (സമാപ്യ) കഴിച്ചിട്ട് (ആജൌ) യുദ്ധത്തിൽ (ജയലക്ഷ്മ്യാ) ജയശ്രീയോട് (സമേതം) കൂടിയ (രാമം) രാമനെ (യജനജനിതമൂർത്ത്യാ) യാഗത്താൽ ജനിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയ (അവ്യാജലക്ഷ്മ്യാ) സാക്ഷാൽ ലക്ഷ്മിയോടുകൂടെ (യോക്തും) ചേർപ്പാനായിക്കൊണ്ട് (അമനുത) വിചാരിച്ചു.

സാ—വിശ്വാമിത്രമഹർഷി, ശ്രീരാമൻ രാക്ഷസരെ നിഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം വിഘ്നംകൂടാതെ യാഗം മുഴുമിച്ചു സകല ജനങ്ങൾക്കും സന്തോഷജനകമായ അവഭൃതസ്നാനം കഴിച്ച് യുദ്ധത്തിൽ ജയശ്രീയോടുകൂടിയ രാമനെ ജനകരാജാവിന്റെ യാഗത്തിൽനിന്നുണ്ടായ സാക്ഷാൽ ശ്രീഭഗവതിയോടുകൂടെ യോജിപ്പിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചു.

പ) തതസ്തദാനീം ജനകേന രാജ്ഞാ
വിജ്ഞേന യജ്ഞേ വിഹിതോദ്യമേന
കോപിപ്രയുക്തഃ പ്രണിധിസ്സമേത്യ
കൃതാഞ്ജലിഃ കൌശികമാബഭാഷേ.

വ്യാ—(തതഃ=തദാനീം) അനന്തരം അപ്പോഴാകട്ടെ (വിജ്ഞേന) അറിവുള്ളവനും (യജ്ഞേ=വിഹിതോദ്യമേന) യാഗത്തിൽ കൃതോദ്യമനുമായ (ജനകേന=രാജ്ഞാ) ജനകരാജാവിനാൽ (പ്രയുക്തഃ) പ്രേഷിതനായ (കോപി=പ്രണിധിഃ) കരു ദൂതൻ (സമേത്യ) വന്നിട്ട (കൃതാഞ്ജലിഃ) ബദ്ധാഞ്ജലിയായിട്ട് (കൌശികം) വിശ്വാമിത്രനോട് (ബഭാഷെ) പറഞ്ഞു.

സാ—യാഗം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം വിശ്വാമിത്രമഹർഷി രാമനെ സീതയോട് ചേർക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ ജനകനി

യും ധനുയ്യാഗത്തിൽ കൃതോദ്യുക്തനുമായ ജനകരാജാവിനാൽ പ്രേഷിതനായ ഒരു ദൂതൻ ആശ്രമത്തിൽ വന്നു മഹർഷിയെ തൊഴുതും കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

പ) കിംശീതാംശുമരീചയഃ കിമു സുര-
സ്രോതസ്വിനീവീചയഃ
കിംവാ കേതകസൂചയഃ കിമഥവാ
ചന്ദ്രോപലാനാം ചയഃ
ഇത്ഥം ജാതകുതൂഹലാഭി രഭിത-
സ്സാനന്ദ മാലോകിതാഃ
കാന്താഭിസ്ത്രിദിവൌകസാം ദിശിദിശി
ക്രീഡന്തിയൽ കീർത്തയഃ

വ്യാ—(ശീതാംശുമരീചയഃ=കിം) ചന്ദ്രരശ്മികളോ (സുരസ്രോതസ്വിനീവീചയഃ=കിമു) ആകാശഗംഗയുടെ തിരമാലകളോ (കേതകസൂചയഃ=കിംവാ) കേതകമൊട്ടുകളുടെ അഗ്രങ്ങളോ (അഥവാ) അല്ലെങ്കിൽ (ചന്ദ്രോപലാനാംചയഃ) ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ലുകളുടെ കൂട്ടമോ (ഇത്ഥം) എന്നിപ്രകാരം (ജാതകുതൂഹലാഭിഃ) ഉണ്ടായ കൌതുകത്തോടുകൂടിയ (ത്രിദിവൌകസാം=കാന്താഭിഃ) ദേവകളുടെ ഭാര്യമാരാൽ (സാനന്ദം) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (ആഭിതഃ) എല്ലാടവും (ആലോകിതാഃ) കാണപ്പെട്ടുന്ന (യൽകീർത്തയഃ) യാവനൊരുത്തന്റെ കീർത്തികൾ (ദിശി=ദിശി) ദിക്കുതോറും (ക്രീഡന്തി) കളിക്കുന്നു.

സാ—ചന്ദ്രകിരണങ്ങളോ! ആകാശഗംഗയുടെ തിരമാലകളോ! കൈതമൊട്ടുകളുടെ അഗ്രങ്ങളോ! ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ലുകളുടെ കൂട്ടമോ! എന്നിങ്ങനെ ദേവസ്ത്രീകൾക്കുകൂടി കൌതുകം ഉണ്ടാക്കുന്ന യാവനൊരുത്തന്റെ കീർത്തികളാണോ എല്ലാ ദിക്കിലും നിറഞ്ഞു കളിക്കുന്നത്?

പ) സഖലു ജനകരാജോ മൌലിഭാരാഗ്രലഗ്ന
സ്ഫുടമുകുളിതപാണിഃ പ്രാർത്ഥയത്യർത്ഥമേകം
യദുത മമനികേതം താവദാരബ്ധസത്രം
തവ ചരണപരാഗാസ്സാന്ത്വിതം ശോധയന്തു.

വ്യാ—(സഃ=ജനകരാജഃ=ഖലു) ആ ജനകരാജൻതന്നെ (മൌലിഭാരാഗ്രലഗ്നസ്ഫുടമുകുളിതപാണിഃ) കിരീടാഗ്രത്തിൽ ചേർന്നതും

പ്രകാശമാനവുമായ അഞ്ജലിയോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഏകം=അർത്ഥം) ഒരു കാര്യത്തെ (പ്രാർത്ഥയതി) യാചിക്കുന്നു (യൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട് (മമ=നികേതം) എന്റെ ഭവനം (ആരബ്ധസത്രം) തുടങ്ങപ്പെട്ട യാഗത്തോടുകൂടിയതാകുന്നു. (താവൽ) അതുഹേതുവായിട്ടു (തവ) അങ്ങയുടെ (ചരണപരാഗാഃ) പാദരേണുക്കൾ (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (ശോധയന്തു) ശുദ്ധമാക്കി ചെയ്യണമേ.

സാ— ആ ജനകരാജാവു ഭക്തിയോടുകൂടെ തൊഴുതുംകൊണ്ടു ഒരു കാര്യത്തെ യാചിക്കുന്നു: അല്ലയോ മുനേ! എന്റെ രാജധാനിയിൽ ഒരു ധനുര്യാഗം തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് അങ്ങും എഴുന്നെള്ളിയിരുന്നു നിർവ്വിഘ്നമാകുംവണ്ണം കഴിപ്പിച്ചാലും.

ഗ) അഥ നിജമനോരഥാനുകൂലജനകപ്രാർത്ഥനാകൃതാർത്ഥീകൃതചേതാഃ ഭഗവാൻവിശ്വാമിത്രഃ സ്വയം അയോനിസംഭവം കന്യാരത്ന മഖിലസുരസാരഭൂത മൈന്ദുശേഖരം ധനുശ്ചേത്യത്ഭുതദ്വയ മഭിധായോത്ഭാവിതകുതൂഹലാഭ്യാം രാജകുമാരാഭ്യാം സഹമഹീഭൃതൊ വിദേഹസ്യനഗരംപ്രതിപ്രാതിഷ്ഠത.

വ്യാ—(അഥ)അനന്തരം(നിജമനോരഥാനുകൂലജനകപ്രാർത്ഥനാകൃതാർത്ഥീകൃതചേതാഃ) തന്റെമനോരഥത്തിന്നു അനുകൂലമായജനകന്റെ പ്രാർത്ഥനകൊണ്ടു കൃതാർത്ഥമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയ (ഭഗവാൻ) ഭഗവാനായ (വിശ്വാമിത്രഃ) വിശ്വാമിത്രൻ (സ്വയം) താന്തന്നെ (അയോനിസംഭവം=കന്യാരത്നം) യോനിജാതയല്ലാത്ത കന്യാരത്നത്തേയും (അഖിലസുരസാരഭൂതം=ഐന്ദുശേഖരം=ധനുഃ=ച) സകലദേവന്മാരുടേ ശക്തിസ്വരൂപമായ ത്രയ്യംബകം വില്ലിനേയും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അത്ഭുതദ്വയം) രണ്ടത്ഭുതത്തെ (അഭിധായ) പറഞ്ഞിട്ട് (ഉത്ഭാവിതകുതൂഹലാഭ്യാം) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട കൌതുകത്തോടുകൂടിയ (രാജകുമാരാഭ്യാം=സഹ) രാജകുമാരന്മാരോടുകൂടെ (വിദേഹസ്യ=മഹീഭൃതഃ) വിദേഹനാകുന്ന രാജാവിന്റെ (നഗരംപ്രതി) രാജധാനിയെക്കുറിച്ചു (പ്രാതിഷ്ഠത) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—അനന്തരം തന്റെ ആഗ്രഹത്തിന്നു അനുകൂലമായ ജനകന്റെ പ്രാർത്ഥനകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ വിശ്വാമിത്രമുനി, ജനകരാജധാനിയിലുള്ള അത്ഭുതങ്ങളായ, ത്രയ്യംബകം പള്ളിവില്ലിന്റേയും,

അയോനിജായായ സീതയുടേയും കഥകളെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോട് പറഞ്ഞു അവക്കും സന്തോഷമുണ്ടാക്കിത്തീർത്തു അവരോടുംകൂടെ ജനക രാജധാനിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

പ) സ്വർല്ലോകാൽ കപിലാഭിഭ്രുതസഗര
സപ്തമ്മാഗ്ഗ്സംസിദ്ധയേ
യാം യത്നേനഭഗീരഥോ നരപതിഃ
പൃത്ഥ്വീമവാതീതരൽ
താം ദേവീം പുനരിന്ദുശേഖരശിരോ
മാലാം ജഗന്മംഗളാം
ഗംഗാം തുംഗതരംഗഭംഗമുഖരോ-
പാന്താമമീഭേജിരേ.

വ്യാ- (ഭഗീരഥഃ) ഭഗീരഥനാകുന്ന (നരപതിഃ) രാജാവു (കപിലാഭിഭ്രുതസഗരസപ്തമ്മാഗ്ഗ് സംസിദ്ധയേ) കപിലമുനിയാൽ ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട സഗരപുത്രന്മാരുടെ സപ്തഗ്തിപ്രാപ്തിക്കായിക്കൊണ്ടു (യത്നേന) പ്രയത്നത്തോടുകൂടെ (യാം) യാതൊരു ഗംഗയെ (പൃത്ഥ്വീം) ഭൂമിയെ (അവനീതരൽ) അവതരിപ്പിച്ച (പുനഃ) പിന്നെ (ഇന്ദുശേഖരശിരോമാലാം) ചന്ദ്രമൗഡന്റെ ശിരോമാലയും (ജഗന്മംഗളാം) ലോകമംഗളയും (തുംഗതരംഗഭംഗമുഖരോപാന്താം) ഉന്നതങ്ങളായ തിരമാലകളെക്കൊണ്ടു ശബ്ദായമാനമായ പാർശ്വന്തദേശത്തോടുകൂടിയ (താം=ദേവീം) ആ ഗംഗയെ (അമീ) ഇവർ (ഭേജിരേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ - രാമലക്ഷ്മണവിശ്വാമിത്രന്മാർ, ഭഗീരഥൻ കപിലന്റെ കോപാഗ്നിയിൽ ദഗ്ധന്മാരായ സഗരപുത്രന്മാക്ക് സപ്തഗ്തിയെ വരുത്തുവാൻവേണ്ടി വളരെക്കാലം തപസ്സുചെയ്തു ക്ലേശിച്ച ഭൂമിയിലേക്കു കൊണ്ടുവന്നവളും ചന്ദ്രക്കലാധരന്റെ ശിരോമാലയും ലോകങ്ങളെ ശുദ്ധിവരുത്തുന്നവളും വലിയ തിരകളെക്കൊണ്ടു സമീപപ്രദേശത്തെ ശബ്ദായമാനമാക്കി ചെയ്യുന്നവളും ആയ ഗംഗയുടെ തീരത്തെ പ്രാപിച്ചു.

പ) ആജാനപാവനക്ഷീരാം വൃഷാനന്ദവിധായിനീം
ശ്രുതിപ്രണയിനീം സോയമാപഗാമാപഗാമിവ

വ്യാ—(ആജ്ഞാനപാവനക്ഷീരാം) ജനസമൂഹത്തെ അകത്തും പുറത്തും കരുപോലെ ശുദ്ധിവരുത്തുന്ന ജലത്തോടുകൂടിയവളും,—ജന്മനാ ശുദ്ധിയുള്ള പാലോടുകൂടിയ—സ്വതവേ പാവനങ്ങളും ക്ഷീരത്തേന പരിണതങ്ങളുമായ രത്നമഹൌഷദ്ധ്യാദിവസ്തുക്കളോടുകൂടിയതു—ജന്മനാ ശുദ്ധമായ പാലുപോലെയുള്ള നിറത്തോടുകൂടിയ എന്നും, (വൃഷാനന്ദവിധായിനീം) യമനിയമാദിധർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പരമാനന്ദത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നവൾം—കാള, ഇന്ദ്രൻ, വിഷ്ണു, ബ്രഹ്മാവ് ഇവർക്കും ആനന്ദത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നു എന്നും (ശ്രുതിപ്രണയിനീം) കർണ്ണാനന്ദത്തെ ചെയ്യുന്നവളും (വേദതുല്യ) വേദപ്രതിപാദ്യ എന്നും (ഗാം=ഇവ) പശുവിനെപ്പോലെയും, കാമധേനുവിനെപ്പോലെയും, ഭ്രമിദേവിയെപ്പോലെയും, സരസ്വതിയെപ്പോലെയും ശോഭിക്കുന്നവളായ (ആപഗാം) ഭാഗീരഥീനദിയെ (സഃ=അയം) ആ ഇവൻ (ആപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—സിദ്ധാശ്രമത്തിൽനിന്നു അനുജനായ ലക്ഷ്മണനോടും വിശ്വാമിത്രനോടുംകൂടെ ആഗതനായ ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ, ജന്മനാശുദ്ധിയുള്ള പാലോടുകൂടിയതും, കാമക്രീഡകൊണ്ടു കാളയ്ക്കു ആനന്ദത്തെക്കൊടുക്കുന്നതും, വേദംപോലെ പരിശുദ്ധയുമായ പശുവിനെപ്പോലെയും, ജന്മനാ ശുദ്ധിയുള്ള പാലോടുകൂടിയതും, ദേവകർമ്മങ്ങളിഷ്ടാർത്ഥത്തെക്കൊടുക്കുകകൊണ്ടു ദേവരാജനായ ഇന്ദ്രനു ആനന്ദത്തെ നൽകുന്നവളും, വേദപ്രതിപാദ്യയും ആയ കാമധേനുവിനെപ്പോലെയും, സ്വതവേ പരിശുദ്ധങ്ങളും ക്ഷീരത്തേന പരിണതങ്ങളുമായ രത്നമഹൌഷധ്യാദിപദാർത്ഥങ്ങളോടുകൂടിയവളും, പത്നീപദംകൊണ്ടു വിഷ്ണുവിനു ആനന്ദത്തെ ചെയ്യുന്നവളും, വേദപ്രതിപാദ്യയുമായ ഭ്രമീദേവിയെപ്പോലെയും, സ്വഭാവശുദ്ധമായ പാലുപോലെയെളുത്ത നിറത്തോടുകൂടിയവളും, ബ്രഹ്മദേവനു ആനന്ദത്തെ കൊടുക്കുന്നവളും, വേദപ്രതിപാദ്യയുമായ സരസ്വതിയെപ്പോലെയും ശോഭിക്കുന്ന ജനസമൂഹത്തെ സ്നാനപാനാദികളെക്കൊണ്ടു പുറത്തും അകത്തും കരുപോലെ ശുദ്ധിവരുത്തുന്നതും, യമനിയമാദിധർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതായ ബ്രഹ്മാനന്ദത്തെ നൽകുന്നതും, വേദപ്രതിപാദ്യയും തരംഗധ്വനികളെക്കൊണ്ടു കർണ്ണാനന്ദത്തെ ചെയ്യുന്നതുമായ ഭാഗീരഥീനദിയുടെ തീരത്തെ പ്രാപിച്ചു.

പ) ആദ്യോദ്ധിപിതാമഹസ്യനിയമ-
വ്യാപാരപാത്രേ ജലം
പശ്ചാൽ പന്നഗശായിനോ ഭഗവതഃ
പാദോദകം പാവനം
ദ്വയഃ ശംഭുജടാവിഭ്രഷണമണി-
ർജ്ജഹ്നോർമ്മഹർഷേരിയം
കന്യാ കന്മഷനാശിനീ ഭഗവതീ
ഭാഗീരഥീദൃശ്യതേ.

വ്യാ—(ആദ്യൌ) പണ്ട് (ആദ്യപിതാമഹസ്യ) ബ്രഹ്മാവിന്റെ (നിയമവ്യാപാരപാത്രേ) നിത്യകർമ്മത്തിനുള്ള ജലപാത്രത്തിലുള്ള (ജലം) വെള്ളമായും (പശ്ചാൽ) പിന്നെ (പന്നഗശായിനഃ=ഭഗവതഃ) അനന്തന്റെ മുകളിൽ കിടക്കുന്ന ശ്രീനാരായണന്റെ (പാവനം) പരിശുദ്ധമായ (പാദോദകം) പാദതീർത്ഥമായും (ദ്വയഃ) പിന്നെ (ശംഭുജടാവിഭ്രഷണമണിഃ) പരമേശ്വരന്റെ ജടാഭാരത്തിങ്കലെ അലങ്കാരരത്നമായും (ജഹ്നോഃ=മഹർഷേഃ) ജഹ്നുമഹർഷിയുടെ (കന്യാ) പുത്രിയും (കന്മഷനാശിനീ) പാപനാശിനിയും (ഭഗവതീ) ഭഗവതിയുമായ (ഭാഗീരഥീ) ഭാഗീരഥി എന്ന പേരോടുകൂടിയതുമായ നദി (അയം=ദൃശ്യതേ) ഇതാ നമ്മളാൽ കാണപ്പെടുന്നു.

സാ—ആദ്യത്തിങ്കൽ ബ്രഹ്മാവിന്റെ നിത്യകർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിനുള്ള ജലമായിരുന്നതും, പിന്നെ ബ്രഹ്മാവു വാമനവേഷം ധരിച്ചു ത്രൈലോക്യത്തെ മൂന്നടിയായി അളക്കുവാൻ കാൽ പൊക്കിപ്പിടിച്ച വിഷ്ണുവിന്റെ കാൽ കഴുകിച്ചപ്പോൾ വിഷ്ണുപാദതീർത്ഥമായി പരിണമിച്ചതും, അതിനുശേഷം ഭക്തനായ ഭഗീരഥന്റെ അഭീഷ്ടസാദ്ധ്യത്തിനുവേണ്ടി പരമേശ്വരൻ ജടാന്തർഭാഗത്തിൽ അലങ്കാരരത്നമായി സ്വീകരിച്ചതും, സഗരന്മാക്ക് സദ്ഗതി വരുത്തുവാൻ ഭൂമിയിലേക്കു പോരുന്ന സമയത്തിങ്കൽ ജഹ്നുമഹർഷിയുടെ അന്തർഭാഗത്തെ പ്രാപിച്ചു പുറത്തേക്കു പോരുകകൊണ്ടു ജഹ്നുപുത്രി എന്ന പേരിനെ ധരിച്ചതും, സ്നാനപാനാദികളെക്കൊണ്ടു സകല ജനങ്ങളുടേയും പാപത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതും, ഷഡ്ഗുണപരിപൂർണ്ണയുമായ ഭാഗീരഥീനദി ഇതാ! കാണപ്പെടുന്നു.

പ) വിലംഘ്യഗംഗാം വിലസത്തരംഗാം
വിലോകയാമാസുരമീവിശാലാം
വിശാലനാമ്നാ രചിതാം നൃപേണ
പുരീം വിശാലാപണ ചത്വരാം താം.

വ്യാ—(അമീ) ഇവർ (വിലസത്തരംഗാം) ശോഭമാനങ്ങളായ തിരകളോടുകൂടിയ (ഗംഗാം) ഗംഗയെ (വിലംഘ്യ) കടന്നിട്ട് (വിശാലനാമ്നാ=നൃപേണ) വിശാലനെന്ന പേരായ രാജാവിനാൽ (രചിതാം) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും (വിശാലാപണചത്വരാം) വിസ്താരമുള്ള അങ്ങാടികളോടും വഴികളോടും കൂടിയതുമായ (താം=വിശാലാം=പുരീം) ആ വിശാലയാകുന്ന രാജധാനിയെ (വിലോകയാമാസുഃ) കണ്ടു.

സാ—ഇവർ തിരമാലകളെക്കൊണ്ടു ശോഭമാനയായ ഗംഗയെ കടന്നതിന്നുശേഷം വിശാലൻ എന്ന പേരായ രാജാവിനാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും, വിസ്താരമുള്ള അങ്ങാടികളോടും വഴികളോടും കൂടിയതും "വിശാലാ" എന്ന പ്രസിദ്ധയുമായ രാജധാനിയെ കണ്ടു.

പ) തതഃ പരമസൽകാരം സുമതോഃ പ്രാപ്യ രാഘവൌ
ഊഷതുസ്താംനിശാമേകാം ജഗ്മതുർമ്മിഥിലാംപ്രതി

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (രാഘവൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാർ (സുമതോഃ) സുമതി എന്ന രാജാവിന്റെ (പരമസൽക്കാരം) വിശിഷ്ടമായ സൽക്കാരത്തെ (പ്രാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (താം=ഏകാം=നിശാം) ആ ഒരു രാത്രി മുഴുവനും (ഊഷതുഃ) വസിച്ചു (മിഥിലാം=പ്രതി) മിഥിലയേക്കുറിച്ചു (ജഗ്മതുഃ) പോകയും ചെയ്തു.

സാ—രാമലക്ഷ്മണന്മാർ വിശാലാരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചതിന്നുശേഷം സുമതിയുടെ വിശിഷ്ടമായ സൽക്കാരത്തെ സ്വീകരിച്ചു ആ ന്നത്തെ രാത്രി മുഴുവനും അവിടെക്കഴിച്ചുകൂട്ടി പിറ്റെ ദിവസം മിഥിലയിലേക്കു പോകയും ചെയ്തു.

പ) മദ്ധ്യേമാർഗ്ഗം ഗഗനപദവീലംഘിജീർണ്ണദ്രുമൌഘം
നിസപാദ്ധ്യായദ്ധനി സമുദയം നിഷ്പതൽ പണ്ണശാലാം
നിശ്യാമാകം പ്രശമിതഹവിർഗ്ഗന്ധി ധൂമം സരാമോ-
ദ്ധ്യാനസ്ഥാനം കിമപി യമിനാം ഭ്രത്വപൂർവ്വം ദദർശ.

വ്യാ—(മദ്ധ്യേമാർഗ്ഗം) വഴിമദ്ധ്യത്തിൽ (ഗഗനപദവീലംഘിജി ർണ്ണദ്രുമൌഘം) ആകാശമാർഗ്ഗത്തെ അതിക്രമിക്കശീലമായ പഴക്കമുള്ള വൃക്ഷസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയതും (നിസ്വാദ്ധ്യായദ്ധ്വനിസമുദയം) സ്വാദ്ധ്യായശബ്ദങ്ങൾ പുറപ്പെടാത്തതും(നിഷ്പതൽപർണ്ണശാലാം) വീണുകിടക്കുന്ന പർണ്ണശാലകളോടുകൂടിയതും (നിശ്യാമാകം) ചാമയോടുകൂടാത്തതും (പ്രശമിതഹവിർഗ്ഗന്ധിധൂമം) ഹോമദ്രവ്യഗന്ധമുള്ള പുകതീരെ നശിച്ചിട്ടുള്ളതും (യമിനാം) മുനികൾക്കു (ഭൂതപൂർവ്വം) മുമ്പിൽ ഭവിച്ചതായ (കിമപി=ധ്യാനസ്ഥാനം) ഒരു ആശ്രമത്തെ (സഃ=രാമഃ) ആ രാമചന്ദ്രൻ (ദദർശ) കണ്ടു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വിശാലയിൽനിന്നു മിഥിലയിലേക്കു പോകുന്ന വഴിക്ക് മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽ ആകാശം മുട്ടുമാറു വലിയ വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും, സ്വാദ്ധ്യായശബ്ദമില്ലാത്തതും, വീണുകിടക്കുന്ന പർണ്ണശാലകളോടുകൂടിതതും ചാമ മുതലായ ധാന്യങ്ങളോടുകൂടാത്തതും ഹോമദ്രവ്യങ്ങളുടെ ഗന്ധമുള്ള പുകയോടുകൂടാത്തതും, മുനികൾ മുമ്പു തപസ്സുചെയ്തിരുന്നതുമായ ഒരു ആശ്രമത്തെ കണ്ടു.

ഗ) തദാനീമുപജാതകുതൂഹലേനരാമഭദ്രേണ കസ്യൈദ മിത്യനുയുക്തൊ ഗാധിസൂനു രിദം ഗൌതമസ്യ മഹർഷ്ഠേരാശ്രമപദമിത്യുപന്യസ്യ തൽപരിത്യാഗനിമിത്തഭൂതാം കഥാം കഥയാമാസ.

വ്യാ (തദാനീം) അപ്പോൾ (ഉപജാതകുതൂഹലേന) ഉണ്ടായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ (രാമഭദ്രേണ) ശ്രീരാമനാൽ (ഇദം=കസ്യ=ഇതി)ഇത് ആരുടെ എന്ന് (അനുയുക്തഃ) ചോദിക്കപ്പെട്ട (ഗാധിസൂനുഃ) വിശ്വാമിത്രൻ (ഇദം=ഗൌതമസ്യ=മഹർഷ്ഠേഃ=ആശ്രമപദം) ഇതു ഗൌതമമഹർഷിയുടെ ആശ്രമസ്ഥാനമാകുന്നു(ഇതി=ഉപന്യസ്യ)എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് (തൽപരിത്യാഗനിമിത്തഭൂതാം) അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപേക്ഷിക്കലിന്ന് കാരണമായി ഭവിച്ച (കഥാം) കഥയെ (കഥയാമാസ) പറഞ്ഞു.

സാ—മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽ തപോവനംപോലെ ഉള്ള ഒരു വനത്തെക്കണ്ടപ്പോൾ ഉണ്ടായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ ശ്രീരാമൻ ഇത് ആരുടേതാണെന്നു വിശ്വാമിത്രനോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ ഗൌതമമഹ

ഷിയുടേതാണെന്നു പറഞ്ഞു് അദ്ദേഹം ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുവാൻ കാരണമായ കഥയെ പറഞ്ഞു.

പ) വൃത്രാരാതിഃ കദാചിൽ കരകലിതപവി
ന്നാഗരാജാധിരൂഢഃ
ദിക്ഷുഭ്രാമ്യന്നകസ്മാ ദവനിനിപതിതാ
മിന്ദുലേഖാമിവൈകാം
അസ്മിൻ പുഷ്പാപചായോദ്യതകരകമലാ
മുല്ലസന്തീ മഹല്യാം
ദൃഷ്ട്വാ കന്ദർപ്പമന്ദീകൃതധൃതിവിഭവൊ
ഹന്ത ചിന്താപരോ ഭ്രൽ.

വ്യാ—(കദാചിൽ) ഒരിക്കൽ (വൃത്രാരാതിഃ) ഇന്ദ്രൻ (കരകലിത പവിഃ) കയ്യിൽ എടുക്കപ്പെട്ട വജ്രത്തോടുകൂടിയവനായി (നാഗരാജാധിരൂഢഃ) ഐരാവതത്തിന്റെ മുകളിൽ കേറി (ദിക്ഷു) ദിക്കുകളിൽ (ഭ്രാമ്യൻ) സഞ്ചരിക്കുന്നവനായി (അസ്മിൻ) ഇതിങ്കൽ (പുഷ്പാപചായോദ്യതകരകമലാം) പൂവ്വറുക്കുവാൻ ഉയർത്തിയ കരാരവിന്ദത്തോടുകൂടിയവളും (ഏകാം=ഇന്ദുലേഖാം=ഇവ) ഒരു ചന്ദ്രക്കലയേപ്പോലെ (ഉല്ലസന്തീം) ശോഭിക്കുന്നവളുമായ (അഹല്യാം) അഹല്യയെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (കന്ദർപ്പമന്ദീകൃതധൃതിവിഭവഃ) കാമനാൽ സാരമില്ലാതാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട ധൈര്യസഞ്ചയത്തോടുകൂടിയവനായി (ചിന്താപരഃ) വിചാരമഗ്നനായിട്ട് (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു (ഹന്ത) കഷ്ടം.

സാ—വൃത്രശത്രുവായ ഇന്ദ്രൻ ഒരു ദിവസം വജ്രം കയ്യിലെടുത്ത് ഐരാവതത്തിന്റെ പുറത്തു കയറി ഓരോ ദിക്കിൽ സഞ്ചരിച്ച് ഈ തപോവനത്തിന്റെ മുകളിൽ വന്നപ്പോൾ ഒരു ചന്ദ്രക്കല പോലെ ശോഭിക്കുന്നവളും പൂവ്വറുക്കുവാൻവേണ്ടി കരാരവിന്ദത്തെപൊക്കിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നവളുമായ അഹല്യയെ കണ്ട് കാമപരവശനായിട്ടു ഭവിച്ചു—കഷ്ടം!!

പ) ഉത്താനീകൃതമുദ്ധവക്ത്രമുപരിഃച്യുതൽപരാഗൊൽകര-
ത്രാസ്ഥാകുണിതലോചനം സ്തനഭരോദായത്തമദ്ധ്യാങ്കുരം
ഈഷദ്ദൃശിതനാഭി തുംഗജഘനക്ലാന്തൊരു പാദാംഗുലി-
വ്യാസകൃതസ്ഥിതി ലീലയയാപഹരതേ പുഷ്പം ന ചിത്തം ന മേ

വ്യാ— (ഉത്താനീകൃതമുഖ്യവക്ത്രം) മലർത്തിപ്പിടിച്ചതും മനോഹരവുമായ മുഖത്തോടുകൂടിയവണ്ണവും (ഉപരിച്യോതൽപരാഗോൽകരത്രസ്ഥാകൃണിതലോചനം) മുകളിൽനിന്നു കൊഴിയുന്ന പൊടികളിൽനിന്നു ഭയപ്പെട്ട് കുറഞ്ഞൊന്നടച്ച കണ്ണുകളോടുകൂടിയവണ്ണവും (സ്തനഭരോദായത്തമദ്ധ്യാങ്കുരം) സ്തനഭാരത്താൽ മേൽപ്പോട്ട വലിക്കപ്പെട്ട മദ്ധ്യപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവണ്ണവും (ഈഷദ്ദർശിതനാഭി) കുറഞ്ഞൊന്ന് കാണപ്പെട്ട നാഭിപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവണ്ണവും (തുംഗജഘനകൃശത്വോത്തര) ഉന്നതജഘനത്താൽ ക്ഷീണിക്കപ്പെട്ട തുടകളോടും കൂടിയവണ്ണവും (പാദാംഗുലിവ്യാസകൃതസ്ഥിതി) കാൽവിരലുകളിൽ ചേർക്കപ്പെട്ട നില്പോടുകൂടിയവണ്ണവും (ലീലയാ) ഇവിടം ലീലാഹേതുവായിട്ട് (പുഷ്പം=നു) പുഷ്പത്തേയൊ (മേ=ചിത്തം=നു) എന്റെ ചിത്തത്തെയൊ (അപഹരതെ) അപഹരിക്കുന്നു.

സാ— അഹല്യ എത്താൻ വിഷമമുള്ള പൂക്കളെ അറുക്കുവാൻവേണ്ടി മുഖം മലർത്തിപ്പിടിച്ച് മുകളിൽനിന്നു പൊടികൾ വീണെങ്കിലോ എന്നുള്ള ഭയംകൊണ്ടു കണ്ണുകൾ അല്പം അടച്ച് കാൽവിരലുകളെമാത്രം ഭൂമിയിലുറപ്പിച്ചു വലിഞ്ഞുനിന്ന് പൂവുറുത്തുതുടങ്ങിയപ്പോൾ സ്തനങ്ങൾ മേൽപ്പോട്ടു പൊങ്ങി മദ്ധ്യപ്രദേശവും മേൽപ്പോട്ടു വലിഞ്ഞു മദ്ധ്യം വലിഞ്ഞപ്പോൾ നീവീബന്ധമഴിഞ്ഞ് നാഭിപ്രദേശം കുറഞ്ഞൊന്നു പുറത്തേക്കു കാണമായായി കാൽവിരലുകൾമാത്രം ഭൂമിയിലുറപ്പിച്ചു നിന്നപ്പോൾ ഉന്നതമായ ജഘനത്തെ താങ്ങുവാൻ ശക്തിയില്ലാതെ തുടകൾ ക്ഷീണിച്ചുവശമായി ഇങ്ങിനെ നിന്നു പൂവുറുക്കുന്നതു ഇന്ദ്രൻ കണ്ടപ്പോൾ ഇവൾ നേരംപോക്കായിട്ട് പുഷ്പങ്ങളേയൊ, എന്റെ മനസ്സിനെയൊ അപഹരിക്കുന്നത് എന്നിങ്ങിനെ സംശയിച്ചുനിന്നു.

പ) ഇതിമനസിശയേനനന്നചേതാഃ
ഗഗനതലാദവതീർണ്ണദേവരാജഃ
മുനികുലതിലകസ്യ ധർമ്മപത്നീം
പടുതരചാടുശതൈർവ്വശീചകാര.

വ്യാ—(ദേവരാജഃ) ദേവശ്രേഷ്ഠൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (മനസിശയേന) കാമനാൽ (നന്നചേതാഃ) ഇളക്കപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനാ

യിട്ട (ഗഗനതലാത്) ആകാശത്തിൽനിന്ന് (അവതീര്യ) ഇറങ്ങിട്ട് (മുനികുലതിലകസ്യ) മുനിശ്രേഷ്ഠന്റെ (ധർമ്മപത്നീം) ധർമ്മപത്നിയെ (പടുതരചാടുശതൈഃ) ഏറ്റവും സമർത്ഥങ്ങളായ ചാടുവാക്യസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ട (വശീചകാര) സ്വാധീനമാക്കിച്ചെയ്തു.

സാ — ദേവനാഥനായ ഇന്ദ്രൻ കാമനാൽ ഇളക്കപ്പെട്ട മനസ്സിൽ അഹല്യ തന്നെ ആകർഷിക്കുകയാണെന്നു വിചാരിച്ച് ആകാശത്തിൽ നിന്നു താഴെയിറങ്ങി ഗൗതമധർമ്മപത്നിയായ അഹല്യയെ ഏറ്റവും സമർത്ഥങ്ങളായ ചാടുവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ട സ്വാധീനയാക്കിച്ചെയ്തു.

പ) അപേതവ്യാഹാരം ധൃതവിവിധശില്പവ്യതികരം
കരസ്പർശാരംഭപ്രഗളിതദുകൂലാന്തശയനം
മുഹുർബ്രുഡോൽകമ്പം ദിശിദിശി മുഹുഃ പ്രേരിതദൃശൊ
രഹല്യാസുത്രാമ്ണൊഃ ക്ഷണികമിവതത്സംഗമമഭ്രൽ.

വ്യാ— (ദിശി=ദിശി) ദിക്കുതോറും (മുഹുഃ) പിന്നയും പിന്നയും (പ്രേരിതദൃശൊഃ) നോക്കുന്നവരായ (അഹല്യാസുത്രാമ്ണൊഃ) അഹല്യക്കും ഇന്ദ്രനും (ക്ഷണികം=ഇവ) ഏറ്റവും കുറച്ചു സമയം (തൽ=സംഗമം) ആ സമാഗമം (അപേതവ്യവഹാരം) സല്ലാപത്തോടുകൂടാത്തതായും (ധൃതവിവിധശില്പവ്യതികരം) നഷ്ടങ്ങളായും നാനാവിധങ്ങളുമായ കാമലീലകളുടെ ആധിക്യത്തോടുകൂടിയതായും (കരസ്പർശാരംഭപ്രഗളിത ദുകൂലാന്തശയനം) കൈകൊണ്ടു തൊടുവാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അഴിഞ്ഞുപോയ വസ്ത്രാന്തത്തിങ്കൽ കിടപ്പോടുകൂടിയതായും (മുഹുഃ=ബഡോൽകമ്പം) പിന്നയും പിന്നയും ഇളക്കത്തോടുകൂടിയതായും (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു.

സാ — അഹല്യാദേവേന്ദ്രന്മാർ ഇന്ദ്രൻ തൊട്ടസമയം അഴിഞ്ഞുപോയ അഹല്യയുടെ വസ്ത്രത്തിൽകിടന്ന് മഹർഷി വരുന്നുണ്ടോ എന്നു എല്ല ദിക്കിലും പിന്നയും പിന്നയും നോക്കിക്കൊണ്ട് ഒന്നാമതുണ്ടായതേയും കരതാഡനാദികളായ അനംഗശില്പങ്ങളെ അധികമാനം ചെയ്യാതേയും എല്ലായ്പോഴും വിറച്ചുകൊണ്ടും ഏറ്റവും കുറച്ചുസമയത്തേ ആസമാഗമം കഴിച്ചുകൂട്ടി.

പ) ഗൗതമഃ ക്രോധതാമ്രാക്ഷഃ ശശാപദിവിജാധിപം
യോനിലമ്പട! ദുഷ്ടാത്മൻ! സഹസ്രഭഗവാൻ ഭവ

വ്യാ—(ഗൌതമഃ) ഗൌതമൻ (ക്രൊധതാമ്രാക്ഷഃ) കോപംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ദിവിജാധിപം) ദേവശ്രേഷ്ഠനെ (ശശാപ) ശപിച്ചു (മോഽയോനിലംപട!=ദുഷ്ടാത്മൻ!) അല്ലയോ സ്ത്രൈണനായി, ദുർബുദ്ധിയായുള്ളോവേ (സഹസ്രഭഗവാൻ) അങ്ങ് ആയിരം ഭഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ഭവ) ഭവിച്ചാലും.

സാ— ഗൌതമൻ അവരുടെ ദുർവ്യാപാരത്തെ അറിഞ്ഞു രോഷംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ട് ഇന്ദ്രസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു അല്ലയോ സ്ത്രൈണനായി ദുർബുദ്ധയായുള്ളോവെ! അങ്ങ് ആയിരം ഭഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായി ഭവിക്കട്ടെ, എന്നിപ്രകാരം ഇന്ദ്രനെ ശപിച്ചു.

പ) ശപ്തൈവമന്തംമുനിവരോ ഭാര്യാംതാമപിശപ്തവാൻ
അദൃശ്യാസർവ്വഭൂതാനാ മാശ്രമേസ്മിൻ വസിഷ്യസി:

വ്യാ—(മുനിവരഃ) മുനിശ്രേഷ്ഠൻ (തം) ഇന്ദ്രനെ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ശപ്ത്വാ) ശപിച്ചിട്ട് (താം=ഭാര്യാം=അപി) ആ ഭാര്യയേയും (ശപ്തവാൻ) ശപിച്ചു (തവം) നിയ്ക്ക് (അസ്മിൻ=ആശ്രമേ) ഈ ആശ്രമത്തിൽ (സർവ്വഭൂതാനാം) സകല ജീവികൾക്കും (അദൃശ്യാ) കാണ്മാൻ കഴിയാത്തവളായിട്ട് (ഭവിഷ്യസി) ഭവിക്കും.

പ) ജ്ഞാത്വാദീർഘ്വതപാസ്തയോരവിനയം
ശാപേനകോപാവിലാ—
ചക്രേനിർവൃഷണം വൃഷാണമഥതാം
പത്നീംശിലാരൂപിണീം
ഉദ്ധിത്വാനിജമേതദാശ്രമപദം
ദുർവൃത്തി സന്ദൂഷിതാം
നിർമ്മുക്തസ്തപസേ ജഗാമഹിമവൽ
പാർശ്വംസയോഗീശ്വരഃ.

വ്യാ—(ദീർഘ്വതപാഃ) വളരേക്കാലം തപസ്സുചെയ്തിട്ടുള്ള (സഃ യോഗീശ്വരഃ) ആ മുനീശ്വരൻ (തയോഃ) അഹല്യാസുരാമാക്കളുടെ (അവിനയം) അവിവേചനാരഹിതമായ പ്രവൃത്തിയെ (ജ്ഞാത്വാ) അറിഞ്ഞിട്ട് (വൃഷാണം) ഇന്ദ്രനെ (നിർവൃഷണം) നിർവൃഷണനാക്കിയും

(താം=പത്നീം) ആ പത്നിയെ(ശിലാരൂപിണീം) ശിലാരൂപയാക്കിയും (ചക്രെ) ചെയ്തു (അഥ) അനന്തരം (ദുർവൃത്തിസംദൂഷിതം) ദുർവ്യാപാരംകൊണ്ടു ദൂഷിക്കപ്പെട്ട (നിജം) തന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (ഏതൽ=ആശ്രമപദം) ഈ ആശ്രമസ്ഥാനത്തെ (ഉദ്ധിതാ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (നിർമ്മുക്തഃ) മുക്തസംഗനായിട്ട് (തപസെ) തപസ്സുചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (ഹിമവൽപാർശ്വം) ഹിമവാന്റെ സമീപത്തിലേക്ക് (ജഗാമ) പോയി.

സാ—വളരെ തപശ്ശക്തിയുള്ള ആ മുനിശ്രേഷ്ഠൻ അഹല്യാസുശ്രോണികളുടെ ആലോചനാരഹിതമായ പ്രവൃത്തിയെ അറിഞ്ഞു അവരുടെ സമീപത്തിൽവന്ന് ഇന്ദ്രനെ നിർവൃഷണനാക്കിയും അഹല്യയെ ശിലാരൂപിണിയാക്കിയും ചെയ്തതിനുശേഷം ദുർവ്യാപാരംകൊണ്ടു ദൂഷിച്ചതായ ഈ ആശ്രമത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു മുക്തസംഗനായിട്ട തപസ്സിനെ ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു ഹിമവൽപാർശ്വത്തിലേക്കു പോയി.

പ) യദായാസ്യത്യസ്മിൻ ദശരഥസുതംപ്രാപ്യനഹിതദാ
വിശുദ്ധിംതാംമുക്ത്വാ മുനിരിതിതുഷാരാചലമഗാൽ
തഥാഭ്രതാസന്പ്രത്യഭിലഷതി തേരാഘവഗതിം
തദേനാമേനോഭിർവ്വിഘടയ പദാംഭോജരജസാ.

വ്യാ—(യദാ) യാതൊരിക്കൽ (ദശരഥസുതഃ) ദശരഥപുത്രൻ (അസ്മിൻ) ഈ ആശ്രമത്തിങ്കൽ (യാസ്യതി) പ്രാപിക്കും (തദാ) അപ്പോൾ (വിശുദ്ധിം)പരിശുദ്ധിയെ(പ്രാപ്യനഹി)പ്രാപിച്ചാലും(ഇതി) ഇപ്രകാരം (താം=ഉക്ത്വാ) അവളോടു പറഞ്ഞിട്ട (മുനിഃ) ഗൌതമൻ (തുഷാരാചലം) ഹിമവാൻപർവ്വതത്തെ (അഗാൽ) പ്രാപിച്ചു (ഹെ=രാഘവ) അല്ലയോ രാമ! (തഥാഭ്രതാ) അപ്രകാരം ഭവിച്ച അവൾ (സംപ്രതി) ഇപ്പോൾ (തേ) അങ്ങയുടെ (ഗതിം) വരവിനെ (അഭിലഷതി) ആഗ്രഹിക്കുന്നു (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ട് (പദാംഭോജരജസാ) പാദാരവിന്ദത്തിലെ പൊടികൊണ്ട് (ഏനാം) ഇവളെ (ഏനൊഭിഃ) പാപങ്ങളോട് (വിഘടയ) വേർപ്പെടുത്തിയാലും.

സാ—ഗൌതമൻ അഹല്യാസുശ്രോണികളെ ശപിച്ച് പോകുവാൻ പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ അഹല്യേ! യാതൊരു കാലത്താണൊ വിഷ്ണു

ദശരഥപുത്രനേ അവതരിച്ച് രാമനാമത്തോടുകൂടെ ഈ ആശ്രമത്തിൽ വരുന്നത് അപ്പോൾ നിനക്ക് ദോഷങ്ങളെല്ലാം തീർന്ന് എന്നെ പ്രാപിക്കുവാൻ സംഗതിവരും." എന്നിപ്രകാരം അവളോട പറഞ്ഞുപോകയുംചെയ്തു. രാമ! ആ അഹല്യ ശിലാരൂപിണിയായിട്ട് ആരും കാണാതെ അങ്ങയുടെ വരവിനെ കാത്തുകൊണ്ടു കിടക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു അങ്ങയുടെ പാദരേണുക്കളെക്കൊണ്ട് ഇവളുടെ ദോഷങ്ങളേ തീർത്താലും.

ഗ) തദനു വിശ്വാഭിപൂജ്യവിശ്വാമിത്രവചന വിശ്വാസമാത്രാദാന്തവ്വിപിനികിം ശിലാം താം കാന്തതരേണ ചരണാരവിന്ദേന ക്രാന്തവതിരാമചന്ദ്രേ സ്ഥിരതരായാമവ്യസ്യാമഭിനവപുരുഷസ്പർശവിശായാം വരാംഗനായാമിവ പ്രവേപിതായാ മഹിരാമചന്ദ്രപാദാഹതചന്ദ്രകാന്തശിലായാം ഇവപ്രശിഥിലീഭൂതായാം കിമപി നയനമനോഹരം പരിണാമാന്തരമുപയാന്ത്യാം നീലാംബുദമയമിവ നീലാംബുജമയമിവ നവബിംബമയമിവ ശശിബിംബമയമിവവരകംബുമയമിവ മണികുംഭമയമിവ ഗഗനമയമിവ പുളിനമയമിവ നളിനമയമിവ കിമപ്യാകാരമുപദശയന്ത്യാം ചിത്രം ചിത്രം കാചിദുത്തമാംഗനേയമിതി ചിത്തവികാസം പശ്യതാമുപജനയന്തീ സാ പുനഃ സദ്യഃ സമുദ്യദ്ധരതരലജ്ജാഭാരദൂരാവനതമാനനാരവിന്ദം കുസുമസ്രയകുലബന്ധുരേണ കുന്തളഭരേണ കിഞ്ചിദിവസഞ്ഛാദയന്തീ സംഭ്രമപരിസ്ഖലിതസ്തനതടസമുൽകലിതവല്കലാംശുക മേകകരേണോദഞ്ചയന്തീ മന്ദം മന്ദമുത്ഥായ ലജ്ജാമയൈരിവ വൈവശ്യമയൈരിവ ചരണവിന്യാസൈഃ കിമപ്യുപസരന്തീ ദർശിതാഖണ്ഡലക്ഷണയോഗേന ഗാത്രേണ സുമനഃപ്രവരപ്രണയിനാ കചഭരേണ ച ഭുജംഗഭോഗസരസയാ ഭുജലതയാ ചനിജോദ വൃത്തതാമുഷിതഗോത്രശോഭേന സ്തനഭരേണ ച നിജചരിതം മുഹുർമുഹുരിവ പ്രകാശയന്തീ ഭഗവൽകൃപയൈവ മഹാശാപാലസ്യ ദോഷാന്നിവൃത്താ തമേവ ഭഗവന്തം ഭക്തിഭരേണനമസിതാ പ്രാക്തനവൃത്തലോപസ്മരണഹ്രണീയമാനഹൃദയാവ്യപാജീകൃതധൈര്യാനിവചനീകൃത്യ തപാം സിസേധയമാനം ഗൗതമതാപസോരസമുപേത്യ തൽഗൃഹിണീപദം പ്രത്യുപേദേ.

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (രാമചന്ദ്രേ) രാമചന്ദ്രൻ (വിശ്വാ
ഭിപൂജ്യവിശ്വാമിത്രവചനവിശ്വാസമാത്രാൽ) ലോകങ്ങളാൽ ഏറ
വും പൂജ്യനായ വിശ്വാമിത്രന്റെ വാക്കുകൊണ്ടുള്ള വിശ്വാസം ഹേ
തുവായിട്ടുതന്നെ (ആനന്ദവിവിനികിം) വനാന്തഭാഗത്തിൽ ഭവിച്ചതാ
യ (താം=ശിലാം) ആ ശിലയേ (കാന്തതരേണ) ഏറ്റവും മനോഹര
മായ (ചരണാരവിന്ദേന) പാദാരവിന്ദംകൊണ്ടു (ക്രാന്തവതി) ചവി
ട്ടിയപ്പോൾ (സ്ഥിരതരായാം=അപി) ഏറ്റവും ഉറച്ചുകിടക്കുന്നതാ
ണെങ്കിലും (അസ്യാം) ഇത് (അഭിനവപുരുഷസ്പർശവിവശായാം) പു
തിയ പുരുഷന്റെ തൊടലുകൊണ്ടു പരവശയായ (വരാംഗനായാം=
ഇവ) ഉത്തമസ്ത്രീ എന്നപോലെ (പ്രവേപിതായാം) ഏറ്റവും വിറക്ക
ുന്നതായി (അഭിരാമചന്ദ്രപാദാഹതചന്ദ്രകാന്തശിലായാം=ഇവ) മ
നോഹരങ്ങളായ ചന്ദ്രരശ്മികളാൽ അടിക്കപ്പെട്ട ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ല
പോലെ (പ്രശിഥിലീഭൂതായാം) ദ്രവീഭൂതയായി (നിലാംബുദമയം=ഇ
വ) നീലമേഘത്തിന്റെ ആകൃതിപോലെയും (നീലാംബുജമയം=ഇവ)
നീലത്താമരപ്പൂവിന്റെ ആകൃതിപോലെയും (നവബിംബമയം=ഇവ)
തൊണ്ടിപ്പഴത്തിന്റെ സ്വരൂപംപോലെയും (ശശിബിംബമയം=ഇ
വ) ചന്ദ്രബിംബസമാനമായും (വരകുംഭമയം=ഇവ) വലമ്പിരിശ്ശം
ഖിന്റെ സ്വരൂപംപോലെയും (മണികുംഭമയം=ഇവ) പൊൻകുട
ത്തിന്റെ ആകൃതിപോലെയും (ഗഗനമയം=ഇവ) ആകാശസ്വരൂ
പംപോലെയും (പുളിനമയം=ഇവ) മണൽതിട്ടിന്റെ രൂപംപോലെ
യും (നളിനമയം=ഇവ) സ്ഥലാരവിന്ദത്തിന്റെ ആകൃതിപോലേയും
(കിമപി) ഒരു (നയനമനോഹരം) കണ്ണിനാനന്ദകരമായ (പരിണാ
മാന്തരം)രൂപാന്തരത്തെ (ഉപയാന്ത്യാം) പ്രാപിച്ചവതിയായിരിക്കുംസമ
യത്തിങ്കൽ (പശ്യതാം) കാണികൾക്കു (ഇയം) ഇവൾ (കാചിൽ=ഉ
ത്തമാംഗനാ) ഒരു ഉത്തമസ്ത്രീയാകുന്നു. (ഇതി) എന്നിപ്രകാരമുള്ള
(ചിത്തവികാസം) മനോവികാസത്തെ (ഉപജനയന്തീ) ഉണ്ടാക്കി
ത്തീർക്കുന്നവളായി (സാ=പുനഃ) അവൾ പിന്നെ (സദ്യഃ) വേഗത്തിൽ
(സമുദ്യദുരുതരലജ്ജാഭാരദൂരാവനതം) നല്ലവണ്ണം ഉണ്ടായ ലജ്ജാ
ധിക്യംകൊണ്ടു ഏറ്റവും താഴ്ന്നതായ (ആനനാരവിന്ദം) മുഖാരവി
ന്ദത്തെ (കുസുമസുധയകുലബന്ധുരേണ) വണ്ടിൻകൂട്ടംകൊണ്ടു മനോഹ

രമായ (കുന്തളഭരേണ) കേശഭാരംകൊണ്ടു (കിഞ്ചിൽ) കുറഞ്ഞൊന്നു (സഞ്ജാദയന്തീ=ഇവ) മറക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു തോന്നുംവിധമിരിക്കുന്ന വളായി (സംഭ്രമപരിസ്ഖലിതസ്തനതടസമുൽകലിതവല്കലാംശുകം) പരിഭ്രമത്താൽ അഴിയപ്പെട്ടതും, സ്തനതടത്തിൽ കയറിവക്കപ്പെട്ടതുമായ മരവിയാകുന്ന വസ്ത്രത്തെ (ഏകകരേണ) ഒരു കൈകൊണ്ടു (ഉദഞ്ചയന്തീ) താങ്ങിപ്പിടിക്കുന്നവളുമായി (മന്ദംമന്ദം) പതുക്കെപതുക്കെ (ഉത്ഥായ) എഴുന്നേറ്റു (ലജ്ജാമയൈഃ=ഇവ) ലജ്ജാസ്വതന്ത്രപങ്ങളൊ എന്നു തോന്നുംവിധവും (വൈവശ്യമയൈഃ=ഇവ) പരവശഭാവസ്വതന്ത്രപങ്ങളൊ എന്നു തോന്നുംവിധവുമുള്ള (ചരണവിന്യാസൈഃ) പാദന്യാസങ്ങളോടുകൂടെ (കിമപി) അല്പം (അപസരന്തീ) നടക്കുന്നവളായി (ദർശിതാഖണ്ഡലക്ഷണയോഗേന) കാണപ്പെട്ട പരിപൂർണ്ണലക്ഷണങ്ങളുടെ യോഗത്തോടുകൂടിയ=കാണപ്പെട്ട ഇന്ദ്രന്റെ ലക്ഷണനേരുമുള്ള സംയോഗത്തോടുകൂടിയ എന്നും (ഗാത്രേണ) ശരീരംകൊണ്ടും (സുമനഃപ്രവരപ്രണയിനാ) ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളിൽ സ്നേഹത്തോടുകൂടിയ=ദേവശ്രേഷ്ഠനു ഇഷ്ടമുള്ളതായ എന്നും (കചഭരേണ=ച) കേശഭാരംകൊണ്ടും (ഭുജംഗഭോഗസരസയാ) സർപ്പശരീരംപോലെ തൊടുമ്പോൾ രസമുള്ളതായ=വിടസംസർഗ്ഗത്തിൽ രസമുള്ളതായ=എന്നും (ഭുജലതയാ=ച) പ്രശസ്തമായ കൈകൊണ്ടും (നിജോദ്വൃത്തതാമുഷിതഗോത്രശോഭേന) തന്റെ വൃത്താകാരതകൊണ്ടു മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ട വർത്തശോഭയോടുകൂടിയ=തന്റെ ദുർവ്യാപാരംകൊണ്ടു മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ട കുലശോഭയോടുകൂടിയഎന്നും (സ്തനഭരേണ=ച) സ്തനഭാരംകൊണ്ടും (നിജചരിതം) തന്റെ ചരിത്രത്തെ (മുഹുഃമുഹുഃ) പിന്നയും പിന്നയും (പ്രകാശയന്തീ=ഇവ) പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നുമാറുള്ളവളായി (ഭഗവൽകൃപയാ=ഏവ) ഭഗവൽകൃപ ഹേതുവായിട്ടതന്നെ (മഹാശാപാലസ്യ) ഇന്ദ്രന്റെ (ദോഷാൽ) ദോഷത്തിൽനിന്നു (മഹാശാപാലസ്യദോഷാൽ) കഠിനശാപംകൊണ്ടുണ്ടായ ആലസ്യമാകുന്നദോഷത്തിൽനിന്നു(നിവൃത്താ)മുക്തയായി.(തം=ഭഗവന്തം=ഏവ) ആഭഗവാനെത്തന്നെ(ഭക്തിഭരേണ) ഭക്തിഭാരത്തോടുകൂടെ (നമസിതാ) നമസ്കരിച്ചിട്ട് (പ്രാക്തനവ്രതലോപസ്മരണാ

ണീയമാനഹൃദയാ=അപി) പുരാതനമായ വ്രതഭംഗത്തിന്റെ സ്മരണംകൊണ്ടു ലജ്ജിതമായ മനസ്സോടുകൂടിയവളാണെങ്കിലും (ഉപാജീകൃതധൈര്യാ) സ്വീകൃതമായ ധൈര്യത്തോടുകൂടിയവളായിട്ടു (നിവചനീകൃത്യ) മൌനത്തെ അവലംബിച്ച് (തപാംസി) തപസ്സുകളെ (സേധയമാനം) ചെയ്തുവരുന്ന (ഗൌതമതാപസോരസം) ഗൌതമമുനിശ്രേഷ്ഠനെ (ഉപേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (തൽഗൃഹിണീപദം) അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നീസ്ഥാനത്തെ (പ്രത്യാപേദെ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—തദനന്തരം ലോകവന്ദ്യനായ വിശ്വാമിത്രന്റെ വാക്കിലുള്ള വിശ്വാസം ഹേതുവായിട്ടു വനാന്തർഭാഗത്തിൽ കിടക്കുന്ന ആ ശിലയിൽ ഭഗവാൻ കാലു വച്ചപ്പോൾ മുമ്പു പുരുഷസ്പർശമില്ലാതെ ഇരിക്കുന്ന ഒരു ഉത്തമസ്ത്രീയെ ആദ്യമായി ഒരു പുരുഷൻ തൊടുമ്പോൾ വിറക്കുന്നതുപോലെ വിറച്ചുതുടങ്ങി. അല്പസമയം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ചന്ദ്രരശ്മികൾ തട്ടി ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ലു ദ്രവിക്കുംപോലെ ദ്രവിച്ചുതുടങ്ങി. പിന്നെ മേഘംപോലെ കറുത്തിരുണ്ട തലമുടിയോടും കരിംകൂവളപ്പൂപോലെ ഉള്ള കണ്ണുകളോടും, തൊണ്ടിപ്പഴസദൃശമായ അധരങ്ങളോടും, ചന്ദ്രബിംബസമാനമായ മുഖത്തോടും, വലംപിരിശ്ശംഖിന്റെ ആകൃതിയിലുള്ള കണ്ഠനാളത്തോടും, പൂർണ്ണകുംഭസമാനങ്ങളായ സ്തനങ്ങളോടും ഗഗനാകാരമായ മദ്ധ്യത്തോടും, മണൽത്തിട്ടിന്റെ ആകൃതിയിലുള്ള ജഘനത്തോടും, സ്ഥലാരവിന്ദംപോലെ ഉള്ള പാദങ്ങളോടുംകൂടിയ ഒരു അന്യരൂപത്തെ പ്രാപിച്ചു. ആശ്ചര്യം! ആശ്ചര്യം!! ഇതു ഒരു ഉത്തമസ്ത്രീയാകുന്നു എന്നുള്ള മനോല്ലാസത്തെ കാണികളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ജനിപ്പിച്ചു. ഇങ്ങിനെ ഭഗവൽകാരുണ്യംകൊണ്ടു ഇന്ദ്രസംയോഗത്താൽ ഉണ്ടായ ദോഷത്തിൽനിന്നു മുക്തയായ അഹല്യ പിന്നെ ലജ്ജാധിക്യംകൊണ്ടു ഏററവും താഴ്ന്നതായ മുഖാരവിന്ദത്തെ കേശഭാരംകൊണ്ടു അല്പം മറച്ചും പരിഭ്രമംകൊണ്ടു അഴിഞ്ഞുപോയ മരവിരിയാകുന്ന വസ്ത്രത്തെ ഒരു കൈകൊണ്ടു മുലത്തടത്തിലേക്കു കേററിപ്പിടിച്ചും പതുക്കെ എഴുന്നേററു ലജ്ജാസ്വരൂപങ്ങളോ എന്നും, പാരവശ്യസ്വരൂപങ്ങളോ എന്നും തോന്നുന്ന പാദന്യാസങ്ങളോടുകൂടെ അല്പം നടന്നു സ്പഷ്ടമായി കാണുന്ന പരിപൂർണ്ണല

ക്ഷണങ്ങളുള്ളതും, ഇന്ദ്രസംയോഗത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതും ആയ ശരീരംകൊണ്ടും വിശിഷ്ടകുസുമങ്ങളിൽ ഇഷ്ടമുള്ളതും, ദേവനാഥനു ഇഷ്ടമുള്ളതുമായ കുന്തളഭാരംകൊണ്ടും, സപ്പ്ശരീരംപോലെ സ്പൃശ്സുഖമുള്ളതും, വിടസംസർഗ്ഗത്തിൽ രസമുള്ളതുമായ കൈകളെക്കൊണ്ടും വൃത്താകാരതകൊണ്ടു പവ്വതശോഭയെ കവരുന്നതും, ദുവ്വ്യാപാരംകൊണ്ടു വംശശോഭയെ കളയുന്നതുമായ സ്തനഭാരംകൊണ്ടും തന്റെ കഥകളെല്ലാം നല്ലവണ്ണം കാട്ടിക്കൊണ്ടു ആ കരുണാനിധിയായ ഭഗവാനെ ഭക്തിയോടുകൂടെ നമസ്കരിച്ചു. പുരാതനമായ തന്റെ പാതിവ്രത്യം കളഞ്ഞതുകൊണ്ടു ലജ്ജയുണ്ടെങ്കിലും, ധൈയ്യത്തെ അവലംബിച്ചുകൊണ്ടു മൌനവ്രതമനുഷ്ഠിച്ചു് ഹിമവാങ്കൽ തപസ്സു ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഗൌതമമുനിശ്വരനെ പ്രാപിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പതീപദത്തെ പിന്നെയും അനുഷ്ഠിച്ചു.

പ) ഇത്ഥം ഗൌതമവല്ലഭാം നിജപദാം-
ഭോജന്മപാംസുഹടാ-
നിർദ്ധൂതവ്രജിനാം വിധായ വിഹിതാ-
തിഥ്യസ്തയാ സാദരം
വിശ്വാമിത്രവിദീയ്യമാണവിവിധാ-
ശീർവ്വാദസന്ധുക്ഷിത
പ്രൌഢാത്മദ്യുതിരാപ മൈഥിലപുരം
ഭ്രാത്രാ സമം രാഘവഃ

വ്യാ—(രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (ഗൌതമവല്ലഭാം) ഗൌതമപത്നിയെ (നിജപദാംഭോജന്മപാംസുഹടാനിർദ്ധൂതവ്രജിനാം) തന്റെ പാദാരവിന്ദത്തിൽനിന്നുണ്ടായ പൊടിപടലങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട പാപത്തോടുകൂടിയവളാക്കി (വിധായ) ചെയ്തിട്ടു (തയാ) അവളാൽ (വിഹിതാതിഥ്യഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട അതിഥിസൽക്കാരത്തോടുകൂടിയവനായി (വിശ്വാമിത്രവിദീയ്യമാണവിവിധാശീർവ്വാദസന്ധുക്ഷിതപ്രൌഢാത്മദ്യുതിഃ) വിശ്വാമിത്രനാൽ ദത്തങ്ങളും നാനാവിധങ്ങളുമായ ആശീർവ്വാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച ആത്മശോഭയോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഭ്രാത്രാ=സമം) അനുജനോടുകൂടെ (മൈഥിലപുരം) മിഥിലാരാജധാനിയെ (ആപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— ശ്രീരാമൻ ഇങ്ങിനെ തന്റെ പാദന്യസംകൊണ്ടു ഗൌതമപത്നിയായ അഹല്യക്ക് ശാപമോക്ഷം കൊടുത്തു മുനിയുടെ നാനാവിധങ്ങളായ അനുഗ്രഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഏറ്റവും ശോഭിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു അനുജനോടുകൂടെ മിഥിലാരാജധാനിയെ പ്രാപിക്കുകയും ചെയ്തു.

പ) ശ്രീമൽബാലേന്ദുചൂഡാമണിതരുണധനുർ-
ദ്ദണ്ഡകുണ്ഠാപദാനൈ
ർഭ്രാത്രീപുത്രീവിവാഹോത്സവകുതുകിതയാ
സംഗതൈർഭ്രമിപാലൈഃ

മഞ്ചാത്രൈഢരുദഞ്ചന്മണിമകുടഘൃണി-
ശ്രേണിശോണപ്രകാശൈ-
രാപൂർണ്ണാഭ്യന്തരാം താമഥ ജനകസഭാ-
മാവിശൽ ഗാധിസൂനുഃ.

വ്യാ—(ഗാധിസൂനുഃ) ഗാധിപുത്രൻ (ശ്രീമൽബാലേന്ദുചൂഡാമണിതരുണധനുർദ്ദണ്ഡകുണ്ഠാപദാനൈഃ) ശ്രീമാനായ ബാലചന്ദ്രക്കലാധരന്റെ തരുണമായ ധനുർദ്ദണ്ഡത്തിൽ നഷ്ടമായ അപദാനത്തോടുകൂടിയവരും (ഭ്രാത്രീപുത്രീവിവാഹോത്സവകുതുകിതയാ) ഭ്രാതൃപുത്രിയുടെ വിവാഹോത്സവത്തിൽ കൌതുകം ഹേതുവായിട്ട് (സംഗതൈഃ) വന്നവരും (മഞ്ചാത്രൈഢൈഃ) മഞ്ചങ്ങളിൽ ഇരിക്കുന്നവരും (ഉദഞ്ചന്മണിമകുടഘൃണിശ്രേണിശോണപ്രകാശൈഃ) വർദ്ധിച്ചതായ രത്നകിരീടശോഭകളെക്കൊണ്ടു ശോണവർണ്ണമായ പ്രകാശത്തോടുകൂടിയവരുമായ (ഭ്രമിപാലൈഃ) രാജാക്കന്മാരാൽ (ആപൂർണ്ണാഭ്യന്തരാം) നിറയപ്പെട്ട അന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയ (താം ജനകസഭാം) ആ ജനകസഭയെ (ആവിശൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—സീതാസ്വയംവരത്തിനു വന്നവരും ത്രൈയ്യംബകം വില്ലിനെ കുലയ്ക്കുവാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ നഷ്ടമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവരും കിരീടാദ്യാഭരണങ്ങളെ അലങ്കരിച്ചു സിംഹാസനങ്ങളിൽ ഇരിക്കുന്നവരുമായ രാജാക്കന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞതായ ജനകസഭയിലേക്കു വിശ്വാമിത്രമുനിയും ചെന്നു.

ഗ) തദാനീമപരിമേയാനന്ദേന ശതാനന്ദേന സഹമഹാമുനി
മർഘ്യപാദ്യാദിഭിരഭിപൂജയൻ ജനകരാജഷിരാസനാസീനമേനം പു
നഃ സവിനയമഭാഷത.

വ്യാ—(തദാനീം) അപ്പോൾ (ജനകരാജഷിഃ) ജനകമുനി (അ
പരിമേയാനന്ദേന) അളവറ്റ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ (ശതാനന്ദേന
=സഹ) ശതാനന്ദനോടുകൂടെ (മഹാമുനിം) വിശ്വാമിത്രനെ (അർ
ഘ്യപാദ്യാദിഭിഃ) അർഘ്യപാദ്യാദികളെക്കൊണ്ടു (അഭിപൂജയൻ) ന
ല്ലവണ്ണം പൂജിച്ചിട്ടു (ആസനാസീനം) സിംഹാസനത്തിലിരിക്കുന്ന
(ഏനം) ഇദ്ദേഹത്തോടു (പുനഃ) പിന്നെ (സവിനയം) വിനയത്തോടു
കൂടിംവണ്ണം (അഭാഷത) പറഞ്ഞു.

സാ—ജനകരാജാവു വിശ്വാമിത്രന്റെം വരവു കണ്ടപ്പോൾ അ
ളവറ്റ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ ശതാനന്ദനോടുകൂടെ ആഗതനായ
മുനിയെ അർഘ്യപാദ്യാദികളെക്കൊണ്ടു പൂജിച്ചു സിംഹാസന
ത്തിലിരുത്തിയതിനുശേഷം വിനയത്തോടുകൂടെ അദ്ദേഹത്തോടു് പ
റഞ്ഞു.

പ) ലുമ്പന്നദൃഷ്ടഭർതൃസമ്പദാം ശുചമദ്യ നഃ
തദ്ഭാഗമനജന്മായമാനന്ദഃ സുദിനായതേ.

വ്യാ—(അദൃഷ്ടഭർതൃസമ്പദാം) കാണപ്പെടാത്ത പുത്രീഭർതൃ
സമ്പത്തോടുകൂടിയ (നഃ) ഞങ്ങളുടെ (ശുചം) ദുഃഖത്തെ (ലുമ്പൻ)
കളയുന്ന (തദ്ഭാഗമനജന്മാ) അങ്ങയുടെ വരവിൽനിന്നുണ്ടായ (അ
യം=ആനന്ദഃ) ഈ ആനന്ദം (സുദിനായതെ) നല്ല ദിവസംപോലെ
ആചരിക്കുന്നു.

സാ—പുത്രിക്കു ഭർത്താവിനെ കാണാത്തതുകൊണ്ടുള്ള ഞങ്ങളു
ടെ ദുഃഖം അങ്ങയുടെ വരവുകൊണ്ടുള്ള സന്തോഷംകൊണ്ടു ഇല്ലാതാ
യി. ഈ ദിവസം ശുഭസൂചകമായിത്തന്നെ പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നു.

പ) അദ്യ പ്രദക്ഷിണശിഖാവലയഃ കൃശാനു-
രശ്നാതിമേ ജനപദേഷു വഷട്കൃതാനി

തപത്തേജസി സ്ഫുരതി ശാന്തികപൌഷ്ടികേഷു
സപാം ച സ്രുചം ശിഥിലമാം ഗിരസോബിഭർത്തി

വ്യാ— (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (മേ=ജനപദേഷു) എന്റെദേശങ്ങളിൽ (അഗ്നിഃ=പ്രദക്ഷിണശിഖാവലയഃ) പ്രദക്ഷിണാവർത്തശിഖനായിട്ട (വഷൾക്കൃതാനി) ഹവിസ്സുകളെ (അശ്നാതി) ഭക്ഷിക്കുന്നു (തപത്തേജസി) അങ്ങയുടെ തേജസ്സു (സ്ഫുരതി) പ്രകാശമാനമായിരിക്കും വിഷയത്തിങ്കൽ (ആംഗിരസഃ) ആംഗിരസ്സുമഹർഷി (ശാന്തികപൌഷ്ടികേഷു) ആപച്ഛാന്തികരങ്ങളും— സമ്പൽപുഷ്ടികരങ്ങളുമായ കർമ്മങ്ങളിൽ (സപാം=സ്രുചം=ച) തന്റെ സ്രുവത്തെയും (ശിഥിലം) നിസ്സാരമായിട്ട (ബിഭർത്തി) ഭരിക്കുന്നു.

സാ— അങ്ങയുടെ തേജസ്സു ഇവിടെ പ്രകാശിച്ചപ്പോൾ അഗ്നി പ്രദക്ഷിണാവർത്തശിഖനായിട്ട ഹവിസ്സുകളെ ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നു. ആംഗിരസ്സുമഹർഷി ആപച്ഛാന്തികരങ്ങളായും, സമ്പൽപുഷ്ടികരങ്ങളായും ഉള്ള കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്വാൻ എടുത്തിരിക്കുന്ന സ്രുവത്തെ ശ്രദ്ധയില്ലാതെ എടുത്തിരിക്കുന്നു.

ഘ) അവനിമവനിപാലാഃ കോടിശഃ പാലയന്താ
മവനിപതിയശസ്തു തപാം വിനാ നാപരസ്യ
ജനക! കനകഗൌരീം യൽ പ്രസൂതാതനൂജാം
ജഗതി ദുഹിതൃമന്തം ഭർത്തവന്തം വിതേനേ.

വ്യാ—(ഹേ ജനക) അല്ലയോ ജനകൻ (കോടിശഃ=അവനിപാലാഃ) അനേകം അവനിപാലന്മാർ (അവനീം-പാലയന്താം) ഭൂമിയെ രക്ഷിച്ചോട്ടെ (അവനിപതിയശഃ=തു) അവനിപതിയെന്നുള്ള യശസ്സു (തപാം=വിനാ) അങ്ങയെ ഒഴിച്ചു (അപരസ്യ=ന) മറൊരുത്തനില്ല. (യൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട (ഭൂഃ) ഭൂമി (കനകഗൌരീം) കനകംപോലെ പീതവർണ്ണയായ (തനൂജാം) പുത്രിയെ (പ്രസൂതാ) പ്രസവിച്ചു (ജഗതി) ഭൂമിയിൽ (ഭവന്തം) അങ്ങയെ (ദുഹിതൃമന്തം) നല്ല പുത്രിയോടുകൂടിയവനാക്കി (വിതേനേ) ചെയ്തു.

സാ— അല്ലയോ ജനകൻ! അനേകം രാജാക്കന്മാർ അവനിയെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളട്ടെ— ഭൂപതി എന്നുള്ള യശസ്സിന്നു അങ്ങയല്ലാതെ മ

റൊരുവൻ അഛനല്ല—അതിനു കാരണം പറയാം:— യാതൊരു ഹേതുവായിട്ടാണോ ഭൂമി ഒരു പുത്രിയെ പ്രസവിച്ചു അങ്ങയെ നല്ല പുത്രിയോടുകൂടിയവനാക്കി ചെയ്തത്. അതുകൊണ്ടു ഭൂമിയിൽ ആരും അങ്ങയെ അല്ലാതെ മറ്റൊരുത്തനെ ഭൂപതി എന്നു പറകയില്ല.

പ) അവതരതി മേ വത്സാ പ്രൌഢിം ന കശ്ചന ലഭ്യതേ
ജഗതി പുരജിച്ചാപാരോപക്രിയാചതുരോവരഃ

വിഹിതസമയത്യാഗേ ഭ്രയാൻഭവേദയശോഭരഃ
കിമിഹ കരവൈ ചിന്താസിന്ധൌ നിമജ്ജതി മാനസം.

വ്യ—(മേ=വത്സാ) എന്റെ പെൺകുട്ടി (പ്രൌഢിം) യൌവനത്തെ (അവതരതി) പ്രാപിക്കുന്നു. (പുരജിച്ചാപാരോപക്രിയാചതുരഃ) ത്ര്യംബകത്തെ കുലയേറുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ള (കശ്ചന=വരഃ) ഒരു ഭർത്താവ് (ന=ലഭ്യതേ) പ്രാപിക്കപ്പെടുന്നില്ല (വിഹിതസമയത്യാഗെ) ചെയ്യപ്പെട്ട സത്യത്തിന്റെ ഭംഗത്തിങ്കൽ (ഭ്രയാൽ) വലുതായ (അയശോഭരഃ) ദുഷ്കീർത്തി (ഭവേൽ) ഉണ്ടാകും (ഇഹ=കിം=കരവൈ) ഞാൻ ഇവിടെ എന്തു ചെയ്യേണ്ടു. (മാനസം) മനസ്സു (ചിന്താസിന്ധൌ) വിചാരസമുദ്രത്തിൽ (നിമജ്ജതി) മുങ്ങുന്നു.

സാ—അല്ലയോ മുനേ! എന്റെ പുത്രിയായ സീതക്കു യൌവനമായി. ത്ര്യംബകം വില്ലു കുലക്കത്തക്കവണ്ണം സമർത്ഥനായ ഒരു ഭർത്താവിനെ പ്രാപിക്കുന്നതുമില്ല. ഞാൻ ചെയ്തുപോയ സത്യത്തിനു ഭംഗം വരുത്തുകയാണെങ്കിൽ വലിയ ദുഷ്കീർത്തി ഭവിക്കും. എന്തു ചെയ്യേണ്ടു എന്നറിയാതെ മനസ്സു വിചാരത്തിൽ പെട്ടു കഴങ്ങുന്നു.

പ) അലം ജനക, ചിന്തയാ ദുഹിതരം പ്രദാസ്യാമി തേ
വരായ ഗുണശാലിനേ ഭവതു നിർവൃതിശ്ചേതസി
യഥാ സമയരക്ഷണാത്തവ യശസ്സമുജ്ജൃംഭതേ
തഥാ പുരവിമർദ്ദിനോ ധനുരധിജ്യമാപാദ്യതേ.

വ്യാ—(ഹേ=ജനക!) അല്ലയോ ജനകൻ (ചിന്തയാ=അലം) വിചാരിച്ചതു മതി (ഗുണശാലിനെ) സകല ഗുണപരിപൂർണ്ണനായ (വരായ) ഭർത്താവിനായിക്കൊണ്ടു (തെ=ദുഹിതരം) അങ്ങയുടെ പുത്രിയെ

(പ്രദാസ്യാമി) ഞാൻ കൊടുപ്പിക്കുന്നുണ്ട് (യഥാ) യാതൊരുപ്രകാരം (സമയരക്ഷണാൽ) സത്യരക്ഷഹേതുവായിട്ടു (തവ=യശഃ) അങ്ങയുടെ യശസ്സു (സമുജ്ജൃംഭതേ) നല്ലവണ്ണം വർദ്ധിക്കുന്നു (തഥാ) അപ്രകാരം (പുരവിമർദ്ദിനഃ) പുരാന്തകൻെറ (ധനുഃ) വില്ലു (അധിജ്യം)ഞാണോടുകൂടിയതായിട്ട് (ആപാദ്യതെ) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്.

സാ—അല്ലയോ ജനകൻ അങ്ങ വിചാരിച്ചതു മതി. സകലഗുണസമ്പന്നനായ ഭർത്താവിനായിക്കൊണ്ട് അങ്ങയുടെ പുത്രിയെ ഞാൻ കൊടുപ്പിച്ചുകൊള്ളാം. യാതൊരുവിധം ചെയ്താൽ സത്യരക്ഷകൊണ്ട് അങ്ങയുടെ യശസ്സു വർദ്ധിക്കുന്നുവോ അപ്രകാരം ത്ര്യയ്യംബകം വില്ലിനെ ഞാൻ കുലയേററിയ്ക്കുന്നുണ്ട്.

പ) അത്രാന്തരേ പുരവിഭൂതി വിലോകനോല്ക്കൌ
തൌ തത്ര തത്ര പദവീഷു വിളംബമാനൌ
അഭ്യേത്യ കൌശികഗിരാ മിഥിലാധിരാജം
സപ്രശ്രയം പ്രണമതസ്മ നരേന്ദ്രപുത്രൌ.

വ്യാ—(അത്രാന്തരേ) ഈ അന്തരത്തിൽ (പുരവിഭൂതിവിലോകനോല്ക്കൌ) രാജധാനിയുടെ ഐശ്വര്യദർശനത്തിൽ ഉത്സാഹമുള്ളവരും (തത്ര=തത്ര) അവിടവിടെ (പദവീഷു) മാർഗ്ഗങ്ങളിൽ (വിളംബമാനൌ) താമസിക്കുന്നവരുമായ (തൌ=നരേന്ദ്രപുത്രൌ) ആ രാജപുത്രന്മാർ (അഭ്യേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (കൌശികഗിരാ) വിശ്വാമിത്രവാക്യംകൊണ്ടു (മിഥിലാധിരാജം) ജനകരാജാവിനെ (സപ്രശ്രയം) വിനയത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (പ്രണമതഃ=സ്മ) നമസ്കരിച്ചു.

സാ—രാമലക്ഷ്മണന്മാർ മഹർഷി സഭയിലേക്കു പോയതിന്നുശേഷം രാജധാനിയുടെ ഓരോരോ വിശേഷങ്ങളെ കണ്ടു സാവധാനത്തിൽ സഭയിൽ ചെന്നു വിശ്വാമിത്രവാക്യം ഹേതുവായിട്ടു ജനകരാജാവിനെ വിനയത്തോടു കൂടുംവണ്ണം നമസ്കരിച്ചു.

പ) അധിഗതൌ വിഷയം കിമിഹാശ്വിനൌ
നയനയോ രഥവാ നളകൂബരൌ
സവപുഷാവഥകിം മധുമാധവൌ
കഥയ മേ മുനിപുംഗവ,കാവിമൌ.

വ്യാ—(ഇഹ) ഇവിടെ (നയനയോഃ) കണ്ണുകളുടെ (വിഷയം) ഗോചരത്തെ (അധിഗതൌ) പ്രാപ്തന്മാരായ (ഇമൌ) ഇവർ (അശ്വിനൌ) അശ്വനീദേവകളോ (അഥവാ) അല്ലെങ്കിൽ (നളകൂബരൌ=കിം=നു) നളകൂബരന്മാരോ (അഥ=കിം=സവപുഷൌ=മധുമാധവൌ) സവപുസ്സുകളായ മധുമാധവങ്ങളോ (അഹോ=മുനിപുംഗവ) അല്ലയോ മുനീശ്വരൻ (മെ) എനിക്ക് (കൌ) ഏവ ചിലരെന്നു (കഥയ) പറഞ്ഞാലും.

സാ—അല്ലയോ മുനിപുംഗവൻ! കണ്ണുകളുടെ മുമ്പിൽ വന്നിരിക്കുന്ന ഇവർ അശ്വിനീദേവകളോ—നളകൂബരമണിഗ്രീവന്മാരോ—സ്വത്രുപധാരികളായ മധുമാധവങ്ങളോ?—ഏവ ചിലരെന്ന് എന്നോട് പറഞ്ഞാലും.

പ) ത്രയത്രിംശൽകോടിത്രിദശമയമൂർത്തേർഭഗവത-
സ്സഹസ്രാംശോർവ്വംശേ ജയതി ജഗതീശോ ദശരഥഃ
യദസ്ത്രൈരസ്ത്രിശ്ചൈരസുരയുവതിശ്വാസപവന-
പ്രകോപേ സിദ്ധേ ന സ്പൃശതി ശതകോടിം ശതമഖഃ.

വ്യാ—(ത്രയത്രിംശൽകോടിത്രിദശമയമൂർത്തേഃ) മുപ്പത്തിമൂന്നു കോടി ദേവസ്വത്രുപമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (ഭഗവതഃ) ഭഗവാനുമായ (സഹസ്രാംശോഃ) ആദിത്യന്റെ (വംശെ) വംശത്തിൽ (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (ജഗതീശഃ) ഭൂമിയുടെ നാഥനായിട്ട (ജയതി) സർവ്വസ്മാദുപരിവർത്തിക്കുന്നു (അസ്ത്രിശ്ചൈഃ) ക്രൂരങ്ങളായ (യദസ്ത്രൈഃ) യാവനൊരുത്തന്റെ ആയുധങ്ങളാൽ (അസുരയുവതിശ്വാസപവന പ്രകോപേ) അസുരസ്ത്രീകളുടെ ശ്വാസവായുക്കളുടെ വലുതായ കോപം (സിദ്ധേ) സാധിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ (ശതമഖഃ) ഇന്ദ്രൻ (ശതകോടിം) വജ്രത്തെ (ന=സ്പൃശതി) തൊടുന്നില്ല.

മുപ്പത്തിമൂന്നുകോടി ദേവന്മാരുടെ സ്വത്രുപമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ സൂര്യന്റെ വംശത്തിൽ ദശരഥൻ ഭൂമിക്കു നാഥനായി സർവ്വസ്മാദുപരിവർത്തിക്കുന്നു. ആ ദശരഥൻ കരുണാരഹിതങ്ങളായ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു അസുരന്മാരെ നിഗ്രഹിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഇന്ദ്രൻ വജ്രത്തെ തൊടുന്നില്ല.

പ) ഇമൌ തസ്യ വിശാംപത്യു രാത്മജൌ രാമലക്ഷ്മണൌ
യയോർഭരതശത്രുഘ്നാവനുജൌ ദേവചാരിണൌ. 150

വ്യാ—(ഇമൌ=രാമലക്ഷ്മണൌ) ഈ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ (തസ്യ=വിശാംപത്യുഃ) ആ രാജാവിന്റെ (ആത്മജൌ) പുത്രന്മാരാകുന്നു (ദേവചാരിണൌ=ഭരതശത്രുഘ്നൌ) ദേവചാരികളായ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർ (യയോഃ) യാവചിലരുടെ (അനുജൌ) അനുജന്മാരാകുന്നു.

സാ—ഈ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ആ ദശരഥന്റെ പുത്രന്മാരാകുന്നു. ഇവരുടെ അനുജന്മാരായിട്ടു ഭരതനെന്നും ശത്രുഘ്നനെന്നും രണ്ടു പേർ ഉണ്ടു. അവരും ഒരുമിച്ചു നടക്കുന്നവർതന്നെയാകുന്നു.

പ) രാമായ പുണ്യമഹസെ സദൃശായ സീതാ
ദത്തൈവ മിത്രകുലചന്ദ്രമസേഭവിഷ്യൽ
ആരോപണേന പണമപ്രതികായ്യമസ്യ
ത്ര്യംബകസ്യ ധനുഷോ യദി നാ കരിഷ്യം. 151

വ്യാ—(അസ്യ=ത്ര്യംബകസ്യ) ഈ ത്ര്യംബകമായ (ധനുഷഃ) ധനുസ്സിന്റെ (ആരോപണേന) ആരോപണംകൊണ്ടു (അപ്രതികായ്യം=പണം) പ്രതിവിധിയില്ലാത്തതായ മൂല്യത്തെ (ന=അകരിഷ്യം=യദി) നിശ്ചയിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ (പുണ്യമഹസെ) പുണ്യതേജസ്സായും (മിത്രകുലചന്ദ്രമസേ) മിത്രകുലത്തിനു ചന്ദ്രനായും (സദൃശായ) അനുരൂപനായും ഇരിക്കുന്ന (രാമായ) രാമനായിക്കൊണ്ടു (സീതാ=ദത്താ=ഏവ) സീത ദത്തയായിട്ടതന്നെ (അഭവിഷ്യൽ) ഭവിക്കുമായിരുന്നു.

സാ—ഞാൻ ത്ര്യംബകംവില്ലു കുലയ്ക്കേറുന്നവനല്ലാതെ മറ്റൊരുത്തനു സീതയെ കൊടുക്കുകയില്ലെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തിരുന്നില്ല എങ്കിൽ സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനും പുണ്യശോഭനും അനുരൂപനുമായ രാമനായിക്കൊണ്ടുതന്നെ സീതയെ കൊടുക്കാമായിരുന്നു.

പ) യൽ പാവ്വതീഹഠകചഗ്രഹണപ്രവീണെ
പാണൌ സ്ഥിതം പുരഭിദഃ ശരദാം സഹസ്രം
ഗീർവ്വാണസാരകണനിർമ്മിതഗാത്രമത്ര
തന്മൈഥിലീക്രയധനം ധനുരാവിരസ്മൽ. 152

വ്യാ—(പുരഭിദഃ) പുരാന്തകന്റെ (പാവ്വതീഹഠകചഗ്രഹണപ്രവീണെ) പാവ്വതിയുടെ ബലാൽക്കാരമായ കേശഗ്രഹണത്തിൽ സമർത്ഥമായ (പാണൌ) കരത്തിൽ (ശരദാം=സഹസ്രം) ആയിരം സംവത്സരം (സ്ഥിതം) ഇരുന്നതും (ഗീർവ്വാണസാരകണനിർമ്മിതഗാത്രം) ദിവ്യശക്തി ലേശംകൊണ്ടു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയതും(മൈഥിലീകൃയധനം) സീതയെക്കൊടുക്കുന്നതിനു വിലയുമായ (യൽ=തൽ=ധനുഃ) യാതൊരു ആ വില്ലു (ആവിരസ്തു) കാണട്ടെ.

സാ—ബലാല്ലംരേണ പാവ്വതിയുടെ തലമുടിയെ പിടിക്കുന്ന പരമേശ്വരന്റെ കയ്യിൽ ആയിരം സംവത്സരം ഇരുന്നതും ദിവ്യന്മാരുടെ ശക്തി ലേശംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതും സീതയുടെ വിലയുമായ ആ വില്ലിനെ കാണട്ടെ എന്നു വിശ്വാമിത്രൻ ജനകനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ) ഭഗവൻ കിമസംഭാവനീയൈ മ്മനോരഥൈഃ 153

വ്യാ—(ഭഗവൻ!) അല്ലയോ ഭഗവാനായുള്ളോവേ! (അസംഭാവനീയൈഃ) അസാദ്ധ്യങ്ങളായ (മനോരഥൈഃ) മനോരാജ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു (കിം) എന്താകുന്നു

സാ—അല്ലയോ മുനേ! അങ്ങയുടെ അസാദ്ധ്യങ്ങളായ മനോരാജ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു എന്താകുന്നു.

ഘ) യേഷാം ചാപസമർപ്പിതത്രിഭുവനശ്രീദ്രാഭിധാനവ്രതം
ജാതം രോപിതമേവ കേവലമവജ്യാബന്ധമൈന്ദ്രം ധനുഃ
തേപി പ്രേക്ഷ്യ പുരഃ ശരാസനമിദം മൌർവ്വീകിണശ്യാമികാ-
കസ്തൂരീസുരഭീകൃതാനബിഭരുർവ്യർത്ഥം ഭുജാൻ ഭൂഭുജഃ. 154

വ്യാ—(യേഷാം) യാവചിലർക്കു (ചാപസമർപ്പിതത്രിഭുവനശ്രീദ്രാഭിധാനവ്രതം) വില്ലിൽ സമർപ്പിച്ചതായ ത്രൈലോക്യൈശ്വരനെന്ന വ്രതം (രോപിതം=ഏവ) തുടങ്ങിക്കൊണ്ടു തന്നെയും (ഐന്ദ്രം=ധനുഃ) മഴവില്ലു (കേവലം) മാത്രം (അവജ്യാബന്ധം) ഞാൺ വലിച്ചുകെട്ടാത്തതായും (ജാതം) ഭവിച്ചു (തേ-ഭൂഭുജഃ=അപി) ആ രാജാക്കന്മാരും (ഇദം=ശരാസനം) ഈ വില്ലിനെ (പുരഃ) മുമ്പിൽ (പ്രേക്ഷ്യ) നല്ലവണ്ണം നോക്കിക്കണ്ടിട്ടു (മൌർവ്വീകിണശ്യാമികാകസ്തൂരീസുരഭീകൃതാൻ) ഞാൺതഴമ്പിന്റെ കറുപ്പാകുന്ന കസ്തൂരികൊണ്ടു അലംകൃതങ്ങളായ (ഭുജാൻ) കൈകളെ (വ്യർത്ഥം) വെറുതെ (അബിഭരുഃ) ചുമന്നു.

സാ—അല്ലയോ വിശ്വാമിത്രൻ! ഞാൻ അങ്ങു പഠയുന്നതിനെ ഖണ്ഡിച്ചു പഠയുന്നതുകൊണ്ടു അന്യഥാശങ്കിക്കരുതു. അങ്ങ് സർവ്വജ്ഞനാണെങ്കിലും ഈ വില്ലിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെക്കുറിച്ചു തല്ക്കാലം ആലോചിച്ചില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ഇതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ കേട്ടാലും —സീതാസ്വയംവരത്തിന്നുവേണ്ടി ഈ സദസ്സിൽ ആഗതന്മാരായ രാജാക്കന്മാരെല്ലാം വില്ലിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ ത്രൈലോക്യജയമെന്ന വ്രതത്തെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നവരാണു. ഇവർ എല്ലാ വില്ലുകളെയും കുലയ്ക്കാമെന്നും എല്ലാവീരന്മാരെയും ജയിക്കാമെന്നും അഭിമാനിക്കുന്നവരാണ്. എന്താൽ ഐന്ദ്രം ധനുസ്സിനെമാത്രം കുലക്കാമെന്നുള്ള മോഹമില്ല. അതിന്നുള്ള കാരണം, ഐന്ദ്രം ധനുസ്സെന്നതു കേവലം ഒരു വില്ലല്ല. ആദിത്യരശ്മികളും ഇന്ദ്രവാഹങ്ങളായ മേഘങ്ങളിൽ വില്ലിന്റെ ആകൃതിയിൽ പ്രതിഫലിക്കുക മാത്രമാണ്. അതിന്നു ഞാണമില്ല ഭ്രസ്വവുമില്ല. ശരിയായ ഇന്ദ്രന്റെ ധനുസ്സു ഞാണോട്ടുകൂടെ ഭൂമിയിൽ കിട്ടിയാൽ കുലയ്ക്കാമെന്നും അഭിമാനമുള്ളവരാണ്. അങ്ങിനെ ഉള്ള രാജാക്കന്മാരെല്ലാം ഈ ശൈവം ധനുസ്സിനെ മുമ്പിൽ കണ്ടിട്ടു ഒന്നു പൊക്കുവാനുംകൂടെ കഴിയാതെ കൈകളിലുള്ള ഞാൺതഴമ്പുകൊണ്ടുണ്ടായ കുറ്റിനെ സൌരഭ്യത്തിന്നുവേണ്ടി കസ്തൂരിതേച്ചതാണെന്നു നടിച്ചുകൊണ്ടു ഇതാ ഇരിക്കുന്നു. ഇതാ കണ്ടാലും, എന്നു ജനകൻ വിശ്വാമിത്രനോടു പഠഞ്ഞു.

പ) പ്രപന്നാഃ കുണ്ഠത്വം പുരഹരധനുഃകർഷണവിധൌ
ഭവന്തു ക്ഷോണീശാസ്തദപി രഘുവീരഃ പ്രഭവതി
പ്രതീപൈരക്ഷുണ്ണാം ജഗതി വിതതാം ധ്വാന്തപടലീം
കഥാശേഷീകർത്തും ഭവതി പടിമാ കിന്നു സവിതുഃ. 155

വ്യാ—(ക്ഷോണീശാഃ) രാജാക്കന്മാർ (പുരഹരധനുഃ കർഷണവിധൌ) ത്ര്യംബകവില്ലിന്റെ ആരോപണകർമ്മത്തിൽ (കുണ്ഠത്വം) പരാജയത്തെ (പ്രപന്നാഃ) പ്രാപിച്ചന്മാരായിട്ടു (ഭവന്തു) ഭവിച്ചോട്ടെ (തൽ=അപി) അങ്ങിനെയാണെങ്കിലും (രഘുവീരഃ) രാമൻ (പ്രഭവതി) ശക്തനാകുന്നു (പ്രതീപൈഃ) വിളക്കുകളെക്കൊണ്ടു് (അക്ഷുണ്ണാം) നശിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കാത്തതും (ജഗതി=വിതതാം) ലോകത്തിൽ എല്ലാടവും നിറഞ്ഞുകിടക്കുന്നതുമായ (ധ്വാന്തപടലീം) അന്ധകാരസമൂ

ഘത്തെ (കഥാശേഷീകൃത്തും) കഥാശേഷമാക്കി ചെയ്യാൻ (സവിതുഃ) ആദിത്യന് (പടിമാ=കിന്നു=) സാമർത്ഥ്യം ഭവിക്കുന്നില്ലെ?

സാ—അല്ലയോ ജനകൻ! ത്രയ്യംബകംവില്ലെടുപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടുപ്പാൾ രാജാക്കന്മാരെല്ലാം മടങ്ങിയെങ്കിലും രഘുപുംഗവനായ രാമൻ ശക്തനാകുന്നു. എത്ര വിളക്കു വെച്ചാലും നശിക്കാത്തതായ അന്ധകാരസമൂഹത്തെയും ആദിത്യനു നശിപ്പിപ്പാൻ ശക്തിയുണ്ടാകുന്നില്ലെ? അതുപോലെ രാമൻ തീച്ചയായും വില്ലു കുലക്കും എന്നു വിശ്വാമിത്രൻ ജനകനോടു പറഞ്ഞു.

പ) യസ്യ വജ്രമണെർഭേദെ ഭിദ്യന്തേ ലോഹസൂചയഃ
കോ നാമാകാംക്ഷതെ തത്ര നാരീനഖവിലേഖനം. 156

വ്യാ—(യസ്യ=വജ്രമണെഃ=ഭേദേ) യാതൊരു വജ്രരത്നത്തിന്റെ തുളയ്ക്കലിൽ (ലോഹസൂചയഃ) ഇരുമ്പുസൂചികൾ (ഭിദ്യന്തെ) പൊട്ടുന്നുവൊ (തത്ര) അതിങ്കൽ (നാരീനഖവിലേഖനം) സ്ത്രീയുടെ നഖംകൊണ്ടുള്ള തുളയ്ക്കലിനെ (കഃ=നാമ) ഏവനാരുത്തനൊ (ആകാംക്ഷതെ) ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

സാ—തുളക്കുന്ന സമയം ഇരുമ്പുസൂചികളെക്കൂടി പൊട്ടിക്കുന്നതായ വജ്രരത്നത്തെ തുളക്കുവാൻ സ്ത്രീകളുടെ നഖങ്ങളെ അനേഷിക്കുന്നതുപോലെയാണ് രാമൻ വില്ലുകുലക്കാൻ മതിയാകുമെന്നു അങ്ങു പറയുന്നത്, എന്നു ജനകൻ പിന്നെയും വിശ്വാമിത്രനോടു പറഞ്ഞു.

പ) അന്യഥാകൃതജഗത്രയെ മുനൌ
കൈശികെ വദതിസംശയൈരലം
ശക്ത ഏഷ രഘുരാജനന്ദനഃ
പാർവ്വതീരമണ ചാപകർഷണെ. 157

വ്യാ—(അന്യഥാകൃതജഗത്രയെ) ത്രൈലോക്യത്തെ മറ്റൊരു വിധത്തിൽ ചൈയ്യുവനായ (കൈശികെ=മുനൌ) വിശ്വാമിത്രമുനി (വദതി) പറയുമ്പോൾ (സംശയൈഃ=അലം) സംശയങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ളതു് മതി (ഏഷഃ=രഘുരാജനന്ദനഃ) ഈ രാമൻ (പാർവ്വതീ രമണ ചാപകർഷണെ) ത്രയ്യംബകംവില്ലു കുലപ്പാൻ (ശക്തഃ) ശക്തനാകുന്നു.

സാ— ജനകനും വിശ്വാമിത്രനുംകൂടി ഇങ്ങിനെ വാദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ശതാനന്ദൻ ജനകനെ തടുത്തുകൊണ്ട്— "അല്ലയോ രാജൻ! ത്രൈലോക്യത്തെ മറൊരു വിധത്തിൽ ചെയ്യുവാനും കൂടി ശക്തനായ വിശ്വാമിത്രമഹർഷി പറയുമ്പോൾ അങ്ങു സംശിക്കരുത്" ഈ രാമൻ ത്ര്യംബകംവില്ലുകുലകേറാൻ ശക്തനാകും സംശയമില്ല എന്നു പറഞ്ഞു.

പ) ആനീയതാം ശിശിരദീധിതിമൌലിചാപം
ത്ര്യംബകം നൃപതയേ പ്രഭുണാ പ്രദത്തം
സജ്യം കരോമി യദി ചാരുതരം ഹി സർവ്വം
കാ വാ ക്ഷതിസ്ച പുനസ്തദിഹൈവ തിഷ്ഠേൽ. 158

വ്യാ— (പ്രഭുണാ) പരമേശ്വരനാൽ (നൃപതയേ) രാജാവിനായിക്കൊണ്ടു (പ്രദത്തം) ദാനംചെയ്യപ്പെട്ടതായ (ശിശിരദീധിതിമൌലിചാപം) ചന്ദ്രക്കലാധരന്റെ ചാപമായ (ത്ര്യംബകം) ത്ര്യംബകംവില്ല് (ആനീയതാം) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടാലും (സജ്യം=കരോമി=യദി) ഞാണോടുകൂടിയതാക്കി ചെയ്യുന്നുവെങ്കിൽ (സർവ്വം=ചാരുതരം=ഹി) എല്ലാം നല്ല ഭംഗിയായെല്ലോ (നു=ച) അല്ലെങ്കിൽ (ക്ഷതിഃ=കാ) നഷ്ടം എന്താകുന്നു (പുനഃ=തൽ=ഇഹ=ഏവ=തിഷ്ഠേൽ=) പിന്നെയും അത് ഇവിടെ തന്നെ ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ.

സാ— വിശ്വാമിത്രനും, ജനകനും, ശതാനന്ദനുംകൂടി ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ശ്രീരാമൻ ജനകനോട്— അല്ലയോ ജനകൻ! ശ്രീപരമേശ്വരൻ അങ്ങുക്കു തന്നിട്ടുള്ളതും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആയുധവുമായ ത്ര്യംബകത്തെ കൊണ്ടുവരുവിച്ചാലും. എനിക്കു കുലകേറുവാൻ സാധിച്ചെങ്കിൽ കാര്യമെല്ലാം നല്ല ഭംഗിയായി. ഇല്ലെങ്കിൽ മുമ്പിലത്തേപോലെ അതു ഇവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ ദോഷം ഒന്നും വരുവാനില്ലല്ലോ."

പ) താവദ്ധനുസ്സിപുരവാരവധൂകദംബ-
നേത്രാംബുബിംബിതഗുണം ഹരിണാങ്കമൌലേഃ
യത്നേന കിങ്കരശതൈരുപനീയമാനം
രംഗസ്ഥലം സപദി മംഗലയാഞ്ചകാര. 159

വ്യാ—(താവൽ) അപ്പോൾ (ത്രിപുരവാരവധൂകദംബനേത്രാംബു ബിംബിതഗുണം) ത്രിപുരസ്ത്രീസമൂഹത്തിന്റെ കണ്ണുനീരുകളിൽ പ്രതിബിംബിക്കപ്പെട്ടതായ ഞാണോടുകൂടിയതും (യത്നേന) പ്രയത്നത്തോടുകൂടെ (കിങ്കരശതൈഃ) കിങ്കരസംഘത്താൽ (ഉപനീയമാനം) കൊണ്ടുവരപ്പെടുന്നതുമായ (ഹരിണാങ്കമൗലെഃ) ചന്ദ്രക്കലാധരന്റെ (തൽ=ധനുഃ) ആ വില്ല് (സപദി) വേഗത്തിൽ (രംഗസ്ഥലം) രംഗപ്രദേശത്തെ (മംഗളയാംചകാര) മംഗളമാക്കിച്ചെയ്തു.

സാ—അപ്പോൾ അസുരസംഹാരത്തിൽ സാമർത്ഥ്യമുള്ളതും വളരെ ഭൃത്യന്മാർകൂടി വല്ലാതെ പണിപ്പെട്ട കൊണ്ടുവരുന്നതുമായ ത്ര്യംബകം വേഗത്തിൽ രംഗപ്രദേശത്തിനു അലങ്കാരമായി ശോഭിച്ചു.

പ) അയി വത്സ!ഗൃഹാണ ചാപമേനം
കരപങ്കേരുഹലാളിതം പുരാരെഃ
ഭുജഗാധിപഭോഗഭീഷണെസ്മിൻ
ഗുണമാരോപയ ഹർഷയ ക്ഷിതീന്ദ്രം. 160

വ്യാ—(അയി=വത്സ) അല്ലയോ ബാല! (പുരാരെഃ) പുരാന്തകന്റെ (കരപങ്കേരുഹലാളിതം) കരാരവിന്ദത്താൽ ലാളിക്കപ്പെട്ടതായ (ഏനം=ചാപം) ഈ വില്ലിനെ (ഗൃഹാണ) എടുത്താലും. (ഭുജഗാധിപഃഭോഗഭീഷണേ=അസ്മിൻ) സർപ്പരാജശരീരംപോലെ ഭയങ്കരമായ ഇതിങ്കൽ (ഗുണം=ആരോപയ) ഞാണിനെ കെട്ടിയാലും (ക്ഷിതീന്ദ്രം) രാജാവിനെ (ഹർഷയ) സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും.

സാ—വില്ലു രംഗപ്രദേശത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നു വെച്ചപ്പോൾ വിശ്വാമിത്രൻ ശ്രീരാമനോട്—"അല്ലയോ രാമ! പരമേശ്വരന്റെ കരപങ്കജത്തിൽവെച്ചു ലാളിച്ചിരുന്നതും സർപ്പശരീരംപോലെ കാഴ്ചയിൽ മാത്രം ഭയം തോന്നുന്നതുമായ ഈ വില്ലെടുത്തു കുലച്ചു ജനകനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും" എന്നു പറഞ്ഞു.

പ) പ്രണിപത്യ കുമാരോയം
മുഡ്ഡായ്യൈ ച മുഡ്ഡായ ച
ഉദ്യുക്തോ ധനുരാ ദാതും
സ്മയമാനമുഖാംബുജഃ. 161

വ്യാ—(കുമാരഃ=അയം) ബാലനായ രാമൻ (മൂർദ്ധാന്യൈ=ച) പാർവ്വതിക്കായിക്കൊണ്ടും (മൂർദ്ധായ=ച) പരമേശ്വരനായിക്കൊണ്ടും (പ്രണിപത്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട (സ്മയമാനമുഖാംബുജഃ) സ്മേരമുഖാരവിന്ദത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (ധനുഃ=ആദാതും) വില്ലിനെ എടുപ്പാനായിക്കൊണ്ട (ഉദ്യുക്തഃ) ഉത്സാഹിച്ചു.

സാ—ബാലനായ ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാരെ നമസ്കരിച്ചു മന്ദഹാസത്തോടുകൂടെ വില്ലെടുപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടു

പ) പ്രോൽക്ഷിപ്തം സഹ കൌശികസ്യ പുളകൈസ്സാദ്ധം
ശിരോഭിർന്നതം
ഭ്രൂപാനാം ജനകസ്യ സംശയധിയാ സാകം
സമാസ്ഫാലിതം
വൈദേഹീമനസാ സമം ച തരസാകൃഷ്ടം
തതോ ഭാർഗ്ഗവ
പ്രൌഢാഹംകൃതി കന്ദളേന സഹസാ ഭഗ്നം
തദൈശം ധനുഃ. 162

വ്യാ—(തൽ=ഐശം=ധനുഃ) ആ ഈശസംബന്ധിയായ വില്ല് (കൌശികസ്യ=പുളകൈഃ=സഹ) വിശ്വാമിത്രന്റെ രോമാഞ്ചങ്ങളോടുകൂടെ (പ്രോൽക്ഷിപ്തം) മേല്പോട്ട പൊക്കപ്പെട്ടകയും (ഭ്രൂപാനാം=ശിരോഭിഃ=സാദ്ധം) രാജാക്കന്മാരുടെ ശിരസ്സുകളോടുകൂടെ (നതം) താഴ്ത്തപ്പെട്ടകയും (ജനകസ്യ) ജനകന്റെ (സംശയധിയാ=സാകം) സംശയബുദ്ധിയോടുകൂടെ (സമാസ്ഫാലിതം) ഞാൻ വലിച്ചുകെട്ടി തെറിപ്പിക്കപ്പെട്ടകയും (വൈദേഹീമനസാ=സമം) സീതയുടെ മനസ്സോടുകൂടെ (തരസാ=കൃഷ്ടം) ബലത്തോടുകൂടെ വലിക്കപ്പെട്ടകയും (തതഃ) അനന്തരം (ഭാർഗ്ഗവപ്രൌഢാഹംകൃതികന്ദളേന) പരശുരാമന്റെ പ്രൌഢമായ അഹങ്കാരത്തിന്റെ മൂളയോടുകൂടെ (സഹസാ=ഭഗ്നം=ച) വേഗത്തിൽ പൊട്ടിക്കപ്പെട്ടകയും ചെയ്തു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വില്ലെടുത്തു കുലച്ചു അതിനെ മുറിച്ചു. അപ്പോൾ വേറെ ചില വിശേഷങ്ങൾകൂടെ ഉണ്ടായി. ഭഗവാൻ വില്ലെടുത്തു മേല്പോട്ട പൊക്കിയപ്പോൾ വിശ്വാമിത്രമഹർഷിയുടെ രോമങ്ങൾ സന്തോഷാധിക്യത്താൽ മേല്പോട്ട പൊങ്ങുകയും, വില്ലിന്റെ അഗ്ര

ഭാഗം താഴ്ത്തിയപ്പോൾ മഞ്ചങ്ങളിൽ ഇരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരുടെ ശിരസ്സുകൾ ലജ്ജകൊണ്ടു താഴുകയും ഞാൺ വലിച്ചുകെട്ടി നല്ലവണ്ണം തെറിപ്പിച്ചപ്പോൾ ജനകന്റെ സംശയങ്ങൾ ദൂരെ തെറിക്കുകയും കലയേറിയ വല്ലു ശക്തിഭയോടെ വലിച്ചപ്പോൾ സീതയുടെ മനസ്സു ഭഗവാനിലേക്കു വലിയുകയും പിന്നെ വില്ലു മുറിച്ചപ്പോൾ പരശുരാമന്റെ പ്രൌഢാഹങ്കാരത്തിന്റെ മുട്ടു കുടിയുകയും ചെയ്തു.

പ) മാലയാ കലിതാ മോദ-
പരിഭ്രാന്താളിമാലയാ
രമണീ രമണം ചക്രേ
രമണീയം രഘൂദ്വഹം. 168

വ്യാ—(രമണീ) സുന്ദരിയായ സീത (കലിതാമോദപരിഭ്രാന്താളിമാലയാ) ഉദ്ഭൂതമായ സൌരഭ്യം ഹേതുവായിട്ടു പരിഭ്രമിക്കുന്ന ഭൃംഗാവലിയോടുകൂടിയ (മാലയാ) മാലകൊണ്ടു (രമണീയം) സുന്ദരനായ (രഘൂദ്വഹം) രഘുപുംഗവനെ (രമണം) രമണനാക്കി (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—സുന്ദരിയായ സീത, സൌരഭ്യം ഹേതുവായിട്ടു സമീപത്തിൽ ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിക്കുന്ന വണ്ടുകളോടുകൂടിയ മാലകൊണ്ടു സുന്ദരനായ രഘുപുംഗവനെ ഭർത്താവാക്കി വരിച്ചു.

പ) ഹർഷാവേശവശംവദോഥമിഥിലാ-
രാജോ ബഭാഷേ മുനിം
പൂർണ്ണാഃ കിന്തു മനോരഥാഃ മമ പുന-
സ്തീർണ്ണപ്രതിജ്ഞാർണ്ണവാഃ
സീതേയം രഘുനന്ദനസ്യ വിജയ
ക്രീതിഃ കിലാസീദതഃ
സംബന്ധായ മയോർമ്മിളാ തദനുജാ
സൌമിത്രയേ ദീയതേ. 164

വ്യാ—(അഥ=മിഥിലാരാജഃ) അനന്തരം ജനകരാജാവു (ഹർഷാവേശവശംവദഃ) സന്തോഷാവേശത്തിനു് അധീനനായിട്ടു (മുനിം) മുനിയോടു (ബഭാഷേ) പറഞ്ഞു (മമ=മനോരഥാഃ) എന്റെ മനോരഥങ്ങൾ (പൂർണ്ണാഃ) പരിപൂർണ്ണങ്ങളായി (പുനഃ) പിന്നെ (തീർണ്ണപ്ര

തിജ്ഞാർണ്ണവാഃ) കടക്കപ്പെട്ട പ്രതിജ്ഞാസമുദ്രത്തോടുകൂടിയവയുമായി (ഇയം=സീതാ) ഈ സീതാ (രഘുനന്ദനസ്യ) രഘുസൂനവിന്റെ (വിജയക്രീതിഃ) വിജയത്തിനു കൊടുക്കപ്പെട്ടതായിട്ട് (ആസീൽ=കില) ഭവിച്ചുവല്ലോ (അതഃ) ഇതുകൊണ്ട് (സംബന്ധായ) ചാച്ചുക്കായിക്കൊണ്ട് (മയാ) എന്നാൽ (തദനുജാ=ഊർമ്മിളാ) അവളുടെ അനുജത്തിയായ ഊർമ്മിളാ (സൌമിത്രയെ) ലക്ഷ്മണനായിക്കൊണ്ട് (ദീയതെ) ദാനം ചെയ്യപ്പെടുന്നുണ്ട്.

സാ—സീതാസ്വയംവരം നിവൃത്തമാകുംവണ്ണം കഴിഞ്ഞതിനു ശേഷം ജനകരാജാവ് ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടനായിട്ട് വിശ്വാമിത്രനോടു പറഞ്ഞു. "അല്ലയോ മുനേ! ഞാൻ പരിപൂർണ്ണമനോരഥനായി. എന്റെ സത്യവും സാധിച്ചുകഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ ഈ സ്വയംവരം രാമന്റെ വിജയക്രീതി എന്നല്ലാതെ ചാച്ചുക്ക മതിയായില്ല അതുകൊണ്ട് ഇവളുടെ അനുജത്തിയായ ഊർമ്മിളയെ ലക്ഷ്മണനു വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുക്കണമെന്നും ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

ഗ—അപി ച—മമാനുജന്മനഃ സ്സാങ്കാശ്യമണ്ഡലഭൂജസ്യ കുശദ്ധ്വജസ്യാത്മജെ മാണ്ഡവീശ്രുതികീർത്തിശ്വേതി യേ ദ്വേ നിരതിശയവിനയെ തെ അപി ഭരതശത്രുഘ്നാഭ്യാം ച പ്രതിപാദയിതുമഭിലഷാമി. 165

വ്യാ—(അപി ച) അതുതന്നെയുമല്ല (മമ=അനുജന്മനഃ) എന്റെ അനുജനായും (സാങ്കാശ്യമണ്ഡലഭൂജസ്യ) സാങ്കാശ്യമണ്ഡലമെന്നരാജ്യത്തിനു അധിപനുമായ (കുശദ്ധ്വജസ്യ) കുശദ്ധ്വജന്റെ (മാണ്ഡവീ=ശ്രുതികീർത്തിഃ=ച ഇതി) മാണ്ഡവി എന്നും ശ്രുതികീർത്തി എന്നും പേരുള്ള (നിരതിശയവിനയെ) ഏറ്റവും വിനയത്തോടുകൂടിയ (യെ=ദ്വേ=ആത്മജെ) യാവ് ചില രണ്ടു പുത്രികൾ ഭവിക്കുന്നുവോ (തെ=അപി) അവരെയും (ഭരതശത്രുഘ്നാഭ്യാം) ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർക്കായിക്കൊണ്ട് (പ്രതിപാദയിതും=ച) ദാനംചെയ്യാനും (അഭിലഷാമി) ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

സാ—അതുതന്നെയുമല്ല എന്റെ അനുജനും സാങ്കാശ്യമണ്ഡലമെന്ന രാജ്യത്തിനു അധിപനുമായ കുശദ്ധ്വജനു മാണ്ഡവി എന്നും ശ്രുതികീർത്തി എന്നും രണ്ടു പുത്രിമാരുണ്ട്. അവരെ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർക്കു കൊടുപ്പാനായിക്കൊണ്ടും ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

പ) മഹാത്മനഃ പംക്തിരഥസ്യ രാജ്ഞഃ
ചതസ്രഃ ഏതേ തനയാ അഭ്രുവൻ
ദൈവാച്ചതസ്രശ്ച മമാപി കന്യാഃ
പരസ്പരം തേ മിളിതാ ഭവന്തു. 166

വ്യാ — (മഹാത്മനഃ) മഹാത്മാവായ (പംക്തിരഥസ്യ=രാജ്ഞഃ) ദശരഥരാജാവിന്റെ (ഏതേ=ചതസ്രഃ=തനയാഃ=ച) ഈ നാലു തനയന്മാരും (മമ=ചതസ്രഃ=കന്യാഃ=അപി) എനിക്കു നാലു പുത്രിമാരും (ദൈവാൽ) ദൈവാധീനം ഹേതുവായിട്ട് (അഭ്രുവൻ) ഉണ്ടായി (തേ=പരസ്പരം) അവർ അന്യോന്യം (മിളിതാഃ) യോജിച്ചവരായിട്ട് (ഭവന്തു) ഭവിക്കട്ടെ.

സാ — മഹാശയനായ ദശരഥരാജാവിന്റെ ദൈവാധീനം ഹേതുവായിട്ട് നാലു പുത്രന്മാരും, എനിക്കു നാലു പുത്രിമാരും ഉണ്ടായി. അവർ അന്യോന്യം ദമ്പതിമാരായി ഭവിക്കട്ടെ.

ഗ) തദാനീമുചിതമേവേദമിതി പരമമിത്രേണ വിശ്വാമിത്രേണാനുമോദിതോവിദേഹമഹീപതിസ്തരസൈവപ്രഹിതേന പ്രണയസാന്ത്രേണ ശതാനന്ദേന ദശരഥം സഹാത്മജമാത്മനഗരമാനായയാമാസ. 167

(തദാനീം) അപ്പോൾ (പരമമിത്രേണ) പരമബന്ധുവായ (വിശ്വാമിത്രേണ) വിശ്വാമിത്രനാൽ (ഇദം=ഉചിതം=എവ=ഇതി) ഇതു ഉചിതംതന്നെയാകുന്നു എന്ന പ്രകാരം (അനുമോദിതഃ) അഭിനന്ദിക്കപ്പെട്ടവനായ (വിദേഹമഹീപതിഃ) ജനകരാജാവു (തരസാ=എവ) ഉടനെത്തന്നെ (പ്രഹിതേന) പറഞ്ഞയക്കപ്പെട്ട (പ്രണയസാന്ത്രേണ) ഏറ്റവും സ്നേഹിതനായ (ശതാനന്ദേന) ശതാനന്ദനെക്കൊണ്ട് (ദശരഥം) ദശരഥനെ (സഹാത്മജം) പുത്രന്മാരോടുകൂടെ (ആത്മനഗരം) തന്റെ രാജധാനിയിലേക്കു (ആനായയാമാസ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരുവിച്ചു.

സാ — അപ്പോൾ ഏകാന്തബന്ധുവായ വിശ്വാമിത്രൻ ഇതു വളരെ ഭംഗിയായി എന്നു അഭിനന്ദിച്ചപ്പോൾ പ്രിയസ്നേഹിതനായ ശതാനന്ദനെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കയച്ചു ദശരഥനെ പുത്രന്മാരോടുകൂടെ തന്റെ രാജധാനിയിലേക്കു വരുത്തി.

ഗ) കൃതഗോദാനമംഗളേഷു കുമാരകേഷു നരപതിർന്നവയൌവനാഭിരാമാം രാമായ തനയാമയോനിജാമദാൽ തദനുജാം ച രമണീയഗുണോമ്മിലക്ഷണാം ലക്ഷ്മണായ സുതാമുമ്മിളാംനാമ തഥാ സകനീയസഃ കുശധ്വജസ്യാത്മജെ നിരുപമസൌഭാഗ്യമണ്ഡനെ മാണ്ഡവീശ്രുതികീർത്തിനാമധേയേ അപി ഭരതശത്രുഘ്നാഭ്യാം ച പ്രദദൌ. 168

വ്യാ— (കുമാരകേഷു) രാജകുമാരന്മാർ (കൃതഗോദാനമംഗളേഷു) ചെയ്യപ്പെട്ട ഗോദാനമെന്ന കർമ്മത്തോടുകൂടിയവരായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (നരപതിഃ) ജനകരാജാവു (നവയൌവനാഭിരാമാം) നവയൌവനംകൊണ്ടു മനോഹരയും (അയോനിജാം) യോനിജയല്ലാത്തവളുമായ (തനയാം) പുത്രിയെ (രാമായ) രാമനായിക്കൊണ്ടു (അദദാൽ) ദാനംചെയ്ത (തദനുജാം=ച) അവളുടെ അനുജത്തിയും (രമണീയഗുണോമ്മിലക്ഷണാം) മനോഹരങ്ങളായ ഗുണസമൂഹങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയവളും (സുതാം) തന്റെ പുത്രിയുമായ (ഉർമ്മിളാം=നാമ) ഊർമ്മിള എന്നു പേരോടുകൂടിയവളെ (ലക്ഷ്മണായ) ലക്ഷ്മണനായിക്കൊണ്ടും (തഥാ) അപ്രകാരം (സകനീയസഃ) തന്റെ അനുജനായ (കുശധ്വജസ്യ) കുശധ്വജന്റെ (നിരുപമസൌഭാഗ്യമണ്ഡനെ) അസദൃശസൌഭാഗ്യമാകുന്ന അലങ്കാരമുള്ളവരായ (മാണ്ഡവീശ്രുതികീർത്തിനാമധേയേ) മാണ്ഡവി എന്നും ശ്രുതികീർത്തി എന്നും പേരോടുകൂടിയവരായ (ആത്മജെ) പുത്രിമാരെ (ഭരതശത്രുഘ്നാഭ്യാം=ച) ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർക്കായിക്കൊണ്ടും (പ്രദദൌ) കൊടുത്തു.

സാ— ദശരഥൻ പുത്രന്മാരോടുകൂടി മിഥിലയിൽ വന്നതിന്നു ശേഷം പുത്രന്മാർ ഗോദാനകർമ്മം ചെയ്ത് പരിശുദ്ധന്മാരായ സമയത്തിങ്കൽ ജനകൻ, യാഗശാലയിൽനിന്നു കിട്ടിയവളും പ്രഥമപുത്രിയും യൌവനാവസ്ഥകൊണ്ടു മനോഹരയുമായ സീതയെ രാമനായിക്കൊണ്ടും, സകലഗുണപരിപൂർണ്ണയായ ഊർമ്മിളയെ ലക്ഷ്മണനായിക്കൊണ്ടും, ഏറ്റവും സൌഭാഗ്യവതികളായ മാണ്ഡവീശ്രുതികീർത്തികളെ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർക്കായിക്കൊണ്ടും കൊടുത്തു.

ച) ഇത്ഥം തദാ ചതസ്രണാം നൃപകന്യകാനാം
ചതുരാരുന്നതഗുണാ രഘുരാജപുത്രാഃ

പാണീൻ ക്രമേണ മൃദുശോണതലാനഗൃഹ്ണൻ
പത്മാൻസുഖേന കളഭാഇവ പത്മിനീനാം. 169

വ്യാ—(ഇത്ഥം=തദാ) ഇപ്രകാരം അപ്പോൾ (ഉന്നതഗ്രണാഃ) ഉൽകൃഷ്ടഗ്രഹണങ്ങളോടുകൂടിയ (ചത്വാരഃ=രഘുരാജപുത്രാഃ) നാലു രഘുനന്ദനന്മാർ (ചതസ്രണാം=നൃപകന്യകാനാം) നാലു രാജകന്യകമാരുടെ (മൃദുശോണതലാൻ) മാർദ്ദവവും ചുവപ്പുമുള്ള ഉള്ളംകയ്യോടുകൂടിയ (പാണീൻ) കൈകളെ (കളഭാഃ) ആനക്കുട്ടികൾ (സുഖേന) സുഖത്തോടെ (പത്മിനീനാം) താമരപ്പൊയ്കകളുടെ (പത്മാൻ=ഇവ) പൂക്കളെ എന്നപോലെ (ക്രമേണ) ക്രമത്തിൽ (അഗൃഹ്ണൻ) ഗ്രഹിച്ചു.

സാ—ഇപ്രകാരം ജനകൻ തന്റെ പുത്രിമാരെ രാമലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നന്മാർക്കായിക്കൊണ്ടു ദാനംചെയ്തപ്പോൾ ഉൽകൃഷ്ടഗ്രഹണയുക്തന്മാരായ രഘുനന്ദനന്മാർ നാലുപേരും ക്രമത്തിൽ സീതാദികളായ നാലു കന്യകമാരുടെയും മാർദ്ദവത്തോടും, ചുവപ്പോടുംകൂടിയ കരാഗ്രങ്ങളെ, ആനക്കുട്ടികൾ താമരപ്പൊയ്കയിലിറങ്ങി പൂക്കളെ പിടിക്കുംപോലെ സുഖമാകുംവണ്ണം ഗ്രഹിച്ചു.

ഗ) വിശ്വാമിത്രസ്തു വിഹിതവിശ്വകാര്യം പ്രണമന്തമന്തേവസന്തമവിതഥാഭിർവൈജയികീഭിരാശീർഭിരനുഗൃഹ്യ പ്രതീതഹൃദയഃ പ്രയയൌ.

വ്യാ—(വിശ്വാമിത്രഃ=തു) വിശ്വാമിത്രനാകട്ടെ (വിഹിതവിശ്വകാര്യം) ചെയ്യപ്പെട്ട ലോകകൃത്യത്തോടുകൂടിയവനും (പ്രണമന്തം) നമസ്കരിച്ചവനും (അന്തേവസന്തം) ശിഷ്യനുമായ (തം) രാമനെ (അവിതഥാഭിഃ) സഫലകളും (വൈജയികീഭിഃ) വിജയപ്രദകളുമായ (ആശീർഭിഃ) ആശീർവ്വചനങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അനുഗൃഹ്യ) അനുഗ്രഹിച്ചിട്ട് (പ്രതീതഹൃദയഃ) കൃതാർത്ഥചിത്തനായിട്ട് (പ്രയയൌ) പോകയും ചെയ്തു.

സാ—വിശ്വാമിത്രനാകട്ടെ, ലോകരക്ഷാകാര്യമായ സീതാസ്വീകാരം ചെയ്ത് സമീപത്തിൽ വന്നു വന്ദിച്ചുനില്ക്കുന്ന രാമഭദ്രനെ വിജയപ്രദങ്ങളായ അനേകം ആശീർവ്വചനങ്ങളെക്കൊണ്ടു അനുഗ്രഹിച്ചു ദശരഥാദികളോടു യാത്രയും പറഞ്ഞു ആശ്രമത്തിലേക്കു പോകയും ചെയ്തു.

പ) പൂർണ്ണാനന്ദസ്തദാനീം ദശരഥനൃപതി-
യ്യൈനസംബന്ധിനം തം
വൈദേഹം പ്രാഹ രാജൻ! വയമിഹസുചിരാൽ
പൂർണ്ണകാമാ ഭവാമഃ
യാമസ്മാത്സ്മാദയോധ്യാമിതി തദുപഹിതൈ-
യ്യൈതകദ്രവ്യഭാരൈഃ
പുത്രൈർമ്മിത്രൈശ്ച സാകം പടുപടഹരവ-
ക്ഷോഭിതാശഃ പ്രതസ്ഥേ. 171

വ്യാ— (തദാനീം) അപ്പോൾ (ദശരഥനൃപതിഃ) ദശരഥരാജാവു (പൂർണ്ണാനന്ദഃ) പൂർണ്ണസന്തുഷ്ടനായിട്ട് (യൈനസംബന്ധിനം) യോനിസംബന്ധത്തോടുകൂടിയ (വൈദേഹം) ജനകരാജാവിനോടു (പ്രാഹ) പറഞ്ഞു (രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ! (ഇഹ) ഇവിടെ (വയം) നമ്മൾ (പൂർണ്ണകാമാഃ) പരിപൂർണ്ണമനോരഥന്മാരായിട്ടു (ഭവാമഃ) ഭവിക്കുന്നു (തസ്മാൽ) അതുകൊണ്ടു (അയോധ്യാം) അയോധ്യയെക്കുറിച്ചു (യാമഃ) പോകുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടു (തദുപഹിതൈഃ) അവനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട (യൈതകദ്രവ്യഭാരൈഃ) സ്ത്രീധനസമൂഹങ്ങളോടും (പുത്രൈഃ) പുത്രന്മാരോടും (മിത്രൈഃ=ച=സാകം) ബന്ധുക്കളോടുംകൂടെ (പടുപടഹരവക്ഷോഭിതാശഃ) ഗംഭീരമായ പെരുമ്പറയുടെ ശബ്ദംകൊണ്ടു ഇളക്കപ്പെട്ട ദിക്കുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പ്രതസ്ഥേ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ— ദശരഥൻ പുത്രന്മാരുടെ വിവാഹം ഭംഗിയായി കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷം പൂർണ്ണസന്തുഷ്ടനായിട്ടു ഏറ്റവും ബന്ധുവായ ജനകരാജാവിനോടു— അല്ലയോ ജനകൻ! നമ്മൾ ഇരുവരും പരിപൂർണ്ണമനോരഥന്മാരായി. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ അയോധ്യയിലേക്കു പോകട്ടെ— എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞ ജനകനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട സ്ത്രീധനങ്ങളോടും, പുത്രന്മാരോടും, ബന്ധുക്കളോടുംകൂടെ വാദ്യഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിക്കുകളെ ആസകലം ഇളക്കിക്കൊണ്ടു അയോധ്യയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

പ) രഥതുരഗപദാതിവാരണാനാം
പദപരിഘട്ടനജോരജഃപ്രവാഹഃ

അകരുത സുരലോകസുന്ദരീണാം
മണിചഷകേഷു മധൂനി പങ്കിലാനി. 172

വ്യാ—(രഥതുരഗപദാതിവാരണാനാം) തേരു, കുതിര, കാലാള്, ആന എന്നിവയുടെ (പദപരിഘട്ടനജഃ) പാദന്യാസങ്ങളിൽനിന്നുണ്ടായ (രജഃപ്രവാഹഃ) പൊടിപടലം (സുരലോകസുന്ദരീണാം) സുരസുന്ദരിമാരുടെ (മണിചഷകേഷു) രത്നമയങ്ങളായ പാനപാത്രത്തിലുള്ള (മധൂനി) മധുക്കളെ (പങ്കിലാനി) ചളിയോടുകൂടിയവയാക്കി (അകരുത) ചെയ്തു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ചതുരംഗിണിയായ സേനയുടെ പാദാഘാതങ്ങളിൽനിന്നുത്ഭൂതമായ പൊടിപടലം സുരലോകസുന്ദരിമാരുടെ രത്നമയങ്ങളായ പാനപാത്രങ്ങളിലുള്ള മധുക്കളെ ചളിയോടുകൂടിയതാക്കിച്ചെയ്തു.

പ) ആവിർബ്ഭവ പഥി ദുശ്ശകുനം തദാനീം
വീരഃ ക്ഷണം സ വിഷസാദ തദീക്ഷണേന
ഭ്രയശ്ച ഭോത്തരഫലോദയമിത്യഭാണി
ശ്രേയസ്കരേണ ഗുരുണാ ശമിതാത്മതാപഃ. 173

വ്യാ—(തദാനീം) അപ്പോൾ (പഥി) വഴിയിൽ (ദുശ്ശകുനം) ദോഷസൂചകമായ ശകുനം (ആവിർബ്ഭവ) കാണുമാറായി (വീരഃ=സഃ) വീരനായ ദശരഥൻ (തദീക്ഷണേന) അതു കണ്ടതുകൊണ്ട് (ക്ഷണം) അല്പസമയം (വിഷസാദ) ദുഃഖിച്ചു (ഭ്രയഃ) പിന്നെ (ശ്രേയസ്കരേണ=ഗുരുണാ) ശ്രേയസ്സിനെ ചെയ്യുന്ന ഗുരുവിനാൽ (ശുഭോത്തരഫലോദയം=ഇതി) ശുഭമായ അവസാനഫലത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതാകുന്ന എന്നിപ്രകാരം (അഭാണി) പറയപ്പെട്ടു. (ശമിതാത്മതാപഃ) ശമിപ്പിക്കപ്പെട്ട ദുഃഖത്തോടുകൂടിയവനാക്കുകയും ചെയ്തു.

സാ—ദശരഥൻ പുത്രമിത്രാദികളോടുംകൂടെ മിഥിലയിൽനിന്നു അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോകുമ്പോൾ വഴിയിൽ ചില ദുശ്ശകുനങ്ങൾ കണ്ടതുകൊണ്ടു അല്പസമയം ദുഃഖിച്ചു. അപ്പോൾ സൂര്യകുലത്തിനു ശ്രേയസ്സിനെ ചെയ്യുന്നവനായ വസിഷ്ഠൻ ദശരഥനോടു — അല്ലയോ ദശരഥൻ! അങ്ങു ദുഃഖിക്കരുതു്. ഈ ശകുനത്തിന്റെ ഫലം അങ്ങു

ഉദ്ദേശിക്കുംപോലെ അല്ല. തല്ക്കാലം ചില ദുഷ്യങ്ങൾ ഉണ്ടാകുമെങ്കിലും മംഗളമായ അവസാനഫലത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ദശരഥന്റെ ദുഃഖത്തെ ഇല്ലാതാക്കുകയും ചെയ്തു.

പ) അത്രാന്തരേ രഭസഖണ്ഡിതരാജഷണ്ഡ-
മുണ്ഡഛടാകഠിനധാരകുഠാരപാണിഃ
ആകർണ്ണ്യ രോഷപരുഷോ രഘുവീരവൃത്തം
ചിന്താമധത്ത ഹൃദി കാമപി ജാമദഗ്ന്യഃ. 174

വ്യാ— (അത്രാന്തരേ) ഈ അന്തരത്തിങ്കൽ (രഭസഖണ്ഡിതരാജഷണ്ഡമുണ്ഡഛടാകഠിനധാരകുഠാരപാണിഃ) വേഗത്തിൽ രാജസമൂഹത്തിന്റെ ശിരസ്സുസമൂഹങ്ങളെ മുറിക്കപ്പെട്ടതും, കഠിനമായ വായ്ത്തലയുള്ള കുഠാരം കയ്യിലുള്ളവനുമായ (ജാമദഗ്ന്യഃ) പരശുരാമൻ (രഘുവീരവൃത്തം) രാമവൃത്താന്തത്തെ (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ടു (രോഷപരുഷഃ) കോപംകൊണ്ടു ക്രൂരനായിട്ടു (ഹൃദി) മനസ്സിൽ (കാമപി=ചിന്താം) ഒരു വിചാരത്തെ (അധത്ത) ധരിച്ചു.

ഈ സമയത്തിങ്കൽ രാജസമൂഹങ്ങളുടെ ശിരസ്സുകളെ നിഷ്പ്രയാസമാകുംവണ്ണം മുറിക്കുവാൻ ശക്തിയുള്ള കുഠാരം ധരിച്ചിട്ടുള്ള പരശുരാമൻ ശ്രീരാമന്റെ ത്ര്യംബകഭഞ്ജനവൃത്താന്തത്തെ കേട്ടു കോപംകൊണ്ടു ഏറ്റവും ക്രൂരനായിട്ടു ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു:—

പ) ഭസ്മാങ്കുരേതിഖുരളീകലഹേ കുമാര-
മപ്യാക്ഷിപൻ പരുഷരോഷമദാന്ധചേതാഃ
ദുഷ്ടോസ്മിയഃ കൃതമിഥോഹസിതം ശിവാഭ്യാം
തച്ചാപഭംഗമപി ഹാ മമ്യണഃ ശൃണോമി. 751

വ്യാ— (യഃ=അഹം) യാതൊരു ഞാൻ (പരുഷരോഷമദാന്ധചേതാഃ) കഠിനമായ കോപംകൊണ്ടു തന്റേടമില്ലാത്തവനായിട്ടു (ഖുരളീകലഹേ) കളരിയിൽവെച്ചു നടന്ന യുദ്ധത്തിൽ (കുമാരം=അപി) സുബ്രഹ്മണ്യനേയും (ഭസ്മാങ്കുര) ഭസ്മത്തിൽ മുളച്ചവനെ (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (ആക്ഷിപൻ) ആക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടിട്ടു (ശിവാഭ്യാം) പാവ്വ

തീപരമേശ്വരന്മാരാൽ (കൃതമിഥോഹസിതം) അന്യോന്യം ചെയ്യപ്പെട്ട മന്ദസ്മിതത്തോടുകൂടിയവണ്ണം (ദൃഷ്ടഃ=അസ്മി) കാണപ്പെട്ടവനായി ഭവിക്കുന്നു. (ഹാ!) കഷ്ടം (മസ്യണഃ=അഹം) മലിനനായ ഞാൻ (തച്ചാപഭംഗം=അപി) അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീര്യഭഞ്ജനത്തെയും (ശ്രുണോമി) കേൾക്കുന്നു.

സാ—ഞാനും സുബ്രഹ്മണ്യനും കൂടി ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ സമീപത്തിങ്കൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യുന്ന കാലത്തു ഒരു ദിവസം കളരിയിൽവെച്ചു ഞങ്ങൾതമ്മിലുണ്ടായ ലീലായുദ്ധത്തിൽ സുബ്രഹ്മണ്യൻ തോറ്റു. അച്ഛനോട് പറയുമെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ:—എടാ! ഭസ്മത്തിൽ മുളച്ചവനെ എന്നുഞാൻ പരിഹാസമായി പറയുകയും ആ വിവരം ഭഗവാനെ അറിയിക്കുകയും ചെയ്തു അപ്പോൾഎന്നെ വിളിച്ചു അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു പരമാത്മാവറിഞ്ഞു എന്റെ പരാക്രമാതിശയത്തെ വിചാരിച്ചു മന്ദസ്മിതത്തോടുകൂടെ ഭഗവതിയെ നോക്കുകയും, അപ്രകാരംതന്നെ ഭഗവതിയും ഭഗവാന്റെ മുഖത്തെ നോക്കുകയും ചെയ്തു. വീര്യാതിശയം ഹേതുവായിട്ടു അപരാധത്തിങ്കലും ഭഗവാനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചവനായ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വില്ലു ബാലനായ ദാശരഥിരാമൻ ഖണ്ഡിച്ചതായി കേൾക്കുന്നു. ഇതു ഏറ്റവും കഷ്ടംതന്നെ.

പ) കസ്യേയം പൃതനാ പ്രയാതി നികടേ
മാമപ്യവജ്ഞായ ഭോഃ
കസ്യ പ്രേതപുരാവലോകനവിധൌ
ചേതസ്സമുല്ക്കണ്ഠതേ
വിശ്വാമിത്രമഖാഭിപാലനവശാ-
ത്ത്രയ്യംബകഭേദനാൽ
പ്രായോദാശരഥേസ്സുഗർവ്വിതധിയോ
നാന്ദ്യസ്യ രാജ്ഞോഭവേൽ. 176

വ്യാ—(ഇയം) ഇതു (കസ്യ=പൃതനാ) ആരുടെ സേനയാകുന്നു. (മാം=അപി) എന്നേയും (അവജ്ഞായ) അവമാനിപ്പിച്ചിട്ട് (നികടെ) സമീപത്തിൽകൂടി (പ്രയാതി) പ്രയാണംചെയ്യുന്നു (ഭോഃ) ആശ്ചര്യം (കസ്യ=ചേതഃ) ആരുടെ മനസ്സു (പ്രേതപുരാവലോകനവി

ധെയ) അന്തകരാജധാനിയെക്കാണുവാൻ (സമൽക്കണ്ണതെ) ആഗ്ര ഹിക്കുന്നു. (പ്രായഃ) മിക്കവാറും (വിശ്വാമിത്രമഖാഭിപാലനവശാൽ) വിശ്വാമിത്രന്റെ യാഗരക്ഷ ഹേതുവായിട്ടും (ത്രയ്യ്യംബകഭേദനാൽ) ത്രയ്യ്യംബകത്തിന്റെ ഭഞ്ജനം ഹേതുവായിട്ടും (സുഗവ്വിതധിയഃ) ഏറ്റവും ഗവ്വിച്ച ബുദ്ധിയോടുകൂടിയ (ദാശരഥേഃ) രാമന്റേതായിട്ട (ഭവേൽ) ഭവിക്കും. (അന്യസ്യ=രാജ്ഞഃ-ന) മറ്റൊരു രാജാവിന്റേതല്ല.

സാ— എന്നെ അപമാനിച്ചുകൊണ്ടു സമീപത്തിൽക്കൂടെ പോകുന്നതായ ഈ സൈന്യം ആരുടെ? ആശ്ചര്യം! ആരുടെ മനസ്സു അന്തകരാജധാനിയെ കണ്ടാൽ കൊള്ളാമെന്നു ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഇതു വിശ്വാമിത്രന്റെ യാഗം രക്ഷിച്ചതുകൊണ്ടും ത്രയ്യ്യംബകം ധനുസ്സിനെ മുറിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും ഗവ്വിഷ്ടനായ രാമന്റെ സൈന്യം ആകും. അല്ലാതെ മറ്റൊരുത്തന്റെ സൈന്യമാകുവാൻ കാരണമില്ല.

പ) അദ്യൈവ തസ്യ ദുർഗ്ഗർവ്വമപനേഷ്യാമി സായകൈഃ
ന മാം ശരണമാഗന്താ യദി വാ ന പലായതി. 17

വ്യാ— (മാം=ശരണം=ന=ആഗന്താ) എന്നെ ശരണംപ്രാപിക്കയില്ലാ എങ്കിലോ (പലായതി=ന=യദി) ഓടിപ്പോകുന്നില്ല എങ്കിലോ (അദ്യ=ഏവ) ഇപ്പോൾതന്നെ (തസ്യ=ദുർഗ്ഗർവ്വം) അവന്റെ ദുർഗ്ഗർവ്വത്തെ (സായകൈഃ) ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അപനേഷ്യാമി) ഞാൻ കളയുന്നുണ്ട്.

സാ— എന്നെ ശരണംപ്രാപിച്ചില്ലാ എങ്കിലോ, ഓടിപ്പോകുന്നില്ലാ എങ്കിലോ അവന്റെ ദുഷ്ടമായ ഗവ്വിനെ ഞാൻ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇപ്പോൾതന്നെ നശിപ്പിക്കും.

ഗ) അഥ തദാനീം മൂഡാനീരമണബാണാസനഭഞ്ജനസഞ്ജനിതരോഷപ്രതപഥപ്രകാമരൌദ്രാക്ഷഃ രുദ്രാക്ഷവലയദൃഢകലിതജടാകലാപഃ കലാപാഭ്യന്തരഭരിതശിതശിഖവിശിഖദന്ദശൂകഭോഗഃ ഭോഗിഭോഗാഭോഗഭുജാഗ്രസംഭൃതകരാളധാരാളപരശുമുഖവിസരദനലകണസന്താനേന സമന്തതോവനാന്തരേഷുഭാവവിപദമില്ലാ

ദയൻ ഉല്പാതകേതുദണ്ഡായമാനഭ്രൂകുടിവിഷമിതനിടിലനടഃ ചട്ടല പദാഹതിവിനമദ്ഭൂഭരഖർവ്വീഭവദ്ഭൂകരസാവ്വഭൌമഃ ചണ്ഡതരഭുജ ദണ്ഡകലിതകോദണ്ഡപ്രകാണ്ഡഃ ചണ്ഡശ്ചണ്ഡകരഇവ(നിജപ്ര താപേനക്ഷത്രുവിനാശമുല്പാദയൽ മൃഗയുരിവ നിജരശ്മിനാ സന്നദ്ധോ ന പരശ്ചനാ സനാഥഃ വിപ്രോത്തമോപി ന സന്ധ്യകാംക്ഷീ രാഗാ ദിരഹിതോപി വിഗ്രഹാസക്തഃ ക്രൌഞ്ചഗിരികഞ്ജരേന്ദ്രശിരോഭഞ്ജ നപഞ്ചാനനഃ കാത്തവീര്യ്യഭുജസാഹസ്രകദളീഖണ്ഡനഗജേന്ദ്രഃ സു ബ്രഹ്മണ്യസബ്രഹ്മചാരീ നൈഷ്ഠികബ്രഹ്മചാരീ ഭാർഗ്ഗവോമുനിഃ ദശ രഥസ്യാദ്ധ്വാനമിദ്ധാവലേപമരുധൽ.

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (തദാനീം) അപ്പോൾ (മൂർദ്ധാനീരമ ണബാണാസനഭഞ്ജനസഞ്ജനിതരോഷഹുതവഹപ്രകാമരൌദ്രാക്ഷഃ) ത്രയ്യംബകം വില്ലിനെ മുറിക്കുകഹേതുവായിട്ട ഉദ്ദീപിതമായ കോപാ ഗ്നികൊണ്ടു ഏറവും ഭയങ്കരങ്ങളായ നയനങ്ങളോടുകൂടിയവനും (രു ദ്രാക്ഷവലയദൃഢകലിതജടാകലാപഃ) രുദ്രാക്ഷമാലകൊണ്ടു മുറുകി ക്കെട്ടപ്പെട്ടതായ ജടാസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനും (കലാപാഭ്യന്തരഭരി തശിതശിഖവിശിഖദന്തുരിതസ്കന്ധാഭോഗഃ) തൂണീരങ്ങളുടെ അന്ത ർഭാഗത്തിൽ നിറക്കപ്പെട്ടതും, മൂർച്ചയുള്ള മുനകളോടുകൂടിയതുമായ ശര ങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിമ്നോന്നതവും വിശാലവുമായ സ്കന്ധപ്രദേശത്തോടു കൂടിയവനും (ഭോഗിഭോഗാഭോഗഭുജാഗ്രസംഭൃതകരാളധാരാളപരശു മുഖവിസരദനലകണസന്താനേന) സർപ്പശരീരസദൃശമായ കര ത്തിൽ എടുക്കപ്പെട്ടതും ഭയങ്കരമായ വായ്ത്തലയോടുകൂടിയതുമായ പരശു എന്ന ആയുധത്തിന്റെ അഗ്രത്തുകൾനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന തീ പ്പൊരികളുടെ സമൂഹംകൊണ്ടു (സമന്തതഃ) നാലുപുറവുമുള്ള (വനാ ന്തരേഷു) വനാന്തർഭാഗങ്ങളിൽ (ഭീഷവിപദം) കാട്ടുതീയുകൊണ്ടുള്ള ആപത്തിനെ (ഉൽപ്പാദയൻ (ഉണ്ടാക്കുന്നവനും (ഉൽപ്പാതകേതുദ ണ്ഡായമാനഭ്രൂകുടിവിഷമിതനിടിലതടഃ) നാശകേതുവിന്റെ കാലു പോലെ ആചരിക്കുന്ന പുരികത്താൽ ചുളിക്കപ്പെട്ട നെറ്റിയോടുകൂടി യവനും (ചട്ടലപദാഹതിവിനമദ്ഭൂഭരഖർവ്വീഭവദ്ഭൂകരസാവ്വഭൌമഃ) ചഞ്ചലമായ പാദന്യാസംകൊണ്ടു താഴ്ത്തപ്പെട്ട ഭൂമിയുടെ ഭാരം കൊണ്ടു താഴ്ന്നിരിക്കുന്ന അനന്തനോടുകൂടിയവനും (ചണ്ഡതരഭുജ

ദണ്ഡകലിതകോദണ്ഡപ്രകാണ്ഡഃ) ഏററവും ക്രൂരമായ കരത്തിൽ എടുത്തിട്ടുള്ള വിശേഷമായ വില്ലോടുകൂടിയവനും (ചണ്ഡഃ=ചണ്ഡകരഃ=ഇവ) ക്രൂരനായ ആദിത്യനെന്നപോലെ (നിജപ്രതാപെ=നക്ഷത്രവിനാശം=ഉല്പാദയൻ) തൻെറ പ്രതാപത്തിങ്കൽ നക്ഷത്രവിനാശത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നവനും=നിജപ്രതാപേന=ക്ഷത്രവിനാശം=ഉല്പാദയൻ =തൻെറ പരാക്രമംകൊണ്ടു ക്ഷത്രിയവിനാശത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നവനായും (മൃഗയുഃ=ഇവ) കാട്ടാളനെന്നപോലെ (നിജരശ്മിനാ) തൻെറ കയറുകൊണ്ട്=തൻെറ തേജസ്സുകൊണ്ടു (സന്നദ്ധേന) നല്ലവണ്ണം കെട്ടപ്പെട്ട=നല്ലവണ്ണം ചേർക്കപ്പെട്ട (പരശുനാ) ശ്രേഷ്ഠനായ ശ്വാവിനോടു=പരശു എന്ന ആയുധത്തോടു (സനാഥഃ) കൂടിയവനും (വിപ്രോത്തമഃ=അപി) ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠനാണെങ്കിലും(ന=സന്ധ്യാകാംക്ഷീ)സന്ധ്യയെ=സന്ധിയെ=കാംക്ഷിക്കാത്തവനും(രാഗാദിരഹിതഃ=അപി)രാഗാദിദോഷങ്ങൾ ഇല്ലാത്തവനാകുന്നു എങ്കിലും(വിഗ്രഹാസക്തഃ)ശരീരത്തിൽ ആസക്തിയുള്ളവനും=യുദ്ധത്തിൽ താല്പര്യമുള്ളവനും (ക്രൌഞ്ചഗിരികുഞ്ജരേന്ദ്രശിരോഭഞ്ജനപഞ്ചാതനഃ) ക്രൌഞ്ചംപർവ്വതമാകുന്ന ഗജശ്രേഷ്ഠൻെറ മസ്തകഭഞ്ജനത്തിങ്കൽ സിംഹമായും (കാർത്തവീര്യഭുജസാഹസ്രകദളീഖണ്ഡനഗജേന്ദ്രഃ) കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനൻെറ ഭുജസമൂഹമാകുന്ന കദളീസമൂഹത്തിൻെറ ഖണ്ഡനത്തിങ്കൽ ഗജശ്രേഷ്ഠനായും (സുബ്രഹ്മണ്യസബ്രഹ്മചാരീ) സുബ്രഹ്മണ്യൻെറ സഹപാഠിയും (നൈഷ്ഠികബ്രഹ്മചാരി) നിത്യബ്രഹ്മചാരിയും (ഭാർഗ്ഗവഃ) ഭൃഗുവംശജാതനുമായ (മുനിഃ) പരശുരാമൻ (ഇദ്ധാവലേപം) വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന ഗർവ്വോടുകൂടുംവണ്ണം (ദശരഥസ്യ) ദശരഥൻെറ (അദ്ധ്വാനം) മാർഗ്ഗത്തെ (അരുധൽ) തടുത്തു.

സാ—ഇപ്രകാരം നിശ്ചയിച്ചതിന്നുശേഷം അപ്പോൾതന്നെ ത്രയ്യ്യംബകഭഞ്ജനശ്രവണംകൊണ്ടുണ്ടായ കോപാഗ്നികൊണ്ടു ഭയങ്കരങ്ങളായ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും, രുദ്രാക്ഷമാലകൊണ്ടു ജടകളെ മുറുക്കിക്കെട്ടിയവനും, ആവനാഴിയിൽ നിറച്ചതും, അതിതീക്ഷ്ണങ്ങളുമായ ശരസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിമ്നോന്നതമായ സ്കന്ധപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനും, സർപ്പശരീരംപോലെ ഭയങ്കരമായിരിക്കുന്ന കര

ത്തിൽ എടുത്തിരിക്കുന്ന ഭയങ്കരമായ പരശുവെന്ന ആയുധത്തിന്റെ അഗ്രത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന തീപ്പൊരികളെക്കൊണ്ടു നാലുപുറവുമുള്ള വനാന്തഭാഗങ്ങളിൽ കാട്ടുതീയിന്റെ പുറപ്പാടുണ്ടോ! എന്നു തോന്നിക്കുന്നവനും, നാശകേതുവിന്റെ കാലുപോലെ ശോഭിക്കുന്ന പുരികംകൊണ്ടു നെറ്റി ചുളിക്കുന്നവനും, ഇടറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പാദന്യാസങ്ങളെക്കൊണ്ടു താഴ്ത്തപ്പെടുന്ന ഭൂമിയുടെ ഭാരത്താൽ അനന്തന്റെ ശരീരത്തെ താഴ്ത്തുന്നവനും, കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ട ഭയങ്കരമായ വില്ലോടുകൂടിയവനും, ക്രൂരനായ ആദിത്യൻ തന്റെ തപനശക്തിയാൽ നക്ഷത്രസമൂഹത്തെ ഇല്ലാതാക്കുന്നതുപോലെ തന്റെ പരാക്രമംകൊണ്ടു ക്ഷത്രിയസമൂഹത്തെ ഇല്ലാതാക്കുന്നവനും, തന്റെ കയറുകൊണ്ടു ശപഥത്തിനെക്കെട്ടിക്കൊണ്ടുനടക്കുന്ന വേടനെപ്പോലെ തന്റെ തേജസ്സുകൊണ്ടു ചേർക്കപ്പെട്ട പരശുവെന്ന ആയുധത്തോടുകൂടിയവനും, ബ്രാഹ്മണോത്തമനാണെങ്കിലും സന്ധ്യയെ (സന്ധിയെ) കാംക്ഷിക്കാത്തവനായും, രാഗാദിദോഷരഹിതനാണെങ്കിലും ശരീരത്തിൽ ആസക്തനായും, (യുദ്ധത്തിൽ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായും) സിംഹം, ഗജശ്രേഷ്ഠന്റെ മസ്തകം പിളർക്കുന്നതുപോലെ ക്രൗഞ്ചപർവ്വതത്തിന്റെ കൊടുമുടിയെ ഖണ്ഡിച്ചവനും, ഗജേന്ദ്രൻ കദളിവാഴക്കൂട്ടത്തെ നശിപ്പിക്കുംപോലെ കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനന്റെ ബാഹുക്കളെ നശിപ്പിച്ചവനും, സുബ്രഹ്മണ്യന്റെ സബ്രഹ്മചാരിയും ഭൃഗുവംശത്തിൽ ജനിച്ചവനുമായ പരശുരാമൻ വർദ്ധിതമായ ഗർവ്വത്തോടുകൂടിവണ്ണം ദശരഥന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ രോധിച്ചു

ച) തഥാവിധം ഭാർഗ്ഗവമുഗ്രതേജസം
നിരീക്ഷ്യ സൈന്യൈഃ പ്രപലായിതം ഭിയാ
നൃപോഥയാനാദവതീര്യ സത്വരം
സമേത്യ സന്നമ്യ തമേവമൂചിവാൻ 179

വ്യാ—(തഥാവിധം) അപ്രകാരം ഇരിക്കുന്നവനും (ഉഗ്രതേജസം) പരമേശ്വരന്റെ തേജസ്സുപോലെ ഉള്ള തേജസ്സോടുകൂടിയവനും ആയ (ഭാർഗ്ഗവം) പരശുരാമനെ (നിരീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (സൈന്യൈഃ)

സൈന്യങ്ങളാൽ (പ്രപലായിതം) ഏറ്റവും പലായനംചെയ്വൂഎ ന്നുള്ളതുണ്ടായി (അഥ) അനന്തരം (നൃപഃ) ദശരഥൻ (യാനാൽ) വാ ഹനത്തിൽനിന്നു (സത്വരം)ഃവേഗത്തിൽ(അവതീര്യ) ഇറങ്ങിയിട്ട(തം) അദ്ദേഹത്തിനെ (സന്നമ്യ) നല്ലവണ്ണം നമസ്കരിച്ചിട്ട് (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ഉവാചിവാൻ) പറഞ്ഞു.

സാ— അപ്രകാരമിരിക്കുന്നവനും പരമേശ്വരന്റെ തേജസ്സുപോലെയുള്ള തേജസ്സോടുകൂടിയവനും ആയ പരശുരാമമഹർഷിയെ കണ്ടിട്ട സൈന്യങ്ങളെല്ലാം കൂടിപ്പോയി. അനന്തരം ദശരഥൻ തേരിൽനിന്നിറങ്ങി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു നല്ലവണ്ണം നമസ്കരിച്ചു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

പ) ക്ഷത്രരോഷാൽ പ്രശാന്തസ്ത്വം
ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠമഹാതപാഃ
ബാലാനാം മമ പുത്രാണാം
അഭയം ദാതുമർഹസി. 180

വ്യാ— (ബ്രാഹ്മണഃ) ബ്രാഹ്മണനും (മഹാതപാഃ) ഏറ്റവും തപസ്വിയുമായ (ത്വം) അങ്ങു (ക്ഷത്രരോഷാൽ) ക്ഷത്രിയസമൂഹത്തിനോടുള്ള കോപത്തിൽനിന്നു (പ്രശാന്തഃ) അടങ്ങിയവനാകുന്നു (ബാലാനാം) കുട്ടികളായ (മമ=പുത്രാണാം) എന്റെ പുത്രന്മാർക്കു (അഭയം) അഭയത്തെ (ദാതും) കൊടുപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (അർഹസി) യോഗ്യനായി ഭവിക്കുന്നു

സാ—ബ്രാഹ്മണോത്തമനും മഹാതപസ്വിയുമായ അങ്ങു ക്ഷത്രിയരുടെ നേരെ ഉള്ള കോപത്തെ ഇല്ലാതാക്കീട്ടുണ്ടല്ലൊ. ബാലന്മാരായ എന്റെ പുത്രന്മാരെ ഭയപ്പെടുത്താതിരുന്നാലും.

(പ ഭൃഗുതിലക നമസ്തേ മുഞ്ച വൈമന്യുമേതൽ
കരു കരുണമിദാനീം മാനസം മാനശൗണ്ഡ
വഹതി ബത കിമസ്മൽ പുത്രഭാണ്ഡേപി രാമേ
ത്രിജഗദഭയദാനസ്ഥൂലലക്ഷ്യോ ഭവാസ്തേ. 181

വ്യാ—(ഹേ! ഭൃഗുതിലക) അല്ലയോ ഭൃഗുവംശത്തിനു തിലകമായുള്ളോവേ (തേ=നമഃ) അങ്ങക്കായിക്കൊണ്ടു നമസ്കാരം (ഏതൽ=വൈമത്യം) ഈ വിപരീതബുദ്ധിയെ (മുഞ്ച) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (ഹേ=മാനശൌണ്ഡ) അല്ലയോ മാനശാലിയായുള്ളോവേ (മാനസം) മനസ്സിനെ (ഇദാനീം) ഇപ്പോൾ (കരുണം=കരു) കരുണമാക്കിച്ചെയ്താലും (ത്രിജഗദഭയദാനസ്ഥൂലലക്ഷഃ) ത്രൈലോക്യത്തിനു അഭയപ്രദാനത്തിങ്കൽ ഏറവും ദാനശീലമായ (തെ=ഭുജഃ) അങ്ങയുടെ കയ്യ് (പുത്രഭാണ്ഡെ) പുത്രഭാണ്ഡമായ (രാമെ=അപി) രാമങ്കലും (അസ്ത്രം=വഹതി) ആയുധത്തെ എടുക്കുന്നു (കിം=ബത) എന്തൊരാശ്ചര്യം.

സാ—അല്ലയോ ഭൃഗുവംശജാതനായുള്ളോവേ! അങ്ങക്കായിക്കൊണ്ടു നമസ്കാരം! ഈ ശത്രുഭാവത്തെ അവലംബിച്ചതായ വിപരീതബുദ്ധിയെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും. അല്ലയോ മാനശാലിയായുള്ളോവേ! അങ്ങയുടെ മനസ്സിൽ കരുണയുണ്ടാകേണമേ! സകലലോകങ്ങൾക്കും അഭയത്തെക്കൊടുക്കുന്നതായ അങ്ങയുടെ കയ്യു ബാലനായ രാമന്റെ നേരെ ആയുധങ്ങൾ എടുത്തിരിക്കുന്നതു അത്യദ്ഭുതം തന്നെ.

പ) അർഘ്യമർഘ്യമിതി വാദിനം നൃപം
സോനവേക്ഷ്യ ഭരതാഗ്രജോയതഃ
ക്ഷത്രരോഷദഹനാച്ചിഷം തതഃ
സംദധെ ഭൃശമുദഗ്രതാരകാം. 182

വ്യാ—(സഃ) അദ്ദേഹം (അർഘ്യം=അർഘ്യം=ഇതി) ഇതാ അർഘ്യം അർഘ്യം എന്നിപ്രകാരം (വാദിനം) പറയുന്നവനായ (നൃപം) രാജാവിനെ (അനവേക്ഷ്യ) നോക്കാതെകണ്ടു (ഭരതാഗ്രജഃ=യതഃ) രാമൻ യാതൊരേടത്തൊ (തതഃ) അവിടെ (ക്ഷത്രരോഷദഹനാച്ചിഷം) ക്ഷത്രിയസമൂഹത്തെക്കുറിച്ചുള്ള കോപാഗ്നിജ്വാലയോടുകൂടിയ (ഭൃശം) നയനത്തെ (സന്ദധെ) സന്ധാനംചെയ്തു.

സാ—പരശുരാമൻ അർഘ്യം, അർഘ്യം എന്നിങ്ങനെ പറ

ഞ്ഞു സമീപത്തിൽ വന്നിച്ചുനില്ക്കുന്ന ദശരഥനെ നോക്കുകകൂടി ചെയ്യാതെ രാമൻ യാതൊരു ദിക്കിലാണൊ നില്ക്കുന്നതു അവിടേയ്ക്കു ക്ഷത്രിയസമൂഹത്തെക്കുറിച്ചുള്ള കോപാഗ്നിജ്വാല നിറഞ്ഞതായ കണ്ണിനെ പതിപ്പിച്ചു.

പ) രേ!രാമ!!നിശ്ചു തിശ്ചു തപം ന മാം ജാനാസി ബാലിശ
ത്രിസപ്തകൃതഃ പൃഥിവീ മയാ നിക്ഷത്രിയാ കൃതാ. 183

വ്യാ—(രേ=രാമ) എടാ രാമ (തപം) നീ (തിശ്ചു=തിശ്ചു) നില്ക്കു നില്ക്കു (രെ=ബാലിശ) എടാ കുട്ടി (തപം=മാം=ന=ജാനാസി) നീ എന്നെ അറിയുന്നില്ലാ (മയാ) ഫ്യന്നാൽ (പൃഥിവീ) ഭൂമി (ത്രിസപ്തകൃതഃ) ഇരിപത്തൊന്നുപ്രാവശ്യം (നിക്ഷത്രിയാ) ക്ഷത്രിയനോടുകൂടാതെ കണ്ടു (കൃതാ) ചെയ്യപ്പെട്ടു

സാ—എടാരാമ! നില്ക്കു! നില്ക്കു!! എടാ കുട്ടീ, നീ എന്നെ അറിയുന്നില്ല. ഞാൻ ഭൂമിയെ ഇരുപത്തൊന്നുപ്രാവശ്യം ക്ഷത്രിയരോടുകൂടാനാക്കിച്ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. എന്നു പരശുരാമൻ ഭഗവാനോടു് പറഞ്ഞു.

പ) ഭൂപാലകുലകാന്താരദാവപാവകതേജസേ
പരാക്രമപയോരാശി പൂർണ്ണചന്ദ്രായ തേ നമഃ. 184

വ്യാ—. ഭൂപാലകുലകാന്താരദാവപാവകതേജസേ) രാജവംശമാകുന്ന വനത്തിനു കാട്ടതീയിൻറ പ്രതാപമുള്ളവനും (പരാക്രമപയോരാശിപൂർണ്ണചന്ദ്രായ) പരാക്രമമാകുന്ന സമുദ്രത്തിനു പൂർണ്ണചന്ദ്രനായും ഇരിക്കുന്ന (തെ) അങ്ങക്കായിക്കൊണ്ടു (നമഃ) നമസ്കാരം.

സാ—കാട്ടതീയു് വനപ്രദേശത്തെ ദഹിപ്പിക്കുംപോലെ, രാജവംശത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ ശക്തിയുള്ളവനും, ചന്ദ്രൻ സമുദ്രത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുംപോലെ പരാക്രമത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നവനുമായ അങ്ങയ്ക്കായിക്കൊണ്ടു നമസ്കാരം. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ പരശുരാമനോടു പറഞ്ഞു.

(പ ഗൌരീപതേസ്ത്രിപുരശാസനസാധനം തൽ
ഹരിതാധനഃ ത്രിഭുവനൈകഗുരോർഗുരോർമ്മേ

ക്ഷത്രാനപയക്ഷപണനിത്യനിബദ്ധദീക്ഷം
കിം മാം പ്രസാദയസി രാമ നമഃപദേന. 185

വ്യാ— (ഹേ=രാമ) അല്ലയോ രാമൻ (ത്രിഭുവനൈകഗുരോഃ) ത്രൈലോക്യത്തിന്നു മുഖ്യഗുരുവും (മേ=ഗുരോഃ) എന്റെ ആചാര്യനുമായ (ഭഗവതീപതേഃ) പാർവ്വതീകാന്തന്റെ (ത്രിപുരശാസനസാധനം) ത്രിപുരസംഹാരത്തെ സാധിച്ചിട്ടുള്ള (തൽ=ധനുഃ) ആ വില്ലിനെ (ഹരിത്വാ) മുറിച്ചിട്ട (ക്ഷത്രാനപയക്ഷപണനിത്യനിബദ്ധദീക്ഷം) ക്ഷത്രിയവംശത്തെ നിഗ്രഹിക്കുന്നതിൽ എല്ലായ്പോഴും ധരിക്കപ്പെട്ട ദീക്ഷയോടുകൂടിയവനായ (മാം) എന്നെ (നമഃപദേന) നമസ്കരിക്കുന്നു എന്ന ഒരു പദംകൊണ്ടു (പ്രസാദയസി=കിം) സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നുവോ?

സാ— അല്ലയോ രാമ! ജഗൽഗുരുവും എന്റെ ആചാര്യനുമായ പാർവ്വതീകാന്തന്റെ ത്രിപുരസംഹാരം ചെയ്തിട്ടുള്ള ആ വില്ലിനെ മുറിച്ചിട്ടു, ക്ഷത്രിയകുലത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ എല്ലായ്പോഴും സന്നദ്ധനായ എന്നെ നമസ്കരിക്കുന്നു എന്ന ഒരു വാക്കുകൊണ്ടു സന്തോഷിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുവോ? എന്നു പരശുരാമൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

പ) ബാലസ്വഭാവസുലഭേന കുതൂഹലേന
കൃഷ്ടം ധനുർഭഗവതോവൃഷഭധ്വജസ്യ
തത്രാനുഷംഗികമമംഗളമീദൃശന്തു
സംവൃത്തമത്ര ന മയാ ഗണിതസ്തവാസീഃ. 186

വ്യാ—(മയാ) എന്നാൽ (ബാലസ്വഭാവസുലഭേന) കുട്ടിസ്വഭാവത്തിന്നു സാധാരണമായ (കുതൂഹലേന) കൌതുകം ഹേതുവായിട്ടു (വൃഷഭധ്വജസ്യ=ഭഗവതഃ) വൃഷഭധ്വജനായ പരമേശ്വരന്റെ (ധനുഃ) വില്ലു (കൃഷ്ടം) വലിക്കപ്പെട്ടു (തത്ര=അനുഷംഗികം=അമംഗളം) അവിടവിടെ ഉണ്ടായ ആപത്തു (ഈദൃശം=തു=സംവൃത്തം) ഇപ്രകാരമായിട്ടു പരിണമിച്ചു (അത്ര) ഇവിടെ (തവ) അങ്ങു (ഗണിതഃ) വിചാരിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു (ന=ആസീഃ) ഭവിച്ചില്ലാ.

സാ—ഞാൻ കുട്ടികാലംക്കു സാധാരണമായി ഉണ്ടാകുന്ന കൌതുകം ഹേതുവായിട്ടു വൃഷഭദ്ധ്വജനായ പരമേശ്വരന്റെ വില്ലെടുത്തു കുലച്ചു അതിനെ വലിച്ചപ്പോൾ പൊട്ടുകയും ചെയ്തു. അവിടെ ഉണ്ടായ ആ അമംഗളത്തിന്റെ ഫലം ഇപ്രകാരമുള്ള അങ്ങയുടെ ആഗമനമായിട്ടു പരിണമിച്ചു. അങ്ങു് ഇവിടെ ഇരിപ്പുണ്ടെന്നും ഇപ്രകാരം കോപിക്കുമെന്നും ഞാൻ വിചാരിച്ചില്ല. എന്നു ശ്രീരാമൻ പരശുരാമനോടു പറഞ്ഞു.

പ) ഋഗ്ണഋദ്ധനഃഖണ്ഡപ്രോതേന ശിരസാ തവ
മുണ്ഡധാരീവ്രതേനാഹമുപസ്ഥാസ്യേ കപാലിനം. 287

വ്യാ—(അഹം) ഞാൻ (ഋഗ്ണഋദ്ധനഃ ഖണ്ഡപ്രോതേന) ഒടിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ത്ര്യംബകത്തിന്റെ ഖണ്ഡത്തിങ്കൽ കോർക്കപ്പെട്ട (തവ=ശിരസാ) നിന്റെ തലയോടുകൂടെ (മുണ്ഡധാരിവ്രതേന) മുണ്ഡധാരീ എന്നുള്ള വ്രതംകൊണ്ടു (കപാലിനം) പരമേശ്വരനെ (ഉപസ്ഥാസ്യേ) സേവിക്കുന്നുണ്ടു്.

സാ—ഞാൻ ഒടിഞ്ഞതായ ത്ര്യംബകധനുസ്സിന്റെ ഖണ്ഡത്തിങ്കൽ നിന്റെ തല മുറിച്ചു കുത്തിക്കോർത്തു മുണ്ഡധാരീ എന്നുള്ള വ്രതംകൊണ്ടു കപാലിയായ പരമേശ്വരനെ സേവിക്കുന്നുണ്ടു്. എന്നിപ്രകാരം പരശുരാമൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

പ) സ്വായത്തേന കുഠാരേണ സ്വാധീനേ രാമമൂർദ്ധനി
യഥേഷ്ടം ചേഷ്ടതാമാര്യ തദ്ദാജ്ഞാം കോ നിഷേധതി. 188

വ്യാ—(ഹേ=ആര്യ) അല്ലയോ പൂജ്യനായുള്ളോവെ (സ്വായത്തേന=കുഠാരേണ) തനിക്കധീനമായ കുഠാരംകൊണ്ടു (സ്വാധീനേ=രാമമൂർദ്ധനി) തനിക്കധീനമായ രാമസ്സിങ്കൽ (യഥേഷ്ടം=ചേഷ്ടതാം) ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവൃത്തിച്ചാലും (കഃ=തദ്ദാജ്ഞാം=നിഷേധതി) ആർ അങ്ങയുടെ കല്പനയെ തടുക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ പൂജ്യനായുള്ളോവേ, അങ്ങു് തനിക്കധീനമായ കുഠാരംകൊണ്ടു തനിക്കധീനമായ രാമശിരസ്സിൽ ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവൃത്തിച്ചാലും. അങ്ങയുടെ കല്പനയെ ആർ തടുക്കുവാൻ വരുന്നു.

രേ രേ രാജകുലാധമ! പ്രകടിതം ബ്രാഹ്മണ്യമസ്ത്രൈരിദം,
നന്വേകാം രജനീചരീം ത്വമവധീ,ർമ്മാതാ ന മേ താടകാ,
നിക്ഷത്രാ പൃഥിവീ മയാ നനു കൃതാ, കോഹം, ഭവാൻ സത്യവാ,-
ഗിത്ഥം ഭാർഗ്ഗവരോഷപോഷണപരസ്തസ്ഥൌ രഘൂണാം പതിഃ. 189

വ്യാ—(രേ രേ രാജകുലാധമ!) എടാ എടാ ക്ഷത്രവംശത്തിലേക്ക് അധമനായുള്ളവനേ (അസ്ത്രൈഃ) ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ട് (ഇദം ബ്രാഹ്മണ്യം പ്രകടിതം) ഈ ബ്രാഹ്മണ്യം സ്പഷ്ടമാക്കുന്നു. (ത്വം) നീ (ഏകാം രജനീചരീം അവധീഃ) ഒരു രാക്ഷസിയെ വധിച്ചില്ലയോ? (താടകാ മേ ന മാതാ) താടകാ എന്റെ അമ്മയല്ല. (മയാ പൃഥിവീ നിക്ഷത്രാ കൃതാ നനു) എന്നാൽ ഭൂമി ക്ഷത്രിയനോടുകൂടാത്തതാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടില്ലയോ (അഹം കഃ) ഞാൻ ആരാകുന്നു. (ഭവാൻ സത്യവാൻ) അങ്ങു സത്യം പറയുന്നവനാകുന്നു (രഘൂണാം പതിഃ) രഘുക്കളുടെ നാഥൻ (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (ഭാർഗ്ഗവരോഷപോഷണപരഃ) പരശുരാമന്റെ കോപത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിൽ താല്പര്യത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (തസ്ഥൌ) സ്ഥിതി ചെയ്തു.

സാ—എടാ! എടാ!! ക്ഷത്രിയാധമ! അങ്ങയുടെ ഈ ബ്രാഹ്മണ്യം ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു സ്പഷ്ടമാകുന്നുണ്ട്. നീ ഒരു രാക്ഷസിയെ ഹനിച്ചില്ലയോ? താടകാ എന്റെ അമ്മയല്ല. എന്നാൽ ഭൂമിയെ ഞാൻ ക്ഷത്രിയരോടുകൂടാതാക്കിച്ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അങ്ങു സത്യംപറയുന്ന ആൾതന്നെ. ഞാൻ ആരാകുന്നു പറഞ്ഞാലും. രഘുനാഥനായ ശ്രീരാമൻ ഇപ്രകാരം ഓരോന്നു തമ്മിൽ സംസാരിച്ചു പരശുരാമന്റെ മനസ്സിൽ കോപം വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നു.

മാർഗ്ഗം ദേഹി വിഭോ, ക്വ യാസ്യതി മവാൻ,
യസ്മാദിഹായാതവാൻ,
സീതാം ദാസ്യസി ചേൽ പ്രയാഹി, ഭവതാ
സമ്യങ്ന ചോക്തം മുനേ!,
യുദ്ധം ദേഹി ന ചേ,ദ്വൃഥൈവ കലഹേ
കോ വാ വിധത്തേ മതിം,
രാമോ ദാശരഥിർഭവേത്ത്രിഭുവനേ
രാമോഥവാ ഭാർഗ്ഗവഃ. 190

വ്യാ—(ഹേ വിഭോ) അല്ലയോ വിഭുവായുള്ളോവേ (മാർഗ്ഗം ദേഹി) അങ്ങു വഴിയെ ദാനം ചെയ്താലും (ഭവാൻ ക്വ യാസ്യതി) നീ എവിടെ പോകുന്നു. (യസ്മാൽ ഇഹ ആയാതവാൻ) യാതൊരു ദിക്കിൽനി

ന്നുവെന്നുവോ അവിടെക്കു. (സീതാം ദാസ്യസി ചേൽ പ്രയാഹി) സീതയെ തരുമെങ്കിൽ പോകാം. (ഹേ മുനേ ഭവതാ ഉക്തം ന സമ്യക്) അല്ലയോ മുനേ! അങ്ങു പറഞ്ഞതു ശരിയല്ല. (ന ചേൽ യുദ്ധം ദേഹി) അല്ലെങ്കിൽ യുദ്ധത്തെ ദാനം ചെയ്യാലും (കോ വാ കലഹേ വൃഥാ ഏവ മതിം വിധത്തേ) ആരാ കലഹത്തിങ്കൽ വെറുതെതന്നെ ബുദ്ധിയെ ചെയ്യുന്നു? (ത്രിഭുവനെ ദാശരഥിഃ രാമഃ അഥവാ ഭാർഗ്ഗവഃ രാമഃ ഭവേൽ) ത്രൈലോക്യത്തിങ്കൽ ദശരഥപുത്രനായ രാമനൊ, അല്ലെങ്കിൽ ഭൃഗുവംശജാതനായ രാമനോ ഭവിക്കണം.

സാ—അല്ലയോ വിഭുവായുള്ളോവേ അങ്ങ് എനിക്കു വഴിതന്നാലും—യീ എവിടെ പോകുന്നു? വന്നവഴിക്കു—സീതയെ തരുമെങ്കിൽ പോകാം. താപസനായ അങ്ങു പറഞ്ഞതു യോഗ്യമായില്ലാ—അല്ലെങ്കിൽ യുദ്ധം ചെയ്യണം—ആരാണോ വെറുതെ മത്സരിപ്പാനാഗ്രഹിക്കുന്നതു—ത്രൈലോക്യത്തിൽ ദാശരഥിരാമനൊ ഭാർഗ്ഗവരാമനൊ കരുത്തനല്ലാതെ രണ്ടാൾകൂടി ഉണ്ടാകുവാൻ പാടില്ല.

ചാപം നൈവ, ഗൃഹാണ മേ ധനുരിദം, ബാണാ ന സന്ത്യത്രമേ,
തൂണീ ചാക്ഷയസായകേ തവ ശിശോർദ്ദാസ്യാമി സംഗൃഹ്യതാം,
ലക്ഷം ദേഹ്യഹമേവ, നൈതദുചിതം, കാമം പ്രഹർത്താ ഭവാൻ,
ശ്രുണ്വന്ത്വത്ര മഹാജനാഃ മുനിവചോ, നൈവാത്ര ദോഷോ മമ. 191

വ്യാ—(ചാപം ന ഏവ) വില്ലു ഭവിക്കുന്നില്ല തന്നെ. (മേ ഇദം ധനുഃ ഗൃഹാണ) എന്റെ ഈ വില്ലിനെ ഗ്രഹിച്ചാലും (അത്ര മേ ബാണാഃ ന സന്തി) ഇവിടെ എനിക്കു ശരങ്ങൾ ഭവിക്കുന്നില്ല. (ശിശോഃ തവ അക്ഷയസായകേ തൂണീ ദാസ്യാമി) ശിശുവായ നിനക്ക് എടുത്താൽ ഒടുങ്ങാത്ത ശരങ്ങളുള്ള ആവനാഴികളെത്തരുന്നു. (സംഗൃഹ്യതാം) സ്വീകരിച്ചാലും (ലക്ഷം ദേഹി) ലക്ഷ്യത്തെത്തന്നാലും (അഹം ഏവ) ഞാൻതന്നെയാകുന്നു (ഏതൽ ന ഉചിതം) ഇതു യോഗ്യമല്ല. (ഭവാൻ കാമം പ്രഹർത്താ) അങ്ങ് ഇഷ്ടംപോലെ പ്രയോഗിച്ചുകൊള്ളുക. (അത്ര മഹാജനാഃ മുനിവചഃ ശ്രുണ്വന്തു) ഇവിടെ മഹാജനങ്ങൾ മുനിവാക്യത്തെക്കേൾക്കട്ടെ. (അത്ര മമ ദോഷഃ ന ഏവ) ഇതിങ്കൽ എനിക്ക് അല്പമെങ്കിലും ദോഷം ഭവിക്കുന്നില്ല.

സാ—എനിക്കു യുദ്ധംചെയ്വാൻ വില്ലില്ല—എന്റെ വില്ല് എടുത്തുകൊള്ളുക—ശരങ്ങളുമില്ലാ—എടുത്താലൊടുങ്ങാത്ത ശരങ്ങളുള്ള ആവനാഴികളെ ബാലനായ നിനക്കു തരുന്നുണ്ട് വാങ്ങിക്കൊള്ളുക—പ്രയോഗിക്കേണ്ട സ്ഥലവും കാണിച്ചുതരുന്നാലും—എന്റെ നേരിട്ടതന്നെ—ഇതു

യോഗ്യമല്ല— ഇഷ്ടംപോലെ പ്രയോഗിച്ചുകൊള്ളുക— ഇവിടെ മഹാജനങ്ങൾ മുനിവാക്യത്തെക്കേൾക്കട്ടെ. ഇതിങ്കൽ എനിക്കു ദോഷം ലേശം പോലുമില്ല.

ഗ—ഇത്ഥമുത്തരോത്തരവചനരോഷപോഷഭൃഗ്വഭ്രകുടിലേന ഭാർഗ്ഗവേണ സമർപ്പിതമഖിലഭുവനരക്ഷാവിചക്ഷണം പക്ഷിവാഹനശരാസനമാദായ തൽക്ഷണം സജ്ഞാനം വിധായ തത്ര ശരസന്ധാനമാതനുതി രഘുകുലകുമാരേ സകുതുകമവലോകയതി ച ദിവ്യജനസമാജേ. 192

വ്യാ—(രഘുകുലകുമാരേ) ശ്രീരാമൻ (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (ഉത്തരോത്തരവചനരോഷപോഷഭൃഗ്വഭ്രകുടിലേന) ഉത്തരപ്രത്യുത്തരവചനങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള രോഷാധിക്യംകൊണ്ടു വളഞ്ഞ പുരികങ്ങളോടുകൂടിയവനായ (ഭാർഗ്ഗവേണ) പരശുരാമനാൽ (സമർപ്പിതം) അർപ്പിക്കപ്പെട്ടതും (അഖിലഭുവനരക്ഷാവിചക്ഷണം) സകലലോകങ്ങളുടേയും രക്ഷയിൽ സാമർത്ഥ്യമുള്ളതുമായ (പക്ഷിവാഹനശരാസനം) വൈഷ്ണവധനുസ്സിനെ (ആദായ) എടുത്തിട്ട (തൽക്ഷണം സജ്ഞാനം വിധായ) അപ്പോൾതന്നെ ഞാണോടുകൂടിയതാക്കിച്ചെയ്തിട്ട (തത്ര) അതിങ്കൽ (ശരസന്ധാനം ആതനുതി) ശരം തൊടുത്തുകൊണ്ടു നില്ക്കുമ്പോഴും (ദിവ്യജനസമാജേ) ദേവസമൂഹം (സകുതുകം അവലോകയതി ച) കൌതുകത്തോടുകൂടിവണ്ണം നോക്കിനില്ക്കുമ്പോഴും,

സാ—ശ്രീരാമൻ ഉത്തരപ്രത്യുത്തരവചനങ്ങളെക്കൊണ്ടു കോപാക്രാന്തനായ പരശുരാമനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ടതും, ലോകരക്ഷാസാമർത്ഥ്യമുള്ളതുമായ വൈഷ്ണവധനുസ്സിനെ എടുത്തു കുലച്ചു ശരംതൊടുത്തു നില്ക്കുമ്പോഴും, ദേവസമൂഹം കൌതുകത്തോടെ നോക്കിയില്ക്കുമ്പോഴും,

തൗ ഭുവപി പരസ്പരം സ്ഥിതൌ
വർദ്ധമാനപരിഹീനതേജസൌ
പശ്യതി സ്മ ജനതാ ദിനാത്യയേ
പാവ്വണൌ ശശിദിവാകരാവിവ. 193

വ്യാ—(ജനതാ) ജനസമൂഹം (പരസ്പരം സ്ഥിതൌ) അന്യോന്യം നേരിട്ടു നില്ക്കുന്ന (തൌ ഉഭൌ) അവരെ രണ്ടാളെയും (ദിനാത്യയേ) സന്ധ്യാസമയത്തിങ്കൽ (പാവ്വണൌ ശശിദിവാകരൌ) വെളുത്ത വാവുന്നാളത്തെ ചന്ദ്രാദിത്യന്മാരെപ്പോലെ (വർദ്ധമാനപരിഹീനതേജസൌ) വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടും ക്ഷയിച്ചുകൊണ്ടും ഇരിക്കുന്ന ശോഭയോടുകൂടിയവരായിട്ട (പശ്യതി സ്മ) കണ്ടും.

സാ—ജനങ്ങൾ അന്യോന്യം നേരിട്ടു നില്ക്കുന്ന ശ്രീരാമനേയും പരശുരാമനേയും വെളുത്ത വാവുന്നാൾ സന്ധ്യാസമയത്തിങ്കൽ ശോഭി

ക്കുന്ന ചന്ദ്രാദിത്യന്മാരെപ്പോലെ വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടും ക്ഷയിച്ചുകൊണ്ടും ഇരിക്കുന്ന ശോഭയോടുകൂടിയവരായി കണ്ടു.

തതഃ പരശുരാമസ്യ ദേഹാന്നിഷ്ക്രമ്യ വൈഷ്ണവം
പശ്യതാം സർവ്വഭൂതാനാം തേജോ രാമമുപാവിശൽ. 194

വ്യാ— (തതഃ) അനന്തരം (വൈഷ്ണവം തേജഃ) വിഷ്ണുതേജസ്സു (സർവ്വഭൂതാനാം പശ്യതാം) സകലരും നോക്കിനില്ക്കുമ്പോൾ (പരശുരാമസ്യ ദേഹാൽ നിഷ്ക്രമ്യ) പരശുരാമന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു (രാമമുപാവിശൽ) ശ്രീരാമന്റെ മുഖത്തെ പ്രാപിച്ചു.

സാ— അനന്തരം പരശുരാമന്റെ ശരീരത്തിൽ ശോഭിക്കുന്ന വിഷ്ണുതേജസ്സു സകലജനങ്ങളും നോക്കിനില്ക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു ശ്രീരാമന്റെ തിരുമുഖത്തെ പ്രാപിച്ചു.

കന്യാ കാചിദിഹാപി കർമ്മണി പണഃ സ്യാദിത്യസൂയാവലൽ-
സീതാചാംഗമയൂഖമാംസളമുഖജ്യോൽസ്നാവലിപ്താം ദിവം
കുർവ്വന്നേന രഘൂത്തമേന ചകൃഷേ നാരായണീയം ധനുഃ
സന്ധായാഥ ശരാംശ്ച ഭാർഗ്ഗവഗതിച്ഛേദോദമോഘീകൃതഃ. 195

വ്യാ— (ഇഹ കർമ്മണി അപി) ഈ കർമ്മത്തിങ്കലും (കാചിൽ കന്യാ) ഒരു കന്യകാ (പണഃ സ്യാൽ) പ്രതിഫലമായിട്ടു ഭവിക്കും (ഇതി) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ടു (അസൂയാവലൽസീതാചാംഗമയൂഖമാംസളമുഖജ്യോൽസ്നാവലിപ്താം) അസൂയയോടുകൂടെ ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിക്കുന്ന സീതാകടാക്ഷരശ്മികളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചതായ മുഖശോഭകൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം രേഖപ്പെട്ടതാക്കി (ദിവം) ആകാശത്തെ (കുർവ്വന്നേന) ചെയ്യുന്നവനായ (രഘൂത്തമേന) രാമനാൽ (നാരായണീയം) വൈഷ്ണവമായ (ധനുഃ) വില്ലു (ശരാൻ) ശരങ്ങളെ (സന്ധായ) തൊടുത്തിട്ടു (ഭാർഗ്ഗവഗതിച്ഛേദാൽ) പരശുരാമന്റെ ഗതിയെ ഖണ്ഡിക്ക ഹേതുവായിട്ടു (അമോഘീകൃതഃ) സഫലമാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ടു.

സാ— ഈ ധനുരാരോപണകർമ്മത്തിങ്കലും ഒരു കന്യക പ്രതിഫലമായിട്ടുണ്ടാകുമെന്നുള്ള അസൂയയോടുകൂടെ സീതചുറവും പതിപ്പിക്കുന്ന കടക്കണ്ണിന്റെ ശോഭകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന രന്റെ മുഖകാന്തിയെ സച്ഛത്തിൽ നല്ലവണ്ണം വ്യാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ശ്രീരാമൻ ഭാർഗ്ഗവദത്തമായ വൈഷ്ണവധനുസ്സിനെ കുലച്ചു ശരങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു പരശുരാമന്റെ സച്ഛമാർഗ്ഗത്തെത്തടഞ്ഞു.

സാധയാമ്യഹമവിഘ്നമസ്തു തേ ദേവകാര്യമുപപാദയിഷ്യതഃ
ഊചിവാനിതി പുനസ്സലക്ഷ്മണം ലക്ഷ്മണാഗ്രജമൃഷിസ്സിരോദധേ. 195

വ്യാ – (അഹം) ഞാൻ (സാധയാമി) പോകുന്ന (ദേവകാര്യം) ദേവകാര്യത്തെ (ഉപപാദയിഷ്യതഃ) ചെയ്യുന്നവനായ (തവ) അങ്ങേക്ക (അവിഘ്നം) മംഗളം (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ (പുനഃ) പിന്നെ (സലക്ഷ്മണം) ലക്ഷ്മണയുക്തനായ (ലക്ഷ്മണാഗ്രജം) രാമചന്ദ്രനോട (ഇതി ഊചിവാൻ) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട (ഋഷിഃ) പരശുരാമൻ (തിരോദധേ) മറയുകയും ചെയ്തു.

സാ— അപ്പോ രാമ! ഞാൻ പോകുന്ന—ദേവകാര്യത്തെ സാധിക്കുന്ന അങ്ങേക്ക മംഗളം ഭവിക്കട്ടെ. എന്നിങ്ങിനെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോട പറഞ്ഞു പരശുരാമൻ പോകയും ചെയ്തു.

വിശ്വാമിത്രനിയോഗാദ്യാഗം പരിപാല്യ മൈഥിലീം ലബ്ധ്വാ
ജിത്വാ ജമദഗ്നിസുതം പിത്രാ സാർദ്ധം വിഭ്രുത്തോയോദ്ധ്യാം. 196

വ്യാ— (വിഭ്രുതഃ) ശ്രീരാമൻ (വിശ്വാമിത്രനിയോഗാൽ) വിശ്വാമിത്രന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട (യാഗം പരിപാല്യ) യാഗത്തെ രക്ഷിച്ചിട്ട (മൈഥിലീം ലബ്ധ്വാ) സീതയെ സ്വീകരിച്ചിട്ട (ജമദഗ്നിസുതം ജിത്വാ) പരശുരാമനെ ജയിച്ചിട്ട (പിത്രാ സാർദ്ധം) അച്ഛനോടുകൂടെ (അയോദ്ധ്യാം) അയോദ്ധ്യയെ (ഗതഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— ശ്രീരാമൻ വിശ്വാമിത്രന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ട യജ്ഞവിഘ്നകാരികളായ രാക്ഷസരേ നിഗ്രഹിച്ച് യാഗത്തെ നിർവ്വിഘ്നമാക്കംവണ്ണം കഴിച്ചുകൂട്ടി അവിടേനിന്ന പുറപ്പെട്ട് ജനകരാജധാനിയെ പ്രാപിച്ച് ത്ര്യംബകഭഞ്ജനാനന്തരം സീതയെ സ്വീകരിച്ച് കൃതവിവാഹന്മാരായ അനുജന്മാരോടും അച്ഛനോടുംകൂടെ അയോദ്ധ്യയിലേക്ക പോകുന്നവഴിക്ക് മാർഗ്ഗവിരോധം ചെയ്ത ഭാർഗ്ഗവരാമനെ ജയിച്ച് അച്ഛനോടുംകൂടെ അയോദ്ധ്യയെ പ്രാപിച്ചു.

ജനയിതരി സമസ്തക്ഷ്മാഭരോദ്ധാരസാരേ
സതി ഹിതനിരതാഭിർമ്മാതൃഭിർല്ലാല്യമാനാഃ
അഭിനവപരിണീതൈരത്യുദാരൈസ്സുദാരൈ—
സ്സഹ വിഗളിതചിന്താ രേമിരേ രാജപുത്രാഃ. 197

വ്യാ — (രാജപുത്രാഃ) ദശരഥപുത്രന്മാർ (ജനയിതരി) അച്ഛൻ (സമസ്തക്ഷ്മാഭരോദ്ധാരസാരേ) സകല ഭൂമിയേയും രക്ഷിപ്പാൻ ശക്തനായിരിക്കുംസമയത്തിങ്കൽ (ഹിതനിരതാഭിഃ) ഇഷ്ടങ്ങളെ ചെയ്വാൻ തല്പരമുള്ളവരായ (മാതൃഭിഃ) അമ്മമാരാൽ (ലാല്യമാനാഃ) ലാളിക്കപ്പെടുന്നവരായി (അഭിനവപരിണീതൈഃ) നൂതനപരിണീതകളും (അത്യുദാരൈഃ) ഏറ്റവും ഉൽകൃഷ്ടകളുമായ (സുദാരൈഃ) തങ്ങളുടെ ഭർത്തൃമാരോടുകൂടെ (വിഗളി

തചിന്തഃ) നഷ്ടമായ വിചാരങ്ങളോടുകൂടിയവരായിട്ട (രേമിരേ) ക്രീഡിച്ചു.

സാ— ദശരഥപുത്രന്മാരായ രാമഭരതലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നന്മാർ വിവാഹാനന്തരം അയോദ്ധ്യയിൽ വന്നതിനുശേഷം അച്ഛൻ രാജ്യം ഭരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാലത്തു തങ്ങളുടെ ഇഷ്ടങ്ങളെ ചെയ്വാൻ തല്പരയുള്ളവരായ അമ്മമാരാൽ ലാളിക്കപ്പെടുന്നവരായിട്ടു നവോഢകളും സൌന്ദര്യാദിഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടു അത്യുൽകൃഷ്ടകളുമായ തങ്ങളുടെ ഭാര്യമാരോടുകൂടെ രാജ്യകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരങ്ങളൊന്നുംകൂടാതെ സുഖമാകും വണ്ണം ക്രീഡിച്ചു.

ചുംബന്നംസവിവർത്തമാത്തകുതുകം വക്ത്രാരവിന്ദം ബലാ-
ദാലിംഗൻ കരവല്ലരീകവചിതം കൃത്വാണ വക്ഷോരുഹം
ശൂണ്വൻ കർണ്ണസുഖം നിഷേധവചനം നീവീം കരേണാമുശൻ
പ്രേയസ്യാ പ്രതികൂലയാപി നവയാ രേമേ സകാമീ ചിരം. 198

വ്യാ— (കാമീ) കാമത്തോടുകൂടിയ (സഃ) അവൻ (പ്രതികൂലയാ അപി) വിപരീതഭാവത്തെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നവളാണെങ്കിലും (നവയാ) നൂതനപരിണീതയായ (തയാ) അവളോടുകൂടെ (അംസവിവർത്തം) ചുമലിലേക്കു തിരിക്കുന്ന (വക്ത്രാരവിന്ദം) മുഖാരവിന്ദത്തെ (ആത്തകുതുകം) ആത്തകുതുകമാകുംവണ്ണം (ചുംബൻ) ചുംബിച്ചുകൊണ്ടും (കരവല്ലരീകവചിതം) വിശിഷ്ടങ്ങളായ കൈകളേകൊണ്ട് കവചിതമാക്കി ചെയ്യുന്ന (വക്ഷോരുഹം) സ്തനത്തെ (കൃത്വാണ) പണിപ്പെട്ട് (ബലാൽ) ബലാല്കാരേണ (ആലിംഗൻ) ആലിംഗനം ചെയ്തുകൊണ്ടും (നിഷേധവചനം) നിഷേധവചനത്തെ (കർണ്ണസുഖം) ചെവികൾക്കു സുഖത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (ശൂണ്വൻ) കേട്ടുകൊണ്ടും (കരേണ) കൈകൊണ്ട് (നീവീം) വസ്ത്രത്തെ (ആമുശൻ) അഴിച്ചുകൊണ്ടും (ചിരം) വളരെക്കാലം (രേമേ) ക്രീഡിച്ചു.

സാ— ശ്രീരാമൻ സീതയോടുകൂടെ അയോദ്ധ്യയിൽ വന്നതിനുശേഷം നവോഢയാകയാൽ ഹേതുവായി മൈഥുനവ്യാപാരങ്ങളിൽ പ്രതികൂലഭാവം നടിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും സീതയിൽ ഏറ്റവും അനുരാഗത്തോടുകൂടെ ലജ്ജകൊണ്ട് ചുമലിലേക്കു തിരിക്കുന്ന മുഖത്തെ ഏറ്റവും കൌതുകത്തോടുകൂടെ ചുംബിച്ചുകൊണ്ടും കൈകളെക്കൊണ്ടു കവചംപോലെ മാക്കുന്ന സ്തനങ്ങളെ പണിപ്പെട്ട ബലാൽകാരേണ ആലിംഗനം ചെയ്തുകൊണ്ടും താൻ പറയുന്നതിൻറെ സമാധാനം പറയുന്നതു വിപരീതമാണെങ്കിലും കർണ്ണാനന്ദത്തോടെ കേട്ടുകൊണ്ടും കൈകൊണ്ട് വസ്ത്രത്തെ അഴിച്ചുകൊണ്ടും വളരെക്കാലം ക്രീഡിച്ചു.

ദൃഷ്ട്വാ ദൃഷ്ടിമധോ ദധാതി കുരുതേ നാലാപമാഭാഷിതാ
ശയ്യായാം പരിവൃത്യ തിഷ്ഠതി ബലാദാലിംഗിതാ വേപതേ
നിർയ്യന്തീഷു സഖീഷു വാസഭവനാന്നിർഗ്ഗന്തുമേവാഹതേ
ജാതാ വാമതയൈവ തസ്യ നിതരാം പ്രീത്യൈ നവോഢാ പ്രിയാ. 199

വ്യാ— (നവോഢാ) നൂതനപരിണീതയായ (പ്രിയാ) ഭാര്യയായ സീത (ദൃഷ്ട്വാ) നേരേനോക്കിയാൽ (ദൃഷ്ടിം) നയനത്തെ (അധഃ) കീഴ്പോട്ട് (ദധാതി) ധരിക്കുന്ന (ആഭാഷിതാ) എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞാൽ(ആലാപം) പറയലിനെ (ന കുരുതേ) ചെയ്യുന്നില്ല (ശയ്യായാം) കിടക്കയിൽ (പരിവൃത്യ) തിരിഞ്ഞിട്ട് (തിഷ്ഠതി) കിടക്കുന്ന (ബലാൽ ആലിംഗിതാ) ബലാൽക്കാരമായി ആലിംഗനംചെയ്യാൽ (വേപതേ) വിറക്കുന്ന(സഖീഷു) സഖികൾ (നിർയ്യന്തീഷു) പോകുമ്പോൾ (വാസഭവനാൽ) വാസഗൃഹത്തിൽനിന്ന് (നിർഗ്ഗന്തും ഏവ) പോകുവാൻതന്നെ (ഈഹതേ) ആഗ്രഹിക്കുന്ന. (വാമതയാ ഏവ) വിപരീതാവസ്ഥ ഹേതുവായിട്ടതന്നെ (തസ്യ) അവന്ന് (നിതരാം) ഏറ്റവും (പ്രീത്യൈ) സന്തോഷത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (ജാതാ) ജനിച്ചു.

സാ— ശ്രീരാമപത്നിയും നൂതനപരിണീതയുമായ സീതാദേവി, ഭഗവാൻ നേരേനോക്കിയാൽ കീഴ്പോട്ട് നോക്കുകയും എന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചാൽ മിണ്ടാതിരിക്കുകയും ശയ്യയിൽ കിടന്നാൽ തിരിഞ്ഞുകിടക്കുകയും ബലാൽക്കാരമായി ആലിംഗനം ചെയ്യാൽ വിറയ്ക്കുകയും സഖികൾ സമീപത്തിൽനിന്നു പോയാൽ താനും വാസഗൃഹത്തിൽനിന്നു പോകുവാനാഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇങ്ങിനെ ഉള്ള വിപരീതാവസ്ഥ ഹേതുവായിട്ടതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്നു ഏറ്റവും സന്തോഷത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു ജനിച്ചു.

ബാലകാണ്ഡം കഴിഞ്ഞു.

ഗച്ഛതാ ദശരഥേന നിർവൃതിം ഭ്രാതൃജാമസുലഭാം ഭുജാബലാൽ
മാതുലസ്യ നഗരേ യുധാജിതാ സ്ഥാപിതൌ ഭരതലക്ഷ്മണാനുജൌ. 200

വ്യാ— (ഭുജാബലാൽ) ബാഹുപരാക്രമം ഹേതുവായിട്ട് (ഭ്രാതൃജാം) രാജാക്കന്മാക്ക് (അസുലഭാം) സുലഭമല്ലാത്തതായ (നിർവൃതിം) സൌഖ്യത്തെ (ഗച്ഛതാ) പ്രാപ്തവാനായിരിക്കുന്ന (ദശരഥേന) ദശരഥനാൽ (ഭരതലക്ഷ്മണാനുജൌ) ഭരതശത്രുഘ്നന്മാർ (യുധാജിതാ) യുധാജിത്താകുന്ന (മാതുലസ്യ) അമ്മാമന്റെ (നഗരേ) രാജധാനിയിൽ (സ്ഥാപിതൌ) താമസിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

സാ— രാജകുമാരന്മാർ നവോഢകളായ പത്നികളോടുകൂടെ സുഖമാകവണ്ണം ക്രീഡിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാലത്ത്, തന്റെ ബാഹുപരാ

ക്രമം ഹേതുവായിട്ട് രാജാക്കന്മാക്ക് സുലഭമല്ലാത്തതായ സുഖത്തെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ദശരഥൻ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെ യുധാജിത്താകുന്ന മാതുലന്റെ അപേക്ഷ ഹേതുവായിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജധാനിയിൽ താമസിപ്പിച്ചു.

തം കണ്ണമൂലമാശ്രിത്യ രാമേ ശ്രീന്ന്യസ്യതാമിതി
കൈകേയീശങ്കയേവാഹ പലിതച്ഛദ്മനാ ജരാ. 201

വ്യാ— (കൈകേയിശങ്കയാ) കൈകേയിയിലുള്ള സംശയം ഹേതുവായിട്ട് (ജരാ) വാർദ്ധക്യം (കണ്ണമൂലം) കണ്ണുങ്ങളുടെ സമീപത്തെ (ആശ്രിത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (രാമേ) രാമനിൽ (ശ്രീഃ) രാജ്യലക്ഷ്മി (ന്യസ്യതാം) വയ്ക്കപ്പെട്ടാലും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (പലിതച്ഛദ്മനാ) നര എന്നൊരു വ്യാജേന (തം) അദ്ദേഹത്തിനോട് (ആഹ ഇവ) പറയുന്നുവോ എന്നതോന്നുന്നു.

സാ—ദശരഥൻ പരമാനന്ദത്തോടെ രാജ്യം ഭരിച്ച് അധിവസിക്കുന്ന കാലത്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചെവിയുടെ സമീപത്തിങ്കൽ അല്പം നരബാധിച്ചു—അതു കണ്ടാൽ വാർദ്ധക്യം നര എന്നുള്ള വ്യാജം ഹേതുവായിട്ട് എല്ലായ്പോഴും അടുത്തുള്ള കൈകേയിക്ക് അലൌകികം വരാത്തവിധത്തിൽ ചെവിയുടെ അടുത്തുചെന്ന് അല്ലയോ രാജൻ അങ്ങ് രാജ്യലക്ഷ്മിയെ രാമനു കൊടുത്താലും എന്നു പറയുകയാണോ എന്നുതോന്നും.

അഥ ദശരഥഃ പുത്രം രാമം സപ്തസ്രിജഗൽപതിം
സപവിഷയമഹീമാത്രേ കർത്തും പതിം വിദധേ മതിം
ഭുവനഭരണേ കല്യം കല്യാണാദ്രിധരാമുദാരാൽ
സഗൃഹപടലീധുര്യ്യസുംഭം വിധാതുമനാ ഇവ. 202

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (സപ്തഃ ത്രിജഗൽപതിം) സപ്തവേ ത്രൈലോക്യനാഥനും (പുത്രം) പുത്രനുമായ (രാമം) രാമനെ (സപവിഷയമഹീമാത്രേ) തനിക്കധീനമായ ഭൂമിയിൽമാത്രം (പതിം) നാഥനാക്കി (കർത്തും) ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ട് (ഭുവനഭരണേ) ലോകത്തെ വഹിക്കുന്നതിൽ (കല്യം) സമർത്ഥമായ (കല്യാണാദ്രിധരം) മഹാമേരുപർവ്വതത്തെ (സഗൃഹപടലീധുര്യ്യസുംഭം) തന്റെ ഗൃഹസമൂഹത്തിന്റെ ഭാരത്തെ വഹിക്കുന്ന തൂണാക്കി (വിധാതുമനാഃ ഇവ) ചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവനെപ്പോലെ (മതിം വിദധേ) ബുദ്ധിയെ ചെയ്തു.

സാ—ദശരഥൻ തനിക്കു വാർദ്ധക്യമായി എന്ന് അറിഞ്ഞതിന്നു ശേഷം സപ്തവായ ത്രൈലോക്യനാഥനും ഭാഗ്യാതിശയംകൊണ്ട് പുത്രത്വേന അവതീർണ്ണനുമായ രാമനെ തനിക്കു വിധേയമായിരിക്കുന്ന ഭൂമിക്കു

മാത്രം യാഥനാക്കി ചെയ്യാൻ വിചാരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ വിചാരം, ലോകത്തെ മുഴുവൻ വഹിക്കുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ള മഹാമേരുവിനെ തന്റെ ഗൃഹസമൂഹത്തിന്റെ ഭാരം വഹിക്കുവാനുള്ള തൂണാക്കി കല്പിക്കണമെന്നു വിചാരിക്കുംപോലെയാകുന്നു.

ഗ—അനന്തരമസൌ മന്ത്രിഭിസ്സഹ സമന്ത്ര്യ പൌരവൃദ്ധാൻ വൃദ്ധശ്രവഃപുരോധസ്സമാൻ സമാഹ്രയ സമാദിദേശ. 203

വ്യാ—(അസൌ) ഇവൻ (അനന്തരം) അതിനുശേഷം (മന്ത്രിഭിഃ) മന്ത്രികളോടു (സഹ) കൂടെ(സമന്ത്ര്യ) നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചിട്ട് (വൃദ്ധശ്രവഃപുരോധസ്സമാൻ)ബൃഹസ്പതിയോടു തുല്യരായ(പൌരവൃദ്ധാൻ) പുരവൃദ്ധന്മാരെ (സമാഹ്രയ) വിളിച്ചു വരുത്തിട്ട് (സമാദിദേശ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം ദശരഥൻ അറിവുകൊണ്ട് ബൃഹസ്പതിയോടു തുല്യന്മാരും വയോധികന്മാരുമായ പുരവൃദ്ധന്മാരെ വരുത്തി അവരോടു പറഞ്ഞു.

മമ സുരനരഗീതഖ്യാതിഭിർഹേതിഭിർവ്വാ
ദിവി ഭുവി ച സമായപ്രക്രമൈർവ്വിക്രമൈർവ്വാ
നിയതമപരിഹാര്യ്യാ യാ ജരാ സാ മദംഗേ
വികചകമലഷണ്ഡേ ചന്ദ്രികേവാവിരാസീൽ. 204

വ്യാ—(മമ) എന്റെ (സുരനരഗീതഖ്യാതിഭിഃ) ദേവകളാലും മനുഷ്യരാലും ഗാനം ചെയ്യപ്പെടുന്ന പ്രശസ്തിയുള്ള (ഹേതിഭിഃ വാ) ആയുധങ്ങളെകൊണ്ടോ (ദിവി ഭുവി ച)ആകാശത്തിലും ഭൂമിയിലും(സമായപ്രക്രമൈഃ)ഒരേവിധത്തിൽപ്രവർത്തിക്കുന്ന(വിക്രമൈഃ വാ)പരാക്രമങ്ങളെക്കൊണ്ടോ (നിയതം) നിശ്ചയമായിട്ടും(അപരിഹാര്യ്യാ) തടുക്കാൻ വഹിയാത്തതായ (യാ ജരാ) യാതൊരു വാർദ്ധക്യമുണ്ടോ (സാ)അത് (വികചകമലഷണ്ഡേ) വിടർന്നിരിക്കുന്ന കമലസമൂഹത്തിൽ (ചന്ദ്രികാ ഇവ) നിലാവെന്നപോലെ (മദംഗേ) എന്റെ ശരീരത്തിൽ (ആവിരാസീൽ) ആവിർഭവിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ പുരവൃദ്ധന്മാർ! ഞാൻ പൂർവ്വന്മാരെഅനുസരിച്ച് പ്രജകൾക്ക് അഹിതംവരാത്തവിധത്തിൽവളരെകാലമായല്ലൊരാജ്യംഭരിച്ചു വരുന്നു. എന്നാൽ, ഇപ്പോൾ ദേവന്മാരും മനുഷ്യരും ഒരുപോലെ സ്തുതിക്കുന്ന എന്റെ ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടോ സ്വർഗ്ഗത്തിലും ഭൂമിയിലും വ്യത്യാസം കൂടാതെ പ്രവർത്തിക്കുന്ന പരാക്രമങ്ങളെക്കൊണ്ടോ ഒരു വിധത്തിലും തടുക്കാൻ അശക്യമായ വാർദ്ധക്യം വിടർന്നു ശോഭിക്കുന്ന കമലസമൂഹത്തിൽ ചന്ദ്രിക എന്നപോലെ എന്റെ ശരീരത്തിൽ ശോഭിക്കുന്നു.

രാമേ ലോകാഭിരാമേ ചിരധൃതമവനീഭാരമാധായ ഗന്തും
വാഞ്ഛാമസ്മാപസാനാമുപചിതമഹസാമാശ്രമം വിശ്രമായ
ശാന്തേരേകാന്തമിത്രേ വയസി പരിണതേ പ്രാപ്തവത്യാത്മവന്തഃ
കാന്താരാവാസവാഞ്ഛാം വിദധതി നഗരേ വസ്തുമസ്മാഭിലാഷഃ.

വ്യാ—(ലോകാഭിരാമേ) ജനങ്ങൾക്ക് മനോഹരനായ (രാമേ) രാമനിൽ (ചിരധൃതം) വളരെക്കാലമായിട്ടു വഹിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന (അവനിഭാരം) ഭൂഭാരത്തെ (ആധായ) വച്ചിട്ട് (ഉപചിതമഹസാം) വർദ്ധിതതേജസ്കരായ (താപസാനാം) മുനികളുടെ (ആശ്രമം) ആശ്രമത്തെക്കുറിച്ച് (വിശ്രമായ) വിശ്രമത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (ഗന്തും) പോകുവാൻ (വാഞ്ഛാമഃ) നാം ആഗ്രഹിക്കുന്നു. (ആത്മവന്തഃ) ആത്മവാന്മാർ (ശാന്തേഃ) ശമത്തിന്ന് (ഏകാന്തമിത്രേ) ഏകാന്തബന്ധുവായ (പരിണതേ വയസി) വാർദ്ധക്യം (പ്രാപ്തവതി) പ്രാപ്തവത്തായിരിക്കുന്ന വിഷയത്തിങ്കൽ (നഗരേ) രാജ്യത്തിൽ (വസ്തും) താമസിപ്പാനായിക്കൊണ്ട് (അസ്മാഭിലാഷഃ) നമ്മാഗ്രഹമാരായിട്ട് (കാന്താരാവാസവാഞ്ഛാം) വനവാസത്തിൽ ആഗ്രഹത്തെ (വിദധതി) ചെയ്യുന്നു.

സാ—അല്ലയോ പുരവൃദ്ധന്മാർ! അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ഇതുവരെ ഭരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഭൂഭാരത്തെ സകലജഗന്മോഹനനായ രാമചന്ദ്രനെ ഏല്പിച്ചു ക്ഷീണം തീർക്കുവാൻവേണ്ടി വർദ്ധിതതേജസ്സുകളായ മുനികളുടെ ആശ്രമത്തിലേക്കു പോകുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ആത്മജ്ഞാനികളായ മഹാന്മാർശമത്തിനു ഏകാന്തബന്ധുവായ വാർദ്ധക്യംബാധിച്ചാൽ രാജ്യവാസത്തിലുള്ള ആഗ്രഹത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു വനപ്രദേശത്തെ പ്രാപിച്ചു ഈശ്വരനെ സേവിച്ചു വിശ്രമിക്കുന്നത് സാധാരണയാണല്ലൊ. അതുപോലെ ഞാനും ചെയ്വാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നു ദശരഥൻ പുരവൃദ്ധന്മാരോടു പറഞ്ഞു.

ആനന്ദബാഷ്പവിസരോ നയനേ ജനാനാ-
മാവിർഭവ മകരന്ദ ഇവാരവിന്ദേ
രാമസ്യ കാന്തിമഭിഷേകദിനേ ഭവിത്രീം
പ്രക്ഷാള്യ ചക്ഷുരിവ വീക്ഷിതുമാദരേണ. 206

വ്യാ—(രാമസ്യ) രാമന്റെ (അഭിഷേകദിനേ) പട്ടാഭിഷേക ദിവസത്തിൽ (ഭവിത്രീം) ഉണ്ടാകാൻ പോകുന്ന (കാന്തിം) ശോഭയെ (ചക്ഷുഃ) കണ്ണിനെ (പ്രക്ഷാള്യ) നല്ലവണ്ണം കഴുകീട്ട് (ആദരേണ) പ്രേമത്തോടെ (വീക്ഷിതും ഇവ) കാണ്മാനായിക്കൊണ്ടോ എന്നു തോന്നുമാറ് (ജനാ

നാം) ജനങ്ങളുടെ (നയനേ) കണ്ണിൽ (ആനന്ദബാഷ്പവിസരഃ) ആനന്ദാശ്രുപ്രസരം (അരവിന്ദേ)താമരപ്പൂവിൽ(മകരന്ദഃ ഇവ) പുഷ്പരസംപോലെ (ആവിർബ്ബഭൂവ) ആവിർഭവിച്ചു.

സാ—ശ്രേരഥന്റെ വാക്കുകേട്ട സമയം ജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകളിൽ സന്തോഷാശ്രുപ്രസരം താമരപ്പൂവിൽ മധുവെന്നപോലെ ഉണ്ടായി. അതു കണ്ടാൽ ശ്രീരാമന്റെ അഭിഷേകദിവസം ഉണ്ടാകാൻ പോകുന്ന കാന്തിയെ, കണ്ണുകളെ നല്ലവണ്ണം കഴുകി ശുദ്ധിവരുത്തി പ്രേമത്തോടുകൂടെ കാണണമെന്നുദ്ദേശിച്ചു കണ്ണുകൾ കഴുകുവാൻ വെള്ളം നിറച്ചതാണോ എന്നു തോന്നും.

ഗാ—തതശ്ച തത്പരേ തല്പരസുതപവിദേം വരിഷ്ഠസ്യ വസിഷ്ഠസ്യ
ശാസനാദഭിഷേകോപകരണാഹരണായ സാമാത്യപൌരവർഗ്ഗഃ. 207

വ്യാ—(തതശ്ച) അനന്തരം (സാമാത്യപൌരവർഗ്ഗഃ) അമാത്യന്മാരോടുകൂടിയ പൌരസമൂഹം (തത്പവിദേം) ആഗമരഹസ്യങ്ങളെ അറിയുന്നവരിൽവെച്ച് (വരിഷ്ഠസ്യ) ശ്രേഷ്ഠനായ(വസിഷ്ഠസ്യ) വസിഷ്ഠന്റെ (ശാസനാൽ) കല്പനഹേതുവായിട്ട് (അഭിഷേകോപകരണാഹരണായ) അഭിഷേകോപകരണങ്ങളെ കൊണ്ടുവരുവാൻ (തല്പരഃ) താല്പര്യത്തോടുകൂടെ (തത്പരേ) പരിഭ്രമിച്ചു.

സാ—അതിനനന്തരം അമാത്യന്മാരും പൌരന്മാരും ആഗമരഹസ്യങ്ങളെ അറിയുന്നവരിൽവെച്ച് ശ്രേഷ്ഠനായ വസിഷ്ഠന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട് അഭിഷേകത്തിനുവേണ്ടുന്ന സാധനങ്ങളെ കൊണ്ടുവരുവാൻ താല്പര്യത്തോടുകൂടെ പരിഭ്രാന്തന്മാരായി ഭവിച്ചു.

ആഹ്രയ രാമം വിനയാഭിരാമമാവിഷ്ടമോദഃ പ്രഭരേവമൂചേ
തവോത്തമാംഗേ മകുടം നിധാതുമഹ്നായ തിഷ്യേ ദിവസേ യതിഷ്യേ.

വ്യാ—(പ്രഭുഃ) ദശരഥൻ (ആവിഷ്ടമോദഃ) ഏറ്റവും സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (വിനയാഭിരാമം) വിനയംകൊണ്ട് മനോഹരനായ (രാമം) രാമനെ (ആഹ്രയ) വിളിച്ചിട്ട് (തിഷ്യേ ദിവസേ) പൂയംദിവസം (തവ) നിന്റെ (ഉത്തമാംഗേ) ശിരസ്സിൽ (മകുടം) കിരീടത്തെ (നിധാതും) വെയ്ക്കുന്നായിക്കൊണ്ട് (അഹ്നായ) വേഗത്തിൽ (യതിഷ്യേ) പ്രയത്നം ചെയ്യുന്നു (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ഊചേ) പറഞ്ഞു.

സാ—ദശരഥരാജാവ് പുരുഷന്മാരോടും മന്ത്രിമാരോടും ആലോചിച്ചതിനനന്തരം വിനയാഭിരാമനായ രാമനെക്കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്ന് അല്ലയോ രാമ! ഞാൻ ഈവരുന്ന പൂയദിവസം നിന്റെ ശിരസ്സിൽ കിരീടം വെയ്ക്കണമെന്നു വിചാരിച്ച് പ്രയത്നം ചെയ്യുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു.

ഗ__തദനു ദശരഥസ്യ മനോരഥം കൌസല്യായൈ നിവേദ്യ ഭവനമുപഗതസ്യ രാമസ്യ ഭഗവാൻ വസിഷ്ഠസ്സഞ്ജാതകൌതുകം കൌതുകമംഗളം നിർവ്വർത്തയാമാസ. 209

(തദനു)തദനന്തരം (ഭഗവാൻ വസിഷ്ഠഃ) ഭഗവാനായ വസിഷ്ഠൻ (ദശരഥസ്യ) ദശരഥന്റെ (മനോരഥം) ആഗ്രഹത്തെ (കൌസല്യായൈ) കൌസല്യക്കായിക്കൊണ്ട് (നിവേദ്യ) അറിയിച്ചിട്ട് (ഭവനം) രാജഭവനത്തെ (ഉപഗതസ്യ) ഉപഗതനായ (രാമസ്യ)രാമന്റെ (കൌതുകമംഗളം) കാപ്പുകെട്ടിക്കുക എന്ന മംഗളകർമ്മത്തെ (സഞ്ജാതകൌതുകം) ഉണ്ടായ സന്തോഷത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (നിർവ്വർത്തയാമാസ) കഴിച്ചുകൂട്ടി.

സാ__അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ അച്ഛന്റെ അഭിപ്രായത്തെ മാതാവായ കൌസല്യയെ അറിയിച്ചു തിരികെ രാജഭവനത്തിൽ വന്നപ്പോൾ ഭഗവാനായ വസിഷ്ഠൻ ഏറ്റവും സന്തോഷത്തോടുകൂടി കാപ്പുകെട്ടിക്കുക എന്ന മംഗളകർമ്മത്തെ ചെയ്തു.

ഗ__തതശ്ച പ്രതിദിനപരിവർദ്ധമാനരാമാനുരാഗവിവശാന്തരാത്മഭിർഗ്ഗുരുഭിഃ പ്രകൃതിപൌരജാനപദൈരപ്യഭിനന്ദിതാഭിലാഷസ്സംഭൃതാശേഷസംഭാരോ ജംഭാരിസഖഃ പ്രശസ്യേ മുഹൂർത്തേ രാജവേഷസവിശേഷശോഭമാനഗാത്രം പുത്രമഭിഷിക്തുമാരഭത. 210

വ്യാ__(തതശ്ച) തദനന്തരം(പ്രതിദിനപരിവർദ്ധമാനരാമാനുരാഗവിവശാന്തരാത്മഭിഃ)ദിവസംപ്രതി വർദ്ധിച്ചുവരുന്നരാമനിലുള്ള വാത്സല്യംകൊണ്ട് പരവശമനസ്സുകളായ(ഗുരുഭിഃ)ഗുരുക്കളാലും (പ്രകൃതിപൌരജാനപദൈഃ അപി)മന്ത്രികളാലും പൌരന്മാരാലും ദേശവാസികളാലും(അഭിനന്ദിതാഭിലാഷഃ) അഭിനന്ദിക്കപ്പെട്ട ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനും(സംഭൃതാശേഷസംഭാരഃ) സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട സർവ്വോപകരണങ്ങളോടുകൂടിയവനും (ജംഭാരിസഖഃ) ഇന്ദ്രസഖിയുമായ ദശരഥൻ (പ്രശസ്യേ)മംഗളമായ (മുഹൂർത്തേ) മുഹൂർത്തത്തിൽ (പുത്രം) പുത്രനെ (രാജവേഷസവിശേഷശോഭമാനഗാത്രം) രാജോചിതമായ അലങ്കാരസാധനങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഏറ്റവും ശോഭിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവനാക്കി (അഭിഷിക്തും) അഭിഷേകംചെയ്വാനായിക്കൊണ്ട് (ആരഭത) ആരംഭിച്ചു.

സാ__അതിന്നുശേഷം ഇന്ദ്രസഖാവായ ദശരഥൻ ദിവസംപ്രതി വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന രാമാനുരാഗംകൊണ്ട് വിവശബുദ്ധികളായ വസിഷ്ഠാദിഗുരുക്കന്മാരും മന്ത്രിമാരും പുരവാസികളും ദേശവാസികളും തന്റെ ആഗ്രഹത്തെ അഭിനന്ദിച്ചപ്പോൾ അഭിഷേകത്തിന്നു വേണ്ടുന്ന എല്ലാ സാധ

നങ്ങളെയും സമ്പാദിച്ച് മംഗളമായ മുഹൂർത്തത്തിൽ പുത്രനെ കിരീടകടകാദികളായ അലങ്കാരസാധനങ്ങളെക്കൊണ്ട് അലങ്കരിപ്പിച്ചു ഏറ്റവും ശോഭമാനനാക്കിച്ചെയ്ത് അഭിഷേകത്തിന്നു ആരംഭിച്ചു.

തസ്മിൻ ഗംഭീരഭേരീരവഭരിതനഭോമണ്ഡലേ കേതുഭണ്ഡ-
ശ്രേണീലോലൽപതാകാചിതപവനപഥേ സമ്മദോന്മത്തപൌരേ
നാനാതീർത്ഥാംബുസംപൂരിതമണികലശവ്രാതദേദീപ്യമാനേ
ശ്രീമദ്രാമാഭിഷേകേ മുദിതമുനിവരപ്രസ്തുതേ ജൃംഭമാണേ. 211

വ്യാ—(തസ്മിൻ ശ്രീമദ്രാമാഭിഷേകേ) ആ ശ്രീമദ്രാമാഭിഷേകം (ഗംഭീരഭേരീരവഭരിതനഭോമണ്ഡലേ) ഗംഭീരമായ പെരുമ്പറയുടെ ശബ്ദത്താൽ നിറയപ്പെട്ട ആകാശമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയും (കേതുഭണ്ഡശ്രേണീലോലൽപതാകാചിതപവനപഥേ) കൊടിമരങ്ങളുടെ സമൂഹങ്ങളിൽ ഇളകുന്ന കൊടിക്കൂറകളെക്കൊണ്ടു നിറയപ്പെട്ട വായുമാർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയും (സമ്മദോന്മത്തപൌരേ) സന്തോഷംകൊണ്ടു തന്നേടമില്ലാത്ത പുരവാസികളോടുകൂടിയും (നാനാതീർത്ഥാംബുസംപൂരിതമണികലശവ്രാതദേദീപ്യമാനേ) നാനാതീർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറയ്ക്കപ്പെട്ട സപ്പൂകലശസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതായും (മുദിതമുനിവരപ്രസ്തുതേ) സന്തുഷ്ടന്മാരായ മുനിശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ ആരബ്ധമായും (ജൃംഭമാണേ) ഘോഷിക്കുന്ന സമയത്തിങ്കൽ,

സാ—അവാങ്മനസഗോചരമദ്ഭുതനിധാനമായ രാമാഭിഷേകം സന്തുഷ്ടന്മാരായ മഹർഷിമാർ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ ആകാശമാർഗ്ഗം ഗംഭീരമായ പെരുമ്പറയുടെ ശബ്ദംകൊണ്ടു മുഴങ്ങി, വായുമാർഗ്ഗം ചാഞ്ചാടിക്കളിക്കുന്ന കൊടിക്കൂറകളാൽ വ്യാപ്തമായി, പൌരന്മാർ സന്തോഷംകൊണ്ടു പരവശന്മാരായി; നാനാതീർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറച്ചിട്ടുള്ള രത്നകലശങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവിടം ശോഭനമായി; ഇങ്ങിനെ അഭിഷേകമഹോത്സവം കേമമായി ആഘോഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കവേ,

തൽകാലേ കമലജശാസനാം സ്മരന്തീ
സംഭ്രാന്താ വസനധൃതാപി സംവിദദ്ഭ്യോ
കൈകേയീഭവനമുപേത്യ മന്ഥരാ സാ
താമേവം പ്രകടിതരോഷമാബഭാഷേ. 212

വ്യാ—(തൽകാലേ) ആ സമയത്തിങ്കൽ (കമലജശാസനാം) ബ്രഹ്മകല്പനയെ (സ്മരന്തീ) വിചാരിക്കുന്നവളായ (സാ മന്ഥരാ) ആ മന്ഥരാ (സംവിദദ്ഭ്യോ) ശിപായികളാൽ (വസനധൃതാ അപി) വസ്ത്രത്തിൽ

പിടിക്കപ്പെട്ടവളാണെങ്കിലും (സംഭ്രമന്താ) പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ട് (കൈകേയീഭവനം) കൈകേയിയുടെ ഗൃഹത്തെ (ഉപേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (താം) അവളോട് (പ്രകടിതരോഷം) പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ട കോപത്തോടു കൂടിവണ്ണം (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ആബഭാഷേ) പറഞ്ഞു.

സാ—രാമാഭിഷേകമഹോത്സവം അങ്ങിനെ ഘോഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ബ്രഹ്മാവിന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ട് അഭിഷേകം മുടക്കുവാൻവേണ്ടി അയോദ്ധ്യയിൽവന്ന കൈകേയിയെ ആശ്രയിച്ചു താമസിക്കുന്ന മന്ഥര ഒരു ഗൃഹത്തിൽ കിടന്നുറങ്ങുകയായിരുന്നു. ഘോഷംകേട്ടുണർന്നുനോക്കിയപ്പോൾ ശ്രീരാമന്റെ അഭിഷേകം ആരംഭിച്ചിട്ടുള്ളതുകണ്ടു ബ്രഹ്മനിയോഗത്തെ ഓർത്തു പരിഭ്രമത്തോടുകൂടെ എതുവിധമെങ്കിലും ഈ അഭിഷേകം മുടക്കണമെന്നു വിചാരിച്ച് രാജധാനിയുടെ അകത്തേക്കു പോകുമ്പോൾ ശിപായികൾ വസ്ത്രത്തിൽ പിടികൂടിയെങ്കിലും വേഗത്തിൽ കൈകേയീഭവനത്തെ പ്രാപിച്ച് കോപത്തോടുകൂടെ അവളോടിങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

ഗ—അയി മുഗ്ധേ സുഭഗമാനിനി! മന്ദാസി. നിന്ദ്യാസി. ഭ്രഷ്ടാസി. നഷ്ടാ ചാസി. യദ്ധ്യ മഹാരാജേന പ്രകൃതിനിർഗ്ഗുണോ മായാകലിതലൌകികാചാരോ രാമസ്സൌഭാഗിനേയസ്സാമ്രാജ്യപദേധിക്രിയതേ. തച്ചന്തു ദൌർഭാഗിനേയേന ഭരതേന സഹ ഭിക്ഷുകീ ഭവിതാസി. ഏവമാദിഭിർമ്മന്ഥരോപജപൈശ്ചാനൈന്നിയതിപാശേന ച വിവശീകൃതചേതനാ ദേവീ പ്രകൃതിനിർദ്ദോഷാപി ക്ഷുഭിതഹൃദയാ സമജായത. 213

വ്യാ— (അയി മുഗ്ധേ) അല്ലയോ മൂഢയായുള്ളവളെ! (സുഭഗമാനിനി) സ്വാധീനഭർത്തൃഭാവമുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കുന്നവളെ (മന്ദാ അസി) നീ ബുദ്ധിഹീനയാകുന്നു (നിന്ദ്യാ അസി) നീ നിന്ദ്യയായിട്ടും ഭവിക്കുന്നു (ഭ്രഷ്ടാ അസി) ഭ്രഷ്ടയായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു (നഷ്ടാ ച അസി) നഷ്ടയായിട്ടും ഭവിക്കുന്നു (യൽ അദ്ധ്യ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട് ഇപ്പോൾ (മഹാരാജേന) മഹാരാജാവിനാൽ (പ്രകൃതിനിർഗ്ഗുണഃ) സ്വതവെ ഗുണങ്ങൾ ഇല്ലാത്തവനും (മായാകലിതലൌകികാചാരഃ) കപടംകൊണ്ടു ചെയ്യപ്പെട്ടുന്ന ലൌകികാചാരങ്ങളോടുകൂടിയവനും (സൌഭാഗിനേയഃ) സ്വാധീനഭർത്തൃഭാവമുള്ളവളുടെ പുത്രനുമായ (രാമഃ) രാമൻ (സാമ്രാജ്യപദേ) സാമ്രാജ്യപദമെന്ന സ്ഥാനത്തിൽ (അധിക്രിയതേ) നിയമിക്കപ്പെടുന്നു (തച്ചം തു) നീയാകട്ടെ (ദൌർഭാഗിനേയേന) ഭാഗ്യഹീനയുടെ പുത്രനായ (ഭരതേന സഹ) ഭരതനോടുകൂടെ (ഭിക്ഷുകീ ഭവിതാസി) ഭിക്ഷയെടുക്കുന്നവളായി ഭവിക്കുന്നു.

(ഏവം ആദിഭിഃ) ഇങ്ങിനെ തുടങ്ങിയുള്ള (മന്ഥരോപജാപവചനൈഃ) മന്ഥരയുടെ ഭേദവാക്യങ്ങളാലും (നിയതിപാശേന ച) വിധിപാശത്താലും (വിവശീകൃതചേതനാ) പരവശയാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട ബുദ്ധിയോടുകൂടിയ (ദേവീ) കൈകേയി (പ്രകൃതിനിർദ്ദോഷാ അപി) സ്വതവെ ദോഷമില്ലാത്തവളാണ് എങ്കിലും (ക്ഷുഭിതഹൃദയാ) ക്ഷോഭിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവളായിട്ട (സമജായത) ജനിച്ചു.

സാ— അല്ലയോ മൂഢയായുള്ളവളെ കൈകേയി! നീ ഭർത്താവു സ്വാധീനനെന്ന വിചാരിക്കുന്നതു നിന്റെ ബുദ്ധിയില്ലായ്മകൊണ്ടാകുന്നു. മഹാരാജാവു ഇപ്പോൾ നിന്റെ പുത്രനെ രാജ്യത്തിൽനിന്നും പറഞ്ഞയച്ചു സ്വതവേ ഗുണങ്ങളില്ലാത്തവനും വ്യാജംകൊണ്ടു ചെയ്യപ്പെടുന്ന ലോകാചാരങ്ങളോടുകൂടിയവനും സൌഭാഗ്യവതിയായ കൌസല്യയുടെ പുത്രനുമായ രാമനെ ചക്രവർത്തിസ്ഥാനത്തിൽ അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നു. ഇതു നിമിത്തം നീ ജനങ്ങളാൽ നിന്ദ്യയായിട്ടും രാജ്യത്തിൽനിന്നു ഭ്രഷ്ടയായിട്ടും മരണത്തെ പ്രാപിക്കും—ഭാഗ്യഹീനയായ നീ പുത്രനോടുകൂടെ ഭിക്ഷുകിയായിട്ടും ഭവിക്കും—ഇങ്ങിനെയുള്ള മന്ഥരയുടെ ഭേദവാക്കുകളാലും വിധിവൈപരീത്യം ഹേതുവായിട്ടും പരവശമനസ്സായ കൈകേയി സ്വതവെ നിർദ്ദോഷയാണെങ്കിലും ഏറ്റവും ഇളകപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവളായിട്ടു ഭവിച്ചു.

പശ്യേഹ മേ സുഭഗതാമധുനൈവ കുബ്ജേ!
മൽപുത്രമേവ രഭസാദഭിഷേചയാമി
തൽ ഗച്ഛ ഭൂമിപതിമാനയ രാമഗൃഹ്യ-
മിത്ഥം നിഗദ്യ കുപിതാ വിസസർജ്ജ ദാസീം. 214

വ്യാ— (ഹേ കുബ്ജേ) അല്ലയോ കൂനി (ഇഹ) ഇവിടെ (മേ) എന്റെ (സുഭഗതാം) സ്വാധീനഭർത്തൃഭാവത്തെ (അധുനാ ഏവ) ഇപ്പോൾതന്നെ (പശ്യ) കണ്ടാലും (രഭസാൽ) വേഗേന (മൽപുത്രം ഏവ) എന്റെ പുത്രനെത്തന്നെ (അഭിഷേചയാമി) അഭിഷേകം ചെയ്യിക്കുന്നുണ്ടു (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (ഗച്ഛ) നീ പോയാലും (രാമഗൃഹ്യം) രാമനാൽ വശീകൃതനായ (ഭൂമിപതിം) രാജാവിനെ (ആനയ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നാലും (കുപിതാ) കുപിതയായിട്ടു (ഇത്ഥം നിഗദ്യ) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടു (ദാസീം) ദാസിയെ (വിസസർജ്ജ) പറഞ്ഞയച്ചു.

സാ— അല്ലയോ കൂനിയായുള്ളോവേ മന്ഥരേ! എനിക്കു ഭർത്താവു സ്വാധീനനാണെന്നുള്ളതു ഇപ്പോൾതന്നെ കാണിച്ചതാണം. വേഗത്തിൽ എന്റെ പുത്രനായ ഭരതനെ അഭിഷേകം ചെയ്യിക്കുന്നുണ്ട്. അതുകൊ

ണ്ടു നീ രാമനാൽ വശീകൃതനായ രാജാവിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നാലും. ഇ പ്രകാരം പറഞ്ഞു രോഷത്തോടുകൂടെ മന്ഥരയെ രാജസമീപത്തിലേക്കയച്ചു.

കരസരസിജവാരിതാഭിഷേകഃ പ്രപൃത ഇവാശനിനാ മഹീമഹേന്ദ്രഃ
ദ്രുതപദമഥ കുബ്ജയാ വിഷാദീ സദനമനായി മ കേകയേന്ദ്രപുത്ര്യാഃ.

വ്യാ— (അഥ) അനന്തരം (അശനിനാ) ഇടിത്തീയിനാൽ (പ്രപൃതഃ ഇവ) താഡിച്ചവനോ എന്ന തോന്നുംവിധമിരിക്കുന്നവനായ (മഹീമഹേന്ദ്രഃ) ദശരഥൻ (കരസരസിജവാരിതാഭിഷേകഃ) കരപങ്കജത്താൽ തടുക്കപ്പെട്ട അഭിഷേകത്തോടുകൂടിയവനായി (വിഷാദീ) ദുഃഖിക്കുന്നവനായിട്ടു (കുബ്ജയാ) കൂനിയാൽ (ദ്രുതപദം) ദ്രുതഗതിയാകുംവണ്ണം (കേകയേന്ദ്രപുത്ര്യാഃ) കൈകേയിയുടെ (സദനം) ഭവനത്തെ (അനായി) കൊണ്ടുപോകപ്പെട്ടു.

സാ— കൈകേയിയുടെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു മന്ഥര ദശരഥസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു "അല്ലയോ രാജൻ! കൈകേയി കോപഭവനത്തിങ്കലാകുന്നു. അങ്ങയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെല്ലുവാൻ കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു" എന്നിപ്രകാരമുള്ള മന്ഥരയുടെ വാക്കു കേട്ടതിന്നുശേഷം ദശരഥൻ ഇടിത്തീയേറ്റപോലെ നിശ്ചേഷ്ടനായിട്ടു കൈകളെക്കൊണ്ടു അഭിഷേകത്തെ തടുത്തു ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടു മന്ഥരയോടുകൂടെ വേഗത്തിൽ കൈകേയീഭവനത്തെ പ്രാപിച്ചു.

സഃ പ്രവിശ്യ ഗൃഹമാകുലകേശീമശ്രുഭിഃ സ്നപിതമുഗ്ധമുഖേന്ദും
ഭൂമിരേണുപരിധൂസരഗാത്രീം വീക്ഷതേ സ്മ പുരതോ നൃപപുത്രീം. 216

വ്യാ— (സഃ) അവൻ (ഗൃഹം) ഭവനത്തെ (പ്രവിശ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (ആകുലകേശീം) അഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന തലമുടിയോടുകൂടിയവളും (അശ്രുഭിഃ) കണ്ണുനീരുകളെക്കൊണ്ടു (സ്നപിതമുഗ്ധമുഖേന്ദും) കഴുകപ്പെട്ട മനോഹരമായ മുഖചന്ദ്രനോടുകൂടിയവളും (ഭൂമിരേണുപരിധൂസരഗാത്രീം) ഭൂമിയിലുള്ള പൊടികളെക്കൊണ്ടു മലിനമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവളുമായ (നൃപപുത്രീം) രാജപുത്രിയെ (പുരതഃ) മുമ്പിൽ (വീക്ഷതേ സ്മ) കണ്ടു.

സാ— ദശരഥൻ കൈകേയീഭവനത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ അഴിഞ്ഞ തലമുടിയോടുകൂടിയവളും കണ്ണുനീരിൽ മുഴുകിയ മനോഹരമായ മുഖചന്ദ്രനോടുകൂടിയവളും ഭൂമിയിൽ കിടന്നുരുളുകകൊണ്ടു ശരീരത്തിൽ പറ്റിയ പൊടികളോടുകൂടിയവളുമായ കൈകേയിയെ മുമ്പിൽ കണ്ടു.

കിം തേ കൈകേയി! ദുഃഖസ്യ കാരണം വദ ശോഭനേ!
രാമാഭിഷേകജം ഹർഷം ഭജോത്തിഷ്ഠ സുഖീ ഭവ. 217

വാ— (ഹേ കൈകേയി) അല്ലയോ കൈകേയി! (തേ) നിന്റെ (ദുഃഖസ്യ കാരണം കിം) ദുഃഖത്തിന്റെ കാരണം എന്ത് (വദ) പറഞ്ഞാലും (ഹേ ശോഭനേ) അല്ലയോ മംഗളരൂപിണി (രാമാഭിഷേകജം) രാമന്റെ അഭിഷേകത്തിൽനിന്നുണ്ടായ (ഹർഷം) സന്തോഷത്തെ (ഭജ) അനുഭവിച്ചാലും (ഉത്തിഷ്ഠ) എഴുന്നേറ്റാലും. (സുഖീ ഭവ) സൌഖ്യത്തോടുകൂടിയവളായി ഭവിച്ചാലും.

സാ— അല്ലയോ കൈകേയി! നിന്റെ ദുഃഖത്തിനുള്ള കാരണം പറഞ്ഞാലും. അല്ലയോ മംഗളരൂപിണിയായുള്ളോവേ! നീ രാമന്റെ അഭിഷേകംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന സന്തോഷത്തെ അനുഭവിച്ചാലും. എഴുന്നേറ്റാലും. സൌഖ്യത്തോടുകൂടിയവളായി ഭവിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം ദശരഥൻ കൈകേയിയോടു പറഞ്ഞു.

ഗ— സൈഷാ മന്ഥരാഭിധാനപിശാചികാവേശപരവശനിജാശയാ പൂർവ്വം ദണ്ഡകേ വൈജയന്തപുരവാസിവ്യശംബരാസുരസംഗരസംഗതവേദനോപനോദനോത്ഥമാത്മനേ വിതീർണ്ണവരായ ദശരഥായ വരദ്വയം ന്യവേദയൽ. 218

വ്യാ— (സാഏഷാ) ആ ഇവൾ(മന്ഥരാഭിധാനപിശാചികാവേശപരവശനിജാശയാ) മന്ഥരയെന്നപേരോടുകൂടിയ പിശാചികയുടെ ബാധയാൽ പരാധീനമായ സദ്ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവളായിട്ട്(പൂർവ്വം) പണ്ട്(ദണ്ഡകേ) ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽവെച്ച (വൈജയന്തപുരവാസിവ്യശംബരാസുരസംഗരസംഗതവേദനോപനോദനോത്ഥം) വൈജയന്തപുരത്തിൽ താമസിക്കുന്നവനായ ശംബരാസുരനോടുകൂടെയുണ്ടായ യുദ്ധത്തിങ്കൽ പ്രാപ്തമായ ഉപദ്രവത്തിന്റെ നിവാരണത്തിനുവേണ്ടി(ആത്മനേ വിതീർണ്ണവരായ) തനിക്കു ദത്തമായ വരത്തോടുകൂടിയവനായ(ദശരഥായ) ദശരഥനോടായിക്കൊണ്ട് (വരദ്വയം ന്യവേദയൽ) വരയുഗത്തെ അറിയിച്ചു.

സാ— മന്ഥരയാകുന്നപിശാചികയുടെ ബാധഹേതുവായിട്ട തന്റെ പടമില്ലാത്ത ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവളും ദുഃഖത്തെ നടിക്കുന്നവളുമായ കൈകേയി പണ്ടു ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽവെച്ച വൈജയന്തപുരാധിശയായ ശംബരാസുരനോടുകൂടെ യുദ്ധംചെയ്യുമ്പോൾ ഉണ്ടായ ആപത്തിനെ തീർക്കുക ഹേതുവായിട്ട തനിക്കു ദാനംചെയ്തതായ രണ്ടുവരങ്ങളുള്ള ദശരഥനോടായിക്കൊണ്ട് ഇപ്രകാരംചോദിച്ചു.

വരേണൈകേന ലഭതാം രഘുരാജ്യം സുതോ മമ
ചതുർദ്ദശസമാ രാമോ വനേ ചാന്യേന തിഷ്ഠതു. 219

വ്യാ—(ഏകേന വരേണ)ഒരുവരംകൊണ്ടു (മമ സുതഃ)എന്റെ പുത്രൻ (രഘുരാജ്യം)രഘുരാജ്യത്തെ (ലഭതാം) പ്രാപിക്കണം (അന്യേന) മറേറതുകൊണ്ടു (രാമഃ) രാമൻ (ചതുർദ്ദശസമാഃ)പതിന്നാലു സംവത്സരങ്ങളെ (വനേ)കാട്ടിൽ (തിഷ്ഠതു) സ്ഥിതിചെയ്യണം.

സാ—അല്ലയോ ഭർത്താവെ! അങ്ങു മുമ്പ് എനിക്കരുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ള വരങ്ങളെ യല്ലിയാലും. ഒരുവരംകൊണ്ടു ഭരതനെ രാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യണം. മറേറതുകൊണ്ടു രാമനെ പതിന്നാലുസംവത്സരകാലം കാട്ടിൽ താമസിപ്പിക്കണം. എന്നിങ്ങനെ കൈകേയി ദശരഥനോടുപറഞ്ഞു.

തസ്മിൻ ക്ഷണേ വരയുഗം ചിരതപ്തതാമ്ര-
നാരാചവേധപരുഷം ശ്രവസീ വിദാര്യ്യ
സത്യപ്രഹാണചകിതസ്യ നൃപസ്യ കാമ-
മൂരീചകാര ഹൃദയേ പുടപാകരീതിം. 220

വ്യാ—(തസ്മിൻ ക്ഷണേ) ആസമയത്തിങ്കൽ (ചിരതപ്തതാമ്രനാരാചവേധപരുഷം)വളരെനേരം അഗ്നിയിലിട്ടു പഴുപ്പിക്കപ്പെട്ടതും രക്തവർണ്ണമായതുമായ നാരാചംകൊണ്ടു തുളക്കുന്നതുപോലെ ക്രൂരമായ (വരയുഗം) രണ്ടുവരം (സത്യപ്രഹാണചകിതസ്യ) സത്യഭംഗത്തിങ്കൽനിന്നു ഭയചഞ്ചലനായ (നൃപസ്യ) രാജാവിന്റെ (ശ്രവസീ)ചെവികളെ (വിദാര്യ്യ)പിളർന്നിട്ടു (ഹൃദയേ)ഹൃദയത്തിങ്കൽ (കാമം)എറവും (പുടപാകരീതിം) പുടപാകാവസ്ഥയെ (ഊരീചകാര) അംഗീകരിച്ചു.

സം—കൈകേയി രാജാവിനോടുപ്രാർത്ഥിച്ചതും വളരെനേരം അഗ്നിയിലിട്ടു പഴുപ്പിച്ചുഎഴുത്താണികൊണ്ടുതുളക്കുന്നതുപോലെഏറവുംക്രൂരവുമായ ആ വാദ്യം, സത്യഭംഗത്തിങ്കൽനിന്നുള്ള ഭയംകൊണ്ടു സംഭ്രാന്തയായ ദശരഥന്റെ ചെവികളെ പിളർന്നിട്ടു ഹൃദയത്തിങ്കൽ സ്വർണ്ണം പിലോഹങ്ങൾ മൂശയിലാക്കി ഭസ്മീകരിക്കുംപോലെ ഉള്ള അവസ്ഥയെ അംഗീകരിച്ചു.

തനയവിരഹവാർത്താമാത്രസന്തപ്യമാനാ-
ദഥ ദശരഥചിത്താദ്ധൈതനാ നിർജ്ജഗാമ
ദവഹുതവഹരോഷാജ്ജ്വാലയാ ലേഹ്യമാനാ
ഝടിതി ഗഹനഗുല്മാ ദുർജ്ജിഹാനാ മൃഗീവ. 221

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം(തനയവിരഹവാത്സല്യമാത്രസന്തപ്യമാനാൽ) പുത്രവിരഹവത്സലനംകൊണ്ടുതന്നെ ഏറ്റവും തപിക്കപ്പെട്ടതായ (ദശരഥചിത്താൽ) ദശരഥന്റെ മനസ്സിൽനിന്നു (ചേതനാ) ചൈതന്യം(ദവഹുതവഹരോചിർജ്വാലയാ) ദഹഗ്നിയുടെതേജസ്സിന്റെജ്വാലയാൽ (ലേഹ്യമാനാ) നക്കപ്പെടുന്ന (ഗഹനഭൂമ്നാൽ) വനത്തിലുള്ളവള്ളിക്കൂടിലിൽനിന്നു (ഉജ്ജിഹാനാ)ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്ന (മൃഗീ ഇവ)മാൻപേടഎന്നപോലെ (നിർജ്ജഗാമ) നിഷ്ക്രമിച്ചു.

സാ—കൈകേയിയുടെ വാക്കുകേട്ടതിന്നുശേഷം കാട്ടുതീജ്വാലകൾ പിടിപെട്ട വള്ളിക്കൂടിലിൽനിന്നു ഓടിപ്പോകുന്ന മാൻപേടയെപ്പോലെ പുത്രനെപിരിഞ്ഞിരിക്കേണമെന്നുള്ള വൃത്തമാനം കേട്ടപ്പോൾ ദശരഥരാജാവിന്റെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു ചൈതന്യം വിട്ടുപോയി.

ഗ—അഥ ദശരഥഃ കഥമപി ലബ്ധസംജ്ഞഃ കൈകേയീമേവമവാദീൽ. 222

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദശരഥഃ)ദശരഥൻ (കഥമപി) പണിപ്പെട്ടു (ലബ്ധസംജ്ഞഃ) ലഭിക്കപ്പെട്ട ചൈതന്യത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (കൈകേയീം) കൈകേയിയോടു (ഏവം) ഇപ്രകാരം (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ദശരഥൻ കരുവിധം മോഹാലസ്യത്തിൽനിന്നുണർന്നതിന്നുശേഷം കൈകേയിയോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

രാമഃ കാമമുപാശ്രയിഷ്യതി വനം ത്യക്തപാ ധൃതം കൌതുകം
ലോകസ്ത്യക്ഷ്യതി കൌതുകം ചിരധൃതം തസ്യാഭിഷേകേ കഥം
ധർമ്മാപായഭയേന വത്സവിരഹം വക്ഷ്യാമി, വക്ഷ്യാമി കിം
യാവൽകല്പമകീർത്തിരാത്മജനനീ ജായേത ജായേ! തവ. 223

വ്യാ—(ഹേ ജായേ) അല്ലയോപ്രാണനാഥേ! (രാമഃ) രാമൻ (ധൃതം കൌതുകം) ധരിക്കപ്പെട്ട ഈ കാപ്പിനെ (ത്യക്തപാ)ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു(കാമം) ഇച്ഛയ്ക്കൊത്തവണ്ണം (വനം)വനപ്രദേശത്തെ (ഉപാശ്രയിഷ്യതി) പ്രാപിക്കും (ലോകഃ) ജനം (തസ്യ) അവന്റെ (അഭിഷേകേ) അഭിഷേകത്തിൽ (ചിരധൃതം) വളരെക്കാലമായി ധരിക്കപ്പെട്ടുള്ള (കൌതുകം) സന്തോഷത്തെ (കഥം) എങ്ങിനെ (ത്യക്ഷ്യതി) ഉപേക്ഷിക്കും. (ധർമ്മാപായഭയേന) ധർമ്മലോപത്തിൽനിന്നുള്ളഭയംകൊണ്ടു (വത്സവിരഹം) കുട്ടിയുടെ വിരഹത്തെ (വക്ഷ്യാമി) ഞാൻ വഹിക്കും. (വക്ഷ്യാമി കിം)ഞാനെന്തു പറയേണ്ടു (തവ)നിന്നക്കു (യാവൽകല്പം) പ്രളയകാലത്തോളം (ആത്മജ

നനീ) ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതായ (ദുഃകീർത്തിഃ) ദുഷ്കീർത്തി (ജായേത) ഉണ്ടാകും.

സാ—അല്ലയോ പ്രാണനാഥേ! കൈകേയി! ഞാൻപറഞ്ഞാൽ രാമൻ യാതൊരുവിരോധവും പറയാതെ അഭിഷേകത്തിന്നു വേണ്ടിധരിച്ചിട്ടുള്ളകാപ്പിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു തീച്ചയായും കാട്ടിലേക്കുപോകും. ജനങ്ങൾരാമാഭിഷേകത്തിങ്കൽ വളരെക്കാലമായിട്ടു ധരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സന്തോഷത്തെ എതുവിധം ഉപേക്ഷിക്കും? സത്യലംഘനത്തെ ഭയപ്പെട്ടു ഞാൻ രാമന്റെ വിരഹത്തെ ഒരുവിധംസഹിക്കുകയുംചെയ്യാം. എന്നാൽ അല്ലയോപ്രിയതമേ! നിനക്കു പ്രളയകാലത്തോളം ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതായ ദുഷ്കീർത്തി ഉണ്ടാകുമല്ലോ. ഇതേപ്പറ്റി ഞാനെന്തുപറയേണ്ടു.

വത്സം കഠോരഹൃദയേ നയനാഭിരാമം
രാമം വിനാ ന ഖലു തിഷ്ഠതി ജീവിതം മേ
ധാതുർബ്ബലാദുപയമസ്വയി ജാതപൂർവ്വഃ
കൈകേയി! മാമുപയമം നയതീതി മന്യേ. 224

വ്യാ—(ഹേ കഠോരഹൃദയേ) അല്ലയോ കഠിനഹൃദയയായുള്ളവളെ! (വത്സം) വത്സനും (നയനാഭിരാമം) കണ്ണുകൾക്കു മനോഹരനുമായ (രാമം വിനാ) രാമനെക്കൂടാതെ (മേ) എന്റെ (ജീവിതം) ജീവൻ (ന തിഷ്ഠതി ഖലു) സ്ഥിതിചൈകയില്ല നിശ്ചയം (ഹേ കൈകേയി) അല്ലയോ കൈകേയി! (ധാതുഃ) വിധിയുടെ (ബലാൽ) ശക്തിഹേതുവായിട്ടു (ത്വയി) നിങ്കൽ (ജാതപൂർവ്വഃ) പണ്ടുണ്ടായതായ (ഉപയമഃ) വിവാഹം (മാം) എന്നെ (ഉപയമം) അന്തകസമീപത്തെ (നയതി ഇതി) പ്രാപിപ്പിക്കുന്നു എന്നിങ്ങിനെ (മന്യേ) ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ കഠിനബുദ്ധിയായുള്ളവളെ! ബാലനും കണ്ണുകൾക്കു ആനന്ദത്തെ നൽകുന്നവനുമായ രാമനെക്കൂടാതെ ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതല്ല. അല്ലയോ കൈകേയി അന്നു നിന്നെ വിവാഹം ചെയ്യുക നിമിത്തം ഇപ്പോൾ എനിക്കു അന്തകരാജധാനിയെ പ്രാപിക്കുമാറായി. എന്നിങ്ങിനെ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ദശരഥൻ കൈകേയിയോടു പറഞ്ഞു.

അസുരസമരവേലാജാതബാധാവസാനേ
വരയുഗമദിശസ്വം പ്രീതിപൂർവ്വം യയാ മേ
അശിഥിലഗുണബന്ധാസ്സത്യസന്ധാ നരേന്ദ്രാ
ജലലിപിരിതി കാമം സംഗിരന്താം ഗിരം താം. 225.

വ്യാ— (അസുരസമരവേലാജാതബാധാവസാനേ) ശംബരാസുരനോടുകൂടിയുള്ള യുദ്ധസമയത്തിൽ ഉണ്ടായ ഉപദ്രവത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ (തപം) അങ്ങ (യയാ) യാതൊരുവാക്കുകൊണ്ട (മേ) എനിക്ക (വരയുഗം) രണ്ടുവരത്തെ (പ്രീതിപൂർവ്വം) സന്തോഷത്തോടുകൂടംവണ്ണം (അദിശഃ) ദാനം ചെയ്യ (അഗിഥിലഗുണബന്ധാഃ)ഉറച്ച ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയവരും (സത്യസന്ധാഃ) വിശേഷിച്ച സത്യപ്രതിജ്ഞന്മാരുമായ (നരേന്ദ്രാഃ) രാജാക്കന്മാർ (താം ഗിരം) ആവാക്കിനെ (ജലലിചിഃ ഇതി) ജലരേഖ എന്നിങ്ങിനെ (കാമം) ഏറ്റവും (സംഗിരന്താം) പറയട്ടെ.

സാ—"അല്ലയോ രാജൻ പണ്ട എന്നെക്കൊണ്ട തേർ തെളിപ്പിച്ച ശംബരാസുരനോടുകൂടെ ഉണ്ടായ യുദ്ധസമയത്തിങ്കൽ തേർചക്രത്തിന്റെ ആണി ഊരിപോയപ്പോൾ എന്റെ ചെറുവിരൽ ആണിയാക്കി വെച്ച യുദ്ധം അവസാനിക്കുന്നതുവരെ അങ്ങയെ രക്ഷിച്ച് മറ്റൊരു പ്രദേശത്തേക്ക കൊണ്ടുപോയതിനു ശേഷം അങ്ങ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ അല്ലയോ കൈകേയി! ഞാൻ നിന്നക്ക രണ്ട വരങ്ങളെ തരുന്നുണ്ട. ഇഷ്ടമുള്ളപ്പോൾ ചോദിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം യാതൊരുവാക്കുകൊണ്ടാണോ പറഞ്ഞത് ആവാക്കിനെ സൽഗുണസമ്പന്നന്മാരും ഏറ്റവും സത്യസന്ധന്മാരുമായ രാജാക്കന്മാർ ജലാക്ഷരമെന്നിങ്ങനെ ഏറ്റവും ഘോഷിക്കട്ടെ.

ഗ—അയി ഭോ കിം ബഹുനാ വിമലസ്യ മനുകുലസ്യ നൃതനഃ കോപി കളങ്ക ഏവ സംവൃത്തോസി. തദ്ഗത ഏവ വിഷമുപയുജ്യ ജീവിതം പരിത്യക്ഷ്യാമി. സാപത്യയാ നിരവധികവാത്സല്യയാ കൌസല്യയാ സഹ ചിരായ സുഖീ ഭവ. 226

വ്യാ—(അയി ഭോ) അല്ലയോ രാജൻ (കിം ബഹുനാ) ബഹുപറഞ്ഞിട്ട കൊണ്ട എന്തുകാര്യം (തപം)അങ്ങു (വിമലസ്യ)പരിശുദ്ധമായ (മനുകുലസ്യ) മനുവംശത്തിനു (നൃതനഃ) പുതുതായ (കോപി കളങ്കഃ) ഒരു കളങ്കമായിട്ട (സംവൃത്തഃ അസി) പരിണമിക്കുന്ന (തൽ) അതുഹേതുവായിട്ട (തദഗ്രതഃ ഏവ) അങ്ങയുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചതന്നെ(വിഷം ഉപയുജ്യ) വിഷത്തെ ഉപയോഗിച്ചിട്ട (ജീവിതം) ജീവിതത്തെ (പരിത്യക്ഷ്യാമി) ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കും. (തപം) അങ്ങു (സാപത്യയാ) പുത്രനോടുകൂടിയവളും (നിരവധികവാത്സല്യയാ) അവസാനമില്ലാത്തവാത്സല്യത്തോടുകൂടിയവളുമായ (കൌസല്യയാ സഹ) കൌസല്യയോടുകൂടെ (ചിരായ) വളരെക്കാലം (സുഖീ ഭവ) സുഖത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട ഭവിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ രാജൻ വളരെ പറഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ലല്ലോ. അങ്ങയുടെ സകല ഗുണങ്ങളും സത്യലംഘനംകൊണ്ടു നശിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അങ്ങു മനുവംശത്തിനു പുതുതായ ഒരു കളങ്കമായി പരിണമിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ മേലാൽ അങ്ങയോടൊരുമിച്ചു ഇരിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. അങ്ങയുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു വിഷപാനം ചെയ്തു ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കും. നല്ലപുത്രനോടുകൂടിയവളും അധികം വാത്സല്യമുള്ളവളുമായ കൌസല്യയോടുകൂടെ വളരെക്കാലം സുഖമായിട്ടിരുന്നാലും എന്നിപ്രകാരം കൈകേയി ദശരഥനോടുപറഞ്ഞു.

ഗാ—ഏവംവാദിനീമേനാം ഭൂയോപി ഭൂപതിരവാദീൽ. 227

വ്യാ—(ഏവം) ഇപ്രകാരം (വാദിനീം) പറയുന്നവളായ (ഏനാം) ഇവളോട് (ഭൂയഃ അപി)പിന്നേയും (ഭൂപതിഃ)ദശരഥൻ (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ഇപ്രകാരം പറയുന്നവളായ കൈകേയിയോട് പിന്നേയും ദശരഥൻ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

നൈവാഭവേസ്ത്വമിഹ ശീലവതീഷു കാചിൽ
നൈവാഭവേൽ പിതൃമതാം ഗണനാസു രാമഃ
നൈവാപമാത്മജസുഖാന്യഹമപ്യവാപ്സ്യേ!
നൈവാപമംബു ഭരതേന ന മേ പ്രദേയം. 228

വ്യാ—(ഹേ അയാര്യേ) അല്ലയോ ദുശ്ശീലേ (ത്വം) നീ (ഇഹ) ഈ ലോകത്തിൽ (ശീലവതീഷു) സത്സ്വഭാവിനികളിൽ വെച്ചു (കാചിൽ) ഒരുത്തിയായിട്ട (നൈവ അഭവഃ) ഭവിച്ചില്ലതന്നെ (രാമഃ) രാമൻ (പിതൃമതാം) ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന അച്ഛനോടുകൂടിയവരുടെ (ഗണനാസു) സംഖ്യകളിലും (നൈവ അഭവേൽ) ഭവിച്ചില്ല (അഹം അപി) ഞാനും (ആത്മജസുഖാനി) പുത്രനോടുകൂടിയിട്ടുള്ള സുഖങ്ങളെ (നൈവ ആപം) പ്രാപിച്ചില്ല. (ഭരതേന) ഭരതനാൽ (മേ) എനിക്കു (നൈവാപം) പിതൃതർപ്പണ സംബന്ധിയായ (അംബു) ജലം (ന പ്രദേയം) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ടുവാൻ യോഗ്യമല്ല.

സാ—അല്ലയോ ദുശ്ശീലയായുള്ളോവേ! നീ ലോകത്തിൽ സദ്വൃത്തകളായ പതിവ്രതകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഒരുത്തിയായി ഭവിച്ചില്ല. അപ്രകാരം തന്നെ രാമൻ അച്ഛനോടുകൂടെ സുഖിച്ചിരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിലും ഒരുത്തനായില്ല. വൃദ്ധനായ എനിക്കു പുത്രശുശ്രൂഷ

കൊണ്ടുള്ള സുഖത്തെ അനുഭവിപ്പാനും സംഗതിവന്നില്ല. രാമൻ വനത്തിലേക്കു പോയാൽ ഞാൻ മരിക്കും. മരണാനന്തരം ദുർഗ്ഗതിയായ നിന്റെ ഗർഭത്തിൽ ജനിച്ചതുകൊണ്ടു ഔർദ്ധ്വദൈഹികങ്ങളായ പിതൃതർപ്പണോദകത്തെ ദാനം ചെയ്യാൻ ഭരതൻ അധികാരിയായും ഭവിക്കുന്നില്ല. നീ നിമിത്തം ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോഴും മരിച്ചാലും ഗതിയില്ലാതായി.

(കിംച) അത്രതന്നെയുമല്ല.

വാസസ്തുലാം ഭവതു കിംചന താരവീണാം
ഛായാദ്രുമാശ്ച ഭവനാനി ഭവന്തു തസ്യാഃ
കൈകേയി തസ്യ ശയനായി കഥം ഭവേയു-
സ്തച്ചേതസോപി കഠിനാനി ശിലാതലാനി. 229

വ്യാ—(ഹേ കൈകേയി) അല്ലയോ കൈകേയി (തസ്യ) അവന്നു (താരവീണാം) തരുസംബന്ധികളായ (തൂലാം) വല്ലലങ്ങളിൽ വെച്ചു (കിംചന) ഒന്നു (വാസഃ) വസ്ത്രമായിട്ടു (ഭവതു) ഭവിച്ചോടെ (വന്യാഃ) വനത്തിങ്കലുള്ള (ഛായാദ്രുമാഃ) ധാരാളം നിഴലുള്ള വൃക്ഷങ്ങളും (ഭവനാനി) ഗൃഹങ്ങളായിട്ടും (ഭവന്തു) ഭവിച്ചോട്ടെ (തച്ചേതസഃ അപി) നിന്റെ മനസ്സിനെക്കാളും (കഠിനാനി) കഠിനങ്ങളായ (ശിലാതലാനി) ശിലാപ്രദേശങ്ങളും (കഥം) എങ്ങിനെ (ശയാനി) ശയ്യകളായിട്ടു (ഭവേയുഃ) ഭവിക്കും.

സാ—അല്ലയോ കൈകേയി പീതാംബരധാരിയായ രാമനു കാട്ടിൽ പോയാൽ ചില മരവിരികളും വസ്ത്രങ്ങളായിട്ടും നല്ലവണ്ണം നിഴലിച്ച വൃക്ഷങ്ങളും ഗൃഹങ്ങളായിട്ടും ഭവിക്കും. അതുകൾ ദുസ്സഹങ്ങളാണെങ്കിലും അങ്ങിനെ ഭവിക്കട്ടെ. നിന്റെ മനസ്സിനെക്കാളും കഠിനങ്ങളായ പാറപ്പുറങ്ങളും ഹംസധൂളികാതല്പശായിയായ രാമനു എങ്ങിനെ ശയ്യകളാകും? ഇതു വിചാരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ ഹൃദയം തകരുന്നു. അതുകൊണ്ടു രാമനെ കാട്ടിലേക്കയക്കേണമെന്നു നിർബ്ബന്ധിക്കരുതു. വേണമെങ്കിൽ ഭരതനെ ഞാൻ അഭിഷേകം ചെയ്യാം എന്നിപ്രകാരം ദശരഥൻ കൈകേയിയോടു പറഞ്ഞു.

ഏവം ഭർത്ത്രാ ഭർത്സിതാപ്യാർദ്രചിത്താ
നാഭ്രഷ്ടോ മന്ഥരാക്രാന്തവൃത്തിഃ
രാകാചന്ദ്രേ രാജമാനേപ്യബാധം
വീരുച്ഛന്നാ ചന്ദ്രകാന്തസ്ഥലീവ. 230

വ്യാ—(ഏവം) ഇപ്രകാരം (ഭർത്ത്രാ) ഭർത്താവിനാൽ (ഭർത്സിതാ അപി) നിന്ദിക്കപ്പെട്ടവളാണ് എങ്കിലും (മന്ഥരാക്രാന്തവൃത്തിഃ) മന്ഥര

യാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട സദൃത്തിയോടുകൂടിയ (ഏഷാ) ഇവൾ (രാകാചന്ദ്രേ) പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ (അബാധം) തടവുകൂടാതെ (രാജമാനേ) ശോഭിക്കുമ്പോൾ (വിരുച്ചന്നാ) ലതകളാൽ മറക്കപ്പെട്ട (ചന്ദ്രകാന്തസ്ഥലീ ഇവ) ചന്ദ്രകാന്തശിലാതലംപോലെ (ആർദ്രചിത്താ) പ്രേമംകൊണ്ടു അലിവുള്ള മനസ്സോടുകൂടിയവളായിട്ട് (ന അഭ്രൽ) ഭവിച്ചില്ല.

സാ—ദശരഥൻ ഇങ്ങിനെ പലപ്രകാരത്തിലും നിന്ദിച്ചുപറഞ്ഞുഎങ്കിലും മന്ഥരയാകുന്ന പിശാചിക സൽസ്വഭാവത്തെ ദൂഷിപ്പിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു ലതകളെക്കൊണ്ടു മറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രകാന്തശിലാ പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ പ്രകാശിക്കുമ്പോഴും അലിയാതിരിക്കുന്നതുപോലെ കൈകേയിക്കു രാജാവിനെക്കുറിച്ചു അല്പമെങ്കിലും ആർദ്രഭാവമുണ്ടായില്ല.

ഗ—തദനു മുഹൂർത്തമാത്രമപി രാമമുഖകമലാവലോകനസുഖമനുഭൂഷ്ടുർദശരഥഃ കുമാരമാനയേതി സുമന്ത്രമാദിദേശ. 231

വ്യാ—(തദനു) അതിനുശേഷം (ദശരഥഃ) ദശരഥൻ (മുഹൂർത്തം അപി) അല്പസമയമെങ്കിലും (രാമമുഖകമലാവലോകനസുഖം) രാമന്റെ മുഖാരവിന്ദത്തിന്റെ ദർശനംകൊണ്ടുള്ള സുഖത്തെ (അനുഭൂഷുഃ) അനുഭവിപ്പാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (കുമാരം) പുത്രനെ (ആനയ ഇതി) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നാലും എന്നിപ്രകാരം (സുമന്ത്രം) സുമന്ത്രനാകുന്ന മന്ത്രിയോടു (ആദിദേശ) കല്പിച്ചു.

സാ—ദശരഥരാജാവ് കൈകേയിയുടെ ബുദ്ധിക്കു തരുവിധത്തിലും മാറ്റം ഭവിക്കുകയില്ലെന്നു അറിഞ്ഞതിനുശേഷം അല്പസമയമെങ്കിലും ശ്രീരാമന്റെ മുഖാരവിന്ദത്തെ കണ്ടു സന്തോഷിപ്പാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടെ രാമനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നാലും എന്നിപ്രകാരം സുമന്ത്രനാകുന്ന മന്ത്രിയോടു കല്പിച്ചു.

ഗ—തേന സത്വരം രാജഭവനം പ്രവേശിതോ രാമഃ കൃതപ്രണാമഃ പിതരമയഥാഭൂതമുഖവികാസമാരാദാലക്ഷ്യ ചകിതഹൃദയഃ കിമിദമിതി കൈകേയീമനുപയുങ്ക്ത. 232

വ്യാ—(തേന) അവനാൽ (സത്വരം) വേഗത്തിൽ (രാജഭവനം) ദശരഥഗൃഹത്തെ (പ്രവേശിതഃ) പ്രവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ട (രാമഃ) രാമൻ(കൃതപ്രണാമഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട നമസ്കാരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (അയഥാഭൂതമുഖവികാസം) മുമ്പിലത്തെപ്പോലെ അല്ലാത്ത മുഖശ്രീയോടുകൂടിയ (പിതരം) അച്ഛനെ (ആരാൽ) സമീപത്തിൽ (ആലക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (ചകിതഹൃദയഃ) ഭയചഞ്ചലചിത്തനായിട്ടു (ഇദം കിം ഇതി) ഇത് എന്തു എന്നിപ്രകാരം (കൈകേയീം) കൈകേയിയോടു(അനുപയുങ്ക്ത) ചോദിച്ചു.

സൂ—സുമന്ത്രൻ വേഗത്തിൽ ശ്രീരാമനെ രാജഭവനത്തിൽ കൊണ്ടുചെന്നതിന്നുശേഷം അദ്ദേഹം വന്ദിച്ച അച്ഛന്റെ നേരെ നോക്കിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖശോഭക്കു വ്യത്യാസം കാണുകയാൽ ചഞ്ചലഹൃദയനായിട്ട അച്ഛന്റെ ദുഃഖാവസ്ഥക്കുള്ള കാരണത്തെ കൈകേയിയോടു ചോദിച്ചു.

ഗ—സാപി പാപാശയാ പ്രത്യബ്രവീൽ. 233

വ്യാ— (പാപാശയാ) പാപിഷ്ടചിത്തയായ (സാ അപി) അവളും (പ്രത്യബ്രവീൽ) മറുപടി പറഞ്ഞു.

സാ—അനന്തരം കുടിലഹൃദയയായ കൈകേയിയും ശ്രീരാമനോടു മറുപടി പറഞ്ഞു.

വരദ്വയം യൽ പ്രഥമം പ്രതിശ്രുതം
തദ്ദ്യാതും ക്ഷമതേ ന തേ പിതാ
ഭവൽപ്രവാസം ഭരതാഭിഷേചനം
തദീദൃശം ദുസ്സഹമേവ മന്യതേ. 234

വ്യാ—(തേ പിതാ) നിന്റെ പിതാവു (പ്രഥമം) പണ്ടു (യൽ വരദ്വയം) യാതൊരു വരദ്വയത്തെ (പ്രതിശ്രുതം) സത്യം ചെയ്തുതന്നുവോ (തൽ) അതിനെ (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ദാതും) തരുവാൻ (ന ക്ഷമതേ) ശക്തനാകുന്നില്ല. (ഭവൽപ്രവാസം) നിന്റെ വിദേശവാസവും (ഭരതാഭിഷേചനം) ഭരതന്റെ അഭിഷേകവുമായ (തൽ) അതിനെ (ഈദൃശം) ഇപ്രകാരം (ദുസ്സഹം ഏവ) സഹിക്കാൻ വഹിയാത്തതായിട്ടതന്നെ (മന്യതേ) വിചാരിക്കുന്നു.

സാ— അല്ലയോ രാമാ! നിന്റെ പിതാവു പണ്ടു, ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതായ രണ്ടു വരം തരാമെന്നു സത്യം ചെയ്തു. ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഒരു വരംകൊണ്ടു ഭരതനെ അഭിഷേകം ചെയ്യണമെന്നും മറേറ വരംകൊണ്ടു നിന്നെ പതിന്നാലുസംവത്സരം കാട്ടിലേക്കയക്കണമെന്നും അപേക്ഷിച്ചു. അതിനെ ദാനം ചെയ്വാൻ ഇദ്ദേഹം ശക്തനാകുന്നില്ല. നിന്നെ വനത്തിലേക്കയക്കലും ഭരതനെ അഭിഷേകം ചെയ്യലുമാകുന്ന ആ വരങ്ങളുടെ ദാനം ഇദ്ദേഹം അസഹ്യമായിട്ടു വിചാരിക്കുന്നു.

ഗ— രാമസ്തൂകർണ്ണ്യ പ്രമുദിതഹൃദയഃ കൃതാഞ്ജലിരേവം വ്യജിജ്ഞപൽ. 235

വ്യാ— (രാമഃ) രാമൻ (തൽ ആകർണ്ണ്യ) അതിനെ കേട്ടിട്ട (പ്രമുദിതഹൃദയഃ) സന്തുഷ്ടചിത്തനായിട്ട (കൃതാഞ്ജലിഃ) ബദ്ധാഞ്ജലിയായിട്ട (ഏവം) ഇപ്രകാരം (വ്യജിജ്ഞപൽ) അറിയിച്ചു.

സാ— ശ്രീരാമൻ കൈകേയീവാക്യത്തെക്കേട്ട തന്റെ അവതാര

കാര്യം സഫലമാക്കുവാൻ സംഗതിവന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടനായിട്ടു കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ടു അവളോടു ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

ഭീതോ ഭ്രൂരേതഃ കിമംബ ഭരതഃ, കിം വാ വനാൽ പാവനാൽ
ത്രസ്നോഹം, സഗരാന്വവായകകുദസ്യാതഃ കുതശ്ശോചതി
ദിവ്യായാസ്സരിതോ നിവാപകരണാൽ ലഘ്വീം പ്രതിജ്ഞാമിമാ-
മാവാഭ്യാമഭിപൂരയിഷ്യതി ന ചേൽ പുത്രീ കഥം സ്യാദയം. 236

വ്യാ—(ഹേ അംബ) അല്ലയോ മാതാവേ (ഭരതഃ) ഭരതൻ (ഭ്രൂരേതഃ) ഭൂഭാരത്തിൽനിന്നു (ഭീതഃ കിം) ഭയപ്പെട്ടുന്നവനോ? (അഹം) ഞാൻ (പാവനാൽ) പരിശുദ്ധമായ (വനാൽ) വനവാസത്തിൽനിന്നു (ത്രസ്നുഃ കിം വാ) ഭയപ്പെട്ടുന്നവനോ? (സഗരാന്വവായകകുദഃ) സഗരസന്തതികളിൽവെച്ചു ശ്രേഷ്ഠനായ (താതഃ) അച്ഛൻ (കുതഃ) എന്തിന്നായിട്ടു (ശോചതി) ദുഃഖിക്കുന്നു? (ദിവ്യായാഃ സരിതഃ) ആകാശഗംഗയുടെ (നിവാപകരണാൽ) പിതൃതർപ്പണജലമാക്കിച്ചെയ്യലിന്നേക്കാൾ (ലഘ്വീം) ലഘുവായ (ഇമാം പ്രതിജ്ഞാം) ഈ പ്രതിജ്ഞയെ (ഇഹ) ഇവിടെ (ആവാഭ്യാം) ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ന പൂരയിഷ്യതി ചേൽ) പൂരിപ്പിക്കുകയില്ല എങ്കിൽ (അയം) ഇദ്ദേഹം) (കഥം) എങ്ങിനെ (പുത്രീ) നല്ല പുത്രന്മാരോടുകൂടിയവനായിട്ടു (സ്യാൽ) ഭവിക്കും?

സാ— അല്ലയോ അംബേ! ഭരതൻ ഭൂമിയെ ഭരിപ്പാൻ ശക്തനല്ലെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടോ എനിക്കു പരിശുദ്ധമായ വനത്തിൽ താമസിപ്പാൻ ഭയമുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടോ എന്തു ഹേതുവായിട്ടാണു സഗരവംശാലങ്കാരഭൂതനായ അച്ഛൻ ദുഃഖിക്കുന്നതു? ഗംഗാവതരണത്തേക്കാൾ എത്രയോ നിസ്സാരമായ ഈ പ്രതിജ്ഞ ഇദ്ദേഹം ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു സാധിച്ചില്ല എങ്കിൽ എങ്ങിനെ സൽപുത്രന്മാരോടുകൂടിയവനായിട്ടു ഭവിക്കും. കരിക്കലും ഇദ്ദേഹത്തിന്നു സത്യം സാധിക്കുവാൻ വിഷമം ഭവിക്കയില്ല. തീച്ചയായും ഞങ്ങൾ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സത്യത്തെ സാധിപ്പിക്കും.

വനഭുവി തനുമാത്രത്രാണമാജ്ഞാപിതം മേ
സകലഭുവനഭാരഃ സ്ഥാപിതോ വത്സമൂർദ്ധ്നി
തദിഹ സുകരതായാമാവയോഃ സുക്കിതായാം
മയി പതതി മഹീയാനംബ തേ പക്ഷപാതഃ. 237

വ്യാ— (ഹേ അംബ) അല്ലയോ അംബേ (മേ) എനിക്കു (വനഭുവി) വനപ്രദേശത്തിങ്കൽ (തനുമാത്രത്രാണം) ശരീരമാത്രപരിപാലനം (ആജ്ഞാപിതം) കല്പിക്കപ്പെട്ട (വത്സമൂർദ്ധ്നി) ഉണ്ണിയുടെ ശിരസ്സിൽ (സകലഭുവനഭാരഃ) സകലമായ ഭൂഭാരവും (സ്ഥാപിതഃ) വെക്കപ്പെട്ട (തൽ)

അതു ഹേതുവായിട്ട് (ഇഹ) ഇവിടെ (ആവയോഃ) ഞങ്ങളുടെ (സുകരതായം) സുഖചരണം (തക്കിതായാം) ആലോചിക്കുമ്പോൾ (തേ) അങ്ങയുടെ (മഹീയാൻ) വലുതായ (പക്ഷപാതഃ) സ്നേഹം (മയി) എങ്കൽ (പതതി) പതിക്കുന്നു.

സാ— അല്ലയോ അംബേ! അച്ഛൻ എന്നിൽ ചുമത്തുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്ന ഭ്രഭാരത്തെ ബാലനായ ഭരതന്റെ ശിരസ്സിൽവെച്ചു എന്നെ വനവാസം ചെയ്യു ആത്മരക്ഷ മാത്രംചെയ്യാൻ കല്പിച്ചതു വളരെ ഭംഗിയായി. എന്റേയും ഭരതന്റേയും സൌകര്യം ആലോചിച്ചാൽ അമ്മക്കു അധികമായ സ്നേഹം എന്നിൽതന്നെയാകുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ഇങ്ങിനെ നിശ്ചയിപ്പാൻ കാരണമില്ല. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ കൈകേയിയോടു പറഞ്ഞു.

വനേ വസ മഹാബാഹോ! വർഷാണി നവ പഞ്ച ച
അദ്യൈവ ഗമ്യതാം വീര! ജഗതാമവനായ ച. 238

വ്യാ— (ഹേ മഹാബാഹോ വീര) അല്ലയോ ആജാനുബാഹുവായുള്ളോവേ വീര! (ജഗതാം) ലോകങ്ങളുടെ (അവനായ) രക്ഷക്കായിക്കൊണ്ടു (നവ പഞ്ച ച) ഒമ്പതും അഞ്ചും (വർഷാണി) സംവത്സരങ്ങളെ (വനേ) വനത്തിൽ (വസ) താമസിച്ചാലും (അദ്യ ഏവ) ഇപ്പോൾതന്നെ (ഗമ്യതാം) പോയാലും.

സാ — സുമന്ത്രനാൽ ആനയിക്കപ്പെട്ട ശ്രീരാമൻ തന്റെ സമീപത്തിൽ വന്നതിന്നുശേഷം കൈകേയിയോടുകൂടെ കാരേ വാക്കുകളെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പുത്രവിരഹത്തെ പറയുവാൻ അശക്തനാണെങ്കിലും ദശരഥൻ ധർമ്മോപായം ഹേതുവായിട്ട ശ്രീരാമനോടു അല്ലയോ രാമ! നീ ലോകരക്ഷക്കായിക്കൊണ്ടു പതിന്നാലു സംവത്സരം വനത്തിൽ താമസിച്ചാലും. ഇപ്പോൾത്തന്നെ ഗമിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

പ്രണമ്യ ശിരസാ താതം ജനയിത്രീമപി മദ്ധ്യമാം
ആനന്ദപൂർണ്ണഹൃദയഃ പ്രതസ്ഥേ സ ഗൃഹോദരാൽ. 239

വ്യാ— (സഃ) അവൻ (താതം) അച്ഛനേയും (മദ്ധ്യമാം ജനനീം അപി) മദ്ധ്യമമാതാവിനേയും (ശിരസാ) ശിരസ്സുകൊണ്ടു (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട് (ആനന്ദപൂർണ്ണഹൃദയഃ) സന്തോഷംകൊണ്ടു പരിപൂർണ്ണമായ മനസ്സോടുകൂടെ (ഗൃഹോദരാൽ) ഗൃഹാന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു (പ്രതസ്ഥേ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ദശരഥന്റെ കല്പന കേട്ടതിന്നുശേഷം അച്ഛനേയും മദ്ധ്യമമാതാവായ കൈകേയിയേയും ശിരസ്സുകൊണ്ടു നമസ്കരിച്ചു തന്റെ അവതാരകാര്യസാധകമായ വനവാസത്തെക്കുറിച്ചു ഏറ്റവും സന്തോഷത്തോടുകൂടെ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു.

കൌസല്യാഭവനം തതോ രഘുപതിസ്സമ്പ്രാപ്യ സന്നമ്യ തം
കൈകേയീവരദാനവൃത്തമഖിലഞ്ചാവേദയന്മാതരം
ആകർണ്ണ്യാഥ വിദീർണ്ണകർണ്ണഹൃദയാ സാ മൂർഛിതാ ചാമുനാ
കൃച്ഛ്രേണ പ്രതിബോധിതാ സകരുണാമിത്ഥം ബഭാഷേ ഗിരം.240

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (കൌസല്യാഭവനം) കൌസല്യാഗൃഹത്തെ (സമ്പ്രാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (തം മാതരം) ആ മാതാവിനെ (സന്നമ്യ) നല്ലവണ്ണം നമസ്കരിച്ചിട്ടു (കൈകേയീവരദാനവൃത്തം) കൈകേയിയുടെ വരദാനവൃത്താന്തത്തെ (അഖിലം ച) മുഴുവനും (ആവേദയൽ) അറിയിച്ചു (അഥ) അനന്തരം (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ടു (സാ) അവൾ (വിദീർണ്ണകർണ്ണഹൃദയാ) പിളരപ്പെട്ട ചെവികളോടും മനസ്സോടും കൂടിയവളായി (മൂർഛിതാ) മോഹാലസ്യപ്പെട്ടവളായി (അമുനാ) ഇവനാൽ (കൃച്ഛ്രേണ) പണിപ്പെട്ടു (പ്രതിബോധിതാ) ഉണർത്തപ്പെട്ടവളായിട്ടു (സകരുണാം) കരുണയോടുകൂടിയ (ഗിരം) വാക്കിനെ (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (ബഭാഷേ) പറഞ്ഞു.

സാ—അച്ഛനേയും മദ്ധ്യമമാതാവിനേയും വന്ദിച്ചു പോന്നതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ കൌസല്യയുടെ ഭവനത്തിൽ ചെന്നു മാതാവായ അവളെ നല്ലവണ്ണം നമസ്കരിച്ചു തന്റെ അച്ഛൻ കൈകേയിക്കു വരം കൊടുത്ത കഥകളെ അറിയിച്ചു. കൌസല്യ ഈ കഥകളെ കേൾക്കുക ഹേതുവായിട്ടു പിളരപ്പെട്ട കണ്ണുകളോടും ഹൃയത്തോടും കൂടിയവളായിട്ടു മോഹാലസ്യത്തോടെ ഭൂമിയിൽ വീണു. ആ സമയത്തിൽ ശ്രീരാമൻ ശീതോപചാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു മോഹത്തിൽനിന്നു ഉണർത്തിയതിന്നുശേഷം ദുഃഖത്തോടുകൂടെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ പറഞ്ഞു.

രേഖാരഥാംഗസരസീരുഹശംഖചിഹ്നേ
ക്ഷേമംകരേ തവ കരേ ജഗതാം ത്രയാണാം
കാന്താരകന്ദഖനനം രചയേതി നൂന-
മാബദ്ധവാൻ പ്രതിസരം ഭഗവാൻ വസിഷ്ഠഃ. 241

വ്യാ—(ഭഗവാൻ) ഭഗവാനായ (വസിഷ്ഠഃ) വസിഷ്ഠൻ (രേഖാരഥാംഗസരസീരുഹശംഖചിഹ്നേ) രേഖാസപ്തകങ്ങളായ ചക്രം, താമരപ്പൂവു, ശംഖ് എന്നീ അടയാളങ്ങളോടുകൂടിയതും (ജഗതാം) ലോകങ്ങളു

ടെ (ക്ഷേമങ്കരേ) ക്ഷേമത്തെ ചെയ്യുന്നതുമായ (തവ) നിന്റെ (കരേ) കയ്യിൽ (കാന്താരകന്ദഖനനം) കാട്ടിലുള്ള കിഴങ്ങുകളുടെ പറിക്കലിനെ രാക്ഷസസമൂലനാശത്തെ എന്നും (രചയ) ചെയ്യാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ട (പ്രതിസരം) കാപ്പിനെ (നൂനം ആബദ്ധവാൻ) നിശ്ചയമായിട്ടും കെട്ടി.

സാ—അല്ലയോ രാമ! ലക്ഷ്മണപരിപൂർണ്ണനായ വസിഷ്ഠൻ, ശംഖ്, ചക്രം, സരസിജം എന്നിവയുടെ ആകൃതിയിലുള്ള രേഖകളോടുകൂടിയതും ലോകരക്ഷാസാമർത്ഥ്യമുള്ളതുമായ നിന്റെ കയ്യിൽ കാപ്പു കെട്ടിയതു അഭിഷേകം നിർവ്വിഘ്നമായി കഴിയണമെന്നു വിചാരിച്ചല്ല. വനത്തിലുള്ള കിഴങ്ങുകളെ പറിക്കണം (രാക്ഷസസമൂലനാശത്തെ ചെയ്യണം) എന്നു വിചാരിച്ചാണ്. അല്ലെങ്കിൽ ഇങ്ങിനെ വരുവാൻ കാരണമില്ല. അല്ലയോ രാമ! നിന്റെ വിരഹത്തെ ഞാൻ എങ്ങിനെ സഹിക്കും. ഞാനും നിന്റെ കൂടെ വരുവാൻ തന്നെ പോരുന്നുണ്ട്. എന്നിങ്ങനെ പലതും ദുഃഖാക്രാന്തയായ കൌസല്യ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

കാന്താരഭോജി മയി കേകയരാജപുത്ര്യാഃ
കാക്ക്ശ്യകന്ദളിതയാ ദളിതസ്യ വാചാ
താതസ്യ ശോകദഹനാഗ്ലപിതം ശരീരം
മാതസ്തയാ ന തു കദാചിദുപേക്ഷണീയം. 242

വ്യാ—(ഹേ മാതഃ) അല്ലയോ അംബേ! (മയി) ഞാൻ (കാന്താരഭോജി) വനത്തിലേക്കു പോയാൽ (കേകയരാജപുത്ര്യാഃ) കൈകേയിയുടെ (കാക്ശ്യകന്ദളിതയാ) കർക്കശതയോടെ പുറപ്പെട്ടുന്ന (വാചാ) വാക്കിനാൽ (ദളിതസ്യ) വിദീർണ്ണനായ (താതസ്യ) അച്ഛന്റെ (ശോകദഹനഗ്ലപിതം) ദുഃഖാഗ്നിയാൽ തപിക്കപ്പെട്ട (ശരീരം) ദേഹം (തയാ തു) അങ്ങയാലാകട്ടെ (കദാചിൽ) ഒരിക്കലും (ന ഉപേക്ഷണീയം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമല്ല.

സാ—ശ്രീരാമൻ ഏറ്റവും വാത്സല്യത്തോടുകൂടിയവളും തന്റെ ഒരുമിച്ചു വനത്തിലേക്കു പോരുവാനുദ്യമിക്കുന്നവളും ആയ കൌസല്യയെ നമസ്കരിച്ചുകൊണ്ടു "അല്ലയോ അംബേ ഞാൻ വനത്തിലേക്കു പോയാൽ ക്ഷത്രിയസ്വഭാവമുള്ള കൈകേയിയുടെ ക്രൂരതയോടുകൂടിയുള്ള വാക്കുകളാകുന്ന ശരങ്ങളാൽ പിളക്കപ്പെട്ടതും ദുഃഖാഗ്നിയാൽ ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടതുമായ അച്ഛന്റെ ശരീരം ഒരിക്കലും അങ്ങു ഉപേക്ഷിക്കരുതു്. പതിദേവതയായ അങ്ങു അച്ഛനെ നല്ലവണ്ണം ശുശ്രൂഷിച്ചു ഇവിടെ താമസിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഗ—തതശ്ച നിജജനനീം തനയവിരഹശ്രവണഹൃദയശല്യാം കൌസല്യാം പുനരനനയശതൈഃ പ്രശമിതശോകഭരാം വിധായ തദാശിഷം പ്രതിഗൃഹ്ണാനഃ പുനരസമഞ്ജസപരിണാമശ്രവണബാഷ്പായമാണനേത്രാം സുമിത്രാം ച പ്രണമ്യ തദനുജ്ഞാമപ്യാദായ സീതായാസ്സദനമാസസാദ. 243

വ്യാ—(തതശ്ച) തദനന്തരം (നിജജനനീം) തന്റെ മാതാവും (തനയവിരഹശ്രവണഹൃദയശല്യാം) പുത്രവിരഹശ്രവണംകൊണ്ടു മനശ്ശല്യത്തോടുകൂടിയവളുമായ (കൌസല്യാം)കൌസല്യയെ (പുനഃ) പിന്നെയും (അനനയശതൈഃ) സാന്ത്വനവാക്കുകളെക്കൊണ്ടു (പ്രശമിതശോകഭരാം) ഏറ്റവും നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ദുഃഖഭാരത്തോടുകൂടിയവളാക്കി (വിധായ) ചെയ്തിട്ടു (തദാശിഷം) അവളുടെ അനുഗ്രഹത്തെ (പ്രതിഗൃഹ്ണാനഃ) സ്വീകരിച്ചവനായിട്ടു (പുനഃ) പിന്നെ (അസമഞ്ജസപരിണാമശ്രവണബാഷ്പായമാണനേത്രാം) പീഡയായ പരിണാമത്തിന്റെ കേൾക്കലുകൊണ്ടു കണ്ണുനീർ നിറഞ്ഞ നയനങ്ങളോടുകൂടിയ (സുമിത്രാം ച) സുമിത്രയേയും (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (തദനുജ്ഞാം അപി) അവളുടെ കല്പനയേയും (ആദായ) സ്വീകരിച്ചിട്ടു (സീതായാഃ) സീതയുടെ (സദനം) ഭവനത്തെ (ആസസാദ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—തദനന്തരം ശ്രീരാമൻ തന്റെ അമ്മയും പുത്രവിരഹത്തെയോർത്തു ദുഃഖിക്കുന്നവളുമായ കൌസല്യയെ സാന്ത്വനവാക്കുകളെക്കൊണ്ടു സന്തോഷിപ്പിച്ചു അവരുടെ അനുഗ്രഹത്തെ സ്വീകരിച്ചതിനുശേഷം അഭിഷേകം വിഘ്നം വന്നു എന്നു കേൾക്കുക ഹേതുവായിട്ടു ദുഃഖിച്ചു കണ്ണുനീരൊലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സുമിത്രയെ വന്ദിച്ചു നീതിവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവരുടേയും ദുഃഖത്തെ കളഞ്ഞു പോകുവാൻ അനുവാദം വാങ്ങി സീതയുടെ ഭവനത്തെ പ്രാപിച്ചു.

കല്യാണവാദസുഖിതാം സഹസൈവ കാന്താം
കാന്താരചാരകഥയാ കലുഷീചകാര
അംഭോദനാദമുദിതാംവിപിനേ മയൂരീം
സന്ത്രാസയന്നിവ ധനുർദ്ധ്വനിനാ പുളിന്ദഃ. 244

വ്യാ— (കല്യാണവാദസുഖിതാം) മംഗളവർത്തമാനങ്ങളെ കൊണ്ടു സുഖിച്ചിരിക്കുന്നവളായ (കാന്താം) പത്നിയെ (കാന്താരചാരകഥയാ) വനസഞ്ചാരവൃത്തത്തെക്കൊണ്ടു (വിപിനേ) വനത്തിൽ (അംഭോദനാദമുദിതാം) മേഘശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു സന്തുഷ്ടയായ (മയൂരീം) മയിൽപേടയെ (ധനുർദ്ധ്വനിനാ) ഞാണൊലികൊണ്ടു (പുളിന്ദഃ ഇവ) വ്യാധൻ

എന്നപോലെ (സന്ത്രാസയൻ) ഭയപ്പെടുത്തുന്നവനായിട്ട (സഹസാ) വേഗത്തിൽ (കലുഷീമകാര) ക്ഷോഭിപ്പിച്ചു.

സാ—വനത്തിൽ ഇടിവെട്ടുകേട്ടു സുഖിച്ചിരിക്കുന്ന മയിൽപേടയെ ഞാണൊലികൊണ്ടു വേടൻ ഭയപ്പെടുത്തി ക്ഷോഭിപ്പിക്കുംപോലെ ശ്രീരാമൻ സീതയുടെ ഭവനത്തിൽചെന്നതിന്നുശേഷം അഭിഷേകവൃത്തമാനങ്ങൾ പറഞ്ഞു സഖികളോടുകൂടെ സുഖിച്ചിരുന്നിരുന്ന പ്രാണനാഥയായ സീതയെ തന്റെ വനസഞ്ചാരകഥകൊണ്ടു ഭയപ്പെടുത്തി മനഃക്ഷോഭത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു.

അഹം ഗമിഷ്യാമി മഹാവനം പ്രിയേ
തവയാ ഹി വസ്തവ്യമിഹൈവ ഭാമിനി.
വിദേഹരാജസ്യ ഗൃഹേഥവാ വിധേ-
ർബ്ബലീയസീ വൃത്തിരിയം ശുചാ തവ. 245

വ്യാ— (ഹേ ഭാമിനി പ്രിയേ) അല്ലയോ സുന്ദരിയായുള്ളോവേ പ്രാണനാഥേ (അഹം) ഞാൻ (മഹാവനം) വലുതായ വനത്തിലേക്കു (ഗമിഷ്യാമി) പോകുകയാണ് (ത്വയാ) നിന്നാൽ (ഇഹ ഏവ) ഇവിടെത്തന്നെയോ (അഥവാ) അല്ലെങ്കിൽ (വിദേഹരാജസ്യ ഗൃഹേ) ജനകരാജാവിന്റെ ഗൃഹത്തിലോ (വസ്തവ്യം) വസിപ്പു എന്നുള്ളതുണ്ടാകണം (തവ) നിന്റെ (ശുചാ) ദുഃഖംകൊണ്ടുള്ളതു (അലം) മതി (വിധേഃ) ദൈവത്തിന്റെ (വൃത്തിഃ) പ്രവൃത്തി (ബലീയസീ) ഏറ്റവും ശക്തിയുള്ളതാകുന്നു.

സാ— അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ ദുഃഖിതയായ സീതയെ അനുനയിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു അല്ലയോ സുന്ദരിയായുള്ളോവേ പ്രാണനാഥേ! ഞാൻ അച്ഛന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു വനത്തിലേക്കുപോകുന്നു. ഞാൻ മടങ്ങിവരുന്നതുവരെ നീ ഇവിടെത്തന്നെയോ അല്ലെങ്കിൽ നിന്റെ അച്ഛനായ ജനകരാജാവിന്റെ രാജധാനിയിലോ താമസിക്കണം. വെറുതെ ദുഃഖിച്ചിട്ടു ആവശ്യമില്ല. ദൈവശക്തി വലിയതാകുന്നു. നാം വിചാരിച്ചാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനയെ തടുക്കുവാൻ കഴികയില്ല. നീ സമാധാനത്തോടുകൂടെ ഇരിക്കുക എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

(പ്രാകൃതം) കിം താദേണ ണരിന്ദസേഹരസിഹാ-
ളീഢഗ്ഗഹാദേണ മേ
കിം വാ മേ സസിദേണ വാസവമഹാ-
സിംഹാസണദ്ധാസിണാ

തേ ദേസാ ഗിരിണോ യ ദേവേണമഹീ
സച്ചവ മേ വല്ലഹാ
കോസല്ലാതണയസ്സ യത്ഥ ചലണൌ
വന്ദാമി ണന്ദാമി യ.

(ഛായ) കിം താതേന നരേന്ദ്രശേഖരശിഖാ-
ലീഢാംഘ്രിപാദേന മേ
കിം വാ മേ ശപ്തുരേണ വാസവമഹാ-
സിംഹാസനാധ്യാസിനാ
തേ ദേശാ ഗിരയശ്ച ദേവനമഹീ സ-
ത്യമേവ മേ വല്ലഭ
കൌസല്യാതനയസ്യ യത്ര ചരണൌ
വന്ദാമി നന്ദാമി ച. 246

വ്യാ— (ഹേ! വല്ലഭേ) അല്ലയോ! ഭർത്താവേ (മേ) എനിക്ക (നരേന്ദ്രശേഖരശിഖാലീഢാംഘ്രിപാദേന) രാജശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ കിരീടാഗ്രങ്ങളാൽ സ്പർശിക്കപ്പെട്ട പാദാഗ്രങ്ങളോടുകൂടിയ (താതേന) അച്ഛനെക്കൊണ്ട് (കിം) എന്താകുന്ന (മേ) എനിക്ക (വാസവമഹാസിംഹാസനാധ്യാസിനാ) ഇന്ദ്രന്റെ വലുതായ സിംഹാസനത്തിലിരിക്കുന്ന (ശപ്തുരേണ) അങ്ങയുടെ അച്ഛനെക്കൊണ്ട് (കിം വാ) എന്താകുന്ന (കൌസല്യാതനയസ്യ) കൌസല്യാതനയനായ അങ്ങയുടെ (ചരണൌ) പാദങ്ങൾ (യത്ര) യാതൊരേടത്തു ശോഭിക്കുന്ന (തേ ദേശാഃ) ആ പ്രദേശങ്ങളും (ഗിരയഃ ച) പർവ്വതങ്ങളും (മേ ദേവനമഹീ) എന്റെ ക്രീഡാഭൂമിയാകുന്ന (സത്യമേവ) ഇതു സത്യമാകുന്നു. (വന്ദാമി നന്ദാമി ച) ആ പ്രദേശങ്ങളെക്കുറിച്ചു വന്ദിക്കുകയും സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

സാ—അല്ലയോ പ്രിയതമ! രാജശ്രേഷ്ഠന്മാർ പാദാഗ്രത്തിൽ വന്നു നമസ്കരിക്കുവാൻ തക്ക യോഗ്യതയുള്ള അച്ഛനെക്കൊണ്ട് എനിക്കെന്തു കാര്യമാകുന്നു? ഇന്ദ്രസിംഹാസനത്തിൽ ഇരിക്കുവാൻ തക്ക യോഗ്യതയുള്ള അങ്ങയുടെ അച്ഛനെക്കൊണ്ട് എനിക്ക് എന്തു കാര്യമാകുന്നു. കൌസല്യാപുത്രനായ അങ്ങു എവിടെയെല്ലാം പ്രദേശങ്ങളിൽ വസിക്കുന്നുവോ ആ ദേശങ്ങളും നഗരങ്ങളായാലും പർവ്വതങ്ങളായാലും എനിക്ക ക്രീഡാഭൂമിയാകുന്നു. സത്യം. ആ പ്രദേശങ്ങളെ ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. അതുകളെക്കുറിച്ചു ഞാൻ സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അതുകൊണ്ട് അങ്ങു എവിടെ പോകുന്നതായാലും ഞാൻ ഒരുമിച്ചു പോരാതിരിക്കയില്ല എന്നിപ്രകാരം സീത ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ആദായേവ കുശോദരീ കുചതടീഭാരേണ നമ്രാ പുനഃ
കേളീചംക്രമണം ച നൈവ സഹതേ ക്രീഡാവിധൌ താമ്യതി
സ്രോതഃകാനനഗത്തനിർത്തരഗിരിപ്രായാനപൂർവ്വൻ ഇമാൻ
ഭ്രഭാഗാനയി ഭീരു ഭൈരവമൃഗാൻ വൈദേഹി യായാഃ കഥം. 247

വ്യാ— (അയി ഭീരു വൈദേഹി) അല്ലയോ ഭീരുവായുള്ളോവേ വൈദേഹി (ആദൌ ഏവ) സ്വതവേതന്നെ (കുശോദരീ) നീ കുശോദരിയാകുന്ന (പുനഃ) പിന്നെ (കുചതടീഭാരേണ) സ്തനതടത്തിന്റെ ഭാരം കൊണ്ടു (നമ്രാ) താഴ്ന്നവളാകുന്ന (കേളീചംക്രമണം ച) ക്രീഡാസഞ്ചാരത്തേയും (നൈവ സഹതേ) സഹിക്കുന്നില്ല (ക്രീഡാവിധൌ) കളിക്കുന്ന സമയത്തിങ്കൽ (താമ്യതി) തളരുന്ന (സ്രോതഃകാനനഗത്തനിർത്തരഗിരിപ്രായാൻ) മിക്കവാറും നദികളോടും കാടുകളോടും കുഴികളോടും ചോലകളോടും പർവ്വതങ്ങളോടും കൂടിയതും (ഭൈരവമൃഗാൻ) ഭയങ്കരസത്വങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ (അപൂർവ്വാൻ) അപരിചിതങ്ങളായ (ഇമാൻ ഭ്രഭാഗാൻ) ഈ ഭ്രപ്രദേശങ്ങളെ (കഥം യായാഃ) നീ എങ്ങിനെ യാനംചെയ്യും?

സാ— അല്ലയോ ഭീരുവായുള്ളവളേ ജാനകി! നീ സ്വതവേതന്നെ കുശോദരിയാകുന്നു. പിന്നെ സ്തനഭാരംകൊണ്ടു ഏറ്റവും താഴ്ന്നവളാകുന്നു. ക്രീഡാസഞ്ചാരത്തിന്നുതന്നെ ശക്തയല്ല. കളിക്കുമ്പോൾ തളരുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ള നീ മിക്കവാറും നദികളോടും, കാടുകളോടും, കുഴികളോടും, ചോലകളോടും, പർവ്വതങ്ങളോടും ഭയങ്കരസത്വങ്ങളോടുംകൂടിയ കാട്ടിൽ എങ്ങിനെ സഞ്ചരിക്കും. എന്നിങ്ങിനെ ശ്രീരാമൻ സീതയോടു പിന്നേയും പറഞ്ഞു.

അത്രാന്തരേ പരുഷരോഷവിഘൂർണ്ണിതാക്ഷം
ജ്യാഘോഷപോഷബധിരീകൃതസർവ്വലോകം
ആന്ദോളിതൈകവിശിഖം ധൃതമാപതന്ത-
മൈക്ഷിഷ്ട ലക്ഷ്മണമനുദ്ധതപൌരവീരം. 248

വ്യാ— (അത്രാന്തരേ) ഈ സമയത്തിങ്കൽ (പരുഷരോഷവിഘൂർണ്ണിതാക്ഷം) കഠിനമായ കോപം ഹേതുവായിട്ടു ചുഴറുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും (ജ്യാഘോഷപോഷബധിരീകൃതസർവ്വലോകം) ധനുർഘ്വാനത്തിന്റെ വർദ്ധനകൊണ്ടു ചെവികേൾക്കുവാൻ വഹിയാതാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട സർവ്വലോകങ്ങളോടുകൂടിയവനും (ആന്ദോളിതൈകവിശിഖം) കരശരത്തെ ഇളക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും (അനുദ്ധതപൌരവീരം) പിന്നാലെ കൂടുന്ന പൌരപ്രധാനികളോടുകൂടിയവനും (ധൃതം ആപതന്തം) വേഗത്തിൽ വരുന്നവനുമായ (ലക്ഷ്മണം) ലക്ഷ്മണനെ (ഐക്ഷിഷ്ട) കണ്ടു.

സാ— ഈ സമയത്തിങ്കൽ ശ്രീരാമൻ കഠിനമായ രോഷംകൊണ്ടു ഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും, ആക്ഷം പൊഴികേൾപ്പാൻ വഹിയാത്തവിധത്തിൽ പെരുങ്ങാണൊലിഘോഷത്തെ ചെയ്യുന്നവനും, കരുശരത്തെ കയ്യിലെടുത്തു ഇളക്കുന്നവനും, പിന്നാലെ ഓടിവരുന്ന അനേകം പൌരപ്രധാനികളോടുകൂടിയവനും, വേഗത്തിൽ നേരിട്ടു ഓടിവരുന്നവനുമായ ലക്ഷ്മണനെ കണ്ടു.

തതസ്തം രാഘവോ ദൃഷ്ട്വാ ലക്ഷ്മണം രക്തലോചനം
വാരയാമാസ ധർമ്മജ്ഞോ ധർമ്മവാഗ്ഭിർമ്മഹാമനാഃ. 249

വ്യാ— (തതഃ) അനന്തരം (മഹാമനാഃ) ഏറ്റവും ബുദ്ധിമാനും (ധർമ്മജ്ഞഃ) ധർമ്മങ്ങളെ അറിയുന്നവനുമായ (രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (രക്തലോചനം) ചുകന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ (തം ലക്ഷ്മണം) ആ ലക്ഷ്മണനെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ടു (ധർമ്മവാഗ്ഭിഃ) ധർമ്മവാക്കുകളെക്കൊണ്ടു (വാരയാമാസ) തടുത്തു.

സാ— അതിന്നുശേഷം ഏറ്റവും ബുദ്ധിമാനും ധർമ്മശാസ്ത്രത്തെ അറിയുന്നവനുമായ ശ്രീരാമൻ, കോപിച്ച കണ്ണുകളെ ചുവപ്പിച്ചുകൊണ്ടു വരുന്ന ലക്ഷ്മണനെ കണ്ടിട്ടു ധർമ്മോപദേശങ്ങളെക്കൊണ്ടു തടുത്തു.

വിരമ വിരമ രോഷാൽ കുത്ര തേ ബദ്ധലക്ഷഃ
പിതരി പതതു വാസൌ ജാല്മ കിം വാ ജനന്യാം
ഇതി നിയമിതമന്യുഃ കല്പിതോ രാഘവേണാ
സചിവമപി വനായാനായോത്സുകോ ലക്ഷ്മണോഭ്രൽ. 250

വ്യാ—(ഹേ ജാല്മ) അല്ലയോ കഥയില്ലാത്തവനെ(രോഷാൽ) കോപത്തിൽനിന്നു (വിരമ വിരമ) വിരമിച്ചാലും വിരമിച്ചാലും (തേ)നിന്റെ (അസൌ) ഈ ശരം (കുത്ര ബദ്ധലക്ഷഃ) ആരെ ലക്ഷ്യമാക്കിത്തൊടുത്തതാകുന്നു (പിതരി) അച്ഛനിൽ (പതതു വാ) പതിക്കുവാനോ (കിം വാ ജനന്യാം പതതു) അഥവാ അമ്മയിൽ പതിക്കുവാനോ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (രാഘവേണ) ശ്രീരാമനാൽ (നിയമിതമന്യുഃ) ശമിപ്പിക്കപ്പെട്ട കോപത്തോടുകൂടിയവനാക്കി (കല്പിതഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട (ലക്ഷ്മണഃ) ലക്ഷ്മണൻ (സചിവം അപി) താനും (വനായാനായ) കാട്ടിലേക്കു പോകുവാനായിക്കൊണ്ടു (ഉത്സുകഃ) ഉത്സാഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (അഭ്രൽ) ഭവിച്ചു.

സാ— അല്ലയോ അവിവേകിയായുള്ളവനെ! ലക്ഷ്മണാ കോപിക്കാതിരിക്കുക. കോപിക്കാതിരിക്കുക. നീ ഈ ശരം തൊടുത്തിരിക്കുന്നത് ആരെ ലക്ഷ്യമാക്കിയിട്ടാകുന്നു. അച്ഛനേയോ അമ്മയേയോ! കഷ്ടം കഷ്ടം. ലക്ഷ്മണാ! മാതാപിതാക്കന്മാർ എന്തുതന്നെ പറഞ്ഞാലും പ്രവർത്തിച്ചാ

ലും നാം അനുഭവിക്കേണ്ടിവരുമല്ലയോ. അതുകൊണ്ടു ഒരിക്കലും കോപിക്കരുത്. ഞാൻ അച്ഛന്റെ കല്പനയെ അനുസരിച്ചു വനപ്രദേശത്തിലേക്കു പോകുന്നു. സീതയും എന്റെ കൂടെ വരുന്നുണ്ട്. നീ അച്ഛനെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടു ഇവിടെ താമസിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരമുള്ള ശ്രീരാമന്റെ ധർമ്മോപദേശങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രശാന്തനായ ലക്ഷ്മണൻ "അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠാ! ഞാൻ അങ്ങയെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. അങ്ങയെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടു ഞാനും വനത്തിലേക്കു പോരുന്നുണ്ട്. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ലക്ഷ്മണനും വനത്തിലേക്കു പോകുവാൻ ഉദ്യുക്തനായി.

രുദ്ധാപി യാന്തമനുഗച്ഛതി മൈഥിലീ മാം
വത്സോ ജഹാതി ന കദാചന ലക്ഷ്മണോപി
ഇത്യേതയോരനുഗതിം പരിബോധ്യ ഗന്തും
ഭ്രയോപി ഭ്രുപഭവനം പ്രവിവേശ രാമഃ. 251

വ്യാ— (മൈഥിലീ) സീതാ (രുദ്ധാ അപി) തടുക്കപ്പെട്ടവളാണ് എങ്കിലും (യാന്തം മാം) പോകുന്നവനായ എന്നെ (അനുഗച്ഛതി) അനുഗമിക്കുന്ന (വത്സഃ ലക്ഷ്മണഃ അപി) ബാലനായ ലക്ഷ്മണനും (കദാചന) ഒരിക്കലും (ന ജഹാതി) ഉപേക്ഷിക്കുന്നില്ല. (ഇതി ഏതയോഃ) ഇപ്രകാരമുള്ള ഇവരുടെ (അനുഗതിം) അനുയായനത്തെ (പ്രതിബോധ്യ) അറിയിച്ചിട്ട് (ഗന്തും) പോകുവാനായിക്കൊണ്ട് (രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (ഭ്രയഃ അപി) പിന്നേയും (ഭ്രുപഭവനം) രാജഭവനത്തെ (പ്രവിവേശ) പ്രവേശിച്ചു.

സാ— സീത എത്രതന്നെ തടുത്തിട്ടും വനത്തിലേക്കു പോകുന്നവനായ എന്റെ പിന്നാലെ പോരുന്നു. ബാലനായ ലക്ഷ്മണനും എന്തുതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടും എന്നെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നില്ല. ഇപ്രകാരമുള്ള ഇവരുടെ അനുഗമനത്തെ അച്ഛനെ അറിയിച്ചല്ലാതെ പോകുന്നതു ഉചിതമല്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ചു ശ്രീരാമൻ പിന്നേയും രാജഭവനത്തെ പ്രവേശിച്ചു.

ഗന്തും വിനിശ്ചിതമതൌ വനമഗ്രജാതേ
ശാന്തോഥ തേന വിപിനം സഹ ഗന്തുകാമഃ
സൌമിത്രിരേത്യ ജനനീമനമൽ സുമിത്രാം
സാച്യശ്രുപൂർണ്ണനയനാ വചനം ബഭാഷേ. 252

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (സൌമിത്രിഃ) ലക്ഷ്മണൻ (അഗ്രജാതേ) ജ്യേഷ്ഠൻ (വനം) കാട്ടിലേയ്ക്കു (ഗന്തും) പോകുവാനായിക്കൊണ്ടു (വിനിശ്ചിതമതൌ) നിശ്ചിതചിത്തനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (ശാന്തഃ)

ശാന്തനായിട്ട് (തേന സഹ) അദ്ദേഹത്തോടുകൂടെ (വിപിനം) കാട്ടിലേക്ക (ഗന്തുകാമഃ) പോകുവാനിച്ഛയോടുകൂടെ (ജനനീം സുമിത്രാം ഏത്യ) മാതാവായ സുമിത്രയെ പ്രാപിച്ചിട്ട് (അനമൽ) നമസ്കരിച്ചു. (സാ അപി) അവളും (അശ്രുപൂർണ്ണനയനാ) കണ്ണിൽ വെള്ളംനിറച്ചുകൊണ്ടു (വചനം) വാക്കിയെ (ബഭാഷേ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ലക്ഷ്മണൻ, ജ്യേഷ്ഠനായ ശ്രീരാമൻ കാട്ടിലേക്ക പോകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചപ്പോൾ താനും ശാന്തസ്വഭാവത്തോടെ അദ്ദേഹമൊരുമിച്ചു പോകുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു മാതാവിന്റെ അടുക്കൽ ചെന്ന് അല്ലയോ അംബേ! ജ്യേഷ്ഠൻ ജ്യേഷ്ഠത്തിയോടൊന്നിച്ചു വനത്തിലേക്ക പോകുന്നു. ഞാനും അവരെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടു വനത്തിലേക്ക പോകുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. എനിക്ക പോകുവാനനുവാദം നല്കിയാലും എന്നിങ്ങനെ പറഞ്ഞു മന്ത്രിസ്കരിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ സുമിത്രയും ദുഃഖം ഹേതുവായിട്ട കണ്ണിൽ വെള്ളം നിറച്ചുകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണനോട്ട പറഞ്ഞു.

രാമം ദശരഥം വിദ്ധി മാം വിദ്ധി ജനകാത്മജാം
അയോദ്ധ്യാമടവീം വിദ്ധി ഗച്ഛ താത യഥാസുഖം. 253

വ്യാ—(ഹേ താത ത്വം രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) അല്ലയോ വത്സ! നീ രാമനെയും ദശരഥനേയും അറിഞ്ഞാലും. (മാം വിദ്ധി ജനകാത്മജാം) എന്നെയും ജനകാത്മജയേയും അറിഞ്ഞാലും. (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയേയും അടവിയേയും അറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം പോയാലും.

സാ—വനത്തിലേക്ക പോകുവാൻ കരുങ്ങിയിരിക്കുന്ന രാമന്റെ പിന്നാലെ പോകുവാനിച്ഛിച്ച ലക്ഷ്മണൻ സുമിത്രയുടെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു നമസ്കരിച്ചു തനിക്ക പോകുവാനനുവാദംചോദിച്ച സമയത്തിങ്കൽ പാതിവ്രത്യശക്തികൊണ്ടു ഭവിഷ്യദ്വർത്തമാനങ്ങളെ അറിയുവാൻ സമർത്ഥയും ബുദ്ധിശാലിനിയും കൃത്യാകൃത്യവിചാരത്തിൽ സാമർത്ഥ്യമുള്ളവളുമായ സുമിത്ര ലക്ഷ്മണനോട്ട താല്ക്കാലികങ്ങളും ഭവിഷ്യത്തുകളുമായ എല്ലാ അവസ്ഥകളേയും ആലോചിച്ചുകൊണ്ട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു—

അല്ലയോ ബാലനായുള്ളവനെ ലക്ഷ്മണാ! നീ ജ്യേഷ്ഠനോടുകൂടെ വനത്തിലേക്ക പോകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു എങ്കിൽ സർവ്വാഭീഷ്ടങ്ങളേയും ദാനംചെയ്യു എല്ലാ സമയത്തും ലാളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മാതാപിതാക്കന്മാരോടുകൂടെ അനേകം സുഖസാധനങ്ങളോടുകൂടിയ അയോദ്ധ്യയിൽ താമസിക്കുന്നതോ ഭ്രാതാവായ രാമനോടും ഭ്രാതൃപത്നിയായ സീതയോടുംകൂടെ

സിംഹവ്യാഘ്രാദി മൃഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദുസ്സഞ്ചരമായ വനത്തിങ്കൽ വാതാതപഹിമവർഷാദികളെ സഹിച്ചു താമസിക്കുന്നതോ സുഖമെന്നു നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു സുഖത്തിന്നുതക്കവണ്ണം പോയാലും.

2. വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ പുത്ര! (ത്വം) നീ (രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) രാമനെ ദശരഥനെന്നറിഞ്ഞാലും. (ജനകാത്മജാം) സീതയെ (മാം വിദ്ധി) ഞാൻ എന്നറിഞ്ഞാലും (അടവീം) വനപ്രദേശത്തെ (അയോദ്ധ്യാം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയെന്നറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം) സുഖംപോലെ (ഗച്ഛ) ഗമിച്ചാലും.

അല്ലയോ വത്സ! ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവായ രാമനെ സ്വന്തം പിതാവായ ദശരഥനെപ്പോലെ പിതൃഭക്തിയോടും ജനകരാജപുത്രിയായ സീതയെ സ്വന്തം അമ്മയായ എന്നെപ്പോലെ മാതൃഭക്തിയോടുംകൂടെ നീ അനുസരിക്കണം. അച്ഛന്റെയും അമ്മയുടേയും സാന്നിദ്ധ്യംകൊണ്ടും, നിത്യപരിചയംകൊണ്ടും വനപ്രദേശത്തെ അയോദ്ധ്യാരാജധാനിയെപ്പോലെ വിചാരിക്കണം. മാതാപിതാക്കന്മാരെയും അയോദ്ധ്യയേയും പിരിയുന്നതിൽ ദുഃഖിക്കരുത്. സുഖംപോലെ പോയാലും എന്നുവെച്ചാൽ മാതൃസന്നിധിയിലുള്ള വാസത്തേക്കാൾ രാമാനുഗമനം സുഖമായി നിനക്കു തോന്നുന്നതുകൊണ്ട് ഞാനതിന്നു യാതൊരപ്രിയവും പറയുന്നില്ല. ഏതുവിധമായാലും നിനക്കു സുഖമുണ്ടാകേണമെന്നുതന്നെയാണ് എന്റെ ആഗ്രഹം എന്നു സാരം.

3. വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ പുത്ര (ദശരഥം) ദശരഥനെ (രാമം) മൃതനെന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (മാം) എന്നെ (ജനകാത്മജാം) അച്ഛന്റെ പുത്രിയെന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (അയോദ്ധ്യാം) അയോദ്ധ്യയെ (അടവീം) വൻകാടുപോലെ (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം (ഗച്ഛ) പോയാലും.

അല്ലയോ വാത്സല്യഭാജനമായുള്ള പുത്രാ! നിങ്ങൾ വനത്തിലേക്കു പോയാൽ ആ ക്ഷണത്തിൽതന്നെ ദശരഥൻ പുത്രവിയോഗം ഹേതുവായിട്ടു മരിക്കുമെന്നും അദ്ദേഹം മരിച്ചാൽ എന്നെ എന്റെ പിതാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജധാനിയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുമെന്നും ധരിക്കണം. അയോദ്ധ്യാ രാജാവില്ലായ്കകൊണ്ടു രക്ഷകളൊന്നുമില്ലാതെ പുല്ലുകളും മരങ്ങളും വള്ളികളും നിറഞ്ഞ വനപ്രദേശംപോലെയാകുമെന്നും ധരിക്കണം. അതുകൊണ്ടു നീ നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു സുഖംപോലെ പോയാലും.

4. വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ പുത്ര (രാമം) രാമനെ (ദശരഥം) പത്തുദിക്കിലും രഥത്തോടുകൂടിയവനെന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാം) സീതയേ (മാം) മായ എന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (അടവീം) വനത്തെ (അയോദ്ധ്യാം) യുദ്ധംചെയ്വാൻ അശക്യാ എന്നു (വിദ്ധി) എറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം (ഗച്ഛ) പോയാലും.

സാ—അല്ലയോ പുത്ര! ദേവകാര്യാർത്ഥം സപുത്രപത്നെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന രാമനെ സർവ്വവ്യാപി എന്നും സീതയേ മായ എന്നും അറിഞ്ഞാലും. നീ അവരുടെ ഒരുമിച്ചു പോയാൽ ഇടക്ക് അവരെ കണ്ടില്ലെന്നു വരും. അപ്പോൾ അസഹായനായ നിന്നെ വല്ല ശത്രുഭയവും നേരിട്ടാൽ വനപ്രദേശം യുദ്ധംചെയ്വാൻകൂടി അശക്യയാണെന്നറിയണം. ഇതെല്ലാം ആലോചിച്ചു സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം പോയാലും.

5. വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ പുത്ര (രാമം) രാമനെ (ദശരഥം) പക്ഷിരഥനായ വിഷ്ണു എന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാം) ജനകരാജപുത്രിയായ സീതയെ (മാം) ലക്ഷ്മീഭഗവതി എന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും. (അയോദ്ധ്യാം) അയോദ്ധ്യയെ (അടവീം) അടവി എന്നു (വിദ്ധി) അറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം) സുഖംപോലെ (ഗച്ഛ) പോയാലും.

സാ—അല്ലയോ വിചാരജ്ഞാനമുള്ളവനായ പുത്ര! നീ കൌസല്യാഗർഭത്തിലവതരിച്ച മനോഹരനായ ഈ രാമനെ ദേവകാര്യത്തിന്നുവേണ്ടി അവതരിച്ച ഗരുഡധ്വജനായ വിഷ്ണു എന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ജനകരാജപുത്രിയായ സീതയെ സാക്ഷാൽ ലക്ഷ്മീഭഗവതി എന്നും അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഈ അയോദ്ധ്യയെ അഖിലതപസ്വിജനസേവനീയയാകയാൽ തപോവനമായിട്ടുതന്നെ അറിഞ്ഞാലും. ഇപ്രകാരമെല്ലാം വിചാരിച്ചു സുഖംപോലെ പോയാലും.

6. വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ പൂജ്യനായുള്ളവനെ (രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) രാമനേയും ദശരഥനേയും സൂരിച്ചാലും (മാം ജനകാത്മജാം വിദ്ധി) എന്നെയും ജകാത്മജയേയും സൂരിച്ചാലും (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയേയും അടവിയേയും സൂരിച്ചാലും (യഥാസുഖം ഗച്ഛ) ഇഷ്ടംപോലെ പോയാലും.

സാ—അല്ലയോ യോഗ്യനായ പുത്ര! നീ ഈവണ്ണമെല്ലാമിരിക്കുന്ന രാമനെയും സപിതാവായ ദശരഥനേയും എല്ലായ്പോഴും ഭക്തിയോടുകൂടെ സൂരിച്ചാലും. നിന്റെ മാതാവായ എന്നെയും ജ്യേഷ്ഠപത്നിയായ സീതയേയും സൂരിച്ചാലും. അയോദ്ധ്യാവാസികളായ ബന്ധുക്കളെയും പ

രദൈവതത്തെയും കൂടിക്കലും മറക്കരുത്. അപ്രകാരംതന്നെ അതിഭയങ്കരങ്ങളായ ദുഷ്ടമൃഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടുള്ളതും പലതരം ആപത്തുകൾക്കു കാരണഭൂതവുമായ വനപ്രദേശത്തെ നല്ലവണ്ണം ഓർമ്മവെച്ചാലും. സുഖംപോലെ പോയാലും.

7. വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ താത! (രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) രാമനെ ദശരഥനെപ്പോലെ അറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാം മാം വിദ്ധി) സീതയെ എന്നെപ്പോലെ അറിഞ്ഞാലും (അടവീം അയോദ്ധ്യാം വിദ്ധി) അടവിയെ അയോദ്ധ്യയെപ്പോലെ അറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം പോയാലും.

സാ—ദശരഥൻ ഭാര്യയുടെ വാക്കുകേട്ട് ആപത്തിൽപെട്ടതുപോലെ രാമനും ഭാര്യയുടെ വാക്കുകേട്ട് ആപത്തിന്നു പാത്രമാകുമെന്നു ധരിച്ചാലും. (ഇതുകൊണ്ട് പഞ്ചവടീവാസം കനകമൃഗാഹരണത്തിന്നുള്ള യാത്ര മുതലായ അനർത്ഥങ്ങളെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.) ഞാൻ നിന്നോടു രാമന്റെ പിന്നാലെ പോകുവാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നതുപോലെ സീതയും നിന്നെ രാമന്റെ പിന്നാലെ പോകുവാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കും എന്നറിഞ്ഞാലും. (ഇതുകൊണ്ട് പൊന്മാനിന്റെ പിന്നാലെ പോയ രാമന്റെ പിന്നാലെ നീ പോയാൽ ദുഷ്ടനായ രാവണൻ സീതയെ അപഹരിക്കുമെന്നു സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.) നിങ്ങൾ സുഖവാസത്തിന്ന് ആദ്യം സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്ന വനപ്രദേശത്തെ അയോദ്ധ്യയെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകുംപോലെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടിവരുമെന്നറിഞ്ഞാലും. (ഇതുകൊണ്ട് ഗോദാവരീതീരത്തിൽനിന്നു കിഷ്കിന്ധ മുതലായ അന്യപ്രദേശങ്ങളിലേക്കു പോകുന്നതിനെ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.) മേലിൽ ഉണ്ടാകുവാൻപോകുന്ന കാര്യങ്ങൾ ഉത്തരോത്തരം ആപല്ലക്ഷണങ്ങളാണെന്നറിഞ്ഞു സുഖംപോലെ പോയാലും.

8. വ്യാ—(ഹേ താത ത്വം രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) അല്ലയോ താത നീ രാമനെ ദശരഥനെന്നറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാം മാം വിദ്ധി) ജനകാത്മജയെ ഞാനെന്നറിഞ്ഞാലും (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയെ അടവി എന്നറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം പോയാലും.

സാ— പുത്രാ! നീ ഈ രാമനെ ദശരഥനെപോലെ പോകുവാൻ സാധിക്കാത്ത അനേകം ഭിക്ഷകളിൽ പോകുന്നവനെന്നറിഞ്ഞാലും (ഇതുകൊണ്ടു സമുദ്രതരണം ലങ്കാഗമനം മുതലായവ സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു) ജനകപുത്രിയായ സീതയെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരാകുന്ന നിങ്ങളിരുവ

രുടേയും വിയോഗത്താൽ എന്നെപ്പോലെ ദുഃഖിച്ചിരിക്കേണ്ടിവരുന്നവളായിട്ടു അറിഞ്ഞാലും (ഇതിൽ സീതയുടെ വിയോഗാനന്തരമുള്ള അവസ്ഥയെ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു) അതിദുർഗ്ഗമമായ വനഭൂമിയെ ജനനംമുതല്ക്കു പരിചയമുള്ള ജനങ്ങളെപോലെ അതിസ്നിഗ്ധമായ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന പക്ഷിജാതികളാൽ നിബിഡമാണെന്നറിഞ്ഞാലും (ഇതിൽ ജടായുദർശനം സുഗ്രീവസഖ്യം ഹനുമൽസന്ദേശം മുതലായവ സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.) ഇങ്ങിനെയുള്ള അപൂർവ്വാവസ്ഥകളെ ആശ്ചര്യമായും വണ്ണം കാണുവാനുള്ള സാമർത്ഥ്യം നിനക്കുണ്ടാവുകകൊണ്ടു സുഖത്തിനുതക്കവണ്ണം പോയാലും.

9. വ്യാ— (ഹേ താത തം) അല്ലയോ മകനേ നീ (രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) രാമനെ ദശരഥനെപ്പോലെ അറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാമാം വിദ്ധി) ജനകാത്മജയെ ഞാനെന്നപോലെ അറിഞ്ഞാലും (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയെ അടവി എന്നറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിനു തക്കവണ്ണം ഗമിച്ചാലും.

സാ— അല്ലയോ പുത്ര! രാമനെ ദശരഥനെപ്പോലെ ദേവാരികളെ നിഗ്രഹിച്ചു വിമാനത്തിൽകൂടെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു വരുന്നവനായിട്ടറിഞ്ഞാലും. (ഇതുകൊണ്ട് രാവണാദികളുടെ വധം സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു) ദൂരദേശത്തിൽപെട്ട ദുർജ്ജനങ്ങളാൽ സ്പർശിക്കപ്പെട്ടവളായ സീതയെ ഞാനെന്നപോലെ നിർദ്ദോഷയായിട്ടും പാതിവ്രത്യശുദ്ധിയോടുകൂടിയവളായിട്ടു മറിഞ്ഞാലും (ഇതുകൊണ്ട് സീതയുടെ അഗ്നിപ്രവേശാദികളെ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു) അയോദ്ധ്യയെ വനപ്രദേശമെന്നപോലെ പലവിധം വാനരന്മാരാലും രാക്ഷസന്മാരാലും പരിവൃതയായി ഭവിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. ഇങ്ങിനെ ധരിച്ചു സുഖത്തിനു തക്കവണ്ണം ഗമിച്ചാലും.

10. വ്യാ— (ഹേ താത തപം രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) അല്ലയോ വത്സല! നീ രാമനെ ദശരഥനെപോലെ അറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാമാം വിദ്ധി) ജനകാത്മജയെ ഞാനെന്നപോലെ അറിഞ്ഞാലും (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയെ അടവി എന്നറിഞ്ഞാലും (യഥാസുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിനുതക്കവണ്ണം ഗമിച്ചാലും.

സാ— പുത്ര ഇപ്പോൾ അഭിഷേകം മുടങ്ങി വനത്തിലേക്കു പോകുന്ന ശ്രീരാമൻ ഇനി ഒരിക്കൽ സിംഹാസനാരൂഢനായി അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ട ഉത്തരകോസലാധിപനായിട്ടു സകല ലോകങ്ങളേയും രക്ഷിക്കുന്നതിൽ പാഗത്രുകനായി ഭവിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. സീതയെ ഒരു കാലത്തു ദുഃഖമെല്ലാമടങ്ങി തന്റെ ഭർത്താവിനോടുകൂടെ രമിച്ചു എല്ലാ

പ്പോലെ രണ്ടു പുത്രന്മാരോടുകൂടിയവളായിട്ടു ഭവിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. ഈ അയോദ്ധ്യയെ വനപ്രദേശത്തെ പോലെ അനേകം മുനിമണ്ഡലങ്ങളാൽ അലംകൃതമായി ഭവിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും (ഇതുകൊണ്ടു അഗസ്ത്യന്റെ ആഗമനം, അശ്വമേധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടുള്ള മുനികളുടെ ആഗമനം മുതലായവ സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.) ഇങ്ങിനെ ഉള്ള ഭാവിയായ സുഖങ്ങളെ ഓർത്തു സുഖമായി രാമനെ അനുഗമിച്ചാലും.

11. വ്യാ—(ഹേ താത തവം രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) അല്ലയോ താത! നീ രാമനെ ദശരഥനായിട്ടു അറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാം മാം വിദ്ധി) ജനകാത്മജയെ ഞാനായിട്ടു അറിഞ്ഞാലും (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയെ അടവിയായിട്ടു അറിഞ്ഞാലും (യഥാ സുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം പോയാലും.

സാ—ദശരഥൻ പുത്രന്മാരെഎന്നപോലെ രാമൻസോദരാദികളായ നിങ്ങളെയും ഉപേക്ഷിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. സീതയും എന്നെപ്പോലെ ഇപ്രകാരമുള്ള ദുഃഖം വരുന്ന സമയത്തും ഭവിഷ്യൽഫലങ്ങളെ ആലോചിച്ചു ഉദാസീനയായി ഭവിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. ഈ അയോദ്ധ്യാരാജധാനി രാമവിയോഗത്താൽ മഴുദയില്ലാത്തതായും ദുഃഖാന്ധകാരത്താൽ പരവശമായും ഭവിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. അതുകൊണ്ടു സുഖം പോലെ ഗമിച്ചാലും.

12. വ്യാ—(ഹേ താത! രാമം ദശരഥം വിദ്ധി) രാമനെ വിഷ്ണുവെന്നറിഞ്ഞാലും (ജനകാത്മജാം മാം വിദ്ധി) ജനകാത്മജയെ ലക്ഷ്മീഭഗവതി എന്നറിഞ്ഞാലും (അയോദ്ധ്യാം അടവീം വിദ്ധി) അയോദ്ധ്യയെ അടവിയെന്നറിഞ്ഞാലും (യഥാ സുഖം ഗച്ഛ) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം പോയാലും.

സാ—അല്ലയോ പുത്ര നീ സകലജഗന്മോഹനനും അതിമാനുഷപരാക്രമിയുമായ ഈ രാമനെ പക്ഷിവാഹനനായ വിഷ്ണുവെന്നു അറിഞ്ഞാലും. (ഇതു കൊണ്ടു വിഷ്ണുവിന്റെ അവതാരമായ ശ്രീരാമൻ ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യങ്ങളെല്ലാം സാധിച്ചു പിന്നെയും വിഷ്ണുരൂപത്തെതന്നെ പ്രാപിക്കുമെന്നു സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു) ജനകരാജാവിന്റെ യാഗശാലനിൽനിന്നുത്ഭവിച്ചവളായ സീത സാക്ഷാൽ ശ്രീഭഗവതിയുടെ അംശഭൂതയാകയാൽ ലക്ഷ്മീരൂപത്തെതന്നെ പ്രാപിക്കുമെന്നറിഞ്ഞാലും. അയോദ്ധ്യാരാമന്റെ പരമപ്രാപ്തിക്കുശേഷം കുശലവാദികളാലും കൂടി ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട കരുവലിയ വനമായി ഭവിക്കുമെന്നും അറിഞ്ഞാലും. ഇതെല്ലാമറിഞ്ഞു പരമാനന്ദസച്ചിദ്രൂപനും സകലലോകനിയന്താവുമായ മ

ഹവിഷ്ണുവിന്റെ അംശഭൂതനായും അഗ്രജതേവന പ്രാപ്തനായുമിരിക്കുന്ന രാമനെ അനുഗമിച്ചു സൽഗതിയെ പ്രാപിച്ചാലും.

ഗ—കൈകേയീ തു പിതുനിദേശമാചരേതി ത്രയാണാം വല്ക്കലാന്യുപാഹരൽ. 254

വ്യാ—(കൈകേയീ തു) കൈകേയിയാകട്ടെ (പിതുനിദേശം) അച്ഛന്റെ കല്പനയെ (ആചര ഇതി) ആചരിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് (ത്രയാണാം അപി) മൂന്നു പേർക്കും (വല്ക്കലാനി) മരവിരികളെ (ഉപാഹരൽ) കൊണ്ടുവന്നു.

സാ—ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാരും സീതയും വനവാസത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു പുറപ്പെട്ട നില്ക്കുന്ന സമയത്തു കൈകേയി അല്ലയോ രാമ! അച്ഛന്റെ കല്പനയെ ആചരിച്ചാലും. വനവാസത്തിന്നു പട്ടാംബരധാരണം ഉചിതമല്ല. വല്ക്കലത്തെ ധരിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു മൂന്നു പേർക്കും വല്ക്കലങ്ങളെ കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തു.

അഥ രഘുകുലനാഥോ മദ്ധ്യമാംബാനിയോഗാൽ
ഗ്രഹണവതി പരിധാനേ മംഗളാഢ്യേ യിരാശഃ
അധികുചതടവല്ഗജ്ജാനകീബാഷ്പസേകാ-
ദപഗതഖരഭാവം വല്ക്കലം പര്യധത്ത. 255

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രഘുകുലനാഥഃ) ശ്രീരാമൻ (മദ്ധ്യമാംബാനിയോഗാൽ) മദ്ധ്യമമാതാവിന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട് (മംഗളാഢ്യേ) മംഗളകർമ്മത്തിന്നു ഉചിതവും (ഗ്രഹണവതി) മാട്ട്വാടി ഗ്രഹണങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ (പരിധാനേ) ഉടുക്കുന്നവസ്ത്രത്തിൽ (യിരാശഃ) ആഗ്രഹത്തോടുകൂടാതെ (അധികുചതടവൽഗജ്ജാനകീബാഷ്പസേകാൽ) കുചതടത്തിൽ വീഴുന്നതായ ജാനകിയുടെ കണ്ണുനീരുകളെക്കൊണ്ടുള്ള സേചനം ഹേതുവായിട്ട് (അപഗതഖരഭാവം) പോയിരിക്കുന്ന ഖരഭാവത്തോടുകൂടിയ (വല്ക്കലം) മരവിരിയെ (പര്യധത്ത) ധരിച്ചു.

സാ—അനന്തരം ശ്രീരാമൻ മദ്ധ്യമമാതാവായ കൈകേയിയുടെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു പട്ടാഭിഷേകത്തിന്നു വേണ്ടി ധരിച്ചിട്ടുള്ളതും മാട്ട്വാടിഗ്രഹണങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ ഉടുത്തിട്ടുള്ള പട്ടാംബരത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു, കൈകേയി കൊണ്ടുവന്നു വെച്ചപ്പോൾ സീതയുടെ കഠിനസ്തനങ്ങളിൽ വീണു തെറിച്ച ബാഷ്പബിന്ദുക്കളെക്കൊണ്ടു നനഞ്ഞതുകൊണ്ടു തൽക്കാലം പരുപരുപ്പിന്നു അല്പം കുറവ് വന്നിട്ടുള്ളതുമായ മരവിരിയെ ധരിച്ചു.

ഗാ—അഥ താമേവ മാതുരാജ്ഞാം ശേഷാമിവ സാദരം വഹമാനോ രാഘവഃ സാന്തപവചനപ്രശാന്തസംഭ്രമേണ ഗൃഹീതഗഹനവത്തനൌപയികമംഗളകരണേന കനീയസാ ച കമനീയവല്ക്കലപരിഷ്ക്രിയമാണഗാത്രഃ കരസരസിജഗൃഹീതമഹിതകാമ്മുകഃ കൌണപകുലജീവനഗ്രസനകൃതമുഖനിശിതസായകസമ്പൂണ്ണതൂണീരഭാസുരഃ ചന്ത്രികയേവ ചന്ത്രമാഃ ജനകസുതയാനു ഗമ്യമാനഃ തദൈവ സാകേതതോ നിരഗാൽ.

വ്യാ - (അഥ) അനന്തരം (രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (മാതുഃ) അമ്മയുടെ (താം ആജ്ഞാം ഏവ) ആ കല്പനയെത്തന്നെ (ശേഷാം ഇവ) മാലയെപ്പോലെ (സാദരം) ആദരവോടുകൂടിം വണ്ണം (വഹമാനഃ) സ്വീകരിച്ചുവനായിട്ട് (സാന്തപവചനപ്രശാന്തസംഭ്രമേണ) സാമവാക്യംകൊണ്ടു ഏറ്റവും ശമിച്ചതായ പരിഭ്രമത്തോടുകൂടിയവനം (ഗൃഹീതഗഹനവത്തനൌപയികമംഗളകരണേന) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന വനവാസത്തിന്നുപയുക്തങ്ങളായ മംഗളപദാർത്ഥങ്ങളോടുകൂടിയവനം ആയ (കനീയസാ ച) അനുജനോടുംകൂടെ (കമനീയവല്ക്കലപരിഷ്ക്രിയമാണഗാത്രഃ) മനോഹരങ്ങളായ മരവിരികളെക്കൊണ്ടു അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനം (കരസരസിജഗൃഹീതമഹിതകാമ്മുകഃ) കരാരവിന്ദത്തിങ്കൽ ധരിക്കപ്പെട്ട ശ്രേഷ്ഠമായവില്ലോടുകൂടിയവനം (കൌണപകുലജീവനഗ്രസനകൃതമുഖനിശിതസായകസമ്പൂണ്ണതൂണീരഭാസുരഃ) രാക്ഷസസമൂഹത്തിന്റെ ജീവനഭക്ഷണത്തിന്നായിക്കൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട അഗ്രത്തോടുകൂടിയവയും തീക്ഷ്ണങ്ങളുമായ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറക്കപ്പെട്ട ആവനാഴികളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവനം (ചന്ത്രികയാ) നിലാവിനാൽ (ചന്ത്രമാഃ ഇവ) ചന്ദ്രൻ എന്നപോലെ (ജനകസുതയാ) സീതയാൽ (അനുഗമ്യമാനഃ) അനുഗമിക്കപ്പെടുന്നവനമായിട്ട (തദാ ഏവ) അപ്പോൾതന്നെ (സാകേതതഃ) അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു (നിരഗാൽ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—അനന്തരം ശ്രീരാമൻ അമ്മയുടെ ആ കല്പനയെ ദേവനിർമ്മാല്യമായ പൂമാലയെ എന്നപോലെ ആദരവോടുകൂടെ സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു, സാമവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിഭ്രമങ്ങളെ അശേഷം അകറ്റുകയാൽ വനവാസത്തിന്നുപയുക്തങ്ങളായ ഉപകരണങ്ങളെടുത്തുപുറപ്പെട്ട അനുജനോടുകൂടെ, കമനീയങ്ങളായ മരവിരികളെ ധരിച്ചു ശ്രേഷ്ഠമായ ശരാസനത്തെ കയ്യിലെടുത്തു രാക്ഷസകുലത്തെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കുവാൻ ഉതകുന്നവയും തീക്ഷ്ണങ്ങളായ അഗ്രങ്ങളോടുകൂടിയവയുമായ ശരങ്ങൾ നിറച്ചിരിക്കുന്ന ആവനാഴികളെ ധരിച്ചു, ചന്ത്രികയാൽ അനുഗമ്യമാനനായ

ചന്ദ്രനെപ്പോലെ സീതയാൽ അനുഗമിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു അപ്പോൾതന്നെ അയോദ്ധ്യയിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടു.

സദ്യഃ പുരീപരിസരേണ ശിരീഷമൃദ്വീ
സീതാ ജവാത്ത്രിചതുരാണി പദാനി ഗത്വാ
ഗന്തവ്യമദ്യ കിയദിത്യസകൃൽ ബ്രുവാണാ
രാമാശ്രുണാഃ കൃതവതീ പ്രഥമാവതാരം. 257

വ്യാ—(ശിരീഷമൃദ്വീ) നെന്മേനിവാകപ്പൂപോലെ മൃദുവായ മേനിയോടുകൂടിയ (സീതാ) സീത (സദ്യഃ) ഉടൻതന്നെ (പുരീപരിസരേണ) രാജധാനിയുടെ സമീപത്തിലൂടെ (ത്രിചതുരാണി പദാനി) മൂന്നുനാലടികളെ (ജവാൽ ഗത്വാ) വേഗത്തിൽ നടന്നിട്ട (അദ്യ) ഇന്ന് (കിയൽ) എത്രമാത്രം (ഗന്തവ്യം) നടക്കണം (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അസകൃൽ ബ്രുവാണാ) അനേകം പ്രാവശ്യം പറയുന്നവളായിട്ട (രാമാശ്രുണാഃ) ശ്രീരാമന്റെ കണ്ണുനീരിന്റെ (പ്രഥമാവതാരം) ആദ്യത്തെ പുറപ്പാടിനെ (കൃതവതീ) ചെയ്തു.

സാ—നെന്മേനിവാകപ്പൂവുപോലെ മാർദ്ദവമേറിയ ശരീരത്തോടുകൂടിയ സീത പുറപ്പെട്ട ഉടനെതന്നെ രാജധാനിയുടെ സമീപത്തിൽകൂടെ മൂന്നുനാലടിനടന്നപ്പോഴേയ്ക്കും അവശയായിട്ട "അല്ലയോ പ്രിയതമ! ഇന്ന് ഇനി എത്ര ദൂരം നടക്കണം" എന്നിങ്ങനെ പിന്നേയുംപിന്നേയും ചോദിച്ചിട്ട് ശ്രീരാമന്റെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു ആദ്യമായി കണ്ണുനീരിനെ പുറപ്പെടുവിച്ചു.

ഗ—രഥോപി ദശരഥാജ്ഞാപരതന്ത്രേണ സുമന്ത്രേണ ദ്വാരി സമാനീതഃ. 258

വ്യാ—(ദശരഥാജ്ഞാപരതന്ത്രേണ) ദശരഥന്റെ കല്പനക്കു അധീനനായിരിക്കുന്ന (സുമന്ത്രേണ) സുമന്ത്രനാൽ (രഥഃ അപി) തേരും (ദ്വാരി) ഗോപുരദ്വാരത്തിങ്കൽ (സമാനീതഃ) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടു.

സാ—ശ്രീരാമൻ അനുജനായിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്മണനോടും സീതാദേവിയോടുംകൂടെ വനത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ദശരഥൻ സുമന്ത്രനെ വിളിച്ചു അല്ലയോ സുമന്ത്രൻ! രാമനെ വനപ്രദേശത്തിലേക്കു തേരിൽ കയറ്റിക്കൊണ്ടുപോയാലുമെന്നിപ്രകാരം കല്പിക്കുകയാൽ സുമന്ത്രൻ ഗോപുരദ്വാരപ്രദേശത്തിങ്കൽ തേരു കൊണ്ടുവന്നു നിത്തി.

പ്രാരബ്ധയാത്രസ്യ രഘൂദ്വഹസ്യ
പ്രാഗേവ സീതാ രഥമാരുരോഹ
ആനീലരത്നം രഥമാരുരുക്ഷോ—
രഹ്നാം പ്രദോഷാഗ്രസരീ പ്രഭേവ. 259

വ്യാ—(സീതാ) സീത (പ്രാരബ്ധയാത്രസ്യ) പോകുവാനാരംഭിച്ചിരിക്കുന്ന (രഘൂദ്വഹസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (പ്രാക് ഏവ) മുമ്പേത്തന്നെ, (ആനീലരഥ്യം) ഹരിദ്വർണ്ണങ്ങളായ കുതിരകളോടുകൂടിയ (രഥം) തേരിലേക്ക (ആരുരുക്ഷോഃ) കയറുവാനാഗ്രഹത്തോടുകൂടിയ (അഹാം പ്രഭോഃ) സൂര്യന്റെ (അഗ്രസരീ) ആദ്യംപ്രസരിക്കുന്ന (പ്രഭാ ഇവ) ശോഭഎന്നപോലെ (രഥം) തേരിലേക്ക (ആരുരോഹ) കയറി.

സാ—പച്ചക്കുതിരകളെപ്പൂട്ടിയ തേരിൽ കയറുവാൻ ഭാവിക്കുന്ന ആദിത്യന്റെ പുരോഗാമിനിയായിരിക്കുന്ന ശോഭ മുമ്പിൽതേരിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോലെ, സീത, പോകുവാനാരംഭിക്കുന്ന രഘുനന്ദനന്റെ പുരോഗാമിനിയായിട്ട മുമ്പിൽ തേരിലേക്കുകയറി.

ഗ— അതക്കിതോപനതമഹാവിപദുദയേസംപ്ലവമാനധൈര്യാസ്സർവ്വേപി പ്രകൃതിപൌരജാനപദാഃ പ്രലാപമുഖരൈർമുഖൈസ്തമേവ യാന്തമനുയാന്തി സ്മ. 260

വ്യാ—(സർവ്വേ പ്രകൃതിപൌരജാനപദാഃ അപി) എല്ലാ മന്ത്രിമാരും പൌരന്മാരും ദേശവാസികളും (അതക്കിതോപനതമഹാവിപദുദയേ സംപ്ലവമാനധൈര്യാഃ) വിചാരിക്കാതെ ഉണ്ടായ വലുതായ ആപത്തിന്റെ പ്രാപ്തികൊണ്ട് ഏറ്റവും ചഞ്ചലമായ ധൈര്യത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട് (പ്രലാപമുഖരൈഃ) ആക്രന്ദനംകൊണ്ട് ശബ്ദായമാനമായ (മുഖൈഃ) മുഖങ്ങളോടുകൂടെ (യാന്തം തം ഏവ) പോകുന്ന അവനെത്തന്നെ (അനുയാന്തി സ്മ) അനുഗമിച്ചു.

സാ—അയോദ്ധ്യാവാസികളായ എല്ലാ മന്ത്രിമാരും പൌരന്മാരും ദേശവാസികളും വിചാരിക്കാതെ ഉണ്ടായ ശ്രീരാമവിരഹമാകുന്ന വലിയ ആപത്തുകൊണ്ട് ധൈര്യമില്ലാത്തവരായിട്ട ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട വനത്തിലേക്ക പോകുന്ന ശ്രീരാമചന്ദ്രന്റെ പിന്നാലെ പോയി.

ഗ— അഥ ദാശരഥിരഹമഹമികയാ സമൂച്ഛ്രിതമഹാജനൌഘദുരവഗാഹതയാ മന്ദായമാനസ്യന്ദനവേഗഃ സകലജനവിവേകകോകനദം മുകുളയൻ മോഹതമസാ തമസാതടോപാഗമച്ചിരമഗിരിതടമപി സഹസ്രധീയിതിഃ. 261

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദാശരഥിഃ) ശ്രീരാമൻ (അഹമഹമികയാ) ഞാൻമുമ്പിൽ ഞാൻമുമ്പിൽ എന്നുള്ള അഭിമാനത്തോടുകൂടെ (സമൂർച്ഛിതമഹാജനൌഘദുരവഗാഹതയാ) സമ്മിളിതമായജനസമൂഹത്താൽ ദുഷ്പ്രവേശമാകകൊണ്ട (മന്ദായമാനസ്യന്ദനവേഗഃ) സാവധാനമായരഥവേഗത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (മോഹതമസാ) മോഹാന്ധകാരം കൊണ്ട് (സ

കലജനവിവേകകോകനദം) സകലജനങ്ങളുടേയും കൃത്യാകൃതാജ്ഞാനമാന്ന ചെന്താമരപ്പൂവിനെ (മുകുളയൻ) സങ്കോചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു (തമസാതടം) തമസാനദീതീരത്തെ (ഉപാഗമൽ) പ്രാപിച്ചു. (സഹസ്രദീധിതിഃ) സൂര്യൻ (ചരമഗിരിതടം അപി) അസ്തമയപർവ്വതത്തിന്റെ സമീപത്തെയും പ്രാപിച്ചു.

സാ—അനന്തരം ശ്രീരാമൻ അഹംപൂർവ്വികയാ വന്നു ചേർന്ന ജനങ്ങളുടെ തിരക്കുകൊണ്ടു പ്രവേശമാർഗ്ഗമില്ലായ്ക ഹേതുവായിട്ടു സാവധാനത്തിൽ തേർനടത്തിക്കൊണ്ടും മോഹാ(മൂർച്ഛ)മാകുന്ന ഇരുട്ടുകൊണ്ടു സകലജനങ്ങളുടെയും കൃത്യജ്ഞാനമാകുന്ന ചെന്താമരപ്പൂവിനെ മറച്ചുകൊണ്ടും ആദിത്യൻ അസ്തമിക്കുന്നതോടുകൂടി തമസാനദീതീരത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ആവിഃപ്രലാപമടവീം ഭജതോ ജനസ്യ
കാകുത്സ്ഥപാദവിരഹാസഹമാനസസ്യ
ആസ്തീർണ്ണപർണ്ണശയനാന്യഭവൻ ഗൃഹാണി
മൂലസ്ഥലാനി തമസാതടഭൂരുഹാണാം. 262

വ്യാ—(ആവിഃപ്രലാപം) പുറപ്പെടുന്ന കരച്ചിലോടുകൂടുംവണ്ണം (അടവീം) കാടിനെ (ഭജതഃ) പ്രാപിക്കുന്നതും (കാകുത്സ്ഥപാദവിരഹാസഹമാനസസ്യ) ശ്രീരാമപാദങ്ങളുടെ വേർപാടിനെ സഹിക്കാൻവയ്യാത്ത മനസ്സോടുകൂടിയവരുമായ (ജനസ്യ) ജനസമൂഹത്തിന്നു (തമസാതടഭൂരുഹാണാം) തമസാതടത്തിലുള്ള വൃക്ഷങ്ങളുടെ (മൂലസ്ഥലാനി)മൂലപ്രദേശങ്ങൾ (ആസ്തീർണ്ണപർണ്ണശയനാനി) വിരിക്കപ്പെട്ടപർണ്ണശയ്യകളോടുകൂടിയ (ഗൃഹാണി) ഭവനങ്ങളായിട്ടു (അഭവൻ) ഭവിച്ചു.

സാ—ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചുകൊണ്ടു വനത്തിലേക്കു പോകുന്നവരും ശ്രീരാമന്റെ വേർപാടിനെ സഹിക്കാൻ വഹിയാത്ത മനസ്സോടുകൂടിയവരുമായ ജനങ്ങൾ തമസാനദീതീരത്തിൽ ധാരാളം ഇലകൾ കൊഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന വൃക്ഷച്ചുവട്ടിൽ കിടന്നു.

ഗ—തഞ്ച മഹാജനം നിശി നിദ്രായമാണം വിപ്രലഭ്യ ദഭ്രേതരദാക്ഷിണ്യശാലീ ദാശരഥിഃ താതാദേശനിയന്ത്രിതസുമന്ത്രസാരഥിനാ രഥേന ഗച്ഛന്നച്ഛിദുരസൗഹൃദേന നിഷാദരാജേന ഗുഹേനാധിഷ്ഠിതം ശൃംഗിവേരപുരമഭജത. 263

വ്യാ—(ദഭ്രേതരദാക്ഷിണ്യശാലീ) അത്യധികം ദാക്ഷിണ്യമുള്ള (ദാശരഥിഃ) ശ്രീരാമൻ (നിശി) രാത്രിയിൽ (നിദ്രായമാണം) ഉറങ്ങിക്കൊ

ണ്ടിരിക്കുന്നതായ (തം മഹാജനം) ആ ജനസമൂഹത്തെ (വിപ്രലഭ്യ) ചതിച്ചിട്ട (താതാദേശനിയന്ത്രിതസുമന്ത്രസാരഥിം) അച്ഛന്റെ കല്പനയാൽ പ്രേരിതനായ സുമന്ത്രനാകുന്ന സാരഥിയോടുകൂടിയ (രാഥേന) തേരിൽകൂടെ (ഗച്ഛൻ) പോകുന്നവനായിട്ട (അച്ഛിദ്രസൌഹൃദേന) ഏറ്റവും സ്നേഹത്തോടുകൂടിയവനും (നിഷാദരാജേന) കാട്ടാളരാജാവുമായ (ഗുഹേന) ഗുഹനാൽ (അധിഷ്ഠിതം) വസിക്കപ്പെടുന്നതായ (ശൃംഗിവേരപുരം) ശൃംഗിവേരമെന്ന രാജധാനിയെ (അഭജത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഏറ്റവും ദാക്ഷിണ്യശാലിയായ ശ്രീരാമൻ രാത്രി ഉറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ ജനസമൂഹത്തെ അറിയിക്കാതെ അച്ഛൻ കൊടുത്തയച്ചിട്ടുള്ളതും സുമന്ത്രനാകുന്ന സാരഥിയോടു കൂടിയതുമായ തേരിൽ കരേറി ഏറ്റവും സൌഹാർദ്ദമുള്ളവനും വ്യാധരാജനുമായ ഗുഹനാൽ ഭരിക്കപ്പെടുന്ന ശൃംഗിവേരമെന്ന രാജധാനിയെ പ്രാപിച്ചു.

ഗ—തത്ര ച വിരചിതജടാബന്ധസുരവിഗ്രഹോ നിജപദേ നിവാസയിതുകാമം ഗുഹം സമുചിതയാ വാചോയുക്ത്യാ സുമന്ത്രേണ സഹനിവർത്ത്യ തദുപനീതയാ നാവാ സമുത്തീര്യ ഭാഗീരഥീമവാചീമാശ്രമമലങ്കുർവ്വൻ ഭഗവതോ ഭരദ്വാജസ്യാശ്രമമശിശ്രിയൽ. 264

വ്യാ—(തത്ര ച) അവിടെ വെച്ചു (വിരചിതജടാബന്ധസുരവിഗ്രഹഃ) ചെയ്യപ്പെട്ടതായ ജടാധാരണം കൊണ്ടു മനോഹരശരീരനായിട്ട (നിജപദേ) തന്റെ സ്ഥാനത്തിൽ (നിവാസയിതുകാമം) താമസിപ്പിപ്പാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനായ (ഗുഹം) ഗുഹനെ (സുമന്ത്രേണ സഹ) സുമന്ത്രനോടുകൂടെ (സമുചിതയാ) ഏറ്റവും യോഗ്യമായ (വാചോയുക്ത്യാ) വാക്കിന്റെ യുക്തികൊണ്ടു (നിവർത്ത്യ) തിരിച്ചയച്ചിട്ട (തദുപനീതയാ) അവനാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതായ (നാവാ) തോണിയിലൂടെ (ഭാഗീരഥീം) ഗംഗയെ (സമുത്തീര്യ) കടന്നിട്ട (അവാചീം ആശാം) തെക്കേദിക്കിനെ (അലംകുർവ്വൻ) അലംകരിക്കുന്നവനായിട്ട (ഭഗവതഃ) ഭഗവാനായ (ഭരദ്വാജസ്യ) ഭരദ്വാജമഹർഷിയുടെ (ആശ്രമം) ആശ്രമത്തെ (അശിശ്രിയൽ) ആശ്രയിച്ചു.

സാ—അവിടെ വെച്ചു ജടധരിച്ചതിന്നു ശേഷം തന്റെ ഒരുമിച്ചു താമസിപ്പാൻ ആഗ്രഹമുള്ളവരായ ഗുഹനേയും സുമന്ത്രനേയും ഉചിതങ്ങളും യുക്തിയുക്തങ്ങളുമായ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു സമാധാനിപ്പിച്ചു മടക്കിയയച്ചതിന്നുശേഷം ഗുഹനീതമായിരിക്കുന്ന തോണിയിൽ കരേറി ഭാഗീരഥീനദിയെ കടന്നു തെക്കേദിക്കിലേക്കു തിരിച്ചു ഭരദ്വാജാശ്രമത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നു.

ഭരദ്വാജാശ്രമേ തത്ര വിശ്രാന്തസ്തേന പൂജിതഃ
ഭരദ്വാജോക്തമാർഗ്ഗേണ ചിത്രകൂടം ശനൈർയ്യയൌ. 265

വ്യാ—(തത്ര ഭരദ്വാജാശ്രമേ) ആ ഭരദ്വാജന്റെ ആശ്രമത്തിൽ വെച്ചു (തേന) അവനാൽ (പൂജിതഃ) പൂജിക്കപ്പെട്ടവനായി (വിശ്രാന്തഃ) ക്ഷീണം തീർത്തവനായിട്ടു (ഭരദ്വാജോക്തമാർഗ്ഗേണ) ഭരദ്വാജനാൽ പറയപ്പെട്ടവഴിയിൽ കൂടെ (ശനൈഃ) പതുക്കെ (ചിത്രകൂടം) ചിത്രകൂടപർവ്വതത്തെ (യയൌ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ആ ഭരദ്വാജാശ്രമത്തിൽ വെച്ചു ഭരദ്വാജദത്തങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഉപചാരങ്ങളെയും(മെതിയടികളേയും) സ്വീകരിച്ചു മാർഗ്ഗശ്രമം തീർത്തു ഭരദ്വാജോപദിഷ്ടമായ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പോയി ചിത്രകൂടപർവ്വതത്തെ പ്രാപിച്ചു.

അനുജരചിതപർണ്ണാഗാരഹൃദ്യാസു മാദ്യൽ-
പരഭൃതഗളചഞ്ചൽപഞ്ചമൈരഞ്ചിതാസു
ജനകദുഹിതൃയോഗാജ്ജാതസാകേതസൌഖ്യഃ
ചിരമരമത രാമശ്ചിത്രകൂടസ്ഥലീഷു. 266

വ്യാ—(അനുജരചിതപർണ്ണാഗാരഹൃദ്യാസു) അനുജനാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട പർണ്ണശാലകൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളും (മാദ്യൽപരഭൃതഗളചഞ്ചൽ പഞ്ചമൈഃ) മത്തകോകിലങ്ങളുടെ കണ്ഠത്തിൽനിന്നു പറപ്പെടുന്ന പഞ്ചമസ്വരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അഞ്ചിതാസു) മനോഹരങ്ങളുമായ (ചിത്രകൂടസ്ഥലീഷു) ചികൂടപ്രദേശങ്ങളിൽ (രാമഃ) രാമൻ (ജനകദുഹിതൃയോഗാൽ)സീതയുടെ സാമീപ്യംഹേതുവായിട്ടു (ജാതസാകേതസൌഖ്യഃ) ഉണ്ടായ അയോദ്ധ്യയിലുള്ളസുഖത്തോടുകൂടെ (ചിരം) വളരെക്കാലം (അരമത) ക്രീസിച്ചു.

സാ—ലക്ഷ്മണനിർമ്മിതമായ പർണ്ണശാലകൊണ്ടു മനസ്സന്തോഷത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവയും മത്തങ്ങളായ കോകിലങ്ങളുടെ കണ്ഠത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന പഞ്ചമസ്വരങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളുമായ ചിത്രകൂടപ്രദേശങ്ങളിൽ ശ്രീരാമൻ സീത സമീപത്തിലുള്ളതുകൊണ്ടു അയോദ്ധ്യാവാസത്തോടുതുല്യമായ സൌഖ്യത്തോടുകൂടെ വളരെക്കാലം താമസിച്ചു.

ഗ—ദശരഥസ്തു അനധിഗതരാമഗതീനാം പുനരപി പുരമേവോപസേദുഷാം ജനാനാമാക്രന്ദേന ദ്വിഗുണിതാമനസ്യസ്തമേവ പ്രിയതനയമനുശോചമനുശോച മവിദിതവിഹിതസുതനിധനജന്യമന്യുവേഗകലുഷേണ കരണമുനിനാവിതീർണ്ണഞ്ച സുതവിരഹശോകമൃത്യുസമ്പാതലക്ഷണമാത്മനശ്ശാപമനുസ്മാരമനുസ്മാരമസ്പഷ്ടവർണ്ണയാ ഗിരാ രാമരാമേതി പ്രലപന്നദൃഷ്ടദുഃഖഭാരോ ദിഷ്ടാന്തമേവ പ്രത്യപദ്യത. 267

വ്യാ—(ദശരഥഃ തു) ദശരഥനാകട്ടെ (അനധിഗതരാമഗതീനാം) അജ്ഞാതമായ രാമഗമനത്തോടുകൂടിയവരും (പുനഃ അപി) പിന്നേയും (പുരം ഏവ) രാജധാനിയെത്തന്നെ (ഉപസേദുഷാം) പ്രാപിച്ചവരുമായ (ജനാനാം) ജനങ്ങളുടെ (ആക്രന്ദേന) കരച്ചിൽ കൊണ്ടു (ദ്വിഗുണിതാമനസ്യഃ) ഇരട്ടിച്ച ദുഃഖത്തോടുകൂടിയവനായി (തം പ്രിയതനയം ഏവ) ആ പ്രിയപുത്രനെക്കുറിച്ചു തന്നെ (അനുശോചം അനുശോചം) ദുഃഖിച്ചു ദുഃഖിച്ചും (അവിദിതവിഹിതസുതനിധനജന്യമന്യുവേഗകലുഷേണ) അറിയാതെ ചെയ്തുപോയ പുത്രവധത്തിൽനിന്നുണ്ടായ കോപാധിക്യം കൊണ്ടു ക്ഷുഭിതനായ (കരുണമുനിനാ) കരുണമഹർഷിയാൽ (വിതീർണ്ണം ച) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ടതും (സുതവിരഹശോകമൃത്യുസമ്പാതലക്ഷണം) പുത്രവിരഹദുഃഖം കൊണ്ടുള്ള മരണാഗമസദൃശവുമായ (ആത്മനഃ ശാപം) തന്റെ ശാപത്തെ (അനുസ്മരം അനുസ്മരം) വിചാരിച്ചു വിചാരിച്ചു (അദൃഷ്ടദുഃഖപാരഃ) കാണപ്പെടാത്ത ദുഃഖപാരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ദിഷ്ടാന്തം ഏവ) മരണത്തെത്തന്നെ (പ്രത്യപദ്യത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വനത്തിലേക്കുപോയതിന്നുശേഷം ഏറ്റവും ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനായ ദശരഥൻ രാമന്റെ പിന്നാലെ കാടിപ്പോയ ജനങ്ങളും അദ്ദേഹത്തോടുകൂടെ പോകുവാൻ സാധിക്കാതെ രാജധാനിയിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോന്ന ഉറക്കെ നിലവിളിക്കുന്നതുകേട്ടു പൂർവ്വാധികമായ വ്യസനത്തോടുകൂടെ വനത്തിലേക്കുപോയ പുത്രനെക്കുറിച്ചു ദുഃഖിച്ചുദുഃഖിച്ച്, താൻ അറിയാതെ മുനികുമാരനെ നിഗ്രഹിച്ചതുകൊണ്ടുണ്ടായ കോപം ഹേതുവായിട്ടു ക്ഷുഭിതനായ കരുണമുനിയാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടതും പുത്രവിരഹദുഃഖം ഹേതുവായിട്ടു മരിക്കുന്നതുമായ ശാപത്തെവിചാരിച്ചു വിചാരിച്ചു അവസാനം കാണാത്ത ദുഃഖത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു മരണത്തെ തന്നെ പ്രാപിച്ചു.

ഗാ—അനാഥ്യദുസ്ഥേ ച രാജ്യേ പ്രാജ്യമതയഃ പ്രകൃതയഃ വസിഷ്ഠവചസാ നരപതേസ്തനും തൈലദ്രോണ്യാം നിക്ഷിപ്യ സത്വരമവഹിതാഃകുശലൈർമ്മൗലൈരനാകലിതവൃത്താന്തൌ ഭരതശത്രുഘ്നാവയോധ്യാമാനായയാമാസുഃ. 268

വ്യാ—(രാജ്യേ) രാജ്യം (അനാഥ്യദുസ്ഥേ ച) നാഥനില്ലായ്കകൊണ്ടു താമസിപ്പാനസുഖമായപ്പോൾ (പ്രാജ്യമതയഃ) ഉൽകൃഷ്ടബുദ്ധിമാന്മാരായ (പ്രകൃതയഃ) മന്ത്രിമാർ (വസിഷ്ഠവചസാ) വസിഷ്ഠന്റെ വാക്കു ഹേതുവായിട്ടു (നരപതേഃ തനും) രാജാവിന്റെ ശരീരത്തെ (തൈല

ദ്രോണ്യാം നിക്ഷിത്യ) എണ്ണത്തോണിയിലിട്ടു (സത്വരം) വേഗത്തിൽ (അവഹിത്ഥകുശലൈഃ) ആകാരഗ്രഹിയിൽ സമർത്ഥന്മാരായ (മൌഖൈഃ) വിശ്വസ്തഭൃത്യന്മാരെക്കൊണ്ടു (ഭരതശത്രുഘ്നൌ) ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെ (അനാകലിതവൃത്താന്തൌ) അറിയിക്കപ്പെടാത്തവർത്തമാനങ്ങളോടുകൂടിയവരായിട്ടു (അയോദ്ധ്യാം) അയോദ്ധ്യയിലേക്കു (ആനായയാമാസുഃ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരുവിച്ചു.

സാ—ദശരഥന്റെ മരണാനന്തരം രാജ്യത്തു തങ്ങിസിപ്പാൻ സുഖമില്ലാതായപ്പോൾ ഏറ്റവും ബുദ്ധിമാന്മാരായ മന്ത്രികൾ വസിഷ്ഠോപദേശപ്രകാരം രാജാവിന്റെ മൃതശരീരത്തെ എണ്ണത്തോണിയിലിട്ടു സൂക്ഷിച്ചു, യഥാർത്ഥത്തെ മറച്ചു മറ്റൊന്നു പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ സമർത്ഥന്മാരായ വിശ്വസ്തഭൃത്യന്മാരെ അയച്ചു പരമാർത്ഥമൊന്നുമറിയിക്കാതെ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു വരുത്തി.

അപേതവൈകുണ്ഠമിവാംബുരാശി-
മുഡുഷ്ണമാർത്തണ്ഡമിവാന്തരിക്ഷം
പ്രാപൽ പുരം പങ്കേരുഹരഥേന ശൂന്യം
മാതുഃ കുലാദ്ദാശരഥിർദ്വിതീയഃ. 267

വ്യാ—(ദ്വിതീയഃ ദാശരഥിഃ) രണ്ടാമത്തെ ദശരഥപുത്രൻ (മാതുഃ കുലാൽ) മാതാവിന്റെ ഭവനത്തിൽനിന്നു—കേകയരാജധാനിയിൽനിന്നു (അപേതവൈകുണ്ഠം) ശ്രീനാരായണനോടുകൂടാത്ത (അംബുരാശിം ഇവ) ക്ഷീരാബ്ധിയെപ്പോലേയും (അഡുഷ്ണമാർത്തണ്ഡം) ആദിത്യനെ കാണാത്ത (അന്തരിക്ഷം ഇവ) ആകാശത്തെപോലേയും (പങ്കേരുഹരഥേന ശൂന്യം) ദശരഥനോടു ചേർപെട്ടതായ (പുരം) രാജധാനിയെ (പ്രാപൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ദശരഥന്റെ ദ്വിതീയപുത്രനും മാതാവാകിയ കൈകേയിയുടെ പിറന്ന ഗൃഹത്തിൽ നിന്നു ആഗതനും ആയ ഭരതൻ, ശ്രീനാരായണനില്ലാത്ത ക്ഷീരാബ്ധിയെപ്പോലെയും ആദിത്യനെക്കാണാത്ത ആകാശത്തെപോലെയും വർത്തിക്കുന്ന, ദശരഥനോടു ചേർപെട്ടതായ അയോദ്ധ്യയെ പ്രാപിച്ചു.

മാതസ്സൂതഃ കഥയതു, സുരപതിഭവനം,
ഹാ കുതഃ, പുത്രശോകാൽ,
കൊസൌ പുത്രശ്ചതുർണ്ണാം, തപനവരജരയാ
യസ്യ ജാതഃ, കിമസ്യ,

പ്രാപ്തോസൌ കാനനാന്തം, കിമിതി, നൃപഗിരാ,
കിം തഥാസൌ ബഭാഷേ,
മദ്ഭാഗ്യബദ്ധഃ, ഫലന്തേ കിമിതി, തവ ധരാ-
ധീശതാ ഹാ ഹതോസ്മി. 270

വ്യാ—(മാതഃ) അല്ലയോ അമ്മേ! (താതഃ) അച്ഛൻ (കുത്രയാതഃ) എവിടെപോയി (സുരപതിഭവനം) സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു (ഹാ കുതഃ) അയ്യോ! എന്തു ഹേതുവായിട്ടു (പുത്രശോകാൽ) പുത്രദുഃഖംഹേതുവായിട്ടു (അസൌ പുത്രഃ) ഈ പുത്രൻ (ചതുർണ്ണാം കഃ) നാലു പേരിൽവെച്ചു ഏവനൊരുത്തനാകുന്നു (തവ യസ്യ അവരജതയാ ജാതഃ) നീ യാവനൊരുത്തന്റെ അനുജത്വേന ജനിച്ചു (അസ്യ കിം) ഇവനു എന്താകുന്നു (അസൌ) ഇവൻ (കാനനാന്തം പ്രാപ്തഃ) വനത്തിലേക്കു പോയി (കിം ഇതി) എന്തു ഹേതുവായിട്ടു (നൃപഗിരാ) രാജാവിന്റെ വാക്കു ഹേതുവായിട്ടു (അസൌ കിം തഥാ ബഭാഷേ) ഇവൻ എന്തു ഹേതുവായിട്ടു അപ്രകാരം പറഞ്ഞു (മദ്ഭാഗ്യബദ്ധഃ) എന്നാൽ വാക്കുകൊണ്ടു നിബ്ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു (തേ ഫലം കിമിതി) അങ്ങേക്കു ഫലം എന്താകുന്നു (തവ ധരാധീശതാ) നിന്റെ രാജത്വമാകുന്നു (ഹാ ഹതഃ അസ്മി) അയ്യോ ഞാൻ വഞ്ചിതയായിഭവിക്കുന്നു.

സാ—ഭരതൻ അയോദ്ധ്യയിൽ ചെന്നതിന്നു ശേഷം രാജഭവനത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ പിതാവിനെക്കാണാതെ സംശയിച്ചുകൊണ്ടു മാതൃഭവനത്തെ പ്രാപിച്ചു കൈകേയിയോടുകൂടെ ഇപ്രകാരം സംഭാഷണം ചെയ്തു. അല്ലയോ അമ്മേ! അച്ഛൻ എവിടെ പോയി?—സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോയി—അയ്യോ! എന്തുഹേതുവായിട്ടു?—പുത്രദുഃഖംഹേതുവായിട്ടു—ഈ പുത്രൻ ഞങ്ങൾ നാലു പേരിൽ വെച്ചു ആരാകുന്നു?—നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ രാമനാകുന്നു—അദ്ദേഹം എവിടെ?—വനത്തിലേക്കുപോയി—എന്തുഹേതുവായിട്ടു?—രാജാവിന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു—അദ്ദേഹം എന്തുഹേതുവായിട്ടു അങ്ങിനെകല്പിച്ചു?—എന്റെനിബ്ബന്ധം ഹേതുവായിട്ടു—അങ്ങേക്കു എന്തു പ്രയോജനമാകുന്നു?—നിന്നെരാജാവാക്കുവാൻ വേണ്ടി—അയ്യോ എന്നെ ചതിച്ചുവല്ലോ.

കഷ്ടം ഭോ ധിഗനാര്യയാസി വിഷമം ഹാ താത നീതോ ദശാം
ആര്യേദം ന തവോചിതം യദനുജോ വാണീ പ്രമാണീകൃതാ
സാധ്വീ! ലക്ഷ്മണ! പുണ്യവാനസി ഗുരുഷ്വസ്മാദനുവ്രജ്യതേ
ഹാ! ഹാ! ദേവി! വിദേഹനന്ദിനി! വനേ ക്ഷിപ്താസി സംബ-
(ന്ധിഭിഃ 271

വ്യാ—(കഷ്ടം ഭോ ധിക്) കഷ്ടം കഷ്ടവും കഷ്ടം (ഹാ താത) അയ്യോ

അച്ഛ! (അനാര്യയാ) ദുഷ്ടയായ മാതാവിനാൽ (വിഷമാം ദശാം) കഷ്ടതര മായിരിക്കുന്ന അവസ്ഥയെ (നീതഃ അസി) അനുപ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവ നാകുന്നു (ഹേ ആര്യ) അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ! (യൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട (അത്രഭോ) ആപൽകരമായ (വാണീ) വാക്കു (പ്രമാണീകൃതാ) അങ്ങയാൽ പ്രമാണമാക്കിചെയ്യപ്പെട്ട (ഇദം) ഇതു (തവ) അങ്ങക്കു (ന ഉചിതം) യോഗ്യമല്ല (സാധോ ലക്ഷ്മണ) ഭദ്രനായുള്ള ലക്ഷ്മണ (യസ്മാൽ) യാതൊ ന്നുഹേതുവായിട്ട (ഭ്രാതഃ) ജ്യേഷ്ഠൻ (അനുപ്രപദ്യതേ) നിന്നാൽ അനുസരി ക്കപ്പെടുന്നു (പുണ്യവാൻ അസി) അതു ഹേതുവായിട്ടു നീ സുകൃതിയാകു ന്നു (ഹാ! ഹാ വിദേഹനന്ദിനി ദേവി) കഷ്ടം കഷ്ടം ജനകനന്ദിനിയായു ള്ള ദേവി (ബന്ധുഭിഃ) ബന്ധുക്കളാൽ (വനേ ക്ഷിപ്താ) അങ്ങു കാട്ടിലേക്ക യക്കപ്പെട്ടവളായിട്ട (അസി) ഭവിക്കുന്നു.

സാ—കഷ്ടം മഹാകഷ്ടം! അയ്യോ അച്ഛാ അങ്ങു ദുഷ്ടയായ മാതാ വുനിമിത്തം ഇപ്രകാരമുള്ള കഷ്ടാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചുവല്ലൊ. അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ! അങ്ങു അച്ഛന്റെ ആപല്ക്കരമായ വാക്കിനെ പ്രമാണമാക്കിക്ക ല്പിച്ച വനത്തിലേക്കു പോയതു ഒരിക്കലും യുക്തമായില്ല. അല്ലയോ ഭദ്രനാ യുള്ള ലക്ഷ്മണാ! നീ ജ്യേഷ്ഠനെ അനുഗമിച്ചതുകൊണ്ടു സുകൃതിയാകുന്നു. കഷ്ടം കഷ്ടം ജനകനന്ദിനി ദേവി! നിന്തിരുവടിയേയും ബന്ധുക്കൾ കാട്ടി ലേക്കയച്ചുവല്ലൊ.

ഗ—ഇതി ചിരതരം വിലപ്യ വിലുപ്യമാനവിവേകഃ ഭരതഃ കൈകേയീമബ്രവീൽ. 272

വ്യാ—(ഭരതഃ) ഭരതൻ (ഇതി ചിരതരം വിലപ്യ) ഇപ്രകാരം വ ളരെ നേരം വിലപിച്ചിട്ടു (വിലുപ്യമാനവിവേകഃ) നഷ്ടപ്രായമായ കൃ ത്യാകൃത്യബോധത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (കൈകേയീം) കൈകേയിയോടു (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ഭരതൻ ഇപ്രകാരം വളരെ നേരം വിലപിച്ചതിന്റെ ശേ ഷം കൃത്യാകൃത്യബോധമെന്നിയെ കൈകേയിയോടു പറഞ്ഞു.

കിം കാചഃ കനകാംഗദസ്യ നിവസേന്മധ്യേ ന രത്നം നവം
കിം ഗോമായുരധിത്യകാസു നിവസേദ്ഗ്രേന്ദ്ര കണ്ഠീരവഃ
കിം സിംഹാസനമാക്രമേത ഭരതോ നാസൌ രഘൂണാം പതിഃ
ആഃ പാപെ! ഭവനേകഘാതിനി കഥം ജാതാ കളങ്കായ നഃ. 273

വ്യാ—(കനകാംഗദസ്യ മദ്ധ്യേ) പൊൻവളയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ (നവം രത്നം ന) പുതിയ രത്നമല്ലാതെ (കാചഃ) ചരക്കല്ലു (നിവസേൽ കിം) ഇരി ക്കുമോ (അദ്രേഃ അധിത്യകാസു) പർവ്വതത്തിന്റെ മുകളിൽ (കണ്ഠീരവഃ ന)

സിംഹമല്ലാതെ (ഗോമായുഃ) കുറുക്കൻ (നിവസേൽ കിം) ഇരിക്കുമോ (അസൌ രഘൂണാം പതിഃ ന) ഈ രഘുക്കളുടെ പതിയല്ലാതെ (ഭരതഃ) ഭരതൻ (സിംഹാസനം) സിംഹാസനത്തെ (ആക്രമേത കിം) ആരോഹണംചെയ്യുമോ (ആഃ പാപേ)കഷ്ടം പാപയായി(ഭവനൈകഘാതിനി)ഭവനത്തിന്നു ഏറ്റവും നാശകാരിണിയായുള്ളോവെ(ത്വം)ഞങ്ങൾക്കു (കളങ്കായ) കളങ്കത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (കഥം) എങ്ങിനെ (ജാതാ) ജനിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ അമ്മേ! പൊൻവളയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ പുതിയതായ രത്നമല്ലാതെ ചരക്കല്ലു പതിക്കുമാറില്ലല്ലൊ. പർവ്വതങ്ങളുടെ ഉപരിഭാഗങ്ങളിൽ സിംഹമല്ലാതെ കുറുക്കൻ ഇരിക്കുകയില്ല. അപ്രകാരംതന്നെ രഘുക്കളുടെ നാഥനല്ലാതെ സിംഹാസനത്തിൽ ഭരതൻ ആരോഹണംചെയ്കയില്ല. പാപയും ലോകത്തെനശിപ്പിക്കുവാൻവേണ്ടി ജനിച്ചിട്ടുള്ളവളുമായ നീ രഘുവംശജാതന്മാരായ ഞങ്ങൾക്കു ഒരു കളങ്കത്തെ ഉണ്ടാക്കുവാനായിക്കൊണ്ടു എങ്ങിനെ ജനിച്ചു?

ഗ—തദനു തന്മുഖാദാകൃഷ്ടദൃഷ്ടിരനുജമിദമബ്രവീൽ 274

വ്യാ—(തദനു) അനന്തരം (തന്മുഖാൽ) അവളുടെ മുഖത്തിൽനിന്നു (ആകൃഷ്ടദൃഷ്ടിഃ) മടക്കിയെടുത്ത കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (അനുജം) ശത്രുഘ്നനോടു (ഇദം അബ്രവീൽ) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

സാ—അനന്തരം ഭരതൻ കൈകേയിയുടെ മുഖത്തേയ്ക്കുനോക്കാതെ ശത്രുഘ്നനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഏഷാ നികൃഷ്ടമതിരാത്മഗുണോചിതേഷു
വംശേഷു സത്സു ബഹുധാ പിശിതാശനാനാം
മാകന്ദശാലിനി വനേ വിഷവല്ലരീവ
ഹാ ഹന്ത കേകയകുലേ കഥമാവിരാസീൽ. 275

വ്യാ—(നികൃഷ്ടമതിഃ ഏഷാ) നീചബുദ്ധിയായ ഇവൾ (ആത്മഗുണോചിതേഷു) തന്റെ ഗുണങ്ങൾക്കു അനുരൂപങ്ങളായ(പിശിതാശനാനാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (വംശേഷു) കുലങ്ങൾ ധാരാളം ഉള്ളപ്പോൾ(മാകന്ദശാലിനി) തേൻമാവുകളോടുകൂടിയ (വനേ) വനത്തിൽ (വിഷവല്ലരീ ഇവ) വിഷലതപോലെ(കേകയകുലേ) കേകയകുലത്തിൽ (കഥം) ആവിരാസീൽ)എങ്ങിനെ ഉണ്ടായി (ഹാ ഹന്ത) അത്യന്തം കഷ്ടം.

സാ—അല്ലയോ ശത്രുഘ്ന! ദുർബ്ബുദ്ധിയായിരിക്കുന്ന ഇവൾ തന്റെ ദുർഗ്ഗുണങ്ങൾക്കു അനുരൂപങ്ങളായ രാക്ഷസവംശങ്ങൾ ധാരാളമുള്ളപ്പോൾ തേന്മാവുകളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന വനത്തിൽ വിഷലത ഉണ്ടാകുംപോ

ലെ കേകയവംശത്തിൽ എങ്ങിനെ ജനിച്ചു. അത്യന്തം കഷ്ടം; ഇപ്രകാരം ഭരതൻ ശത്രുഘ്നനോടു പറഞ്ഞു.

മകുടമപി വഹേയം മാതരസ്യൈ പ്രിയം തേ
നിഖിലമവനിചക്രം ഹേലയാ പാലയേയം
മമ പരമവകാശഃ പർണ്ണശാലാനുകൂലഃ
കചചിദപി വിപുലായാം നാസ്തി ചേദ്ദണ്ഡകായാം. 276

വ്യാ— (ഹേ മാതഃ) അല്ലയോ അമ്മേ (മമ) എനിക്കു (വിപുലായാം) വിസ്തൃതയായ (ദണ്ഡകായാം) ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽ (കചചിൽ അപി) കരേടത്തും (പർണ്ണശാലാനുകൂലഃ) പർണ്ണശാലക്കുചേർന്നതായ (അവകാശഃ) സ്ഥാനം (പരം)തീരേ (ന അസ്തി ചേൽ) ഭവിക്കുന്നില്ലഎങ്കിൽ (മകുടം അപി) കിരീടത്തെയും (വഹേയം) ഞാൻ ധരിക്കാം (നിഖിലം) ഒട്ടൊഴിയാതെയുള്ള (അവനിചക്രം) ഭൂമണ്ഡലത്തെ (ഹേലയാ) നേരംപോക്കായിട്ട (പാലയേയം) പാലിക്കുകയുംചെയ്യാം (തേ പ്രിയം അസ്തു) അത്തേക്കു ഇഷ്ടമാകട്ടെ.

സാ— അല്ലയോ അമ്മേ! എനിക്കു വിസ്തീർണ്ണമായ ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽ ഒരുദിക്കിലും പർണ്ണശാലകെട്ടിത്തപസ്സുചെയ്യുവാൻ സ്ഥാനംലഭിച്ചില്ല എങ്കിൽ അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടംപോലെ കിരീടധാരണം ചെയ്യുകയും യഥാവിധി ഭൂമണ്ഡലത്തെ പരിപാലിക്കുകയും ചെയ്യാം. അല്ലാതെ ജ്യേഷ്ഠനുള്ള കാലം ഞാൻ കിരീടധാരണം ചെയ്യുകയൊ രാജ്യംരക്ഷിക്കുകയൊ ചെയ്യുന്നതല്ല. അതിനു ആഗ്രഹിക്കുകയും വേണ്ടാ. എന്നിപ്രകാരം ഭരതൻ കൈകേയിയോടു പറഞ്ഞു.

ഗ— തതശ്ച ശ്രുതനിഖിലവൃത്താന്തോ ഭരതഃ ഭൃശായമാനശോകാനലദന്ദഹ്യമാനഃ തത്താദൃശദുശ്ചരിതമലീമസാത്മനോ മാതുരുൽപന്നതയാ നിജശരീരമപി ജുഗുപ്സമാനഃ യഥാവിധി പിതുരൗർധ്വദേഹികം കർമ്മ നിർവ്വർത്തയൻ അഥ ചതുർദ്ദശദിവസം ഗമയിത്വാ രാജ്യലക്ഷ്മീപരിഗ്രഹായ പ്രകൃതിജനൈരഭ്യർത്ഥ്യമാനോപി അസംശയാലുസ്സനാദൃത്യ സത്വരമേവ സഹ ഗുരുജനേന നിസ്സുലബലാഭോഗഃ സമഗ്രഗുണാകരമഗ്രജമേവാനിനീഷമാണഃ തത്സന്നിധാനമഹിതദിഗന്തരം പ്രതി പ്രാതിഷ്ഠത. 277

വ്യാ— (തതശ്ച) അനന്തരം (ശ്രുതനിഖിലവൃത്താന്തഃ) കേൾക്കപ്പെട്ട സർവ്വവൃത്താന്തങ്ങളോടുംകൂടിയ (ഭരതഃ) ഭരതൻ (ഭൃശായമാനശോകാനലദന്ദഹ്യമാനഃ)വർദ്ധിച്ചുവരുന്നദുഃഖാഗ്നിയാലത്യന്തംദഹിക്കപ്പെടുന്ന

വനായി (തത്തദുശദുശ്ചരിതമലീമസാത്മനഃ) അപ്രകാരമുള്ള ദുർവ്യാപാരം കൊണ്ട് മലിനശരീരയായ (മാതുഃ) അമ്മയിൽനിന്ന (ഉത്പന്നതയാ)ഉണ്ടാവുകഹേതുവായിട്ട് (നിജശരീരാൽ അഹി)നിജശരീരത്തിൽനിന്നുപോലും(ജുഗുപ്സമാനഃ) ലജ്ജിക്കുന്നവനായി (അഥ) അനന്തരം (യഥാവിധി) വിധിക്കുതക്കവണ്ണം(പിതുഃ) അച്ഛന്റെ (ഔർധ്വദേഹികം)ഊർദ്ധ്വദേഹത്തിന്ന ഹിതമായ (കർമ്മ)കർമ്മത്തെ (നിർവ്വർത്തയൻ) ചെയ്യുന്നവനായിട്ട് (ചതുർദ്ദശദിവസാൻ) പതിനാലു ദിവസത്തെ (ഗമയിത്വാ)കഴിച്ചുകൂട്ടിയിട്ട് (രാജ്യലക്ഷ്മീപരിഗ്രഹായ)രാജ്യലക്ഷ്മിയെ സ്വീകരിപ്പാനായിക്കൊണ്ട്(പ്രകൃതിജനൈഃ) മന്ത്രിമാരാൽ (അഭ്യർത്ഥ്യമാനഃ അഹി)ഏറ്റവും അപേക്ഷിക്കപ്പെടുന്നവനായെങ്കിലും (അസംശയാൽ) സംശയം കൂടാതെ (താൻ) അവരെ (അനാദൃത്യ) ആദരിക്കാതെകണ്ട (സത്വരം ഏവ) വേഗത്തിൽതന്നെ (ഗുരുജനേന സഹ) ഗുരുജനങ്ങളോടുകൂടെ (നിസ്സ്വബലാഭോഗൈഃ) സാദ്ധ്യശൂന്യമായ സൈന്യസമൃദ്ധിയോടുകൂടിയവനായിട്ട് (സമഗ്രഗുണാകരം) എല്ലാഗുണങ്ങൾക്കും ഇരിപ്പിടമായ (അഗ്രജം ഏവ)ജ്യേഷ്ഠനെത്തന്നെ (ആനിനീഷമാണഃ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരുവാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (തൽസന്നിധാനമഹിതദിഗന്തരം പ്രതി) അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമീപ്യംകൊണ്ട് ശ്രേഷ്ഠമായ ദിക്കിനെക്കുറിച്ച (പ്രതിഷ്ഠത) പുറപ്പെട്ട.

സം—അനന്തരം ഭരതൻ സകലവൃത്താന്തങ്ങളേയും അറിഞ്ഞതിന്നശേഷം ഏറ്റവും വർദ്ധിച്ചവരുന്ന ദുഃഖാഗ്നിയാൽ ദഹിക്കപ്പെട്ടുന്നവനായി, അപ്രകാരമുള്ള ദുർവ്യാപാരം കൊണ്ട് മലിനചിത്തയായ അമ്മയുടെ ഉദരത്തിൽനിന്നുണ്ടാവുക ഹേതുവായിട്ട് തന്റെ ശരീരത്തിൽപോലും ജുഗുപ്സമാനനായിട്ട് അച്ഛന്റെ പരലോകഹിതങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ കഴിച്ചുകൊണ്ട് പതിന്നാലു ദിവസംകഴിച്ചുകൂട്ടിയതിന്നുശേഷം രാജ്യലക്ഷ്മിയെ സ്വീകരിപ്പാനായിക്കൊണ്ട് മന്ത്രികളും മറ്റും അപേക്ഷിച്ചുവെങ്കിലും സംശയം കൂടാതെ അതിനെ അനാദരിച്ച സകലഗുണപരിപൂർണ്ണനായ ജ്യേഷ്ഠനെത്തന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരണമെന്നുള്ള ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടെ ഗുരുജനങ്ങളോടും മന്ത്രികളോടും അനേകസൈന്യങ്ങളോടുമൊരുമിച്ച ഭഗവൽസന്നിധാനം കൊണ്ട് ശ്രേഷ്ഠമായ ചിത്രകൂടപർവ്വതത്തിലേക്ക പുറപ്പെട്ട.

അഥാവാസം ശംസതോരകൃതസുകൃതാനാമസുലഭം
നവാംഭോദശ്യാമം നളിനനയനം വല്കലധരം
ജടാജൂടാപീഡം ഭുജഗപതിഭോഗോപമഭുജം
ദദർശ ശ്രീമന്തം വിപിനഭുവി സീതാസഹചരം. 278

വ്യാ—(അഥ)അനന്തരം (ശാന്തേഃ)ശമത്തിന്റെ (ആവാസം)വാസ സ്ഥാനമായും(അകൃതസുകൃതാനാം) പുണ്യം ചെയ്യാത്തവർക്ക (അസുലഭം) സുലഭമല്ലാത്തവനും (നവാംഭോദശ്യാമം) കാർമേഘംപോലെ കറുത്ത നിറത്തോടുകൂടിയവനും (അളിനനയനം) പുണ്ഡരീകാക്ഷനും (വല്ക്കലധരം) മരവിരി ധരിച്ചിട്ടുള്ളവനും (ജടാജൂടപീഡം)ജടാഭാരമാകുന്ന ശിരോലങ്കാരത്തോടുകൂടിയവനും (ഭുജഗപതിഭോഗോപമഭുജം) അനന്തശരീരത്തോട് സദൃശങ്ങളായ ബാഹുക്കളോടുകൂടിയവനും (ശ്രീമന്തം) ശോഭാസമ്പന്നനും (സീതാസഹചരം) സീതാസമേതനുമായ ശ്രീരാമനെ (വിപിനഭുവി) വനപ്രദേശത്തിൽ (ദദേശ)കണ്ടു.

സാ—ഭരതൻ അയോദ്ധ്യയിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട ചിത്രകൂടാശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ ശമഗ്രഹണത്തിന്നിരിപ്പിടമായും, പാപികൾക്കു അഗമ്യനായും, കാളമേഘശ്യാമളനായും, പുണ്ഡരീകാക്ഷനായും, വല്ക്കലധാരിയായും, ജടധരിച്ചിട്ടുള്ളവനായും, അനന്തന്റെ ശരീരം പോലെതടിച്ചുനീണ്ട ബാഹുക്കളോട് കൂടിയവനായും ശോഭാസമ്പന്നനായും സീതാസമേതനായുമിരിക്കുന്ന രാമചന്ദ്രനെക്കണ്ടു.

സസാനുജഃ പ്രാപ്യ രഘുപ്രവീരം
സാഷ്ടാംഗപാതം നിപപാത ഭൂമൌ
നിരന്തരോദിതപരബാഷ്പപൂരൈഃ
പ്രക്ഷാളയൻ പാദയുഗം തദീയം. 279

വ്യാ—(സഃ)അവൻ (സസാനുജഃ) അനുജനോടുകൂടിയവനായിട്ട (രഘുപ്രവീരം പ്രാപ്യ) ശ്രീരാമനെ പ്രാപിച്ചിട്ട (നിരന്തരോദിതപരബാഷ്പപൂരൈഃ) ഇടവിടാതെ ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കണ്ണുനീർപ്രവാഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (തദീയം പാദയുഗം) അദ്ദേഹത്തെസ്സംബന്ധിച്ച പാദദ്വയത്തെ (പ്രക്ഷാളയൻ) കഴുകിക്കൊണ്ടു (സാഷ്ടാംഗപാതം) എട്ടംഗങ്ങളേയും പതിപ്പിച്ചു (ഭൂമൌ നിപപാത) ഭൂമിയിൽവീണു.

സാ—ഭരതൻ ശ്രീരാമനെക്കണ്ടസമയത്തിങ്കൽ അനുജനോടുകൂടെ സമീപത്തിങ്കൽ ചെന്നു ഇടവിടാതെപൊഴിയുന്ന ബാഷ്പസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാൽകഴുകിച്ചിട്ടു എട്ടംഗങ്ങളേയും ഭൂമിയിൽ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു നമസ്കരിച്ചു.

പ്രണതമസാവഥ ഭരതം
പ്രണയരസേനോപഗൂഹ്യ മുദിതമനാഃ
തമപൃച്ഛദയോദ്ധ്യായാം
പിതുരിതി കച്ചിന്നിരാമയം സാധോ!. 280

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അസൌ) ഇവൻ (മുദിതമനാഃ)സന്തുഷ്ട

ചിത്തനായിട്ട (പ്രണതം) നമസ്കരിച്ചവനായ (ഭരതം) ഭരതനെ (പ്രണയരസേന) വാത്സല്യരസത്തോടുകൂടെ (ഉപഗൂഹ്യ) ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട (സാധോ) അല്ലയോ ഭദ്രനായുള്ളവനെ (അയോദ്ധ്യായാം) അയോദ്ധ്യയിൽ (പിതുഃ) അച്ഛനു (നിരാമയം കച്ചിൽ) സുഖമല്ലെ (ഇതി) ഇല്ലകാരം (തം അപൃച്ഛൽ) അവനോടു ചോദിച്ചു.

സാ—അനന്തരം ശ്രീരാമൻ സന്തുഷ്ടചിത്തനായിട്ടു നമസ്കരിച്ചിരിക്കുന്ന ഭരതനെ വാത്സല്യാതിരേകത്തോടുകൂടെ ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ടു, അദ്ദേഹത്തോടു അല്ലയോ ഉണ്ണി! അയോദ്ധ്യയിൽ അച്ഛനു സുഖംതന്നെ അല്ലെ? എന്നിപ്രകാരം ചോദിച്ചു.

ആര്യ! താതഃ പരിത്യജ്യ
നിരാശ്രയമിമം ജനം
ഗതഃ സ്വർഗ്ഗം മഹാതേജാഃ
പുത്രശോകാഭിപീഡിതഃ. 281

വ്യാ—(ഹേ ആര്യ) അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ! (മഹാതേജാഃ) ഏറ്റവും പ്രതാപശാലിയായ (താതഃ) പിതാവു (പുത്രശോകാഭിപീഡിതഃ) പുത്രശോകത്താൽ ഏറ്റവും ദുഃഖിതനായിട്ട (നിരാശ്രയം) അവലംബമില്ലാത്ത (ഇമം ജനം) ഈ ജനത്തെ (പരിത്യജ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (സ്വർഗ്ഗം) സ്വർഗ്ഗത്തെക്കുറിച്ചു (ഗതഃ) പോയി.

സാ—അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ! ഏറ്റവും പ്രതാപശാലിയായ അച്ഛൻ പുത്രദുഃഖത്താൽ ഏറ്റവും ദുഃഖിതനായിട്ട യാതൊരവലംബവുമില്ലാത്തവനായ ഈയുള്ളവനെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗ—അഥ നിജാവലോകനവിജൃംഭമാണശോകാംഭോധിതരംഗാഹതസ്യ പദോപകണ്ഠനിപതിതസ്യ ഭരതസ്യ വദനാദവഗതപിതൃവിപത്ത്യവത്താളവേദനാമോഹ്യമാനേ സദാരാവരജേ ദാശരഥൌ സഹസാ മഹാമോഹാന്ധകാരിതമിവ തദാശ്രമപദമാസീൽ. 282

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (നിജാവലോകനവിജൃംഭമാണശോകാംഭോധിതരംഗാഹതസ്യ) തന്നെക്കാണുകകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചു വരുന്ന ശോകസമുദ്രത്തിന്റെ തിരമാലകളാൽ അടിക്കപ്പെട്ടവനും (പദോപകണ്ഠനിപതിതസ്യ) പാദസമീപത്തിങ്കൽ വീണുകിടക്കുന്നവനുമായ (ഭരതസ്യ) ഭരതന്റെ (വദനാൽ) മുഖത്തിൽനിന്നു (അവഗതപിതൃവിപത്തൌ) അറിയപ്പെട്ട പിതൃവിപത്തിയോടുകൂടിയവനും (സദാരാവരജേ) ഭാര്യയോടും അനുജനോടും കൂടിയവനുമായ (ദാശരഥൌ) ശ്രീരാമൻ (ഉത്താളവേദനാമോമുഹ്യമാനേ) വർദ്ധിച്ചതായ ദുഃഖംകൊണ്ടു മൂർച്ഛി

തനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (സഹസാ) വേഗേന (തൽ ആശ്രമപ ദം) ആ ആശ്രമപ്രദേശം (മഹാമോഹാന്ധകാരിതം ഇവ) വലുതായ മോഹാലസ്യംകൊണ്ടു അന്ധകാരം നിറഞ്ഞതാക്കിച്ചെയ്തുവോ എന്നു തോന്നുംവിധം (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ,തന്നെക്കണ്ടസമയത്തിങ്കൽ ഏററവും വർദ്ധിച്ച ദുഃഖത്തോടുകൂടെ പാദസമീപത്തിൽ വീണു നമസ്കരിച്ചു കിടക്കുന്ന ഭര തന്റെ മുഖത്തിൽനിന്നു പിതൃമരണവൃത്താന്തത്തെ അറിഞ്ഞപ്പോൾ സീതാലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടെ ഉടനെ വലുതായ ദുഃഖം കൊണ്ട് മോഹാ ലസ്യപ്പെട്ടു വീണ സമയത്തിങ്കൽ ആശ്രമപ്രദേശം മുഴുവനും വലുതായ മോഹാന്ധകാരം കൊണ്ട് പരിപൂരിതമാക്കിചെയ്തുവോ എന്നു തോന്നും വിധമായിത്തീർന്നു.

ഗ—ദ്വിതീയോപി ദാശരഥിഃ കഥമപി വിഹിതനിവാപക്രി യം അധരീകൃതസുരസാമ്രാജ്യവിഭവാം പരമ്പരീണാം രാജ്യലക്ഷ്മീം പ്രതി ഗ്രാഹയിതും അതിവേലം പ്രായസൽ. 283

വ്യാ—(ദ്വിതീയഃ ദാശരഥിഃ അപി) രണ്ടാമത്തെ ദശരഥപുത്ര നും (കഥമപി) പണിപ്പെട്ടു വിഹിതനിവാപക്രിയം) ചെയ്യപ്പെട്ട പി തൃകർമ്മത്തോടുകൂടിയവനായ (ഭ്രാതരം) ജ്യേഷ്ഠനേ (അധരീകൃതസുരസാ മ്രാജ്യവിഭവാം) നിസ്സാരമാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട സ്വർഗ്ഗരാജ്യസമ്പത്തുകളോടു കൂടിയതും (പരമ്പരീണാം) ക്രമപ്രാപ്തവുമായ (രാജ്യലക്ഷ്മീം) രാജ്യശ്രീയേ (പ്രതിഗ്രാഹയിതും) സ്വീകരിപ്പിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (അതിവേലം) ഏ ററവും (പ്രായസൽ) പ്രയത്നിച്ചു.

സാ—രണ്ടാമത്തെ ദശരഥപുത്രനായ ഭരതൻ, ജ്യേഷ്ഠൻ വള രെ ക്ലേശത്തോടുകൂടെ പിതൃക്രിയകളെല്ലാം ചെയ്തു കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷം സ്വർഗ്ഗൈശ്വർയ്യത്തെ നിന്ദിക്കുന്നതും ക്രമപ്രാപ്തവുമായ രാജ്യലക്ഷ്മിയെ സ്വീകരിപ്പിക്കുവാനായിക്കൊണ്ടു വളരെ പരിശ്രമിച്ചുനോക്കി.

ശൃണ്വത്സ്വാപ്തജനേഷു തത്ര ഭരതഃ പ്രാഹ പ്രണമ്യാർയ്യ തേ
പാദാഭ്യാം ച ശപേ മയാ ന വിദിതം മാത്രാ കൃതം ദുഷ്കൃതം
സർവ്വാശംസിതമാധിരാജ്യമയി തേ പൂർവ്വക്രമാപ്തം ഭജേ-
ന്നിർവ്വോഢും വനവാസമത്ര തു മയി പ്രേഷ്യേ പ്രസാദം കുരു. 284

വ്യാ—(ആപ്തജനേഷു ശൃണ്വത്സു) വിശ്വസ്തജനങ്ങൾ കേട്ടു കൊ ണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (തത്ര) അവിടെ വെച്ച (ഭരതഃ) ഭരതൻ (പ്രണമ്യ) പ്രണമനം ചെയ്തിട്ടു (പ്രാഹ) പറഞ്ഞു—(ഹേ ആർയ്യ) അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ!

(തേ പാദോഭ്യാം ച) അങ്ങയുടെ പാദങ്ങളെക്കൊണ്ടുകൂടി (ശപേ) ഞാൻ സത്യം ചെയ്യുന്നു (മാത്രാ കൃതം) അമ്മയാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടതായ (ദുഷ്കൃതം) ദുഷ്കർമ്മം (മയാ) എന്നാൽ (ന വിദിതം) അറിയപ്പെട്ടീട്ടില്ല (സർവ്വാശംസിതം) സർവ്വജനങ്ങളാലും ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതും (പൂർവ്വക്രമാപ്തം) പൂർവ്വക്രമത്തെ അനുസരിച്ചു പ്രാപിക്കപ്പെട്ടതും ആയ (തേ) അങ്ങയുടെ (ആധിരാജ്യം) രാജ്യാധികാരിതയെ (ഭജേഃ) അങ്ങു സ്വീകരിക്കണം (അത്ര തു) ഇവിടെ ആകട്ടെ (വനവാസം) വനവാസത്തെ നിർവ്വഹിപ്പാൻ (നിർവ്വഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു) (പ്രേഷ്യേ) ആജ്ഞാകരനായ (മയി) എങ്കൽ (പ്രസാദം കുരു) സന്തോഷത്തെച്ചെയ്യുവാൻ.

സാ—ഭരതൻ ആശ്രമത്തിൽ വെച്ചു അനേകം വിശ്വസ്തന്മാരായ ഗുരുജനങ്ങൾ കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ അഗ്രജനായ ശ്രീരാമനെ നമസ്കരിച്ചിട്ടു—അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠൻ! അങ്ങയുടെ പാദാരവിന്ദങ്ങളേ പിടിച്ചിട്ടും കൂടി ഞാൻ ഇതാ സത്യം ചെയ്യുന്നു—അമ്മയാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട ദുഷ്കർമ്മത്തെ ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല—അങ്ങു സകല ജനങ്ങളും ആഗ്രഹിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും പൂർവ്വന്മാരുടെ ക്രമമനുസരിച്ചു കിട്ടിയതുമായ രാജ്യാധികാരത്തെ സ്വീകരിക്കണം—ഇവിടെ വനവാസത്തെ നിർവ്വഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു ആജ്ഞാകരനായ എന്നെ നിയോഗിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

തഥാ മയാ ച കർത്തവ്യം സത്യവാചഃ പിതുർവിധിഃ
ഇതി പ്രത്യാദിശദ്ധീമോ ഭരതീമപി ഭാരതീം. 285

വ്യാ—(സത്യവാചഃ) സത്യവാക്കായ (പിതുഃ) അച്ഛന്റെ (വിധിഃ) നിയോഗം (തഥാ) നിന്നാലും (മയാ ച) എന്നാലും (കർത്തവ്യഃ) ചെയ്യപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടു (ഭാരതീം) ഭരതസംബന്ധിനിയായ (ഭാരതീം) പ്രാർത്ഥനാരൂപയായ വാക്കിനെ (പ്രത്യാദിശൽ) നിഷേധിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ ഭരത! സത്യസന്ധനായ പിതാവിന്റെ നിയോഗം നമ്മൾ രണ്ടുപേരും അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതാണു. അതുകൊണ്ടു നീ പതിനാലു സംവത്സരം വിധിക്കു തക്കവണ്ണം രാജ്യപരിപാലനം ചെയ്യുവാൻ. ഞാൻ അത്ര കാലം വനത്തിൽ താമസിച്ചു കൊള്ളാം. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ശ്രീരാമൻ ഭരതന്റെ പ്രാർത്ഥനാവാക്യത്തെ നിഷേധിച്ചു.

പാദോപഭുക്തേ തവ പാദുകേ ദ്വേ
ഏതേ പ്രയച്ഛ പ്രണതായ മഹ്യം
യാവൽ ഭവാനേഷ്യതി കാംക്ഷിതാർത്ഥിം
താവൽ ഭവിഷ്യാമ്യനയോർവിധേയഃ. 286

വ്യാ—(തവ) അങ്ങയുടെ (പാദോപഘ്നകേ) പാദങ്ങളെ അനുഭവിക്കുന്നവയായ (ഏതേ ദ്വേ പാദുകേ) ഈ രണ്ടു മെതിയടികളെ (പ്രണതായ) നമസ്കരിച്ചവനായ (മഹ്യം) എനിക്കായികൊണ്ടു (പ്രയച്ഛ) ദാനം ചെയ്യുവോളം (യാവൽ) യാതൊരിക്കൽ (ഭവാൻ) അങ്ങു (കാര്യസിദ്ധിം) കാര്യസിദ്ധിയെ (ഏഷ്യതി) പ്രാപിക്കും (താവൽ) അത്രകാലം (അഹം) ഞാൻ (അനയോഃ) ഇതുകൊണ്ടു (വിധേയഃ) വിധേയനായിട്ടു (ഭവിഷ്യാമി) ഭവിക്കും.

സാ—അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ! അങ്ങയുടെ പാദങ്ങളെ വഹിക്കുന്നവയായ ഈ രണ്ടു മെതിയടികളെ ആശ്രിതനായ അടിയന്ന് ദാനം ചെയ്യണേ! അങ്ങു വയവാസകാര്യത്തെ സാധിച്ചു മടങ്ങി വരുന്നതുവരെ ഞാൻ ഈ മെതിയടികളുടെ വിധേയനായിത്തന്നേ രാജ്യത്തെ ഭരിക്കുന്നുണ്ടു. എന്നിപ്രകാരം ഭരതൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—ഇതി ഗുണവതാമഗ്രിമായ പ്രഗുണചേതസേ യാചമാനായ ദീനായ തസ്മൈ രഘുപതിഃ തപോനിധിപ്രതിപാദിതം പാദുകാദ്വിതയം ആത്മനഃ പ്രതിനിധിത്വേന ദയാനിധിഃ പ്രാദിശൽ. 287

വ്യാ—(ഇതി) ഇപ്രകാരം (യാചമാനായ) അപേക്ഷിക്കുന്നവനും (ഗുണവതാം അഗ്രിമായ) ഗുണവാന്മാരിൽ വെച്ചു ശ്രേഷ്ഠനും (പ്രഗുണചേതസേ) വിശിഷ്ടഗുണങ്ങളുള്ള ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനും (ദീനായ) ദുഃഖിതനുമായ (തസ്മൈ) അവനായിക്കൊണ്ടു (ദയാനിധിഃ) കരുണാവാരിധിയായ (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (തപോനിധിപ്രതിപാദിതം) ഭരദ്വാജമഹർഷിയാൽ ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ട (പാദുകാദ്വിതയം) രണ്ടുമെതിയടികളെ (ആത്മനഃ) തന്റെ (പ്രതിനിധിത്വേന) പ്രതിനിധിയായിട്ടു (പ്രാദിശൽ) കൊടുത്തു.

സാ—ഇപ്രകാരം യാചിക്കുന്നവനും ഗുണവാന്മാരിൽവെച്ചു അഗ്രഗണ്യനും അനേകം സൽഗുണങ്ങളുള്ളവനും ദുഃഖിതനുമായ ഭരതനു കരുണാനിധിയായ ശ്രീരാമൻ ഭരദ്വാജഭഗവാനായ മെതിയടികളെ തന്റെ പ്രതിനിധിയാക്കിക്കല്പിച്ചു കൊടുത്തു.

ഗ—വത്സ മാ സ്മ വിഷീദ. താതനുശിഷ്ടസമയാവസാനമവ്യവധാനമസ്മദാഗമനമവഗച്ഛേത്യുദ്യാദ്ഭരതേന സത്യവചസാ ജ്യായസാഭിഹിതോ ഭരതോ നാതിചിരേണ രഘുപതിപ്രത്യാഗത്തിപ്രതീക്ഷകാൻ ഭരതരകോസലാനുപേത്യ മുക്താനന്ദം നന്ദിഗ്രാമമാവസൻ ആകലികജടാവല്കലോ നിഷ്ഫലൂഷചിത്തവൃത്തിരസ്ഖലിതശാസനോ രാജപദവിന്യസുപാദു

കാനിയോജ്യപദനിയോജിതാന്തരാത്മാ യഥാന്യായമവനിതലമനുപാലയൻ അനുദിവസഗണ്യമാനകാലാവയവോ രാമാഗമനം പ്രതീക്ഷാമാസ.

വ്യാ—(വത്സ!) അല്ലയോ ബാലൻ(മാ സ്മ വിഷീദ) നീ ദുഃഖിക്കരുത് (അസ്മദാഗമനം) എന്റെ ആഗമനം (താതാനുശിഷ്ടസ്യാവസാനവ്യവധാനം) അച്ഛനാൽ കല്പിക്കപ്പെട്ട സമയത്തിന്റെ അവസാനമാകുന്ന വ്യവധാനത്തോടുകൂടിയതാകുമെന്നു(അവഗച്ഛ)നീ അറിഞ്ഞാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അത്യാദൃതേന) ഏറ്റവും ആദരവും (സത്യവചസാ) സത്യവചസ്സുമായ(ജ്യായസാ) ജ്യേഷ്ഠനാൽ (അഭിഹിതഃ) പറയപ്പെട്ടവനായ (ഭരതഃ) ഭരതൻ (നാതിചിരേണ) താമസിക്കാതെ (രഘുപതിപ്രത്യാഗത്തിപ്രതീക്ഷകാൻ) രഘുനാഥന്റെ പ്രത്യാഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നവനായ (ഉത്തരകോസലാൻ) ഉത്തരകോസലങ്ങളെ (ഉപേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (മുക്താനന്ദം) ദുഃഖത്തോടുകൂടെ (നന്ദിഗ്രാമം) നന്ദിഗ്രാമത്തെ (ആവസൻ) സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനായി (ആകലിതജടാവല്ക്കലഃ) ധരിക്കപ്പെട്ട ജടാവല്ക്കലങ്ങളോടുകൂടിയവനായി (നിഷ്കലുഷചിത്തവൃത്തിഃ) നിർമ്മലമനോവ്യാപാരത്തോടുകൂടിയവനായി(അസംഖലിതശാസനഃ)നിശ്ചലമായ കല്പനയോടുകൂടിയവനായി(രാജപദവിന്യസുപാദുകായുഗന്യസ്തയോജ്യപദനിയോജിതാന്തരാത്മാ)രാജസ്ഥാനത്തിൽവെക്കപ്പെട്ട മെതിയടികളുടെ നിയോജ്യസ്ഥാനത്തിൽ വെക്കപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനായി(യഥാന്യായം) ന്യായത്തെ അനുസരിച്ചു (അവനിതലം അനുപാലയൻ) ഭൂതലത്തെ രക്ഷിക്കുന്നവനായി(അനുദിവസഗണ്യമാനകാലാവയവഃ)ദിവസംപ്രതി കണക്കാക്കുന്നതായ സമയാവസാനകാലത്തിന്റെ ഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ട(രാമാഗമനം) ശ്രീരാമന്റെ വരവിനെ (പ്രതീക്ഷാമാസ) കാത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ഭരതനു മെതിയടികളെ ദാനം ചെയ്തതിനു ശേഷം അല്ലയോ ബാല! ഭരത! നീ ദുഃഖിക്കരുതു. അച്ഛൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്ന വനവാസത്തിന്റെ അവസാനദിവസം ഞാൻ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു മടങ്ങി വരുമെന്നറിഞ്ഞാലും. എന്നിപ്രകാരമുള്ള ഏറ്റവും ആദരവോടുകൂടിയവനും സത്യസന്ധനുമായ ജ്യേഷ്ഠന്റെ കല്പനയോടുകൂടെ താമസിയാതെ രഘുപതിയുടെ പ്രത്യാഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഉത്തരകോസലങ്ങളെ പ്രാപിച്ചിട്ട ദുഃഖത്തോടുകൂടെ നന്ദിഗ്രാമത്തിൽ താമസിച്ചു ജടാവല്ക്കലങ്ങളെ ധരിച്ചു നിർമ്മലമായ മനോവിചാരത്തോടുകൂടെ നിശ്ചലമായ കല്പനയോടും രാജസ്ഥാനത്തിൽ വെക്കപ്പെട്ട മെതിയടി

കളുടെ ഭൃത്യസ്ഥാനത്തുവെക്കപ്പെട്ടതായ മനസ്സോടുംകൂടെ ശ്രീരാമൻ മടങ്ങിവരുന്നതിന്നിടക്കുള്ള സംവത്സരങ്ങളേയും മാസങ്ങളേയും, ദിവസങ്ങളേയും കണക്കാക്കിക്കൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വരവിനെ കാത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

യാതേ രാമാനുജേസ്മിൻ പുനരപി ഭരതാപ്ത്യാമശങ്ക്യ ധീമാൻ
സാകം സീതാനുജാഭ്യാം രഘുപതിരഗമൽ സ്ഥാനമത്രേർമ്മഹർഷേഃ
തേന പ്രീതേന തൂർണ്ണം രഘുകുലതനയൌ സൽകൃതൌ തത്ര സീതാ-
ദേവീ ഗത്വാനസൂയാമലഭത പതിസംഭാവിതാമംഗകാന്തിം. 289

വ്യാ—(അസ്മിൻ രാമാനുജേ) ഈ രാമാനുജൻ (യാതേ) പോയസമയത്തിങ്കൽ (ധീമാൻ) ബുദ്ധിമാനായ (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (പുനഃ അപി) പിന്നെയും (ഭരതാവാപ്തിം) ഭരതന്റെ ആഗമനത്തെ (ആശങ്ക്യ) സംശയിച്ചിട്ട (സീതാനുജാഭ്യാം സാകം)സീതയോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടെ (അത്രേഃ മഹർഷേഃ) അത്രിയാകുന്ന മഹർഷിയുടെ (സ്ഥാനം) ആശ്രമത്തെ (അഗമൽ) പ്രാപിച്ചു (രഘുകുലതനയൌ) ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാർ (തത്ര) അവിടെവെച്ചു(പ്രീതേന) സന്തുഷ്ടനായ (തേന) അദ്ദേഹത്തിനാൽ (തൂർണ്ണം) വേഗത്തിൽ (സൽകൃതൌ) സൽക്കരിക്കപ്പെട്ടു. (സീതാദേവീ) സീതാ (അനസൂയാം ഗത്വാ) അനസൂയയെ പ്രാപിച്ചിട്ട (പതിസംഭാവിതാം) ഭർത്താവിനാൽ മാനിക്കപ്പെടുന്നതായ (അംഗകാന്തിം) ശരീരശോഭയെ (അലഭത) പ്രാപിച്ചു.

സം—ശ്രീരാമൻ, ഭരതൻ പോയതിന്നുശേഷം പിന്നെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗമനത്തെ ശങ്കിച്ചു സീതയോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടെ അത്രിമഹർഷിയുടെ ആശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ഇവരുടെ ആഗമനത്തെക്കണ്ടു ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടനായ അത്രിമഹർഷി വേഗത്തിൽ ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാരെ സൽക്കരിക്കുകയും ചെയ്തു. സീതാദേവി അത്രിപത്നിയായ അനസൂയാസമീപത്തിൽനിന്നു ഭർത്താവിനാൽ മാനിക്കപ്പെടുന്നതായ ശരീരകാന്തിയെ പ്രാപിച്ചു.

വിവിധവിഹഗനാദസ്ഫോടിതാശാമുഖാന്തം
സുമരുചമരസിംഹവ്യാഘ്രനാഗേന്ദ്രഭീമം
വിപുലവിടപിസംഘവ്രാതഘോരാന്ധകാരം
ന്യവിശത രഘുവീരോ ഭണ്ഡകം കണ്ടകാഢ്യം. 290

വ്യാ—(രഘുവീരഃ) ശ്രീരാമൻ(വിവിധവിഹഗനാദസ്ഫോടിതാശാമുഖാന്തം) നാനാവിധങ്ങളായ പക്ഷികളുടെ ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിള

ക്കപ്പെട്ടന്നതായ ദിങ്മുഖങ്ങളോടുകൂടിയതും (സുമരചമരസിംഹവ്യാഘ്ര നാഗേന്ദ്രഭീമം) ആൾമാൻ, ചമരിമാൻ, സിംഹം, വ്യാഘ്രം, ഗജേന്ദ്രൻമുതലായ മൃഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരവും (വിപുലവിടപിസംഘപ്രാതഘോരാന്ധകാരം) വിശാലങ്ങളായ വൃക്ഷസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇരുട്ടോടുകൂടിയതും (കണ്ടകാഢ്യം) മുള്ളുകളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞതുമായ (ദണ്ഡകം) ദണ്ഡകവനത്തെ (ന്യവിശത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സീതാലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടെ അത്ര്യാശ്രമത്തിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടു ഓരോമാർഗ്ഗങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചതിന്നുശേഷം അനേകവിധങ്ങളായ പക്ഷികളുടെ ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിക്കുകളെ മുഴക്കുന്നതും ആൾമാൻ, ചമരിമാൻ, സിംഹം, വ്യാഘ്രം, ഗജംമുതലായ മൃഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരമായതും വലുതായി ഇടതിങ്ങിനിൽക്കുന്ന വൃക്ഷസമൂഹങ്ങളെകൊണ്ട് അന്ധകാരം നിറഞ്ഞതും മുള്ളുകളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞതുമായ ദണ്ഡകാരണ്യത്തെ പ്രാപിച്ചു.

അഗ്രതോ ഗച്ഛ സൌമിത്രേ സീതാ ത്വാമനുയാസ്യതു
പൃഷ്ഠതോഽഹം ഗമിഷ്യാമി ത്വാം സീതാമപി പാലയൻ. 291

വ്യാ—(ഹേ സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ (ത്വാം) നീ(അഗ്രതഃ) മുമ്പിൽ (ഗച്ഛ)നടന്നാലും (സീതാ) സീതാ (ത്വാം) നിന്നെ (അനുയാസ്യതു) അനുയായനംചെയ്യട്ടെ (അഹം) ഞാൻ (ത്വാം) നിന്നെയും (സീതാം അപി) സീതയേയും (പാലയൻ) രക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് (അനുയാസ്യാമി) പിന്നാലേ നടക്കാം.

സാ—ശ്രീരാമൻ ഭയങ്കരമായ ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽ ചെന്നതിന്നുശേഷം തിരിഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ട് "അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! നീ മുമ്പിൽനടക്കണം. സീത നിന്റെ പിന്നാലെ നടക്കട്ടെ. ഞാൻനിന്നെയും സീതയേയും രക്ഷിപ്പാനായി പിന്നാലേയും നടക്കാം എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

മദ്ധ്യേ തയോർമ്മൈഥിലരാജകന്യാ കരാജ രാജീവവിലോലനേത്രാ
കാന്താരമദ്ധ്യേ കരിണീവമത്തദ്വിപേന്ദ്രയോർമ്മദ്ധ്യഗതാലസന്തീ. 292

വ്യാ—(രാജീവവിലോലനേത്രാ) താമരപ്പൂക്കൾപോലെ മനോഹരമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയ (മൈഥിലരാജകന്യാ) ജനകപുത്രിയായ സീത (കാന്താരമദ്ധ്യേ) വനമദ്ധ്യത്തിൽ (മത്തദ്വിപേന്ദ്രയോഃ) മത്തഗജങ്ങളുടെ (മദ്ധ്യഗതാ) മദ്ധ്യസ്ഥയായ (കരിണീ ഇവ) പിടിയാനപോലെ (തയോഃ) അവരുടെ (മദ്ധ്യേ) നടുവിൽ (ലസന്തീ) ശോഭിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

സാ—താമരപ്പൂവിന്റെ ഇതളുകൾപോലെ ശോഭിക്കുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ സീതാദേവീ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ നടന്നുതുടങ്ങി

യപ്പോൾ രണ്ടു മത്തഗജങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ നടക്കുന്ന പിടിയാനയെപ്പോലെ ശോഭിച്ചു.

താവൽ ഘോരാട്ടഹാസപ്രതിരവരഭസാക്രാന്തവിന്ധ്യാദ്രിരന്ധ്രഃ
ശൂലാഗ്രപ്രോതസിംഹദ്വിപശരഭരുരുക്രോഡശാർദ്ദൂലജാലഃ
നാനാകങ്കാളസങ്കേതിത വിപുലകപാലാവലീമാലധാരീ
സക്രോധസ്സന്ന്യഷ്ടെധീദധിസരണിവിരാധാഭിധോയാതുധാനഃ.

വ്യാ—(താവൽ) അപ്പോൾ (ഘോരാട്ടഹാസപ്രതിരവരഭസാക്രാന്തവിന്ധ്യാദ്രിരന്ധ്രഃ) ഭയങ്കരമായ അട്ടഹാസത്തിന്റെ പ്രതിധ്വനിയാൽ വേഗേന ആക്രമിക്കപ്പെട്ടതായ വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിങ്കലുള്ള ഗുഹകളോടുകൂടിയവനും (ശൂലാഗ്രപ്രോതസിംഹദ്വിപശരഭരുരുക്രോഡശാർദ്ദൂലജാലഃ) ശൂലാഗ്രത്തിൽ കോർക്കപ്പെട്ട സിംഹം, ഗജം, എട്ടടിമാൻ, മാൻ, പന്നി, വ്യാഘ്രം എന്നീ മൃഗസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയവനും (നാനാകങ്കാളസങ്കേതിതവിപുലകപാലാവലീമാലധാരീ) നാനാവിധങ്ങളായ അസ്ഥികളോടു കോർക്കപ്പെട്ടതും വലിയതുമായ തലയോടുകളെക്കൊണ്ടുള്ള മാലകളെ ധരിച്ചവനും (വിരാധാഭിധഃ) വിരാധനെന്ന പേരോടുകൂടിയവനുമായ (യാതുധാനഃ) രാക്ഷസൻ (സക്രോധഃ) കോപത്തോടെ (അധിസരണി) മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽ (താൻ) അവരെ (ന്യാഷ്ടെധീൽ) തടുത്തു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സീതാലക്ഷ്മണന്മാരെ മുമ്പിൽ നടത്തിക്കൊണ്ടു പോകുമ്പോൾ, ഭയങ്കരങ്ങളായ സിംഹനാദങ്ങളുടെ പ്രതിധ്വനികളെക്കൊണ്ടു വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ ഗുഹകളെ ശബ്ദിപ്പിക്കുന്നവനും ശൂലാഗ്രത്തിങ്കൽ സിംഹം, ആന, എട്ടടിമാൻ, പന്നി, വ്യാഘ്രം മുതലായ അനേകം മൃഗങ്ങളെ കുത്തിക്കോർത്ത് ധരിച്ചിട്ടുള്ളവനും നാനാവിധങ്ങളായ അസ്ഥികളെ ഇടകലർന്നു കോർത്തിട്ടുള്ള വലിയ കപാലമാലകളെ ധരിച്ചിട്ടുള്ളവനും വിരാധനെന്ന പ്രസിദ്ധനുമായ രാക്ഷസൻ കോപത്തോടുകൂടെ മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽവച്ചു അവരെ തടുത്തു.

ഗ—വ്യാജഹാര ച ദാശരഥീ. 294

വ്യാ—(ദാശരഥീ) ദശരഥപുത്രന്മാരോട് (വ്യാജഹാര ച) പറയുകയും ചെയ്തു.

സാ—അവൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോടു ഇങ്ങിനെ പറയുകയും ചെയ്തു.

കൌ യുവാം കലിതതാപസാകൃതീ ധനുഷിനൌ നവവലാഹകോപമൌ
കാമദേവജയവൈജയന്തികാ കേയമായതവിലോചനാ വധൂഃ. 295

വ്യാ—(കലിതതാപസാകൃതീ)ധരിക്കപ്പെട്ട താപസസ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവരും(ധനുഷിനൌ)വില്ലിനെ ധരിച്ചവരും(നവവലാഹകോപമൌ)

കാർമേഘത്തോട്ട തുല്യന്മാരുമായ (യുവാം) നിങ്ങൾ (കൌ) എവചിലരാകുന്നു. (കാമദേവജയപൈജയന്തികാ) കാമദേവന്റെ ജയപതാകയും (ആയതവിലോചനാ) നീണ്ട കണ്ണുകളോട്ടുകൂടിയവളുമായ (ഇയം വധൂഃ) ഈ സ്ത്രീ (കാ) എതാകുന്നു.

സാ— മേഘശ്യാമളവർണ്ണന്മാരും താപസവേഷം ധരിച്ചു വില്ലെട്ടത്തവരുമായ നിങ്ങൾ ആരാകുന്നു. കാമദേവന്റെ വിജയക്കൊടിപോലെ ശോഭിക്കുന്നവളും ആയതലോചനയുമായ ഈ സ്ത്രീ എതാകുന്നു. പറഞ്ഞാലും.

പുത്രഃ കിലജയസ്യാഹം മാതാ മമ ശതഹ്രദാ
വിരാധ ഇതി മാമാഹുഃ പൃഥിവ്യാം സർവ്വരാക്ഷസാഃ. 296

വ്യാ— (അഹം) ഞാൻ (കിലജയസ്യ) കിലജയന്റെ (പുത്രഃ) പുത്രനാകുന്നു (മമ) എന്റെ (മാതാ) അമ്മ (ശതഹ്രദാ) ശതഹ്രദയാകുന്നു (പൃഥിവ്യാം) ഭൂമിയിലുള്ള (സർവ്വരാക്ഷസാഃ) എല്ലാ രാക്ഷസന്മാരും (മാം) എന്നെ (വിരാധഃ ഇതി) വിരാധൻ എന്നു (ആഹുഃ) പറയുന്നു.

സാ— ഞാൻ കിലജയന്റെ പുത്രനാകുന്നു. എന്റെ അമ്മയുടെ പേർ ശതഹ്രദയെന്നാകുന്നു. ഭൂമിയിലുള്ള എല്ലാ രാക്ഷസന്മാരും എന്നെ വിരാധൻ എന്നാണ് പറഞ്ഞുവരുന്നത്; ഇപ്രകാരം വിരാധൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോട് പറഞ്ഞു.

ഗ— ദാശരഥിരപി കഥിതനിജനാമധേയം വിരാധാങ്കേ വേപമാനാം വിദേഹദുഹിതരം വിലോക്യ സകോപഃ സൌമിത്രിണാ സാകം രക്ഷോവക്ഷസി ശിലീമുഖാൻ നിചഖാന. 297

വ്യാ—(ദാശരഥിഃ അപി) ദശരഥപുത്രനും (കഥിതനിജനാമധേയഃ) പറയപ്പെട്ട സ്വന്തം പേരോടുകൂടിയവനായിട്ട് (വിരാധാങ്കേ) വിരാധന്റെ മടിയിൽ (വേപമാനാം) വിറച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന (വിദേഹദുഹിതരം) ജനകപുത്രിയെ (വിലോക്യ) കണ്ടിട്ട (സകോപഃ) കോപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (സൌമിത്രിണാ സാകം) ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ (രക്ഷോവക്ഷസി) രാക്ഷസന്റെ മാറിൽ (ശിലീമുഖാൻ) ശരങ്ങളെ (നിചഖാന) തറച്ചു - പ്രയോഗിച്ചു.

സാ— അതിന്നു ശേഷം ദശരഥപുത്രനായ ശ്രീരാമൻ തന്റെ വംശചരിത്രത്തെ പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കും വിരാധനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട സീത അവന്റെ മടിയിലിരുന്ന് ഭയസംഭ്രാന്തയായിട്ട് വിറയ്ക്കുന്നതിനെക്കണ്ട് കുപിതനായിട്ട് ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ രാക്ഷസന്റെ മാറിടത്തിൽ ശരങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചു.

വിശിഖേ വിശിഖേ തസ്മിൻ വിധാതുവരവർമ്മണി
സീതാം നിക്ഷിപ്യ ചിക്ഷേപ ശൂലം രക്ഷോ രഘൂദ്വഹേ. 298

വ്യാ— (വിശിഖേ) ശരം (വിധാതുവരവർമ്മണി) ബ്രഹ്മാവിന്റെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടുണ്ടായ കവചത്തോടുകൂടിയ (തസ്മിൻ) അവനിൽ (വിശിഖേ) വിഗതാഗ്രമായ സമയത്തിങ്കൽ (രക്ഷഃ) രാക്ഷസൻ (സീതാം) സീതയേ (നിക്ഷിപ്യ) താഴേവച്ച് (രഘൂദ്വഹേ) ശ്രീരാമങ്കൽ (ശൂലം) ശൂലത്തെ (ചിക്ഷേപ) എറിഞ്ഞു—പ്രയോഗിച്ചു.

സാ— രാമലക്ഷ്മണന്മാർ പ്രയോഗിച്ച ശരങ്ങളെല്ലാം വിരാധന്റെ ബ്രഹ്മദത്തവും അഭേദ്യവുമായ കവചത്തിൽ തട്ടി തലകീഴ് മുറിഞ്ഞു വിഫലങ്ങളായി ഭവിച്ചു. അപ്പോൾ അവൻ സീതയെ താഴേവെച്ച് രഘുശ്രേഷ്ഠന്റെ നേരെ ശൂലത്തെ പ്രയോഗിച്ചു.

തദനു ശൂലമണ്ഡയഭഞ്ജസാ ശിതമുഖോ രഘുനായകസായകഃ
നിയതമേവ വിരാധവിരോധിനാം ഹൃദയശൂലമപി ത്രിദിവൌകസാം.

വ്യാ— (തദനു) അനന്തരം (ശിതമുഖഃ) ശിതാഗ്രമായ (രഘുനായകസായകഃ) രാമശരം (അഞ്ജസാ) വേഗത്തിൽ (ശൂലം) ശൂലത്തെ (അഖണ്ഡയൽ) മുറിച്ചു (വിരാധവിരോധിനാം) വിരാധന്റെ ശത്രുക്കളായ (ത്രിദിവൌകസാം) ദേവകളുടെ (ഹൃദയശൂലം അപി) മനോവേദനയേയും (നിയതം അഖണ്ഡയൽ ഏവ) നിശ്ചയമായും നശിപ്പിച്ചു.

സാ— അതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ ശിതാഗ്രമായ ശരംകൊണ്ടു വിരാധപ്രയുക്തമായ ശൂലത്തെ ഖണ്ഡിച്ച് തദ്വിരോധികളായ ദേവകളുടെ മനോവേദനയെ തീർത്തു.

ഗ— വിരാധോപി ക്രുധാ സരഭസമഭിപാത്യ രാമലക്ഷ്മണൌ സ്കന്ധേ നിധായ ഗതിനിരോധാപരാധപരിഹാരായ മിഹിരഹിമകരൌ പ്രസ്ഥേ വഹൻ വിന്ധ്യ ഇവ പ്രതസ്ഥേ. 300

വ്യാ— (വിരാധഃ അപി) വിരാധനും (ക്രുധാ) കോപത്തോടെ (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (അഭിപാത്യ) നേരിട്ടുചെന്നിട്ട (രാമലക്ഷ്മണൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ (സ്കന്ധേ) ചുമലിൽ (നിധായ) വച്ചിട്ട് (ഗതിനിരോധാപരാധപരിഹാരായ) മാർഗ്ഗവിരോധമാകുന്ന അപരാധത്തിന്റെ പ്രതിവിധിക്കായിക്കൊണ്ട് (മിഹിരഹിമകരൌ) സൂര്യചന്ദ്രന്മാരെ (പ്രസ്ഥേ) താഴ്ചയിൽ (വഹൻ) എടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന (വിന്ധ്യഃ ഇവ) വിന്ധ്യപർവ്വതംപോലെ (പ്രതസ്ഥേ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ— ശ്രീരാമൻ ശൂലത്തെ ഖണ്ഡിച്ചസമയത്തിങ്കൽ വിരാധനും കോപത്തോടുകൂടെ വേഗം നേരിട്ടുചെന്ന രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ ചുമലി

ലെടുത്തുകൊണ്ട് വിന്ധ്യപർവ്വതം മറ്റുനിരോധം ചെയ്യുതിനു പ്രതിവിധിയായിട്ട് ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരെ തോളിരയിൽ എടുത്തുകൊണ്ടു പോകുന്ന വിധം പുറപ്പെട്ടു.

യാ തു നഃ പദവീ സൈഷാ യാതുനശ്ചാസ്യ ലക്ഷ്മണ!
യാതുകാമം തയൈവേദം യാതു കാമം ന ഹന്യതാം. 301

വ്യാ— (യാ തു) യാതൊന്നുതന്നെ (നഃ) നമ്മളുടെ (പദവീ) മാർഗ്ഗമാകുന്നു (സാ ഏഷാ) ആ ഇതുതന്നെ (അസ്യ യാതുയഃ ച) ഈ രാക്ഷസന്റേയും (പദവീ) മാർഗ്ഗമാകുന്നു (ഇദം) ഈ രക്ഷസ്സ് (തയാ ഏവ) അതിൽകൂടെതന്നെ (യാതുകാമം) പോകുവാനിച്ഛിക്കുന്നവനാകുന്നു (കാമം) ഇഷ്ടംപോലെ (യാതു) പൊയ്ക്കൊള്ളട്ടേ (ന ഹന്യതാം) കൊല്ലപ്പെടരുത്.

സാ— വിരാധൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ എടുത്തുകൊണ്ടു പോകുമ്പോൾ ലക്ഷ്മണൻ വിരാധനെ കൊല്ലുവാനുത്സാഹിച്ചപ്പോൾ ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞു. അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ ഈ രാക്ഷസനെ ഇപ്പോൾ കൊല്ലേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നമുക്ക് പോകേണ്ട വഴിയിൽകൂടിതന്നെയാണ് ഇവനും പോകുവാൻ ഭാവിക്കുന്നത്. അതുകൊണ്ട് ഇഷ്ടംപോലെ പൊയ്ക്കൊള്ളട്ടെ.

അയി കബളയ മാമമൂ വിമുഞ്ചേത്യതികരുണം രുദതീമവേക്ഷ്യ സീതാം
അരമരചയതാമുഭാവസിദ്ധ്യാം പിശിതഭുജം ഭുജഭാരഹീനമേനം. 302

വ്യാ— (അയി) അല്ലയോ രാക്ഷസ! (മാം) എന്നെ (കബളയ) ഭക്ഷിച്ചാലും (അമൂ) ഇവരെ (വിമുഞ്ച) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അതികരുണം) ഏറ്റവും കരുണയോടുകൂടിവണ്ണം (രുദതീം) കരയുന്ന വളായ (സീതാം) സീതയേ (അവേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട് (ഉഭൌ) രണ്ടാളും (അസിദ്ധ്യാം) ഖഡ്ഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അരം) വേഗത്തിൽ (പിശിതഭുജം) മാംസത്തെ ഭുജിക്കുന്ന (ഏനം) ഇവനെ (ഭുജഭാരഹീനം) ബാഹുക്കളുടെ ഭാരത്തോടുകൂടാത്തവനാക്കി (അരചയതാം) ചെയ്തു.

സാ— വിരാധൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ എടുത്തുകൊണ്ടു അല്പം ദൂരത്തായപ്പോൾ സീത "അല്ലയോ രാക്ഷസ! നീ എന്നെ ഭക്ഷിച്ചുകൊള്ളുക. ഇവരെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും" എന്നിങ്ങിനെ ഏറ്റവും കാരുണ്യത്തോടെ പറഞ്ഞു കരയുന്നത് കണ്ടിട്ട് രാമലക്ഷ്മണന്മാർ അവരുടെ കയ്യിലുള്ള ഖഡ്ഗങ്ങളെക്കൊണ്ട് വേഗത്തിൽ മാംസഭക്ഷണയ വിരാധന്റെ കാരോ കൈകളെ മുറിച്ചു.

അഥ തൽകരവാളകൃത്തബാഹുഃ ക്ഷിതിപൃഷ്ഠേ നിപപാത ശൈലപാതം

സഹസാ പ്രതിപദ്യദിവ്യരൂപം രഘുവീരം സ ജഗാദ മോദശാലീ. 303

വ്യാ— (അഥ) അനന്തരം (സഃ) അവൻ (തൽകരവാളകൃത്ത ബാഹുഃ) അവരാൽ മുച്ചുയുള്ള വാളുകൾകൊണ്ടു മുറിക്കപ്പെട്ട ബാഹുക്കളോടുകൂടിയവനായിട്ട (ശൈലപാതം) പർവ്വതം വീഴുംപോലെ (ക്ഷിതിപൃഷ്ഠേ) ഭൂപൃഷ്ഠത്തിൽ (നിപപാത) വീണു (സഹസാ) വേഗത്തിൽ (ദിവ്യരൂപം) ദിവ്യസ്വരൂപത്തെ (പ്രതിപദ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (മോദശാലീ) സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (രഘുവീരം) ശ്രീരാമനോട് (ജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ— അതിന്നുശേഷം രാമലക്ഷ്മണന്മാർ കരവാളങ്ങളെക്കൊണ്ടു വിരാധന്റെ കൈകളെ മുറിച്ച സമയത്തിങ്കൽ അവൻ പർവ്വതം വീഴുംപോലെ ഭൂമിയിൽവീണു. അവൻ അപ്പോൾതന്നെ ദിവ്യസ്വരൂപത്തെ പ്രാപിച്ച സന്തോഷത്തോടുകൂടെ രഘുനന്ദനനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഗന്ധർവ്വോഹം രഘുവര! പുരാ രാജരാജേന ശപ്തോ
രംഭാപീനസ്തനതടപരീരംഭസംരംഭഹേതോഃ
രക്ഷോജാതൌ സപദി പതിതഃ സാമ്പ്രതം തച്ഛാപ്രസാദാൽ
പ്രത്യാപത്തിം സമധിഗതവാനസ്മി വോ ഭദ്രമസ്തു. 304

വ്യാ— (ഹേ രഘുവര!) അല്ലയോ രഘുശ്രേഷ്ഠ! (അഹം ഗന്ധർവ്വഃ) ഞാൻ ഗന്ധർവ്വനാകുന്നു. (പുരാ) പണ്ട് (രംഭാപീനസ്തനതടപരീരംഭഹേതോഃ) രംഭയുടെ തടിച്ച സ്തനതടത്തിന്റെ ആലിംഗനംകൊണ്ടുള്ള കോപം ഹേതുവായിട്ട (രാജരാജേന) വൈശ്രവണനാൽ (ശപ്തഃ) ശപിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് (സപദി) വേഗത്തിൽ (രക്ഷോജാതൌ) രാക്ഷസജാതിയിൽ (പതിതഃ) പതിക്കപ്പെട്ടു. (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (തച്ഛാപ്രസാദാൽ) അങ്ങയുടെ പ്രസാദം ഹേതുവായിട്ട് (പ്രത്യാപത്തിം) ശാപമോക്ഷത്തെ (സമധിഗതവാൻ) പ്രാപിക്കപ്പെട്ടവനായി ഭവിക്കുന്നു. (വഃ) നിങ്ങൾക്ക് (ഭദ്രം) മംഗളം (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ.

സാ— അല്ലയോ രാമചന്ദ്ര! ഞാൻ ഒരു ഗന്ധർവ്വനാകുന്നു. പണ്ട് ഞാൻ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്ത് വൈശ്രവണന്റെ സമീപത്തിലേക്കു പോകുന്ന രംഭയെ ഞാൻ ബലാൽക്കാരമായി ആലിംഗനം ചെയ്ത സമയത്തിങ്കൽ കുപിതനായ വൈശ്രവണന്റെ ശാപംകൊണ്ടു ഞാൻ രാക്ഷസനായിത്തീർന്നു. ഇപ്പോൾ അങ്ങയുടെ കരുണ ഹേതുവായിട്ട് ശാപമോക്ഷത്തെ പ്രാപിപ്പാനും സംഗതിയായി. എന്നെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലാക്കിയ നിങ്ങൾക്ക് മംഗളം ഭവിക്കട്ടെ. എന്നിപ്രകാരം വിരാധൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

രക്ഷോവധഃ പ്രകൃത ഇത്യയമേവ ശംസേൽ
സപത്ന്യായ ഗായകപദം ഗമിതോ വിരാധഃ
നാഗാലയായ വപുരസ്യ വദേദിതീവ
ശപ്ത്രേ തദക്ഷിപദിഷുപ്രഹതം സ രാമഃ. 305

വ്യാ— (രക്ഷോവധഃ) രാക്ഷസനിഗ്രഹം (പ്രകൃതഃ) ആരംഭിച്ച (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഗായകപദം) ഗന്ധർവ്വസ്ഥാനത്തെ (ഗമിതഃ) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവനായ (അയം വിരാധഃ) ഈ വിരാധൻ (സപത്ന്യായ) സപത്നീവാസികളോടായിക്കൊണ്ട് (ശംസേൽ) പറയും. (അസ്യ) ഇവന്റെ (വപുഃ) മൃതശരീരം (നാഗാലയായ) പാതാളവാസികളോടായിക്കൊണ്ട് (വദേൽ) പറയണം (ഇതി ഇവ) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ടോ എന്നതോന്നുമാറ് (സഃ രാമഃ) ആ രാമൻ (ഇഷുപ്രഹതം) ബാണങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ച് (തൽ) ആ ശരീരത്തെ (ശപ്ത്രേ) അഗാധമായ കുഴിയിൽ (അക്ഷിപൽ) നിക്ഷേപിച്ചു.

സാ—ഗന്ധർവ്വസ്ഥാനത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവനായ ഈ വിരാധൻ, താൻ രക്ഷോവധം ആരംഭിച്ചു എന്നുള്ള വൃത്താന്തത്തെ സപത്നീവാസികളോടറിയിക്കും. അപ്രകാരംതന്നെ ഇവന്റെ ഈ മൃതശരീരം നാഗലോകവാസികളോടും തന്റെ വൃത്താന്തത്തെ അറിവിക്കണം എന്നിപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ടാണോ എന്നതോന്നംവിധം ആ ശ്രീരാമൻ ശരങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുതന്നെ ആ ശരീരത്തെ അഗാധമായ കുഴിയിൽ നിക്ഷേപിച്ചു.

അഥ ഗതവതി തസ്മിംസ്തുംബുരാവംബരേണ
സപദമവനിതനൂജാലക്ഷ്മണാഭ്യാം സമേതഃ
അഭജത ശരഭംഗസ്യാശ്രമം രാമഭദ്രോ
നിരതിശയതപസ്യാതപ്തമൂർത്തേർമ്മഹർഷേഃ. 306

വ്യാ— (അഥ) അനന്തരം (രാമഭദ്രഃ) ശ്രീരാമൻ (തസ്മിൻ തുംബുരൌ) ആ തുംബുരുവാകുന്ന ഗന്ധർവ്വൻ (അംബരേണ) ആകാശത്തിലൂടെ (ഗതവതി) പോയതിന്നുശേഷം (സപദം) താനുന്നെ (അവനിതനൂജാലക്ഷ്മണാഭ്യാം) സീതാലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടെ (നിരതിശയതപസ്യാതപ്തമൂർത്തേഃ) എറ്റവും വിശേഷമായ തപസ്സുകൊണ്ടു തപിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയ (ശരഭംഗസ്യ മഹർഷേഃ) ശരഭംഗനായ മഹർഷിയുടെ (ആശ്രമം) ആശ്രമത്തെ (അഭജത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ആ തുംബുരുവാകുന്ന ഗന്ധർവ്വൻ ആകാശമാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെ പോയതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ സീതയോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടെ എറ

വും വിശേഷമായ തപസ്സുകൊണ്ടു തപ്തശരീരനായ ശരഭംഗമുനിയുടെ ആശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ദശശതനയനേപി വീക്ഷമാണോ ദശരഥപുത്രസിഷേവിഷൈവ ജാതാ
മനസിജശരഭംഗകാരിവൃത്തേർമ്മനസി മുനേശ്ശരഭംഗനാമഭാജഃ. 307

വ്യാ — (ദശശതനയനേ അപി) സഹസ്രാക്ഷനായ ഇന്ദ്രനും (വീക്ഷമാണേ) നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (മനസിജശരഭംഗകാരിവൃത്തേഃ) കാമശരങ്ങളുടെ നാശത്തെ ചെയ്യുന്ന പ്രവൃത്തികളോടുകൂടിയവനും (ശരഭംഗനാമഭാജഃ) ശരഭംഗനെന്ന പേരോടുകൂടിയവനുമായ (മുനേഃ) മുനിയുടെ (മനസി) മനസ്സിൽ (ദശരഥപുത്രസിഷേവിഷാ എവ) ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ സേവിപ്പാനുള്ള ഇച്ഛതന്നെ (ജാതാ) ഉണ്ടായി.

സാ — ഇന്ദ്രൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകുവാൻ സമയം നോക്കി നിന്നിട്ടും വിഷയാഭിലാഷങ്ങളെ നശിപ്പിക്കുന്ന കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്നവനായ ശരഭംഗമുനിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ ദശരഥപുത്രനായ ശ്രീരാമനെ സേവിപ്പാനുള്ള ഇച്ഛതന്നെ ജനിച്ചു.

വത്സ തപസന്നിധാനം പ്രതി കുതുകിതയാ വത്സരാണാം സഹസ്രം
ത്രാതാ ജീർണ്ണാപി യേമാം തനുമഹമധുനാ യോഗവഹ്നൌ ജുഹോമി
പുണ്യൈരാവർജ്ജിതം യൽ പദമിദമുപയാമീതി സാനന്ദമുക്ത്വാ
തസ്മിൻ ഭസ്മാവശേഷേ സതി മുനിതിലകേ വിസ്മിതാസ്തേ ബഭൂവുഃ.

വ്യാ — (ഹേ വത്സ!) അല്ലയോ ബാലേ! (തപസന്നിധാനം പ്രതി) അങ്ങയുടെ സാമീപ്യത്തെക്കുറിച്ച് (കുതുകിതയാ) കൌതുകം ഹേതുവായിട്ട (വത്സരാണാം സഹസ്രം) ആയിരം വത്സരങ്ങൾ മുഴുവൻ (ത്രാതാ) രക്ഷിക്കപ്പെട്ടതും (ജീർണ്ണാ അപി) ജീർണ്ണിച്ചതുമായ (യാ) യാതൊരു ശരീരമോ (താം ഇമാം തനും) ആ ഈ ശരീരത്തെ (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (അഹം) ഞാൻ (യോഗവഹ്നൌ) യോഗാഗ്നിയിൽ (ജുഹോമി) ഹോമിക്കുന്നു. (പുണ്യൈഃ) സുകൃതങ്ങളെക്കൊണ്ട് (ആവർജ്ജിതം) സമ്പാദിക്കപ്പെട്ടതായ (യൽ) യാതൊരു സ്ഥാനമോ (ഇദം പദം) ഈ സ്ഥാനത്തെ (ഉപയാമി) പ്രാപിക്കുന്നു. (ഉതി സാനന്ദം ഉക്ത്വാ) ഇപ്രകാരം സന്തോഷത്തോടുകൂടെ പറഞ്ഞിട്ട (തസ്മിൻ മുനിതിലകേ) ആ മുനിശ്രേഷ്ഠൻ (ഭസ്മാവശേഷേ സതി) ഭസ്മമായി ശേഷിച്ചപ്പോൾ (തേ) അവർ (വിസ്മിതാഃ) അത്ഭുതപ്പെട്ടവരായി (ബഭൂവുഃ) ചേച്ചു.

സാ — ദശരഥപുത്രനായ ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ കാണുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ശരഭംഗമുനി ഭഗവാനെ സമീപത്തിൽ കണ്ട സമയ

ത്തിങ്കൽ "അല്ലയോ ബാല! അങ്ങയുടെ ഈ സാമീപ്യത്തിൽ കൌതുകത്തോടുകൂടിയ എന്റെ ഈ വാഞ്ഛാക്യത്തോടുകൂടിയ ശരീരത്തെ ആയിരം സംവത്സരമായി രക്ഷിച്ചുവരുന്നു. ഇനി ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഇതിനെ യോഗാഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചിട്ട് അനേകം സുകൃതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ലഭിക്കപ്പെട്ടതായ ഭഗവൽപദത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. എന്നിപ്രകാരം സന്തോഷപൂർവ്വം പറഞ്ഞ് ഭസ്മാവശേഷനായി ഭവിച്ചു. ശ്രീരാമനും സീതാലക്ഷ്മണന്മാരും ശരഭംഗമാഹാത്മ്യത്തെ കണ്ട് അത്ഭുതപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

തസ്മിൻ കൃശാനുസാൽഭൂതേ സുതീക്ഷ്ണമുനിസന്നിധൌ
ഉവാസ പർണ്ണശാലായാം ഭ്രമന്നനിശമാശ്രമാൻ. 309

വ്യാ—(തസ്മിൻ) അവൻ (കൃശാനുസാൽഭൂതേ) യോഗാഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചതിന്നശേഷം (സുതീക്ഷ്ണമുനിസന്നിധൌ) സുതീക്ഷ്ണമഹർഷിയുടെ സമീപത്തിലുള്ള (പർണ്ണശാലായാം) പർണ്ണശാലയിൽ (അനിശം) എല്ലായ്പോഴും (ആശ്രമാൻ) ആശ്രമങ്ങളെ (ഭ്രമൻ) സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടു (ഉവാസ) താമസിച്ചു.

സാ—ശരഭംഗൻ യോഗാഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചതിന്നശേഷം ശ്രീരാമൻ അനുജനായ ലക്ഷ്മണനോടും സീതാദേവിയോടുംകൂടെ സുതീക്ഷ്ണമുനിയുടെ ആശ്രമസമീപത്തിൽ വിരചിതമായ പർണ്ണശാലയിൽ, എല്ലായ്പോഴും സമീപത്തിലുള്ള ആശ്രമങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടു താമസിച്ചു.

ഇതി നിയമവിധാനേഷ്വപ്രമത്തസ്യ തസ്യ
പ്രസഭമൃഷികുമാരൈരാഹൃതാഭ്യർഹണസ്യ
അനുദിവസമഗസ്യ ഭ്രാതുരാദേശഭാജോ
ദശ ദശരഥസൂനോഃ സുത്ര വഷ്ണ്വന്യതീയുഃ. 310

വ്യാ—(ഇതി) ഇപ്രകാരം (നിയമവിധാനേഷു) നിയമാനുഷ്ഠാനങ്ങളിൽ (അപ്രമത്തസ്യ) പ്രമാദമില്ലാത്തവനും (പ്രസഭം) അത്യാദരത്തോടെ (ഋഷികുമാരൈഃ) മുനികുമാരന്മാരാൽ (ആഹൃതാഭ്യർഹണസ്യ) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട പൂജാസാധനങ്ങളോടുകൂടിയവനും (അനുദിവസം) ദിവസംതോറും (അഗസ്യ ഭ്രാതുഃ) അഗസ്ത്യാനുജന്റെ (ആദേശഭാജഃ) ഉപദേശങ്ങളെ പ്രാപിക്കുന്നവനുമായ (തസ്യ ദശരഥസൂനോഃ) ആ ദശരഥപുത്രന് (തത്ര) അവിടെവെച്ച് (ദശവഷ്ണ്യി) പത്തു വത്സരങ്ങൾ (അതീയുഃ) കഴിഞ്ഞു.

സാ—ഇങ്ങിനെ നിയമാനുഷ്ഠാനങ്ങളിൽ പ്രമാദം കൂടാതെ അനുഷ്ഠിച്ചുകൊണ്ടും അത്യാദരത്തോടെ മുനികുമാരന്മാർ കൊണ്ടുവരുന്ന പൂജാ

സാധനങ്ങളെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടും ദിവസംതോറും അഗസ്ത്യാനുജനായ സുതീക്ഷ്ണമുനിയുടെ ഉപദേശങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടും ശ്രീരാമൻ സീതാലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടെ അവിടെ പത്തു സംവത്സരങ്ങളെ കഴിച്ചുകൂട്ടി.

സുതീക്ഷ്ണസംവേദിതവർത്മനാസൌ
പഞ്ചാപ്സരം നാമ സരഃ സമേത്യ
സമാപ്യ സാന്ധ്യം വിധിവദ്വിധാനം
കുംഭോത്ഭവസ്യാശ്രമമാസസാദ. 311

വ്യാ—(അസൌ) ഇവൻ (സുതീക്ഷ്ണസംവേദിതവർത്മനാ) സുതീക്ഷ്ണമുനിയാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട വഴിയിൽകൂടെ (പഞ്ചാപ്സരം നാമ) പഞ്ചാപ്സരമെന്ന പേരോടുകൂടിയ (സരഃ) സരസ്സിനെ (സമേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (സാന്ധ്യം) സന്ധ്യയിൽ ചെയ്യേണ്ടതായ (വിധാനം) കർമ്മത്തെ (വിധിവൽ) നല്ലവണ്ണം (സമാപ്യ) ചെയ്തിട്ട് (കുംഭോത്ഭവസ്യ) അഗസ്ത്യമുനിയുടെ (ആശ്രമം) പർണ്ണശാലയെ (ആസസാദ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സുതീക്ഷ്ണാശ്രമത്തിൽ പത്തു സംവത്സരം താമസിച്ചതിന്നുശേഷം അദ്ദേഹം ഉപദേശിച്ചിട്ടുള്ള വഴിയിൽകൂടെ മാണ്ഡുകർണ്ണിമുനിയാൽ തപശ്ശക്തികൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും സർവ്വകാമപ്രദവുമായ പഞ്ചാപ്സരമെന്ന തടാകത്തെ പ്രാപിച്ച് വിധിക്കു തക്കവണ്ണം സന്ധ്യാവന്ദനകർമ്മം ചെയ്ത് അഗസ്ത്യമഹർഷിയുടെ ആശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു.

അംഗുഷ്ഠമാത്രതനവേ കലശോത്ഭവായ
വിന്ധ്യാചലോത്തമവിജൃംഭനനാശനായ
വാതാപിസപ്തമകരാകരഭോജനായ
തസ്മൈ നമോ ഭഗവതേ മുനിപുംഗവായ. 312

വ്യാ—(അംഗുഷ്ഠമാത്രതനവേ) പെരുവിരലിനോളം മാത്രം വലിപ്പമുള്ളശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (കലശോത്ഭവായ) കുംഭോത്ഭവനും (വിന്ധ്യാചലോത്തമവിജൃംഭനനാശനായ) വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ വർദ്ധനയെ നശിപ്പിച്ചവനും (വാതാപിസപ്തമകരാകരഭോജനായ) വാതാപിയേയും സപ്തസമുദ്രങ്ങളേയും ഭക്ഷിച്ചവനും (ഭഗവതേ) ഭഗവാനുമായ (തസ്മൈ മുനിപുംഗവായ) ആ മുനിശ്രേഷ്ഠനായിക്കൊണ്ടു (നമഃ)നമസ്കാരം.

സാ—പെരുവിരലിനോളം മാത്രം വലിപ്പമുള്ള ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും കുംഭത്തിൽനിന്നുണ്ടായവനും വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ വർദ്ധനയെ നശിപ്പിച്ചവനും വാതാപിയേയും സപ്തസമുദ്രങ്ങളേയും ഭക്ഷിച്ചവനും ഭഗവാനും വാക്കുകൾക്ക് അഗോചരങ്ങളായ ഗുണങ്ങളുള്ളവനും മുനിശ്രേഷ്ഠനുമായ അങ്ങയെ ഇതാ നമസ്കരിക്കുന്നു എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ശ്രീരാമൻ സഹോദരജനായിട്ട് അഗസ്ത്യമുനിയെ നമസ്കരിച്ചു.

പുത്രീയന്നൃശ്യശൃംഗദ്വിജവരതപസാ ലബ്ധവാൻ തപ്രാം സ രാജാ
ശത്രൂനന്മഥ്യ സത്രം രഘുവര! ഭവതാ രക്ഷിതം ഗാധിസൂനോഃ
സീതാ പാണൌ കൃതേയം ക്ഷതഹരധനുഷാ നിർജ്ജിതോ ജാമദഗ്ന്യഃ
ഭഗ്നേ രാജ്യാഭിഷേകേ വനമനുചരിതം ചേതി സർവ്വം ശ്രുതന്നഃ. 313

വ്യാ—(ഹേ രഘുവര) അല്ലയോ രാമ! (പുത്രീയൻ) പുത്രനിൽ ഇച്ഛയോടുകൂടിയ (സഃ രാജാ) ആ രാജാവ് (ഋശ്യശൃംഗദ്വിജവരതപസാ) ഋശ്യശൃംഗനെന്ന ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്റെ തപോവൈഭവം ഹേതുവായിട്ട് (തപ്രാം) അങ്ങയെ (ലബ്ധവാൻ) പ്രാപിച്ചു (ഭവതാ) അങ്ങയാൽ (ശത്രൂൻ) ശത്രുക്കളെ (ഉന്മഥ്യ) നശിപ്പിച്ചിട്ട് (ഗാധിസൂനോഃ) വിശ്വാമിത്രന്റെ (സത്രം) യാഗം (രക്ഷിതം) രക്ഷിക്കപ്പെട്ട (ക്ഷതഹരധനുഷാ) മുറിക്കപ്പെട്ട ശൈവം ധനുസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ഇയം സീതാ) ഈ സീതാ (പാണൌ) കരത്തിൽ (കൃതാ) ഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട. (ജാമദഗ്ന്യഃ) പരശുരാമൻ (നിർജ്ജിതഃ) ജയിക്കപ്പെട്ട (രാജ്യാഭിഷേകേ) രാജ്യാഭിഷേകം (ഭഗ്നേ) മുടങ്ങിയപ്പോൾ (വനം) വനപ്രദേശം (അനുചരിതം ച) അനുഗമിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്ത (ഇതി സർവ്വം) ഇപ്രകാരമുള്ളതെല്ലാം (നഃ) ഞങ്ങൾക്ക് (ശ്രുതം) കേൾക്കപ്പെട്ട.

സാ—അല്ലയോ രാമ പുത്രനുണ്ടാകുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ദശരഥൻ ഋശ്യശൃംഗമഹർഷിയുടെ തപോവൈഭവം ഹേതുവായിട്ട് അങ്ങയെ പുത്രനായിട്ട് പ്രാപിച്ചുവെന്നും അങ്ങ് യജ്ഞവിഘ്നകാരികളായ രാക്ഷസരെ നിഗ്രഹിച്ചു വിശ്വാമിത്രന്റെ യാഗത്തെ നിർവ്വിഘ്നമാകം വണ്ണം കഴിപ്പിച്ചുവെന്നും ത്രൈയ്യംബകഭഞ്ജനം ചെയ്ത ഈ സീതയെ പാണിഗ്രഹണം ചെയ്തുവെന്നും പരശുരാമനെ ജയിച്ചുവെന്നും അഭിഷേകം മുടങ്ങിയതിനുശേഷം വനത്തിലേക്കു പോന്നുവെന്നും മറ്റുമുള്ള എല്ലാ വൃത്താന്തങ്ങളും ഞാൻ കേട്ട.

സ്വാഗതം ഖലു തേ വീര! രാമ ധർമ്മഭൃതാം വര!
ചിത്രകൂടമനുപ്രാപ്തോ രാജ്യഭ്രഷ്ട ഇതി ശ്രുതഃ. 314

വ്യാ—(ഹേ വീര ധർമ്മഭൃതാം വര രാമ) അല്ലയോ വീരനായി ധർമ്മിഷ്ഠന്മാരിൽവെച്ച് ശ്രേഷ്ഠനായുള്ള രാമ! (തേ സ്വാഗതം ഖലു) അങ്ങയ്ക്കു സ്വാഗതം ഭവിക്കട്ടെ (രാജ്യഭ്രഷ്ടഃ) രാജ്യത്തിൽനിന്നു പോന്നതിനുശേഷം (ചിത്രകൂടം) ചിത്രകൂടത്തെ (അനുപ്രാപ്തഃ ഇതി) അനുഗതനായി എന്നു (ശ്രുതഃ) കേൾക്കപ്പെട്ട.

സാ—അല്ലയോ വീര! ധർമ്മികവര! രാമ! അങ്ങയ്ക്ക് സ്വാഗതം. അങ്ങ് രാജ്യത്തിൽ നിന്നു പോന്നതിനുശേഷം ചിത്രകൂടത്തിൽ എത്തി

എന്നു ഞാൻ കേട്ടു. ഇപ്രകാരം അഗസ്ത്യമഹർഷി ശ്രീരാമനോടു പലവിധേനയുള്ള കുശലവാക്കുകളെ പറഞ്ഞു.

തദനു മുനയോ ധർമ്മാരണ്യാച്ചിരായ നിരാകൃതാഃ
നിശിചരഭടൈരക്ഷ്ണാ കാണീകൃതാഃ കതിചിത്തഥാ
കതിചന പദാ ഖഞ്ജീഭൂതാഃ പരേ ഹൃതജാനയഃ
വിഗതശരണാസ്സർവ്വേ സീതാപതിം ശരണം യയുഃ. 315

വ്യാ—(തദനു) അനന്തരം (നിശിചരഭടൈഃ) രാക്ഷസഭടന്മാരാൽ (കതിചന) ചിലർ (അക്ഷ്ണാ) അക്ഷികൊണ്ട് (കാണീകൃതാഃ) കാണന്മാർ=അന്ധന്മാരാക്കിചെയ്യപ്പെട്ടവരും (കതിചന) ചിലർ (പദാ ഖഞ്ജീഭൂതാഃ) പാദംകൊണ്ട് ഖഞ്ജന്മാർ= മുടന്തന്മാരായിത്തീർന്നവരും (പരേ ഹൃതജാനയഃ) മറ്റുചിലർ അപഹരിക്കപ്പെട്ട ഭാര്യമാരോടുകൂടിയവരുമായി (ധർമ്മാരണ്യാൽ) ധർമ്മാരണ്യത്തിൽ നിന്നു (ചിരായ നിരാകൃതാഃ) വളരെക്കാലമായി അകറ്റപ്പെട്ടവരായി (വിഗതശരണാഃ) ആശ്രയമില്ലാത്തവരായ (സർവ്വേ മുനയഃ) എല്ലാ മുനിമാരും (തദാ) അപ്പോൾ (സീതാപതിം) ശ്രീരാമനെ (ശരണം യയുഃ) ശരണം പ്രാപിച്ചു.

സാ—പിന്നെ ശ്രീരാമൻ അഗസ്ത്യാശ്രമത്തിൽ വന്നപ്പോൾ രാക്ഷസന്മാരാൽ ചിലർ കണ്ണു കുത്തിപ്പൊട്ടിക്കപ്പെട്ടവരും ചിലർ കാലൊടിക്കപ്പെട്ടവരും മറ്റു ചിലർ അപഹരിക്കപ്പെട്ട ഭാര്യമാരോടുകൂടിയവരും ധർമ്മാരണ്യത്തിൽനിന്നു വളരെക്കാലം മുമ്പുതന്നെ ആട്ടിയോടിക്കപ്പെട്ടവരും നിരാശ്രയന്മാരുമായി അനേകം മുനികളും സീതാവല്ലഭനായ ശ്രീരാമനെ ശരണം പ്രാപിച്ചു.

പശ്യൈതൽ പാണിപാദം മമ ഹി മൃദിതവാൻ
കൌണപഃ കോപി കോപാൽ
കേനാപ്യുൽഖാതമക്ഷിദ്വയമപി ഹ! ഹ! ഹാ!!
വക്രിതഃ കണ്ഠ ഏഷഃ
സന്താഡൈഃഘോരഘോരൈശ്ഛിപിടിതമധുനാ
കണ്ണയുഗ്മം വിലോക്യം
സർവ്വാംഗേ നസുഭംഗം കതരദിഹ വിഭോ
യന്ന ഭഗ്നം ന ഭഗ്നം. 316

വ്യാ—(ഹേ വിഭോ) അല്ലയോ സ്വാമിൻ (എതൽ) ഇതിനെ (പശ്യ) കണ്ടാലും (കോപി) ഒരു (കൌണപഃ) രാക്ഷസൻ (കോപാൽ) കോപം ഹേതുവായിട്ടു (മമ ഹി) എന്റെയാകട്ടെ (പാണിപാദം) കൈകാലുകളെ (മൃദിതവാൻ) മർദ്ദനം ചെയ്തു (കേനാപി) ഒരുത്തനാൽ (അക്ഷിദ്വയം അപി) കണ്ണുകൾ രണ്ടും (ഉൽഖാതം) കുത്തിപ്പറിക്കപ്പെട്ടു (ഹ ഹ

ഹാ) കഷ്ടം കഷ്ടം കഷ്ടം (ഏഷഃ കണ്ണഃ) ഈ കഴുത്തു (വക്ത്രിതഃ) തിരിക്കപ്പെട്ടു (ഘോരഘോരൈഃ) അതികഠിനങ്ങളായ (സന്താഡൈഃ) അടികളെക്കൊണ്ടു (കണ്ണയുഗ്മം) കണ്ണുകൾ രണ്ടും (ചിചിടിതം) അവിൽപോലെ ചതഞ്ഞുപോട്ടു (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (നഃ) ഞങ്ങളുടെ (ഇഹ സർവ്വാംഗേ) ഈ ശരീരത്തിൽ (യൽ) യാതൊന്ന് (ന ഭഗ്നം) മുറിയാത്തതായും (ന ഭ്ലഗ്നം) വളയാത്തതായും ഭവിക്കുന്നു (തൽ അംഗം) ആ അവയവം (കതരൽ) ഏതെന്നു (വിലോക്യം) കാണപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു.

സം—അല്ലയോ സ്വാമിൻ ഞങ്ങളുടെ ഈ അവസ്ഥയെക്കണ്ടാലും. ഒരു രാക്ഷസൻ കോപത്തോടുകൂടെ എന്റെ കൈകാലുകളെ തല്ലിഒടിച്ചു. ഒരു രാക്ഷസൻ എന്റെ കണ്ണുകൾ രണ്ടും തുരന്നു. കഷ്ടം കഷ്ടം ഒരു രാക്ഷസൻ എന്റെ കഴുത്തിനെ തിരിച്ചു. ഒരു രാക്ഷസൻ എന്റെ ചെകിടുകൾ രണ്ടും അടിച്ചു പരത്തി. ഒരുവൻ എന്റെ ഭാര്യയെ അപഹരിച്ചു. ഞങ്ങളുടെ ശരീരത്തിൽ ഒടിയാത്തതായും വളയാത്തതായും ഒരു അവയവമെങ്കിലും ഇല്ല. നല്ലവണ്ണം നോക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഇപ്രകാരം മഹർഷിമാർ രാക്ഷസരെക്കൊണ്ടുള്ള ഉപദ്രവങ്ങളെ ശ്രീരാമനോടു അറിവിച്ചു.

അഥ താൻ കരുണാസിന്ധുർവ്വിലോക്യ രഘുനന്ദനഃ.
തേഷാം പ്രതിശ്രുണോതി സ്മ രക്ഷോമൂലനിബർഹണം. 317

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (കരുണാസിന്ധുഃ) കരുണാവാരിധിയായ (രഘുനന്ദനഃ) ശ്രീരാമൻ (താൻ) അവരെ (വിലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (തേഷാം) അവർക്കു (രക്ഷോമൂലനിബർഹണം) രാക്ഷസമൂലനാശത്തെ (പ്രതിശ്രുണോതി സ്മ) പ്രതിശ്രുവിച്ചു—പ്രതിജ്ഞചെയ്തു.

സം—ദുഃഖോത്തന്മാരായ മുനികളുടെ സങ്കടപ്രവാഹത്തെ കേട്ടപ്പോൾ കരുണാവാരിധിയായ ശ്രീരാമൻ ആ മുനികളെനോക്കിക്കൊണ്ട് അവരോടു രാക്ഷസരെ താൻ നിശ്ശേഷം യമപുരിക്കയച്ചുകൊള്ളാമെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തു.

അപഗതരജനീചരം ത്രിലോകീ-
വിവരമരാമമഥാപി വാ സമസ്തം
കതിപയദിവസൈഃ കരോമി നോ ചേ-
ദ്ദശരഥരാജസുതോപി നൈവ രാമഃ. 318

വ്യാ—(അഹം) ഞാൻ (കതിപയദിവസൈഃ) ചില ദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ട് (സമസ്തം) സകലമായ (ത്രിലോകീവിവരം) ത്രൈലോക്യത്തിന്റെ ഭാഗത്തെ (അപഗതരജനീചരം) വേർപെട്ടതായ രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടിയതാക്കിയോ (അഥാപി) അല്ലെങ്കിൽ (അരാമം വാ) രാമനോടുകൂടാ

താക്കിയോ (കരോമി) ചെയ്യുന്നുണ്ട്. (നോ ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (ദശരഥരാജസൂതഃ) ദശരഥരാജപുത്രനായ (രാമഃ അപി) രാമനായിട്ടും(തൈവ) ഭവിക്കുന്നില്ല.

സാ — അല്ലയോ മുനികളേ! ഞാൻ കുറച്ചുദിവസംകൊണ്ടു ഈ ത്രൈലോക്യാന്തർഭാഗത്തെ രാക്ഷസന്മാരേയുംകൂടാതേയും രാമനേയുംകൂടാതേയും ചെയ്യുന്നുണ്ട്. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ദശരഥരാജപുത്രനായ രാമനായിട്ടു ജീവിക്കുന്നില്ല. ഇപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ മുനികളുടെ മുമ്പാകെ സത്യം ചെയ്തു.

ശ്രുത്വാ പ്രതിജ്ഞാം രഘുരാജസൂനോഃ
പ്രസന്നചിത്തേഷു മുനീശ്വരേഷു
യാതേഷു ഭൂയോഽപ്യനുഗൃഹ്യ രാമം
കുംഭോദ്ഭവസ്സാദരമാബഭാഷേ. 319

വ്യാ — (മുനീശ്വരേഷു) മുനിശ്രേഷ്ഠന്മാർ (രഘുരാജസൂനോഃ) രഘുനന്ദനന്റെ (പ്രതിജ്ഞാം) സത്യത്തെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ട് (പ്രസന്നചിത്തേഷു) സന്തുഷ്ടഹൃദയന്മാരായിട്ട് (യാതേഷു) പോയസമയത്തിങ്കൽ (ഭൂയഃ അപി) പിന്നേയും (കുംഭോദ്ഭവഃ) അഗസ്ത്യമഹർഷി (രാമം) രാമനെ (അനുഗൃഹ്യ) അനുഗ്രഹിച്ചിട്ട് (സാദരം) ആദരത്തോടെ (ആബഭാഷേ) പറഞ്ഞു.

സാ — മുനിശ്രേഷ്ഠന്മാർ രഘുനന്ദനന്റെ പ്രതിജ്ഞയെക്കേട്ടു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ പോയതിന്നുശേഷം അഗസ്ത്യമഹർഷി ശ്രീരാമനെ അനുഗ്രഹിച്ചിട്ടു ആദരവോടുകൂടെ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു —

ഇദം ധനുർവൈഷ്ണവമപ്രധൃഷ്യം
ജൈത്രം ഗൃഹാണേഷുധിഖേഗയുക്തം
അനേന ലോകസ്ഥിതികർമ്മഹേതോ-
ന്നാരായണഃ പ്രാഗജയൽ സുരാരീൻ. 320

വ്യാ — (തപം) അങ്ങ് (അപ്രധൃഷ്യം) തടുക്കരുതാത്തതും (ജൈത്രം) ജയശീലവും (ഇഷുധിഖേഗയുക്തം) ആവനാഴികളോടും വാളിനോടും കൂടിയതും (വൈഷ്ണവം) വിഷ്ണുവിനെസ്സംബന്ധിച്ചതുമായ (ഇദം ധനുഃ) ഈ വില്ലിനെ (ഗൃഹാണ) ഗ്രഹിച്ചാലും (അനേന) ഇതുകൊണ്ട് (ലോകസ്ഥിതികർമ്മഹേതോഃ) ലോകരക്ഷാകർമ്മത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (നാരായണഃ) ശ്രീനാരായണൻ (പ്രാക്) പണ്ട് (സുരാരീൻ) അസുരന്മാരെ (അജയൽ) ജയിച്ചു.

സാ — അല്ലയോ രാമ! അങ്ങ് ഈ വൈഷ്ണവധനുസ്സിനേയും ആ

വനാഴികളേയും വാളിനേയും സ്വീകരിച്ചാലും. ഇതുകൾ ആരാലും തടുക്കപ്പെടുവാൻ അസാദ്ധ്യങ്ങളും ജയശീലങ്ങളുമാകുന്നു. പണ്ട് ലോകരക്ഷക്കായിക്കൊണ്ട് ശ്രീനാരായണൻ ഇതുകളെക്കൊണ്ടുതന്നെയാണ് അസുരന്മാരെ ജയിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു അഗസ്ത്യൻ ആയുധങ്ങളെ ശ്രീരാമനായിക്കൊണ്ടു ദാനം ചെയ്തു.

ഗ— ഇതി സംഭൃതസമ്മദേന കുംഭസംഭവേന മുനിനാ സാനുരാഗം പ്രതിപാദിതാൻ നിഖിലഭുവനതലപരിപാലനനിദാനഭൂതാൻ ആയുധവിശേഷാനാദായ സദാരസോദരോ ദാശരഥിഃ തദാദേശേന ഗോദാവരീതീരമാത്മനാലഞ്ചികീർഷുർമ്മുനിജനാശീർവ്വചനമേദുരിത തേജഃപ്രപഞ്ചഃ പഞ്ചവടീം പ്രത്യുച്ചചാല. 321

വ്യാ— (ഇതി) ഇപ്രകാരം (സംഭൃതസമ്മദേന) വഹിക്കപ്പെട്ട സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ (കുംഭസംഭവേന) കലശോത്ഭവനായ (മുനിനാ) മുനിയാൽ (സാനുരാഗം) അനുരാഗത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (പ്രതിപാദിതാൻ) ദത്തങ്ങളും (നിഖിലഭുവനതലപരിപാലനനിദാനഭൂതാൻ) സകലലോകങ്ങളുടേയും പരിപാലനത്തിന്നു കാരണഭൂതങ്ങളുമായ (ആയുധവിശേഷാൻ) വിശിഷ്ടങ്ങളായ ആയുധങ്ങളെ (ആദായ) സ്വീകരിച്ചിട്ട് (സദാരസോദരഃ) ദാരാവരജസഹിതനായ (ദാശരഥിഃ) ശ്രീരാമൻ (തദാദേശേന) അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആദേശത്തോടുകൂടെ (ഗോദാവരീതീരം) ഗോദാവരീനദിയുടെ സമീപത്തെ (ആത്മനാ) തന്നെക്കൊണ്ട് (അലഞ്ചികീർഷുഃ) അലങ്കരിപ്പാനാഗ്രഹത്തോടുകൂടെ(മുനിജനാശീർവ്വചനമേദുരിതതേജഃപ്രപഞ്ചഃ) മുനിജനങ്ങളുടെ ആശീർവ്വാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിതമായ തേജസ്സമൂഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പഞ്ചവടീം പ്രതി) പഞ്ചവടിയെക്കുറിച്ചു (ഉച്ചചാല) പുറപ്പെട്ടു.

സാ— ഭാര്യാസോദരസമേതനായ ശ്രീരാമൻ ഇപ്രകാരം പലവിധത്തിലും ഈ ഉപദേശങ്ങളോടുകൂടെ അഗസ്ത്യമഹർഷി കൊടുത്തിട്ടുള്ളതും സകലലോകങ്ങളുടേയും രക്ഷക്കു കാരണഭൂതങ്ങളുമായ ആയുധവിശേഷങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചു അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ഉപദേശം ഹേതുവായിട്ടു ഗോദാവരീതീരത്തിലെത്തിച്ചേരുവാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി പഞ്ചവടിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

ഗ— തതശ്ച മദ്ധ്യേപദ്ധതി വിസ്തൃതപക്ഷദ്വന്ദ്വമപ്രതിദ്വന്ദ്വശൌര്യരാശിം മഹാമഹീദ്ധ്രകല്പം ഗൃദ്ധ്രരാജമദ്രാക്ഷീൽ. 322

വ്യാ— (തതശ്ച) തദനന്തരം (മദ്ധ്യേപദ്ധതി) മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിങ്കൽ (വിസ്തൃതപക്ഷദ്വന്ദ്വം) വിശാലമായ രണ്ടു ചിറകുകളോടുകൂടിയവനും

(അപ്രതിദ്വന്ദ്വശൌര്യരാശിം) സാദൃശ്യമില്ലാത്ത ശൌര്യസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനും (മഹാമഹീധ്രകല്പം) വലിയ പർവ്വതത്തോടു തുല്യനുമായ (ഗൃധ്രരാജം) ജടായുവിനെ (അദ്രാക്ഷീൽ) കണ്ടു.

സാ— തദനന്തരം ശ്രീരാമൻ പഞ്ചവടിയിലേക്കു പോകുന്നവഴിക്കു വിശാലങ്ങളായ ചിറകുകളുള്ളവനും സാദൃശ്യമില്ലാത്ത പരാക്രമമുള്ളവനും പർവ്വതതുല്യനുമായ ജടായുവിനെ കണ്ടു.

പാനേന ഹീനജലമബ്ധിമപാസ്യ നൂനം
മൈനാക ഏഷ മുനിമാശ്രയതീതി ജാതാം
ശങ്കാമിമാം രഘുപതേഃ കഥിതാത്മവംശഃ
തച്ഛാതമിത്രമഹമിത്യഹരജ്ജടായുഃ. 323

വ്യാ— (ഏഷഃ മൈനാകഃ) ഈ മൈനാകം (പാനേന) ആചമനംകൊണ്ട് (ഹീനജലം) വേർപെട്ട ജലത്തോടുകൂടിയ (അബ്ധിം) സമുദ്രത്തെ (അപാസ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (മുനിം) അഗസ്ത്യമുനിയെ (ആശ്രയതി) ആശ്രയിക്കുന്നു (നൂനം) നിശ്ചയം (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (രഘുപതേഃ) ശ്രീരാമന് (ജാതാം ഇമാം ശങ്കാം) ഉണ്ടായ ഈ സംശയത്തെ (ജടായുഃ) ജടായു (അഹം) ഞാൻ (തച്ഛാതമിത്രഃ) അങ്ങയുടെ അച്ഛന്റെ ബന്ധുവാകുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടു (അഹരൽ) കളഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വഴിയിൽ ജടായുസ്സിനെ കണ്ടിട്ടു മൈനാകപർവ്വതം അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ആചമനംകൊണ്ടു ജലശൂന്യമായ സമുദ്രത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച മുനിയെത്തന്നെ ആശ്രയിച്ചു കിടക്കുകയാണെന്നു സംശയിച്ചുകൊണ്ടുനില്ക്കുമ്പോൾ ജടായു "അല്ലയോ രാമ സംശയിക്കേണ്ട; ഞാൻ ജടായുസ്സെന്ന ഗൃധ്രരാജനാകുന്നു. അങ്ങയുടെ അച്ഛന്റെ ബന്ധുവുമാകുന്നു" എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ശ്രീരാമന്റെ സംശയത്തെ തീർത്തു.

ഗ—സ ഖലു ദശരഥസുതസ്യ വദനോദ്ഗശരഥവിപത്തിമുപലഭ്യ ഹാ പുരാണപ്രിയബന്ധോ ഹാ മഹീമണ്ഡലമണ്ഡന ഹാ മഹാരഥപ്രഥമഗണ്യ! ഹാ മിത്രകുലാലങ്കരണ! ഹാ മഹേന്ദ്രപ്രിയമിത്ര പരിണതവയസമിമം വിഹംഗമം വിഹായ ക്വ പ്രസ്ഥിതോസീതി ബഹുതരം വിലപൻ കരുണാർദ്രചേതസാ പിതൃമൈത്രീം നവീകുർവ്വാണേന രാമഭദ്രേണ ഗാഢതരമുപഗൂഹ്യ സമാശ്വാസ്യമാനഃ സ്വയമുദീരയാമാസ. 324

വ്യാ— (സ ഖലു) അവനാകട്ട (ദശരഥസുതസ്യ) ദശരഥപുത്രന്റെ (വദനാൽ) മുഖത്തിൽനിന്നു (ദശരഥവിപത്തിം) ദശരഥന്റെ മരണത്തെ (ഉപലഭ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (ഹാ പുരാണപ്രിയബന്ധോ) അയ്യോ പുരാണപ്രിയബന്ധുവായുള്ളോവേ (ഹാ മഹീമണ്ഡലമണ്ഡന) അയ്യോ ഭൂമണ്ഡലത്തിനു

അലങ്കാരഭൂതനായുള്ളോവേ (ഹാ മഹാരഥപ്രഥമഗണ്യ) അയ്യോ മഹാരഥന്മാരിൽ വെച്ചു അഗ്രഗണ്യനായുള്ളോവേ (ഹാ മിത്രകുലാലങ്കരണ) അല്ലയോ സൂര്യകുലാലങ്കരണനായുള്ളോവേ (പരിണതവയസം) വൃദ്ധനായ (ഇമം വിഹംഗമം) ഈ പക്ഷിയെ (വിഹായ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (ക്വ പ്രസ്ഥിതഃ അസി) എവിടെക്കുപോയി (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ബഹുതരം) പലവിധത്തിലും (വിലപൻ) കരയുന്നവനായി (കരുണാർദ്രചേതസം) കരുണകൊണ്ടു ആർദ്രബുദ്ധിയും (പിതൃമൈത്രീം) അച്ഛന്റെ ബന്ധുതയെ (നവീകൃത്വാനേന) പുതിയതാക്കിച്ചെയ്യുന്നവനായ (രാമഭദ്രേണ) രാമഭദ്രനാൽ (ഗാഢതരം) ഏറ്റവും ഗാഢമാംവണ്ണം (ഉപഗൂഹ്യ) ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട (സമാശ്വാസ്യമാനഃ) തല്ലവണ്ണം ആശ്വസിപ്പിക്കപ്പെടുന്നവനായിട്ട (സ്വയം) താനുമെന്ന (ഉദീരയാമാസ) പറഞ്ഞു.

സം—ആ ജടായുസ്സാകട്ടെ ദശരഥപുത്രനായ ശ്രീരാമന്റെ മുഖത്തിൽ നിന്നു ദശരഥന്റെ മരണവൃത്താന്തത്തെ കേട്ടിട്ടു ഏറ്റവും ദുഃഖത്തോടു കൂടെ അയ്യോ പുരാതന പ്രിയബന്ധോ അയ്യോ ഭൂമണ്ഡലത്തിനു അലങ്കാരഭൂത അയ്യോമഹാരഥാഗ്രേസര അയ്യോ സൂര്യകുലാലങ്കരണ അയ്യോ ഇന്ദ്രബന്ധോ അങ്ങു വൃദ്ധനായ ഈപക്ഷിയെ ഉപേക്ഷിച്ചു എവിടെ പോയി. എന്നിങ്ങനെ പലതും വിലപിക്കുമ്പോൾ കരുണാർദ്രചിത്തനായ ശ്രീരാമൻ അച്ഛന്റെ ബന്ധുതയെ പുതുതാക്കിച്ചെയ്യുകൊണ്ടു അടുത്തുചെന്നു ഗാഢഗാഢമാകുംവണ്ണം ആലിംഗനം ചെയ്തു ആശ്വസിപ്പിച്ചതിനു ശേഷം ജടായു പിന്നേയും ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ഹേ വത്സ! രാഘവ നിശാചരവാസഭൂമി-
രേഷാ സ്ഥലീതി സതതം ഭവ സാവധാനഃ
നാഹം ജഹാമി ഭവതാമിഹ സന്നികർഷം
യുഷ്മൽപ്രിയാർത്ഥമസവോപി പണീകൃതാ മേ. 325

വ്യാ—(ഹേ വത്സ രാഘവ) അല്ലയോ ബാലനായുള്ളോവേ രാമ (ഏഷാ സ്ഥലീ) ഈ പ്രദേശം (നിശാചരവാസഭൂമിഃ) രാക്ഷസരുടെ വാസഭൂമിയാകുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം അറിഞ്ഞിട്ടു (സതതം) എല്ലായ്പോഴും (സാവധാനഃ) ആലോചനയോടു കൂടെ (ഭവ) ഭവിച്ചാലും (അഹം) ഞാൻ (ഇഹ) ഇവിടെ (ഭവതാം) നിങ്ങളുടെ (സന്നികർഷം) സമീപത്തെ (ന ജഹാമി) ഉപേക്ഷിക്കുന്നില്ല (മേ) എന്റെ (അസവഃ അപി) പ്രാണങ്ങളും കൂടി (യുഷ്മൽപ്രിയാർത്ഥം) നിങ്ങളുടെ പ്രിയത്തിനുവേണ്ടി, അങ്ങയുടെ ഭക്ഷ്യക്കുവേണ്ടി എന്നും (പണീകൃതാഃ) പണയമാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

സം—അല്ലയോ എന്റെ വാത്സല്യഭാജനമായ രാമ! ഈ പ്രദേശം രാ

ക്ഷസന്മാരുടെ വാസഭൂമിയാകുന്ന എന്നുള്ളതു നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു കൊണ്ടു തന്നെ സഞ്ചരിച്ചാലും. ഇവിടെ ഞാനും നിങ്ങളുടെ സമീപത്തിലുണ്ടാകും. നിങ്ങളുടെ പ്രിയത്തിന്ന (പ്രിയയ്ക്ക) വേണ്ടി എന്റെ പ്രാണങ്ങളും കൂടി പണയംചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ജടായു ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

സൌമിത്രിണാ കല്പിതപർണ്ണശാലാം പ്രവിശ്യ രാമോ രമണീസഹായഃ
പ്രതിശ്രുതേ കർമ്മണി ഹേതുമിച്ഛൻ നിനായ കാലം കമപി പ്രതീതഃ. 326

വ്യാ—(പ്രതീതഃ)പ്രസിദ്ധനായ (രാമഃ)രാമൻ(രമണീസഹായഃ)ഭാര്യയോടുകൂടെ(സൌമിത്രിണാ) ലക്ഷ്മണനാൽ(കല്പിതപർണ്ണശാലാം) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട പർണ്ണശാലയെ (പ്രവിശ്യ)പ്രവേശിച്ചിട്ട്(പ്രതിശ്രുതേ)സത്യം ചെയ്തിട്ടുള്ള (കർമ്മണി)കർമ്മത്തിൽ(ഹേതും) കാരണത്തെ(ഇച്ഛൻ) ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട്(കമപി കാലം)കുറഞ്ഞൊരു കാലത്തെ (നിനായ)കഴിച്ചു.

സാ—പ്രസിദ്ധനായ ശ്രീരാമൻ ജടായുവുമായിസ്സഖ്യം ചെയ്തതിന്നുശേഷം പഞ്ചവടിയെപ്രാപിച്ചു ലക്ഷ്മണനിർമ്മിതയായ പർണ്ണശാലയിൽ സീതാദേവിയോടും കൂടെ രാക്ഷസകുലോന്മൂലനത്തിൽ ബദ്ധചിത്തനായിട്ടു കുറച്ചുകാലം താമസിച്ചു.

കദാചിദങ്കേ ജനകേന്ദ്രപുത്രീം സംഭാവയൻ പ്രേമരസാഭിരാമം
ഇദം ബഭാഷേ രഘുസൂനരസ്യാഃ നിരാചികീർഷുർവ്വനവാസഖേദം. 327

വ്യാ—(രഘുസൂനഃ)രഘുനന്ദനൻ(കദാചിൽ)കരിക്കൽ(പ്രേമരസാഭിരാമം) സ്നേഹഭാവംകൊണ്ടു മനോഹരയായ (ജനകേന്ദ്രപുത്രീം)ജനകനന്ദിനിയെ (അങ്കേ) മടിയിൽ(സംഭാവയൻ) മാനിച്ചിരുത്തി (അസ്യാഃ)ഇവളുടെ (വനവാസഖേദം) വനവാസദുഃഖത്തെ (നിരാചികീർഷുഃ) കളയാനിച്ഛയോടുകൂടെ (ഇദം) ഇതിനെ (ബഭാഷേ)പറഞ്ഞു.

സാ—ജഗൽപ്രസിദ്ധനായ ശ്രീരാമൻ പഞ്ചവടിയിൽ താമസിക്കുന്നകാലത്തു കരുണാരസം പ്രേമഭാവംകൊണ്ടു മനോഹരയായ സീതയെ മടിയിൽ മാനിച്ചിരുത്തിക്കൊണ്ടു അവളുടെ വനവാസദുഃഖത്തെ സരസസല്ലാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇല്ലാതാക്കണമെന്നുകരുതി ഇങ്ങിനെപറഞ്ഞു.

ഹസുപ്രാപ്തമപാസ്യ യൽ ഗുരുഗിരാ രാജ്യം വനേ പ്രസ്ഥിതം
മാമേവ സ്മരതാ ച യദ്ഗിമനസാ താതേന യാതം ദിവി
ഭീമശ്വാപദരാക്ഷസൈകഭവനേ യച്ചാസ്യസേ കാനനേ
ശോകം തം വിഖിലം പ്രമാർഷ്ടി സുമുഖി ത്വത്സാഹചര്യം മമ. 328

വ്യാ—(ഹേ സുമുഖി) അല്ലയോ സുന്ദരി(ഗുരുഗിരാ)അച്ഛന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ട്(ഹസുപ്രാപ്തം)കരസ്ഥമായ(രാജ്യം)രാജ്യത്തെ (അപാസ്യ)ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട്(വനേ)വനത്തിൽ(പ്രസ്ഥിതം യൽ)പുറപ്പെട്ടെന്നതു

യാതൊന്നു(മാം ഏവ)എന്നെത്തന്നെ (സ്മരതാ)സ്മരന്നായും(വിമനസാ)ദുഃ
ഖിതനായുമിരിക്കുന്ന(താതേന)അച്ഛനാൽ(ദിവി)സ്വർഗ്ഗത്തിൽ (യാതം യ
ൽ)പോയി എന്നതുയാതൊന്നു (തത്)നീ (ഭീമശ്വാപദരാക്ഷസൈകഭ
വനേ)ഭയങ്കരങ്ങളായ ദുഷ്ടമൃഗങ്ങൾക്കും രാക്ഷസന്മാർക്കും മുഖ്യവേനമായ
(കാന്താരേ)വനത്തിൽ(ആസ്യസെ)താമസിക്കുന്നു എന്നതു യാതൊന്നു (തത്
നിഖിലം ശോകം) ആ സർവ്വമായദുഃഖത്തേയും (തവൽ സാഹചര്യം) നി
ന്റെസഹവാസം(പ്രമാർഷ്ടി)ഇല്ലാതാക്കുന്നു.

സീ—അല്ലയോ സുന്ദരീ! എന്നെപ്പോലെ ഭാഗ്യഹീനനായിട്ടു
ലോകത്തിൽ ആരും തന്നെ ഇല്ല. എന്റെ സ്ഥിതികളെക്കുറിച്ചു അല്പം
പറയാം കേട്ടാലും. അച്ഛന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു തന്നെ കരസ്ഥമാ
യ രാജ്യത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു വനത്തിലേക്കു പോകേണ്ടിവന്നു. എന്നെത്ത
ന്നെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അച്ഛൻ എന്റെ വിരഹം ഹേതുവായിട്ടു
ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടു മരിച്ചു സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിച്ചു. നീ ഭയങ്കരങ്ങളായ ദുഷ്ട
മൃഗങ്ങൾക്കും രാക്ഷസർക്കും ആവാസസ്ഥാനമായ ഈ വനപ്രദേശത്തിൽ
താമസിക്കുന്നു. എനിക്കു സർവ്വംദുഃഖഹേതുക്കൾ തന്നെ ആകുന്നു. എ
ങ്കിലും നിന്റെ സഹവാസം ഇത്തരം സർവ്വദുഃഖങ്ങളേയും ഇല്ലാതാക്കുന്നു.

അവിരളമകരന്ദസ്യന്ദിമാകന്ദവാടീ-
വിലുളിതകളകണ്ഠീകണ്ഠസംഗീതരമ്യേ
അയി വരതനു ഗോദാതീരദേശേ വിശാലേ
ഭവതി വിതതമോദം കസ്യ ചേതോ ന സീതേ. 329

വ്യാ—(അയി വരതനു സീതേ) അല്ലയോ സുന്ദരഗാത്രി! സീ
തേ(അവിരളമകരന്ദസ്യന്ദിമാകന്ദവാടീവിലുളിതകളകണ്ഠീകണ്ഠസംഗീതര
മ്യേ) അനവച്ഛിന്നങ്ങളായ പുഷ്പരസങ്ങളെ കലിപ്പിക്കുന്ന മാവിൻതോട്ടങ്ങളിൽ
സഞ്ചരിക്കുന്ന കുയിലുകളുടെ കണ്ഠസംഗീതങ്ങളൊണ്ടു മനോഹരവും (വി
ശാലേ) വിസ്തൃതമുള്ളതുമായ (ഗോദാതീരദേശേ) ഗോദാവരീതീരപ്രദേശ
ത്തിൽ (കസ്യ) ആരുടെ (ചേതഃ) മനസ്സു (വിതതമോദം) വർദ്ധിച്ചമോദ
ത്തോടെ (ന ഭവതി) ഭവിക്കുന്നില്ല.

സീ—അല്ലയോ സുന്ദരഗാത്രിയായ സീതേ, ധാരാളം തേനൊലി
ച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മാവിൻകൂട്ടങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന കുയിലുകളുടെ കണ്ഠ
ത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന കളകൂജിതംകൊണ്ടു മനോഹരവും വിശാലവുമാ
യ ഈ ഗോദാവരീതീരപ്രദേശം എല്ലാവർക്കും സുഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതുത
ന്നെയാകുന്നു. ഇപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ സരസസല്ലാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു സീ
തയുടെ മനസ്സിൽ സന്തോഷത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഗ—അതീതത്രയിഷ്വേ തു ദശവദനദിഷ്ടാന്തദിവസാവസാനകേ
ഹ്രുയിദ്ദിഷ്ടേ സമയേ കദാചന വൃഷാസ്യന്തീ നിരന്തരായം ദിഗന്തരേഷു
ചരന്തീ ദുരന്തദുരിതസന്തതിരിവ ഗൃഹീതമൂർത്തിരാത്തിദായിനീ ജഗതാം
സമസുരാത്രിഞ്ചരചക്രവർത്തിനോ ലങ്കാപതേരവരജാ മായാബലാകലിത
ലളിതമാനുഷീവേഷാ ദോഷാചരീ ശൂർപ്പണഖാ പ്രബലദർപ്പകാവേശ
വിവശീകൃതാ സീതാപതിമുപാതിഷ്ഠത. 350

വ്യാ—(ദശവദനദിഷ്ടാന്തദിവസാവസാനകേ) രാവണന്റെ മര
ണദിവസമാകുന്ന അവസാനത്തോടുകൂടിയതും (ഹ്രുനിർദ്ദിഷ്ടേ) അച്ഛ
നാൽ കല്പിക്കപ്പെട്ടതുമായ (സമയേ) സമയം (അതീതത്രയിഷ്വേ തു) കഴി
ഞ്ഞതു അധികമായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (കദാചന) ഒരിക്കൽ (വൃഷാ
സ്യന്തീ) കാമുകിയായ (നിരന്തരായം) തടവുകൂടാതെ (ദിഗന്തരേഷു) ഓ
രോരോ ദിക്കുകളിൽ (ചരന്തീ) സഞ്ചരിക്കുന്നവളായി (ഗൃഹീതമൂർത്തിഃ)
സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയ (ദുരന്തദുരിതസന്തതിഃ ഇവ) അ
വസാനമില്ലാത്ത പാപസമൂഹമോ എന്നു തോന്നുമാറിരിക്കുന്നവളായി (ജ
ഗതാം) ലോകങ്ങൾക്കു (ഒരുത്തിദായിനീ) ദുഃഖത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവള
യിരിക്കുന്ന (സമസുരാത്രിഞ്ചരചക്രവർത്തിനഃ) സകല രാക്ഷസന്മാരുടേയും
ചക്രവർത്തിയായ (ലങ്കാപതേഃ) രാവണന്റെ (അവരജാ) സോദരിയായ
(ദോഷാചരീ) നിശാചരി—ശൂർപ്പണഖാ (മായാബലാകലിതലളിതമാനു
ഷീവേഷാ) മായാശക്തിയാൽ ധരിക്കപ്പെട്ട ലളിതമായ മാനുഷീവേഷ
ത്തോടുകൂടിയവളായി (പ്രബലദർപ്പകാവേശവിവശീകൃതാ) അത്യന്തം
ഗർവ്വിഷ്ഠനായ കാമന്റെ ആവേശത്താൽ പരവശയാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ടവള
യിട്ടു (സീതാപതിം) സീതാവല്ലഭനെ (ഉപാതിഷ്ഠത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—രാവണന്റെ മരണദിവസം അവസാനിക്കുന്നതും അച്ഛ
നാൽ കല്പിക്കപ്പെട്ടതുമായ വനവാസകാലം കഴിഞ്ഞതു അധികമായിട്ടും
വരുവനെള്ളതു കുറഞ്ഞുമിരിക്കുന്ന പഞ്ചവടീവാസകാലത്തിങ്കൽ കരുദിവ
സം രാവണസോദരിയും മൂർത്തിമത്തായ പാപസമൂഹമോ എന്നു തോന്നും
വിധം സകലർക്കും ദുഃഖത്തെയുണ്ടാക്കുന്നവളും നിശാചരിയുമായ ശൂർപ്പണ
ഖാ വിദ്യുജ്ജിഹ്വൻ മരിച്ചതിന്നുശേഷം കാമുകിയായിട്ടു ഭർത്തൃവിനെ അ
ന്വേഷിച്ചു ദിഗന്തരങ്ങളിലെല്ലാം സഞ്ചരിച്ചു പഞ്ചവടിയെ പ്രാപിച്ചു
ശ്രീരാമനെക്കണ്ടു കാമിച്ചു മായാശക്തികൊണ്ടു ലളിതമായ മനുഷീവേഷ
ത്തെ ധരിച്ചു ഏറ്റവും കാമപാരവശ്യത്തോടുകൂടെ ശ്രീരാമന്റെ സമീപ
ത്തിൽ ചെന്നു.

താം വിലോക്യ ലളിതാം രഘൂദ്വഹഃ
കിഞ്ചിദുദ്വിതകൌതുകോ ബ്രുവീൽ

കാ ത്വമംബുജവിലോലലോചനേ!
കാനയാന്തരമുപാഗതാ കുതഃ. 331

വ്യാ—(രഘൂദ്വഹഃ) ശ്രീരാമൻ (ലളിതാം താം വിലോക്യ) ലളിതയായ അവളെക്കണ്ടിട്ട (കിഞ്ചിൽ കാമൂ (അഭ്യുദിതകൌതുകഃ) ഉണ്ടായ കൌതുകത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു (ഹേ അംബുജവിലോലലോചനേ) താമരപ്പൂക്കളെപ്പോലെഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയവളെ (ത്വാം) നീ (കാ) ആരാകുന്നു (കുതഃ) എന്തു ഹേതുവായിട്ട (കാനനാന്തരം) വനാന്തരത്തെ (ഉപഗതാ) പ്രാപിച്ചയായി.

സാ—ശ്രീരാമൻ ലളിതാവേഷം ധരിച്ചിട്ടുള്ള ശൂർപ്പണഖയെ കണ്ടിട്ട അല്പം കൌതുകത്തോടുകൂടെ "അല്ലയോ സുന്ദരീ! നീ ആരാകുന്നു. എന്തിനായിട്ട വനപ്രദേശത്തിൽ എന്റെ സമീപത്തിൽ വന്നു?" എന്നിപ്രകാരം ചോദിച്ചു.

വിശ്വാഭിരാമ! ശൃണു വിശ്രവസസുനുജാം
ജാനീഹി മാം ത്രിഭുവനേഷ്വനിവാര്യചര്യാം
ഭർത്താരമാത്മസദൃശം ത്വമവാപ്യ ലോകേ-
ഷ്വത്രൈവ ലോകയ പുരുഷോത്തമ! കാമയേ ത്വാം. 332

വ്യാ—(ഹേ വിശ്വാഭിരാമ) അല്ലയോ ലോകാഭിരാമ! (ത്വം) അങ്ങു (ശൃണു) കേട്ടാലും (ത്രിഭുവനേഷു) മൂന്നു ലോകങ്ങളിൽ (അനിവാര്യചര്യാം) തടവില്ലാത്ത സഞ്ചാരത്തോടുകൂടിയവളായ (മാം) എന്നെ (വിശ്രവസഃ) വിശ്രവസ്സുമഹർഷിയുടെ (തനൂജാം) പുത്രി എന്നു (ജാനീഹി) അറിഞ്ഞാലും (ഹേ പുരുഷോത്തമ) അല്ലയോ പുരുഷശ്രേഷ്ഠ! (അഹം) ഞാൻ (ലോകേ) ലോകത്തിൽ (ആത്മസദൃശം) എനിക്കു സദൃശനായ (ഭർത്താരം) ഭർത്താവിനെ(അനവാപ്യ) പ്രാപിക്കാതെ (അത്ര)ഇവിടെ (ത്വാം) അങ്ങയെ (അവലോക്യ) കണ്ടിട്ട (കാമയേ) ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ലോകമോഹനനായുള്ള പുരുഷോത്തമ! ഞാൻ വിശ്രവസ്സുമഹർഷിയുടെ പുത്രിയാകുന്നു. എനിക്കു ത്രൈലോക്യത്തിൽ ഒരുദിക്കിലും സഞ്ചരിക്കുന്നതിന്നു തടവില്ല എന്നറിഞ്ഞാലും. ഞാൻ അനുരൂപനായ ഭർത്താവിനെ അന്വേഷിച്ചു സഞ്ചരിക്കുകയാണു്. ഇവിടെ വന്നപ്പോൾ അങ്ങയെ കണ്ടു ആഗ്രഹിക്കുന്നു. എന്നെ പത്നിയായി സ്വീകരിച്ചാലും. എന്നിങ്ങിനെ ലളിതയായ അവൾ പറഞ്ഞു.

ഭദ്രേ! ഭദ്രമുദീരിതം വരവധൂരത്നം ഹി യത്നം വിനാ
ലബ്ധും കോ ന ജഹാതി കേവലമിദം സംസാരസംജീവനം
കിന്ത്വത്ര സ്വവശോ ന സുന്ദരിതമേ! രാമോ ഗൃഹശ്മശാനാ-
ദുജ്ഝിത്വാ നിജരാജ്യമാജ്ഞിതരിപാ യോയം പ്രണായ്യോ ഭവേൽ. 333

വ്യാ--(ഹേ ഭദ്രേ) അല്ലയോ മംഗളേ (ത്വയാ) നിന്നാൽ (ഉദീരിതം) പറയപ്പെട്ടതു (ഭദ്രം) നല്ലതുതന്നെയാകുന്നു (കേവലം സംസാരസംജീവനം) എറ്റവും സംസാരത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതും (യത്നം വിനാ) പ്രയത്നം കൂടാതെ (ലബ്ധം) ലഭിക്കപ്പെട്ടതുമായ (ഇദം വധൂരത്നം) ഈ സ്ത്രീരത്നത്തെ (കോ നു ജഹാതി) ആരാണു ഉപേക്ഷിക്കുക (കിന്തു) എങ്കിലും (ഹേ സുന്ദരിതമേ) അല്ലയോ അതിസുന്ദരീ (അഹം) ഞാൻ (അത്ര) ഇവിടെ (ന സ്വവശഃ) സ്വതന്ത്രനല്ല (ഗുരോഃ) പിതാവിന്റെ (ശാസനാൽ) കല്പന ഹേതുവായിട്ട (നിജരാജ്യം) തന്റെ രാജ്യത്തെ (ഉജ്ഝിതവാ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (ആജ്ഞിതതപാഃ) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട തപസ്സോടുകൂടിയ (യഃ) യാതൊരു (ആയം രാമഃ) ഈ രാമൻ (പ്രണായ്യഃ ഭവേൽ) പ്രണയഭാജനമായിത്തീരുമോ.

സാ—അല്ലയോ മംഗളരൂപിണിയായുള്ളോവേ നീ പറഞ്ഞതു ഭംഗിയായി. പ്രയത്നംകൂടാതെ കിട്ടുന്നതും എറ്റവും സംസാരത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതുമായ ഈ സ്ത്രീരത്നമായ നിന്നെ ആർ ഉപേക്ഷിക്കും? പക്ഷേ അല്ലയോ സുന്ദരിയായുള്ളവളെ അച്ഛന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു വനപ്രദേശത്തിൽ തപസ്സുചെയ്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ ഞാൻ സ്വതന്ത്രനല്ലല്ലോ. അതുകൊണ്ടു നിന്റെ അപേക്ഷയെ തല്ക്കാലം എനിക്കു സ്വീകരിപ്പാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതെയാണിരിക്കുന്നത്.

ഇഹ പ്രത്യാസന്നോ നിവസതി യുവാ ലക്ഷ്മണ ഇതി
പ്രതീതോ മേ ഭ്രാതാ സ പരമുചിതസ്തേ സുവദനേ!
തദേനം നിശ്ശങ്കം സമഭിസര സാരംഗനയനേ!
ന ചാസൌ മോക്ഷ്യതാം ചതുരവനിതാകേളിരസികഃ. 334

വ്യാ— (യുവാ) യുവാവും (ലക്ഷ്മണഃ ഇതി) ലക്ഷ്മണനെന്നു (പ്രതീതഃ) പ്രസിദ്ധനുമായ (മേ) എന്റെ (ഭ്രാതാ) അനുജൻ (ഇഹ) ഇവിടെ (പ്രത്യാസന്നഃ) സമീപസ്ഥനായിട്ടു (നിവസതി) താമസിക്കുന്നു (ഹേ സുവദനേ) അല്ലയോ സുന്ദരീ (സഃ) അവൻ (തേ) നിനക്കു (പരം ഉചിതഃ) എറ്റവും യോജിച്ചവനാകുന്നു (ഹേ സാരംഗനയനേ) അല്ലയോ ഹരിണാക്ഷി (തൽ) അതുഹേതുവായിട്ടു (ഏനം) ഇവനെ (നിശ്ശങ്കം) സംശയംകൂടാതെ (സമഭിസര) പ്രാപിച്ചാലും (ചതുരവനിതാകേളിരസികഃ) സമർത്ഥകളായ സ്ത്രീകളുടെ ക്രീഡയിൽ രസത്തോടുകൂടിയ (അസൌ) ഇവൻ (ത്വാം) നിന്നെ (ന ച മോക്ഷ്യതാം) ഉപേക്ഷിക്കുകയുമില്ല.

സാ—അല്ലയോ സുന്ദരീ! യൌവ്വനയുക്തനും ലക്ഷ്മണനെന്നു പേരായിട്ടുള്ളവനുമായ എന്റെ അനുജൻ ഇവിടെ സമീപത്തിൽതന്നെയു

ണ്ട്. അവൻ നിനക്കു അനുരൂപനുമാകുന്നു. അല്ലയോ ഹരിണാക്ഷി! അതുകൊണ്ടു ഭവതി അവനെ പ്രാപിച്ചാലും. അവൻ നിന്നെ ഒരിക്കലും ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ല. അവൻ സമർത്ഥകളായ സ്ത്രീകളോടുകൂടെ രമിക്കുന്നതിൽ ഏറ്റവും രസമുള്ളവനാകുന്നു.

ഭദ്രമസ്തു തവ വാഞ്ഛിതം വൃഥാ
മാ സ്മ ഭൂച്ച മനസാ പതിംവരേ
പ്രാപ്യ സുന്ദരി! വൃണീഷ്വ ലക്ഷ്മണം
നാസികാക്ഷതിമസൌ വിധാസ്യതേ. 335

വ്യാ—(ഹേ സുന്ദരി) അല്ലയോ സുന്ദരി (തവ) നിനക്കു (ഭദ്രം) മംഗളം (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ (ഹേ പതിംവരേ) അല്ലയോ ഭർത്താവിനെ വരിക്കുന്നവളെ (മനസാ) മനസ്സുകൊണ്ടു (വാഞ്ഛിതം) ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതു (വൃഥാ മാ സ്മ ച ഭൂൽ) വെറുതെയാകാതിരിക്കട്ടെ (ലക്ഷ്മണം) ലക്ഷ്മണനെ (പ്രാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (വൃണീഷ്വ) വരിച്ചാലും (അസൌ) ഇവൻ (നാസികാക്ഷതിം) സുഖവാസഭംഗത്തെ (ന വിധാസ്യതേ) ചെയ്യുകയില്ല.

സാ—അല്ലയോ സുമുഖി! നിനക്കു നന്നായിവരട്ടെ. അല്ലയോ പതിംവരേ! നിന്റെ മനസ്സിലുള്ള ആഗ്രഹം സഫലമാകട്ടെ. നീ ലക്ഷ്മണന്റെ സമീപത്തിൽചെന്നു അവനെ വരിച്ചാലും. അവൻ നിന്റെ സുഖവാസത്തിനു ഭംഗം ചെയ്യുകയില്ല. ഇതിൽ "നാസികാക്ഷതിമസൌ വിധാസ്യതേ" എന്നതുകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണൻ നിന്റെ നാസികയെ ഛേദിക്കുമെന്നുകൂടി ധ്വനിക്കുന്നുണ്ട്.

ഗ—ഇതി സ്മിതരുചിരമുഖാരവിന്ദസ്യ തസ്യ മധുരമധുരസസ്യന്ദിനാ വചസാ പുനരാഹിതലക്ഷ്മണം ലക്ഷ്മണം കാമയമാനാ ദശകണ്ഠകനീയസീ തദുപകണ്ഠമഭജത. 336

വ്യാ—(ദശകണ്ഠകനീയസീ) രാവണനു ഛോദരി (ഇതി) ഇപ്രകാരം (സ്മിതരുചിരമുഖാരവിന്ദസ്യ തസ്യ) മന്ദസ്മിതംകൊണ്ടു മനോഹരമായ മുഖത്തോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ (മധുരമധുരസസ്യന്ദിനാ) മധുരമായ തേനിന്റെ രസത്തെ കലിപ്പിക്കുന്ന (വചസാ) വാക്കുകൊണ്ടു (പുനഃ) പിന്നെ (ആഹിതലക്ഷ്മണം) ലക്ഷ്മണയുക്തനായ (ലക്ഷ്മണം) ലക്ഷ്മണനെ (കാമയമാനാ) കാമിക്കുന്നവളായിട്ടു (തദുപകണ്ഠം) തത്സവിധത്തെ (അഭജത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—രാവണന്റെ സഹോദരിയായ ശൂർപ്പണഖ ഇപ്രകാരം മന്ദസ്മിതംകൊണ്ടു മനോഹരമുഖനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തേൻപോലെ മധുര

മായ വാക്കിനെ കേട്ടപ്പോൾ സലക്ഷണനായ ലക്ഷ്മണനെ കാമിച്ചുകൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിലേക്കു ചെന്നു.

(പ്രാകൃതം) കന്ദപ്പസുന്ദരതണോ ഭുവണക്കവീരോ
സോമസ്സോവാഹമഹുരോ ധണുബ്ബാണധാരി
സോ ണാമ രാമസഹയോ മഹണിജ്ജവേസോ
ചിന്തം ധുണായി മമ സമ്പടി ളഖണോവി. 337

(ഛായ) കന്ദർപ്പസുന്ദരതനുർഭുവനൈകവീരോ
സൌമ്യസ്വഭാവമധുരോ ധനുർബ്ബാണധാരീ
സോ നാമ രാമസഹജോ മഹനീയവേഷോ
ചിത്തം ധുനോതി മമ സമ്പ്രതി ലക്ഷ്മണോപി.

വ്യാ— (കന്ദർപ്പസുന്ദരതനുഃ) കാമദേവനെപ്പോലെ മനോഹരശരീരനും (ഭുവനൈകവീരഃ) ലോകൈകവീരനും (സൌമ്യസ്വഭാവമധുരഃ) ശാന്തസ്വഭാവംകൊണ്ടു മനോഹരനും (ധനുർബ്ബാണധാരീ) ചാപബാണങ്ങളെ ധരിച്ചവനും (മഹനീയവേഷഃ) ശ്രേഷ്ഠമായ വേഷത്തോടുകൂടിയവനും (രാമസഹജഃ) രാമന്റെ അനുജനുമായ(സഃ ലക്ഷ്മണഃ അപി)ആ ലക്ഷ്മണനും (സമ്പ്രതി) ഇപ്പോൾ (മമ) എന്റെ (ചിത്തം) മനസ്സിനെ (ധുനോതി) ഇളക്കുന്നു.

സ—കാമദേവനെപ്പോലെ മനോഹരമായശരീരത്തോടുകൂടിയവനും ലോകൈകവീരനും പ്രശാന്തസ്വഭാവംകൊണ്ടു മനോഹരനും ചാപബാണങ്ങളെ ധരിച്ചവനും രാമന്റെ അനുജനുമായ ഈ ലക്ഷ്മണനും ഇപ്പോൾ എന്റെ മനസ്സിനെ ഇളക്കുന്നു.

ഇത്യുപേത്യ പതിഭാവമർത്ഥിതോ
രാവണാവരജയാ സ ലക്ഷ്മണഃ
നിശ്ചികായ പരിഹാസഡംബരോ
ഭ്രാതുരേഷ ഇതി താമുവാച ച. 338

വ്യാ— (ഇതി)ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ടു (രാവണാവരജയാ)രാവണന്റെ സഹോദരിയാൽ (ഉപേത്യ) സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടു (പതിഭാവം) ഭർത്തൃഭാവത്തെ (അർത്ഥിതഃ) പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ടവനായ(സ ലക്ഷ്മണഃ) ആ ലക്ഷ്മണൻ (ഏഷഃ) ഇതു (ഭ്രാതുഃ) ജ്യേഷ്ഠന്റെ (പരിഹാസഡംബരഃ) പരിഹാസവിശേഷമാകുന്നു (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (നിശ്ചികായ) നിശ്ചയിച്ചു (താം) അവളോട് (ഉവാച ച) പറയുകയും ചെയ്തു.

സ—രാവണസോദരിയായ ശൂർപ്പണഖ ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു ലക്ഷ്മണസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു ഭർത്തൃഭാവത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ലക്ഷ്മണൻ ഇതു ജ്യേഷ്ഠന്റെ പരിഹാസവിശേഷമാകുന്നു. അ

തുകൊണ്ടു ഇവളെ അങ്ങോട്ടുതന്നെ അയക്കണമെന്നുവെച്ചു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

മുഗ്ദ്ധേ മൽപ്രിയപൂരണായ ഗുരുണാ മുക്താസി നാനിച്ഛയാ
കസ്ത്വാം സുന്ദരി നേഛതി ത്രിഭുവനേ ലാവണ്യപൂർണ്ണാപഗാം
തൽ ഭൂയോപി തമേവ യാഹി സ ഖലു ത്യക്ത്വാ വിദേഹാത്മജാം
ത്വയ്യേവ പ്രവണോ ഭവിഷ്യതി വിഭുഃ കാന്താരചാരക്ഷമേ. 339

വ്യാ—(ഹേ മുഗ്ദ്ധേ) അല്ലയോ മനോഹരയായുള്ളോവേ (ത്വം) നീ (ഗുരുണാ) ജ്യേഷ്ഠനാൽ (മൽപ്രിയപൂരണായ) എന്റെ ഇഷ്ടത്തെ അറിവാൻവേണ്ടി (മുക്താ അസി) അയക്കപ്പെട്ടവളാകുന്നു. (ന അനിച്ഛയാ) ആഗ്രഹമില്ലായ്കു ഹേതുവായിട്ടല്ല (ഹേ സുന്ദരി) അല്ലയോ സുന്ദരി (കഃ) ആർ (ത്രിഭുവനേ) ത്രൈലോക്യത്തിൽ (ലാവണ്യപൂർണ്ണാപഗാം) സൌന്ദര്യപൂർണ്ണനദിയായ (ത്വാം ന ഇച്ഛതി) നിന്നെ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (ഭൂയഃ അപി) ഇനിയും (തം ഏവ) അദ്ദേഹത്തെത്തന്നെ (യാഹി) പ്രാപിച്ചാലും (ഹേ കാന്താരചാരക്ഷമേ) അല്ലയോ വനസഞ്ചാരത്തിൽ സമർത്ഥയായുള്ളവളെ (വിഭുഃ) വിഭുവായ (സഃ ഖലു) അവനാകട്ടെ (വിദേഹാത്മജാം) സീതയെ (ത്യക്ത്വാ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു (ത്വയി) ഏവ നിന്നിൽതന്നെ (പ്രവണഃ) അനുരക്തനായിട്ടു (ഭവിഷ്യതി) ഭവിക്കും.

സാ—അല്ലയോ മനോഹരി! ജ്യേഷ്ഠൻ എന്റെ അഭിപ്രായം അറിവാൻവേണ്ടി നിന്നെ ഇങ്ങോട്ടയച്ചിരിക്കയാണു. നിന്നെക്കുറിച്ചു ആഗ്രഹമില്ലായ്കകൊണ്ടല്ല. അല്ലയോ സുന്ദരീ ത്രൈലോക്യത്തിൽ ലാവണ്യം നിറഞ്ഞ നദിയെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്ന നിന്നെ ആർ ഉപേക്ഷിക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു നീ ഇനിയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കലേക്കുതന്നെ പോയാലും. ഇനി നീ അദ്ദേഹത്തെ പ്രാപിച്ചാൽ വിഭുവായ അദ്ദേഹം സീതയെ ഉപേക്ഷിച്ചു നിന്നിൽതന്നെ അനുരക്തനായി ഭവിക്കും. നിനക്കു വനസഞ്ചാരത്തിലും സാമർത്ഥ്യമുണ്ടല്ലോ. അതുകൊണ്ടു ഒരിക്കലും ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ല.

ഗ—തേനാപി വിചക്ഷണേന വിപ്രലഭ്യമാനാ പുനരപി ജഗദഭിരാമം രാമമേവാഭിസസാര. 340

വ്യാ—(വിചക്ഷണേന) സമർത്ഥനായ (തേന അപി) അവനാലും (വിപ്രലഭ്യമാനാ) വഞ്ചിതയായിട്ടു (പുനഃ അപി) പിന്നേയും (ജഗദഭിരാമം) ലോകാഭിരാമനായ (രാമം ഏവ) രാമനെത്തന്നെ (അഭിസസാര) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അവർ സമർത്ഥനായ ലക്ഷ്മണനാലും വഞ്ചിതയായിട്ട് പിന്നെയും ലോകാഭിരാമനായ ശ്രീരാമന്റെസമീപത്തിലേക്കുതന്നെ ചെന്നു.

സഹചരതി മയൂരീ ജാതുചിന്നാഗവദ്ധാ
സഹ ച മിഹിരഭാസാ വർത്തതേ വാ തമിസ്രാ
യുവതിരിഹ യുവത്യാ സംഗമേകത്ര യൂനി
ക്ഷണമപി ന സമേപി സ്ഥാതുമീഷ്ടേ യഥേഷ്ടം. 341

വ്യാ—(മയൂരീ) മയിൽപിട (നാഗവദ്ധാ സഹ) സർപ്പസ്ത്രീയോടുകൂടെ (ജാതുചിൽ) കരിക്കലെങ്കിലും (സഹചരതി) സഹചരിക്കുന്നു. (തമിസ്രാ) അന്ധകാരമുള്ള രാത്രി (മിഹിരഭാസാ സഹ) സൂര്യശോഭയോടുകൂടെയും (വർത്തതേ വാ) താമസിക്കുന്നു (ഇഹ) ഇവിടെ (യുവതിഃ) യൌവനയുക്തയായ കരു സ്ത്രീ (യുവത്യാ സംഗം) അന്യയുവതിയോടുകൂടെ (സമേ അപി) തുല്യനാണെങ്കിലും (ഏകത്ര യൂനി) കരു യുവാവിൽ (ക്ഷണം അപി) അല്പസമയമെങ്കിലും (യഥേഷ്ടം) ഇഷ്ടംപോലെ (സ്ഥാതും) താമസിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ന ഈഷ്ടേ) സമർത്ഥയാകുന്നില്ല.

സാ—ശ്രീരാമൻ രണ്ടാമതും തന്റെ സമീപത്തിങ്കൽവന്ന ഭർത്തൃഭാവത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ള ലളിതയോടു "അല്ലയോ സുന്ദരി ഞാൻ നിന്നെ സ്വീകരിച്ചാൽ നീ എങ്ങിനെ എന്നോടുകൂടെ സുഖമായിരിക്കും എന്നു ആലോചിച്ചാലും. കരു മയിൽപേട സർപ്പസ്ത്രീയോടുകൂടെ വസിച്ചുവെന്നുവരാം.അഥവാ ഇരുട്ടുള്ള രാത്രി സൂര്യശോഭയോടൊന്നിച്ചു വർത്തിച്ചേക്കാം. എന്നാൽ യൌവനയുക്തയായ കരു സ്ത്രീക്ക് അന്യയുവതിയോടൊരുമിച്ചു രണ്ടുപേരിലും തുല്യനുരാഗമുള്ളവനാണെങ്കിലുംകൂടി കരു ഭർത്താവിൽ ഇഷ്ടം പോലെ താമസിപ്പാൻ ക്ഷണനേരം പോലും സാധിക്കുന്നതല്ല. ഇതുകൊണ്ടു സീത സമീപത്തിൽ ഉള്ള സ്ഥിതിക്കു നിന്നെക്കൂടെ സ്വീകരിച്ചാൽ ഭംഗിയാകുന്നതല്ല. നീ ലക്ഷ്മണന്റെ സമീപത്തിലേക്കുതന്നെ പോയാലും. എന്നിങ്ങിനെ ശ്രീരാമൻ പിന്നെയും അവളോടു പറഞ്ഞു.

ദാസോഹമസ്യായതലോലനേത്രേ!
ദാസീപദം കിന്നു വൃഥാ വൃണീഷേ
യദാരുരുക്ഷന്തി കിലോപരിഷ്ടാ-
ന്നിസർഗതോ വഹ്നിശിഖാഃ സ്ത്രിയശ്ച. 342

വ്യാ—(ഹേ ആയതലോലനേത്രേ) അല്ലയോ ആയതചഞ്ചലാക്ഷി! (അഹം) ഞാൻ (അസ്യ) ഇവന്റെ (ദാസഃ) ഭൃത്യനാകുന്നു (തൽ)

നീ (ദാസീപദം) ദാസീസ്ഥാനത്തെ (വൃഥാ) വെറുതെ (വൃണീഷേ കിന്ന) സ്വീകരിക്കുന്നുവോ (യൽ)യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട (വഹ്നിശിഖഃ) അഗ്നിജ്വാലകളും (സ്ത്രിയഃ ച) സ്ത്രീകളും (നിസർഗ്ഗതഃ) സ്വഭാവേന (ഉപരിഷ്ടാൽ) മേൽപോട്ട (ആരുരുക്ഷന്തി കില) കയറുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നുവെന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലൊ.

സാ—ശൂർപ്പണഖ രണ്ടാമതും ലക്ഷ്മണസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു ഭർത്തൃഭാവത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചപ്പോൾ ലക്ഷ്മണൻ "അല്ലയോ ആയതലോലലോചനെ! ഞാൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ദാസനാകുന്നു. നീ എന്റെ പത്നീപദത്തെ പ്രാപിച്ചാൽ ജ്യേഷ്ഠപത്നിയായ സീതയുടെ ദാസ്യം നിനക്കു അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടിവരും. സാധാരണയായിട്ട അഗ്നിജ്വാലകളും സ്ത്രീകളും മേപ്പോട്ട പോകുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവരാണെന്നു ലോകപ്രസിദ്ധമാകുന്നു. അങ്ങിനെ ഇരിക്കെ നീ എന്നെ ഭർത്താവായി സ്വീകരിച്ചു സീതയുടെ ദാസിയാകുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു യുക്തമല്ല. അതു കൊണ്ടു നീ ജ്യേഷ്ഠനെത്തന്നെ പ്രാപിക്കുക. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു അവളെ പിന്നെയും ശ്രീരാമന്റെ സമീപത്തിലേക്കയച്ചു.

വൃഷസ്യന്തീ വൃഷസ്കന്ധം രാഘവം രാവണാനുജാ
ഭ്രയഃ ശൂർപ്പണഖാ ഭേജേ ശൂർപ്പകാരാതിബോധിതാം. 343

വ്യാ—(വൃഷസ്യന്തീ) കാമുകിയും (രാവണാനുജാ) രാവണന്റെ അനുജത്തിയുമായ (ശൂർപ്പണഖാ) ശൂർപ്പണഖ (ശൂർപ്പകാരാതിബോധിതാം) മദനബോധിതയായിട്ട (വൃഷസ്കന്ധം) വൃഷസ്കന്ധനായ (രാഘവം) ശ്രീരാമനെ (ഭ്രയഃ) പിന്നെയും (ഭേജേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—കാമുകിയും രാവണസോദരിയുമായ ശൂർപ്പണഖ മദനബാധിതയായിട്ട പിന്നെയും സുന്ദരാംഗനായ ശ്രീരാമന്റെ സമീപത്തിലേക്കുതന്നെ ചെന്നു.

ഗ—തദനു ജനകദുഹിതുരനിതരയുവതിഭോഗ്യം ഭാഗ്യം രാമസ്യ
രൂപരാമണീയകം ച നിരൂപ്യ പുനരിയമേവമചിന്തയൽ. 344

വ്യാ—(തദനു) അതിന്നു ശേഷം (ഇയം) ഇവൾ (ജനകദുഹിതുഃ) ജനകനന്ദിനിയുടെ (അനിതരയുവതിഭോഗ്യം) അന്യസ്ത്രീസാധാരണമല്ലാത്ത (ഭാഗ്യം) ഭാഗ്യത്തേയും (രാമസ്യ) രാമന്റെ (രൂപരാമണീയകം ച) രൂപസൌന്ദര്യത്തേയും (നിരൂപ്യ) ആലോചിച്ചിട്ട (പുനഃ) പിന്നെ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (അചിന്തയൽ) വിചാരിച്ചു.

സാ—ശൂർപ്പണഖ ലക്ഷ്മണവാക്യം ഹേതുവായിട്ട പിന്നെയും ശ്രീ

രാമസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചതിനു ശേഷം സീതയുടെ അന്യസ്ത്രീസാധാരണമല്ലാത്ത ഭാഗ്യത്തെയും ശ്രീരാമന്റെ രൂപസൌന്ദര്യത്തെയും ആലോചിച്ചു ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു.

ലാവണ്യാംബുനിധേരമുഷ്യ ദയിതാമേനാമിമൈവനം ജയം
കസ്മാന്നാസൃജദസ്മദേനയഗുരോരുൽപത്തിഭൂഃ പദ്മഭൂഃ
ആസുംമേതദരണ്യവാസരസികേ ഹാ കഷ്ടമസ്മിന്നിമാം
കാന്തിം കാനനചന്ദ്രികാസമദശാം കിം നിർമ്മമേ നിർമ്മമേ. 246

വ്യാ—(അസ്മദേനയഗുരോഃ) എന്റെ വംശപിതാവിന്റെ (ഉൽപത്തിഭൂഃ) ജനനസ്ഥാനമായ (പദ്മഭൂഃ) ബ്രഹ്മാവു (ലാവണ്യാംബുനിധേഃ) സൌന്ദര്യസമുദ്രമായ (അമുഷ്യ) ഇവന്റെ (ദയിതാം) ഭാര്യയായ (ഏനാം ഇവ) ഇവളെപ്പോലെ (ഏനം ജനം) ഈ ജനത്തെ (കസ്മാൽ) എന്തു ഹേതുവായിട്ടു (ന അസൃജൽ) സൃഷ്ടിച്ചില്ല. (ഏതൽ ആസും) ഇതു ഇരിക്കട്ടെ (അരണ്യവാസരസികേ) കാനനവാസത്തിൽ രസമുള്ളവനും (നിർമ്മമേ) കരുണയില്ലാത്തവനുമായ (അസ്മിൻ) ഇവനിൽ (കാനനചന്ദ്രികാസമദശാം) വനചന്ദ്രികയെപ്പോലുള്ള (ഇമാം കാന്തിം) ഈ ലാവണ്യത്തെ (കിം) എന്തു ഹേതുവായിട്ടു (നിർമ്മമേ) ഉണ്ടാക്കി (ഹാ കഷ്ടം) അത്യന്തം കഷ്ടം.

സാ—എന്റെ വംശപിതാവിന്റെ ജന്മസ്ഥാനമായ ബ്രഹ്മാവു ലാവണ്യവാരിധിയായ ഈ രാമന്റെ ഭാര്യയായ സീതയെപ്പോലെ എന്തു ഹേതുവായിട്ടു എന്നെ സൃഷ്ടിച്ചില്ല. ഇത് ഇരിക്കട്ടെ; വനസഞ്ചാരത്തിൽ രസത്തോടുകൂടിയവനും നിർദ്ദയനുമായ ഈ രാമനിൽ വനചന്ദ്രികപോലെ നിഷ്പ്രയോജനമായ ഈ കാന്തിയെ എന്തു ഹേതുവായിട്ടു സൃഷ്ടിച്ചു. അത്യന്തം കഷ്ടം.

സൌമിത്രേർവ്വചസാഞ്ജസാ പരിഹൃതാം താമാഗതാം വീക്ഷ്യ സാ
സീതാ ചാപജഹാസ തേന സഹസാ ക്രുദ്ധാഥ മായാവിനീ
ആശ്രിന്യാതിഭയങ്കരം വപുരസാവഭ്രംലിഹാ നിർഭയം
ഹാസസ്യാസ്യ ഫലം ഭവിഷ്യതി തവേത്യാഹ സ്മ താം രാക്ഷസീ.

വ്യാ—(സാ സീതാ ച) ആ സീതയും (സൌമിത്രേഃ) ലക്ഷ്മണന്റെ (വചസാം) വാക്കിനാൽ (അഞ്ജസാ) വേഗേന (പരിഹൃതാം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവളും (ആഗതാം) നേരേവരുന്നവളുമായ (താം) അവളെ (വീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (അപജഹാസ) പരിഹസിച്ചു (അഥ) അനന്തരം (തേന) അതു ഹേതുവായിട്ടു (സഹസാ) വേഗേന (ക്രുദ്ധാ) കോപിച്ചു

വളും (മായാവിനീ) മായയുള്ളവളും (രാക്ഷസീ) രാക്ഷസിയുമായ (അസൌ) ഇവൾ (അതിഭയങ്കരം) അതിഭയങ്കരമായ (വപുഃ) ശരീരത്തെ (ആശ്രിത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (അഭ്രംലിഹാ) മേഘങ്ങളെ സ്പൃശിക്കുന്നവളായിട്ട (നിർഭയാ) ഭയത്തോടുകൂടാതെകണ്ട (തവ) നിന്റെ (അസ്യ ഹാസസ്യ) ഈ പരിഹാസത്തിന്റെ (ഫലം ഭവിഷ്യതി) ഫലം ഭവിക്കും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (താം) അവളോട (ആഹ സ്മ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീരാമനോടുകൂടെ സരസസല്ലാപങ്ങളെചെയ്യ ആശ്രമത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവളായ സീത ലക്ഷ്മണനാൽ വ്യാജവാക്കുകളെക്കൊണ്ട പരിഹരിക്കപ്പെട്ടവളും വേഗത്തിൽ തേരിട്ട വരുന്നവളുമായ ആ ലളിതയെ കണ്ടിട്ട പരിഹാസഹാസത്തെമ്മെയ്യ. അപ്പോൾ മായയുള്ളവളും രാക്ഷസിയുമായ ഈ ശൂർപ്പണഖ സീത തന്നെ പരിഹസിക്കുന്നതിനെക്കണ്ട വേഗത്തിൽ കോപത്തോടുകൂടെ അതിഭയങ്കരമായ ശരീരത്തെ പ്രാപിച്ച മേഘമാർഗ്ഗത്തോളം പൊക്കത്തിൽ നിന്ന ഭയം കൂടാതെ സീതയുടെ സമീപത്തിൽചെന്ന "എടി ദുഷ്ടേ! നിന്റെ ഈ പരിഹാസത്തിന്റെ ഫലം ഉടനെ അനുഭവിക്കും" എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു സീതയെ എടുക്കുവാനുത്സാഹിച്ചു.

സീതാമാഹർത്തുകാമാമസുലഭവിഷയപ്രാർത്ഥനോദ്ദാമകാമാം
സൌമിത്രിശ്ശൂർപ്പണാനിർദ്ദശമുഖഭഗിനീം താമനാര്യാം നിവാര്യ്യ
കാമക്രോധാത്മകാനാമഹമഹമികയാ പ്രേംഖതാമായതാനാം
തസ്യാശ്ശാസാനിലാനാമകരുത തരസാ മാർഗ്ഗവിസ്മാരകൃത്യം. 348

വ്യാ—(സൌമിത്രിഃ) ലക്ഷ്മണൻ (സീതാം) സീതയെ (ആഹർത്തുകാമാം) അപഹരിപ്പാനായിക്കൊണ്ട ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവളും (അസുലഭവിഷയപ്രാർത്ഥനോദ്ദാമകാമാം) ദുർല്ലഭമായ കാര്യത്തിന്റെ പ്രാർത്ഥനയിൽ വർദ്ധിച്ചതായ അഭിലാഷത്തോടുകൂടിയവളും (അനാര്യ്യാം) ദുഷ്ടയുമായ (താം ദശമുഖഭഗിനീം) ആ ശൂർപ്പണഖയെ (ശസ്ത്രപാണിഃ ആയുധപാണിയായിട്ട (നിവാര്യ്യ) തടുത്തിട്ട (കാമക്രോധാത്മകാനാം) കാമസ്വരൂപങ്ങളും ക്രോധസ്വരൂപങ്ങളും (അഹമഹമികയാ) അഹംപൂർവ്വികയാ (പ്രേംഖതാം) തിക്കിത്തിരക്കിപ്പുറപ്പെടുന്നവയും (ആയതാനാം) ദീർഘങ്ങളുമായ (തസ്യാഃ) അവളുടെ (ശ്വാസാനിലാനാം) ശ്വാസവായുക്കൾക്ക (തരസാ) വേഗത്തിൽ (മാർഗ്ഗവിസ്മാരകൃത്യം) മാർഗ്ഗവിസ്മാരകരണത്തെ (അകരുത) ചെയ്യു.

സാ—സീതയെ അപഹരിക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ച അവളുടെ അട്ട

ക്കലേക്കു വരുന്നവളും, രാമലക്ഷ്മണന്മാർ തന്റെ അപേക്ഷയെ സ്വീകരിക്കായ്ക ഹേതുവായിട്ടു ഏറ്റവും അഭിനിവേശത്തോടുകൂടിയവളും ദുഷ്ടയുമായ ആ ശൂർപ്പണഖയെ കണ്ടിട്ടു ലക്ഷ്മണൻ ആയുധപാണിയായി അവളുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു തടുത്തിട്ടു അവളുടെ നാസാദ്വാരങ്ങളിൽകൂടെ തിക്കിത്തിരക്കി അഹംപൂർവ്വികയാ പുറപ്പെട്ടുന്നവയും കാമസപത്രുപങ്ങളും കോപസപത്രുപങ്ങളുമായ ദീഘ്ശ്വാസങ്ങൾക്കു പോകുവാൻ ധാരാളം മാർഗ്ഗമുണ്ടാക്കി. കണ്ണനാസികകളെ ഛേദിച്ചുവെന്നുസാരം.

തതസ്ത്രിമൂർദ്ധ്നേന ച ദൂഷണേന സ്ഥിതം ജനസ്ഥാനവനാന്തരേ ഖരം
നികൃത്തനാസാ രുധിരാർദ്രവിഗ്രഹാ സമേത്യ സർവ്വം നിജഗാദ രാക്ഷസീ.

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (നികൃത്തനാസാ) മുറിക്കപ്പെട്ട മൂക്കോടുകൂടിയവളും (രുധിരാർദ്രവിഗ്രഹാ) ചോരകൊണ്ടു നനഞ്ഞ ശരീരത്തോടുകൂടിയവളും ആയ (രാക്ഷസീ) ശൂർപ്പണഖാ (ത്രിമൂർദ്ധ്നേന) ത്രിശിരസ്സിനോടും (ദൂഷണേന ച) ദൂഷണനോടുംകൂടെ (ജനസ്ഥാനവനാന്തരേ) ജനസ്ഥാനവനാന്തരത്തിങ്കൽ (സ്ഥിതം) താമസിക്കുന്ന (ഖരം) ഖരനെ (സമേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (സർവ്വം) സകല വൃത്താന്തത്തേയും (നിജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ മൂക്കു മുറിച്ചതിന്നശേഷം ശൂർപ്പണഖ രക്തധാരയിലാണ്ട ശരീരത്തോടുകൂടി ത്രിശിരസ്സിനോടും ദൂഷണനോടുംകൂടെ ജനസ്ഥാനത്തിൽ താമസിക്കുന്ന ഖരന്റെ സമീപത്തിൽചെന്നു സകല വൃത്താന്തങ്ങളേയും അറിയിച്ചു.

ബ്രഹ്മാ വാസ്തു ചതുർഭുജോപി ഭഗവാൻ കാലാഗ്നിരുദ്രോഥവാ
ഛേത്സ്യേ തൽഗളമദ്യ ഖഡ്ഗലതയാ തൽ സത്വരം സാരഥേ
സന്നദ്ധം ദ്രുതമദ്യ മേ കുരു മഹച്ഛസ്ത്രൗഘൈഃ പൂരിതം
യുദ്ധായേദ്ധപരാക്രമാശ്ച നിഖിലാ നിർയ്യന്തു രക്ഷോഭടാഃ. 350

വ്യാ—(ബ്രഹ്മാ വാ) ബ്രഹ്മാവോ (ഭഗവാൻ) ഭഗവാനായ (ചതുർഭുജഃ അപി) ശ്രീമാരായണനൊ (അഥവാ) അല്ലെങ്കിൽ (കാലാഗ്നിരുദ്രഃ) സംഹാരരുദ്രനോ (അസ്തു) ഭവിച്ചോട്ടെ (അഹം) ഞാൻ (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ഖഡ്ഗലതയാ) വിശിഷ്ടമായ വാളുകൊണ്ട് (തൽഗളം) അവന്റെ കണ്ഠത്തെ (ഛേത്സ്യേ) മുറിക്കുന്നുണ്ട് (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ട് (ഹേ സാരഥേ) അല്ലയോ സൂത! (ശസ്ത്രൗഘൈഃ) ആയുധസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (പൂരിതം) നിറക്കപ്പെട്ടതും (മഹൽ) വലിയതുമായ (മേ) എന്റെ (രഥം) തേരിനെ (ദ്രുതം) വേഗത്തിൽ (സന്നദ്ധം) തയ്യാറാക്കി (കു

രു) ചെയ്യാലും (ഇദ്ധപരാക്രമാഃ) വർദ്ധിതപരാക്രമന്മാരായ (നിഖിലാഃ രക്ഷോഭടാഃ) എല്ലാ രാക്ഷസഭടന്മാരും (യുദ്ധായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (നിർയ്യാന്തു) പുറപ്പെടട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ ശൂർപ്പണഖേ നിന്നെ ഇപ്രകാരം ചെയ്തതു ആരാകുന്നും ബ്രഹ്മാവോ, ശ്രീനാരായണനൊ, സംഹാരമൂർത്തിയായ പരമേശ്വരനോ, ആർതന്നെയായാലും ഇപ്പോൾ എന്റെ വാൾകൊണ്ട് അവന്റെ കണ്ഠനാളത്തെ ഛേദിക്കുന്നുണ്ട്. അല്ലയോ സൂത, ആയുധങ്ങളെ നിറച്ചിട്ടുള്ള എന്റെ വലിയ രഥത്തെ തയ്യാറാക്കി നിർത്തിയാലും. വർദ്ധിതപരാക്രമന്മാരായ എല്ലാ രാക്ഷസഭടന്മാരും യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെടട്ടെ. എന്നിപ്രകാരം ഖരൻ പറഞ്ഞു.

തതസ്ത്രിമൂർദ്ധം രണമൂർദ്ധ്നി ജേയം സദൂഷണം ദൂഷിതസൽപഥം ച
നിയുജ്യ നേതും പൃതനാം യയുത്സുഃ സുകല്പിതസ്യന്ദനമാരുരോഹ. 351

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (സഃ) അവൻ (രണമൂർദ്ധ്നി) രണാഗ്രത്തിൽ (അജേയം) ജയിപ്പാനസാദ്ധ്യനായ (ത്രിമൂർദ്ധം) ത്രിശിരസ്സിനേയും (ദൂഷിതസൽപഥം) ദൂഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട സന്മാർഗ്ഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായ (ദൂഷണം ച) ദൂഷണനേയും (പൃതനാം) സൈന്യത്തെ (നേതും) കൊണ്ടുപോകുവാനായിക്കൊണ്ടു (നിയുജ്യ) നിയോഗിച്ചിട്ടു (സുകല്പിതം) നല്ലവണ്ണം സന്നദ്ധമാക്കിച്ചെയ്തിട്ടുള്ള (സ്യന്ദനം) തേരിലേക്കു (ആരുരോഹ) കയറി.

സാ—അതിന്നനന്തരം ഖരൻ യുദ്ധത്തിൽ ആരാലും ജയിപ്പാനസാദ്ധ്യനായ ത്രിശിരസ്സിനേയും സന്മാർഗ്ഗങ്ങളെ ദൂഷിപ്പിക്കുന്നവനായ ദൂഷണനേയും സൈന്യങ്ങളെ കൊണ്ടുപോകുവാൻ കല്പിച്ചു താനും നല്ലവണ്ണം സന്നദ്ധമാക്കി നിർത്തിയിട്ടുള്ള തേരിലേക്കു കയറി.

ഗ—തതശ്ച അനുപലബ്ധപരിമിതിമസഹമാനസ്സഹമാനോ രഭസവേഗവിതീർണ്ണവികാരഭീഷണേന ദൂഷണേന ജഗദ്വിജയഹേലാസമുന്നദ്ധചേതസാത്രിശിരസാ ച ദൃഢമചതുർദ്ദശരാക്ഷസവീരചരണവേഗഹിണ്ഡ്യമാനമഹീമണ്ഡലഃ ചണ്ഡാംശുവംശവിശേഷകമഭ്യഷേണയൽ.352

വ്യാ— (തതഃ ച) അതിന്നനന്തരമാകട്ടെ (അനുപലബ്ധപരിമിതിം) മുമ്പിൽ ഉണ്ടാകാത്തതായ (അഭിഭ്രുതിം) പരാഭവത്തെ (അസഹമാനഃ) സഹിക്കാൻ വഹിയാത്തവനും (സഹമാനഃ) അഭിമാനമുള്ളവനുമായ (സഃ) അവൻ (രഭസവേഗവിതീർണ്ണവികാരഭീഷണേന) കോപവേഗത്താൽ ഉത്തമായ ഭാവഭേദംകൊണ്ടു ഭയങ്കരനായ (ദൂഷണേന) ദൂഷണനോടും (ജഗദ്വിജയഹേലാസമുന്നദ്ധചേതസാ) ലോകജയമാകുന്നനേരം പോക്കിൽ വർദ്ധിതമായ മനസ്സോടുകൂടിയ (ത്രിശിരസാ ച) ത്രിശിരസ്സി

നോട്ടംകൂടെ (ദുർമ്മദചതുർദ്ദശസഹസ്രരാക്ഷസവീരചരണവേഗഹിണ്ഡ്യമാനമഹീമണ്ഡലഃ) ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ പതിന്നാലായിരം രാക്ഷസവീരന്മാരുടെ പാദവേഗത്താൽ ഇളക്കപ്പെട്ട ഭ്രമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ചണ്ഡാംശുവംശവിശേഷകം) സൂര്യകുലശ്രേഷ്ഠനെ (അഭ്യഷേണയൽ) ഉപരോധിച്ചു.

സാ— അതിനുശേഷം ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും നേരിടാത്തതായ പരാഭവത്തെ സഹിപ്പാൻ അശക്തനും അഭിമാനിയുമായ ഖരൻ കോപാധിക്യംകൊണ്ടുണ്ടായ ഭാവഭേദംകൊണ്ടു ഭയങ്കരനായ ദൂഷണനോടും ലോകജയമാകുന്ന നേരംപോക്കിൽ ഏറ്റവും ഉത്സുകമനസ്സായ ത്രിശിരസ്സിനോടുംകൂടെ ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ പതിന്നാലായിരം രാക്ഷസവീരന്മാരുടെ പാദാഘാതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭ്രമണ്ഡലത്തെ ഇളക്കിത്തീർത്തുകൊണ്ടു സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ നിരോധിച്ചു.

തൃപാമൃതം നിർവ്വിശതഃ പ്രിയായാ രവാനഥാകർണ്ണയതശ്ചമൂനാം
വിഭോരഭിവ്യഞ്ജിതരാഗരോഷാ നേത്രദ്വയീ ഭിന്നദശാ ബഭൂവ.353

വ്യാ—(പ്രിയായാഃ) ഭാര്യയുടെ (തൃപാമൃതം) സൌന്ദര്യാമൃതത്തെ (നിർവ്വിശതഃ) അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും (അഥ) അനന്തരം (ചമൂനാം) സേനകളുടെ (രവാൻ) ഘോഷങ്ങളെ (ആകർണ്ണയതഃ) കേൾക്കുന്നവനുമായ (വിഭോഃ) ശ്രീരാമന്റെ (അഭിവ്യഞ്ജിതരാഗരോഷാ) പ്രകടിതമായ അനുരാഗത്തോടും കോപത്തോടുംകൂടിയ (നേത്രദ്വയീ) നയനയുഗ്മം (ഭിന്നദശാ) രണ്ടു അവസ്ഥകളോടുകൂടിയതായിട്ട് (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സീതയെ മടിയിൽവെച്ചു അവളുടെ സൌന്ദര്യാമൃതത്തെ ആസ്വദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ രാക്ഷസസൈന്യങ്ങളുടെ ഘോഷങ്ങൾ കേൾക്കുമാറായി. ആ സമയത്തിങ്കൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തൃക്കണ്ണുകൾ അനുരാഗംകൊണ്ടും കോപംകൊണ്ടും ഭിന്നാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചു.

നിധായ സീതാമനുജേ സ ജിഷ്ണുഃ സപ്രാന്തേഥ സന്ധാമിവ സത്യസന്ധഃ
നഭശ്ചരാനാനനചന്ദ്രകാന്ത്യാ പ്രത്യായയൻ പ്രത്യുദിയായ സൈന്യം. 354

വ്യാ— (അഥ) അനന്തരം (ജിഷ്ണുഃ) ജയശീലനായ (സഃ) അദ്ദേഹം (സത്യസന്ധഃ) സത്യപ്രതിജ്ഞനായുള്ളവൻ (സപ്രാന്തേ) ചിത്തത്തിൽ (സന്ധാം ഇവ) ശപഥത്തെ എന്നപോലെ (അനുജേ) അനുജനിൽ (സീതാം) സീതയെ (നിധായ) ഏല്പിച്ചിട്ട് (ആനനചന്ദ്രകാന്ത്യാ) മുഖചന്ദ്രന്റെ ശോഭകൊണ്ടു (നഭശ്ചരാൻ) ഗഗനചാരികളെ (പ്രത്യായയൻ) നിന്ദിച്ചുകൊണ്ടു (സൈന്യം) സൈന്യത്തെ (പ്രത്യുദിയായ) എതിർത്തു.

സാ—അതിനനന്തരം ജയശീലനായ ശ്രീരാമൻ, സത്യസന്ധൻ തന്റെ മനസ്സിൽ സത്യത്തെ വെക്കുന്നതുപോലെ സീതയെ ലക്ഷ്മണന്റെ സമീപത്തിൽ എഴുന്നിച്ചു മുഖകാന്തികൊണ്ടു ഗഗനചാരികളെപ്പോലും നിസ്സാരന്മാരാക്കിച്ചെയ്കകൊണ്ടു രാക്ഷസസൈന്യത്തെ എതിർത്തു.

ഗ—തതശ്ച തൽക്ഷണം ക്ഷണദാചരചക്രഭുജശിഖരവിനിർമ്മുക്ത വിവിധായുധപ്രഭാപ്രവാഹവിതാനിതവിയദന്തരാളം ഉദ്ധതസിംഹധ്വനിഭയഭിന്നദിഗന്തരം അതിലഘുസഞ്ചാരിതരഘുകുലവീരചണ്ഡതരകോദണ്ഡചക്രനിരന്തരനിർഗ്ഗതപരനിശിതതരവിശിഖശതസരഭസപരിഭളിതരജനിചരനികരരുധിരധാരാശോണീകൃതധരണീതലം രണമരണഗളിതദുരിതവീരവരണാഭിലാഷതരളീകൃതസുരലോകസുന്ദരീജനഭരിതഗഗനതലം രഘുതനയരജനീചരസൈന്യയോരതിഭീഷണം സമരമഭവൽ.

വ്യാ—(തതശ്ച) അനന്തരം (ലഘുതനയരജനീചരസൈന്യയോഃ) രഘുനന്ദനന്നും രാക്ഷസസൈന്യങ്ങൾക്കും (തൽക്ഷണം) ആ സമയത്തിങ്കൽ(ക്ഷണദാചരചക്രഭുജശിഖരവിനിർമ്മുക്ത വിവിധായുധപ്രഭാപ്രവാഹവിതാനിതവിയദന്തരാളം) രാക്ഷസസമൂഹത്തിന്റെ ബാഹുക്കളാൽ പ്രയുക്തങ്ങളും നാനാവിധങ്ങളുമായ ആയുധങ്ങളുടെ ശോഭാപ്രവാഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു മറയ്ക്കപ്പെട്ടതായ ആകാശാന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയതും (ഉദ്ധതസിംഹധ്വനിഭയഭിന്നദിഗന്തരം) ഉദ്ധതമായ സിംഹനാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭയപ്പെടുന്ന ദിഗന്തികളോടുകൂടിയതും (അതിലഘുസഞ്ചാരിതരഘുകുലവീരചണ്ഡതരകോദണ്ഡചക്രനിരന്തരനിർഗ്ഗതപരനിശിതതരവിശിഖശതസരഭസപരിഭളിതരജനിചരനികരരുധിരധാരാശോണീകൃതധരണീതലം) അതിവേഗത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന രഘുനായകന്റെ ഏറ്റവും ക്രൂരവും ചക്രാകാരവുമായ ചാപത്തിൽ നിന്നു ഇടവിടാതെ അതിവേഗത്തിൽ പുറപ്പെടുന്നവയും ഏറ്റവും മൂർച്ചയുള്ളവയുമായ ശരസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു വേഗത്തിൽ പിളക്കപ്പെട്ടതായ രാക്ഷസസമൂഹത്തിന്റെ രക്തസമൂഹപ്രവാഹത്താൽ ചുവപ്പിക്കപ്പെട്ട ഭൂതലത്തോടുകൂടിയതും (രണമരണഗളിതദുരിതവീരവരണാഭിലാഷതരളീകൃതസുരലോകസുന്ദരീജനഭരിതഗഗനതലം) യുദ്ധത്തിങ്കൽ മരിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു നല്ലപാപന്മാരായ വീരന്മാരുടെ വരണത്തിങ്കൽ ഉള്ള ആഗ്രഹത്താൽ ചഞ്ചലമാരാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട സപത്നീസൃഷ്ടത്താൽ നിറയപ്പെട്ട ആകാശപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും (അതിഭീഷണം) അതിഭയങ്കരവുമായ (സമരം) യുദ്ധം (അഭവൽ) ഉണ്ടായി.

സാ—ഇതിന്നുശേഷം രഘുനന്ദനനും രാക്ഷസസൈന്യങ്ങൾക്കുംകൂടി ആ വനപ്രദേശത്തിൽവെച്ചു രാക്ഷസവീരന്മാരാൽ പ്രയുക്തങ്ങളായ നാനാശസ്ത്രങ്ങളുടെ കാന്തിപ്രവാഹത്താൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട ആകാശാന്തർഭാഗത്തോടുകൂടിയതും വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന സിംഹനാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിഗ്ഗജങ്ങളെപ്പോലും ഭയപ്പെടുത്തുന്നതും അതിവേഗത്തിൽ ആഗതനായ ശ്രീരാമചന്ദ്രന്റെ ഏററവും ക്രൂരവും ചക്രാകാരവുമായ കോദണ്ഡത്തിൽ നിന്നു ഇടവിടാതെ പുറപ്പെടുന്ന ശരസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിളർക്കപ്പെടുന്ന രാക്ഷസസമൂഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നൊഴുകുന്ന രക്തപ്രവാഹംകൊണ്ടു രക്തവർണ്ണമാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട ഭൂതലത്തോടുകൂടിയതും യുദ്ധത്തിൽ മരിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു നഷ്ടപാപന്മാരായ വീരന്മാരെ പരിഗ്രഹിക്കുവാൻ തയ്യാറായി നില്ക്കുന്ന സ്വർഗ്ഗസ്ത്രീജനങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറയപ്പെട്ട ഗഗനപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും ഏററവും ഭയാവഹവുമായ യുദ്ധം ഭവിച്ചു.

അഥ രഘുതനയേന ബാണവഹ്നൌ
ശലഭദശാം ഗമിതേഷു സൈനികേഷു
ത്രിശിരസി ച സദൂഷണേ വിപന്നേ
സ ഖലു ഖരസ്സ്വയമേത്യ രാമ മൂചേ. 356

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രഘുതനയേന) രഘുനന്ദനനാൽ (ബാണവഹ്നൌ) ശരാഗ്നിയിൽ (സൈനികേഷു) സൈന്യങ്ങൾ (ശലഭദശാം) ഈയാമ്പാററയുടെഅവസ്ഥയെ (ഗമിതേഷു) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവരായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (സദൂഷേണ) ദൂഷണനോടുകൂടിയ (ത്രിശിരസി ച) ത്രിശരസ്സും (വിപന്നേ) നഷ്ടനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കലും (സഃ ഖരഃ ഖലു) ആ ഖരനാകട്ടെ (സ്വയം) താന്തന്നെ (രാമം) ശ്രീരാമനെ (ഏത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (ഊചേ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ രാക്ഷസസൈന്യങ്ങളെഎല്ലാം തന്റെ ബാണാഗ്നിയിൽ ശലഭാവസ്ഥയെ പ്രാപിപ്പിക്കുകയും ദൂഷണനേയും ത്രിശിരസ്സിനേയും നിഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്ത സമയത്തിങ്കൽ ആ ഖരൻ തന്നെ ശ്രീരാമന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

രേ രേ നാഹം സുബാഹുർന്ന ച സമരധുരാനാടകസ്താടകേയഃ
വന്യൈസ്സത്വൈസ്സ്വകുക്ഷിംഭരിരപി നവൃഥാസ്ഥൂലദേഹോവിരാധഃ
കിന്തു പ്രത്യർത്ഥിഗർവ്വച്ഛിദുരനിജഭുജാവിക്രമോദ്വേലലീലാ-
സഞ്ജാതോദാരകീർത്തിഃ ഖര ഇതി ഗദിതോ രാവണാനീകിനീന്ദ്രഃ.

വ്യാ—(രേ രേ!) എടാ എടാ (അഹം) ഞാൻ (സുബാഹുഃ ന) സുബാഹുവല്ല (സമരധുരാനാടകഃ) യുദ്ധനിർവ്വഹണത്തെ നടിക്കുന്ന(താ

ടകേയഃ ന ച) മാരീചനും അല്ല. (വന്യൈഃ സഖൈഃ) വനമൃഗങ്ങളെ കൊണ്ടു (സ്വകുക്ഷിംഭരിഃ) തന്റെ കുക്ഷിയെ നിറക്കുന്നവനും (വൃഥാസ്ഥൂലദേഹഃ) ആവശ്യമില്ലാതെ തടിച്ച ശരീരത്തോടുകൂടിയവനുമായ (വിരാധഃ നഃ) വിരാധനും അല്ല. (കിന്തു) എന്നാൽ (പ്രത്യർത്ഥിഗവ്യച്ഛിദുരനിജഭുജാവിക്രമോദ്വേലലീലാസഞ്ജാതോദാരകീർത്തിഃ) ശത്രുക്കളുടെ ഗവ്വിനെ നശിപ്പിക്കുന്ന സ്വന്തം ബാഹുപരാക്രമത്തിന്റെ ക്രമാധികമായ വിനോദംകൊണ്ടുണ്ടായ ഉൽകൃഷ്ടകീർത്തിയോടുകൂടിയവനും (ഖരഃ ഇതി ഗദിതഃ) ഖരൻ എന്നു പറയപ്പെടുന്നവനുമായ (രാവണാനീകിനീന്ദ്രഃ) രാവണന്റെ സേനാനായകനാകുന്നു.

സാ—എടാ എടാ! രാമ! നീ എന്നെ അറിയുന്നുവോ? ഞാൻ സുബാഹുവല്ല. യുദ്ധം ചെയ്യാൻ സാമർത്ഥ്യമുണ്ടെന്നു നടിക്കുന്ന മാരീചനുമല്ല. വനമൃഗങ്ങളെ തിന്നു വെറുതെ തടിയനായിട്ടു നടക്കുന്ന വിരാധനുമല്ല. പിന്നയോ ശത്രുഗർവ്വത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ സമർത്ഥമായ സ്വന്തം ബാഹുപരാക്രമംകൊണ്ടുണ്ടായ പ്രസിദ്ധിയോടുകൂടിയവനും രാവണന്റെ സേനാനായകനുമായ ഖരനാണ് എന്നു നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. എന്നിപ്രകാരം ഖരൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ദേവബ്രാഹ്മണകണ്ടക! തവമഗമോ ദിഷ്ട്യാദ്യ ദുഷ്ട്യൈഃ പദം
തിഷ്ഠാഗ്രേ ക്ഷണമാത്രമത്ര ന ഭവാൻ ജീവൻ മയാ മോക്ഷ്യതേ
പശ്യന്തത്ര സബാന്ധവം യുധി ശയാനം തവാം സമേ താപസാഃ
നിർവ്വിഘ്നാ വിഗതജ്വരാശ്ച വിധിവൽ കർമ്മാണി കുർവ്വന്തുമീ. 353

വ്യാ—(ഹേ ദേവബ്രാഹ്മണകണ്ടക) അല്ലയോ ദേവന്മാരേയും ബ്രാഹ്മണരേയും ദ്രോഹിക്കുന്നവനെ(തവം) അങ്ങു(അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ദിഷ്ട്യാ) ദൈവയോഗം ഹേതുവായിട്ടു (ദുഷ്ട്യൈഃ) കണ്ണുകളുടെ (പദം) വിഷയത്തെ (അഗമഃ) പ്രാപിച്ചു (അത്ര) ഇവിടെ (ക്ഷണമാത്രം) ക്ഷണനേരം (അഗ്രേ) മുമ്പിൽ (തിഷ്ഠ) നിന്നാലും. (മയാ) എന്നാൽ (ഭവാൻ) അങ്ങു (ജീവൻ) ജീവിക്കുന്നവനായിട്ടു (ന മോക്ഷ്യതേ) മോചിക്കപ്പെടുകയില്ല. (സമേ) സകലരും (യുധി) യുദ്ധത്തിങ്കൽ (സബാന്ധവം) ബന്ധുക്കളോടുകൂടിയ (തവാം) അങ്ങയെ (ശയാനം) വീണുകിടക്കുന്നവനായിട്ടു (പശ്യന്തു) കാണട്ടെ (അമീ താപസാഃ) ഈ മുനികളും (നിർവ്വിഘ്നാഃ) വിഘ്നത്തോടുകൂടാത്തവരായിട്ടും (വിഗതജ്വരാഃ) സങ്കടത്തോടുകൂടാത്തവരായിട്ടും (കർമ്മാണി) കർമ്മങ്ങളെ (വിധിവൽ) വിധിപോലെ (കുർവ്വന്തു) ചെയ്യട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ ദേവബ്രാഹ്മണദ്രോഹീ! അങ്ങയെ ഈശ്വരൻ എന്റെ മുമ്പിലേക്കു കൊണ്ടുവന്നു. ക്ഷണനേരം ഇവിടെ നിന്നാലും.

ഞാൻ അങ്ങയെ ജീവനോടുകൂടെ വിടുകയില്ല. സകല ജനങ്ങളും അങ്ങയെ ബന്ധുക്കളോടുകൂടെ യുദ്ധഭൂമിയിൽ മരിച്ചുകിടക്കുന്നതായി കാണട്ടെ. മുനികൾ സങ്കടങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചു വിഘ്നംകൂടാതെ കർമ്മങ്ങളെ തുല്യവണ്ണം ചെയ്യട്ടെ. ഇപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ ഖരനോടു പറഞ്ഞു.

തയോസ്തു തുമുലം യുദ്ധം രാമരാക്ഷസയോരഭൂൽ
വിമുക്തവിവിധാസ്ത്രൌഘം വിത്രാസിതജഗത്ത്രയം. 359

വ്യാ—(തയോഃ രാമരാക്ഷസയോഃ തു) ആ ശ്രീരാമനും ഖരനും തമ്മിൽ (വിമുക്തവിവിധാസ്ത്രൌഘം) പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട നാനാവിധങ്ങളായ ആയുധസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയതും (വിത്രാസിതജഗത്ത്രയം) ത്രൈലോക്യത്തെ ഏറ്റവും ഭയപ്പെടുത്തുന്നതും (തുമുലം) സങ്കുലവുമായ (യുദ്ധം) യുദ്ധം (അഭൂൽ) ഉണ്ടായി.

സാ—ശ്രീരാമനും ഖരനും ഉത്തരപ്രത്യുത്തരവചനങ്ങളെക്കൊണ്ടു കുപിതന്മാരായിട്ടു വിവിധങ്ങളായ ആയുധങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചുകൊണ്ടു ത്രൈലോക്യത്തെ മുഴുവനും ഭയപ്പെടുത്തുന്ന വിധത്തിൽ ഭയങ്കരമായ യുദ്ധത്തെ ചെയ്തു.

സദ്യോ മിഷതസ്തു സകലേഷു ധനുസ്തദീയം
വിച്ഛേദ സായകവരേണ ഖരസ്തദാനീം
തസ്മിൻ ക്ഷണേ പ്രചുരദീപ്തിഭരോജ്ജ്വലാശം
തദ്വൈഷ്ണവം ധനുരലക്ഷ്യത രാമഹസ്തേ. 360

വ്യാ—(തദാനീം) അപ്പോൾ (ഖരഃ) ഖരൻ (സകലേഷു) സകലരും (മിഷതസ്തു) നോക്കിനില്ക്കുമ്പോൾ (സായകവരേണ) ശ്രേഷ്ഠമായ ശരംകൊണ്ടു (സദ്യഃ) പൊടുന്നനവെ (തദീയം) അവനെസ്സംബന്ധിച്ച (ധനുഃ) വില്ലിനെ (വിച്ഛേദ) മുറിച്ചു (തസ്മിൽ ക്ഷണേ) ആ ക്ഷണത്തിൽ (പ്രചുരദീപ്തിഭരോജ്ജ്വലാശം) വർദ്ധിതമായ ശോഭാസമൂഹംകൊണ്ടു ഉജ്ജ്വലിക്കുന്ന ദിക്കുകളോടുകൂടിയതും (വൈഷ്ണവം) വിഷ്ണുവിനെസ്സംബന്ധിച്ചതുമായ (തൽ ധനുഃ) ആ വില്ലു (രാമഹസ്തേ) ശ്രീരാമന്റെ കയ്യിൽ (അലക്ഷ്യത) കാണപ്പെട്ടു.

സാ— ഖരൻ സകലജനങ്ങളും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ശ്രേഷ്ഠമായ ഒരു ശരം കൊണ്ടു ശ്രീരാമന്റെ വില്ലിനെ മുറിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ തന്നെ പ്രഭാഭരംകൊണ്ടു ദിക്കുകളെയെല്ലാം ഉജ്ജ്വലിപ്പിക്കുന്നതായ വൈഷ്ണവധനുസ്സ് ശ്രീരാമന്റെ തൃക്കയ്യിൽ കാണുമാറായി.

കരുണാകരമാലോക്യ തരുണാർക്കാഭമഗ്രതഃ
സ രാണായ മതിം ചക്രേ മരണായാത്മനസ്സ്വയം.

വ്യാ–(സഃ)അവൻ (തരുണാർക്കാഭം) ബാലാദിത്യനെപ്പോലെ ശോഭിക്കുവനും (കരുണാകരം) കരുണക്കിരിപ്പിടവുമായ വിഷ്ണുവിനെ (അഗ്രതഃ) മുമ്പിൽ (ആലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (സ്വയം) താൻതന്നെ (ആത്മനഃ) തന്റെ (മരണായ) മരണത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (രണായ) യുദ്ധംചെയ്യാൻ (മതിം) ബുദ്ധിയെ (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ – ആ ഖരൻ ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ കരുണാവാരിധിയായ വിഷ്ണുവായിട്ടു വൈഷ്ണവധനുസ്സിനെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു കണ്ടപ്പോൾ പരമാർത്ഥബോധത്തോടുകൂടെ തനിക്കു ഭഗവാനിൽ നിന്നു മരണത്തെ പ്രാപിക്കണമെന്നുറച്ചു മരിക്കുവാൻ വേണ്ടി യുദ്ധം ചെയ്യാനൊരുങ്ങി പുറപ്പെട്ടു.

യുദ്ധായാപതതഃ ഖരസ്യ വിശദം ഛത്രം ദ്ധ്വജഞ്ചോന്നതം
മൌലിം രത്നവിഭൂഷിതം രഘുപതിശ്ചിച്ഛേദ തീക്ഷ്ണൈഃ ശരൈഃ
നാരാചൈശ്ച ചതുർഭിരുത്തമഹയാൻ രത്ഥ്യാനഥോ സാരഥി–
ഞ്ചൈകേനാപി ചകർത്ത മസ്തകമപി പ്രോദ്യൽസ്ഫുരൽകുണ്ഡലം.

വ്യാ – (രഘുപതിഃ) രഘുശ്രേഷ്ഠൻ (തീക്ഷ്ണൈഃ) ക്രൂരങ്ങളായ (ശരൈഃ) ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (യുദ്ധായ) യുദ്ധത്തിന്നു (ആപതതഃ) നേരിട്ടു വരുന്ന (ഖരസ്യ) ഖരന്റെ (വിശദം ഛത്രം) വൈങ്കൊററക്കുടയേയും (ഉന്നതം) പൊക്കമുള്ള (ദ്ധ്വജം ച) കൊടിമരത്തേയും (രത്നവിഭൂഷിതം) രത്നംകൊണ്ടു അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട (മൌലിം) കിരിടത്തേയും (ചിച്ഛേദ) ഖണ്ഡിച്ചു. (ചതുർഭിഃ നാരാചൈഃ) നാലു ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (രത്ഥ്യാൻ)തേരിൽ പൂട്ടിയ (ഉത്തമഹയാൻ ച) ഉത്തമങ്ങളായ അശ്വങ്ങളേയും (അഥ) അനന്തരം (ഏകേന) ഒരു ശരംകൊണ്ടു (സാരഥിം അപി) സൂതനേയും (പ്രോദ്യൽസ്ഫുരൽകുണ്ഡലം) ഏററവും ശോഭമാനങ്ങളായ കുണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടിയ (മസ്തകം) ശിരസ്സിനേയും (ചകർത്ത) മുറിച്ചു.

സാ – രഘുനാഥനായ ശ്രീരാമൻ യുദ്ധത്തിന്നു ആഗതനായ ഖരന്റെ വെൺകൊററക്കുടയും പൊക്കമുള്ള കൊടിമരവും രത്നങ്ങൾ പതിച്ച കിരീടവും ശരങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു ഖണ്ഡിച്ചു. നാലു ശരങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു നാലു തേർക്കുതിരകളേയും ഒരു ശരംകൊണ്ടു സൂതനേയും ഒരു ശരംകൊണ്ടു ശോഭമാനങ്ങളായ കുണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടിയ ഖരന്റെ ശിരസ്സിനേയും മുറിച്ചു.

ഗൃദ്ധ്രാണാം നിപപാത പങ്ക്തിരധികാ രക്ഷശ്ശിരസ്സ്യംബരാൽ
രാമസ്യോത്തമസാഹസസ്യ ശിരസി സ്വർല്ലോകപുഷ്പോല്ക്കരഃ
ദിവ്യാ ദുന്ദുഭയശ്ച നേദുരഭിതോനൃത്യന്നമർത്ത്യാംഗനാഃ
സൌമിത്രിർജ്ജനകാത്മജാപ്യകലയൽ സ്വസ്വാമിനഃ പൌരുഷം.

വ്യാ—(ഗൃദ്ധ്രാണാം) കഴുക്കളുടെ (അധികാ) അധികയായ (പങ്ക്തിഃ) സമൂഹം (രക്ഷശ്ശിരസി) രാക്ഷസശിരസ്സിലും (സ്വർല്ലോകപുഷ്പോല്ക്കരഃ) കല്പകവൃക്ഷകുസുമങ്ങളുടെ സമൂഹം (ഉത്തമസാഹസസ്യ) ശ്രേഷ്ഠസാഹസനായ (രാമസ്യ) രാമന്റെ (ശിരസി) മൂർദ്ധാവിലും (നിപപാത) പതിച്ചു (ദിവ്യാഃ) ദിവ്യകളായ (ദുന്ദുഭയഃ) പെരുമ്പറകൾ (അഭിതഃ) നാലുപുറവും (നേദുഃ) ശബ്ദിച്ചു (അമർത്ത്യാംഗനാഃ) സ്വർഗ്ഗസ്ത്രീകൾ (അനൃത്ത്യൻ) നൃത്തംചെയ്തു (സൌമിത്രിഃ) ലക്ഷ്മണനും (ജനകാത്മജാ ച) സീതയും (സ്വസ്വാമിനഃ) തങ്ങളുടെ നാഥന്റെ (പൌരുഷം) പരാക്രമത്തെ (അകലയൽ) പ്രശംസിച്ചു.

സാ—രാക്ഷസരുടെ ശിരസ്സുകളെ കഴുക്കൾ വന്നു കൊത്തിവലിച്ചു തുടങ്ങി. ശ്രേഷ്ഠസാഹസനായ രാമന്റെ ശിരസ്സിൽ ദിവ്യന്മാർ പുഷ്പവൃഷ്ടി ചെയ്തു. ദിവ്യങ്ങളായ പെരുമ്പറകൾ നാലുപുറവും ശബ്ദിച്ചു. ദേവസ്ത്രീകൾ നൃത്തം ചെയ്തു. സീതയും ലക്ഷ്മണനും തങ്ങളുടെ നാഥന്റെ പരാക്രമത്തെ നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞു. ഖരവധം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇങ്ങിനെ അനേകം അത്ഭുതാവസ്ഥകൾ ഉണ്ടായി.

മുദിതൈർമ്മുനിഭിസ്തതോ വിതീർണ്ണാം
വിവിധാമാശിഷമാപ്യ ദീപ്തതേജാഃ
ഉടജാങ്കണമാസസാദ രാമഃ
ക്ഷിതിപുത്രീപരിരംഭജൃംഭിതം ച. 364

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (രാമഃ) രാമൻ (മുദിതൈഃ) സന്തുഷ്ടന്മാരായ (മുനിഭിഃ) മുനികളാൽ (വിതീർണ്ണാം) ദത്തയായ (വിവിധാം) പലവിധത്തിലുള്ള (ആശിഷം) അനുഗ്രഹത്തെ (ആപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (ദീപ്തതേജാഃ) ഏററവും വർദ്ധിച്ച തേജസ്സോടുകൂടെ (ഉടജാങ്കണം) പർണ്ണശാലയുടെ മുററത്തെ (ആസസാദ) പ്രാപിച്ചു. (ക്ഷിതിപുത്രീപരിരംഭജൃംഭിതം ച) സീതയുടെ ആലിംഗനങ്ങളുടെ വർദ്ധനയേയും (ആസസാദ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ ഖരവധം നിമിത്തം സന്തുഷ്ടചിത്തന്മാരായ മുനികളാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട അനേകം അനുഗ്രഹങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചു വർദ്ധിതതേജസ്സോടുകൂടെ പർണ്ണശാലയുടെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ച് സീതയുടെ പിന്നെയും പിന്നെയുമുള്ള ആലിംഗനങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു.

അത്രാന്തരേ രഘുതനൂജമുഖാരവിന്ദ-
സന്ദാനിതേക്ഷണതയാ കില രാക്ഷസീ സാ

രക്ഷോഭടക്ഷയമവൈക്ഷത നക്ഷണേസ്മി-
ന്നന്തർഹിതേ സതി പുനർന്നിതരാമഭൈഷീൽ. 365

വ്യാ—(അത്രാന്തരേ) ഇതിന്നിടയിൽ (സാ രാക്ഷസീ) ആ ശൂർപ്പണഖ (രഘുതനൂജമുഖാരവിന്ദസന്ദാനിതേക്ഷണതയാ) രഘുനന്ദനന്റെ വദനാരവിന്ദത്തിൽ ഏറ്റവും ഭക്തങ്ങളായ നയനങ്ങളോടുകൂടിയവളാകുക ഹേതുവായിട്ട് (രക്ഷോഭടക്ഷയം) രാക്ഷസഭടന്മാരുടെ നാശത്തെ (ന അവൈക്ഷത കില) അറിഞ്ഞില്ലത്രേ. (തസ്മിൻ) അദ്ദേഹം (അസ്മിൻ ക്ഷണേ) ഈ ക്ഷണത്തിൽ (അന്തർഹിതേ സതി) മറയപ്പെട്ടപ്പോൾ (പുനഃ) പിന്നെ (നിതരാം) ഏറ്റവും (അഭൈഷീൽ) ഭയപ്പെട്ടു.

സാ—ഈ സമയത്തിങ്കൽ ആ ശൂർപ്പണഖ ശ്രീരാമന്റെ മുഖം ബുജത്തെത്തന്നെ കണ്ടുകൊണ്ട് ആനന്ദിച്ചു നിന്നതുകൊണ്ടു രാക്ഷസവീരന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ച കഥപോലും അറിഞ്ഞില്ല. ശ്രീരാമൻ രക്ഷോവധം കഴിഞ്ഞു പോയശേഷം അദ്ദേഹത്തെക്കാണാതായപ്പോൾ അവൾ ഏറ്റവും ഭയപ്പെട്ടു.

ആക്രന്ദകമ്പിതസഭം പതിതാ പ്രസർപ്പ-
ദ്രക്തോന്നതിസ്ഫുടനികൃത്തകരാളഗാത്രീം
സംഭ്രാന്തയാതുഗണമദ്ധ്യഗമഗ്രജം സാ
നാസാക്ഷയാൽ നിരനനാസികമേവ മൂചേ. 366

വ്യാ—(പ്രസർപ്പദ്രക്തോന്നതിസ്ഫുടനികൃത്തകരാളഗാത്രീ) പ്രവഹിക്കുന്ന രക്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം സ്പഷ്ടമാകുത്തതും മുറിക്കപ്പെട്ടതും ഭയങ്കരവുമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ (സാ) അവൾ (ആക്രന്ദകമ്പിതസഭം) കരച്ചിലുകൊണ്ടു വിറപ്പിക്കപ്പെട്ട സഭയോടുകൂടംവണ്ണം (പതിതാ) വീണിട്ട് (സംഭ്രാന്തയാതുഗണമദ്ധ്യഗം) പരിഭ്രാന്തന്മാരായ രാക്ഷസഗണത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഇരിക്കുന്ന (അഗ്രജം) ജ്യേഷ്ഠനോട് (നാസാക്ഷയാൽ) മൂക്കു പോക ഹേതുവായിട്ട് (നിരനനാസികം) അനുനാസികങ്ങളോടുകൂടാതെ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ഊചേ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശൂർപ്പണഖ രക്തപ്രവാഹംകൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം കാണ്മാൻ വഹിയാത്തതും മുറിവേറ്റതും ഭയങ്കരവുമായ ശരീരത്തോടുകൂടെ നിലവിളിച്ചു സഭയെ ഇളക്കിത്തീർത്തുകൊണ്ടു നിലത്തു വീണു, പരിഭ്രാന്തന്മാരായ രാക്ഷസരുടെ മദ്ധ്യത്തിലിരിക്കുന്ന സോദരനായ രാവണനോട് നാസിക പോകുക ഹേതുവായിട്ട് അനുനാസികാക്ഷരങ്ങളോടുകൂടാതെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഹാ ഹാ രാക്ഷസരാജ! ദുഷ്പരിഭവേഗ്രസുസ്യ ധിക് തേ ഭുജം
വിദ്യുജ്ജിഹ്വവിപത്തിരേവ സുകരാ ക്ഷുദ്രപ്രതാപ തവയാ
ധിഗസ്മാപത്രപ! പശ്യ പശ്യ സകലൈശ്ചക്ഷുർഭിരേതാദൃശീ
ജാതാ കസ്യചിദേവ താപസശിശോഃ ശസ്ത്രാത്തഥൈവ സ്വസാ.

വ്യാ—(ഹാ ഹാ) കഷ്ടം കഷ്ടം (രാക്ഷസരാജ!) രാക്ഷസരാജൻ (ദുഷ്പരിഭവേഗ്രസുസ്യ) ചീത്തയായ പരിഭവത്താൽ വിഴുങ്ങപ്പെട്ട (തേ) അങ്ങയുടെ (ഭുജഃ) ബാഹുക്കളെ (ധിക്ക്) ധിക്കരിക്കുന്നു. (ഹേ ക്ഷുദ്രപ്രതാപ!) അല്ലയോ നിസ്സാരമായ പൗരുഷത്തോടുകൂടിയവനെ (തവയാ) അങ്ങയാൽ (വിദ്യുജ്ജിഹ്വവിപത്തിഃ ഏവ) വിദ്യുജ്ജിഹ്വനിഗ്രഹംതന്നെ(സുകരാ) സുഖമാകുംവണ്ണം ചെയ്യപ്പെട്ടവാൻ യോഗ്യമാകുന്നു. (ഹേ ധിഗസ്മാപത്രപ!) അല്ലയോ നഷ്ടലജ്ജ! (തവം) അങ്ങു (സകലൈഃചക്ഷുർഭിഃ)എല്ലാ കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടും (പശ്യ പശ്യ) കണ്ടാലും കണ്ടാലും (തവ) അങ്ങയുടെ (സ്വസാ ഏവ) സഹോദരിതന്നെ (കസ്യചിൽ താപസശിശോഃ) ഏതോ ഒരു താപസകുമാരന്റെ (ശസ്ത്രാൽ) ആയുധത്തിൽനിന്നു (ഏതാദൃശീ) ഇങ്ങിനെയുള്ളവളായിട്ടു (ജാതാ) ജനിച്ചു.

സ്വ—കഷ്ടം! കഷ്ടം!! അല്ലയോ രാക്ഷസരാജ! നിന്ദ്യമായ പരാഭവത്താൽ ഗ്രസിക്കപ്പെട്ട അങ്ങയുടെ കൈകൾ കൊള്ളരുതാത്തവതന്നെ. അല്ലയോ നിസ്സാരപ്രതാപ! അങ്ങയ്ക്കു വിദ്യുജ്ജിഹ്വവധത്തിന്നു മാത്രമേ ശക്തിയുള്ളൂ. അല്ലയോ നാണമില്ലാത്തവനേ! അങ്ങയുടെ സോദരിയായ എന്നെത്തന്നെ ഏതോ ഒരു താപസകുമാരൻ ഈ വിധമെല്ലാം ചെയ്തു. അങ്ങു എല്ലാ കണ്ണുകളേയും തുറിച്ചുമിഴിച്ചു നല്ലവണ്ണം നോക്കിക്കാണുക.

അസ്യാസ്മിഞ്ശതു വാ വിപാടിതപതേർദ്ദുർഭ്രാതൃകായാ വിപൽ
സോദര്യാസുവ യേ ഖരപ്രഭൃതയസ്തേ ചാപി രക്ഷോഭടാഃ
സർവ്വേപ്യാശു കൃതാസുദീയവിശിഖൈർവ്വൈവസ്വതോപാസകാഃ
സ്വസ്ഥാസ്മിംസ്തവൈവ ഭോ ജള! ഗളേ പ്രായോസ്യ ഹേതിഃ പതേൽ.

വ്യാ—(വിപാടിതപതേഃ) നിശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ഭർത്താവോടുകൂടിയവളും (ദുർഭ്രാതൃകായാഃ) ദുഷ്ടസോദരന്മാരോടുകൂടിയവളുമായ (തവ) അങ്ങയുടെ (അസ്യാഃ സോദര്യാഃ ച) ഈ സോദരിയുടേയും (വിപൽ വാ) ആപത്തോ (തിഷ്ഠതു) ഇരിക്കട്ടെ (ഖരപ്രഭൃതയഃ) ഖരാദികൾ (യേ) യാവചിലരോ (തെ രക്ഷോഭടാഃ ച) ആ രാക്ഷസഭടന്മാരാകട്ടെ (സർവ്വേ അപി) സർവ്വന്മാരും (തദീയവിശിഖൈഃ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആയുധങ്ങളാൽ (ആശു) വേഗത്തിൽ (വൈവസ്വതോപാസകാഃ) അന്തകനെ ആശ്രയി

ക്കുന്നവരായിട്ടു (കൃതാഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട (ഭോ ജള) അല്ലയോ ജളനായുള്ളോവേ (തപം) അങ്ങ് (സപദസ്ഥഃ) സപദസ്ഥനായിട്ടു (തിഷ്ഠ) ഇരുന്നാലും (അസ്യ) ഇവന്റെ (ഹേതോഃ) വാക്ക് (തവ) അങ്ങയുടെ (ഗളേ ഏവ) കണ്ഠത്തിൽതന്നെ (പ്രായഃ പതേൽ) പ്രായേണ പതിക്കും—പതിക്കാറായിരിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രാക്ഷസരാജൻ ഭർത്താവില്ലാത്തവളും നല്ല സോദരനില്ലാത്തവളും ആയ അങ്ങയുടെ ഈ സോദരിയുടെ വിചാരം ഇരിക്കട്ടെ; ഖരാദികളായ യാവചില രാക്ഷസഭടന്മാർ എന്റെ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നുവോ ആ രാക്ഷസഭടന്മാരെ എല്ലാം എന്നെ ഇപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടുള്ളവൻ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു അന്തകരാജധാനിയിലേയ്ക്കയച്ചു. അല്ലയോ മന്ദനായുള്ളോവേ! അങ്ങു ഇവിടെ സപദസ്ഥനായിരുന്നാലും. അധികം താമസിയാതെ അവന്റെ വാള് അങ്ങയുടെ കണ്ഠത്തിൽതന്നെ പതിക്കും. ഇപ്രകാരം ശൂർപ്പണഖ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

കഃ സിംഹിമുഖകന്ദരാൽ സരഭസം ദംഷ്ട്രാങ്കുരം കൃഷ്ടവാൻ
കേനാലോളി കരാളകാളഫണിനീചൂഡാമണിഃ പാണിനാ
കോ വാ കോകനദഭ്രമേണ ദഹനജ്വാലാളിമാലൂനവാൻ
വത്സേ! കഃ ശ്രുതിനാസകർത്തനവിധൌ കർത്താ തവാസീദഹോ! 369

വ്യാ—(കഃ) ആർ (സിംഹിമുഖകന്ദരാൽ) സിംഹസ്ത്രീയുടെ മുഖഗഹ്വരത്തിൽ നിന്നു (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (ദംഷ്ട്രാങ്കുരം (ദംഷ്ട്രയാകുന്നമുളയെ (കൃഷ്ടവാൻ) പറിച്ചു (കേന) ഏതൊരുത്തനാൽ (കരാളകാളഫണിനീചൂഡാമണിഃ) ഭയങ്കരയായ കൃഷ്ണസർപ്പസ്ത്രീയുടെ ശിരോരത്നം (ആലോളി) ഇളക്കിപ്പറിക്കപ്പെട്ടു (കഃ വാ) ആർ (കോകനദഭ്രമേണ) ചെന്താമരയെന്നുള്ള ഭ്രമംകൊണ്ടു (ദഹനജ്വാലാളിം) അഗ്നിജ്വാലാസമൂഹത്തെ (ആലൂനവാൻ) മുറിച്ചു (ഹെ വത്സേ) അല്ലയോ ബാലെ (കഃ) ആർ (തവ) നിന്റെ (ശ്രുതിനാസകർത്തനവിധൌ) കർണ്ണനാസികാച്ഛേദനകർമ്മത്തിൽ (കർത്താ) കർത്താവായി (ആസീൽ) ഭവിച്ചു (അഹോ) ആശ്ചര്യം.

സാ—ആർ സിംഹസ്ത്രീയുടെ വായിൽനിന്നു ദംഷ്ട്രകളെ പറിച്ചു! ആർ ഭയങ്കരയായ കൃഷ്ണസർപ്പസ്ത്രീയുടെ ശിരോരത്നത്തെ പറിച്ചു!! ആർ ചെന്താരെന്നുള്ള ഭ്രമത്താൽ തീജ്വാലകളെ മുറിച്ചു. അല്ലയോ ബാലേ! നിന്റെ ഈ കർണ്ണനാസികാച്ഛേദനത്തെ ആർ ചെയ്തു. അത്യത്ഭുതം. ഇപ്രകാരം രാവണൻ ശൂർപ്പണഖയോടു പറഞ്ഞു.

ശ്രൂയാം ഭ്രാതരിഹാഗതൌ ദശരഥസ്യൈതൌ സുതൌ ഭ്രാതരാ-
വാസാതേ വിധൃതായുധൌ ച ജടിലൌ ഗോദാവരീരോധസി
തൌ പ്രാപ്താ തവ സോദരീസുഖരസാദേഷാ രതീശാർദ്ദിതാ
തത്രൈകസ്യ തയോശ്ചകാര സഹസാ കായവ്യഥാശ്ചേടുശീഃ. 370

വ്യാ—(ഹേ ഭ്രാതഃ) അല്ലയോ സോദര! (തപം) അങ്ങു (ശ്രൂയാഃ) കേൾക്കണം (ഇഹ) ഇവിടെ (ഗോദാവരീരോധസി) ഗോദാവരീതീരത്തിൽ (ആഗതൌ) വന്നവരും (ഭ്രാതരൌ) ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാരും (വിധൃതായുധൌ) ധരിക്കപ്പെട്ട ആയുധത്തോടുകൂടിയവരും (ജടിലൌ) ജടധരിച്ചവരും ആയ (ദശരഥസ്യ) ദശരഥന്റെ (ഏതൌ സുതൌ) ഈ പുത്രന്മാർ (ആസാതേ) താമസിക്കുന്നു. (തവ) അങ്ങയുടെ (ഏഷാ സോദരീ) ഈ സഹോദരീ (രതീശാർദ്ദിതാ) മദനപീഡിതയായിട്ടു (സുഖരസാൽ) സുഖേ ഛ ഹേതുവായിട്ടു (തൌ) അവരെ (പ്രാപ്താ) പ്രാപിച്ചു. (തത്ര) അവിടെവെച്ചു (തയോഃ) അവരിൽ (ഏകഃ) ഒരുത്തൻ (സഹസാ) വേഗത്തിൽ (ചകാര) ഇപ്രകാരമുള്ള (കായവ്യഥാഃ) ദേഹോപദ്രവങ്ങളെ (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ—അല്ലയോ സോദര! അങ്ങു കേട്ടാലും; ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാരായ രണ്ടു ദശരഥപുത്രന്മാർ ജടാവല്ക്കലങ്ങളേയും ആയുധങ്ങളെയും ധരിച്ചു ഇവിടെ ഗോദാവരീതീരത്തിൽ വന്നു താമസിക്കുന്നുണ്ടു്. അങ്ങയുടെ ഈ സഹോദരി സുഖേച്ഛഹേതുവായിട്ടു മദനപീഡിതയായിട്ടു് അവരുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു. അപ്പോൾ അവരിൽ ഒരുത്തൻ വേഗേന അവിടെവെച്ചു് ഇപ്രകാരമുള്ള ദേഹോപദ്രവങ്ങളെ ചെയ്തു.

ശ്രോതവ്യൌ തത്ത—തസ്യൌ യദി തവ കഥയേ
ഗാത്രശോഭാ തയോസ്സ്യാ
ദൃഷ്ടാ ചേൽ പുഷ്പചാപാദപസരതി രതിഃ
പുഷ്പരാക്ഷാദപി ശ്രീഃ
ഭ്രേശ്ചാവേഹി ഹീ ഹീ കരജളിതദൈ—
ത്യേശവക്ഷാസ്സ ശൌരി—
വ്വിശ—പ്ലോഷീ സ രുദ്രോപ്യതിസുസഹ ഇവ
പ്രസൂതേ തൽപ്രതാപേ. 371

വ്യാ—(തൌ) അവർ (തവ) അങ്ങുക്കു (തത്ത—തഃ) പരമാർത്ഥത്തെ (ശ്രോതവ്യൌ യദി) കേൾക്കപ്പെടേണ്ടവരാണു് എങ്കിൽ (കഥയേ) ഞാൻ പറയാം (തയോഃ) അവരുടെ (സാ ഗാത്രശോഭാ) ആ ശരീരസൌന്ദര്യം (ദൃഷ്ടാ ചേൽ) കാണപ്പെട്ടുവെങ്കിൽ (രതിഃ) രതീദേവി (പുഷ്പചാ

പാൽ) കാമങ്കൽനിന്നും, (ശ്രീഃ) ശ്രീഭഗവതി (പുഷ്കരാക്ഷാൽ അപി) ശ്രീനാരായണങ്കൽനിന്നും (അപസരതി) പോകുന്നു. (ഭൂയഃ ച) ഇനിയും (അവേഹി) അറിഞ്ഞാലും (ഹീ ഹീ) ആശ്ചര്യമാശ്ചര്യം (തൽപ്രതാപേ) അവരുടെ പൌരുഷം (പ്രസൂതേ) പ്രസൂവിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ (കരജദളിതദൈത്യേശവക്ഷഃ) നഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിളക്കപ്പെട്ട ഹിരണ്യകശിപുവിന്റെ മാറിടത്തോടുകൂടിയ (സഃ ശൌരിഃ) ആ ഹരിയും (വിശ്വപ്ലോഷീ) ലോകത്തെ സംഹരിക്കുന്ന (സഃ രുദ്രഃ അപി) ആ പരമേശ്വരനും (അതിസുസഹഃ ഇവ) ഏറ്റവും സഹിക്കപ്പെടുത്തക്കവരോ എന്നു തോന്നും.

സം—അവരുടെ പരമാത്ഥത്തെ നല്ലവണ്ണം അങ്ങക്കു കേൾക്കേണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ പറയാം കേട്ടാലും. അവരുടെ ആ സൌന്ദര്യം കണ്ടുവെങ്കിൽ രതീദേവി കാമദേവനേയും ശ്രീഭഗവതി ശ്രീനാരായണനേയും ഉപേക്ഷിച്ചു പോകും. ആശ്ചര്യമാശ്ചര്യം. ഇനിയും അറിഞ്ഞാലും; അവരുടെ പൌരുഷത്തെക്കുറിച്ചു പ്രസൂവിക്കുന്നതായാൽ നഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഹിരണ്യകശിപുവിന്റെ മാറിടം പിളർന്ന നരഹരിയും ലോകത്തെ ദഹിപ്പിക്കുന്ന ആ സംഹാരരുദ്രനും എത്രയോ നിസ്സാരന്മാരാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും.

അവിരളതരവാരേരുത്തവിക്ഷോഭവേത്തേഃ
ഖരബലജലരാശേഃ കല്പജോഷംബുധസ്യ
സവിധഭുവി ച ദൃഷ്ടാ തസ്യ സീതേത്യുദാരാ
ബഹുസുകൃതകഭോഗ്യാ കാപി യോഷാ ബഹുശ്രീഃ. 372

വ്യാ—(അവിരളതരവാരേഃ) ഏറ്റവും അനല്പങ്ങളായ ജലങ്ങളോടുകൂടിയതും, അനേകം വാളകളോടുകൂടിയത് എന്നും (ആത്തവിക്ഷോഭവേത്തേഃ) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട ചലനവ്യാപാരത്തോടുകൂടിയതുമായ (ഖരബലജലരാശേഃ) ഖരസൈന്യമാകുന്ന സമുദ്രത്തിനു (കല്പജോഷംബുധസ്യ) പ്രളയാഗ്നിയായ (തസ്യ) അവന്റെ (സവിധഭുവി) സമീപത്തിൽ (ബഹുസുകൃതകഭോഗ്യാ) വളരെ സുകൃതംചെയ്യുവരാൽ അനുഭോഗ്യയും (സീതാ ഇതി) സീതാ എന്നു പേരുള്ളവളും (ഉദാരാ) ഉൽകൃഷ്ടയും (ബഹുശ്രീഃ) വളരെ ശ്രീമതിയുമായ (കാപി യോഷാ) ഒരു സ്ത്രീ (ദൃഷ്ടാ) കാണപ്പെട്ടു.

സാ—പ്രളയാഗ്നി, ധാരാളം ജലത്തോടുകൂടിയതും ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ സമുദ്രത്തെ നശിപ്പിക്കുംപോലെ അനേകം വാളകളോടുകൂടിയതും ക്ഷോഭിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ ഖരബലത്തെ നശിപ്പിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ വലിയ സുകൃതികളാലനുഭോഗ്യയും

ശ്രീമതിയും ഏറ്റവും ഉൽകൃഷ്ടയും സീത എന്നു പേരോടുകൂടിയവളുമായ കന്യസ്ത്രീയേയും കണ്ടു. എന്നിപ്രകാരം ശൂർപ്പണഖ പിന്നേയും രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ആലോക്യ ചാകർണ്ണ്യ ച തം തദുക്തം
രാമഞ്ച മത്വാ മഹിതപ്രഭാവം
സ മൈഥിലീം പ്രത്യുദിതാഭിഷംഗോ
ബഭൂവ ചിന്താസുമിതോ മുഹൂർത്തം. 373

വ്യാ—(സഃ) അവൻ (തം) അവളെ (ആലോക്യ ച) കണ്ടിട്ടും (തദുക്തം) അവളുടെ വാക്കിനെ (ആകർണ്ണ്യ ച) കേട്ടിട്ടും (മഹിതപ്രഭാവം) ശ്രേഷ്ഠപ്രഭാവനായ (രാമം) രാമനെ (മത്വാ ച) വിചാരിച്ചിട്ടും (മൈഥിലീം പ്രതി) സീതയെക്കുറിച്ച് (ഉദിതാഭിഷംഗഃ) ഉണ്ടായ അഭിനിവേശത്തോടുകൂടിയവനായി (മുഹൂർത്തം) അല്പസമയം (ചിന്താസുമിതഃ) മനോരാജ്യംകൊണ്ടു നിശ്ചലനായിട്ട് (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—ശൂർപ്പണഖയെ കണ്ടിട്ടും അവളുടെ വാക്കിനെ കേട്ടിട്ടും സീതയിൽ അഭിനിവേശത്തോടുകൂടിയ രാവണൻ മഹനീയവിക്രമനായ രാമനെ ആലോചിച്ചിട്ട്, അല്പസമയം വിചാരംകൊണ്ട് അനങ്ങാതെ ഇരുന്നു.

അഥ തരളഭുജംഗീതുംഗഗംഗാതരംഗാ-
ദിവ പുരഹരമൗലേർബ്ബാലശീതാംശുലേഖം
നിശിതവിശിഖപാണേ രാവണോ രാമഭദ്രോ-
ജ്ജനകനൃപതനൂജാം ഹർത്തുമീഹാംബഭൂവ. 374

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രാവണഃ) രാവണൻ (തരളഭുജംഗീതുംഗഗംഗാതരംഗാൽ) ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സർപ്പസ്ത്രീകളെക്കൊണ്ട് ഉന്നതങ്ങളായ തിരകളോടുകൂടിയ (പുരഹരമൗലേഃ) ശിവശിരസ്സിൽനിന്നു (ബാലശീതാംശുലേഖാം ഇവ) ബാലചന്ദ്രക്കലയെ എന്നപോലെ (നിശിതവിശിഖപാണേഃ) മൂർച്ചയുള്ള ശരങ്ങൾ കയ്യിലുള്ള (രാമഭദ്രാൽ) രാമഭദ്രങ്കൽനിന്നു (ജനകനൃപതനൂജാം) ജനകരാജപുത്രിയെ (ഹർത്തും) അപഹരിപ്പാൻ (ഈഹാംബഭൂവ) ഇച്ഛിച്ചു.

സാ—അതിന്നു ശേഷം രാവണൻ തുള്ളിച്ചാടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സർപ്പസ്ത്രീകളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച തിരകളോടുകൂടിയ ശിവശിരസ്സിങ്കൽനിന്നു ബാലചന്ദ്രക്കലയെ അപഹരിപ്പായിച്ചിക്കുന്നതുപോലെ നിശിതങ്ങളായ ബാണങ്ങളെ ധരിച്ചിട്ടുള്ള രാമഭദ്രങ്കൽനിന്നു ജനകനന്ദിനിയെ അപഹരിപ്പാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.

ഗ—തേഷാഞ്ച വഞ്ചനപഥേ പ്രവർത്തിതചിത്തഃ സത്വരമേവ കൌശികമഖസമരമുഖേ കൃതാന്തസമശ്ലാതസ്യ രാമസായകഭയാദപേതോനിവർത്തമാനസ്യ മായാവിനാമഗ്രേസരസ്യ മാരീചസ്യ വസതിമഭജത.

വ്യാ—(തേഷാം ച) അവരുടെയും (വഞ്ചനപഥേ) വഞ്ചനമാർഗ്ഗത്തിൽ (പ്രവർത്തിതചിത്തഃ) വ്യാപൃതമനസ്സായിട്ട (സത്വരം ഏവ) ഉടനെത്തന്നെ (കൌശികമഖസമരമുഖേ) വിശ്വാമിത്രയാഗത്തിൽവെച്ചുണ്ടായ യുദ്ധത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ (കൃതാന്തസമശ്ലാതസ്യ) അന്തകനാൽ ശ്ലാഘിക്കപ്പെട്ടവനും (രാമസായകഭയാൽ) രാമശരത്തിൽനിന്നുള്ള ഭയം ഹേതുവായിട്ട (അപഥാൽ) ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു (നിവർത്തമാനസ്യ) മടങ്ങിയവനും (മായാവിനാം) മായാവികളുടെ (അഗ്രേസരസ്യ) മുമ്പിൽ നടക്കുന്നവനുമായ (മാരീചസ്യ) മാരീചന്റെ (വസതിം) വാസസ്ഥാനത്തെ (അഭജത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിനു ശേഷം രാവണൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ വഞ്ചിച്ചു സീതയെ അപഹരിക്കുന്നതിനു കുതുകി വേഗത്തിൽ വിശ്വാമിത്രയാഗത്തിൽ വെച്ചുണ്ടായ യുദ്ധത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ അന്തകനാൽ ശ്ലാഘിക്കപ്പെട്ടവനും (അന്തകസന്നിധിവരെയെത്തിയവനും) രാമശരത്തിൽ നിന്നുള്ള ഭയം കൊണ്ടു ദുർമ്മാർഗ്ഗസഞ്ചാരത്തിൽ നിന്നു മടങ്ങിയവനും മായാവികളുടെ മുൻഗാമിയുമായ മാരീചന്റെ ആശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗ—സ ച വിരചിതോപചാരഃ സാതങ്കോ ലങ്കാപതിമിദമഭാഷത. 376

വ്യാ—(സഃ ച) അവനും (വിരചിതോപചാരഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട ഉപചാരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (സാതങ്കഃ) ദുഃഖത്തോടുകൂടെ (ലങ്കാപതിം) രാവണനോടു (ഇദം) ഇങ്ങിനെ (അഭാഷത) പറഞ്ഞു.

സാ—മാരീചനാകട്ടെ ഉപചാരങ്ങളെ ചെയ്തതിനു ശേഷം ദുഃഖത്തോടുകൂടെ രാവണനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു—

രാജൻ കച്ചിനോമയം തവ ലസദ്ദോർവ്വീര്യനിർവ്വാസിത-
സർവ്വാസിവ്രജസർവ്വഗർവ്വലഹരീദുർവ്വാരവീര്യശ്രിയഃ
കാര്യം കിം കരവാമ കിംകരജനാഃ ലങ്കാപതേ തേ വയം
യേനൈവ സഹസൈവ ദുർല്ലഭതരാസ്സേ യൂയമായാസിതാഃ. 377

വ്യാ—(ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ (ലസദ്ദോർവ്വീര്യനിർവ്വാസിതസർവ്വാസിവ്രജസർവ്വഗർവ്വലഹരീദുർവ്വാരവീര്യശ്രിയഃ) പ്രകാശമാനമായ ബാഹുപരാക്രമംകൊണ്ടു ആകർഷിക്കപ്പെട്ട ദേവസമൂഹത്തിന്റെ സർവ്വമായ ഗർവ്വധിക്യംകൊണ്ടു തടുക്കാൻ വഹിയാത്ത വീര്യശ്രീയോടുകൂടിയ (തവ) അങ്ങുക്ക (അനാമയം കച്ചിൽ) സുഖമല്ലേ? (യേന ഏവ) യാതൊന്നു

ഹേതുവായിട്ട തന്നെ (ദുർല്ലഭതരാഃ) ഏറവും ദുർല്ലഭന്മാരായ (തേ യൂ യം) ആ യിങ്ങിം (സപയം) തന്നെത്താൻ (ആയാസിതഃ)ക്ലേശിച്ച=വന്ന (തൽ) അതുഹേതുവായിട്ട (ഹേ ലങ്കാപതെ) അല്ലയോ ലങ്കാനാഥ! (തേ) അങ്ങുക്കു (കിങ്കരജനാഃ) ഭൃത്യന്മാരായ (വയം) ഞങ്ങിം (കിം കാര്യം) എ ന്തു കാര്യത്തെ (കരവാമ) ചെയ്യേണ്ടു.

സാ—അല്ലയോ മഹാരാജാവേ! വിലസുന്ന ബാഹുപരാക്രമം കൊണ്ടു ദേവന്മാരുടെ ഗർവ്വത്തെ നിശ്ശേഷം നാശിപ്പിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു രുടുക്കുവാൻ വയ്യാത്ത വീരശ്രീയോടുകൂടിയ അങ്ങുക്കു സുഖമല്ലയോ? അല്ല യോ ലങ്കാനാഥ! അസ്മാദൃശന്മാക്കു അപ്രാപ്യനായ അങ്ങു തന്നെത്താൻ ഇ വിടെ വരുവാനുള്ള കാരണം എന്താകുന്നു. ഭൃത്യനായ ഈയുള്ളവൻ അങ്ങുക്കു വേണ്ടി വല്ലതും ചെയ്യേണ്ടതുണ്ടോ? ഇപ്രകാരം മാരീചൻ രാവ ണനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—അയി മഹാമതെ മാതുല മാരീച മമ കൃതേ ജാനകീഹൃദയ ഹാരിണാ ഹാടകഹരിണവിഗ്രഹേണ രാമലക്ഷ്മണൌ ദൂരികരുഷേതി ദശാസ്യേനാനുശാസ്യമാനോപി വിദിതരഘുവീരാനുഭാവോ മാരീചഃ കദ ധ്വനോ നിവർത്തയിതുമേനമതിവേലം പ്രായസൽ. 378

വ്യാ—(അയി മഹാമതേ മാതുല മാരീച) അല്ലയോ മഹാശയ നായി മാതുലനായ മാരീച! (മമ കൃതേ) എനിക്കു വേണ്ടി (ജാനകീഹൃ ദയഹാരിണാ) സീതയുടെ ഹൃദയാകർഷകമായ (ഹാടകഹരിണവിഗ്രഹേ ണ) പൊന്മാനിന്റെ സ്വരൂപം കൊണ്ടു (രാമലക്ഷ്മണൌ) രാമലക്ഷ്മണ ന്മാരെ (ദൂരികരുഷ) ദൂരികരിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ദശാസ്യേന) രാവണനാൽ (അനുശാസ്യമാനഃ അപി) കല്പിക്കപ്പെട്ടവനാകുന്നു വെ ങ്കിലും (വിദിതരഘുവീരാനുഭാവഃ) അറിയപ്പെട്ട രഘുനാഥന്റെ യോഗ്യ തയോടുകൂടിയവനായ (മാരീചഃ) മാരീചൻ (ഏനം) ഇവനെ (കദ്ധ്വ നഃ) ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നു (നിവർത്തയിതും) പിന്തിരിപ്പാൻ (അതിവേലം) ഏറവും (പ്രായസൽ) പ്രയത്നിച്ചു.

സാ—രാവണൻ മാരീചന്റെ ഉപചാരങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചതിന്നു ശേഷം "അല്ലയോ മഹാശയ! മാതുല! മാരീച! അങ്ങു എനിക്കുവേണ്ടി സീതയുടെ മനസ്സിനെ അപഹരിപ്പാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ള കരു പൊന്മാനി ന്റെ വേഷത്തെ ധരിച്ചു രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ സീതയുടെ സമീപത്തിങ്കൽ നിന്നു ദൂരത്തിലക്കുകൊണ്ടു പോകണം." എന്നിപ്രകാരം കല്പിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ശ്രീരാമന്റെ യോഗ്യതകളെല്ലാം അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള മാരീ ചൻ രാവണനേ ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു പിൻതിരിക്കണമെന്നുദ്ദേശിച്ചു ഏ റവും പ്രയത്നം ചെയ്തു.

രാജൻ രാവണ രക്ഷസാധിപ ഭവാൻ വിദ്യാസു പാരംഗതോ
ജാനീഷേ ഖലു ധർമ്മജാതമഖിലം യസ്മാദിയം തേ മതിഃ
നോ യുക്തന്തവി ചായ്കകായ്കരണം സർവ്വാപദാമാസ്പദം
ന ശ്രേയാൻ ബലവദ്വിരോധ ഇതി മേ സിദ്ധാന്ത ഏവ പ്രഭോ!

വ്യാ—(ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ (രാവണ) രാവണ (രക്ഷ സാധിപ) രാക്ഷസേശ്വര (ഭവാൻ) അങ്ങു (വിദ്യാസു) വിദ്യകളിൽ (പാ രംഗതഃ) മറുകരയെ പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ളവനാകുന്ന (യസ്മാൽ) യാതൊന്നാൽ ഹേ തുവായിട്ട (തവ) അങ്ങു (അഖിലം) സകലമായ (ധർമ്മജാതം) ധർമ്മസമൂ ഹത്തെ (ജാനീഷേ ഖലു) അറിയുന്നവല്ലോ (തസ്മാൽ) അതു ഹേതുവാ യിട്ട (ഇത) അങ്ങയുടെ (ഇയം മതിഃ) ഈ ബുദ്ധി (നോ യുക്തം) ഉചി തമല്ല (അവിചായ്കകായ്കരണം) ആലോചിക്കാതെയുള്ള കായ്ങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തി (സർവ്വാപദാം) എല്ലാ ആപത്തുകൾക്കും (ആസ്പദം) കാരണമാകു ന്ന (ഹേ പ്രഭോ) അല്ലയോ സ്വാമിൻ (ബലവദ്വിരോധഃ) ബലവാന്മാ രോടുള്ള വിരോധം (ന ശ്രേയാൻ ഇതി) ശ്രേയസ്കരമല്ലെന്ന (മേ) എനിക്ക (സിദ്ധാന്തഃ ഏവ) സിദ്ധാന്തംതന്നെ ആകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രാജൻ! രാക്ഷസേശ്വര! രാവണ! അങ്ങ വിദ്യയു ടെ പാരദർശിയാകുന്നു. അങ്ങക്ക ധർമ്മാധർമ്മങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം അറിയാ മല്ലോ. അങ്ങയുടെ ഈ ആഗ്രഹം ഉചിതമല്ല. ആലോചനകൂടാതെയു ള്ള പ്രവൃത്തികൾ എല്ലാം ആപത്തുകൾക്ക കാരണമാകുന്നു. അല്ലയോ സ്വാമിൻ ബലവദ്വിരോധം ശ്രേയസ്സല്ലെന്നതന്നെയാണ എന്റെ ദൃഢ മായ അഭിപ്രായം

പ്രസീദ മോഘം കുരു ചിത്തമോഹം ലങ്കാം പ്രസന്നോ ഭജ സാധു ഗച്ഛ
തവം സേവ്യ ദാരേഷു രമസ്വ രാജൻ രാമസ്സഭാര്യോ രമതാം വനേഷു.

വ്യാ—(ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ (തവം) അങ്ങു (പ്രസീദ) പ്ര സാദിച്ചാലും (ചിത്തമോഹം) മനസ്സിലുള്ള ആഗ്രഹത്തെ (മോഘം) നി ഷ്ഫലമാക്കി (കുരു) ചെയ്യുലും (പ്രസന്നഃ) സന്തുഷ്ടനായിട്ട (ലങ്കാം) ലങ്ക യെ (ഭജ) പ്രാപിച്ചാലും (സാധു) നല്ലവണ്ണം (ഗച്ഛ) പോയാലും (തവം) അങ്ങു (സേവ്യ ദാരേഷു) സ്വന്തം ഭാര്യമാരിൽ (രമസ്വ) ക്രീഡിച്ചാലും (രാമഃ) രാമൻ (സഭാര്യഃ) ഭാര്യയോടുകൂടെ (വനേഷു) വനങ്ങളിൽ (രമ താം) ക്രീഡിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ രാജൻ അങ്ങു പ്രസാദിച്ചാലും. അങ്ങയുടെ മന സ്സിലുള്ള ഈ ആഗ്രഹത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും. സന്തോഷപൂർവ്വം ലങ്കയെ പ്രാപിച്ചാലും. നല്ലവണ്ണം പോയാലും. അങ്ങ അങ്ങയുടെ ഭാര്യമാരോടു

കൂടെ ക്രീഡിച്ചാലും. രാമൻ വനങ്ങളിൽ തന്റെ ഭാര്യയോടുകൂടെ ക്രീഡിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

പ്രസീദ രാജൻ പരദാരതൃഷ്ണാമപാകുരുഷ്വാശയതഃ പ്രവൃദ്ധാം
ഭവാദൃശാനാൽപഥഗാ മതിർയ്യേൽ കഥന്നു വത്തേത ജനോ നിയമ്യഃ.

വ്യാ—(ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ (പ്രസീദ) പ്രസാദിച്ചാലും (പ്രവൃദ്ധാം) ഉണ്ടായിട്ടുള്ള (പരദാരതൃഷ്ണാം) അന്യപത്നിയിലുള്ള ആഗ്രഹത്തെ (ആശയതഃ) മനസ്സിൽനിന്നു (അപാകുരുഷ്വ) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (ഭവാദൃശാം) അങ്ങയെപ്പോലുള്ളവരുടെ (മതിഃ) ബുദ്ധി (ഉൽപഥഗാ ചേൽ) ദുർമ്മാർഗ്ഗപ്രവൃത്തയാണെങ്കിൽ (നിയമ്യഃ) ശാസിക്കേണ്ടതായ (ജനഃ) ജനം (കഥം നു വർത്തേത) എങ്ങിനെ വർത്തിക്കും.

സാ—അല്ലയോ രാജൻ! അങ്ങുന്നു പ്രസാദിക്കണേ! അങ്ങയുടെ ഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരിച്ചീട്ടുള്ള ഈ പരദാരതൃഷ്ണയെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും. അങ്ങയെപ്പോലെയുള്ള മഹാന്മാരുടെ ബുദ്ധി ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്നതായാൽ രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവർ എങ്ങിനെ ജീവകാലത്തെ കഴിച്ചുകൂട്ടും. എന്നിപ്രകാരം മാരീചൻ രാവണനെ ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നു പിന്തിരിപ്പാൻവേണ്ടി പലതും പറഞ്ഞു.

ഗ—തതശ്ച അനിഷ്ടവചനരുഷ്ടേ തു തസ്മിന്നശിഷ്ടചേതസി നിശാചരവരിഷ്ഠേ കരാഞ്ചലവിധൂതധൂമായമാനചന്ദ്രഹാസേ രാമചന്ദ്രാദേവാത്മനോ മരണം വരം മന്യമാനസുടകേയഃ ഗത്യന്തരാഭാവാത്തദ്ഭർത്തുനാമഭ്യുപേത്യ സഹസൈവ സമ്പശ്യമാനസ്യ തസ്യാച്യുത്യന്തവിസ്മാപകം ഹാടകഹരിണത്രപുരരീകുവൻ "അയി നിശാചരനാഥ! പ്രഥമം താവദഹമേകഃ പ്രവേക്ഷ്യാമി ധർമ്മാത്മനസ്സവിതൃകുലാവതംസകസ്യായതനം പശ്ചാന്നാതിചിരേണ ഭവാനപീതി" മനസാ വചസാ ചാഭിധായ ക്ഷണേന ജനകതനയാനയനഗോചരോ ബഭൂവ. 382

വ്യാ—(തതശ്ച) തദനന്തരം (അനിഷ്ടവചനരുഷ്ടേ തു) അനിഷ്ടവചനംകൊണ്ടു കോപിഷ്ഠനും (അശിഷ്ടചേതസി) ദുർബുദ്ധിയുമായ (തസ്മിൻ നിശാചരവരിഷ്ഠേ) ആ രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠൻ (കരാഞ്ചലവിധൂതധൂമായമാനചന്ദ്രഹാസേ) കരാഗ്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഏറാവും ഇളക്കപ്പെട്ടതും ധൂമംപോലെ ആചരിക്കുന്നതുമായ ചന്ദ്രഹാസത്തോടുകൂടിയവനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (താടകേയഃ) മാരീചൻ (ആത്മനഃ) തന്റെ (മരണം) മരണത്തെ (രാമചന്ദ്രാൽ ഏവ) ശ്രീരാമചന്ദ്രനിൽനിന്നുതന്നെ (വരം) ശ്രേഷ്ഠമാണെന്നു (മന്യമാനഃ) വിചാരിക്കുന്നവനായിട്ടു (ഗത്യന്തരാഭാവാൽ) ഗത്യന്തരമില്ലായ്കയ്ക്കു ഹേതുവായിട്ടു (തദ്ഭർത്തുനാം) അവന്റെ അ

പേക്ഷയെ (അഭ്യുപേത്യ) സീകരിച്ചിട്ട (സഹസാ ഏവ) ഉടനെ തന്നെ (സമ്പശ്യമാനസ്യ) നോക്കിക്കൊണ്ടുനില്ക്കുന്ന (തസ്യ അപി) അവനുംകൂടി (അത്യന്തവിസ്മാപകം) ഏറ്റവും അത്ഭുതത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന (ഹാടക ഹരിണരൂപം) പൊന്മാനിന്റെ രൂപത്തെ (ഉരരീകൃത്വാ) അംഗീകരിച്ചിട്ട (അസൗ നിശാചരനാഥേ) അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വര (തവാൽ അഹം) എന്നാൽ ഞാൻ (പ്രഥമം) ആദ്യം (ഏകഃ) ഏകനായിട്ട (സവിതൃകുലവതംസകസ്യ) സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായി (ധർമ്മാത്മനഃ) ധർമ്മരൂപിയിന്റെ ധർമ്മാത്മാവായ ശ്രീരാമന്റെ— എന്നും (ആയതനം) ഭവനത്തെ (പ്രവേക്ഷ്യാമി) പ്രവേശിക്കാം (പശ്ചാൽ) പിന്നീട (നാതിചിരേണ) താമസിയാതെ (ഭവാൻ അപി) അങ്ങും പ്രവേശിച്ചാലും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (മനസാ) മനസ്സുകൊണ്ടും (വചസാ ച) വാക്കുകൊണ്ടും (അഭിധായ) പറഞ്ഞിട്ട (ക്ഷണേന) വേഗത്തിൽ (ജനകതനയാനയനഗോചരഃ) സീതയുടെ നയനവിഷയനായിട്ട (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം മാരീചന്റെ അനിഷ്ടവാക്യംകൊണ്ടു കോപിഷ്ഠനും ദുർബുദ്ധിയുമായ ആ രാവണൻ മാരീചനെ നിഗ്രഹിപ്പാൻവേണ്ടി കയ്യിലുള്ള ചന്ദ്രഹാസത്തെ ഇളക്കിയപ്പോൾ മാരീചൻ തനിക്കു ശ്രീരാമന്റെ കൈകൊണ്ടു മരിക്കുന്നതുതന്നെയാണ് ഉത്തമം എന്നു കരുതി മറ്റൊരുവലംബവും കാണായ്കയാൽ രാവണന്റെ പ്രാർത്ഥനയെ സ്വീകരിച്ചു ഉടൻതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന രാവണനുംകൂടെ അതിവിസ്മയത്തെ ജനിപ്പിക്കത്തക്ക പൊന്മാനിന്റെ രൂപത്തെ ധരിച്ച 'അല്ലയോ രാക്ഷസാധിപ! എന്നാൽ ഞാൻ ആദ്യം ഏകയായിട്ട സൂര്യപുത്രനായ അന്തകന്റെ സമീപത്തിലേക്കു പോകുന്നു. അങ്ങു പിന്നാലെ വന്നാലും' എന്നു മനസ്സിൽ വിചാരിക്കുകയും—'ഞാൻ സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനും ധർമ്മാത്മാവുമായ ശ്രീരാമന്റെ സമീപത്തിലേക്കു മുമ്പേ പോകുന്നു അങ്ങു പിന്നാലെ വന്നാലും' എന്നു വാക്കുകൊണ്ടു പറയുകയും ചെയ്തു വേഗത്തിൽ സീതയ്ക്കു കാണത്തക്ക നിലയിൽ ആശ്രമസമീപത്തിൽ ചെന്നുനിന്നു.

ഗ ദശമുഖോപി ജലധരപഥസ്ഥാപിതരഥഃ ദശരഥസുതവിഘടനേ കൃതാസ്ഥസ്തസ്ഥൗ. 383

വ്യാ—(ദശമുഖഃ അപി) രാവണനും (ജലധരപഥസ്ഥാപിതരഥഃ) മേഘമാർഗ്ഗത്തിൽ നിർത്തപ്പെട്ട തേരോടുകൂടിയവനായിട്ട (ദശരഥസുതവിഘടനേ) ദശരഥപുത്രന്മാരെ വേർപെടുത്തുന്നതിൽ (കൃതാസ്ഥഃ) തല്പരനായിട്ട (തസ്ഥൗ) നിന്നു.

സം—രാവണനും മോഹമാർഗ്ഗത്തിൽ വാഹനത്തെ സ്ഥാപിച്ചു രാമലക്ഷ്മണന്മാർ വേർപെട്ടു പോകുന്ന സമയത്തെക്കാത്തുകൊണ്ടു നിന്നു.

തം പർണ്ണശാലാസവിധേ സലീലം ചരന്തമവ്യക്തതയാ കുരംഗം
കുതൂഹലാവേശതരംഗിതാക്ഷീ ലീലാർത്ഥമാദാതുമിയേഷ സീതാ. 384

വ്യാ—(സീതാ) സീത (പർണ്ണശാലാസവിധേ) പർണ്ണശാലയുടെസമീപത്തിൽ (അവ്യക്തതയാ) സംശയം കൂടാതെ (സലീലം) ലീലയോടുകൂടെ (ചരന്തം) സഞ്ചരിക്കുന്ന (തം കുരംഗം) ആ പൊന്മാനിനെ (കുതൂഹലാവേശതരംഗിതാക്ഷീ) കൌതുകപ്രേരിതകൊണ്ടു ചഞ്ചലങ്ങളായ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവളായിട്ടു (ലീലാർത്ഥം) കളിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ആദാതും) ഗ്രഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ഇയേഷ) ഇച്ഛിച്ചു.

സം—സീത പർണ്ണശാലയുടെ സമീപത്തിങ്കൽ സംശയംകൂടാതെ കളിച്ചുകൊണ്ടു സഞ്ചരിക്കുന്ന ആ പൊന്മാനിനെ കണ്ടിട്ടു കൌതുകാവേശംകൊണ്ടു ചഞ്ചലാക്ഷിയായിട്ടു കളിപ്പാൻവേണ്ടി അതിനെ പിടിപ്പാനാഗ്രഹിച്ചു.

തദനു ജനകപുത്രീയാചിതയാ തം ജിഘൃക്ഷു-
ർഹരിണമനുജഗാമാഹേ ചാപമാദായ രാമഃ
സമയ ഇതി ച ഭേജേ വക്ത്രമാതന്വ മൃത്യുഃ
കുശികസുതമഖാജ്ഞൌ ഭ്രഷ്ടമേനം ജിഘാംസുഃ. 385

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (ജനകപുത്രീയാചിതയാ) ജാനകിയുടെ അപേക്ഷ ഹേതുവായിട്ടു (തം ഹരിണം) ആ മാനിനെ (ജിഘൃക്ഷുഃ) പിടിപ്പാനാഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (ചാപം) വില്ലിനെ (ആദായ) എടുത്തിട്ടു (അനുജഗാമാഹേ) പിന്നാലെ പോയി (മൃത്യുഃ ച) അന്തകനും (സമയഃ ഇതി) സമയമെന്നറിഞ്ഞിട്ടു (വക്ത്രം) മുഖത്തെ (ആതന്വ) വിസ്തരിച്ചിട്ടു (കുശികസുതമഖാജ്ഞൌ) വിശ്വാമിത്രസത്രത്തിൽ (ഭ്രഷ്ടം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനായ (ഏനം) ഇവനെ (ജിഘാംസുഃ) ഹനിപ്പാൻ ഇച്ഛയോടെ (ഭേജേ) പ്രാപിച്ചു.

സം—അനന്തരം ശ്രീരാമൻ ജാനകിയുടെ അപേക്ഷ ഹേതുവായിട്ടു ആ പൊന്മാനിനെ പിടിപ്പാനിച്ഛയോടുകൂടെ ചാപത്തെ ധരിച്ചു അതിന്റെ പിന്നാലെ പോയി. അപ്പോൾ മൃത്യുവും തന്നിക്കു സമയമായി എന്നു വിചാരിച്ചു വായ തുറന്നുകൊണ്ടു, വിശ്വാമിത്രസത്രത്തിൽവെച്ചുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനായ മാരീചനെ നിഗ്രഹിപ്പാനിച്ഛയോടുകൂടെ അവന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ആകൃഷ്യ ദൂരമുടജാദഥ ഭഗ്നിതാശഃ
ക്രവ്യാദ ഏഷ രഘുനാഥശരേണ വിദ്ധഃ
കാത്സ്വരൈണതനുതാം വിജഹൌ ഹതോസ്മീ-
ത്യാത്സ്വരേണ സഹ രാമവചോനിഭേന. 386

വ്യാ—(ഏഷഃ ക്രവ്യാദഃ) ഈ മായാമൃഗവേഷധാരിയായ മാരീചൻ (ഭഗ്നിതാശഃ) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട ആശ്രമത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ഉടജാൽ) പർണ്ണശാലയിൽനിന്ന (ദൂരം) അകലേക്ക (ആകൃഷ്യ) കൊണ്ടുപോയിട്ട (രഘുനാഥശരേണ) രാമശരത്താൽ (വിദ്ധഃ) പിളക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട (ഹാ ഹതഃ അസ്മി ഇതി) അയ്യോ ഞാൻ ഹതനായി ഭവിക്കുന്ന എന്നുള്ള (രാമവചോനിഭേന) രാമവാക്യത്തോട തുല്യമായ (ആത്സ്വരേണ സഹ) ആക്രന്ദനത്തോടുകൂടെ (കാത്സ്വരൈണതനുതാം) കനകമൃഗശരീരത്വത്തെ (വിജഹൌ) ഉപേക്ഷിച്ചു.

സാ—കനകമൃഗവേഷധാരിയായ മാരീചൻ ശ്രീരാമനാലുശയെ ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു പർണ്ണശാലയിൽനിന്ന വളരെ ദൂരത്തേക്കു കൊണ്ടുപോയപ്പോൾ കൃപിതനായ ശ്രീരാമൻ ഒരു ശരം പ്രയോഗിച്ചു അവന്റെ ശരീരത്തെ പിളർന്നു. ആ സമയത്തിങ്കൽ 'അയ്യോ സീതേ! ലക്ഷ്മണാ! ഞാൻ ഹതനായി' എന്നിപ്രകാരം ശ്രോതാക്കൾക്കു രാമന്റെ രോദനമാണെന്നു തോന്നത്തക്ക വിധത്തിലുള്ള ആർത്തനാദത്തോടുകൂടെ കനകമൃഗശരീരത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു.

കാത്സ്വരവ്യാജമൃഗസ്യ ദൂര-
ദാത്സ്വരം തസ്യ നിശമ്യ സീതാ
മാർത്തണ്ഡവംശാഭരണസ്യ പത്യുർ-
മൃത്യും സമാശങ്കത പങ്കജാക്ഷീ. 387

വ്യാ—(പങ്കജാക്ഷീ) പദ്മലോചനയായ (സീതാ) സീത (കാത്സ്വരവ്യാജമൃഗസ്യ) സ്വർണ്ണമയവും മായാമൃഗവുമായ (തസ്യ) അവന്റെ (ദൂരാൽ) ദൂരത്തിൽ നിന്നുള്ള (ആത്സ്വരം) ദീനസ്വരത്തെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട (മാർത്താണ്ഡവംശാഭരണസ്യ) സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ (പത്യുഃ) ഭർത്താവിന്റെ (മൃത്യും) മരണത്തെ (സമാശങ്കത) സംശയിച്ചു.

സാ—പദ്മലോചനയായ സീത മായാമൃഗവേഷധാരിയായ മാരീചന്റെ ദൂരത്തിൽനിന്നുള്ള ആക്രന്ദനത്തെകേട്ട സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ ഭർത്താവിന്റെ മരണത്തെ ശങ്കിച്ചു.

സൌമിത്രേഹായ്പുത്രോ വിലപതി, വിലപേ-
ന്നൈവമായ്യോയമായ്യേ!,
കസ്യായം തർഹി ശബ്ദഃ, കപടപടുമതേഃ
കസ്യചിദ്രാക്ഷസസ്യ,

ഗത്വാ ജാനീഹി തത്വം, കഥമിവ ഭവതീ-
മേവമേകാം ത്യജേയം,
ത്രാതാ മേ ത്വന്ന, കോ വാ, സ്ഥിതിരിയമചലാ
കാ ഗതിഃ തൽ പ്രയാമി. 388

വ്യാ—(സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ (ഇഹ ആര്യ്യപുത്രഃ) ഇതാ ആര്യ്യപുത്രൻ (വിലപതി) കരയുന്നു (ഹേ ആര്യ്യേ) അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠത്തി (അയം ആര്യ്യഃ) ഈ ജ്യേഷ്ഠൻ (ന വിലപേൽ) കരയുകയില്ല (തർഹി എന്നാൽ (അയം ശബ്ദഃ) ഈ ശബ്ദം (കസ്യ) ആരുടെ? (കപടപടുമതേഃ) വ്യാജത്തിൽ സമർത്ഥബുദ്ധിയായ (കസ്യചിൽ) ഏതൊ ഒരു (രാക്ഷസസ്യ) രാക്ഷസന്റെതാകുന്നു (ഗത്വാ) പോയിട്ടു (തത്വം) പരമാർത്ഥത്തെ (ജാനീഹി) അറിഞ്ഞാലും (ഭവതീം) ഭവതിയെ (ഏകാം) ഏകയായിട്ടു (കഥമിവ) എങ്ങിനെ (ത്യജേയം) ഉപേക്ഷിക്കും (മേ) എന്റെ (ത്രാതാ) രക്ഷിതാവു (ത്വം ന) നീ അല്ല (കഃ വാ) ആരാകുന്നു (അചലാ) ഇളക്കമില്ലാത്ത (ഇയം സ്ഥിതിഃ) ഈ ഇരുപ്പാകുന്നു (കാ ഗതിഃ) എന്തു ഗതിയാകുന്നു (തൽ പ്രയാമി) അതു ഹേതുവായിട്ടു ഞാൻ പോകുന്നു.

സാ—ഈ പദ്യം മായാമൃഗാക്രന്ദനശ്രവണം ഹേതുവായിട്ടു പരവശയായ സീതയും ലക്ഷ്മണനും കൂടിയുള്ള പരസ്പരസംഭാഷണമാകുന്നു. ലക്ഷ്മണാ! ആര്യ്യപുത്രൻ അതാ കരയുന്നു—അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠത്തി ഈ ജ്യേഷ്ഠൻ ഇങ്ങിനെ കരയുകയില്ല—എന്നാൽ ഈ ശബ്ദം ആരുടേതാകുന്നു? ഏതോ മായാവിയായ ഒരു രാക്ഷസന്റേതാകുന്നു—നീ പോയി പരമാർത്ഥം അറിഞ്ഞാലും—ഞാൻ ഭവതിയെ തന്നെ ഇവിടെ ഇരുത്തി എങ്ങിനെ പോകും?—നീ എന്റെ രക്ഷിതാവല്ല—പിന്നെ ആരാകുന്നു രക്ഷിതാവ്—എന്റെ സ്ഥിരമായ ഈ ഇരിപ്പാകുന്നു—ഇങ്ങിനെ പറയുന്നതായാൽ ഞാനെന്തുചെയ്യേണ്ടു. ഞാൻ ഇതാ പോകുന്നു.

ഗ—ഇത്യുക്ത്വാ ഗൃഹമുഖേ രേഖാമുൽപാദ്യ ധൃതധനുന്യാർത്തവചനസൂത്രിതാമാശാം പ്രതി പ്രസ്ഥിതേ കാകുൽസ്ഥേ ചപലതരമുപകണ്ഠവർത്തീ ദശകണ്ഠഃ പരിഗൃഹീതപരമഹംസവേഷഃ സ്ഫുടഘടിതോർദ്ധ്വപുണ്ഡ്രദന്തുരിതലലാടതടഃ കരകലിതരുദ്രാക്ഷദാമാ ഭദ്രാണി ഭഗവന്നാമാന്യുച്ചൈരുച്ചാരയൻ കൌക്കുടികോ ജഞ്ജപൂകഃ ജാനകീനികടമാഢൌകിഷ്ട. 389

വ്യാ—(കാകുൽസ്ഥേ) ലക്ഷ്മണൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഉക്ത്വാ) പറഞ്ഞിട്ടു (ധൃതധനുനി) ധരിക്കപ്പെട്ട ധനുസ്സോടു കൂടിയവനായിട്ടു

(ഗൃഹമുഖേ) ആശ്രമത്തിന്റെ മുമ്പിൽ (രേഖാം) വരയെ (ഉൽപാദ്യ) ഉണ്ടാക്കിയിട്ടു (ആർത്തവചനസൂത്രിതാം) ദീനവാക്കുകൊണ്ട സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ (ആശാം പ്രതി) ദിക്കിനെക്കുറിച്ചു (പ്രസ്ഥിതേ) പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ (ചപലതരം) ചാപല്യത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (ഉപകണ്ഠവർത്തീ) സമീപസ്ഥിതനായ (ദശകണ്ഠഃ) രാവണൻ (പരിഗൃഹീതപരമഹംസവേഷഃ) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട പരമഹംസവേഷത്തോടുകൂടിയവനായി (സ്ഫുടഘടിതോദ്ധ്വപുണ്ഡ്രദന്തുരിതലലാടതടഃ) സ്പഷ്ടമാംവണ്ണം ചേർത്തിരിക്കുന്ന ഗോപിക്കുറികൊണ്ടു നിമ്നോന്നതമായ നെററിത്തടത്തോടുകൂടിയവനായി (ഭദ്രാണി) മംഗളങ്ങളായ (ഭഗവന്നാമാനി) ഈശ്വരനാമങ്ങളെ (ഉച്ചൈഃ)ഉറക്കെ (ഉച്ചാരയൻ) പുറപ്പെടുവിക്കുന്നവനായി(കൌക്കുടികഃ) കുക്കുടീപതനമിതദേശത്തെ സൂക്ഷിക്കുന്നവനായിട്ടു (ജഞ്ജപൂകഃ)പ്രശാന്തസ്വഭാവത്തെ നടിച്ചുകൊണ്ട് (ജാനകീനികടം) സീതയുടെ സമീപത്തെ (ആഡൌകിഷ്ട) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതിന്നുശേഷം ലക്ഷ്മണൻ ചാപത്തെ ധരിച്ചു പർണ്ണശാലയുടെ മുമ്പിൽ ശത്രുക്കൾ ആക്രമിക്കാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി ഒരു രേഖയെ നിർമ്മാണംചെയ്തു രോദനംകെട്ട ദിക്കിനെ ലക്ഷ്യമാക്കിക്കൊണ്ടു പോയപ്പോൾ ചപലസ്വഭാവത്തോടെ സമീപത്തിൽ നില്ക്കുന്ന രാവണൻ യതിവേഷധാരിയായിട്ടു നെററിയിൽ ഗോപിക്കുറിയും കയ്യിൽ രുദ്രാക്ഷമാലയും ധരിച്ചു മംഗളങ്ങളായ ഭഗവന്നാമങ്ങളെ ഉറക്കെ ജ്ജപിച്ചുകൊണ്ടു കുക്കുടപതനമിതദേശത്തെ സൂക്ഷിക്കുന്നവനായി ശാന്തസ്വഭാവമവലംബിച്ചു ജനകനന്ദിനിയുടെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു.

കാന്താരേ ജനകേന്ദ്രപുത്രി ജഗതീവിക്ഷോഭിരക്ഷോഭട-
ശ്രേണീകേളിനികേതനേ കഥമിവാപ്യേകാകിനീ വർത്തസേ
സാരംഗാക്ഷി ബുഭുക്ഷവേ വിതര മേ ഭിക്ഷാമിതോ ഭിക്ഷവേ
ലോകേ പുണ്യജനാഗ്രഗണ്യമയി മാമേനം ന ജാനാസി കിം? 390

വ്യാ—(ഹേ ജനകേന്ദ്രപുത്രീ) അല്ലയോ ജാനകി (ത്വം) നീ (ജഗതീവിക്ഷോഭിരക്ഷോഭടശ്രേണീകേളിനികേതനേ) ലോകോപദ്രവികളായ രാക്ഷസന്മാരുടെ ക്രീഡാഭവനമായ (കാന്താരേ) വനത്തിൽ (ഏകാകിനീ) ഒരുത്തിയായിട്ടു (കഥമിവ) എങ്ങിനെ (വർത്തസേ) താമസിക്കുന്നു. (ഹേ സാരംഗാക്ഷി) അല്ലയോ ഹരിണാക്ഷി (ഇതഃ) ഇവിടെ (ബുഭുക്ഷവേ) ഭോജനത്തിന്നാഗ്രഹമുള്ള (ഭിക്ഷവേ) ഭിക്ഷുവായ (മേ) എനിക്കു (ഭിക്ഷാം) ഭിക്ഷയെ (വിതര) തന്നാലും (ത്വം) നീ (ലോകേ) ലോകത്തിൽ

(പുണ്യജനാഗ്രഗണ്യം) സുകൃതികളിൽ അഗ്രഗണ്യനായ, രാക്ഷസാഗ്രേസരനായ എന്നും (എനം മാം) ഈ എന്നെ (ന ജാനാസി കിം) അറിയുന്നില്ലയോ.

സാ — അല്ലയോ ജനകി ലോകോപദ്രവകാരികളായ രാക്ഷസരുടെ ക്രീഡാഭവനമായ ഈ വനത്തിൽ നീ ഒറ്റക്ക എങ്ങിനെ താമസിക്കുന്നു. അല്ലയോ സുന്ദരി ക്ഷുധിതനും ഭിക്ഷുവുമായ എനിക്ക ഭിക്ഷയെ ദാനംചെയ്യാലും. ലോകത്തിൽ പുണ്യജനാഗ്രഗണ്യനായ എന്നെ നീ അറിയുന്നില്ലയോ? (ഇതിൽ പുണ്യജനാഗ്രഗണ്യൻ എന്നതിന്നു രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠൻ എന്നകൂടി അർത്ഥം ഗ്രഹിക്കണം) ഇപ്രകാരം യതിവേഷധാരിയായ രാവണൻ സീതയോടു പറഞ്ഞു.

സൌമിത്രേർധനുഷാ കൃതാം ഗൃഹമുഖേ രേഖാമതിക്രമ്യ സാ
ഭിക്ഷാം യാവദിയം ദദാതി യതയേ താവൽ ഗൃഹീതപാ കരം
ദുഷ്ടോയം പ്രസഭം പ്രഗൃഹ്യ നിയതാമാരോപ്യ ദിവ്യം രഥം
രക്ഷോരൂപധരസ്തതോ ജനകജാമാകാശമാർഗ്ഗേ യയൌ. 391

വ്യാ — (സാ ഇയം) ആ ഇവൾ (സൌമിത്രേഃ) ലക്ഷ്മണന്റെ (ധനുഷാ) വില്ലുകൊണ്ട (കൃതാം) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ (ഗൃഹമുഖേ) ഗൃഹാങ്കണത്തിലുള്ള (രേഖാം) വരയെ (അതിക്രമ്യ) കടന്നിട്ട (യാവൽ) യാതൊരിക്കൽ (യതയേ) സന്ന്യാസിക്ക (ഭിക്ഷാം) ഭിക്ഷയെ (ദദാതി) കൊടുക്കുന്ന (താവൽ) അപ്പോൾ (ദുഷ്ടഃ അയം) ദുഷ്ടനായ ഇവൻ (കരം) കയ്യെ (ഗൃഹീതപാ) പിടിച്ചിട്ട (പ്രസഭം) ബലാൽക്കാരേണ (പ്രഗൃഹ്യ) എടുത്തിട്ട (നിയതാം) നിശ്ചലയായ (ജനകജാം) സീതയെ (ദിവ്യം) ദിവ്യമായ (രഥം) രഥത്തെ (ആരോപ്യ) ആരോപിച്ചിട്ട (തതഃ) അനന്തരം (രക്ഷോരൂപധരഃ) രാക്ഷസവേഷത്തെ അവലംബിച്ച (ആകാശമാർഗ്ഗേ) ആകാശമാർഗ്ഗത്തിൽ (യയൌ) യാനംചെയ്തു.

സാ — രാമലക്ഷ്മണന്മാരോട കൂടാതെ പർണ്ണശാലയിൽ ഏകയായിരുന്നു ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സീത യോഗിശ്വരനായ ഭിക്ഷ കൊടുപ്പാൻവേണ്ടി ലക്ഷ്മണൻ വില്ലുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഉടജാങ്കണത്തിലുള്ള രേഖയെ അതിക്രമിച്ചു സമീപത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ ദുഷ്ടനും കപടയോഗിയുമായ രാവണൻ നിശ്ചലയായ സീതയെ കയ്യുപിടിച്ചുബലാൽക്കാരേണ എടുത്തു ദിവ്യമായ രഥത്തിൽ കയറി രാക്ഷസവേഷത്തെ ധരിച്ചു ആകാശത്തിൽകൂടെ പോകയും ചെയ്തു.

ഹാ രക്ഷോന്തക ഹാ ജനേശ്വര വിഭോ ഹാ രാമ ഹാ ലക്ഷ്മണ!
ക്രൂരാത്മാ ജനകാത്മജാം നയതി മാം മായാവിനാമഗ്രണീഃ

ത്യക്ത്വാ തം കനകം മൃഗം രഘുപതേഃ പ്രേപ്സുകൃതാം രക്ഷസാ
സീതാം മോചയ മോചയാശു ഭവതഃ പത്നീമനാഥാമിമാം. 392

വ്യാ—(ഹാരക്ഷോന്തക!)അല്ലയോ രാക്ഷസാന്തക(ഹാ ജനേശ—ര) അയ്യോ ലോകേശ—ര(ഹാ വിഭോ)അയ്യോ സ—ാമിൻ(ഹാ രാമ)അയ്യോരാമ (മഹാ ലക്ഷ്മണ)അയ്യോ ലക്ഷ്മണ(മായാവിനാം)മായാവികളിൽവെച്ച്(അ ഗ്രണീഃ)ശ്രേഷ്ഠനും(ക്രൂരാത്മാ)ക്രൂരബുദ്ധിയുമായ രാവണൻ(ജനകാത്മജാം) ജനകരാജപുത്രിയായ (മാം)എന്നെ (നയതി)കൊണ്ടുപോകുന്ന(ഹേ രഘു പതേ)അല്ലയോ രഘുനാഥൻ(തം കനകം മൃഗം)ആ കനകമൃഗത്തെ (ത്യ ക്ത്വാ)ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട(രക്ഷസാ)രാക്ഷസനാൽ(പ്രേപ്സുകൃതാം)പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോകപ്പെട്ടുന്നവളും(അനാഥാം)നാഥനില്ലാത്തവളും(ഭവതഃ പത്നീം) അ ങ്ങയുടെ പത്നിയുമായ(ഇമാം സീതാം)ഈ സീതയെ(ആശു) വേഗത്തിൽ (മോചയ മോചയ)വിടുവിച്ചാലും വിടുവിച്ചാലും.

സാ— അയ്യോ രാക്ഷസകുലാന്തക! അയ്യോലോകേശ—ര! സ—ാ മിൻ അയ്യോ രാമ!അയ്യോ ലക്ഷ്മണ! കഠിനബുദ്ധിയും ഏറ്റവും മായാവിയു മായ രാവണൻ ജനകനന്ദിനിയായ എന്നെ കൊണ്ടു പോകുന്നു. അല്ല യോ രഘുശ്രേഷ്ഠൻ! അങ്ങു ആ പൊന്മാനിനെ ഉപേക്ഷിച്ച രാക്ഷസൻ ബലാല്ക്കാരമായി പിടിച്ചു കൊണ്ടു പോകുന്നവളും നാഥനില്ലാത്തവളും അങ്ങയുടെ പത്നിയുമായ ഈ സീതയെ വിടുവിക്കണെ വിടുവിക്കണേ.

ഹാ നാഥ! കഃ ചിരായസീതി ബഹുശോ വ്യാക്രുശ്യ ബാഷ്പാവിലം
ചക്ഷുർദ്ദിക്ഷു വിമുഞ്ചതീം ദശരഥസ്യാദ്യാമവേക്ഷ്യ സ്ഫുടം
രേ രേ രാവണ മാം വധൂം പ്രരുദതീം മുഞ്ചേതി ഗൃദ്ധ്രാധിപോ
രുദ്ധാദ്ധാനമനല്പകോപമകരോദഗ്രേവണം രാവണം. 393

വ്യാ—(ഹാ നാഥ) അയ്യോ പ്രാണനാഥ (കഃ ചിരായസി) അങ്ങു എവിടെ അമാന്തിച്ചുനില്ക്കുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ബഹുശഃ) പലപ്രാ വശ്യവും (ആക്രുശ്യ) വിളിച്ചുനിലവിളിച്ചിട്ട (ബാഷ്പാവിലം) കണ്ണുനീരു കൊണ്ടുകലങ്ങിയ (ചക്ഷുഃ) കണ്ണിനെ (ദിക്ഷു) ദിക്കുകളിൽ (വിമുഞ്ചതീം) പ്രചരിപ്പിക്കുന്നവളായ (ദശരഥസ്യ) ദശരഥന്റെ (ആദ്യാം) ഒന്നാമ ത്തെ (സ്ഫുടം) പുത്രഭാര്യയെ (അവേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട (രേ രേ) എടാ എ ടാ (രാവണ) രാവണാ (മാം) എന്നെ (പ്രരുദതീം) രോദിക്കുന്നവളായ (വധൂം) വധുവിനെ (മുഞ്ച) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞി ട്ട (ഗൃദ്ധ്രാധിപഃ) ജടായു (അദ്ധാനം) മാർഗ്ഗത്തെ (രുദ്ധാ) തടുത്തിട്ട (രാ വണം) രാവണനെ (അഗ്രേവണം) വനാഗ്രത്തിൽവെച്ച (അനല്പകോ പം) ഏറ്റവും കോപത്തോടുകൂടിയവനാക്കി (അകരോൽ) ചെയ്തു.

സാ— അല്ലയോ പ്രാണനാഥ! അങ്ങു എവിടെ അന്വേഷിച്ചുനില്ക്കുന്നു? എന്നിങ്ങനെ പിന്നെയും പിന്നെയും ആക്രോശിച്ചിട്ടു കണ്ണുനീർകളെക്കൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളെ എല്ലാടിക്കിലും പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ദശരഥന്റെ ആദ്യത്തെ പുത്രഭാര്യയായ സീതയെകണ്ടിട്ടു എടാ! എടാ രാവണാ അതു തു. എറ്റവും കരഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വധുവിനെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഗാഭ്രശചരനായ ജടായുമാഗ്ഗത്തെ രോധിച്ചു വനപ്രദേശത്തിൽവെച്ചു രാവണനെ എറ്റവും കോപിഷ്ടനാക്കിച്ചെയ്തു.

മൈനാകഃ കിമയം രുണദ്ധി ഗഗനേ മന്മാർഗ്ഗമവ്യാഹതം
ശക്തിസ്സസ്യ കുതസ്സു വജ്രപതനാൽ ഭീതോ മഹേന്ദ്രാദപി
തർക്ഷ്യഃ സോപി സമം നിജേന വിഭുനാ ജാനാതി മാം രാവണം
ആഃ ജ്ഞാതം സ ജടായുരേഷ ജരസാ ക്ലിഷ്ടോ വധം വാഞ്ഛതി.

വ്യാ—(മൈനാകഃ) മൈനാകം (ഗഗനേ) ആകാശത്തിൽ (അവ്യാഹതം) തടവുകൂടാത്ത (മന്മാർഗ്ഗം) എന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ (രുണദ്ധി കിം) തടുക്കുന്നുവോ (തസ്യ) അവന്റെ (ശക്തിഃ കുതഃ) ശക്തിഎവിടെ (വജ്രപതനാൽ) വജ്രപ്രഹാരംഹേതുവായിട്ടു (മഹേന്ദ്രാൽ അപി) ഇന്ദ്രങ്കൽനിന്നും (ഭീതഃ) ഭയപ്പെട്ടവനാകുന്നു (സഃ തർക്ഷ്യഃ അപി) ആ ഗരുഡനും (നിജേന വിഭുനാ സമം) തന്റെ സാമിയോടുകൂടെ (രാവണം മാം) രാവണനായ എന്നെ (ജാനാതി) അറിയുന്നു (ആഃ ജ്ഞാതം) എന്നാൽ അറിയപ്പെട്ടു (ജരസാ) വാർദ്ധക്യംകൊണ്ടു (ക്ലിഷ്ടഃ) ക്ലേശിക്കപ്പെട്ട (സഃ ഏഷഃ ജടായുഃ) ആ ഈ ജടായു (വധം) നിഗ്രഹത്തെ (വാഞ്ഛതി) ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

സാ— ആകാശത്തിൽവെച്ചു അവ്യാഹതമായ മന്മാർഗ്ഗത്തെ രോധിച്ചിരിക്കുന്നതു മൈനാകമോ? അവന്റെ എന്റെ മാർഗ്ഗവിരോധം ചെയ്യുവാനുള്ള ശക്തിഎവിടെ? അവൻ വജ്രപ്രഹാരംഹേതുവായിട്ടു ഇന്ദ്രനിൽ നിന്നുംകൂടി ഭയപ്പെട്ടവനാകുന്നു. ഗരുഡനാണെന്നുചിചാരിപ്പാനും തരമില്ല. തന്റെ സ്വാമിയോടാരുമിച്ചുതന്നെ അവൻ രാവണനായ എന്നെ അറിയും. കഷ്ടം ഞാൻ അറിഞ്ഞു! ഇവൻ വാർദ്ധക്യംകൊണ്ട് എറ്റവും അശക്തനായിത്തീർന്ന ആ ജടായുവാകുന്നു. ഇവൻ എന്റെ കൈകൊണ്ടുതന്നെ മരണം പ്രാപിക്കണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നവനായിരിക്കാം. രാവണൻ ഇപ്രകാരം ആലോചിച്ചു ജടായുവിന്റെ പരമാർത്ഥം അറിഞ്ഞു.

പാപാത്മൻ! പരദാരചോരദുരിതം പൌലസ്ത്യ! കിം ചേഷ്ടസേ
സദ്യോമേ ജള രാഘവസ്യ വിസൃജ പ്രാണേശ്വരീം ജാനകീം

നൊ ചേന്മാമകചണ്ഡതുണ്ഡവിദളൽകണ്ഠാവലീനിഷ്ഠുതം
ഗൃധ്രാസ്യേ ദശകണ്ഠ! കോഷ്ണരുധിരം പാസ്യന്തു മൽബാന്ധവാഃ 395

വ്യാ—(പാപാത്മൻ പൌലസ്ത്യ!)അല്ലയോ പാപസ്വരൂപനായുള്ളോവെ രാവണ! (തവം) അങ്ങ് (പരദാരചോരദുരിതം) പരസ്ത്രീമോഷണം കൊണ്ടുള്ളപാപത്തെ (ചേഷ്ടസേ കിം)പ്രവർത്തിക്കുന്നുവോ(ഹെ ജള) അല്ലയോ ജള! (രാഘവസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ(പ്രാണേശ്വരീം) പ്രാണനാഥയായ (ജാനകീം) ജാനകിയെ (വിസൃജ) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (ഹേ ദശകണ്ഠ) അല്ലയോ ദശഗ്രീവ (നോ ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (മൽബാന്ധവാഃ) എന്റെബന്ധുക്കൾ (രാമകചണ്ഡതുണ്ഡവിദളൽകണ്ഠാവലീനിഷ്ഠുതം) എന്റെ ക്രൂരമായകൊക്കുകൊണ്ടു പിളർക്കപ്പെട്ട കണ്ഠസമൂഹത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നതായ (കോഷ്ണരുധിരം) അല്പംചൂടോടുകൂടിയ രക്തത്തെ (പാസ്യന്തു) കുടിക്കട്ടെ.

സാ—അല്ലയൊ പാപസ്വരൂപനായുള്ളോവെ രാവണ! നീ പരദാരാപഹാരദോഷത്തെ പ്രവർത്തിക്കുന്നുവൊ? എന്റെ സഖിയായ രാമദേവന്റെ പ്രാണനാഥയായ ജാനകിയെ ഉപേക്ഷിക്കുക. അല്ലയോ ദശഗ്രീവൻ അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ കൊക്കുകൊണ്ട് പിളർക്കപ്പെട്ട നിന്റെ കണ്ഠങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ചൂടുരക്തത്തെ എന്റെ ബന്ധുക്കളായ ഗൃധ്രങ്ങൾ കുടിക്കട്ടെ.

മാ ഭൈഷീഃ പുത്രി സീതേ വ്രജതി മമ പുരോ നൈഷ ദൂരം ദുരാത്മാ
രേ രേ തിഷ്ഠ ക്വ ദാരാൻ മനുകുലതിലകസ്യാപഹൃത്യ പ്രയാസി
ചഞ്ചച്ചക്ഷേപപ്രഹാരത്രുടിതധമനിഭിർദ്ദിക്ഷു വിക്ഷിപ്യമാണൈ-
രാശാപാലോപഹാരം ദശഭിരപി ഭൃശം തപ്തരോഭിഃ കരോമി. 396

വ്യാ—(ഹേ പുത്രി) അല്ലയോ മകളെ (സീതേ)സീതെ (മാ ഭൈഷീഃ) ഭയപ്പെടരുതു (ദുരാത്മാ) ദുഷ്ടബുദ്ധിയായ (ഏഷഃ) ഇവൻ (മമ) എന്റെ (പുരഃ) മുമ്പിൽനിന്നു (ദൂരം) അകലെക്കു (ന വ്രജതി) പോകയില്ല (രേ രേ) എടാ എടാ (തിഷ്ഠ) നില്ക്കു (മനുകുലതിലകസ്യ) മനുവംശശ്രേഷ്ഠന്റെ (ദാരാൻ) ഭാര്യയെ (അപഹൃത്യ) അപഹരിച്ചിട്ടു (ക്വ പ്രയാസി) എവിടെപോകുന്നു (ചഞ്ചച്ചക്ഷേപപ്രഹാരത്രുടിതധമനിഭിഃ) കൊക്കുകൊണ്ടു കൊത്തിമുറിക്കപ്പെട്ട ഞരമ്പുകളോടുകൂടിയവയും (ദിക്ഷു) ദിക്കുകളിൽ (വിക്ഷിപ്യമാണൈഃ) വീഴ്ത്തപ്പെടുന്നവയുമായ (ദശഭിഃ) പത്തു (തപ്തരോഭിഃ) അങ്ങയുടെ ശിരസ്സുകളെക്കൊണ്ടു (ഭൃശം) എറവും (ആശാപാലോപഹാരം) ദിക്പാലകന്മാക്കു കാഴ്ചയെ (കരോമി) ചെയ്യുന്നുണ്ട്.

സാ—അല്ലയോ മകളേ ജാനകി നീ പേടിക്കേണ്ട—ദുഷ്ടബുദ്ധിയായ ഇവൻ എന്റെ മുമ്പിൽനിന്നു പോവുകയില്ല. എടാ! എടാ നില്ക്കു. മനുകുലേശ്വരന്റെ ഭാര്യയെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടു എവിടെ പോകുന്നു. ഞാൻ നിന്റെ പത്തു ശിരസ്സുകളെയും കൊക്കുകൊണ്ടു കൊത്തി ഞരമ്പുകളെ മുറിച്ചു ഭിക്ഷുകളിൽ പതിപ്പിച്ചു ഭിക്ഷാടനമാക്കി കാഴ്ചവെക്കുന്നുണ്ടു. എന്നിപ്രകാരം ജടായു പറഞ്ഞു.

സമേത്യൽ സമയേ തസ്മിൻ സമരംസമരംഹസോഃ
മിഥോമഥനസംക്രുദ്ധഗൃദ്ധ്രരാക്ഷസരാജയോഃ. 397

വ്യാ—(തസ്മിൻ സമയേ) ആ സമയത്തിങ്കൽ (സമരംഹസോഃ) തുല്യബലവാന്മാരായ (മഥനസംക്രുദ്ധഗൃദ്ധ്രരാക്ഷസരാജയോഃ) പ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു കോപത്തോടുകൂടിയ ജടായുസ്സിനും രാവണനും (മിഥഃ) അന്യോന്യം (സമരം) യുദ്ധം (സമേത്യൽ) സംഭവിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ തുല്യബലവാന്മാരും അന്യോന്യമുള്ള പ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു കോപത്തോടുകൂടിയവരുമായ ജടായുസ്സിനും രാവണനും തമ്മിൽ യുദ്ധമുണ്ടായി.

ദശമുഖരഥമാശു ഭ്രഷ്ടസൂതധ്വജം വി-
ശിഥിലതരവൃത്തം ശീർണ്ണചക്രം സ ചക്രേ
ഗരുദഭിഹതശക്തിപ്രാസബാണാസഖഡ്ഗ-
ത്രിശിഖവിശിഖതൂണീപാശകുന്തശ്ശകുന്തഃ. 398

വ്യാ—(സഃ ശകുന്തഃ) ആ ജടായുസ്സു (ഗരുദഭിഹതശക്തിപ്രാസബാണാസഖഡ്ഗത്രിശിഖവിശിഖതൂണീപാശകുന്തഃ) ചിറകുകളെക്കൊണ്ടു നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ശക്തി, പ്രാസം, വില്ലു, വാൾ, ശൂലം, ശരങ്ങൾ, ആവനാഴികൾ, പാശം, കുന്തം എന്നീ ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ദശമുഖരഥം) രാവണന്റെ തേരിനെ (ഭ്രഷ്ടസൂതധ്വജം) നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട കുതിരകളോടുകൂടിയതാക്കിയും (വിസൂതം) സാരഥിയോടുകൂടാത്തതാക്കിയും (ശിഥിലതരവൃത്തം) പൊളിക്കപ്പെട്ട മറയോടുകൂടിയതാക്കിയും (ശീർണ്ണചക്രം) പൊടിക്കപ്പെട്ട ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയതാക്കിയും (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—ആ ജടായുസ്സു രാവണന്റെ ശക്തി, പ്രാസം, വില്ലു, വാൾ, ശൂലം, ശരങ്ങൾ, ആവനാഴികൾ, പാശം, കുന്തം എന്നീ ആയുധങ്ങളെ ചിറകുകൊണ്ടടിച്ചു നശിപ്പിക്കുകയും തേർക്കുതിരകളെ ഹനിക്കുകയും സൂതനെ കൊല്ലുകയും തേർമറയെ ശകലങ്ങളാക്കുകയും തേർച്ചക്രങ്ങളെ പൊടിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗ— തം ച ചഞ്ചുകോടിശതകോടി പ്രഹാരസഞ്ഛിന്നിത സകലരഥാവയവമുഗ്രതരനഖരനികരവിദാരിതവിപുലവക്ഷസ്സുടം ക്ഷരിതക്ഷതജലഹരിശാരികൃതഗഗനമണ്ഡലം പ്രചണ്ഡചന്ദ്രഹാസമണ്ഡലാഗ്രഖണ്ഡിതപതത്രം പത്രരഥസാർവ്വഭൌമമുർവ്വ്യായാമഭിപാത്യ പത്രാന്തരാരൂഢം നിസ്സീർണ്ണസരിൽപതിരക്ഷഃപതിഃപ്രതിലോമികീം പൃഥിവീപാലതനയാം ലങ്കാപുരമംഗലാലംക്രിയായാമശോകവനികായാം തൽപ്രസാദപ്രതീക്ഷകശ്ചിരായ നിവേശയാമാസ. 399

വ്യാ— (രക്ഷഃപതിഃ) രാക്ഷസേശ്വരൻ (ചഞ്ചുകോടിശതകോടി പ്രഹാരസഞ്ഛിന്നിതസകലരഥാവയവം) കൊക്കിന്റെ അഗ്രമാകുന്ന വജ്രത്തിന്റെ പ്രഹാരത്താൽ ഏറ്റവും പൊടിക്കപ്പെട്ട എല്ലാ രഥാവയവങ്ങളോടുകൂടിയവനും (ഉഗ്രതരനഖരനികരവിദാരിതവിപുലവക്ഷസ്സുടം) അത്യുഗ്രങ്ങളായ നഖസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിളക്കപ്പെട്ടതും വിസ്തൃതമുള്ളതുമായ വക്ഷഃപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനും (ക്ഷരിതക്ഷതജലഹരീശാരികൃതഗഗനമണ്ഡലം) ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന രക്തപ്രവാഹംകൊണ്ടു ശാരവർണ്ണമാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട ആകാശപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനുമായ (തം പത്രരഥസാർവ്വഭൌമം ച) ആ പക്ഷിരാജനേയും (പ്രചണ്ഡചന്ദ്രഹാസമണ്ഡലാഗ്രഖണ്ഡിതപതത്രം) ഏറ്റവും ക്രൂരമായ ചന്ദ്രഹാസത്തിന്റെ മണ്ഡലാഗ്രംകൊണ്ടു ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ട ചിറകുകളോടുകൂടിയവനാക്കി (ഉർവ്വ്യായാം) ഭൂമിയിൽ (അവപാത്യ) പതിപ്പിച്ചിട്ട (പത്രാന്തരാരൂഢഃ) അന്യരഥത്തിൽ കേറിയവനായി (നിസ്സീർണ്ണസരിൽപതിഃ) കടക്കപ്പെട്ട സമുദ്രത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (പ്രാതിലോമികീം) അനനുകൂലയായ (പൃഥിവീപാലതനയാം) നരേന്ദ്രനന്ദിനിയെ (ലങ്കാപുരമംഗലാലംക്രിയായാം) ലങ്കാപുരത്തിന്നു മംഗലാലങ്കാരമായ (അശോകവനികായാം) അശോകവനികയിൽ (തൽപ്രസാദപ്രതീക്ഷകഃ) അവളുടെ സന്തോഷത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നവനായിട്ട (ചിരായ) വളരെക്കാലം (നിവേശയാമാസ) ഇരുത്തി.

സാ—രാവണൻ; വജ്രംപോലെ മൂർച്ചയുള്ള കൊക്കുകൊണ്ടു കൊത്തി തന്റെ രഥാവയവങ്ങളെ നശിപ്പിച്ചവനും അത്യുഗ്രങ്ങളായ നഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാന്തിപ്പൊളിക്കപ്പെട്ട മാറിടത്തിൽനിന്നു ഒഴുകുന്ന ചോരകൊണ്ടു ആകാശത്തെ രക്തവർണ്ണമാക്കിച്ചെയ്യുവനുമായ ആ ജടായുസ്സിന്റെ ചിറകിനെ ക്രൂരമായ ചന്ദ്രഹാസംകൊണ്ടു വെട്ടി അവനെ ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തിട്ടു വേറെ ഒരു തേരിൽ കയറി സമുദ്രം കടന്നു ലങ്കയെ പ്രാപിച്ച സപദിമതത്തിന്നു അനനുകൂലയായ ജാനകിയെ ലങ്കയ്ക്കുള്ള അലങ്കാരഭൂ

തമായ അശോകവനികോദ്യാനത്തിലിരുത്തി അവളുടെ പ്രസാദത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു വളരെക്കാലം ഇരുന്നു.

അശോകവനികാ ലേഭേ രാക്ഷസീപരിവേഷ്ടിതാം
സീതാം മാരുതിബാലാഗ്നിസുംഭനാഹ്വാമിവൌഷധീം. 400

വ്യാ—(അശോകവനികാ) അശോകവനികോദ്യാനം (രാക്ഷസീപരിവേഷ്ടിതാം) രാക്ഷസികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട (സീതാം) സീതയെ (മാരുതിബാലാഗ്നിസുംഭനാഹ്വാം) ഹനുമാന്റെ ബാലാഗ്നിയെ തണുപ്പിപ്പാൻ യോഗ്യമായ (ഔഷധീം ഇവ) ഔഷധത്തെപ്പോലെ (ലേഭേ) സ്വീകരിച്ചു.

സാ—അശോകവനിക, രാക്ഷസികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട ആ സീതയെ ഹനുമാന്റെ ബാലാഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കുവാൻ സമർത്ഥമായ ഔഷധത്തെപ്പോലെ സ്വീകരിച്ചു.

കൃത്തേ ഹാടകതാടകേയഹരിണേ ബാണേന മൃത്യും ഗതേ
വ്യാവൃത്തഃ പുനരദ്ധ്വമാർഗ്ഗമിളതാ സാർദ്ധം സുമിത്രാഭുവാ
ശങ്കാസങ്കുലമാനസഃ പ്രതിപദം ദുർല്ലക്ഷണാലക്ഷണാ-
ഭ്യാപേദേ നിജമാശ്രമം രഘുപതിർവ്വിശ്രാന്തകാന്തിച്ഛടം. 401

വ്യാ—(ബാണേന) ശരംകൊണ്ടു (കൃത്തേ) മുറിക്കപ്പെട്ട (ഹാടകതാടകേയഹരിണേ) സ്വർണ്ണമയമായ മാരീചനാകുന്ന മാൻ (മൃത്യും) മരണത്തെ (ഗതേ) പ്രാപ്തമായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (പുനഃ) പിന്നെ (വ്യാവൃത്തഃ) മടങ്ങിയവനും (അദ്ധ്വമാർഗ്ഗമിളതാ) പകുതിവഴിയിൽവച്ചു മേളിച്ചവനുമായ (സുമിത്രാഭുവാ സാർദ്ധം) സുമിത്രാപുത്രനോടു കൂടെ (പ്രതിപദം) പദംപ്രതി (ദുർല്ലക്ഷണാലക്ഷണാൽ) ദുർല്ലക്ഷണങ്ങളുടെ അവലോകനം ഹേതുവായിട്ടു (ശങ്കാസങ്കുലമാനസഃ) സംശയങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരവശമാനസനായ (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (വിശ്രാന്തകാന്തിച്ഛടം) നഷ്ടപ്രായമായ കാന്തിസമൂഹത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (നിജം) തന്നെ സംബന്ധിച്ച (ആശ്രമം) പർണ്ണശാലയെ (ആപേദേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ മാരീചനാകുന്ന പൊന്മാനിനെ ശരംപ്രയോഗിച്ചു നിഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം മടങ്ങി ആശ്രമത്തിലേയ്ക്കു പോരുമ്പോൾ മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽവച്ചു് കണ്ടുമുട്ടിയ ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടെ പദംപ്രതി കാണുന്ന ദുശ്ശകുനങ്ങൾകൊണ്ടു മനസ്സിൽ അങ്കുരിച്ചതായ അനേകം സംശയങ്ങളോടുകൂടെ നഷ്ടശോഭയായിട്ടു തന്റെ ആശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗ— രത്ര ച ജനകതനയാനവേക്ഷണക്ഷണസന്ധുക്ഷിതദുഃ
ഖഭാപ്രത്യവസിതധൈര്യഭാരശ്ചിരം വിലലാപ. 402

വ്യാ—(തത്ര ച) അവിടേയാകട്ടെ (ജനകതനയാനവേക്ഷണക്ഷണ സന്ദുക്ഷിതദുഃഖഭരപ്രത്യവസിതധൈര്യോരഃ) ജാനകിയുടെ ദർശനാഭാവ ക്ഷണത്തിൽ വർദ്ധിച്ച ദുഃഖഭാരംകൊണ്ടു നഷ്ടപ്രായമായ ധൈര്യഭാരത്തോ ടുകൂടിയവനായിട്ടു (ചിരതരം) വളരെ നേരം (വിലലാപ) കരഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ആശ്രമത്തിൽ വന്ന സമയം അവിടെ സീത യെ കാണായ്ക ഹേതുവായിട്ടു ഏറ്റവും ദുഃഖിക്കുകയാൽ ധൈര്യമില്ലാതെ കണ്ട് വളരെ നേരം വിലപിച്ചു.

ഹാ കഷ്ടമത്ര ന ഹി സാ കിമിദം പ്രവൃത്ത—
മാലോകയാമി ചടുലാമിഹ പാദമുദ്രാം
മാം വീക്ഷ്യ നൂനമഗൃഹീതമൃഗം മുഹൂർത്ത—
മന്തർഹിതാ തരുഷു രോഷവതീവ സീതാ. 403

വ്യാ— (ഹാ കഷ്ടം) അയ്യോ കഷ്ടം (അത്ര) ഇവിടെ (സാ) അവൾ (നഹി) ഭവിക്കുന്നില്ല. (ഇദം) ഇത് (കിം) എന്തു ഹേതുവായിട്ട് (പ്രവൃത്തം) സഞ്ജാതമായി (ഇഹ) ഇവിടെ (ചടുലാം) മനോഹരമായ പാദമുദ്രാം) പാദന്യാസചിഹ്നത്തെ(ആലോകയാമി)കാണുന്നു (സീതാ)സീ താ (അഗൃഹീതമൃഗം) പിടിക്കപ്പെടാത്ത മാനിനോടുകൂടിയ (മാം) എ ന്നെ (വീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട (രോഷവതീ ഇവ) കോപമുള്ളവളോ എന്നു തോ ന്നുംവിധം (മുഹൂർത്തം) ക്ഷണനേരം (തരുഷു) വൃക്ഷങ്ങളിൽ (അന്തർഹി താ നൂനം) മറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ.

സാ— അയ്യോ കഷ്ടം, സീതയെ ഇവിടെ കാണുന്നില്ലല്ലോ. ഇ ത് എന്തു ഹേതുവായിട്ടു സംഭവിച്ചു. ഇവിടെ മനോഹരങ്ങളായ പാ ദവിന്യാസലക്ഷണങ്ങളെ കാണുന്നു. സീത എന്നെ പൊന്മാനിനോട് കൂടാതെ കണ്ടിട്ട കോപത്തെ നടിച്ചുകൊണ്ടു വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടയിൽ മറ ഞ്ഞിരിക്കുകയായിരിക്കുമോ.

യദ്യസ്തി കൌതുകമപൂർവ്വമൃഗേ മൃഗാക്ഷി!
ചാന്ദ്രം ഹരാമി ഹരിണം മമ സന്നിധേഹി
യാവന്ന മുഞ്ചസി മയാ ഹൃതമേണമേനം
താവദ്ദധാതു തവ യക്ത്രതുലാം മൃഗാങ്കഃ. 404

വ്യാ— (ഹേ മൃഗാക്ഷി) അല്ലയോ ഹരിണാക്ഷി അപൂർവ്വമൃഗ) അസാധാരണമായ മൃഗത്തിൽ (കൌതുകം) ആഗ്രഹം (അസ്തി യദി) ഭവിക്കുന്നു എങ്കിൽ (ചാന്ദ്രം) ചന്ദ്രനിലുള്ള (മൃഗം) മാനിനെ (ഹരാമി) ഞാൻ ഹരിക്കുന്നുണ്ട് (മമ)എന്റെ (സന്നിധേഹി)സമീപത്തിലേക്കുവന്നാ ലും (മയാ)എന്നാൽ (ഹൃതം) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട (ഏനം) ഈ (ഏണം)

മാനിനെ (യാവൽ) യാതൊരു കാലത്തോളം (ന മുഞ്ചസി) നീ ഉപേക്ഷിക്കുന്നില്ലയോ (താവൽ) അത്രകാലം (മൃഗാങ്കഃ) ചന്ദ്രൻ(തവ) നിന്റെ (വക്ത്രേണ) മുഖസാദൃശ്യത്തെ (ദ്ധാതു) ധരിക്കട്ടെ.

സാ — അല്ലയോ പരിണാക്ഷി! നിനക്ക് അപൂർവ്വമൃഗത്തിൽ കൌതുകമുണ്ടെങ്കിൽ ചന്ദ്രനിലുള്ള മാനിനെ ഞാൻ കൊണ്ടുവരാം. എന്റെ സമീപത്തിലേക്കു വന്നാലും. നീ ആ മാനിനെ ഉപേക്ഷിക്കാതിരിക്കുന്നേടത്തോളം കാലം ചന്ദ്രൻ നിന്റെ മുഖസാദൃശ്യത്തെ അംഗീകരിക്കട്ടെ.

സപ്രാണാ ചേജ്ജനകതനയാ കിന്ന തിഷ്ഠേത മഹ്യം
ഹിംസ്രൈസ്സത്തൈർന്ന ഖലു നിഹതാ രക്ഷസൈഷാ ന പൃഥ്വീ
ഗോദാവര്യാം പുലിനവിഹൃതിം രാമശൂന്യാ ന കുര്യാൽ
വ്യക്തം നക്തഞ്ചരകബളനാൽ സർവ്വഥാ സംസ്ഥിതാ സാ. 405

വ്യാ—(ജനകതനയാ) ജാനകി (സപ്രാണാ ചേൽ) പ്രാണനോടുകൂടിയവളാണെങ്കിൽ (മഹ്യം) എനിക്കായിക്കൊണ്ട് (ന തിഷ്ഠേത കിം) നില്ക്കുകയില്ലയോ (ഹിംസ്രൈഃ സത്തൈഃ) ദുഷ്ടജന്തുക്കളാൽ (നിഹതാ ന ഖലു) ഹനിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല നിശ്ചയം. (പൃഥ്വീ) ഭൂമി (ന രക്ഷസികൃതാ) രക്തംകൊണ്ട് നനഞ്ഞിട്ടില്ല. (ഗോദാവര്യാം) ഗോദാവരിയിൽ (പുലിനവിഹൃതിം) മണൽതിട്ടിലുള്ള ക്രീഡയേ (രാമശൂന്യാ) രാമനോടുകൂടാതെ (ന കുര്യാൽ യുക്തം) ചെയ്യുകയില്ലാ നിശ്ചയം (സർവ്വഥാ) സർവ്വപ്രകാരേണയും (സാ) അവൾ (നക്തഞ്ചരകബളനാൽ) രാക്ഷസഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ട (സംസ്ഥിതാ) നഷ്ടയായി എന്ന (വ്യക്തം) സ്പഷ്ടമാകുന്നു.

സാ — എന്റെ പ്രിയതമയായ ജാനകി ജീവനോടുകൂടിയിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ വിരഹദുഃഖിതനായ ഞാൻ വിളിക്കുമ്പോൾ എന്റെ മുമ്പിൽ വരാതിരിക്കുകയില്ല. ഭൂമിയിൽ രക്തം കാണാത്തതുകൊണ്ട് ദുഷ്ടജന്തുക്കൾ നിഗ്രഹിച്ചിരിപ്പാനും സംഗതിയില്ല. എന്റെ പ്രിയതമ രാമനായ എന്നോടുകൂടാതെ ഗോദാവരീപുളിനത്തിലേയ്ക്കു കളിക്കുവാനും പോവുകയില്ല. എന്തിനു വളരെ സംശയിക്കുന്നു. ഇവൾ നിശ്ചയമായിട്ടും രാക്ഷസന്മാർ ഭക്ഷിച്ചിരിക്കും. അങ്ങിനെയല്ലാതെ മറ്റുവിധത്തിൽ സംഭവിപ്പാൻ സംഗതി കാണുന്നില്ല.

ഹേ ഹംസാഃ കളഹംസഗദ്ഗദഗമനാ, ഹേ കോകിലാഃ കോകിലാലാപാ, ഹേ പ്രമദാകിനഃ! പ്രവിലസദ്ഫേണീകലാപാഞ്ചിതാ

ത്രസ്യൽബാലകുരംഗലോലനയനാ സാ ഹേ കുരംഗാംഗനാഃ!
യുഷ്മാഭിർന്നയനാഞ്ചലൈർവ്വനതലേ പീതാ ന സീതാ മമ. 406

വ്യാ—(ഹേ ഹംസാഃ) അല്ലയോ അരയന്നങ്ങളേ (യുഷ്മാഭിഃ) നിങ്ങളാൽ (നയനാഞ്ചലൈഃ) നേത്രാന്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു (മമ) എന്റെ (കളഹംസമന്ദഗമനാ) കളഹംസത്തെപ്പോലെ മന്ദഗാമിനിയായ (സാ സീതാ) ആ സീതാ (പീതാ ന) പാനംചെയ്യപ്പെട്ടുവോ—സകുതുകം ദർശിക്കപ്പെട്ടുവോ (ഹേ കോകിലാഃ) അല്ലയോ കുയിലുകളേ! (കോകിലാലാപാ) പികവാണിയായ ജാനകി നിങ്ങളാൽ ദൃഷ്ടയായോ (ഹേ പ്രചലാകിനഃ) അല്ലയോ മയിൽപേടകൾ (പ്രവിലസദ്വേണീകലാപാഞ്ചിതാ) ഏറ്റവും ശോഭിക്കുന്ന പീലികളെപ്പോലെയുള്ള കേശങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരയായ സീത നിങ്ങളാൽ നേത്രാന്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദൃഷ്ടയായോ (ഹേ കുരംഗാംഗനാഃ) അല്ലയോ മാൻപേടകളേ (ത്രസ്യൽബാലകുരംഗലോലനയനാ) ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ബാലഹരിണങ്ങളുടെ നയനങ്ങൾപോലെ ഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ സീതാ നേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിങ്ങളാൽ കാണപ്പെട്ടുവോ.

സാ—അല്ലയോ അരയന്നങ്ങളേ! നിങ്ങൾ അന്നഗാമിനിയായ എന്റെ സീതയേ കണ്ടുവോ. അല്ലയോ പികങ്ങൾ! നിങ്ങൾ പികവാണിയായ എന്റെ സീതയെ കണ്ടുവോ. അല്ലയോ മയിൽപേടകൾ! പീലികളേപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്ന തലമുടിയോടുകൂടിയ എന്റെ ആ ജാനകിയെ നിങ്ങൾ കണ്ടുവോ. അല്ലയോ മാൻപേടകൾ! ഭയത്തോടുകൂടിയ മാൻകിടാവിന്റെ നേത്രങ്ങൾപോലെ ഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ എന്റെ സീതയെ നിങ്ങൾ കണ്ടുവോ.

ഗ—ഇതി വിരഹവേദനാവിലുനചേതശ്ചേതനാവത ഇവ ചേതനാനപി സീതാപ്രവൃത്തിമനയുഞ്ജാനഃ സഞ്ജായമാനമൂർച്ഛാബലനിമീലിതലോചനഃ പുനരനകലമനുജേനാശ്വാസ്യമാനഃ കാനനതലേ ജാനകിമന്വിച്ഛൻ യദൃച്ഛയാ നിശാചരകരവാളവിദാരിതകളേബരമവിരളഗളിതരുധിരധാരാപൂരിതധരാമണ്ഡലം അണ്ഡജപ്രവരം അതിഘനാഘനവിനിർജ്ജിതമഹീധ്രം ഗൃധ്രരാജാവശിഷ്ടായുഷം ജടായുഷം മദ്ധ്യുപഗതി നിദ്ധ്യായ പ്രവൃദ്ധാവേഗസംഭ്രമമുപസൃത്യ ഗാഢതരമുരസാ പരിരംഭമാണഃ കിമിദമിതി കരുണാവരിധിർദ്ദാശരഥിരപ്രാക്ഷീൽ. 407

വ്യാ—(ഇതി) ഇപ്രകാരം (വിരഹവേദനാവിലുനചേതനഃ) വിരഹവേദനകൊണ്ടു നഷ്ടചൈതന്യനായിട്ട (ചേതനാവതഃ ഇവ) ചൈതന്യമുള്ളവരോടെന്നപോലെ (അചേതനാൻ അപി) ചൈതന്യമില്ലാത്ത

വയോടും (സീതാപ്രവൃത്തിം) സീതാവൃത്താന്തത്തെ (അനുയുഞ്ജാനഃ) ചോദിക്കുന്നവനായി (സഞ്ജായമാനമൂർച്ഛാബലനിമീലിതലോചനഃ) സഞ്ജായമാനമായ മോഹപ്രാപ്തികൊണ്ടു അടഞ്ഞ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായി (പുനഃ) പിന്നെ (അനുകലം) ഇടയ്ക്കിടെ (അനുജേന) അനുജനാൽ (ആശ്വാസ്യമാനഃ) ആശ്വസിപ്പിക്കപ്പെടുന്നവനായി (കാന്താരതലേ) വനപ്രദേശത്തിൽ (ജാനകീം) സീതയെ (അന്വേഷിച്ചൽ) അന്വേഷിക്കുന്നവനായിട്ട് (യദൃച്ഛയാ) ദൈവഗത്യാ (നിശാചരകരവാളവിദാരിതകളേബരം) രാക്ഷസനാൽ കരവാളംകൊണ്ടു മുറിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (അവിരളഗളിതരുധിരധാരാമുരിതധരാമണ്ഡലം) എടവിടാതെ കഴുകുന്ന രക്തധാരയാൽ നിറക്കപ്പെട്ട ഭ്രമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയവനും (അണ്ഡജപ്രവരം) പക്ഷിശ്രേഷ്ഠനും (അതിഘനാപഘനവിനിർജ്ജിതമഹീധ്രം) ഏറ്റവും നിബിഡമായ ശരീരാവയവങ്ങൾകൊണ്ടു ജയിക്കപ്പെട്ട പർവ്വതത്തോടുകൂടിയവനും (ഗൃധ്രം) കഴുജാതിയും (അല്പാവശിഷ്ടായുഷം) അല്പമാത്രം ബാക്കിയുള്ള ആയുസ്സോടുകൂടിയവനുമായ (ജടായുഷം) ജടായുസ്സിനെ (മദ്ധ്യുപഗതി) മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു (നിദ്ധ്യായ) കണ്ടിട്ട് (പ്രവൃദ്ധാവേഗസംരഭഃ) വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന പരിഭ്രമശക്തിയോടുകൂടിയവനായിട്ടു (തം) അവനെ (ഉപസൃജ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (ഗാഢതരം) ഏറ്റവും ഗാഢമാംവണ്ണം (ഉരസാ) വക്ഷസ്സുകൊണ്ടു (പരിരംഭമാണഃ) ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നവനായിട്ട (ഇദം കിം ഇതി) ഇത് എന്ത് എന്നിപ്രകാരം (കരുണാവാരിധിഃ) കരുണാവാരിധിയായ (രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (അപൃച്ഛത്) ചോദിച്ചു.

സാ—ഇപ്രകാരം സീതാവിരഹദുഃഖംകൊണ്ടു നഷ്ടചേതസ്സായിത്തീർന്നിട്ട് ചൈതന്യമുള്ള പക്ഷിമൃഗാദികളോടും ചൈതന്യമില്ലാത്ത വൃക്ഷലതാദികളോടും സീതാവൃത്താന്തത്തെ ചോദിച്ചും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കുണ്ടാകുന്ന മോഹാലസ്യംകൊണ്ടു കണ്ണുകൾ അടയുന്ന അവസരങ്ങളിലാകട്ടെ അനുജനായ ലക്ഷ്മണനാൽ ആശ്വസിപ്പിക്കപ്പെട്ടും വനപ്രദേശത്തിൽ സീതയെ അന്വേഷിക്കുമ്പോൾ, യാദൃച്ഛികമായിട്ട് രാവണന്റെ ചന്ദ്രഹാസമേറ്റ് മുറിഞ്ഞ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും ഏറ്റവും കഴുകുന്ന രക്തധാരകൊണ്ടു ഭ്രമണ്ഡലത്തെ നിറയ്ക്കുന്നവനും പക്ഷിശ്രേഷ്ഠനും ദൃഢതരങ്ങളായ അവയവങ്ങൾകൊണ്ടു പർവ്വതത്തെക്കൂടി ജയിക്കുന്നവനും ഗൃധ്രജാതിയിൽ ജനിച്ചവനും മരണകാലം അടുത്തിട്ടുള്ളവനുമായ ജടായുസ്സിനെ മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിങ്കൽ ദൈവഗത്യാ കണ്ടിട്ട് ഏറ്റവും പരിഭ്രമത്തോടെ സമീപത്തിൽചെന്നു മാറോടുചേർത്ത് ഗാഢമായാലിംഗനംചെയ്ത് കരുണാനിധിയായ ശ്രീരാമൻ ഇത് എങ്ങിനെ സംഭവിച്ചു എന്നു ചോദിച്ചു.

ഗ—സ ച കൃച്ഛ്രതരവിനിസ്സൃതയാ വാചാ പ്രത്യുവോചത. 408

വ്യാ—(സഃ ച) അവനും (കൃച്ഛ്രതരവിനിസ്സൃതയാ) അധികം ഞെരുങ്ങി പുറപ്പെട്ട (വാചാ) വാക്കുകൊണ്ടു (പ്രത്യുവോചത) മറുവടി പറഞ്ഞു.

സാ—ആ ജടായുസ്സും ഏറ്റവും ഞെരുങ്ങി പുറപ്പെട്ട വാക്കുകൊണ്ടു ഇങ്ങിനെ മറുവടി പറഞ്ഞു.

ലങ്കാധിരാജേന ഹൃതാം പ്രിയാം തേ
പ്രത്യാഹരിഷ്യന്നരണിം നിരുന്ധൻ
ചിരം നിയുദ്ധ്യന്നപി ദൈവഗത്യാ
നികൃത്തപക്ഷോ വിനിപാതിതോഽഹം. 409

വ്യാ—(അഹം) ഞാൻ (ലങ്കാധിരാജേന) ലങ്കാനാഥനാൽ (ഹൃതാം) ഹരിക്കപ്പെട്ട (തേ) അങ്ങയുടെ (പ്രിയാം) പത്നിയേ (പ്രത്യാഹരിഷ്യൻ) പ്രത്യാഹരിപ്പാനിച്ഛയോടുകൂടെ (അരണിം) മാർഗ്ഗത്തെ (നിരുന്ധൻ) തടുത്ത് (ചിരം) വളരെ നേരം (നിയുദ്ധ്യൻ അപി) യുദ്ധംചെയ്യുകിലും (ദൈവഗത്യാ) ദൈവഗതി ഹേതുവായിട്ടു (നികൃത്തപക്ഷഃ) മുറിക്കപ്പെട്ട ചിറകുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (വിനിപാതിതഃ) പതിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ ഞാൻ ലങ്കാപതിയായ രാവണൻ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്ന അങ്ങയുടെ പത്നിയെ വീണ്ടുകൊണ്ടുവരുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു വളരെ നേരം യുദ്ധംചെയ്യുകിലും ഒടുവിൽ ദൈവഗതി ഹേതുവായിട്ടു രാവണൻ വാൾകൊണ്ടു ചിറകുകൾ വെട്ടിമുറിച്ചു് എന്നെ ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി.

താത! തവ നിജതേജസൈവ ഗമിതഃ സ്വർഗ്ഗം നനു സ്വസ്തി തേ
ബ്രൂമസ്സാവദിമാം വധൂഹൃതികഥാം മാ ഭ്രാതുരഗ്രേ കൃഥാഃ
രാമോഽഹം യദി കൈശ്ചിദേവ ദിവസൈർവ്വീരാന്തകൻ കന്ധരഃ
സാകം ബന്ധുജനേന സേന്ദ്രവിജയീ വക്താ സ്വയം രാവണഃ. 410

വ്യാ—(ഹേ താത) അല്ലയോ പിതൃതുല്യനായുള്ളോവേ (തവ) അങ്ങ് (നിജതേജസാ ഏവ) തന്റെ പൌരുഷത്താൽതന്നെ (സ്വർഗ്ഗം) സ്വർഗ്ഗത്തെ (ഗമിതഃ) പ്രാപിതനാകുന്നു. (നനു) എന്നാൽ (തേ) അങ്ങക്ക് (സ്വസ്തി) മംഗളത്തെ (ബ്രൂമഃ) പറയുന്നു. (താവൽ) ആ സമയംവരെ (ഇമാം) ഈ (വധൂഹൃതികഥാം) പത്നീഹരണവൃത്താന്തത്തെ (ഭ്രാതുഃ) ഭ്രാതാവിന്റെ (അഗ്രേ) മുമ്പിൽ (മാ കൃഥാഃ) ചെയ്യരുതു്. (അഹം) ഞാൻ (രാമഃ യദി) രാമനാകുന്നുവെങ്കിൽ (കൈശ്ചിത്) ചില (ദിവസൈഃ ഏ

വ)' ദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ (രാവണഃ) രാവണൻ (ബന്ധുജനേന സാകം) ബന്ധുജനത്തോടുകൂടെ (സേന്ദ്രവിജയീ) ഇന്ദ്രജിത്തിനോടേ സഹിതനായി (ശ്രീമാനമൽകന്ധരഃ) ലജ്ജകൊണ്ടു താഴ്ത്തിയ കണ്ണുങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ട് (സ്വയം) തന്നത്താൻ (വക്ത്രാ) വചിക്കും.

സാ—അല്ലയോ പിതൃതുല്യനായുള്ള ജടായു! അങ്ങയെ അങ്ങയുടെ പൌരുഷം തന്നെ സ്വർഗ്ഗത്തിലെത്തിച്ചു. എന്നാൽ ഞങ്ങൾ അങ്ങേക്കുമംഗളത്തെ ആശംസിക്കുന്നു. ഞാൻ ശ്രീരാമനെന്ന പേരോടുകൂടിയ വനാന്തരങ്കിൽ അധികരാമസംകൂടാതെ രാവണനേയും തൽപക്ഷപാതികളേയും ഹനിക്കും. അപ്പോൾ രാവണൻ തന്റെ ബന്ധുക്കളോടും പുത്രനായ ഇന്ദ്രജിത്തിനോടുംകൂടെ അവിടെവന്ന ലജ്ജകൊണ്ടു പത്തു ശിരസ്സുകളും താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു സർവ്വവൃത്താന്തങ്ങളെയും പറയും. അതുവരെ അങ്ങേക്ക് ഭൌതുല്യനായ എന്റെ അച്ഛനോട് ഈ പത്നീഹരണവൃത്താന്തത്തെ പറയരുത്. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ "അല്ലയോ ജടായു! രാവണൻ ചിറകുവെട്ടി ഭൂമിയിലിട്ടതിന്നുശേഷം ഇതുവരെ മരിക്കാതിരിക്കുവാനുള്ള കാരണം എന്താകുന്നു" എന്നുകൂടി ചോദിച്ചു.

ദേവ്യാ വരാദേവ തവാനനേന്ദോഃ സന്ദർശനം രാമ! മയാനുഭൂതം
ഏതാവദുക്ത്വാ സ രഘുപ്രവീരം വിലോകയന്നേവ ദിവം ജഗാഹേ.

വ്യാ—(ഹേ രാമ) അല്ലയോ രാമ! (ദേവ്യാഃ) ദേവിയുടെ (വരാൽ ഏവ) വരം ഹേതുവായിട്ടുതന്നെ (തവ) അങ്ങയുടെ (ആനനേന്ദോഃ) മുഖചന്ദ്രന്റെ (സന്ദർശനം) നല്ലവണ്ണമുള്ള ദർശനം (മയാ) എന്നാൽ (അനുഭൂതം) അനുഭവിക്കപ്പെട്ടു. (സഃ) അവൻ (ഏതാവൽ) ഇത്രമാത്രം (ഉക്ത്വാ) പറഞ്ഞിട്ട് (രഘുപ്രവീരം) രഘുശ്രേഷ്ഠനെ (വിലോകയൻ ഏവ) കണ്ടുകൊണ്ടുതന്നെ (ദിവം) സ്വർഗ്ഗത്തെ (ജഗാഹേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— അല്ലയോ രാമ! സീതാദേവിയുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടുതന്നെയാണ് എനിക്കിപ്പോൾ അങ്ങയെ കാണ്മാൻ സംഗതിയായത്. ഇത്രമാത്രം പറഞ്ഞു രഘുശ്രേഷ്ഠനെ നോക്കിക്കൊണ്ടുതന്നെ ജടായു സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിച്ചു.

സ്വയമപി ശരഭംഗസ്വീകൃതാം ഭംഗഹീനാം
സപദി ഗതിമവാപ്തും സംഹൃതായുർജ്ജടായുഃ
നയനസലിലമിശ്രം രാമഹസ്തേന ദത്തം
ദശരഥദുരവാപം പ്രാപ തൈവാപമംഭഃ. 412

വ്യാ—(ജടായുഃ) ജടായുസ്സ് (സ്വയം അപി) താനും (ശരഭംഗ സ്വീകൃതാം) ശരഭംഗനാൽ സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട (ഭംഗഹീനാം) നാശം

കൂടാത്ത (ഗതിം) സൽഗതിയെ (അവാപ്തും) പ്രാപിക്കുവാൻവേണ്ടി (സപദി) വേഗത്തിൽ (സംഹൃതായുഃ) ആയുസ്സിനെ നശിപ്പിച്ച (നയന സലിലമിശ്രം) കണ്ണുനീരോടു ചേർന്നതും (രാമഹസ്തേന) രാമന്റെ കൈ കൊണ്ടു (ദത്തം) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ടതും (ദശരഥദൂരാപം) ദശരഥനാൽ കൂടി പ്രാപിക്കപ്പെടാത്തതുമായ (നൈവാപം അംഭഃ) തിലോദകത്തെ (പ്രാപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ജടായുസ്സ് തനിക്കു ശരഭംഗമുനിയാൽ സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട പരമഗതിയെ പ്രാപിക്കണമെന്നുദ്ദേശിച്ച് ആയുസ്സിനെ ഉപേക്ഷിച്ച് നയനജലത്തോടുകൂടെ രാമഹസ്തത്താൽ അർപ്പിക്കപ്പെട്ടതും ദശരഥനുകൂടി പ്രാപിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതുമായ തിലോദകത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗതായുഷസ്തസ്യ ജടായുഷസ്തതോ
വിധായ രാമോ വിധിമൗർദ്ധ്വദേഹികം
ചരന്നരണ്യേ മഹിഷീം ഗവേഷയൻ
സലക്ഷണം ലക്ഷ്മണമേവമൂചിവാൻ. 413

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (രാമഃ) രാമൻ (ഗതായുഷഃ) മൃതനായ (തസ്യ ജടായുഷഃ) ആ ജടായുസ്സിന്റെ (ഔർദ്ധ്വദേഹികം) പരലോകഹിതമായ (വിധിം) കർമ്മത്തെ (വിധായ) ചെയ്തിട്ട് (അരണ്യേ) വനത്തിൽ (മഹിഷീം) ഭാര്യയെ (ഗവേഷയൻ) അന്വേഷിക്കുന്നവനായിട്ട് (സലക്ഷണം) ലക്ഷണയുക്തനായ (ലക്ഷ്മണം) ലക്ഷ്മണനോട് (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ഊചിവാൻ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീരാമൻ മൃതനായ ജടായുസ്സിന്റെ പരലോകോപയുക്തങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്തതിനുശേഷം പിന്നെയും സീതയെ അന്വേഷിച്ച് വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ ലക്ഷണയുക്തനായ ലക്ഷ്മണനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ജാനന്നേവ ദശാനനോപഹരതേ നഃ പ്രേയസീമസ്യ വാ
ചന്ദ്രാപീഡമുപാസിതും സ ഹി ശിരോദാമ സ്വയം കൃത്തവാൻ
തത്രാസൗ രജനീചരസ്യ ന പുനഃ കണ്ഠാടവീകർത്തനാൽ
ധിക് ബാണൈർമ്മമ ചന്ദ്രഹാസഹതകക്ഷ്ണോയമർദ്ധോ വൃഥാ.

വ്യാ—(ദശാനനഃ) ദശമുഖൻ (നഃ) നമ്മുടെ (പ്രേയസീം) പ്രിയതമയെ (ജാനൻ ഏവ) അറിയുന്നവനായിട്ടുതന്നെ അഥവാ (ജാനൻ ന ഏവ) അറിയുന്നവനല്ലാത്തവനെന്നപോലെ (അപഹരതേ) കക്ഷത്തു, അഥവാ കൊണ്ടുപോകുന്നു. (അസ്യ വാ) അങ്ങിനെയാവട്ടെ.

(ഹി) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട് (സഃ) അവൻ (ചന്ദ്രാപീഡം) മഹാദേവനെ (ഉപാസിതും) സേവിപ്പാനായിക്കൊണ്ട് (സ്വയം) താൻതന്നെ (ശിരോദാമ) ശിരസ്സുകളെ (കൃത്തവാൻ) ഛേദിച്ചവനായി (തൽ പുനഃ) അതു ഹേതുവായിട്ടാകട്ടെ (കണ്ഠാടവീകൃത്തനാൽ) ശിരസ്സുമൂഹഛേദത്തിൽനിന്നു (രജനീചരസ്യ) രാത്രിഞ്ചരന്ന് (ത്രാസഃ) ഭയം ഭവിക്കുന്നില്ല. (ചന്ദ്രഹാസഹതകക്ഷുണ്ണഃ) ചന്ദ്രഹാസമാകുന്ന ഹതകനാൽ അഭ്യസ്തമായ (അയം അഭ്യുപായഃ) ഈ മാർഗ്ഗം—ശിരച്ഛേദനരൂപമായ മാർഗ്ഗം (മമ ബാണൈഃ) എന്റെ ബാണങ്ങളാൽ (വൃതഃ) വരിക്കപ്പെട്ട—അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട. (ധിക്) നിന്ദ ഭവിക്കുന്നു.

സാ—രാവണൻ നമ്മുടെ പ്രിയതമയെ, നാം രാക്ഷസന്മാരുടെ നാശത്തിനു ഹേതുഭൂതനാണെന്നു നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെയാണ് മോഷണം ചെയ്തത്. അതങ്ങിനെ ആവട്ടെ. (രാവണൻ എന്നെ രാക്ഷസവംശനാശകാരണനായാണെന്നു നല്ലവണ്ണം അറിയാത്തവനെപ്പോലെയാണ് എന്റെ പ്രിയതമയെ കൊണ്ടുപോയത്. തരക്കേടില്ല! എന്നാം അത്ഥം പറയാം) അവൻ പണ്ട് പരമശിവനെ സേവിപ്പാൻ വേണ്ടി തന്റെ ഖഡ്ഗംകൊണ്ട് സ്വയം സ്വന്തം ശിരസ്സുകൾ വെട്ടിമുറിച്ച സാഹസിയും ഒരു മഹാഭാഗ്യവാനുമാകയാൽ ഞാനവന്റെ ശിരസ്സുകൾ ഛേദിക്കുന്നതിൽനിന്നു അവനു ഒരിക്കലും ഭയമുണ്ടാകുന്നതല്ല. എതായാലും ആ നിസ്സാരമായ ചന്ദ്രഹാസഖഡ്ഗം പ്രവേശിച്ച ആ മാർഗ്ഗത്തെ—അവന്റെ ശിരച്ഛേദനത്തെ—എന്റെ ബാണങ്ങൾക്കു സഹിക്കേണ്ടി വന്നതോർക്കുമ്പോൾ ഞാൻ അതിയായി ലജ്ജിക്കുന്നു. എന്തു ചെയ്യാം. അവന്റെ പ്രവൃത്തിക്കു തക്ക ശിക്ഷ കൊടുപ്പാൻ ഇതല്ലാതെ മറ്റൊരു മാർഗ്ഗവുമില്ലല്ലൊ.

ഗ—തതശ്ച ദക്ഷിണാരണ്യാനീം പ്രതി പ്രസ്ഥിതേ കാകുത്സ്ഥേ രാക്ഷസീ കാചിദയോമുഖീ സൌമിത്രിമഭിഭൂയ തദീയേന ശസ്ത്രേണ ശൂർപ്പണഖാസദൃശിമഭജത. 415

വ്യാ—(തതഃ ച) അനന്തരം (കാകുത്സ്ഥേ) ശ്രീരാമൻ (ദക്ഷിണാരണ്യാനീം പ്രതി) ദക്ഷിണാരണ്യത്തെക്കുറിച്ച് (പ്രസ്ഥിതേ) പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ (അയോമുഖീ) അയോമുഖി എന്ന (കാചിൽ രാക്ഷസീ) ഒരു രാക്ഷസി (സൌമിത്രിം) ലക്ഷ്മണനെ (അഭിഭൂയ) പരിഭവിപ്പിച്ചിട്ട് (തദീയേന) അവനെ സംബന്ധിച്ച (ശസ്ത്രേണ) ആയുധം കൊണ്ട് (ശൂർപ്പണഖാസദൃശിം) ശൂർപ്പണഖയുടെ അനുഭവത്തെ (അഭജത) പ്രാപിച്ചു.

സാ— അനന്തരം ശ്രീരാമൻ ദക്ഷിണാരണ്യത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ട പ്പോൾ അയോമുഖി എന്ന പേരായ ഒരു രാക്ഷസി ലക്ഷ്മണനെ കണ്ട് കാമിച്ച് എടുത്തു കൊണ്ടുപോകാൻ ഭാവിച്ചു. അപ്പോൾ ലക്ഷ്മണൻ തന്റെ ആയുധംകൊണ്ടു ശൂർപ്പണഖയുടെ കണ്ണനാസികാഛേദനം ചെയ്തതുപോലെ അവളുടേയും കണ്ണനാസികാഛേദനം ചെയ്തു.

ഗ— തതഃ ക്രൌഞ്ചാരണ്യസരണ്യാ പ്രയാതാവേതൌ വിദൂരപഥസഞ്ചാരിണൌ വിഷമവിപിനകണ്ടകവിലിഖ്യമാനമുഗ്ധഗാത്രൌ മഹർഷേഃ സ്ഥൂലശിരസഃ ശാപാൽ കൌണപതാമവാപ്തഃ സുത്രാമശസ്ത്രസമ്പാദിതകബന്ധീഭാവഃ കബന്ധാഭിധാനോ യാതുധാനഃ ദ്രംഷ്ട്രിഷ്ടേന ദൃഢിഷ്ടേന ഭുജയുഗളേന ബബന്ധ. 416

വ്യാ— (തതഃ) അനന്തരം (ക്രൌഞ്ചാരണ്യസരണ്യാ) ക്രൌഞ്ചാരണ്യമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ (പ്രയാതൌ) പ്രസ്ഥിതന്മാരും (വിദൂരപഥസഞ്ചാരിണൌ) വിദൂരമാർഗ്ഗത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവരും (വിഷമവിപിനകണ്ടകവിലിഖ്യമാനമുഗ്ധഗാത്രൌ) നിമ്നോന്നതമായ വനത്തിലുള്ള മുള്ളുകളെക്കൊണ്ടു ഉരയപ്പെട്ട മനോഹരശരീരത്തോടുകൂടിയവരുമായ (ഏതൌ) ഇവരെ (സ്ഥൂലശിരസഃ മഹർഷേഃ) സ്ഥൂലശിരസ്സെന്ന മഹർഷിയുടെ (ശാപാൽ) ശാപം ഹേതുവായിട്ട് (കൌണപതാം) രാക്ഷസത്വത്തെ (അവാപ്തഃ) പ്രാപ്തനും (സുത്രാമശസ്ത്രസമ്പാദിതകബന്ധീഭാവഃ) ഇന്ദ്രായുധത്തിൽനിന്നു സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട കബന്ധാവസ്ഥയോടുകൂടിയവനുമായ (കബന്ധാഭിധാനഃ യാതുധാനഃ) കബന്ധനെന്ന പേരായ രാക്ഷസൻ (ദ്രാഷ്ട്രിഷ്ടേന) ഏറ്റവും ആയതവും (ദൃഢിഷ്ടേന) ഉറപ്പുള്ളതുമായ (ഭുജയുഗളേന) ബാഹുയുഗളംകൊണ്ടു (ബബന്ധ) ബന്ധിച്ചു.

സാ— അതിനുശേഷം ക്രൌഞ്ചാരണപ്രദേശത്തിൽ വിദൂരമാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെ സഞ്ചരിക്കുന്നവരും നിമ്നോന്നതമായ വനത്തിലുള്ള മുള്ളുകളെക്കൊണ്ട് ഉരയപ്പെട്ട മനോഹരശരീരത്തോടുകൂടിയവരുമായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരേ, സ്ഥൂലശിരസ്സുമഹർഷിയുടെ ശാപംകൊണ്ടു രാക്ഷസാവസ്ഥയേയും ഇന്ദ്രാസ്ത്രംകൊണ്ടു ശിരസ്സുപോയി കബന്ധാവസ്ഥയേയും പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ള കബന്ധനെന്ന രാക്ഷസൻ ദീർഘങ്ങളും ദൃഢതരങ്ങളുമായ സബാഹുക്കളെക്കൊണ്ടു ബന്ധിച്ചു.

അഥ തൌ രഭസേന വാരിതൌ
വികൃതാംഗേന കബന്ധരക്ഷസാ
കുപിതൌ സഹസൈവ തൽഭുജാ-
വകൃഷ്ടാതാം കരവാളഖണ്ഡിതൌ. 417

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (വികൃതാംഗേന) വികൃതശരീരനായ (കബരക്ഷസാ) കബന്ധനാകുന്ന രാക്ഷസനാൽ (രഭസേന) ശക്തിയോടുകൂടെ (വാരിതൌ) തടുക്കപ്പെട്ടവരായ (തൌ) അവർ (കുപിതൌ) ക്രുദ്ധന്മാരായിട്ട (സഹസാ ഏവ) വേഗത്തിൽതന്നെ (തൽഭുജൌ) അവന്റെ ബാഹുക്കളെ (കരവാളലണ്ഡിതൌ) കരവാളങ്ങളെക്കൊണ്ടു മുറിക്കപ്പെട്ടവയാക്കി (അകൃഷ്ടാതാം) ചെയ്തു.

സാ—അതിനുശേഷം വികൃതശരീരനായ കബന്ധരാക്ഷസനാൽ ബലത്തോടെ തടുക്കപ്പെട്ടവരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ കോപത്തോടെ തങ്ങളുടെ കരവാളങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവന്റെ ബാഹുക്കളെ വേഗത്തിൽ വെട്ടിമുറിച്ചു.

നേന്നാമ ശ്രിയഃ പുത്രഃ ശാപാദ്രാക്ഷസതാം ഗതഃ
ഇന്ദ്രാസ്രകൃതകാബന്ധ്യഃ പൂതോഽസ്മി ഭവദാശ്രയാൽ. 418

വ്യാ—(ശ്രിയഃ) ശ്രീയുടെ (പുത്രഃ) മകനും (നേഃ നാമ) നേ എന്ന പേരോടുകൂടിയവനും (ശാപാൽ) ശാപം ഹേതുവായിട്ട (രാക്ഷസതാം) രാക്ഷസഭാവത്തെ (ഗതഃ) പ്രാപ്തനും (ഇന്ദ്രാസ്രകൃതകാബന്ധ്യഃ) ഇന്ദ്രായുധത്താൽ ചെയ്യപ്പെട്ട കബന്ധാവസ്ഥയോടുകൂടിയവനുമായ (അഹം) ഞാൻ (ഭവദാശ്രയാൽ) അങ്ങയുടെ ആശ്രയം ഹേതുവായിട്ട (പൂതഃ) പരിശുദ്ധനായിട്ട് (അസ്മി) ഭവിക്കുന്നു.

സാ— രാമലക്ഷ്മണന്മാർ കയ്യുറയ്ക്കുന്ന കബന്ധനെ നിഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ അവൻ ദിവ്യസ്വരൂപത്തെ പ്രാപിച്ച് ശ്രീരാമനോട് "അല്ലയോ രാമ! ഞാൻ ശ്രീ എന്നപേരായ ദേവസ്ത്രീയുടെ പുത്രനാകുന്നു. എന്റെ പേർ ദനു എന്നാകുന്നു. സ്ഥൂലശിരസ്സുമഹർഷിയുടെ ശാപം ഹേതുവായിട്ട രാക്ഷസജാതിയിൽ ജനിച്ച് ഇന്ദ്രന്റെ ആയുധംകൊണ്ടു കബന്ധാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ച ആ ഞാൻ അങ്ങയുടെ അനുഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ട പരിശുദ്ധനായി ഭവിക്കുന്നു എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

തദനു ദനുകബന്ധേനാദരാദർത്ഥിതൌ തൌ
ഗിരിതടഭുവി ദേഹം ഹേതുസുസ്യ ഭീമം
അകഥയദഥ ശാപാപായതുഷ്ടസ്സ രാമം
തപനതനയമൈത്ര്യാ മൈഥിലീം പ്രാപ്നഹീതി. 419

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (ദനുകബന്ധേന) ദനുവാകുന്ന കബന്ധനാൽ (ആദരാൽ) ആദരവോടെ (അർത്ഥിതൌ) യാചിതന്മാരായ (തൌ) അവർ (ഗിരിതടഭുവി) പർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരപ്രദേശത്തിൽ (തസ്യ) അവന്റെ (ഭീമം) ഭയങ്കരമായ (ദേഹം) ശരീരത്തെ (ഹേതുഃ) ഉ

ഹിപ്പിച്ചു. (അഥ) അനന്തരം (ശാപപായതുഷ്ടഃ) ശാപമോചനംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ (സഃ) അവൻ (തപാ) അങ്ങ് (തപനതനയമൈത്ര്യാ) സുഗ്രീവന്റെ ബന്ധുതയോടുകൂടെ (മൈഥിലീം) ജാനകിയെ (പ്രാപ്സ്യസി) പ്രാപിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അകഥയൽ) പറഞ്ഞു.

സം—അതിന്നുശേഷം രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ദനുവാകുന്ന ആ കബന്ധന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം അവന്റെ ഭയങ്കരമായ ശരീരത്തെ പർവ്വതത്തിന്റെ തുംഗപ്രദേശത്തിൽ ദഹിപ്പിച്ചു. അതിന്നുശേഷം ശാപമോക്ഷംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ അവൻ ശ്രീരാമനോട് "അല്ലയോ രാമൻ! അങ്ങ് സുഗ്രീവനായിട്ടു സഖ്യംചെയ്യൂ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടെ സീതയെ ലഭിച്ചാലും". എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഹേ വത്സ ലക്ഷ്മണ കരോമി ഹരീശ്വരാഗ്ര്യം
സുഗ്രീവമുഗ്രബലമഗ്രജമസ്യ ഹത്വാ
മൽപ്രേയസീഹരണദുർമ്മദരാവണാസു-
പ്രദ്ധ്വംസനേ ന ഖലു ചേന്മമ കേ സഹായാഃ. 420

വ്യാ—(ഹേ വത്സ! ലക്ഷ്മണ!) അല്ലയോ ഉണ്ണീ ലക്ഷ്മണാ!(അഹം) ഞാൻ (സുഗ്രീവം) സുഗ്രീവനെ (ഉഗ്രബലം) ഉഗ്രപരാക്രമനായ (അസ്യ അഗ്രജം) ഇവന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ (ഹത്വാ) ഹനിച്ചിട്ട് (ഹരീശ്വരാഗ്ര്യം) വാനരശ്രേഷ്ഠനാക്കി (കരോമി) ചെയ്യുന്നുണ്ട്. (ന ഖലു ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (മൽപ്രേയസീഹരണദുർമ്മദരാവണാസുപ്രദ്ധ്വംസനേ) എന്റെ പ്രാണനാഥയുടെ ഹരണംകൊണ്ടു ദുർവ്വൃത്തനായ രാവണന്റെ പ്രാണനാശത്തിൽ (മേ) എനിക്ക് (കേ) ഏവചിലർ (സഹായാഃ) സഹായികളായി ഭവിക്കുന്നു?

സം—അല്ലയോ ഉണ്ണീ ലക്ഷ്മണാ! ഞാൻ ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയായ ബാലിയെ നിഗ്രഹിച്ച് സുഗ്രീവനെ വാനരരാജാവാക്കുന്നുണ്ട്. അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ ഭാര്യയെ അപഹരിച്ചവനും ദുരഹംകാരിയുമായ രാവണനെ നിഗ്രഹിക്കുവാൻ എനിക്ക് ആർ സഹായിക്കും.

രക്തമണ്ഡലമഖണ്ഡവിക്രമം ശക്രസൂനുമപഹായ സാമ്പ്രതം
ദുർബ്ബലേന സഹ സന്ധിരിത്യഹോ വക്ത്രമേവ തവ വർത്തതേ തമാം.

വ്യാ—(രക്തമണ്ഡലം) അതിരക്തകളായ പ്രഭകളോടുകൂടിയവനും (അഖണ്ഡവിക്രമം) പരിപൂർണ്ണപരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനുമായ (ശക്രസൂനും) ഇന്ദ്രപുത്രനെ (അപഹായ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (ദുർബ്ബലേന സഹ) ബലഹീനനോടുകൂടെ (സന്ധിഃ) സഖ്യം (വക്ത്രം) വള

ഞ്ഞ (ധർമ്മ ഏവ നനു) മാർഗ്ഗംതന്നെയല്ലേ (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (മ നസാ) ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

സാ—പ്രജകളെല്ലാം സ്വാധീനമുള്ളവനും ഏറ്റവും പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനുമായ ബാലിയേ നിഗ്രഹിച്ച് ഇപ്പോൾ ബലഹീനനായ സുഗ്രീവനോട് സഖ്യംചെയ്യുക എന്നത് വളഞ്ഞ മാർഗ്ഗമാണെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ലക്ഷ്മണൻ ശ്രീരാമനോട് പറഞ്ഞു.

ദുഷ്പ്രൗലസ്യ കണ്ഡൂഭിദുരത്തജബലോഷ്മായമാണഃ കപീന്ദ്രോ
യായം നഃ സന്ദധീത കഥചിദപി ച വിധൌ നൈഷ സാഹായ്യകാമഃ
സോഹം സുഗ്രീവമേതദ്ഗമനദുഷ്ടതരം മിത്രമിച്ഛാമി പശ്ചാൽ
പാരസ്ത്രൈണേയപുത്രവ്യയശിഥിലശുചം ശക്രമാരാധയാമഃ. 422

വ്യാ—(ദുഷ്പ്രൗലസ്യ കണ്ഡൂഭിദുരത്തജബലോഷ്മായമാണഃ) ഗർവ്വിഷ്ഠനായ രാവണന്റെ കൈത്തരിപ്പിനെ കളയുന്ന ബാഹുബലംകൊണ്ടു ജ്വലിക്കുന്ന (അയം കപീന്ദ്രഃ) ഈ ബാലി (നഃ) നമ്മളോട് (ന സന്ദധീത) സന്ധിക്കില്ല. (കഥചിൽ വിധൌ അപി) ഒരു കർമ്മത്തിലും (എഷഃ) ഇവൻ (ന സാഹായ്യകാമഃ) സഹായിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവനുമല്ല (സഃ അഹം) ആ ഞാൻ (ഏതദ്ഗമനദുഷ്ടതരം) ഇവന്റെ വിനാശംകൊണ്ട് ഏറ്റവും ബലവാനായ (സുഗ്രീവം) സുഗ്രീവനെ (മിത്രം) ബന്ധുവായിട്ട (ഇച്ഛാമി) ആഗ്രഹിക്കുന്നു (പശ്ചാൽ) പിന്നെ (പാരസ്ത്രൈണേയപുത്രവ്യയശിഥിലശുചം) പരസ്ത്രീയിൽ ജാതനായ പുത്രന്റെ നാശം ഹേതുവായിട്ട കുറഞ്ഞൊരു ദുഃഖത്തോടുകൂടിയ (ശക്രം) ഇന്ദ്രനെ (ആരാധയാമഃ) നാം ആരാധിക്കുന്നുണ്ട്.

സാ—അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! വാനരചക്രവർത്തിയായ ബാലി ഗർവ്വിഷ്ഠനായ രാവണന്റെ ബാഹുപരാക്രമത്തെ നശിപ്പിക്കുവാനുംകൂടി ശക്തിയുള്ളവനാകകൊണ്ടു നമ്മളോട് സഖ്യംചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവനല്ല. ഒരു കാര്യത്തിലും നമ്മളെ സഹായിക്കുകയും ഇല്ല. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ബാലിയെ നിഗ്രഹിച്ച് സുഗ്രീവനെ ഏറ്റവും ബലവാനാക്കിചെയ്ത് ബന്ധുവായി സ്വീകരിച്ചതിനുശേഷം ദേവരാജനായ പരസ്ത്രീജാതനായ പുത്രന്റെ നിഗ്രഹംകൊണ്ടുണ്ടാകുവുന്ന അല്പമായ ദുഃഖത്തെ തീർക്കുന്നുണ്ട്. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനോട് പറഞ്ഞു.

ഗ—തതശ്ച മതംഗാശ്രമവാസിന്യാം ശ്രമണായാം നാമ ശബര
താപസീമുപാസീനൌ തയാ ച ഫലമൂലജലമൂലാദിഭിർന്യായോപഭോ
ഭിരഭിപൂജ്യമാനൌ മനുകുലകുമാരൌ പുനരുഗ്രതപസ്യാതിശയവശീ
കൃതമതിമഹിതം പദമുദ്ദിശ്യ യോഗാനലപ്രദീപിതശരീരം നിരാകൃ

ലമഭിഗച്ഛന്തീമേനാമവലോക്യ ചിത്രീയമാണൌ ക്രമേണ ച തരള കളഹംസമണ്ഡലീസമദകളകളാനുമേയപ്രത്യുപസത്തിം മത്തവനമാതംഗപുംഗവമജ്ജനോന്മജ്ജനജനിതസമധികസംക്ഷോഭവിപുലകല്ലോലഹല്ലോഹലാം തടതരുയികരപരിഗളിതകുസുമരജോരാജിരാജിതപുളിനോപാന്താം അവിരളനളിനവനവിഹരമാണമധുരമധുകരീഝങ്കാരപരികലിതവിരഹിജനകർണ്ണാതങ്കാം വിമലസലിലാവഗാഹാവതീർണ്ണചതുരപുളിന്ദസുന്ദരീവികടകുചതടഘടിതപാടീരപങ്കസങ്കരകുമ്മീരിതോമ്മിഭംഗാം അഭംഗുരപഥികജനഹൃയേകമ്പാം പമ്പാഭിധാനാം തടം തരംഗിണീമുപാസേദതുഃ. 423

വ്യാ—(തതശ്ച) അനന്തരം (മനുകുലകുമാരൌ) ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാർ (മതംഗാശ്രമവാസുവ്യം) മതംഗാശ്രമത്തിൽ വസിക്കുന്നവളും (ശ്രമണാം നാമ) ശ്രമണ എന്ന പേരോടുകൂടിയവളുമായ (ശബരീതാപസീം) തപസ്വിനിയായ കാട്ടാളസ്ത്രീയെ (ഉപാസീനൌ) പ്രാപിച്ചുനിന്നവരായി (തയാ ച) അവളാലാകട്ടെ (ഫലമൂലജലമൂലാദിഭിഃ) ഫലങ്ങൾ, തളിരുകൾ, ജലങ്ങൾ, കിഴങ്ങുകൾ മുതലായ (വന്യോപഹാരൈഃ) വനത്തിലുള്ള കാഴ്ചദ്രവ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അഭിപൂജ്യമാനൌ) പൂജിക്കപ്പെടുന്നവരായി (പുനഃ) പിന്നെ (ഉഗ്രതപസ്യാതിശയവശീകൃതം) ഉഗ്രമായ തപശ്ചര്യ്യാതിശയംകൊണ്ടു സാധീനമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടതും (അതിമഹിതം) ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠവുമായ (പദം) സ്ഥാനത്തെ (ഉദ്ദിശ്യ) ഉദ്ദേശിച്ചിട്ട് (യോഗാനലപ്രദീപിതശരീരാം) യോഗാഗ്നികൊണ്ടു ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടെ (നിരാകുലം) ആകുലതകൂടാതെ (അഭിഗച്ഛന്തീം) നോക്കിട്ടു വരുന്നവളരായ (ഏനാം) ഇവളെ (അവലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (ചിത്രീയമാണൌ) അത്ഭുതപ്പെട്ടുകൊണ്ടു (ക്രമേണ ച) ക്രമത്തിൽ (തരളകളഹംസമണ്ഡലീസമദകളകളാനുമേയപ്രത്യുപസത്തിം) ചഞ്ചലങ്ങളായ കളഹംസസമൂഹങ്ങളുടെ മദത്തോടുകൂടിയ കോലാഹലംകൊണ്ടു ഊഹിക്കപ്പെടത്തക്കതായ സമീപപ്രാപ്തിയോടുകൂടിയതും (മത്തവനമാതംഗപുംഗവമജ്ജനോന്മജ്ജനജനിതസമധികസംക്ഷോഭവിപുലകല്ലോലഹല്ലോഹലാം) മത്തന്മാരായ കാട്ടാനത്തലവന്മാരുടെ മുങ്ങലുകൊണ്ടും പൊങ്ങലുകൊണ്ടും ഉണ്ടായ വലുതായ ഇളക്കംകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച തിരമാലകളുടെ ആധിക്യത്തോടുകൂടിയതും (തടതരുയികരപരിഗളിതകുസുമരജോരാജിരാജിതപുളിനോപാന്താം) തീരത്തിലുള്ള വൃക്ഷസമൂഹത്തിൽനിന്നു വീഴുന്ന പൂമ്പൊടിക്കൂട്ടങ്ങളാൽ ശോഭിപ്പിക്കപ്പെട്ട തടപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും (അവിരളനളിനവനവിഹരമാണമധുരമധുകരീഝങ്കാരപരികലിതവിരഹിജനകർണ്ണാതങ്കാം) ഇടതിങ്ങി

നില്ക്കുന്ന താമരക്കൂട്ടത്തിൽ കളിക്കുന്ന മനോഹരങ്ങളായ വണ്ടുകളുടെ ഝങ്കാരശബ്ദംകൊണ്ടു വിരഹികൾക്കു കണ്ണുനീർസ്സഹിതയെ ചെയ്യുന്നതും (വിമലസലിലാവഗാഹാവതീർണ്ണചതുരപുളിന്ദസുന്ദരീവികടകുചതടഘടിതപാടീരപങ്കസങ്കരകുമ്മീരിതോമ്മിഭംഗം) ശുദ്ധജലത്തിൽ സ്നാനംചെയ്വാൻ ഇറങ്ങിയ സമർത്ഥകളായ കാട്ടാളസ്ത്രീകളുടെ വിസ്താരമുള്ള സുന്ദരതടങ്ങളിൽ ചേർക്കപ്പെട്ട അരച്ച ചന്ദനത്തിന്റെ സമ്പർക്കത്താൽ നാനാവർണ്ണമുള്ളവയാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ട ചെറുതിരകളോടുകൂടിയതും (അഭംഗുരപഥികജനഹൃദയകമ്പം) അവിനാശിയായ വിരഹിജനമനശ്ചാഞ്ചല്യത്തോടുകൂടിയതും (പമ്പാഭിധാനാം) പമ്പയെന്ന പേരോടുകൂടിയതുമായ (താം തരംഗിണീം) ആ നദിയെ (ഉപാസേദതുഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അനന്തരം ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാർ, മതംഗാശ്രമത്തിൽ താമസിക്കുന്നവളും താപസവൃത്തിയിൽതന്നെ വർത്തിക്കുന്നവളുമായ ശ്രമണാ എന്ന പേരായ ശബരിയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു. അപ്പോൾ അവൾ ഫലമൂലാദികളായ വന്യപദാർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ട് അവരെ നല്ലവണ്ണം പൂജിച്ചു താൻ ചിരകാലമായിട്ടനുഷ്ഠിക്കുന്ന തപോവൈഭവംകൊണ്ടു സാധീനിക്കപ്പെട്ട പരമപദത്തെ പ്രാപിക്കണമെന്ന കൃതി തന്റെ ശരീരത്തെ യോഗാഗ്നികൊണ്ടു ദഹിപ്പിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ അവർ അവളുടെ ഈ വിശിഷ്ടകർമ്മത്തെക്കണ്ട് ഏറ്റവും അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അനന്തരം അവർ അവിടെയിന്നു പുറപ്പെട്ടു ക്രമേണ മദമത്തന്മാരായ കളഹംസങ്ങളുടെ കോലാഹലംകൊണ്ടു ശബ്ദായമാനമായ സമീപപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും മദോന്മത്തന്മാരായ കാട്ടാനത്തലവന്മാർ മുങ്ങിപ്പൊങ്ങിക്കളിക്കുന്നതുകൊണ്ടുണ്ടായ വലിയ തിരകളോടുകൂടിയതും തീരങ്ങളിൽ നിൽക്കുന്ന വൃക്ഷങ്ങളിൽനിന്നും വീഴുന്ന പൂമ്പൊടികൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന സമീപത്തിലുള്ള മണൽപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും ശുദ്ധജലത്തിൽ സ്നാനംചെയ്വാൻ ആഗ്രഹത്തോടെ ഇറങ്ങി കളിക്കുന്ന കാട്ടാളസ്ത്രീകളുടെ സുന്ദരതടങ്ങളിൽ തേച്ചിട്ടുള്ള ചന്ദനച്ചാറിന്റെ സമ്പർക്കത്താൽ കലങ്ങിയിരിക്കുന്ന ചെറുതിരകളോടുകൂടിയതും വിരഹികൾക്കു മനശ്ചാഞ്ചല്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതും പമ്പ എന്ന പേരുള്ളതുമായ ആ നദിയെ പ്രാപിച്ചു.

പമ്പാതടേ വിമലസൈകതലോഭനീയേ
സമ്പൂർണ്ണമണ്ഡലനിശാപതിദീപിതായാം
സീതാവിയോഗസവിശേഷകൃശോ നിശായാം
താപാല്ലുഠന്നവരജം നിജഗാദ രാമഃ. 424

വ്യാ—(രാമഃ) രാമൻ (സമ്പൂർണ്ണമണ്ഡലനിശാപതിദീപിതായാം) സകലകലാപൂർണ്ണനായ ചന്ദ്രനാൽ ശോഭിപ്പിക്കപ്പെട്ട (നിശായാം) രാത്രി

യിൽ (വിമലസൈകതലോഭനീയേ) നിർമ്മലമായ മണൽത്തിട്ടകൾ കൊണ്ടു ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടവാൻ യോഗ്യമായ (പമ്പാതടേ) പമ്പാനദിതീരത്തിൽ (സീതാവിയോഗസവിശേഷകൃശഃ) സീതാവിരഹംകൊണ്ടു ഏറ്റവും കൃശനായി (താപാൽ) താപം ഹേതുവായിട്ട (ലുഠൻ) ഉരുണ്ടുകൊണ്ട് (അവരജം) അനുജനോട് (നിജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ—പമ്പാനദീതീരത്തിൽ ചെന്നതിന്നുശേഷം ഒരുദിവസംരാത്രിയിൽ സകലകലാഭരണനായ പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ സീതാവിരഹംകൊണ്ടു ഏറ്റവും ദുഃഖിതനായ ശ്രീരാമൻ വിരഹതാപംഹേതുവായിട്ടു നിർമ്മലമായ മണൽത്തിട്ടിൽ കിടന്നുരുണ്ടുകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞു.

സൌമിത്രേ നനു സേവ്യതാം തരുതലം ചണ്ഡാംശുരുജ്ജൃംഭതേ,
ചണ്ഡാംശോർന്നിശി കാ കഥാ രഘുപതേ ചന്ദ്രോയമുന്മീലതി,
വത്സൈതദ്വിദിതം കഥന്നു ഭവതാ, ധത്തേ കുരംഗം യതഃ,
കാസി പ്രേയസി ഹാ കുരംഗനയനേ ചന്ദ്രാനനേ ജാനകി. 426

വ്യാ—(ഹേ സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! (നനു) എന്നാൽ (തരുതലം) വൃക്ഷമായ (സേവ്യതാം) ആശ്രയിക്കപ്പെട്ടാലും (ചണ്ഡാംശുഃ) സൂര്യൻ (ഉജ്ജൃംഭതേ) വർദ്ധിക്കുന്നു (ഹേ രഘുപതേ) അല്ലയോ രഘുശ്രേഷ്ഠ! (നിശി) രാത്രിയിൽ (ചണ്ഡാംശോഃ) സൂര്യന്റെ (കഥാ) കഥ (കാ) എന്താകുന്നു (അയം ചന്ദ്രഃ) ഈ ചന്ദ്രൻ (ഉന്മീലതി) പ്രകാശിക്കുന്നു (ഹേ വത്സ) അല്ലയോ ഉണ്ണീ! (ഭവതാ) നിന്നാൽ (ഏതൽ) ഇതു (കഥന്നു) എങ്ങിനെ (വിദിതം) അറിയപ്പെട്ടു? (യതഃ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു (കുരംഗം) മാനിനെ (ധത്തേ) ധരിക്കുന്നു (ഹാ കുരംഗനയനേ) അയ്യോ ഹരിണാക്ഷി (പ്രേയസി) പ്രിയതമേ (ചന്ദ്രാനനേ) ചന്ദ്രമുഖി (ജാനകി) ജനകരാജപുത്രി (ത്വം) നീ (കുത്ര അസി) എവിടെ ആകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! ഇനി നമുക്ക് വൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ പോയി നില്ക്കുക. ആദിത്യൻ ഇതാ ഉദിച്ചുയരുന്നു. അല്ലയോ രഘുനാഥാ! രാത്രിയിൽ അവിടുന്നു ആദിത്യൻ ഉദിച്ചുയരുന്നുവെന്നു പറയുന്നതു തീരെ യോജിക്കുന്നില്ലല്ലൊ. ഇതു ചന്ദ്രനാണ് ഉദിച്ചുയരുന്നതു. ഉണ്ണീ ലക്ഷ്മണാ! ഇതു നീ എങ്ങിനെ അറിഞ്ഞു. മാനിനെ ധരിക്കുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ. അയ്യോ ഹരിണാക്ഷി! പ്രാണനാഥേ! ചന്ദ്രമുഖി! ജനകീ! നീ എവിടെയാകുന്നു.

കസ്ത്വം ഭോ, ലക്ഷ്മണോഹം സ ഭവദനുചരഃ, കോഹ, മയ്യസ്ത രാമഃ,
കോ രാമോ നാമ, ഭഗ്നാ പുരഹരധനുഷഃ, കുത്ര ഭഗ്നം ധനുസ്തൽ,

ഗേഹേ വൈദേഹരാജ്ഞഃ, സ ഖലു നരപതിഃ കീദൃഗാഖ്യാപിതാ സഃ
കാഖ്യാ സാ, നാഥ സീതാ, കഥയ കഥയ മേ ഹന്ത സീതാ കുത്ര യാതാ.

വ്യാ—(ഭോ) എടോ (തുഃ) നീ (കഃ) ആരാകുന്നു. (അഹം) ഞാൻ (ഭവതഃ ചരഃ) അങ്ങയുടെ അനുചരനായ (സഃ ലക്ഷ്മണഃ) ആ ലക്ഷ്മണനാകുന്നു. (അഹം കഃ) ഞാൻ ആരാകുന്നു. (ആഖ്യഃ സഃ രാമഃ) ജ്യേഷ്ഠനായ ആ രാമനാകുന്നു (രാമോ നാമ കഃ) രാമൻ എന്നാൽ ആരാകുന്നു (പുരഹരധനുഷഃ) ശൈവധനുസ്സിനെ (ഭക്ത്താ) ഭഞ്ജനകർത്താവാകുന്നു. (തൽ ധനുഃ) ആ വില്ല് (കുത്ര) എവിടെവെച്ച് (ഭഗ്നം) മുറിക്കപ്പെട്ടു (വൈദേഹരാജ്ഞഃ?) ജനകമഹാരാജാവിന്റെ (ഗേഹേ) രാജധാനിയിൽവെച്ച് (സഃ നരപതിഃ ഖലു) ആ രാജാവാകട്ടെ (കീദൃക്) എങ്ങിനെയുള്ളവനാകുന്നു(സഃ ആഖ്യാപിതാ) അദ്ദേഹം ജ്യേഷ്ഠത്തിയുടെ അച്ഛനാകുന്നു (സാ ആഖ്യാ കാ) ആ ജ്യേഷ്ഠത്തി ആരാകുന്നു (നാഥ!) അല്ലയോ സ്വാമിൻ! (സീതാ) സീതയാകുന്നു (ഹന്ത) കഷ്ടം (കഥയ കഥയ) പറഞ്ഞാലും പറഞ്ഞാലും (സീതാ) സീത (കുത്ര) എവിടെ (യാതാ) പോയി.

സാ—എടോ നീ ആരാകുന്നു? ഞാൻ അങ്ങയുടെ ഭൃത്യനായ ലക്ഷ്മണനാകുന്നു. ഞാൻ ആരാകുന്നു? അങ്ങു ജ്യേഷ്ഠനായ രാമഭദ്രനാകുന്നു. രാമൻ എന്നാൽ ആർ? രാമൻ ശൈവധനുസ്സിനെ മുറിച്ചവനാകുന്നു. ആ ധനുസ്സ് എവിടെ വെച്ച് മുറിച്ചു? വിദേഹരാജധാനിയിൽ വെച്ചാണ് മുറിച്ചത്. ആ വിദേഹരാജാവ് ആരാകുന്നു? ജ്യേഷ്ഠത്തിയുടെ അച്ഛനാകുന്നു. ആ ജേഷ്ഠത്തി ആരാകുന്നു? അല്ലയോ സ്വാമിൻ! സീതയാകുന്നു. കഷ്ടം! സീത എവിടെപോയി? പറഞ്ഞാലും പറഞ്ഞാലും. ഇങ്ങിനെ ശ്രീരാമൻ സീതാവിരഹദുഃഖിതനായിട്ട് പലവിധത്തിലും പ്രലപിച്ചു.

താമാപഗാമഥ വിലംഘ്യ ഘനേ വനാന്തേ
സജ്യം ധനുഃ കരതലേ വിപുലം ദധാനൌ
പശ്യന്തഭാഗപരിസാരിതദൃഷ്ടിപാതൌ
സഞ്ചേരതുഃ രഘുസുതൌ കലിതാവധാനൌ. 428

വാ—(അഥ) അനന്തരം (രഘുസുതൌ) ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാർ (താം ആപഗാം) ആ നദിയെ (വിലംഘ്യ) കടന്നിട്ട് (ഘനേ) നിബിഡമായ (വനാന്തേ) വനപ്രദേശത്തിൽ (സജ്യം) കുലയേറിയതും(വിപുലം) വലിയതുമായ (ധനുഃ) ചാപത്തെ (കരതലേ) കരതലത്തിൽ (ദധാനൌ) ധരിക്കുന്നവരായി (പശ്യന്തഭാഗപരിസാരിതദൃഷ്ടിപാതൌ) സമീപപ്രദേ

ശങ്ങളിൽ ദൃഷ്ടികളെ പരിപ്പിക്കുന്നവരായിട്ട (കലിതാവധാനൌ) മനസ്സിരുത്തിക്കൊണ്ടു (സഞ്ചേരതുഃ)സഞ്ചരിച്ചു.

സാ— അതിനുശേഷം രഘുനന്ദനന്മാർ ആ പമ്പാനദിയെ കടന്നു നിബിഡമായ വനപ്രദേശത്തിങ്കൽ കുലയേറിയ വലിയ വില്ലുകളെ ധരിച്ചു സമീപപ്രദേശത്തിങ്കലെല്ലാം നോക്കിക്കൊണ്ടു സല്ലാപം മനസ്സിരുത്തിസ്സഞ്ചരിച്ചു.

ഗ—തതശ്ച ആകാരാനുമേയദുരധിഭവാനുഭാവൌ രാമലക്ഷ്മണൌ ദൂരാദേവാവലോക്യാചലാഗ്രനിവാസീ സുഗ്രീവഃ തയോഃ യാഥാതഥ്യവിവിദിഷയാ അഹിതപുഞ്ജഭഞ്ജനമാഞ്ജനേയം ഏവമവാദീൽ. 429

വ്യാ— (തതശ്ച) അനന്തരം (അചലാഗ്രനിവാസീ) പർവ്വതാഗ്രത്തിൽ നിവസിക്കുന്ന (സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (ആകാരാനുമേയദുരധിഭവാനുഭാവൌ) ആകൃതികൊണ്ടു ഊഹിക്കപ്പെടാവുന്ന ദുരതിക്രമമായ യോഗ്യതയോടുകൂടിയ (രാമലക്ഷ്മണൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ (ദൂരാൽ ഏവ) ദൂരത്തുനിന്നുതന്നെ (അവലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (തയോഃ) അവരുടെ (യാഥാതഥ്യവിവിദിഷയാ) യഥാർത്ഥത്തെ അറിവാനുള്ള ആഗ്രഹം ഹേതുവായിട്ട (അഹിതപുഞ്ജഭഞ്ജനം) ശത്രുസമൂഹത്തെ നശിപ്പിക്കുന്ന (ആഞ്ജനേയം) ഹനുമാനോടു (ഏവം) ഇപ്രകാരം (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ — മലമുകളിൽ നിവസിച്ചുവരുന്ന സുഗ്രീവൻ ഒരിക്കൽ ആകൃതികൊണ്ടുതന്നെ അത്ര വേഗത്തിൽ ആരാലും എതിരിടുവാനരുതാത്ത വീര്യാതിശയമുള്ളവരാണെന്നൂഹിക്കപ്പെടാവുന്ന രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ ദൂരത്തിൽനിന്നു കണ്ടിട്ടു അവരുടെ പരമാർത്ഥം അറിയണമെന്നു കരുതി ശത്രുസംഹാരസമർത്ഥനായ ഹനുമാനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഏതൌ കൌചന മാനവാന്വയമണീ പമ്പാവയാന്തം രുചാ
തന്വാനൌ സുരകാനനപ്രതിഭടം ഹസ്ത്തബാണാസനൌ
അസ്മച്ഛോകമഹാർണ്ണവസ്യ തരണേ ചേൽ കർണ്ണധാരാവിമാ-
വാനീയാദരപൂർവ്വമാശു ഹനുമൻ! സംബന്ധമാപാദയ. 430

വ്യാ— (ഹേ ഹനുമൻ) അല്ലയോ ഹനുമൻ (മാനവാന്വയമണീ) മനുഷ്യവംശത്തിലേക്കു രത്നങ്ങളും (രുചാ) കാന്തികൊണ്ടു (പമ്പാവയാന്തം) പമ്പാതീരത്തിലുള്ള വനപ്രദേശത്തെ (സുരകാനനപ്രതിഭടം) നന്ദനോദ്യാനതുല്യമാക്കി (തന്വാനൌ) ചെയ്യുന്നവരും (ഹസ്ത്തബാണാസനൌ) കരത്തിലെടുക്കപ്പെട്ട വില്ലോടുകൂടിയവരുമായ (ഏതൌ) ഇവർ (കൌചന) ഏവ ചിലരാകുന്നു. (ഇമൌ) ഇവർ (അസ്മച്ഛോ

മഹാർണ്ണവസ്യ) നമ്മുടെ ദുഃഖമഹാർണ്ണവത്തിന്റെ (തരണേ) ലംഘനത്തിൽ (കർണ്ണധാരൌ ചേൽ) നാവികന്മാരാണെങ്കിൽ (ആദരപൂർവ്വം) ആദരപുരസ്സരം (ആയിയ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്ന (ആശു) വേഗത്തിൽ (സംബന്ധം) സഖ്യത്തെ (ആപാദയ) ചെയ്യിച്ചാലും.

സാ— അല്ലയോ ഹനുമൻ! മനുഷ്യശ്രേഷ്ഠന്മാരും ശരീരകാന്തികൊണ്ടു പമ്പാതീരത്തിലുള്ള വനപ്രദേശത്തെ നന്ദനോദ്യാനംപോലെ ശോഭിപ്പിക്കുന്നവരും കരത്തിൽ ചാപംധരിച്ചിട്ടുള്ളവരുമായ ഇവർ ആരാകുന്നു. ഇവർ എന്റെ അചാരമായ ഈ ദുഃഖത്തെ അകറ്റുവാൻ മതിയായവരാണെങ്കിൽ ആദരപുരസ്സരം കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു സഖ്യം ചെയ്യിച്ചാലും— ഇപ്രകാരം സുഗ്രീവൻ ഹനുമാനോടു പറഞ്ഞു.

അഥാവധാര്യ തദ്വാക്യം കാമരൂപസ്യ മാരുതിഃ
ഭിക്ഷുവേഷേണ സഞ്ചരന്നുഭയോരഭ്യാശമഭ്യഗാൽ. 431

വ്യാ— (അഥ) അനന്തരം (കാമരൂപഃ) ഇഷ്ടംപോലെ രൂപത്തെ മാറുവാൻ ശക്തനായ (സഃ മാരുതിഃ) ആ ഹനുമാൻ (തദ്വാക്യം) അദ്ദേഹത്തിന്റെ വചനത്തെ (അവധാര്യ) മനസ്സിലാക്കീട്ടു (ഭിക്ഷുവേഷേണ) യതിവേഷത്താൽ (സഞ്ചരന്നഃ) മറയ്ക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു (തയോഃ) അവരുടെ (അഭ്യാശം) സമീപത്തെ (അഭ്യഗാൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— അതിനുശേഷം ഇഷ്ടംപോലെ വേഷം മാറുവാൻ ശക്തിയുള്ള ആ ഹനുമാൻ സുഗ്രീവവാക്യത്തെ മനസ്സിലാക്കി യതിവേഷധാരിയായിട്ടു രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ശംഖചക്രരഥകേതുലാഞ്ഛിതാം
വീക്ഷ്യ വീക്ഷ്യ പദപദ്ധതിമേതയോഃ
ഭിക്ഷുവേഷമവലംബ്യ സഞ്ചര-
ന്നാപ്തവാൻ സ മണികുണ്ഡലദ്വയം. 432

സാ— (സഃ) അവൻ (ശംഖചക്രരഥകേതുലാഞ്ഛിതാം) ശംഖ്, ചക്രം, രഥം, ദ്ധ്വജം എന്നീ അടയാളങ്ങളുള്ള (ഏതയോഃ) ഇവരുടെ (പദപദ്ധതിം) പാദവിന്യാസസ്ഥാനങ്ങളെ (വീക്ഷ്യ വീക്ഷ്യ) കണ്ടു കണ്ടു (സഞ്ചരൻ) സഞ്ചരിക്കുന്നവനായിട്ടു (മണികുണ്ഡലദ്വയം) രത്നകുണ്ഡലയുഗത്തെ (ആപ്തവാൻ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— യതിവേഷത്തെ അവലംബിച്ചു സഞ്ചരിക്കുന്ന ഹനുമാൻ ശംഖം, ചക്രം, രഥം, ദ്ധ്വജം എന്നീ അടയാളങ്ങളോടുകൂടിയ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ പാദവിന്യാസസ്ഥാനങ്ങളെ നോക്കി നോക്കി അവരുടെ പാദരേണുക്കളെ ശിരസ്സിലണിഞ്ഞപ്പോൾ രത്നകുണ്ഡലങ്ങൾ ഉണ്ടായി.

തപനപവനയോൎയ്യഃ പ്രാപ്തവാൻ പുത്രഭാവം
ശതമഖകൃതവാണീവിദ്യയാ ജന്മനാ ച
സ തു ദശമുഖകീൎത്തിസ്തോമസോമസ്യ പക്ഷ-
ശ്ചരമ ഇവ തനൂമാൻ പ്രാപ രാമം ഹനൂമാൻ. 433

വ്യാ—(യഃ) യാവനൊരുത്തൻ (ശതമഖകൃതവാണീവിദ്യയാ) ഇന്ദ്രകൃതമായ വ്യാകരണശാസ്ത്രംകൊണ്ടും (ജന്മനാ ച) ജനനംകൊണ്ടും (തപനപവനയോഃ) സൂൎയ്യന്റേയും വായുവിന്റേയും (പുത്രഭാവം) പുത്രാവസ്ഥയെ (പ്രാപ്തവാൻ) പ്രാപിച്ചുവൊ (ദശമുഖകീൎത്തിസ്തോമസോമസ്യ) രാവണന്റെ യശസ്സമൂഹമാകുന്ന ചന്ദ്രന്ന് (തനൂമാൻ) മൂൎത്തിമത്തായ (ചരമഃ പക്ഷഃ ഇവ) കൃഷ്ണപക്ഷമെന്നുതോന്നുമാറിരിക്കുന്ന (സഃ ഹനൂമാൻ തു) ആ ഹനൂമാനാകട്ടെ (രാമം) ശ്രീരാമനെ (പ്രാപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ജനനംകൊണ്ടു വായുവിന്റേയും ഐന്ദ്രവ്യാകരണം അഭ്യസിച്ചതുകൊണ്ടു ആദിത്യന്റേയും പുത്രഭാവത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നവനും രാവണന്റെ യശശ്ചന്ദ്രനെ നശിപ്പിക്കുവാനുള്ള മൂൎത്തിമത്തായ കൃഷ്ണപക്ഷമോ എന്നൂഹിക്കപ്പെടാവുന്നവനുമായ ആ ഹനൂമാൻ ശ്രീരാമാന്തിത്തെ പ്രാപിച്ചു.

യതിവപുരപഹായ വായുപുത്രോ ഗുരുതരഭക്തിഭരാവനമ്രഗാത്രഃ
ദശരഥസുതയോഃ പദാംബുജേഷു പ്രമുദിതധീഃ പ്രണനാമ നാമവാകം.

വ്യാ—(വായുപുത്രഃ) ഹനൂമാൻ (യതിവപുഃ) ഭിക്ഷുരൂപത്തെ (അപഹായ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (ഗുരുതരഭക്തിഭരാവനമ്രഗാത്രഃ) ഏററവും മഹത്തായ ഭക്തിഭാരംകൊണ്ടു താഴ്ന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ദശരഥസുതയോഃ) രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ (പാദാംബുജേഷു) പാദപത്മങ്ങളിൽ (പ്രമുദിതധീഃ) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (നാമവാകം) നാമവചനത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (പ്രണനാമ) നമസ്കരിച്ചു.

സാ—ഹനൂമാൻ ശ്രീരാമസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചതിന്നുശേഷം ഭിക്ഷുവേഷത്തെ ഉപപേക്ഷിച്ചു ഏററവും ഭക്തിയോടുകൂടെ പാദകമലങ്ങളിൽ സന്തോഷപുരസ്സരം തന്റെ പേർ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു "ഹനൂമാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് നമസ്കരിച്ചു.

കിഷ്കിന്ധായുവരാജ ഏഷ സവിധേ രാജ്യാൽ സമുത്സാരിതഃ
സുഗ്രീവോപി നിജാഗ്രജേന ഭുജഗൎവ്വോല്ലാസിനാ ബാലിനാ
ആസ്തേ മാല്യവദദ്രിമൂൎദ്ധനി തദപ്രാപ്യേ മുനേശ്ശാപതോ
ദ്രഷ്ടും ത്വാം വചസാസ്യ മാരുതിരഹം പ്രാപ്തോ ഹനൂമാൻകപിഃ 435

വ്യാ—(നിജാഗ്രജേന) തന്റെ ജേഷ്ഠനും (ഭുജഗൎവ്വോല്ലാസിനാ)

കയ്യ്ക്കുകൊണ്ടുശോഭിക്കുന്നവനുമായ (ബാലിനാ) ബാലിയാൽ (രാജ്യാൽ) രാജ്യത്തിൽനിന്നു (സമുത്സാരിതഃ) അകറ്റപ്പെട്ടവനും (കിഷ്കിന്ധായുവരാജഃ) കിഷ്കിന്ധയുടെ യുവരാജാവുമായ (ഏഷഃ സുഗ്രീവഃ അപി) ഈ സുഗ്രീവനും (സവിധേ) സമീപത്തിലുള്ള (മുനേഃ) മതംഗമുനിയുടെ (ശാപതഃ) ശാപംഹേതുവായിട്ട (തത്പ്രാപ്യേ) അദ്ദേഹത്തിനുചെല്ലുവാനരുതാത്ത (മാല്യവദ്ഗിമൂർദ്ധനി) മാല്യവാൻപർവ്വതത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തിങ്കൽ (ആസ്തേ) ഇരിക്കുന്നു. (അസ്യ) ഇവന്റെ (വചസാ)വാക്കുഹേതുവായിട്ട (മാരുതിഃ) വായുപുത്രനും (ഹനുമാൻ) ഹനുമാനെന്നു പേരുള്ളവനും (കപിഃ) വാനരനുമായ (അഹം) ഞാൻ (തത്രാഹം)അങ്ങനെ (ദ്രഷ്ടും) കാണുവാനായിക്കൊണ്ടു (പ്രാപ്തഃ) വന്നു.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ! കിഷ്കിന്ധയുടെ യുവരാജാവായ സുഗ്രീവൻ, ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയും ജ്യേഷ്ഠനുമായ ബാലി രാജ്യത്തിൽനിന്നു ആട്ടിയോടിക്കകൊണ്ടു മതംഗമഹർഷിയുടെ ശാപം ഹേതുവായിട്ട് ബാലിക്കു ചെല്ലുവാനരുതാത്ത മാല്യവാൻപർവ്വതത്തിന്റെ മുകളിൽ താമസിക്കുന്നുണ്ട്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനപ്രകാരം അങ്ങനെ കാണ്മാൻ വന്നവനാകുന്നു. ഞാൻ വായുവിന്റെ പുത്രനും വാനരജാതിയിൽ ജനിച്ചവനും ഹനുമാനെന്ന പേരോടുകൂടിയവനുമാകുന്നു.

ആവാം ഹരേ! ദശരഥസ്യ സുതൌ ച നാമ്നാ
രാമോസ്മി ലക്ഷ്മണ ഇതി പ്രഥിതോനുജോയം
സീതാം നരേന്ദ്രതനയാം ദശകന്ധരേണ
നീതാം വിചേതുമടവീഷു പരിഭ്രമന്തൌ. 436

വ്യാ—(ഹേ ഹരേ!) അല്ലയോവാനര! (ആവാം) ഞങ്ങൾ (ദശരഥസ്യ) ദശരഥന്റെ (സുതൌ) പുത്രന്മാരാകുന്നു. (അഹം) ഞാൻ (നാമ്നാ) പേരുകൊണ്ട് (രാമഃ അസ്മി) രാമനാകുന്നു. (അയം) ഇവൻ (ലക്ഷ്മണഃ ഇതി) ലക്ഷ്മണൻ എന്നിപ്രകാരം (പ്രഥിതഃ) പ്രസിദ്ധനായ (അനുജഃ) അനുജനാകുന്നു. (ദശകന്ധരേണ) രാവണനാൽ (നീതാം) കൊണ്ടുപോകപ്പെട്ട (നരേന്ദ്രതനയാം) രാജപുത്രിയായ(സീതാം)സീതയെ (വിചേതും) അന്വേഷിപ്പാൻ (അടവീഷു) കാട്ടുകളിൽ (പരിഭ്രമന്തൌ) സഞ്ചരിക്കുന്നവരാകുന്നു.

സാ—ഹനുമാന്റെ വാക്കുകേട്ടസമയത്തിങ്കൽ ശ്രീരാമൻ, "അല്ലയോ വാനര; ഞങ്ങൾ ദശരഥപുത്രന്മാരാകുന്നു. എന്റെ പേർ രാമനെന്നും എന്റെ അനുജനായ ഇവന്റെ പേർ ലക്ഷ്മണനെന്നുമാകുന്നു. ഞ

ങ്ങൾ രാവണൻകൊണ്ടുപോയിട്ടുള്ള ജനകപുത്രിയായ സീതയെ അന്വേഷിച്ചു കാടുകളിൽ സഞ്ചരിക്കുകയാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ഹനുമാനോടു പറഞ്ഞു.

യാവത്സഞ്ചരതേ പഥാ ദിവിഷദാം ദേവസ്സുഷിഷ്മീശിതാ
യാവച്ഛേഷഭുജംഗഭോഗശയനേ നിദ്രാതി ലക്ഷ്മീപതിഃ
യാവൽ പർവ്വതസാർവ്വഭൌമശിഖരേ ഗൌരീപതിർവ്വർത്തതേ
താവദ്വാനരയൂഥപോ രഘുപതേ! തവസഖ്യ മനുഷ്ഠിത. 437

വ്യാ—(ഹേ രഘുപതേ!) അല്ലയോ രഘുശ്രേഷ്ഠ! (യാവൽ) യാതൊരു കാലത്തോളം (തപിഷാം) ശോഭകളുടെ(ഈശിതാ) നാഥനായിരിക്കുന്ന (ദേവഃ) സൂര്യൻ (ദിവിഷദാം) ദേവകളുടെ (പഥാ) മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ (സഞ്ചരതേ) സഞ്ചരിക്കുന്ന (യാവൽ)യാതൊരുകാലത്തോളം (ലക്ഷ്മീപതിഃ) മഹാവിഷ്ണു (ശേഷഭുജംഗഭോഗശയനേ) അനന്തന്റെ ശരീരമാകുന്ന ശയ്യയിൽ (നിദ്രാതി) ഉറങ്ങുന്ന (യാവൽ)യാതൊരുകാലത്തോളം (ഗൌരീപതിഃ) ശിവൻ (പർവ്വതസാർവ്വഭൌമശിഖരേ) കൈലാസശിഖരത്തിങ്കൽ (വർത്തതേ) താമസിക്കുന്ന (താവൽ) ആ കാലത്തോളം (വാനരയൂഥപഃ) സുഗ്രീവൻ (തവസഖ്യം) അങ്ങയുടെ സഖ്യത്തെ (അനുഷ്ഠിതി) ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രഘുനാഥാ! സൂര്യൻ ആകാശത്തിലൂടെ ഗമിക്കുന്നകാലത്തോളവും ശ്രീനാരായണൻ അനന്തന്റെ ഉപരിഭോഗത്തിൽ കിടക്കുന്ന കാലത്തോളവും ശിവൻ കൈലാസശിഖരത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്തോളവും സുഗ്രീവൻ അങ്ങയുടെ സാഹായ്യത്തെ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

യദി ഭവതി കൃപാ തേ വാഹനീകൃത്യ ദാസം
ഗിരിമിമമധിരോഢും ശക്യമക്കാനപായേശ!
തപനതനയഭാഗ്യാധീനമന്യത്സമസ്തം
നഖലു വിധിനിഷേധൌ മാദൃശാമീശപാരേഷു. 438

വ്യാ— (ഹേ! അക്കാനപായേ!) അല്ലയോ സൂര്യകുലശ്രേഷ്ഠ! (തേ) അങ്ങക്ക് (കൃപാ)ദയ (ഭവതി യദി) ഭവിക്കുന്നുവെങ്കിൽ (ദാസം ഇമം)ഭൃത്യനായ ഇവനെ (വാഹനീകൃത്യ) വാഹനമാക്കി ചെയ്യിട്ട്(ഇമം ഗിരിം) ഈ പർവ്വതത്തെ (അധിരോഢും) ആരോഹണം ചെയ്യാൻ (ശക്യം) സാദ്ധ്യമാകുന്നു. (അന്യൽ സമസ്തം) മറ്റെല്ലാം (തപനതനയഭാഗ്യാധീനം) സൂര്യപുത്രന്റെ ഭാഗ്യായത്തമാകുന്നു. (മാദൃശാം) എന്നേപ്പോലെയുള്ളവക്ക് (ഈശപാരേഷു) നാഥന്മാരിൽ (വിധിനിഷേധൌ) കല്പനയും നിഷേധവും (നഖലു) ഭവിക്കുന്നില്ലല്ലോ.

സാ—അല്ലയോ സൂര്യകുലശ്രേഷ്ഠ! അവിടേക്കു ഭൃത്യനായ അടിയന്റെ ചുമലിൽ കയറി ഈ പർവ്വതത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തിലേക്കുപോകുന്നതിന്നു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ അടിയൻ കൊണ്ടുപോകാം. മററുള്ളതെല്ലാം സുഗ്രീവന്റെ ഭാഗ്യംപോലെ ഇരിക്കട്ടെ. കല്പിക്കുവാനും നിഷേധിക്കുവാനും ഈ ഭൃത്യജനങ്ങൾക്കു അധികാരമില്ലല്ലൊ. ഇപ്രകാരം ഹനൂമാൻ ശ്രീരാമനോടുപറഞ്ഞു.

ഇതി ബ്രുവന്തം പവനാത്മജന്തം നിജഞ്ച സർവ്വം കഥയന്നുദന്തം
മിത്രാത്മജം മിത്രപദേ നിധരസ്സൂഃ സൌമിത്രിമാലോകത രാമഭദ്രഃ.

വ്യാ—(രാമഭദ്രഃ) ശ്രീരാമൻ(ഇതി) ഇപ്രകാരം (ബ്രുവന്തം) പറയുന്ന (തം) ആ (പവനാത്മജം) മാരുതപുത്രനോടു (നിജം) തന്റെ (സർവ്വം എല്ലാ (ഉദന്തം ച) വൃത്താന്തത്തേയും (കഥയൻ) പറഞ്ഞുംകൊണ്ട് (മിത്രാത്മജം) സുഗ്രീവനെ (മിത്രപദേ) ബന്ധുപദത്തിൽ(നിധരസ്സൂഃ)ചെയ്യാനാഗ്രഹത്തോടെ (സൌമിത്രിം) ലക്ഷ്മണനെ (ആലോകത) നോക്കി.

സാ—ശ്രീരാമൻ ഇപ്രകാരം പറയുന്ന ഹനൂമാനോടു തന്റെ വൃത്താന്തങ്ങളേയും പറഞ്ഞു സുഗ്രീവനെ ബന്ധുവാക്കിത്തീർക്കുവാനാഗ്രഹത്തോടെ ലക്ഷ്മണനെ നോക്കി.

താവദ്വ്യാകരണോപദേശഗുരവേ ദേവായ തിഗ്മാംശവേ
ദത്താം പുത്രവിഭൂതിദാപനമയീമാലക്ഷയൻ ദക്ഷിണാം
സാനന്ദം നിജമാംസളാംസശിബികാമാരോപ്യ വീരാവിമൌ
സുഗ്രീവം സമജീഗമൽ ഗിരിഗുഹാസീനം ഹനൂമാൻ കപിഃ 440

വ്യാ—(താവൽ) അപ്പോൾ (വ്യാകരണോപദേശഗുരവേ) വ്യാകരണോപദേശത്തിൽ ഗുരുവായ (തിഗ്മാംശവേ ദേവായ) ആദിത്യദേവനായിക്കൊണ്ട് (ദത്താം) കൊടുക്കപ്പെട്ട (പുത്രവിഭൂതിദാപനമയീം) പുത്രന്നു ഐശ്വര്യത്തെ കൊടുപ്പിക്കലാകുന്ന(ദക്ഷിണാം)ഗുരുദക്ഷിണയെ (ആലക്ഷയൻ) കാത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന (ഹനൂമാൻ കപിഃ) അനുമാനെന്ന വാനരൻ (സാനന്ദം) സന്തോഷത്തോടെ (വീരൌ ഇമൌ) വീരന്മാരായ ഇവരേ (നിജമാംസളാംസശിബികാം) തന്റെ തടിച്ച ചുമലുകളാകുന്ന പല്ലക്കിനെ (ആരോപ്യ) കയററീട്ട് (ഗിരിഗുഹാസീനം) പർവ്വതത്തിന്റെ ഗുഹയിൽ ഇരിക്കുന്ന (സുഗ്രീവം) സുഗ്രിവനെ (സമജീഗമൽ) പ്രാപിപ്പിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ വ്യാകരണോപദേശത്തിൽ ആചാര്യനായ സൂര്യദേവന്ന് 'പുത്രന്നു ഐശ്വര്യത്തെകൊടുപ്പിച്ചുകൊള്ളാ'മെന്നു താൻ വാഗ്ദാനം ചെയ്തിട്ടുള്ള ദക്ഷിണയേ കാത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഹനൂ

മാൻ വീരന്മാരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ സന്തോഷത്തോടുകൂടെ പല്ലക്കി ലെന്നപോലെ ഇരിപ്പാൻ സുഖമുള്ള തടിച്ച തന്റെ ചുമലുകളിൽ കയ റി പർവ്വതഗുഹയിൽ ഇരിക്കുന്ന സുഗ്രീവന്റെ സമീപത്തിലേക്കു കൊ ണ്ടുപോന്നു.

ഗ—അകഥയച്ച പ്രണിപത്യ പ്രണയിനേ സ്വാമിനേ രാമ വൃത്താന്തം. 441

വ്യാ—(പ്രണിപത്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (പ്രണയിനേ) സ്നേഹത്തോടു കൂടിയ (സ്വാമിനേ) സ്വാമിയോടായിക്കൊണ്ടു (രാമവൃത്താന്തം) രാമച രിത്രത്തെ (അകഥയൽ ച) പറയുകയും ചെയ്തു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ഹനുമാൻ തന്നിൽ അത്യധികം വത്സ ല്യമുള്ള സ്വാമിയോടു് ശ്രീരാമചരിതത്തെ അറിയിക്കുകയും ചെയ്തു.

പുത്രാ മിത്രാനുജവായേ ദശരഥനൃപതേരുജ്വലാ ജജ്ഞിരേ യേ
ചത്വാരസ്തേഷു രാമഃ പ്രഥമജനിരയം ലക്ഷ്മണോയം തൃതീയഃ
സീതാദേവീം വിചേതും നിശിചരപതിനാ വഞ്ചിതാം പഞ്ചവട്യാഃ
കാന്താരേ പര്യ്യടന്തൌ തവ സവിധമിമൌ ദേവ ദൈവേന നീതൌ.

വ്യാ—(മിത്രാനുജവായേ) സൂര്യ്യവംശത്തിൽ (ദശരഥനൃപതേഃ) ദശ രഥരാജാവിന്നു് (ഉജ്വലാഃ) മഹാതേജസ്വികളായ (യേ) യാവചില (ചത്വാരഃ പുത്രാഃ) നാലുപുത്രന്മാർ (ജജ്ഞിരേ) ജനിച്ചു, (തേഷു) അവ രിൽ (അയം രാമഃ) ഈ രാമൻ (പ്രഥമജനിഃ) മുമ്പിൽജനിച്ചവനാകുന്നു (അയം ലക്ഷ്മണഃ) ഈ ലക്ഷ്മണൻ (തൃതീയഃ) മൂന്നാമനാകുന്നു (ഇമൌ) ഇവർ (പഞ്ചവട്യാഃ) പഞ്ചവടിയിൽനിന്നു (നിശിചരപതിനാ) രാക്ഷസാധിപനാൽ (വഞ്ചിതാം) മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ട (സീതാദേവീം) സീതാ ദേവിയെ (വിചേതും) അന്വേഷിക്കുന്നായിക്കൊണ്ടു് (കാന്താരേ) കാ ട്ടിൽ (പര്യ്യടന്തൌ) സഞ്ചരിക്കുന്നവരാകുന്നു. (ഹേ ദേവ!) അല്ലയോ സ്വാമിൻ! (ദൈവേന) ദൈവത്താൽ (തവ) അങ്ങയുടെ (സവിധം)സ മീപത്തേ (നീതൌ) പ്രാപിതന്മാരായി.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ! സൂര്യ്യവംശജാതനായ ദശരഥമഹാരാ ജാവിന്നു തേജസ്വികളായി നാലുപുത്രന്മാർ ജനിച്ചു; അവരിൽ ഈ രാ മൻ പ്രഥമപുത്രനും ഈ ലക്ഷ്മണൻ തൃതീയ പുത്രനുമാകുന്നു. ഇവർ പഞ്ച വടിയിൽവച്ചു രാവണനാൽ മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ട സീതാദേവിയെ അന്വേ ഷിച്ചു വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുകയാകുന്നു. ഇപ്പോൾ ഇവരെ ഈശ്വരൻ അങ്ങയുടെ സമീപത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നതാകുന്നു.

ഗ—ഇതി ഭുവനഹിതജാഗത്രുകേണ മാരുതിനാ പ്രദർശിതമ
വരജാനപിതം മിഹിരാനപായയവിശേഷകം അശേഷലോകപാല
നവിധിദ്രം രാമഭദ്രമുപഗമ്യ നിരതിശയഭക്തിബഹുമാനവിശ്വാസ
ഭരവിനമിതഗ്രീവസ്സുഗ്രീവഃ പ്രചുരഗിരികുഹരബഹളധാതുധൂളീധൂ
സരീക്രിയമാണശരീരപ്രകാശിതദുരവസ്ഥഃ കാകുൽസ്ഥപാദമൂലേ
സാഷ്ടാംഗപാതം പ്രണനാമ. 443

വ്യാ—(സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഭുവനഹിത ജാഗത്രുകേണ) ലോകശ്രേയസ്സിൽ തല്പരൻമുള്ള (മാരുതിനാ) ഹനുമാനാൽ (പ്രദർശിതം) കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടവനും (അവരജാനപിതം) സാനുജനും(മിഹിരാനപായയവിശേഷകം)സൂര്യകുലതിലകനും (അശേഷലോകപാലനവിധിദ്രം)സർവ്വലോകരക്ഷയിൽ ജാഗ്രത്കനുമായ(രാമഭദ്രം) രാമഭദ്രനെ (ഉപഗമ്യ)പ്രാപിച്ചിട്ട്(നിരതിശയഭക്തിബഹുമാനവിശ്വാസഭരവിനമിതഗ്രീവഃ) ഏറവും വിശേഷമായ ഭക്തിബഹുമാനവിശ്വാസത്താൽ താഴ്ത്തപ്പെട്ടകഴുത്തോടുകൂടിയവനായി (പ്രചുരഗിരികുഹരബഹളധാതുധൂളിധൂസരീക്രിയമാണശരീരപ്രകാശിതദുരവസ്ഥഃ) അനേകം പർവ്വതഗുഹകളിലുള്ള നാനാവിധധാതുക്കളുടെ പൊടികളാൽ മലിനവർണ്ണമാക്കിചെയ്യപ്പെട്ട ശരീരത്താൽപ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ടദുഃഖാവസ്ഥയോടുകൂടിയവനായിട്ട് (കാകുൽസ്ഥപാദമൂലേ) രാമന്റെ കാല്ക്കൽ (സാഷ്ടാംഗപാതം) എട്ട് അംഗങ്ങളേയും പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് (പ്രണനാമ) നമസ്കരിച്ചു.

സാ—സുഗ്രീവൻ ഇപ്രകാരം ലോകശ്രേയസ്സിനെ കാംക്ഷിക്കുന്ന ഹനുമാനാൽ കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടവനും ലക്ഷ്മണസഹിതനും സൂര്യകുലാലകാരഭൂതനുമായ ശ്രീരാമഭദ്രന്റെ സമീപത്തിൽചെന്ന് ഏറവുമുള്ള ഭക്തിബഹുമാനവിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടെ ശിരസ്സിനെ താഴ്ത്തിക്കൊണ്ട് പർവ്വതഗുഹയുടെ ഉള്ളിലുള്ള ഗൈരികാദികളുടെ പൊടികൾ പുരണ്ടു മലിനമായ ശരീരംകൊണ്ടു തന്റെ ദുഃഖാവസ്ഥയെ സ്പഷ്ടമായി കാണിച്ചുകൊണ്ട് രഘുനന്ദനപാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ സാഷ്ടാംഗം നമസ്കരിച്ചു.

ദശരഥസുത രാമ രാവണാരേ
മനുകുലശേഖര ലക്ഷ്മണാഗ്രജന്മൻ
അമലകമലനേത്ര മയ്യനാഥേ 444
കുരു കരുണാം കരുണാകരോസി ലോകേ.

വ്യാ—(ഹേ ദശരഥസുത!) അല്ലയോ ദശരഥനന്ദന! (രാമ) രാമ! (രാവണാരേ) രാവണരിപോ (മനുകുലശേഖര) മനുവംശഭൂഷണ! (ലക്ഷ്മണാഗ്രജന്മൻ) ലക്ഷ്മണാഗ്രജ! (അമലകമലനേത്ര) നിർമ്മലപത്മലോച

ന! (അനാഥേ) നാഥനില്ലാത്ത (മയി) എന്നിൽ (കരുണാം) കരുണയേ (കുരു) ചെയ്യാലും (തവ) അങ്ങ് (ലോകേ) ലോകത്തിൽ (കരുണാകരഃ) കരുണക്കിരിപ്പിടമായി (അസി) ഭവിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ദശരഥനന്ദന! രാമ! രാവണശത്രോ! മനുവംശഭൂഷണ! ലക്ഷ്മണാഗ്രജ! പദ്മലോചന! അനാഥനായ അടിയനിൽ കരുണയെ ചെയ്യാലും. നിന്തിരുവടി ലോകത്തിൽ കരുണക്കിരിപ്പിടമാകുന്നുവല്ലോ.

രവിതനയ കപീന്ദ്രചക്രവർത്തിൻ!
ജഹിഹി സഖേ ചിരസംഭൃതം വിഷാദം
ഇതി സരസമുദീരയൻ കരാഭ്യാം-
മനുജഗൃഹേ മനുവംശകേതുരേനം. 445

വ്യാ—(ഹേ കപീന്ദ്ര ചക്രവർത്തിൻ സഖേ രവിതനയ!) അല്ലയോ വാനരചക്രവർത്തിയായി സഖിയായുള്ള സുഗ്രീവ (തവ) അങ്ങ് (ചിരസംഭൃതം) വളരെ കാലമായിട്ട് സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട (വിഷാദം) ദുഃഖത്തെ (ജഹിഹി) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (മനുവംശകേതുഃ) മനുകുലശ്രേഷ്ഠൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (സരസം) രസത്തോടുകൂടെ (ഉദീരയൻ) പറഞ്ഞുകൊണ്ട് (ഏനം) ഇവനെ (കരാഭ്യാം) കൈകളെക്കൊണ്ട് (അനുജഗൃഹേ) അനുഗ്രഹിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ വാനരചക്രവർത്തിയായി സഖിയായുള്ള സുഗ്രീവാ അങ്ങ് വളരെ കാലമായിട്ട് അനുഭവിക്കുന്ന ദുഃഖങ്ങളെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം സരസമായിപറഞ്ഞുംകൊണ്ട് മനുകുലനാഥനായ ശ്രീരാമൻ തന്റെ കൈകൊണ്ടു സുഗ്രീവനെ അനുഗ്രഹിച്ചു.

രാമ സുഗ്രീവയോഃസൂത്ര സമക്ഷമഗ്നിസാക്ഷികം
സഖ്യം ബാലിവധോൽഘാത സീതാപ്രത്യുപ്പണാത്മകം. 446

വ്യാ—(തത്ര) അവിടെവെച്ച് (രാമസുഗ്രീവയോഃ) രാമസുഗ്രീവന്മാർക്ക് (അഗ്നിസാക്ഷികം) അഗ്നിസാക്ഷിയായിട്ട (ബാലിവധോൽഘാതസീതാപ്രത്യുപ്പണാത്മകം) ബാലിവധകർമ്മരൂപവും സീതാപ്രത്യുപ്പണരൂപവുമായ (സഖ്യം) സഖ്യം (സമക്ഷം) സംഭവിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനെ അനുഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം ഋശ്യമൂകപർവ്വതത്തിൽവെച്ച് ശ്രീരാമനും സുഗ്രീവനും തമ്മിൽ ബാലിവധകർമ്മരൂപവും സീതാപ്രത്യുപ്പണരൂപവുമായ സഖ്യം സംഭവിച്ചു.

ഉപകാരക്ഷമം മിത്രം വിഹിതം തേ മഹാകപേ!
ബാലിനം തം ഹനിഷ്യാമി സത്യമേതൽ ബ്രവീമി തേ. 447

വ്യാ—(ഹേമഹാകപേ!) അല്ലയോകപിശ്രേഷ്ഠ! (മിത്രം)ബന്ധു (ഉപകാരക്ഷമം) ഉപകാരയോഗ്യമാണെന്നു (തേ വിദിതം) അങ്ങക്ക് അറിയപ്പെട്ടതു. (അഹം) ഞാൻ (തം ബാലിനം) ആ ബാലിയെ (ഹനിഷ്യാമി) വധിക്കുന്നുണ്ട് (തേ) അങ്ങയോടായിക്കൊണ്ടു (ഏതൽ സത്യം) ഈ സത്യത്തെ (ബ്രവീമി) പറയുന്നു.

സാ—അല്ലയോ കപീശ്വരൻ! ബന്ധുക്കൾ ആപത്തിൽ ഉപകാരം ചെയ്യേണ്ടവരാണെന്നുള്ളതു് അങ്ങക്ക് അറിയാമല്ലൊ. അതുകൊണ്ടു അങ്ങയുടെ വൈരിയായ ബാലിയെ ഞാൻ നിഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ട്. ഇതു സത്യമാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനോടു പറഞ്ഞു.

രസാതലേ വാ സാ ദേവീ വസന്തീ വാ നഭസ്ഥലേ
അഹമാനീയ ദാസ്യാമി സത്യമേതദരിന്ദമ. 448

വ്യാ—(ഹേ അരിന്ദമ!) അല്ലയോ ശത്രുനാശന! (സാ ദേവീ) ആ ദേവി (രസാതലേ വാ) പാതാളത്തിലൊ (നഭസ്ഥലേ വാ) ആകാശത്തിലൊ (വസന്തീ) വസിക്കുന്നവളാകുന്നു (അഹം) ഞാൻ (ആനീയ) കൊണ്ടുവന്നിട്ടു (ദാസ്യാമി) തരുന്നുണ്ടു. (ഏതൽ സത്യം) ഇതു് സത്യമാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ശത്രുനാശന! ഭവാന്റെ പത്നിയായ സീത പാതാളത്തിലൊ അഥവാ സ്വർഗ്ഗത്തിലൊ ആയിരുന്നാലും ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നുതരുന്നുണ്ട്. ഇതു് സത്യമാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

സീതാകപീന്ദ്രക്ഷണദാചരാണാം രാജീവഹേമജ്വലനോപമാനി
സുഗ്രീവരാമപ്രണയപ്രസംഗേ വാമാനി നേത്രാണി സമം സ്ഫുരന്തി.

വ്യാ—(സീതാകപീന്ദ്രക്ഷണദാചരാണാം) സീതയുടേയും ബാലിയുടേയും രാവണന്റേയും (രാജീവഹേമജ്വലനോപമാനി) താമരയോടും സ്വർണ്ണത്തോടും അഗ്നിയോടും സദൃശങ്ങളായ (വാമാനി നേത്രാണി) ഇടത്തെകണ്ണുകൾ (സുഗ്രീവരാമപ്രണയപ്രസംഗേ) സുഗ്രീവനും ശ്രീരാമനും തമ്മിലുള്ള പ്രേമസല്ലാപത്തിൽ (സമം സ്ഫുരന്തി) ഒരുമിച്ചു സ്ഫുരിക്കുകയായി.

സാ—സുഗ്രീവനും ശ്രീരാമനും തമ്മിലുണ്ടായ സ്നേഹസല്ലാപസമയത്തിങ്കൽ സീതയുടെ പത്മദളംപോലെ ശോഭിക്കുന്ന ഇടത്തെക്കണ്ണും ബാലിയുടെ സ്വർണ്ണംപോലെ ശോഭിക്കുന്ന ഇടത്തെക്കണ്ണും രാവണന്റെ അഗ്നിപോലെ ശോഭിക്കുന്ന ഇടത്തെക്കണ്ണും കുപ്പം ഇളകി.

യോഗം വിതനുതി ഹനുമതി രാഘവസ്യ
വൈവസ്വതേന ഹരിണാ സമവർത്തിനാ ച

മേനേ വിധിഘ്ടയിതും കപിമിന്ദ്രപുത്രം
വൈവസ്വതേന ഹരിണാ സമവർത്തിനാ ച. 448

വ്യാ—(ഹനുമതി) ഹനുമാൻ (രാഘവസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (വൈവസ്വതേന) സൂര്യപുത്രനായും (സമവർത്തിനാ ച) സമാനവർത്തിയായുമിരിക്കുന്ന (ഹരിണാ) വാനരനോടുകൂടെ (യോഗം) സംഗമത്തെ (വിതനുതി) ചെയ്യിക്കുമ്പോൾ (വിധിഃ അപി) ദൈവവും (ഇന്ദ്രപുത്രം കപിം) ഇന്ദ്രപുത്രനായ വാനരനെ (വൈവസ്വതേന) സൂര്യപുത്രനും (സമവർത്തിനാ ച) പ്രാണികൾക്കു കർമ്മാനുരൂപകളായിരിക്കുന്ന ശിക്ഷകളെ ദാനംചെയ്യുന്നവനുമായ (ഹരിണാ) അന്തകനോടുകൂടെ (ഘടയിതും) സംഗമിപ്പിക്കുവാൻ (മേനേ) വിചാരിച്ചു.

സാ—ഹനുമാൻ ശ്രീരാമനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്ന സൂര്യപുത്രനും സമഭാവനയോടുകൂടിയവനുമായ സുഗ്രീവനോടുകൂടെ സഖ്യം ചെയ്യിച്ചപ്പോൾ ദൈവവും ഇന്ദ്രപുത്രനായ ബാലിയെ സൂര്യപുത്രനും പ്രാണികൾക്കു കർമ്മാനുരൂപകളായ ശിക്ഷകളെ കൊടുക്കുന്നവനുമായ യമനോടുകൂടെ ചേർക്കുവാൻ വിചാരിച്ചു. (ശ്രീരാമന്റേയും സുഗ്രീവന്റേയും സഖ്യം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ബാലിക്കു മരണമടുത്തുവെന്നു സാരം).

ഗ—തതസ്തൽക്ഷണസംഭൃതവിസ്രംഭായ പ്രതിശ്രുതബാലിവധായ ദാശരഥയേ സുഗ്രീവഃ ദശഗ്രീവഹൃതമാനസീതാപതിതാനി കാനിചിദാഭരണാനി പ്രദർശയാമാസ. 449

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (തൽക്ഷണസംഭൃതവിസ്രംഭായ) ആ സമയത്തിങ്കൽ ഉണ്ടായ വിശ്വാസത്തോടുകൂടിയവനും (പ്രതിശ്രുതബാലിവധായ) അംഗീകരിക്കപ്പെട്ട ബാലിവധത്തോടുകൂടിയവനുമായ (ദാശരഥയേ) ശ്രീരാമനായിക്കൊണ്ട് (ദശഗ്രീവഹൃതമാനസീതാപതിതാനി) ദശകണ്ഠനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടന്ന സീതയാൽ താഴത്തേക്കിടപ്പെട്ട (കാനിചിൽ) ചില (ആഭരണാനി) ആഭരണങ്ങളെ (പ്രദർശയാമാസ) കാട്ടിക്കൊടുത്തു.

സാ—അതിനുശേഷം സുഗ്രീവൻ, സഖ്യം കഴിഞ്ഞ സമയത്തിങ്കൽ ഏറ്റവും വിശ്വസനീയം ബാലിയെ നിഗ്രഹിക്കുമെന്ന സത്യം ചെയ്തിട്ടുള്ളവനുമായ ശ്രീരാമനു രാവണൻ കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ സീത താഴത്തേക്കിട്ടിട്ടുള്ള ചില ആഭരണങ്ങളെ കൊണ്ടുവന്നു കാട്ടിക്കൊടുത്തു.

പ്രത്യുപ്തിതാനാം കപിപുംഗവേന രാമഃ സകാന്താധൃതഭൂഷണാനാം
സംസ്മാരഹാന്യൈ പരിധൂസരാണാം പ്രക്ഷാളനം ബാഷ്പജലൈശ്ചകാര.

വ്യാ—(രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (കപിപുംഗവേന) സുഗ്രീവനാൽ (പ്രത്യുപ്പിതാനാം) പ്രത്യുപ്പിക്കപ്പെട്ടവയും (സംസ്കാരഹാന്യാ) സംസ്കാരാഭാവത്താൽ (പരിധൂസരാണാം) മലിനമായിട്ടുള്ളവയുമായ (സപകാന്താധൃത ഭൂഷണാനാം) തന്റെ ഭാര്യയാൽ ധരിക്കപ്പെട്ട ആഭരണങ്ങളുടെ (പ്രക്ഷാളനം) കഴുകലിനെ (ബാഷ്പജലൈഃ) കണ്ണുനീരുകളേക്കൊണ്ട് (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വാനരശ്രേഷ്ഠനായ സുഗ്രീവനാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതും ഉപയോഗിക്കാത്തതുകൊണ്ട് പൊടിപുരണ്ടിട്ടുള്ളതും ആയ തന്റെ പത്നിയുടെ ആഭരണങ്ങളെ കണ്ണുനീർകൊണ്ടു തെല്ലുവണ്ണം കഴുകി. (ശ്രീരാമനു തന്റെ ഭാര്യയുടെ ആഭരണങ്ങൾ കണ്ടപ്പോൾ ദുഃഖംകൊണ്ടു കണ്ണുനീരൊലിച്ചു എന്നു താല്പര്യം).

സീതാജാനിസ്സാനുജസ്സാനുദേശാദ്ഗ്രൗദ്രം ചാപദണ്ഡം ദധാനഃ
കിഷ്കിന്ധാം പ്രത്യുച്ചലന്നാലുലോകേ മദ്ധ്യമാർഗ്ഗം ദുന്ദുഭേരസ്ഥികൂടം.

വ്യാ—(സീതാജാനിഃ) സീതാവല്ലഭൻ (സാനുജഃ) അനുജനോടുകൂടെ (രൗദ്രം) ഭയങ്കരമായ (ചാപദണ്ഡം) ധനുർദ്ദണ്ഡത്തെ (ദധാനഃ) ധരിച്ചുംകൊണ്ട് (അദ്രേഃ) പർവ്വതത്തിന്റെ (സാനുദേശാൽ) താഴ്വരപ്രദേശത്തുനിന്നു (കിഷ്കിന്ധാം പ്രതി) കിഷ്കിന്ധയെക്കുറിച്ചു (ഉച്ചലൻ) പോകുമ്പോൾ (മദ്ധ്യമാർഗ്ഗം) വഴിമദ്ധ്യത്തിൽ (ദുന്ദുഭേഃ) ദുന്ദുഭിയുടെ (അസ്ഥികൂടം) അസ്ഥികൂടത്തെ (ആലുലോകേ) കണ്ടു.

സാ—ശ്രീരാമൻ, ലക്ഷ്മണസുഗ്രീവന്മാരോടും ഹനുമാനോടുംകൂടെ ഭയങ്കരമായ ചാപത്തെ ധരിച്ചു മാല്യവാന്റെ താഴ്വരപ്രദേശത്തിൽനിന്നു കിഷ്കിന്ധയിലേക്കു പോകുന്നവഴിക്കു ദുന്ദുഭിയുടെ അസ്ഥികൂടത്തെ കണ്ടു.

പ്രാലേയാദ്രിപ്രതിമഗരിമാ ബാലിനാ ലീലയായം
ക്ഷിപ്തോ ദൂരം രഘുവര പുരാ ദുന്ദുഭേരസ്ഥികൂടഃ
അദ്യ ക്ഷോണീവലയവലനായാസവിശ്രാമഭൂമിഃ
ക്രീഡാശൈലഃ ഖലു സുവിപുലഃ കീർത്തിരാമാളകായാഃ. 452

വ്യാ—(ഹേ രഘുവര!) അല്ലയോ രഘുശ്രേഷ്ഠ! (പ്രാലേയാദ്രിപ്രതിമഗരിമാ) ഹിമവാൻപർവ്വതത്തോടു തുല്യമായ വലിപ്പമുള്ളതും (പുരാ) പണ്ടു (ബാലിനാ) ബാലിയാൽ (ലീലയാ) ലീലയോടുകൂടെ (ദൂരം) അകലേക്കു (ക്ഷിപ്തഃ) എറിയപ്പെട്ടതുമായ (അയം) ഈ (ദുന്ദുഭേഃ) ദുന്ദുഭിയുടെ (അസ്ഥികൂടഃ) അസ്ഥികൂടം (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (കീർത്തിരാമാളകായാഃ) കീർത്തിയാകുന്ന സ്ത്രീയുടെ (ക്ഷോക്ഷീവലയവലനായാസവിശ്രാമഭൂമിഃ) ഭൂവ

ലയത്തെച്ചുറിനടക്കുകകൊണ്ടുള്ള ക്ലേശത്തിൽ വിശ്രമപ്രദേശവും (സുവിപുലഃ) ഏറ്റവും വിസ്തൃതമുള്ളതുമായ (ക്രീഡാശൈലഃ ഖലു) ക്രീഡാപർവ്വതംതന്നെയാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രഘുപുംഗവാ! ഹിമവാൻപർവ്വതംപോലെ വലിയതും പണ്ടു ബാലി നിഷ്പ്രയാസം അകലെക്ക് എറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതുമായ ഈ ദുന്ദുഭിയുടെ അസ്ഥികൂടം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീർത്തിയാകുന്ന സ്ത്രീക്കു ഭൂലോകമെല്ലാം ചുറ്റിനടന്നു ക്ഷീണിക്കുമ്പോൾ വിശ്രമിക്കുവാനുപയോഗിക്കുന്ന ഏറ്റവും വിശാലമായ ക്രീഡാപർവ്വതമാകുന്നു. ബാലിക്കു, ദുന്ദുഭിയാകുന്ന അസുരനെ നിഗ്രഹിച്ചു അവന്റെ ശവശരീരത്തെ എടുത്തെറിഞ്ഞതുകൊണ്ടു വലിയ ബലവാനെന്നുള്ള കീർത്തി സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു താല്പര്യം.

ഏവം ബാലിപ്രൌഢബാഹൂപഭാനം
ശംസത്യൈരാകുലേ ഭാനുസൂനൌ
പാദാംഗുഷ്ഠേനൈവ കങ്കാളകൂടം
ചിക്ഷേപാസൌ ലീലയാ രാമഭദ്രഃ. 453

വ്യാ—(ഭാനുസൂനൌ) സുഗ്രീവൻ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ബാലിപ്രൌഢബാഹൂപഭാനം) ബാലിയുടെ പ്രൌഢമായ ബാഹുപരാക്രമവൃത്താന്തത്തെ (ഉച്ചൈഃ) കേമമായി (ശംസതി) പറഞ്ഞു (ആകുലേ) പരവശനായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (അസൌ രാമഭദ്രഃ) ഈ രാമഭദ്രൻ (കങ്കാളകൂടം) അസ്ഥികൂടത്തെ (പാദാംഗുഷ്ഠേന ഏവ) കാലിന്റെ പെരുവിരൽകൊണ്ടുതന്നെ (ലീലയാ) നേരംപോക്കായിട്ട (ചിക്ഷേപ) എറിഞ്ഞു.

സാ—സുഗ്രീവൻ ബാലിയുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള ബാഹുപരാക്രമത്തെ വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു പരവശഭാവത്തോടെ നില്ക്കുമ്പോൾ ശ്രീരാമൻ തന്റെ കാലിന്റെ പെരുവിരൽകൊണ്ടുതന്നെ ആ അസ്ഥികൂടത്തെ പ്രയാസംകൂടാതെ എടുത്ത് അകലെക്ക് എറിഞ്ഞു.

ഏതേ തേ വിപുലാസ്സാലാസ്സപ്ത ശാഖാവലംബിനഃ
ഏകൈകം ഘടതേ ബാലീ നിഷ്പ്രയിതുമോജസാ. 454

വ്യാ—(ഏതേ) ഇവ (ശാഖാവലംബിനഃ) അനേകം കൊമ്പുകളോടുകൂടിയവയും (വിപുലാഃ) വിശാലങ്ങളും ആയ (തേ സപ്ത സാലാഃ) ആ സപ്തസാലങ്ങളാകുന്നു (ബാലീ) ബാലി (ഓജസാ) ശക്തികൊണ്ടു (നിഷ്പ്രയിതും) ഇലകളില്ലാതാക്കുവാൻവേണ്ടി (ഏകൈകം) ഓരോന്നിനേയും (ഘടതേ) സമാഗമിക്കുന്നു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ദുന്ദുഭിയുടെ അസ്ഥികൂടത്തെ പാദാംഗുഷ്ഠംകൊ

ണ്ട് ഏഴുതെറിഞ്ഞതിന്നശേഷം പിന്നെയും ലക്ഷ്മണസുഗ്രീവന്മാരോടും ഹനുമാനോടുംകൂടെ കിഷ്കിന്ധയിലേക്കു പോകുമ്പോൾ സപ്തസാലങ്ങളെ ക്കാണുമാറായി. അപ്പോൾ സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമനോട് "അല്ലയോ സ്വാമിൻ! അനേകം ശാഖോപശാഖകളോടുകൂടെ കാണുന്ന ഈ വലിയ വൃക്ഷങ്ങൾ പ്രസിദ്ധങ്ങളായ ആ സപ്തസാലങ്ങളാകുന്നു—എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ ബാലി കൈത്തരിപ്പു സഹിപ്പാൻവഹിയാതാകുമ്പോൾ ഈ വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇലകളെല്ലാം കൊഴിക്കണമെന്നു കരുതി സമീപത്തിൽ വന്നു പല പ്രാവശ്യവും ഓരോന്നിന്മേലും അടിക്കാറുണ്ട്. എന്നാൽ ഒരു പഴുത്ത ഇലപോലും താഴത്തു പതിക്കാറില്ല. ഈ വൃക്ഷങ്ങൾ അത്ര ഉറപ്പുള്ളവയാകുന്നു. ഇപ്രകാരം സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ഏകേനൈവ ശരേണ ബാലകദളീകാണ്ഡാവഖണ്ഡക്രമാൽ
കൃത്തേഷു പ്രഥമേന ദാശരഥിനാ സാലേഷു സപ്തസ്വപി
വിശ്വസ്സുസ്സ കപീശ്വരോ രഘുപതിം സമ്പൂജ്യ താഭ്യാം യുതഃ
കിഷ്കിന്ധാം ദ്രുതമാപ ഭീമനിനദം ഗർജ്ജൻ കപീനാം പതിം. 455

വ്യാ—(പ്രഥമേന) ആദ്യനായ (ദാശരഥിനാ) ദശരഥപുത്രനാൽ (സപ്തസു സാലേഷു) സപ്ത സാലങ്ങളും (ഏകേന) ഒരു (ശരേണ ഏവ) ശരംകൊണ്ടുതന്നെ (ബാലകദളീകാണ്ഡാവഖണ്ഡക്രമാൽ) ഇളയ കദളിവാഴത്തണ്ടുകളെ മുറിക്കുന്ന രീതിയിൽ (കൃത്തേഷു) ഖണ്ഡിതങ്ങളായപ്പോൾ (സഃ കപീശ്വരഃ) ആ വാനരശ്രേഷ്ഠൻ (വിശ്വസ്സുഃ) വിശ്വസിച്ചവനായിട്ട് (രഘുപതിം) രഘുശ്രേഷ്ഠനെ (സംപൂജ്യ) നല്ലവണ്ണം പൂജിച്ചിട്ട് (താഭ്യാം യുതഃ) ആവരോടുകൂടെ (കപീനാം പതിം) വാനരചക്രവർത്തിയെക്കുറിച്ചു (ഭീമനിനദം ഗർജ്ജൻ) ഭയങ്കരശബ്ദത്തോടെ അലറിക്കൊണ്ടു (ദ്രുതം) വേഗത്തിൽ (കിഷ്കിന്ധാം) കിഷ്കിന്ധയെ (ആപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ദശരഥന്റെ പ്രഥമപുത്രനായ ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവവാക്യശ്രവണാനന്തരം ഒരു ശരംകൊണ്ട് ഇളയ കദളിവാഴത്തണ്ടുകളെ മുറിക്കുംപോലെ ആ സപ്തസാലങ്ങളെയും മുറിച്ചപ്പോൾ ഏറ്റവും വിശ്വസ്തനായ സുഗ്രീവൻ രഘുനാഥനെ നല്ലവണ്ണം മാനിച്ച് അവരോടുകൂടെ വാനരചക്രവർത്തിയായ ബാലിക്കു നല്ലവണ്ണം കേൾക്കത്തക്കവിധത്തിൽ ഉറക്കെ സിംഹനാദം ചെയ്തുകൊണ്ടു വേഗത്തിൽ കിഷ്കിന്ധയെ പ്രാപിച്ചു.

കല്പാന്തക്രുദ്ധരുദ്രോദ്വഹനഭരിതസ-
ന്തോഷസംരംഭയശ്വ-
ജ്ജാഡ്യോൽഗജ്ജൽകകുദ്മദ്വനിതസഹഭുവാ
സിംഹനാദേന ലോകാൻ

രാമസ്യാജ്ഞാബലേന പ്രഗളിതഭയശോ-
കോൽക്കരോ രോഷപോഷ-
ക്രൂരാക്ഷഃ കമ്പയന്നാഹ്വയത ഹരിപതിം
ബാലിനം ഭാനുസൂനുഃ. 456

വ്യാ—(ഭാനുസൂനുഃ) സുഗ്രീവൻ (രാമസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (ആജ്ഞാബലേന) കല്പനാശക്തികൊണ്ടു (പ്രഗളിതഭയശോകോൽക്കരഃ) നിശ്ശേഷം നശിച്ചുപോയ ഭയശോകാധിക്യത്തോടുകൂടിയവനായി (രോഷപോഷക്രൂരാക്ഷഃ) കോപാധിക്യംകൊണ്ടു ക്രൂരങ്ങളായ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായി (കല്പാന്തക്രുദ്ധരുദ്രോദ്വഹനഭരിതസന്തോഷസംരംഭനശ്യജ്ജാഡ്യോൽഗർജ്ജൽകുദ്മദ്ധ്വനിതസഹഭുവാ) പ്രളയകാലത്തിങ്കൽ കോപിഷ്ഠനായ പരമേശ്വരനെ വഹിക്കുകകൊണ്ടുണ്ടായ സന്തോഷസംരംഭങ്ങളെക്കൊണ്ടു നശിക്കുന്ന ജഡതയോടുകൂടിയവനും ഉച്ചത്തിൽ ഗർജ്ജിക്കുന്നവനുമായ കാളയുടെ ശബ്ദത്തോടുസദൃശമായ (സിംഹനാദേന) സിംഹനാദംകൊണ്ടു (ലോകാൻ) ലോകങ്ങളെ (കമ്പയൻ) ഇളക്കിക്കൊണ്ടു (ഹരിപതിം) വാനരരാജനെ (ആഹ്വയത) പോരിന്നുവിളിച്ചു.

സാ—സൂർയ്യനന്ദനനായ സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമന്റെ കല്പനകൊണ്ടു ഭയശോകങ്ങളെല്ലാം നശിച്ച് കോപാധിക്യംകൊണ്ടു കലങ്ങിമറിഞ്ഞു തുറിച്ചുമിഴിച്ച കണ്ണുകളോടുകൂടെ,കല്പാന്തത്തിൽക്രുദ്ധനായ പരമേശ്വരനെ വഹിക്കുകകൊണ്ടു ഏററവും ഉത്സാഹഭരിതനായ വൃഷഭേശ്വന്റെ വലിയ ശബ്ദത്തോടു സദൃശമായ സിംഹനാദങ്ങളെച്ചെയ്തു ലോകങ്ങളെ ഇളക്കിക്കൊണ്ട് ബാലിയെ പോരിന്നു വിളിച്ചു.

ഭോ ഭോ വാനരരാജ! വിശ്വവിജയപ്രഖ്യാതവീർയ്യോത്തര!
ത്വൽഭ്രാതാ ഹ്യഹമസ്മി സൂർയ്യതനയഃ സുഗ്രീവനാമാ കപിഃ
നിർദ്ദോഷോ ഭവതാ മഹാബലവതാ രാജ്യാന്നിരസ്തോ മൃധേ
ശുശ്രൂഷാം ഭവതഃ പദാംബുജയുഗസ്യാധാതുമത്രാഗതഃ. 457

വ്യാ—(ഭോ ഭോ വിശ്വവിജയപ്രഖ്യാതവീർയ്യോത്തര) അല്ലേ, അല്ലേ ലോകവിജയംകൊണ്ടും പ്രസിദ്ധമായ പരാക്രമംകൊണ്ടും ഉൽകൃഷ്ടനായുള്ള (വാനരരാജ!) വാനരാധിപ! (നിർദ്ദോഷഃ) ദോഷരഹിതനും (മഹാബലവതാ) മഹാ ബലവാനായ (ഭവതാ) അങ്ങയാൽ (രാജ്യാൽ) രാജ്യത്തിൽനിന്നു (നിരസ്തഃ) ത്യക്തനും (ത്വൽഭ്രാതാ) അങ്ങയുടെ അനുജനും (സൂർയ്യതനയഃ) സൂർയ്യപുത്രനും (സുഗ്രീവനാമാ) സുഗ്രീവനെന്നു പേരോടുകൂടിയവനും (കപിഃ) വാനരവുമായ (അഹം) ഞാൻ (മൃധേ) യുദ്ധത്തിൽ

(ഭവതഃ) അങ്ങയുടെ (പാദംബുജയുഗസ്യ) പാദപത്മയുഗത്തിന്റെ (ശുശ്രൂഷാം) ശുശ്രൂഷയേ (ആധാതും) ചെയ്വാനായിക്കൊണ്ടു (അത്ര) ഇവിടെ (ആഗതഃ) വന്നിരിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലേ അല്ലേ വാനരാധിപ! ലോകവിജയം ഹേതുവായിട്ട് പ്രഖ്യാതപരാക്രമനും മഹാ ബലവാനുമായ അങ്ങയാൽ രാജ്യത്തിൽ നിന്നു കാരണം കൂടാതെ ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടവനും അങ്ങയുടെ അനുജനും സൂര്യപുത്രത്തോടു വാനരജാതിയിൽ ജനിച്ചവനും സുഗ്രീവനുമായ ഞാൻ യുദ്ധത്തിൽ അങ്ങയുടെ പാദശുശ്രൂഷ ചെയ്യുവാൻ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം സുഗ്രീവൻ ബാലിയെ പോരിനു വിളിച്ചു.

മേഘഭ്രാനഗഭീരസോദരനിനാദാകർണ്ണനോൽഘൂർണ്ണിത-
ക്രോധക്രൂരതരാക്ഷിതൃക്ഷശിഖിനാ ധക്ഷ്യന്നിവാശാന്തരം
ദിഗന്തരാവളകർണ്ണരന്ധ്രവിദളൽപ്രോച്ചണ്ഡകണ്ഡൂയനിഃ
സംരംഭോദ്ഭജ്യംഭത പ്രതിഭടോന്മാഥീ മഹേന്ദ്രാത്മജഃ. 458

വ്യാ—(പ്രതിഭടോന്മാഥീ) നേരിട്ടു യുദ്ധത്തിനു വരുന്നവരെ നശിപ്പിക്കുന്ന (മഹേന്ദ്രാത്മജഃ) ഇന്ദ്രപുത്രനായ ബാലി (മേഘഭ്രാനഗഭീരസോദരനിനാദാകർണ്ണനോൽഘൂർണ്ണിതക്രോധക്രൂരതരാക്ഷിതൃക്ഷശിഖിനാ) ഇടിനാദംപോലെ ഭയങ്കരമായ സോദരന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കുകയാൽ എളകിമറിഞ്ഞ കോപം ഹേതുവായിട്ട് അതിക്രൂരമായ നേത്രാഗ്നികൊണ്ട് (ആശാന്തരം) ദിഗന്തരത്തെ (ധക്ഷ്യൻ ഇവ) ദഹിപ്പിക്കുന്നവനോ എന്നു തോന്നുംവിധം (ദിഗന്തരാവളകർണ്ണരന്ധ്രവിദളൽപ്രോച്ചണ്ഡകണ്ഡൂയനിഃ) ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ കർണ്ണദ്വാരങ്ങളെ പിളർക്കുന്ന അതിക്രൂരമായ കണ്ഡൂയനാദത്തോടുകൂടെ (സംരംഭാൽ) കോപം ഹേതുവായിട്ട് (ഉദ്ഭജ്യംഭത) വർദ്ധിച്ചു.

സാ—യുദ്ധത്തിനു നേരിട്ടുവരുന്നവരെയെല്ലാം നിഗ്രഹിക്കുവാൻ സമർത്ഥനായ ബാലി ഇടിനാദംപോലെ ഭയങ്കരങ്ങളായ സുഗ്രീവാട്ടഹാസങ്ങളെ കേൾക്കുകയാൽ ഏറ്റവും വർദ്ധിച്ച കോപം നിമിത്തം അതിക്രൂരമായ നയനാഗ്നികൊണ്ടു ദിഗന്തരത്തെ ദഹിപ്പിക്കുന്നവനോ എന്നുതോന്നുംവിധം, ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ കർണ്ണങ്ങളെ ഭേദിക്കത്തക്ക വിധത്തിലുള്ള ശബ്ദത്തോടുകൂടെ കോപാന്ധനായിത്തീർന്നു.

തത്ര യുദ്ധമഭൂൽ ഘോരം ബാലിസുഗ്രീവയോഃ സുയോഃ
സന്ത്രാസകാരി ജഗതാം ഭന്ദാഭന്തി തലതേലി. 459

വ്യാ—(തത്ര) അവിടെ (തയോഃ ബാലിസുഗ്രീവയോഃ) ആ ബാലിസുഗ്രീവന്മാർക്കു (ജഗതാം) ലോകങ്ങൾക്കു (സന്ത്രാസകാരി) ഭയത്തെ

ഉണ്ടാക്കുന്നതും (ദന്തൈർദന്തി) ദന്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു അന്യോന്യം കടിച്ചുകൊണ്ടും (തലൈതലി) കൈകളെക്കൊണ്ടു അന്യോന്യം അടിച്ചുമുള്ള (ഘോരം) ഭയങ്കരമായ (യുദ്ധം) സമരം (അകരോൽ) ചെയ്തു.

സാ—അവിടെവച്ചു ആ ബാലിസുഗ്രീവന്മാർ അന്യോന്യം അടിച്ചും കടിച്ചും ജയങ്ങൾക്കു ഭയത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന വിധത്തിൽ ഭയങ്കരമായ യുദ്ധത്തെ ചെയ്തു.

ബഹുമണ്ഡലചാരിണൌ ഹസന്തൌ
പ്രഹരന്തൌ മുഹുരന്തരേ പതന്തൌ
നമനോന്നമനൈർന്നിരത്ഥയന്തൌ
പ്രഹൃതിം തൌ വിഹൃതിം രണേ വ്യധാതാം. 460

വ്യാ—(തൌ) അവർ (ബഹുമണ്ഡലചാരിണൌ) വളരെ പട്ടത്തിലോടിയും (ഹസന്തൌ) ചിരിച്ചും (മുഹുഃ പ്രഹരന്തൌ) പിന്നേയും പിന്നേയും അടിച്ചും (അന്തരേ പതന്തൌ) ഇടക്കിടെ വീണും (നമനോന്നമനൈഃ) മേല്പോട്ടു ചാടുകകൊണ്ടും കീഴ്പോട്ടമരുകകൊണ്ടും (പ്രഹൃതിം) അടികളെ (നിരത്ഥയന്തൌ) വിഫലങ്ങളാക്കിയും (രണേ) യുദ്ധത്തിൽ (വിഹൃതിം) ക്രീഡയെ (വ്യധാതാം) ചെയ്തു.

സം—ബാലിസുഗ്രീവന്മാർ വളരെ വട്ടത്തിലോടിയും അട്ടഹസിച്ചും തമ്മിൽ പ്രഹരിച്ചും ഇടക്കിടെ വീണും മേല്പോട്ടുള്ള ചാട്ടംകൊണ്ടും കീഴ്പോട്ടുള്ള അമച്ചുകൊണ്ടും അന്യോന്യമുള്ള പ്രഹരങ്ങളെ വിഫലങ്ങളാക്കിയും യുദ്ധമാകുന്ന ക്രീഡയെ ചെയ്തു.

ഗ—നിഷ്ക്രാന്തേ പുരതോ ബലോത്സിക്തേ വലീമുഖാധിപതൌ സുഗ്രീവേണ സഹ പ്രാരബ്ധമാണസമരേ തയോസ്സമാനാകാരവിക്രമയോർവ്വിശേഷമനവഗച്ഛൻ രാമഃ സംശയാലുഃ ക്ഷണം നിഭൃതമവതസ്ഥേ. 461

വ്യാ—(ബലോത്സിക്തേ) ബലഗർവിതനായ (വലീമുഖാധിപതൌ) ബാലി (പുരതഃ) രാജധാനിയിൽനിന്നു (നിഷ്ക്രാന്തേ) പുറത്തുവന്നു (സുഗ്രീവേണ സഹ) സുഗ്രീവനോടുകൂടെ (പ്രാരബ്ധമാണസമരേ) യുദ്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ (സമാനാകാരവിക്രമയോഃ) തുല്യമായ ശരീരത്തോടും പരാക്രമത്തോടും കൂടിയ (തയോഃ) അവരുടെ (വിശേഷം) വ്യത്യാസത്തെ (അനവഗച്ഛൻ) അറിയാത്തവനായ (രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (സംശയാലുഃ) സംശയത്തോടുകൂടെ (ക്ഷണം) കുറച്ചുനേരം (നിഭൃതം) അനങ്ങാതെ (അവതസ്ഥേ) നിന്നു.

സാ—ഏറ്റവും ബലവാനായ ബാലി രാജധാനിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടുവന്നു സുഗ്രീവനോടുകൂടെ യുദ്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ ശ്രീരാമൻ തുല്യപരാക്രമികളും തുല്യശരീരന്മാരുമായ അവരുടെ വ്യത്യാസത്തെ അറിയാതെ കുറച്ചുനേരം അനങ്ങാതെ നിന്നു.

ഗ—അമുക്തവിശിഖേ തസ്മിൻ പ്രബലതരബാലിഭുജകുലിശ
പ്രഹാരനിഷ്പിഷ്ടഗാത്രഃ പലായതേ സ്മ സുഗ്രീവഃ. 462

വ്യാ—(തസ്മിൻ) അവൻ (അമുക്തവിശിഖേ) ശരം പ്രയോഗിക്കാതിരുന്നപ്പോൾ (സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (പ്രബലതരബാലിഭുജകുലിശ പ്രഹാരനിഷ്പിഷ്ടഗാത്രഃ) ബലവത്തരങ്ങളായ ബാലിഭുജങ്ങളാകുന്ന വജ്രം കൊണ്ടുള്ള പ്രഹാരങ്ങൾകൊണ്ടു പരുക്കുകളേറ്റ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (പലായതേ സ്മ) ഓടി.

സാ—ശ്രീരാമൻ ശരം പ്രയോഗിക്കാതിരുന്നപ്പോൾ സുഗ്രീവൻ ബാലിയുടെ വജ്രകഠിനങ്ങളായ കരതാഡനങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശരീരത്തിലെല്ലാം പരുക്കുകളേല്ക്കയാൽ അവിടെയിരുന്നു കൂടിപ്പോയി.

ഗജപുഷ്പീമിമാം ഫുല്ലാമുല്പാട്യ വസുധാതലാൽ
കുരു ലക്ഷ്മണ കണ്ഡൂസ്യ സുഗ്രീവസ്യ മഹാത്മനഃ. 463

വ്യാ—(ഹേ ലക്ഷ്മണ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ (ഫുല്ലാം) വിടർന്നിരിക്കുന്ന (ഇമാം ഗജപുഷ്പീം) ഈ ആടമ്പുവള്ളിയെ (വസുധാതലാൽ) ഭൂമിയിൽനിന്നു (ഉല്പാട്യ) പറിച്ചെടുത്തിട്ട് (മഹാത്മനഃ) മഹാത്മാവായ (അസ്യ സുഗ്രീവസ്യ) ഈ സുഗ്രീവന്റെ (കണ്ഡൂ കുരു) കണ്ഠത്തിൽ ചെയ്യുക.

സാ—സുഗ്രീവൻ ബാലിയുടെ പ്രബലതരങ്ങളായ മുഷ്ടിപ്രഹരങ്ങളേറ്റ് ഭയപ്പെട്ടു കാടിനു മാല്യവാനെ പ്രാപിച്ചപ്പോഴും ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാരും ഹനുമാനും സുഗ്രീവന്റെ പിന്നാലെ ചെന്നു. അതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനോടു 'അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! യുദ്ധംചെയ്യുമ്പോൾ ബാലിയേയും സുഗ്രീവനേയും തിരിച്ചറിയാൻ വലിയ വിഷമമായിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് സുഗ്രീവനെ തിരിച്ചറിവാൻവേണ്ടി പൂത്തുനില്ക്കുന്ന ഈ ആടമ്പുവള്ളിയെ നിലത്തുനിന്നു പറിച്ചെടുത്ത മഹാത്മാവായ സുഗ്രീവന്റെ കഴുത്തിലിട്ടാലും' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

സ തയാ ലതയാ ശ്രീമാൻ ശുശുഭേ കണ്ഠകൃതയാ
വിപരീത ഇവാകാശേ സൂര്യോ നക്ഷത്രമാലയാ. 464

വ്യാ—(ശ്രീമാൻ) തേജസ്വിയായ (സഃ) ആ സുഗ്രീവൻ (കണ്ഠ

സകുസുമയാ) കഴുത്തിൽച്ചേർത്ത (തയാ ലതയാ) ആ ലത ഹേതുവായിട്ട് (ആകാശേ) ആകാശത്തിൽ (നക്ഷത്രമാലയാ) നക്ഷത്രമാലയാൽ (വിപരീതഃ) ചുറ്റപ്പെട്ട (സൂര്യഃ ഇവ) സൂര്യനോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം (ശുശുഭേ) ശോഭിച്ചു.

സാ—കുസുമലതകൊണ്ടു വിരചിതമായ ആ മാല്യം കഴുത്തിലണിഞ്ഞപ്പോൾ ഓജസ്വിയായ ആ സൂര്യപുത്രൻ, ആകാശത്തിൽ നക്ഷത്രസമൂഹത്താൽ ചുറ്റപ്പെട്ട സൂര്യദേവനോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം പരിശോഭിച്ചു.

ഗ—അനുഗതേന ച രാമേണ പുനരപ്യഭിജ്ഞാനമാലാകലിതവിപുലഗ്രീവസ്സുഗ്രീവഃ കിഷ്കിന്ധാമവാപ്യ പർജ്ജന്യവൽ ഗർജ്ജൻ ഭൂയോപി ബാലിനമാഹവായാഹ്വയത. 465

വ്യാ—(പുനരപി) പിന്നെയും (അനുഗതേന) അനുഗമിക്കപ്പെട്ട (രാമേണ) രാമനാൽ (അഭിജ്ഞാനമാലാകലിതവിപുലഗ്രീവഃ) അടയാളമാലകൊണ്ടു അലംകൃതമായും മഹത്തായുമിരിക്കുന്ന കണ്ഠത്തോടുകൂടിയ (സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (കിഷ്കിന്ധാം) കിഷ്കിന്ധയെ (അവാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (പർജ്ജന്യവൽ) മേഘത്തെപ്പോലെ (ഗർജ്ജൻ) അലറിക്കൊണ്ടു (ഭൂയഃ അപി) പിന്നെയും (ബാലിനം) ബാലിയെ (ആഹവായ) യുദ്ധത്തിനായിക്കൊണ്ടു (ആഹ്വയത) വിളിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ പിന്നെയും പിന്നാലെ ചെന്നു അടയാളമാല കഴുത്തിലിടിയിച്ചു് ആശ്വസിപ്പിച്ചതിന്നുശേഷം വിശാലഗ്രീവനായ സുഗ്രീവൻ കിഷ്കിന്ധയെ പ്രാപിച്ചു് ഇടിവെട്ടുംപോലെ അലറിക്കൊണ്ടു പിന്നെയും ബാലിയെ പോരിന്നുവിളിച്ചു.

ആഹ്വാസു സ്നിഗ്ധമാനോ വിപുലബലഭുജാ-
ശാലിനം ബാലിനം തം
സുഗ്രീവോ രാമവാചാ ഘനജനിതമദോ
ലമ്പടഃ സമ്പ്രഹാരേ
മത്വാ പൂർവ്വം തൃണായ തമപി സഹഭുവം
യന്നിരസ്യോ നിരാസ്ഥഃ
സോഹം മാത്താണ്ഡചൂർണ്ണഃ കപിവരസമരാ-
യാഗതസ്ത്വാം പ്രതീതി. 466

വ്യാ—(രാമവാചാ) രാമവാക്യംകൊണ്ടു് (ഘനജനിതമദഃ) ഏറെയും ഉണ്ടായ മദത്തോടുകൂടിയവനും (സമ്പ്രഹാരേ) യുദ്ധത്തിൽ (ലംപടഃ)

തൽപരനുമായ(സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (സ്പർദ്ധമാനഃ) മത്സരിക്കുന്നവനായിട്ട് (വിപുലബലഭുജാശാലിനം) അത്യധികം ബലമുള്ള കൈകളോടുകൂടിയ (തം ബാലിനം) ആ ബാലിയെ (ആഹവായ) വിളിച്ചു. (ഹേ കപിവര!) അല്ലയോ വാനരശ്രേഷ്ഠ! (തവ) അങ്ങ് (യം സഹഭുവം അപി) യാതൊരു അനുജനെയാകട്ടെ (തൃണായ മതവാ) പുല്ലുപോലെ വിചാരിച്ചിട്ട് (പൂർവ്വം) മുമ്പ് (നിരാസ്ഥഃ) വിലവെക്കാതെ (നിരസ്യഃ) ഉപേക്ഷിച്ച (സഃ മാത്താണ്ഡപുത്രഃ അഹം) ആ സൂര്യപുത്രനായ ഞാൻ (തവാം പ്രതി) അങ്ങയോടു (സമരായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (ആഗതഃ) വന്നിരിക്കുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം.

സാ—ശ്രീരാമന്റെ വാക്കു കേട്ട് ഏറ്റവും വർദ്ധിച്ച ഗർവ്വത്തോടുകൂടിയവനും യുദ്ധത്തിൽ സമർത്ഥനുമായ സുഗ്രീവൻ മത്സരത്തോടുകൂടെ "അല്ലയോ വാനരരാജൻ! അങ്ങ് മുമ്പു അനുജനായ ഏതൊരുവനെ പുല്ലുപോലെ വിചാരിച്ച് വിലവെക്കാതെ ഉപേക്ഷിച്ചുവോ? സൂര്യപുത്രനായ ആ ഞാൻ പിന്നെയും അങ്ങയോടു യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു ഇതാ വന്നിരിക്കുന്നു." എന്നിങ്ങനെ പറഞ്ഞു അതിബലവാനായ ബാലിയെ പിന്നേയും പോരിനു വിളിച്ചു.

ബാലീ സൂര്യസുതസ്യ തസ്യ വചനം ശ്രുത്വാതികോപാൽ കരേ-
ണാസ്ഫാല്യാഥ വസുന്ധരാം നിജവധൂം താരാമവാദീദ്രുഷാ
നാഗച്ഛേയമഹം പുനഃ പ്രതിഭടം തം ദ്രാഗഹത്വേതി ത-
ത്താരാകർണ്ണ്യ വചോ ജഗാദ സ ബലീ ജേതുന്ന ശക്യസ്ത്വയാ. 467

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ബാലീ) ബാലി (തസ്യ സൂര്യസുതസ്യ) ആ സൂര്യസുതന്റെ (വചനം) വാക്കിനെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ട് (അതികോപാൽ) ഏറ്റവും കോപം ഹേതുവായിട്ട് (കരേണ) കൈകൊണ്ട് (വസുന്ധരാം) ഭൂമിയെ (ആസ്ഫാല്യ) അടിച്ചിട്ട് (നിജവധൂം) തന്റെ പത്നിയായ (താരാം) താരയോടു (രുഷാ) കോപത്തോടുകൂടെ (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു. (അഹം) ഞാൻ (പുനഃ ദ്രാക്ക്) ഇനി വേഗത്തിൽ (പ്രതിഭടം) എതിരാളിയായ (തം) അവനെ (അഹത്വാ) നിഗ്രഹിക്കാതെ (ന ആഗച്ഛേയം) വരുകയില്ല (താരേ) താര (ഇതി തൽ വചഃ) ഇപ്രകാരമുള്ള ആ വാക്കിനെ (ആകർണ്ണ്യ) ആകർണ്ണനംചെയ്തിട്ട് (ബലീ സഃ) ബലിയായിരിക്കുന്ന അവൻ (ത്വയാ) അങ്ങയാൽ (ജേതും) ജയിപ്പാനായിക്കൊണ്ട് (ന ശക്യഃ) ശക്യനല്ല എന്നു (ജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ—അനന്തരം ബാലി സൂര്യപുത്രനായ ആ സുഗ്രീവന്റെ

പോർക്കുവിളി കേട്ട് സഹിക്കവഹിയാത്ത കോപത്താൽ കൈകൊണ്ടു നിലത്തടിച്ച്, തന്റെ പത്നിയായ താരയോടു 'അല്ലയോ താരേ, ഞാൻ എതിരാളിയായ സുഗ്രീവനെ നിഗ്രഹിച്ചല്ലാതെ ഇനി മടങ്ങി വരുകയില്ല' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു. താര ആ ബാലിവചനത്തെ കേട്ട് "അല്ലയോ പ്രാണനാഥ! ബലത്തോടുകൂടിയ ആ സുഗ്രീവനെ നിഗ്രഹിപ്പാൻ ഇപ്പോൾ അങ്ങയാൽ സാദ്ധ്യമാകുമെന്ന് തോന്നുന്നില്ല." എന്നു പറഞ്ഞു.

ത്വത്തഃ പരാജിതഃ പൂർവം സുഗ്രീവസ്താവദാഗതഃ
ദർപ്പാദാഹ്വയതേ തേന ശങ്കാ സുമഹതീ മമ. 468

വ്യാ—(പൂർവ്വം) മുമ്പ് (ത്വത്തഃ) അങ്ങയിൽനിന്നു (പരാജിതഃ) പരാജിതനായ (സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (താവൽ) ഉടനെ തന്നെ (ആഗതഃ) വന്നിട്ടു (ദർപ്പാൽ) ഗർവ്വം ഹേതുവായിട്ട് (ആഹ്വയതേ) വിളിക്കുന്നു (തേന) അതു ഹേതുവായിട്ട് (മമ) എനിക്കു (സുമഹതീ) വലുതായ (ശങ്കാ) സംശയം ഭവിക്കുന്നു.

സാ—മുമ്പ് അങ്ങയോടു തോററു മടങ്ങിപ്പോയ സുഗ്രീവൻ ഉടനെ തന്നെ വീണ്ടും വന്നു ഗർവ്വോടുകൂടെ പോരിന്നു വിളിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു എനിക്കു വളരെ സംശയം ഉണ്ട്. എന്നിപ്രകാരം താര ബാലിയോടു പറഞ്ഞു.

ലോകാലോകാലവാലസ്ഖലിതപരിവഹൽസപ്തപാഥോധിപൂരം
വിശ്ലിഷ്യൽപർവ്വകല്പത്രിഭുവനമഖിലോൽഖാതപാതാളമൂലം
പർയ്യസ്താദിത്യചന്ദ്രസ്തബകമവപതൽഭൂരിതാരാപ്രസൂനം
ബ്രഹ്മസ്തംബം ധൂനീയാമിഹ തു തവ വിധാലസ്തു തിപ്രോ വിഷാദ;

വ്യാ—(അഹം) ഞാൻ (ബ്രഹ്മസ്തംബം) ബ്രഹ്മാണ്ഡമാകുന്ന വൃക്ഷത്തെ (ലോകാലോകാലവാലസ്ഖലിതപരിവഹൽസപ്തപാഥോധിപൂരം) ലോകാലോകപർവ്വതമാകുന്ന തടത്തിങ്കൽ ഇളകി പ്രവഹിക്കുന്ന സപ്തസമുദ്രങ്ങളിലെ ജലങ്ങളോടുകൂടുംവണ്ണവും (വിശ്ലിഷ്യൽപർവ്വകല്പത്രിഭുവനം) അഴയുന്ന സന്ധിതുല്യമായ ത്രൈലോക്യത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (അഖിലോൽഖാതപാതാളമൂലം) നിശ്ശേഷം പറിഞ്ഞുപോന്ന പാതാളമാകുന്ന കടയോടുകൂടുംവണ്ണവും (പർയ്യസ്താദിത്യചന്ദ്രസ്തബകം) കൊഴിഞ്ഞുവീണ ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരാകുന്ന പൂങ്കുലകളോടുകൂടുംവണ്ണവും (അവപതൽഭൂരിതാരാപ്രസൂനം) കീഴെ വീഴുന്നവയും ബഹുലങ്ങളുമായ നക്ഷത്രങ്ങളാകുന്ന കുസുമങ്ങളോടുകൂടുംവണ്ണവും (ധൂനീയാം) ധൂനനംചെയ്യാം (ഇഹ

വിധൌ തു) ഈ വിധിയിങ്കലാകട്ടെ (തവ) നിനക്ക (തീവ്രഃ) കഠിനമായ (വിഷാദഃ) വിഷാദം (അസ്തു) ഭവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

സാ — ലോകാലോകപർവ്വതമാകുന്ന തടത്തിൽ സപ്തസമുദ്രങ്ങളിലേയും ജലസമൂഹം ഇളകിമറിഞ്ഞു ഒഴുകുംവിധവും സന്ധിതുല്യങ്ങളായ ത്രിലോകങ്ങൾ ശിഥിലമാകുംവിധവും പാതാളമാകുന്ന നാരായവേര് പുഴങ്ങിപ്പോരുംവിധവും സൂര്യചന്ദ്രന്മാരാകുന്ന പൂങ്കുലകൾ കൊഴിയുംവിധവും അനേകം നക്ഷത്രങ്ങളാകുന്ന കുസുമങ്ങളതിരുംവിധവും ബ്രഹ്മാണ്ഡമാകുന്ന ഈ വൃക്ഷത്തെ കുലുക്കുവാൻ ഞാൻ ശക്തനാകുന്നു. ഈ കാര്യത്തിൽ നിനക്കു വിഷാദമുണ്ടെങ്കിൽ ഭവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. എന്നിപ്രകാരം ബാലി താരയോടു പറഞ്ഞു.

തൌ തു ദാശരഥീ തസ്യ സഹായാവിതി മേ ശ്രുതം
അമാത്യൈസ്സഹ സമ്മന്ത്ര്യ ഗന്തവ്യം തന്മഹാമതേ!. 470

വ്യാ — (മഹാമതേ) അല്ലയോ ബുദ്ധിശാലിയായുള്ളോവേ! (തസ്യ) അവന്റെ (തൌ ദാശരഥീ) ആ ദശരഥപുത്രന്മാർ (സഹായൌ ഇതി) സഹായന്മാരാകുന്നു എന്നു (മേ) എനിക്കു (ശ്രുതം) ശ്രുതമായി (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (അമാത്യൈഃ സഹ) മന്ത്രിമാരോടുകൂടെ (സമ്മന്ത്ര്യ) ആലോചിച്ചിട്ടു (ഗന്തവ്യം) പോകേണ്ടതാകുന്നു.

സാ — അല്ലയോ ബുദ്ധിശാലിയായുള്ളോവേ! ആ സുഗ്രീവനു ആ ദശരഥപുത്രന്മാർ സഹായിക്കുവാനുണ്ടെന്നു ഞാൻ കേട്ടു. അതുകൊണ്ടു മന്ത്രികളോടുകൂടെ നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചുപോകേണ്ടതാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം താര ബാലിയോടു പിന്നേയും പറഞ്ഞു.

ഇന്ദ്രോ വാ ശരണം തസ്യ പ്രഭുർവ്വാ മധുസൂദനഃ
മച്ചക്ഷുഃപഥമാസാദ്യ സജീവോ നൈവ യാസ്യതി. 471

വ്യാ — (തസ്യ) അവനു (ഇന്ദ്രഃ വാ) ഇന്ദ്രനോ (പ്രഭുഃ വാ) പരമേശ്വരനോ (മധുസൂദനഃ) ശ്രീമന്നാരായണനോ (ശരണം) ആശ്രയമായിരിക്കട്ടെ (മച്ചക്ഷുഃപഥം) എന്റെ ദൃഷ്ടിമാർഗ്ഗത്തെ (ആസാദ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (സജീവഃ) ജീവനോടുകൂടെ (നൈവ യാസ്യതി) പോകയില്ലതന്നെ.

സാ — അവനു ഇന്ദ്രനോ പരമേശ്വരനോ നാരായണനോ ആരെങ്കിലും സഹായമുണ്ടായിക്കൊള്ളട്ടെ. എന്റെ കണ്ണിനു മുമ്പിൽ വന്നവൻ ആരായാലും ജീവനോടെ ഒരിക്കലും മടങ്ങി പോകയില്ല.

ഇതി വാചാ നിരുദ്വിഗ്നാ താരയാ സാശ്രുധാരയാ
പുരാന്നിഷ്ക്രമൽ ബാലീ പാദന്യാസോഽഭ്യുതാവനിഃ. 472

വ്യാ—(ബാലീ) ബാലി (സാശ്രുധാരയാ) കണ്ണുനീരൊലപ്പിക്കുന്നവളായ (താരയാ) താരയാൽ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (വാചാ) വാക്കുകൊണ്ട് (നിരുദ്ധഃ അപി) തടുക്കപ്പെട്ടവനാണെങ്കിലും (പാദന്യാസോദ്ധൃതാവനിഃ) പാദവിന്യാസങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഇളക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയോടുകൂടിയവനായിട്ട് (പുരാൽ) രാജധാനിയിൽനിന്നു (നിരാക്രമൽ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—പ്രിയതമയായ താര കരഞ്ഞുകൊണ്ടു പലവിധത്തിലും പറഞ്ഞു യാത്രയെ തടഞ്ഞുവെങ്കിലും ബാലി അതിനെ നിരാകരിച്ച് പാദവിന്യാസങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഭൂമിയെ ഇളക്കിത്തീർത്തുകൊണ്ട് രാജധാനിനിന്നു പുറപ്പെട്ടു.

തലൈരശനിസങ്കാശൈർവ്വജ്രകല്പൈശ്ച മുഷ്ടിഭിഃ
ജഘ്നതുസ്സമരേന്യോന്യം ഭ്രാതരൌ ക്രോധമൂർച്ഛിതൌ. 273

വ്യാ— (ഭ്രാതരൌ) സഹോദരന്മാർ (ക്രോധമൂർച്ഛിതൌ) കോപത്താൽ സുബോധമില്ലാത്തവരായിട്ടു (അശനിസങ്കാശൈഃ) ഇടിത്തീപോലെ ശക്തിയുള്ള (തലൈഃ) ഉള്ളംകൈകളെക്കൊണ്ടും (വജ്രകല്പൈഃ) വജ്രസദൃശങ്ങളായ (മുഷ്ടിഭിഃ ച) മുഷ്ടികളെക്കൊണ്ടും (സമരേ) യുദ്ധത്തിൽ (അന്യോന്യം) പരസ്പരം (ജഘ്നതുഃ) പ്രഹരിച്ചു.

സാ—ബാലിസുഗ്രീവന്മാർ യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ അന്യോന്യം ഇടിത്തീപോലെ ശക്തിയുള്ള കൈകളെക്കൊണ്ടും വജ്രസദൃശങ്ങളായ മുഷ്ടികളെക്കൊണ്ടും അടിച്ചും ഇടിച്ചും ഏററവും കോപത്തോടുകൂടെ യുദ്ധംചെയ്തു തുടങ്ങി.

ഗ—ഏവമായോധനേ സ്ഫീയമാനേ ദൂനദൂനേ ദിനപതിനന്ദനേ നികടവർത്തിനി തരുഗഹനാന്തരിതവിഗ്രഹേ സാനുജപവനാത്മജേ സത്യസന്ധേ വൈദേഹീബന്ധൌ മുഹുർമ്മുഹൂർത്തചക്ഷുഷി സമരോത്സവപ്രവൃദ്ധമാനബലാവലേപോ വലാരാതിസുതഃ കാകുത്സഥകാർമ്മുകനിർമ്മുക്തേന ഭുജഗാകാരേണ ശരേണ വിദാരിതവിപുലവക്ഷസ്തടഃ ക്ഷീയമാണജീവിതഃ ക്ഷിതാവപതൽ. 474

വ്യാ— (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ആയോധനേ) യുദ്ധം (സ്ഫീയമാനേ) വർദ്ധിക്കുമ്പോഴും (ദിനപതിനന്ദനേ) സൂർയ്യപുത്രൻ (ദൂനദൂനേ) ഏററവും പരവശനായിട്ട് (നികടവർത്തിനി) സമീപസ്ഥനും (തരുഗഹനാന്തരിതവിഗ്രഹേ) മരക്കൂട്ടത്തിൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (സാനുജപവനാത്മജേ) ലക്ഷ്മണവാതാത്മജന്മാരോടുകൂടിയവനും (സത്യസന്ധേ) സത്യസന്ധനുമായ (വൈദേഹീബന്ധൌ) ശ്രീരാമനിൽ (മുഹുർമ്മുഹുഃ) പിന്നേയും പിന്നേയും (ദത്തചക്ഷുഷി) ദത്തനയനനായിരിക്കുമ്പോഴും (സമ

രോത്സവപ്രവൃദ്ധമാനബലാവലേപഃ) യുദ്ധോത്സവത്തിങ്കൽ വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന ബലഗർവ്വത്തോടുകൂടിയ (വലാരാതിസുതഃ) ബാലി (കാകുത്സകാർമ്മുകനിർമ്മുക്തേന) ശ്രീരാമന്റെ ധനുസ്സിനാൽ മോചിക്കപ്പെട്ടതും (ഭുജഗാകാരേണ) സർപ്പാകാരവുമായ (ശരേണ) അമ്പിനാൽ (വിദാരിതവിപുലവക്ഷസ്സുടഃ) പിളക്കപ്പെട്ട വിസ്തൃതമായ മാറിടത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ക്ഷിതൌ) ഭൂമിയിൽ (പതിതൽ) വീണു.

സാ—ഇപ്രകാരം ബാലിസുഗ്രീവന്മാർ തമ്മിൽ യുദ്ധം ചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ സുഗ്രീവൻ അത്യന്തം ദുഃഖിതനായിട്ട് സമീപത്തിൽ ഹനുമാനോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടെ മരക്കൂട്ടത്തിൽ മറഞ്ഞുനിൽക്കുന്നവനും സത്യസന്ധനുമായ സീതാപതിയുടെ നേരെ പിന്നെയും പിന്നെയും നോക്കുന്ന സമയത്തിങ്കൽ ശ്രീരാമൻ യുദ്ധത്തിൽ ക്രമേണ ശക്തി വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ബാലിയുടെ വിശാലമായ വക്ഷസ്സിൽ തന്റെ വില്ലിൽ തൊടുത്തു പ്രയോഗിച്ചതും സർപ്പാകൃതിയിലുള്ളതുമായ ശരത്തെ പ്രയോഗിച്ച ജീവാവസാനമടുത്തവനാക്കി അവനെ നിലത്തുവീഴ്ത്തി.

നിപാതിതസുതോബാലീ രാമനാമാങ്കിതം ശരം
ദൃഷ്ട്വാ ച തം പുരോഭാഗേ രാഘവം വാക്യമബ്രവീൽ. 475

വ്യാ— (തതഃ) അനന്തരം (നിപാതിതഃ) വീഴ്ത്തപ്പെട്ടവനായ (ബാലീ) ബാലി (രാമനാമാങ്കിതം) രാമനാമംകൊണ്ട് അടയാളമുള്ളതായ (ശരം) ശരത്തേയും (പുരോഭാഗേ) അഗ്രഭാഗത്തിൽ (തം രാഘവം ച) ആ ശ്രീരാമനേയും (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (വാക്യം) വാക്കിനെ (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീരാമനാൽ ശരം പ്രയോഗിച്ച ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തപ്പെട്ട ബാലി രാമനാമംകൊണ്ടു അടയാളപ്പെട്ട ശരത്തേയും മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന ശ്രീരാമനേയും കണ്ടിട്ട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

വീരാണാം വിദുഷാം ചരാചാഹതിരിയം നിന്ദ്യാ ഹി ധർമ്മ്യാ ഹി വഃ
സ്ത്രീ ഭൂവിത്തകൃതേഽന്യനാഗസി കഥം രോഷസ്യ തേ സംഗതിഃ
സന്ധാനേപ്യുചിതാവയോർന്ന ഭവാൻ സീതാം നയേ ജ്ഞാപിതോ
നായം കിം ജിതരാവണോ വദ വിഭോ കോയം വിധിർമ്മദ്വധേ. 476

വ്യാ— (വീരാണാം) വീരന്മാരായ (വിദുഷാം) വിദ്വാന്മാർക്കു (ഇയം ചരാചാഹതിഃ) ഈ വ്യാജഹനനം (നിന്ദ്യാ ഹി) നിന്ദ്യമാകുന്നുവല്ലോ. (വിഭോ) അല്ലയോ വിഭോ (വഃ) നിനക്കു (ധർമ്മ്യാ ഹി) ധർമ്മാനുസൃതമാകുന്നുവല്ലോ. (സ്ത്രീഭൂവിത്തകൃതേ അഹി) സ്ത്രീ, ഭൂമി, വിത്തം എന്നിവ

യെ നിമിത്തീകരിച്ചിട്ടുകൂടി (അനാഗസി) അപരാധിയല്ലാത്തവയിൽ— എന്നിൽ (തേ) അങ്ങക്കു (രോഷസ്യ) കോപത്തിന്റെ (കഥം സംഗതിഃ) എങ്ങിനെ സംഗതി ഭവിക്കുന്നു ? (ഭവാൻ ആവയോഃ) അങ്ങും ഞങ്ങളും രണ്ടുപേരുടെ (സന്ധാനേ അപി) സന്ധാനത്തിലും (അലം നനു) സമർത്ഥനാകുന്നവല്ലോ. (ജ്ഞാപിതഃ) അറിയിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് (സീതാം) സീതയെ (നയേ) ഞാൻ കൊണ്ടുവരുന്നു. (അയം) ഇവൻ (യ ജിതരാവണഃ കിം) രാവണനെ ജയിച്ചവനാകുന്നില്ലയോ? (വദ) അങ്ങുന്നു പറഞ്ഞാലും (മദുധേ) എന്റെ നിഗ്രഹത്തിൽ ഉള്ള (അയം വിധിഃ) ഈ വിധി (കഃ) എതാകുന്നു ?

സം—വീരന്മാരായ ജ്ഞാനികൾക്ക്, ഈ വ്യാജനിഗ്രഹം തിരെ കൊള്ളരുതാത്തതാണെന്നു പ്രസിദ്ധമാകുന്നു. ഹേ പ്രഭോ അങ്ങയ്ക്കു ഈ വ്യാജനിഗ്രഹം ധർമ്മാനുസൃതമായിത്തീർന്നവല്ലോ. സ്ത്രീ, ഭൂമി, ധനം എന്നീവിഷയത്തിൽകൂടി യാതൊരപരാധവും ചെയ്യാത്ത എന്നിൽ അങ്ങയ്ക്കു കോപം ഉണ്ടായതെങ്ങിനെയാണ്. പിന്നെ സോദരന്മാരായ ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരുടെ മത്സരമാണ് കാരണമെങ്കിൽ ഇതൊന്നുംകൂടാതെ തന്നെ ഞങ്ങളെ യോജിപ്പിക്കുവാനങ്ങയ്ക്കു ധാരാളം സാധിക്കുന്നതുമാണ്. സീതയെ കൊണ്ടുവരുവാൻ വേണ്ടിയാണെങ്കിൽ എന്നോടു അറിയിച്ചാൽ ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നു തരുന്നതുമായിരുന്നു. രാവണനെ ജയിച്ചവനല്ലെ ഞാൻ. അങ്ങുന്നു എന്നെ ഇങ്ങിനെ വധിപ്പാൻ കണ്ടുപിടിച്ച വിധി എതാണ്. പറഞ്ഞുതന്നാലും. എന്നിങ്ങിനെ ബാലി രാമനോടു പറഞ്ഞു.

ധർമ്മോയം മാദൃശാനാം ഗഹനമൃഗവധോ മൽകളത്രാപഹർത്തു—
മൈത്ര്യാസ്മദ്വൈരമാസീൽ കഥമിവ യുവയോസ്സന്ധിമഗ്ര്യം കരോമി
തസ്മാദ്ദണ്ഡഃ പ്രയുക്തഃ സുരപതിവരമത്തേ ശിരസ്ഥാനനീതൌ
തവ്യസ്മാഭിർമ്മദീയപ്രിയസുഹൃദഖിലസാപഹാരാപരാധേ. 477

വ്യാ— (അയം) ഈ (ഗഹനമൃഗവധഃ) വനമൃഗനിഗ്രഹം (മാദൃശാനാം) ഞങ്ങളെപ്പോലെയുള്ളവർക്കു (ധർമ്മഃ) ധർമ്മമാകുന്നു. (മൽകളത്രാപഹർത്തുഃ) എന്റെ ഭാര്യാചോരനായ രാവണന്റെ (മൈത്ര്യാ) ബന്ധുതയായിട്ട (അസ്മദ്വൈരം) എനിക്കു വൈരം (ആസീൽ) ഭവിച്ചു. (യുവയോഃ) നിങ്ങളുടെ (അഗ്ര്യം) ശ്രേഷ്ഠമായ (സന്ധിം) സന്ധിയെ (അഹം) ഞാൻ (കഥമിവ) എങ്ങിനെ (കരോമി) ചെയ്യുന്നു. (തസ്മാൽ) അതു കൊണ്ടു (സുരപതിവരമത്തേ) ഇന്ദ്രന്റെ വരംകൊണ്ടു ഗർവ്വിഷ്ഠനും

(നിരർത്ഥാനുനീതൌ) ഫലമില്ലാത്ത അനുനയങ്ങളോടുകൂടിയവനും (മദീയപ്രിയസുഹൃദഖിലസ്വാപഹാരാപരാധേ) എന്റെ പ്രിയബന്ധുവിന്റെ സർവ്വസ്വത്തേയും അപഹരിക്കുകയാകുന്ന അപരാധത്തോടുകൂടിയവനുമായ (ത്വയി) അങ്ങയിൽ (അസ്മാഭിഃ) ഞങ്ങളാൽ (ദണ്ഡഃ) ദണ്ഡം (പ്രയുക്തഃ) പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—ഈ കാട്ടുമൃഗങ്ങളെ നിഗ്രഹിക്കുന്നതു ക്ഷത്രിയർക്കു ധർമ്മമാകുന്നു. എന്റെ ദാരചോരനായ രാവണന്റെ ബന്ധുത്വം ഹേതുവായിട്ടു എനിക്കു അങ്ങയുടെ പേരിൽ വൈരവുമുണ്ടായി. എനിക്കു നിങ്ങളെ സന്ധിപ്പിക്കുവൻ കഴികയില്ല. അങ്ങ് ഇന്ദ്രന്റെ അനുഗ്രഹം നിമിത്തം ഗർവ്വിഷ്ഠനാകുന്നു. നീതിവാക്യങ്ങൾ അങ്ങയിൽ ഫലിക്കുകയില്ല. എന്റെ പ്രിയസുഹൃത്തായ സുഗ്രീവന്റെ സർവ്വസ്വത്തേയും അപഹരിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു എനിക്കു അങ്ങു അപരാധിയുമാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ അങ്ങയെ ഇപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടുള്ളതു യുക്തം തന്നെയാകുന്നു. എന്നു ശ്രീരാമൻ ബാലിയോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—അത്ര വിദിതവൃത്താന്താ താരാ സന്തതാശ്രുനിഷ്യന്ദകലുഷതരതാരാ നഗരാന്നിർഗ്ഗത്യ വാരിവാരിതമിവ വാരണയൂഥപതിം നിർഭയനിരീക്ഷമാണസുഗ്രീവമുദ്ഗതഗ്രീവമുത്ഥാതുമക്ഷമം ക്ഷമാതലാർപ്പിതകോർപ്പരയുഗളം സ്രവദസൃക്പ്രസരശാരശരീരം ശരാസനശിഖരന്യസ്തഹസ്തേന കാകുത്സ്ഥേന സഹ കൃതസല്ലാപം ബാലിനമാലിംഗ്യ സ്വാങ്കോത്തംസിതതദുത്തമാംഗാ രഘുനാഥമിത്ഥമകഥയൽ. 478

വ്യാ— (അത്ര) ഈ സമയത്തിൽ (വിദിതവൃത്താന്താ) അറിയപ്പെട്ട വൃത്താന്തത്തോടുകൂടിയവളും (സന്തതാശ്രുനിഷ്യന്ദകലുഷതരതാരാ) എടവിടാതേകണ്ടുള്ള അശ്രുപാതംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ കൃഷ്ണമണികളോടുകൂടിയവളുമായ (താരാ) താര (നഗരാൽ) രാജധാനിയിൽനിന്നു (നിർഗ്ഗത്യ) പുറത്തുവന്നിട്ടു (വാരിവാരിതം) കുഴിയിൽവീണ (വാരണയൂഥപതിം ഇവ) ആനക്കൂട്ടത്തിന്റെ തലവനെപോലെയിരിക്കുന്നവനും (നിർഭയനിരീക്ഷമാണസുഗ്രീവം) ഭയംകൂടാതെ നോക്കികൊണ്ടു നിൽക്കുന്ന സുഗ്രീവനോടുകൂടിയവനും (ഉദ്ഗതഗ്രീവം) പൊക്കിപിടിക്കപ്പെട്ട കഴുത്തോടുകൂടിയവനും (ഉത്ഥാതും) എഴുനീല്പാൻ (അക്ഷമം) അശക്തനും (ക്ഷമാതലാർപ്പിതകോർപ്പരയുഗളം) ഭൂമിയിൽ വെക്കപ്പെട്ട ജാനുദ്വന്ദ്വത്തോടുകൂടിയവനും

(സ്രവദ്രക്തപ്രസരശരീരം) ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന രക്തത്തിന്റെ വ്യാപനംകൊണ്ടു ശബളവർണ്ണമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും (ശരാസന ശിഖരന്യസ്തസുഹൃത്സുനയ) വില്ലിന്റെ അഗ്രത്തിൽ വെക്കപ്പെട്ട കരത്തോടുകൂടിയ (കാകുത്സേഫന സഹ) ശ്രീരാമനോടുകൂടെ (കൃതസല്ലാപം) വെയ്ക്കപ്പെട്ട സംഭാഷണത്തോടുകൂടിയവനുമായ (ബാലിനം) ബാലിയെ (ആലിംഗ്യ) ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട് (സപാങ്കോത്തംസിതതദുത്തമാംഗം) തന്റെ മടിയാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സോടുകൂടിയവളായിട്ട (രഘുനാഥം) ശ്രീരാമനോട് (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (അകഥയൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ഈ സമയത്തിങ്കൽ താര ബാലിയുടെ വൃത്താന്തം അറിഞ്ഞു ദുഃഖിതയായി കണ്ണുനീരൊലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു രാജധാനിയിൽനിന്നുപുറപ്പെട്ടവനും, കഴിയിൽ പതിച്ച ഗജശ്രേഷ്ഠനെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നവനും ഭയം കൂടാതെ സമീപത്തിങ്കൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന സുഗ്രീവനോടുകൂടിയവനും കഴുത്തു പൊക്കിപ്പിടിച്ചിട്ടുള്ളവനും എഴുന്നേല്പാൻ അശക്തനും കൈമുട്ടുകൾ നിലത്തു കുത്തിയിരിക്കുന്നവനും കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചോരകൊണ്ടു ശബളവർണ്ണമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും ചാപാഗ്രത്തിൽ കൈവെച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ശ്രീരാമനോടുകൂടെ സംസാരിക്കുന്നവനുമായ ബാലിയെ ആലിംഗയം ചെയ്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സിനെ തന്റെ മടിയിൽ എടുത്തു വച്ചുകൊണ്ടു ശ്രീരാമനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

എവം ഗതേ പ്രിയതമേപ്യനപേതജീവാം 480
മാം രാക്ഷസീതി രഘുനായക സാധു ബുദ്ധാ
ബാണം വിമുഞ്ച മയി സമ്പ്രതി താടകാരേ!
ശ്രേയോ മഹദ്ദയിതസംഗമകാരിണസ്തേ. 479

വ്യാ—(ഹേ രഘുനായക!) അല്ലയോ ശ്രീരാമ! (പ്രിയാ മേ) ഭർത്താവ് (എവം) ഇപ്രകാരം (ഗതേ അപി) പോയവനായിരിക്കും സമയത്തിലും (അനപേതജീവാം) മരിക്കാത്ത (മാം) എന്നെ (രാക്ഷസീ ഇതി) രാക്ഷസിയാണെന്നു (സാധു) നല്ലപോലെ (ബുദ്ധാ) അറിഞ്ഞിട്ട (മയി) എന്നിൽ (ബാണം) ശരത്തെ (വിമുഞ്ച) പ്രയോഗിച്ചാലും (ഹേതാടകാരേ!) അല്ലയോ താടകാന്തകാ! (സമ്പ്രതി) ഇപ്പോൾ (ദയിതസംഗമകാരിണഃ) ഭർത്തൃസമാഗമത്തെ ചെയ്യിക്കുന്ന (തേ) അങ്ങക്ക് (മഹൽ) വലിയതായ (ശ്രേയഃ) ശ്രേയസ്സു ഭവിക്കും.

സാ—അല്ലയോ രഘുപുംഗവ! ഭർത്താവു മരിച്ചിട്ടും മരിക്കാതിരിക്കുന്ന എന്നെ രാക്ഷസിയെന്ന് വിചാരിച്ച് ശരം പ്രയോഗിക്കണമേ. അല്ലയോ തടകാന്തക! ഇപ്പോൾ എന്നെ ഭർത്താവിനോട് യോജിപ്പിക്കുന്നതായാൽ അങ്ങക്ക് വലിയ ശ്രേയസ്സ് ഭവിക്കും—എന്നിപ്രകാരം താര ശ്രീരാമനോട് പറഞ്ഞു.

മാഹാത്മ്യം തവ മഹിമന്നജാനതീയം
യൽകിഞ്ചിൽ പ്രലപതി ദുഃഖമൂഢചേതാഃ
തത്സർവ്വം ഭുവനപതേ ക്ഷമസ്വ രാജൻ
ആപന്നേത്യതിചപലേതി വാനരീതി. 480

വ്യാ—(ഹേ മഹിമൻ) അല്ലയോ മാഹാത്മ്യപരിപൂർണ്ണ! (തവ) അങ്ങയുടെ (മാഹാത്മ്യം) മഹത്വത്തെ (അജാനതീ) അറിയാത്തവളായ (ഇയം) ഇവൾ (ദുഃഖമൂഢചേതാഃ) ദുഃഖംകൊണ്ട് മൂഢബുദ്ധിയായിട്ട് (യൽകിഞ്ചിൽ പ്രലപതി) എന്തോചിലതു പ്രലപിക്കുന്നു. (ഹേഭുവനപതേ രാജൻ) അല്ലയോ ലോകനാഥനായുള്ളോവേ രാജൻ (തൽ സർവ്വം) അതെല്ലാം (ആപന്നാ ഇതി)ആപത്തിനെ പ്രാപിച്ചയെന്നിപ്രകാരവും (അതിചപലാ ഇതി) അതിചപലയാണെന്നിപ്രകാരവും (വാനരീ ഇതി)വാനരിയെന്നിപ്രകാരവും വിചാരിച്ച (ക്ഷമസ്വ) ക്ഷമിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ മാഹാത്മ്യപരിപൂർണ്ണ! ഇവൾ ദുഃഖം ഹേതുവായിട്ട തൻറെടമില്ലായ്മകൊണ്ട് അങ്ങയുടെ പരമാർത്ഥമറിയാതെ എന്തോചിലതു പറയുകയാകുന്നു. അല്ലയോ ലോകനാഥൻ! ദുഷ്ടസംഹാരത്തിനു വേണ്ടി രാജവംശത്തിൽ അവതരിച്ച അങ്ങ് ഇവളുടെ നേരെ പരിഭവിക്കരുത്. ആപത്തിനെ പ്രാപിച്ചവളെന്നും ഏറ്റവും ചാപല്യമുള്ളവളെന്നും വാനരസ്ത്രീയെന്നും വിചാരിച്ച് ഇവൾ പറഞ്ഞതിനെ എല്ലാം ക്ഷമിക്കേണമേ. ഇപ്രകാരം ബാലി ശ്രീരാമനോട് പറഞ്ഞു.

ഗ—സ പുനഃ സഹസ്രാക്ഷവിശ്രാണിതാം കാർത്തസ്വരസഹസ്രപത്രമയീം ബലപൌരുഷവർദ്ധിനീമാത്മനോ മാലാം വിനയവിപ്രതീസാരഭാരവിനമിതഗ്രീവസ്യ സുഗ്രീവസ്യ ഗ്രീവാഭരണം വിധായ നിത്യലാളിതഞ്ച നിജാത്മജമംഗദം അഭംഗുരാനുഭാവേ രഘുവീരേ നിധായ തദാനനസരസിജസമുപ്പിനയനഃ പരാസുരാസീൽ. ( )

വ്യാ—(സഃ) അവൻ (പുനഃ) പിന്നെ (സഹസ്രാക്ഷവിശ്രാണിതാം) ഇന്ദ്രനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ടതും (കാർത്തസ്വരസഹസ്രപത്രമയീം) പൊൻതാമരപൂമയവും (ബലപൌരുഷവർദ്ധിനീം) ബലത്തേയും പൌരുഷത്തേയും വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതുമായ (ആത്മനഃ) തൻറെ (മാലാം) മാലയെ

(വിനയവിപ്രതീസാരഭാരവിനമിതഗ്രീവസ്യ) വിനയത്തിന്റേയും പശ്ചാത്താപത്തിന്റേയും ഭാരംകൊണ്ടു് ഏറ്റവും നമ്രമായ കണ്ണത്തോടുകൂടിയ) സുഗ്രീവസ്യ) സുഗ്രീവന്റെ (ഗ്രീവാഭരണം) കണ്ഠാഭരണമാക്കി (വിധായ) ചെയ്തിട്ടും (നിത്യലാളിതം) എല്ലായ്പോഴും ലാളിക്കപ്പെട്ടവനും (നിജാത്മജം) സ്വപുത്രനുമായ (അംഗദം) അംഗദനെ (അഭഃപ്രാണപ്രഭാവേ) പൂർണ്ണപ്രഭാവനായ (രഘുവീരേ) ശ്രീരാമനിൽ (നിധായ ച) ഏല്പിച്ചിട്ടും (തദാനനസരസിജസമർപ്പിതനയനഃ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖാരവിന്ദത്തിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പരാസുഃ) ഗതജീവനായിട്ടു (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അതിനു ശേഷം ബാലി ഇന്ദ്രത്തേയും പൊൻതാരമയവും ബലപൌരുഷങ്ങളെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതുമായ തന്റെ മാലയെ വിനയംകൊണ്ടും പശ്ചാത്താപംകൊണ്ടും തല താഴ്ത്തി നില്ക്കുന്ന സുഗ്രീവന്റെ കഴുത്തിലിട്ടു് എല്ലായ്പോഴും ലാളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സ്വപുത്രനായ അംഗദനെ പൂർണ്ണപ്രഭാവനായ രഘുനാഥനേയും ഏല്പിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖാരവിന്ദത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടുതന്നെ മൃതനായി ഭവിച്ചു.

ഗ—വിഭോകരാത്മജസുഗ്രീവോ വിഭോരാജ്ഞയാ വിഹിതബാലിദേഹനിഹ്രണഃ ജാംബവദംഗദനീലഹനുമദാദിഭിഃ പ്രകൃതിഭിശ്ച വലീമുഖസാമ്രാജ്യപദേ ദത്താദരമഭ്യഷിച്യത, അംഗദശ്ച താരാതനയോ യുവരാജശ്ച. 432

വ്യാ—(തദനു) അനന്തരം (വിഭാകരാത്മജഃ) സുഗ്രീവൻ (വിഭോഃ) ശ്രീരാമന്റെ (ആജ്ഞയാ) കല്പന ഹേതുവായിട്ടു് (വിഹിതബാലിദേഹനിഹ്രണഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട ബാലിയുടെ ശരീരസംസ്കാരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ജാംബവദംഗദനീലഹനുമദാദിഭിഃ) ജാംബവാൻ, അംഗദൻ, നീലൻ, ഹനുമാൻ തുടങ്ങിയുള്ള (പ്രകൃതിഭിഃ) അമാത്യന്മാരാൽ (വലീമുഖസാമ്രാജ്യപദേ) വാനരസാമ്രാജ്യസ്ഥാനത്തിങ്കൽ (ദത്താദരം) കൃതാദരമാകും വണ്ണം (അഭ്യഷിച്യത) അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ട (താരാതനയഃ) താരയുടെ പുത്രനായ (അംഗദശ്ച) അംഗദനും(യുവരാജഃ) യുവരാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ടു.

സാ—അനന്തരം സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു ബാലിയുടെ ദേഹദഹനാദികളായ ശേഷക്രിയകളെ ചെയ്തിനുശേഷം ജാംബവാദികളായ അമാത്യന്മാർ അദ്ദേഹത്തിനെ വാനരചക്രവർത്തിയാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്തു. താരയുടെ പുത്രനായിരിക്കുന്ന അംഗദനെ യുവരാജാവാക്കിയും അഭിഷേകം ചെയ്തു.

ഇത്ഥം കൃത്വാ ജഗദുപകൃതൌ ജാഗ്രവിസ്സംശ്രുതാർത്ഥം
ശൃംഗോത്സംഗസ്ഖലിതജലദം മാല്യവന്തം സമേത്യ
കാലാപേക്ഷാമുകുലിതമതിർജ്ജാനകീയോഗമുച്ചൈ-
രാശാസാനോ ലഘു രഘുപതിസ്തത്ര വാസം വിതേനേ. 483

സാ—(ജഗദുപകൃതൌ) ലോകോപകാരത്തിൽ (ജാഗ്രവിഃ) തല്പരനായ (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (സംശ്രുതാർത്ഥം) പ്രതിജ്ഞചെയ്യപ്പെട്ടകാര്യത്തെ (ഇത്ഥം കൃത്വാ) ഇപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട് (ശൃംഗോത്സംഗസ്ഖലിത ജലദം) ശിഖരങ്ങളുടെ ഉത്സംഗത്തിൽ ഇളകുന്ന മേഘങ്ങളോടുകൂടിയ (മാല്യവന്തം) മാല്യവാൻ പർവ്വതത്തെ (സമേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (കാലാപേക്ഷാമുകുലിതമതിഃ) കാലത്തിന്റെ ആവശ്യകതഹേതുവായിട്ട മുകുളിതമായ ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനായി (ജാനകീയോഗം) സീതാസംഗമത്തെ (ഉച്ചൈഃ ആശാസാനഃ) ഏറ്റവും ആശിക്കുന്നവനായിട്ട് (തത്ര) അവിടെ (ലഘു) അല്പകാലമുള്ള (വാസം) വാസത്തെ(വിതേനേ) ചെയ്തു.

സാ—ലോകോപകാരതല്പരനായ ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനുവേണ്ടി പ്രതിജ്ഞചെയ്ത ബാലിവധകർമ്മത്തെ നിർവ്വഹിച്ചതിന്നുശേഷം ശിഖരങ്ങളിൽ വിലസുന്ന മേഘങ്ങളോടുകൂടിയ മാല്യവാൻ പർവ്വതത്തെ പ്രാപിച്ച് കാലത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടിവരികയാൽ മനോരഥം അടക്കിക്കൊണ്ട് ജാനകീ സംഗമത്തെ ഏറ്റവും ആശിച്ചുകൊണ്ടു കുറച്ചു കാലം അവിടെ താമസിച്ചു.

അസ്മാകം ത്രപലക്ഷ്മീമസകൃപേഹസത്യാത്മകാന്യാം തദാസും
ഭർത്താരം നസ്സുരേന്ദ്രം കിമപി ന ഗണയൻ ബാലിനം ദ്രാക് ജഘാന
ഇത്ഥം മത്വേവവൈരം ത്വടിതി ഘനഘടാ രാഘവസ്യാഹവോത്ഥാ-
മാശാമാശാശ്ച രുദ്ധ്വാ സുനിതമിഷമഹാസിംഹനാദാനചിതേനുഃ.

വ്യാ—(അസ്മാകം) ഞങ്ങളുടെ (ത്രപലക്ഷ്മീം) ഭേഹശോഭയെ(ആത്മകാന്ത്യാ) സ്വശരീരശോഭകൊണ്ടു (അസകൃൽ) എല്ലായ്പോഴും (അപഹസതി) പരിഹസിക്കുന്നു. (തൽ) അത് (ആസും) ഇരിക്കട്ടെ. (നഃ) ഞങ്ങളുടെ (ഭർത്താരം) ഭർത്താവായ (സുരേന്ദ്രം) ഇന്ദ്രനെ (കിമപി) കുറച്ചെങ്കിലും (നഗണയൻ) വിചാരിക്കാതെ (ബാലിനം) ബാലിയെ (ദ്രാക്) വേഗത്തിൽ (ജഘാന) ഹനിച്ചു. (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (വൈരം) വിരോധത്തെ (മത്വാ ഇവ) വിചാരിച്ചിട്ടോ എന്നു തോന്നുമാറ (ത്വടിതി) വേഗത്തിൽ (ഘനഘടാഃ) മേഘവൃന്ദങ്ങൾ (രാഘവസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ

(ആഹവോത്ഥാം) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടുള്ള (ആശാം) ആഗ്രഹത്തേയും (ആശാഃ ച) ദിക്കുകളേയും (രുദ്ധ്വാ) നിരോധിച്ചിട്ടു (സുനിതമിഷ മഹാസിംഹനാദാൽ) ഇടിനാദമെന്ന വ്യാജേനയുള്ള വലിയ സിംഹനാദങ്ങളെ (വിതേനുഃ) ചെയ്തു.

സാ—ഈ രാമൻ ഞങ്ങളുടെ ശരീരശോഭയെ സ്വശരീരശോഭകൊണ്ടു എല്ലായ്പോഴും പരിഹസിക്കുന്നു. അതു ഇരിക്കട്ടെ. ഞങ്ങളുടെ നാഥനായ ഇന്ദ്രനെ കൂസാക്കിലും ആലോചിക്കാതെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ബാലിയെ വേഗത്തിൽ ഹനിച്ചു. എന്നിപ്രകാരം വൈരത്തെ വിചാരിച്ചിട്ടോ എന്നു തോന്നുംവിധം മേഘങ്ങൾ ശ്രീരാമന്റെ യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടുള്ള ആഗ്രഹത്തേയും ദിക്കുകളേയും നിരോധിച്ചിട്ടു ഇടിനാദമെന്ന വ്യാജേന വലിയ സിംഹനാദങ്ങളെ ചെയ്തു.

അയം കാലഃ കാലപ്രമഥനഗളാഭൈരഭിനവൈ-
രഹംയൂനാം യൂനാമപഹരതി ധൈര്യം ജലധരൈഃ
സ്മരാധാരാ ധാരാപരിചയജഡാ വാന്തി സഹസാ
നഭസ്വന്തഃ സ്വന്തഃ കഥമിവ വിയോഗഃ പരിണമേൽ. 486

വ്യാ—(അയം കാലഃ) ഈ വർഷ്കാലം (കാലപ്രമഥനഗളാഭൈഃ) മൃത്യുഞ്ജയകണ്ഠശോഭകളും (അഭിനവൈഃ) നൂതനങ്ങളുമായ (ജലധരൈഃ) മേഘങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അഹംയൂനാം) അഹങ്കാരികളായ (യൂനാം) തരുണന്മാരുടെ (ധൈര്യം) ധീരതയെ (അപഹരതി) നശിപ്പിക്കുന്നു. (സ്മരാധാരാഃ) കാമോദ്ദീപകങ്ങളും (ധാരാപരിചയജഡാഃ) വൃഷ്ടിസമ്പർക്കംകൊണ്ടു ശീതളങ്ങളുമായ (നഭസ്വന്തഃ) കാറ്റുകൾ(സഹസാ) വേഗത്തിൽ (വാന്തി) വീശുന്നു. (വിയോഗഃ) വിരഹദുഃഖം (കഥമിവ) എങ്ങിനെ (സ്വന്തഃ) ശോഭനാവസാനത്തോടു കൂടിയതായിട്ട് (പരിണമേൽ) പരിണമിക്കും.

സാ—ഈ വർഷ്കാലം കാളകണ്ഠന്റെ കണ്ഠംപോലെ കറുത്തിരുണ്ട കാർമേഘങ്ങളെക്കൊണ്ടു അഹങ്കാരികളായ തരുണന്മാരുടെ മനോധൈര്യത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നു. കാമോദ്ദീപകങ്ങളും ജലസമ്പർക്കംകൊണ്ടു ശീതളങ്ങളുമായ വായുക്കൾ ഏറ്റവും വീശുന്നു. വിരഹികളുടെ വ്യസനത്തിന്റെ അവസാനം എങ്ങിനെ ശോഭനമായി പരിണമിക്കും.

നീരജാ ശ്വസനാക്രാന്താ വിവർണ്ണാ മലിനാംബരാ
വൃദ്ധേവ പ്രാവൃഡായാതാ ലംബമാനപയോധരാ. 487

വ്യാ—(നീരജാ) പൊടിയോടു കൂടാത്തതും, ആർത്തവത്തോടുകൂടാ

ത്തവളും എന്നും (ശ്വസനാക്രാന്താ) വായുസമൃദ്ധയും, വാതകോപമുള്ളവളും എന്നും (വിവർണ്ണാ) ഭിന്നവർണ്ണയും (മലിനാംബരാ) മലിനവർണ്ണമായ ആകാശത്തോടുകൂടിയതും, മലിനവസ്ത്രയുമെന്നും (ലംബമാനപയോധരാ) തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന മേഘങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ, വീണതുടങ്ങിയ മുകലകളോടുകൂടിയവളുമായ എന്നും (പ്രാവൃൾ) വർഷക്കാലം (വൃദ്ധാ ഇവ) വൃദ്ധാ എന്നപോലെ (ആയാതാ) വന്നു.

സാ—പൊടികളെ നശിപ്പിക്കുന്നതും കൊടുംകാറോടുകൂടിയതും വർണ്ണത്തിന്നു വ്യത്യാസം വന്നതും മലിനമായ ആകാശത്തോടുകൂടിയതും താണുകിടക്കുന്ന മേഘങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ വർഷക്കാലം, തീണ്ടാരി മാറിയവളും വാതകോപമുള്ളവളും മലിനവർണ്ണയും മലിനവസ്ത്രയും മുല വീണവളുമായ വൃദ്ധയെന്നവണ്ണം എത്തിച്ചേർന്നു.

ഉപരി ഘനം ഘനപടലം തിഷ്ഠതിരപി നത്തിതമയൂരാഃ
ക്ഷിതിരപി കന്ദളധവളാ ദൃഷ്ടിം പഥികാഃ കഥം പാതയതി. 488

വ്യാ—(ഉപരി) ഉപരിഭാഗത്തിൽ (ഘനം) സാന്ദ്രമായ (ഘനപടലം) മേഘസമൂഹവും (തിഷ്ഠതി) നാലുപുറവും (നത്തിതമയൂരാഃ) നൃത്തം ചെയ്യുന്ന മയിലുകളോടുകൂടിയ (ഗിരയഃ അപി) പർവ്വതപ്രദേശങ്ങളും (കന്ദളധവളാ) അങ്കുരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ധവളവർണ്ണമായ (ക്ഷിതിഃ അപി) ഭൂമിയും ഭവിക്കുന്നു. (പഥികഃ) വിരഹി (ദൃഷ്ടിം) നയത്തെ (കഥം) എവിടെ (പാതയതി) പതിപ്പിക്കുന്നു.

സാ—പ്രാവൃൾകാലത്തിൽ ആകാശത്തിൽ കാർമേഘപടലങ്ങൾ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നാലുപുറവുമുള്ള പർവ്വതപ്രദേശങ്ങളിൽ മയിലുകൾ നൃത്തംചെയ്യുന്നു. ഭൂമിയിൽ ധവളവർണ്ണങ്ങളായ അനേകം കുണകൾ മുളച്ചിരിക്കുന്നു. വിരഹിയായ ഒരുവൻ എവിടേക്കു നോക്കുന്നു. എവിടെ നോക്കിയാലും വിരഹതാപത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന വസ്തുക്കളുടെ ദർശനമേ ഒരു വിരഹിക്കു ലഭിക്കുകയുള്ളുവെന്ന സാരം.

താപോപശാന്തിനടനാൽ കൃതലോകഹർഷാ
വർഷാനടീ ഗഗനരംഗതലാൽ പ്രയാതാ
അംഭോദവാദ്യമുചിരേണ ശശാമ നൃത്യം
നിർവ്വർപിതാശ്ച സഹസൈവ തടിൽപ്രദീപാഃ. 489

വ്യാ—(വർഷാനടീ) വർഷക്കാലമാകുന്ന നർത്തകി (താപോപശാന്തിനടനാൽ) സന്താപശാന്തിയാകുന്ന നാട്യം ഹേതുവായിട്ട് (കൃതലോകഹർഷാ) ചെയ്യപ്പെട്ട ജനസന്തോഷത്തോടുകൂടിയവളായിട്ട് (ഗഗനരംഗതലാൽ) ആകാശമാകുന്ന രംഗപ്രദേശത്തിൽനിന്നു (പ്രയാതാ)

പോയി (അംഭോദവാദ്യം) മേഘദ്ധ്വനികളാകുന്ന വാദ്യഘോഷവും (അചിരേണ) താമസിയാതെ (നൂനം ശശാമ) നിശ്ശേഷം ശമിച്ചു, (തടിൽ പ്രദീപാഃ ച) കിന്നൽപിണരുകളാകുന്ന വിളക്കുകളും (സഹസാ ഏവ) വേഗത്തിൽതന്നെ (നിർവ്വാപിതാഃ) ശമിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—വർഷക്കാലമാകുന്ന നത്തകി താപോപശമനമാകുന്ന നാട്യം കൊണ്ടു ലോകങ്ങളെയെല്ലാം സന്തോഷിപ്പിച്ചു ആകാശമാകുന്ന രംഗപ്രദേശത്തുനിന്നു മറഞ്ഞു. അപ്പോൾ അംഭോദനാദങ്ങളാകുന്ന വാദ്യങ്ങളും മിന്നിൽപിണരുകളാകുന്ന ദീപങ്ങളും അവസാനിച്ചു. വർഷക്കാലം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇടിയും മിന്നലും ഇല്ലാതായി എന്നു താല്പര്യം.

ചതുർമ്മാസ്യാമസ്യാം കഥമപി ഗതായാമവസിതിം
പ്രപന്നായാമച്ഛസ്ഫടികജലദായാം ച ശരദി
രഘൂണാം നാഥസ്യ ദ്രുതമവിശദന്തർദ്ദമുഖ-
പ്രതിദ്ധ്വംസോത്സാഹഃ സര ഇവ ശിവം ഹംസനിവഹഃ. 490

വ്യാ—(അസ്യാം) ഈ (ചതുർമ്മാസ്യാം) നാലുമാസം (കഥമപി) പണിപ്പെട്ട് (അവസിതിം) അവസാനത്തെ (ഗതായാം) പ്രാപ്തമായിരിക്കും സമയത്തിങ്കലും (അച്ഛസ്ഫടികജലദായാം) നിർമ്മലസ്ഫടികംപോലെയുള്ള മേഘങ്ങളോടുകൂടിയ (ശരദി) ശരത്ത് (പ്രപന്നായാം ച) പ്രാപ്തമായിരിക്കും സമയത്തിങ്കലും (രഘൂണാം) രഘുക്കളുടെ (നാഥസ്യ) നാഥന്റെ (അന്തഃ) മനസ്സിൽ (ദ്രുതം) ക്ഷണത്തിൽ (ദശമുഖപ്രതിദ്ധ്വംസോത്സാഹഃ) രാവണനിഗ്രഹത്തിലുള്ള ഉത്സാഹം (ഹംസനിവഹഃ) അരയന്നക്കൂട്ടം (ശിവം സരഃ ഇവ) തെളിഞ്ഞ പൊയ്കയെ എന്നപോലെ (അവിശൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഈ ചാതുർമ്മാസ്യം ഒരുവിധം കഴിഞ്ഞുകൂടിയതിന്നുശേഷം അച്ഛസ്ഫടികസങ്കാശങ്ങളായ മേഘങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന ശരൽക്കാലം തുടങ്ങിയപ്പോൾ അരയന്നസമൂഹങ്ങൾ ഭൂമിയിലുള്ള നിർമ്മലസരസ്സുകളെ പ്രാപിക്കുംപോലെ ശ്രീരാമന്റെ ഹൃദയത്തെ രാവണവധോത്സാഹം പ്രാപിച്ചു.

ശരദം പശ്യ സൌമിത്രേ സിതശുക്ലാം സിതാംബരാം
ശുദ്ധദ്വിജഗണോപേതാമുതുസ്നാതാമിവാംഗനാം. 491

വ്യാ—(ഹേ സൌമിത്രേ!) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! (സിതശുക്ലാം) പ്രകാശമാനമായ ശുക്രനക്ഷത്രത്തോടുകൂടിയതും, ശുദ്ധാത്തവ എന്നും (സിതാംബരാം) വെളുത്ത ആകാശത്തോടുകൂടിയതും, വെളുത്ത വസ്ത്രത്തോടു

കൂടിയവളെന്നും (ശുദ്ധപിജഗണോപേതാം) വെള്ളിപ്പക്ഷിസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ, തേച്ചുവെളുപ്പിക്കപ്പെട്ട ദന്തങ്ങളോടുകൂടിയവളെന്നും (ശരദം) ശരത്തിനെ (ഋതുസ്നാതാം) ഋതുവായതിന്നശേഷം നാലാംദിവസം സ്നാനം കഴിഞ്ഞ (അംഗനാം ഇവ) സ്ത്രീയെപ്പോലെ (പശ്യ) കണ്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! ശുക്രനക്ഷത്രം പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും നിർമ്മലമായ ആകാശത്തോടുകൂടിയതും വെള്ളിപ്പക്ഷികൾ ധാരാളം സഞ്ചരിക്കുന്നതുമായ ശരൽകാലം, ഋതുവായി നാലാം ദിവസം നല്ലവണ്ണം ദന്തശുദ്ധിചെയ്തി സ്നാനംകഴിച്ചവളും ശുദ്ധോത്തമയും നിർമ്മലവസ്ത്രം ധരിച്ചവളുമായ അംഗനയേപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നതു കണ്ടാലും. ഇപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞു.

ഗച്ഛ ലക്ഷ്മണ കിഷ്കിന്ധാം ബ്രൂഹി തം വാനരേശ്വരം
ഇഹലോകസുഖം മിത്രം ന മിത്രം പാരലൌകികം. 492

വ്യാ—(ഹേ ലക്ഷ്മണ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! (കിഷ്കിന്ധാം) കിഷ്കിന്ധയെ കുറിച്ച് (ഗച്ഛ) ഗമിച്ചാലും (മിത്രം) ബന്ധു (ഇഹലോകസുഖം) ഇഹലോകസുഖമാകുന്നു. (മിത്രം) ബന്ധു (ന പാരലൌകികം) പരലോകസുഖമല്ല എന്നു (തം) ആ (വാനരേശ്വരം) സുഗ്രീവനോടു (ബ്രൂഹി) പറഞ്ഞാലും.

സാ—അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! നീ കിഷ്കിന്ധയിൽ ചെന്നു വാനരശ്രേഷ്ഠനായ സുഗ്രീവനോടു 'അല്ലയോ സുഗ്രീവ! ബന്ധുക്കൾ ഇഹലോകസുഖത്തിന്നുവേണ്ടിയാകുന്നു. പരലോകത്തിലേക്കല്ല' എന്നിപ്രകാരം പറയുക.

ന ച സങ്കുചിതഃ പന്ഥാ യേന ബാലീ ഹതോ ഗതഃ
സമയേ തിഷ്ഠ സുഗ്രീവ മാ ബാലിപഥമന്വഗാഃ. 493

വ്യാ—(ഹേ സുഗ്രീവ) അല്ലയോ സുഗ്രീവ (ബാലീ) ബാലി (യേന) യാതൊന്നിലൂടെ (ഹതഃ) ഹതനായിട്ട (ഗതഃ) പോയി (സഃ പന്ഥാഃ) ആ മാർഗ്ഗം (ന ച സങ്കുചിതഃ) തുന്നിട്ടില്ല. (തപം) അങ്ങ് (സമയേ) സത്യത്തിൽ (തിഷ്ഠ) ഇരുന്നാലും (ബാലിപഥം) ബാലിയുടെ വഴിയെ (മാ അനുഗാഃ) അനുഗമിക്കരുത്.

സാ—അല്ലയോ സുഗ്രീവ! ബാലി മൃതനായിട്ട യാതൊരു മാർഗ്ഗത്തിൽകൂടി പോയി. ആ മാർഗ്ഗം തുന്നിട്ടില്ല. അങ്ങ് സത്യസന്ധനായിട്ടതന്നെ ഇരുന്നാലും. ബാലിയുടെ പിന്നാലെ പോകാതിരിക്കണം.

ഏക ഏവ രണേ ബാലീ ശരേണ നിഹതോ മയാ
തത്രാസ്തു സത്യാദതിക്രാന്തം വധിഷ്യാമി സബാന്ധവം. 494

വ്യാ—(മയാ) എന്നാൽ (രണേ) യുദ്ധത്തിൽ (ബാലീ) ബാലി (ശരേണ) ശരംകൊണ്ടു (എകഃ ഏവ) ഒരുത്തനായിട്ടുതന്നെ (നിഹതഃ)ഹനിക്കപ്പെട്ടു (സത്യാൽ) സത്യത്തിൽനിന്നു (അതിക്രാന്തം) അതിക്രമിച്ചവനായ (ത്വാം തു) അങ്ങയെയാകട്ടെ (സബാന്ധവം) ബന്ധുക്കളോടുകൂടെ (വധിഷ്യാമി) വധിക്കുന്നുണ്ട്.

സാ—അല്ലയോ സുഗ്രീവൻ! ഞാൻ അങ്ങക്കുവേണ്ടി യുദ്ധത്തിൽ ശരംകൊണ്ടു ബാലിയെ ഒരുത്തനെ മാത്രമേ നിഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളു. സത്യത്തെ ലംഘിച്ചിരിക്കുന്ന അങ്ങയെ ബന്ധുക്കളോടുകൂടെ നിഗ്രഹിക്കും. ഇപ്രകാരമെല്ലാം സുഗ്രീവനോടു പറയുന്നതിന്നു ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനെ കിഷ്കിന്ധയിലേക്കയച്ചു.

കാമക്ഷിപ്തപൃഷൽക്കഭിന്നഹൃദയച്ഛിദ്രപ്രണാളീഗള-
ന്മൈത്രീസാരലഘൌ പ്രതിശ്രവഭരം നിർവ്വോഢുമപ്യക്ഷമേ
സുഗ്രീവേ ചിരസംസ്ഥിതാം ശമയിതും രാഗാന്ധതാമീദൃശീം
കിഷ്കിന്ധാം ദ്രുതമാപ കോപകലുഷോ രാമാജ്ഞയാ ലക്ഷ്മണഃ. 495

വ്യാ—(ലക്ഷ്മണഃ) ലക്ഷ്മണൻ (കാമക്ഷിപ്തപൃഷൽക്കഭിന്നഹൃദയച്ഛിദ്രപ്രണാളീഗളന്മൈത്രീസാരലഘൌ) കാമദേവനാൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ശരങ്ങളേക്കൊണ്ടു പിളർക്കപ്പെട്ട ഹൃദയത്തിന്റെ ദ്വാരമാകുന്ന ജലമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ഒഴുകുന്ന പ്രണയസാരംകൊണ്ടു കനം കുറഞ്ഞവനും (പ്രതിശ്രവഭരം) പ്രതിജ്ഞാഭാരത്തെ (നിർവ്വോഢും അപി) നിർവ്വഹിക്കുവാനും (അക്ഷമേ) അശക്തനുമായ (സുഗ്രീവേ) സുഗ്രീവനിൽ (ചിരസംസ്ഥിതാം) വളരെക്കാലമായിട്ട് വർത്തിക്കുന്ന (ഈദൃശീം) ഇപ്രകാരമുള്ള (രാഗാന്ധതാം) സംഭോഗാസക്തികൊണ്ടുള്ളവിവേകശൂന്യതയെ (ശമയിതും) നശിപ്പിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (രാമാജ്ഞയാ) ശ്രീരാമന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു (കോപകലുഷഃ) കോപംകൊണ്ടു ആകുലനായിട്ടു (കിഷ്കിന്ധാം) കിഷ്കിന്ധയെ (ദ്രുമം) വേഗത്തിൽ (ആപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ കാമപ്രയുക്തങ്ങളായ ബാണങ്ങളാൽ പിളർക്കപ്പെട്ട ഹൃദയദ്വാരമാകുന്ന ജലമാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി ഒലിച്ചുപോയ മൈത്രീബലംകൊണ്ടു നിസ്സാരനും അംഗീകൃതമായ കാര്യനിർവ്വഹണത്തിൽ അശക്തനുമായ സുഗ്രീവന്റെ സുഖാനുഭവാധിക്യംകൊണ്ടുണ്ടായ ആലോചനക്കുറവിനെ നശിപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി ശ്രീരാമന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു കോപാതിരേകത്തോടെ വേഗത്തിൽ കിഷ്കിന്ധയിലേക്കുചെന്നു.

പ്രാചീനം വ്യസനം സുരേന്ദ്രതനയാജ്ജാതം വനേ ഭ്രാമ്യതഃ
സുഗ്രീവസ്യ നിരാകൃതം ഖരരിപോർബ്ബാണേന സാലച്ഛിദാ

അത്യന്യച്ചൈസനന്തു പഞ്ചവിശിഖാദാസീദുപേന്ദ്രാത്മജാ-
സൌമിത്രേ തദപി പ്രശാന്തമഭവജ്ജ്യാഘോഷമാത്രേണ തേ. 496

വ്യാ—(സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ!(വനേ) വനത്തിൽ (ഭ്രാമ്യതഃ)സഞ്ചരിക്കുന്ന (സുഗ്രീവസ്യ) സുഗ്രീവന്റെ (സുരേന്ദ്രതനയാൽ) ബാലിയിൽനിന്നു (ജാതം) ഉണ്ടായ (പ്രാചീനം) പുരാതനമായ (വ്യസനം) ആപത്ത് (ദശരിപോഃ) ദശാന്തകന്റെ (സാലഛിദാ) സാലങ്ങളെ ഖണ്ഡിച്ചിട്ടുള്ള (ബാണേന) ശരംകൊണ്ടു (നിരാകൃതം) കളയപ്പെട്ടു (അദ്യ തു) ഇപ്പോളാകട്ടെ (ഉപേന്ദ്രാത്മജാൽ) വിഷ്ണുപുത്രനായ (പഞ്ചവിശിഖാൽ) കാമദേവനിൽനിന്നു (അന്യത്) മറെറാരു (വ്യസനം) ആപത്ത് (ആസീൽ) ഉണ്ടായി (തേ) അങ്ങയുടെ (ജ്യാഘോഷമാത്രേണ) ചെറുഞാണൊലിമാത്രംകൊണ്ടു (തൽ അപി) അതും (പ്രശാന്തം) നഷ്ടമായി (അഭവൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ കോപത്തെ അടക്കുവാൻവേണ്ടി സുഗ്രീവനാൽ നിയുക്തയായ താര ലക്ഷ്മണസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു് അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! ക്ഷമിക്കേണമേ! ക്ഷമിക്കേണമേ! വനത്തിങ്കൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന സുഗ്രീവന്നു് ഇന്ദ്രപുത്രനായ ബാലിയിൽനിന്നു വളരേക്കാലം മുമ്പു സംഭവിച്ച ആപത്തിനെ ദശാന്തകനായ ശ്രീരാമൻ സപ്തസാലഖണ്ഡനസമർത്ഥമായ സായകംകൊണ്ടു ഇല്ലാതാക്കി. പിന്നീടു ഇന്ദ്രാനുജപുത്രനായ കാമദേവന്റെ ഉപദ്രവം സഹിക്കാൻ വയ്യാതായി. ഇപ്പോൾ അങ്ങയുടെ ചെറുഞാണൊലിശബ്ദംകൊണ്ടുതന്നെ അതും ഇല്ലാതായി എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഗ—തതശ്ച സരസതരതാരാസാന്ത്വവചനപ്രശാന്തരോഷേണ സൌമിത്രിണാ സഹ മഹീധരഗ്രഹഗുഹമധ്യാസീനസ്യ പ്രധാനാമാത്യപരിവൃതഃപ്രഭാകരസംഭവഃ പ്രഭോഃ പാദാരവിന്ദയുഗളമഭിവവന്ദേ. 497

വ്യാ—(തതശ്ച) തദനന്തരം (പ്രഭാകരസംഭവഃ) സുഗ്രീവൻ (സരസതരതാരാസാന്ത്വവചനപ്രശാന്തരോഷേണ) ഏറവും സരസങ്ങളായ താരയുടെ സാന്ത്വനവാക്യങ്ങളെകൊണ്ടു നഷ്ടകോപനായ (സൌമിത്രിണാ സഹ) ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ (പ്രധാനാമാത്യപരിവൃതഃ) പ്രധാനമന്ത്രികളാൽ ചുറപ്പെട്ടവനായിട്ടു (മഹീധരഗ്രഹഗുഹം) പർവ്വതഗുഹയാകുന്ന ഭവനത്തെ (അധ്യാസീനസ്യ)അധിഷ്ഠിതിചെയ്യുന്ന (പ്രഭോഃ) സ്വാമിയുടെ (പാദാരവിന്ദയുഗളം) പാദദ്വന്ദ്വത്തെ (അഭിവവന്ദേ) അഭിവാദനം ചെയ്തു.

സാ—സുഗ്രീവൻ താരയുടെ സാന്ത്വനവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ ലക്ഷ്മണനൊരുമിച്ച് പ്രധാനമന്ത്രികളോടുകൂടെ പോയിട്ട് മാല്യവാൻ പർവ്വതത്തിന്റെ ഗുഹാപ്രദേശത്തിൽ അധിവസിക്കുന്ന ശ്രീരാമന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു.

വാനരൈസ്സഹ തം ദൃഷ്ട്വാ സുഗ്രീവഞ്ച പുനഃ പുനഃ
ബാഹുഭ്യാം സമ്പരിഷ്വജ്യ രാമസ്സാദരമബ്രവീൽ. 498

വ്യാ—(രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (തം സുഗ്രീവം) ആ സുഗ്രീവനെ (വാനരൈഃ സഹ) വാനരന്മാരോടുകൂടെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (പുനഃ പുനഃ) പിന്നേയും പിന്നേയും (ബാഹുഭ്യാം) കൈകളെക്കൊണ്ടു (സമ്പരിഷ്വജ്യ) നല്ലവണ്ണം ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട് (സാദരം) ആദരത്തോടുകൂടെ (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ശ്രീരാമൻ അനേകം വാനരന്മാരോടുകൂടെ ആഗതനായ സുഗ്രീവനെ കണ്ടിട്ട് കൈകളെക്കൊണ്ടു പിന്നേയും പിന്നേയും ഗാഢമായാലിംഗനം ചെയ്തു ആദരപുരസ്സരം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

നാഹമസ്മിൻ പ്രഷ്ടഃ കായ്യേ വാനരേശ ന ലക്ഷ്മണഃ
തവമസ്യ ഹേതുഃ കായ്യസ്യ തവം ഗതിഃ പരമാ മമ. 499

വ്യാ—(ഹേ വാനരേശ) അല്ലയോ വാനരാധിപ (അഹം) ഞാൻ (അസ്മിൻ കായ്യേ) ഈ കായ്യത്തിൽ (ന പ്രഷ്ടഃ) ശക്തനല്ല (ലക്ഷ്മണഃ ന) ലക്ഷ്മണനുമല്ല (തവം) അങ്ങ് (അസ്യ കായ്യസ്യ) ഈ കായ്യത്തിന്റെ (ഹേതുഃ) കാരണഭൂതനാകുന്നു. (തവം) അങ്ങ് (മമ) എനിക്ക (പരമാ) ശ്രേഷ്ഠമായ (ഗതിഃ) അവലംബമാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ വാനരരാജ! ഈ കായ്യത്തിൽ ഞാനും ലക്ഷ്മണനും തദ്ഥയല്ല. ഈ കായ്യത്തിന്റെ കാരണഭൂതൻ അങ്ങു തന്നെയാകുന്നു. എനിക്ക ശ്രേഷ്ഠമായ അവലംബവും അങ്ങു തന്നെയാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനോടു പറഞ്ഞു.

ദേവാജ്ഞാപയ കിം കരോമി കിമഹം ലങ്കാമിഹൈവാനയേ
ജംബൂദ്വീപമിതോ നയേ കിമഥവാ വാരാന്നിധിം ശോഷയേ
ലീലോൽപാടിതവിന്ധ്യമന്ദരഹിമസ്വർണ്ണത്രിനേത്രാചല-
ക്ഷേപക്ഷോഭവിഭജ്യമാനസലിലം ബദ്ധ്നാമി വാ സാഗരം. 500

വ്യാ—(ഹേ ദേവ) അല്ലയോ ദേവൻ(തവം) അങ്ങ് (ആജ്ഞാപയ) കല്പിച്ചാലും (അഹം) ഞാൻ (കിം) എന്തിനാണ് (കരോമി) ചെയ്യേണ്ടു (അഹം) ഞാൻ (ലങ്കാം) ലങ്കയേ (ഇഹ) ഇവിടെ (ആനയേ) കൊണ്ടുവ

രികയോ (ഇതഃ) ഇവിടെയിന്നു (ജാംബൂദ്വീപം) ജംബുദ്വീപിനെ (ന യേ) കൊണ്ടുപോകയോ (അഥവാ) അല്ലെങ്കിൽ (വാരാന്നിധിം) സമുദ്ര ത്തെ (ശോഷയേ) വറ്റിക്കുകയോ(സാഗരം)സമുദ്രത്തെ(ലീലോൽപാടിത വിന്ധ്യമന്ദരഹിമസപ്തശൃംഗനേത്രാചലക്ഷേപക്ഷോഭവിഭജ്യമാനസലിലം) നേരംപോക്കായിട്ട് പുഴക്കികൊണ്ടുവരപ്പെട്ട വിന്ധ്യം, മന്ദരം, ഹിമവാൻ, മഹാമേരു, കൈലാസം എന്നീ പർവ്വതങ്ങളുടെ പ്രക്ഷേപം ഹേതുവായിട്ടു ഇളക്കുത്താടും ഭേദിക്കപ്പെടുന്ന ജലങ്ങളോടും കൂടംവണ്ണം (ബദ്ധാമി വാ) ബന്ധിക്കുകയോ വേണ്ടു.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ! അടിയൻ എന്തുചെയ്യേണമെന്നു അവിടുന്നു കല്പിച്ചാലും. അടിയൻ ലങ്കയേ ഇവിടേക്കു കൊണ്ടുവരിക യോ, ഈ ജംബുദ്വീപിനെ ലങ്കയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകയോ, അല്ലെങ്കിൽ സമുദ്രത്തെ വറ്റിക്കുകയോ, വിന്ധ്യം,മന്ദരം, ഹിമവാൻ, മഹാമേരു, കൈ ലാസം, എന്നീ പർവ്വതങ്ങളെ നിഷ്പ്രയാസം കുത്തിപ്പുഴക്കികൊണ്ടുവന്നു സമുദ്രത്തിലിട്ടു സേതുബന്ധനം ചെയ്കയോ വേണ്ടത്? എന്തുവേണമെ ങ്കിലും ചെയ്യുവാൻ അടിയൻ സന്നദ്ധനാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം സു ഗ്രീവൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ജ്ഞായതാം സൌമ്യ വൈദേഹീ യദി ജീവതി വാ ന വാ
സ ച ദേശോ മഹാപ്രാജ്ഞ യസ്മിൻ വസതി രാവണഃ. 501

വ്യാ—(ഹേസൌമ്യ മഹാപ്രാജ്ഞ) അല്ലയോ സൌമ്യനായി ബു ദ്ധിമാനായുള്ളോവേ! (തവയാ) അങ്ങയാൽ (വൈദേഹീ) സീത (ജീവ തി വാ) ജീവിക്കുന്നുവോ (ന വാ) ഇല്ലയോ (യസ്മിൻ) യാതൊരു പ്രദേ ശത്തിങ്കൽ (രാവണഃ) രാവണൻ (വസതി) താമസിക്കുന്നു (സഃ ദേശഃ ച) ആ ദേശവും (ജ്ഞായതാം) അറിയപ്പെട്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ ബുദ്ധിമാനായുള്ള സുഗ്രീവ! അങ്ങു പരിഭ്രമി ക്കാതിരിക്കുക. സീത ജീവനോടുകൂടെ ഇരിക്കുന്നുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നും രാവണൻ ഏതൊരു പ്രദേശത്തിൽ താമസിക്കുന്നുവെന്നും മുമ്പെ അറിയു ക. മറ്റുള്ള കാര്യങ്ങൾ പിന്നീട് ആലോചിക്കാം. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീ രാമൻ സുഗ്രീവനോടു പറഞ്ഞു.

കക്ഷേ കാലിശപാണൌമൈഥിലീം താം വിചേതും
വിനതമഥ ദിശായാം മാരുതിം പ്രേതഭർത്തുഃ
വരുണദിശി സുഷേണം യക്ഷരാജാങ്കിതായാം
ഹരിതി ശതബലിഞ്ച പ്രാഹിണോദ്വാനരേന്ദ്രഃ. 502

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (വാനരേന്ദ്രഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠൻ (കപിശാർദ്ദൂലഃ) ഇന്ദ്രന്റെ (കകുഭി) ദിക്കിങ്കൽ (താം മൈഥിലീം) ആ സീതയെ (വിചേതും) അന്വേഷിപ്പാൻ (വിനതം) വിനതനേയും (പ്രേതരാജ്ഞഃ) അന്തകന്റെ (ദിശായാം) ദിക്കിങ്കൽ (മാരുതിം) ഹനുമാനേയും (വരുണദിശി) വരുണന്റെ ദിക്കിങ്കൽ (സുഷേണം) സുഷേണനേയും (യക്ഷരാജാങ്കിതായാം) വൈശ്രവണനെക്കൊണ്ടു അടയാളപ്പെട്ട (ഹരിതി) ദിക്കിങ്കൽ (ശതബലിം ച) ശതബലിയേയും (പ്രാഹിണോൽ) പറഞ്ഞയച്ചു.

സാ—അനന്തരം സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമന്റെ കല്പനയെ അനുസരിച്ച് സീതയേ അന്വേഷിപ്പാനായി കിഴക്കേദിക്കിലേക്ക് വിനതനേയും തെക്കേ ദിക്കിലേക്ക് ഹനുമാനേയും പടിഞ്ഞാറേ ദിക്കിലേക്കു സുഷേണനേയും വടക്കേ ദിക്കിലേക്ക് ശതബലിയേയും നിയോഗിച്ചു.

ശീഘ്രം യാത വലീമുഖാഃ രഘുപതേർദ്ദാരാനുദാരാൻ ജവാ—
ദന്വിഷ്യാദ്രിദരീനദീതടപുരഗ്രാമാടവീവീഥിഷു
ദ്രുംഗാഗച്ഛത യേ പുനഃ കപിഭടാ മാസാത്യയായായിനഃ
ശൂലാരോഹണമേഷു നിഷ്കൃതിരിയഞ്ചാജ്ഞാ മമ സ്വാമിനഃ. 503

വ്യാ—(വലീമുഖാഃ) അല്ലയോ വാനരന്മാരേ! (യൂയം) നിങ്ങൾ (ശീഘ്രം) വേഗത്തിൽ (യാത) പോയാലും (ജവാൽ) വേഗേന (രഘുപതേഃ) ശ്രീരാമന്റെ (ഉദാരാൻ) ഉൽകൃഷ്ടയായ (ദാരാൻ) ഭാര്യയേ (അദ്രിദരീനദീതടപുരഗ്രാമാടവീവീഥിഷു) പർവ്വതങ്ങൾ, ഗുഹകൾ, നദീതീരങ്ങൾ, രാജധാനികൾ, ഗ്രാമങ്ങൾ, വനപ്രദേശങ്ങൾ, മാർഗ്ഗങ്ങൾ എന്നീ പ്രദേശങ്ങളിൽ (അന്വിഷ്യ) അന്വേഷിച്ചിട്ട് (ദ്രുതം) വേഗത്തിൽ (ആഗച്ഛത) വന്നാലും (യേ കപിഭടാഃ പുനഃ) യാവചില വാനരഭടന്മാരാകട്ടെ (മാസാത്യയായായിനഃ) മാസം അതിക്രമിച്ചു വരുന്നവരോ (ഏഷു) അവരിൽ (ശൂലാരോഹണം) ശൂലത്തിന്മേൽ കയറ്റൽ (നിഷ്കൃതിഃ) ശിക്ഷയാകുന്നു (ഇയം) ഇത് (മമ) എന്റെ (സ്വാമിനഃ) സ്വാമിയുടെ (ആജ്ഞാ) കല്പനയാകുന്നു.

സാ—സുഗ്രീവൻ നാലു ദിക്കിലേക്കും സീതാന്വേഷണത്തിനു പോകുവാൻ വാനരന്മാരെ ഏല്പിച്ചതിനുശേഷം അവരോട് അല്ലയോ വാനരന്മാരേ! നിങ്ങൾ വേഗത്തിൽ പോകണം. വേഗത്തിൽ രഘുനായകന്റെ ഭാര്യയായ സീതയേ പർവ്വതങ്ങൾ, ഗുഹകൾ, നദീതീരങ്ങൾ, രാജധാനികൾ, ഗ്രാമങ്ങൾ, വനപ്രദേശങ്ങൾ, വഴികൾ എന്നീ

പ്രദേശങ്ങളിൽ അന്വേഷിച്ചു ഒരു മാസം അവസാനിക്കുന്നതിന്നു മുമ്പു ഇവിടെ മടങ്ങി വരണം. മാസം കഴിഞ്ഞു വരുന്നവക്കു ശൂലാരോഹണം ശിക്ഷയാകുന്നു. ഇതു നമ്മുടെ സ്വാമിയുടെ കല്പനയാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ആജ്ഞാം രാജ്ഞഃ കപീനാമഥ ഹരിഷു സമാദായ നമ്രേണ മൂർദ്ധ്നാ
സ്വാം സ്വാം കാഷ്ഠാം പ്രതിഷ്ഠാസുഷു നിജപദയോരാനതേഷ്വാദരേണ
അക്ഷ്ണഃ കോണേന താവൽ പ്രണയരസസമുജ്ജൃംഭിബാഷ്പാംബുപൂരേ-
ണാഹ്രയാരാദുദാരം രഹസി രഘുപതിഃ സഞ്ജഗാദാഞ്ജനേയം. 504

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ഹരിഷു) വാനരന്മാർ (കപീനാം) കപികളുടെ (രാജ്ഞഃ) രാജാവിന്റെ (ആജ്ഞാം) കല്പനയെ (നമ്രേണ) നമിച്ചു (മൂർദ്ധ്നാ) ശിരസ്സുകൊണ്ടു (സമാദായ) സ്വീകരിച്ചിട്ടു (നിജപദയോഃ) തന്റെ പാദങ്ങളിൽ (ആദരേണ) ആദരത്തോടുകൂടെ (ആനതേഷു) നമസ്കരിച്ചവരായിട്ടു (സ്വാം സ്വാം) അവരവരെസംബന്ധിച്ച (കാഷ്ഠാം) ദിക്കിനെക്കുറിച്ചു (പ്രതിഷ്ഠാസുഷു) പുറപ്പെട്ടുവാനിച്ഛിക്കുമ്പോൾ (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (പ്രണയരസസമുജ്ജൃംഭിബാഷ്പാംബുപൂരേണ) പ്രേമരസംകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച കണ്ണുനീരുകളോടുകൂടിയ (അക്ഷ്ണഃ) കണ്ണിന്റെ (കോണേന) കടകൊണ്ടു (ആഞ്ജനേയം) ഹനുമാനെ (ഭൃശാൽ) സമീപത്തിൽ (ആഹ്രയ) വിളിച്ചിട്ടു (രഹസി) വിജനപ്രദേശത്തിൽ വെച്ചു (ഉദാരം) ഉൽകൃഷ്ടമാകുംവണ്ണം (സംജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിന്നുശേഷം വാനരന്മാർ സുഗ്രീവന്റെ കല്പനയെ വിനയപൂർവ്വം ശിരസ്സുതാഴ്ത്തി സ്വീകരിച്ചു് ഭഗവൽപാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു് അവരവക്കു നിയമിച്ച ദിക്കുകളിലേക്കു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ശ്രീരാമൻ സ്നേഹാശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞ കടക്കണ്ണുകൊണ്ടു ഹനുമാനെ അരികേ വിളിച്ചുവരുത്തി ഔദാര്യപൂർവ്വം സ്വകാര്യമായി ഇങ്ങിനെ അരുളിച്ചെയ്തു.

ഇദം മേ ജീവിതം മൂർത്തമിവ രത്നാംഗുലീയകം
ജ്ഞഷിവിശ്രാണിതം തസ്യൈ പ്രത്യയായ പ്രദീയതാം. 505

വ്യാ—(മേ) എന്റെ (മൂർത്തം) സശരീരമായ (ജീവിതം ഇവ) ജീവനമെന്നതോന്നുമാറിരിക്കുന്നതും (ജ്ഞഷിവിശ്രാണിതം) മുനികളാൽ ദത്തവും ആയ (ഇദം) ഈ (രത്നാംഗുലീയകം) രത്നമോതിരം (പ്ര

ത്യയായ) വിശ്വാസത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (തസ്യൈ) അവൾക്ക് (പ്രദീയതാം) കൊടുക്കപ്പെട്ടാലും.

സാ—ഹേ ഹനുമൻ നീ എന്റെ ജീവിതം സത്രുപത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുകയോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണമിരിക്കുന്നതും ഖരവധമുതിതന്മാരായിരിക്കുന്ന മുനിജനങ്ങൾ തന്നിട്ടുള്ളതുമായ ഈ രത്നമോതിരത്തെ സീതയുടെ വിശ്വാസത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു അവൾക്കു കൊടുക്കണം.

ഇദം ച വദ സുവ്യക്തം ശപാമി പദയോഃ പിതുഃ
സദ്വീപാൻ സാഗരാംസ്തീത്ത്വാപ്യാനേഷ്യേ ഭവതീമിതി. 506

വ്യാ—(ഇദം) ഇതിനെ (സുവ്യക്തം) സ്പഷ്ടമാകുംവണ്ണം (വദ ച) പറയുകയും ചെയ്യാലും (അഹം) ഞാൻ (പിതുഃ) അച്ഛന്റെ (പദയോഃ) പാദങ്ങളിൽ (ശപാമി) സത്യം ചെയ്യുന്നു. (അഹം) ഞാൻ (സദ്വീപാൻ) ദ്വീപുകളോടുകൂടിയ (സാഗരാൻ) സമുദ്രങ്ങളെ (തീത്ത്വാ അപി) കടന്നിട്ടും (ഭവതീം) ഭവതിയെ (ആനേഷ്യേ) കൊണ്ടുവരുന്നുണ്ടു. (ഇതി) ഇപ്രകാരം.

സാ—ഞാൻ ദ്വീപുകളോടുകൂടിയ സമുദ്രങ്ങളേ തരണം ചെയ്തിട്ടുകൂടി ഭവതിയെ കൊണ്ടുവരുന്നുണ്ടു്. അച്ഛന്റെ പാദങ്ങളാണ് സത്യം. ഇപ്രകാരം സ്പഷ്ടമാകുംവണ്ണം ഞാൻ പറഞ്ഞതായിട്ടു അവളോടു പറയുകയും ചെയ്യണം. ഇപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ ഹനുമാനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—തതസ്തു കതിപയേഷു ദിനേഷു കേഷുചിൽ ഗതേഷു മാസാതിപാതം നസഹതേ നിയതമുദ്യോഗസുഗ്രീവ ഇതി സത്വരമിതരദിഗന്തരപ്രേഷിതേഷു പ്രതിനിവൃത്തേഷു പ്ലവംഗമബലേഷു പിതൃപതിഹരിതി പ്രേഷിതഃ തയ സരന്നിവിചക്ഷണഃ പൃഥുലഭുജവീര്യ്യ സമ്പദോ ജാംബവദംഗദനീലഹനുമദാദയോഽപ്യനുപലക്ഷ്യൈവ ജാനകീമവസന്നചേതസോ വിഷമവിലോഭരഭ്രമണവ്യതീതസമയഃ ചണ്ഡകിരണസുതാദ്വിജമാനാ ജീവനേ നിരാശാ ബഭൂവുഃ. 507

വ്യാ—(തതസ്തു) തദനന്തരം (കേഷുചിൽ) ചില (ദിനേഷു) ദിവസങ്ങൾ (ഗതേഷു) കഴിഞ്ഞ സമയത്തിങ്കൽ (ഇതരദിഗന്തരപ്രേഷിതേഷു) മറ്റുള്ള ദിക്കുകളിലേക്കയക്കപ്പെട്ട (പ്ലവംഗമബലേഷു) വാനരസൈന്യങ്ങൾ (ഉദഗ്രദണ്ഡഃ) കഠിനശിക്ഷചെയ്യുന്നവനായ (സുഗ്രീവഃ) സുഗ്രീവൻ (മാസാതിപാതം) മാസാതിക്രമണത്തെ (നിയതം) തീർച്ചയായിട്ടും (ന സഹതേ ഇതി) സഹിക്കുന്നതല്ലെന്നു വിചാരിച്ച് (സത്വരം) വേ

ഗത്തിൽ (പ്രതിനിവൃത്തേഷു) മടങ്ങിയപ്പോൾ (പിതൃപതിഹരിതി) തെക്കെദിക്കിൽ (പ്രേഷിതാഃ) പറഞ്ഞയക്കപ്പെട്ട (നയസരണിവിചക്ഷണാഃ) നീതിമാൎഗ്ഗത്തിൽ സമൎത്ഥന്മാരും (പൃഥുലഭുജവീൎയ്യസമ്പദഃ) മഹത്തായ ബാഹുബലസമൃദ്ധിയോടുകൂടിയവരുമായ (ജാംബവദംഗദനീലഹനുമദാദയഃ അപി) ജാംബവാൻ, അംഗദൻ, നീലൻ, ഹനൂമാൻ മുതലായവരും (ജാനകീം) സീതയെ (അനുപലഭ്യ ഏവ) കിട്ടാതെ തന്നെ (അവസന്നചേതസഃ) ക്ഷീണചിത്തന്മാരായി (വിഷമബിലോദരഭ്രമണവ്യതീതസമയാഃ) ദുൎഗ്ഗമമായ ബിലത്തിന്റെ അന്തൎഭാഗത്തിങ്കലുള്ള സഞ്ചരണം ഹേതുവായിട്ടു അതിക്രാന്തസമയന്മാരായി (ചണ്ഡകിരണസുതാൽ) സുഗ്രീവങ്കൽനിന്നു (ഉദ്വിജമാനാഃ) ഭയചകിതന്മാരായി (ജീവനേ) പ്രാണനിൽ (നിരാശാഃ) കൊതിയില്ലാത്തവരായിട്ടു (ബഭൂവുഃ) ഭവിച്ചു.

സാ—സുഗ്രീവന്റെ കല്പനപ്രകാരം വാനരന്മാർ സീതാന്വേഷണത്തിന്നായി നാലു ദിക്കിലേക്കും പോയതിന്നുശേഷം കുറെ ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കഠിനശിക്ഷയേ ചെയ്യുന്ന സുഗ്രീവൻ മാസം കഴിഞ്ഞു ചെന്നാൽ സഹിക്കുകയില്ല എന്നു കരുതി മാസം തികയുന്നതിന്നു മുമ്പെ തന്നെ തെക്കോട്ടുപോയവരൊഴിച്ച് മറ്റെല്ലാ വാനരന്മാരും മടങ്ങിവന്നു. തെക്കേദിക്കിൽ പോയവരും നീതിമാൎഗ്ഗത്തിൽ സമൎത്ഥന്മാരുമായ ഏററവും ബാഹുവീൎയ്യമുള്ള ജാംബവദംഗദാദി വാനരന്മാർ നാനാനഗരഗിരിഗ്രാമജനപദാദിദേശങ്ങളിൽ സീതയെ അന്വേഷിച്ചു ഒരു ദിക്കിലും കണ്ടെത്താതെ ക്ഷീണചിത്തന്മാരായി കണ്വശാപോപഹതയായ മരുഭൂമിയെപ്രാപിച്ചു ചുററിത്തിരിയുമ്പോൾ പുരന്ദരനിയോഗത്താൽ പക്ഷിവേഷധാരികളായ അശ്വിനീദേവകളാൽ കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെട്ട സ്വയംപ്രഭയുടെ ഗുഹയെ പ്രാപിച്ചു ഭക്ഷിച്ചുറങ്ങി പുറത്തുവന്നപ്പോൾ സമയമതിക്രമിക്കുകയാൽ സുഗ്രീവന്റെ ശിക്ഷയിൽനിന്നു ഭീതന്മാരായിട്ടു ജീവിച്ചിരിപ്പാൻ ആഗ്രഹമില്ലാത്തവരായിത്തീൎന്നു.

ഗ—തേഷാം ചാചലതടഭുവി പ്രായോപവിഷ്ടാനാം നഷ്ടചേതസാം പരിദേവനാവസരപ്രസ്തുയമാനേ രാമചരിതേ സമാകൎണ്ണിതസഹോദരവിപത്തിഃ പ്രത്യാസീദദുഷ്ണഭാനുകിരണദഗ്ധപക്ഷഃ പക്ഷീന്ദ്രസ്സമ്പാതിഃ കന്ദരോദരാന്നിഷ്ക്രമ്യാപൃച്ഛൽ. 508

വ്യാ—(അചലതടഭുവി) പൎവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരയിൽ (പ്രായോപവിഷ്ടാനാം) മരിപ്പാൻ കിടക്കുന്നവരും (നഷ്ടചേതസാം) നഷ്ടബുദ്ധ'

കളുമായ (തേഷാം ച) അവരുടെയാകട്ടെ (പരിദേവനാവസരപ്രസ്കൂയമാനേ) വിലാപസമയത്തിൽ പ്രസ്താവിക്കപ്പെടുന്ന (രാമചരിതേ) രാമവൃത്താന്തത്തിൽ (സമാകർണ്ണിതസഹോദരവിപത്തിഃ) കേൾക്കപ്പെട്ട സഹോദരമരണത്തോടുകൂടിയവനും (പ്രത്യാസീദദുഷ്ണഭാനുകിരണദഗ്ധപക്ഷഃ) സമീപപ്രാപ്തനായ ആദിത്യന്റെ രശ്മികളാൽ ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട ചിറകുകളോടുകൂടിയവനും (പക്ഷീന്ദ്രഃ) പക്ഷിശ്രേഷ്ഠനുമായ (സമ്പാതിഃ) സമ്പാതി (കന്ദരോദരാൽ) ഗുഹാന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു (നിഷ്ക്രമ്യ) പുറത്തുവന്നിട്ടു (അപൃച്ഛൽ) ചോദിച്ചു.

സാ—മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്ചരപ്രദേശത്തിൽ അനശനം ദീക്ഷിച്ചു മരിപ്പാനുത്സാഹിച്ചവരും ബുദ്ധിക്ഷയമുള്ളവരുമായ വാനരന്മാർ ദുഃഖിച്ചു രാമകഥയെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ സൂർയ്യകിരണങ്ങൾ തട്ടി ചിറകു കരിഞ്ഞുപോയവനും പക്ഷിശ്രേഷ്ഠനുമായ സമ്പാതി ജടായുവിന്റെ മരണവൃത്താന്തത്തെ കേട്ടു ഗുഹാന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നു അവരോടു ചോദിച്ചു.

കേ യൂയമക്ഷയബലേപ്യഭിധായ പാപം
വത്സേ ജടായുഷി മമ ശ്രവസീ ദഹന്തഃ
കസ്മാൽ പുരാ കിരണദാഹിതപക്ഷയുഗ്മം
തിഗ്മാംശുമുഷ്ണവചസാ ശിശിരീകുരുദ്ധ്വേ. 509

വ്യാ—(അക്ഷയബലേ) നാശമില്ലാത്ത പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനും (വത്സേ) വത്സനുമായ (ജടായുഷി) ജടായുസ്സിങ്കൽ (പാപം) പാപത്തെ (അഭിധായ) പറഞ്ഞിട്ടു (മമ) എന്റെ (ശ്രവസീ) കർണ്ണങ്ങളെ (ദഹന്തഃ) ദഹിപ്പിക്കുന്നവരായ (യൂയം) നിങ്ങൾ (കേ) ഏവചിലരാകുന്നു. (പുരാ) പണ്ട് (കിരണദാഹിതപക്ഷയുഗ്മം) കിരണങ്ങളാൽ ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട പക്ഷദ്വന്ദ്വത്തോടുകൂടിയ (തിഗ്മാംശും) സൂർയ്യനെ (ഉഷ്ണവചസാ) തീക്ഷ്ണവാക്യംകൊണ്ടു (കസ്മാൽ) എന്തു ഹേതുവായിട്ടു (ശിശിരീകുരുദ്ധ്വേ) നിങ്ങൾ തണുപ്പിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ വാനരന്മാരേ! ആരാലും തടുക്കാൻ അസാദ്ധ്യമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനും വത്സനുമായ ജടായുവിന്റെ മരണവൃത്താന്തത്തെ പറഞ്ഞു എന്റെ ചെവികളെ ദഹിപ്പിക്കുന്ന നിങ്ങൾ ആരാകുന്നു. പണ്ടു ഞാൻ മേല്പട്ടു പറന്നു സൂർയ്യമണ്ഡലത്തിന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു എന്റെ ചിറകുകളെ ദഹിപ്പിച്ചു ആദിത്യന്റെ ചൂടിനെക്കൂടി സാരമില്ലാതാക്കുന്ന കഠിനവാക്കുകളെ പറയു

ന്ന നിങ്ങളുടെ പരാക്രമത്തെ പറഞ്ഞാലും. എന്നിപ്രകാരം സമ്പാതി വാനരന്മാരോട് പറഞ്ഞു.

ഗ—തതഃ ശ്രുതവൃത്താന്തായ ച തസ്മൈ രാമചരിതസമാകർണ്ണനപ്രരോഹണീയപക്ഷായ പരാപരജ്ഞഃ പുരാതനഭല്ലുകചക്രവത്തീ ജാംബവാൻ മിഥഃ കഥാശേഷമകഥയൽ. 510

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (പുരാതനഭല്ലുകചക്രവത്തീ) ഏറ്റവും വൃദ്ധവാനരചക്രവത്തിയും (പരാപരജ്ഞഃ) ത്രികാലജ്ഞനും ആയ (ജാംബവാൻ) ജാംബവാൻ (ശ്രുതവൃത്താന്തായ) കേൾക്കപ്പെട്ട വൃത്തമാനങ്ങളോടുകൂടിയവനും (രാമചരിതശ്രവണപ്രരോഹണീയപക്ഷായ) രാമകഥാശ്രവണം ഹേതുവായിട്ടു ജനിക്കേണ്ട ചിറകുകളോടുകൂടിയവനുമായ (തസ്മൈ ച) അവനായിക്കൊണ്ടും (മിഥഃ) രഹസ്സിങ്കൽ (കഥാശേഷം) ശേഷമുള്ള കഥയെ (അകഥയൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം വൃദ്ധവാനരചക്രവത്തിയും ഭൂതഭവിഷ്യദ്വർത്തമാനകാലങ്ങളിലുള്ള വൃത്താന്തങ്ങളെ അറിയുന്നവനുമായ ജാംബവാൻ രാമകഥാശ്രവണംകൊണ്ടുണ്ടാകേണ്ട ചിറകുകളോടുകൂടിയ സമ്പാതിയുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം തങ്ങൾ സമുദ്രതീരത്തിലെത്തിയതുവരെയുള്ള കഥകളെ എല്ലാ വാനരന്മാരും കേൾക്കത്തക്കവണ്ണവും സമ്പാതിക്കു ചിറകുണ്ടാകുവാൻ വേണ്ടി പിന്നീടുള്ള കഥകളെ ഗൂഢമായും ഉപദേശിച്ചു.

ഗ—തതഃ ക്ഷണവിവൃദ്ധവിസ്മൃതപക്ഷവിക്ഷേപപവനവിധൂയമാനഗിരികാനനസ്സുസ്ഥീയ യാമിനീചരപുരോപവനവാസിനീമേനാമവലോക്യ ജാനകീമചിരാദേവ സമാഗതഃ പ്രതീക്ഷമാണേഭ്യഃ പ്ലവഗവീരേഭ്യോ യാഥാതഥ്യേന നിവേദയാമാസ. 511

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (ക്ഷണവിവൃദ്ധവിസ്മൃതപക്ഷവിക്ഷേപപവനവിധൂയമാനഗിരികാനനഃ) ക്ഷണത്തിൽ വർദ്ധിച്ചവയും വിശാലങ്ങളുമായ ചിറകുകളുടെ ഇളക്കൽകൊണ്ടുണ്ടായ വായുവിനാൽ ചലിപ്പിക്കപ്പെട്ട പർവ്വതങ്ങളോടും വനപ്രദേശങ്ങളോടുംകൂടെ (സുസ്ഥീയ) മേല്പോട്ടു പറന്നിട്ട (യാമിനീചരപുരോപവനവാസിനീം) ലങ്കയിലുള്ള ഉദ്യാനത്തിൽ വസിക്കുന്ന (ഏനാം) ഈ (ജാനകീം) സീതയെ (അവലോക്യ) കണ്ടിട്ട (അചിരാൽ ഏവ) വേഗത്തിൽതന്നെ (സമാഗതഃ) മടങ്ങിവന്നിട്ട (പ്രതീക്ഷമാണേഭ്യഃ) കാത്തുനില്ക്കുന്ന (പ്ലവഗവീരേഭ്യഃ) വാന

രവീരന്മാർക്കായിക്കൊണ്ടു (യാഥാതഥ്യേന) പരമാർത്ഥത്വേന (നിവേദയാമാസ) അറിയിച്ചു.

സാ—അനന്തരം സമ്പാതി രാമായണശ്രവണം നിമിത്തം സഞ്ജാതങ്ങളായ ചിറകുകളെ ഇളക്കുമ്പോഴുണ്ടായ കാററുകളെക്കൊണ്ടു പർവ്വതങ്ങളേയും വനപ്രദേശങ്ങളേയും ഇളക്കിക്കൊണ്ടു വളരെ ഉയരത്തിൽ പറന്നു ലങ്കാരാജധാനിയിൽ അശോകവനികയിലിരിക്കുന്ന സീതയെ കണ്ടു വേഗത്തിൽ മടങ്ങിവന്നു തന്റെ വരവിനെ കാത്തുനില്ക്കുന്ന വാനരന്മാരോടു സീത ലങ്കയിലുണ്ടെന്നുള്ള പരമാർത്ഥത്തെ അറിയിച്ചു.

ഗ—തദനു വാനരസേനാമേനാമവാര്യമാണകാതര്യാമിത്ഥമവദദംഗദഃ. 512

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (അംഗദഃ) അംഗദൻ (അവാര്യമാണകാതര്യാം) തടുക്കപ്പെടുവാൻ വഹിയാത്ത ഭയപരിഭ്രമങ്ങളോടുകൂടിയ (ഏനാം വാനരസേനാം) ഈ വാനരസൈന്യത്തോടു (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (അവദൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—സമ്പാതിയുടെ മുഖത്തിങ്കൽനിന്നു സീതാവൃത്താന്തത്തെ കേട്ടതിന്നുശേഷം ഭയവിവശരായിത്തീർന്ന വാനരന്മാരോടു അംഗദൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

കിമിതി ഭജഥ മൌനം വാനരാ മാനഹീനാ-
സ്സഗരരചിതകുണ്ഡൊല്ലംഘനേ കുണ്ഠിതാശാഃ
അകലശഭവലേഹ്യം ദുശ്ശമം ബാഡവാദ്യൈ-
രനവധിമയശോബ്ധിം കിം തരീതുംസമർത്ഥാഃ. 513

വ്യാ—(ഹേ മാനഹീനാഃ വാനരാഃ) അല്ലയോ അഭിമാനശൂന്യന്മാരായുള്ള വാനരന്മാരേ (യൂയം) നിങ്ങൾ (സഗരരചിതകുണ്ഡൊല്ലംഘനേ) സഗരന്മാരാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട കുണ്ഡത്തിന്റെ ലംഘനത്തിൽ (കിമിതി) എന്തു ഹേതുവായിട്ടു (കുണ്ഠിതാശാഃ) ഭഗ്നാശന്മാരായിട്ടു (മൌനം) മൌനത്തെ (ഭജഥ) അവലംബിക്കുന്നു. (അകലശഭവലേഹ്യം) അഗസ്ത്യനാൽ ലേഹനംചെയ്യപ്പെടുവാൻ അശക്യവും (ബാഡവാദ്യൈഃ) ബഡവാഗ്നിപ്രഭൃതികളാൽ (ദുശ്ശമം) ശമിപ്പിക്കപ്പെടുവാൻ കഴിയാത്തതും (അനവധിം) അവസാനമില്ലാത്തതുമായ (അയശോബ്ധിം) ദുര്യശസ്സാകുന്ന സമുദ്രത്തെ (തരീതും) കടപ്പാൻ (സമർത്ഥാഃ കിം) ശക്തന്മാരാകുമോ?

സാ—അല്ലയോ വാനരന്മാരേ! പ്രാണനെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടുകൂടി അഭിമാനം രക്ഷിക്കേണ്ടതാണെന്നു നിങ്ങൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലേ? അങ്ങിനെ

ഇരിക്കേ നിങ്ങൾ അഭിമാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു സഗരനിർമ്മിതമായ ഈ കുഴിയെ കടക്കുവാൻ എന്തുകൊണ്ടു നിരുത്സാഹന്മാരായിട്ടു മൌനത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ സമുദ്രത്തെ അതിക്രമിക്കുവാൻ നിങ്ങൾ അശക്തന്മാരാകുന്നുവെങ്കിൽ അഗസ്ത്യനെ ആചമനം ചെയ്യാൻ കഴിയാത്തതും ബഡവാഗ്നിപ്രഭൃതികൾക്കു ശമിപ്പിക്കുവാനരുതാത്തതും അവസാനമില്ലാത്തതുമായ ഈ ദുഷ്പ്രസ്സാകുന്ന സമുദ്രത്തെ കടപ്പാൻ ശക്തന്മാരാകുമോ? ഈ സമുദ്രം കടന്നു ദേവിയെ കാണാതെ മടങ്ങിപ്പോയാൽ വലുതായ ദുഷ്പ്രസ്സു അനുഭവിക്കേണ്ടിവരും. അതുകൊണ്ടു നിങ്ങൾ സമുദ്രലംഘനത്തിങ്കൽ ഉദ്യുക്തന്മാരായി ഭവിച്ചാലും. അവരവരുടെ ശക്തിയെ പറഞ്ഞാലും. എന്നിപ്രകാരം അംഗദൻ വാനരന്മാരോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—തതഃ പാരാവാരപരീണതായാമാത്മനഃ ശക്തേരിയത്താം
പ്രത്യേകം കഥയത്സു യൂഥനാഥേഷു നിർദ്ദിശ്യാഞ്ജനേയം പ്രഭഞ്ജന
സഞ്ജാതം ജാംബവാനിത്ഥമഭിഹിതവാൻ. 514

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (പാരാവാരപരീണതായാം) സമുദ്രലംഘനത്തിൽ (ആത്മനഃ) തന്റെ (ശക്തേഃ) ശക്തിയുടെ (ഇയത്താം) ഇത്രമാത്രമുണ്ടെന്നുള്ളതിനെ (യൂഥനാഥേഷു) വാനരയൂഥപ്രധാനികൾ (പ്രത്യേകം) വേർതിരിച്ചു (കഥയൽസു) പറയുമ്പോൾ (ജാംബവാൻ) ജാംബവാൻ (പ്രഭഞ്ജനസഞ്ജാതം) വായുപുത്രനായ (ആഞ്ജനേയം) ഹനുമാനെ(നിർദ്ദിശ്യ)നിർദ്ദേശിച്ചു(ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (അഭിഹിതവാൻ)പറഞ്ഞു.

സാ—വാനരന്മാർ അംഗദന്റെ വാക്കു തേട്ടതിന്നുശേഷം അവരവർക്കു സമുദ്രാതിക്രമണത്തിൽ ഇത്രയിത്ര ശക്തിയുണ്ടെന്നുള്ളതിനെ അവരവർതന്നെ പറഞ്ഞുതുടങ്ങിയപ്പോൾ ജാംബവാൻ വായുപുത്രനായ ഹനുമാനെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഉദേതദുപഭോക്തും മണ്ഡലം ചണ്ഡഭാനോഃ
പരിണതഫലബുദ്ധ്യാ ബാലഭാവേപി സോയം
തദനു കലിശവേഗക്ഷുണ്ണഗണ്ഡായ തസ്മൈ
വരമഭിശപതമേയം വായുതുല്യായ വിധാതാ. 515

വ്യാ—(സഃ അയം) ആ ഇവൻ (ബാലഭാവേ അപി) ബാല്യത്തിലും (പരിണതഫലബുദ്ധ്യാ) പഴുത്തഫലമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടെ (ചണ്ഡഭാനോഃ) ആദിത്യന്റെ (മണ്ഡലം) ബിംബത്തെ (ഉപഭോക്തും) ഭക്ഷിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ഉദേതൽ) മേല്പോട്ടുചാടി. (തദനു) തദനന്തരം (കലിശവേഗക്ഷുണ്ണഗണ്ഡായ) വജ്രപാതംകൊണ്ടു പിളർന്ന ഗണ്ഡപ്രദേ

ശത്തോടുകൂടിയ (തസ്മൈ) അവന്നായിക്കൊണ്ടു (വിധാതാ) ബ്രഹ്മാവു (വായുത്വപ്പെച്ചു) വായുപ്രീതിക്കുവേണ്ടി (അമേയം) അളവറാ (വരം) വരത്തെ (അദിശൽ) ദാനംചെയ്തു.

സാ—അല്ലയോ വാനരന്മാരേ! ഈ ഹനുമാൻ, പണ്ട് പുഞ്ജിക സ്ഥലയായ അപ്സരസ്ത്രീ ബ്രഹ്മശാപം ഹേതുവായിട്ടു വാനരീരൂപധാരിണിയായി അഞ്ജന എന്ന പേരോടുകൂടെ കേസരി എന്ന പ്രസിദ്ധനായ കരു വാനരശ്രേഷ്ഠന്റെ ഭാര്യയായിട്ട് അധിവസിക്കുന്ന കാലത്ത് വായുവിനു അവളിലുണ്ടായ പുത്രനാകുന്നു. ഇവനെ പ്രസവിച്ച ഉടനെ അവൾ ശാപമോചനത്തെ പ്രാപിച്ച പുത്രനോട്, "അല്ലയോ മകനേ,! നീ മുകന്നും, കറുത്തും, വെളുത്തും കാണുന്ന ഫലങ്ങളെ ഭുജിച്ചാലും." എന്നിങ്ങിനെ പറഞ്ഞു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോയി. മാതാവായ അഞ്ജന പോയതിന്നുശേഷം ബാലഭാവത്തോടെ ഭൂമിയിൽ കിടക്കുന്ന ഇവൻ ഉദിച്ചുയരുന്ന ആദിത്യമണ്ഡലത്തെ കണ്ട് തുടുത്തഫലമെന്നു കരുതി ഭക്ഷിപ്പാൻവേണ്ടി ചാടി. ആദിത്യന്റെ സമീപത്തിലെത്തിയപ്പോൾ ആദിത്യമണ്ഡലത്തെ ഗ്രസിപ്പാൻ വരുന്നവനും കറുത്തു തടിച്ച രൂപത്തെ ധരിച്ചവനുമായ രാഹുവിനെ കണ്ടു. ഇതു കറുത്തതും വലിയതുമായ ഫലമെന്നു ശങ്കിച്ചു സൂര്യമണ്ഡലത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു രാഹുവിന്റെ നേരെ ചെന്നു. രാഹു തന്നെ ഗ്രസിപ്പാൻ വരുന്ന ഇവനെ കണ്ട് ഭീതനായിട്ട് ഇന്ദ്രനെ വിളിച്ചു നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് കൂടിത്തുടങ്ങി. ഇന്ദ്രൻ രാഹുവിന്റെ നിലവിളികേട്ട വേഗത്തിൽ അവനെ രക്ഷിപ്പാൻവേണ്ടി ഐരാവതാരൂഢനായി വജ്രത്തെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു പുറപ്പെട്ടു. ആ സമയത്ത് ഇവൻ ഐരാവതത്തെ കണ്ട് ഏറ്റവും വലുതായ വെളുത്ത ഫലമെന്നുറച്ചു രാഹുവിനേയും ഉപേക്ഷിച്ച് ഐരാവതത്തിന്റെ നേരെ ചാടി. അപ്പോൾ ഇന്ദ്രൻ തന്നെ വിഴുങ്ങുവാനെന്നപോലെ വരുന്ന ഇവനെ കണ്ട് കുപിതനായിട്ടു വജ്രം പ്രയോഗിച്ചു ഭൂമിയിൽ പതിപ്പിച്ചു. ഇപ്രകാരം വജ്രായുധം ഹനുപ്രദേശത്തിൽ കൊണ്ടു മരിച്ചു ഭൂമിയിൽ കിടക്കുമ്പോൾ സദ്ഗതിയും പിതാവുമായ വായു കണ്ട് ദുഃഖിതനായിട്ടു ശവശരീരമെടുത്തു പാതാളത്തെ പ്രാപിച്ച് അനങ്ങാതെ ഇരുന്നു. വായുസഞ്ചാരമില്ലാതായപ്പോൾ ജനങ്ങൾക്കു യാതൊരു കർമ്മവും ചെയ്വാൻ ശക്തിയില്ലാതെയായി. ദേവന്മാർ വായുവിനെ കാണാതെ പരിഭ്രാന്തന്മാരായിട്ടു ബ്രഹ്മപുരസ്സരന്മാരായി അന്വേഷിച്ചു സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ പാതാളത്തിൽ പുത്രന്റെ ശവശരീരമെടുത്തു ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതായി കണ്ടു. ബ്രഹ്മാവു വായുവിന്റെ സന്തോഷത്തിന്നുവേണ്ടി ഇവനെ ജീവിപ്പിക്കുകയും ഇവന്ന് അനേകം വരങ്ങളെ കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.

അയമഹിമരുചേ രഥാഗ്രഗാമീ
സമപഠദേകദിനേന ശബ്ദവിദ്യാം
സ തു നിജസുതമിത്രതാമമുഷ്മാൽ
ഗുരുമഹിമാ ഗുരുദക്ഷിണാം പ്രപേദേ. 516

വ്യാ—(അയം) ഇവൻ (അഹിമരുചേഃ) സൂര്യന്റെ (രഥാഗ്രഗാമീ) തേരിന്റെ മുമ്പിൽ നടന്നുകൊണ്ടു (ഏകദിനേന) ഒരു പകൽകൊണ്ടു (ശബ്ദവിദ്യാം) വ്യാകരണശാസ്ത്രത്തെ (സമപഠൽ) നല്ലവണ്ണം പഠിച്ചു (ഗുരുമഹിമാ) വലിയ മാഹാത്മ്യമുള്ള (സഃ തു) അദ്ദേഹമാകട്ടെ (അമുഷ്മാൽ) ഇവങ്കൽനിന്നു (നിജസുതമിത്രതാം) തന്റെ പുത്രന്റെ ബന്ധുഭാവത്തെ (ഗുരുദക്ഷിണാം) ഗുരുദക്ഷിണയായിട്ടു (പ്രപേദേ) പ്രാപിക്കുകയും ചെയ്തു.

സാ—ബ്രഹ്മാവിങ്കൽനിന്ന് അനേകം അനുഗ്രഹങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചതിന്നുശേഷം ആ ഹനുമാൻ തനിക്കു വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യണമെന്നുറച്ചു വനത്തിൽ അനേകം ബാലന്മാരെ വിദ്യ അഭ്യസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു മുനിയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു, തന്നേയും വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്ന് അപേക്ഷിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹം വാനരന്മാരെ വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്യിക്കുകയില്ലെന്നുപറഞ്ഞു നിരസിക്കുകയാൽ ആദിത്യസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു് തേരിന്റെ മുമ്പിൽ പിന്നാക്കം നടന്നുകൊണ്ടു് ഒരു പകൽകൊണ്ടു് വ്യാകരണശാസ്ത്രത്തെ മുഴുവൻ അഭ്യസിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ സുഗ്രീവന്റെ ബന്ധുവായി ഇരിക്കുക എന്നുള്ള ഗുരുദക്ഷിണയേയും ചെയ്തു.

ഋഷിശാപോദ്ധൃതബലോ ഹനുമാൻ കപിസത്തമഃ
സിംഹവൽ പഞ്ജരേ രുദ്ധഃ സുഗ്രീവം സമുപാസത. 517

വ്യാ—(കപിസത്തമഃ) കപിശ്രേഷ്ഠനായ (ഹനുമാൻ) ഹനുമാൻ (ഋഷിശാപോദ്ധൃതബലഃ) ഋഷിശാപത്താൽ അപഹൃതമായ ബലത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പഞ്ജരേ) കൂട്ടിൽ (രുദ്ധഃ) ബന്ധിക്കപ്പെട്ട (സിംഹവൽ) സിംഹത്തെപ്പോലെ (സുഗ്രീവം) സുഗ്രീവനെ (സമുപാസത) ആശ്രയിച്ചു.

സാ—ആദിത്യന്റെ സമീപത്തിൽനിന്നു വിദ്യാഭ്യാസം കഴിഞ്ഞുപോന്നതിന്നുശേഷം വാനരശ്രേഷ്ഠനായ ഈ ഹനുമാൻ മുമ്പു് വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിക്കുകയില്ലെന്നു പറഞ്ഞ മുനിയെ അല്പമൊന്നു ഭയപ്പെടുത്തണമെന്നു കരുതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്രമദ്വാരങ്ങളിൽ ഒരു ആനയേയും ഒരു സിംഹത്തേയും കൊണ്ടുചെന്നു നിർത്തി. മഹർഷി പ്രഭാതത്തിൽ

ആശ്രമവാതിൽ തുറന്നപ്പോൾ ഒരു ഭാഗത്തു സിംഹത്തേയും മറെറാരു ഭാഗത്തു ആനയേയും കണ്ടു ഭീതനായി ദിവ്യദൃഷ്ടികൊണ്ടു പരമാത്മാവിനെ "അല്ലയോ വാനരൻ! നിന്റെ ശക്തിയെ നിനക്കറിയാതാകട്ടെ." എന്നിപ്രകാരം ശപിച്ചു. ശാപം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ പരിഭ്രമത്തോടും പശ്ചാത്താപത്തോടുംകൂടെ മാരുതി മുനിയെ വന്ദിച്ചു. അപ്പോൾ മുനിയാൽ തൽകപ്പെട്ട "ജന്മകഥ പറഞ്ഞുകേൾക്കുന്നകാലത്തു ശാപമോക്ഷം വരും" എന്ന അനുഗ്രഹത്തെ വാങ്ങി കുട്ടിലിട്ട സിംഹത്തെപ്പോലെ ശാപത്താൽ ഭഗ്നബലനായിട്ടു സുഗ്രീവനെ പ്രാപിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബന്ധുവായി താമസിക്കുകയും ചെയ്തു.

പരാക്രമോത്സാഹബലപ്രതാപൈഃ
സൌശീല്യമാധുര്യദയാനയൈശ്ച
ഗാംഭീര്യദാക്ഷിണ്യസുവീര്യധൈര്യൈഃ
ഹനൂമതഃ കോഽധികോസ്തി ലോകേ. 518

വ്യാ—(പരാക്രമോത്സാഹബലപ്രതാപൈഃ) പരാക്രമം, ഉത്സാഹം, ബലം, പ്രതാപം എന്നിവയേക്കൊണ്ടും (സൌശീല്യമാധുര്യദയാനയൈഃ) സൌശീല്യം, മാധുര്യം, ദയ, നയങ്ങൾ എന്നിവയേക്കൊണ്ടും (ഗാംഭീര്യദാക്ഷിണ്യസുവീര്യധൈര്യൈഃ ച) ഗാംഭീര്യം, ദാക്ഷിണ്യം, സുവീര്യം, ധൈര്യം എന്നിവയെക്കൊണ്ടും (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ഹനൂമതഃ) ഹനുമാനേക്കാൾ (അധികഃ) വലിയവനായിട്ട് (ലോകേ) ലോകത്തിൽ (കഃ) ആർ (അസ്തി) ഭവിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ വാനരന്മാരേ! പരാക്രമം, ഉത്സാഹം, ബലം, പ്രതാപം, സൌശീല്യം, മാധുര്യം, ദയ, നയങ്ങൾ, ഗാംഭീര്യം, ദാക്ഷിണ്യം, സുവീര്യം, ധൈര്യം എന്നിവകളെക്കൊണ്ട് ഈ ഹനുമാനേക്കാൾ അധികയോഗ്യനായിട്ട് ഇന്നു ഭൂമിയിൽ മറാരും ഭവിക്കുന്നില്ല. ഇപ്രകാരം ജാംബവാൻ സകല വാനരന്മാരേയും കേൾപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ഹനുമാന്റെ ജന്മകഥയെ വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു.

ഇത്ഥം ജാംബവതാ പരാപരവിദാ സന്ദുക്ഷിതപ്രാഭവഃ
കൃതാ വൃദ്ധിമുപേയുഷാ സപദപുഷാ ത്രൈവിക്രമം വിക്രമം
ആരുഹ്യാദ്രിതടീം യഥോചിതമസൌ സമ്മാന്യ സൈന്ന്യാധിപം—
നാസന്നാനഥ സന്നനാഹ തരിതും വാരാന്നിധിം മാരുതിഃ. 519

വ്യാ—(മാരുതിഃ) വായുപുത്രനായ ഹനുമാൻ (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (പരാപരവിദാ) ഭൂതഭവിഷ്യത്തുകളെ അറിയുന്നവനായ (ജാംബവതാ) ജാംബവാനാൽ (സന്ദുക്ഷിതപ്രാഭവഃ) വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ട പ്രഭാവ

ത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (വൃദ്ധിം) വർദ്ധനയെ (ഉപേയുഷാ) പ്രാപ്തവത്തായ (സ്വവപുഷാ) തന്റെ ശരീരംകൊണ്ട (ത്രൈവിക്രമം) വാമനസംബന്ധിയായ (വിക്രമം) പരാക്രമത്തെ (കൃതവാ) ചെയ്തിട്ട (അദ്രിതടീം) പർവ്വതത്തിന്റെ തടത്തിലേക്ക (ആരുഹ്യ) കയറിയിട്ട (യഥോചിതം) യഥായോഗ്യം (ആസന്നാൻ) സമീപസ്ഥന്മാരായ (സൈന്യാധിപാൻ) സേനാനായകന്മാരെ (സമ്മാന്യ) മാനിച്ചിട്ട (വാരാന്നിധിം) സമുദ്രത്തെ (തരിതും) കടക്കാനായിക്കൊണ്ട (സന്നയാഹ) സന്നദ്ധനായി.

സാ—ഭൂതഭവിഷ്യത്തുകളെ അറിയുന്ന ജാംബവാന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കുകളെ കേൾക്കയാൽ വർദ്ധിച്ച പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയ ഹനുമാൻ വാമനവേഷധാരിയായ വിഷ്ണു മഹാബലിയിൽനിന്ന ത്രൈലോക്യത്തെ അപഹരിപ്പാൻവേണ്ടി ശരീരത്തെ വലുതാക്കിയതുപോലെ സ്വശരീരത്തെ വലുതാക്കി മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തിൽ കയറി സമീപസ്ഥന്മാരായ വാനരസേനാനായകന്മാരെ യഥോചിതം ബഹുമാനിച്ച സമുദ്രതരണത്തിന സന്നദ്ധനായി.

ഗ—തതശ്ച ദ്രുഹിണസുതവചനവൈചിത്ര്യപ്രത്യഭിജ്ഞാതപ്രഭാവഭൂമാ രഘുപതിസ്വഹസുസമർപ്പിതസ്സുരദഭിജ്ഞാനാംഗുലീയകമഹീയമാനഹസ്തഃ ദുസുരമപ്യകൃപാരം ഗോഷ്പദീകർത്തുകാമഃ സദ്ഗതിസംഭവഃ മഹേന്ദ്രസ്യ മഹീഭൃതസ്തുംഗതരം ശൃംഗമധിരുഹ്യ സ്വാമിനശ്ചരണാരവിന്ദയുഗളം മനസാ സന്ദധാനസുരസൈവ സമാപ്പുപ്ലുവേ. 520

വ്യാ—(തതശ്ച) തദനന്തരം (ദ്രുഹിണസുതവചനവൈചിത്ര്യപ്രത്യഭിജ്ഞാതപ്രഭാവഭൂമാ) ജാംബവാന്റെ വാക്യവിശേഷത്താൽ കാണ്മിപ്പിക്കപ്പെട്ട മാഹാത്മ്യാതിശയത്തോടുകൂടിയവനും (രഘുപതിസ്വഹസുസമർപ്പിതസ്സുരദഭിജ്ഞാനാംഗുലീയകമഹീയമാനഹസ്തഃ) രഘുനാഥനാൽ തന്റെ കരത്തിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടതും പ്രകാശമാനവുമായ അഭിജ്ഞാനാംഗുലീയകംകൊണ്ട ശ്രേഷ്ഠമായ കരത്തോടുകൂടിയവനും (ദുസുരം അപി) കടക്കുവാനശക്യമാണെങ്കിലും (അകൃപാരം) സമുദ്രത്തെ (ഗോഷ്പദീകർത്തുകാമഃ) ഗോഷ്പദമാക്കിച്ചെയ്യാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനുമായ (സദ്ഗതിസംഭവഃ) വായുപുത്രൻ (മഹേന്ദ്രസ്യ മഹീഭൃതഃ) മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തിന്റെ (തുംഗതരം) ഏറ്റവും വലിയ (ശൃംഗം) ശിഖരത്തെ (അധിരുഹ്യ) ആരോഹണം ചെയ്തിട്ട (സ്വാമിനഃ) സ്വാമിയുടെ (ചരണാരവിന്ദയുഗളം) പാദാരവിന്ദയുഗളത്തെ (മനസാ) മനസ്സുകൊണ്ട (സംദധാനഃ) നല്ലവണ്ണം ധ്യാനിച്ച (തരസാ ഏവ) വേഗത്തിൽതന്നെ (സമപ്പുപ്ലുവേ) ചാടി.

സാ—അതിനുശേഷം ബ്രഹ്മപുത്രനായ ജാംബവാന്റെ വചന വിശേഷംകൊണ്ടു വർദ്ധിതപരാക്രമനും ശ്രീരാമനാൽ സപ്രകരത്തിൽ സമ പ്പിക്കപ്പെട്ട ശോഭോന്നതമായ അംഗുലീയകത്തെ ധരിക്കുകകൊണ്ടു ശ്രേഷ്ഠ മായ കരത്തോടുകൂടിയവനും കടക്കാനശക്യമായ സമുദ്രത്തെ ഗോഷ്പദം പോലെ (പശുവിൻകളമ്പടിയെയെന്നവണ്ണം) അതിക്രമിക്കണമെന്നാ ഗ്രഹിക്കുന്നവനും വായുപുത്രനുമായ ഹനുമാൻ മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തിന്റെ അത്യുന്നതമായ ശിഖരത്തിന്മേൽ കയറി തന്റെ സ്വാമിയായ ശ്രീരാമ ചന്ദ്രന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടു വേഗത്തിൽ ചാടി.

ഗ—ഖരവൈരികരാംബുജകലിതകോദണ്ഡവിമുക്തശര ഇവ നിരന്തരായഗതിഃ വിയദധ്വനി വിശ്രമവിശ്രാണനസമുൽപതിതം ഹൈമവതീസഹോദരം മഹാശൈലം വചസാനമന്യ, സ്തബ്ധാവ ർദ്ധിതശരീരാം ദീർഘസനജനനീം സുരസാം വ വഞ്ചനയാ പരിതോ ഷ്യ, ഛായാഗ്രഹിണീം തോയാന്തരചാരിണീം നിശാചാരിണീം മായാവിശേഷബൃംഹികാം സിംഹികാമുഗ്രകരജാഗ്രവിദാതിരവിഗ്ര ഹാം വിധായ, പരമാചലശിഖരമണ്ഡനായമാനേ പശ്ചിമദിഗംഗ നാമണികുണ്ഡലേ മാർത്താണ്ഡമണ്ഡലേ നിശ്ശങ്കമനസോ ലങ്കാദീ പേ കുണപാശനവിനാശപിതുനോ, മഹോല്ലാദണ്ഡ ഇവ രോഷേ ണ ജ്വലൻ നിപപാത. 521

വ്യാ—(ഖരവൈരികരാംബുജകലിതകോദണ്ഡവിമുക്തഃ) ഖരാന്ത കന്റെ കൈരവിന്ദത്തിലെടുക്കപ്പെട്ട ധനുസ്സിനാൽ വിമുക്തമായ (ശരഃ ഇവ) ബാണമെന്നപോലെ (നിരന്തരായഗതിഃ) തടവുകൂടാത്ത ഗമന ത്തോടുകൂടിയവനായി (വിയദധ്വനി) ആകാശമാർഗ്ഗത്തിൽ (വിശ്രമവി ശ്രാണനാസമുൽപതിതം) വിശ്രമത്തെ നൽകുവാൻ മേല്പോട്ടുപൊങ്ങിയ വനും (ഹൈമവതീസഹോദരം) പാർവ്വതിയുടെ സോദരനുമായ (മഹാ ശൈലം) മഹാഗിരിയെ—മൈനാകപർവ്വതത്തെ (വചസാ) വാക്കുകൊ ണ്ടു (അനുമാന്യ) മാനിച്ചിട്ടും (സ്തബ്ധാവർദ്ധിതശരീരാം) മത്സരത്തോടുകൂ ടെ വലുതാക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയ (ദീർഘസനജനനീം) നാഗമാതാ വായ (സുരസാം) സുരസയെ (വഞ്ചനയാ) വ്യാജംകൊണ്ടു (പരിതോഷ്യ) സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ടും (ഛായാഗ്രാഹിണീം) ഛായയെ ഗ്രഹിക്കുന്നവളും (തോയാന്തരചാരിണീം) വെള്ളത്തിനുള്ളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവളും (നിശാ ചാരിണീം) രാക്ഷസിയും (മായാവിശേഷബൃംഹികാം) മായാതിശ യംകൊണ്ടു വളർന്നവളുമായ (സിംഹികാം) സിംഹികയെ (ഉഗ്രകര ജാഗ്രവിദാരിതവിഗ്രഹാം) ഉഗ്രങ്ങളായ കരജാഗ്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിളർ

പ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവളാക്കി (വിധായച) ചെയ്തിട്ടും (മാർത്താണ്ഡമണ്ഡലേ) സൂര്യമണ്ഡലം (ചരമാചലശിഖരമണ്ഡനായമാനേ) അസ്തമയപർവ്വതത്തിന്നലങ്കാരമായിട്ട് (പശ്ചിമദിഗംഗനാമണികുണ്ഡലേ) പടിഞ്ഞാറെ ദിക്കാകുന്ന സ്ത്രീയുടെ രത്നകുണ്ഡലമായിട്ടു ശോഭിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ (നിശ്ശങ്കമാനസഃ) സംശയബുദ്ധിയോടുകൂടാതെ (ലങ്കാദ്വീപേ) ലങ്കാദ്വീപത്തിൽ (കുണപാശനവിനാശപിശുനഃ) രാക്ഷസവിനാശത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന (മഹോല്ക്കാദണ്ഡഃ ഇവ) വലുതായ കൊള്ളിമീനെന്നപോലെ (രോഷേണ) കോപംകൊണ്ടു (ജ്വലൻ) ജ്വലിക്കുന്നവനായിട്ടു (നിപപാത) നിപതിച്ചു.

സാ— ഹന്തുമാൻ ശ്രീരാമന്റെ കരാരവിന്ദത്തിലുള്ള വില്ലിൽ തൊടുത്തു പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ശരംകണക്കേ (രാമബാണംപോലെ) യാതൊരു തടവുംകൂടാതെ ആകാശത്തിൽകൂടെ അതിവേഗത്തിൽ പോകുമ്പോൾ ക്ഷീണം തീർത്തയപ്പാൻവേണ്ടി അനേകം ഫലസമൃദ്ധങ്ങളായ വൃക്ഷലതാദികളോടുകൂടെ സമുദ്രത്തിൽനിന്നു മേൽപ്പോട്ടുയർന്നുവന്ന മൈനാകത്തെ വാക്കുകൊണ്ടു മാനിച്ചയച്ച്, മായാപരീക്ഷാർത്ഥം ദേവകളാൽ പ്രേരിതയും മത്സരത്താൽ സ്വശരീരത്തെ വലുതാക്കുന്നവളും നാഗമാതാവുമായ സുരസയുടെ വായിൽകൂടെ അകത്തുകടന്നു കർണ്ണദ്വാരത്തൂടെ പുറപ്പെട്ടുമായകൊണ്ടു അവളെജ്ജയിച്ച്, നിഴൽ പിടിച്ചുനിർത്തുന്നവളും ജലാന്തർഭാഗത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവളും വലിയ മായാവിനിയുമായ സിംഹികയെന്ന രാക്ഷസിയുടെ അന്തർഭാഗത്തെ പ്രാപിച്ചു നഖാഗ്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവളുടെ ശരീരത്തെ പിളർന്നു നിഗ്രഹിച്ചു പിന്നീടും ഓരോരോ പ്രദേശങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചു ആദിത്യൻ പടിഞ്ഞാറെ ദിക്കാകുന്ന സ്ത്രീയുടെ രത്നകുണ്ഡലംപോലേയും അസ്തമനപർവ്വതത്തിന്നലങ്കാരമായും ശോഭിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ രാക്ഷസവിനാശസൂചകമായ കൊള്ളിമീനെന്നവിധം കോപാവേശത്താൽ ജ്വലിച്ചുകൊണ്ട് സംശയമേതുംകൂടാതെ ലങ്കാദ്വീപത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നു.

പുരന്ദരാദ്യൈഃ സ്മൃതചന്ദ്രഹാസൈഃ
ഹൃദാപി നാപദ്യത യാ പുരസ്താൽ
വനൌകസാ രാഘവദൂത്യഭാജാ
തദാ സമാവേശി ദൃശാ പുരീ സാ. 522

വ്യാ— (യാ) യാതൊരു രാജധാനി (സ്മൃതചന്ദ്രഹാസൈഃ) സ്മരിക്കപ്പെട്ട ചന്ദ്രഹാസത്തോടുകൂടിയ (പുരന്ദരാദ്യൈഃ) ഇന്ദ്രാദികളാൽ (ഹൃ

ദാ അപി) മനസ്സുകൊണ്ടു കൂട്ടി (പുരസ്താൽ) മുമ്പിൽ (ന ആപദ്യത)പ്രാപിക്കപ്പെട്ടില്ല. (സാ പുരീ) ആ രാജധാനി (രാഘവദൂത്യഭാജാ) രാമന്റെ ദൂത്യത്തെ വഹിച്ച (വനൌകസാ) വാനരത്താൽ (തദാ)അപ്പോൾ (ദൃശാ) വാണ്ണുകൊണ്ടു (സമാവേശി) പ്രാപിക്കപ്പെട്ടു.

സാ — ചന്ദ്രഹാസത്തെ കാത്തു ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഇന്ദ്രാദിദേവകളെ മനസ്സുകൊണ്ടു വിചാരിക്കുകൂടി ചെയ്യാത്ത ആ ലങ്കാരാജധാനിയെ രാമദൂതനായ ഹനുമാൻ അപ്പോൾ നല്ലവണ്ണം കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു കണ്ടു.

തം സുപ്രസന്നേന്ദുമുഖീ മനോജ്ഞൈർവ്വയോരൂപൈസ്സ്വാഗതമുൽഗിരന്തീ
വികീർയ്യ താരാകുസുമാനി ദൂരാദഭ്യാഗതം പ്രത്യുദിയായ സന്ധ്യാ. 523

വ്യാ— (സുപ്രസന്നേന്ദുമുഖീ) ഏറ്റവും പ്രസന്നനായ ചന്ദ്രനാകുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയവളും (മനോജ്ഞൈഃ) മനോഹരങ്ങളായ (വയോരൂപൈഃ) പക്ഷിശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു (സ്വാഗതം) സ്വാഗതത്തെ (ഉൽഗിരന്തീ) പുറപ്പെടുവിക്കുന്നവളുമായ (സന്ധ്യാ) സന്ധ്യാ (താരാകുസുമാനി) നക്ഷത്രങ്ങളാകുന്ന പുഷ്പങ്ങളെ (വികീർയ്യ) വിതറിയിട്ടു (ദൂരാൽ) ദൂരത്തിൽ നിന്നു (അഭ്യാഗതം) അതിഥിയായ (തം) അവനെ (പ്രത്യുദിയായ) എതിരേറ്റു.

സാ — ഏറ്റവും പ്രസന്നനായ ചന്ദ്രനാകുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയവളും മനോഹരങ്ങളായ പക്ഷി ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു സ്വാഗതം പറയുന്നവളുമായ സന്ധ്യാംഗന നക്ഷത്രങ്ങളാകുന്ന പുഷ്പങ്ങളെ ആരാധിച്ചുകൊണ്ടു ദൂരത്തുനിന്നതന്നെ അതിഥിയായ ആ ഹനുമാനെ എതിരേറ്റു.

തസ്മിൻ പ്രദോഷസമയേ സഹസാ ഹനുമാൻ
കീർത്തിദ്രുടായവനികാമപനീയ ശത്രോഃ
ആവിർബ്ബഭൂവ സുമനഃപരിതോഷണായ
ലങ്കാപ്രവേശനവനാടകസൂത്രധാരഃ. 524

വ്യാ— (ഹനുമാൻ) ഹനുമാൻ (തസ്മിൻ പ്രദോഷസമയേ)ആ സന്ധ്യാസമയത്തിങ്കൽ (ശത്രോഃ) ശത്രുവിന്റെ (കീർത്തിദ്രുടായവനികാം) കീർത്തിസമൂഹമാകുന്ന തിരശ്ശീലയെ (അപനീയ) നീക്കീട്ട് (ലങ്കാപ്രവേശനവനാടകസൂത്രധാരഃ) ലങ്കാപ്രവേശമാകുന്ന പുതിയ നാടകത്തിന്നു സൂത്രധാരനായിട്ട് (സഹസാ) വേഗത്തിൽ (സുമനഃപരിതോഷണായ) ദേവകളുടെ (വിദ്വാന്മാരുടെ) സന്തോഷത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ആവിർബ്ഭൂവ) പ്രത്യക്ഷമായി.

സാ— കരു നാടകത്തിൽ, വിദൂഷകന്മാരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി, മന്ത്രാമതായി തിരശ്ശീല നീക്കി സൂത്രധാരൻ രംഗപ്രവേശം ചെയ്യുന്നതുപോലെ, ഹനുമാൻ ആ സന്ധ്യാസമയത്തിങ്കൽ ശത്രുവിന്റെ യശസ്സമൂഹമാകുന്ന തിരശ്ശീലയെ നീക്കി, ലങ്കാപ്രവേശമാകുന്ന പുതിയ നാടകത്തിനുള്ള കരു സൂത്രധാരനായിട്ട് ദേവസന്തോഷത്തിനായിക്കൊണ്ടു പ്രത്യക്ഷമായി.

ആദിത്യഃ കൃതകൃത്യ ഏഷ ഭവിതാ സീതാപതേരീദൃശം
സാഹായ്യം വിരചയ്യ കീർത്തിമതുലാമാദിശ്യനാ സൂനുനാ
ഇത്യാലോച്യ തദാ കില സപദമപി ഖ്യാതിം ഗൃഹീതും പരാം
ലങ്കായാം രഘുനാഥദൂതസരണൌ ചന്ദ്രേണ ദീപായിതം. 525

വ്യാ—(സീതാപതേഃ) സീതാവല്ലഭനു് (ഈദൃശം) ഇപ്രകാരം ഇരിക്കുന്ന (സാഹായ്യം) സഹായത്തെ (വിരചയ്യ) ചെയ്തിട്ടു (അതുലാം) അപ്രതിമയായ (കീർത്തിം) പ്രസിദ്ധിയെ (ആദിത്യസൂനുനാ) സപീകരിപ്പാനിച്ഛിക്കുന്ന (സൂനുനാ) പുത്രനെക്കൊണ്ടു (ഏഷഃ ആദിത്യഃ) ഈ ആദിത്യൻ (കൃതകൃത്യഃ) കൃതാർത്ഥനായിട്ടു (ഭവിതാ) ഭവിക്കും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ആലോച്യ കില) ആലോചിച്ചിട്ടോ എന്നു തോന്നുമാറു (തദാ) അപ്പോൾ (സപദം അപി) താനും (പരാം) ശ്രേഷ്ഠയായ (ഖ്യാതിം) പ്രസിദ്ധിയെ (ഗൃഹീതും) പ്രാപിക്കുവാൻവേണ്ടി (ലങ്കായാം) ലങ്കയിൽ (രഘുനാഥദൂത സരണൌ) രാമദൂതന്റെ മാർഗ്ഗത്തിൽ (ചന്ദ്രേണ) ചന്ദ്രനാൽ (ദീപായിതം) വിളക്കുപോലെ ആചരിപ്പു എന്നുള്ളതുണ്ടായി.

സാ—സീതാവല്ലഭനായ ശ്രീരാമനു ഇപ്രകാരമുള്ള സഹായങ്ങളും ചെയ്തു വലിയ കീർത്തിയെ ലഭിക്കുവാനാഗ്രഹിക്കുന്ന സപുത്രനായ സുഗ്രീവനെക്കൊണ്ടു ആദിത്യൻ കൃതാർത്ഥനായും എന്നിപ്രകാരം വിചാരിച്ചു് ചന്ദ്രൻ തനിക്കും വലിയ കീർത്തിയെ സപീകരിപ്പാൻവേണ്ടിയോ എന്നു തോന്നുംവിധം രഘുനാഥദൂതനായ ഹനുമാനു പോകേണ്ടതായ മാർഗ്ഗത്തിൽ വിളക്കുപോലെ ശോഭിച്ചു.

ഗ—തസുനുകൃതതനുമ്മാരുതിഃ വിരുന്ധതീമുടൻ പ്രതിഹാരമാർഗ്ഗം പ്രകടിതപരാംഗനാകാരമാനതങ്കോ ലങ്കാലക്ഷ്മീമഭിഭൂയ നിശാകരമരീചിവീചിവിശദീകൃതേ ദിശാവലയേ ചന്ദ്രമണിനിഷ്യന്ദപേശലാസു ചന്ദ്രശാലാസു, മന്ത്രികാവതാരധൌതേഷു സൌധേഷു, മദനചപലായമാനയാതുധാനയൌവതകലിതപ്രസാദേഷു പ്രസാദേഷു, കാമോപഭോഗകരണരമ്യേഷു ഹർമ്യേഷു, വിവിധരചനാ

സുന്ദരേഷ്വവരോധമന്ദിരേഷു, അപരേഷു ച തേഷു തേഷു പ്രദേ
ശേഷു മഹതീം പ്രയത്നപദവീമവലംബമാനഃ മൈഥിലീമനവലോ
ക്യ ശോശൂയമാനശോകാവേശമശോകവനികായാമേവ വിചേതുകാ
മോ വിചേതീഭവന്നേതദന്തരഭാജോ മഹതഃ ശിംശപാതരോഃ ശൃം
ഗാന്തരാളേ ചിന്താസന്ദാനിതമതിഃ ക്ഷണം നിഭൃതമവതസ്ഥേ. 526

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (മാരുതിഃ) ഹനൂമാൻ (തനൂകൃതതനുഃ) ചെറുതാക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടു കൂടിയവനായി (ഉദക്പ്രതീഹാരമാർഗ്ഗം) വടക്കെ ഗോപുരദ്വാരമാർഗ്ഗത്തെ (വിരുന്ധതീം) തടയുന്നവളും (പ്രകടിത വരാംഗനാകാരാം) പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ട സുന്ദരീരൂപത്തോടുകൂടിയവളുമായ (ലങ്കാലക്ഷ്മീം) ലങ്കാശ്രീയേ (അനാതങ്കഃ) പ്രയാസംകൂടാതെ (അഭിഭൂയ) പരിഭവിപ്പിച്ചിട്ടു (ദിശാവലയേ) ഭിങ്മണ്ഡലം (നിശാകരമരീചിവീചീ വിശാരീകൃതേ) ചന്ദ്രരശ്മികളുടെ പരമ്പരകളാൽ ഏററവും ധവളവർണ്ണ മാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുമ്പോൾ (ചന്ദ്രമണിനിഷ്യന്ദപേശലാസു) ചന്ദ്രകാന്തിമണികളുടെ സ്രവണം ഹേതുവായിട്ടു മനോഹരങ്ങളായ (ചന്ദ്രശാലാസു) ശിരോഗൃഹങ്ങളിലും (ചന്ദ്രികാവതാരധൌതേഷു) ചന്ദ്രികാപ്രവേശത്താൽ നിർമ്മലമാക്കപ്പെട്ട (സൌധേഷു) മാളികകളിലും (മദനചപലായമാനയാതുധാനയൌവതകലിതപ്രസാദേഷു) മദനചാപല്യത്തോടുകൂടിയ രാക്ഷസയുവതികളുടെ സമൂഹത്തിന്നു നൽകപ്പെട്ട സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ (പ്രാസാദേഷു) രാജഭവനങ്ങളിലും (കാമോപഭോഗകരണരമ്യേഷു) കാമോദ്ദീപനപദാർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ (ഹർമ്മ്യേഷു) ഹർമ്മ്യങ്ങളിലും (വിവിധരചനാസുന്ദരേഷു) നാനാവിധങ്ങളായ ചിത്രപ്പണികളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ (അവരോധമന്ദിരേഷു) രാജപത്നീഗൃഹങ്ങളിലും (അപരേഷു) അന്യങ്ങളായ (തേഷു തേഷു) അതാതു (പ്രദേശേഷു ച) പ്രദേശങ്ങളിലും (മഹതീം) വലുതായ (പ്രയത്നപദവീം) പ്രയാസമാർഗ്ഗത്തെ (അവലംബമാനഃ) ആശ്രയിക്കുന്നവനായി (മൈഥിലീം) സീതയെ (അനവലോക്യ) കാണാതെ (ശോശൂയമാനശോകാവേശം) വർദ്ധിക്കുന്ന ശോകപ്രാപ്തിയോടുകൂടുംവണ്ണം (അശോകവനികായാം ഏവ) അശോകവനികയിൽതന്നെ (വിചേതുകാമഃ) അന്വേഷിപ്പാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (വിചേതീഭവൻ) ബുദ്ധിക്ഷയത്തോടുകൂടെ (ഏതദന്തരഭാജഃ) ഇതിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിലുള്ള (മഹതഃ) വലിയ (ശിംശപാതരോഃ) ശിംശവാവൃക്ഷത്തിന്റെ (ശൃംഗാന്തരാളേ) കൊമ്പുകളുടെ ഇടയിൽ (ചിന്താസന്ദാനിതമതിഃ) വിചാരത്താൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ട ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ക്ഷണം) അല്പസമയം (നിഭൃതം) അനങ്ങാതെ (അവതസ്ഥേ) ഇരുന്നു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ഹനുമാൻ തന്റെ ശരീരത്തെ ചെറുതാക്കി സീതയെ അന്വേഷിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു ലങ്കയിലേക്കു പ്രവേശിക്കുമ്പോൾ വടക്കെ ഗോപുരദ്വാരത്തിൽ തന്നെ കടക്കുവാനനുവദിക്കാതെ തടുത്തുനിത്തിയ സുന്ദരീസത്രുചിണിയായ ലങ്കാലക്ഷ്മിയെ ജയിച്ചു അവളുടെ ഉപദേശപ്രകാരം ഇടത്തുകാലകത്തുവെച്ചു ലങ്കയിൽ കടന്നു ചന്ദ്രരശ്മികൾ സഞ്ചരിക്കിലും പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാൽ ചന്ദ്രകാന്തമണികൾ കിനിഞ്ഞു മിന്നുന്നതുകൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ ചന്ദ്രശാലകളിലും ചന്ദ്രികകളേല്ക്കുകയാൽ പൂർവ്വാധികം ശോഭിക്കുന്ന സൌധങ്ങളിലും സുരശരപരവശകളായ രാക്ഷസയുവതികൾക്കു സന്തോഷത്തെ നൽകുന്ന പ്രാസാദങ്ങളിലും സുഖാനുഭവങ്ങൾക്കുചിതങ്ങളായ അനേകം പദാർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ ഹർമ്മ്യങ്ങളിലും നാനാവിധങ്ങളായ ചിത്രവേലകളെക്കൊണ്ടു നയനാനന്ദത്തെ ഉളവാക്കുന്ന രാജപത്നീഗൃഹങ്ങളിലും ഇങ്ങിനെയുള്ള മറ്റു അനേകം പ്രദേശങ്ങളിലും സഞ്ചരിച്ചു അന്വേഷിച്ചിട്ടും ജാനകിയെ കാണായ്കയാൽ അത്യന്തം മനസ്സാപത്തോടെ അശോകവനികയിലുംകൂടി അന്വേഷിച്ചുകളയാമെന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു ബുദ്ധിക്കുയത്തോടുകൂടെ അതിന്നുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു വലുതായ ശിംശപാവൃക്ഷത്തിന്റെ മുകളിൽ കയറി കൊമ്പുകളുടെ ഇടയിൽ കുറച്ചു നേരം ചിന്താമഗ്നനായി ഇളകാതെ മറഞ്ഞിരുന്നു.

ദൃഷ്ടാ വിചിന്വതാ തേന ലങ്കായാം രാക്ഷസീവൃതാ
ജാനകീ വിഷവല്ലീഭിഃ പരീതേവ മഹൌഷധീ. 527

വ്യാ—(ലങ്കായാം) ലങ്കയിൽ (വിചിന്വതാ) അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന (തേന) ആ ഹനുമാനാൽ (രാക്ഷസീവൃതാ) രാക്ഷസികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവളായ (ജാനകീ) സീതാ (വിഷവല്ലീഭിഃ) വിഷലതകളാൽ (പരീതാ) ചുറ്റപ്പെട്ട (മഹൌഷധീ ഇവ) വിശിഷ്ടമായ ഔഷധമെന്നപോലെ (ദൃഷ്ടാ) കാണപ്പെട്ടു.

സാ—ലങ്കയിൽ സീതയെ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടു അശോകവനിയിൽ ശിംശപാവൃക്ഷത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തിലിരിക്കുന്ന ഹനുമാൻ വിഷലതകളെക്കൊണ്ടു ചുറ്റപ്പെട്ട വിശിഷ്ടമായ ഔഷധമെന്നപോലെ രാക്ഷസികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട ജാനകിയെ കണ്ടു.

അഥ ജനകസുതാമുഖാരവിന്ദസ്മരണതരംഗിതതുംഗമന്മഥാത്തിഃ
കൃതമതിരവലോകനായ തസ്യാഃ ദശവദനഃ പ്രമദാവനം പ്രവേദേ. 528

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദശവദനഃ) രാവണൻ (ജനകസുതാമുഖാരവിന്ദസ്മരണതരംഗിതതുംഗമന്മഥാത്തിഃ) ജാനകീമുഖാരവിന്ദത്തി

ന്റെ സ്മരണം ഹേതുവായിട്ടു വർദ്ധിച്ചുവശായ മദനപീഡയോടുകൂടിയവനായി (തസ്യാഃ) അവളുടെ (അവലോകനായ) ദർശനത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (കൃതമതിഃ) കൃതചേതസ്സായിട്ടു (പ്രമദാവനം) ഉദ്യാനത്തെ (പ്രവേശേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം രാവണൻ ജാനകിയുടെ വദനാരവിന്ദത്തെ തന്നെ സ്മരിക്കുക നിമിത്തം വർദ്ധിച്ചുവശായ മദനപാരവശ്യം സഹിക്കുവാൻ വഹിയാതെയാവുകയാൽ സീതയെ ദർശിപ്പാനാറച്ചുകൊണ്ട്, അശോകവനികോദ്യാനത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു.

തദീയപാദാംബുജയോസ്സ ദീനഃ പ്രണമ്യ സാദ്ധ്വം ദശഭിശ്ശിരോഭിഃ
ശിരസ്സു ഭിക്ഷുഞ്ജരദൃഷ്ടസാരാം ഭൂജാടവീം കോരകയന്നവാദീൽ. 529

വ്യാ—(ദീനഃ) ദുഃഖിതനായ (സഃ) അവൻ (തദീയപാദാംബുജയോഃ) അവളുടെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ (ദശഭിഃ ശിരോഭി സാദ്ധ്വം) പത്തു ശിരസ്സുകളോടുകൂടെ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (ശിരസ്സു) ശിരസ്സുകളിൽ (ദിക്കുഞ്ജരദൃഷ്ടസാരാം) ദിഗ്ഗജങ്ങളിൽ കാണപ്പെട്ട ശക്തിയോടുകൂടിയ (ഭൂജാടവീം) ബാഹുസമൂഹത്തെ (കോരകയൻ) കൂപ്പിക്കൊണ്ട് (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ദുഃഖിതനായ രാവണൻ ഉദ്യാനത്തിൽ ചെന്നതിന്നുശേഷം സീതയുടെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ പത്തു ശിരസ്സുകളെക്കൊണ്ടും നമസ്കരിച്ചു ദിഗ്ഗജങ്ങളെ ജയിച്ചിട്ടുള്ള ബാഹുക്കളെല്ലാം കൂപ്പി ശിരസ്സുകളിൽ വെച്ചുകൊണ്ടു ആദരപുരസ്സരം ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

അനുരാഗതരംഗിതൈരപാംഗൈ-
ന്നവനീലോല്പലകാന്തിസാരഭോരൈഃ
കുസുമായുധപീഡ്യമാനമേനം
ജനമാലോകയ സോയമഞ്ജലിസ്തേ. 530

വ്യാ—(അനുരാഗതരംഗിതൈഃ) അനുരാഗംകൊണ്ടു ചഞ്ചലങ്ങളും (നവനീലോല്പലകാന്തിസാരഭോരൈഃ) പുതുതായ കരിംകുവലയകുസുമത്തിന്റെ കാന്തിസാരത്തെ കവരുന്നവയുമായ (അപാംഗൈഃ) കടാക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു (കുസുമായുധപീഡ്യമാനം) കാമപീഡിതനായ (ഏനം ജനം) ഈ ജനത്തെ (ആലോകയ) നോക്കിയാലും (തേ)നിണക്കു് (സഃ അയം അഞ്ജലിഃ) അപ്രകാരമുള്ള ഈ തൊഴുകൈ ഭവിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ജനകനന്ദിനി! പുതിയ കരിംകുവലയകുസുമത്തിന്റെ സൌന്ദര്യസാരത്തെ കവരുന്നവയും അനുരാഗചഞ്ചലങ്ങളുമായ കടാക്ഷവീക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു മദനപീഡിതനായ എന്നെ നോക്കേണമേ. ഞാനിതാ നിന്നെ തൊഴുന്നു.

രാജ്യച്യുതം വിപിനചാരിണമാത്തചീരം
തം ദുർബ്ബലം മനുജകീടമപാസ്യ ബുദ്ധ്യാ
സീതേ ഭജസ്വ വിബുധേന്ദ്രപുരീപുരന്ധ്രീ-
സങ്കീർത്ത്യമാനയശസം ദശകണ്ഠമേനം. 531

വ്യാ—(ഹേ സീതേ) അല്ലയോ സീതേ (രാജ്യച്യുതം) രജ്യഭ്രഷ്ടനും (വിപിനചാരിണം) വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവനും (ആത്തചീരം) ചീരധാരിയും (ദുർബ്ബലം) ബലഹീനനും (മനുജകീടം) മനുഷ്യപ്പുഴുവുമായ (തം) അവനെ (ബുദ്ധ്യാ) ബുദ്ധികൊണ്ടു (അപാസ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു (വിബുധേന്ദ്രപുരീപുരന്ധ്രീസങ്കീർത്ത്യമാനയശസം) ദേവസ്ത്രീകളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന യശസ്സോടുകൂടിയ (ഏനം ദശകണ്ഠം) ഈ രാവണനെ (ഭജസ്വ) ആശ്രയിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ സീതേ! രാജ്യഭ്രഷ്ടനും വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന വനും മരവുരിധരിച്ചവനും ദുർബ്ബലനും നിസ്സാരമനുഷ്യനുമായ ആ രാമനെ മനഃപൂർവ്വം ഉപേക്ഷിച്ചു സുരസുന്ദരികളാൽകൂടി സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന കീർത്തിയോടുകൂടിയ ദശമുഖനായ എന്നെ സ്വീകരിച്ചാലും. ഇപ്രകാരം രാവണൻ സീതയെ സ്വാധീനമാക്കുവാൻവേണ്ടി പലതും പറഞ്ഞുനോക്കി.

ഭോ ഭോ പൌലസ്ത്യസൂനോ നിഖിലനിഗമകർത്താ ഹ്യുരു പദ്മജന്മാ
ഹാ ഹാ സന്ത്യജ്യ ലജ്ജാം തവ പരവനിതാസംഗസക്തിഃ കഥം സ്യാൽ
പഥ്യം വക്ഷ്യേ തവാഹം പ്രഥിതഭുജബലോന്മർദ്ദിതാരാതയേ മാം
രാമായാശു പ്രദേയ പ്രശമയ വിപുലം തത്കൃതേ രോഷവഹ്നിം. 532

വ്യാ—(ഭോ ഭോ പൌലസ്ത്യസൂനോ!) അല്ലയോ പുലസ്ത്യവംശസംഭൂതാ (നിഖിലനിഗമകർത്താ) എല്ലാ വേദങ്ങളുടേയും കർത്താവായ (പദ്മജന്മാ) ബ്രഹ്മാവ് (ഹ്യുരുഃ) കുലപിതാവാകുന്നു. (ഹാ ഹാ) കഷ്ടം, കഷ്ടം (തവ) അങ്ങക്ക് (ലജ്ജാം) ലജ്ജയെ(സന്ത്യജ്യ)ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു(പരവനിതാസംഗസക്തിഃ) പരസ്ത്രീസമാഗമത്തിലുള്ള താല്പര്യം (കഥം സ്യാൽ) എങ്ങിനെ ഉണ്ടാകും (അഹം) ഞാൻ (തവ) അങ്ങക്കു (പഥ്യം) നല്ലതിനെ (വക്ഷ്യേ) പറയാം. (പ്രഥിതഭുജബലോന്മർദ്ദിതാരാതയേ) പ്രസിദ്ധമായ ബാഹുബലംകൊണ്ടു മർദ്ദിക്കപ്പെട്ട ശത്രുക്കളോടുകൂടിയ (രാമായ) രാമനായിക്കൊണ്ടു (മാം) എന്നെ (പ്രദേയ) പ്രദാനം ചെയ്തിട്ടു (തത്കൃതേ) അങ്ങു വിഷയമായി (വിപുലം) വർദ്ധിതമായ (രോഷവഹ്നിം) കോപാഗ്നിയെ (പ്രശമയ) ശമിപ്പിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ രാവണാ! അങ്ങു പുലസ്ത്യവംശത്തിൽ ജനിച്ചവനാകുന്നു. സർവ്വവേദങ്ങളുടേയും സൃഷ്ടാവായ ബ്രഹ്മാവ് അങ്ങയുടെ കു

ലപിതാവാകുന്നു. അങ്ങിനെ ഇരിക്കെ അങ്ങുക്കു ലജ്ജാവഹമായ പരസ്ത്രീ സമാഗമത്തിൽ തൃഷ്ണയുണ്ടാകുവാൻ സംഗതിയില്ല. ഞാൻ അങ്ങുക്കു നല്ലതു ഉപദേശിച്ചുതരാം. ഏറ്റവും പ്രസിദ്ധമായ കയ്യുക്കുകൊണ്ടു ശത്രുക്കളെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചുവരുന്ന ശ്രീരാമനു എന്നെ സാദരം ദാനംചെയ്യു അദ്ദേഹത്തിനു അങ്ങയുടെ നേരെ ഉണ്ടായിട്ടുള്ള വലുതായ കോപത്തെ ശമിപ്പിച്ചാലും. ഇപ്രകാരം സീത രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—ഇതി ജനകദുഹിതുരനവധിമവധീരണാഭണിതിമാകർണ്യ
ക്രോധപരാങ്മുഖോ ദശമുഖഃ പരിതോ നിവസന്തീരാരക്ഷികരാ
ക്ഷസീരാഹ്രയ ചതുർഭിരപ്യുപായൈരവശ്യം വശ്യാം കുരുഷ്വമിയമനനു
കൂലാ ചേൽ ഹതാശാമേനാം പ്രാതരാശായ മഹാനസം നയതേത്യാ
ദിശ്യ നിശാന്തേ പ്രത്യാസന്നേ നിശാന്തമേവ നിവിവേശ. 533

വ്യാ—(ഇതി) ഇപ്രകാരം (ജനകദുഹിതുഃ) ജനകിയുടെ (അനവധിം) അവസാനമില്ലാത്ത (അവധീരണാഭണിതിം) നിന്ദാവചനത്തെ (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ട് (ക്രോധപരാങ്മുഖഃ) കോപംകൊണ്ടു മുഖം തിരിച്ചുവനായ (ദശമുഖഃ) രാവണൻ (പരിതഃ നിവസന്തീഃ) നാലുപുറവും ഇരിക്കുന്ന (ആരക്ഷികരാക്ഷസീഃ) കാവൽക്കാരായ രാക്ഷസികളെ (ആഹ്രയ) വിളിച്ചിട്ടു (ചതുർഭിഃ) നാലു (ഉപായൈഃ അപി) ഉപായങ്ങളെക്കൊണ്ടും (അവശ്യം) നിശ്ചയമായിട്ടും (ഏനാം) ഇവളെ (വശ്യാം) സാധീനയാക്കി (കുരുഷ്വ) നിങ്ങൾ ചെയ്യണം (ഇയം) ഇവൾ (അനനുകൂലാ ചേൽ) അനുകൂലയായില്ല എങ്കിൽ (ഹതാശാം ഏനാം) കൊള്ളരുതാത്തവളായ ഇവളെ(പ്രാതരാശായ)പ്രാതർഭോജനത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (മഹാനസം) അടുക്കളയിലേക്കു (നയത) നിങ്ങൾ കൊണ്ടുപോയാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ആദിശ്യ) നിയോഗിച്ചിട്ട് (നിശാന്തേ) പ്രഭാതം (പ്രത്യാസന്നേ) സമീപിച്ചപ്പോൾ (നിശാന്തം ഏവ) ഗൃഹത്തെ തന്നെ (നിവിവേശ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—രാവണൻ സീതയുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള അനേകവിധങ്ങളായ നിന്ദാവാക്കുകളെ കേട്ട് കോപത്തോടെ പിന്തിരിഞ്ഞു നാലുപുറവും ഇരിക്കുന്ന കാവൽക്കാരായ രാക്ഷസികളെ വിളിച്ചു 'നിങ്ങൾ ഇവളെ ചതുരുപായങ്ങളെക്കൊണ്ടും സാധീനയാക്കുവാൻ ശ്രമിക്കണം. അതുകൊണ്ടൊന്നും സാധീനയായില്ലാ എങ്കിൽ കൊള്ളരുതാത്തവളായ ഇവളെ എനിക്കു നാളെ പ്രാതലിന്നു അടുക്കളയിൽ കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുക്കണം.' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു പ്രഭാതമടുത്തപ്പോൾ സ്വഗൃഹത്തിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോയി.

ഗ—തദനു ഭീഷണവീക്ഷണാനാം ക്ഷണദാചരീണാം വാശ്രോ
ഷോന്മേഷമുകുളിതഹൃദയപുണ്ഡരീകാ : പുണ്ഡരീകയൂഥപരിവൃതസാ
രംഗാംഗനാഭംഗിമംഗീകുർവ്വാണാ ജനകനന്ദിനീ ചിന്താമേവമക
രോൽ. 534

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (ഭീഷണവീക്ഷണാനാം) ഭയങ്കരദൃ
നമാരായ (ക്ഷണദാചരീണാം) രാക്ഷസികളുടെ (വാശ്രോഷോന്മേഷമുകു
ളിതഹൃദയപുണ്ഡരീകാ) ദുർവ്വാക്യപ്രസരങ്ങളെക്കൊണ്ടു കൂട്ടപ്പെട്ട ഹൃദയ
പദ്മത്തോടുകൂടിയവളും (പുണ്ഡരീകയൂഥപരിവൃതസാരംഗാംഗനാഭംഗിം)
വ്യാഘ്രസമൂഹത്താൽ ചുറ്റപ്പെട്ട മാൻപേടയുടെ ഭംഗിയേ (അംഗീകുർവ്വാ
ണാ) അംഗീകരിക്കുന്നവളുമായ (ജനകനന്ദിനീ) ജാനകി (ഏവം) ഇപ്രകാ
രമുള്ള (ചിന്താം) വിചാരത്തെ (അകരോൽ) ചെയ്തു.

സാ—രാവണൻ സമീപത്തിൽനിന്നു പോയതിന്നുശേഷം ഭയ
ത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന നോട്ടത്തോടുകൂടിയ രാക്ഷസികളും അടുക്കൽ നാലുപു
റവും ചെന്നു നിന്നു പലവിധമുള്ള ഭീഷണിവാക്കുകളെക്കൊണ്ടു ദുഃഖി
പ്പിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ അനേകം നരികളുടെ നടുവിൽപ്പെട്ട മാൻപേട
യേപ്പോലെ പരവശയായ സീത ബുദ്ധിക്ഷയത്തോടുകൂടെ ഇപ്രകാരം വി
ചാരിച്ചു.

നൂനം വിദിതവൃത്താന്തേ ജടായുഷി ഗതായുഷി
മാമിഹസ്ഥാമാര്യപുത്രഃ കിം നാവഗതവാനപി. 535

വ്യാ—(നൂനം) നിശ്ചയമായും (വിദിതവൃത്താന്തേ) അറിയ
പ്പെട്ട വൃത്താന്തങ്ങളോടുകൂടിയ (ജടായുഷി) ജടായുസ്സ് (ഗതായുഷി) മൃത
നായിരിക്കുന്ന സമയത്തിങ്കൽ (ആര്യപുത്രഃ) ആര്യപുത്രൻ (മാം) എന്നെ
(ഇഹസ്ഥാം അപി) ഇവിടെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവളാണെന്നുംകൂടി (ന അ
വഗതവാൻ കിം) അറിഞ്ഞില്ലയോ.

സാ—നിശ്ചയമായും വൃത്തമാനമെല്ലാം അറിഞ്ഞ ജടായുസ്സ്
എന്റെ ചരിത്രങ്ങളെ ആര്യപുത്രനോടറിയിക്കാതെതന്നെ പ്രാണങ്ങളെ
ഉപേക്ഷിക്കുവാനിടയുണ്ടാകയാൽ ഞാൻ ഇവിടെയാണിരിക്കുന്നതെന്നുകൂ
ടി ആര്യപുത്രൻ അറിഞ്ഞില്ലായിരിക്കുമോ?

ന കേവലം മാമഹരദ്ദുരാത്മാ കൃപാഞ്ച രാമസ്യ നിസർഗ്ഗസിദ്ധാം
ഇദം ന ചേൽ സംശ്രിതവത്സലഃ കിം ഭവേൽ സ തൂഷ്ണീം ജഗദേകനാഥഃ.

വ്യാ—(ദുരാത്മാ) ദുർബ്ബുദ്ധി (മാം കേവലം ന) എന്നെതന്നെയ
ല്ല (രാമസ്യ) രാമന്റെ (നിസർഗ്ഗസിദ്ധാം) സ്വഭാവസിദ്ധയായ (കൃപാം
ച) കരുണയേയും (അഹരൽ) അപഹരിച്ചു (ഇദം ന ചേൽ) ഇങ്ങിനെ

അല്ലെങ്കിൽ (സംശ്രിതവത്സലഃ) ആശ്രിതവത്സലനും (ജഗദേകനാഥഃ) ലോകൈകനാഥനുമായ (സഃ) അദ്ദേഹം (തൂഷ്ണീം കഥം ഭവേൽ കിം) മിണ്ടാതിരിക്കുമോ.

സാ—ദുഷ്ടനായ രാവണൻ എന്നെ മാത്രമല്ല അപഹരിച്ചിട്ടുള്ളൂ; രാമന്റെ സ്വഭാവസിദ്ധയായ കരുണയേയും അപഹരിച്ചിരിക്കണം നിശ്ചയം. അല്ലെങ്കിൽ ആശ്രിതവത്സലനും ലോകൈകനാഥനുമായ അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ ഉദാസീനനായിരിക്കുകയില്ല.

ഗ—ഇത്ഥം വിലപ്യ രഘുനന്ദനമേവ സന്തതം ചിന്തയന്തീ
സീതാ കൃശ്ചാനൂർച്ഛാമഗച്ഛൽ. 537

വ്യാ—(സീതാ) സീത (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു (വിലപ്യ) വിലപിച്ചിട്ട (രഘുനന്ദനം ഏവ) ശ്രീരാമനെത്തന്നെ (സന്തതം) എല്ലായ്പോഴും (ചിന്തയന്തീ) വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു (കൃശ്ചാൽ) കഷ്ടപ്പാടുനിമിത്തം (മൂർച്ഛാം) ബോധശൂന്യതയെ (അഗച്ഛൽ) ഗമിച്ചു.

സാ—സീത ഇങ്ങിനെ പലതും വിചാരിച്ചു വിലപിച്ചും രഘുനന്ദനനെത്തന്നെ എല്ലായ്പോഴും സ്മരിച്ചും രാവണന്റെ ഭീഷണത്തെ കാത്തും മറവുണ്ടായ കഷ്ടപ്പാടുകൊണ്ടു ബോധശൂന്യയായിത്തീർന്നു.

നിശാചരീസ്തം സ്ഥിരവദ്ധ്യശീലാം
നിർഭർത്സയന്തീർന്നിഭൃതം നിവാര്യ
അസഹ്യലോകോത്സവമാത്മദൃഷ്ടം
ദുഃസഹ്യമേവം ത്രിജടാ ജഗാദ. 538

വ്യാ—(ത്രിജടാ) ത്രിജടാ (സ്ഥിരവദ്ധ്യശീലാം) സൽസ്വഭാവിനിയായ (താം) അവളെ (നിർഭർത്സയന്തീഃ) ഏറ്റവും ശകാരിക്കുന്ന (നിശാചരീഃ) രാക്ഷസികളെ (നിഭൃതം) നിശ്ചലമാകംവണ്ണം (നിവാര്യ) തടുത്തിട്ട (അസഹ്യലോകോത്സവം) ദേവലോകത്തിന്നു സന്തോഷജനകവും (ആത്മദൃഷ്ടം) താൻ കണ്ടതുമായ (ദുസഹ്യം) ദുസഹ്യത്തെ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ജഗാദ) പറഞ്ഞു.

സാ—സീത ഏറ്റവും ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ത്രിജട എന്ന പേരായ ഒരു വൃദ്ധരാക്ഷസി സുശീലയായ സീതയേ ഏറ്റവും ശകാരിച്ചും മറവും ഭയപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന രാക്ഷസികളെ സാമവാക്കുകൾ പറഞ്ഞു ലഹളകൂട്ടാതെ തടഞ്ഞുനിർത്തീട്ട് താൻ കണ്ടിട്ടുള്ളതും ദേവകൾക്കു സന്തോഷത്തെ നൽകുന്നതും (അതായത് ശ്രീരാമന്നു വിജയത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതും) രാവണന്നു പരാജയത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതുമായ (രാവണൻ സർവ്വാംഗം ക്ഷൌരംചെയ്തു പോത്തിന്റെ പുറത്തു കയറി വരുന്നതും മറവുമായ) ദുസ്വപ്നത്തെ പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു.

ഗ—തദനു നിദ്രായമാണാസു നിശാചരീഷു ആത്മത്യാഗായ സ്പൃഹയന്ത്യാം മൈഥില്യാം മാരുതിരപ്യനുപേക്ഷണീയേയം തപസ്വിനീതി നീതിമനുസൃത്യ നേദീയാനസ്യാ ബഭൂവ. 539

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (നിശാചരീഷു) രാക്ഷസികൾ (നിദ്രായമാണാസു) നിദ്രയേ ചെയ്യുന്നവരായപ്പോൾ (മൈഥില്യാം) സീത (ആത്മത്യാഗായ) ശരീരത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുവാനായിക്കൊണ്ടു (സ്പൃഹയന്ത്യാം) ആഗ്രഹിക്കുന്നവളായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (മാരുതിഃ അപി) ഹനുമാനും (തപസ്വിനീ) ശോച്യയായ (ഇയം) ഇവൾ (അനുപേക്ഷണീയാ) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവൾ യോഗ്യയല്ലാ (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (നീതിം) നയത്തെ (അനുസൃത്യ) അനുസരിച്ചിട്ടു (അസ്യാഃ) ഇവളുടെ (നേദീയാൻ) സമീപസ്ഥനായിട്ടു (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—തദനന്തരം രാക്ഷസികൾ ഉറങ്ങിയശേഷം സീത തന്റെ ശരീരത്തെ ഉപേക്ഷിപ്പാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ഹനുമാൻ കഷ്ടതയിലകപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഇവൾ പ്രാണത്യാഗത്തിനൊരുങ്ങിയതു കണ്ടിരിക്കുന്നതുചിതമല്ല എന്നു കരുതി വേഗത്തിൽ ആശ്വസിപ്പിക്കണമെന്നുറച്ചു് തൽസമീപത്തിലേക്കു ചെന്നു.

ദേവ്യാ ദശാനനവചോമയവജ്രഭിന്ന-
കണ്ഠാന്തരവ്രണവിരോപണഭേഷജാനി
വിസ്രംഭോത്ഥമയമനന്വയസംഗതാനി
രാമാഭികീർത്തനമധൂനി ശനൈന്യഷിഞ്ചൽ. 540

വ്യാ—(അയം) ഇവൻ (ദേവ്യാഃ) ദേവിയുടെ (വിസ്രംഭോത്ഥം) വിശ്വാസത്തിനായിക്കൊണ്ടു (ദശാനനവചോമയവജ്രഭിന്നകണ്ഠാന്തരവ്രണവിരോപണഭേഷജാനി) രാവണന്റെ വാഗ്രൂപമായ വജ്രംകൊണ്ടു തുളക്കപ്പെട്ട കണ്ഠഭാഗത്തിലുള്ള വ്രണത്തിന്റെ വിരോപണത്തിനുള്ള ഔഷധങ്ങളും (അനന്വയസംഗതാനി) വംശത്തോടു ചേർന്നവയുമായ (രാമാഭികീർത്തനമധൂനി) രാമകീർത്തനങ്ങളാകുന്ന അമൃതുകളെ (ശനൈഃ) സാവധാനത്തിൽ (ന്യഷിഞ്ചൽ) വഷിച്ചു.

സാ—ഹനുമാൻ വൃക്ഷശാഖയിലിരുന്നുകൊണ്ടു ദേവിയുടെ വിശ്വാസത്തിനുവേണ്ടി, രാവണന്റെ വാഗ്രൂപമായ വജ്രംകൊണ്ടു തുളക്കപ്പെട്ട കണ്ഠാന്തർഭാഗത്തിലുള്ള വ്രണങ്ങളെ ഉണക്കുവാനുള്ള ഔഷധങ്ങളായും വംശചരിത്രത്തോടുകൂടിയവയായുമിരിക്കുന്ന രാമകീർത്തനങ്ങളാകുന്ന മധുക്കളെ സാവധാനത്തിൽ വഷിച്ചുതുടങ്ങി. സീതയുടെ വിശ്വാസത്തിനുവേണ്ടി കണ്ഠാനന്ദകരങ്ങളായ രാമകഥകളെ ആദ്യംമുതൽ പറഞ്ഞു വെന്നു താല്പര്യം.

ഗ__തദാനീം സമന്താൽ പ്രസാരിതനയനാ ജനകതനയാ ത
സ്യാം ശാഖായാം ശാഖാമൃഗമുദീക്ഷ്യ ചകിതഹൃദയാ ദുഃസപ്നബു
ദ്ധ്യാ സലക്ഷ്മണായ ഭർത്രേ ഭദ്രമാശംസമാനാ ജനമിമം ദുരാപ
സ്വാപം സ്വപ്നഃ കഥമവാപ്നുയാദിതി മായാമാർഗ്ഗവിശാരദനൈ
രൃതപതിധിയാ തസ്മാന്മാരുതപുത്രാത്തത്രാസ. 541

വ്യാ__(തദാനീം) അപ്പോൾ (ജനകതനയാ) സീത (സമന്താൽ പ്രസാരിതനയനാ) നാലുപുറവും നോക്കുന്നവളായി (തസ്യാം ശാഖായാം) ആ കൊമ്പിന്മേൽ (ശാഖാമൃഗം) വാനരത്തെ (ഉദീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട (ചകിതഹൃദയാ) ഭയചഞ്ചലമനസ്സായി (ദുഃസപ്നബുദ്ധ്യാ) ദുസ്വപ്നബുദ്ധി ഹേതുവായിട്ട (സലക്ഷ്മണായ) ലക്ഷ്മണസഹിതനായ (ഭർത്രേ) ഭർത്താവിനായിക്കൊണ്ട (ഭദ്രം) മംഗളത്തെ (ആശംസമാനാ) ആശംസിക്കുന്നവളായി (സ്വപ്നഃ) സ്വപ്നം (ദുരാപസ്വാപം) ഉറങ്ങാത്ത (ഇമം ജനം) ഈ ജനത്തെ (കഥം) എങ്ങിനെ (അവാപ്നുയാൽ) പ്രാപിക്കും (ഇതി) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ച (മായാമാർഗ്ഗവിശാരദനൈരൃതപതിധിയാ) മായാമാർഗ്ഗത്തിൽ സമർത്ഥനായ രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനെന്നുള്ളബുദ്ധിയോടുകൂടെ (തസ്മാൽ മാരുതിപുത്രാൽ) ആ ഹനുമാനിൽനിന്ന (തത്രാസ) ഭയപ്പെട്ടു.

സാ__ആ സമയത്തിങ്കൽ സീത നാലുപുറവും നോക്കിയപ്പോൾ ആ ശിംശപാവൃക്ഷത്തിന്റെ കൊമ്പത്തിരിക്കുന്ന ഹനുമാനെക്കണ്ട ഭയചഞ്ചലയായിട്ട ദുസ്വപ്നമെന്ന ശങ്കിച്ച ലക്ഷ്മണനും ഭർത്താവിനും മംഗളത്തെ ആശംസിച്ചുകൊണ്ട ഉറങ്ങാതിരിക്കുന്ന ഞാൻ എങ്ങിനെ സ്വപ്നംകാണും. അതുകൊണ്ട ഈ കാണുന്നതു് രാവണന്റെ മായയാകുന്ന എന്നിപ്രകാരം നിശ്ചയിച്ച ആ ഹനുമാനിൽനിന്നും ഭയപ്പെട്ടു.

തദാനീം ച=അപ്പോഴുംകൂടെ.

ദൂതോഹം ഖരഖണ്ഡനസ്യ ഭവതീമന്വേഷ്ടുമത്രാഗതഃ
മാ മാം സാഹസമാചരേത്യഖിലപന്നാസാദ്യ വാതാത്മജഃ
സാദ്ധ്വീനാമധിദേവതേ മനുകുലാലങ്കാരഭൂതേ ജയേ-
ത്യുച്ചൈരായാംശ്രിസരോരുഹേ സമനമൽ സാഷ്ടാംഗപാതം സുധീഃ.542

വ്യാ__(അഹം) ഞാൻ (ഭവതീം) ഭവതിയെ (അന്വേഷ്ടും) അന്വേഷിപ്പാനായിക്കൊണ്ട (അത്ര) ഇവിടെ (ആഗതഃ) വന്നവനായ (ഖരഖണ്ഡനസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (ദൂതഃ) ദൂതനാകുന്ന (സാഹസം മാ മാം ആചര) സാഹസത്തെ ചെയ്യരുതേ ചെയ്യരുതേ. (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അഖിലപൻ) പറയുന്നവനായിട്ട (സുധീഃ) ബുദ്ധിമാനായ (വാതാത്മജഃ) ഹനുമാൻ (ആസാദ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (സാദ്ധ്വീനാം അധിദേവതേ)

അല്ലയോ പതിവ്രതകൾക്കു അധിദേവതയായുള്ളോവേ (മനുകുലാലങ്കാരഭൂതേ) മനുവംശത്തിനു അലങ്കാരഭൂതയായുള്ളോവേ (തവ) നിന്തിരുവടി (ജയ) ജയിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ആഖ്യായ) പറഞ്ഞിട്ടു (അംഘ്രിസരോരുഹേ) പാദാരവിന്ദത്തിൽ (സാഷ്ടാംഗം) സാഷ്ടാംഗമാകും വണ്ണം (സമനമൽ) നല്ലവണ്ണം നമസ്കരിച്ചു.

സാ—ബുദ്ധിമാനായ ഹനുമാൻ സീത തന്നിൽനിന്നും ഭയപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ വൃക്ഷത്തിന്റെ കൊമ്പത്തു നിന്നിറങ്ങി, "അല്ലയോ ദേവി, ഞാൻ ഇവിടെ നിന്തിരുവടിയേ അന്വേഷിച്ചു വന്നിട്ടുള്ള രാമദൂതനാകുന്നു. അവിടുന്നു സാഹസം ഒരിക്കലും ചെയ്യരുത്." എന്നിങ്ങിനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു അടുത്തുചെന്നു "അല്ലയോ പതിവ്രതാശിരോമണിയായ മനുകുലാലങ്കാരഭൂതയായുള്ളോവേ, നിന്തിരുവടി ജയിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം സ്തുതിച്ചു പാദാരവിന്ദത്തിൽ സാഷ്ടാംഗം നമസ്കരിച്ചു.

കല്യാണി തീവ്രതാപേന തപദ്ധിയോഗേന താമ്യതഃ
രാമഭദ്രസ്യ ദൂതം മാമന്യഥാ മംസ്മ മന്യഥാഃ. 543

വ്യാ— (ഹേ കല്യാണി!) അല്ലയോകല്യാണി! (മാം) എന്നെ(തീവ്രതാപേന) കഠിനദുഃഖമായ (തപദ്ധിയോഗേന) അങ്ങയുടെ വിരഹം കൊണ്ടു (താമ്യതഃ) തളരുന്ന (രാമഭദ്രസ്യ) രാമഭദ്രന്റെ (ദൂതം) ദൂതനെന്നു (മന്യഥാഃ) വിചാരിച്ചാലും (അന്യഥാ) അന്യപ്രകാരത്തിൽ (മംസ്മ മന്യഥാഃ) വിചാരിക്കരുതു്.

സാ—അല്ലയോ മംഗളയായുള്ളോവേ, ദേവി, അവിടുന്നു എന്നെ, സന്താപജനകമായ നിന്തിരുവടിയുടെ വിരഹം ഹേതുവായിട്ടു ദുഃഖിക്കുന്ന രാമഭദ്രന്റെ ദൂതനെന്നറിഞ്ഞാലും. അന്യപ്രകാരത്തിൽ സംശയിക്കരുതു്. എന്നിപ്രകാരം ഹനുമാൻ സീതയോടു പറഞ്ഞു.

തസ്യൈ ഭർത്തുരഭിജ്ഞാനമംഗുലീയം ദദൌ ഹരിഃ
പ്രത്യുൽഗതമിവാനന്ദാശ്രുബിന്ദുഭിഃ. 544

വ്യാ—(ഹരിഃ) ഹനുമാൻ (തസ്യൈ) അവൾക്കായിക്കൊണ്ടു (ഭർത്തുഃ) ഭർത്താവിന്റെ (അഭിജ്ഞാനം) അടയാളമായ (അംഗുലീയം) മോതിരത്തെ (ആനന്ദാശ്രുബിന്ദുഭിഃ) ശീതങ്ങളായ (തദാനന്ദാശ്രുബിന്ദുഭിഃ) അവളുടെ സന്തോഷാശ്രുകണങ്ങളാൽ (പ്രത്യുൽഗതം ഇവ (എതിരേൽക്കപ്പെട്ടതോ എന്നു തോന്നുംവിധം (ദദൌ) ദാനംചെയ്തു.

സാ—അതിനു ശേഷം ഹനുമാൻ ശ്രീരാമനാൽ ദത്തമായ അഭിജ്ഞാനാംഗുലീയകത്തെ തദ്ദർശനത്താൽഏറ്റവും സന്തോഷാശ്രുക്കളെ പ്പൊഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സീതക്കായിക്കൊണ്ടു ദാനം ചെയ്തു.

സൌഖ്യാവഹസ്യ പവനാത്മജനീയമാന-
രാമാംഗുലീയകവിലോകനവാസരസ്യ
സത്യം കലാം ശതതമീമപി നൈവ ഭേജേ
പാണിഗ്രഹോത്സവദിനം ജനകാത്മജായാഃ. 545

വ്യാ—(ജനകാത്മജായാഃ) ജാനകിക്കു (പാണിഗ്രഹോത്സവദിനം) വിവാഹദിവസം (സൌഖ്യാവഹസ്യ) സന്തോഷാവഹമായ (പവനാത്മജനീയമാനരാമാംഗുലീയകവിലോകനവാസരസ്യ) ഹനുമാനാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട രാമാംഗുലീയകത്തിന്റെ ദർശനദിവസത്തിന്റെ (ശതതമീം കലാം അപി) നൂറിലൊരംശത്തെയുംകൂടി (നൈവ ഭേജേ) പ്രാപിച്ചില്ല തന്നെ (സത്യം) സത്യമാകുന്നു.

സാ—സീതാദേവിക്കു അന്നു ആ പാണിഗ്രഹണാവസരത്തിൽ സംജാതമായ സന്തോഷം ഇന്നു് ഹനുമാൻ കൊണ്ടുപോയി കയ്യിൽകൊടുത്ത ശ്രീരാമന്റെ അംഗുലീയകം ദർശിച്ചപ്പോളുണ്ടായ സന്തോഷത്തിന്റെ നൂറിലൊരംശംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നുള്ളതു് സത്യം തന്നെയാണു്.

മുദ്ധേ സന്തി സലക്ഷ്മണാഃ കുശലിനഃ ശ്രീരാമപാദാഃ സഖേ?
സന്തി സഖാമിനി മാ വിധേഹി വിധുരം ചേതോനയം ചിന്തയാ
ഏനാം വ്യാഹര ദേവി മൈഥിലസുതേ നാമാന്തരേണാധുനാ
ദേവസ്തദ്ഗിരഹേണ കങ്കണപദം തസ്യൈ ചിരം ദത്തവാൻ.546

വ്യാ—(ഹേ മുദ്ധേ) അല്ലയോ അംഗുലീയകമേ! (സലക്ഷ്മണാഃ) ലക്ഷ്മണനോടുകൂടിയ (ശ്രീരാമപാദാഃ) ശ്രീരാമപാദങ്ങൾ (സഖേ) തന്നെ (കുശലിനഃ) കുശലികളായിട്ടു് (സന്തി) ഇരിക്കുന്നുവോ? (ഹേ സഖാമിനി) അല്ലയോ സഖാമിനി (സന്തി) ഇരിക്കുന്നു. (അനയാ ചിന്തയാ) ഈ വിചാരംകൊണ്ടു (ചേതഃ) മനസ്സിനെ (വിധുരം) ദുഃഖമുള്ളതാക്കി (മാ വിധേഹി) ചെയ്യരുതു് (ഹേ മൈഥിലസുതേ ദേവി) അല്ലയോ മൈഥിലരാജപുത്രിയായുള്ള ദേവി (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (ഏനാം) ഇതിനെ (നാമാന്തരേണ) അന്യനാമംകൊണ്ടു് (വ്യാഹര) പറഞ്ഞാലും (ദേവഃ) ദേവൻ (തദ്ഗിരഹേണ) അങ്ങയുടെ വിരഹം ഹേതുവായിട്ടു (തസ്യൈ) അതിന്നായിക്കൊണ്ടു (ചിരം) ചിരകാലമായിട്ടു (കങ്കണപദം) വളയുടെ സ്ഥാനത്തെ (ദത്തവാൻ) കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

സാ—സീത ഹനുമാനാൽ ദത്തമായ അംഗുലീയകത്തെ കയ്യിലെടുത്തു, എടോ അംഗുലീയകമേ ശ്രീരാമനും ലക്ഷ്മണനും സഖേ കുശലികളായിത്തന്നെയിരിക്കുന്നില്ലേ? എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, അല്ലയോ

സ്വാമിനിഅവർ കുശലികൾതന്നെ. നിന്തിരുവടിഇങ്ങിനെയുള്ള വിചാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനസ്സിനെ ദുഃഖിപ്പിക്കരുത്. അല്ലയോ മിഥിലരാജനന്ദിനിയായുള്ള ദേവി ഇപ്പോൾ ഈ അംഗുലീയകത്തെ മറൊരുനാമംകൊണ്ടു പറയണ്ടതായിരിക്കുന്നു. എന്തെന്നാൽ ദേവൻ നിന്തിരുവടിയുടെ വേർപാടുമൂലംഉള്ള ആധികൊണ്ട് ശരീരം ക്ഷയിച്ചുവരികയാൽ അതിനെ കങ്കണത്തിന്റെ സ്ഥാനത്താണ് അണിഞ്ഞു വരുന്നത്. എന്നു മാരുതി മറുപടി പറഞ്ഞു.

പ്രാണാനേതാനധികകൃപണാൻ നൈവ ശക്നോമി വോഢും
മാസാദൂർദ്ധ്വം പവനതനയ പ്രത്യഹം ഹാ ദുനോമി
ദീനാമേനാം നിശിചരപതിർന്നൈവ മാം സംപ്രയച്ഛേൽ
ഭർത്രേ തസ്മൈ സ ഖലു ചരമോപായസാദ്ധ്യോ ദുരാത്മാ. 547

വ്യാ—(ഹേ പവനതനയ) അല്ലയോ ഹനുമൻ (അഹം) ഞാൻ (അധികകൃപണാൻ) ഏറ്റവും പരവശങ്ങളായ (ഏതാൻ പ്രാണാൻ) ഈ പ്രാണങ്ങളെ (മാസാൽ) മാസത്തിൽനിന്നു (ഊർദ്ധം) മേല്പട്ട് (വോഢും) വഹിപ്പാൻ (നൈവ ശക്നോമി) ശക്തയായി ഭവിക്കുന്നില്ലതന്നെ (ഹാ) കഷ്ടം (പ്രത്യഹം) ദിവസംതോറും (ദുനോമി) ഞാൻ ദുഃഖിക്കുന്നു. (നിശിചരപതിഃ) രാവണൻ (ദീനാം) ദുഃഖിതയായ (ഏനാം മാം) ഈ എന്നെ (ഭർത്രേ തസ്മൈ) ഭർത്താവായ അദ്ദേഹത്തിനു (നൈവ സംപ്രയച്ഛേൽ) കൊടുക്കുകയില്ല നിശ്ചയം (ദുരാത്മാ സഃ) ദുഷ്ടബുദ്ധിയായ അവൻ (ചരമോപായസാദ്ധ്യഃ ഖലു) ഒടുവിലത്തെ ഉപായംകൊണ്ടു സാധ്യൻ തന്നെയാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ഹനുമൻ ഇനി ഒരു മാസത്തിലധികം അത്യന്തം പരവശങ്ങളായ ഈ പ്രാണങ്ങളെ വഹിച്ച് ഇവിടെ താമസിപ്പാൻ ഞാൻ കരിക്കലും ശക്തയല്ല. എനിക്കു ദിവസംപ്രതി ദുഃഖം വർദ്ധിക്കുന്നു. രാവണൻ ദുഃഖിതയായ എന്നെ ഭർത്താവിനു മയ്യാക്കു കൊടുക്കുകയില്ല. ദുർബുദ്ധിയായ അവൻ ദണ്ഡോപായംകൊണ്ടല്ലാതെ ഒരിക്കലും പാട്ടിലാവുന്നതല്ല. എന്നിപ്രകാരം സീത ഹനുമാനോടു പറഞ്ഞു.

പാതിവ്രത്യഹുതാശനേന യദി തം കുര്യാമഹം ഭസ്മസാൽ
സത്യം ദാശരഥേശ്ചരസ്യ ന ഭവേദാത്മോചിതാ പാരണാ
കിഞ്ചൈതസ്യ യശോനിശാപതിരപി പ്രമ്ലാനകാന്തിർഭവേൽ
ഭ്രാതഃ ശാസിതരാവണേ രഘുപതൌ യാത്രാ മമ ശ്രേയസി. 548

വ്യാ—(ഭ്രാതഃ) അല്ലയോ സോദരതുല്യനായുള്ളോവേ (അഹം) ഞാൻ (പാതിവ്രത്യഹുതാശനേന) പാതിവ്രത്യാഗ്നികൊണ്ടു (തം) അവനെ (ഭസ്മസാൽ) ഭസ്മമാക്കി (കുര്യാം യദി) ചെയ്യുമെങ്കിൽ (ദാശരഥേഃ) ശ്രീരാമന്റെ (ശരസ്യ) ശരത്തിനു (ആത്മോചിതാ) തക്കുചീതമായ

(പാരണം) പാരണ (ന ഭവേൽ) ഉണ്ടാവുകയില്ല (സത്യം) സത്യമാകുന്നു (കിം ച) അത്രതന്നെയുമല്ല (ഏതസ്യ) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ യശോനിശാപതിഃ അപി) യശസ്സാകുന്ന ചന്ദ്രനും (പ്രമാനകാന്തിഃ) ഏറവും ക്ഷീണിച്ച ശോഭയോടുകൂടിയവനായിട്ടും (ഭവേൽ) ഭവിക്കും (രഘുപതൌ) രഘുനാഥൻ (ശാസിതരാവണേ) ശിക്ഷിക്കപ്പെട്ട രാവണനോടുകൂടിയവനാകുമ്പോൾ (മമ) എന്റെ (യാത്രാ) ഗമനം (ശ്രേയസീ) ശ്രേയസ്കരമാകുന്നു.

സാ—സീതയുടെ വാക്കുകേട്ടതിന്നുശേഷം ഹനുമാൻ സീതയെ രാമാന്തികത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോകാമെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ സീത പിന്നെയും ഹനുമാനോടിപ്രകാരം പറഞ്ഞു—അല്ലയോ സോദരതുല്യനായുള്ള ഹനുമൻ! നീ പറഞ്ഞതു ശരിതന്നെ. എനിക്കുതന്നെ എന്റെ പാതിവ്രത്യാഗ്നികൊണ്ടു രാവണനെ ഭസ്മമാക്കി ഇവിടെ നിന്നു പോകുവാൻ കഴിയും, പക്ഷെ ഞാൻ അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതായാൽ ദശരഥപുത്രനായ ഭർത്താവിന്റെ ശരത്തിനു ഉചിതമായ ഭക്ഷണം കിട്ടുകയില്ല. അത്രതന്നെയുമല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ യശശ്ചന്ദ്രനു തന്മൂലം കളങ്കവും സംഭവിക്കും. അതിനാൽ രഘുനാഥനായ അദ്ദേഹം രാവണനെ നിഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷമുള്ള യാത്രതന്നെയാണ് എനിക്കും ശ്രേയസ്കരമായിട്ടുള്ളത്.

മായാമൃഗേണ തവ മൈഥിലി വഞ്ചിതായാഃ
ശാഖാമൃഗേണ പുനരാഗതിരിത്യയുക്താ
ഏഷാ കഥാപി ഭുവനേ വിതതാ യദി സ്യാൽ
കാ നാമ രാമധനുഷഃ പ്രഥിതാ പ്രശസ്തിഃ. 549

വ്യാ—(ഹേ മൈഥിലി!) അല്ലയോ ജനകീ! (മായാമൃഗേണ) മായാമൃഗത്താൽ (വഞ്ചിതായാഃ) ചതിക്കപ്പെട്ട (തവ) നിന്തിരുവടിയുടെ (പുനരാഗതിഃ) പുനരാഗമനം (ശാഖാമൃഗേണ) വാനരത്തോടുകൂടെ ആകുന്നു. (ഇതി) എന്നതു (അയുക്താ) യുക്തയല്ല (ഏഷാ കഥാ അപി) ഈ കഥയും (ഭുവനേ) ലോകത്തിൽ (വിതതാ) വിസ്തൃതയായി (സ്യാൽ യദി) ഭവിക്കുമെങ്കിൽ (രാമധനുഷഃ) രാമചാപത്തിന്റെ (പ്രഥിതാ) പ്രസിദ്ധയായ (പ്രശസ്തിഃ) പ്രശസ്തി (കാ) എന്താകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ജനകനന്ദിനിയായ ദേവി! അവിടുന്നു അറിവില്ലായ്മചെയ്തതു യുക്തമായി. മായാമൃഗത്താൽ ചതിച്ചുകൊണ്ടുപോകപ്പെട്ട നിന്തിരുവടിയുടെ പുനരാഗമനം വാനരത്തോടുകൂടെയാകുന്നു എന്നതു യോഗ്യമല്ല. ഈ വൃത്താന്തം ലോകത്തിൽ പരന്നാൽ രാമചാപത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധമായ ആ യശസ്സിനു കറവുതട്ടിപ്പോകും. അതുകൊണ്ടു നിന്തിരുവ

ടി ദേവനെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടു അല്പദിവസംകൂടി ഇവിടെ കഴിച്ചാലും. അപ്പോഴേക്കും അദ്ദേഹം ഇവിടെ വന്നു അവിടുത്തെ കൊണ്ടുപോകാതിരിക്കുകയില്ല. ഇപ്രകാരം ഹനുമാൻ സീതയോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—സാപി വിപിനനിവാസമലിനീകൃതം തദനേനാഭിരശ്രുധാരാഭിഃ പ്രക്ഷാളയന്തീ നിജകുചതടീവിദരണവിഹിതാപരാധവായസാധമകാണീകരണോദന്തമസംസ്കാരപങ്കിലവേണീബന്ധമലീമസഞ്ച ചൂഡാമണിമമുഷ്മൈ പ്രത്യഭിജ്ഞാനമദിശൽ. 550

വ്യാ—(സാ അപി) അവളും (വിപിനനിവാസമലിനീകൃതം) വനത്തിൽ താമസിക്കുകഹേതുവായിട്ടു മലിനമാക്കിചെയ്യപ്പെട്ട (തൽ) അതിനെ (അനേനാഭിഃ) ശീതളങ്ങളായ (അശ്രുധാരാഭിഃ) ബാഷ്പധാരകളെക്കൊണ്ടു (പ്രക്ഷാളയന്തീ) കഴുകുന്നവളായിട്ടു (നിജകുചതടീവിദരണവിഹിതാപരാധവായസാധമകാണീകരണോദന്തം) തന്റെ സുനതടത്തെ കൊത്തിപ്പൊളിക്കുകകൊണ്ടു ചെയ്യപ്പെട്ട അപരാധത്തോടുകൂടിയ നീചനായ കാകന്റെ കാണീകരണത്തിന്റെ കഥയോടുകൂടിവണ്ണം (അസംസ്കാരപങ്കിലവേണീബന്ധമലീമസം) സംസ്കാരമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു മലിനമായ തലമുടിയിൽ അലങ്കരിക്കുകകൊണ്ടു നിറംകെട്ടിരിക്കുന്ന (ചൂഡാമണിം ച) ചൂഡാരത്നത്തേയും (അമുഷ്മൈ) ഇവന്നായിക്കൊണ്ടു (പ്രത്യഭിജ്ഞാനം) പ്രത്യടയാളമായിട്ടു (അദിശൽ) കൊടുത്തു.

സാ—ഇപ്രകാരമുള്ള ഹനുമാന്റെ വാക്കുകേട്ടതിന്നുശേഷം സീത വനവാസംകൊണ്ടു മലിനമായി ഭവിച്ച ആ അംഗുലീകത്തെ ശീതളങ്ങളായ കണ്ണുനീരുകളെക്കൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം കഴുകിക്കൊണ്ടു, ചിത്രകൂടപ്രദേശത്തിൽവെച്ചു തന്റെ സുനതടത്തെ കൊത്തി വ്രണപ്പെടുത്തിയ നീചനായ കാകന്റെ കണ്ണുകളുടെ കഥപറഞ്ഞു, ചേർപ്പെടുക്കുക മുതലായ സംസ്കാരങ്ങളില്ലായ്കയാൽ മലിനമായ തലമുടിയിൽ അലങ്കരിക്കുകകൊണ്ടു ചളിപറ്റിയ ചൂഡാരത്നത്തെ ശ്രീരാമന്നു പ്രത്യടയാളമായി കൊടുക്കാൻവേണ്ടി ഹനുമാന്റെ കയ്യിൽകൊടുത്തു.

പത്യുരംഘ്രികമലാന്തികം തവയാ നീയതാമയമവിഘ്നമസ്തു തേ
തവദവചോമൃതഗൃഹീതപാരണാമത്ര മാം കുശലിനീം ന്യുവേദയ.

വ്യാ—(തവയാ) നിന്നാൽ (അയം) ഇത് (പത്യുഃ) ഭർത്താവിന്റെ (അംഘ്രികമലാന്തികം) പാദാരവിന്ദസമീപത്തെ (നീയതാം) നയിക്കപ്പെട്ടാലും (തേ) നിന്നക്കു (അവിഘ്നം) മംഗളം (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ (അത്ര) ഇവിടെ (തവദവചോമൃതഗൃഹീതപാരണാം) നിന്റെ വാക്യാമൃ

തം കൊണ്ട് ഗൃഹീതമായ പാരണയോടുകൂടിയ(മം) എന്നെ(കുശലിനീം) സുഖമായിരിക്കുന്നവളെന്ന (ന്യവേദയ) അറിയിച്ചാലും.

സം—സീത മൂർദ്ധാരത്നത്തെ ഹനുമാന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തതിനുശേഷം അല്ലയോ ഹനുമൻ! നീ ഇതിനെ ഭർത്താവിന്റെ പാദരവിന്ദങ്ങളിൽ സമർപ്പിച്ചാലും. ഞാൻ അമൃതതുല്യങ്ങളായ നിന്റെ വാക്കുകളെക്കേട്ടു സന്തുഷ്ടയായിട്ട ഇവിടെ സുഖത്തോടെ താമസിക്കുന്നുവെന്ന പറഞ്ഞാലും. നിനക്കു മംഗളം ഭവിക്കട്ടെ എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഏവമുക്തവതി രാമജീവിതേ താം പ്രണമ്യ വിഹിതപ്രദക്ഷിണഃ
ദക്ഷിണഃ പരബലാവമർദ്ദനേ മർദ്ദിതും പുരമഥ പ്രചക്രമേ. 552

വ്യാ—(രാമജീവിതേ) രാമപത്നി (ഏവം ഉക്തവതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതിനുശേഷം (പരബലാവമർദ്ദനേ) ശത്രുബലത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതിൽ (ദക്ഷിണഃ) സമർത്ഥനായ (സഃ) അവൻ(വിഹിതപ്രദക്ഷിണഃ) കൃതപ്രദക്ഷിണനായിട്ട (താം) അവളേ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട (അഥ) അനന്തരം (പുരം) രാജധാനിയെ (മർദ്ദിതും) നശിപ്പിക്കുവാനായിക്കൊണ്ട (പ്രചക്രമേ) ആരംഭിച്ചു.

സം—ശ്രീരാമപ്രേയസിയായ സീതയുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കുകേട്ടതിനുശേഷം ശത്രുസൈന്യത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ സമർത്ഥനായ ഹനുമാൻ ദേവിയെ പ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു നമസ്കരിച്ചു ലങ്കാപുരത്തെ മർദ്ദനം ചെയ്യുവാനാരംഭിച്ചു.

ഗ—തതഃ കൃതകൃത്യ ഇവ നിർഗ്ഗത്യ നിജഗമനം നിശാ
ചരപതേഃ പ്രകാശയിതുമശോകവനികാം ബഭഞ്ജ പ്രഭഞ്ജനാത്മജഃ. 553

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (പ്രഭഞ്ജനാത്മജഃ) മാരുതി (കൃതകൃത്യഃ ഇവ) കൃതാർത്ഥനെന്നപോലെ (നിർഗ്ഗത്യ) പുറപ്പെട്ടിട്ട് (നിജഗമനം) തന്റെ വരവിനെ (നിശാചരപതേഃ) രാവണനു (പ്രകാശയിതും) പ്രകാശിപ്പിക്കുവാനായിക്കൊണ്ട (അശോകവനികാം) അശോകവനികോദ്യാനത്തെ (ബഭഞ്ജ) നശിപ്പിച്ചു.

സം—അതിനുശേഷം ഹനുമാൻ കൃതാർത്ഥനേപ്പോലെ പുറപ്പെട്ട തന്റെ ആഗമനപ്രകാരത്തെ രാവണനറിയിപ്പാൻവേണ്ടി അശോകവനികോദ്യാനത്തെ നശിപ്പിക്കുകയും ഏതാനും ഉദ്യാനപാലകന്മാരെ നിഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗ__തദനു സരഭസമാരക്ഷികരക്ഷോഗണനിവേദിതപ്രമദവനകദനകുപിതദശവദനപ്രഹിതാൻ പിതൃപതികിങ്കരഭയങ്കരാൻ കിങ്കരാൻ പ്രഹസുപുത്രേണ ജംബുമാലിനാ സഹ നിഹത്യ ചൈത്യതോരണസമീപമുപഗതവതി ഹനുമതി പുനരപി നിശമിതാമിതനിശിചരമാരണോ രാവണഃ സചിവാൻ പഞ്ച പഞ്ചാനനപരാക്രമാൻ പ്രഘസപ്രമുഖാൻ വലീമുഖം ജീവഗ്രാഹം ഗൃഹ്ണീദ്ധ്വമിതി പ്രാഹിണോൽ. 554

വ്യാ__(തദനു) അനന്തരം (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (ആരക്ഷികരക്ഷോഗണനിവേദിതപ്രമദവനകദനകുപിതദശവദനപ്രഹിതാൻ) ഉദ്യാനപാലകന്മാരായ രക്ഷസന്മാരാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട ഉദ്യാനമർദ്ദനംഹേതുവായിട്ടു കുപിതനായ രാവണനാൽ നിയുക്തന്മാരും (പിതൃപതികിങ്കരഭയങ്കരാൻ) അന്തകകിങ്കരന്മാരേപ്പോലെ ഭയങ്കരന്മാരുമായ (കിങ്കരാൻ) കിങ്കരന്മാരെ (പ്രഹസുപുത്രേണ) പ്രഹസുപുത്രനായ (ജംബുമാലിനാ സഹ) ജംബുമാലിയോടുകൂടെ (നിഹത്യ) നിഹനിച്ചിട്ട (ഹനുമതി) ഹനുമാൻ (ചൈത്യതോരണസമീപം)ചൈത്യതോരണത്തിന്റെ സമീപത്തെ (ഉപഗതവതി) പ്രാപ്തവാനായിരിക്കുംസമയത്തിങ്കൽ (പുനഃ അപി) പിന്നെയും (നിശമിതാമിതനിശിചരമാരണഃ) കേൾക്കപ്പെട്ട അനേകം രാക്ഷന്മാരുടെ നിഗ്രഹത്തോടുകൂടിയ (രാവണഃ)രാവണൻ(പഞ്ചാനനപരാക്രമാൻ) സിംഹവിക്രമന്മാരും (പ്രഘസപ്രമുഖാൻ) പ്രഘസൻ തുടങ്ങിയുള്ളവരുമായ (പഞ്ച സചിവാൻ) അഞ്ചു മന്ത്രിമാരെ (വിലീമുഖം) വാനരത്തെ ജീവഗ്രാഹം) ജീവനോടുകൂടെ (ഗൃഹ്ണീദ്ധ്വം) നിങ്ങൾ ഗ്രഹിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് (പ്രാഹിണോൽ) പറഞ്ഞയച്ചു.

സാ__അതിനനന്തരം ഉദ്യാനപാലകന്മാരാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട ഉദ്യാനമർദ്ദനത്തെകേട്ടു കുപിതനായ രാവണൻ നിയോഗിച്ച യമഭടന്മാരേപ്പോലെ ഭയങ്കരന്മാരായ ജംബുമാലിമുതലായ അനേകം കിങ്കരന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ച് ഹനുമാൻ ചൈത്യത്തിന്റെ തോരണത്തിൻസമീപത്തിലെത്തിയപ്പോൾ രാവണൻ പിന്നെയും ഉദ്യാനപാലകന്മാർചെന്നറിയിച്ച അമിതരക്ഷോഭടനിഗ്രഹവൃത്താന്തത്തെ കേട്ടു കുപിതനായിട്ടു വാനരത്തെ ജീവനോടെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരുവാൻവേണ്ടി സിംഹവിക്രമന്മാരായ പ്രഘസാദികളായ അഞ്ചു സചിവന്മാരെ അയച്ചു.

ഗ__തത്ര ച തോരണപരിഘമുദ്യമ്യ പഞ്ച താൻ പഞ്ചതാം
നിത്വാ മുഹുർമുഹുർശരഭിദാസോഹമിത്യാത്മാനമുൽഘോഷയന്തം

ഹനുമന്തം നിയന്തും നിയന്താഖിലരക്ഷസാമക്ഷകുമാരമപ്യക്ഷിപൽ. 555

വ്യാ—(തത്ര ച) അവിടെയാകട്ടെ (തോരണപരിഘം) തോരണപ്രദേശത്തിലുള്ള പരിഘത്തെ (ഉദ്യമ്യ) ഓങ്ങിപ്പിടിച്ചുടിച്ച് (താൻ പഞ്ച) ആ അഞ്ചുപേരേയും (പഞ്ചാനാം) മരണത്തെ (നീതാ) പ്രാപിപ്പിച്ചിട്ട് (മുഹുഃ മുഹുഃ) പിന്നേയും പിന്നേയും (അഹം) ഞാൻ (ദാശരഥി ദാസഃ) രാമദാസനാകുന്ന (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ആത്മാനം) തന്നെ (ഉൽഘോഷയന്തം) ഉൽഘോഷിക്കുന്ന (ഹനുമന്തം) ഹനുമാനെ (നിയന്തും) ബന്ധിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (അഖിലരക്ഷസാം) എല്ലാ രാക്ഷസന്മാരുടേയും (നിയന്താം) ശാസിതാവ് (അക്ഷകുമാരം അപി) അക്ഷകുമാരനേയും (അക്ഷിപൽ) ക്ഷേപിച്ചു.

സാ—ഹനുമാൻ രാവണന്റെ നിയോഗം ഹേതുവായിട്ട് ആഗതന്മാരായ പഞ്ചസേനാപതികളെ കണ്ടപ്പോൾ തോരണത്തിലിരിക്കുന്ന പരിഘമെടുത്തടിച്ച് ആ അഞ്ചുപേരേയും നിഗ്രഹിച്ച് 'രാമദൂതോഹം, രാമദൂതോഹം' എന്നിപ്രകാരം തന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ ഉറക്കേ ഘോഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ രാക്ഷസചക്രവർത്തിയായ രാവണൻ ഹനുമാനെ ബന്ധിപ്പാനായിക്കൊണ്ട് അക്ഷകുമാരനേയും പറഞ്ഞയച്ചു.

നിർഗ്ഗത്യാഥ പുരാദ്ദശാസ്യതനയഃ ക്രുദ്ധോന്തരിക്ഷേ ചരൻ
ആസാരേണ വവർഷ വാനരപതൌ സൌവർണ്ണപുംഖാൻ ശരാൻ
തം ദൃഷ്ട്വാക്ഷകുമാരമംഘ്രിയുഗളേ ശാഡ്വം ഗൃഹീത്വാംബരേ
ക്ഷിപ്ത്വാ ഭ്രമിതലേ നിഹത്യ ഹനുമാനാശിശ്രിയത്തോരണം. 556

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദശാസ്യതനയഃ) രാവണപുത്രൻ (ക്രുദ്ധഃ) കോപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പുരാൽ) രാജധാനിയിൽനിന്നു (നിർഗ്ഗത്യ) പുറപ്പെട്ടിട്ടു (അന്തരിക്ഷേ) ആകാശത്തിൽ (ചരൻ) സഞ്ചരിക്കുന്നവനായിട്ടു (വാനരപതൌ) വാനരപതിയിൽ (സൌവർണ്ണപുംഖാൻ) സ്വർണ്ണമയങ്ങളായ കടയോടുകൂടിയ (ശരാൻ) ശരങ്ങളെ (ആസാരേണ) ഇടവിടാതെ (വവർഷ) വർഷിച്ചു (ഹനുമാൻ) ഹനുമാൻ (തം അക്ഷകുമാരം) ആ അക്ഷകുമാരനെ (അംബരേ) ആകാശത്തിൽ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ടു (അംഘ്രിയുഗളേ) പാദയുഗളത്തിൽ (ശാഡ്വം) മുറുകെ (ഗൃഹീത്വാ) പിടിച്ചിട്ട് (ഭ്രമിതലേ) ഭൂതലത്തിൽ (ക്ഷിപ്ത്വാ) എറിഞ്ഞിട്ടു (നിഹത്യ) നിഗ്രഹിച്ചിട്ട് (തോരണം) തോരണപ്രദേശത്തെ (ആശിശ്രിയൽ) ആശ്രയിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണന്റെ കല്പനപ്രകാരം തൽപുത്രനായ അക്ഷകുമാരൻ കോപത്തോടുകൂടി രാജധാനിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട് ആകാശമാർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നു വാനരശ്രേഷ്ഠനായ ഹനുമാനിൽ സ്വർണ്ണംകൊ

ണ്ടു കെട്ടിച്ച കടയോടുകൂടിയ ശരങ്ങളെ ഇടവിടാതെ പ്രയോഗിച്ചുതുടങ്ങി. ഇതു കണ്ടപ്പോൾ ഹനുമാൻ അവനെ മേല്പോട്ടുചാടി കാലുകളിൽ മുറുകെ പിടിച്ചു നിലത്തടിച്ചു നിഗ്രഹിച്ചു തേരണത്തെ പ്രാപിക്കുകയും ചെയ്തു.

ലങ്കായാഃ പതിരുഗ്രശാസനധരഃ ശ്രുത്വാക്ഷനിഷ്പാവണം
സപ്തമാത്യസുതാദിശൂരഹനനം ശത്രോശ്ച വീര്യശ്രിയം
രോഷാക്രാന്തമനാഃ കഥഞ്ചിദചിരാച്ചിത്തം സമാധായ തം
പ്രോവാചേന്ദ്രജിതം പരാക്രമയുതം മദ്ധ്യേസഭം രക്ഷസാം. 557

വ്യാ—(ഉഗ്രശാസനധരഃ) ഉഗ്രമായ കല്പനയേ ധരിക്കുന്ന (ലങ്കായാഃ പതിഃ) ലങ്കയുടെ നാഥൻ (സപ്തമാത്യസുതാദിശൂരഹനനം) സപ്ത മന്ത്രികുമാരന്മാർ തുടങ്ങിയ വീരന്മാരുടെ നിഗ്രഹത്തേയും (അക്ഷനിഷ്പാവണം) അക്ഷഹനനത്തേയും (ശത്രോഃ) ശത്രുവിന്റെ (വീര്യശ്രിയം ച) വീര്യസമൃദ്ധിയേയും (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ട (രോഷാക്രാന്തമനാഃ) കോപത്താൽ ആക്രമിക്കപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട (കഥഞ്ചിൽ) പണിപ്പെട്ട (അചിരാൽ) വേഗത്തിൽ (ചിത്തം) മനസ്സിനെ (സമാധായ) സമാധാനിപ്പിച്ചിട്ട (പരാക്രമയുതം) പരാക്രമമുള്ളവനായ (തം ഇന്ദ്രജിതം) ആ ഇന്ദ്രജിത്തിനോട് (രക്ഷസാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (മദ്ധ്യേസഭം) സഭാമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ച് (പ്രോവാച) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം കഠിനങ്ങളായ കല്പനകളെ ചെയ്യുന്നവനും രാക്ഷസചക്രവർത്തിയുമായ രാവണൻ, സപ്തമന്ത്രികുമാരന്മാർ തുടങ്ങിയുള്ള വീരന്മാരുടെ നിഗ്രഹത്തേയും അക്ഷകുമാരന്റെ മരണത്തേയും ശത്രുവിന്റെ വീര്യാതിശയത്തേയും കേട്ടിട്ട് അസഹനീയമായ കോപം ഉണ്ടായി. എങ്കിലും വേഗത്തിൽ മനസ്സിനെ ഒരുവിധം സമാധാനിപ്പിച്ചു രാക്ഷസസഭയിൽവെച്ചു പരാക്രമശാലിയായ ഇന്ദ്രജിത്തിനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

അനിമിഷഭവനേ വാ വ്യോമ്നി വാ ഭൂതലേ വാ
സമരമുപഗതം ത്വാം വീക്ഷിതും കഃ സമർത്ഥഃ
ഇതി നുതിവചനേന ശ്ലാഘവാൻ മേഘനാദം
പ്ലവഗമിഹ നയേതി പ്രാഹിണോദ്രാക്ഷസേന്ദ്രഃ. 558

വ്യാ—(അനിമിഷഭവനേ വാ) സ്വർഗ്ഗത്തിലോ (വ്യോമ്നി വാ) ആകാശത്തിലോ (ഭൂതലേ വാ) ഭൂമിയിലോ (സമരം) യുദ്ധത്തെ (ഉപഗതം) പ്രാപ്തനായ (ത്വാം) നിന്നെ (വീക്ഷിതും) കാണുവാൻ (കഃ) ആർ (സമർത്ഥഃ) സമർത്ഥനാകുന്നു. (രാക്ഷസേന്ദ്രഃ) രാവണൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (മേഘനാദം) ഇന്ദ്രജിത്തിനെ (നുതിവചനേന) സ്തുതിവചനംകൊ

ണ്ടു (ശ്ലാഘയൻ) പ്രശംസിക്കുന്നവനായിട്ട് (പ്ലവഗം) കുരങ്ങിനെ (ഇഹ നയ) ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു (പ്രാഹി ണോൽ) പ്രേഷണം ചെയ്തു.

സാ—അല്ലയോ മകനേ! നി യുദ്ധത്തിന്നൊരുങ്ങി സ്വർഗ്ഗത്തി ലോ, ആകാശത്തിലോ, ഭൂമിയിലോ, നിൽക്കുന്നതായാൽ നേരേ നോക്കു വാൻകൂടി ആർ ശക്തനാകുന്നു! എന്നിപ്രകാരം സ്തുതിവചനങ്ങളെക്കൊ ണ്ടു പ്രശംസിച്ചതിന്നുശേഷം, ആ വാനരത്തെ ഇവിടെ പിടിച്ചു കൊണ്ടു വന്നാലും എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു രാവണൻ ഇന്ദ്രജിത്തിനെ ഹനുമാ ന്റെ സമീപത്തിലേക്കയച്ചു.

രക്ഷോനാഥവചോ നിശമ്യ ചരണൌ തസ്യേന്ദ്രജിൽ സാദരം
നത്വാരുഹ്യ രഥം ഹിരണ്മയചിതം സമ്പൂർണ്ണനാനായുധം
രഥ്യാഹസ്തികസൈനികാശ്വസഹിതോഗച്ഛദ്ദിശാമണ്ഡലം
ഭേരീദുന്ദുഭിശംഖമുഖ്യനിനദൈരാപൂരയന്നാക്ഷണാൽ. 559

വ്യാ—(ഇന്ദ്രജിൽ രാക്ഷസൻ) ഇന്ദ്രജിത്തുകൊന്ന രാക്ഷസൻ (രക്ഷോ നാഥവചഃ) രാവണവാക്യത്തെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (തസ്യ) അവന്റെ (ചരണൌ) പാദങ്ങളെ (സാദരം) ആദരത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (പ്രണമ്യ) ന മസ്കരിച്ചിട്ട് (ഹിരണ്മയചിതം) സ്വർണ്ണനിർമ്മിതവും (സമ്പൂർണ്ണനാനായുധം) നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന നാനാവിധായുധങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ (രഥം) തേരി നെ (ആരുഹ്യ) ആരോഹണംചെയ്തിട്ട് (രഥ്യാഹസ്തികസൈനികാശ്വസ ഹിതഃ) രഥം, ഗജം, പത്തി, അശ്വം എന്നീ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടെ (ഭേരീദുന്ദുഭിശംഖമുഖ്യനിനദൈഃ) ഭേരീദുന്ദുഭിശംഖപ്രഭൃതികളുടെ ശബ്ദങ്ങ ളെക്കൊണ്ടു (ദിശാമണ്ഡലം) ദിങ്മണ്ഡലത്തെ (ആപൂരയൻ) നിറച്ചും കൊണ്ട് (അഗച്ഛൽ) ഗമിച്ചു.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്തു രാവണവാക്യത്തെ കേട്ടതിന്നുശേഷം ആദര പുരസ്സരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ച് അനേകം ആയുധങ്ങളെ നിറച്ചതും സ്വർണ്ണനിർമ്മിതവുമായ തേരിൽ കയറി ചതുരം ഗിണിയായ സേനയോടുംകൂടെ പലവിധത്തിലുള്ള വാദ്യഘോഷങ്ങളെ ക്കൊണ്ടു ദിങ്മണ്ഡലത്തെ മുഴക്കിക്കൊണ്ടു ഹനുമത്സമീപത്തിലേക്കു പോയി.

നേതും ശോകരസം നിശാചരപതേഃന്തും ച രക്ഷസാം
തസ്യാന്തഃപുരയോഷിതാം രചയിതും മാനം വിനാ രോദനം
സൂര്യാചന്ദ്രമസോഃ പ്രവേശവികലാം ലങ്കാപുരീമഗ്നിനാ
ശുദ്ധാം കർത്തുമമുഷ്യ വാസവജിതാ ജാതോ രണസ്യോരണേ. 560

വ്യാ—(നിശാചരപതേഃ) രാവണന്റെ (ശോകരസം) ദുഃഖരസത്തെ (നേതും) നയിക്കുവാനായിക്കൊണ്ടും (രക്ഷസാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (ചമൂഃ) സൈന്യങ്ങളെ (ഹന്തും) നിഗ്രഹിപ്പാനായിക്കൊണ്ടും (തസ്യ) അവന്റെ (അന്തഃപുരയോഷിതാം) അന്തഃപുരസ്ത്രീകൾക്കു (മാനം വിനാ) അളവില്ലാത്ത (രോദനം) വിലാപത്തെ (രചയിതും) ഉണ്ടാക്കുവാനായിക്കൊണ്ടും (സൂര്യാചന്ദ്രമസോഃ) ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരുടെ (പ്രവേശവികലാം) പ്രവേശത്തോടുകൂടാത്ത (ലങ്കാപുരീം) ലങ്കാരാജധാനിയെ (അഗ്നിനാ) അഗ്നികൊണ്ടു (ശുദ്ധാം) ശുദ്ധയാക്കി (കർത്തും) ചെയ്വാനായിക്കൊണ്ടും (അമുഷ്യ) ഇവന്റെ (വാസവജിതാ) ഇന്ദ്രജിത്തിനോടുകൂടെ (തോരണേ) തോരണപ്രദേശത്തിൽവച്ചു (രണഃ) യുദ്ധം (ജാതഃ) ഉണ്ടായി.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണന്റെ ദുഃഖരസത്തെ ജനിപ്പിക്കുവാനും രാക്ഷസസൈന്യത്തെ ഹനിപ്പാനും രാവണന്റെ അന്തഃപുരസ്ത്രീകൾക്കു നിസ്സീമമായ വിലാപത്തെ ഉണ്ടാക്കുവാനും ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരുടെ പ്രവേശമില്ലായ്മയാൽ അശുദ്ധമായിക്കിടക്കുന്ന ലങ്കയെ അഗ്നികൊണ്ടു ശുദ്ധമാക്കുവാനും വേണ്ടി തോരണത്തിൽവച്ചു ഹനുമാൻ ഇന്ദ്രജിത്തിനോടുകൂടെ യുദ്ധംചെയ്തു.

അന്യോന്യം ജയിനൌ പരാജയയുതൌ സ്യാതാഞ്ച രക്ഷഃകപീ
വീരൌ ദുഷ്പ്രസഹപ്രതാപരുചിരൌ ദുഷ്പ്രേക്ഷണീയാകൃതീ
ഇന്ദ്രാരിഃ പ്രബലം പ്രഭഞ്ജനസുതം നിശ്ചിത്യ തം ദുർജ്ജയം
ബ്രഹ്മാസ്ത്രേണ ബബന്ധ തുഷ്ടുവുരഥോ ദൈത്യാ ദശാസ്യാത്മജം. 561

വ്യാ—(വീരൌ) വീരന്മാരും (ദുഷ്പ്രസഹപ്രതാപരുചിരൌ) ദുസ്സഹമായ പൌരുഷംകൊണ്ടു മനോഹരന്മാരും (ദുഷ്പ്രേക്ഷണീയാകൃതീ) ദർശിക്കപ്പെടുവാൻ വഹിയാത്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവരുമായ (തൌ രക്ഷഃകപീ) ആ ഇന്ദ്രജിത്തും ഹനുമാനും (അന്യോന്യം) പരസ്പരം (ജയിനൌ) ജയിക്കുന്നവരായിട്ടും (പരാജയയുതൌ ച) പരാജയമുള്ളവരായിട്ടും (സ്യാതാം) ഭവിക്കും (ഇന്ദ്രാരിഃ) ഇന്ദ്രജിത്തു (പ്രബലം) ഏറ്റവും ബലവാനായ (തം പ്രഭഞ്ജനസുതം) ആ മാരുതപുത്രനെ (ദുർജ്ജയം) ജയിക്കാനസാദ്ധ്യനെന്നു (നിശ്ചിത്യ) നിശ്ചയിച്ചിട്ട് (ബ്രഹ്മാസ്ത്രേണ) ബ്രഹ്മാസ്ത്രംകൊണ്ടു (ബബന്ധ) ബന്ധിച്ചു (അഥോ) അനന്തരം (ദൈത്യാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (ദശാസ്യാത്മജം) രാവണകുമാരനെ (തുഷ്ടുവുഃ) സ്തുതിച്ചു.

സാ—വീരന്മാരും അസഹ്യവിക്രമന്മാരും നോക്കുവാനുംകൂടി വഹിയാത്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവരുമായ ആ ഇന്ദ്രജിത്തും ഹനുമാനും തമ്മിൽ അന്യോന്യം ജയിക്കുന്നവരായിട്ടും തോല്ക്കുന്നവരായിട്ടും വളരെനേ

രം യുദ്ധംചെയ്യു. കടവിൽ ഇന്ദ്രജിത്ത് ഏറ്റവും ബലവാനായ ഹനുമാനെ ജയിപ്പാനസാദ്ധ്യമെന്നു കരുതി ബ്രഹ്മാസ്ത്രംതൊട്ടുബന്ധിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ രാക്ഷസന്മാർ ഇന്ദ്രജിത്തിനെ സ്തുതിക്കുകയും ചെയ്തു.

ബദ്ധമസുമിതസർവ്വചേഷ്ടിതം
ഭസ്മരുദ്ധമിവ ജാതവേദസം
കിങ്കരാ ദശമുഖാത്മജാജ്ഞയാ
ഭർത്തുരുദ്ധൃതമുപാനയൻ പുരഃ. 562

വ്യാ—(കിങ്കരാഃ) ഭൃത്യന്മാർ (ദശമുഖാത്മജാജ്ഞയാ) രാവണപുത്രന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ട് (ബദ്ധം) ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനും (അസുമിതസർവ്വചേഷ്ടിതം) അസുമിതമായ സകലചേഷ്ടിതത്തോടുകൂടിയവനുമായ, മാരുതിയെ (ഭസ്മരുദ്ധം) ഭസ്മത്താൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട (ജാതവേദസം ഇവ) അഗ്നിയെയെന്നപോലെ (ഉദ്ധൃതം) എടുക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് (ഭർത്തുഃ) സ്വാമിയുടെ (പുരഃ) പുരോഭാഗത്തിങ്കൽ (ഉപാനയൻ) കൊണ്ടുവന്നു.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ കല്പനപ്രകാരം കിങ്കരന്മാർ രാവണി ബ്രഹ്മാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ച് ബന്ധിച്ചതിനാൽ തൽക്കാലം യാതൊരു ചേഷ്ടയുമില്ലാത്ത ഹനുമാനെ, ഭസ്മത്തിൽ മറഞ്ഞുകിടക്കുകയാൽ തൽസമയം യാതൊരു ജ്വാലയും കാണുവാനുതാത്ത അഗ്നിയെയെന്നവണ്ണം രാവണന്റെ മുമ്പിലേക്ക് എടുത്തുകൊണ്ടുചെന്നു.

സോയം ദദർശ ദശകന്ധരമന്തകാരി-
ലീലാദ്രിതോലനപരീക്ഷിതബാഹുവീര്യം
വന്ദീകൃതേന്ദ്രപുരവാരവധൂകരാഗ്ര-
വ്യാധൂതചാമരമരുന്മൃലിതോത്തരീയം. 563

വ്യാ—(സഃ അയം) ആ ഇവൻ(അന്തകാരിലീലാദ്രിതോലനപരീക്ഷിതബാഹുവീര്യം) കൈലാസപർവ്വതത്തിന്റെ തോലനംകൊണ്ടു പരീക്ഷിക്കപ്പെട്ട ഭുജപരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനും (വന്ദീകൃതേന്ദ്രപുരവാരവധൂകരാഗ്രവ്യാധൂതചാമരമരുന്മൃലിതോത്തരീയം) ബലാൽക്കാരമായി കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട ഇന്ദ്രപുരത്തിലെ വാരസ്ത്രീകളുടെ കരതലങ്ങളാൽ വീശപ്പെടുന്ന വെഞ്ചാമരങ്ങളുടെ കാറ്റിനാൽ ഇളകപ്പെട്ട ഉത്തരീയത്തോടുകൂടിയവനുമായ (ദശകന്ധരം) രാവണനെ (ദദർശ) കണ്ടു.

സാ—രാക്ഷസന്മാർ രാവണസമീപത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുചെന്ന ഹനുമാൻ പരമേശ്വരന്റെ വാസഭൂമിയായ കൈലാസപർവ്വതമെടുത്തമാനമാടി തന്റെ കയ്യുകൾ പരീക്ഷിച്ചവനും ബലാൽക്കാരമായി പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന ദേവസ്ത്രീകളാൽ വീശപ്പെടുന്ന വെഞ്ചാമരങ്ങളുടെ കാറ്റുകൊണ്ടിളകുന്ന ഉത്തരീയങ്ങളോടുകൂടിയവനുമായ രാവണനെ കണ്ടു.

സോപി പ്ലവംഗമമവേക്ഷ്യ സമീരപുത്രം
ചിത്രീയമാണഹൃദയഃ പിശിതാശനേന്ദ്രഃ
കൈലാസശൈലതുലനാഗസി ശാപദായീ
നന്ദീശ്വരഃ സ്വയമുപാഗത ഇത്യമംസ്യ. 564

വ്യാ— (സഃ പിശിതാശനേന്ദ്രഃ അപി) ആ രാക്ഷസരാജനാകട്ടെ (സമീരപുത്രം) വായുപുത്രനായ (പ്ലവംഗമം) വാനരത്തെ (അവേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട (ചിത്രീയമാണഹൃദയഃ) അത്ഭുതപ്പെട്ടുന്ന മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട (കൈലാസശൈലതുലനാഗസി) കൈലാസപർവ്വതത്തിന്റെ തോലനമാകുന്ന അപരാധത്തിൽ (ശാപദായീ) ശാപത്തെ ദാനംചെയ്തിട്ടുള്ള (നന്ദീശ്വരഃ) നന്ദികേശ്വരൻ (സ്വയം) തന്നത്താൻ (ഇഹ) ഇവിടെ (ആഗതഃ) വന്ന (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അമംസ്യ) വിചാരിച്ചു.

സാ— രാക്ഷസചക്രവർത്തിയായ രാവണൻ വായുപുത്രനായ ഹനുമാനെകണ്ടിട്ട അത്ഭുതപരതന്ത്രനായിട്ട് കൈലാസോദ്ധാരണം കഴിഞ്ഞുപോരുമ്പോൾ തന്നെ ശപിച്ചിട്ടുള്ള നന്ദികേശ്വരൻ ഇവിടെവന്നിരിക്കുകയാണെന്നു ശങ്കിച്ചുപോയി.

രേ രേ വാനര കോ ഭവാനഹമരേ തവൽസൂനുഹന്താഹവേ
ദൂതോഹം ഖരഖണ്ഡനസ്യ ജഗതാം കോദണ്ഡദീക്ഷാഗുരോഃ
മദ്ദോർദ്ദണ്ഡകഠോരതാഡനവിധൌ കോ വാ ത്രികൂടാചലഃ
കോ മേരുഃ ശൃണു രാവണൌഘഗണനാകോടിസ്തു കീടായതേ. 565

വ്യാ— (രേ രേ വാനര!) എടാ എടാ കുരങ്ങേ (ഭവാൻ കഃ) നീ ആരാകുന്നു (ഹേ അരേ) അല്ലയോ ശത്രുവായുള്ളോവേ (അഹം) ഞാൻ (ആഹവേ) യുദ്ധത്തിൽ (തവൽസൂനുഹന്താ) നിന്റെ പുത്രനെ കൊന്നവനാകുന്നു (ജഗതാം) ലോകങ്ങളുടെ (കോദണ്ഡദീക്ഷാഗുരോഃ) ധനുർവ്വേദത്തിൽ ആചാര്യനായ (ഖരഖണ്ഡനസ്യ) ഖരനെ നിഗ്രഹിച്ചവന്റെ (ദൂതഃ) ദൂതനാകുന്നു. (തവ ശൃണു) അതു കേട്ടാലും (മദ്ദോർദ്ദണ്ഡകഠോരതാഡനവിധൌ) എന്റെ ബാഹുദണ്ഡങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള കഠിനമായ താഡനകർമ്മത്തിൽ (ത്രികൂടാചലഃ) ത്രികൂടപർവ്വതം (കോ വാ) എന്തുകുന്നു (മേരുഃ കഃ) മഹാമേരു എന്തുകുന്നു (രാവണൌഘഗണനാകോടിഃ തു) രാവണസമൂഹത്തിന്റെ ഗണനയുടെ കോടിയാകട്ടെ (കീടായതേ) പുഴുവിനേപ്പോലെ ആചരിക്കുന്നു.

സാ— എടാ, എടാ, കുരങ്ങേ, നീ ആരാകുന്നു? അല്ലയോ ശത്രുവായുള്ളോവേ ഞാൻ ലോകത്തിൽ ധനുർവ്വിദ്യകളുടെ ആചാര്യസ്ഥാനം വഹിക്കുന്നവനും ഖരാദികളെ നിഗ്രഹിച്ചവനുമായ ശ്രീരാമന്റെ ദൂതനാ

കുന്നു. ഇവിടെവെച്ചുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ നിന്റെ പുത്രനെ നിഗ്രഹിച്ചവനും ഞാൻതന്നെയാകുന്നു. എന്റെ കഠിനമായ താഡനത്തെ സഹിപ്പാൻ ത്രികൂടപർവ്വതവും മഹാമേരുവും ശക്തന്മാരാവുകയില്ല. പിന്നെ ഉണ്ടോ എനിക്കു രാവണൻ. അനേകം രാവണന്മാരുടെ സമൂഹം എനിക്കു കേവലം കരു പുഴുവിനേപ്പോലെയാകുന്നു.

ബദ്ധാദരോപി പരദാരപരിഗ്രഹേ ത്വ-
മിക്ഷ്വാകുപുംഗവകളത്രമനായ്യ മാ ഗാഃ
വാതാശനോഹമിതി കിം വിനതാസുതസ്യ
ശ്വാസാനിലായ ഭുജഗാഃ സ്പൃഹയാലുതാലുഃ. 566

വ്യാ—(ഹേ അനായ്യ!) അല്ലയോ ദുഷ്ടനായുള്ളോവേ! (ത്വം) നീ (പരദാരപരിഗ്രഹേ) പരദാരസ്വീകാരത്തിൽ (ബദ്ധാദരഃ അപി) കൃതാദരനാകുന്നുവെങ്കിലും (ഇക്ഷ്വാകുപുംഗവകളത്രം) ശ്രീരാമപത്നിയെ (മാ ഗാഃ) പ്രാപിക്കരുത്. (ഭുജഗാഃ) സർപ്പം (അഹം) ഞാൻ (വാതാശനഃ) വായുഭക്ഷണം ചെയ്യുന്നവനാകുന്നു. (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം വിചാരിച്ചിട്ട് (വിനതാസുതസ്യ) ഗരുഡന്റെ (ശ്വാസാനിലായ) ശ്വാസവായുവിനായിക്കൊണ്ടു (കിം സ്പൃഹയാലുതാലുഃ) ആഗ്രഹിക്കുന്ന അണ്ണാക്കോടുകൂടിയവനായിട്ടു ഭവിക്കുന്നുവോ?

സാ—അല്ലയോ രാവണ! അങ്ങ് പരദാരസ്വീകാരത്തിൽ വളരെ താല്പര്യമുള്ളവനാണെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ രാമപത്നിയെ നീ ഒരിക്കലും ആഗ്രഹിച്ചുപോകരുത്. സർപ്പം താൻ വായുവെ ഭക്ഷിക്കുന്നവനാണെന്നു വിചാരിച്ചു ഗരുഡന്റെ ശ്വാസവായുക്കളെ ഭക്ഷിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ?

ബാഹ്യചന്ദനനിഷ്കുകോടരാ-
ന്നിർഗ്ഗതോ രഘുപതേശ്ശരോരഗഃ
പ്രാണവായുമവിനീത താവകം
കാലയാപനമപാസ്യ പാസ്യതി. 567

വ്യാ—(ഹേ അവിനീത) അല്ലയോ വിനയമില്ലാത്തവനേ (ബാഹ്യചന്ദനനിഷ്കുകോടരാൽ) ബാഹ്യമാകുന്ന ചന്ദനവൃക്ഷത്തിന്റെ ആവനാഴിയാകുന്ന പൊത്തിൽനിന്ന് (നിർഗ്ഗതഃ) പുറപ്പെട്ടുന്ന (രഘുപതേഃ) ശ്രീരാമന്റെ (ശരോരഗഃ) ശരമാകുന്ന സർപ്പം (തവ) നിന്റെ (പ്രാണവായും) പ്രാണവായുവിനെ(കാലയാപനം)കാലത്തിന്റെയാപനത്തെ(അപാസ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് (പാസ്യതി) കുടിക്കും.

സാ—അല്ലയോ ദുർവ്വിനീതനായുള്ളോവേ! ചന്ദനവൃക്ഷത്തിന്റെ

പൊന്തിൽനിന്നു സപ്പം പുറത്തുവന്നു വായുക്കളെഭക്ഷിക്കും പോലെ ശ്രീ രാമന്റെ ആവനാഴിയിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടനശരം കാലതാമസം കൂടാതെ തന്നെ നിന്റെ പ്രാണവായുക്കളെ ഭക്ഷിക്കും. ഇപ്രകാരം ഹനുമാൻ രാവണനെ അധിക്ഷേപിച്ചു കൊണ്ടു പലതും പറഞ്ഞു.

ഏതന്നിശമ്യ കുപിതഃ പിശിതാശനേന്ദ്രഃ
പ്രാണാനമുഷ്യ ഹരതേതി ഭടാനവാദീൽ
ആജന്മശുദ്ധമതിരത്ര വിഭീഷണസ്തും
ദൂതോ ന വധ്യ ഇതി ശാസ്ത്രഗിരാ രുരോധ. 568

വ്യാ—(പിശിതാശനേന്ദ്രഃ) രാക്ഷചക്രവത്തി (ഏതൽ) ഇതിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (അമുഷ്യ) ഇവന്റെ (പ്രാണാൻ) പ്രാണങ്ങളെ (ഹരത) നിങ്ങൾ അപഹരിച്ചാലും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (ഭടാൻ)കിങ്കരന്മാരോട് (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു. (അത്ര) ഇവിടെ (ആജന്മശുദ്ധമതിഃ) ജന്മംമുതൽ പരിശുദ്ധമനസ്സായ (വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണൻ (ദൂതഃ) ദൂതൻ (ന വധ്യഃ ഇതി) വധ്യനല്ല എന്നിപ്രകാരം (ശാസ്ത്രഗിരാ) ശാസ്ത്രവാക്യം കൊണ്ടു (തം) അവനെ (രുരോധ) തടുത്തു.

സം—രാവണൻ ഇപ്രകാരമുള്ള ഹനുമദ്വാക്യത്തെ കേട്ടു ഏറ്റവും കുപിതനായിത്തീർന്നിട്ട് 'അല്ലയോ കിങ്കരന്മാരെ! നിങ്ങൾ ഇവനെ വേഗം നിഗ്രഹിക്കുവിൻ', എന്നിപ്രകാരം കല്പിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ജനനം മുതൽക്കുതന്നെ ഏറ്റവും പരിശുദ്ധമനസ്സായ വിഭീഷണൻ 'ദൂതൻ വധ്യനല്ല' എന്നുള്ള ശാസ്ത്രോക്തി കൊണ്ടു രാവണനെ തടുത്തു.

നീതിജ്ഞസ്യ വിഭീഷണസ്യ വചനം തന്നീതിധർമ്മാന്വിതം
ശ്രുത്വാ വീര്യസമന്വിതശ്ച തനയം പ്രാഹേന്ദ്രജിന്നാമകം
പുച്ഛേസ്മിൻ കപികീടകസ്യ വസനം സംവേഷ്ട്യ തൈലപ്ലുതം
ദഗ്ധ്വാനം വിജഹീത ഗച്ഛതു യഥാസേച്ഛം കപിർജ്ജീവതു.

വ്യാ—(നീതിജ്ഞസ്യ) നീതിജ്ഞനായ (വിഭീഷണസ്യ) വിഭീഷണന്റെ (നീതിധർമ്മാന്വിതം) നീതിധർമ്മങ്ങളെ അനുസരിച്ചുള്ള (തം വചനം) ആ വാക്യത്തെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ട് (വീര്യസമന്വിതം) പരാക്രമശാലിയും (ഇന്ദ്രജിന്നാമകം) ഇന്ദ്രജിത്തെന്നു പേരോടുകൂടിയവനുമായ (തനയം) പുത്രനോട് (കപികീടകസ്യ) വാനരപ്പുഴുവിന്റെ (അസ്മിൻ പുച്ഛേ) ഈ വാലിന്മേൽ (തൈലപ്ലുതം) എണ്ണയിൽമുക്കിയ (വസനം) വസ്ത്രത്തെ (സംവേഷ്ട്യ) ചുറ്റിയിട്ട് (ദഗ്ധ്വാ) ദഹിപ്പിച്ചിട്ട്(എനം)ഇവനെ (വിജഹീത) വിട്ടാലും (കപിഃ) വാനരൻ (യഥാസേച്ഛം) ഇഷ്ടംപോലെ (ഗച്ഛതു) പോയിക്കൊള്ളട്ടെ (ജീവതു) ജീവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

സാ—രാവണൻ നീതിശാസ്ത്രനിപുണനായ വിഭീഷണന്റെ നീതിയേയും ധർമ്മത്തേയും അനുസരിച്ചുള്ള ആ വാക്കു കേട്ടതിന്റെ ശേഷം പരാക്രമശാലിയായ ഇന്ദ്രജിത്തെന്ന പേരായ സ്വപുത്രനെ വിളിച്ച് "നീ ഈ നിസ്സാരവാനരന്റെ വാലിന്മേൽ ശീലചുറ്റി എണ്ണയിൽ മുക്കി തീ കൊളുത്തി ഇവനെ വിട്ടയച്ചാലും. കുരങ്ങൻ എവിടെയെങ്കിലും ഇഷ്ടം പോലെ പോയി ജീവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ". എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഇതി രജനിചരേശിഭൃന്നിയോഗാ-
ത്തദനുചരാസ്തരുണാംബുവാഹഭാസഃ
വസനനിവഹവേഷ്ടിതേ സരോഷാഃ
ന്യദധത വഹ്നിമമുഷ്യ ബാലഹസ്തേ. 570

വ്യാ—(തരുണാംബുവാഹഭാസഃ) കാർമേഘസമാനശോഭനോരായിരിക്കുന്ന (തദനുചരാഃ) രാവണകിങ്കരന്മാർ (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (രജനിചരേശിഭൃഃ) രാക്ഷസേശ്വരന്റെ (നിയോഗാൽ) കല്പന ഹേതുവായിട്ട് (സരോഷാഃ) സകോപന്മാരായിട്ട് (അമുഷ്യ) ഇവന്റെ (വസനനിവഹവേഷ്ടിതേ) വസ്ത്രസമൂഹംകൊണ്ടു ചുറ്റപ്പെട്ട (ബാലഹസ്തേ) ബാലാഗ്രത്തിൽ (വഹ്നിം) അഗ്നിയെ (ന്യദധത) നിധാനംചെയ്തു.

സാ—ഇപ്രകാരമുള്ള രാക്ഷസരാജാവിന്റെ കല്പന കേട്ടപ്പോൾ കാർമേഘംപോലെ കറുത്തിരുണ്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയ രാവണകിങ്കരന്മാർ കോപത്തോടുകൂടെ അനേകവസ്ത്രങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്ന വാനരന്റെ വാലിന്റെ അഗ്രത്തിൽ ചുറ്റി എണ്ണയിൽ മുക്കി തീക്കൊളുത്തി.

ഘോരസ്യ രാഘവകളത്രതപോമയാഗ്നേ-
ർമ്മാ ഭ്രവമിന്ധനമഹം ക്ഷണമിത്യവേത്യ
ശൈത്യം വിതത്യ ദഹനഃ പവമാനസൂനോ-
ർബ്ബാലാഗ്രസീന്നി മണിദീപ ഇവാവതസ്ഥേ. 571

വ്യാ—(ഘോരസ്യ) ഭയങ്കരമായ (രാഘവകളത്രതപോമയാഗ്നേഃ) ശ്രീരാമപത്നിയുടെ പാതിവ്രത്യാഗ്നിക്കു (അഹം) ഞാൻ (ക്ഷണം) ക്ഷണനേരം (ഇന്ധനം) വിറകായിട്ട (മാ ഭ്രവം) ഭവിക്കരുത് (ഇതി അവേത്യ) ഇപ്രകാരം ആലോചിച്ചിട്ട് (ദഹനഃ) വഹ്നി (പവമാനസൂനോഃ) ഹനുമാന്റെ (ബാലാഗ്രസീന്നി) വാലിന്റെ അഗ്രത്തിൽ (മണിദീപഃ ഇവ) രത്നപ്രദീപമെന്നപോലെ (അവതസ്ഥേ) സ്ഥിതിചെയ്തു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ അഗ്നിദേവൻ ഘോരമായ സീതയുടെ പാതിവ്രത്യാഗ്നിക്കു താൻ ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു വിറകായി ഭവിക്കരുതെന്നു കരുതി ശീതളനായിത്തീർന്ന വായുപുത്രനായ ഹനുമാന്റെ വാലഗ്രത്തിങ്കൽ ഒരു രത്നപ്രദീപമെന്നവണ്ണം ശോഭിച്ചു.

ലങ്കാധീശ ദിവ്യസൌധനിവഹാൻ ഹമ്മ്യാൻ മണിദ്യോതിതാ-
നന്യാൻ രാവണപുത്രമന്ത്രിനിലയാൻ താൻ കുംഭകർണ്ണാലയാൻ
ത്യക്ത്വൈകന്തു വിഭീഷണാലയമയം സർവ്വം സ ലങ്കാപുരീം
കല്പാന്തജ്വലനോപമേന ശിഖിനാ സമ്യഗ്ദദാഹ ദ്രുതം. 572

വ്യാ—(സഃ അയം) ആ ഇവൻ (ലങ്കാധീശ ദിവ്യസൌധനിവഹാൻ) ലങ്കേശ്വരന്റെ ദിവ്യങ്ങളായ സൌധനിവഹങ്ങളേയും (മണിദ്യോതിതാൻ) രത്നങ്ങളാൽ ശോഭിപ്പിക്കപ്പെട്ട (ഹമ്മ്യാൻ) ഹർമ്മ്യങ്ങളേയും (അന്യാൻ) മറ്റുള്ള (രാവണപുത്രമന്ത്രിനിലയാൻ) രാവണന്റെ പുത്രന്മാരുടേയും, മന്ത്രിമാരുടേയും ഭവനങ്ങളേയും (താൻ കുംഭകർണ്ണാലയാൻ) ആ കുംഭകർണ്ണഭവനങ്ങളേയും (ഏകം വിഭീഷണാലയം ച) ഒരു വിഭീഷണഭവനത്തെ ആകട്ടെ (ത്യക്ത്വാ) കൂടാതെ (സർവ്വം) സകലമായ (ലങ്കാപുരീം) ലങ്കാരാജധാനിയെ (കല്പാന്തജ്വലനോപമേന) പ്രളയാഗ്നിസദൃശമായ (ശിഖിനാ) അഗ്നിയെക്കൊണ്ടു (ദ്രുതം) വേഗത്തിൽ (സമ്യക്) വഴിപോലെ (ദദാഹ) ദഹിപ്പിച്ചു.

സാ—ആ ഹനുമാൻ രാവണന്റെ ദിവ്യസൌധങ്ങളേയും മണിമയങ്ങളായ ഹർമ്മ്യങ്ങളേയും പുത്രന്മാരുടേയും മന്ത്രിമാരുടേയും ഗൃഹങ്ങളേയും കുംഭകർണ്ണഭവനങ്ങളേയും വിഭീഷണന്റെ അമ്പലഗൃഹം മാത്രമൊഴിച്ചിട്ട് മറ്റു ലങ്കാപുരിയിലുള്ള സമസ്തനിലയങ്ങളേയും പ്രളയാഗ്നിതുല്യമായ അഗ്നിയെക്കൊണ്ട് അതിവേഗത്തിൽ നല്ലവണ്ണം ചുട്ടുപൊട്ടിച്ചു കളഞ്ഞു.

ഹാ താത ഹാ ജനനി ഹാ സുത ഹാ സഹായ
ഹാ പൌത്ര ഹാ പ്രിയസഖി കുത്ര ഹാ ഹതോസ്മി
ഇത്യാദിപൌരപരിദേവനഭീരതീവ്രി-
രാപൂരി രാവണപുരീ ശിഖിനാ പരീതാ. 573

വ്യാ—(ഹാ താത!) അയ്യോ അച്ഛാ (ഹാ ജനനി) അയ്യോ അമ്മേ (ഹാ സുത) അയ്യോ പുത്ര (ഹാ സഹായ) അയ്യോ സ്നേഹിത (ഹാ പൌത്ര) അയ്യോ പൌത്ര (ഹാ പ്രിയസഖി) അയ്യോ പ്രിയസഖി (കുത്ര) നീ എവിടെ പോയി (ഹാ ഹതഃ അസ്മി) അയ്യോ ഞാൻ ഹതനാകുന്നു. (ഇത്യാദിപൌരപരിദേവനഭീരതീവ്രിഃ) ഇങ്ങിനെ തുടങ്ങിയുള്ള പൌരപ്രലാപവാക്കുകളാൽ (ശിഖിനാ) അഗ്നിയാൽ (പരീതാ) ചുറ്റപ്പെട്ട (രാവണപുരീ) ലങ്കാരാജധാനി (ആപൂരി) നിറയ്ക്കപ്പെട്ടു.

സാ—ആ ലങ്കാരാജധാനി മുഴുവനും അഗ്നികൊണ്ടു നിറഞ്ഞപ്പോഠം അയ്യോ അച്ഛാ! അയ്യോ അമ്മേ! അയ്യോ പുത്രാ! അയ്യോ സ്നേഹിത! അയ്യോ പൌത്ര! അയ്യോ പ്രിയസഖി! നീ എവിടെയാണ്; നീ എ

വിടെയാണ് കഷ്ടത്തിലായല്ലൊ. ഇപ്രകാരമുള്ള പൌരപ്രലാപവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ട് ആ രാജധാനി നിറഞ്ഞു.

കപിഃ കപിഃ കപിഃ കപിസുതോനലോനലോനലഃ
ഇതി പ്രലാപനിസ്വനൈരപൂരി സാ പുരീ തദാ. 574

വ്യാ—(തതഃ) പിന്നെ (കപിഃ കപിഃ കപിഃ കപിഃ) കുരങ്ങൻ, കുരങ്ങൻ, കുരങ്ങൻ, കുരങ്ങൻ (അനലഃ അനലഃ അനലഃ) തിയ്യ്, തിയ്യ്, തിയ്യ് (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (പ്രലാപനിസ്വനൈഃ) പ്രലാപശബ്ദങ്ങളാൽ (സാ പുരീ) ആ രാജധാനി (അപൂരി) നിറയ്ക്കപ്പെട്ടു.

സാ—കുരങ്ങൻ, കുരങ്ങൻ, കുരങ്ങൻ, കുരങ്ങൻ തിയ്യ്, തിയ്യ്, തിയ്യ് എന്നിപ്രകാരമുള്ള പുരവാസികളുടെ ആത്തനാദങ്ങൾകൊണ്ട് ആ രാജധാനി മുഴങ്ങി.

വാചാമിദാനീം കിമു വിസ്മരേണ
ലങ്കാപുരീം രാവണബാഹുഗുപ്താം
കാകുൽസ്ഥദൂതോയമുപേത്യ ചക്രേ
കൃതാന്തദൂതസ്യ സുഖപ്രവേശാം. 575

വ്യാ—(ഇദാനീം) ഇപ്പോൾ (വാചാം) വാക്കുകളുടെ (വിസ്മരേണ) വിസ്മരംകൊണ്ടു (കിം) എന്താകുന്ന (കാകുൽസ്ഥദൂതഃ) രാമദൂതനായ (അയം) ഇവൻ (രാവണബാഹുഗുപ്താം) രാവണബാഹുക്കളാൽ രക്ഷിക്കപ്പെട്ട (ലങ്കാപുരീം) ലങ്കാരാജധാനിയെ (ഉപേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (കൃതാന്തദൂതസ്യ) അന്തകദൂതന്നു (സുഖപ്രവേശം) സുഖമായ പ്രവേശത്തോടുകൂടിയതാക്കി (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—വളരെ വിസ്മരിച്ചിട്ടാവശ്യമില്ലല്ലൊ. രാമദൂതനായ ഹനുമാൻ ചെന്നിട്ട് രാവണൻ തന്റെ കയ്യുക്കുകൊണ്ടു പരിപാലിച്ചുപോന്ന ലങ്കാരാജധാനിയെ അന്തകദൂതന്നു നിഷ്പ്രയാസം പ്രവേശിക്കാവുന്ന നിലയ്ക്കാക്കിത്തീർത്തു.

ലങ്കാദാഹേച്യുതാത്മാ രഘുവരദയിതാം
ചാരണോക്ത്യാ, വിദിത്വാ
സാനന്ദസ്വാം പ്രണമ്യ പ്രതിഗമനവിധൌ
പ്രാപ്യ തസ്യാ നിയോഗം
ആരുഹ്യാരിഷ്ടശൈലം നിധിമപി പയസാം
സൈരമുത്തീര്യ വേഗാ—
ച്ചക്രേ ഗത്വാ മഹേന്ദ്രം പ്ലവഗകുലപതീൻ
പൂർണ്ണകാമൻ ഹനുമാൻ. 576

വ്യാ—(ഹനുമാൻ) ഹനുമാൻ (ലങ്കാദേഹേ അപി) ലങ്കാദേഹനത്തിലും (രഘുപതിദയിതാം) സീതയെ (വൈദേഹ്യാ) ഗന്ധപ്പാദികളുടെ വാക്കുകൊണ്ടു (അനാർത്താം) ആർത്തയല്ലെന്നു (വിദിതവാൻ) അറിഞ്ഞിട്ട് (സാനന്ദം) സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (താം) അവളെ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട് (പ്രതിഗമനായ) മടങ്ങിപ്പോകുന്നതിൽ (തസ്യാഃ) അവളുടെ (നിയോഗം) അനുവാദത്തെ (പ്രാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (അരിഷ്ടശൈലം) അരിഷ്ടപർവ്വതത്തെ (ആരുഹ്യ) കയറിയിട്ടു (പയസാം നിധിം അപി) സമുദ്രത്തേയും (സൈവരം) യഥേഷ്ടം (ഉത്തീർയ്യ) കടന്നിട്ടു (വേഗാൽ) വേഗേന (മഹേന്ദ്രം) മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തെ (ഗതവാൻ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (പ്ലവഗകുലപതീൻ) വാനരകുലപതികളെ (പൂർണ്ണകാമൻ) പൂർണ്ണമനോരഥന്മാരാക്കി (അകരോത്) ചെയ്തു.

സാ—അതിനുശേഷം ഹനുമാൻ ലങ്കാദേഹനത്തിൽ രഘുവരപത്നിയായ സീതക്കു യാതൊരു പീഡയും സംഭവിച്ചില്ലെന്നുള്ള ചാരണവാക്യത്തെ കേട്ടു സന്തുഷ്ടനായിട്ടു സീതാദേവിയെ ചെന്നു വന്ദിച്ചു മടങ്ങിപ്പോവാനുള്ള ദേവിയുടെ അനുവാദം വാങ്ങി സുബേലപർവ്വതത്തിന്മേൽ കയറി തടവുകൂടാതെ സമുദ്രമതിക്രമിച്ചു മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തെ പ്രാപിച്ചു വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരെ പൂർണ്ണമനോരഥന്മാരാക്കിച്ചെയ്തു.

ഗ—തദനു പവനതനയവചനമുദിതം വാനരവരൂഥിന്യാ
ധൂഥനാഥാനയാതം തദ്ദർശനജനിതമാനന്ദമാനന്ദശരധൗ ദാശരഥൗ
സുഗ്രീവേ ച സംവിഭജ്യൈവ വീക്ഷിതുമഹമഹമികയാ ധാവന്തീ മ
ദ്ധ്യേസരണി ദധിമുഖകൃതാവനം മധുവനം ഹനുമദനുമത്യാഭിഭ്രിയ
മധുപാനസുഖമനുഭൂത്രേവ. 577

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (പവനതനയവചനമുദിതം) ഹനുമദ്വാക്യംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടമായ (വാനരവരൂഥിന്യാ) വാനരസൈന്യം (യൂഥനാഥാനയാതം) യൂഥാധിപന്മാരോടു കൂടെ ഗതമായി (തദ്ദർശനജനിതം) അവളുടെ ദർശനംകൊണ്ടുണ്ടായ (ആനന്ദം) സന്തോഷത്തെ (ആനന്ദശരധൗ) ആനന്ദസമുദ്രമായ (ദാശരഥൗ) ശ്രീരാമനിലും (സുഗ്രീവേ ച) സുഗ്രീവനിലും (സംവിഭജ്യ) നല്ലവണ്ണം വേർതിരിച്ച് (വീക്ഷിതും ഇവ) ദർശിപ്പാനോ എന്നപോലെതന്നെ (അഹമഹമികയാ) അഹം പൂർവ്വികയാ (ധാവന്തീ) ഓടുന്നതായിട്ടു (മദ്ധ്യേസരണി) മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽ (ദധിമുഖകൃതാവനം) ദധിമുഖനാൽ രക്ഷിക്കപ്പെടുന്ന (മധുവനം) മധുവനത്തെ (ഹനുമദനുമത്യാ) ഹനുമാന്റെ അനുമതി ഹേതുവായിട്ട് (അഭിഭ്രിയ) ആക്രമിച്ചിട്ടു (മധുപാനസുഖം) മധുപാനംകൊണ്ടുണ്ടാവുന്ന സുഖത്തെ (അനുഭൂത്രേവ) അനുഭവിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ഹനുമാന്റെ വാക്കുകേട്ട് സന്തോഷപരവശന്മാരായ വാനരന്മാരെല്ലാം സംഖ്യപ്രമാണികളെ പിന്നിലാക്കിക്കൊണ്ടു സീതാദർശനം നിമിത്തമുണ്ടായ ആനന്ദത്തെ ആനന്ദവാരിധിയായ ശ്രീരാമനിലും സുഗ്രീവനിലും നല്ലവണ്ണം ചേർത്തിരിച്ചു കാണുവാനായിക്കൊണ്ടു ഞാൻ മുമ്പു ഞാൻ മുമ്പെന്നുള്ള ഭാവത്തോടുകൂടെ കൂടുന്ന സമയത്ത് മാഗ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ ദധിമുഖനെന്ന വാനരൻ പരിപാലിച്ചുവരുന്നതായ മധുവനത്തിൽ അവന്റെ ഹിതം നോക്കാതെതന്നെ ഹനുമാന്റെ സമ്മതത്തോടുകൂടെ പ്രവേശിച്ച് മധുപാനസുഖത്തെ അനുഭവിച്ചു.

അഥാബ്രവീദ്ഗിരിവരതുല്യമുന്നതം
കൃതാഞ്ജലിർദ്ധിമുഖ ഏഷ രോഷവാൻ
വലീമുഖാന്മധുഭുജനേ ശിലീമുഖാൻ
ഭവാനിമാൻ ത്വടിതി നിവാരയേദിതി. 578

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രോഷവാൻ) കോപത്തോടുകൂടിയ (ഏഷഃ ദധിമുഖഃ) ഈ ദധിമുഖൻ (കൃതാഞ്ജലിഃ) കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ടു (ഗിരിവരതുംഗം) പർവ്വതംപോലെ ഉന്നതശരീരനായ (അംഗദം) അംഗദനോട് (ഭവാൻ) അങ്ങ് (മധുഭുജനേ) മധുപാനത്തിൽ (ശിലീമുഖാൻ) വണ്ടുകളായ (ഇമാൻ വലീമുഖാൻ) ഈ വാനരന്മാരെ (ത്വടിതി) വേഗത്തിൽ (നിവാരയേൽ) തടഞ്ഞാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—അനന്തരം വാനരാക്രമണം ഹേതുവായിട്ട് കുപിതനായ ആ ദധിമുഖൻ പർവ്വതംപോലെ ഉന്നതശരീരനായ അംഗദന്റെ അടുക്കൽചെന്നു വന്ദിച്ചുകൊണ്ടു, അല്ലയോ അംഗദൻ! അങ്ങു വണ്ടുകളെപ്പോലെ ഉദ്യാനത്തിൽ വന്നു മധുപാനം ചെയ്യുന്ന ഈ വാനരന്മാരെ വേഗത്തിൽ തടുത്താലും എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ദശമുഖപുരമധ്യേ വീക്ഷിതാ മൈഥിലീതി
ശ്രവണമധു യതീർണ്ണം യേന വീരേണ മഹ്യം
ദധിമുഖ യദി സോയം ഭാഷതേ കോ നിരുന്ധ്യാ-
ന്മധു പിബതു യഥേഷ്ടം വാഹിനീ വാനരാണാം. 579

വ്യാ—(ഹേ ദധിമുഖ) അല്ലയോ ദധിമുഖ (യേന) യാതൊരു (വീരേണ) വീരനാൽ (ദശമുഖപുരമധ്യേ) ലങ്കാനഗരമദ്ധ്യത്തിൽ (മൈഥിലീ) സീത (വീക്ഷിതാ ഇതി) ദൃഷ്ടയായി എന്നിപ്രകാരമുള്ള (ശ്രവണമധു) ശ്രോത്രാമൃതം (മഹ്യം) എനിക്കായിക്കൊണ്ടു (വിതീർണ്ണം) തന്നുമായി (സഃ അയം) ആ ഇവൻ (ഭാഷതേ യദി) പറയുന്നു വെങ്കിൽ (കഃ)

ആർ (നിരുന്ധ്യാൽ) തടുക്കും (വാനരാണാം) കപികളുടെ (വാഹിനീ) സൈന്യം (യഥേച്ഛം) ഇഷ്ടംപോലെ (മധു) മധുവിനെ (പിബതു) പാനം ചെയ്തു കൊള്ളട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ ദധിമുഖ! ലങ്കാപുരമദ്ധ്യത്തിങ്കൽ സീതയെ കണ്ടുവെന്നുള്ള കണ്ണാമൃതമായ വൃത്താന്തത്തെ എന്നോട് അറിവിച്ചിട്ടുള്ള വീരനായ ഹനുമാന്റെ കല്പനയോടുകൂടെ വാനരന്മാർ മധുപാനം ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ അവരെ ആർ നിഷേധിക്കും! അവർ ഇഷ്ടംപോലെ മധുക്കളെ പാനം ചെയ്തുകൊള്ളട്ടെ. എന്നു അംഗദൻ ദധിമുഖനോടു പറഞ്ഞു.

ഗത്വാ വൃതോ മധുവനം ഹനുമാൻ കപീന്ദ്രൈ
സ്തദ്രക്ഷിതാരമവമത്യ മധൂനി പീത്വാ
ഉത്തുംഗപീനവപുഷോ ധരണീധരസ്യ
തൂർണ്ണം സമീപമഥ മാല്യവതോ ജഗാമ. 480

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ഹനുമാൻ) ഹനുമാൻ (കപീന്ദ്രൈഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ (വൃതഃ) ചുറപ്പെട്ടവനായി (മധുവനം) മധുവനത്തെ (ഗത്വാ) പ്രാപിച്ചിട്ട (തദ്രക്ഷിതാരം) അതിന്റെ പാലകനായ ദധിമുഖനെ (അവമത്യ) അവമാനിച്ചിട്ട (മധൂനി) മധുക്കളെ (പീത്വാ) പാനംചെയ്തിട്ട (ഉത്തുംഗപീനവപുഷഃ) ഉയർന്ന തടിച്ച ശരീരത്തോടുകൂടിയ (മാല്യവതഃ) മാല്യവാനാകുന്ന (ധരണീധരസ്യ) പർവ്വതത്തിന്റെ (സമീപം) സമീപത്തിലേക്കു (തൂർണ്ണം) വേഗത്തിൽ (ജഗാമ) ഗമിച്ചു.

സാ—അനന്തരം ഹനുമാൻ വാനരന്മാരോടുകൂടെ മധുവനത്തെ പ്രാപിച്ചു മധുവനപാലകനായ ദധിമുഖനെ അവമാനിച്ചു മധുക്കളെ പാനംചെയ്തു, തടിച്ചുയർന്ന സത്രുപത്തോടുകൂടിയ മാല്യവാൻ പർവ്വതത്തിന്റെ സമീപത്തിലേക്ക് വേഗത്തിൽ പോയി.

നിദ്രാത്യയാദരുണിതേന സമീരപുത്ര-
സ്സൌമിത്രിനേത്രയുഗളേന നിപീയമാനഃ
ചൂഡാമണിം കരതലേ കലയൻ ന്യഷീദ
പാദാരവിന്ദയുഗളം ഭരതാഗ്രജസ്യ. 581

വ്യാ—(സമീരപുത്രഃ) ഹനുമാൻ (നിദ്രാത്യയാൽ) നിദ്രാഭാവം ഹേതുവായിട്ട (അരുണിതേന) ചുവന്നിരിക്കുന്ന (സൌമിത്രിനേത്രയുഗളേന) ലക്ഷ്മണന്റെ രണ്ടു കണ്ണുകളാൽ (നിപീയമാനഃ) പാനംചെയ്യപ്പെട്ടവനായിട്ട (ചൂഡാമണിം) ചൂഡാമണിയെ (കരതലേ) കയ്യിൽ (ക

ലയൻ) ധരിച്ചുകൊണ്ടു (ഭരതാഗ്രജസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (പാദാരവിന്ദയുഗളം) പാദപദ്മദ്വയത്തെ (വവന്ദേ) വന്ദിച്ചു.

സാ—ഹനുമാൻ, ഉറക്കമില്ലായ്കകൊണ്ടു മൂവന്നിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്മണനേത്രങ്ങളാൽ ഏറ്റവും നോക്കപ്പെടുന്നവനായിട്ടു മൂർദ്ധാവത്തെ കരതലത്തിൽ ധരിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ ഭരതാഗ്രജനായ ശ്രീരാമന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു.

ദൃഷ്ടാ ദേവ നിശാചരേന്ദ്രഭവനേ സത്യം മയാ മൈഥിലീ
ഗ്രഷ്ടാനേകനിശാചരീഭിരനിശം തപ്താം ചിന്തയന്തീ മുഹുഃ
സിഞ്ചന്തീ നയനാംഭസാ തനുതരാം ഗ്ലാനം വപുഃ പാണ്ഡുരം
യുഷ്മത്സംഗമവാഞ്ഛയാ കഥമപി പ്രാണാൻ വഹന്തീ മൂർദ്ധൻ. 582

വ്യാ—(ഹേ ദേവ) അല്ലയോ ദേവ! (മയാ) എന്നാൽ (നിശാചരേന്ദ്രഭവനേ) ലങ്കാരാജധാനിയിൽ (അനേകനിശാചരീഭിഃ) അനവധി രാക്ഷസികളാൽ (ഗ്രഷ്ടാ) രക്ഷിതയും (അനിശം) എല്ലായ്പോഴും (തപ്താം) അങ്ങയെ (ചിന്തയന്തീ) വിചാരിക്കുന്നവളും (മുഹുഃ) പിന്നേയും പിന്നേയും (നയനാംഭസാ) കണ്ണുനീരുകൊണ്ടു (തനുതരം) അതികൃശവും (ഗ്ലാനം) തളർന്നതും (പാണ്ഡുരം) വിളർത്തതുമായ (വപുഃ) ശരീരത്തെ (സിഞ്ചന്തീ) നനയ്ക്കുന്നവളും (യുഷ്മത്സംഗമവാഞ്ഛയാ) അങ്ങയുടെ സമാഗമത്തിലുള്ള ആഗ്രഹത്താൽ (കഥമപി) പണിപ്പെട്ടു (മൂർദ്ധൻ) മൂർദ്ധാക്കളായ (പ്രാണാൻ) പ്രാണങ്ങളെ (വഹന്തീ) വഹിക്കുന്നവളുമായ (മൈഥിലീ) സീത (ദൃഷ്ടാ) കാണപ്പെട്ടു (സത്യം) സത്യമാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ദേവാ! ലങ്കാരാജധാനിയിൽ അനേകം രാക്ഷസികളാൽ രക്ഷിക്കപ്പെടുന്നവളും എല്ലായ്പോഴും അങ്ങയെത്തന്നെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവളും ചടച്ചും തളർന്നും വിളർത്തുമിരിക്കുന്ന ശരീരത്തെ കണ്ണുനീർകൊണ്ടു പിന്നേയും പിന്നേയും നനയ്ക്കുന്നവളും നിന്തിരുവടിയുടെ സമാഗമത്തിലുള്ള ആഗ്രഹം കൊണ്ടുമാത്രം പണിപ്പെട്ടു ശക്തിയില്ലാത്ത പ്രാണങ്ങളെ ധരിക്കുന്നവളുമായ സീതാദേവിയെ ഞാൻ കണ്ടു. ഇത് സത്യമാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ഹനുമാൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ആലോകിതം നയനവാരിനദീനിരോധാ-
ദാലിംഗിതം പുളകഡണ്ഡശതവ്യപായാൽ
ആനന്ദഗദ്ഗദതയാ സ വചശ്ച വക്തും
നാപാരയച്ച പവമാനസുതം മുഹൂർത്തം. 583

വ്യാ—(സഃ) അദ്ദേഹം (നയനവാരിനദീനിരോധാൽ) അശ്രു പ്രവാഹത്തിന്റെ തടവു ഹേതുവായിട്ടു (പവമാനസുതം) ഹനൂമാനെ (ആലോകിതും) നോക്കാനായിക്കൊണ്ടും (പുളകദണ്ഡശതവ്യപായാൽ) ദണ്ഡാകാരങ്ങളായ രോമാഞ്ചങ്ങളുടെ തടവു ഹേതുവായിട്ടു (ആലിംഗിതും) ആലിംഗനംചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടും (ആനന്ദഗദ്ഗദതയാ) ആനന്ദഗ്ദ്ദം ഹേതുവായിട്ടു (വചഃ) വാക്കിനെ (വക്തും ച) വചിപ്പാനായിക്കൊണ്ടും (മുഹൂർത്തം) ക്ഷണനേരം (ന അപാരയൽ ച) ശക്തനായി ഭവിച്ചില്ല.

സാ—ശ്രീരാമൻ ഹനൂമാന്റെ മുഖത്തുനിന്നു സീതാവൃത്താന്തത്തെ കേട്ട സമയത്തിങ്കൽ സന്തോഷാശ്രുപ്രവാഹം ഹേതുവായിട്ടു ഹനൂമാനെ കാണുവാനും രോമാഞ്ചത്തിന്റെ തടവു നിമിത്തം ആലിംഗനം ചെയ്യാനും സന്തോഷാതിശയത്താൽ കണ്ഠരോധംവരികയാൽ വാക്കുകളെ പറയാനും ക്ഷണനേരം ശക്തനായില്ല.

പവനതനയ സർവ്വം വിസ്തരേണൈവ മേ ത്വം
കഥയ കഥമിദാനീം ദൃഷ്ടവാൻ ദുഷ്ടദേശേ
ക്വ നു ച വസതി കിം വാ ജീവിതം ധാരയന്തീ
രഘുകുലമകളങ്കം സാ കരോത്യേവ മാം ച. 584

വ്യാ—(ഹേ പവനതനയ) അല്ലയോ വായുപുത്രനായുള്ളോവേ (ത്വം) നീ (സർവ്വം) സർവ്വത്തേയും (വിസ്തരേണ ഏവ) വിസ്തരിച്ചുതന്നെ (മേ) എന്നോടായിക്കൊണ്ടു (കഥയ) പറഞ്ഞാലും (ഇദാനീം) ഇപ്പോൾ (ദുഷ്ടദേശേ) ദുഷ്ടദേശത്തിങ്കൽ (താം) അവളെ (കഥം) എങ്ങിനെ (ദൃഷ്ടവാൻ) കണ്ടു (സാ) അവൾ (ക്വ നു ച) എവിടെ (വസതി) വസിക്കുന്നു (ജീവിതം) ജീവിതത്തെ (ധാരയന്തീ) ധരിക്കുന്നവളായിട്ടു (രഘുകുലം) രഘുവംശത്തേയും (മാം ച) എന്നേയും (അകളങ്കം ഏവ) കളങ്കരഹിതമാക്കിതന്നെ (കരോതി കിം വാ) ചെയ്യുന്നുവോ?

സാ—അല്ലയോ ഹനൂമൻ നീ, ദുഷ്ടദേശത്തിങ്കൽ അവളെ എങ്ങിനെ കണ്ടു? അവൾ എവിടെ താമസിക്കുന്നു. ജീവനെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു രഘുകുലത്തേയും എന്നേയും പരിശുദ്ധമാക്കി ചെയ്യുന്നുവോ? സർവ്വത്തേയും എന്നോടു വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞാലും. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ ഹനൂമാനോടുപറഞ്ഞു.

ആജ്ഞാമാദായ മൂർദ്ധ്നാ നരവര ഭവതഃ പാദയോസ്സത്വരോഹം
നാനാദേശാശ്രമാബ്ധിദ്രുമനഗരനദീനിർജ്ഝരഗ്രാമശൈലാൻ
ആക്രമ്യാസാദ്യ ലങ്കാം ദശമുഖനഗരീം ജാനകീഞ്ചാപി ദൃഷ്ട്വാ
നത്വാ ശോകാശ്രുസിക്താം പുനരഹമധുനാ മാരുതിസ്ത്വാം നമാമി.

വ്യാ—(ഹേ നരവര) അല്ലയോ രാജൻ (മാരുതിഃ) വായുപുത്രനായ (അഹം) ഞാൻ (ഭവതഃ) അങ്ങയുടെ (ആജ്ഞാം) കല്പനയെ (മൂർദ്ധ്നാ) ശിരസ്സുകൊണ്ടു (ആദായ) സ്വീകരിച്ചിട്ട് (പാദയോഃ) പാദങ്ങളിൽ (നത്വാ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (സത്വരഃ) വേഗത്തിൽ (നാനാദേശാശ്രമാബ്ധിദ്രുമനഗരനദീനിർജ്ഝരഗ്രാമശൈലാൻ) നാനാദേശങ്ങളേയും ആശ്രമങ്ങളേയും സമുദ്രത്തേയും വൃക്ഷങ്ങളേയും നഗരങ്ങളേയും നദികളേയും ചോലകളേയും ഗ്രാമങ്ങളേയും പർവ്വതങ്ങളേയും (ആക്രമ്യ) അതിക്രമിച്ചിട്ടു (ദശമുഖനഗരീം) രാവണപുരിയായ (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (ആസാദ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (ശോകാസ്രസിക്താം) ശോകാശ്രുക്കളാൽ നനക്കപ്പെട്ട (ജാനകീം ച അപി) സീതയേയും (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ടു (നത്വാ) നമിച്ചിട്ടു (പുനഃ) പിന്നെ (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (ത്വാം) അങ്ങയെ (നമാമി) നമസ്കരിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ മനുഷ്യേശ്വരൻ! വായുപുത്രനായ ഞാൻ അങ്ങയുടെ കല്പനയെ ശിരസാ സ്വീകരിച്ചു തൽപാദപത്മങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചതിന്നുശേഷം നാനാദേശങ്ങളേയും ആശ്രമങ്ങളേയും സമുദ്രത്തേയും വൃക്ഷങ്ങളേയും നഗരങ്ങളേയും പർവ്വതങ്ങളേയും നദികളേയും ചോലകളേയും അനേകം കടന്നുപായിട്ട് രാവണനഗരിയായ ലങ്കയിലെത്തിച്ചേർന്നിട്ട് വ്യസനാധിക്യത്താൽ കരഞ്ഞു കരഞ്ഞ് കണ്ണുനീർ വാർത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ജാനകിയെ കണ്ടു നമസ്കരിച്ചു ഇപ്പോൾ ഇതാ ഇവിടെ വന്നു അങ്ങയെ നമസ്കരിക്കുന്നു.

ബ്രഹ്മാസ്ത്രവിത്രസുജയന്തകാകം
കഥാമനുജ്ഞാപ്യ വനേ പ്രവൃത്താം
ചിരം രുദന്ത്യാം ജനകേന്ദ്രപുത്ര്യാ
ചൂഡാമണിഃ പ്രേഷിത ഏഷ തുഭ്യം. 586

വ്യാ—(ബ്രഹ്മാസ്ത്രവിത്രസുജയന്തകാകം) ബ്രഹ്മാസ്ത്രത്താൽ ഭീതനായ ജയന്തനാകുന്ന കാകനോടുകൂടിയ (കഥാം) കഥയെ (അനുജ്ഞാപ്യ) അരുളിചെയ്തിട്ടു (ചിരം) വളരെ നേരം (രുദന്ത്യാം) രോദിക്കുന്നവളായ (ജനകേന്ദ്രപുത്ര്യാ) ജനകനന്ദിനിയാൽ (തുഭ്യം) അങ്ങേക്കായിക്കൊണ്ടു (ഏഷഃ ചൂഡാമണിഃ) ഈ ചൂഡാരത്നം (പ്രേഷിതഃ) തന്നയയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

സാ—ഹനുമാൻ സീതാന്വേഷണത്തിന്നു പോയതിന്നു ശേഷമുള്ള സംവൃത്താന്തങ്ങളേയും അറിയിച്ചതിന്നുശേഷം, 'അല്ലയോ സ്വാമിൻ ചിത്രകൂടത്തിൽ നിവസിക്കുന്ന കാലത്തു അങ്ങയുടെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രം കൊണ്ടു ഭയപ്പെട്ടുപോയ കാകസ്വരൂപനായ ജയന്തന്റെ കഥയെ പറ

ഞ്ഞു വളരെ നേരം വിലപിച്ചതിന്നുശേഷം ഇതാ ഈ ചൂഡാരത്നം നിന്തിരുവടിക്കു തരുവാൻ ദേവി തന്നയച്ചിരിക്കുന്നു.' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ചൂഡാരത്നത്തെ ശ്രീരാമനായിക്കൊണ്ടു കൊടുത്തു.

ചൂഡാരത്നവരം വിദേഹതനയാമൂർദ്ധ്നാ ധൃതം മാരുതേ-
രാദായാഥ ദിനേശദിവ്യമണിവദ്ദേദീപ്യമാനം മുഹുഃ
ആനന്ദാശ്രുതരംഗിതാക്ഷിയുഗളോ ഹസ്തേ ഗൃഹീത്വാ മണിം
രാമോപി സ്വഹൃദി ന്യവേശയദഥ പ്രാണേശ്വരീപ്രേഷിതം. 587

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രാമഃ അപി) രാമനാകട്ടെ (വിദേഹതനയാമൂർദ്ധ്നാ) ജാനകിയുടെ ശിരസ്സിനാൽ (ധൃതം) ധരിക്കപ്പെട്ടതും (ദിനേശദിവ്യമണിവൽ) സൂര്യനാകുന്ന ദിവ്യരത്നത്തെപ്പോലെ (മുഹുഃ) പിന്നേയും പിന്നേയും (ദേദീപ്യമാനം) ശോഭിക്കുന്നതുമായ (ചൂഡാരത്നവരം) ഉൽകൃഷ്ടമായ ചൂഡാരത്നത്തെ (മാരുതേഃ) ഹനുമാനിൽ നിന്നു (ആദായ) സ്വീകരിച്ചിട്ടു (അഥ) അനന്തരം (ആനന്ദാശ്രുതരംഗിതാക്ഷിയുഗളഃ) ആനന്ദാശ്രുക്കൾകൊണ്ടു തരംഗിതങ്ങളായ രണ്ടു കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പ്രാണേശ്വരീപ്രേഷിതം) പ്രിയതമയാൽ അയക്കപ്പെട്ട (മണിം) രത്നത്തെ (ഹസ്തേ) കരത്തിൽ (ഗൃഹീത്വാ) ധരിച്ചിട്ടു (സ്വഹൃദി) തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ (ന്യവേശയൽ) വെച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമനും ജാനകി തന്റെ ശിരസ്സിൽ ധരിച്ചിരുന്നതും, പ്രിയയാൽതന്നെ കൊടുത്തയയ്ക്കപ്പെട്ടതും പ്രകാശിക്കുന്നതുമായ ശ്രേഷ്ഠമായ ആ ചൂഡാരത്നത്തെ ഹനുമാനിൽനിന്നു വാങ്ങിയതിന്നുശേഷം കയ്യിലെടുത്ത് സന്തോഷാശ്രുക്കളെ പൊഴിച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ മാറോടണച്ചു പിടിച്ചു.

ജനകനൃപസുതേ പ്രിയേ ഗുണാഢ്യേ
പരഭൃതചാരുലപേ ശശാങ്കവക്ത്രേ
ജനയതി നിതരാം വിയോഗദഗ്ധം
മമ ഹൃദയം ദയിതേ ശിഖാമണിസ്തേ. 588

വ്യാ—(ഹേ ജനകനൃപസുതേ!) അല്ലയോ ജനകനന്ദിനിയായി (പ്രിയേ) പ്രിയയായി (ഗുണാഢ്യേ) ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടുൽഷ്ടയായി (പരഭൃതചാരുലപേ) കുയിലുകളെപ്പോലെ മനോഹരവാണിയായി (ശശാങ്കവക്ത്രേ) ചന്ദ്രമുഖിയായി (ദയിതേ!) പ്രാണനാഥയായുള്ളോവേ! (തേ) നിന്റെ (ശിഖാമണിഃ) ചൂഡാരത്നം (മമ) എന്റെ (ഹൃദയം) ഹൃദയത്തെ (നിതരാം) ഏറ്റവും (വിയോഗദഗ്ധം) വിരഹത്താൽ ദഹിക്കപ്പെട്ടതാക്കി (ജനയതി) ജനിപ്പിക്കുന്നു.

സാ — അനന്തരം ശ്രീരാമൻ ചൂഡാരത്നത്തെ മാറിലണച്ചുകൊണ്ടു അല്ലയോ ജനകനന്ദിനിയായി പ്രിയയായി ഇണ്ണോൽകുഷ്ടയായി കോകിലാലാപയായി ചന്ദ്രവദനയായി പ്രാണവല്ലഭയായുള്ളോവേ! സീതേ! ഭവിയുടെ ചൂഡാരത്നം എന്റെ ഹൃദയത്തെ ഏറ്റവും വിരഹാഗ്നിയാൽ ദഗ്ധമാക്കി ചെയ്യുന്നു. എന്നിപ്രകാരം സീതയെ വിളിച്ചു പ്രലപിച്ചു തുടങ്ങി.

ദിനകരകുലമൌലേ ദീനഭാവം ത്യജ ത്വം
ജഹിഹി നിശിചരേന്ദ്രം ജാനകീചോരമേനം
സകലകപികുലേന്ദ്രാസുപൽകൃതേ രാക്ഷസാനാം
രണശിരസീ നികായം സംഹരിഷ്യന്തി ചൈതേ. 589

വ്യാ—(ഹേ ദിനകരകുലമൌലേ) അല്ലയോ സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂത! (ത്വം) അങ്ങ് (ദീനഭാവം) ദൈന്യത്തെ (ത്യജ) ഉപേക്ഷിച്ചാലും(ജാനകീചോരം) സീതാതസ്കരനായ (ഏനം നിശിചരേന്ദ്രം) ഈ രാവണനെ (ജഹിഹി) ഹനിച്ചാലും (ഏതേ സകലകപികുലേന്ദ്രാഃ ച) ഈ സർവ്വവാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരും (ത്വൽകൃതേ) അങ്ങക്കുവേണ്ടി (രണശിരസി) യുദ്ധത്തിൽ (രാക്ഷസാനാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (നികായം) സമൂഹത്തെ (സംഹരിഷ്യന്തി) സംഹരിക്കും.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമനോട് അല്ലയോ സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായുള്ളോവേ! ദൈന്യത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും. ജാനകീതസ്കരനായ രാവണനെ ഹനിച്ചാലും. ഈ വാനരന്മാരെല്ലാം അങ്ങക്കുവേണ്ടി യുദ്ധത്തിൽ രാക്ഷസന്മാരെ നശിപ്പിക്കും. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

യസ്ത്വാസാന്മാതുലേനാത്ഭുതമൃഗവപുഷാ വഞ്ചയന്മാം ദുരാത്മാ
പത്നീം മേ ഭിക്ഷുരൂപസ്ത്വയമപി നിഭൃതം ചൌര്യവൃത്ത്യാ ജഹാര
സത്യംസുഗ്രീവ സദ്യസ്സമരഭുവി ശരൈസ്തൈലധൌതൈശ്ശിതാഗ്രൈഃ
പുത്രൈർമ്മിത്രൈശ്ച സാകം യമഭവനമഹം പ്രാപയേ തം ദശാസ്യം.

വ്യാ—(ഹേ സുഗ്രീവ!) അല്ലയോ സുഗ്രീവ (ദുരാത്മാ) ദുഷ്ടബുദ്ധിയായ (യഃ) യാവനൊരുത്തൻ (ത്വാസാൽ) ഭയം ഹേതുവായിട്ട (അദ്ഭുതമൃഗവപുഷാ) അദ്ഭുതമായ മാനിന്റെ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയ (മാതുലേന) അമ്മാമനായ മാരീചനെക്കൊണ്ടു (മാം) എന്നെ(വഞ്ചയൻ) ചതിക്കുന്നവനായി(സ്വയം അപി) താനും (ഭിക്ഷുരൂപഃ) യതിവേഷധാരിയായിട്ട (മേ) എന്റെ(പത്നീം) ഭാര്യയെ (നിഭൃതം) ഗൂഢമാകുംവണ്ണം (ചൌര്യവൃത്ത്യാ) ചോരവൃത്തിയോടുകൂടെ(ജഹാര) ഹരിച്ചു. (അഹം) ഞാൻ (തം

ദശാസ്യം) ആ രാവണനെ (സത്വരം) വേഗത്തിൽ(സമരഭുവി) യുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ച (തൈലധൗതൈഃ) എണ്ണകൊണ്ടു കഴുകിയവയും (ശിതാഗ്രൈഃ) തീക്ഷ്ണാഗ്രങ്ങളുമായ (ശരൈഃ) ശരങ്ങളേക്കൊണ്ടു (പുത്രൈഃ)പുത്രന്മാരോടും (മിത്രൈഃ ച) ബന്ധുക്കളോടും (സാകം) കൂടെ (യമഭവനം)അന്തകരാജധാനിയെ (പ്രാപയേ) പ്രാപിപ്പിക്കുന്നുണ്ട് (സത്യം) സത്യമാകുന്നു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനോടു, അല്ലയോ സുഗ്രീവ! ദുഷ്ടനായ ആ രാവണൻ എന്നെ ഭയപ്പെട്ട മാതുലനായ മാരീചനെ പൊന്മാനിന്റെ വേഷംകെട്ടിച്ച് എന്റെ അടുക്കലേക്കയച്ച് എന്നെ ചതിച്ച് താൻ കള്ളസ്സന്ന്യാസിവേഷം ധരിച്ച ഗൃദ്ധമായി വന്ന് എന്റെ പത്നിയെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോകയാൽ ഞാൻ ഒട്ടുംകാലതാമസമെന്യേ യുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ചു മൂർച്ചയുള്ള ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവനെയും അവന്റെ പുത്രന്മാരേയും ബന്ധുക്കളേയും തീർച്ചയായും നിഗ്രഹിക്കും ഇത് സത്യമാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം പ്രതിജ്ഞചെയ്തു.

സംഗ്രാമേ സകലക്ഷപാചരകുലവ്യാപാദനോദ്ഭേദിത—
ക്രീഡാകൌതുകസാഹസൈകരസികോ ബാണോ മമായം ക്ഷണാൽ
നോ ചേൽ പ്രാഭൃതമന്തകായ കുരുതേ തം മേഘനാദം ഹഠാൽ
സോയം ദാശരഥേരമുഷ്യ സഹജോ നൈവാസ്മ്യഹം ലക്ഷ്മണഃ.

വ്യാ—(സകലക്ഷപാചരകുലവ്യാപാദനോദ്ഭേദിതക്രീഡാകൌതുകസാഹസൈകരസികഃ) സകലമായ രാക്ഷസസമൂഹത്തിന്റെ നിഗ്രഹത്തിൽ പ്രവൃദ്ധമായ ക്രീഡയിലുള്ള കൌതുകമാകുന്ന സാഹസകർമ്മത്തിൽ ഏറ്റവും രസത്തോടുകൂടിയ (മമ) എന്റെ (അയം ബാണഃ)ഈ ബാണം (ക്ഷണാൽ) ക്ഷണേന (സംഗ്രാമേ) യുദ്ധത്തിൽ (തം മേഘനാദം) ആ ഇന്ദ്രജിത്തിനെ (ഹഠാൽ) ബലാല്ക്കാരേണ (അന്തകായ) യമന്നായിക്കൊണ്ടു (പ്രാഭൃതം) കാഴ്ചദ്രവ്യമാക്കി (നോ കുരുതേ ചേൽ)ചെയ്യുന്നില്ലെങ്കിൽ (സഃ അയം അഹം) ആ ഈ ഞാൻ (അമുഷ്യ ദാശരഥേഃ) ഈ ശ്രീരാമന്റെ (സഹജഃ) സഹോദരനായ (ലക്ഷ്മണഃ) ലക്ഷ്മണനായിട്ട(ന എവ അസ്മി) ഭവിക്കുന്നില്ലതന്നെ.

സാ—സർവ്വരാക്ഷസവധക്രീഡാസന്തോഷമാകുന്ന സാഹസകർമ്മത്തിൽതന്നെ ഏറ്റവും രസമുള്ള എന്റെ ഈ ബാണം ആ ഇന്ദ്രജിത്തിനെ യുദ്ധത്തിൽ അന്തകനു കാഴ്ച വെച്ചില്ലെങ്കിൽ ആ ഈ ഞാൻ ഈ ശ്രീരാമചന്ദ്രന്റെ അനുജനായി ഭവിക്കുന്നില്ല. സത്യം. ഇപ്രകാരം ലക്ഷ്മണനും പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തു.

ശൌര്യാബ്ധേ രഘുരാജവംശതിലക തച്ചദ്ധർമ്മദാരാഹൃതി-
വ്യാപാരോപഹതസ്യ തസ്യ ഭുവനേ പ്രോജ്ജൃംഭിതോസ്സമ്പദഃ
നോ ചേൽ പ്രാഭൃതയാമി ഹേമമകുടീനാഹൃത്യ തേ പാദയോഃ
പുത്രോ നൈവ വിവസ്വതോ ഭഗവതഃ സുഗ്രീവനാമാ കപിഃ. 592

വ്യാ—(ഹേ ശൌര്യാബ്ധേ) അല്ലയോ ശൌര്യവാരാശിയായ (രഘുരാജവംശതിലക) രഘുകുലാലങ്കാരഭൂതനായുള്ളോവേ (അഹം) ഞാൻ (തച്ചദ്ധർമ്മദാരാഹൃതിവ്യാപാരോപഹതസ്യ) അങ്ങയുടെ ധർമ്മദാരാപഹരണമാകുന്ന കർമ്മത്താൽ ഉപഹനിക്കപ്പെട്ടവനും (ഭുവനേ) ലോകത്തിൽ (പ്രോജ്ജൃംഭിതോസ്സമ്പദഃ) പ്രവൃദ്ധമായ ബാഹുപരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനുമായ (തസ്യ) അവന്റെ (ഹേമമകുടീൻ) പൊന്നിൻകിരീടങ്ങളെ (ആഹൃത്യ) കൊണ്ടുവന്നിട്ട (തേ) അങ്ങയുടെ (പാദയോഃ) പാദങ്ങളിൽ (പ്രാഭൃതയാമി) കാഴ്ചവയ്ക്കുന്നുണ്ട്. (നോ ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (അഹം) ഞാൻ (വിവസ്വതഃ ഭഗവതഃ) ആദിത്യഭഗവാന്റെ (പുത്രഃ) പുത്രനായി (സുഗ്രീവനാമാ) സുഗ്രീവനെന്നപേരായ (കപിഃ) വാനരമായിട്ട (നൈവ) ജീവിക്കുന്നില്ലതന്നെ.

സാ—അല്ലയോ ശൌര്യജലധിയായ രഘുകുലാലങ്കാരഭൂതനായുള്ളോവേ! അങ്ങയുടെ ധർമ്മദാരങ്ങളെ അപഹരിച്ചവനും പ്രവൃദ്ധപരാക്രമനുമായ രാവണന്റെ പൊന്നുംകിരീടങ്ങളെ എല്ലാം അപഹരിച്ചു ഞാൻ അങ്ങയുടെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ കാഴ്ചവയ്ക്കുന്നുണ്ട്. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ആദിത്യഭഗവാന്റെ പുത്രനും സുഗ്രീവനെന്ന പേരോടുകൂടിയവനുമായ വാനരമായി ജീവിക്കുന്നില്ല സത്യം. ഇപ്രകാരം സുഗ്രീവനും പ്രതിജ്ഞചെയ്തു.

തച്ചദ്ധർമ്മദാരാഹരണപ്രകടാപരാധം
തം യുദ്ധരംഗഭുവി ദേവ ഭവൽസമീപേ
ബാലേന വക്ഷസി ദൃഢം പ്രഹരാമി നോ ചേ-
ന്നൈവാസ്മി ബാലിതനയഃ പുനരംഗദോഹം. 593

വ്യാ—(ഹേ ദേവ) അല്ലയോ ദേവ! (അഹം) ഞാൻ (യുദ്ധരംഗഭുവി) പോർക്കളത്തിൽ (ഭവൽസമീപേ) അങ്ങയുടെ സമീപത്തിൽവെച്ചു (തച്ചദ്ധർമ്മദാരാഹരണപ്രകടാപരാധം) അങ്ങയുടെ ധർമ്മദാരാപഹരണം ഹേതുവായിട്ട പ്രകാശിതമായ അപരാധത്തോടുകൂടിയ (തം) അവനെ (വക്ഷസി) മാറിടത്തിൽ (ബാലേന) വാലുകൊണ്ടു (ദൃഢം) കഠിനമായി (പ്രഹരാമി) അടിക്കുന്നുണ്ടു (നോ ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (അഹം) ഞാൻ (പു

നഃ) മേലിൽ (ബാലിതനയഃ) ബാലിപുത്രനായ (അംഗദഃ) അംഗദനാ
യിട്ട (നൈവ അസ്മി) ഭവിക്കുന്നില്ലതന്നെ.

സാ—അല്ലയോ ദേവ! പോക്കളത്തിൽ അങ്ങയുടെ മുമ്പിൽവെ
ച്ചു ജാനകീചോരനായ രാവണന്റെ വക്ഷഃപ്രദേശത്തിങ്കൽ എന്റെ
വാലുകൊണ്ടു കഠിനമായി അടിക്കുന്നുണ്ട്. അല്ലെങ്കിൽ മേലിൽ ഞാൻ
ബാലിപുത്രനായ അംഗദനായി ഭവിക്കുന്നില്ല. എന്നിപ്രകാരം അംഗ
ദൻ സത്യം ചെയ്യും.

ദേവ തപ്തീയഭയിതാവിഷയസ്മരാത്തി-
സഞ്ജാതഘർമ്മജലവിന്ദുതരംഗിതേഷു
ഗണ്ഡേഷു തസ്യ രചയാമി ചപേടതാഡം
നോചേദഹന്ന പവമാനസുതോ ഹനുമാൻ. 594

വ്യാ—(ദേവ) അല്ലയോ ദേവ! (അഹം) ഞാൻ (തപ്തീയഭയി
താവിഷയസ്മരാത്തിസഞ്ജാതഘർമ്മജലവിന്ദുതരംഗിതേഷു) അങ്ങയുടെ ഭാ
ര്യയെക്കുറിച്ചുള്ള കാമാർത്തികൊണ്ടുണ്ടായ വിയർപ്പുനീർത്തുള്ളികളേക്കൊണ്ടു
ഇളകുന്ന (തസ്യ) അവന്റെ (ഗണ്ഡേഷു) കവിൾതടങ്ങളിൽ (ചപേട
താഡം) ഉള്ളംകൈകൊണ്ടുള്ള അടിയെ (രചയാമി) ചെയ്യുന്നുണ്ട് (നോ
ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (അഹം) ഞാൻ (പവമാനസുതഃ) വായുപുത്രനായ
(ഹനുമാൻ ന) ഹനുമാനാകുന്നില്ല.

സാ—അല്ലയോ ദേവ! ഞാൻ, അങ്ങയുടെ ഭാര്യയെക്കുറിച്ചുള്ള
മദനതാപംകൊണ്ടുണ്ടായ വിയർപ്പുനീർത്തുള്ളികളോടുകൂടിയ അവന്റെ
കവിൾതടങ്ങളിൽ കഠിനതാഡനത്തെ ചെയ്യുന്നുണ്ട്. അല്ലെങ്കിൽ വാ
യുപുത്രനായ ഹനുമാനായിരിക്കുന്നില്ല സത്യം. ഇപ്രകാരം ഹനുമാൻ
സത്യംചെയ്യും.

യദി സ വിഷയമക്ഷ്ണോർയ്യാതി ചേൽ തൽക്ഷണേന
ദ്വജശിഖരകിരീടഛത്രചാപേഷു തസ്യ
യദി ന വിരചയിഷ്യേ പാദവിന്യാസലീലാം
പവനസുതനൃജോ ദേവ നൈവാസ്മി നീലഃ. 595

വ്യാ—(ഹേ ദേവ) അല്ലയോ ദേവ! (അഹം) ഞാൻ (സഃ) അ
വൻ (അക്ഷ്ണോഃ) കണ്ണുകളുടെ (വിഷയം) വിഷയത്തെ (യാതി ചേൽ)
പ്രാപിക്കുന്നുവെങ്കിൽ (തൽക്ഷണേന) ആ സമയത്തിങ്കൽ (തസ്യ) അ
വന്റെ (ദ്വജശിഖരകിരീടഛത്രചാപേഷു) ദ്വജാഗ്രങ്ങളിലും കിരീട
ങ്ങളിലും വെൺകൊറ്റക്കുടയിലും ചാപത്തിലും (പാദവിന്യാസലീലാം)

നൃത്തക്രീഡയേ (ന വിരചയിഷ്യേ യദി) ചെയ്യില്ലെങ്കിൽ (അഹം) ഞാൻ (പവനസഖതനൂജഃ) അഗ്നിപുത്രനായ (നീലഃ) നീലനായിട്ട് (നൈവ) ഭവിക്കുന്നില്ലതന്നെ.

സാ—അല്ലയോ ദേവ! ഞാൻ ആ രാവണനെ കണ്ടാൽ ഉടൻ തന്നെ അവന്റെ ധ്വജാഗ്രത്തിലും കിരീടങ്ങളിലും വെങ്കൊറ്റക്കുടയിലും ചാപാഗ്രങ്ങളിലും നൃത്തക്രീഡയെ ചെയ്യും. അങ്ങിനെ ചെയ്യില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ അഗ്നിപുത്രനായ നീലനായിട്ട് ഭവിക്കുന്നില്ല സത്യം. ഇപ്രകാരം നീലൻ സത്യംചെയ്തു.

ശ്രുത്വാ വൃത്തം പ്രിയായാഃ പവനസുതമുഖാന്നിർമ്മലം രാമഭദ്രഃ
സന്തോഷക്രോധലജ്ജാപ്രണയഘനരസോത്സാഹശോകാകുലാത്മാ
ആയാതൈവ്വാനരൌഘൈവ്വിമതഗജഘടാപാടനപ്രൌഢസിംഹൈ-
ർയ്യുക്തോ യുദ്ധായ ഗന്തും മതിമകൃത കൃതീ ദക്ഷിണം ദിഗ്വിഭാഗം. 596

വ്യാ—(പവനസുതമുഖാൽ) ഹനുമാന്റെ മുഖത്തുനിന്നു (പ്രിയായാഃ) പ്രിയയുടെ (നിർമ്മലം) പരിശുദ്ധമായ (വൃത്തം) വൃത്താന്തത്തെ (ശ്രുത്വാ) കേട്ടിട്ട (സന്തോഷക്രോധലജ്ജാപ്രണയഘനരസോത്സാഹശോകാകുലാത്മാ) സന്തോഷം, കോപം, ലജ്ജ, പ്രണയം, മദനരസം, ഉത്സാഹം, ദുഃഖം എന്നിവകളെക്കൊണ്ടു പരവശചിത്തനും (കൃതീ) സമർത്ഥനുമായ (രാമഭദ്രഃ) ശ്രീരാമൻ (ആയാതൈഃ) സീതാന്വേഷണം കഴിഞ്ഞു വന്ന വരും (വിമതഗജഘടാപാടനപ്രൌഢസിംഹൈഃ) ശത്രുക്കളാകുന്ന ഗജസമൂഹങ്ങളുടെ പാടനത്തിൽശക്തിയുള്ളസിംഹങ്ങളായ (വാനരൌഘൈഃ) വാനരസമൂഹങ്ങളോടും (യുക്തഃ) ചേർന്നിട്ട (യുദ്ധായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ദക്ഷിണം ദിഗ്വിഭാഗം) തെക്കേ ദിക്കിലേക്കു (ഗന്തും) പോകുവാൻ (മതിം അകൃത) മതിയെ ചെയ്തു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ഹനുമാന്റെ മുഖത്തുനിന്നു പരിശുദ്ധമായ സീതാവൃത്താന്തത്തെ കേട്ട് സന്തോഷം, കോപം, ലജ്ജ, പ്രണയം, മദനരസം, ഉത്സാഹം, ദുഃഖം എന്നിവകളെക്കൊണ്ടു പരവശചിത്തനും സമർത്ഥനുമായ ശ്രീരാമൻ സീതാന്വേഷണം കഴിഞ്ഞുവന്നവരും സിംഹിങ്ങൾ ഗജങ്ങളെ നിഗ്രഹിക്കുംപോലെ ശത്രുക്കളുടെ നിഗ്രഹത്തിൽ ശക്തന്മാരുമായ അനേകം വാനരവീരന്മാരോടുംകൂടെ യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു തെക്കേ ദിക്കിലേക്കു പോകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു.

അസ്മിൻ മുഹൂർത്തേ സുഗ്രീവ പ്രയാണമഭിരോചയ
യുക്തോ മുഹൂർത്തോ വിജയഃ പ്രാപ്തോ മധ്യം ദിവാകരഃ. 597

വ്യാ—(ഹേ സുഗ്രീവ) അല്ലയോ സുഗ്രീവ! (അസ്മിൻ മുഹൂ ർത്തേ) ഈ മുഹൂർത്തത്തിൽ (പ്രയാണം) യാത്രയേ (അഭിരോചയ) ഇഷ്ട പ്പെട്ടാലും (വിജയഃ) വിജയമെന്ന (മുഹൂർത്തഃ) മുഹൂർത്തം (യുക്തഃ) ഉചി തമാകുന്നു (ദിവാകരഃ) ആദിത്യൻ (മദ്ധ്യം) മദ്ധ്യത്തെ (പ്രാപ്തഃ) ഗതനാ കുന്നു.

സാ—അതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനോട് അല്ലയോ സു ഗ്രീവ! ഈ മുഹൂർത്തത്തിൽതന്നെ യാത്രപുറപ്പെട്ടാലും. വിജയമെന്ന പേ രായ മുഹൂർത്തം ഉചിതമാകുന്നു. സൂര്യൻ ആകാശമദ്ധ്യത്തെ പ്രാപിച്ചിരി ക്കുന്നു. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഗ—അഥ സ ഭഗവാനഖിലകാര്യതത്വജ്ഞോപി ചിരാഭിലഷിതപ്രത്യുപക്രിയാവസരസംപ്രാപ്തിസംഫുല്ലഹർഷോദ്രേണ പ്രിയ സുഹൃദാ സുഗ്രീവേണ സുഖദുഃഖസംവിഭാഗനിരവദ്യപാത്രേണ സൌമിത്രിണാ വിദ്യാവയഃപ്രവൃദ്ധേന ജാംബവതാ നിജമനോര ഥേനേവ തനുമതാ ഹനുമതാ നിശ്ലേഷശാഖാമൃഗസൈന്യപാലേ ന നീലേന ച സഹ സമ്മന്ത്ര്യ സമവധാര്യ കാര്യമുത്തരാസു ഫൽ ഗുനീഷ്ടഫൽഗുമതിബലപരാക്രമ പ്ലവഗപതിസുനിമിത്തവചന സന്ധുക്ഷിതവിജിഗീഷാഹുതാശനോ ഹരിരിവവൈനതേയം ഹനുമ ന്തമധിരുഹ്യ ബാലിതനയശതബലികന്ധരാത്രുദ്ധാഭ്യാം ലക്ഷ്മണസു ഗ്രീവാഭ്യാമനുഗമ്യമാനഃ ഗഗനകമലകർണ്ണികായമാനേ ഭഗവതി ഭാ നുമാലിനി വിജയാഭിധാനേ മുഹൂർത്തേ സന്നദ്ധോ ബദ്ധകൌക്ഷേയ കോക്ഷയശരഭരിതശരധിരാത്തശരാസനഃ കുംഭസംഭേദിശം പ്രതി പ്രതസ്ഥേ. 598

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം) (സഃ ഭഗവാൻ) ആ ഭഗവാൻ (അ ഖിലകാര്യതത്വജ്ഞഃ അപി) സകലകാര്യങ്ങളുടേയും തത്വങ്ങളെ അറിയു ന്നവനാണെങ്കിലും (ചിരാഭിലഷിതപ്രത്യുപക്രിയാവസരസംപ്രാപ്തിസം ഫുല്ലഹർഷോദ്രേണ) വളരെക്കാലമായിട്ട് ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട പ്രത്യുപകാ രകരണത്തിന്റെ അവസരപ്രാപ്തികൊണ്ട് പ്രവൃദ്ധമായ സന്തോഷംകൊ ണ്ട് ഉൽകൃഷ്ടനും (പ്രിയസുഹൃദാ) ഇഷ്ടബന്ധുവുമായ (സുഗ്രീവേണ) സു ഗ്രീവനോടും (സുഖദുഃഖസംവിഭാഗനിരവദ്യപാത്രേണ) സുഖദുഃഖങ്ങള ടെ സംവിഭാഗങ്ങളിൽ നിർദ്ദോഷപാത്രമായ (സൌമിത്രിണാ) ലക്ഷ്മണ നോടും (വിദ്യാവയഃപ്രവൃദ്ധേന) വിദ്യകൊണ്ടും വയസ്സുകൊണ്ടും അ ത്യന്തം വൃദ്ധനായ (ജാംബവതാ) ജാംബവാനോടും (തനുമതാ) മൂർത്തി

മത്തായ (നിജമനോരഥേന ഇവ) തന്റെ അഭിലാഷമോ എന്നു തോ
ന്നംവിധമിരിക്കുന്ന (ഹനുമതാ) ഹനുമാനോടും (നിശ്ശേഷശാഖാമൃഗ
സൈന്യപാലേന) സകലവാനരസൈന്യങ്ങളേയും രക്ഷിക്കുന്ന (നീലേന)
നീലനോടുംകൂടെ (സംമന്ത്ര്യ) ആലോചിച്ചു (കാര്യം) കാര്യത്തെ (സമവ
ധായ്യ) യല്ലവണ്ണം തീച്ചപ്പെടുത്തീട്ടു (ഉത്തരാസു ഫാൽഗുനീഷു)
ഉത്തരാഫാൽഗുനിദിവസം (അഫല്ഗുനിബലപരാക്രമപ്ലവഗപതിസുനിമിത്ത
വചനപവനസന്ധുക്ഷിതവിജിഗീഷാഹുതാശനഃ) സമീചീനമായ ബു
ദ്ധിബലത്തോടും പരാക്രമത്തോടും കൂടിയ വാനരനാഥന്റെ സുനിമിത്ത
വചനമാകുന്ന പവനനാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ട ജയാശയാകുന്ന അഗ്നി
യോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ഹരിഃ) വിഷ്ണു (വൈനതേയം ഇവ) ഗരുഡനെ
എന്നപോലെ (ഹനുമന്തം) ഹനുമാനെ (അധിരുഹ്യ) കയറീട്ടു (ബാലി
തനയശതബലികന്ധരാത്രുദ്ധാഭ്യാം) അംഗദന്റേയും ശതബലിയുടേയും
കഴുത്തിൽ കയറിയ (ലക്ഷ്മണസുഗ്രീവാഭ്യാം) ലക്ഷ്മണനാലും സുഗ്രീവ
നാലും (അനുഗമ്യമാനഃ) അനുഗമിക്കപ്പെടുന്നവനായി (ഭഗവതി ഭാ
നുമാലിനി) ഭഗവാനായ സൂര്യൻ (ഗഗനകമലകർണ്ണികായമാനേ) ഗഗ
നാരവിന്ദത്തിന്റെ കർണ്ണികപോലെ ആചരിക്കുന്നവനായിരിക്കും സമ
യത്തിങ്കൽ (സന്നദ്ധഃ) അരയും തലയും മുറുക്കി (ബദ്ധകൌക്ഷേയകഃ)
വാളിനെകെട്ടിയുറപ്പിച്ചു (അക്ഷയശരഭരിതശരധിഃ) എടുത്താലൊടുങ്ങാ
ത്ത ശരങ്ങളെ നിറച്ച ആവനാഴികളോടുകൂടെ (ആത്തശരാസനഃ)
സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടവില്ലോടുകൂടിയവനായിട്ട (കുംഭസംഭവദിശം പ്രതി)
തെക്കെദിക്കിനെക്കുറിച്ചു (പ്രതസ്ഥേ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ സകലകാര്യങ്ങളുടേയും തത്വ
ത്തെ അറിയുന്നവനാണെങ്കിലും തനിക്കു ചെയ്ത ഉപകാരത്തിന്നു പ്രത്യു
പകാരം ചെയ്യാൻ സംഗതിവന്നതുകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനും പ്രിയബന്ധുവു
മായ സുഗ്രീവനോടും സുഖദുഃഖങ്ങളെ പങ്കുകൊണ്ടനുഭവിക്കുന്നതിൽ
നിർദ്ദോഷഭാജനമായ ലക്ഷ്മണനോടും വിദ്യാവൃദ്ധനും വയോവൃദ്ധനുമായ
ജാംബവാനോടും മന്ത്രിമുഖ്യനായ തന്റെ മനോരഥമോ എന്നുതോന്നും
വിധമിരിക്കുന്ന ഹനുമാനോടും സകലവാനരസൈന്യത്തേയും രക്ഷിക്കു
ന്ന നീലനോടുംകൂടെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചുറച്ചു ഉ
ത്തരാഫാൽഗുനിദിവസം നിർദ്ദോഷമായ ബുദ്ധിശക്തിയോടും പരാക്രമത്തോടും
കൂടിയ സുഗ്രീവന്റെ സുനിമിത്തവാക്യംകൊണ്ടു കാറ്റുകൊണ്ടു അഗ്നി
വർദ്ധിക്കുംപോലെ വർദ്ധിച്ച വിജയോത്സാഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു ശ്രീരാമ
യണൻ ഗരുഡന്റെ ഉപരിഭാഗത്തിൽ കയറിപ്പോകുംപോലെ ഹനു

മാൻെറ ചുമലിൽകയറി, അംഗദൻേറയും ശതബലിയുടേയും പുറത്തു കയറീട്ടുള്ള ലക്ഷ്മണസുഗ്രീവന്മാരാൽ അനുഗതനായി ആദിത്യൻ ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽ ശോഭിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ വിജയമെന്ന പേരായ ശുഭമുഹൂർത്തത്തിൽ യുദ്ധസന്നദ്ധനായിട്ടു വാൾ, ആവനാഴികൾ, വില്ല് എന്നീ ആയുധങ്ങളെടുത്തു തെക്കെ ദിക്കിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

രഭസചലിതദുഷ്പ്രേക്ഷാനരാനീകഘോഷാ-
പ്രതിഭയഭരയതോന്മീലിതാക്ഷോരഗേന്ദ്രഃ
സവിതൃകുലവതംസഃ സജ്ജകോദണ്ഡപാണി-
സ്തടഭുവമഭിപേദേ ദക്ഷിണസ്യാംബുരാശേഃ. 598

വ്യാ— (രഭസചലിതദുഷ്പ്രേക്ഷാനരാനീകഘോഷപ്രതിഭയഭരയതോന്മീലിതാക്ഷോരഗേന്ദ്രഃ) വേഗത്തിൽ ഗമിക്കുന്ന അഹങ്കാരത്തോടുകൂടിയ വാനരസൈന്യത്തിൻെറ ഘോഷത്തിൻെറ ഭയങ്കരമായ ഭാരം നിമിത്തമുണ്ടായ അധികാനം കൊണ്ട് തുറിക്കപ്പെട്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയ അനന്തനോടുകൂടിയവനും (സജ്ജകോദണ്ഡപാണിഃ) കയ്യിൽ കുലച്ചവില്ലു ധരിച്ചവനുമായ (സവിതൃകുലവതംസഃ) സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതൻ (ദക്ഷിണസ്യ അംബുരാശേഃ) തെക്കെ സമുദ്രത്തിൻെറ (തടഭുവം) തീരപ്രദേശത്തെ (അഭിപേദേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ വേഗത്തിൽ ഗമിക്കുന്നതും അഹങ്കാരത്താൽ ഏറ്റവും ഘോഷത്തോടുകൂടിയതുമായ വാനരസൈന്യത്തിൻെറ അസഹനീയമായ ഭാരം ഹേതുവായിട്ടനന്തനെ കഠിനമായി ക്ലേശിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് കുലയേറിയ വില്ലുധരിച്ചുകൊണ്ടു തെക്കെ സമുദ്രതീരത്തെ പ്രാപിച്ചു.

വേലാവനമുപാഗമ്യ തതസ്തുദ്ധരിപുംഗവാഃ
വിനിവിഷ്ടാഃ പരം പാരം കാംക്ഷമാണാ മഹോദധേഃ. 599

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (ഹരിപുംഗവാഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാർ (തൽ വേലാവനം) ആ സമുദ്രതീരത്തിലുള്ള വനപ്രദേശത്ത് (ഉപഗമ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (മഹോദധേഃ) സമുദ്രത്തിൻെറ (പരം പാരം) മറുകരയേ (കാംക്ഷമാണാഃ) ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു (വിനിവിഷ്ടാഃ) സ്ഥിതന്മാരായി.

സാ—അതിനുശേഷം വാനരവീരന്മാർ സമുദ്രതീരത്തെ പ്രാപിച്ചു സമുദ്രത്തിൻെറ മറുകരയേ പ്രാപിക്കാനാഗ്രഹിച്ചും കൊണ്ട് ഉപവിഷ്ടന്മാരായി.

ഗ—പാരാവാരതീരനിവേശിതസ്കന്ധാവാരേ ദാശരഥൌ സഞ്ചിന്ത്യമാനസാഗരതരണോപായേ സമാകർണ്ണിതതദീയാഭിയോഗോ ജനകതനയാസംയോഗയോഗചിന്താന്തരായവിധായിനേ ദൈവായേർഷ്യൻ നയപ്രസംഗവിമുഖോപി നയാപനയവിചാരചുഞ്ചുഭിഃ സചിവൈഃ പ്രിയമിത്രൈശ്ച സമമീഷദാകമ്പമാനമനാ ദശാനനഃ സദസി മദനസന്ദാനിതാത്മാ മന്ത്രയാഞ്ചക്രേ. 600

വ്യാ—(ദാശരഥൌ) ശ്രീരാമൻ (പാരാവാരതീരനിവേശിതസ്കന്ധാവാരേ) സമുദ്രതീരത്തിങ്കൽ നിവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ട പടവീടോടുകൂടിയവനായി (സഞ്ചിന്ത്യമാനസാഗരതരണോപായേ) ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സമുദ്രതരണോപായത്തോടുകൂടിയവനായിരിക്കുമ്പോൾ (സമാകർണ്ണിതതദീയാഭിയോഗഃ) കേൾക്കപ്പെട്ട അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗമനത്തോടുകൂടിയവനും (മദനസന്ദാനിതാത്മാ) കാമത്താൽ ബദ്ധമായ മനസ്സോടുകൂടിയവനുമായ (ദശാനനഃ) രാവണൻ (ജനകതനയാസംയോഗയോഗചിന്താന്തരായവിധായിനെ) ജാനകീസമാഗമയോഗചിന്തയ്ക്കു വിഘ്നത്തെ ചെയ്യുന്ന (ദൈവായ) ദൈവത്തിന്നായികൊണ്ടു (ഈർഷ്യൻ) അസൂയപ്പെടുന്നവനായി (നയപ്രസംഗവിമുഖഃ അപി) നയപ്രസംഗത്തിൽ നിന്നു പിന്തിരിഞ്ഞവനാണെങ്കിലും (നയാപനയവിചാരചുഞ്ചുഭിഃ) ന്യായാന്യായവിചാരത്തിൽ സമർത്ഥന്മാരായ (സചിവൈഃ) മന്ത്രിമാരോടും (പ്രിയമിത്രൈഃ) പ്രിയബന്ധുക്കളോടുംകൂടെ (ഈഷൽ) കുറഞ്ഞൊന്നു (ആകമ്പമാനമനാഃ) ചഞ്ചലമനസ്സായിട്ടു (സദസി) സദസ്സിങ്കൽ (മന്ത്രയാഞ്ചക്രേ) ആലോചിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സമുദ്രതീരത്തിൽ ചെന്നതിന്നുശേഷം പടവീടുകെട്ടി സേനാനിവേശം ചെയ്തു സമുദ്രലംഘനമാർഗ്ഗത്തേ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ മദനാവിഷ്ടചിത്തനായ ദശാനനൻ ശ്രീരാമൻ സമുദ്രതീരത്തിലെത്തിയെന്നുള്ള വൃത്താന്തത്തെ കേട്ടു അല്പം ചഞ്ചലമനസ്സായിട്ടു നയപ്രസംഗത്തിൽ ആഗ്രഹമില്ലാത്തവനാണെങ്കിലും ന്യായാന്യായവിചാരത്തിൽ സമർത്ഥന്മാരായ മന്ത്രികളോടും പ്രിയബന്ധുക്കളോടുംകൂടെ സഭയിൽവെച്ചു കാര്യാലോചനചെയ്തു.

അദേയാ ച യഥാ സീതാ വദ്ധ്യൌ ദശരഥാത്മജൌ
ഭവദ്ഭിർമ്മന്ത്ര്യതാം മന്ത്രഃ സുനീതിശ്ചാഭിധീയതാം. 601

വ്യാ—(യഥാ) യാതൊരുപ്രകാരം (സീതാ) സീത (അദേയാ) കൊടുക്കപ്പെടുവാനരുതാത്തവളാകുന്നു. (യഥാ) യാതൊരുപ്രകാരം (ദശരഥാ

ത്മജൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാർ (വദ്ധ്യൌ)നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യന്മാരാകുന്നു. (തഥാ) അപ്രകാരം (ചേഷ്ടിഃ) യിങ്ങളാൽ (മന്ത്രഃ) ആലോചന (മന്ത്രിതാം) മന്ത്രിക്കപ്പെട്ടാലും (സുനീതിഃ) നല്ലനയം(അഭിധീയതാംച) പറയപ്പെട്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ സദസ്യന്മാർ! യിങ്ങൾ സീതയെ മടക്കികൊടുക്കാതിരിക്കുവാനും രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ നിഗ്രഹിക്കുവാനുമുള്ള ഉപായങ്ങളെ ചിന്തിച്ചാലും. നല്ല നയങ്ങളെ പറഞ്ഞാലും എന്നിപ്രകാരം രാവണൻ സഭയിൽ പറഞ്ഞു.

യഃ പശ്ചാൽ പൂർവ്വകാര്യാണി കർത്തുമിച്ഛതി പണ്ഡിതഃ
പൂർവ്വഞ്ചാപരകാര്യാണി സ നയാനയൌ നയാനയൌ. 602

വ്യാ—(യഃ) യാവനൊരുത്തൻ (പൂർവകാര്യാണി) മുമ്പിൽ ചെയ്യപ്പെടേണ്ട (കർമ്മാണി) കർമ്മങ്ങളെ (പശ്ചാൽ) പിന്നെയും (അപരകാര്യാണി) പിന്നെ ചെയ്യപ്പെടേണ്ട കർമ്മങ്ങളെ (പൂർവ്വം ച) മുമ്പിലും (അഭിചികീർഷതി) ചെയ്വാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന (സഃ) അവൻ (നയാനയൌ) നയാപനയങ്ങളെ (ന വേദ) അറിയുന്നില്ല.

സാ—യാവനൊരുത്തനോ മുമ്പിൽ ചെയ്യേണ്ട കാര്യങ്ങളെ പിന്നേയും പിന്നീട്ട ചെയ്യേണ്ട കാര്യങ്ങളെ മുമ്പിലും ചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങുന്നത് അവൻ നയാപനയങ്ങളെ അറിയുന്നവനല്ല. എന്നിപ്രകാരം കുംഭകർണ്ണൻ പറഞ്ഞു.

തവയാ ജിതഃ സംയതി പാകശാസനോ
വിഭോ കുബേരോപി രണേ നിപീഡിതഃ
പരാജിതഃ പ്രേതപതിശ്ച തസ്യ തേ
കഥം ഭയം സ്യാദിഹ മാനുഷാദ്രണാൽ. 603

വ്യാ— (ഹേ വിഭോ!) അല്ലയോ വിഭവായുള്ളോവേ (തവയാ) അങ്ങയാൽ (സംയതി) യുദ്ധത്തിൽ (പാകശാസനഃ) ഇന്ദ്രൻ (ജിതഃ) ജയിക്കപ്പെട്ട (രണേ) യുദ്ധത്തിൽ (കുബേരഃ) വൈശ്രവണനും (നിപീഡിതഃ) ഏറ്റവും പീഡിക്കപ്പെട്ട (പ്രേതപതിഃ) അന്തകനും (പരാജിതഃ) പരാജിതനായി (തസ്യ തേ) ആ അങ്ങയ്ക്കു (മാനുഷാദ്രണാൽ) മനുഷ്യാധമനിൽനിന്നു (ഭയം) ഭീതി (കഥം) എങ്ങിനെ (സ്യാൽ) വേണ്ടു.

സാ—അല്ലയോ വിഭവായുള്ളോവേ! അങ്ങു യുദ്ധത്തിൽ ഇന്ദ്രനേയും വൈശ്രവണനേയും അന്തകനേയും ജയിച്ചവനാകുന്നു. അങ്ങുക്ക് ഈ

മനുഷ്യാധമനായ രാമനിൽനിന്നു എങ്ങിനെ ഭയം ഉണ്ടാകും. എന്നിപ്രകാരം പ്രഹസ്തൻ പറഞ്ഞു.

ഗ—തത്ര ച പ്രായേണായഃശൂലികേഷു കേഷുചിന്നിജവാസനാനുരൂപമകുശലോദർക്കാ ഗിരോ ഭാഷമാണേഷു ദോഷാപേതധിഷണോ വിഭീഷണഃ പ്രണമ്യ രാജാനം പ്രകാശിതസൌഭ്രാത്രഃ സവിനയം വിജ്ഞാപയാമാസ. 604

വ്യാ— (തത്ര ച) അപ്പോഴാകട്ടെ (പ്രായേണ) മിക്കവാറും (അയഃശൂലികേഷു) ഇരിമ്പുശൂലത്തോടുകൂടിയ (കേഷുചിൽ) ചിലർ (നിജവാസനാനുരൂപം) തങ്ങളുടെ വാസനയെ അനുസരിച്ചു (അകുശലോദർക്കാഃ) അനർത്ഥകരങ്ങളായ (ഗിരഃ) വാക്കുകളെ (ഭാഷമാണേഷു) പറയുന്നവരായിരിക്കുമ്പോൾ (ദോഷാപേതധിഷണഃ) നിർദ്ദോഷബുദ്ധിയായ (വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണൻ (രാജാനം) രാജാവിനെ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ച് (പ്രകാശിതസൌഭ്രാത്രഃ) നല്ല അനുജന്റെ സ്വഭാവത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു (സവിനയം) വിനയത്തോടുകൂടെ (വിജ്ഞാപയാമാസ) അറിയിച്ചു.

സാ— ആ സഭയിൽ പ്രായേണ ഇരിമ്പുശൂലം ധരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചിലർ അവരവരുടെ വാസനയെ അനുസരിച്ചു അനർത്ഥഭാവികളായ അനേകം വാക്കുകളെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ നിഷ്കളങ്കചിത്തനായ വിഭീഷണൻ രാജാവിനെ വന്ദിച്ചു സുഭ്രാതൃത്വത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു വിനയത്തോടുകൂടെ അറിയിച്ചു.

ഗ—ആര്യ! അനാത്മനീനാനാമവിനീതാനാമമീഷാം വചനേഷു മാ സ്മ തിഷ്ഠേഥാഃ. സ്വയമേവ ചേതസാ സമ്പശ്യത്സ്വ. 605

വ്യാ— (ആര്യ) അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠൻ (അനാത്മനീനാനാം) ആത്മജ്ഞാനമില്ലാത്തവരും (അവിനീതാനാം) വിനയമില്ലാത്തവരുമായ (അമീഷാം) ഇവരുടെ (വചനേഷു) വാക്കുകളിൽ (മാ സ്മ തിഷ്ഠേഥാഃ) നിങ്ങൾ ഇരിക്കരുത് (സ്വയം ഏവ) താന്തന്നെ (ചേതസാ) മനസ്സുകൊണ്ട് (സമ്പശ്യത്സ്വ) നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠൻ! അങ്ങ് ആത്മജ്ഞാനവും വിനയവുമില്ലാത്ത ഇവരുടെ വാക്കു കേൾക്കരുത്. തന്നത്താൻ മനസ്സുകൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം ഒന്നാലോചിച്ചാലും.

യത്സന്ദേശഹരേണ മാരുതസുതേനാതാരി വാരാന്നിധിഃ
ക്ഷിപ്രം ഗോഷ്പദവന്നിജാലയ ഇവ പ്രാവേശി ലങ്കാപുരീ
സീതാദർശി സമഭ്യഭാഷി ച വനഞ്ചാഭഞ്ജി രക്ഷഃപതേ!
സൈന്യം ഭൂര്യവധീദ്വ്യദാഹി ച പുരീ രാമസ്സ കിം വർണ്ണ്യതേ.

വ്യാ—(രക്ഷഃപതേ) അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വരാ! (യൽസന്ദേശഹരേണ) യാവനൊരുവന്റെ ദൂതനായ (മാരുതസുതേന) ഹനുമാനാൽ (വാരാന്നിധിഃ) സമുദ്രം (ഗോഷ്പദവൽ) പശു ചവിട്ടിക്കഴിഞ്ഞ കുഴിയെയെന്നപോലെ (ക്ഷിപ്രം) വേഗത്തിൽ (അതാരി) കടക്കപ്പെട്ട (ലങ്കാപുരീ) ലങ്കാരാജധാനി (നിജാലയഃ ഇവ) തന്റെ ഭവനമെന്നപോലെ (പ്രാവേശി) പ്രവേശിക്കപ്പെട്ട. (സീതാ) സീതാ (അദർശി) കാണപ്പെട്ട (സമഭ്യഭാഷി ച) സംഭാഷണം ചെയ്യപ്പെട്ടുകയും ചെയ്യ. (വനം ച) ഉദ്യാനവും (അഭഞ്ജി) നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട (ഭൂരി സൈന്യം) വളരെ സൈന്യത്തെ (അവധീൽ) നിഗ്രഹിച്ച (പുരീ) രാജധാനീ (വ്യദാഹി) ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട. (സഃ രാമഃ) ആ രാമൻ (കിം വർണ്ണ്യതേ) എന്തിന്നു വിസ്തരിക്കപ്പെടുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വരാ! യാതൊരു ശ്രീരാമന്റെ ദൂതനായ ഹനുമാനാണോ വിഷമം കൂടാതെ സമുദ്രലംഘനം ചെയ്ത തന്റെ ഭവനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുംപോലെ ഈ ലങ്കയിൽ വന്നു സീതയെ കണ്ടു സംസാരിച്ച ഉദ്യാനത്തെ നശിപ്പിച്ച അനേകം സൈന്യങ്ങളേയും നിഗ്രഹിച്ച ലങ്കാരാജധാനിയെ ദഹിപ്പിച്ച മടങ്ങിപ്പോയി, ആ രാമന്റെ കഥ എന്തിന്നു വിസ്തരിക്കുന്നു. ദൂതൻതന്നെ ഈ വിധത്തിലെല്ലാം പ്രവർത്തിച്ച സ്ഥിതിക്ക് രാമന്റെ കഥ പിന്നെ എന്തിന്നു പറയുന്നു എന്നു സാരം.

ജാതിം മാനയ മാനുഷീമഭിമുഖോ ദുഷ്ടസ്വയാ ഹേഹയഃ
സ്മൃത്വാ ബാലിഭുജൌ ന സാമ്പ്രതമവജ്ഞാതുഞ്ച തേ വാനരാഃ
തൽ പൌലസ്ത്യ മഹാഗ്നിഹോത്രിണമഹം ത്വാമേതദർത്ഥയേ
സീതാം മോചയ മുഞ്ച ച ക്രുധുഭുജഃ കാരാഗൃഹസ്ഥീകൃതാൻ. 607

വ്യാ— (ഹേ പൌലസ്ത്യ) അല്ലയോ പുലസ്ത്യവംശസംഭൂതനായുള്ളോവേ (ത്വം) അങ്ങു (മാനുഷീം) മനുഷ്യസംബന്ധിയായ (ജാതിം) ജാതിയെ (മാനയ) മാനിച്ചാലും (ത്വയാ) അങ്ങയാൽ (ഹേഹയഃ) കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനൻ (അഭിമുഖഃ) നേരിട്ടു (ദുഷ്ടഃ) കാണപ്പെട്ടവനാകുന്നു. (ബാലിഭുജൌ) ബാലിയുടെ കൈകളെ (സ്മൃത്വാ) വിചാരിച്ചിട്ടു (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (തേ) അങ്ങക്ക് (തേ വാനരാഃ) ആ വാനരന്മാർ (അവജ്ഞാതും) അവമാനിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (ന ഭവന്തി) ഭവിക്കുന്നില്ല. (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (അഹം) ഞാൻ (മഹാഗ്നിഹോത്രിണം) വലിയ അഗ്നിഹോത്രിയായ (ത്വാം) അങ്ങയോട് (ഏതൽ) ഇതിനെ (അർത്ഥയേ) യാചിക്കുന്നു. (ത്വം) അങ്ങു (സീതാം) സീതയെ (മോചയ) ഉപേക്ഷിച്ചാലും. (കാരാഗൃഹസ്ഥീ

കൃതാൻ)കാരാഗൃഹത്തിലിടപ്പെട്ട (ക്രുദ്ധജഃ ച) ദേവകളേയും (മുഞ്ച) ഉപേക്ഷിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ പുലസ്ത്യ)വംശജാതനായുള്ളോവേ! അങ്ങ് മനുഷ്യജാതിയെ മാനിക്കണം. കാത്തവീര്യാർജ്ജുനന്റെ യോഗ്യതയെ അങ്ങു നേരിട്ടു കണ്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ. ബാലിയുടെ ബാഹുപരാക്രമത്തെ കാത്തിട്ടു വാനരന്മാരേയും നിന്ദിക്കരുത്. അതുകൊണ്ടു മഹാഗ്നിഹോത്രിയായ അങ്ങ് സീതയെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും. കാരാഗൃഹത്തിലിട്ടിട്ടുള്ള ദേവകളേയും വിട്ടയച്ചാലും. ഇത്രമാത്രം ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു.

രക്ഷോനാഥ രഘൂത്തമസ്യ വിശിഖൈസ്തീക്ഷ്ണാഗ്രശല്യോജ്ജ്വലാ-
സ്തീവ്രാശീവിഷസന്നിഭാസുവ തനൌ യാവൽ പതേയുർന്ന തേ
യാവദ്വാനരപുംഗവാസുവ കുലം നോത്സാദയേയുർദ്രുതം
ലങ്കാധീശ്വര! താവദേവ വേതാം ഭോ ദീയതാം മൈഥിലീ. 608

വ്യാ—(രക്ഷോനാഥ) അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വരൻ (യാവൽ) യാതൊരിക്കൽ (രഘൂത്തമസ്യ) രഘുനായകന്റെ (തീക്ഷ്ണാഗ്രശല്യോജ്ജ്വലാഃ) ശിതാഗ്രങ്ങളായ ശല്യങ്ങൾകൊണ്ട് പ്രകാശമാനങ്ങളും (തീവ്രാശീവിഷസന്നിഭാഃ) ഉഗ്രങ്ങളായ സർപ്പങ്ങളോടു തുല്യങ്ങളുമായ (തേ വിശിഖാഃ) ആ ശരങ്ങൾ (തവ) അങ്ങയുടെ (തനൌ) ശരീരത്തിൽ (ന പതേയുഃ) പതിക്കില്ല. (യാവൽ) യാതൊരിക്കൽ (വാനരപുംഗവാഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാർ (തവ) അങ്ങയുടെ (കുലം) വംശത്തെ (ദ്രുതം) വേഗത്തിൽ (ന ഉത്സാദയേയുഃ) നശിപ്പിക്കില്ല. (ഭോ ലങ്കാധീശ്വര)അല്ലയോ ലങ്കാനാഥാ! (താവൽ ഏവ) അപ്പോൾതന്നെ (തവയാ) അങ്ങയാൽ (മൈഥിലീ) സീതാ (ദീയതാം) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ രാക്ഷസചക്രവർത്തിയായി ലങ്കാനാഥനായുള്ളോവേ അങ്ങു രഘുപുംഗവന്റെ തീക്ഷ്ണാഗ്രങ്ങളും പ്രകാശമാനങ്ങളും ഉഗ്രങ്ങളായ സർപ്പങ്ങളോടു തുല്യങ്ങളുമായ ശരങ്ങൾ അങ്ങയുടെ ശരീരത്തിൽ പതിക്കുന്നതിനു മുമ്പും വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാർ അങ്ങയുടെ വംശത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനു മുമ്പും സീതാദേവിയെ ദാനം ചെയ്യാലും.

പുത്രോയം തേ ജിതശതമഖോ ബാഢമനാത്മനാമാ
സത്യം ശത്രുപ്രമഥനവിധൌ തീവ്രഹസ്തഃ പ്രഹസ്തഃ
തദ്ബാഹ്വനാം നികഷണശിലാ സോപി കൈലാസശൈലഃ
കിംതൈർബ്ബാണസുവ രിപുകരേ വർത്തതേ ബാലിമാത്രീ. 609

വ്യാ—(തേ) അങ്ങയുടെ (ജിതശതമഖഃ) ജയിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രനോടുകൂടിയ (അയം പുത്രഃ) ഈ പുത്രൻ (ബാഢം അനാത്മനാമാ) നിശ്ച

യമായും അനപത്ഥനാമാവാകുന്നു. (പ്രഹസ്യഃ) പ്രഹസ്യൻ (ശത്രുപ്രമഥനവിധൌ) ശത്രുനിഗ്രഹകർമ്മത്തിൽ (തീവ്രപ്രഹസ്യഃ) കഠിനമായ ബാഹുക്കളോടുകൂടിയവനാകുന്നു. (സത്യം) സത്യമാകുന്നു. (സഃ കൈലാസൌകസാരഃ അപി) ആ കൈലാസപർവ്വതവും (തപൽ ബാഹ്വനാം) അങ്ങയുടെ ബാഹുക്കളുടെ (നികഷണശിലാ) ഉരക്കല്ലാകുന്നു. (തൈഃ കിം) അതുകളെക്കൊണ്ടു എന്നാകുന്നു. (തവ) അങ്ങയുടെ (രിപുകരേ) ശത്രുവിന്റെ കയ്യിൽ (ബാലിമാഥീ) ബാലിയെ നിഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള (ബാണഃ) ശരം (വർത്തതേ) ഉണ്ട്.

സാ—അല്ലയോ ആര്യൻ കൈലാസമെടുത്തമ്മാനമാടിയ കരബലമുള്ള അങ്ങക്ക് ഇന്ദ്രനെ ജയിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു അനപത്ഥനാമം ധരിച്ച പുത്രനും ശത്രുസംഹാരത്തിൽ ഏറ്റവും ബാഹുപരാക്രമമുള്ള പ്രഹസ്യനും സഹായിപ്പാനുണ്ടെങ്കിലും അങ്ങയുടെ ശത്രുവായ ശ്രീരാമചന്ദ്രന്റെ കയ്യിൽ ബാലിയെ നിഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള ബാണം ശോഭിക്കുന്നേടം ഇതുകളെക്കൊണ്ട് ഒന്നും സാദ്ധ്യമാവുകയില്ല. അതുകൊണ്ടു വേഗത്തിൽ ശ്രീരാമന്നു സീതയെ ദാനം ചെയ്യുവും. എന്നിങ്ങിനെ വിഭീഷണൻ രാവണനോടു പലതും പറഞ്ഞു.

നീതിജ്ഞസ്യ വിഭീഷണസ്യ വചനം രക്ഷഃകുലോജ്ജീവനം
ന്യക്കൃത്യോത്ഥജിദുദ്യതാസിരഭയോ ധർമ്മാർത്ഥകീർത്തിപ്രദം
രക്ഷോനാഥമുവാച നാഥ ഭവതഃ ശത്രുഃ കനിഷ്ഠഃ സ്വയം
യസ്മാദ്വൈരിഹിതം പ്രവക്ഷ്യതി സഹസാ വദ്ധ്യോ ഹി തസ്മാദയം.

വ്യാ—(ഇന്ദ്രജിൽ) ഇന്ദ്രജിത്ത് (നീതിജ്ഞസ്യ) നീതിയെ അറിയുന്ന (വിഭീഷണസ്യ) വിഭീഷണന്റെ (രക്ഷഃകുലോജ്ജീവനം) രാക്ഷസവംശത്തെ ഏറ്റവും ജീവിപ്പിക്കുന്നതും (ധർമ്മാർത്ഥകീർത്തിപ്രദം) ധർമ്മം, അർത്ഥം, കീർത്തി എന്നിവയെ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നതുമായ (വചനം) വാക്യത്തെ (ന്യക്കൃത്യ) ധിക്കരിച്ചിട്ടു (ഉദ്യതാസിഃ) ഉയർത്തിപ്പിടിച്ച വാളോടുകൂടിയവനായി (അഭയഃ) നിർഭയനായിട്ടു (രക്ഷോനാഥം) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനോടു (ഉവാച) പറഞ്ഞു (ഹേ നാഥ) അല്ലയോ സ്വാമിൻ (ഭവതഃ) അങ്ങയുടെ (ശത്രുഃ) വൈരി (കനിഷ്ഠഃ സ്വയം) അനുജൻതന്നെയാകുന്നു. (യസ്മാൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു (വൈരിഹിതം) ശത്രുവിന്റെ ശ്രേയസ്സിനെ (പ്രവക്ഷ്യതി) പറയുന്നു (തസ്മാൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (സഹസാ) വേഗത്തിൽ (അയം) ഇവൻ (വദ്ധ്യഃ ഹി) വധിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു നിശ്ചയം.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്ത്, നീതിജ്ഞനായ വിഭീഷണന്റെ രാക്ഷസവംശത്തിന്നുൽക്കർഷത്തെ ചെയ്യുന്നതും ധർമ്മത്തേയും അർത്ഥത്തേയും കീർത്തിയേയും ഉണ്ടാക്കുന്നതുമായ വാക്കു കേട്ടു വാളയത്തിപ്പിടിച്ചു നിഭയനായിട്ട് "അല്ലയോ സ്വാമിൻ അങ്ങയുടെ വൈരി ഈ അനുജൻതന്നെയാകുന്നു. യാതൊരു കാരണംകൊണ്ടാണോ ഇദ്ദേഹം ശത്രുവിന്നു ശ്രേയസ്സിനെ പറയുന്നത്, അതേകാരണം കൊണ്ടുതന്നെ ഇദ്ദേഹത്തിനെ വേഗത്തിൽ നിഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

തവമേവ വദ്ധ്യശ്ച സുദുർമ്മതിശ്ച
സ ചാപി വദ്ധ്യോ യ ഇഹാനയത്ത്വാം
ബാലം ദുഷ്ടം സാഹസികഞ്ച യോദ്ധ്യ
പ്രാവേശയന്മന്ത്രവിദാം സമീപം. 611

വ്യാ—(സുദുർമ്മതിഃ ച) ഏറ്റവും ദുർബ്ബുദ്ധിയായ (തവം ഏവ ച) നീ തന്നെയും (യഃ) യാവനൊരുത്തൻ (ബാലം) ബാലനും (ദുഷ്ടം) ഏറ്റവും (സാഹസികം) സാഹസികനുമായ (ത്വാം) നിന്നെ (മന്ത്രവിദാം) മന്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ (സമീപം) സമീപത്തിലേക്ക് (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ആനയൽ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു (പ്രാവേശയൽ) പ്രവേശിപ്പിച്ച (സഃ ച അപി) അവനും (വദ്ധ്യഃ) വധിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു.

സാ—ദുർബ്ബുദ്ധിയായ നിന്നേയും ബാലനും ഏറ്റവും സാഹസികനുമായ നിന്നെ ഇപ്പോൾ മന്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ സമീപത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നവനേയും സഭയിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചവനേയും നിഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം വിഭീഷണനോടു പറഞ്ഞു.

മമാഗ്രതോ മാനുഷമല്പപൌരുഷം
വനേചരം വാനരയൂഥപാലിനം
പ്രശംസൂഷി രാമം ധൃതവല്കലാജിനം
ന ലജ്ജസേ കിന്നവമത്യ മാമഹോ. 612

വ്യാ—(ത്വം) നീ (മമ) എന്റെ (അഗ്രതഃ) മുമ്പിൽവെച്ചു (മാനുഷം) മനുഷ്യനും (അല്പപൌരുഷം) അല്പമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനും (വനേചരം) കാട്ടിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവനും (വാനരയൂഥപാലിനം) വാനരസമൂഹത്തെ രക്ഷിക്കുന്നവനും (ധൃതവല്കലാജിനം) ഉടുക്കപ്പെട്ട മരവുരിയോടും അജിനത്തോടും കൂടിയവനുമായ (രാമം) രാമനെ (മാം) എന്നെ (അവമത്യ) അവമാനിച്ചിട്ടു (പ്രശംസൂഷി) സ്തുതിക്കുന്നു. (അഹോ) ആശ്ചര്യം (ന ലജ്ജസേ കിം ന) ലജ്ജിക്കുന്നില്ലയോ.

സാ— അല്ലയോ വിഭീഷണാ! നീ എന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നുകൊണ്ടു എന്നെ അവമാനിച്ചു, മനുഷ്യനും അല്പപരാക്രമനും വനത്തിൽ സ

ഞ്ചരിക്കുന്നവനും വാനരസൈന്യങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നവനും മരവുരിയും മാൻതോലും ധരിക്കുന്നവനുമായ രാമനെ സ്തുതിക്കുന്നു. കഷ്ടംതന്നെ. നിനക്കു ലജ്ജ തോന്നുന്നില്ലേ?

മത്തോഽധികസ്തേ മതസ്സ രാഘവ-
സും ഗച്ഛ ശീഘ്രം ശരണം ഭജാശു
നോ ചേൽ ശിതേനാസിവരേണ തേ ശിരഃ
ഛേത്സ്യാമി ദുർവൃത്ത സുദുർമ്മതേ ക്ഷണാൽ. 613

വ്യാ—(ഹേ ദുർവൃത്ത!) അല്ലയോ ദുർവ്യാപാരി! (സുദുർമ്മതേ) എടാ മഹാ ദുർബുദ്ധി! (സഃ രാഘവഃ) ആ രാമൻ (തേ) നിനക്കു (മത്തഃ) എന്നേക്കാളും (അധികഃ) അധികനായ (അഭിമതഃ) ഇഷ്ടനാകുന്നു (തം) അവനെ (ശീഘ്രം) വേഗത്തിൽ (ശരണം) ആശ്രയമായി (ഭജ) ഭജിച്ചാലും. (നോ ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (ശിതേന) മൂർച്ചയുള്ള (അസിവരേണ) ശ്രേഷ്ഠമായ വാളുകൊണ്ടു (തേ) നിന്റെ (ശിരഃ) ശിരസ്സിനെ (ക്ഷണാൽ) വേഗത്തിൽ (ഛേത്സ്യാമി) ഞാൻ ഛേദിക്കും.

സാ—എടാ ദുർബുദ്ധി! എടാ ദുർവ്യാപാരി! നിനക്കു രാമൻ എന്നേക്കാളും ഇഷ്ടനാകുന്നുവെങ്കിൽ നീ വേഗത്തിൽ പോയി അവനെതന്നെ ശരണം പ്രാപിച്ചുകൊള്ളുക. അതിനൊരുക്കമില്ലെങ്കിൽ മൂർച്ചയേറിയ എന്റെ വാളുകൊണ്ടു നിന്റെ ശിരസ്സ് ഞാൻ ഛേദിക്കും. എന്നിപ്രകാരം രാവണൻ വിഭീഷണനോടു പറഞ്ഞു.

സുലഭാഃ പുരുഷാ രാജൻ സതതം പ്രിയവാദിനഃ
അപ്രിയസ്യ തു പഥ്യസ്യ വക്താ ശ്രോതാ ച ദുർല്ലഭഃ. 614

വ്യാ— (ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ! (സതതം) എല്ലായ്പോഴും (പ്രിയവാദിനഃ) ഇഷ്ടത്തെ പറയുന്നവരായ (പുരുഷാഃ) പുരുഷന്മാർ (സുലഭാഃ) ധാരാളമുണ്ടാകും (അപ്രിയസ്യ തു) അനിഷ്ടമെന്നിരിക്കിലും (പഥ്യസ്യ) പഥ്യത്തിന്റെ (വക്താ) വക്താവും (ശ്രോതാ ച) ശ്രോതാവും (ദുർല്ലഭഃ) ദുർല്ലഭമാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രാജൻ! എല്ലായ്പോഴും നന്മ നോക്കാതെ സേവ മാത്രം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നടക്കുന്നവർ ധാരാളം ഉണ്ടാകും. എന്നാൽ സേവ നോക്കാതെ ഹിതത്തെ പറയുന്നവരും കേൾക്കുന്നവരും വളരെ ചുരുക്കമാകുന്നു.

ആത്മാനം സർവ്വഥാ രക്ഷ പുരീമേതാം സരാക്ഷസാം
സപത്നീ തേസ്തു ഗമിഷ്യാമി സുഖീ ഭവ മയാ വിനാ. 615

വ്യാ—(തപം) അങ്ങ് (ആത്മാനം) ആത്മാവിനേയും (സരാക്ഷസം) രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടിയ (ഇമാം പുരീം) ഈ പുരിയേയും (സർവ്വഥാ) സർവ്വപ്രകാരേണയും (രക്ഷ) രക്ഷിച്ചാലും (തേ) അങ്ങേക്ക് (സ്വസ്തി) നല്ലതു (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ. (ഗമിഷ്യാമീ) ഞാൻ പോകാം (തപം) അങ്ങ് (മയാ) എന്നോട് (വിനാ) കൂടാതെ (സുഖീ) സുഖിയായിട്ട് (ഭവേ) ഭവിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ ആര്യൻ! അങ്ങ് സർവ്വപ്രകാരേണയും അങ്ങയുടെ ശരീരത്തേയും മറ്റുള്ള രാക്ഷസന്മാരേയും ഈ രാജധാനിയേയും രക്ഷിച്ചാലും. അങ്ങയ്ക്കു ശ്രേയസ്സു വരട്ടെ. എന്നോടുകൂടാതെ സുഖമായിട്ടിരുന്നാലും. ഞാനിതാ പോകുന്നു.

ശാസിതോഹം തപയാ രാജൻ പ്രയാമീഹ ച ദോഷവാൻ
ത്യക്തപാ കാമഞ്ച രോഷഞ്ച യഥാ കാര്യം തഥാ കുരു. 616

വ്യാ—(ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജാവേ (തപയാ) അങ്ങയാൽ (ശാസിതഃ) ശിക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനും (ഇഹ ച) ഇവിടെയാകട്ടെ (ദോഷവാൻ) ദോഷവാനുമായ (അഹം) ഞാൻ (പ്രയാമി) പോകുന്നു. (തപം) അങ്ങ് (കാമം) കാമത്തേയും (രോഷം) കോപത്തേയും (ത്യക്തപാ) ഉപേക്ഷിച്ചു (കാര്യം യഥാ) കാര്യം യാതൊരു പ്രകാരമോ (തഥാ കുരു) അപ്രകാരം ചെയ്യുവിൻ.

സാ— അല്ലയോ രാജാവേ അങ്ങയാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനും ഇവിടേക്കു ദോഷവാനുമായ ഞാൻ പോകുന്നു. അങ്ങു കാമക്രോധങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചു വേണ്ടവിധം കാര്യങ്ങളെല്ലാം നടത്തിക്കൊള്ളുക. എന്നിപ്രകാരം വിഭീഷണൻ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—ഇതി ഹിതവചനകുപിതദശവദനേന സരഭസം നിർവ്യാസിതസ്സർവ്വാതിശായിമതിബലമഹിമാ വിഭീഷണഃ ചതുർഭിസ്സഹ രാക്ഷസൈരിക്ഷ്വാകുവംശതിലകം ലക്ഷ്മണാഗ്രജം ശരണമുപജഗാമ. 617

വ്യാ—(ഇതി) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് (ഹിതവചനകുപിതദശവദനേന) ശ്രേയസ്കരമായ വാക്കുകൊണ്ടു കുപിതനായ ദശഗ്രീവനാൽ (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (നിർവ്യാസിതഃ) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനും (സർവ്വാതിശായിമതിബലമഹിമാ) എല്ലാവരേയും അതിശയിപ്പിക്കുന്ന ബുദ്ധിശക്തിമാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയ (വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണൻ (ചതുർഭിഃ രാക്ഷസൈഃ സഹ) നാലു രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടെ (ഇക്ഷ്വാകുവംശതിലകം) ഇക്ഷ്വാകുവംശാലങ്കാരഭൂതനായ (ലക്ഷ്മണാഗ്രജം) ലക്ഷ്മണസഹോദരനെ (ശരണം) ആശ്രയമായിട്ട് (ഉപജഗാമ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതിന്നുശേഷം ശ്രേയസ്സിനെ പറഞ്ഞതു കൊണ്ടു കുപിതനായ രാവണനാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനും സകല ജനങ്ങളേയും അത്ഭുതപ്പെട്ടുത്തുന്ന ബുദ്ധിവൈഭവത്തോടുകൂടിയവനുമായ വിഭീഷണൻ തന്റെ നാലു അമാത്യന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരോടുകൂടെ ഇക്ഷ്വാകുവംശശ്രേഷ്ഠനും ലക്ഷ്മണസഹോദരനുമായ ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ ശരണം പ്രാപിച്ചു.

പൌലസ്ത്യമഗ്രജനുഷ്ടം പരുഷം വദന്തം
സന്ത്യജ്യ ബാന്ധവജനഞ്ച വിഭീഷണോഹം
രാമം വിരാമമഥ വിദ്വിഷതാമവാപ-
മാപന്നദൈന്യഹരണം ശരണം ഭജേതി. 618

വ്യാ—(വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണനായ (അഹം) ഞാൻ (പരുഷം) ക്രൂരമാകുംവണ്ണം (വദന്തം) പറയുന്നവനും (പൌലസ്ത്യം) പുലസ്ത്യവംശസംഭ്രതനുമായ (അഗ്രജനുഷ്ടം) ജ്യേഷ്ഠനേയും (ബാന്ധവജനം ച) ബന്ധുജനത്തേയും (സന്ത്യജ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചു (അഥ) അനന്തരം (വിദ്വിഷതാം) ശത്രുക്കളുടെ (വിരാമം) നാശത്തെ ചെയ്യുന്നവനും (ആപന്നദൈന്യഹരണം) ആപത്തിനെ പ്രാപിച്ചവരുടെ ദുഃഖത്തെ കളയുന്നവനുമായ (രാമം) രാമനെ (ശരണം) ശരത്തെ (അവാപം) പ്രാപിച്ചു (ഭജ) ഭജിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം.

സാ—വിഭീഷണനായ ഞാൻ ക്രൂരവാക്യങ്ങളെ പറയുന്നവനും പുലസ്ത്യവംശസംഭ്രതനുമായ ജ്യേഷ്ഠനേയും ബന്ധുക്കളേയും ഉപേക്ഷിച്ചു ശത്രുസംഹാരം ചെയ്യുന്നവനും ആർത്തത്രാണപരായണനുമായ ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ ശരണം പ്രാപിക്കുന്നു. എന്നിപ്രകാരം പഠയുകയും ചെയ്തു.

ഗ—അനന്തരമതികരുണമീരയന്തം സമീരഭവാ ച സപ്രത്യഭിജ്ഞം വിജ്ഞാപിതം നിശാചരപതേരനുജം വിശാമ്യ തദാഗമനസ്യ കിം കാരണമിതി ശങ്കാപരവശേ ഹരീശേ നിവേദയതി ദാശരഥിരപി ദയമാനഃ സ്മയമാനോ മധുരമിദമഭാഷത. 619

വ്യാ—(അനന്തരം) അതിന്നുശേഷം (അതികരുണം) ഏറ്റവും ദുഃഖത്തോടുകൂടിയവണ്ണം (ഈരയന്തം) പറയുന്നവനും (സമീരഭവാ ച) ഹനുമാനാലും (സപ്രത്യഭിജ്ഞം) പ്രത്യഭിജ്ഞയോടുകൂടിയവണ്ണം (വിജ്ഞാപിതം) അറിയിക്കപ്പെട്ടവനുമായ (നിശാചരപതേഃ) രാവണന്റെ (അനുജം) അനുജനെ (നിശാമ്യ) കണ്ടിട്ട് (തദാഗമനസ്യ) അവന്റെ വരവിന്റെ (കാരണം) കാരണം (കിം ഇതി) എന്തെന്നിപ്രകാരം (ഹരീശേ) സുഗ്രീവൻ (ശങ്കാപരവശേ) സംശയാകുലനായി (നിവേദയതി) അറിയിക്കുന്ന സമയത്തിങ്കൽ (ദാശരഥിഃ അപി) ശ്രീരാമനും (ദയമാനഃ) ദയയോടും

(സ്മയമാനഃ) മന്ദഹാസത്തോടുംകൂടെ (മധുരം)മനോഹരമാംവണ്ണം (ഇദം) ഇതിനെ (അഭാഷത) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം ഏറ്റവും ദുഃഖത്തോടു കൂടുംവണ്ണം പറയുന്നവനും ഹനുമാൻ പരമാർത്ഥത്തെ ധരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു അറിയിക്കപ്പെട്ടവനുമായ രാവണാനുജനെ കണ്ടിട്ട് സുഗ്രീവൻ ഇദ്ദേഹം വരുവാനുള്ള കാരണമെന്തായിരിക്കുമെന്നിങ്ങിനെ ശങ്കാകുലനായിട്ടു വിവരം അറിയിച്ചപ്പോൾ ദയാലുവായ ഭഗവാൻ മന്ദഹാസത്തോടുകൂടെ മധുരമാകുംവണ്ണം ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

ഉല്പലസ്യാരവിന്ദസ്യ മത്സ്യസ്യ കുമുദസ്യ ച
ഏകയോനിപ്രസൂതാനാമേഷാം ഗന്ധഃ പൃഥക് പൃഥക്. 620

വ്യാ—(ഉല്പലസ്യ) കരിങ്കുവളത്തിന്റേയും (അരവിന്ദസ്യ) താമരയുടേയും (മത്സ്യസ്യ) മത്സ്യത്തിന്റേയും (കുമുദസ്യ ച) ആമ്പലിന്റേയും (ഏകയോനിപ്രസൂതാനാം) ഒരു സ്ഥാനത്തുനിന്നുണ്ടായ (ഏഷാം) ഇവയുടെ (ഗന്ധഃ) സൌരഭ്യം (പൃഥക് പൃഥക്) വെവ്വേറെയാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ സുഗ്രീവൻ കരിങ്കുവളവും, താമരയും, മത്സ്യവും ആമ്പലും ഒരു സ്ഥാനത്തുനിന്നുണ്ടായവയാണെങ്കിലും അവയുടെ ഗന്ധം വെവ്വേറെയാകുന്നു.

അഭയാഗതോയമപയാതി ചെന്മുധാ
ലഘവോ ഭവന്തി രഘവോ ന കിം സഖേ
അനുജോയമസ്യ തനുജോഥവാ രിപോഃ
കരുണാപദം ഹി ശരണാഗതോ ജനഃ. 621

വ്യാ—(ഹേ സഖേ) അല്ലയോ സഖിയായുള്ളോവേ (അഭയാഗതഃ) അഭയത്തിനു വന്നവനായ (അയം) ഇവൻ (മുധാ) വെറുതെ (അപയാതി ചേൽ) പോകുന്നുവെങ്കിൽ (രഘവഃ) രഘുക്കൾ (ലഘവഃ) ലഘുക്കളായി (ന ഭവന്തി കിം) ഭവിക്കുന്നില്ലയോ (അയം) ഇവൻ (രിപോഃ) ശത്രുവിന്റെ (അനുജഃ) അനുജനായിട്ട് (അസ്യ) ഭവിച്ചോട്ടെ (അഥവാ) അല്ലെങ്കിൽ (തനുജഃ) പുത്രനായിട്ടു ഭവിച്ചോട്ടെ (ശരണാഗതഃ) ശരണം പ്രാപിച്ച (ജനഃ) ജനം (കരുണാപദം ഹി) കരുണാസ്പദമാകുന്നവല്ലോ.

സാ—അല്ലയോ സഖിയായുള്ളോവേ സുഗ്രീവ! ഇവൻ എന്നെ ശരണം പ്രാപിച്ചിട്ടു വെറുതെ പോവുകയാണെങ്കിൽ രഘുക്കൾ നിസ്സാരന്മാരായി ഭവിക്കുകയില്ലയോ? ഇവൻ ശത്രുവിന്റെ അനുജനായിട്ടോ അല്ലെങ്കിൽ പുത്രനായിട്ടോ ഭവിച്ചു കൊള്ളട്ടേ. ശരണം പ്രാപിച്ചവനെ രക്ഷിക്കേണ്ടതു് ഏവരുടേയും മുമതലയാണല്ലോ.

ആനയൈനം ഹരിശ്രേഷ്ഠ ദത്തമസ്യാഭയം മയാ
വിഭീഷണോ വാ സുഗ്രീവ യദി വാ രാവണഃ സ്വയം. 622

വ്യാ—(ഹേ ഹരിശ്രേഷ്ഠ! സുഗ്രീവ!) അല്ലയോ വാനരപുംഗവനായ സുഗ്രീവ! (അസ്യ) ഇവന്നു (മയാ) എന്നാൽ (അഭയം) ഭയമില്ലായ്ക (ദത്തം) കൊടുക്കപ്പെട്ടു (വിഭീഷണഃ വാ) വിഭീഷണനായിട്ടോ (യദി വാ) അല്ലങ്കിൽ (രാവണഃ സ്വയം) രാവണൻ തന്നെയായിട്ടോ ഭവിച്ചോട്ടേ (ഏനം) ഇവനെ (ആനയ) കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നാലും.

സാ—അല്ലയോ വാനരശ്രേഷ്ഠനായ സുഗ്രീവ! ഇവന്നു ഞാൻ അഭയം കൊടുത്തുകഴിഞ്ഞു. വിഭീഷണനാവട്ടെ രാവണൻതന്നെയാകട്ടെ ആരായാലും വേണ്ടില്ല വേഗത്തിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നാലും. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവണനോടു പറഞ്ഞു.

ഇത്ഥം നിശമ്യ വചനം കപികുഞ്ജരോസാ-
വുത്തുംഗമോദഭരസംഭരിതാന്തരാത്മാ
ഗത്വാ വിഭീഷണമുപാനയദാശു ഭക്ത്യാ
വിശ്വോത്തമസ്യ പുരതോ മനുവംശകേതോഃ 623

വ്യാ—(അസൌ കപികുഞ്ജരഃ) ഈ വാനരശ്രേഷ്ഠൻ (ഏതൽ വചനം) ഈ വാക്കിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (ഉത്തുംഗമോദഭരസംഭരിതാന്തരാത്മാ) വലുതായ സന്തോഷഭാരംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഗത്വാ) പോയിട്ടു (ആശു) വേഗത്തിൽ (വിഭീഷണം) വിഭീഷണനെ (വിശ്വോത്തമസ്യ) ലോകോൽ കൃഷ്ടനായ (മനുവംശകേതോഃ) മനുകുലശ്രേഷ്ഠന്റെ (പുരതഃ) മുമ്പിൽ (ഉപാനയൽ) കൊണ്ടുചെന്നു.

സാ—ഈ സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കു കേട്ടിട്ട് ഏററവും സന്തുഷ്ടഹൃദയനായിട്ടു വേഗത്തിൽപോയി വിഭീഷണനെ ലോകോൽകൃഷ്ടനായ ശ്രീരാമന്റെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുചെന്നു.

കരാഞ്ജലൌ സംഭൃതപുഷ്പജാലഃ
പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ വിചക്ഷണോസൌ
പശ്യത്സു സർവ്വേഷു പപാത ഭക്ത്യാ
വിഭീഷണോ രാഘവപാദമൂലേ. 624

വ്യാ—(വിചക്ഷണഃ) സമർത്ഥനായ (അസൌ വിഭീഷണഃ) ഈ വിഭീഷണൻ (കരാഞ്ജലൌ) കരപുടത്തിൽ (സംഭൃതപുഷ്പജാലഃ) എടുക്കപ്പെട്ട പുഷ്പസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ) പ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു (സർവ്വേഷു) സകലരും (പശ്യത്സു) നോക്കിനിൽക്കുമ്പോൾ

(രാഘവപാദമൂലേ) ശ്രീരാമന്റെ പാദാരവിന്ദത്തിൽ (ഭക്ത്യാ) ഭക്തിയോടുകൂടെ (പപാത) പതിച്ചു.

സാ—സമർത്ഥനായ ഈ വിഭീഷണൻ രണ്ടു കയ്യിലും നിറയെ പുഷ്പങ്ങളെടുത്ത് പ്രദക്ഷിണംചെയ്തു സകല ജനങ്ങളും നോക്കിനിൽക്കുമ്പോൾ ശ്രീരാമന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു.

പരിത്യക്താ മയാ ലങ്കാ മിത്രാണി ച ധനാനി ച
ഭവൽഗതം മേ രാജ്യഞ്ച ജീവിതഞ്ച സുഖാനി ച. 625

വ്യാ—(മയാ) എന്നാൽ (ലങ്കാ) ലങ്കയും (മിത്രാണി ച) ബന്ധുക്കളും (ധനാനി ച) ധനങ്ങളും (പരിത്യക്താഃ) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടു (മേ) എന്റെ (രാജ്യം ച) രാജ്യവും (ജീവിതം ച) ജീവിതവും (സുഖാനി ച) സുഖങ്ങളും (ഭവൽഗതം) അങ്ങയെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ ഞാൻ ലങ്കയേയും ബന്ധുക്കളേയും ധനങ്ങളേയും എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു. എന്റെ ജീവിതവും രാജ്യവും സുഖങ്ങളുമെല്ലാം അങ്ങയേ ആശ്രയിച്ചാകുന്നു ഇരിക്കുന്നത്. എന്നിപ്രകാരം വിഭീഷണൻ ശ്രീരാമനോടു പറയുകയും ചെയ്തു.

ഗ—ആകാരനിരീക്ഷണക്ഷണമാത്രവിസ്രബ്ധേന ബുദ്ധിശാലിനാ ദാശരഥിനാ സാദരമുപസംഗൃഹീതസ്സ തസ്യ നിരവധികപ്രണയസാരഭാജനമഭവൽ. 626

വ്യാ—(ആകാരനിരീക്ഷണക്ഷണമാത്രവിസ്രബ്ധേന) ശരരദർശനക്ഷണത്തിൽതന്നെ വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടവനും (ബുദ്ധിശാലിനാ) ബുദ്ധിശാലിയുമായ (ദാശരഥിനാ) ശ്രീരാമനാൽ (സാദരം) ആദരവോടെ (ഉപസംഗൃഹീതഃ) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട (സഃ) അവൻ (തസ്യ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ (നിരവധികപ്രണയസാരഭാജനം) അവധികൂടാത്ത പ്രണയസാരത്തിന്നു പാത്രമായി (അഭവൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—ശരീരദർശനമാത്രത്തിൽതന്നെ വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടവനും ബുദ്ധിശാലിയുമായ ശ്രീരാമനാൽ ആദരവോടെ സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടവനായ വിഭീഷണൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏററവും ഉള്ള പ്രണയത്തിന്നു പാത്രമായി ഭവിച്ചു.

രാമസ്തമാഹ വിനതം രജനീചരേന്ദ്രം
ദത്തം മയാദ്യ ഭവതേ ദശകണ്ഠരാജ്യം
അസ്മിന്നുദാഹരണമഗ്രജരാജ്യഭോക്താ
സാനുപ്ലവഃ പ്ലവഗപുംഗവസാർവ്വഭൌമഃ. 627

വ്യാ—(രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (വിനതം) വിനീതനായ (തം രജനീചരേന്ദ്രം) ആ രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനോടു (ആഹ) പറഞ്ഞു (അദ്യ) ഇപ്പോൾ

(മയാ) എന്നാൽ (ദശകണ്ഠരാജ്യം) രാവണന്റെ രാജ്യം (ഭവതേ) അങ്ങേക്കായിക്കൊണ്ടു (ദത്തം) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ട (അസ്മിൻ) ഇതിങ്കൽ (അഗ്രജരാജ്യഭോക്താ) ജ്യേഷ്ഠന്റെ രാജ്യം അനുഭവിക്കുന്നവനും (സാനുപ്ലവഃ) അമാത്യഭൃത്യാദിയുക്തനുമായ (പ്ലവഗമണ്ഡലസാവ്ഭൌമഃ) വാനരസാവ്ഭൌമൻ (ഉദാഹരണം) ദൃഷ്ടാന്തമാകുന്നു.

സാ—ശ്രീരാമൻ വിനയാനുചിതനായ രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനോടു അല്ലയോ വിഭീഷണൻ! അങ്ങേക്കു രാവണന്റെ രാജ്യത്തെ ഞാൻ തന്നിരിക്കുന്നു. ഇതിങ്കൽ ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവായ ബാലിയുടെ വാനരസാവ്ഭൌമസമ്പത്തും അനുഭവിക്കുന്നവനും അമാത്യഭൃത്യാദികളോടു സഹിതനുമായ ഈ സുഗ്രീവൻ ദൃഷ്ടാന്തമാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഗ—തതശ്ച പ്രണതവത്സലസ്യ പ്രഭോരാജ്ഞയാ പ്രകൃതിനിരവദ്യാത്മാ രാവണാവരജഃ പ്രചുരപ്രമോദതരളവാനരവക്ത്രഥിനീസമദകളകളമംസളിതമംഗലവാദിത്രവിചിത്രനിനദസുഭഗം സുമിത്രാപുത്രേണ സപദി സുഗൃഹീതകനകകലശസംഭൃതൈസ്സാഗരവാരിഭിർലങ്കാപുരാധിപത്യേ ദത്താദരമഭ്യഷിച്യത. 628

വ്യാ—(പ്രണതവത്സലസ്യ) ആശ്രിതവത്സലനായ (പ്രഭോഃ) സ്വാമിയുടെ (ആജ്ഞയാ) കല്പനഹേതുവായിട്ടു (പ്രകൃതിനിരവദ്യാത്മാ) പ്രകൃത്യാ നിർദ്ദോഷമനസ്സുള്ളവനായ (രാവണാവരജഃ) രാവണാനുജൻ (പ്രചുരപ്രമോദതരളവാനരവക്ത്രഥിനീസമദകളകളമംസളിതമംഗലവാദിത്രവിചിത്രനിനദസുഭഗം) പ്രവൃദ്ധമായ സന്തോഷംകൊണ്ടു ചഞ്ചലകളായ വാനരസേനകളുടെ മദത്തോടുകൂടിയ കളകളശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച മംഗളവാദ്യങ്ങളുടെ നാനാവിധശബ്ദങ്ങളേക്കൊണ്ടു മനോഹരമാകുംവണ്ണം (സുമിത്രാപുത്രേണ) ലക്ഷ്മണനാൽ (സപദി സുഗൃഹീതകനകകലശസംഭൃതൈഃ) തന്റെ കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ട സ്വർണ്ണകലശങ്ങളിൽനിറക്കപ്പെട്ട (സാഗരവാരിഭിഃ) സമുദ്രജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ലങ്കാപുരാധിപത്യേ) ലങ്കാപുരിയുടെ ആധിപത്യത്തിൽ (ദത്താദരം) കൃതാദരമാകുംവണ്ണം (അഭ്യഷിച്യത) അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ടു.

സാ—ദീനവത്സലനായ സ്വാമിയുടെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു ലക്ഷ്മണൻ ഏറിയ സന്തോഷംകൊണ്ടു ചഞ്ചലമായ വാനരസൈന്യത്തിന്റെ മദകോലാഹലങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച മംഗളവാദ്യഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരമായ വിധത്തിൽ തന്റെ കൈകൊണ്ടു പൊന്നിൻ കുടത്തിൽ സമുദ്രജലമെടുത്തു വിഭീഷണനെ ലങ്കാരാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്തു.

യാവച്ചന്ദ്രശ്ച സൂര്യശ്ച യാവത്തിഷ്ഠതി മേദിനീ
യാവദ്രാമകഥാ ലോകേ താവദ്രാജാ വിഭീഷണഃ. 629

വ്യാ—(യാവൽ) യാതൊരുകാലത്തോളം (ചന്ദ്രഃ ച) ചന്ദ്രനും (സൂര്യഃ ച) സൂര്യനും (തിഷ്ഠതി) സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. (യാവൽ) യാതൊരു കാലത്തോളം (മേദിനീ) ഭൂമി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. (യാവൽ) യാതൊരു കാലത്തോളം (രാമകഥാ) രാമചരിതം (ലോകേ) ലോകത്തിൽ (തിഷ്ഠതി) സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നു. (താവൽ) അത്രകാലം (വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണൻ (രാജാ) രാജാവായി ഭവിക്കട്ടെ.

സാ—ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരും ഭൂമിയും രാമകഥയും ലോകത്തിൽ ഉള്ള കാലത്തോളം വിഭീഷണൻ ലങ്കാരാജാവായി ഭവിക്കട്ടെ എന്നിപ്രകാരമുള്ള മന്ത്രോച്ചാരണം ചെയ്കയും ചെയ്തു.

അഥാനയുക്തേന വിഭീഷണേന
പ്രകാശിതാശേഷദശാസ്യശക്തിഃ
തസ്യൈവ യാഗീശസമസ്യ വാചാ
ജഗാമ രാമശ്ശരണം സമുദ്രം. 630

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അനുയുക്തേന) ചോദിക്കപ്പെട്ടവനായ (വിഭീഷണേന) വിഭീഷണനാൽ (പ്രകാശിതാശേഷദശാസ്യശക്തിഃ) പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ട സർവ്വവിധമായ രാവണശക്തിയോടുകൂടിയവനായ (രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (യാഗീശസമസ്യ) ബൃഹസ്പതിയോടു തുല്യനായ (തസ്യ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ (വാചാ ഏവ) വാക്കുതന്നെ (സമുദ്രം) സമുദ്രത്തെ (ശരണം) ശരണമായിട്ട (ജഗാമ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—പിന്നെ ശ്രീരാമൻ രാവണന്റെ സർവ്വശക്തികളേയും വിഭീഷണനോടു ചോദിച്ചറിഞ്ഞതിന്നുശേഷം ബൃഹസ്പതിയോടു തുല്യനായ ആ വിഭീഷണന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം സമുദ്രത്തെ ശരണം പ്രാപിച്ചു.

തീരസീമനി പയോനിധേസ്തു ദർഭസംസ്തരജുഷഃ കൃതാഞ്ജലേഃ
ഭാനുവംശമകുടീമനോഃ ക്രമാദത്യവർത്തത നിശീഥിനീത്രയം. 631

വ്യാ—(തദാ) അപ്പോൾ (പയോനിധേഃ) സമുദ്രത്തിന്റെ (തീരസീമനി) തീരപ്രദേശത്തിങ്കൽ (ദർഭസംസ്തരജുഷഃ) ദർഭാസനത്തെ ആശ്രയിച്ചവനും (കൃതാഞ്ജലേഃ) ബദ്ധാഞ്ജലിയുമായ (ഭാനുവംശമകുടീമനോഃ) സൂര്യകുലശ്രേഷ്ഠനായ (നിശീഥിനീത്രയം) മൂന്നു രാത്രികളും (അത്യവർത്തത) കഴിഞ്ഞുകൂടി.

സാ—അപ്പോൾ സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ ശ്രീരാമൻ സമുദ്രതീരത്തിങ്കൽ ദർഭവിരിച്ചു അതിൽ ബദ്ധാഞ്ജലിയായിട്ടു മൂന്നു ദിവസം കിടന്നു.

യഥാ യഥാ ജലനിധിരുദ്ധതധ്വനി-
സ്തഥാസ്ഥിതേപ്യവമതിമാത്മനി വ്യധാൽ
തഥാ തഥാ പ്രകടിതരോഷവിഹ്വലഃ
പ്രചുക്ഷുഭേ രഘുപതിരഭ്യധാച്ച തം. 632

വ്യാ—(ഉദ്ധതധ്വനിഃ) പ്രവൃദ്ധമായ ശബ്ദത്തോടുകൂടിയ (ജലനിധിഃ) സമുദ്രം (യഥാ യഥാ) യാതൊരു യാതൊരുപ്രകാരം (തഥാസ്ഥിതേ അപി ആത്മനി) അപ്രകാരമിരിക്കുന്നവനായിട്ടും തങ്കൽ (അവമതിം) അപമാനത്തെ (വ്യധാൽ) ചെയ്യുവോ (തഥാ തഥാ) ആപ്രകാരംഅപ്രകാരം (രഘുപതിഃ) രഘുനാഥൻ (പ്രകടിതരോഷവിഹ്വലഃ) പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ടകോപംകൊണ്ടു പരവശനായിട്ടു (പ്രചുക്ഷുഭേ) പ്രക്ഷോഭിച്ചു (തം) അവനോടു (അഭ്യധാൽ ച) പറയുകയും ചെയ്തു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ഏറ്റവും ശബ്ദിക്കുന്ന സമുദ്രം അപ്രകാരം അഞ്ജലിബന്ധത്തോടുകൂടിയിരുന്നിട്ടുംകൂടി തന്നിൽ യാതൊരു യാതൊരു പ്രകാരം അവമാനത്തെ ചെയ്യുവോ ശ്രീരാമൻ അപ്രകാരം അപ്രകാരം പ്രവൃദ്ധമായ കോപംകൊണ്ടു തൻറെടമില്ലാതെ ഏറ്റവും ക്ഷോഭിച്ചുകൊണ്ട് ആ സമുദ്രത്തോടിപ്രകാരം പറയുകയും ചെയ്തു.

ഖാതം ത്വാ സഗരേണ സാഗര പുരാ ഭാഗീരഥീവാരിഭിഃ
സംപൂർണ്ണഞ്ച ഭഗീരഥേന ഭഗവംസ്തുല്യംശജോ രാഘവഃ
രാമോ ദാശരഥിർജ്ജിഗീഷുരധുനാ ജായാമുഷം രാവണം
കോദണ്ഡീ ശരണം പ്രപദ്യ പദവീം ലങ്കോന്മുഖീം യാചതേ. 633

വ്യാ—(ഹേ ഭഗവൻ! സാഗര!) അല്ലയോ ഭഗവാനായുള്ള സമുദ്രമേ! (പുരാ) പണ്ട് (സഗരേണ) സഗരനാൽ (ഖാതം) കുഴിക്കപ്പെട്ടവനും (ഭഗീരഥേന) ഭഗീരഥനാൽ (ഭാഗീരഥീവാരിഭിഃ) ഭാഗീരഥീജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു (സമ്പൂർണ്ണം) നിറക്കപ്പെട്ടവനുമായ (ത്വാ) അങ്ങയോട് (തുല്യംശജഃ) അദ്ദേഹത്തിൻറെ വംശത്തിൽ ജനിച്ചവനും (രാഘവഃ) രഘുസന്തതിയും (ദാശരഥിഃ) ദശരഥപുത്രനായ (രാമഃ) രാമൻ (ജായാമുഷം) പതിവ്രതാരത്നമായ (രാവണം) രാവണനെ (ജിഗീഷുഃ) ജയിപ്പാനാഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (കോദണ്ഡീ) വില്ലുധരിച്ചവനായിട്ടു (ശരണം പ്രപദ്യ) ശരത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടു (ലങ്കോന്മുഖീം) ലങ്കക്കു നേരെയുള്ള (പദവീം) മാർഗ്ഗത്തെ (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (യാചതേ) അപേക്ഷിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ഭഗവാനായുള്ള സാഗരം! പണ്ട് സഗരനാൽ കുഴിക്കപ്പെട്ടവനും ഭഗീരഥനാൽ ഗംഗാജലംകൊണ്ടു നിറക്കപ്പെട്ടവനുമായ അങ്ങയോട്ട അവരുടെ വംശത്തിൽ രഘുവിന്റെ പരമ്പരയിൽ ജനിച്ചവനും ദശരഥപുത്രനും പത്നീചോരനായ രാവണനെ ജയിപ്പാൻ പോകുന്നവനുമായ രാമൻ ചാപത്തെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു ലങ്കയിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തെ അപേക്ഷിക്കുന്നു. ഭവാനം ചെയ്യാലും. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ സമുദ്രത്തോട്ട പറഞ്ഞു. ശ്രീരാമന്റെ ഈ വാക്കിൽ 'ഖാതം തവ സഗരേണ തവേംശജൈഃ' എന്നതുകൊണ്ടു അഭേദോക്തിസാമവും 'ജായാമുഷം രാവണം ജിഗീഷുഃ' എന്നതുകൊണ്ടു അഭിഭവോക്തിസാമവും 'ശരണം പ്രപദ്യേ' എന്നതുകൊണ്ടു നിഷേവണസാമവും 'ഭഗീരഥേന ഭഗീരഥീ വാരിഭിഃ സമ്പൂർണ്ണം' എന്നതുകൊണ്ടു പൂർവ്വകാലോപകാരോക്തിസാമവും 'ഭഗീരഥേയ ഭാഗീരഥീവാരിഭിഃ സമ്പൂർണ്ണം' എന്നതുകൊണ്ടു തന്നെ ഭാനവും 'തവേംശജോ രാഘവഃ' എന്നതുകൊണ്ടു ഭേദവും 'കോദണ്ഡീ' എന്നതുകൊണ്ടു ദണ്ഡവും പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു.

ക്ഷമയാ ഹി സമായുക്തം മാമയം മകരാലയഃ
അസമർത്ഥം വിജാനാതി തിതിക്ഷാമീദൃശേ ജനേ. 634

വ്യാ—(അയം മകരാലയഃ) ഈ സമുദ്രം (ക്ഷമയാ) ക്ഷമയോട്ട (സമായുക്തം) ചേർന്നവനായ (മാം) എന്നെ (അസമർത്ഥം) നിസ്സാരനെന്നു (വിജാനാതി ഹി) അറിയുന്നു നിശ്ചയം (ഈദൃശേ) ഇങ്ങിനെയുള്ള (ജനേ) ആളിൽ (ക്ഷമാം) ക്ഷമയെ (തിതിക്ഷാം) തിതിക്ഷിക്കുന്നു.

സാ—ഈ സമുദ്രം ക്ഷമിച്ചു നില്ക്കുന്ന എന്നെ നിസ്സാരനെന്നു കരുതുന്നു. ഇങ്ങിനെ ഉള്ളവനിലുള്ള ക്ഷമയെ ഞാൻ തിതിക്ഷിക്കുന്നു.

ഗോഘ്നേ ചൈവ സുരാപേ ച
ബ്രഹ്മഘ്നേ ഗുരുതല്പഗേ
നിഷ്കൃതിർവിഹിതാ സദ്ഭിഃ
കൃതഘ്നേ നാസ്തി നിഷ്കൃതിഃ. 635

വ്യാ—(ഗോഘ്നേ ച) പശുവിനെ നിഗ്രഹിച്ചവനിലും (സുരാപേ ച) മദ്യപനിലും (ബ്രഹ്മഘ്നേ) ബ്രാഹ്മണനെ നിഗ്രഹിച്ചവനിലും (ഗുരുതല്പഗേ) ഗുരുപത്നിയോഗമിച്ചവനിലും (സദ്ഭിഃ) സജ്ജനങ്ങളാൽ (നിഷ്കൃതിഃ) പ്രായശ്ചിത്തം (വിഹിതാ) വിധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. (കൃതഘ്നേ) ഉപകാരസ്മരണയില്ലാത്തവനിൽ (നിഷ്കൃതിഃ) പ്രായശ്ചിത്തം (ന അസ്തി) ഭവിക്കുന്നില്ല.

സാ—സജ്ജനങ്ങൾ, ഗോഹത്തിചെയ്യുവനും ബ്രഹ്മഹത്തിചെയ്യുവനും മദ്യപാനം ചെയ്യുവനും ഗുരുതല്പഗമനം ചെയ്യുവനും പ്രായശ്ചിത്തം

വിധിച്ചിട്ടുണ്ടു. ഉപകാരസ്മരണയില്ലാത്തവനു പ്രായശ്ചിത്തമില്ല. അതു കൊണ്ടു എന്നെ അപമാനിക്കുന്ന ഇവനെ ഇപ്പോൾതന്നെ ഇതിന്റെ ഫലം അനുഭവിപ്പിക്കണം. എന്നിപ്രകാരം നിശ്ചയിച്ചു.

പ്രകടപ്രഥമാനകോപവേഗഃ
സ്ഫുടകന്മാഷിതലോചനാംബുജശ്രീഃ
ഭ്രകുടീകുടിലാനനോഽഥ വേഗാ-
ദുദതിഷ്ഠദ്രഘുരാജവംശമൌലിഃ. 636

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രഘുരാജവംശമൌലിഃ) രഘുകുലാലങ്കാരഭൂതൻ (പ്രകടപ്രഥമാനകോപവേഗഃ) പ്രകാശിതവും പ്രവൃദ്ധവുമായ കോപാവേശത്തോടുകൂടിയവനായി (സ്ഫുടകന്മാഷിതലോചനാംബുജശ്രീഃ) സ്പഷ്ടമാകുംവണ്ണം കലങ്ങിയ നയനാരവിന്ദശോഭയോടുകൂടിയവനായി (ഭ്രകുടീകുടിലാനനഃ) ഭ്രൂഭംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു കുടിലമായ മുഖത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (വേഗാൽ) വേഗത്തിൽ (ഉദതിഷ്ഠൽ) എഴുന്നേറ്റു.

സാ—അതിന്നനന്തരം ശ്രീരാമൻ എറ്റവും വർദ്ധിച്ച കോപംകൊണ്ടും കലങ്ങിയ കണ്ണുകളേക്കൊണ്ടും വളഞ്ഞ പുരികങ്ങളെക്കൊണ്ടും വികൃതമായ മുഖത്തോടുകൂടെ വേഗത്തിൽ എഴുന്നേറ്റു.

ചാപമാനയ സൌമിത്രേ ശരാംശ്ചാശീവിഷോപമാൻ
സാഗരം ശോഷയിഷ്യാമി സുഖം യാന്തു പ്ലവംഗമാഃ 637

വ്യാ—(ഹേ സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ (ചാപം) ചാപത്തേയും (ആശീവിഷോപമാൻ) സർപ്പസദൃശങ്ങളായ (ശരാൻ ച) ശരങ്ങളേയും (ആനയ) കൊണ്ടുവന്നാലും (അഹം) ഞാൻ (സാഗരം) സമുദ്രത്തെ (ശോഷയിഷ്യാമി) വറ്റിക്കുന്നുണ്ടു (പ്ലവംഗമാഃ) വാനരന്മാർ (സുഖം) സുഖത്തിന്നു തക്കവണ്ണം (യാന്തു) പോകട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! ചാപത്തേയും സർപ്പസമാനങ്ങളായ ബാണങ്ങളേയും കൊണ്ടുവരിക. ഞാൻ സമുദ്രത്തെ വറ്റിക്കുന്നുണ്ട്. വാനരന്മാർ സുഖമായി കടന്നു പോകട്ടെ.

ദംഭോളിതീക്ഷ്ണൈർവിശിഖൈർമ്മദീയൈ-
രംഭോനിധിം പങ്കനിധിം കരിഷ്യേ
സ്ഥലീകരിഷ്യേ മരുഭൂകരിഷ്യേ
ഭസ്മീകരിഷ്യേ മൃഗതൃഷ്ണയിഷ്യേ. 638

വ്യാ—(ദംഭോളിതീക്ഷ്ണൈഃ) വജ്രകഠിനങ്ങളായ (മദീയൈഃ) എന്നെസംബന്ധിച്ച (വിശിഖൈഃ) ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അംഭോനിധിം) പയോനിധിയെ (പങ്കനിധിം) ചളിക്കിരിപ്പിടമാക്കി (കരിഷ്യേ) ചെയ്യുന്നുണ്ടു.

(സ്ഥലീകരിഷ്യേ) സ്ഥലമാക്കിച്ചെയ്യുന്നുണ്ട് (മരുഭ്രീകരിഷ്യേ) മരുഭൂമിയാക്കി ചെയ്യുന്നുണ്ട് (ഭസ്മീകരിഷ്യേ) ഭസ്മമാക്കിചെയ്യുന്നുണ്ട് (മൃഗതൃഷ്ണയിഷ്യേ) മൃഗതൃഷ്ണയാക്കിചെയ്യുന്നുണ്ട്.

സാ— ഞാൻ വജ്രകഠിനങ്ങളായ എന്റെ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ട് ജലത്തിന്നിരിപ്പിടമായ ഈ സമുദ്രത്തെ മലിക്കിരിപ്പിടമാക്കിയും സ്ഥലമാക്കിയും മരുഭൂമിയാക്കിയും ഭസ്മമാക്കിയും മൃഗതൃഷ്ണയാക്കിയും ചെയ്യുന്നുണ്ട്. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനോട് പറഞ്ഞു.

ആദായ ചാപമഖിലാമരവൈരിഗർവ്വ-
സർവ്വംകഷം രഘുപതിഃ സ്ഫുടകോപഭീമാ
തസ്മിന്നശേഷഭുവനത്രയഭീതിദായി-
ദിവ്യാസ്ത്രശക്തിമിളിതം സമധത്ത ബാണം. 689

വ്യാ—(സ്ഫുടകോപഭീമാ) പ്രകാശമാനമായ കോപധിക്യത്തോടുകൂടിയ (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (ചാപം) ചാപത്തെ (ആദായ) എടുത്തിട്ട (തസ്മിൻ) അതിങ്കൽ (അഖിലാമരവൈരിഗർവ്വസർവ്വംകഷം) സകല അസുരഗർവ്വത്തേയും നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കുന്നതും (അശേഷഭുവനത്രയഭീതിദായിദിവ്യാസ്ത്രശക്തിമിളിതം) സമസ്തമായ ത്രൈലോക്യത്തിന്നു ഭയത്തെ ദാനംചെയ്യുന്ന ദിവ്യാസ്ത്രശക്തിയോടുചേർന്നതായ (ബാണം) ബാണത്തെ (സമധത്ത) സന്ധാനംചെയ്തു.

സാ—അതിന്നശേഷം കോപാക്രാന്തനായ ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനീതമായ ചാപത്തെ എടുത്തു അതിങ്കൽ ദേവവൈരികളുടെ സർവ്വഗർവ്വത്തേയും ഉന്മൂലനാശം ചെയ്യുന്നതും ത്രൈലോക്യത്തിനെല്ലാം ഭയത്തെ ദാനംചെയ്യുന്ന ദിവ്യാസ്ത്രശക്തിയോടുചേർന്നതുമായ ബാണത്തെ തൊടുത്തു.

പ്രത്യംഭോധിപ്രകോപസ്ഫുരിതരഘുപതിപ്രൌഢബാണാഗ്രശുംഭ-
ദ്ദിവ്യാസ്ത്രോൽഗിർണ്ണധൂമ്യാപരിമിളിതശിഖാചക്രവാളൈഃ കരാളൈഃ
ഉച്ചൈരുൽകൂലയത്തിസ്സകലജലനിധീനശ്നവാനൈർദ്ദിഗന്തം.
നാക്രാന്തഃ കിന്നചകാണ്ഡേ പ്രളയ ഇതി ഭിയാ വിശ്വചക്രം മുമൂർഛ.

വ്യാ—(കരാളൈഃ) ഭയങ്കരങ്ങളും (ഉച്ചൈഃ ഉൽകൂലയത്തിഃ) ഏറ്റവും കൂലാതിക്രാന്തങ്ങളും (സകലജലനിധീൻ) എല്ലാസമുദ്രങ്ങളേയും (അശ്നവാനൈഃ) ഭക്ഷിക്കുന്നവയുമായ (പ്രത്യംഭോധിപ്രകോപസ്ഫുരിതരഘുപതിപ്രൌഢബാണാഗ്രശുംഭദ്ദിവ്യാസ്ത്രോൽഗിർണ്ണധൂമ്യാപരിമിളിതശിഖാചക്രവാളൈഃ) സമുദ്രത്തെക്കുറിച്ചു ഏറ്റവും കോപംഹേതുവായിട്ട പ്രജ്വലിതനായരഘുനാഥന്റെ കഠിനമായ ശരാഗ്രത്തിൽ ശോഭിക്കുന്ന ദിവ്യാസ്ത്രത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നവയും പുകകളോടുകൂടി സമ്മിളിതങ്ങളുമായ

ജ്വാലാമാലകളെക്കൊണ്ടു (ദിഗന്താൻ) ദിഗന്തങ്ങളെ (ആക്രാന്തഃ) അതിക്രമിക്കുന്ന (പ്രളയഃ ഇതി) പ്രളയമെന്നുള്ള (ഭിയാ) ഭയംഹേതുവായിട്ടു (വിശ്വചക്രം) ലോകചക്രം (മുമൂർഛ) മോഹിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ സമുദ്രത്തെക്കുറിച്ചു അത്യധികം കുപിതനായ ശ്രീരാമന്റെ പ്രൌഢമായ ശരാഗ്രത്തിൽ അഭിമന്ത്രിതമായ ദിവ്യാസ്ത്രത്തിൽനിന്നു ഉൽഭൂതങ്ങളും ഭയങ്കരങ്ങളും ഏററവും കരകവിഞ്ഞവയും സർവ്വസമുദ്രങ്ങളേയും ഭക്ഷിപ്പാൻ സമർത്ഥങ്ങളും പുകകളോടു സമ്മിശ്രങ്ങളുമായ ജ്വാലാമാലകളെ കണ്ടിട്ടു ലോകമെല്ലാം സകല ദിക്കുകളിലും നിറഞ്ഞ പ്രളയാഗ്നിയോ എന്നുള്ള ഭയംഹേതുവായിട്ടു മൂർഛിച്ചു.

ഗ—തതശ്ച തൽക്ഷണമുൽഭടകടുതരപ്രതിഘഭാരപരാധീനദശരഥതനയകരസരസീരുഹദൃഢതരസമാകൃഷ്ടികുണ്ഡലിതചണ്ഡതരകോദണ്ഡദണ്ഡമൌർവ്വീസരഭസസംഹിതനിശിതവിശിഖാഭിമന്ത്രിതപരമാസ്ത്രപാവകശിഖാനിവഹപരിതാപിത സലിലപൂരോദരപ്രസാരിതൈരവിരളഗംഭീരനാദൈ രധികസമാകുലൈരാനാകലോകമുത്പതദ്ഭിരുല്ലോലകല്ലോലഹസ്തൈരാത്മവിപൽപ്രതികാരായാഹ്വയന്നിവ കല്ല്യാണമിത്രാണി ഘനാഘനാൻ, ഹരേരിവ പ്രകോപശമനായ ഹരിപദമവലംബമാനഃ, കുംഭസംഭവകരപുടചുളുകീകരണശൂന്യീകൃതസലിലനിഃജാദരപരിപൂരണവിരചിതോപകാരായൈവിബുധരാജപുരസ്സരിത ഇവ നിവേദയിഷ്യന്നാത്മവിപദമഖിലജഗൽപ്രളയസമയസന്ധുക്ഷിതതൃക്ഷബഹളബഡവാനല ജ്വാലാമാലാവ്യാലീഢ ഇവ കല്പാവസാനകലിതോദയാനേകഖരകിരണപരമ്പരാപരിപീയമാണ ഇവ രാമാസ്ത്രശിഖിശിഖാശതസഞ്ചാരശോണീകൃതഃ സന്ധ്യാപയോധരസംപൃക്ത ഇവഗഗനാഭോഗപ്രകടപരിതാപപരവശൈർവ്വലമഥനഭൂജശിഖരസ്സൂരിതദംഭോളിപാതസംഭൃതഭയൈരന്തർന്നിമഗ്നൈരപേതസംഖ്യൈരവനീധരമണ്ഡലൈരശക്നുവൽഭിഃ സ്ഥാതുമവധൂതധൈര്യൈ രതിദൂരവിസാരിതവിശാലപക്ഷവിക്ഷേപൈരുൽപതത്ഭിർദ്ദ്വിഗുണീകൃതക്ഷോഭോ ബഹിർജ്ജിഗമിഷുരിവ ഊർദ്ധ്വാണ്ഡകടാഹസംഘട്ടിതസലിലരാശി, രുദ്ധതനിർഘാതവാതവേഗവശാദഖിലദിക്ചക്രവാളമപി സഞ്ചിക്ഷാളയിഷുഃ ക്വചിദുത്തപ്തഭൂജംഗലോകഫണാമണ്ഡലഗളിതശൂൽകാരകലിലഃ ക്വചിൽ ഗളിതമദമകരകരിഫീൽകാരബധിരഃ, ക്വചിദുദിതസന്താപപരവശനക്രചക്രാക്രാന്തഃ, ക്വചിദാകുലവിലുഠിതോത്താനിതാനേകതിമിതിമിംഗലനിവഹഃ, ക്വചിദർദ്ധദഗ്ധപൃഷ്ഠകപാലസംഭ്രാന്തമഹാകൂ

ർമ്മഃ, ക്വചിൽ സ്ഫുടിതമണിഗണകിരണാനുബദ്ധവിചിത്രിതതരംഗഃ, ക്വചിച്ച പലിതജലമാനുഷഹാഹാകാരകോലാഹലമുഖരഃ, ക്ഷണ സമയശുഷ്യൽസലിലപരിസ്പഷ്ടദൃശ്യമാനനാനാവിധസത്വസംഘാതദഗ്ദ്ധാർദ്ധഭാഗഭസിതമിശ്രിതശവശതനിചിതസ്സമാലക്ഷ്യത പയോനിധിഃ. 641

വ്യാ—(തതശ്ച)അനന്തരം(തൽക്ഷണം) തൽസമയം (ഉൽഭടകടുതരപ്രതിഘഭാരപരാധീനദശരഥതനയകരസരസീരുഹദൃഢതര സമാകൃഷ്ടികുണ്ഡലിത ചണ്ഡതരകോദണ്ഡ മൌർവ്വീസരഭസ സംഹിതനിശിതവിശിഖാഭിമന്ത്രിതപരമാസ്ത്രപാവകശിഖാനിവഹ പരിതാപിത സലിലപൂരോദരപ്രസാരിതൈഃ) വർദ്ധിതവും അതിനഠിനവുമായ കോപഭാരംകൊണ്ടു പരവശനായ ദശരഥപുത്രന്റെ കരാരവിന്ദംകൊണ്ടുള്ള സുദൃഢമായ വലിക്കലുകൊണ്ടു വളഞ്ഞിട്ടുള്ള ചണ്ഡതരമായ ചാപദണ്ഡത്തിന്റെ ഞാണിൽ വേഗത്തിൽ തൊടുക്കപ്പെട്ടതും ഏററവും മൂർച്ചയുള്ളതുമായ ശരത്തിൽ അഭിമന്ത്രിക്കപ്പെട്ടദിവ്യാസ്ത്രപാവകന്റെ ജ്വാലാമാലകളാൽ ഏററവും തപിപ്പിക്കപ്പെട്ട ജലാന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു നീട്ടപ്പെട്ടവയും (അവിരളഗംഭീരനാദൈഃ) നിരന്തരങ്ങളായ ഗംഭീരശബ്ദങ്ങളോടുകൂടിയവയും (ആനാകലോകം) സ്വർഗ്ഗലോകത്തിലോളം (ഉൽപതത്ഭിഃ) ഉയരുന്നവയുമായ (ഉല്ലോലകല്ലോലഹസ്തൈഃ) ഇളകിമറിയുന്ന തിരകളാകുന്ന കൈകളെക്കൊണ്ടു (ആത്മവിപൽപ്രതികാരായ) തന്റെ ആപത്തിന്റെ പ്രശമനത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (കല്ല്യാണമിത്രാണി) സൽബന്ധുക്കളായ(ഘനാഘനാൻ) കാർമ്മേഘങ്ങളെ (ആഹ്വയൻ ഇവ) വിളിക്കുന്നവനോ എന്നു തോന്നുമാറു സ്ഥിതനായും (ഹരേഃ) വിഷ്ണുവിന്റെ (പ്രകോപശമനായ) കോപത്തെശമിപ്പിപ്പാൻവേണ്ടി (ഹരിപദം) വിഷ്ണുപദത്തെ—ആകാശത്തെ (അവലംബമാനഃ ഇവ) ആശ്രയിക്കുന്നവനോ എന്നു തോന്നുമാറു സ്ഥിതനായും (കുംഭസംഭവമുനീശ്വരകരപുടചുളുകീകരണശൂന്യീകൃതസലിലനിജോദരപരിപൂരണവിരചിതോപകാരായൈ) അഗസ്ത്യമുനിയാൽ കരതലത്തിൽ ആചമനജലമാക്കി ചെയ്യുകഹേതുവായിട്ടു ശൂന്യജലമാക്കിചെയ്യപ്പെട്ട തന്റെ അന്തർഭാഗത്തിന്റെ പൂരണത്തിൽ ചെയ്യപ്പെട്ട ഉപകാരത്തോടുകൂടിയ (വിബുധരാജപുരസ്സരിതേ) സ്വർഗ്ഗംഗയോടായിക്കൊണ്ടു (ആത്മവിപദം) തന്റെ ആപത്തിനെ (നിവേദയിഷ്യൻ ഇവ) അറിയിപ്പാനൊരുങ്ങുന്നവനോ എന്നു തോന്നുമാറു സ്ഥിതനായും (അഖില ജഗൽപ്രളയ സമയസന്ധുക്ഷിതരൂക്ഷബഹളബഡവാനലജ്വാലാമാലാവ്യാലീഢഃ ഇവ)സമസ്തലോകപ്രളയത്താൽ വർദ്ധിതനായും രൂക്ഷനായും പ്രവൃദ്ധനായും ഇരിക്കുന്ന ബഡവാഗ്നിയുടെ ജ്വാലാമാലയാൽ ലേഹനം

ചെയ്യപ്പെട്ടന്നവനോ എന്ന തോന്നുമാറും (കല്പാവസാനകലിതോദയാനേ
കഖകിരണപാമ്പരാപരിപീയമാനഃ ഇവ) പ്രളയാന്തത്തിൽ കൃതോദ
യന്മാരായ അനേകം ആദിത്യന്മാരുടെ രശ്മിസമൂഹങ്ങളാൽ നിശ്ശേഷം പാ
നംചെയ്യപ്പെട്ടന്നവനോ എന്ന തോന്നുമാറും സ്ഥിതനായും (രാമാസൃശി
ഖിശിഖാശതസഞ്ചാരശോണീകൃതഃ) ശ്രീരാമന്റെ അസ്രൃംഗിയുടെ ജ്വാ
ലാസമൂഹങ്ങളുടെ സഞ്ചാരത്താൽശോണവർണ്ണമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടവനായും
(സന്ധ്യോപചയോധരസംപൃക്തഃ) സന്ധ്യാകാലത്തിലെ മേഘങ്ങളോട് സമ്മി
ളിതമായ (ഗഗനാഭോഗഃ ഇവ) ഗഗനപ്രദേശമെന്നതോന്നുമാറു സ്ഥിത
നായും (പ്രകടപരിതാപപരവശൈഃ) പ്രവൃദ്ധമായ പരിതാപംകൊണ്ടു പ
രവശങ്ങളും (വലമഥനഭുജശിഖരസ്ഖലിതഭോഗിപാതസംഭൃതഭയൈഃ)ഇ
ന്ദ്രന്റെ കരാഗ്രത്തിൽ സ്ഖലിതമായ വജ്രത്തിന്റെ പതനത്തിൽനിന്നു സ
മ്പാദിക്കപ്പെട്ട ഭയത്തോടുകൂടിയവയും (അന്തർനിമഗ്നൈഃ) അന്തർഭാഗ
ത്തിൽ മുങ്ങിക്കിടക്കുന്നവയും (അവപതസംഘൈഃ) അസംഖ്യങ്ങളും (സ്ഥാ
ണും) സ്ഥിതിചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (അശകുനവദ്ഭിഃ) അശകുനങ്ങളും
(അവധൂതധൈര്യൈഃ) നഷ്ടധൈര്യങ്ങളും (അതിദൂരവിസാരിതവിശാല
പക്ഷവിക്ഷേപൈഃ) ഏറ്റവും ദൂരത്തിൽ പരത്തപ്പെട്ടവയും വിസ്താരമുള്ള
വയുമായ ചിറകുകളുടെ അടികളോടുകൂടിയവയും (ഉല്പതദ്ഭിഃ) മേല്പോട്ട
പാറുന്നവയും ആയ (അവതീർണമണ്ഡലൈഃ) പർവ്വതസമൂഹങ്ങളാൽ(ദു
ർഗ്രഹണീകൃതക്ഷോഭൈഃ) ഇരുട്ടിപ്പിക്കപ്പെട്ട ഇളക്കത്തോടുകൂടിയവനായും(ബ
ഹിഃ) ബഹിർഭാഗത്തിൽ(ജിഗമിഷുഃ ഇവ) പോകുവാനാഗ്രഹമുള്ളവനെ
ന്നതോന്നുമാറു (ഊർദ്ധാണ്ഡകടാഹസംഘട്ടിതസലിലരാശിഃ) ഉപരിഭാഗ
ത്തിലുള്ള അണ്ഡകടാഹത്തിൽ തട്ടിയ ജലസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനായും
(ഉദ്ധതനിർഘാതവാതവേഗവശാൽ) വർദ്ധിച്ച കൊടുങ്കാറ്റിനു ഹേതുവായിട്ട
(അഖിലദിക്ചക്രവാളം) സകലദിങ്മണ്ഡലത്തെ (സഞ്ചിക്ഷുഭയിഷുഃ
ഇവ) നല്ലപോലെ കുഴക്കുവാനാഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനോ എന്ന തോന്നു
മാറു സ്ഥിതനായും (കചിൽ) ഒരേടത്ത് (ഉത്തപ്തജ്വലദംഗലോകഫണാമ
ണ്ഡലഗളിതഫുൽകാരകേലിലഃ) ഏറ്റവും തപ്തങ്ങളായ സർപ്പങ്ങളുടെ ഫ
ണാസമൂഹങ്ങളിൽനിന്നു നിർഗ്ഗതങ്ങളായ ഫുൽകാരങ്ങളോടിടകലർന്നവനാ
യും (കചിൽ) ഒരേടത്തു (ഗളിതമദമകരികരീഫീൽക്കാരബധിരഃ) നഷ്ടമാ
യ മദത്തോടുകൂടിയ മകരങ്ങളുടെയും നീരാനകളുടെയും ഫീൽക്കാരങ്ങളെ
ക്കൊണ്ടു ചെവികേൾക്കാൻവയ്യാത്തവനായും (കചിൽ) ഒരേടത്തു (അ
തിസന്ധ്യാപചാവശനക്രചക്രാക്രാന്തഃ) ഏറ്റവുമുള്ള ചൂടുകൊണ്ടു പരവ
ശന്മാരായ മുതലക്കൂട്ടത്താൽ ആക്രാന്തനായും(കചിൽ) ഒരേടത്തു (ആ

കുലവിലുഠിതോത്താനിതാനേകതിമിതിമിംഗലനിവഹഃ) പാരവശ്യംകൊണ്ടു ഉരുളുന്നവയും മലരുന്നവയുമായ തിമികളുടേയും തിമിംഗലങ്ങളുടേയും സമൂഹത്തോടുകൂടിയവനായും (ക്വചിൽ) ഒരേടത്തു (അർദ്ധദഗ്ധപൃഷ്ഠകപാലസംഭ്രാന്തമഹാകൂർമ്മഃ) പകുതിഭാഗംദഹിക്കപ്പെട്ട പുറത്തെ ഓടോടുകൂടി സംഭ്രമിക്കുന്ന വലിയ ആമകളോടുകൂടിയവനായും (ക്വചിൽ) ഒരേടത്തു (സ്ഫുടിതവിവിധമണിഗണകിരണാനുബദ്ധവിചിത്രിതതരംഗഃ)പൊടിയപ്പെട്ടവയും നാനാവിധങ്ങളുമായ രത്നങ്ങളുടെ ശോഭകയോടുകൂടിയ നാനാവർണ്ണങ്ങളായ തിരമാലകളോടുകൂടിയവനായും (ക്വചിൽച) ഒരേടത്തു (പലിതജലമാനുഷഹാഹാകാരകോലാഹലമുഖരഃ) വൃദ്ധന്മാരായ ജലമനുഷ്യരുടെ ഹാഹാശബ്ദങ്ങളുടെ കോലാഹലംകൊണ്ടു ശബ്ദായമാനമായും (ക്ഷണസമയശുഷ്യൽസലിലപരിസ്പഷ്ടദൃശ്യമാനനാനാവിധസത്വസംഘാതദഗ്ധാർദ്ധഭാഗഭസിതമിശ്രിതശവശതനിചിതഃ) ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു ശോഷിക്കുന്ന ജലത്തിൽ നല്ലവണ്ണം കാണപ്പെടുന്ന നാനാവിധങ്ങളായ ജീവജാലങ്ങളുടെ ദഹിക്കപ്പെട്ട അർദ്ധഭാഗങ്ങളിലെ ഭസ്മങ്ങളോടുകൂടിചേർന്ന ശവസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടുവ്യാപ്തമായിട്ടും (പയോനിധിഃ) സമുദ്രം (സമാലക്ഷ്യത) കാണപ്പെട്ടു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ഏററവും കുപിതനായ ശ്രീരാമന്റെ കരാരവിന്ദത്തിൽ എടുത്തിട്ടുള്ള ചാപത്തിന്റെ ഞാണിൽ തൊടുക്കപ്പെട്ട ആഗ്നേയാസ്ത്രത്തിൽ നിന്നു ഉൽഭൂതങ്ങളായ ജ്വാലാമാലകളേക്കൊണ്ടു ഏററവും ചൂടുപിടിച്ച ജലസമൂഹത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടവയും ഏററവും ഗംഭീരമായി ശബ്ദിക്കുന്നവയും സ്വർഗ്ഗത്തിലോളം മേല്പോട്ടു പൊങ്ങുന്നവയുംമായ തിരമായകളാകുന്ന കൈകളെക്കൊണ്ടു തന്റെ ആപത്തിനു ശാന്തി വരുത്തുവാൻ വേണ്ടി സൽബന്ധുക്കളായ കാർമേഘ സമൂഹങ്ങളെ വിളിക്കുന്നുവൊ എന്നു തോന്നും വിധവും വിഷ്ണുവിന്റെ കോപത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി വിഷ്ണുപദ(ആകാശം)ത്തെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും വിധവും, അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ആചമനം ഹേതുവായിട്ടു ജലശൂന്യമായ തന്റെ ഉദരത്തെ നിറക്കുവാൻ സഹായിച്ച ആകാശഗംഗയോടു തന്റെ ആപത്തിനെ അറിയിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും വിധവും, ലോകങ്ങളുടെ പ്രളയസമയത്തിങ്കൽ പ്രവൃദ്ധമായ കഠോരാഗ്നികൊണ്ടു നീറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും വിധവും പ്രളയാന്തത്തിൽ ആവിർഭൂതന്മാരായ അനേകം ആദിത്യന്മാരുടെ സമൂഹങ്ങളേക്കൊണ്ടു ചുററപ്പെട്ടവനോ എന്നു തോന്നും വിധവും,വർത്തിക്കുന്നവനായും ശ്രീരാമന്റെശരാഗ്നിയുടെജ്വാലാസമൂഹവ്യാ

പ്തികൊണ്ടു ശോണവൎണ്ണമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടവനായും, സന്ധ്യാകാലത്തിലെ മേഘത്തോടു ചേൎന്ന ആകാശപ്രദേശമോ എന്നു തോന്നും വിധം സ്ഥിതനായും ഏററവുമുള്ള ദുഃഖം കൊണ്ടു പരവശന്മാരും ഇന്ദ്രന്റെ വജ്രപ്രഹാരത്തിൽ നിന്നുഭയപ്പെട്ടു സമുദ്രാന്തൎഭാഗത്തിൽ കിടക്കുന്നവരും, ചൂടുകൊണ്ടു കിടക്കാൻവയ്യാതെ വലുതായ ചിറകുകളെ പരത്തി മേല്പോട്ടു ചാടുന്നവരുമായ അനേകം പൎവ്വതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇരട്ടിക്കപ്പെട്ട ഇളക്കത്തോടുകൂടിയവനായും, പുറത്തേക്കു പോകുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനോ എന്നു തോന്നും വിധം മുകളിലെ അണ്ഡകടാഹത്തിൽ മുട്ടുന്ന ജലസമൂഹഹത്തോടുകൂടിയവനായും, വൎദ്ധിക്കപ്പെട്ട കൊടുങ്കാററിന്റെ ആധിക്യംകൊണ്ടു കൂലാതിക്രാന്തങ്ങളായ ജലങ്ങളേക്കൊണ്ടു ദിങ്മണ്ഡലത്തെ മുഴുവനും നല്ലവണ്ണം കഴുകുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനോ എന്നു തോന്നും വിധം സ്ഥിതനായും ഒരു ദിക്കിൽ ഏററവും തപ്തന്മാരായ സൎപ്പസമൂഹങ്ങളുടെ ഫണാസമൂഹങ്ങളിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട ശൂൽക്കാരങ്ങളോടു കൂടിയവനായും, ഒരു ദിക്കിൽ ചൂടു സഹിക്കാൻ വയ്യാതെ നഷ്ടഗൎവ്വന്മാരായ നീരാനകളുടെ ഫീൽക്കാരങ്ങളോടു കൂടിവയനായും, ഒരു ദിക്കിൽ അധികമായ ചൂടുകൊണ്ടുപരവശന്മാരായ നക്രസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞവനായും, ഒരു ദിക്കിൽ ചൂടുസഹിക്ക വഹിയാതെ ഉരുണ്ടും മലൎന്നും പിടയുന്ന അനേക തിമിതിമിംഗലാദികളായ മത്സ്യവിശേഷങ്ങളോടു കൂടിയവനായും, ഒരു ദിക്കിൽ പൃഷ്ഠഭാഗം പകുതി ദഹിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു പരിഭ്രമിക്കുന്ന വലിയ ആമകളോടു കൂടിയവനായും, ഒരു ദിക്കിൽ അഗ്നിബാധകൊണ്ടു പൊടിയപ്പെട്ട നാനാവിധങ്ങളായ രത്നശോഭകളെക്കൊണ്ടു നാനാവൎണ്ണങ്ങളായ തിരകളോടുകൂടിയവനായും, ഒരുദിക്കിൽ വൃദ്ധന്മാരായ ജലമനുഷ്യരുടെ ഉച്ചത്തിലുള്ള നിലവിളികൊണ്ടു ശബ്ദായമാനമായും, വേഗത്തിൽ വററുന്ന ജലത്തിൽ നല്ലവണ്ണം കാണപ്പെടുന്ന നാനാവിധ ജന്തുക്കളുടെ ശവസമൂഹങ്ങളോടും ദഹിച്ച ജന്തുക്കളുടെ ഭസ്മത്തോടുംചേൎന്നവനുമായിട്ടു അപ്പോൾ ആ സമുദ്രം ജനങ്ങൾക്കു കാണുമാറായി.

തദനു സഹജമുച്ചൈൎദ്ധൈൎയ്യമുൽസൃജ്യ വേഗാൽ
പ്രകടിതഭയസന്താപാൎത്തിപൎയ്യാകുലാത്മാ
പതിരഖിലനദീനാം ഭക്തിഭാരാവനമ്രഃ
ശരണമരുണിതാക്ഷം രാമചന്ദ്രം പ്രപേദേ. 642

വ്യാ — (അഖിലനദീനാം) എല്ലാനദികളുടേയും (പതിഃ) നാഥൻ (തദനു) അനന്തരം (സഹജം) സ്വതവേഉള്ള (ധൈൎയ്യം) ധൈൎയ്യത്തെ (ഉച്ചൈഃ) ഏററവും (ഉൽസൃജ്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു (വേഗാൽ) വേഗത്തിൽ (പ്രകടിതഭയസന്താപാൎത്തിപൎയ്യാകുലാത്മാ) പ്രകാശിതമായ ഭയസന്താപങ്ങ

ളെക്കൊണ്ടു പരവശമായ മനസ്സോടുകൂടിയവനായി (ഭക്തിഭാരാവനമ്രഃ) ഭക്തിഭാരംകൊണ്ടു താഴ്ന്നവനായിട്ടു (അരുണിതാക്ഷം) ചുമപ്പിച്ചകണ്ണുകളോടുകൂടിയ (രാമചന്ദ്രം) ശ്രീരാമനെ (ശരണം) ആശ്രയമായിട്ടു (പ്രപേദേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിന്നു ശേഷം എല്ലാനദികളുടേയും നാഥനായ വരുണൻ ശ്രീരാമന്റെ ആഗ്നേയാസ്ത്രത്തിൽ നിന്നു സഞ്ജാതമായ ഭയസന്താപങ്ങളേക്കൊണ്ടു പരവശചിത്തനായിട്ടു തന്റെ സഹജമായ ധൈര്യത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു, ഏററവും ഭക്തിയോടും താഴ്മയോടുംകൂടെ കോപംകൊണ്ടു ചുകന്ന കണ്ണുകളോടു കൂടിയ ശ്രീരമാനെ ശരണം പ്രാപിച്ചു.

ജയ ജയ ജഗദേകനാഥ ദേവ ശ്രിതജനവത്സല സംഹര പ്രകോപം
ദശരഥസുത രാമചന്ദ്ര വീര പ്രകടയ ദാസജനേ കൃപാം കൃപാബ്ധേ.

വ്യാ—(ഹേ ജഗദേകനാഥ) അല്ലയോ ലോകനാഥനായി (ദേവ)ദേവനായി (ശ്രിതജനവത്സല) ആശ്രിതവത്സലനായി(ദശരഥസുത) ദശരഥപുത്രനായി (വീര) വീരനായി (കൃപാബ്ധേ) കരുണാവാരിധിയായുള്ളോവേ(രാമചന്ദ്ര) രാമചന്ദ്ര (തവം) അങ്ങ് (ജയ ജയ)സർവ്വസ്മാദുപരി വർത്തിച്ചാലും (പ്രകോപം) വർദ്ധിച്ചകോപത്തെ(സംഹര)സംഹരിച്ചാലും (ദാസജനേ) ഭൃത്യജനത്തിൽ (കൃപാം) കരുണയേ (പ്രകടയ) പ്രകാശിപ്പിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ ദശരഥപുത്രനായുള്ളോവേ രാമ! ലോകനാഥനും ആശ്രിതവത്സലനും വീരനും കരുണാനിധിയുമായ അങ്ങ് ലോകത്തിൽ സർവ്വോൽക്കർഷേണ വർത്തിച്ചാലും, കോപത്തെ അടക്കിയാലും, ഭൃത്യനായ അടിയനിൽ കരുണ ചെയ്യേണമേ!

നാരായണസ്യ നരരൂപമുപാശ്രിതസ്യ
കാര്യാർത്ഥമഭ്യുപഗതസ്യ കൃതാപരാധഃ
ദേവസ്യ ദേവരിപുദേഹഹരാൽ പ്രതൂർണ്ണം
ഭീതഃ ശരാൽ ശരണമേനമുപാശ്രയാമി. 641

വ്യാ—(കൃതാപരാധഃ) ചെയ്യപ്പെട്ട അപരാധത്തോടുകൂടിയ (അഹം) ഞാൻ (നാരായണസ്യ) പരമാത്മാവും(കാര്യാർത്ഥം) കാര്യത്തിന്നുവേണ്ടി (നരരൂപം) മനുഷ്യരൂപത്തെ (ഉപാശ്രിതസ്യ) സ്വീകരിച്ചവനും (അഭ്യുപഗതസ്യ) സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചവനും (ദേവസ്യ) ഈശ്വരനുമായ (തവ) അങ്ങയുടെ (ദേവരിപുദേഹഹരാൽ) ദേവശത്രുക്കളുടെ ശരീരത്തെ നശിപ്പിക്കുന്ന (ശരാൽ) ശരത്തിൽനിന്നു (ഭീതഃ) ഭയപ്പെട്ടവനായിട്ടു (ഏനം) ഈ അങ്ങയെ (പ്രതൂർണ്ണം) അതിവേഗത്തിൽ (ശരണം) ആശ്രയമായിട്ടു (ഉപാശ്രയാമി) പ്രാപിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോരാമ! അങ്ങക്ക് അപരാധകാരിയായ ഞാൻ, സാക്ഷാൽ പരമാത്മാവായി ദേവരക്ഷക്കുവേണ്ടി രാവണഗ്രഹമാകുന്ന കാര്യത്തെ സാധിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു മനുഷ്യരൂപത്തെ പ്രാപിച്ച ആഗതനായ അങ്ങയുടെ അസുരശരീരത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൽ സമർത്ഥമായ ശരത്തിൽനിന്നു ഏറ്റവും ഭീതനായിട്ടുവേഗത്തിൽ ഇതാ അങ്ങയെ ശരണം പ്രാപിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം വരുണൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

നിരീക്ഷ്യ രാമശ്ശരണോപപന്നം
പതിം നദീനാം പദയോർന്നതന്തം
പ്രസാദവിസ്മാരിതമന്യുരേനം
നനാമ മൂർദ്ധ്നാ പ്രതിസംഹൃതാസ്ത്രഃ. 645

വ്യാ—(രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (ശരണോപപന്നം) ശരണാഗതനും (നദീനാം) നദികളുടെ (പതിം) നാഥനും (പദയോഃ) പാദങ്ങളിൽ (നതം) നമസ്കരിച്ചവനുമായ (തം) അവനെ (നിരീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (പ്രസാദവിസ്മാരിതമന്യുഃ) സന്തോഷത്താൽ വിസ്മരിപ്പിക്കപ്പെട്ട കോപത്തോടുകൂടിയവനായി (പ്രതിസംഹൃതാസ്ത്രഃ) മടക്കി സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട ശരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഏനം) ഇവനെ (മൂർദ്ധ്നാ) ശിരസ്സുകൊണ്ടു (നനാമ) നമസ്കരിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ശരണാഗതനും നദീനാഥനും പാദോപാന്തത്തിൽ നമസ്കരിച്ചു കിടക്കുന്നവനുമായ വരുണനെ കണ്ടിട്ടു സന്തോഷിച്ചു കോപത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു അസ്ത്രത്തെ മടക്കി ശിരസ്സുകൊണ്ടു വന്ദിച്ചു.

ഭഗവന്നുപചാരവാഗ്വിലാസൈ-
രലമേഭിർദ്ദശകന്ധരം ജിഘാംസോഃ
രജനീചരപത്തനപ്രയാണേ
പദവീം മേ സബലസ്യ ദേഹി ശീഘ്രം. 646

വ്യാ—(ഹേ ഭഗവൻ) അല്ലയോ ഭഗവാനായുള്ളോവേ (ഏഭിഃ ഉപചാരവാഗ്വിലാസൈഃ) ഈ സ്തുതിവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ളതു (അലം) മതി (ദശകന്ധരം) രാവണനെ (ജിഘാംസോഃ) കൊല്ലുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനും (സബലസ്യ) സൈന്യങ്ങളോടു കൂടിയവനുമായ (മേ) എനിക്ക് രജനീചരപത്തനപ്രയാണേ) ലങ്കാരാജധാനിയിലേക്കു പോകുവാൻ (പദവീം) മാർഗ്ഗത്തെ (ശീഘ്രം) വേഗത്തിൽ (ദേഹി) തന്നാലും.

സാ—അല്ലയോ വരുണഭഗവൻ അങ്ങു സ്തുതിച്ചതു മതി. രാവണനിഗ്രഹത്തിനു സൈന്യങ്ങളോടു കൂടെ പോകുന്ന എനിക്ക് ലങ്കയിലേക്കു പോകുവാൻ വേഗത്തിൽ മാർഗ്ഗത്തെ ദാനം ചെയ്യുന്നാലും എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ വരുണനോടുപറഞ്ഞു.

പ്രസീദ ദശകന്ധരാന്തക വിഭോ രഘൂണാം പതേ!
നിശാചരനികേതനം ജിഗമിഷോരിയം തേ സ്തുതിഃ
നിബദ്ധ്യ മയി സേതുമദ്രിനിവഹൈഃ കപീന്ദ്രാഹൃതൈഃ
പ്രയാഹി ജഹി വൈരിണം ജഗദശേഷമാനന്ദയ. 647

വ്യാ—(ഹേ ദശകന്ധരാന്തക) അല്ലയോ രാവണാന്തകനായി (വിഭോ) സർവ്വശക്തനായി (രഘൂണാം പതേ) രഘുക്കളുടെ പതിയായുള്ളോവേ (തവം) അങ്ങ് (പ്രസീദ) സന്തോഷിച്ചാലും (നിശാചരനികേതനം) ലങ്കാരാജധാനിയേക്കരിച്ചു (ജിഗമിഷോഃ) പോകുവായാഗ്രഹിക്കുന്ന (തേ) അങ്ങക്ക് (സ്തുതിഃ) മാർഗ്ഗം (ഇയം അസ്മീ) ഇതാ ഭവിക്കുന്നു. (മയി) എങ്കൽ (കപീന്ദ്രാഹൃതൈഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട (അദ്രിനിവഹൈഃ) പർവ്വതസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (സേതും) പാലമേ (നിബദ്ധ്യ) കെട്ടീട്ട് (പ്രയാഹി) പോയാലും (വൈരിണം) ശത്രുവിനെ (ജഹി) ജയിച്ചാലും (അശേഷം) സർവ്വമായ (ജഗൽ) ലോകത്തെ (ആനന്ദയ) സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ രാവണാന്തകനായി സർവ്വശക്തനായുള്ള രഘുനാഥ! അങ്ങു പ്രസാദിച്ചാലും. ലങ്കയിലേക്കുപോകുന്ന അങ്ങക്ക് ഞാൻ ഇതാ മാർഗ്ഗത്തെത്തരുന്നു. അങ്ങു വാനരന്മാരേക്കൊണ്ടു പർവ്വതങ്ങളെക്കൊണ്ടുവരുവിച്ചു് എങ്കൽ സേതുവിനെ ബന്ധിച്ചു ഇഷ്ടംപോലെ പോയാലും. ശത്രുവായ രാവണനെ നിഗ്രഹിച്ചു ലോകങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം വരുണൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

ഗ—ഇത്യുദീര്യ സ്വയമേവ യാദസാംപതിഃ പ്രഭോഃ പാദാരവിന്ദസവിധേ ബഹുശഃ പ്രണിപത്യ പ്രസാദ്യ വിനിർദ്ദിഷ്ടസേതുബന്ധസരണിമ്മരുകാന്താരവിശോധനവിനിയോജിതാമോഘതദീയസായകസ്സഹസൈവ തിരോബഭൂവ. 648

വ്യാ—(യാദസാംപതിഃ) ജലജന്തുക്കളുടെ നാഥനായ വരുണൻ (സ്വയമേവ) തന്നെത്താൻ (പ്രഭോഃ) സ്വാമിയുടെ (പാദാരവിന്ദസവിധേ) പാദാംബുജസമീപത്തിൽ (ബഹുശഃ) പലപ്രാവശ്യവും (പ്രണിപത്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (പ്രസാദ്യ) സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ടു (നിർദ്ദിഷ്ടസേതുബന്ധസരണിഃ) കാണിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ട സേതുബന്ധമാർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയവനായ് (മരുകാന്താരവിശോധനവിനിയോജിതാമോഘതദീയസായകഃ) മരുകാന്താരത്തിന്റെ നല്ലവണ്ണമുള്ള ശുദ്ധിവരുത്തലിൽ ചേർക്കപ്പെട്ട സഫലമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (സഹസാ ഏവ) ഉടനെതന്നെ (തിരോബഭൂവ) മറഞ്ഞു.

സാ—ജലജന്തുക്കളുടെ നാഥനായ വരുണൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു ലോകനാഥനായ ശ്രീരാമന്റെ കാൽക്കൽവീണു പലപ്രാവശ്യവും നമസ്കരിച്ചു അദ്ദേഹത്തെ സന്തോഷിപ്പിച്ചതിന്നുശേഷം സേതുബന്ധനത്തിന്നുള്ള മാർഗ്ഗത്തെ കാണിച്ചുകൊടുത്തു, തന്റെ നേരെ തൊടുക്കപ്പെട്ട ആ ഗ്നേയാസ്ത്രത്തെ മരുകാന്താരത്തിലുള്ള ദുഷ്ടന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചു തൽപ്രദേശത്തെ ശുദ്ധീകരിപ്പാനായി പ്രയോഗിപ്പിച്ച വേഗത്തിൽ അവിടെനിന്നു പോകുകയും ചെയ്തു.

തിരോഹിതേ വാരിനിധൌ രഘൂദ്വഹഃ
സ്മിതേന സംഭാവ്യ ഹരീന്ദ്രമബ്രവീൽ
നിയുങ്ക്ഷ സേതുഗ്രഥനായ മാമുദ്യതാൻ
ധരാധരേന്ദ്രോദയനായ വാനരാൻ. 649

വ്യാ—(രഘൂദ്വഹഃ) ശ്രീരാമൻ (വാരിനിധൌ) വരുണൻ (തിരോഹിതേ) മറഞ്ഞ സമയത്തിങ്കൽ (സ്മിതേന) മന്ദഹാസംകൊണ്ടു (ഹരീന്ദ്രം) സുഗ്രീവനെ (സംഭാവ്യ) മാനിച്ചിട്ട് (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു. (സേതുഗ്രഥനാർത്ഥം) സേതുബന്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ഉദ്യതാൻ) ഉദ്യുക്തന്മാരായ (വാനരാൻ) വാനരന്മാരെ (ധരാധരേന്ദ്രോദയനായ) മഹാപർവ്വതാഹരണത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (നിയുങ്ക്ഷ) പറഞ്ഞയച്ചാലും.

സാ—ശ്രീരാമൻ വരുണൻ പോയതിന്നുശേഷം സുഗ്രീവനെനോക്കി മന്ദഹാസംചെയ്തുകൊണ്ടു "അല്ലയോ സുഗ്രീവ അങ്ങ് സേതുബന്ധത്തിന്നു പർവ്വതംകൊണ്ടുവരുവാനായിട്ടു ഉത്സാഹശാലികളായ വാനരന്മാരെ അയച്ചാലും" എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

കേഷുചിൽ ഗിരിശൃംഗേഷു കാനനേഷു ച താപസാഃ
തപസ്യന്തി പ്രദേശാംസ്താൻ ദൂരാൽ പരിഹരന്ത്വമീ. 650

വ്യാ—(താപസാഃ) മുനികൾ (കേഷുചിൽ) ചില (ഗിരിശൃംഗേഷു) പർവ്വതശൃംഗങ്ങളിലും (കാനനേഷു ച) വനങ്ങളിലും (തപസ്യന്തി) തപസ്സിനെ ചെയ്യുന്നു. (അമീ) ഇവർ (താൻ പ്രദേശാൻ) ആ പ്രദേശങ്ങളെ (ദൂരാൽ) അകലെ (പരിഹരന്തു) ഉപേക്ഷിക്കട്ടെ.

സാ—ഈ വാനരന്മാർ മുനികൾ തപസ്സുചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വനങ്ങളിലേക്കും പർവ്വതങ്ങളിലേക്കും പോകരുത്. ആ പ്രകാരവും ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനോടു പറഞ്ഞു.

ഇത്യാദിഷ്ടോ ഹരിശ്രേഷ്ഠഃ കാകുത്സ്ഥേന മനസ്വിനാ
ന്യയുങ്ക്ത വായുതനയം സോഽപ്യുവാച പ്ലവംഗമാൻ. 651

വ്യാ— (മനസാനാ) പരിശുദ്ധമനസ്സായ (കാകുത്സ്ഥേന) ശ്രീരാമനാൽ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ആഭിഷ്ടഃ) കല്പിക്കപ്പെട്ടവനായ (ഹരിശ്രേഷ്ഠഃ) സുഗ്രീവൻ (വായുതനയം) ഹനുമാനെ (ന്യയുങ്ക്ത) നിയോഗിച്ചു (സഃ അപി) അവനും (പ്ലവംഗമൻ) വാനരന്മാരോടു (ഉവാച) പറഞ്ഞു.

സാ—സുഗ്രീവൻ പരിശുദ്ധമനസ്സായ ശ്രീരാമന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ കേട്ടതിനുശേഷം സേതുബന്ധനത്തിനായിക്കൊണ്ടു ഹനുമാനെ നിയോഗിച്ചു. ഹനുമാൻ വാനരന്മാരോടു ഇപ്രകാരം പറയുകയും ചെയ്തു.

പുഷ്യദ്വിക്രമകേളയഃ കപിഭടാഃ ശൃണ്വന്തു സുഗ്രീവജാ-
മാജ്ഞാം മൂർദ്ധ്നി നിവേശിതാഞ്ജലിപുടാഃ സേതോരിഹ വ്യൂഹനേ
ഭോദ്ദണ്ഡദ്വയതാഡനശ്ലഥധരാബന്ധോദ്ധൃതാൻ പർവ്വതാ-
നാനേതും സകലാഃ പ്രയാന്തു കകുഭഃ കിം നാമ വോ ദുഷ്കരം. 652

വ്യാ—(പുഷ്യദ്വിക്രമകേളയഃ) പ്രവൃദ്ധമാനമായ പരാക്രമംകൊണ്ടു പ്രസിദ്ധന്മാരായുള്ള (കപിഭടാഃ) വാനരഭടന്മാർ (മൂർദ്ധ്നി)ശിരസ്സിൽ (നിവേശിതാഞ്ജലിപുടാഃ) ചേർക്കപ്പെട്ട അഞ്ജലിബന്ധത്തോടുകൂടിയവരായിട്ടു (സുഗ്രീവജാം) സുഗ്രീവനിൽനിന്നുണ്ടായ (ആജ്ഞാം) കല്പനയെ(ശൃണ്വന്തു) കേൾക്കണം (ഇഹ) ഇവിടെ (സേതോഃ) സേതുവിന്റെ (വ്യൂഹനേ) ബന്ധനത്തിൽ (ഭോദ്ദണ്ഡദ്വയതാഡനശ്ലഥധരാബന്ധോദ്ധൃതാൻ)ശക്തിയേറിയ ഹസ്തയുഗളത്തിന്റെ പ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു വേർപെടുത്തപ്പെട്ട ബന്ധത്തോടുകൂടിയവയും എടുക്കപ്പെട്ടവയുമായ (പർവ്വതാൻ) പർവ്വതങ്ങളെ (ആനേതും) കൊണ്ടുവരാനായിക്കൊണ്ടു (സകലാഃ കകുഭഃ) എല്ലാദിക്കുകളിലേക്കും (പ്രയാന്തു) പോകണം (വഃ) നിങ്ങൾക്കു (ദുഷ്കരം) ചെയ്യാനസാദ്ധ്യമായിട്ടു (കിംനാമ) എന്തൊന്നു ഭവിക്കുന്നു!

സാ—വർദ്ധിച്ച പരാക്രമംകൊണ്ടു പ്രസിദ്ധന്മാരായ സകല വാനരഭടന്മാരും അത്യന്തം ആദരത്തോടെ സുഗ്രീവന്റെ കല്പനയെ കേൾക്കട്ടെ. ഇവിടെ സേതുബന്ധനത്തിനു വേണ്ടതായ പർവ്വതങ്ങളെ കുത്തിയെടുത്തികൊണ്ടുവരുന്നതിനു എല്ലാവരും പോകണം. നിങ്ങൾക്കസാദ്ധ്യമായിട്ടൊന്നുംതന്നെയില്ലല്ലൊ.

ആനയന്തു കപയോ മഹാഗിരീ-
നംഗദഃ സരഭസം പ്രൗച്ചത
യോജയത്വതുലബാഹുവിക്രമഃ
സേതുബന്ധവിധയേ നളഃ സ്വയം. 653

വ്യാ—(കപയഃ) വാനരന്മാർ (മഹാഗിരീൻ) വലിയ പർവ്വതങ്ങളെ (ആനയന്തു) കൊണ്ടുവരട്ടെ (അംഗദഃ) അംഗദൻ (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (പ്രയച്ഛതു) എടുത്തുകൊടുക്കട്ടെ (അതുലബാഹുവിക്രമഃ) സാദൃശ്യമില്ലാത്ത ഭുജപരാക്രമത്തോടുകൂടിയ (നളഃ) നളൻ (സ്വയം) താനുതന്നെ (സേതുബന്ധവിധയേ) സേതുബന്ധകർമ്മത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (യോജയതു) സജ്ജമാകട്ടെ.

സാ—സാധാരണന്മാരായ എല്ലാവരും പർവ്വതംകൊണ്ടുവരുവാൻ പോകണം. യുവരാജനായ അംഗദൻ സേതുബന്ധത്തിനു പർവ്വതങ്ങളെ എടുത്തുകൊടുക്കണം. സാദൃശ്യമില്ലാത്ത ബാഹുപരാക്രമത്തോടുകൂടിയ നളൻ സേതുവിനെ ബന്ധിക്കുകയും വേണം. ഇപ്രകാരം ഹനുമാൻ സേതുബന്ധനകർമ്മത്തിൽ കപികളെ നിയോഗിച്ചു.

ഹേ നാഗനാഥ ഹരികച്ഛപ ദിവ്യമത്സ്യ
സ്വസ്ത്യസ്തു വഃ ക്ഷണമിതഃ കുരുതാപസർപ്പം
അബ്ധൌ വയം നനു രഘൂത്തമകീർത്തിഹേതുഃ
സേതുഃ പ്രസർപ്പതി ദശാനനധൂമകേതുഃ. 654

വ്യാ—(ഹേ നാഗനാഥ) അല്ലയോ സർപ്പരാജൻ (ഹേ ഹരികച്ഛപ) അല്ലയോ ആദികൂർമ്മം (ഹേ ദിവ്യമത്സ്യ) അല്ലയോ ദിവ്യമത്സ്യം (വഃ) നിങ്ങൾക്കു (സ്വസ്തി) മംഗളമുണ്ടാകട്ടെ (അസ്തു) ഭവിക്കട്ടെ (യൂയം) നിങ്ങൾ (ക്ഷണം) വേഗത്തിൽ (ഇതഃ) ഇവിടെനിന്നു (അപസർപ്പം) യാത്രയെ (കുരുത) ചെയ്യുവിൻ (നനു) എന്നാൽ (അബ്ധൌ) സമുദ്രത്തിൽ (രഘൂത്തമകീർത്തിഹേതുഃ) ശ്രീരാമന്റെ യശസ്സിന്നു കാരണഭൂതവും (ദശാനനധൂമകേതുഃ) രാവണനു ധൂമകേതുവുമായ (അയം സേതുഃ) ഈ സേതു (പ്രസർപ്പതി) ഉണ്ടാവിക്കുന്നു.

സാ—അതിന്നുശേഷം സമുദ്രതീരത്തെ പ്രാപിച്ചു്, "അല്ലയോ അനന്തൻ! അല്ലയോ ആദികൂർമ്മം! അല്ലയോ ദിവ്യമത്സ്യം! നിങ്ങൾക്കു മംഗളം ഭവിക്കട്ടെ. നിങ്ങൾ വേഗത്തിൽ ഈ സമുദ്രത്തിൽനിന്നു പോയാലും. ശ്രീരാമന്റെ കീർത്തിക്കു കാരണഭൂതവും രാവണന്റെ നാശത്തിനു ധൂമകേതുപോലെ ആചരിക്കുന്നതുമായ സേതു ഇതാ ഉണ്ടാകുന്നു.

യാദാംസി ഹേ ചരത സംഗതഗോത്രതന്ത്രം
വാമേന ചന്ദനഗിരേരുത ദക്ഷിണേന
നോചേന്നിരന്തരധരാധരസേതുസൂതി-
രാകല്പമേഷ ന വിരംസ്യതി വോ വിയോഗഃ. 655

വ്യാ—(ഹേ യാദാംസി) അല്ലയോ ജലജന്തുക്കൾ (യൂയം) നിങ്ങൾ (ചന്ദനഗിരേഃ) മലയം പർവ്വതത്തിന്റെ (വാമേന) ഇടത്തുഭാഗത്തുകൂടെ

യോ (ഉത) അല്ലെങ്കിൽ (ദക്ഷിണേന) വലത്തുഭാഗത്തുകൂടയോ (സംഗത ഗോത്രതന്ത്രം) സമ്മിച്ചിതമായ ബന്ധുവർഗ്ഗത്തോടുകൂടം വണ്ണം (ചരത) സഞ്ചരിച്ചാലും (നോ ചേൽ) അല്ലെങ്കിൽ (നിരന്തരധരാധരസേതുസൂതിഃ) നിരന്തരങ്ങളായ പർവ്വതങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള സേതുവിൽനിന്നുണ്ടായ (ഏഷഃ വിയോഗഃ) ഈ വേർപാട് (വഃ) നിങ്ങൾക്ക് (ആകല്പം) പ്രളയംവരെ (ന വിരംസ്യതി) വിരമിക്കുകയില്ല.

സാ—അല്ലയോ ജലജന്തുക്കൾ നിങ്ങൾ ബന്ധുവർഗ്ഗങ്ങളോടുകൂടെ മലയം പർവ്വതത്തിന്റെ ഇടത്തുഭാഗത്തുകൂടിയോ അല്ലെങ്കിൽ വലത്തുഭാഗത്തുകൂടിയോ സഞ്ചരിച്ചാലും. അല്ലെങ്കിൽ പഴുതില്ലാത്തവിധത്തിൽ പർവ്വതങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടാക്കുന്ന സേതുനിമിത്തമുണ്ടായ വേർപാട് പ്രളയകാലംവരെ നശിക്കുകയില്ല. ഇപ്രകാരം ഹനുമാൻ ജലജന്തുക്കളെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

വീരാസ്തേ ഹരിപുംഗവാ രഘുപതേഃ കാര്യോത്ഥമദ്യുദ്യതാഃ
ശൈലാനംബരചുംബിശൃംഗനിവഹാനുൽപാട്യ തത്രാഹരൻ
പുഷ്യൽപാദപസംവൃതൈർഗ്ഗിരിശതൈസ്തൈരാഹൃതൈസ്സേതുവരം
വിസ്തീർണ്ണേ സ തു വിശ്വകർമ്മതനയഃ സേതുദ്വയഞ്ചാകരോൽ. 656

വ്യാ—(രഘുപതേഃ) ശ്രീരാമന്റെ (കാര്യോത്ഥം) കാര്യത്തിനായിക്കൊണ്ട് (അദ്യുദ്യതാഃ) ഏറ്റവും ഉത്സാഹത്തോടുകൂടിയവരും (വീരാഃ) വീരന്മാരുമായ (തേ ഹരിപുംഗവാഃ) ആ വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാർ (അംബരചുംബിശൃംഗനിവഹാൻ) ആകാശത്തെ ചുംബനംചെയ്യുന്ന കൊടുമുടികളുടെ സമൂഹത്തോടുകൂടിയ (ശൈലാൻ) പർവ്വതങ്ങളെ (ഉൽപാട്യ) പുഴക്കി പറിച്ചിട്ട (തത്ര) അവിടെ (ആഹരൻ) കൊണ്ടുവന്ന (പുഷ്യൽപാദപസംവൃതൈഃ) വലിയ വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയവയും (തൈഃ) അവരാൽ (ആഹൃതൈഃ) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടവയുമായ (ഗിരിശതൈഃ) പർവ്വതസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ട് (സഃ വിശ്വകർമ്മതനയഃ തു) ആ വിശ്വകർമ്മപുത്രനാകട്ടെ (വിസ്തീർണ്ണേ) വിസ്തീർണ്ണമായ സമുദ്രത്തിൽ (സേതുദ്വയം ച) സേതുവിന്റെ ആരംഭത്തെ (അകരോൽ) ചെയ്തു.

സാ—അനന്തരം രാമകാര്യത്തിൽ ശ്രദ്ധയുള്ളവരും വീരന്മാരുമായ ആ വാനരന്മാർ ആകാശം മുട്ടിനില്ക്കുന്ന വലിയ പർവ്വതങ്ങളെ പറിച്ച സമുദ്രതീരത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നു. ആ സമയത്തിങ്കൽ വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ പുത്രനായ നളൻ ആ പർവ്വതങ്ങളെയെല്ലാമെടുത്ത വേഗത്തിൽ സമുദ്രത്തിൽ സേതുബന്ധനം തുടങ്ങുകയും ചെയ്തു.

ഗ—തദാനീഞ്ച കതിചന കപയോ മാനദണ്ഡാനാഹൃത്യ സേതുസരണിപരിമാണം ചക്രുഃ. അന്യേ ശില്പകമ്മണി പ്രഗത്ഭാ സൂമ ജ്ജകത്തും സൂത്രാണ്യാഹൃത്യ സ്ഥാണ്വനുൽകൃത്യ പാർശ്വയോഃ സ്ഥാ പയാമാസുഃ. അന്യേ നിമ്നോന്നതസമീകരണായ മൂൽസഞ്ചയാന്യാ നീയ സേതുപൃഷ്ഠേ പാതയാമാസുഃ. പരേ പങ്കശക്കരോപനയനാത്ഥം പണ്ണബഹുലപാദപശാഖാഗ്രാനഗ്രതരവേഗാസ്സേതുസരണിമാനി ന്യുഃ. ഇതരേ യൌവനോല്കടാഃ സത്വരം ധരണീധരോദ്ധരണവിധുരാൻ സ്ഥവിരാനാശ്വാസയന്തോ ർദ്ധമാർഗ്ഗേ തേഭ്യോ മഹീധരാൻ പ്രത്യഗൃഹ്ണൻ. അപരേ പകഫലാനി നിർജ്ഝരോദകാനി ദൂരതസ്സമാനീയ സാദരം പരിശ്രാന്തേഭ്യഃ പ്രായച്ഛൻ.ഏവമാരഭ്യമാണേ വാനരൈസ്സേതുബന്ധേ സന്തതപരിപാത്യമാനപർവ്വതപരമ്പരാപരാഹതശ്ചക്രന്ദേവ രുജോച്ചൈസുരാമുദസുതരംഗഹസുസംഹതിരംബുരാശിഃ. 657

വ്യാ—(തദാനീം ച) അപ്പോഴുംകട്ടെ (കതിചന കപയഃ) ചില വാനരന്മാർ (മാനദണ്ഡാൻ) അളവുകോലുകളെ (ആഹൃത്യ) കൊണ്ടുവന്നിട്ട (സേതുസരണിപരിമാണം) സേതുമാർഗ്ഗത്തിൽറ കണക്കാക്കലിനെ (ചക്രുഃ) ചെയ്തു. (ശില്പകമ്മണി) തച്ചുശാസ്ത്രത്തിൽ (പ്രഗത്ഭാഃ) സമർത്ഥന്മാരായ (അന്യേ) മററ ചിലർ (തം) അതിനേ (ഋജുകത്തും) വളവില്ലാതാക്കി ചെയ്യാനായി (സൂത്രാണി) പരട്ടകളെ (ആഹൃത്യ) കൊണ്ടുവന്നിട്ട് (സ്ഥാണൂൻ) കാറികളെ (ഉൽകൃത്യ) കുത്തിച്ചിട്ട് (പാർശ്വയോഃ) ഇരുഭാഗങ്ങളിൽ (സ്ഥാപയാമാസുഃ) തറച്ചു. (അന്യേ) മററചിലർ (നിമ്നോന്നതസമീകരണായ) ഏകദേശം താഴ്ന്നും ഇരിക്കുന്ന പ്രദേശങ്ങളെ സമമാക്കി ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ടു (മൂൽസഞ്ചയാനി) മൺകട്ടകളെ (ആനീയ) കൊണ്ടുവന്ന (സേതുപൃഷ്ഠേ) സേതുവിൻെറ മുകളിൽ (പാതയാമാസുഃ) പതിപ്പിച്ചു. (അപരേ) മററചിലർ (പങ്കശക്കരോപനയനാത്ഥം) ചളികളേയും കല്ലുകളേയും കളവാനായിക്കൊണ്ടു (പണ്ണബഹുലപാദപശാഖാഗ്രാൻ) പണ്ണബഹുലങ്ങളായ മരക്കൊമ്പുകളുടെ അഗ്രങ്ങളെ (ഉഗ്രതരവേഗാഃ) ഏററവും വേഗത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട (സേതുസരണിം) സേതുമാർഗ്ഗത്തിലേക്കു (ആനിന്യുഃ) കൊണ്ടുവന്നു. (യൌവനോൽകടാഃ) പ്രവൃദ്ധയൌവനന്മാരായ (ഇതരേ) മററചിലർ (സത്വരം) വേഗത്തിൽ (ധരണീധരോദ്ധരണവിധുരാൻ) പർവ്വതങ്ങളുടെ വഹനം ഹേതുവായിട്ട ക്ഷീണന്മാരായ (സ്ഥവിരാൻ) വൃദ്ധന്മാരെ (ആശ്വാസയന്തഃ) ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നവരായിട്ട (അർദ്ധമാർഗ്ഗേ) വഴിമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ച് (തേഭ്യഃ) അവ

രിൽനിന്നു (മഹീധരാൻ) പർവ്വതങ്ങളെ (പ്രത്യഗൃഹ്ണൻ) സ്വീകരിച്ചു (അപരേ) മറ്റുചിലർ (പക്വഫലാനി) പഴുത്ത കായകളേയും (നിർഝരോദകാനി) ചോലവെള്ളങ്ങളേയും (ദൂരതഃ) ദൂരത്തിൽനിന്നു (സമാനീയ) കൊണ്ടുവന്നു (സാദരം) ആദരവോടെ (പരിശ്രാന്തേഭ്യഃ) ക്ഷീണിച്ചവർക്കായിക്കൊണ്ടു (പ്രായച്ഛൻ) കൊടുത്തു (ഏവം) ഇപ്രകാരം (വാനരൈഃ) വാനരന്മാരാൽ (സേതുബന്ധേ) സേതുബന്ധം (ആരഭ്യമാണേ) ആരംഭിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ (അംബുരാശിഃ) സമുദ്രം (സന്തതപരിപാത്യമാനപർവ്വതപരമ്പരാപരാഹതഃ) നിരന്തരമായി പീഡിപ്പെടുന്ന പർവ്വതസമൂഹങ്ങളാൽ അടിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു (രുജാ ഇവ) വേദനകൊണ്ടോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം (ഉദസ്യതരംഗഹസ്യസംഹതിഃ) പൊക്കിപ്പിടിക്കപ്പെട്ട തിരകളാകുന്ന ബാഹുസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ഉച്ചൈസ്വരാം) ഏറ്റവും ഉച്ചത്തിൽ (ചക്രന്ദേ) ക്രന്ദിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ചില വാനരന്മാർ അളവുകോലൊട്ടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു സേതുമാർഗ്ഗത്തിന്നുള്ള ദീർഘവിസ്താരങ്ങളെ കണക്കാക്കിത്തുടങ്ങി. തച്ഛാസ്ത്രത്തിൽ സമർത്ഥന്മാരായ മറ്റുചിലർ വഴിവളയാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി ഇരുഭാഗങ്ങളിലും കുറ്റി കുഴിച്ചു നാട്ടി ചരടുകെട്ടിത്തുടങ്ങി. വേറെ ചിലർ കുന്തും കന്നും തീക്ഷ്ണമായി മണ്ണു കൊണ്ടുവന്നു സേതുമാർഗ്ഗത്തിലിട്ടുതുടങ്ങി. ചിലർ കല്ലും ചളിയും കളയാൻവേണ്ടി ധാരാളം ഇലകളുള്ള മരക്കൊമ്പുകളുടെ ചുള്ളികളൊടിച്ചു കൊണ്ടുവന്നു വഴിയിലിട്ടുതുടങ്ങി. നല്ല യൌവനയുക്തന്മാരായ മറ്റുചിലർ പർവ്വതങ്ങളെടുത്തു ക്ഷീണിക്കുന്ന വൃദ്ധന്മാരെ ആശ്വസിപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽനിന്നു പർവ്വതങ്ങളെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു തുടങ്ങി. വേറെ ചിലർ പർവ്വതങ്ങളെടുത്തു ക്ഷീണിക്കുന്നവർക്ക് ദൂരത്തിൽനിന്നു പഴുത്ത കായകളേയും ശുദ്ധജലങ്ങളേയും കൊണ്ടുവന്നുകൊടുത്തു തുടങ്ങി. ഇപ്രകാരം വാനരന്മാർ സേതുബന്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, സമുദ്രം ഇടവിടാതെ വന്നുവീഴുന്ന പർവ്വതങ്ങളുടെ താഡനംകൊണ്ടുള്ള വേദന സഹിക്കാൻ വഹിയാത്തവനേപ്പോലെ തിരകളാകുന്ന കൈകളെപ്പൊക്കിപ്പിടിച്ചു ഏറ്റവും ഉച്ചത്തിൽ നിലവിളിച്ചു.

ബാലാത്തേകമഹീധരം കരയുഗക്രീഡൽഗിരീന്ദ്രത്രയം
സ്കന്ധാഭ്യാമചലദ്വയം ച ശിരസാ ബിഭ്രാണമഗ്രീൻ ബഹ്വൻ
ആയാന്തം പവനാത്മജം കപിഭടൈസ്സാനന്ദമാലോകിതം
പശ്യന്നംസൂ രഘൂദ്വഹോപി സുചിരം സ്നേഹാശ്രുപൂർണ്ണേക്ഷണഃ

വ്യാ—(രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (ബലാത്തെകമഹീധരം) വാലു കൊണ്ടെടുക്കപ്പെട്ട ഒരു പർവ്വതത്തോടുകൂടിയവനും (കരയുഗക്രീഡൽഗിരീന്ദ്രത്രയം) ബാഹുദ്വന്ദ്വത്തിൽ കളിക്കുന്ന മൂന്നു പർവ്വതങ്ങളോടുകൂടിയവനും (സ്കന്ധാഭ്യാം അമലദ്വയം ച) തൂമലുകളേക്കൊണ്ടു രണ്ടു പർവ്വതത്തേയും (ശിരസാ) ശിരസ്സുകൊണ്ടു (ബഹ്രൻ) വളരെ (അദ്രീൻ ച) പർവ്വതങ്ങളേയും (ബിഭ്രാണം) എടുത്തിരിക്കുന്നവനും (ആയാന്തം) നേരെ വരുന്നവനും (കപിഭടൈഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ (സാനന്ദം) സന്തോഷത്തോടുകൂടിയും (ആലോകിതം) നോക്കപ്പെട്ടവനുമായ (പവനാത്മജം) ഹനുമാനെ (പശ്യൻ) നോക്കുന്നവനായി (സ്നേഹാശ്രുപൂർണ്ണേക്ഷണഃ) പ്രേമാശ്രുക്കൾകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (സുചിരം) വളരെ നേരം (ആസ്ത) ഇരുന്നു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ വാലുകൊണ്ടു ഒരു പർവ്വതത്തെ ചുറ്റിയെടുത്തും കൈകളെക്കൊണ്ടു മൂന്നു പർവ്വതങ്ങളെ അമ്മാനാടി കളിച്ചും രണ്ടു പർവ്വതങ്ങളെ തൂമലിലെടുത്തും അനേകം പർവ്വതങ്ങളെ തലയിലെടുത്തും ഹനുമാൻ വരുന്നതു കണ്ടു സസന്തോഷം മറ്റുള്ള വാനരവീരന്മാരെല്ലാം നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുമ്പോൾ ശ്രീരാമനും പ്രേമാശ്രുക്കളെ കണ്ണിൽ നിറച്ചുകൊണ്ടു വളരെ നേരം ഇരുന്നു.

ഹിമാചലോൽപന്നമഹൌഷധീനാം മാസാദനാൽ പുഷ്ടബലാഃ കപീന്ദ്രാഃ
ദിനൈസ്തുതഃ പഞ്ചഭിരേവ സേതും ചക്രുഃ സുബേലാവധി വാരിരാശൌ.

വ്യാ—(ഹിമാചലോൽപന്നമഹൌഷധീനാം) ഹിമവാൻപർവ്വതത്തിലുണ്ടായ ഔഷധങ്ങളുടെ(ആസാദനാൽ)ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടു (പുഷ്ടബലാഃ) പ്രവൃദ്ധപരാക്രമന്മാരായ (കപീന്ദ്രാഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാർ (പഞ്ചഭിഃ ദിനൈഃ ഏവ) അഞ്ചു ദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ(വാരിരാശൌ) സമുദ്രത്തിൽ (സുബേലാവധി) സുബേലപർവ്വതത്തോളം (സേതും) സേതുവിനെ (ചക്രുഃ) ചെയ്തു.

സാ—ഹിമവാൻപർവ്വതത്തിലുണ്ടായ ഔഷധങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കുകയാൽ പ്രവൃദ്ധപരാക്രമന്മാരായ വാനരവീരന്മാർ അഞ്ചുദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ സമുദ്രത്തിൽ സുബേലപർവ്വതത്തിങ്കലോളം സേതുവിനെ ബന്ധിച്ചു.

യസ്മിന്നേവ സമാരബ്ധഃ സേതുഃ പ്ലവഗപുംഗവൈഃ
ദിനേ തസ്മിന്നായതോഭ്ദ്യോജനാനാം ചതുർദ്ദശ. 660

വ്യാ—(പ്ലവഗപുംഗവൈഃ)വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ(യസ്മിൻ)യതൊരുദിനത്തിൽ (സേതുഃ സമാരബ്ധഃ) സേതുബന്ധനം സമാരംഭിക്കപ്പെട്ടു(ത

സ്മിൻ ദിനേ എവ) ആ ദിവസത്തിങ്കൽതന്നെ (യോജനാനാം) യോജന കളുടെ (ചതുർദ്ദശ) പതിന്നാലു (ആയതഃ) ദീർഘമായിട്ടു (അഭവൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—വാനരന്മാർ സേതുബന്ധനം ആരംഭിച്ച ദിവസംതന്നെ പതിന്നാലുയോജന നീളം ബന്ധിച്ചു.

വിംശൈകവിംശദ്വാവിംശത്രയോവിംശതിഭിഃ ക്രമാൽ
പഞ്ചമേഹനി പൂർണ്ണോഭൂദർണ്ണവേ ശതയോജനം. 661

വ്യാ—(ക്രമാൽ)ക്രമേണ(വിംശൈകവിംശദ്വാവിംശത്രയോവിംശതിഭിഃ) ഇരുപത് ഇരുപത്തി ഒന്ന് ഇരുപത്തി രണ്ട് ഇരുപത്തി മൂന്ന് എന്നിവകൊണ്ട് (പഞ്ചമേ അഹനി) അഞ്ചാം ദിവസത്തിൽ (അർണ്ണവേ) സമുദ്രത്തിൽ (ശതയോജനം) നൂറുയോജന (പൂർണ്ണഃ) പൂർണ്ണമായിട്ടു (അഭവൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—പിറെ ദിവസംമുതൽ ക്രമേണ ഇരുപത്, ഇരുപത്തി ഒന്ന്, ഇരുപത്തി രണ്ട്, ഇരുപത്തി മൂന്ന് എന്നീ കണക്കനുസരിച്ച് അഞ്ചാം ദിവസത്തിൽ നൂറുയോജന നീളം തികയുകയും ചെയ്തു.

തൌ സുഗ്രീവവിഭീഷണൌ രഘുപതിഃ പാർശ്വദ്വയേ മാനയൻ
സൌമിത്രിം പുരതഃ പ്രഭഞ്ജനസുതം ഭൃത്യം പുരസ്കൃത്യ ച
യുക്തോ വാനരസേനയാ സകലയാ രാജേന്ദ്രചൂഡാമണി-
സ്തീർത്ത്വാംഭോനിധിമാസ്ഥദഞ്ച വിദധേ ലങ്കോത്തരദ്വാരി സഃ. 662

വ്യാ—(രാജേന്ദ്രചൂഡാമണിഃ)രാജശ്രേഷ്ഠനും(രഘുപതിഃ)രഘുനാഥനുമായ (സഃ) അവൻ (തൌ സുഗ്രീവവിഭീഷണൌ) ആ സുഗ്രീവവിഭീഷണന്മാരെ (പാർശ്വദ്വയേ) രണ്ടു ഭാഗത്തിലും (മാനയൻ) മാനിച്ചുകൊണ്ടും (സൌമിത്രിം) ലക്ഷ്മണനേയും (ഭൃത്യം) കിങ്കരനായ (പ്രഭഞ്ജനസുതം) ഹനുമാനേയും (പുരസ്കൃത്യ ച) മുമ്പിൽ നടത്തീട്ടും (സകലയാ) സർവ്വയായ (വാനരസേനയാ) വാനരസൈന്യത്തോടു (യുക്തഃ) ചേർന്നവനായിട്ട (അംഭോനിധിം) സമുദ്രത്തെ (തീർത്ത്വാ) കടന്നിട്ട (ലങ്കോത്തരദ്വാരി) ലങ്കയുടെ വടക്കെ ഗോപുരദ്വാരത്തിങ്കൽ (ആസ്ഥദം) സ്ഥിതിയേ (വിദധേ ച) ചെയ്തുകയും ചെയ്തു.

സാ—രാജശ്രേഷ്ഠനായ ആ ശ്രീരാമൻ സേതുബന്ധനാനന്തരം സുഗ്രീവവിഭീഷണന്മാരെ ഇരുഭാഗങ്ങളിലും ലക്ഷ്മണനേയും കിങ്കരനായ ഹനുമാനേയും മുമ്പിലും നടത്തിക്കൊണ്ട് എല്ലാ വാനരസൈന്യത്തോടുകൂടെ സമുദ്രം കടന്നു ലങ്കയുടെ വടക്കെ ഗോപുരദ്വാരത്തിങ്കൽ സ്ഥിതി ചെയ്തു.

വ്യാധസ്ത്രീതുംഗപീനസ്തനകലശമിളൽകുംഭികുംഭാഭിമാന-
പ്രത്യാഗച്ഛന്മദാന്ധദ്വിരദവരരദക്ഷുണ്ണകൂടേ ത്രികൂടേ
സ്കന്ധാവാരം വിധായ സ്ഥിതിമകൃത ഗിരാ രാമഭദ്രസ്യ ലങ്കാം
ജാതാതങ്കാം വിധാസ്യൻ സഹ ബലനിവഹൈശ്ചക്രവർത്തീ കപീനാം.

വ്യാ— (കപീനാം)വാനരന്മാരുടെ(ചക്രവർത്തീ)സാവ്ഭൌമൻ(രാമഭദ്രസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (ഗിരാ) വാക്കു ഹേതുവായിട്ടു (വ്യാധസ്ത്രീതുംഗപീനസ്തനകലശമിളൽകുംഭികുംഭാഭിമാനപ്രത്യാഗച്ഛന്മദാന്ധദ്വിരദവരരദക്ഷുണ്ണകൂടേ) കാട്ടാളസ്ത്രീകളുടെ ഉയർന്നു തടിച്ചിരിക്കുന്ന കുചകലശങ്ങളിൽ ഉണ്ടായ ഗജമസ്തകങ്ങളെന്നുള്ള അഭിമാനം ഹേതുവായിട്ടു നേരെ വരുന്നവയും, മദംകൊണ്ടു തന്നോടമില്ലാത്തവയുമായ ഗജശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ കൊമ്പുകളാൽ പിളർക്കപ്പെട്ട ശിഖരങ്ങളോടുകൂടിയ (ത്രികൂടേ) ത്രികൂടപർവ്വതത്തിൽ (സ്കന്ധാവാരം) പടവീടിനെ (വിധായ) ചെയ്തിട്ടു (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (ജാതാതങ്കാം) ഉണ്ടായ ദുഃഖത്തോടുകൂടിയതാക്കി (വിധാസ്യൻ) ചെയ്വാനായിക്കൊണ്ടു (കപിനിവഹൈഃ സഹ) വാനരസമൂഹങ്ങളോടുകൂടെ (സ്ഥിതിം) ഇരുപ്പിനെ (അകൃത) ചെയ്തു.

സാ— കാട്ടാളസ്ത്രീകൾ കിഴങ്ങുപറിക്കുവാൻവേണ്ടി സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ അവരുടെ തടിച്ചു പൊങ്ങിയ കുചകുംഭങ്ങളെ കണ്ടിട്ടു ശത്രുഗജങ്ങളുടെ മസ്തകങ്ങളെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചെത്തിച്ചേർന്ന മത്തഗജങ്ങളാൽ,(കാട്ടാളസ്ത്രീകൾ കൂടി കളിക്കുക ഹേതുവായിട്ട് കന്നും കാണാതെ കോപാക്രാന്തന്മാരായിട്ട്)കൊമ്പുകൊണ്ടു കുത്തിപ്പിളർക്കപ്പെട്ട ശിഖരങ്ങളോടുകൂടിയ ത്രികൂടപർവ്വതത്തിൽ ചെന്നതിന്നുശേഷം വാനരചക്രവർത്തിയായ സുഗ്രീവൻ ശ്രീരാമന്റെ കല്പനപ്രകാരം അവിടെ പടവീടുകെട്ടി സേനാനിവേശം ചെയ്തു ലങ്കയെ മർദ്ദിപ്പാനൊരുക്കത്തോടുകൂടെ ഇരുന്നു.

ശ്രുത്വാ ദാശരഥിം സുബേലകടകേ സാടോപമർദ്ധേ ധനു-
ഷ്കങ്കാരൈഃ പരിപൂരയന്തി കകുഭഃ പ്രോജ്ഝന്തി കൌക്ഷേയകാൻ
അഭ്യസ്യന്തി തഥൈവ ചിത്രഫലകേ ലങ്കാപതേസ്സൂൽ പുന-
ർവൈദേഹീകുചപത്രഭംഗരചനാവൈദഗ്ധ്യമർദ്ധേ കരഃ. 664

വ്യാ—(ദാശരഥിം) ശ്രീരാമനെ(സുബേലകടകേ)സുബേലപർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരയിൽ (ശ്രുത്വാ) ശ്രവിച്ചിട്ട്(ലങ്കാപതേഃ) രാവണന്റെ(അർദ്ധേ) അർദ്ധഭാഗത്തിലെ (കരാഃ) കൈകൾ (സാടോപം) ഗർവ്വത്തോടുകൂടിയും വണ്ണം (ധനുഷ്കങ്കാരൈഃ) ചെറുഞാണൊലികളെക്കൊണ്ടു (കകുഭഃ) ദിക്കുകളെ (പരിപൂരയന്തി) നിറക്കുന്നു (കൌക്ഷേയകാൻ) വാളുകളെ (പ്രോജ്ഝന്തി) മേൽപ്പോട്ടെറിയുന്നു. (തഥാ ഏവ) അപ്രകാരംതന്നെ (അർദ്ധേ ക

രാഃ) അദ്ധ്വഭാഗത്തിലെ കൈകളും (ചിത്രഫലകേ) ചിത്രപ്പലകയിൽ (പുനഃ) പിന്നെയും പിന്നെയും (തൽ) ആ (വൈദേഹികൃചപത്രഭംഗരചനാവൈദഗ്ധ്യം) സീതയുടെ സുന്ദരങ്ങളിൽ പത്തിക്കീറുണ്ടാക്കുന്നതിനുള്ള സാമർത്ഥ്യത്തെ (അഭ്യസ്യന്തി) അഭ്യസിക്കുന്നു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവാദി വാനരന്മാരോടുകൂടെ സുബേലം പർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരയിൽ എത്തിയെന്നു കേട്ടപ്പോൾ രാവണൻ തന്റെ പത്തു കൈകളെക്കൊണ്ടു വില്ലുകുലച്ചു പൊടുന്നനെ ഒലിയിട്ടുകയും വാളെടുത്തു പിടിക്കുകയും, മറവുള്ള പത്തു കൈകളെക്കൊണ്ടു മനുഷ്യസ്ത്രീയായ സീതയുടെ സുനങ്ങളിൽ പത്തിക്കീറ്റെഴുതുവാനുള്ള നൈപുണ്യത്തെ വീണ്ടും വീണ്ടും അഭ്യസിക്കുകയും ചെയ്തു.

നീതിജ്ഞൗ ശുകസാരണൗ നിശിചരൗ രക്ഷോധിരാജാജ്ഞയാ
ഗത്വാ വാനരവാഹിനീപരിസരം വിജ്ഞായ തദ്ദൈവം
കീശൈരാശു നിപീഡിതൗ കരുണയാ രാമേണ മുക്തൗ തദാ
ലങ്കാമേത്യ ച രാവണം കൃതനതീ സാശങ്കമിത്യൂചതുഃ. 665

വ്യാ—(നീതിജ്ഞൗ) ന്യായാന്യായങ്ങളെ അറിയുന്നവരായ (ശുകസാരണൗ നിശിചരൗ) ശുകസാരണന്മാരാകുന്ന രാക്ഷസന്മാർ (രക്ഷോധിരാജാജ്ഞയാ) രാക്ഷസേശ്വരന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു (ആശു) വേഗത്തിൽ (വാനരവാഹിനീപരിസരം) വാനരസൈന്യത്തിന്റെ സമീപത്തെ (ഗത്വാ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (ആശു) വേഗത്തിൽ (തദ്ദൈവം) അവരുടെ യോഗ്യതയെ (വിജ്ഞായ) അറിഞ്ഞിട്ടു (കീശൈഃ) വാനരന്മാരാൽ (നിപീഡിതൗ ച) ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ടവരായെങ്കിലും (കരുണയാ) ദയ ഹേതുവായിട്ടു (രാമേണ) ശ്രീരാമനാൽ (മുക്തൗ) മോചിക്കപ്പെട്ടവരായിട്ടു (തദാ) അപ്പോൾ (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (എത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (കൃതനതീ) കൃതപ്രണാമന്മാരായിട്ടു (രാവണം) രാവണനോടു (സാശങ്കം) സംശയത്തോടുകൂടെ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഊചതുഃ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം നീതിജ്ഞന്മാരായ ശുകസാരണന്മാർ രാവണന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു വാനരന്മാരുടെ യോഗ്യതയെ അറിയുവാനായി വാനരവേഷധാരികളായിട്ടു വാനരസേനയുടെ സമീപത്തിൽചെന്നു കരോരുത്തരുടേയും യോഗ്യതകളെ നോക്കി സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ വാനരന്മാർ അനേകം ഉപദ്രവങ്ങളെ ചെയ്യുവെങ്കിലും ശ്രീരാമന്റെ കരുണ ഹേതുവായിട്ടു മടങ്ങി ലങ്കാരാജധാനിയിൽവന്നു രാവണനെ വന്ദിച്ചു സംശയത്തോടുകൂടെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

രാജൻ വാനരവാഹിനീ പ്രതിഭയാ യോദ്ധും ന ശക്യാ ത്വയാ
സംഗ്രാമേ രജനീചരേന്ദ്ര ദയിതാ രാമസ്യ തദ്ദീയതാം

ഇത്യാകർണ്ണ്യ വചസ്സുയോദ്ധുമുഖസ്യാം ദ്രഷ്ടുമത്യുത്സുകഃ
പ്രാസാദം ഹിമപാണ്ഡുരം സമധിരുഹ്യാലോകയദ്വാനരാൻ. 666

വ്യാ—(ഹേ രാജൻ) അല്ലയോ രാജൻ (സംഗ്രാമേ) രണത്തിൽ (പ്രതിഭയാ) ഭയങ്കരയായ (വാനരവാഹിനീ) വാനരസൈന്യം (തവയാ) അങ്ങയാൽ (യോദ്ധും) യുദ്ധംചെയ്യാൻ (ന ശക്യാ)സാദ്ധ്യയല്ലാ (ഹേ രജനീചരേന്ദ്ര) അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വര (തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (രാമസ്യ) രാമന്റെ (ദയിതാ) പത്നി (ദീയതാം) ദാനംചെയ്യപ്പെട്ടാലും (ദ്രുമുഖഃ) രാവണൻ (തയോഃ) അവരുടെ (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (വചഃ) വാക്കിനെ (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ട് (താം) അതിനെ (ദ്രഷ്ടും) കാണുവാനായിക്കൊണ്ട് (അത്യുത്സുകഃ) ഏറ്റവും കൗതുകത്തോടുകൂടെ (ഹിമപാണ്ഡുരം) മഞ്ഞുപോലെ വെളുത്ത (പ്രാസാദം) മാളികയേ (സമധിരുഹ്യ) ആരോഹണംചെയ്തിട്ട (വാനരാൻ) വാനരന്മാരെ (ആലോകയൽ) കണ്ടു.

സാ—അല്ലയോ രാജൻ! ഞങ്ങൾ വാനരസേനയുടെ യോഗ്യതകളെല്ലാം നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞു. യുദ്ധംതുടങ്ങിയാൽ ഭയങ്കരമായ ആ വാനരസൈന്യത്തോടു യുദ്ധംചെയ്യാൻ അങ്ങേക്കു സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു രാക്ഷസേശ്വരനായ അങ്ങ് രാമപത്നിയെ രാമനുതന്നെ ദാനംചെയ്യുന്നാലും. എന്നിപ്രകാരം ശുകസാരണന്മാർ രാവണനോടു പറഞ്ഞു. രാവണൻ അവരുടെ വാക്കുകേട്ടതിനുശേഷം വാനരസേനയെ കാണുവാൻ കൌതുകത്തോടുകൂടെ മഞ്ഞുപോലെ വെളുത്ത മാളികയുടെ മുകളിൽ കയറി വാനരന്മാരെ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

അങ്കേ കൃത്വോത്തമാംഗം പ്ലവഗകുലപതേഃ പാദമക്ഷസ്യ ഹന്തുഃ
കൃത്വോത്സംഗേ സലീലം തച്ചി കനകമൃഗസ്യാംഗമാധായ ശേഷം
ബാണം രക്ഷഃകുലഘ്നം പ്രഗുണിതമനുജേനോദരാത്തീക്ഷ്ണമക്ഷ്ണഃ
കോണേനോദ്വീക്ഷമാണഃ തദനുജവദനേ ദത്തകർണ്ണോയമാസ്തേ. 667

വ്യാ—(അയം) ഇവൻ (പ്ലവഗകുലപതേഃ) വാനരരാജാവിന്റെ (അങ്കേ) മടിയിൽ (ഉത്തമാംഗം) ശിരസ്സിനെ (കൃത്വാ) ചെയ്തിട്ടും (അക്ഷസ്യ) അക്ഷന്റെ (ഹന്തുഃ) ഹന്താവിന്റെ (ഉത്സംഗേ) മടിയിൽ (പാദം) പാദത്തെ (കൃത്വാ) ചെയ്തിട്ടും (ശേഷം) മറവുള്ള (അംഗം) അവയവത്തെ (കനകമൃഗസ്യ) പൊൻമാനിന്റെ (തച്ചി) തോലിൽ (ആധായ) വച്ചിട്ടും (രക്ഷഃകുലഘ്നം) രാക്ഷസകുലത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതും (അനുജേന) അനുജനാൽ (തൂദരാൽ) ആദരത്തോടുകൂടെ (പ്രഗുണിതം) ഏറ്റവും നന്നാക്കപ്പെട്ടതുമായ (തീക്ഷ്ണം ബാണം) മൂർച്ചയേറിയ ബാണത്തെ (അക്ഷ്ണഃ

കണ്ണിന്റെ (കോണേന) കടകൊണ്ടു (ഉദ്വീക്ഷമാണഃ) നോക്കുന്നവനായി (ത്വദനുജവദനേ) അങ്ങയുടെ അനുജന്റെ മുഖത്തിൽ (ദത്തകർണ്ണഃ) ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ട ചെവികളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ആസ്തേ) കിടക്കുന്നു.

സാ—ശുകസാരണന്മാർ വാനരദർശനോത്സുകനായ രാവണനോടുകൂടെ മാളികയുടെ മുകളിൽചെന്നു രാവണന്റെ സമീപത്തിൽനിന്നു ശ്രീരാമന്റെയും വാനരന്മാരുടേയും തത്സമയത്തെ സ്ഥിതിയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു പറയുന്നു—അല്ലയോ രാജൻ! വാനരചക്രവർത്തിയായ സുഗ്രീവന്റെ മടിയിൽ തലയും അക്ഷഹന്താവായ ഹനുമാന്റെ മടിയിൽ കാലുംവെച്ചു ലക്ഷ്മണൻ ആദരവോടെ നല്ലവണ്ണം മൂർച്ചകൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരുന്നതും രാക്ഷസകുലത്തെ നശിപ്പിക്കാൻ ശക്തിയുള്ളതുമായ ബാണത്തെ കടക്കണ്ണുകൊണ്ടു നോക്കിയും അങ്ങയുടെ അനുജനായ വിഭീഷണന്റെ ഉപദേശങ്ങളെ മനസ്സിരുത്തി കേട്ടും പൊന്മാനിന്റെ തോലിൽ കിടക്കുന്ന ബുദ്ദേഹം ശ്രീരാമനാകുന്നു. (ശുകസാരണന്മാരുടെ ഈ വാക്കിൽ വാനരചക്രവർത്തിയുടെ മടിയിൽ ശിരസ്സുവച്ചിരിക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു ശ്രീരാമന്റെ പ്രഭുശക്തിയും ബുദ്ധിശക്തിയും, അക്ഷഹന്താവിന്റെ മടിയിൽ കാലുവച്ചിരിക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു സൈന്യബലവും ആശ്രിതവാത്സല്യവും, പൊന്മാനിന്റെ തോലിൽ കിടക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു മായാശക്തിയും, ബാണത്തെ നോക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു ഉത്സാഹശക്തിയും, അങ്ങയുടെ അനുജന്റെ വാക്കിനെ ശ്രദ്ധയോടെ കേൾക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു മന്ത്രശക്തിയും ഭാഗ്യവും സൂചിതമായിരിക്കുന്നു.)

കല്പാന്തക്ഷുഭിതാംബുധിപ്രതിനിധി വ്യാരുദ്ധദിങ്മണ്ഡല-
വ്യോമക്ഷ്മാധരതാരകാരവിശശിക്ഷോണീപയോരാശി ച
ഗംഭീരം രഘുനാഥനാഥമപരിച്ഛേദ്യം കപീനാം ബലം
ദേവഃ പശ്യ വിലോചനൈർദ്വിദശഭിർദൃശ്യഞ്ച ഭീമഞ്ച യൽ. 668

വ്യാ—(ദേവഃ) സ്വാമിയായ അങ്ങ് (കല്പാന്തക്ഷുഭിതാംബുധിപ്രതിനിധി) പ്രളയാന്തത്തിൽ പ്രക്ഷോഭിച്ച സമുദ്രത്തോടു തുല്യവും (വ്യാരുദ്ധദിങ്മണ്ഡലവ്യോമക്ഷ്മാധരതാരകാരവിശശിക്ഷോണീപയോരാശി) മറയ്ക്കപ്പെട്ട ദിങ്മണ്ഡലം, ആകാശം, പർവ്വതങ്ങൾ, നക്ഷത്രങ്ങൾ, ആദിത്യചന്ദ്രന്മാർ, ഭൂമി, സമുദ്രം എന്നിവകളോടുകൂടിയതും (ഗംഭീരം) ഗംഭീരവും (രഘുനാഥനാഥം) രഘുശ്രേഷ്ഠനാകുന്ന നാഥനോടുകൂടിയതും (അപരിച്ഛേദ്യം) കണക്കാക്കാൻ വഹിയാത്തതും (ദൃശ്യം) കാണേണ്ടതും (ഭീമം ച) ഭയങ്കരവുമായ (യൽ) യാതൊരു (കപീനാം) വാനരന്മാരുടെ (ബലം)

സൈന്യത്തെ (ദ്വിദശഭിഃ വിലോചനൈഃ) ഇരുപതുകണ്ണുകളെക്കൊണ്ടും (പശ്യ) കണ്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ സ്വാമിൻ! അങ്ങു കല്പാന്തത്തിൽ ഇളകിമറിയുന്ന സമുദ്രത്തോടു തുല്യവും എല്ലാ ദിക്കുകളേയും, ആകാശത്തേയും, പർവ്വതങ്ങളേയും, നക്ഷത്രങ്ങളേയും, ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരേയും, ഭൂമിയേയും, സമുദ്രത്തേയും നിരോധിച്ചിരിക്കുന്നതും ശ്രീരാമന്റെ കീഴിലുള്ളതും അപരിമിതവും ഗംഭീരവും ഭയങ്കരവും കാണാൻ കൌതുകമുള്ളതുമായ യാതൊരു വാനരസൈന്യത്തെ ഇരുപതുകണ്ണുകളെക്കൊണ്ടും കണ്ടാലും.

അവദ്ധ്വംസതമദ്യൈവ സന്നികർഷാദിതോ മമ
ഉഭൌ ന ദ്രഷ്ടുമിച്ഛാമി പാപൌ വിപ്രിയവാദിനൌ. 669

വ്യാ—(യുവാം) നിങ്ങൾ (അദ്യ ഏവ) ഇപ്പോൾതന്നെ (ഇതഃ) ഇവിടെ (മമ) എന്റെ (സന്നികർഷാൽ) സമീപത്തിൽനിന്നു (അവദ്ധ്വംസതം) വിട്ടുപോകുവിൻ (അഹം) ഞാൻ (പാപൌ) പാപികളും (വിപ്രിയവാദിനൌ) അപ്രിയവാദികളുമായ (ഉഭൌ) രണ്ടാളേയും (ദ്രഷ്ടും) കാണ്മാനായിക്കൊണ്ടു (ന ഇച്ഛാമി) ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല

സാ—ശുകസാരണന്മാർ ശ്രീരാമന്റേയും വാനരന്മാരുടേയും യോഗ്യതകളെ നല്ലവണ്ണം പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചപ്പോൾ ശത്രുക്കളെ പുകഴ്ത്തുകയാൽ കുപിതനായ രാവണൻ, 'അല്ലയോ ശുകസാരണന്മാരെ നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ തന്നെ എന്റെ സമീപത്തിൽനിന്നു പോകണം. എനിക്കു അനിഷ്ടത്തെ പറയുന്ന പാപികളായ നിങ്ങളെ കാണുവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു ശുകസാരണന്മാരെ ഉപേക്ഷിക്കയും ചെയ്തു.

സുഗ്രീവോപി നിശാമ്യ രാക്ഷസപതിം പ്രസാദമദ്ധ്യേ ക്രമാൽ
പശ്യന്തം ഹരിവാഹിനീം പ്രകടിതക്രോധഃ കപീനാം പതിഃ
വേഗോൽപാതനിപീഡിതക്ഷിതിഭരോദായത്തഭോഗീശ്വരഃ
പ്രാസാദാഞ്ചലമഞ്ചിതോൽപ്ലുതിമിളന്നിർഘോഷമാഢൌകത. 670

വ്യാ—(കപീനാം പതിഃ) വാനരനാഥനായ (സുഗ്രീവഃ അപി) സുഗ്രീവനും (ഹരിവാഹിനീം) വാനരസൈന്യത്തെ (ക്രമാൽ) ക്രമേണ (പശ്യന്തം) കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന (രാക്ഷസപതിം) രാവണനെ(പ്രാസാദമദ്ധ്യേ) മാളികയുടെ മുകളിൽ (നിശാമ്യ) കണ്ടിട്ടു (പ്രകടിതക്രോധഃ) പ്രവൃദ്ധമായ കോപത്തോടുകൂടിയവനായി (വേഗോൽപാതനിപീഡിതക്ഷിതിഭരോദായത്തഭോഗീശ്വരഃ) വേഗത്തിൽ മേൽപ്പോട്ടു ചാടുക ഹേതുവായി

ട്ട പീഡിതയായ ഭൂമിയുടെ ഭാരംകൊണ്ടു മേൽപ്പോട്ടു വലിഞ്ഞവനായ അനന്തനോടുകൂടിയവനായിട്ടു (അഞ്ചിതോൽപ്പുതിമിളന്നിഘോഷം) മനോഹരമായ ഉൽപ്പവനത്തിൽ നിന്നുണ്ടായ ഘോഷത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (പ്രാസാദാഗ്രം) പ്രാസാദാഗ്രത്തെ (ആഡൌകത) പ്രാപിച്ചു.

സാ — ആ സമയത്തിങ്കൽ വാനരചക്രവർത്തിയായ സുഗ്രീവൻ, വാനരസൈന്യത്തെ ക്രമത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു മാളികപ്പുറത്തിരിക്കുന്ന രാവണനെക്കണ്ടു കുപിതനായി മടിയിൽ വച്ചിരിക്കുന്ന രാമശിരസ്സിനെ ലക്ഷ്മണാങ്കത്തിൽവച്ചു് തന്റെ പ്രതിജ്ഞയെ സാധിക്കുവാൻവേണ്ടി ഉൽപ്ലവത്തിൽനിന്നുണ്ടായ ഘോഷത്തോടുകൂടെ രാവണന്റെ പ്രസാദാഗ്രത്തെ പ്രാപിച്ചു. സുഗ്രീവന്റെ ഉൽപതനസമയത്തിൽ ഭൂമിക്കു ഭാരം സഹിക്കാൻ വഹിയാതെ താഴുകയും അനന്തൻ പ്രയാസത്തോടെ ശിരസ്സിനെ മേൽപ്പോട്ടയത്തി താങ്ങുകയും ചെയ്തു.

രുഷ്ടോ നിഷ്ഠുരമുഷ്ടിഘാതവിവശം രക്ഷോധിരാജം ക്ഷണാ-
ച്ചക്ര്യാ തം വിനിപാത്യ രത്നമകുടാന്യാഹൃത്യ മോമുഹ്യതഃ
പ്രത്യാവൃത്യ രഘൂത്തമസ്യ പുരതോ വിന്യസ്യ തഞ്ചാനമ-
ദ്വീരോ ഗർഹിതസാഹസോ രഘുവരേണാരാധിതോ വാനരൈഃ.

വ്യാ—(രുഷ്ടഃ സഃ) കുപിതനായ സുഗ്രീവൻ (ശക്ത്യാ) ബലം ഹേതുവായിട്ടു (തം രക്ഷോധിരാജം) ആ രാക്ഷസരാജാവിനെ (ക്ഷണാൽ) വേഗത്തിൽ (നിഷ്ഠുരമുഷ്ടിഘാതവിവശം) കഠിനങ്ങളായ മുഷ്ടിപ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരവശനാക്കി (വിനിപാത്യ) വീഴ്ത്തീട്ടു (മോമുഹ്യതഃ) മോഹിച്ചു കിടക്കുന്ന അവന്റെ (രത്നമകുടാനി) മണിമകുടങ്ങളെ (ആഹൃത്യ) അപഹരിച്ചിട്ടു (പ്രത്യാവൃത്യ) മടങ്ങി വന്നിട്ടു (രഘൂത്തമസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (പുരതഃ) മുമ്പിൽ (വിന്യസ്യ) വച്ചിട്ടു (തം) അദ്ദേഹത്തെ (അനമൽ ച) നമസ്കരിക്കുകയും ചെയ്തു (വീരഃ സഃ) വീരനായ അവൻ (രഘുവരേണ) രഘുശ്രേഷ്ഠനാൽ (ഗർഹിതസാഹസഃ) നിന്ദിതമായ സാഹസത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും (വാനരൈഃ) വാനരന്മാരാൽ (ആരാധിതഃ) പൂജിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടും ഭവിച്ചു.

സാ — കുപിതനായ സുഗ്രീവൻ രാവണന്റെ പ്രാസാദാഗ്രത്തിൽ ചെന്നതിനുശേഷം ആ രാക്ഷസേശ്വരനെ വേഗത്തിൽ മുഷ്ടിപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരവശനാക്കി തന്നോടമില്ലാതെ ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി, അവന്റെ മണിമകുടങ്ങളെ അപഹരിച്ചു മടങ്ങിവന്നു ശ്രീരാമന്റെ മുമ്പിൽ വച്ചു നമസ്കരിക്കുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവ

ന്റെ സാഹസത്തെക്കുറിച്ചു നിന്ദിക്കുകയും വാനരന്മാർ ഏററവും മാനിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗ—തദനു മദനദൂയമാനമനാ ദശാനനഃ വിശരണേയമവശ്യം വശ്യാ ഭവിഷ്യതീതി പ്രത്യഗ്രവൃക്ണകണ്ഠം മായാമയം രാമശിരഃ കപിബലകളകളാകർണ്ണനസുഖായമാനായൈ ജനകതനയായൈ പ്രദർശയാമാസ. 672

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (മദനദൂയമാനമനാഃ) സ്മരശരപരവശമനസ്സായ (ദശാനനഃ) രാവണൻ (വിശരണാ) ആശ്രയമില്ലാത്ത (ഇയം) ഇവൾ (അവശ്യം) നിശ്ചയമായും (വശ്യാ) സ്വാധീനയായിട്ട് (ഭവിഷ്യതി) ഭവിക്കും (ഇതി) ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ച് (പ്രത്യഗ്രവൃക്ണകണ്ഠം) അപ്പോൾ മുറിച്ച കണ്ഠത്തോടുകൂടിയതും (മായാമയം) മായാസ്വരൂപവുമായ (രാമശിരഃ) രാമശിരസ്സിനെ (കപിബലകളകളാകർണ്ണനസുഖായമാനായൈ) വാനരസൈന്യത്തിന്റെ കളകളശ്രവണംകൊണ്ടു സുഖിച്ചിരിക്കുന്ന (ജനകതനയായൈ) സീതക്കായിക്കൊണ്ടു (പ്രദർശയാമാസ) കാട്ടിക്കൊടുത്തു.

സാ—അതിന്നുശേഷം കാമപീഡിതമാനസനായ രാവണൻ സീതയ്ക്കാരും സഹായമില്ലെന്നറിഞ്ഞാൽ തന്നെ സ്വീകരിക്കുമെന്നു കരുതി തൽസമയം മുറിച്ച കണ്ഠത്തോടുകൂടിയ ഒരു രാമശിരസ്സിനെ മായകൊണ്ടുണ്ടാക്കി വാനരസേനയുടെ കളകളഘോഷംകേട്ടു സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സീതക്കു കാട്ടിക്കൊടുത്തു.

ത്യക്ത്വാ പ്രാണാനപി ദിവമഗാൽ ത്വദ്വിയോഗാതുരസ്സൻ
പുത്രസ്നേഹാദ്ദശരഥനൃപോ രാമരാമേതി സദ്യഃ
ഭർത്താരം ത്വാം രഘുവര ദശാമീദൃശീം പ്രാപ്നുവന്തം
ദൃഷ്ട്വാ ജീവാമ്യഹമിഹ പുനഃ പുംസ്ത്രിയോരേഷഭേദഃ. 673

വ്യാ— (ദശരഥനൃപഃ) ദശരഥരാജാവ് (ത്വദ്വിയോഗാതുരഃ സൻ) അങ്ങയുടെ വേർവ്വാടുകൊണ്ടു ദുഃഖിതനായിട്ടു (പുത്രസ്നേഹാൽ) പുത്രവാത്സല്യം ഹേതുവായിട്ടു (രാമരാമ ഇതി) രാമരാമ എന്നിങ്ങിനെ ഉച്ചരിച്ച് (പ്രാണാൻ) പ്രാണങ്ങളെ (ത്യക്ത്വാ) ഉപേക്ഷിച്ച് (ദിവം) സ്വർഗ്ഗത്തെ (അഗാൽ) പ്രാപിച്ചു (രഘുവര) ഹേ രഘുശ്രേഷ്ഠ! (അഹം) ഞാൻ (ഈദൃശീം) ഇപ്രകാരമുള്ള (ദശാം) അവസ്ഥയേ (പ്രാപ്നുവന്തം) പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നവനും (ഭർത്താരം) ഭർത്താവുമായ (ത്വാം) അങ്ങയെ (ഇഹ) ഇവിടെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ടു (പുനഃ) പിന്നേയും (ജീവാമി) ജീവിക്കുന്നു (ഏഷഃ) ഇതു (പുംസ്ത്രിയോഃ) പുരുഷന്റേയും സ്ത്രീയുടേയും (ഭേദഃ) വ്യത്യാസമാകുന്നു.

സാ—ജനകനന്ദിനിയായ സീത മായാരാമശിരസ്സിനെ കണ്ടു പരമാർത്ഥമറിയാതെ വിലപിച്ചുതുടങ്ങി, 'അല്ലയോ പ്രാണനാഥ! അങ്ങയുടെ പിതാവായ ദശരഥൻ പതിന്നാലു സംവത്സരം അങ്ങയുടെ വിരഹത്തെ സഹിപ്പാൻ അശക്തനായിട്ടു പുത്രവാത്സല്യം ഹേതുവായിട്ടു രാമ രാമ എന്നിങ്ങിനെ വിലപിച്ചു വേഗത്തിൽ പ്രാണങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോയി. ഞാൻ ഈവണ്ണമുള്ള കഷ്ടാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചതായ അങ്ങയെ കണ്ടിട്ടു പിന്നേയും ജീവിക്കുന്നു. ഇതു സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടെ വ്യത്യാസമാകുന്നു.' ഇങ്ങിനെ പലതും പറഞ്ഞു വിലപിച്ചു.

അഥ രാമശിരശ്ഛേദദർശനാൽ ഭ്രാന്തചേതസം
സീതാം മായേതി ശംസന്തീ സരമാ സമജീവയൽ. 674

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (സരമാ) സരമാ എന്ന രാക്ഷസി (രാമശിരശ്ഛേദദർശനാൽ) രാമശിരശ്ഛേദത്തെ കാണുക ഹേതുവായിട്ടു (ഭ്രാന്തചേതസം) പരിഭ്രാന്തചിത്തയായ (സീതാം) സീതയെ (മായാ ഇതി) മായയെന്നു (ശംസന്തീ) പറയുന്നവളായിട്ടു (സമജീവയൽ) സമാധാനിപ്പിച്ചു.

സാ—സീത രാമശിരശ്ഛേദദർശനം ഹേതുവായിട്ടു പരിഭ്രാന്തചിത്തയായിട്ടു വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ സരമയെന്നൊരു രാക്ഷസി സമീപത്തിൽ ചെന്നു, 'അല്ലയോ ജാനകി, നീ പരിഭ്രമിക്കേണ്ട. ഈ കാണുന്നതു രാക്ഷസന്മാരുടെ മായയാകുന്നു. രാമന്റെ ശിരസ്സും മറ്റുമല്ല.' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

തതഃ പ്രഹസ്തപ്രമുഖൈരമാത്യൈഃ സമ്മന്ത്ര്യ നക്തഞ്ചരവീരവര്യൈഃ
ചകാര ഗുപ്തിം നഗരസ്യ വീരോ ദശാനനഃ സ്വസ്യ വിശാലവീര്യഃ.

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (വീരഃ) വീരനും (വിശാലവീര്യഃ) ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയുമായ (ദശാനനഃ) രാവണൻ (അമാത്യൈഃ) അമാത്യന്മാരും (പ്രഹസ്തപ്രമുഖൈഃ) പ്രഹസ്തൻ തുടങ്ങിയുള്ളവരുമായ (നക്തഞ്ചരവീരവര്യൈഃ) രാക്ഷസവീരവര്യന്മാരോടുകൂടെ (സമ്മന്ത്ര്യ) ആലോചിച്ചിട്ടു (സ്വസ്യ) തന്റെ (നഗരസ്യ) നഗരത്തിന്റെ (ഗുപ്തിം) രക്ഷയെ (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ—അതിന്നുശേഷം വീരനും പരാക്രമിയുമായ രാവണൻ പ്രഹസ്താദികളായ അമാത്യന്മാരോടുകൂടെ നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു തന്റെ രാജധാനിയുടെ രക്ഷയെ ചെയ്തു.

ഗ—അഥ രാമോഽപി കാമോചിതവേഷവിഭൂഷണാമാത്യവി

ദിതരക്ഷോനഗരരക്ഷോദന്തഃ ഹൃദന്തോപജാതസമരസംരംഭവിധിരം
ബുധിമേഖലായാ ലങ്കായാഃ പ്രാശ്ചാരസ്ഥായ പ്രഹസ്തായ പഞ്ചത്വം
ഹിതപ്രാണാനിലം നീലം ദക്ഷിണദ്വാരരക്ഷിണോമ്മഹോദരമഹാ
പാർശ്വയോർവ്വിശത്രുയവിജയധൌരേയം താരേയം പ്രത്യഗ്ദ്വാരപാ
ലനാധികൃതേ പാകശാസനജിതേ പരാക്രമമിവ തന്മന്ത്രം ഹനുമ
ന്തം അന്തർഗ്ഗൃഹവിഹിതരക്ഷായ വിരൂപാക്ഷായ ച രക്ഷഃപ്ലവംഗാ
ധിപതീ പ്രതിനിധീവിധായ സമരാഭിമുഖേന ദശമുഖേന ഗുപ്തമു
ത്തരം ഗോപുരമുത്തരംഗോ ബലൈരുപരുരോധ. 676

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രാമഃ അപി) ശ്രീരാമനും (കാമോ
ചിതവേഷവിഭീഷണാമാത്യവിദിതരക്ഷോനഗരരക്ഷോദന്തഃ) കാമോ
ചിതവേഷന്മാരായ വിഭീഷണമന്ത്രിമാരിൽനിന്നു അറിയപ്പെട്ട രാ
ക്ഷസനഗരത്തിന്റെ രക്ഷാവൃത്താന്തത്തോടുകൂടിയവനായി (ഹൃദന്തോ
പജാതസമരസംരംഭവിധിഃ) മനസ്സിലുണ്ടായ യുദ്ധസംരംഭകർമ്മത്തോ
ടുകൂടിയവനായി (അംബുധിമേഖലായാഃ) സമുദ്രമാകുന്ന അരഞ്ഞാ
ണോടുകൂടിയ (ലങ്കായാഃ) ലങ്കയുടെ (പ്രാശ്ചാരസ്ഥായ) കിഴക്കെ ഗോപു
രദ്വാരത്തിൽ നില്ക്കുന്ന (പ്രഹസ്തായ) പ്രഹസ്തനായിക്കൊണ്ടു (പഞ്ചത്വം
ഹിതപ്രാണാനിലം) കളയപ്പെട്ട ശത്രുപ്രാണവായുക്കളോടുകൂടിയ (നീ
ലം) നീലനേയും (ദക്ഷിണദ്വാരരക്ഷിണോഃ) തെക്കെ ഗോപുരദ്വാരത്തെ
രക്ഷിക്കുന്നവരായ (മഹോദരമഹാപാർശ്വയോഃ) മഹോദരനും മഹാപാ
ർശ്വനും (വിശത്രുയവിജയധൌരേയം) ത്രൈലോക്യവിജയത്തിന്റെ ഭാ
രത്തെ വഹിക്കുന്ന (താരേയം) അംഗദനേയും (പ്രത്യഗ്ദ്വാരപാലനാധി
കൃതേ) പടിഞ്ഞാറെ ഗോപുരദ്വാരത്തിന്റെ രക്ഷയിൽ അധികൃതനായ
(പാകശാസനജിതേ) ഇന്ദ്രജിത്തിനായിക്കൊണ്ടു (തന്മന്ത്രം) മൂർത്തിമത്താ
യ (പരാക്രമം ഇവ) പരാക്രമമോ എന്നു തോന്നുംവിധമിരിക്കുന്ന (ഹനു
മന്തം) ഹനുമാനേയും (അന്തർഗ്ഗൃഹവിഹിതരക്ഷായ) അന്തർഗ്ഗൃഹത്തെ രക്ഷ
ിക്കുന്ന (വിരൂപാക്ഷായ) വിരൂപാക്ഷനായിക്കൊണ്ടു (രക്ഷഃപ്ലവംഗാധി
പതീ ച) വിഭീഷണനേയും സുഗ്രീവനേയും (പ്രതിനിധീവിധായ) പ്ര
തിനിധികളാക്കി ചെയ്തിട്ടു (സമരാഭിമുഖേന) യുദ്ധോന്മുഖനായ (ദശമു
ഖേന) രാവണനാൽ (ഗുപ്തം) രക്ഷിക്കപ്പെട്ട (ഉത്തരം ഗോപുരം) വട
ക്കെ ഗോപുരത്തെ (ബലൈഃ) സൈന്യങ്ങളോടു (ഉത്തരംഗഃ) ചേന്നവ
നായിട്ടു (ഉപരുരോധ) ഉപരോധിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം ശ്രീരാമനും കാമോചിതവേഷന്മാരായ വി

ഭീഷണമന്ത്രികളിൽനിന്നു രാവണൻ വാനരന്മാരകത്തുകടക്കാതിരിപ്പാൻ വേണ്ടി നഗരരക്ഷചെയ്യുവെന്നുള്ള വൃത്താന്തം കേട്ടു കുപിതനായിട്ടു രാക്ഷസന്മാർ പുറത്തേക്കു കടക്കാതിരിക്കുവാൻ ലങ്കയുടെ കിഴക്കെ ഗോപുരത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന പ്രഹസ്തന്റെ നേക്ക് ശത്രുക്കളുടെ പ്രാണങ്ങളെ കളവാൻ സമർത്ഥനായ നീലനേയും, തെക്കെ ഗോപുരദ്വാരത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന മഹോദരമഹാപാർശ്വന്മാരുടെ നേക്ക് ത്രൈലോക്യത്തെക്കൂടി ജയിപ്പാൻ സമർത്ഥനായ അംഗദനേയും, പടിഞ്ഞാറെ ഗോപുരദ്വാരത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ നേക്കു മൂർത്തിമത്തായ പരാക്രമമെന്നപോലെ ശോഭിക്കുന്ന ഹനുമാനേയും അന്തർവ്യൂഹത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന വിരൂപാക്ഷന്റെ നേക്കു വിഭീഷണനേയും സുഗ്രീവനേയും പറഞ്ഞയച്ചതിന്നുശേഷം യൂഥോന്മുഖനായ രാവണനാൽ രക്ഷിക്കപ്പെട്ട വടക്കെ ഗോപുരദ്വാരത്തേക്കു താൻതന്നെ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടെ ചെന്നു ഉപരോധിച്ചു.

ദൂതോ ഗച്ഛതു ബുദ്ധിമാനയിപുണഃ പുത്രോംഗദോ ബാലിനഃ
പൌലസ്ത്യസ്യ ഹിതം ബ്രുവീതു സഹസാ സീതാ പരിത്യജ്യതാം
രാമന്തം ശരണം ഭജേതി വചയന്നനിഷ്യതേ തന്നചേ-
ന്നൂനം തർഹി വിഭീഷണം ദശമുഖസ്ഥാനേഭിഷിഷ്യാമ്യഹം 677

വ്യാ—(ബുദ്ധിമാനനിപുണഃ) സൽബുദ്ധി നൽകുവാൻ സമർത്ഥനും (ബാലിനഃ പുത്രഃ) ബാലിയുടെ പുത്രനുമായ (അംഗദഃ) അംഗദൻ (ദൂതഃ ഗച്ഛതു) ദൂതനായിട്ടു പോകട്ടെ (സഹസാ) വേഗത്തിൽ (സീതാ) സീത (പരിത്യജ്യതാം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടാലും (തം രാമം) ആ രാമനെ (ശരണം) ആശ്രയമായിട്ടു (ഭജേ) പ്രാപിച്ചാലും (ഇതി) ഇപ്രകാരം (പൌലസ്ത്യസ്യ) രാവണനു (ഹിതം) ശ്രേയസ്കരമായ (വചയം) വാക്കിനെ (ബ്രുവീതു) പറയട്ടെ (നനു) എന്നാൽ (തൽ) അതിനെ (ഇഷ്യതേ നചേൽ) ഇച്ഛിക്കപ്പെട്ടുന്നില്ലാ എങ്കിൽ (തർഹി) എന്നാൽ (അഹം) ഞാൻ (വിഭീഷണം) വിഭീഷണനെ (ദശമുഖസ്ഥാനേ) രാവണന്റെ സ്ഥാനത്തിൽ (അഭിഷിഷ്യാമി) അഭിഷേകംചെയ്യും (നൂനം) നിശ്ചയം.

സാ—അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ സുഗ്രീവനോടു 'അല്ലയോ സുഗ്രീവ! രാവണൻ ന്യായ്യനോ നയജ്ഞനോ എന്നറിവാനായി ബാലിപുത്രനും ബുദ്ധിമാനശൌണ്ഡനുമായ അംഗദൻ ദൂതനായിട്ടു ലങ്കയിൽ ചെന്നു രാവണനോടു സീതയെ ഉപേക്ഷിക്കേണമെന്നും എന്നെ ശരണംപ്രാപിക്കണമെന്നുമുള്ള അവനു ശ്രേയസ്കരമായ വാക്കിനെ പറയട്ടെ. അവൻ അങ്ങിനെ ചെയ്വാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ രാവണനെ

നിഗ്രഹിച്ചു വിഭീഷണനെ രാക്ഷസരാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ഇതിനു സംശയമില്ല. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

നതശ്ച തസ്യ രഘൂത്തമസ്യ ചരണൌ സാഷ്ടാംഗമാശ്ലിംഗദഃ
സുഗ്രീവേണ സമാനിതഃ കപിവരൈരന്യൈശ്ച സംഭാവിതഃ
പ്രാകാരാഗ്രഗതഃ പ്രചണ്ഡചരിതം പ്രാസാദമദ്ധ്യേ സ്ഥിതം
പൌലസ്ത്യം ഹൃദരേശ രത്നഖചിതേ സിംഹാസനേ സുസ്ഥിതം.

വ്യാ—(സഃ അംഗദഃ) ആ അംഗദൻ (തസ്യ രഘൂത്തമസ്യ) ആ ശ്രീരാമന്റെ (ചരണൌ) പാദാരവിന്ദങ്ങളെ (ആശു) വേഗത്തിൽ (സാഷ്ടാംഗം) എട്ടംഗങ്ങളോടുകൂടെ (നതശ്ച) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (സുഗ്രീവേണ) സുഗ്രീവനാൽ (മാനിതഃ) മാനിക്കപ്പെട്ടവനായി (അന്യൈഃ) മറ്റുള്ള (കപിവരൈഃ ച) വാനരവീരന്മാരാലും (സംഭാവിതഃ) മാനിക്കപ്പെട്ടവനായി (പ്രാകാരാഗ്രഗതഃ) മതിലിന്റെ മുകളിൽ ആരൂഢനായിട്ടു (പ്രചണ്ഡചരിതം) ക്രൂരചരിതനും (പ്രാസാദമദ്ധ്യേ) മാളികയുടെ അന്തർഭാഗത്തിൽ (സ്ഥിതം) ഇരിക്കുന്നവനും (രത്നഖചിതേ) രത്നഖചിതമായ (സിംഹാസനേ) സിംഹാസനത്തിൽ (സുസ്ഥിതം) സുഖാസീനനുമായ (പൌലസ്ത്യം) രാവണനെ (ഹൃദരേശ) നല്ലവണ്ണം കണ്ടു.

സാ—ബാലിപുത്രനായ അംഗദൻ ശ്രീരാമവചനത്തെ കേട്ടതിനുശേഷം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ സാഷ്ടാംഗം നമസ്കരിച്ചു അനുഗ്രഹം വാങ്ങി സുഗ്രീവന്റേയും മറ്റുള്ള വാനരവീരന്മാരുടേയും സഹായതയെ പ്രാപിച്ച വേഗത്തിൽ ലങ്കോന്മുഖനായി പുറമതിലിന്റെ മുകളിൽ കേറിയിരുന്നു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ക്രൂരചരിതനും മാളികയുടെ ഉള്ളിൽ സിംഹാസനത്തിൽ സുഖാസീനനുമായ രാവണനെ കാണുകയും ചെയ്തു.

രേ രേ രാവണ രാക്ഷസാധമ പശോ മഗ്നോസി മോഹാർണ്ണവേ
ശത്രും തേ സമുപാഗതം ജളമതേ നോ ബുദ്ധ്യസേ കേവലം
രാമശ്ചേഷു കരാവലംബിതധനുസ്സൂക്ഷ്മോജ്വലൽസായകഃ
സാക്ഷാൽ കാല ഇവാപരസ്സുര പുരദ്വാരി സ്ഥിതസ്സാനുജഃ. 679

വ്യാ—(രേ രേ രാവണ) എടാ എടാ രാവണ (രാക്ഷസാധമ! പശോ!) രാക്ഷസാധമനായി പശുവായുള്ളോവേ (ത്വം) നീ (മോഹാർണ്ണവേ) മോഹവാരിധിയിൽ (മഗ്നഃ) മുങ്ങിയവനായിട്ടു (അസി) പോകുന്ന (സമുപാഗതം) സമീപത്തിൽ വന്ന (തേ ശത്രും)യിന്റെ ശത്രുവിനെ(കേവലം നോ ബുദ്ധ്യസേ)കേവലം നീ അറിയുന്നില്ല (കരാവലംബിതധനുഃ)

കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ടവില്ലോടുകൂടിയവനും (തീക്ഷ്ണോജ്വലസായകഃ) തീക്ഷ്ണങ്ങളും പ്രകാശമാനങ്ങളുമായ ശരങ്ങളോടുകൂടിയവനും ആയ(ഏഷഃ രാമഃ) ഈ ശ്രീരാമൻ (അപരഃ) അപരനായ(സാക്ഷാൽ കാലഃ ഇവ)സാക്ഷാൽ അന്തകനോ എന്ന തോന്നുംവണ്ണം (സാനുജഃ) അനുജനോടുകൂടെ (തവ) നിന്റെ(പുരദ്വാരി) ഗോപുരദ്വാരത്തിൽ (സ്ഥിതഃ) നില്ക്കുന്നു.

സാ—അതിനുശേഷം അംഗദൻ സപ്തകക്ഷ്യകളേയും അതിക്രമിച്ചു രാവണന്റെ പ്രാസാദാന്തർഭാഗത്തെ പ്രാപിച്ചു ഒരു സിംഹാസനത്തിൽ രാവണന്റെ നേരെ ഇരുന്നു് രാവണനോടു കാരേനു പറഞ്ഞുതുടങ്ങി. "എടാ, എടാ രാക്ഷസാധമനായ രാവണ! നീ പശുക്കളെപ്പോലെ വിശേഷജ്ഞാനമില്ലാത്തവനാകുന്നു. അഭിമാനമത്തനായ നീ സമീപസ്ഥനായ ശത്രുവിനെക്കൂടി അറിയുന്നില്ല. ശ്രീരാമൻ അനുജനായ ലക്ഷ്മണനോടും സുഗ്രീവാദികളോടുംകൂടെ ചാപത്തേയും ഉഗ്രമായ ബാണത്തേയും ധരിച്ചു് പ്രത്യക്ഷമായിവന്ന മറ്റൊരു അന്തകനോ എന്ന തോന്നുമാറു് നിന്റെ അവസാനത്തെച്ചെയ്യുവായി ഗോപുരദ്വാരത്തിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു. അറിഞ്ഞാലും. എന്നിപ്രകാരം അംഗദൻ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

കസ്ത്വം, കസ്ത്വം, മഹം സമസ്തജഗതാം നാഥോസ്മി, നാഥോസ്ത്വഹം,
നാഥത്വം ഹി കപേ! കുതസ്ത്വ കുതോ, വിശ്വാന്തകസ്യാന്തകാൽ
ഇത്യുഗ്രതപഃപ്രസന്നവരദാൽ സംപ്രാപ്തമേതന്മയാ
രുദ്രോപേന്ദ്രമഹേന്ദ്രമന്യുമഹസോ മേ രാവണസ്യാന്തകാൽ. 680

വ്യാ—(ത്വം കഃ) നീ ആരാകുന്നു (ത്വം കഃ) നീ ആരാകുന്നു (അഹം) ഞാൻ (സമസ്തജഗതാം) സകലലോകങ്ങളുടേയും (നാഥഃ അസ്മി) നാഥനാകുന്നു (അഹം) ഞാനും (നാഥഃ അസ്മി) നാഥനാകുന്നു (ഹേ കപേ) അല്ലയോവാനര (നാഥത്വം ഹി) നാഥത്വമേ (കുതഃ) എവിടെനിന്നു് (ത്വ) നിനക്കു് (ഉഗ്രതപഃപ്രസന്നവരദാൽ) ഉഗ്രമായ തപസ്സുകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനായ വരദാതാവും (വിശ്വാന്തകസ്യ) ലോകാന്തകന്റെ (അന്തകാൽ) അന്തകനുമായ (ഈശാൽ) പരമേശ്വരനിൽനിന്നു (ഏതൽ) ഇതു (മയാ) എന്നാൽ (സമ്പ്രാപ്തം) പ്രാപിക്കപ്പെട്ട (രുദ്രോപേന്ദ്രമഹേന്ദ്രമന്യുമഹസഃ) പരമേശ്വരൻ, ശ്രീനാരായണൻ, ഇന്ദ്രൻ എന്നിവരാൽ മാനിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ (രാവണസ്യ) രാവണന്റെ (അന്തകാൽ) അന്തകനിൽനിന്നു (മേ) എനിക്കു് ഇതു് സംപ്രാപ്തമായി.

സാ—നീ ആരാകുന്നു. യീ ആരാകുന്നു. ഞാൻ സകലലോകനായകയാകുന്നു. ഞാനും സകലലോകനായകനാകുന്നു. അല്ലയോ വാനര! നിനക്കു നാഥത്വമോ? എവിടെനിന്നു? നിനക്ക് എവിടെ നിന്നു? കഠിനതപസ്സുകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടനും വരദാതാവും അന്തകാന്തകനുമായ പരമേശ്വരനിൽനിന്നു എനിക്കു നാഥത്വംസിദ്ധിച്ചു. പരമേശ്വരൻ, ശ്രീനാരായണൻ, ഇന്ദ്രൻ എന്നിവരാൽ മാനിക്കത്തക്ക യോഗ്യതയുള്ള രാവണാന്തകനായ രാമനിൽനിന്നു എനിക്ക് നാഥത്വം സിദ്ധിച്ചു.

ദൂതോഹം കോസലേന്ദ്രസ്യ രാമസ്യാക്ലിഷ്ടകർമ്മണഃ
ബാലിപുത്രോംഗദോ നാമ യദി തേ ശ്രോത്രമാഗതഃ. 681

വ്യാ—(അക്ലിഷ്ടകർമ്മണഃ) സൽകർമ്മിയും (കോസലേന്ദ്രസ്യ)കോസലരാജാവുമായ (രാമസ്യ) രാമന്റെ (ദൂതഃ) ദൂതനും (ബാലിപുത്രഃ) ബാലിതനയനും (അംഗദഃ നാമ) അംഗൻ എന്ന പ്രസിദ്ധനുമായ (അഹം) ഞാൻ (തേ) അങ്ങുടെ (ശ്രോത്രം യദി) ശ്രവണമുണ്ടെങ്കിൽ (ആഗതഃ) പ്രാപ്തനാകുന്നു.

സാ—ഞാൻ സൽകർമ്മിയും കോസലേശ്വരനുമായ രാമന്റെ ദൂതനാകുന്നു. ബാലിപുത്രനും അംഗദൻ എന്ന പ്രസിദ്ധനുമായ എന്നെ ശ്രവണമുണ്ടെങ്കിൽ നീ കേൾക്കാതിരിക്കയില്ല.

കോ ഭവാൻ രാഘവഃ കോയം കിമർത്ഥം പ്രാപ്തവാനിഹ
കോസൌ ബാലീതി നിർദ്ദിഷ്ടഃ കസ്യ പുത്രഃ പ്ലവംഗമഃ. 682

വ്യാ—(ഭവാൻ കഃ) നീ ആരാകുന്നു (അയം രാഘവഃ) ഈ രാഘവൻ (കഃ) ആരാകുന്നു. (ഇഹ) ഇവിടെ (കിമർത്ഥം) എന്തിനുവേണ്ടി(പ്രാപ്തവാൻ) വന്നു(ബാലീ ഇതി) ബാലി എന്നിപ്രകാരം (നിർദ്ദിഷ്ടഃ) നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട (അസൌ) ഇവൻ (കഃ) ആരാകുന്നു (പ്ലവംഗമഃ) വാനരം (കസ്യ പുത്രഃ) ആരുടെ പുത്രനാകുന്നു.

സാ—എടാ കുരങ്ങേ! നീ ആരാകുന്നു. യിന്റെ രാമൻ ആരാകുന്നു. എന്തിന്നിവിടെവന്നു. ബാലി എന്നു പറയപ്പെട്ട ഇവൻ ആരാകുന്നു. ആ കുരങ്ങൻ ആരുടെ മകനാകുന്നു. ഇതൊന്നും ഞാൻ അന്വേഷിക്കയും അറിയുകയും ചെയ്യുന്നില്ല.

രാമോ നാമ സ ഏവ യേന ഭഗിനീനാസാവസാപങ്കിലഃ
ഖരംഗസ്യേ ഖരദൂഷണത്രിശിരസാം ധൌതഃ ശിരശ്ശ്രേണിഭൈഃ
ബദ്ധ്വാ തദ്വാം ചതുരംബുരാശിഷു പരിഭ്രാമ്യൻ മുഹൂർത്തേന യഃ
സന്ധ്യാമച്ചയതി സ്മ നിസ്സ്വപ കഥം താതസ്യ വിസ്മൃതഃ. 683

വ്യാ—(യേന) യാവനൊരുത്തനാൽ (തേ) അങ്ങയുടെ (ഭഗിനീ നാസാവസംചകിലഃ)സോദരിയുടെ നാസികയുടെ വസകൊണ്ടുമലിനമാ യ (ഖരംഗഃ) വാള്(ഖരദൂഷണത്രിശിരസാം)ഖരദൂഷണത്രിശിരസ്സുകളുടെ ശിരശ്ശ്രേണിതൈഃ) ശിരോരകുങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ധൌതഃ) കഴുകപ്പെട്ട (രാ മഃ നാമ) രാമനെന്നവൻ (സഃ ഏവ) അദ്ദേഹംതന്നെയാകുന്നു. (യഃ) യാ വനൊരുത്തൻ (തവ) അങ്ങയെ (ബദ്ധ്വാ) ബന്ധിച്ചിട്ട് (ചതുരംബുരാ ശിഷു) ചതുസ്സമുദ്രങ്ങളിൽ (പരിഭ്രാമ്യൻ) സഞ്ചരിച്ചു (മുഹ്രുത്തേന) മുഹ്രു ത്തംകൊണ്ടു (സന്ധ്യാം) സന്ധ്യയേ (അച്ചയതിസ്മ) ആരാധിച്ചു (ഹേ നി സ്രുപ!) അല്ലയോ ലജ്ജയില്ലാത്തവനെ (സഃ താരഃ) ആ പിതാവ് (തവ യാ) നിന്നാൽ (കഥം) എങ്ങിനെ (വിസ്മൃതഃ) വിസ്മരിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—അല്ലയോ രാവണ! യാതൊരുത്തൻ നിന്റെ സോദരിയുടെ കണ്ണനാസികാഛേദനത്തേയും ഖരദൂഷണത്രിശിരസ്സുകളുടെ വധത്തേയും ചെയ്തുവോ, രാമൻ എന്നു പ്രസിദ്ധനായ അവൻ അദ്ദേഹംതന്നെയാകു ന്നു. അല്ലയോ ലജ്ജയില്ലാത്തവനെ! അങ്ങയെ ബാലാഗ്രത്തിൽ കെട്ടി ക്ഷ ണനേരംകൊണ്ടു നാലുസമുദ്രത്തിലും ചാടി സന്ധ്യാവന്ദനംചെയ്യിട്ടുള്ള എന്റെ അച്ഛനെ നീ എങ്ങിനെ മറന്നുപോയി.

കസ്ത്വം വാനര,രാമരാജഭവനേ ലേഖാർത്ഥസംവാഹകോ
യാതഃ കുത്ര പുരാഗതസ്സ ഹനുമാൻ നിർദ്ദർശലങ്കാപുരഃ
സ്പൃഷ്ടോ രാക്ഷസസൂനുനേതി കപിഭിസ്സന്താഡിതസുർജ്ജിതോ
ലജ്ജാവാപ്തിചരാങ്മുഖോ വനമൃഗഃ കുത്രേതി ന ജ്ഞായതേ. 684

വ്യാ—(ഹേ വാനര) അല്ലയോ വാനര (ത്വം) നീ (കഃ) ആരാകു ന്നു (അഹം) ഞാൻ(രാമരാജഭവനേ)രാമരാജാവിന്റെ ഭവനത്തിൽ (ലേ ഖാർത്ഥസംവാഹകഃ)എഴുത്തുകൊണ്ടുനടക്കുന്നവനാകുന്നു. (പുരാ ആഗതഃ) മുമ്പ് വന്നവനും (നിർദ്ദഗ്ധലങ്കാപുരഃ) ലങ്കയെ നിശ്ശേഷം ദഹിപ്പിച്ചവ നുമായ (സഃ ഹനുമാൻ) ആ ഹനുമാൻ (കുത്ര) എവിടെ (യാതഃ) പോ യി(രാക്ഷസസൂനുനാ)രാക്ഷസകുമാരനാൽ (സ്പൃഷ്ടഃ ഇതി)സ്പൃശിക്കപ്പെട്ടുവെ ന്നിപ്രകാരംപറഞ്ഞു (കപിഭിഃ) വാനരന്മാരാൽ(സന്താഡിതഃ)അടിക്കപ്പെ ട്ടവനും (തർജ്ജിതഃ) തർജ്ജനംചെയ്യപ്പെട്ടവനും തന്നിമിത്തം (ലജ്ജാവാപ്തി പരാങ്മുഖഃ)ലജ്ജകൊണ്ടു തലതാഴ്ത്തിയവനുമായ(വനമൃഗഃ)ആ വാനരം (കുത്ര ഇതി) എവിടെ പോയി എന്നു(ന ജ്ഞായതേ) അറിയപ്പെട്ടുന്നില്ല.

സാ—എടാ കുരങ്ങേ! നീ ആരാകുന്നു? ഞാൻ രാമരാജാവിന്റെ രാജധാനിയിൽ കേലവാഹകനാകുന്നു. മുമ്പ് ഇവിടെവന്ന് ലങ്കയേ ദ ഹിപ്പിച്ചുപോയ ഹനുമാൻ ഇപ്പോൾ എവിടെ? ഒരു രാക്ഷസകുമാരൻ

അവനെ തൊട്ടുപോന്നു പറഞ്ഞു വാനരന്മാർ അടിച്ചും തജ്ജനംചെയ്തും പൊറുതിയില്ലാതെ വരികയാൽ ലജ്ജിതനായ ആ കുരങ്ങൻ എവിടെ പോയി എന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല.

സുവർണ്ണയോഗതസ്സർവ്വേ പദാർത്ഥാശ്ശുചയഃ സ്മൃതാഃ
കിരീടേന വിഹീനം തപാം പിതൃവ്യോ ന സ്പൃശേൽ സുധീഃ. 685

വ്യാ—(സുവർണ്ണയോഗതഃ) സ്വർണ്ണസംസർഗ്ഗംഹേതുവായിട്ടു (സർവ്വേ പദാർത്ഥാഃ) സകല പദാർത്ഥങ്ങളും (ശുചയഃ)ശുചികളെന്നു (സ്മൃതാഃ) സ്മൃതങ്ങളാകുന്നു (കിരീടേന) കിരീടത്തോട് (വിഹീനം) വേർപെട്ടവനായ (തപാം) അങ്ങയെ (സുധീഃ പിതൃവ്യഃ) ബുദ്ധിമാനായ ഇളയച്ഛൻ (ന സ്പൃശേൽ) തൊടുകയില്ല.

സാ—അനന്തരം രാവണൻ, "അല്ലയോ വാനരാ! രാക്ഷസനുമാരൻ തൊടുകഹേതുവായിട്ടു നിങ്ങൾ ഹനുമാനെ ഉപേക്ഷിച്ചുവെന്നു പറഞ്ഞുവല്ലോ. എന്റെ മകളുടെ അപഹരിച്ച സുഗ്രീവനെ എന്തുകൊണ്ടുപേക്ഷിച്ചില്ല. പറഞ്ഞാലും" എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞസമയത്തിങ്കൽ അംഗദൻ അല്ലയോ രാവണ! സ്വർണ്ണസംസർഗ്ഗംകൊണ്ടു സർവ്വപദാർത്ഥങ്ങളും ശുദ്ധങ്ങളെന്നു സ്മൃതിയിൽ പറയുന്നുണ്ടു. അന്നു നിന്നിൽ സ്വർണ്ണനിമ്മിതമായ കിരീടം ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടാണ് തൊട്ടത്. ഇനി കിരീടത്തോടു വേർപെട്ട അങ്ങയെ ഇളയച്ഛൻ തൊടുകയില്ല. തൊട്ടാൽ അവനം ഉപേക്ഷിയ്ക്കുന്നതന്നെ. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

കാര്യം കിം വദ രാഘവസ്യ ന ഹി ചേൽ ബദ്ധഃ കിമംഭോനിധിഃ
ക്രീഡാർത്ഥം കപിപോതകൈരലമലം ജാനാസി കിം മാം ന ഹി
ലങ്കാം നാകനികായ്യവൈരിനിലയാം കിം വേത്സി വേദ്മ്യേവ ഹോം
കോ ലങ്കാധികപതിർവ്വിഭീഷണ ഇതി പ്രഖ്യാതഭാഗ്യോദയഃ. 686

വ്യാ - (രാഘവസ്യ) രാഘവനു (കാര്യം) കാര്യം (കിം) എന്തെന്നു (വദ) പറഞ്ഞാലും (നഹി) ഒന്നുമില്ല (ചേൽ) എന്നാൽ (കിം) എന്തുഹേതുവായിട്ടു (അംഭോനിധിഃ) സമുദ്രം (ബദ്ധഃ) ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു (കപിപോതകൈഃ) വാനരക്കുട്ടികളെക്കൊണ്ടു (ക്രീഡാർത്ഥം) ക്രീഡക്കായിക്കൊണ്ടു (അലം അലം) മതി മതി (മാം ജാനാസി കിം) എന്നെ അറിയുന്നുവോ (ന ഹി) ഇല്ല (നാകനികായ്യവൈരിനിലയാം) ദേവശത്രുക്കളുടെ ഭവനമായ (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (കിം വേത്സി) അറിയുന്നുവോ (ഹോം വേദ്മി ഏവ) കഷ്ടം തീർച്ചയായും അറിയുന്നു. (ലങ്കാധിപതിഃ)ലങ്കാരാജാവ് (കഃ) ആരാകുന്നു (പ്രഖ്യാതഭാഗ്യോദയഃ) പ്രസിദ്ധഭാഗ്യനായ (വി

ഭീഷണഃ ഇതി) വിഭീഷണനെന്ന പ്രിദ്ധനായവനാകുന്നു.

സാ—രാമന്ന് ഇവിടെ കായ്മെന്ത്? പറഞ്ഞാലും. കുന്നമില്ല. എന്നാൽ എന്തിന്നു സമുദ്രത്തിന്നു ഹേതുബന്ധനംചെയ്തു. കുട്ടിക്കുരങ്ങന്മാരെക്കൊണ്ടു കളിക്കുന്നതിന്ന്. മതി മതി നീ എന്നെ അറിയുമോ? അറിയുന്നില്ല. രാക്ഷസരാജധാനിയായ ലങ്കയെ നീ അറിയുമോ? കാഹോ നല്ല വണ്ണം അറിയും. ലങ്കാരാജാവ് അതൊന്നറിയാമോ? അതും അറിയും. ഭാഗ്യശാലിയും പ്രസിദ്ധനുമായ വിഭീഷണനാകുന്നു.

വീരേണ തേന രഘുവംശവിശേഷകേണ
വൈരായതേ ക ഇഹ യഃ ഖലു ജീവിതാർത്ഥീ
തസ്മാദതിപ്രണതിപൂർവ്വകമാശു തസ്മൈ
സീതാം വിതീർയ്യ പരിപാഹി കുലം സകീയം. 687

വ്യാ—(വീരേണ) വീരനും (രഘുവംശവിശേഷകേണ) രഘുകുലതിലകനുമായ (തേന) ആദ്ദേഹത്തോടു (ഇഹ) ഇവിടെ (ജീവിതാർത്ഥീ) ജീവനത്തിൽ ആഗ്രഹമുള്ള (യഃ കഃ) യാതൊരുത്തൻ (വൈരായതേ) വൈരത്തെ ആചരിക്കുന്നു (തസ്മാൽ) അതു ഹേതുവായിട്ടു (ആശു) വേഗത്തിൽ (അതിപ്രണതിപൂർവ്വകം) ഏറ്റവും നമസ്കാരപുരസ്സരം (സീതാം) സീതയെ (വിതീർയ്യ) കൊടുത്തിട്ട് (സ്വകീയം) തന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (കുലം) വംശത്തെ (പരിപാഹി) രക്ഷിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ രാവണൻ! ഈ ലോകത്തിൽ ജീവിച്ചിരിപ്പാൻ ആഗ്രഹമുള്ള കരുത്തനും വീരനും രഘുതിലകനും ആയ ശ്രീരാമനോടുവൈരത്തെ ആചരിക്കുകയില്ല. അതുകൊണ്ടു അങ്ങ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാൽക്കൽ നമസ്കരിച്ച് വേഗത്തിൽ സീതയെ കൊടുത്ത് അദ്ദഹത്തെ ശരണം പ്രാപിച്ച് സ്വവംശത്തെ രക്ഷിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം അംഗദൻ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ഇതി സരഭസമംഗദാസ്യനിഷ്ഠ്യൂതവചനവിശേഷവിവൃദ്ധരോഷവേഗഃ
രിപുബലകുലസാരഭ്രതമേനം തമ ഇവ തിഗ്മകരം നിരോദ്ധുമിച്ഛൽ 688

വ്യാ—അവൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അംഗദാസ്യനിഷ്ഠ്യൂതവചനവിശേഷവിവൃദ്ധരോഷവേഗഃ) അംഗദമുഖത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടനവാഗ്വിശേഷം കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച കോപാവേഗത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (രിപുബലകുലസാരഭ്രതം) ശത്രുസൈന്യസമൂഹത്തിൽ സാരത്തായി ഭവിച്ച (ഏനം) ഇവനെ (തമഃ) ഇരുട്ട് (തിഗ്മകരം ഇവ) ആദിത്യനെ എന്നപോലെ (നിരോദ്ധും) നിരോധിപ്പാൻ (ഇച്ഛൽ) ഇച്ഛിച്ച

സാ—രാവണൻ ഇപ്രകാരം അംഗദന്റെ മുഖത്തു നിന്നു പുറ റപ്പെടുന്ന വാഗ്വിശേഷംകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചകോപത്തോടു കൂടെ ശത്രുസമൂഹത്തിന്റെ സത്തായ അംഗദനെ ബന്ധിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു. ഈ ആഗ്രഹം ഇരുട്ട് ആദിത്യനെ തടുക്കണമെന്നു വിചാരിക്കും പോലെയാകുന്നു.

അരികുലമഖിലം വിധൂയ വീരഃ ചരണസരോജമുപേത്യ രാഘവസ്യ
കൃതനതിരഖിലാം പ്രവൃത്തിമസ്മൈ വിമതജനസ്യ നിവേദയാഞ്ചകാര.

വ്യാ—(വീരഃ സഃ) വീരനായ അംഗദൻ (അഖിലം) സർവ്വമായ (അരികുലം) ശത്രുസമൂഹത്തെ (വിധൂയ) അകററിയിട്ടു (രാഘവസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (ചരണസരോജം)പാദാരവിന്ദത്തെ (ഉപേത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ടു (കൃതനതിഃ) കൃതപ്രണാമനായിട്ടു (വിമതജനസ്യ) ശത്രുജനത്തിന്റെ (അഖിലാം പ്രവൃത്തിം) സകലയായ പ്രവൃത്തിയേയും (അസ്മൈ) ഇദ്ദേഹത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (നിവേദയാഞ്ചകാര) അറിയിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ വീരനായ അംഗദൻ തന്നെ ബന്ധിപ്പാൻ സമീപത്തിലേക്കു വന്ന ശത്രുക്കളെ ആസകലം ദൂരീകരിച്ചു ശ്രീരാമന്റെ പാദാരവിന്ദത്തെ പ്രാപിച്ച് അദ്ദേഹത്തെ നമസ്കരിച്ച് ശത്രുവിന്റെ സകലവിധമായ പ്രവൃത്തിയേയും അറിയിച്ചു.

ഗ—തതശ്ച ദൂത്യപദനിയുക്തവൃത്രാരിനപ്തൃവചനാധിഗതവിമതദുശ്ചരിതനിശ്ചയേന പ്രോദ്ധതധനുർദ്ധ്വാനവിസ്രാവിതനക്തഞ്ചരീഗർഭേണ രിപുദർപ്പവിമാഥിനാ ദാശരഥിനാ നിയുക്തൈസ്സദ്യഏവവാനരപ്രവരൈഃപരിതോ വരണവലയമധിരോഹത്ഭിർമ്മർദ്ദയത്ഭിരുദ്യാനാനി പൂരയത്ഭിഃ പരിഖാഃ പാടയത്ഭിഃ പ്രാകാരാൻ ദാരയത്ഭിർഗ്ഗോപുരാണി ഭഞ്ജയത്ഭിർഭവനാനി ചൂർണ്ണയത്ഭിശ്ചന്ദ്രശാലാ വിദ്ധ്വംസയത്ഭിഃ സൌധാനനുപലബ്ധപൂർവ്വാതങ്കാ ലങ്കാപുരീ വാങ്മാനസയോരവിഷയം ദുരവസ്ഥാതിശയമനുഭാവ്യത. 690

വ്യാ—(തതശ്ച) തദനന്തരം (ദൂത്യപദനിയുക്ത വൃത്രാരി നപ്തൃവചനാധിഗതവിമതദുശ്ചരിതനിശ്ചയേന) ദൂത്യപദത്തിൽ നിയോഗിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രപൌത്രനായ അംഗദന്റെ വചത്താൽ പ്രാപ്തമായ ശത്രുവിന്റെ ദുശ്ചേഷ്ടിതത്തിലുള്ള നിശ്ചയത്തോടു കൂടിയവനും (പ്രോദ്ധതധനുർദ്ധ്വാനവിസ്രാവിതനക്തഞ്ചരീഗർഭേണ) ഏററവും ഉദ്ധതമായ ജ്യാഘോഷത്താൽ അലസിക്കപ്പെട്ട രാക്ഷസീഗർഭത്തോടു കൂടിയവനും (രിപുദർപ്പവിമാഥിനാ) ശത്രുഗർവ്വത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നവനുമായ (ദാശരഥിനാ)

ശ്രീരാമനാൽ(നിയുക്തൈഃ)പ്രേഷിതന്മാരായ (വാനരപ്രവരൈഃ) വാനര ശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ(സദ്യഃ ഏവ)ഉടനെതന്നെ(പരിതഃ) ചുറമുള്ള(വരണവല യം)വൃത്താകാരമായമതിലിനെ(ആരോഹത്ഭിഃ)ആരുഢന്മാരായിട്ടും (ഉദ്യാ നാനി) ഉദ്യാനങ്ങളെ(മർദ്ദയദ്ഭിഃ)മർദ്ദനം ചെയ്യുന്നവരായിട്ടും(പരിഖാഃ) കിടങ്ങുകളെ(പൂരയത്ഭിഃ) നിറക്കുന്നവരായിട്ടും (പ്രാകാരാൻ) മതിലുകളെ (പാടയദ്ഭിഃ)ഇടിക്കുന്നവരായിട്ടും (ഭവനാനി) ഗൃഹങ്ങളെ (ഭഞ്ജയത്ഭിഃ) നശിപ്പിക്കുന്നവരായിട്ടും (സൌധാൻ)മാളികകളേ (വിധ്വംസയത്ഭിഃ)ന ശിപ്പിക്കുന്നവരായിട്ടും(അനുപലബ്ധപൂർവ്വാതങ്കാ) ഇതിന്നുമുമ്പിൽദുഃഖാസ്ഥ യേ അനുഭവിക്കാത്തതായ (ലങ്കാപുരീ) ലങ്കാരാജധാനി (വാങ്മാനസ യോഃ) വാക്കിന്നും മനസ്സിന്നും (അവിഷയം)വിഷയമല്ലാത്തതായ (ദുരവ സ്ഥാതിശയം) വലിയ ദുഃഖാവസ്ഥയെ (അനുഭാവ്യത) അനുഭവിപ്പി ക്കപ്പെട്ടു.

സാ—ശ്രീരാമൻ രാവണസമീപത്തിലേക്ക് അവൻ നയജ്ഞ നോ ദണ്ഡ്യനോ എന്നറിവാനായിട്ട അയച്ച ബാലിപുത്രനായ അംഗ ദന്റെ വാക്കു ഹേതുവായിട്ട രാവണന്റെ ദുശ്ചേഷ്ടിതങ്ങളറിഞ്ഞ് ദ ണ്ഡ്യൻ എന്നിപ്രകാരം നിശ്ചയിച്ച് യുദ്ധസന്നദ്ധനായി, ഭയങ്കരമായ യുദ്ധാനംകൊണ്ടു രാക്ഷസീഗർഭങ്ങളെ അലസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു വാനര വീരന്മാരെ യുദ്ധത്തിന്നയച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ ബലവാന്മാരായ വാ നരന്മാർ മതിലുകളിൽ കേറുകയും ഉദ്യാനങ്ങളെ നശിപ്പിക്കുകയും കിട ങ്ങുകളെ തൂർക്കുകയും മതിലുകളെ തകർക്കുകയും ഭവനങ്ങളെ നശിപ്പിക്കു കയും മാളികകളെ ധ്വംസനം ചെയ്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടു ലങ്കാ അ നനുഭൂതപൂർവ്വവും അവാങ്മനസഗോചരവുമായ കഷ്ടാവസ്ഥയെ ഉ ണ്ടാക്കി.

താവദ്രാവണശാസനാദ്രുതതരം യുദ്ധായ ബദ്ധോദ്യമാഃ
സൈന്യൈർഹസ്തിരഥാശപത്തിലസിതൈർഭീമാസ്ത്രിയാമാചരാഃ
ഭേരീദുന്ദുഭിശംഖമുഖ്യനിനദൈരാപൂര്യ ലോകത്രയീ-
മഭ്യുൽപേതുരമർഷരുക്ഷവദനാ വീരാഃ കപീനാം ചമൂം. 91

വ്യാ—(താവൽ) അപ്പോൾ (രാവണശാസനാൽ) രാവണന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട (ദ്രുതതരം) ഏറ്റവും വേഗത്തിൽ (യുദ്ധായ) യുദ്ധ ത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (ബദ്ധോദ്യമാഃ) ബദ്ധോത്സാഹന്മാരും (ഹസ്തിരഥാ ശപത്തിലസിതൈഃ) ആന, തേർ, കുതിര, കാലാൾ എന്നിവയെക്കൊ ണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന (സൈന്യൈഃ) സൈന്യങ്ങളോടുകൂടിയവരും (ഭീമാഃ) ഭ

യങ്കരന്മാരും (വീരാഃ) വീരന്മാരുമായ (ത്രിയാമാചരാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (ഭേരീദുന്ദുഭിശംഖമുഖ്യനിനദൈഃ) വലിയ പടഹം ചെറിയപടഹം ശംഖ് ഇത്യാദികളായ വാദ്യനിർഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ട് (ലോകത്രയീം) ത്രൈലോക്യത്തെ (ആപൂര്യ) നിറച്ചിട്ട് (അമർഷക്ഷുഭിതാനാഃ) കോപംകൊണ്ട് ക്രൂരമുഖന്മാരായിട്ട (കപീനാം) വാനരന്മാരുടെ (ചമൂം) സൈന്യത്തെ (അഭ്യുൽപേതുഃ) നേരിട്ടുചെന്നു.

സാ—അതിന്നുശേഷം രാവണന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ട വീരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാർ എറ്റവും കോപത്തോടുകൂടെ യുദ്ധോദ്യുക്തന്മാരായി ചതുരംഗിണിയായ സേനയോടുകൂടെ പടഹം, ദുന്ദുഭി, ശംഖ് മുതലായ വാദ്യങ്ങളേ മുഴക്കി ത്രൈലോക്യത്തെ ശബ്ദായമാനമാക്കി ചെയ്കൊണ്ട് ഭയങ്കരമായ വർണ്ണം വാനരന്മാരെ എതിർത്തു.

ഗ—തദനു യുഗാവധിസമയപ്രചലച്ചരമേതരവാരിധിഗർവ്വമുഷോഃ ക്ഷണസംഭൃതഘോരരുഷോഃ അതിഭീഷണഘോഷപുഷോഃ രജനീചരവാനരവീരമഹാബലയോരിതരേതരമുദ്ധതരേ സമരേ വിഹിതാരംഭേ സാഭസവിചലിതമഭകരികരധൃതമുസലനിപാതവിചൂർണ്ണിതഗാത്രാഃ കതിചന കപയഃ വീരനിഷാദികരാഞ്ചലചഞ്ചത്തോമരദാരിതശിരസഃ കേചിൽ ജവതുലിതാനിലതുംഗതുരംഗമപുച്ഛവിരാജൽസാദികരച്യുതശക്തിവിഭിന്നാഃ കേചന കപയഃരഥപരിഘാഭേദീരദ്ഭുജബലകുണ്ഠധനുർഗ്ഗുണമുക്തശിലീമുഖശകലിതവപുഷഃ കതിചന കതിചിന്മുരനാനിപാതനമന്ഥരണീതലമുൽപതയാലുഭിരുൽക്കടഘോഷൈരുദ്ധതരോഷൈരുല്ലുതവിവിധായുധകൃത്തശരീരാഃ പത്തിസമൂഹൈരിത്ഥം ദശമുഖവചനപ്രേരിതവീരനിശാചരസൈനികവിക്രമവീക്ഷാവർദ്ധിതരോഷാവേശാഃ ഹനുമന്നളനീലഗജാംഗദഗവയപുരോഗാ ഭുവനഭയങ്കരഗർജ്ജിതഘോഷാ ഗഗനാങ്കണലംഘികളേബരജൃംഭകബളിതകകുഭഃ കരതലയുഗളീസരഭസസംഭൃതതുംഗമഹീരുഹവിപുലശിലാതലധരണിധരൗഘാ നിജവിക്രമസാരവിശേഷമത്ത്യവിരോധിബലേഽടിതി പ്രകടീചക്രുഃ തൽക്ഷണമുൽഭടവാനരവീരഭുജാബലമുക്തമഹീധരമണ്ഡലചൂർണ്ണിതവപുഷഃ കുലിശധരായുധകുലകങ്കടരുചിശിതതരദംഷ്ട്രാപ്രഹരണഭളിതാഃ ഖരതരനഖരക്ഷതശരീരാഃ ശ്രുതികടുഗർജ്ജാശ്രവണവിസംജ്ഞാ വിവിധാമാപദമാപുരശേഷാനിശിചരവീരാഃ. ഇതിബലയോരുഭയോരിതരേതരമഖിലജഗത്ത്രയസാദ്ധ്വസദായിനി വിവിധപ്രഹരണ

ശകലിതകപികുലശവശതജടിലേ ഗിരിശിഖരാഹതിചൂൎണ്ണീകൃതബ
ഹുകുഞ്ജരയൂഥേ മുഷ്ടിരണോദ്ധതചടചടിതദ്ധ്വനിരുദ്ധദിഗന്തേവി
ഹിതപരസ്പരജാനുഭുജാചരണോരു ശിരഃസ്ഥലഫാലവിശങ്കടവക്ഷഃ
പ്രഹൃതിവിശീൎണ്ണവിപക്ഷേ, കപികീടക തിഷ്ഠ യമക്ഷയമദ്യ നയാമി
ത്വാമാശു, നിശാചര യാസ്യസി നാശം രഘുതിലകസ്യ ശപാമി പ
ദാഭ്യാം, മാനുഷകുണപം ഖാദാമ്യധുനാ മുഷ്ടിഭിരദ്യ ശിരസ്തവ പി
ഷ്ടപാ,മനുജഃ കിം നോകൃതവീൎയ്യസുതഃ, മൎക്കടകീടക മാമാപ്രലപത്രി
ഭുവനവിദിതം യുഷ്മച്ചാപല, മയി ബത സത്യം കഥിതമിദാനീം ജാ
നാതിതരാം യുഷ്മൽസ്വാമീത്യുൽക്കടരോഷകഷായിതലോചനവീ
രഭടാരഭടീകൃതഘോഷകരാളേ ശവശതഭക്ഷണകുതുകസമാഗതവി
വിധപിശാചശിവാവലികങ്കസൃഗാലകവായസകുക്കുര കളകളകലി
ലേ വീരവിലാസവിലോകനലീലാവിസ്മയവികസൽസ്തിമിതവിലോ
ചനനിഖിലവിയച്ചരപടലീവിഹിതവിചിത്രസ്തുതിരവമുഖരേ സമ
രേകതിചനസുഭടാ വിഹിതപ്രഹരണദളിതാവഘനാജീവനമരണ
ദശാന്തരപതിതാഃ ഹാ ഹാ ബത മേ ബാഹ്ര പതിതൌ, രിപുരയമ
ഗ്രേ തിഷ്ഠതി ദൃപ്തഃ,കഷ്ടം പാദൌ മദ്ധ്യേ ലൂനൌ, ധാവന്ത്യഭിമുഖമ
സ്മൽപക്ഷ്യാഃ, നാഹം ശക്നോമ്യുത്ഥാതുമപി,പ്രതിഭടമത്സരകലിലം
ഹൃദയം, ഹാ ഹാ നയനേ വിലുളിതതാരേ, പരജനസിംഹദ്ധ്വനി
രയമിന്ധേ, ഹാ ഹാ ശുഷ്യതി ബത മേ ജിഹ്വാ പാനീയംമേ ദത്ത
സഹായാഃ, ഹാ ഹാ തനയോ നിഹതശ്ശേതേ, ഭ്രാതാ ഹന്ത കബ
ന്ധീഭൂതഃ, ബത ബത ചിത്രാ ദൈവസ്യ ഗതിഃ, സംഭൃതശോകമിതി
പ്രതിപദമുത്ഥിതനാനാവിധയൊധസഹസ്രവിലാപൈരഖിലദിഗ
ന്തരമാകുലമാസീൽ. 692

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (യുഗാവധിസമയപ്രചലച്ചരമേതര
വാരിധിഗൎവ്വമുഷോഃ) പ്രളയാന്തത്തിൽ ഇളകി മറിയുന്ന പൂൎവ്വാപരസമുദ്ര
ങ്ങളുടെ ഗൎവ്വത്തെ മോഷണം ചെയ്യുന്നവരും (ക്ഷണസംഭൃതഘോരരു
ഷോഃ) ക്ഷണത്തിൽ സംഭരിക്കപ്പെട്ട ഭയങ്കരരോഷത്തോടുകൂടിയവരും
(അതിഭീഷണഘോഷപുഷോഃ) ഏററവും ഭയങ്കരഘോഷംകൊണ്ട് പോ
ഷിക്കുന്നവരുമായ (രജനീചരവാനരവീരമഹാബലയോഃ) രാക്ഷസേശ്വ
രന്റേയും വാനരേശ്വരന്റേയും വമ്പിച്ച സൈന്യങ്ങളുടെ (ഇതരേതരം)
അന്യോന്യം (ഉഗ്രതരേ) അത്യുഗ്രമായ (സമരേ) യുദ്ധം (വിഹിതാരംഭേ)
തുടങ്ങിയപ്പോൾ (കതിചന കപയ) ചില വാനരന്മാർ (സരഭസവിച
ലിതമദകരികരധൃതമുസലനിപാതവിചൂൎണ്ണിതഗാത്രാഃ) വേഗത്തിൽ ഗമി

ക്കുന്ന മത്തഗജങ്ങളുടെ തുമ്പിക്കരത്തിലെടുക്കപ്പെട്ട മുസലങ്ങളുടെ നിപാതത്താൽ ചൊടിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയും (കേചിൽ) ചില വാനരന്മാർ (വീരനിഷാദികരാഞ്ചലചഞ്ചത്തോമരദാരിതശിരസഃ) വീരന്മാരായ ഗജാരൂഢന്മാരുടെ കരാഗ്രത്തിൽ ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കുന്തത്താൽ പിളക്കപ്പെട്ട ശിരസ്സോടുകൂടിയവരായും (കേചന കപയഃ) ചില വാനരന്മാർ (ജവതുലിതാനിലതുംഗതുരംഗമവൃഷ്ഠവിരാജത്സാദികരച്യുത ശക്തിവിഭിന്നാഃ) വേഗംകൊണ്ടു വായുതുല്യങ്ങളും ഉന്നതങ്ങളുമായ അശ്വങ്ങളുടെ പുറത്തു ശോഭിക്കുന്ന അശ്വാരൂഢന്മാരുടെ കരങ്ങളാൽ പ്രയുക്തങ്ങളായ ശക്തികളേക്കൊണ്ടു പിളക്കപ്പെട്ടവരായും (കതിചന കപയഃ) ചില വാനരന്മാർ (രഥപരിശുംഭേ വീരഭുജാബലകുഷ്ഠധനുർഗ്ഗുണമുക്തശിലീമുഖശകലിതവപുഷഃ) തേരിൽ ശോഭിക്കുന്ന വീരന്മാരുടെ ബാഹുബലംകൊണ്ടു കഷിക്കപ്പെട്ട ചാപജ്യയാൽ മുക്തങ്ങളായ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഖണ്ഡിതമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവരായും (കതിചന കപയഃ) ചില വാനരന്മാർ (ചരണനിപാതനമദ്ധരണീതലം) പാദപ്രക്ഷേപംകൊണ്ടു ഭൂമിയെ താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു (ഉൽപതയാലുഭിഃ) മേൽപ്പോട്ടു ചാടുന്നവരും (ഉൽകടരോഷൈഃ) കഠിനകോപന്മാരുമായ (പത്തിസമൂഹൈഃ) പദാതികളാൽ (ഉദ്യതവിവിധായുധകൃത്തശരീരാഃ) എടുക്കപ്പെട്ട നാനാവിധായുധങ്ങളാൽ ഖണ്ഡിതമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയവരായിട്ടും (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (ദശമുഖവചനപ്രേരിതവീരനിശാചരവിക്രമവീക്ഷണവർദ്ധിതരോഷാവേശഃ) ദശമുഖവചനത്താൽപ്രേരിതന്മാരും വീരന്മാരുമായ രാക്ഷസന്മാരുടെ പരാക്രമദർശനത്താൽ വർദ്ധിച്ചതായ രോഷാവേശത്തോടുകൂടിയ (ഹനുമന്നളനീലഗജാംഗദഗവയപുരോഗാഃ) ഹനുമാൻ, നളൻ, നീലൻ, ഗജൻ, അംഗദൻ, ഗവയൻ തുടങ്ങിയ വാനരവീരന്മാർ (ഭുവനഭയങ്കരഗർജ്ജിതഘോഷാഃ) ലോകഭയങ്കരമായ സിംഹനാദഘോഷത്തോടുകൂടിയവരായി (ഗഗനാങ്കണലംഘികളേബരജൃംഭകബളിതകക്ഷഃ) ആകാശത്തെ ലംഘിക്കശീലമായ ശരീരത്തിന്റെ ജൃംഭണംകൊണ്ടു മറക്കപ്പെട്ട ദിക്കുകളോടുകൂടിയവരായി (കരതലയുഗളീസരഭസസംഭൃതതുംഗമഹീരുഹവിപുലശിലാതലധരണിധരൌഘാഃ) ബാഹുദ്വയത്തിങ്കൽ വേഗത്തിൽ ധരിക്കപ്പെട്ട പൊക്കമുള്ള വൃക്ഷങ്ങളോടും വലിയപാറകളോടും പർവ്വതങ്ങളോടും കൂടിയവരായിട്ടു (നിജവിക്രമസാരം) തങ്ങളുടെബലാധിക്യത്തെ (അമർത്ത്യവിരാധിബലേ) ദേവശത്രുസൈന്യത്തിൽ (ത്വരിതി) വേഗത്തിൽ (പ്രകടീചക്രുഃ) പ്രകാശിപ്പിച്ചു (തൽക്ഷണം) ആ ക്ഷണത്തിൽ (ഉത്കടവാനരവീരഭുജാബലമുക്തമഹീധരമണ്ഡലമുന്നിതവപു

ഷഃ) ഗവ്വിഷ്ണന്മാരായ വാനരവീരന്മാരുടെ ഭുജാബലംകൊണ്ട് എറിയപ്പെട്ട പർവ്വതസമൂഹങ്ങളാൽ പൊടിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവരായും (കൃപിശധരായുധകുലംകഷരുചിരിതതരദംഷ്ട്രാപ്രഹരണദളിതഃ) ഇന്ദ്രായുധത്തിന്റെ കുലങ്കഷമായ കാന്തിയോടുകൂടിയവയും നിശിതതരങ്ങളമായ ദംഷ്ട്രകളുടെ പ്രഹരങ്ങളാൽ പിളക്കപ്പെട്ടവരായും (ഖരതരനഖരുടിതശരീരഃ) ഏറ്റവും മൂർച്ചയുള്ള നഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിളക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവരായും (ശ്രുതികടുഗർജ്ജാശ്രവണവിസംജ്ഞഃ) കർണ്ണദുസ്സഹങ്ങളായ സിംഹനാദങ്ങളുടെ ശ്രവണംകൊണ്ടു ബോധമില്ലാത്തവരായും (അശേഷാഃ നിശിചരവീരാഃ) സകല രാക്ഷസവീരന്മാരും (വിവിധാം) നാനാവിധയായ (ആപദം) ആപത്തിനെ (ആപുഃ) പ്രാപിച്ചു. (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഉഭയോഃ ബലയോഃ) രണ്ടു സൈന്യങ്ങളുടേയും (ഇതരേതരം) അന്യോന്യമുള്ള (അഖിലജഗത്ത്രയസംഭ്രമസംഭവിനി) ത്രൈലോക്യത്തിന്നെല്ലാം ഭയത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതും (വിവിധപ്രഹരണശകലിതകപികുലശവശതജടിലേ) നാനാവിധങ്ങളായ പ്രഹരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഖണ്ഡിതമായ വാനരകുലത്തിന്റെ ശവസമൂഹത്താൽ നിറയപ്പെട്ടതും (ഗിരിശിഖരാഹതിചൂർണ്ണീകൃതബഹുകുഞ്ജരയൂഥേ) പർവ്വതശിഖരപ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചൂർണ്ണീകൃതങ്ങളായ അനേകം ആനക്കൂട്ടത്തോടുകൂടിയതും (മുഷ്ടിരണോദ്ധതചടചടിതധ്വനിരുദ്ധദിഗന്തേ) മുഷ്ടിയുദ്ധത്തിൽ ഉദ്ഭവമായ ചടചടശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു രോധിക്കപ്പെട്ട ദിഗന്തത്തോടുകൂടിയതും (വിഹിതപാംസുരജനോദ്ഭടാചരണോരുശിരഃസ്ഥലഫാലവിശങ്കട വക്ഷഃപ്രഭൃതിവിശീർണ്ണവിപക്ഷേ) അന്യോന്യം ചെയ്യപ്പെട്ട മുട്ടുകൾ, ബാഹുക്കൾ, പാദങ്ങൾ, തുടകൾ, ശിരഃപ്രദേശങ്ങൾ, ഫാലപ്രദേശങ്ങൾ, വിസ്തീർണ്ണങ്ങളായ മാറിടങ്ങൾ എന്നിവകളുടെ പ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു പൊടിക്കപ്പെട്ട ശത്രുപക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും (കപികീടക) എടാ വാനരപ്പുഴുവേ (തിഷ്ഠ) നില്ക്ക് (ആഢ്യ) ഇപ്പോൾ (തവം) നിന്നെ (യമക്ഷയം) അന്തകഭവനത്തെ (നയാമി) പ്രാപിപ്പിക്കുന്നുണ്ട് (ഹേ നിശാചര) എടാ രാക്ഷസ! (തവം) നീ (നാശം) നാശത്തെ (യാസ്യസി) പ്രാപിക്കും (രഘുതിലകസ്യ) രഘുത്തമന്റെ (പദാഭ്യാം) പാദങ്ങളെക്കൊണ്ട് (ശപാമി) സത്യം ചെയ്യുന്നു. (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (മുഷ്ടിഭിഃ) മുഷ്ടികളെക്കൊണ്ടു (തവ) നിന്റെ (ശിരഃ) ശിരസ്സിനെ (പിഷ്ടാം) അരച്ചിട്ട് (മാനുഷകുണപം) മനുഷ്യശവത്തെ (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (ഖാദാമി) കടിച്ചു തിന്നുന്നുണ്ട് (കുതവീര്യസുതഃ) കാത്തവീര്യാർജ്ജുനൻ (നോ മനുജഃ കിം) മനുഷ്യനല്ലയോ (മർക്കടകീടക) എടാ വാനരപ്പുഴു! (മാ മാ പ്രലപ) മിണ്ടാതിരിക്ക് (യുഷ്മച്ചാപലം) നി

ങ്ങളുടെ ചാപല്യം (ത്രിഭുവനവിദിതം) ത്രൈലോക്യത്തിലെല്ലാം അറിയപ്പെട്ടതാകുന്ന (അയി) എടാ (ബത) ആശ്ചര്യം (ഇദാനീം) ഇപ്പോൾ (കഥിതം) പറയപ്പെട്ടത് (സത്യം) സത്യമാകുന്നു. (യുഷ്മൽ സഖാ മീ) നിന്റെ സഖാവ് (ജാനാതിതരാം) നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നു (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഉൽകടരോഷകഷായിതലോചനവീരഭടാഭടീകൃതഘോഷകരാളേ) കഠിനരോഷംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ നയനങ്ങളോടുകൂടിയ ധീരയോദ്ധാക്കളുടെ അഹങ്കാരവചനഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരമായും (ശവശതഭക്ഷണകുതുകസമാഗതവിവിധപിശാചശിവാവളികങ്കസൃഗാലകവായസകുക്കുരകുലകലകലിലേ) ശവസമൂഹങ്ങളുടെ ഭക്ഷണത്തിൽ കൌതുകം ഹേതുവായിട്ടു സമാഗതങ്ങളായ നാനാവിധപിശാചങ്ങളുടേയും ക്രോഷ്ടികളുടേയും കഴുക്കളുടേയും ക്രോഷ്ടാക്കളുടേയും കാക്കകളുടേയും ശുനകങ്ങളുടേയും കലകല ശബ്ദങ്ങളോടു മിശ്രിതവും (വീരവിലാസവിലോകനലീലാവിസ്മയവികസൽസ്മിതവിലോചനനിഖിലവിയച്ചരപടലീവിഹിതവിചിത്രസ്തുതിരവമുഖരേ) വീരന്മാരുടെ വിലാസവിലോകനമാകുന്ന വിനോദത്തിലുള്ള അത്ഭുതംകൊണ്ടു മിഴിച്ചുവയും ഇളകാത്തവയുമായ വിലോചനങ്ങളോടുകൂടിയ സകല ദേവസമൂഹത്താലും ചെയ്യപ്പെട്ടവയും നാനാവിധങ്ങളുമായ സ്തുതിഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശബ്ദായമാനവുമായ (സമരേ) യുദ്ധത്തിങ്കൽ (കതിചന) ചില (സുഭടാഃ) വീരഭടന്മാർ (വിമതപ്രഹരണഭളിതാപകൃത്താഃ) ശത്രുപ്രഹരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭിന്നശരീരന്മാരായി (ജീവനമരണദശാന്തരചരിതാഃ) ജീവനാവസ്ഥയുടേയും മരണാവസ്ഥയുടേയും മദ്ധ്യത്തിൽ പതിതന്മാരായിട്ടു (ഹാ ഹാ ബത) അയ്യയ്യോ കഷ്ടം (മേ) എന്റെ (ബാഹ്വോ) ബാഹുക്കളും (പതിതൌ) വീണുപോയി (അയം രിപുഃ) ഈ ശത്രു (ദൃപ്തഃ) ഗർവ്വത്തോടെ (അഗ്രേ) മുമ്പിൽ (തിഷ്ഠതി) നിൽക്കുന്നു (മമ) എന്റെ (പാദൌ) കാലുകളും (മദ്ധ്യേ) നടുവിൽ (ലൂനൌ കഷ്ടം) മുറിഞ്ഞു പോയി. കഷ്ടം (അസ്മൽപക്ഷ്യാഃ) നമ്മുടെ പക്ഷത്തിലുള്ളവർ (അഭിമുഖം) നേരെ (ധാവന്തി) ഓടുന്നു (അഹം) ഞാൻ (ഉത്ഥാതും അപി) എഴുന്നേൽപ്പാനും (ന ശക്നോമി) ശക്തനല്ല. (ഹൃദയം) മനസ്സ് (പ്രതിബലമത്സരകലിലം) ശത്രുസൈന്യങ്ങളോടുള്ള മത്സരംകൊണ്ടു കലങ്ങിയിരിക്കുന്നു (ഹാ ഹാ) അയ്യോ അയ്യോ (നയനേ) കണ്ണുകളും (വിലുളിതതാരേ) വിലുളിതങ്ങളായ കൃഷ്ണമണികളോടുകൂടിയവയായി (അയം പരജനസിംഹധ്വനിഃ) ഇതാ ശത്രുജനങ്ങളുടെ സിംഹനാദം (ഇന്ധേ) വർദ്ധിക്കുന്നു (ഹാഹാ ബത) അയ്യയ്യോകഷ്ടം (മേ ജിഹ്വാം) എന്നാവ് (ശുഷ്യതി) വരളുന്നു (സഹംയാഃ) അല്ലയോ സ

ഖികൾ (മേ) എനിക്ക് (പാനീയം) ജലത്തെ (ത്തെ) തന്നാലും (ഹരാഹാ) അയ്യോഅയ്യോ (തനയഃ) പുത്രൻ (നിഹതഃ) കൊല്ലപ്പെട്ടവനായിട്ട് (ശേതേ) കിടക്കുന്നു. (ഹന്ത) കഷ്ടം (ഭ്രാതാ) സോദരൻ (കബന്ധീഭൂതഃ) ശിരസ്സുപോയവനായിഭവിച്ചു (ഖതഖത) ആശ്ചര്യംആശ്ചര്യം (ദൈവസ്യ) ഈശ്വരന്റെ (ഗതിഃ) പുറപ്പാട് (ചിത്രം) അദ്ഭുതം (ഇതി) ഇപ്രകാരം (സംഭൃതശോകം) വഹിക്കപ്പെട്ട ദുഃഖത്തോടുകൂടെ (പ്രതിപദം) പദംപ്രതി (ഉത്ഥിതനാനാവിധയൌധസഹസ്രവിലാപൈഃ) ഉൽഭൂതങ്ങളും നാനാവിധങ്ങളുമായ ഭടസമൂഹത്തിന്റെ പ്രലാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അഖിലദിഗന്തരം) ദിഗന്തരമെല്ലാം (ആകുലം) വ്യാപ്തമായിട്ടു (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം പ്രളയാന്തത്തിൽ ഇളകിമറിയുന്ന പൂർവ്വാപരസമുദ്രങ്ങളോടുതുല്യങ്ങളായ കപിരാക്ഷസസൈന്യങ്ങൾ ഏറ്റവും കുപിതന്മാരായിട്ടു വലിയ ഘോഷത്തോടുകൂടെ അന്യോന്യം ഭയങ്കരമായ യുദ്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ അതിവേഗത്തിൽ നടക്കുന്ന മത്തഗജങ്ങളാൽ തുമ്പിക്കരത്തിലെടുക്കപ്പെട്ട മുസലങ്ങളാലുള്ള പ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടും ജഗാത്രുഘ്നന്മാരുടെ കരഗതങ്ങളായ കുന്തപ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും അശ്വാത്രുഘ്നന്മാരുടെ ശക്തിപ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും രഥാത്രുഘ്നന്മാരുടെ ശരപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടും പദാതികളാൽ പ്രയുക്തങ്ങളായ നാനാവിധ ശസ്ത്രപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടും അനേകം വാനരന്മാർ നശിച്ചു. രാവണന്റെ കല്പനയോടുകൂടെ ആഗതന്മാരായ രാക്ഷസവീരന്മാരുടെ പരാക്രമാതിശയത്തെക്കണ്ടു കുപിതന്മാരായ ഹനുമാൻ, നളൻ, നീലൻ, ഗജൻ, അംഗദൻ, ഗവയൻ തുടങ്ങിയ വിമാനരപ്രവരന്മാർ ലോകഭയാനകമായ ഗർജ്ജനങ്ങളേചെയ്തു. ആകാശത്തെ അതിക്രമിക്കുന്ന ശരീരത്തേ വലുതാക്കി സവ്വദിക്കുകളേയും രോധിച്ചു കരങ്ങളിൽ ഉന്നതങ്ങളായ വൃക്ഷങ്ങളേയും വിശാലങ്ങളായ പാറകളേയും പർവ്വതങ്ങളേയും ധരിച്ച് തങ്ങളുടെ പരാക്രമാതിശയത്തെ ദേവവിരോധികളായ രക്ഷസസൈന്യങ്ങളിൽ പ്രകാശിപ്പിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ രാക്ഷസന്മാരെല്ലാം ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ വാനരവീരന്മാരുടെ പർവ്വതപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടും ഇന്ദ്രായുധംപോലെ ശോഭമാനങ്ങളായ ദംഷ്ട്രപ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും പരുഷങ്ങളായ നഖരപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടും കർണ്ണദുസ്സഹങ്ങളായ ഗർജ്ജനങ്ങളേക്കൊണ്ടും അനേകവിധങ്ങളായ ആപത്തുകളേപ്രാപിച്ചു. ഇങ്ങിനെ രണ്ടു സൈന്യങ്ങളും യുദ്ധം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ യുദ്ധഭൂമിയെല്ലാം രാക്ഷസന്മാരുടെ അനേകവിധങ്ങളായ ആയുധങ്ങളോടു മരിച്ചുകിടക്കുന്ന വാനരന്മാരുടെ ശവങ്ങളേക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. വാനരന്മാരുടെ പർവ്വതപ്രഹരങ്ങളേക്കൊണ്ടും മത്തഗജ

ങ്ങൾ ചത്തുവീണുതുടങ്ങി. മുഷ്ടിയുദ്ധത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ചടചട ശബ്ദങ്ങളേക്കൊണ്ടു ദിക്കുകളെല്ലാം മുഴങ്ങി. അന്യോന്യം മുട്ടുകളേക്കൊണ്ടും കൈത്തലങ്ങളേക്കൊണ്ടും പാദങ്ങളേക്കൊണ്ടും തുടകളെക്കൊണ്ടും കപാലങ്ങളെക്കൊണ്ടും വക്ഷസ്സുകളെക്കൊണ്ടും പ്രഹരിച്ചു ശത്രുപക്ഷത്തെ ഇരുവരും നശിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി. എടാ വാനരകീട! നില്ക്ക് ഞാൻ നിന്നെ അന്തകരാജധാനിയിലേയ്ക്കയക്കുന്നുണ്ടു. എടാ രാക്ഷസാ! നിന്നെഞാൻ കൊല്ലുന്നുണ്ടു. ശ്രീരാമപാദങ്ങളാകുന്നു സത്യം. എടാ, നിന്റെ ശിരസ്സിനെ ഭേദിച്ചു നിഗ്രഹിച്ചു മനുഷ്യമാംസത്തെ ഞാൻ ഭക്ഷിക്കും. എടാ, കാർത്തവീര്യാജ്ജുനനെ നീ അറിയുന്നില്ലയോ. അദ്ദേഹം മനുഷ്യനല്ലയോ. എടാ വാനരപ്പുഴു നീ മിണ്ടാതിരിക്ക്. നിങ്ങളുടെ ചാപല്യം ലോകപ്രസിദ്ധമാകുന്നു. എടാ രക്ഷസാ! ഞങ്ങളുടെ ചാപല്യം നിന്റെ സ്വാമിക്കറിയാം. നീ പറഞ്ഞതു സത്യമാകുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള ഭടന്മാരുടെ വീരവാദങ്ങൾ മുഴങ്ങിതുടങ്ങി. ശവഭക്ഷണത്തിന്നു കൌതുകത്തോടെ ആഗതങ്ങളായ നാനാവിധവിശാചുക്കൾ, ക്രോഷ്ട്രികൾ, കഴുക്കൾ, ക്രോഷ്ടാവുകൾ, കാക്കകൾ, ശ്വാക്കൾ, എന്നിവയുടെ കളകളശബ്ദങ്ങൾ ധാരാളം കേൾക്കുമാറായി. വീരന്മാരുടെ യുദ്ധലീലാദർശനത്തിൽ അത്ഭുതം ഹേതുവായിട്ടു നിശ്ചലദൃഷ്ടികളായി നിൽക്കുന്ന ദേവസംഘത്തിന്റെ നാനാവിധങ്ങളായ സ്തുതിഘോഷങ്ങൾ മുഴങ്ങി. ചില വീരഭടന്മാർ ശത്രുക്കളുടെ ആയുധങ്ങളേററ് ഭൂമിയിൽ വീണു. ചിലർ അർദ്ധജീവന്മാരായിത്തീർന്നു അയ്യോ എന്റെ കൈകൾപോയി. ശത്രു മുമ്പിൽനില്ക്കുന്നു. അയ്യോ എന്റെ കാലുകളെ മദ്ധ്യത്തിൽമുറിച്ചു. ഇതാ എന്റെ കൂടുകാർ ഓടുന്നു. എനിക്കു എഴുന്നേല്പാൻകൂടി വയ്യാതായി. എന്റെമനസ്സ് എതിരാളിയോടു മത്സരിപ്പാൻക്ഷോഭിക്കുന്നു. അയ്യോ എന്റെ കണ്ണുകൾപോയി. ശത്രുക്കളുടെ സിംഹനാദങ്ങൾ ഇതാ വർദ്ധിക്കുന്നു. അയ്യോ എന്റെ നാവുവരളുന്നു. സഖികളേ! വെള്ളം തരണേ. അയ്യോ എന്റെ പുത്രൻ മരിച്ചുകിടക്കുന്നു. അയ്യോഎന്റെ സോദരന്റെ തലപോയി. ദൈവഗതി അത്ഭുതം, അത്ഭുതം ഇപ്രകാരമുള്ള ഭടന്മാരുടെ സങ്കടപ്രലാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു സർവ്വദിക്കുകളും മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി.

രഥാഗ്രഥൈർവ്വാജിഭിരർവ്വതോ ഘ്ന-
ന്നിഭാനിഭൈഃ പത്തിഭിരേവ പത്തീഃ
സമീരസൂനുഃ സമരേ സമഗ്രം.
നിശാചരാണാം നിചയം ബഭഞ്ജ. 693

വ്യാ—(സമീരസൂനുഃ) ഹനൂമാൻ (രഥൈഃ) തേരുകളെക്കൊണ്ടു

(രഥാൻ) തേരുകളേയും (വാജിഭിഃ) കുതിരകളെക്കൊണ്ടു (അവ്വതഃ) കുതിരകളേയും (ഇഭൈഃ) ഗജങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ഇഭാൻ) ഗജങ്ങളേയും (പത്തിഭിഃ ഏവ) പടാതികളെക്കൊണ്ടുതന്നെ (പത്തീഃ) പടാതികളേയും (ഹ്ലൻ) ഹനിക്കുന്നവനായിട്ടു (സമരേ) യുദ്ധത്തിൽ (നിശാചരാണാം) രാക്ഷസരുടെ (സമഗ്രം) സകലമായ (നിചയം) കൂട്ടത്തേയും (ഖഭഞ്ജ) നശിപ്പിച്ചു.

സാ—വായുപുത്രനായ ഹനുമാൻ യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ തേരുകളേക്കൊണ്ടുതന്നെ തേരുകളേയും കുതിരകളേക്കൊണ്ടുതന്നെ കുതിരകളേയും ഗജങ്ങളേക്കൊണ്ടുതന്നെ ഗജങ്ങളേയും പടാതികളെക്കൊണ്ടുതന്നെ പടാതികളേയും നിഗ്രഹിച്ചു സകലരാക്ഷസന്മാരേയും നശിപ്പിച്ചു.

യുദ്ധ്യതോരധികദാരുണം തയോ
രാക്ഷസേന്ദ്രകപിരാജസൈന്യയോഃ
അസുമാപ ദിനനായകസുതോ
യാമിനീ പ്രവവൃതേ സുദാരുണാ. 694

വ്യാ—(തയോഃ രാക്ഷസേന്ദ്രകപിരാജസൈന്യയോഃ) ആ രാവണസുഗ്രീവസൈന്യങ്ങളും (യുദ്ധ്യതോഃ) യുദ്ധംചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (ദിനനായകഃ) ആദിത്യൻ (അസും) അസുമനത്തെ (ആപ) പ്രാപിച്ചു (തദാ) അപ്പോൾ (സുദാരുണാ) ഏറ്റവും ഭയങ്കരമായ (യാമിനീ) രാത്രി (പ്രവവൃതേ) പ്രവർത്തിക്കുകയും ചെയ്തു.

സാ—ഇങ്ങിനെ ആ രാവണസുഗ്രീവസൈന്യങ്ങൾ അന്യോന്യം യുദ്ധം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ആദിത്യൻ അസ്തമിക്കുകയും ഭയങ്കരമായ രാത്രി ആഗമിക്കുകയും ചെയ്തു.

രാത്രൌ തത്ര സുവൈരയോരഥ തയോരന്യോന്യതസ്സൈന്യയോ-
ർഭ്രാന്തേ ഹന്ത ജയൈഷിണോസ്സമഭവദ്യുദ്ധം പ്രവൃദ്ധസ്വനം
ഏഹ്യാശു ദ്രവസീഹ കിം പുനരിതി സ്വാൻ സ്വാൻ പരാശങ്കയാ
സഞ്ജഘ്നുഃ സ്വധിയാ പരാന്ന സമരേ സർവേ ച സർവ്വാനപി. 695

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (തത്ര രാത്രൌ) ആ രാത്രിയിൽ (സുവൈരയോഃ) വൈരികളും (ജയൈഷിണോഃ) ജയേച്ഛുക്കളുമായ (തയോഃ സൈന്യയോഃ) ആ സൈന്യങ്ങൾക്കു (ഭ്രാന്തേ) അന്ധകാരത്തിൽ (പ്രവൃദ്ധസ്വനം) വലിയശബ്ദത്തോടുകൂടിയ (യുദ്ധം) യുദ്ധം (സമഭവൽ) സംഭവിച്ചു. (ആശു ഏഹി) വേഗംവന്നാലും (ഇഹ ദ്രവസി കിം) ഇവിടെ ഓടുന്നുവോ (പുനഃ ഇതി) പിന്നെയും പിന്നെയും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് (സർവേ ച) എല്ലാവരും (പരാശങ്കയാ) ശത്രുബുദ്ധിയോടെ (സ്വാൻ സ്വാൻ) തങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചവരായ (സർവ്വാൻ) എല്ലാവരേയും (സഞ്ജഘ്നുഃ) ഹനി

ച്ച (പരാൻ)ശത്രുക്കളെ (സർവ്വാൻ അപി)എല്ലാവരേയും (സപക്ഷ്യാ)സപക്ഷ്യന്മാരെന്നുള്ള ബുദ്ധിയൊടെ(ന സഞ്ജഘ്നേ) നിഗ്രഹിച്ചില്ല.

സാ—ആ രാത്രിയിൽ വലിയ ഇരുട്ടത്ത് വൈരികളും ജയേച്ഛുക്കളുമായ ആ സൈന്യങ്ങളും തമ്മിൽ യുദ്ധം ചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ എല്ലാവരും ശത്രുക്കളെന്നുദ്ദേശിച്ച സപക്ഷ്യന്മാരെ നിഗ്രഹിക്കുകയും സപക്ഷ്യന്മാരെന്നുകരുതി ശത്രുക്കളെ നിഗ്രഹിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗ—ക്രമേണ ച ക്ഷീയമാണേഷു ക്ഷപാചരേഷു ഹൃഷ്യമാണേഷു വാനരബലേഷു ബാലിതനയവിമഥിതാദ്രഥാദനുവിയൽപഥമുൽപതിതോ മായാതിരോഹിതവിഗ്രഹോ വിക്രമൈകനിധാനം ശക്രവിജയീ ദശകന്ധരാത്മജഃ സ്വയമാത്മഭവാ സമുപ്തിതൈരപ്രതിമധാമഭിസ്സപ്താകൈരശ്വൈസ്സമരശിരസി കീലിതശരീരൌ മോഹവേശവിവശൌ ദാശരഥീ നിപാതയാമാസ. 6¼6

വ്യാ—(ക്രമേണ ച) ക്രമത്തിലാകട്ടെ (ക്ഷപാചരേഷു) രാക്ഷസന്മാർ (ക്ഷീയമാണേഷു)ക്ഷയിക്കുന്നവരായിട്ടും (വാനരബലേഷു) വാനരസൈന്യങ്ങളും (ഹൃഷ്യമാണേഷു) സന്തോഷിക്കുന്നവരായിട്ടും ഇരിക്കുമ്പോൾ (വിക്രമൈകനിധാനം) പരാക്രമത്തിന്റെ മുഖ്യസ്ഥാനവും(ശക്രവിജയീ) ഇന്ദ്രനെജയിച്ചവനുമായ (ദശകന്ധരാത്മജഃ) രാവണസുതൻ (ബാലിതനയവിമഥിതാൽ) ബാലിപുത്രനാൽ നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട (രഥാൽ)തേരിൽനിന്ന (അനുവിയൽപഥം) ആകാശത്തിലേക്ക (ഉൽപതിതഃ) ചാടി (മായാതിരോഹിതവിഗ്രഹഃ) മായകൊണ്ട മറയ്ക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (സ്വയം) തന്നത്താൻ (ആത്മഭവാ) ബ്രഹ്മാവിനാൽ (സമപ്തിതൈഃ) ദത്തങ്ങളും (അപ്രതിമധാമഭിഃ) അസദൃശമായ തേജസ്സോടുകൂടിയവയും (സപ്താകൈഃ) സപ്തരൂപങ്ങളുമായ (ശരൈഃ) ശരങ്ങളെക്കൊണ്ട (സമരശിരസി) യുദ്ധത്തിൽ (ദാശരഥീ) ദശരഥപുത്രന്മാരെ (കീലിതശരീരൌ) പിളക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവരും (മോഹവേശവിവശൌ) മോഹാലസ്യം കൊണ്ട പരവശന്മാരുമാക്കി (നിപാതയാമാസ) നിപതിപ്പിച്ചു.

സാ—ക്രമത്തിൽ രാക്ഷസസൈന്യങ്ങളും നശിച്ചും വാനരബലങ്ങളും സന്തോഷിച്ചുമിരിക്കുമ്പോൾ വിക്രമനിധിയും ദശമുഖപുത്രനുമായ ഇന്ദ്രജിത്ത് യുദ്ധം ചെയ്യാനൊരുങ്ങിപോക്കളത്തെ പ്രാപിച്ചു. അപ്പോൾ ബാലിപുത്രനായ അംഗദൻ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ രഥത്തെ നശിപ്പിച്ചു. ഉടനെ ഇന്ദ്രജിത്ത് ആകാശത്തിലേക്കുചാടി മായകൊണ്ടുതന്റെ ശരീരത്തെ മറച്ചു ബ്രഹ്മദത്തങ്ങളും ഉജ്വലങ്ങളുമായ നാഗാസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട രാമ

ലക്ഷ്മണന്മാരുടെ ശരീരങ്ങളെ പിളന്നു അവരെ തന്നേറടമില്ലാത്തവരാക്കി ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തുകയും ചെയ്തു.

രാമ ത്വം സചരാചരസ്യ ജഗതോ നാഥോസി സാക്ഷാദ്ധരി-
ർമ്മായാമാനുഷവിഗ്രഹം ഹി ചരസി ത്വം ദുഷ്ടശിക്ഷാകൃതേ
ദൈത്യാരിർഗ്ഗരുഡധ്വജോസി ഭവതസ്സൂപം വാഹനം സ സ്മരേ-
ത്യാകർണ്ണ്യാഥ വിഭീഷണസ്യ വചനം സസ്മാര നാഗാന്തകം. 697

വ്യാ—(ഹേ രാമ) അല്ലയോ രാമൻ (ത്വം) അങ്ങ് (സചരാചര സ്യ) ചരാചരങ്ങളോടുകൂടിയ (ജഗതഃ) ലോകത്തിന്റെ (നാഥഃ) രക്ഷിതാവായ (സാക്ഷാൽ ഹരിഃ) സാക്ഷാൽ വിഷ്ണുവായിട്ടു (അസി) ഭവിക്കുന്നു. (ത്വം) അങ്ങ് (ദുഷ്ടശിക്ഷാകൃതേ) ദുഷ്ടശിക്ഷക്കുവേണ്ടി (മായാമാനുഷവി ഗ്രഹഃ) മായാമാനുഷരൂപനായിട്ടു (ചരസി ഹി) സഞ്ചരിക്കുന്നുവെന്നു പ്രസിദ്ധമാകുന്ന (ത്വം) അങ്ങ് (ദൈത്യാരിഃ) അസുരാന്തകനായിട്ടും (ഗരുഡധ്വജഃ) ഗരുഡധ്വജനായിട്ടും (അസി) ഭവിക്കുന്നു. (ത്വം) അങ്ങ് (ഭവതഃ) അങ്ങയുടെ (വാഹനം) വാഹനത്തെ (സ്മര) സ്മരിച്ചാലും (സഃ) അദ്ദേഹം (വിഭീഷണസ്യ) വിഭീഷണന്റെ (ഇതി വചനം) ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ട് (നാഗാന്തകം) ഗരുഡനെ (സസ്മാര) സ്മരിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാർ നാഗപാശബദ്ധന്മാരായി കിടക്കുമ്പോൾ വിഭീഷണൻ സമീപത്തിൽ ചെന്നു, ശ്രീരാമനോട്, 'അല്ലയോ രാമ! അങ്ങ് ചരാചരാത്മകമായ ലോകത്തിന്റെ രക്ഷിതാവും സാക്ഷാൽ വിഷ്ണുവുമാകുന്നു. അങ്ങ് ദുഷ്ടസംഹാരത്തിനുവേണ്ടി മായാമാനുഷവേഷത്തെ ധരിച്ചിരിക്കുകയാണെന്നു ലോകപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. അസുരഹന്താവും ഗരുഡധ്വജനുമായ അങ്ങ് അങ്ങയുടെ വാഹനമായ ഗരുഡനെ സ്മരിച്ചാലും' എന്നിപ്രകാരം അപേക്ഷിച്ചു. ശ്രീരാമൻ വിഭീഷണവാക്യം ഹേതുവായിട്ടു നാഗാന്തകനായ ഗരുഡനെ സ്മരിക്കുകയും ചെയ്തു.

പക്ഷോൽക്ഷേപപ്രസപ്പ്രബലമരുദധ്വാസുവാരാകരാന്ത-
വ്യാപ്തശ്രീവാഗ്രദവീകരനികരഭയോൽപ്രേക്ഷ്യമാണാവതാരഃ
ഉച്ചഞ്ചച്ചഞ്ചുകോടീഗളിതജലധരാളീകവല്ലീകനിഘ്ന-
ദ്വിദ്യുന്നിഘ്നാട്ടജംഗീകബളനരസികസ്സുണ്ണമായാൽ സുപർണ്ണഃ. 698

വ്യാ—(സുപർണ്ണഃ—ഗരുഡൻ (പക്ഷോൽക്ഷേപപ്രസപ്പ്രബല മരുദ്വേഗാസുവാരാകരാന്തവ്യാപ്തശ്രീവാഗ്രദവീകരനികരഭയോൽപ്രേക്ഷ്യമാണാവതാരഃ) ചിറകുകളുടെ ഇളകലിൽനിന്നു സഞ്ജാതവും ബലവ

ത്തരവുമായ കാററിനാൽ ദൂരത്തിലാക്കപ്പെട്ട സമുദ്രാന്തത്തിലുള്ള ജലത്തിൽ തലപൊക്കിപ്പിടിച്ച ഉഗ്രസർപ്പ സമൂഹത്താൽ ഭയംഹേതുവായിട്ടു നോക്കപ്പെടുന്ന ആഗമനത്തോടുകൂടിയവനും (ഉച്ചഞ്ചച്ചഞ്ചുകോടീദളിത ജലധരാളീകവകല്മീകനിർയ്യദ്വിദ്യുന്മിഥ്യാഭുജംഗീകബളനരസികഃ) വികസിതമായ കൊക്കിന്റെ തലകൊണ്ടു പിളർക്കപ്പെട്ട മേഘസമൂഹമാകുന്ന പുററിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട മിന്നലാകുന്ന മിഥ്യാഭുജഗികളുടെ ഭക്ഷണത്തിൽ രസമുള്ളവനുമായിട്ട് (തൂർണ്ണം) വേഗത്തിൽ (ആയാൽ) വന്നു.

സാ—ശ്രീരാമൻ സ്മരിച്ച ഉടനെ ഗരുഡൻ തന്റെ ചിറകിളക്കി അതിൽനിന്നുണ്ടായ കാററുകൊണ്ട് സമുദ്രജലങ്ങളെ ഇളക്കി സകല സർപ്പങ്ങളേയും ഭയപ്പെടുത്തിയും വികസിതമായ ചഞ്ചുഗ്രംകൊണ്ടുപുററുകളെ പിളർന്നു സർപ്പങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കുംപോലെ മേഘങ്ങളെ പിളർന്നു മിന്നൽപിണരുകളെ ഭക്ഷിച്ചു അതിവേഗത്തിൽ ആഗതനായി.

യാവദ്യാതി പുരം പുരന്ദരജയീ യാവദ്ദശാസ്യാഞ്ജയാ
സീതാ പുഷ്പകവാസിനീ രഘുവരൌ ദൃഷ്ട്വാ പുരശ്ശോചതി
താവത്തേ ഗളിതാസ്സുപർണ്ണഗരുതാം വാതേന വാതാശനാ
ദീപ്തൌ ചന്ദ്രദിവാകരാവിവ തമോമുക്തൌ തതോ രാഘവൌ.

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (പുരന്ദരജയീ) ഇന്ദ്രജിത്ത് (യാവൽ) യാതൊരിക്കൽ (പുരം യാതി) പുരത്തിലേക്കു യാനംചെയ്യുന്നു (യാവൽ) യാതൊരിക്കൽ (ദശാസ്യാഞ്ജയാ) രാവണന്റെ കല്പനഹേതുവായിട്ടു (പുഷ്പകവാസിനീ) പുഷ്പകവിമാനത്തിലിരുത്തിയ (സീതാ) സീത (രഘുവരൌ) രഘുശ്രേഷ്ഠന്മാരെ (പുരഃ) മുമ്പിൽ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ടു (ശോചതി) ദുഃഖിക്കുന്നു (താവൽ) അപ്പോൾ (സുപർണ്ണഗരുതാം) ഗരുഡന്റെ ചിറകുകളുടെ (വാതേന) കാററുകൊണ്ടു (തേ വാതാശനാഃ) ആ വാതാശനന്മാർ (ഗളിതാഃ) അഴിയപ്പെട്ടവരായി (രാഘവൌ) രാമലക്ഷ്മണന്മാർ (തമോമുക്തൌ) രാഹുവിനാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവരായ (ചന്ദ്രദിവാകരൌ ഇവ) ചന്ദ്രാദിത്യന്മാരെപ്പോലെ (ദീപ്തൌ) ശോഭിച്ചവരാവുകയും ചെയ്തു.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്ത് നാഗാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു രാജധാനിയിലേക്കു പോകുന്ന സമയത്തിലും രാവണന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു പുഷ്പകത്തിലിരുത്തിയ സീത നാഗാസ്ത്രബദ്ധന്മാരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ മുമ്പിൽ കണ്ട് ദുഃഖിക്കുന്ന സമയത്തിലും രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ഗരുഡന്റെ ചിറകുകളിൽനിന്നുണ്ടായ കാററുകൊണ്ടു ഗളിതനാഗപാശബദ്ധന്മാരായിട്ടു, രാഹുവിനാൽ മുക്തന്മാരായ ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരെപ്പോലെ ഏററവും ശോഭിച്ചു.

ഗ—തദനു മൂർച്ഛാപഗമസമുത്ഥിതസമർത്ഥസമസുവാനരസിം
ഹനാദാകർണ്ണനപരിക്ഷുഭിതേന ദശമുഖേന പ്രഹിതാ രഭസവേഗ
ധൂമ്രാക്ഷിമുഖാ ധൂമ്രാക്ഷമുഖാഃ ക്രമേണ പ്രഥനായ നിർയ്യയുഃ. 699

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (മൂർച്ഛാപഗമസമുത്ഥിതസമസുവാന രസിംഹനാദാകർണ്ണനപരിക്ഷുഭിതേന) മൂർഛയുടെ അപഗമത്തിൽ സമുത്ഥിതന്മാരും സമർത്ഥന്മാരുമായ സമസുവാനന്മാരുടെ സിംഹനാദശ്രവണം ഹേതുവായിട്ട് ഏറ്റവും ക്ഷോഭിച്ച (ദശമുഖേന) രാവണനാൽ (പ്രഹിതാഃ) പ്രേഷിതന്മാരും (രഭസവേഗധൂമ്രാക്ഷിമുഖാഃ) വേഗാധിക്യം നിമിത്തം ധൂമ്രവർണ്ണങ്ങളായ കണ്ണുകളോടും മുഖത്തോടുകൂടിയവരുമായ (ധൂമ്രാക്ഷമുഖാഃ) ധൂമ്രാക്ഷപ്രഭൃതികളായ രാക്ഷസന്മാർ (ക്രമേണ) ക്രമത്തിൽ (പ്രഥനായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് (നിർയ്യയുഃ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—അതിന്നനന്തരശേഷം മേഘനാലസ്യമുണർന്നെഴുന്നോറ വാനരവീരന്മാരുടെ സിംഹനാദശ്രവണംകൊണ്ട് ഏറ്റവും ക്ഷുഭിതനായ രാവണനാൽ നിയുക്തന്മാരും വേഗാതിശയത്താൽ ധൂമ്രവർണ്ണമായ മുഖത്തോടും നേത്രങ്ങളോടുംകൂടിയവരുമായ ധൂമ്രാക്ഷപ്രഭൃതികളായ രാക്ഷസന്മാർ ക്രമേണ യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടു.

പ്രഹസ്തധൂമ്രാക്ഷമഹോദരാദീൻ
വ്യാപാദ്യ സേനാധിപതീനമാത്യാൻ
സ ഏഷ ലങ്കാമുപരുദ്ധ്യ രാമഃ
ശാഖാമൃഗൈകാർണ്ണവമാതതാന. 700

വ്യാ—(സഃ ഏഷഃ രാമഃ) ആ ഈ രാമൻ (പ്രഹസ്തധൂമ്രാക്ഷമഹോദരാദീൻ) പ്രഹസ്തൻ, ധൂമ്രാക്ഷൻ, മഹോദരൻ തുടങ്ങിയുള്ള (സേനാധിപതീൻ) സേനാനായകന്മാരെ (വ്യാപാദ്യ) നിഗ്രഹിച്ചിട്ട് (ലങ്കാം) ലങ്കയെ (ഉപരുദ്ധ്യ) നിരോധിച്ചിട്ട് (ശാഖാമൃഗൈകാർണ്ണവം) ശാഖാമൃഗമാകുന്ന ഒരു സമുദ്രത്തോടുകൂടിയതാക്കി (ആതതാന) ചെയ്തു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ആ ശ്രീരാമൻ പ്രഹസ്തധൂമ്രാക്ഷമഹോദരാദികളായ സേനാനായകന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ച ലങ്കയെ നിരോധിച്ച വാനരസ്ഥലമാകുന്ന ഒരു സമുദ്രത്തോടുകൂടിയതാക്കി ചെയ്തു.

രണഭുവി ലഘുഹസ്തേ നീലശസ്തേ പ്രഹസ്തേ
പ്രതിഘകലുഷിതാക്ഷസ്തൂർക്ഷണാദ്രാക്ഷസേന്ദ്രഃ
സപദമഹിതവധാർത്ഥം നിർയ്യയൌ വീര്യവത്ഭി-
സ്സഹ നിശിചരവൃന്ദൈർവീര്യലക്ഷ്മ്യാ സമേതഃ. 701

വ്യാ—(രണഭുവി) യുദ്ധഭൂമിയിൽ(ലഘുഹസ്തേ) ഏറ്റവും ബാഹുബലമുള്ള (പ്രഹസ്തേ) പ്രഹസ്തൻ (നീലശസ്തേ) നീലയാൽ നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ (തൽക്ഷണാൽ) ആ ക്ഷണത്തിൽ (രാക്ഷസേന്ദ്രഃ) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠൻ (പ്രതിഘലകലുഷിതാക്ഷഃ) കോപംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ട (സപദം) തന്നെത്താൻ (വീര്യവത്തിഃ) പരാക്രമികളായ (നിശിചരവൃന്തൈഃ) രാക്ഷസസമൂഹങ്ങളോടും (വീര്യലക്ഷ്മ്യാ) വീര്യശ്രീയോടും (സമേതഃ) സമേതനായിട്ട (അഹിതവധാർത്ഥം) ശത്രുനിഗ്രഹത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (നിര്യയൌ) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—നീലൻ യുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ചു ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയായ പ്രഹസ്തനെ നിഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ രാവണൻ കോപംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടി പരാക്രമികളായ അനേകം രാക്ഷസന്മാരോടും വീര്യശ്രീയോടുംകൂടെ തന്നത്താൻ ശത്രുനിഗ്രഹത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടു.

അദ്ഭുതരവാഹിനീചലിതമേദിനീമണ്ഡലഃ
ക്ഷണേന ച രണാങ്കണേ ദശമുഖോ ജിഷ്ണുംഭേതരാം
വ്യലോകി ച തദീയകാർമ്മുകകിരീടപീഠീതട-
ദ്ധ്വജേഷു നടനക്രിയാം വ്യദധദഗ്നിപുത്രഃ ക്ഷണാൽ. 702

വ്യാ—(ദശമുഖഃ) രാവണൻ (അദ്ഭുതരവാഹിനീചലിതമേദിനീമണ്ഡലഃ)അനല്പങ്ങളായ സൈന്യങ്ങളാൽ ഇളക്കപ്പെട്ട മേണ്ഡലത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (ക്ഷണേന) ക്ഷണത്തിൽ (രണാങ്കണേ) യുദ്ധഭൂമിയിൽ (ജിഷ്ണുംഭേതരാം ച) ഏറ്റവും ജൃംഭിക്കുകയും ചെയ്തു. (അഗ്നിപുത്രഃ) നീലൻ (വ്യലോകി ച) കാണുകയും (ക്ഷണാൽ) വേഗത്തിൽ (തദീയകാർമ്മുകകിരീടപീഠീതടദ്ധ്വജേഷു) അവന്റെ ചാപാഗ്രത്തിലും കിരീടാഗ്രത്തിലും പീഠാഗ്രത്തിലും കൊടിമരത്തിലും (നടനക്രിയാം)നൃത്തക്രിയയെ (വ്യദധൽ)വിധാനം ചെയ്കയും ചെയ്തു.

സാ—ദശമുഖൻ അനല്പങ്ങളായ സൈന്യങ്ങളേക്കൊണ്ടു ഭൂമിയെ ഇളക്കിക്കൊണ്ടു യുദ്ധഭൂമിയിൽ ഏറ്റവും പൌരുഷത്തോടെ ശോഭിച്ചു. ആ ക്ഷണത്തിൽ അഗ്നിപുത്രനായ നീലൻ രാവണനെ കാണുകയും അവന്റെ കിരീടാഗ്രത്തിന്മേലും ചാപത്തിന്മേലും പീഠത്തിന്മേലും ധ്വജത്തിന്മേലും നൃത്തം ചെയ്കയും ചെയ്തു.

സ തേന പാവകാസ്ത്രേണ നീലോ വക്ഷസി താഡിതഃ
ജാനുഭ്യാമപതൽ ഭൂമൌ ന ച പ്രാണൈർവ്യയുജ്യത. 703

വ്യാ—(സഃ നീലഃ) ആ നീലൻ (തേന)ആ രാവണനാൽ (പാവകാസ്ത്രേണ) ആഗ്നേയാസ്ത്രംകൊണ്ടു (വക്ഷസി) മാറിടത്തിൽ (താഡിതഃ) പ്രഹൃതനായിട്ട് (ജാനുഭ്യാം) മുട്ടുകൾകൊണ്ട് (ഭുവം) ഭൂമിയിൽ (അപതൽ) വീണു (പ്രാണൈഃ) പ്രാണങ്ങളോടു (ന ച വ്യയുജ്യത) വേർപെട്ടില്ല.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ രാവണൻ നീലന്റെ നേരെ ആഗ്നേയാസ്ത്രംപ്രയോഗിച്ചു. നീലൻ ആ ആഗ്നേയാസ്ത്രമേറു മുട്ടുകുത്തി ഭൂമിയിൽ വീഴുകയും ചെയ്തു. അഗ്നിപുത്രനാകഹേതുവായിട്ടു മരണത്തെ പ്രാപിച്ചില്ല.

ദൃഷ്ട്വാ രാക്ഷസചക്രവർത്തിനമസാവുടേ സുമിത്രാത്മജോ
രാമം പ്രാഞ്ജലിരാഹ്യ സൌഹൃജലധേ യുദ്ധേനജാനീഹി മാം
ഇത്യാകർണ്ണ്യ രഘൂത്തമോനുജമരം സംഭാവയന്നാഹ തം
ഗച്ഛാത്യുഗ്രപരാക്രമോ ഹ്യയമതസ്തുഭ്യം സാവധാനോ ഭവേ. 704

വ്യാ—(അസൌ സുമിത്രാസുതഃ) ഈ ലക്ഷ്മണൻ (രാക്ഷസചക്രവർത്തിനം) രാക്ഷസചക്രവർത്തിയെ (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (പ്രാഞ്ജലിഃ) കൂപ്പാഞ്ജലിയായിട്ടു (രാമം) രാമനോടു (ഹേ സൌഹൃജലധേ ആര്യ) അല്ലയോ സൌഹൃബ്ധിയായുള്ള ജ്യേഷ്ഠ (തവ) അങ്ങ് (യുദ്ധേ) യുദ്ധത്തിൽ (മാം) എന്നെ (അനുജാനീഹി) നിയോഗിച്ചാലും എന്നിപ്രകാരം(ഊചേ) പറഞ്ഞു (രഘൂത്തമഃ) ശ്രീരാമൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ട് (അനുജമതം) അനുജന്റെ അഭിപ്രായത്തെ (സംഭാവയൻ) മാനിച്ചുകൊണ്ടു (തം) അവനോടു (തവ) നീ (ഗച്ഛ) ഗമിച്ചാലും (അയം ഹി) ഇവനാകട്ടെ (അത്യുഗ്രപരാക്രമഃ) അത്യുഗ്രമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനാകുന്നു (അതഃ) ഇതു ഹേതുവായിട്ടു (സാവധാനഃ) സാവധാനനായിട്ടു (ഭവ) ഭവിച്ചാലും.

സാ—സുമിത്രാപുത്രനായ ലക്ഷ്മണൻ യുദ്ധത്തിനു ആഗതനായ രാവണനെ കണ്ടിട്ട് ശ്രീരാമസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു കൃതാഞ്ജലിയായിട്ട് അദ്ദേഹത്തോടു, 'അല്ലയോ സൌഹൃവാരിധിയായുള്ളോവേ ജ്യേഷ്ഠ! അവിടുന്ന് യുദ്ധത്തിൽ അടിയനെ നിയോഗിച്ചാലും' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു. ശ്രീരാമൻ ഇപ്രകാരമുള്ള അനുജന്റെ അഭിപ്രായത്തെ മാനിച്ചുകൊണ്ട്, 'അല്ലയോ ലക്ഷ്മണാ! നീ രാവണന്റെ നേരെ യുദ്ധത്തിനു പൊയ്ക്കൊള്ളുക. പക്ഷേ ഇവൻ വലിയ പരാക്രമശാലിയാണ്. അതുകൊണ്ടു നല്ലവണ്ണം മനസ്സിരുത്തിക്കൊള്ളണം.' എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

വിധായ വിവിധം രണം വിബുധരാജകവാമേക്ഷണാ—
കചഗ്രഹണചുഞ്ചുനാ ദശമുഖേന രാമാനുജഃ

തദീയഭുജനിസ്സരൽ സ്ഫുരിതശക്തിവേഗാഹതഃ
പപാത ഗതചേതനസ്സഹ സുരൌഘബാഷ്പോദകൈഃ. 705

വ്യാ—(രാമാനുജഃ) ലക്ഷ്മണൻ (വിബുധലോകവാമേക്ഷണാകച ഗ്രഹണപഞ്ചനാ) സപത്നസ്ത്രീകളുടെ കേശഗ്രഹണത്തിൽ സമർത്ഥനായ (ദശമുഖേന) രാവണനോടുകൂടെ (വിവിധം) നാനാവിധമായ (രണം) യുദ്ധത്തെ (വിധായ) ചെയ്തിട്ട് (തദീയഭുജനിസ്സരൽസ്ഫുരിതശക്തിവേഗാഹതഃ) അവന്റെ ബാഹുക്കളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടതും പ്രകാശമാനവുമായ ശക്തിയുടെ ശക്തിയാൽ താഡിതനായി (ഗതചേതനഃ) നഷ്ടചൈതന്യനായിട്ട് (സുരൌഘബാഷ്പോദകൈഃ സഹ) ദേവകളുടെ കണ്ണുനീരുകളോടുകൂടെ (പപാത) വീണു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ ശ്രീരാമന്റെ കല്പനയോടുകൂടെ യുദ്ധഭൂമിയെ പ്രാപിച്ച് സുരസുന്ദരിമാരുടെ കേശഗ്രഹണത്തിൽ സമർത്ഥനായ രാവണനോടുകൂടെ പലലിധത്തിലും യുദ്ധംചെയ്തിനുശേഷം ഒടുവിൽ രാവണനാൽ പ്രയുക്തമായ ശക്തിയെന്ന ആയുധമേറ് ചൈതന്യമില്ലാതെ ഭൂമിയിൽ വീണു. ദേവകൾ ദുഃഖാശ്രുക്കളെ ചൊഴിക്കുകയും ചെയ്തു.

സ മാരുതസുതാനീതമഹൌഷധിഹൃതവ്യഥഃ
ലങ്കാസ്ത്രീണാം പുനശ്ചക്രേ വിലാപാചാര്യകം ശരൈഃ. 706

വ്യാ— (സഃ അവൻ (മാരുതസുതാനീതമഹൌഷധിഹൃതവ്യഥഃ) ഹനുമാനാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട വിശിഷ്ടമായ ഔഷധത്താൽ കളയപ്പെട്ട പീഡയോടുകൂടിയവനായിട്ട് (പുനഃ) പിന്നെയും (ശരൈഃ) ശരങ്ങൾകൊണ്ട് (ലങ്കാസ്ത്രീണാം) ലങ്കാസ്ത്രീകളുടെ (വിലാപാചാര്യകം) കരച്ചിലിനു ആചാര്യനാവു എന്നുള്ള അവസ്ഥയെ (ചക്രേ) ചെയ്തു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ ഉടൻതന്നെ ഹനുമാനാൽ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട ഔഷധസേവകൊണ്ടു തന്റെ ദുഃഖത്തെ കളഞ്ഞതിനുശേഷം പിന്നെയും ശരങ്ങളേക്കൊണ്ടു ലങ്കാസ്ത്രീകളുടെ കരച്ചിലിനുള്ള ആചാര്യസ്ഥാനത്തെ വഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അയി ദശമുഖ തിഷ്ഠ തിഷ്ഠ കുതോ
മമ ഖലു വിപ്രിയമീദൃശം കൃതം യാസി
അതിനിശിതമുഖൈശ്ശരൈർമ്മദീയൈഃ
പ്രസഭമുപഹൃിയസേ ധ്രുവം യമായ. 707

വ്യാ—(അയി ദശമുഖ) അല്ലയോ രാവണ (തം) അങ്ങ് (തിഷ്ഠ തിഷ്ഠ) നിന്നാലും നിന്നാലും (മമ ഖലു) എയിക്കാകട്ടെ (ഈദൃശം) ഇ

പ്രകാരമുള്ള (വിപ്രിയം) അപ്രിയത്തെ (കൃതാ) ചെയ്തിട്ട് (ക്ത) എവിടെ (യാസി) പോകുന്നു (അനിയിശിതമുഖൈഃ) ഏറ്റവും ശിതാഗ്രങ്ങളും (മദീയൈഃ) എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചവയുമായ (ശരൈഃ) ശരങ്ങളാൽ (താം) അങ്ങ് (പ്രസഭം) ബലാല്ക്കാരേണ (യമായ) അന്തകനായിക്കൊണ്ട് (ഉപഹ്രിയസേ ധ്രുവം) കാഴ്ചയാക്കി ചെയ്യപ്പെടുന്നു നിശ്ചയം.

സാ—രാവണൻ ശക്തിപ്രഹരംകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണനെ ജയിച്ച് അന്തഃപുരത്തിലേക്കു മടങ്ങി പോകുവാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അല്ലയോ ദശമുഖ! നീ അവിടെ നില്ക്കുക അവിടെ നില്ക്കുക. എനിക്കു ഇപ്രകാരമുള്ള അപ്രിയത്തെ ചെയ്തു നീ എവിടേക്കു പോകുന്നു. എന്റെ നിശിതതരങ്ങളായ ശരങ്ങൾ ഇപ്പോൾതന്നെ അങ്ങയെ യമപുരത്തിലേക്കയക്കും. എന്നിപ്രകാരം രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

പണവാനകശംഖസിംഹനാദൈർബ്ബധിരീഭൂതനഭോദിഗന്തരാളം
രഘുപുംഗവരാക്ഷസേന്ദ്രയോഃസുൽ സമരം സംഭൃതസംഭ്രമം ബഭൂവ.708

വ്യാ—(രഘുപുംഗവരാക്ഷസേന്ദ്രയോഃ) രാമരാവണന്മാർക്കു (പണവാനകശംഖസിംഹനാദൈഃ) പണവം, പടഹം, ശംഖം എന്നീ വാദ്യങ്ങളുടെ ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടും സിംഹനാദങ്ങളെക്കൊണ്ടും (ബധിരീഭൂതനഭോദിഗന്തരാളം) ശബ്ദായമാനമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ആകാശത്തോടും ദിഗന്തരത്തോടും കൂടിയതും (സംഭൃതസംഭ്രമം) വഹിക്കപ്പെട്ട സംഭ്രമത്തോടുകൂടിയതുമായിട്ട് (തൽ സമരം) ആ യുദ്ധം (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം രാമരാവണന്മാർ പണവപടഹാദികളായ വാദ്യഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടും സിംഹനാദങ്ങളെക്കൊണ്ടും ഭൂമിയേയും ആകാശത്തേയും മുഴക്കിക്കൊണ്ടു സകലർക്കും സംഭ്രമത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന വിധത്തിൽ യുദ്ധംതുടങ്ങി.

അതിതുമുലകരാളേ സംയുഗേ സംപ്രവൃത്തേ
സരഭസമഭിപാത്യ പ്രൌഢനാദോ ഹനൂമാൻ
കഠിനതരചപേടൈസ്സുഷ്ഠയാമാസ ഗണ്ഡേ-
ഷ്വധികരുഷിതചേതാ രക്ഷസാമീശ്വരസ്യ. 709

വ്യാ—(അതിതുമുലകരാളേ) ഏറ്റവും സങ്കുലവും ഭയങ്കരവുമായ (സംയുഗേ) യുദ്ധം (സംപ്രവൃത്തേ) തുടങ്ങിയപ്പോൾ (ഹനൂമാൻ) ഹനുമാൻ (അധികരുഷിതചേതാഃ) കോപാക്രാന്തചിത്തനായി (പ്രൌഢനാദഃ) ഉറക്കെ സിംഹനാദംചെയ്തുകൊണ്ടു (സരഭസം) വേഗത്തിൽ (അഭിപാത്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (രക്ഷസാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (ഈശ്വരസ്യ) നാഥ

ന്റെ (ഗണ്ഡേഷു) കവിൾത്തടങ്ങളിൽ (കഠിനതരചപേടൈഃ) ഏറ്റവും കഠിനങ്ങളായ ഉള്ളംകൈകളെക്കൊണ്ടു (താഡയാമാസ) പ്രഹരിച്ചു.

സാ—രാമരാവണന്മാർ ഏറ്റവും ഭയങ്കരമാകംവണ്ണം യുദ്ധംചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഹനുമാൻ ഏറ്റവും കോപത്തോടെ ഉറക്കെ സിംഹനാദംചെയ്തുകൊണ്ടു നമീപത്തിൽ വന്ന രാക്ഷസേശ്വരനായ രാവണന്റെ കവിൾത്തടങ്ങളിൽ കരതലങ്ങളെക്കൊണ്ടു കഠിനമാകംവണ്ണം പ്രഹരിച്ചു.

തൽക്ഷണേന യുധി രാക്ഷസാം പതിം വീക്ഷ്യ തൃക്ഷതരരോഷഭീഷണഃ
ബാലഹസ്തദ്രുതതാഡപീഡിതം തം ചകാര ഗതഗർവ്വമംഗദഃ. 710

വ്യാ—(അംഗദഃ) അംഗദൻ (തൽക്ഷണേന) ആ ക്ഷണത്തിങ്കൽ (യുധി) യുദ്ധത്തിങ്കൽ (രാക്ഷസാം) രാക്ഷസന്മാരുടെ (പതിം) നാഥനെ (വീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട് (തൃക്ഷതരരോഷഭീഷണഃ) ഏറ്റവും കഠിനമായ കോപംകൊണ്ടു ഭയങ്കരനായിട്ട് (തം) ആ രാവണനെ (ബാലഹസ്തദ്രുതതാഡപീഡിതം) ബാലാഗ്രങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള കഠിനതാഡനങ്ങളെക്കൊണ്ടു പീഡിതനാക്കിയും (ഗതഗർവ്വം) നഷ്ടഗർവ്വനാക്കിയും (ചകാര) ചെയ്തു.

സാ—ആ സമയത്തിൽതന്നെ അംഗദൻ രാവണനെ യുദ്ധഭൂമിയിൽ കണ്ടിട്ട് ഏറ്റവും കോപാക്രാന്തനായിട്ടു അവന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു ബലമേറിയ തന്റെ വാൽകൊണ്ടു അടിച്ചു ക്ഷീണിതനാക്കിയും നഷ്ടഗർവ്വനാക്കിയും ചെയ്തു.

അഥ പുനരപി രാമരക്ഷസോസ്ത്രിഭുവനവിസ്മയനീയരംഹസോഃ
സമജനി സമരോത്സവസ്തദാ ജലദമലാസ്യനിരന്തരാംബരം. 711

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (പുനഃ അപി) പിന്നെയും (ത്രിഭുവനവിസ്മയനീയരംഹസോഃ) ത്രൈലോക്യത്തിന്നു അത്ഭുതപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ (രാമരക്ഷസോഃ) രാമരാവണന്മാർക്ക് (തദാ) അപ്പോൾ (ജലദമലാസ്യനിരന്തരാംബരം) പ്രകാശമാനങ്ങളും നിർമ്മലങ്ങളുമായ അസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇടതൂർന്നതായ ആകാശത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (സമരോത്സവഃ) യുദ്ധോത്സവം (സമജനി) സംഭവിച്ചു.

സാ—അതിന്നനന്തരം പിന്നെയും അത്ഭുതപരാക്രമന്മാരായ രാമരാവണന്മാർ വിശിഷ്ടങ്ങളും പ്രകാശമാനങ്ങളുമായ അസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു ആകാശത്തെ നിറച്ചുകൊണ്ടു യുദ്ധലീലയെ ചെയ്തു.

ദശരഥസുതചാപവിച്യുതൈഃ ശരനിവഹൈരഭിവിദ്ധസർവ്വശാത്രുഃ
രണഭുവി വിരഥോ വിഷണ്ണചേതാസ്സമഭവദുഗ്രബലസ്സ രാക്ഷസേന്ദ്രഃ.

വ്യാ—(ഉഗ്രബലഃ) ഉഗ്രബലനായ (സഃ രാക്ഷസേന്ദ്രഃ) ആ രാക്ഷസേന്ദ്രൻ (രണഭൂവി) യുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ച് (ദശരഥസുതചാപവിപ്രമുക്തൈഃ) ശ്രീരാമന്റെ ചാപത്താൽ വിമോചിക്കപ്പെടുന്ന (ശരനിവഹൈഃ) ശരസമൂഹങ്ങളാൽ (അതിവിദ്ധസർവ്വഗാത്രഃ) തുളയ്ക്കപ്പെട്ട സർവ്വാവയവങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ടും (വിരഥഃ) രഥത്തോടുകൂടാത്തവനായിട്ടും (വിഷണ്ണചേതാഃ) ദുഃഖിതചിത്തനായിട്ടും (സമഭവൽ) സംഭവിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ തന്റെ ചാപത്തിൽ തൊടുത്തു പ്രയോഗിച്ച ബാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉഗ്രബലനായ രാവണന്റെ സർവ്വാവയവങ്ങളിലും മുറിവേല്പിച്ച് ദുഃഖിതചിത്തനാക്കുകയും അവന്റെ രഥത്തെ നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

തം നിർവ്വിഷാശീവിഷസന്നികാശം ശാന്താർച്ചിഷം സൂര്യമിവ പ്രദീപ്തം
ഗതശ്രിയം കൃത്തകിരീടകൂടമുവാച രാമോ യുധി രാക്ഷസേന്ദ്രം. 713

വ്യാ—(രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (നിർവ്വിഷാശീവിഷസന്നികാശം) വിഷമില്ലാത്ത സർപ്പത്തോടു തുല്യനും (ശാന്താർച്ചിഷം) ശാന്തരശ്മിയായ (സൂര്യം ഇവ) സൂര്യനെപ്പോലെ (പ്രദീപ്തം) പ്രകാശിക്കുന്നവനും (യുധി) യുദ്ധത്തിൽ (കൃത്തകിരീടകൂടം) മുറിക്കപ്പെട്ട കിരീടസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനും (ഗതശ്രിയം) നഷ്ടശോഭനമായ (തം രാക്ഷസേന്ദ്രം) ആ രാക്ഷസേശ്വരനോടു (ഉവാച) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ വിഷംപോയ സർപ്പത്തോടു തുല്യനും അസ്തമിക്കാൻ പോകുന്ന ആദിത്യനെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നവനും യുദ്ധത്തിൽ ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ട കിരീടങ്ങളോടുകൂടിയവനും നഷ്ടശോഭനമായ രാക്ഷസേശ്വരനോടു പറഞ്ഞു.

ഗച്ഛ സ്വം നഗരം നിശാചരപതേ ശ്രാന്തോസി യുദ്ധാങ്കണ—
വ്യാപാരൈർവിപരിച്ഛദശ്ച രുധിരസ്രോതച്ഛടാത്രുക്ഷിതഃ
വിശ്രാന്തശ്ച വിചാര്യ കാര്യമഖിലഞ്ചായാഹി ചാപീ രഥീ
താവത്താവം പ്രതിപാലയാമി തദനു ദ്രഷ്ടാസി മേ ദോർബ്ബലം. 714

വ്യാ—(ഹേ നിശാചരപതേ) അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വരൻ(സ്വം) അങ്ങ് (സ്വം) തന്നെസംബന്ധിച്ച (നഗരം) രാജധാനിയെക്കുറിച്ച് (ഗച്ഛ) പോയാലും (യുദ്ധാങ്കണവ്യാപാരൈഃ) യുദ്ധകർമ്മംകൊണ്ടു (ശ്രാന്തഃ) ക്ഷീണിതനായിട്ടും (വിച്ഛദൈഃ) ഉപകരണങ്ങളില്ലാത്തവനായിട്ടും (രുധിരസ്രോതച്ഛടാത്രുക്ഷിതഃ ച) രുധിരധാരാസമൂഹത്തോടു ചേർന്നവനായിട്ടും (അസി) ഭവിക്കുന്ന (വിശ്രാന്തഃ ച) ക്ഷീണം തീർക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടും (അഖിലം) സകലവിധമായ (കാര്യം) കാര്യത്തെ (വിചാര്യ) വിചാരിച്ചി

ട്ട് (ചാപീ) ചാപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും (രഥീ ച) തേരോടുകൂടിയവനായിട്ടും (ആയാഹി) വന്നാലും (താവൽ) അതുവരെ (അഹം) ഞാൻ (ത്വാം) അങ്ങയേ (പ്രതിപാലയാമി) കാത്തുനിൽക്കുന്നുണ്ട് (തദനു) അതിന്നുശേഷം (മേ) എന്റെ (ദോർബ്ബലം) ബാഹുപരാക്രമത്തെ (ദൃഷ്ടാസി) നീ കണ്ടുകൊള്ളുക.

സാ — അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വരൻ! അങ്ങ് സ്വനഗരത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോയാലും. അങ്ങ് യുദ്ധകർമ്മംകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നു. രഥാദികളായ യുദ്ധോപകരണങ്ങളും നശിച്ചിരിക്കുന്നു. ശരീരത്തിൽനിന്നു രക്തം അതിയായി പ്രവഹിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ക്ഷീണമെല്ലാം തീർത്ത് ആലോചിക്കേണ്ടവരോടെല്ലാം ആലോചിച്ച് തേരിൽ കയറി വില്ലെടുത്തു വന്നാലും. അതേവരെ ഞാൻ അങ്ങയെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു ഇവിടെ നില്ക്കാം. അതിന്നുശേഷം എന്റെ ബാഹുപരാക്രമത്തെ കാണുകയും ചെയ്യാം.

സഃ പ്രവിശ്യ പുരീം ലങ്കാം രാമബാണഭയാർദ്ദിതഃ
ഭഗ്നദർപ്പസ്തദാ രാജാ ബഭൂവ വ്യഥിതേന്ദ്രിയഃ. 715

വ്യാ — (സഃ രാജാ) ആ രാക്ഷസരാജാവ് (രാമബാണഭയാർദ്ദിതഃ) രാമശരത്തിൽനിന്നുള്ള ഭയംകൊണ്ടു പീഡിതനായിട്ട് (ലങ്കാംപുരീം) ലങ്കാരാജധാനിയേ (പ്രവിശ്യ) പ്രവേശിച്ചിട്ട് (തദാ) അപ്പോൾ (ഭഗ്നദർപ്പഃ) നഷ്ടഗർവ്വനായിട്ടും (വ്യഥിതേന്ദ്രിയഃ) വ്യഥിതങ്ങളായ ഇന്ദ്രിയങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ടും (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ — ആ രാവണൻ രാമബാണത്തിൽനിന്നുള്ള ഭയംകൊണ്ടു പീഡിതനായിട്ട് ലങ്കയേ പ്രാപിച്ചു. ആ സമയത്തിങ്കൽ നഷ്ടഗർവ്വനായിട്ടും ഇന്ദ്രിയസാദമുള്ളവനായിട്ടും ഭവിച്ചു.

ഗ — തതശ്ച ദുർവ്വിഷഹരഘുനായകവചനസായകാനുസ്മരണവ്യഥമാനചിത്തോ നക്തഞ്ചരാധിപതിരയുതഹായനീസമാജ്ജിതദുശ്ചരതപോവിപാകമയീം നിദ്രാം നിഷേവമാണസ്യ നിർജ്ജരകുലവിഭാവസുനലബ്ധവർണ്ണസ്യ കനീയസഃ കുംഭകർണ്ണസ്യ പ്രബോധനായ പ്രഹിതസാരാന്നിശാചരാന്നിരദിശത്. 716

വ്യാ — (തതശ്ച) തദനന്തരം (ദുർവ്വിഷഹരഘുനായകവചനസായകാനുസ്മരണവ്യഥമാനചിത്തഃ) അസഹ്യമായ ശ്രീരാമന്റെ വാക്യമാകുന്ന ശരത്തിന്റെ അനുസ്മൃതികൊണ്ടു ദുഃഖിതമനസ്സായ (നക്തഞ്ചരാധിപതിഃ) രാവണൻ (അയുതഹായനീസമാജ്ജിതദുശ്ചരതപോവിപാകമയീം) പതിനായിരം സംവത്സരംകൊണ്ടു സമ്പാദിക്കപ്പെട്ടതും അനുഷ്ഠിപ്പാന

സാദ്ധ്യവുമായ തപസ്സിന്റെ ഫലസ്വരൂപമായ (നിദ്രാം) നിദ്രയെ (നിഷേവമാണസ്യ) ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും (നിർജ്ജരകുലവിഭ്രംസനലബ്ധവർണ്ണസ്യ) ദേവവംശനാശനത്തിൽ സമർത്ഥനമായ (കുംഭകർണ്ണസ്യ) കുംഭകർണ്ണന്റെ (പ്രബോധനായ) ഉണർത്തലിന്നായിക്കൊണ്ടു (പ്രഥിതസംരാൻ) പ്രസിദ്ധപരാക്രമന്മാരായ (നിശാചരാൻ) രാക്ഷസന്മാരെ (നിരദിശൽ) നിയോഗിച്ചു.

സാ— അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമന്റെ ബാണതുല്യമായ വചനത്തെ സ്മരിക്കുകഹേതുവായിട്ടു ദുഃഖിതചിത്തനായരാവണൻപതിനായിരം സംവത്സരത്തെതപസ്സുകൊണ്ടു സമ്പാദിച്ച നിദ്രയെ ചെയ്യുന്നവനും ദേവന്മാരെ വംശത്തോടെ നശിപ്പിക്കുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ളവനുമായ കുംഭകർണ്ണനെ ഉണർത്തുവാൻവേണ്ടി അനേകം പരാക്രമശാലികളായ രാക്ഷസന്മാരേ നിയോഗിച്ചു.

കുംഭകർണ്ണസ്യ നിശ്വാസാദവധൂതാ നിശാചരാഃ
പ്രതീക്ഷമാണാഃ കൃച്ഛ്രേണ യത്നാൽ പ്രവിവിശുർഗ്ഗൃഹം. 717

വ്യാ—(കുംഭകർണ്ണസ്യ) കുംഭകർണ്ണന്റെ (നിശ്വാസാൽ)ദീർഘശ്വാസത്തിൽനിന്നു (അവധൂതാഃ) ദൂരീകൃതന്മാരായ (നിശാചരാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (കൃച്ഛ്രേണ) പണിപ്പെട്ടു (പ്രതീക്ഷമാണാഃ) തരംനോക്കിനിന്നു (യത്നാൽ) പ്രയാസത്തോടെ (ഗൃഹം) ഗൃഹയെ (പ്രവിവിശുഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ— അതിന്നുശേഷം രാവണനാൽ നിയുക്തന്മാരായ കിങ്കരന്മാർ കുംഭകർണ്ണന്റെ ദീർഘശ്വാസങ്ങളാൽ ദൂരീകൃതന്മാരാണെങ്കിലും ഒരുവിധം മനസ്സിരുത്തി ഏറ്റവും പ്രയത്നത്തോടുകൂടെ ഗൃഹയെ പ്രാപിച്ചു.

വാദ്യൈർന്നാനാവിധൈർഗ്ഗീതൈരപി വേണുരവൈസ്തഥാ
ഭേരീദുന്ദുഭിനിർഘ്ഘോഷൈർന്നിദ്രാലുർന്നാവബുദ്ധ്യത. 718

വ്യാ—(നിദ്രാലുഃ സഃ) ഉറങ്ങുന്ന കുംഭകർണ്ണൻ (നാനാവിധൈഃ) നാനാവിധങ്ങളായ (വാദ്യൈഃ) വാദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും (ഗീതൈഃ) പാട്ടുകളെക്കൊണ്ടും (വേണുരവൈഃ അപി) കുടക്കുഴൽവിളികൊണ്ടും (തഥാ) അപ്രകാരം (ഭേരീദുന്ദുഭിനിർഘ്ഘോഷൈഃ) ഭേരീദുന്ദുഭികളുടെ ഘോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടും (ന അവബുദ്ധ്യത) ഉണർന്നില്ല.

സാ— അതിന്നുശേഷം കിങ്കരന്മാർ നാനാവിധങ്ങളായ വാദ്യങ്ങളെ മുഴക്കുകയും പാടുകയും കുടക്കുഴൽ വിളിക്കുകയും പടഹങ്ങളെ ഘോഷിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇതുകളെക്കൊണ്ടൊന്നും ഉറങ്ങുന്ന കുംഭകർണ്ണൻ ഉണർന്നില്ല.

തം ശൈലസംഘൈർമ്മുസലൈർഗ്ഗദാഭിർവ്വക്ഷഃസ്ഥലേ മുൽഗരമുഷ്ടിഭിശ്ച
സുഖപ്രസുപ്തം ഭുവി കുംഭകർണ്ണം രക്ഷാംസ്യുദഗ്രാണി തദാ നിജഘ്നുഃ.719

വ്യാ—(ഉദഗ്രാണി) ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ (രക്ഷാംസി) രക്ഷസ്സുകൾ (ഭുവി) ഭൂമിയിൽ (സുഖപ്രസുപ്തം) സുഖമായുറങ്ങുന്ന (തം കുംഭകർണ്ണം) ആ കുംഭകർണ്ണനെ (ശൈലസംഘൈഃ) പർവ്വതസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടും (മുസലൈഃ) ഉലക്കകളെക്കൊണ്ടും (ഗദാഭിഃ) ഗദകളെക്കൊണ്ടും (മുൽഗരമുഷ്ടിഭിഃ ച) മുൽഗരമെന്ന ആയുധങ്ങളുടെ മുഷ്ടികളെക്കൊണ്ടും (വക്ഷഃസ്ഥലേ) മാറിടത്തിൽ (തദാ) അപ്പോൾ (നിജഘ്നുഃ) പ്രഹരിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം ബലവാന്മാരായ രാക്ഷസന്മാർ ഭൂമിയിൽ കിടന്ന സുഖമാകുംവണ്ണം ഉറങ്ങുന്ന ആ കുംഭകർണ്ണനെ ഉണർത്തുവാൻവേണ്ടി അവന്റെ മാറിടത്തിൽ പർവ്വതങ്ങളെക്കൊണ്ടിടിക്കുകയും ഉലക്കകളെക്കൊണ്ടും ഗദകളെക്കൊണ്ടും അടിക്കുകയും മുൽഗരത്തിന്റെ പിടികൊണ്ടിടിക്കുകയും ചെയ്തു. അതുകളെക്കൊണ്ടും ഉണർന്നില്ല.

നിസൂത്രൈശ്ച ദുഃപത്രൈർയ്യുഗപദധിഗതൈർബ്ബോധനായാധിവക്ഷഃ
പ്രാരബ്ധേ ദന്ദശൂകേ പ്രചുരമദജലോച്ചണ്ഡഗണ്ഡൈസ്സഹസ്രൈഃ
നിദ്രാമുദ്രാമമുഞ്ചന്ന ഖലു ഘുരഘുരാഘോഷഗർഭോരുഘോണാ-
ഘൂർൽക്കാരൈഃ ക്രൂരതാരൈഃ പിഹിതദൃഗഭവന്നിദ്രയാ കുംഭകർണ്ണഃ. 720

വ്യാ—(കുംഭകർണ്ണഃ) കുംഭകർണ്ണൻ (പ്രചുരമദജലോച്ചണ്ഡഗണ്ഡൈഃ) പ്രവൃദ്ധമായ മദജലംകൊണ്ടു അതികഠിനമായ കടപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവയും (ഘുരഘുരാഘോഷഗർഭോരുഘോണാഘൂർൽക്കാരൈഃ) ഘുരഘുരാഘോഷം അന്തർഭാഗത്തിൽ ഉള്ള വലിയ മൂക്കിൽനിന്നുള്ള ഘൂർൽക്കാരത്തോടുകൂടിയവയും (ക്രൂരതാരൈഃ) ക്രൂരങ്ങളായ കൃഷ്ണമണികളോടുകൂടിയവയും (നിസൂത്രൈഃ) തന്ത്രാരഹിതങ്ങളും (യുഗപൽ) കരുമിച്ചു (അധിഗതൈഃ) പ്രാപ്തങ്ങളും (സഹസ്രൈഃ) അനേകങ്ങളുമായ (ദുഃപത്രൈഃ ച) ഗജശ്രേഷ്ഠന്മാരാലും (ബോധനായ) ഉണർത്താനായിക്കൊണ്ടു (അധിവക്ഷഃ) മാറിടത്തിൽ (ദന്ദശൂകേ) ദന്ദശൂകം (പ്രാരബ്ധേ) പ്രാരംഭിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ (നിദ്രാമുദ്രാം) നിദ്രാമുദ്രയെ (ന അമുഞ്ചൽ ഖലു) ഉപേക്ഷിച്ചില്ലതന്നെ (നിദ്രയാ) ഉറക്കംകൊണ്ടു (പിഹിതദൃക്) അടക്കപ്പെട്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു (അഭവൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം കിങ്കരന്മാർ കുംഭകർണ്ണനെ ഉണർത്തുവാൻവേണ്ടി ഏറ്റവും മദസ്രാവംകൊണ്ടു ഭയങ്കരമായ മസൃണത്തോടുകൂടിയവരും ക്രൂരങ്ങളായ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവരും ഘുരഘുരാഘോഷം ഗർഭിതമായ

വലിയ തുമ്പിക്കരത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടുന്ന ഘൂൽക്കാരത്തോടുകൂടിയവരും ഉത്സാഹമുള്ളവരുമായ അനേകം രാജശ്രേഷ്ഠന്മാരെ കരുമിച്ചു മുറിടത്തിൽ കയറി ഭേദ്യയുദ്ധം ചെയ്തിച്ചു. അതുകൊണ്ടും നിദ്രയെ ഉപേക്ഷിക്കാതെ കണ്ണടച്ചുതന്നെ കിടന്നു.

ഗ—പുനരപി തസ്യ ഘ്രോണാംകുഹരഗതരോമാവലീകൃഷ്ണാദിനാ മഹതാ പ്രയത്നേനൈനം വിഗളിതഭ്രയിഷ്ണുനിദ്രാവേശമുദ്യം വ്യധേത.

വ്യാ—(പുനഃ അപി) പിന്നയും (തസ്യ) അവന്റെ (ഘ്രോണാംകുഹരഗതരോമാവലീകൃഷ്ണാദിനാ) നാസാദ്വാരത്തിലുള്ള രോമസമൂഹങ്ങളെ പറിക്കുക മുതലായ (മഹതാ പ്രയത്നേന) വലിയ പ്രയത്നംകൊണ്ടു (ഏനം) ഇവനെ (വിഗളിതഭ്രയിഷ്ണുനിദ്രാവേശമുദ്യം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട വലിയ നിദ്രാവസ്ഥയോടുകൂടിയവനാക്കി (വ്യദ്ധത) ചെയ്തു.

സാ—പിന്നേയും കുംഭകർണ്ണന്റെ മൂക്കിലുള്ള രോമങ്ങളെ പറിക്കുക മുതലായ അനേകം പ്രയത്നങ്ങളെക്കൊണ്ടു പണിപ്പെട്ടു വലിയ നിദ്രയിൽ നിന്നുണർത്തി.

ഉൽക്ഷിപ്യാഭ്രവിമർദ്ദിനൌ നിജകരൌ വ്യാജൃംഭമാണോ മുഹു-
ർന്നിശ്വാസാനിലകമ്പിതദ്രുമഗണൊ നിദ്രാഭിഭൂതക്ഷണാർദ്ദിതഃ
പാശ്വസ്ഥാൻ മഹിഷാൻ വരാഹനിവഹാൻ മദ്യഞ്ച മാംസം മുഹുഃ
പ്രാശ്നൻ തൃപ്തിമവാപ നികുംഭഭുജസ്തംഭോ ദശാസ്യാനുജഃ. 722

വ്യാ—(നികുംഭഭുജസ്തംഭോ) സാദൃശ്യമില്ലാത്ത ബാഹുപരാക്രമത്തോടുകൂടിയ (ദശാസ്യാനുജഃ) രാവണാനുജൻ (അഭ്രവിമർദ്ദിനൌ) മേഘങ്ങളെമർദ്ദിക്കശീലമായ (നിജകരൌ) തന്റെ കൈകളെ (ഉൽക്ഷിപ്യ) പോക്കിട്ട് (മുഹുഃ) പിന്നയും പിന്നയും (വ്യാജൃംഭമാണഃ) ജൃംഭണം ചെയ്യുന്നവനായി (നിശ്വാസാനിലകമ്പിതദ്രുമഗണഃ) ദീർഘശ്വാസവായുക്കളെക്കൊണ്ടിളക്കപ്പെട്ട വൃക്ഷസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയവനായി (നിദ്രാഭിഭൂതക്ഷണാർദ്ദിതഃ) ഉറക്കംഹേതുവായിട്ടുവിശപ്പുകൊണ്ടുപീഡിതനായിട്ടു (പാശ്വസ്ഥാൻ) സമീപസ്ഥങ്ങളായ (മഹിഷാൻ) പോത്തുകളേയും (വരാഹനിവഹാൻ) പന്നിക്കൂട്ടങ്ങളേയും (മദ്യം) മദ്യത്തേയും (മാംസം ച) മാംസത്തേയും (മുഹുഃ) പിന്നയും പിന്നയും (പ്രാശ്നൻ) ഭക്ഷിക്കുന്നവനായിട്ടു (തൃപ്തിം) തൃപ്തിയെ (അവാപ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ഏറ്റവും പരാക്രമശാലിയായ കുംഭകർണ്ണൻ രാക്ഷസന്മാരുടെ കഠിനപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉണർന്ന് എഴുന്നേറിരുന്ന് മേഘമണ്ഡ

ലത്തോളം പൊക്കമുള്ള തന്റെ കൈകളെപൊക്കി പിടിച്ചു പിന്നയും പിന്നയും ജൃംഭണം ചെയ്തു. ശ്വാസവായുക്കളെക്കൊണ്ടു സമീപസ്ഥങ്ങളായ വൃക്ഷങ്ങളെ ഇളക്കിതീർത്ത് നിദ്രകൊണ്ട് സജ്ജാതമായ ബുഭുക്ഷാഹേതുവായിട്ട സമീപത്തിലുള്ള പോത്തുകളേയും പന്നിക്കൂട്ടങ്ങളേയും മാംസങ്ങളേയും ഭക്ഷിച്ചു തൃപ്തനായി ഭവിച്ചു.

സൂതേ നാന്യാ ജഗതി ജനനീ താദൃശം പുത്രരത്നം
രാമോ യാദൃഗ്ലവണജലധൌ സേതുബന്ധം ചകാര
ശങ്കേ ശങ്കാം വഹതി ച തതോ രാക്ഷസേന്ദ്രോപ്യകാണ്ഡേ
നിദ്രാഭംഗഃ കഥമിതരഥാ കാരിതഃ കിങ്കരൈർമേ. 723

വ്യാ—(ജഗതി) ലോകത്തിൽ (അന്യാ) മറെറാരു (ജനയീ) മാതാവ് (താദൃശം) അപ്രകാരമുള്ള (പുത്രരത്നം) ഉത്തമപുത്രനെ (ന സൂതേ)പ്രസവിക്കില്ല (യാദൃക് രാമഃ) യാദൃശനായ രാമനോ (ലവണജലധൌ) ലവണസമുദ്രത്തിൽ (സേതുബന്ധം) സേതുബന്ധത്തെ (ചകാര) ചെയ്തു (തതഃ) അതുഹേതുവായിട്ട (രാക്ഷസേന്ദ്രഃ അപി) രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠനും (ശങ്കാം) സംശയത്തെ (വഹതി) വഹിക്കുന്നുവെന്നു (അഹം) ഞാൻ (ശങ്കേ) സംശയിക്കുന്നു (ഇതരഥാ) മറെറവിധത്തിലാണെങ്കിൽ (അകാണ്ഡേ) അസമയത്തിങ്കൽ (കിങ്കരൈഃ) ഭൃത്യന്മാരെക്കൊണ്ട് (മേ) എന്റെ (നിദ്രാഭംഗഃ) നിദ്രാഭംഗം (കഥം) എങ്ങിനെ (കാരിതഃ) ചെയ്യിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—അതിനുശേഷം കുംഭകർണ്ണൻ നാലുപുറവും നോക്കിയ സമയത്തിങ്കൽ രാമസേതുവിനെക്കണ്ടു ആശ്ചര്യത്തോടെ ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു. ലവണസമുദ്രത്തിൽ സേതുബന്ധംചെയ്തതക്കവണ്ണം ശക്തനായ ഒരു പുത്രനെ ഈ ലോകത്തിൽ രാമന്റെ അമ്മയല്ലാതെ മറെറാരുത്തിക്കും പ്രസവിക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. രാമന്റെ സേതുബന്ധനാനന്തരം രാക്ഷസരാജാവായ ജ്യേഷ്ഠനും പരിഭ്രമിക്കുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ കിങ്കരന്മാരെക്കൊണ്ട് ഈ അസമയത്തിങ്കൽ എന്നെ ഉണർത്തുവാൻ സംഗതിയില്ല.

പ്രാബോധയത്തദനു പങ്കേരുഹമുഖശ്രിയാലും
കാലം വിനാപി ച കഥഞ്ചന കുംഭകർണ്ണം
ആദേശതസ്സ ച വിഭോരപുനഃപ്രബോധ-
സംവേശനായ സമരാങ്കണമാജഗാമ. 724

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (പങ്കേരുഹമുഖഃ ച) രാവണനാകട്ടെ (കാലം വിനാ അപി) കാലത്തോടുകൂടാതെകണ്ടും (ശയാലും) ഉറങ്ങിക്കി

ടക്കുന്ന(യം കുംഭകർണ്ണം) യാതൊരു കുംഭകർണ്ണനെ(പ്രാബോധയൽ) ഉണത്തിയോ (സ ച)ആ കുംഭകർണ്ണനാകട്ടെ (വിഭോഃ) സ്വാമിയുടെ (ആജ്ഞയാ) കല്പനഹേതുവായിട്ടു (അപുനഃപ്രബോധസംവേശനായ) പിന്നെ ഉണരാത്തതായ നിദ്രയേ ചെയ്വാനായിക്കൊണ്ടു (സമരാങ്കണം) യുദ്ധഭൂമിയിലേക്ക് (ആജഗാമ) വന്നു.

സാ—അതിനുശേഷം സമയം നോക്കാതെ രാവണനാൽ ഉണത്തപ്പെട്ട ആ കുംഭകർണ്ണനും സ്വാമിയായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനയോടുകൂടെ പിന്നീടു ഉണരാത്തതായ നിദ്രയേ (മരണാവസ്ഥയേ) പ്രാപിക്കുവാനായിക്കൊണ്ടു യുദ്ധഭൂമിയിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു.

കുംഭകർണ്ണസ്തു സംക്രുദ്ധോ ഭക്ഷയാമാസ വാനരാൻ
നാസാപുടാഭ്യാം നിർജ്ജഗ്മുഃ കർണ്ണാഭ്യാഞ്ചൈവ വാനരാഃ. 725

വ്യാ—(കുംഭകർണ്ണഃ തു)കുംഭകർണ്ണനാകട്ടെ (സംക്രുദ്ധഃ) ഏറ്റവും കുപിതനായിട്ടു (വാനരാൻ) വാനരന്മാരെ (ഭക്ഷയാമാസ) ഭക്ഷിച്ചു. (നാസാപുടാഭ്യാം) മൂക്കിന്റെ ദ്വാരങ്ങളിൽ കൂടിയും (കർണ്ണാഭ്യാം ച എവ) കർണ്ണങ്ങളിൽ കൂടിയുംതന്നെ (വാനരാഃ) വാനരന്മാർ (നിർജ്ജഗ്മുഃ)പുറത്തേക്കു പോകുകയും ചെയ്തു.

സാ—കുംഭകർണ്ണൻ കുപിതനായിട്ടു യുദ്ധഭൂമിയിൽ ചെന്നതിനുശേഷം ക്രോധാവേശത്താൽ വാനരന്മാരെ ഭക്ഷിച്ചുതുടങ്ങി. ആ സമയത്തികൽ വാനരന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാസാദ്വാരങ്ങളിൽ കൂടിയും കർണ്ണങ്ങളിൽ കൂടിയും പുറത്തേക്കു പോരുകയും ചെയ്തു.

സുഗ്രീവേണ വിമുക്തമദ്രിശിഖരം സഞ്ഛൂർണ്ണയൻ വക്ഷസാ
ശാതം തസ്യ വധായ ശൂലമമുചദ്രാത്രിഞ്ചരേന്ദ്രാനുജഃ
ഉൽപ്ലുത്യ ദ്രുതമന്തരാ പവനഭൂർദ്ദോർഭ്യാം ഗൃഹീത്വാഞ്ജിനീ-
സൂനുശ്ചേദമമേയശക്തിരഖിലൈസ്സംസ്തൂയമാനോച്ചിനൽ. 726

വ്യാ—(രാത്രിഞ്ചരേന്ദ്രാനുജഃ) രാവണാനുജൻ (സുഗ്രീവേണ)സുഗ്രീവനാൽ (വിമുക്തം)വിമോചിക്കപ്പെട്ട (അദ്രിശിഖരം) പർവ്വതശിഖരത്തെ (വക്ഷസാ) മാറിടംകൊണ്ടു (സഞ്ഛൂർണ്ണയൻ) പൊടിക്കുന്നവനായിട്ടു (തസ്യ) അവന്റെ (വധായ) നിഗ്രഹത്തിനായിക്കൊണ്ടു (ശാതം ശൂലം) മൂർച്ചയുള്ള ശൂലത്തെ (അമുചൽ) പ്രയോഗിച്ചു. (അമേയശക്തിഃ)അളവറ്റ ശക്തിയുള്ള (പവനഭൂഃ) വായുപുത്രനായ ഹനുമാൻ (ദ്രുതം) വേഗത്തിൽ (അന്തരാ) ഇടയിൽ (ഉൽപ്ലുത്യ) ചാടീട്ട് (ദോർഭ്യാം) കൈകളെക്കൊണ്ടു (ഗൃഹീത്വാ) പിടിച്ചിട്ട് (അഖിലൈഃ) സകലരാലും (സംസ്തൂയമാനഃ)

സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്(അഞ്ജിനീസൂത്രചേദം) താമരനൂലുപൊട്ടിക്കും പോലെ (അച്ഛിനൽ) മുറിച്ചു.

സാ—സുഗ്രീവൻ കുംഭകർണ്ണനെ യുദ്ധഭൂമിയിൽ കണ്ടപ്പോൾ ഒരു പർവ്വതശിഖരത്തെ കുത്തിയെടുത്ത് നേരെ എറിഞ്ഞു. കുംഭകർണ്ണൻ തന്റെ മാറുകൊണ്ടു അതിനെ തട്ടിപ്പൊടിച്ചു സുഗ്രീവനെ നിഗ്രഹിപ്പാൻവേണ്ടി തന്റെ കയ്യിലുള്ള ശൂലത്തെ പ്രയോഗിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ സമയത്തിങ്കൽ അമേയപരാക്രമനായ ഹനുമാൻ വേഗത്തിൽ ഇടയിൽ ചാടിവീണ് ശൂലത്തെ പിടിച്ച് താമരനൂല് പൊട്ടിക്കുംപോലെ ഖണ്ഡിച്ചുകളഞ്ഞു. സകലരും ഹനുമാനെ സ്തുതിക്കുകയും ചെയ്തു.

അഥേന്ദ്രശൃംഗാഭിഹതം വിസംജ്ഞം
കപീശ്വരം തം പതിതം പൃഥിവ്യാം
ആദായ മോദേന സ കുംഭകർണ്ണോ
ജഗാമ വേഗേന പുരീം പ്രതി സ്വാം. 727

വ്യാ—(സഃ കുംഭകർണ്ണഃ) ആ കുംഭകർണ്ണൻ (അഥേന്ദ്രശൃംഗാഭിഹതം) പർവ്വതശിഖരത്താൽ താഡിതനും(പൃഥിവ്യാം)ഭൂമിയിൽ (പതിതം) വീണവനും (വിസംജ്ഞം) ബോധമില്ലാത്തവനുമായ (തം കപീശ്വരം) ആ സുഗ്രീവനെ (മോദേന) സന്തോഷത്തോടെ (ആദായ) എടുത്തിട്ട് (വേഗേന) വേഗത്തിൽ (സ്വാം പുരീം പ്രതി) തന്റെ രാജധാനിയേക്കുറിച്ച് (ജഗാമ) പോയി.

സാ—അതിനുശേഷം കുംഭകർണ്ണൻ പർവ്വതപ്രഹാരം കൊണ്ടു സുഗ്രീവനെ ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി ബോധമില്ലാതാക്കി സന്തോഷത്തോടെ എടുത്തു ലങ്കാരാജധാനിയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി.

ഗ—കുംഭകർണ്ണസ്യ കപിരാജകരുഹദശനകുലിശാഭഹതകർണ്ണനാസോ രഘുവരശരവിലൂനൈകൈകാവയവോ നിപാതയിഷ്ടി ഷ്ടവിഷ്ടസതപസംഘാതോ മർദ്ദയൻ കപിരാക്ഷസസൈന്യാനി ഭാരയൻ ഗിരിശിഖരാണി ക്ഷോഭയൻ പയോധിജലം ക്ഷുഭയൻ ക്ഷമാവലയം വലശാസനായുധവിദളിതവിപുലപക്ഷോ മഹാൻ മന്ദര ഇവ ക്ഷിതൌ നിപതതി സ്മ. 728

വ്യാ—(കുംഭകർണ്ണസ്യ) കുംഭകർണ്ണനാകട്ടെ (കപിരാജകരുഹദശനകുലിശാഭഹതകർണ്ണനാസഃ) സുഗ്രീവന്റെ നഖങ്ങളാകുന്ന വജ്രങ്ങളാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട കർണ്ണനാസികയോടുകൂടിയവനായി (രഘുവരശരവിലൂനൈകൈകാവയവഃ) രഘുനായകന്റെ ബാണങ്ങളാൽ ഛേദിക്ക

പ്പെട്ട കാരേ അവയവങ്ങളോടുകൂടിയവനായി (നിപാതനിഷ്പിഷ്ടദവിഷ്പ
സത്പസംഘാതഃ) നിപതനംകൊണ്ടു നിഷ്പേഷണം ചെയ്യപ്പെട്ടതും ദൂര
ത്തിലുള്ളതുമായ ജന്തുസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനായി (കപിരാക്ഷസസൈ
ന്യാനി) വാനരസൈന്യത്തേയും രാക്ഷസസൈന്യത്തേയും (മർദ്ദയൻ)
മർദ്ദനംചെയ്യുകൊണ്ടും (ഗിരിശിഖരാണി) പർവ്വതശിഖരങ്ങളെ(ദാരയൻ)
പിളന്നുകൊണ്ടും (പയോധിജലം) സമുദ്രജലത്തെ (ക്ഷോഭയൻ) ഇളക്കി
ക്കൊണ്ടും (ക്ഷമാവലയം) ഭൂചക്രത്തെ (ക്ഷ്മാപയൻ) കുലുക്കിക്കൊണ്ടും (വ
ലശാസനായുധവിദളിതവിപുലപക്ഷഃ) ഇന്ദ്രായുധത്താൽ പിളക്കപ്പെട്ട
തും വിസ്തൃതവുമായ ചിറകുകളോടുകൂടിയ (മഹാൻ) വലിയ (മഹീധരഃ
ഇവ) പർവ്വതമെന്നപോലെ (ക്ഷിതൌ) ഭൂമിയിൽ (നിപതതി സ്മ) വീണു.

സാ—കുംഭകർണ്ണൻ സുഗ്രീവനെ എടുത്തുകൊണ്ടുപോകുന്ന സമ
യം രാക്ഷസസ്ത്രീകൾ മാളികകളുടെ മുകളിലിരുന്നു പുഷ്പവർഷം തുടങ്ങി. അ
പ്പോൾ സുഗ്രീവൻ മൂക്കിയിൽനിന്നു മുക്തനായിട്ടു തന്റെ വജ്രസദൃശങ്ങ
ളായ നഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു കർണ്ണങ്ങളേയും പല്ലുകളെക്കൊണ്ടു മൂക്കിനേയും
അപഹരിച്ചു. തൽക്ഷണത്തിങ്കൽ തന്നെ ശ്രീരാമന്റെ ശരങ്ങളേറ്റ്
കാരേ അവയവങ്ങൾ മുറിഞ്ഞ്, ഇന്ദ്രായുധമേറ്റ ചിറകു മുറിഞ്ഞ പർവ്വ
തം വീഴുംപോലെ ഭൂമിയിൽ വീണു. ആ സമയത്തിങ്കൽ അനേകം ജന്തു
ക്കൾക്കപായം പറ്റുകയും വാനരങ്ങൾക്കും രാക്ഷസന്മാർക്കും അനേകം പ
രുക്കുകളേല്ക്കുകയും സമുദ്രജലം ഇളകുകയും ഭൂമി കുലുങ്ങുകയും ചെയ്തു.

അകാലേ ബോധിതോ ഭ്രാത്രാ പ്രിയസപ്നോപ്യുഥാനുജഃ
രാമേഷുഭിരതീവാസൌ ദീർഘനിദ്രാം നിവേശിതഃ. 728

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (പ്രിയസപ്നഃ അപി) നിദ്രാപ്രിയനാ
ണെങ്കിലും (ഭ്രാത്രാ) ജ്യേഷ്ഠനാൽ (അകാലേ) അസമയത്തിങ്കൽ (ബോ
ധിതഃ) ഉണർത്തപ്പെട്ട (അനുജഃ അസൌ) അനുജനായ കുംഭകർണ്ണൻ (രാ
മേഷുഭിഃ) രാമബാണങ്ങളാൽ (അതീവ) ഏറ്റവും (ദീർഘനിദ്രാം) ദീർഘ
നിദ്രയെ—മരണത്തെ (നിവേശിതഃ) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവനായി.

സാ—അതിനുശേഷം ബ്രഹ്മദത്തവരത്താൽ തന്നെ സദാ നിദ്ര
ചെയ്യുന്നവനാണെങ്കിലും ജ്യേഷ്ഠനായ രാവണനാൽ അകാലത്തിൽ ഉ
ണർത്തപ്പെട്ട ഈ കുംഭകർണ്ണനെ രാമന്റെ ബാണങ്ങൾ അത്യന്തമായ ദീർ
ഘനിദ്രയെ പ്രാപിപ്പിച്ചു—വധിച്ചു.

ഗ—തദനു മോദഭരിതഹരികോലാഹലാകർണ്ണനവിദിതകുംഭ
കർണ്ണവധപരിമ്ലാനമുഖേന ദശമുഖേനസഹോദരൌ മഹോദരമഹാ
പാർശ്വൌ സഹായൌ വിധായ സമാദിഷ്ടഃ കുമാരാനരാന്തകദേവാ

ന്തകാതികായത്രിശിരസാദയഃ പിതുർനിദേശാന്നിവേശമിവ പിതുഃ
തേഃ പ്രാവിശന്നമീ സമീകഭൂവം. 729

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (മോദഭരിതഹരികോലാഹലകർണ്ണന
വിദിതകുംഭകർണ്ണവധപരിമ്ലാനമുഖേന) സന്തോഷപൂർണ്ണന്മാരായ വാനര
ന്മാരുടെ കോലാഹലശ്രവണത്താൽ അറിയപ്പെട്ട കുംഭകർണ്ണവധം
കൊണ്ടു മാറവും മ്ലാനമായ മുഖത്തോടുകൂടിയ (ദശമുഖേന) രാവണ
നാൽ (സമാദിഷ്ടാഃ) നിയുക്തന്മാരും (സഹോദരൌ) ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാരായ
(മഹോദരമഹാപാശൌ) മഹോദരനേയും മഹാപാശനേയും (സഹാ
യൌ) സഹായന്മാരാക്കി (വിധായ) ചെയ്തിട്ട (നരാന്തകദേവാന്തകാതി
കായത്രിശിരസാദയഃ) നരാന്തകൻ, ദേവാന്തകൻ, അതികായൻ, ത്രി
ശിരസ്സു തുടങ്ങിയുള്ള (കുമാരാഃ) പുത്രന്മാരായ (അമീ) ഇവർ (പിതുർനി
ദേശാൽ) അച്ഛന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ട (പിതുഃപതേഃ) അന്തകന്റെ
(നിവേശം ഇവ) ഭവനത്തെ എന്നപോലെ (സമീകഭൂവം) യുദ്ധഭൂമിയെ
(പ്രാവിശൻ) പ്രവേശിച്ചു.

സം—അതിനുശേഷം രാവണൻ സന്തോഷഭരിതന്മാരായ വാ
നരന്മാരുടെ കോലാഹലശ്രവണംകൊണ്ടു കുംഭകർണ്ണൻ മരിച്ചുവെന്നറിഞ്ഞു
സഹോദരന്മാരായ മഹോദരമഹാപാശന്മാരെ സഹായികളാക്കി നി
ശ്ചയിച്ചു നരാന്തകൻ, ദേവാന്തകൻ, അതികായൻ, ത്രിശിരസ്സു തുടങ്ങി
യുള്ള പുത്രന്മാരെ നിയോഗിച്ചു. ഈ പുത്രന്മാർ അച്ഛന്റെ കല്പന ഹേ
തുവായിട്ടു അന്തകരാജധാനിയെ പ്രാപിക്കുംപോലെ യുദ്ധഭൂമിയെ പ്രാ
പിച്ചു.

മമാഥ ശൈലൈരഥ ബാലിനന്ദനോ
നരാന്തകം സംയതി വാനരാന്തകം
ഹനൂമതാ സോപി ഹതസ്സുരാന്തകഃ
പുരാന്തകേനേവ യഥാ പുരാന്തകഃ. 730

വ്യാ—(ബാലിനന്ദനഃ) ബാലിപുത്രൻ (സംയതി) യുദ്ധത്തിൽ
(വാനരാന്തകം) വാനരന്മാരുടെ അന്തകനായ (നരാന്തകം) നരാന്തകനെ
(ശൈലൈഃ അപി) പർവ്വതങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ (മമാഥ) മഥനംചെയ്തു
(പുരാ) പണ്ട് (പുരാന്തകേന) പരമേശ്വരനാൽ (അന്തകഃ) യമൻ (യ
ഥാ) യാതൊരുപ്രകാരം (തഥാ) അപ്രകാരം (ഹനൂമതാ) ഹനുമാനാൽ
(സഃ സുരാന്തകഃ അപി) ആ ദേവാന്തകനും (ഹതഃ) നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—ബാലിപുത്രനായ അംഗദൻ യുദ്ധത്തിൽ പർവ്വതപ്രഹാര
ങ്ങളെക്കൊണ്ടു വാനരാന്തകനായ നരാന്തകനേയും, ഹനുമാൻ പണ്ട് പര

മേശ്വരൻ അന്തകനെ നിഗ്രഹിച്ചതുപോലെ ദേവാന്തകനേയും നിഗ്രഹിച്ചു.

ഗ—അനന്തരമസമസമരശീലേന നീലേന സലീലം സംയതി ഹതേ മഹോദരേ മാരുതിമഥിതശിരസി ത്രിശിരസി ക്രമേണ വിശസിതേഷു മഹാപാശ്വാദിഷു വാഹിനീപതിഷു നിർഭരരോഷപരവശോ നിശാത്രപതമോനികായകായോയമതികായസ്സമാഗമ്യ വൃത്ര ഇവ സുത്രാമ്ണാ സുമിത്രാസുതേന വിതേനേ വിചിത്രമായോധനം. 731

വ്യാ—(അനന്തരം) അതിനുശേഷം (അസമസമരശീലേന) അസദൃശമായ യുദ്ധശീലമുള്ള (നീലേന) നീലനാൽ (മഹോദരേ) മഹോദരൻ (സംയതി) യുദ്ധത്തിങ്ക (സലീലം) ലീലയോടുകൂടിയും വണ്ണം (ഹതേ) നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട സമയത്തിങ്കലും (ത്രിശിരസി) ത്രിശിരസ്സ് (മാരുതിമഥിതശിരസി) ഹനുമാനാൽ മഥിക്കപ്പെട്ട ശിരസ്സോടുകൂടിയ സമയത്തിങ്കലും (ക്രമേണ) ക്രമത്തിൽ (മഹാപാശ്വാദിഷു) മഹാപാശ്വപ്രഭൃതികളായ (വാഹിനീപതിഷു) സേനാനായകന്മാർ (വിശസിതേഷു) ഹതന്മാരായിരിക്കും സമയത്തിങ്കലും (നിശാത്രപതമോനികായകായഃ) രാത്രീത്രപമായ കുരിരുട്ടിനോട് സമാനമായ ഗാത്രത്തോടുകൂടിയ (അയം അതികായഃ) ഈ അതികായൻ (നിർഭരരോഷപരവശഃ) ഏറ്റവും പ്രവൃദ്ധമായ കോപംകൊണ്ടു പരവശനായിട്ട (സമാഗമ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (വൃത്രഃ) വൃത്രാസുരൻ (സുത്രാമ്ണാ ഇവ) ഇന്ദ്രനോടെന്നപോലെ (സുമിത്രാസുതേന) ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ (വിചിത്രം) അദ്ഭുതകരമായ (ആയോധനം) യുദ്ധത്തെ (വിതനേ) ചെയ്തു.

സാ—അതിനുശേഷം സാദൃശ്യശൂന്യമായ യുദ്ധശീലമുള്ള നീലൻ യുദ്ധത്തിൽ വിഷമംകൂടാതെ മഹോദരനേയും ഹനുമാൻ ത്രിശിരസ്സിനേയും വധിച്ചു. മഹാപാശ്വാദികളായ സേനാനായകന്മാരും നശിച്ചു. അപ്പോൾ രാത്രിയിലെ അന്ധകാരംപോലെ ഭയങ്കരശരീരനായ അതികായൻ ഏറ്റവും കോപാക്രാന്തനായിട്ട യുദ്ധഭൂമിയെ പ്രാപിച്ചു, വൃത്രാസുരൻ ഇന്ദ്രനോടെന്നപോലെ ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ അദ്ഭുതജനകമായ യുദ്ധത്തെ ചെയ്തു.

തച്ഛിരസ്സശിരസ്സ്രാണം ലക്ഷ്മണേഷുപ്രമർദ്ദിതം
നിചപാതാതികായസ്യ ശൃംഗം ഹിമവതാ യഥാ. 732

വ്യാ—(ലക്ഷ്മണേഷുപ്രമർദ്ദിതം) ലക്ഷ്മണബാണങ്ങളാൽ പ്രമർദ്ദിതപ്പെട്ട (അതികായസ്യ) അതികായന്റെ (സശിരസ്സ്രാണം) തലപ്പാ

പോട്ടകുടിയ (തൽ ശിരഃ) ആ ശിരസ്സ് (ഹിമവതഃ) ഹിമവാന്റെ (ശൃംഗം) ശിഖരം (യഥാ) യാതൊരുപ്രകാരമോ (തഥാ) അപ്രകാരം (നിപപാത) നിപതിച്ചു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ തന്റെ ബാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഖണ്ഡിച്ചതായ അതികായന്റെ തൊപ്പിയോടുകൂടിയ ആ ശിരസ്സ് ഹിമവാന്റെ കൊടുമുടിവീഴുംപോലെ ഭൂമിയിൽ വീണു.

ഗ—ഏവം തേഷ്വപി വിശസിതേഷു സഞ്ജായമാനശോകാകുലിതചേതസം പിതരമഭിവന്ദ്യാശീർഭിർവർദ്ധിതഃ കാരാനിരുദ്ധവൃദ്ധശ്രവഃകരചരണബന്ധനശൃംഖലാഘണഘണായിതവിക്രമപ്രശസ്തിഃ ശക്രജിദുത്താളൌജ്സ്സാരോഷ്മായമാണഃ കുലപുത്രഃ പ്രവൃത്തപരിവാരഃ ഭൂയസേ ജന്യായ സന്നഹ്യതേ സ്മ. 733

വ്യാ—(ഏവം) ഇപ്രകാരം (തേഷു അപി) അവരും (വിശസിതേഷു) ഹതന്മാരായിരിക്കും വിഷയത്തിങ്കൽ (സഞ്ജായമാനശോകാകുലിതചേതസം) ഏറ്റവും വർദ്ധിക്കുന്ന ദുഃഖംകൊണ്ടു പരവശചിത്തനായ (പിതരം) പിതാവിനെ (അഭിവന്ദ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട് (ആശീർഭിഃ വർദ്ധിതഃ) ആശിസ്സുകളാൽ വർദ്ധിതനും (കാരാനിരുദ്ധവൃദ്ധശ്രവഃകരചരണബന്ധനശൃംഖലാഘണഘണായിതവിക്രമപ്രശസ്തിഃ) കാരാഗൃഹത്തിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രന്റെ കരചരണങ്ങളിൽ ഇട്ടിട്ടുള്ള ചങ്ങലകളുടെ ഘണഘണാശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടായ പരാക്രമപ്രസിദ്ധിയോടുകൂടിയവനും (ഉത്താളൌജ്സ്സാരോഷ്മായമാണഃ) പ്രവൃദ്ധമായ ശൌര്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും ബലംകൊണ്ടും ഊഷ്മളനും (കുലപുത്രഃ) കുലപുത്രനുമായ (ഇന്ദ്രജിൽ) ഇന്ദ്രജിത്ത് (പ്രവൃത്തപരിവാരഃ) അനേകം പരിവാരങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ട് (ഭൂയസേ) വലിയ (ജന്യായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (സന്നഹ്യതേ സ്മ) കരുങ്ങി പുറപ്പെട്ടു.

സാ—ഇപ്രകാരം മഹോദരാദികളായ സകലരും മരിച്ച സമയത്തിങ്കൽ ഇന്ദ്രനെ ബന്ധിക്കുക ഹേതുവായിട്ട് ഏറ്റവും പ്രസിദ്ധി നേടിയവനും വലിയ പരാക്രമശാലിയും കുലപുത്രനുമായ ഇന്ദ്രജിത്ത് ഏറ്റവും ദുഃഖാക്രാന്തമനസ്സായ രാവണനെ വന്ദിച്ച് അനുഗ്രഹം വാങ്ങി അനേകം സൈന്യങ്ങളോടുംകൂടെ യുദ്ധത്തിന്നൊരുങ്ങി പുറപ്പെട്ടു.

ഗ—സ തു നിതാന്തവിത്രാസിതവിശ്വചക്രേണ മഹതാ വിക്രമേണ നിഖിലജനതാമേയയാ മായയാ സാനുപ്ലാവേന വിപ്ലവമനൌജ്സ്സേന രഘുവംശധുര്യേണ വിമോഹ്യ വൈദേഹ്യാഃ സുകം പിതരമാനന്ദയാമാസ. 734

വ്യാ—(സഃ തു) അവനാകട്ടെ (നിതാന്തവിത്രംസിതവിശ്വചക്രേണ)ഏറ്റവും ഭയപ്പെട്ടത്തപ്പെട്ട ലോകചക്രത്തോടുകൂടിയതും (മഹതാ) വലിയതുമായ (വിക്രമേണ) പരാക്രമംകൊണ്ടും (നിഖിലജനതാമേയയാ) സകല ജനസമൂഹത്താലും കണക്കാക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത (മായയാ) മായകൊണ്ടും (സാനുപ്ലവൌ) ദുഃഖിതന്മാരും (വിപ്ലവമാനധൈര്യൌ) നഷ്ടധൈര്യന്മാരുമായ (രഘുവംശധുര്യൌ) രഘുവീരന്മാരെ (വിമോഹ്യ) മോഹിപ്പിച്ചിട്ട് (വൈദേഹ്യാം) സീതയിൽ (ഉത്സുകം) തൽപ്പരനായ (പിതരം) അച്ഛനെ (ആനന്ദയാമാസ) സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം ഇന്ദ്രജിത്ത് സകലരേയും ഭയപ്പെടുത്തുന്ന വലിയ പരാക്രമംകൊണ്ടും ആരാലും കണ്ടുപിടിപ്പാൻ അസാദ്ധ്യമായ മായകൊണ്ടും രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ ദുഃഖിതന്മാരും നഷ്ടധൈര്യന്മാരും ബോധഹീനന്മാരുമാക്കിത്തീർത്ത് ജാനകീതല്പരനായ പിതാവിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

ക്ഷതാക്ഭവതേജസി ക്ഷപിതരാമചന്ദ്രദ്യുതൌ
വിമുച്യ സതി നിശ്ചിതേ വിശിഖവൃഷ്ടിമസ്മിൻ ഘനേ
അദീപ്തനളമസ്ഫുരൽകുമുദമസുനീലോല്പലം
സമുത്തരളജീവനം സമഭവത്തദാ വാഹിനീ. 735

വ്യാ—(ക്ഷതാക്ഭവതേജസി) നഷ്ടമായ സൂര്യരശ്മിയോടുകൂടിയതും; നഷ്ടമായ സുഗ്രീവപ്രഭാതത്തോടുകൂടിയവനും—എന്നും(ക്ഷപിതരാമചന്ദ്രദ്യുതൌ) നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട മനോഹർനായ ചന്ദ്രന്റെ പ്രകാശത്തോടുകൂടിയതുമായ—നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട രാമചന്ദ്രന്റെ ശോഭയോടുകൂടിയവനുമായ— എന്നും (അസ്മിൻ ഘനേ) ഈമേഘം—മേഘംപോലെ ഭയങ്കരരൂപനായ ഇന്ദ്രജിത്ത് (വിശിഖവൃഷ്ടിം) ശരവർഷത്തെ (വിമുച്യ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (നിശ്ചിതേ സതി) പോയ സമയത്തിങ്കൽ (തദാ) അപ്പോൾ (വാഹിനീ) നദി—സേനയെന്നും (അദീപ്തനളം) പ്രകാശിക്കാത്ത നളപുല്ലുകളോടുകൂടുകൂടുംവണ്ണവും—ചൈതന്യമില്ലാത്ത നളനോട കൂടുംവണ്ണവും എന്നും (അസ്ഫുരൽകുമുദം) പ്രകാശിക്കാത്ത ആമ്പലിനോട കൂടുംവണ്ണവും— ചേഷ്ടയില്ലാത്ത കുമുദനോടു കൂടുംവണ്ണവും എന്നും (അസുനീലോല്പലം) നഷ്ടമായ കരിങ്കുവളത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും— നഷ്ടപ്രായന്മാരായ നീലനോടും, ഉൽപലനോടും കൂടുംവണ്ണവും എന്നും (സമുത്തരളജീവനം) ഏറ്റവും ഇളകിമറിയുന്ന ജലത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും—ഏറ്റവും ചഞ്ചലമായ പ്രാണനോടുകൂടുംവണ്ണവും (സമഭവൽ) സംഭവിച്ചു.

സാ—മേഘം ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരുടെ തേജസ്സിനെ ഇല്ലാതാക്കി

ജലവർഷം ചെയ്യുമ്പോഴും നദികളും ജലവൃദ്ധികൊണ്ടു കാണാത്തതായ വക്കത്തുള്ള പുല്ലുകളോടും പ്രകാശിക്കാത്തതായ ആമ്പലിനോടും കരിങ്കുവളത്തോടും ഇളകിമറിയുന്ന ജലങ്ങളോടും കൂടെ സംഭവിക്കുംപോലെ ഇന്ദ്രജിത്ത് ബ്രഹ്മാസ്ത്രങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ച ശ്രീരാമനേയും സുഗ്രീവനേയും തന്റേടമില്ലാതാക്കിപ്പോയപ്പോൾ നളൻ ചൈതന്യമില്ലാതേയും കുമുദൻ ചേഷ്ടയില്ലാതേയും നീലനും ഉല്പലനും നഷ്ടപ്രായന്മാരായും ഇങ്ങിനെ ആ വാനരസൈന്യം മുഴുവനും പ്രാണസംശയത്തെ കൈക്കൊണ്ടു പരവശന്മാരായി ഭവിച്ചു.

ഗ — തദാ ച വിദിതപരാപരേണ വിധാതൃനന്ദനേനസമീരിതസ്സമീരസൂനുഃ ത്വരിതമചലസമാഹൃതൌഷധിപർവ്വതഗത മഹൌഷധീബലേന സർവ്വാനചി രാൻ വിധൂതമോഹാൻ വിദധേ. 736

സാ — (തദാ ച) അപ്പോഴാകട്ടെ (വിദിതപരാപരേണ) അറിയപ്പെട്ട ഭൂതഭവിഷ്യത്തുക്കളോടുകൂടിയ (വിധാതൃനന്ദനേന) വിധിപുത്രനായ ജാംബവാനാൽ (സമീരിതഃ) പറയപ്പെട്ടവനായ (മാരുതസുതഃ) ഹനുമാൻ (ത്വരിതം) വേഗത്തിൽ (ത്വരിതമാചലസമാഹൃതൌഷധിപർവ്വതഗത മഹൌഷധിബലേന) ഹിമവാനിൽനിന്നു കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട ഔഷധിപർവ്വതത്തിൽ പ്രാപ്തങ്ങളായ വിശിഷ്ടങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ടു (താൻ) അവരേ (സർവ്വാൻ അചിരം) സകലമേയും (വിധൂതമോഹാൻ) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട മോഹാലസ്യത്തോടുകൂടിയവരാക്കി (വിദധേ) ചെയ്തു.

സാ — ആ സമയത്തിങ്കൽ പരാപരജ്ഞനായ ജാംബവാന്റെ ഉപദേശം ഹേതുവായിട്ടു വായുപുത്രനായ ഹനുമാൻ ഹിമവാൻ പർവ്വതത്തിൽ ചെന്നു ഔഷധിപർവ്വതം കൊണ്ടുവന്നു, അതിലുള്ള വിശിഷ്ടങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ടു അവരേ എല്ലാം മോഹത്തിൽനിന്നുണർത്തി പൂർവ്വാധികം സന്തുഷ്ടന്മാരാക്കിത്തീർത്തു.

സുഗ്രീവസ്യ ഹി ശാസനാൽ കപിഭടൈർദ്ധ്വേ നിശീഥേ പുരേ
പ്രാപ്തൈഃ കുംഭനികുംഭകാസ്സുബഹവോ യുദ്ധായ നിർഭീകരാഃ
തേ സർവ്വേ കപിശാർദ്ദൂലനിഹതാ വാതാത്മജാദ്യൈഃ ക്ഷണാൽ
ശ്രീമദ്രാമശരാനലേ ഖരസുതേ നീതാ ദശാം ശാലഭീം. 737

വ്യാ — (കപിഭടൈഃ) വാനരഭടന്മാരാൽ (സുഗ്രീവസ്യ) സുഗ്രീവന്റെ (ശാസനാൽ ഹി) കല്പന ഹേതുവായിട്ടാകട്ടെ (നിശീഥേ) അർദ്ധരാത്രിയിൽ (പുരേ) രാജധാനി (ദഗ്ധേ) ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ (കുംനികുംഭകാഃ) കുംഭനികുംഭപ്രഭൃതികളായ (സുബഹവഃ) ഏറ്റവും വളരെ

(നക്തഞ്ചരാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (യുദ്ധായ) യുദ്ധത്തിനായ്കൊണ്ടു (പ്രാപ്തഃ) ആഗതന്മാരായി. (തേ) അവർ(സർവ്വേ അപി) എല്ലാവരും (വാതാത്മജാദ്യൈഃ) ഹനുമാൻ തുടങ്ങിയുള്ള (കപീശ്വരൈഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ (ക്ഷണാൽ) വേഗത്തിൽ (വിനിഹതാഃ) നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട (ഖരസുതഃ) ഖരന്റെ പുത്രൻ (ശ്രീമദ്രാമശരാഗ്നിനാ) ശ്രീമാനായ രാമന്റെ ശരാഗ്നിയിൽ (ശലഭീം ദശാം) ശലഭാവസ്ഥയേ (നീതഃ) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടവനായി.

സാ—അതിനുശേഷം സുഗ്രീവന്റെ കല്പന ഹേതുവായിട്ടു വാനരവീരന്മാർ അർദ്ധരാത്രിയിൽ ലങ്കാരാജധാനിയേ ഹേഹിപ്പിച്ചു. അപ്പോൾ കുംഭൻ നികുംഭൻ തുടങ്ങിയുള്ള അനേകം രാക്ഷസന്മാർ യുദ്ധഭൂമിയിലേക്കിറങ്ങി. അവരെ എല്ലാം ഹനുമാൻ തുടങ്ങിയ വാനരന്മാരും, ഖരപുത്രനായ മകരാക്ഷനെ ശ്രീരാമനും നിഗ്രഹിച്ചു.

ഗ—അപേതരക്ഷാമപി രക്ഷാമയീം പുരീം നിരീക്ഷമാണഃ പ്രകടരോഷഭീഷണാകാരോ രാവണിഃ സപക്ഷസ്യ വിപക്ഷസ്യോജ്ജാസയിഷ്യൻ മായാനുഭാവനിർമ്മിതാം മൈഥിലസുതാം മാരുതസുതാഗ്രതേ നിസ്സിംഗഘാതം നിഹത്യ തദുപലംഭവ്യാമോഹിതേഷു വിമതേഷു സംഭൃതസംഭാരാം നികുംഭിലാം പ്രാപ്തഃ പ്രബലാനേകരക്ഷോവീരപരിരക്ഷിതഃ സകലസപത്നക്ഷയകരീമാഭിചാരക്രിയാമാരഭത. 738

വ്യാ—(രാവണിഃ) ഇന്ദ്രജിത്ത് (അപേതരക്ഷാം അപി) രക്ഷയോടു കൂടാത്തതാണെങ്കിലും (പുരീം) രാജധാനിയേ (രക്ഷാമയീം) രക്ഷയോടു കൂടിയതായിട്ടു, ഭസ്മസപത്രുപമയിട്ട് എന്നും (നിരീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട് (പ്രകടരോഷഭീഷണാകാരഃ) പ്രകടമായ കോപംകൊണ്ടു ഭയങ്കരത്രുപനായി (സപക്ഷസ്യ) സബലമായ (വിപക്ഷസ്യ) ശത്രുപക്ഷത്തിന്റെ (ഉജ്ജാസയിഷ്യൻ) നാശത്തെ ചെയ്വാൻ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടെ (മായാനുഭാവനിർമ്മിതാം) മായാശക്തികൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട (മൈഥിലസുതാം) ജാനകിയേ (മാരുതസുതാഗ്രതഃ) ഹനുമാന്റെ മുമ്പിൽവെച്ച് (നിസ്സിംഗഘാതം നിഹത്യ) വാളുകൊണ്ടു വെട്ടിനിഗ്രഹിച്ചിട്ട(വിമതേഷു)ശത്രുക്കൾ (തദുപലംഭവ്യാമോഹിതേഷു) അതിലുള്ള വിശ്വാസംകൊണ്ടു തന്നോടമിപ്പാത്തവരായപ്പോൾ (സംഭൃതസംഭാരാം) സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട ഉപകരണങ്ങളോടുകൂടിയ (നികുംഭിലാം) നികുംഭില എന്ന പ്രദേശത്തെ (പ്രാപ്തഃ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (പ്രബലാനേകരക്ഷോവീരപരിരക്ഷിതഃ) പ്രബലന്മാരായ അനേകം രക്ഷോവീരന്മാരാൽ രക്ഷിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് (സകലസപത്നക്ഷയകരീം) സർവ്വശത്രുക്കളേയും നശിപ്പിക്കുന്ന (ആഭിചാരക്രിയാം) ആഭിചാരകർമ്മത്തെ (ആരഭത) തുടങ്ങി.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്ത് വാനരന്മാർ വന്നു ലങ്കയേ ഭേഹിപ്പിച്ച സമയ

ത്തിങ്കൽ സഞ്ജാതമായ കോപംകൊണ്ടു ഭയങ്കരരൂപനായിട്ടു സർവ്വ ശത്രുക്കളേയും സംഹരിക്കണമെന്നു കരുതി മായാശക്തികൊണ്ടു ഒരു സീതയെ നിർമ്മിച്ചു ഹനൂമാന്റെ മുമ്പിൽവച്ചു വാളുകൊണ്ടു വെട്ടി നിഗ്രഹിക്കുകയും അതിനെ വിശ്വസിച്ചു ശത്രുക്കളെല്ലാം മോഹിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ നികുംഭിലയേ പ്രാപിച്ചു ബലവാന്മാരായ അനേകം രാക്ഷസന്മാരെ കാവലാക്കി സർവ്വശത്രുനാശകരമായ ആഭിചാരകർമ്മത്തെ ആരംഭിച്ചു.

ഗ—വിജ്ഞായ തൽ പ്രജ്ഞാവതാം പ്രഥമേന സമാശ്വാസിതരാഘവേണ ത്വരമാണേന വിഭീഷണേന പ്രചോദിതസ്തൽപ്രദർശിതദുരവഗാഹപദ്ധതിർബ്ബദ്ധയുദ്ധപരികരഃ സൌമിത്രിരനേകവലീമുഖാനീകപരിവൃതോ നികുംഭിലായാമുപാക്രന്തോസ്യാഭിചാരവിധേരന്തരായമകുരുത. 739

വ്യാ—(തൽ) അതിനെ (വിജ്ഞായ) അറിഞ്ഞിട്ടു (പ്രജ്ഞാവതാം) ബുദ്ധിശാലികളിൽവെച്ച് (പ്രഥമേന) ആദ്യനും (സമാശ്വാസിതരാഘവേണ) ആശ്വസിപ്പിക്കപ്പെട്ട രഘുതനൂജന്മാരോടു കൂടിയവനും (ത്വരമാണേന) ബദ്ധപ്പെടുന്നവനുമായ (വിഭീഷണേന) വിഭീഷണനാൽ (പ്രചോദിതഃ) പ്രേരിതനും (തൽപ്രകാശിതദുരവഗാഹപദ്ധതിഃ) അവനാൽ കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടതും ദുഷ്പ്രവേശവുമായ മാർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയയനും (ബദ്ധയുദ്ധപരികരഃ) അണിയപ്പെട്ട പടക്കോപ്പോടുകൂടിയവനുമായ (സൌമിത്രിഃ) ലക്ഷ്മണൻ (അനേവലീമുഖാനീകപരിവൃതഃ) അനേകം വാനരസൈന്യങ്ങളാൽ ചുററപ്പെട്ടവനായിട്ടു (നികുംഭിലായാം) നികുംഭിലയിൽ (ഉപാക്രാന്തഃ) പ്രാപ്തനായിട്ടു (ആസ്യ ആഭിചാരവിധേഃ) ഇവന്റെ ആഭിചാരകർമ്മത്തിന്നു (അന്തരായം) വിഘ്നത്തെ (അകുരുത) ചെയ്തു.

സാ—ബുദ്ധിശാലിയായ വിഭീഷണൻ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ആഭിചാരകർമ്മത്തെ അറിഞ്ഞു ശ്രീരാമസമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു അദ്ദേഹത്തെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു പരിഭ്രമത്തോടെ യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെടുവാൻ ലക്ഷ്മണനെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. വിഭീഷണനാൽ പ്രേരിതനായ ലക്ഷ്മണൻ വേഗത്തിൽ യുദ്ധക്കോപ്പണിഞ്ഞു അനേകം വാനരസൈന്യങ്ങളോടുംകൂടെ വിഭീഷണനാൽ കാണിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ട ദുരവഗാഹമായ മാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെ നികുംഭിലയിൽ ചെന്നു ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ആഭിചാരകർമ്മത്തെ മുടക്കി.

ഗ—ഇന്ദ്രജിദപി ഭ്രാതൃവ്യഭൂയമുപേയമാനായ പിതൃവ്യായേർഷ്യൻ ആബദ്ധസന്നാഹസ്സർവ്വൌഘേണ സമീരതനയവാഹനം സൌമിത്രിമഭ്യയുങ്ക്ത. 740

വ്യാ—(ഇന്ദ്രജിൽ അപി)ഇന്ദ്രജിത്തും(ഭ്രാതൃവ്യഭൂയം) ഭ്രാതൃപുത്രഭാവത്തെ(ഉപേയമാനായ) പ്രാപ്തനായ(പിതൃവ്യായ)ഇളയച്ഛനോടായിക്കൊണ്ടു(ഈർഷ്യൻ) കോപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു (സർവ്വൌഘേണ) സകലരോടുംകൂടെ (സമീരതനയവാഹനം) ഹനുമാനാകുന്ന വാഹനത്തോടുകൂടിയ (സൌമിത്രിം)ലക്ഷ്മണനെ (അഭ്യയുക്ത) എതിർത്തു.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്ത് സോദരപുത്രത്വത്തെപ്രാപിച്ച പിതൃസോദരനായ വിഭീഷണനിൽ ഈർഷ്യയോടുകൂടെ സകല സൈന്യങ്ങളോടുംകൂടെ ഹനുമാമാന്റെ ചുമലിൽ കയറി വരുന്ന ലക്ഷ്മണനെ എതിർത്തു.

ക്ഷദ്രാസ്സന്ത്രാസമേനം വിജഹത ഹരയോ ഭിന്നശക്രേഭകുംഭാ
യുഷ്മൽഗാത്രേഷു ലജ്ജാം ദധതി പരമമീ സായകാസ്സമ്പതന്തഃ
സൌമിത്രേ തിഷ്ഠ പാത്രം ത്വമപി മമ രുഷോ നന്വഹം മേഘനാദഃ
കിഞ്ചിൽഭ്രൂഭംഗലീലാനിയമിതജലധിം രാമമന്വേഷയാമി. 741

വ്യാ—(ഹേ ക്ഷുദ്രാഃ ഹരയഃ) അല്ലയോ നിസ്സാരന്മാരായുള്ള വാനരന്മാരെ! (യൂയം) നിങ്ങൾ (ഏനം സന്ത്രാസം) ഈ ഭയത്തെ (വിജഹത) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (ഭിന്നശക്രേഭകുംഭാഃ) ഭേദിക്കപ്പെട്ട ഐരാവതമസ്തകത്തോടുകൂടിയവയും (യുഷ്മൽഗാത്രേഷു) നിങ്ങളുടെ ശരീരങ്ങളിൽ (സമ്പതന്തഃ) പതിക്കുന്നവയുമായ (അമീ സായകാഃ) ഈ സായകങ്ങൾ (പരം) ഏററവും (ലജ്ജാം) ലജ്ജയെ (ദധതി) ധരിക്കുന്നു. (ഹേ സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! (ത്വം) നീ (തിഷ്ഠ) നില്ക്കുക (ത്വം അപി) നീയും (മമ) എന്റെ (രുഷഃ) കോപത്തിന്നു (പാത്രം നഹി) പാത്രമല്ല. (നനു) എന്നാൽ (മേഘനാദഃ) മേഘനാദനായ (അഹം) ഞാൻ (കിഞ്ചിൽഭ്രൂഭംഗലീലാനിയമിതജലധിം) അല്പമായ ഭ്രൂഭംഗലീലയാൽ നിയന്ത്രിതമായ സമുദ്രത്തോടുകൂടിയ (രാമം) രാമനെ (അന്വേഷയാമി) അന്വേഷിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ വാനരന്മാരെ! നിസ്സാരന്മാരായ നിങ്ങൾ ഭയപ്പെടേണ്ട. ഐരാവതമസ്തകത്തെ പിളർന്നിട്ടുള്ള എന്റെ ബാണങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ ശരീരങ്ങളിൽ പതിക്കുവാൻ ഏററവും ലജ്ജിക്കുന്നു. ഹേ ലക്ഷ്മണാ! നില്ക്ക്. നിയ്യും എന്റെ കോപശമനത്തിന്നു പാത്രമല്ല. മേഘനാദനായ ഞാൻ അല്പമായ ഭ്രൂഭംഗലീലകൊണ്ടു സമുദ്രത്തിൽ സേതുബന്ധനംചെയ്ത രാമനെ മാത്രം അന്വേഷിക്കുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ഇന്ദ്രജിത്ത് യുദ്ധഭൂമിയിൽവച്ച് പറഞ്ഞു.

തിഷ്ഠ ത്വം മേഘനാദ ക്ഷണമശുഭമതേ രക്ഷസാം ന്യങ്കഭൂത!
ശ്വാസൈരല്പൈസ്സഗർവം പ്രലപസി യുധി യന്മാമധിക്ഷിപ്യ ഭൂയഃ

ദിവ്യൈസ്സത്തീർത്ഥലബ്ധൈരനലകണസഖൈരായുധൈരസ്മദീയൈ-
സ്സദ്യസ്സംഭിന്നദേഹോ ജിഗമിഷസി പുരം മൂഢ! വൈവസ്വതീയം.

വ്യാ—(ഹേ മേഘനാദ) അല്ലയോ മേഘനാദ! (ത്വം) നീ (ക്ഷണം) ക്ഷണനേരം (തിഷ്ഠ) നിന്നാലും (ഹേ അശുഭമതേ) അല്ലയോ ദുർബ്ബുദ്ധിയായി (രക്ഷസാം) രാക്ഷസർക്ക് (ന്യങ്കുഭൂത) കോടാലിയായുള്ളവനേ (ത്വം) നീ (യുധി) യുദ്ധത്തിൽ (യൽ) യാതൊന്നുഹേതുവായിട്ട (മാം)എന്നെ (ഭയേ:) പിന്നയും പിന്നയും (അധിക്ഷിപ്യ) അധിക്ഷേപിച്ചിട്ട് (അല്പൈ:) അല്പങ്ങളായ (ശപഥൈ:) ശപഥങ്ങളോടുകൂടെ (സഗർവ്വം) ഗർവ്വത്തോടുകൂടിവണ്ണം (പ്രലപസി) പ്രലപിക്കുന്നു. (ഹേ മൂഢ) അല്ലയോ അജ്ഞനായുള്ളോവേ (ദിവ്യൈ:) ദിവ്യങ്ങളും (സത്തീർത്ഥലബ്ധൈ:) സൽഗുരുവിൽനിന്നു കിട്ടിയവയും (അനലകണസഖൈ:) തീപ്പൊരിക്കു സദൃശങ്ങളുമായ (അസ്മദീയൈ:) എന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (ആയുധൈ:) ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു (സദ്യ:) വേഗത്തിൽ (സംഭിന്നദേഹ:) പിളർക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (വൈവസ്വതീയം) അന്തകനെ സംബന്ധിച്ച (പുരം) രാജധാനിയെ (ജിഗമിഷസി) പ്രാപിക്കുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നു.

സം—അല്ലയോ ഇന്ദ്രജിത്ത്! നീ ക്ഷണനേരം അവിടെ നിന്നാലും. ദുർബ്ബുദ്ധിയും രാക്ഷസരുടെ നാശത്തിനു കോടാലിയുമായ നീ യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു യുദ്ധത്തിൽ എന്നെ പിന്നയും പിന്നയും അധിക്ഷേപിച്ച് അല്പങ്ങളായ ശപഥങ്ങളോടുകൂടെ ഗർവ്വത്തോടുകൂടിവണ്ണം പറയുന്നു. അല്ലയോ അജ്ഞനായുള്ളോവേ അങ്ങ് ദിവ്യങ്ങളും സൽഗുരുവിൽനിന്നു ലഭിച്ചവയും തീപ്പൊരിക്കു സമാനങ്ങളും ആയ എന്റെ ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശരീരം പിളർന്നു യമപുരത്തിലേക്കു പോകുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. എന്നിപ്രകാരം ലക്ഷ്മണൻ ഇന്ദ്രജിത്തിനോടു പറഞ്ഞു.

പരസ്പരമദോൽകടപ്രചുരവീരവാദോൽകടം
പരിസ്ഫുടിതകങ്കടം പ്രതിഹതാസ്ത്രമസ്ത്രേണ ച
ജഗത്ത്രയഭയാവഹം ജയപരാജയാഗോചരം
വിതേനതുരഭോവിഭാവിവ തദോ രണം ദാരുണം. 743

വ്യാ—(ഇമൌ ഇവ) രണ്ടുഗജങ്ങളെപ്പോലെ സ്ഥിതന്മാരായ (ഉഭൌ) ഇരുവരും (തദാ) അപ്പോൾ (പരസ്പരമദോൽകടപ്രചുരവീരവാദോൽകടം) അന്യോന്യം മദോൽക്കടങ്ങളും ബഹുലങ്ങളുമായ വീരവാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രവൃദ്ധവും (പരിസ്ഫുടിതകങ്കടം) ഏറ്റവും പൊട്ടിക്കപ്പെട്ട ചട്ടകളോടുകൂടിയതും (അസ്ത്രേണ) ആയുധംകൊണ്ടു (പ്രതിഹതാസ്ത്രം) ച

ണ്ഡിക്കപ്പെട്ട ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയതും (ജഗത്ത്രയഭയാവഹം) ത്രൈലോക്യത്തിനു ഭയത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതും (ജയപരാജയാഗോചരം) ജയപരാജയങ്ങൾക്ക് അവിഷയവും (ദാരുണം) ഭയങ്കരവുമായ (രണം) യുദ്ധത്തെ (വിതേനതുഃ) ചെയ്തു.

സാ—രണ്ടു മത്തഗജങ്ങളെപ്പോലെ സ്ഥിതന്മാരായ ലക്ഷ്മണനും ഇന്ദ്രജിത്തും അപ്പോൾ മദോല്കടങ്ങളായ വീരവാദങ്ങളെ ഘോഷിച്ചും അന്യോന്യം ചട്ടകളെ പൊട്ടിച്ചും അസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു അസ്ത്രങ്ങളെ ഖണ്ഡിച്ചും ത്രൈലോക്യത്തിനു ഭയത്തെ ജനിപ്പിച്ചും ജയാപജയങ്ങളോടുകൂടാതെ ഭയങ്കരമായ യുദ്ധത്തെ ചെയ്തു.

ഗ—തം തഥാ സമ്പ്രഹരന്തം സമ്പ്രഹാരശൌണ്ഡം മണ്ഡോദരീസുതം സമിതി സുമിത്രാപുത്രഃ രഘുവരാനുഭാവസന്ധുക്ഷിതൌജസാ വൈഡൌജസാസ്ത്രേണ വിഗതജീവിതമതനോൽ. 744

വ്യാ—(സുമിത്രാപുത്രഃ) ലക്ഷ്മണൻ (സമിതി) യുദ്ധത്തിൽ (തഥാ) അപ്രകാരം (സമ്പ്രഹരന്തം) അസ്ത്രപ്രഹാരം ചെയ്യുന്നവനും (സമ്പ്രഹാരശൌണ്ഡം) യുദ്ധത്തിൽ സമർത്ഥനുമായ (തം മണ്ഡോദരീസുതം) ആ ഇന്ദ്രജിത്തിനെ (രഘുവരാനുഭാവസന്ധുക്ഷിതൌജസാ) ശ്രീരാമന്റെ മാഹാത്മ്യത്താൽ വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ട ശക്തിയോടുകൂടിയ (വൈഡൌജസാസ്ത്രേണ) മാഹേന്ദ്രാസ്ത്രംകൊണ്ടു (വിഗതജീവിതം) നഷ്ടജീവനാക്കി (അതനോൽ) ചെയ്തു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ യുദ്ധത്തിൽ അവിച്ഛിന്നമായ വിധത്തിൽ അസ്ത്രപ്രയോഗം ചെയ്യുന്നവനും യുദ്ധത്തിൽ ഏറ്റവും സമർത്ഥനുമായ ഇന്ദ്രജിത്തിനെ ശ്രീരാമന്റെ മാഹാത്മ്യം ഹേതുവായിട്ടു വർദ്ധിച്ച ശക്തിയോടുകൂടിയ ഐന്ദ്രാസ്ത്രംകൊണ്ടു നിഗ്രഹിച്ചു.

തച്ഛിരസ്സശിരസ്കാണം ശ്രീമജ്ജടിതകുണ്ഡലം
പ്രമഥ്യേന്ദ്രജിതഃ കായാൽ പാതയാമാസ ഭൂതലേ. 745

വ്യാ—(ഇന്ദ്രജിതഃ) ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ (കായാൽ) ശരീരത്തിൽനിന്നു (സശിരസ്കാണം) തൊപ്പിയോടുകൂടിയതും (ശ്രീമജ്ജടിതകുണ്ഡലം) വിശിഷ്ടങ്ങളും പ്രകാശമാനങ്ങളുമായ കുണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ (തച്ഛിരഃ) അവന്റെ ശിരസ്സിനെ (പ്രമഥ്യ) ഖണ്ഡിച്ചിട്ടു (ഭൂതലേ) ഭൂമിയിൽ (പാതയാമാസ) വീഴ്ത്തി.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ തൊപ്പിയോടും വിശിഷ്ടങ്ങളായ കുണ്ഡലത്തോ

ളോടുംകൂടിയ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ശിരസ്സിനെ ഖണ്ഡിച്ച അവന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നു ഭൂമിയിലേക്കു വീഴ്ത്തി.

സാമിനാ ദശമുഖേന ചോദിതാ ദിങ്മുഖാനി രജസാ നിരുന്ധതീ
രാഘവം പ്രതി ചചാല സംഗരേ തത്ര മൂലപൃതനാ കൃതോദ്യമം. 746

വ്യാ—(തത്ര) ആ സമയത്തിങ്കൽ (സാമിനാ) സ്വാമിയായ (ദശമുഖേന) രാവണനാൽ (ചോദിതാ) പ്രേരിതയും (രജസാ) പൊടികൊണ്ടു (ദിങ്മുഖാനി) ദിങ്മുഖങ്ങളെ (നിരുന്ധതി) നിരോധിക്കുന്നതുമായ (മൂലപൃതനാ) മൂലബലം (കൃതോദ്യമം) ഉത്സാഹത്തോടുകൂടെ (സംഗരേ) യുദ്ധത്തിൽ (രാഘവം പ്രതി) ശ്രീരാമനെക്കുറിച്ചു (ചചാല) പുറപ്പെട്ടു.

സാ—ഇന്ദ്രജിത്തിനെ നിഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ രാവണൻ മൂലബലങ്ങളെ അയക്കുകയും അവർ പൊടികളെക്കൊണ്ടു സർവ്വദിക്കുകളേയും രോധിച്ചു ഏറ്റവും ഉത്സാഹത്തോടുകൂടെ ശ്രീരാമനോടു യുദ്ധത്തിന്നെതിർക്കയും ചെയ്തു.

അഷ്ടഭാഗദിവസേന തൽബലംലീലയാ രഘുപതിഃശരോൽകരൈഃ
ഭാനുമാനിവ മയൂഖമണ്ഡലൈരന്ധകാരപടലം വ്യനാശയൽ. 747

വ്യാ—(രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (അഷ്ടഭാഗദിവസേന) പകലിന്റെ എട്ടിൽ ഒരു ഭാഗം സമയംകൊണ്ടു (ലീലയാ) നേരംപോക്കായിട്ടു (ശരോൽകരൈഃ) ശരസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (ഭാനുമാൻ) ആദിത്യൻ (മയൂഖമണ്ഡലൈഃ) രശ്മിസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അന്ധകാരപടലം ഇവ) അന്ധകാരസമൂഹത്തെ എന്നപോലെ (തൽ ബലം) ആ സൈന്യത്തെ (വ്യനാശയൽ) നശിപ്പിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ മുന്നേമുക്കാൽനാഴികനേരംകൊണ്ടു നേരംപോക്കായിട്ടു തന്റെ ശരസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു ആ മൂലബലത്തെ ആദിത്യൻ രശ്മിസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇരുട്ടിനെ നശിപ്പിക്കുംപോലെ നശിപ്പിച്ചു കളഞ്ഞു.

മന്ദാക്ഷാനതകന്ധരോ രഘുപതേഃ കാരുണ്യകല്ലോലിതം
വാക്യം ശല്യമിവോദ്വഹൻ ഹൃദി പരിമ്ലാനീകൃതാസ്യശ്രിയഃ
ഗത്വാന്തഃപുരമശ്രുത്രുഷിതമുഖീമാദായ മണ്ഡോദരീ-
മങ്കേ സാദരമാധ്വദ്ദശമുഖസ്യാമാബഭാഷേ ശനൈഃ. 748

വ്യാ—(മന്ദാക്ഷാനതകന്ധരഃ) ലജ്ജയാൽ താഴ്ത്തപ്പെട്ട കണ്ഠങ്ങളോടുകൂടിയവനും (രഘുപതേഃ) ശ്രീരാമന്റെ (കാരുണ്യകല്ലോലിതം) കരുണകൊണ്ടു ചഞ്ചലമായ (വാക്യം) വചനത്തെ (ഹൃദി) മനസ്സിൽ (ശ

ല്യം ഇവ) ശല്യമെന്നപോലെ (ഉദ്വഹൻ) വഹിക്കുന്നവനും (പരിമ്ലാനീ കൃതാസ്യച്ഛവിഃ) മങ്ങിയ മുഖശോഭയോടുകൂടിയവനുമായ (ദശമുഖഃ) രാവണൻ (അന്തഃപുരം) അന്തഃപുരത്തെ (ഗതവാ) ഗമിച്ചിട്ട (അശ്രുത്രുഷിതമുഖീം) കണ്ണുനീരുകളോടുചേർന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയ (മണ്ഡോദരീം) മണ്ഡോദരിയെ (ആദായ) എടുത്തിട്ട (സാദരം) ആദരവോടുകൂടെ (അങ്കേ) മടിയിൽ (ആദധൽ) ധരിച്ചേക്കുന്നവനായിട്ട (താം) അവളോട (ശനൈഃ) സാവധാനത്തിൽ (ആബഭാഷേ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണൻ ലജ്ജകൊണ്ടു മുഖത്തെ താഴ്ത്തി ശ്രീരാമന്റെ കാരുണ്യച്ഛലമായ വാക്യത്തെ ഹൃദയത്തിൽ ശല്യമെന്നപോലെ ദുസ്സഹമാകുംവണ്ണം ധരിച്ചു വാടിയ മുഖത്തോടുംകൂടെ അന്തഃപുരത്തിൽ ചെന്നു ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ മരണം ഹേതുവായിട്ടു ദുഃഖാക്രാന്തയായി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു കിടക്കുന്ന മണ്ഡോദരിയെ എടുത്തു മടിയിൽ വച്ചു സാവധാനത്തിൽ അവളോടു പറഞ്ഞു.

രാമായ പ്രതിപക്ഷകക്ഷശിഖിനേ ദാസ്യാമി വാ മൈഥിലീം
യുദ്ധോ രാഘവസായകൈർവിനിഹതഃ സച്ഛം ഗമിഷ്യാമി വാ
നീതിജ്ഞേ കഥയസ്വ ദേവി കതമഃ പക്ഷോ ഗൃഹീതസ്ത്വയാ
സുശ്രാവ്യം പ്രിയമസ്മദീയമഭവന്മന്മാത്രശേഷം ബലം. 749

വ്യാ—(പ്രതിപക്ഷകക്ഷശിഖിനേ) ശത്രുപക്ഷമാകുന്ന പുൽക്കൂട്ടത്തിന്നു അഗ്നിയായ (രാമായ) രാമന്നായിക്കൊണ്ടു (മൈഥിലീം) സീതയെ (ദാസ്യാമി വാ) കൊടുക്കുകയോ (യുദ്ധേ) യുദ്ധത്തിൽ (രാഘവസായകൈഃ) രാമശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (വിനിഹതഃ) മരിച്ചു (സച്ഛം) സച്ഛത്തെ (ഗമിഷ്യാമി വാ) ഗമിക്കുകയോ വേണ്ടത് (ഹേ നീതിജ്ഞേ) അല്ലയോ നീതിയെ അറിയുന്നവളെ (ദേവി) പട്ടമഹിഷി (ത്വയാ) നിന്നാൽ (കതമഃ) ഏതൊരു (പക്ഷഃ) പക്ഷം (ഗൃഹീതഃ) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട (സുശ്രാവ്യം) സുഖേനകേൾക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യവും (പ്രിയം) പഥ്യവുമായ (തൽ) അതിനെ (കഥയ) പറഞ്ഞാലും (അസ്മദീയം) എന്നെസ്സംബന്ധിച്ച (ബലം) സൈന്യം (മന്മാത്രശേഷം) ഞാൻ മാത്രമായ ശേഷത്തോടുകൂടിയതായിട്ട് (അഭവൽ) ചേർച്ചു.

സാ—അല്ലയോ പ്രാണനാഥേ! അഗ്നി ഉണങ്ങിയ പുൽക്കൂട്ടത്തെ ദഹിപ്പിക്കുംപോലെ ശത്രുക്കളെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിപ്പാൻ സമർത്ഥനായ രാമന്ന് സീതയെ കൊടുക്കുകയോ, യുദ്ധംചെയ്തു രാമബാണങ്ങളേറ്റു മരിച്ചു സച്ഛത്തെ പ്രാപിക്കുകയോ വേണ്ടതെന്നു സംശയിക്കുന്നു. അല്ലയോ നീതിജ്ഞേ! ഇതിൽ നിന്റെ അഭിപ്രായം എന്താകുന്നു. കേൾക്കട്ടെ

വാൻ സുഖവും പത്ഥ്യവുമായ അതിനെ പറഞ്ഞാലും. എനിക്ക് ഇനി സൈന്യം ഞാൻ മാത്രമായിരിക്കുന്നു.

ദൃഷ്ട്വാ ദൈന്യം ഭഗിന്യാസ്സുനയ ഖരവധം മാതുലസ്യാപി നാശം
സാലാനാം ഭേദനം തൽ കപിവരഹനനം തച്ച സുഗ്രീവസഖ്യം
കമ്മാണ്യുദ്യാനഹർത്തുർജ്ജലനിധിനിയമം യോ ന ജാതസ്തദാനീം
സോയം നഷ്ടേ കുലേസ്മിൻ കഥമിവ കമിതർജ്ജായതേ തേ വിവേകഃ.

വ്യാ—(ഹേ സുനായ) അല്ലയോ നീതിജ്ഞനായുള്ളോവേ (ഭഗിന്യാഃ) സോദരിയുടെ (ദൈന്യം) ദീനഭാവത്തേയും (ഖരവധം) ഖരവധത്തേയും (മാതുലസ്യ) അമ്മാമനായ മാരീചന്റേ (നാശം അപി) നാശത്തേയും (സാലാനാം) സപ്തസാലങ്ങളുടെ (ഭേദനം) ഖണ്ഡനത്തേയും (തൽ കപിവരഹനനം) ആ ബാലിവധത്തേയും (തൽ സുഗ്രീവസഖ്യം ച) ആ സുഗ്രീവസഖ്യത്തേയും (ഉദ്യാനഹർത്തുഃ) ഉദ്യാനഭഞ്ജനം ചെയ്ത ഹനുമാന്റേ (കർമ്മാണി) കർമ്മങ്ങളേയും (ജലനിധിനിയമം അപി) സേതുബന്ധനത്തേയും (ദൃഷ്ട്വാ) കണ്ടിട്ട് (നഃ) താതൊരു വിവേകം (തദാനീം) അപ്പോൾ (ന ജാതഃ) ഉണ്ടായില്ല (ഹേ കമിതഃ) അല്ലയോ ഭർത്താവേ (സഃ അയം) ആ ഈ (വിവേകഃ) വിവേകം (തേ) അങ്ങക്ക് (കഥമിവ) എങ്ങിനെ (അസ്മിൻ കുലേ) ഈ വംശം (നഷ്ടേ) നഷ്ടമായിരിക്കും സമയത്തിങ്കൽ (ജായതേ) ജനിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ നയജ്ഞനായുള്ള പ്രിയതമ! ശൂർപ്പണഖയുടെ വിരൂപകരണത്തേയും, ഖരവധത്തേയും, മാരീചനാശത്തേയും, സപ്തസാലഭഞ്ജനത്തേയും, ആ ബാലിവധത്തേയും, ആ സുഗ്രീവസഖ്യത്തേയും, ഉദ്യാനം നശിപ്പിച്ച ഹനുമാന്റേ കർമ്മങ്ങളേയും, സേതുബന്ധനത്തേയും കണ്ടിട്ട് അതാതു സമയത്തുണ്ടാകേണ്ടതായ വിവേകമുണ്ടാകാതെ ഈ വംശം നഷ്ടപ്രായമായ ഈ അവസരത്തിൽ ഈ ആലോചന എങ്ങിനെ ഉണ്ടായി. എന്നിപ്രകാരം മണ്ഡോദരി രാവണനോട് പറഞ്ഞു.

സുഗ്രീവസ്യ പദാഹതച്യുതമണിമ്മൌലിർമ്മയാലോകിതഃ
ഗണ്ഡൂഷോപല ഹനുമതാ കൃതലൈസുഡോ മയാലക്ഷിത
രാമേണാപി രണാങ്കണേ സകരുണാ വാണീ മയാകർണ്ണിതാ
പൌലസ്ത്യ ഹതത്രപേണ ഭവതേ കിം ജീവിതവ്യം മയാ.751

വ്യാ—(സുഗ്രീവസ്യ) സുഗ്രീവന്റേ (പദാഹതച്യുതമണിഃ) കാലുകൊണ്ടു ചവിട്ടി കൊഴിക്കപ്പെട്ട കിരീടത്തോടുകൂടിയ (മൌലിഃ) ശിരസ്സ് (മയാ) എന്നാൽ (ആലോകിതഃ) കാണപ്പെട്ട (മയാ) എന്നാൽ (ഹ

നുമതഃ) ഹനുമാന്റെ (കരതലൈഃ) ഉള്ളംകൈകളെക്കൊണ്ടു (ഗണ്ഡേഷു ഏവ) ഗണ്ഡങ്ങളിൽതന്നെ ഉള്ള (താഡഃ) അടി (അലഭ്യത) കൊള്ളപ്പെട്ട (രാമേണ) രാമനാൽ (രണാങ്കണേ) യുദ്ധഭൂമിയിൽ വച്ച് (ഉക്തം) പറയപ്പെട്ട (സകരുണാ) കരുണയോടുകൂടിയ (വാണീ അപി) വാക്യവും (മയാ) എന്നാൽ (ആകർണ്ണിതം) കേൾക്കപ്പെട്ടു (ഹേ ദേവിഃ) അല്ലയോ നാഥേ (പൌലസ്ത്യേന) പുലസ്ത്യവംശസംഭൂതനും (ഹതബന്ധുനാ) നഷ്ടബന്ധുജനമായ (മയാ) എന്നാൽ (ജീവിതവ്യം കിം) ജീവിച്ചിരിപ്പു എന്നുള്ളതുണ്ടാകുവാൻ യോഗ്യമോ.

സം—രാവണൻ പ്രാണനാഥയായ മണ്ഡോദരിയുടെ നീതിവാക്യത്തെകേട്ട് രാമശരമേറ്റു മരിപ്പാനാഗ്രഹിച്ചു പിന്നേയും മണ്ഡോദരിയോട് പറഞ്ഞു. "അല്ലയോ ദേവിതേ! ഞാൻ സുമുഹൂർത്തസമയത്തിങ്കൽ യുദ്ധഭൂമിയിൽവച്ചു കിരീടങ്ങളെ സുഗ്രീവൻ കാലുകൊണ്ടു ചവുട്ടി അഴിച്ച് കൊണ്ടുപോയതിന്നു ശേഷം കിരീടരഹിതങ്ങളായ ആ ശിരസ്സുകളെ കാണുവാൻ സംഗതിയായി. എന്റെ ഗണ്ഡങ്ങളിൽ ഹനുമാന്റെ കൈകൊണ്ടു അനേകം താഡനങ്ങളേൽക്കുവാനും സംഗതിയായി. യുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ച് ശത്രുവായ രാമന്റെ കാരുണ്യചഞ്ചലമായ വാക്കിനെ കേൾക്കുവാനും സംഗതിയായി. നഷ്ടബന്ധുജനും പുലസ്ത്യവംശസംഭൂതനുമായ ഞാൻ ഇനി ഒരിക്കലും ജീവിച്ചിരിപ്പാൻ യോഗ്യനല്ല. അതുകൊണ്ടു രാമശരങ്ങളേറ്റു മരിച്ച സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിക്കുന്നതാണ് എനിക്ക് ശ്രേയസ്സായിട്ടുള്ളത്. നിന്റെ അഭിപ്രായവും അങ്ങിനെതന്നെയാണല്ലൊ. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് രാവണൻ മണ്ഡോദരീഗൃഹത്തിൽനിന്നു യാത്രയായി.

കൈലാസാദ്രീശ്വരോന്മൂലനചതുരതരോച്ചണ്ഡദോർദ്ദണ്ഡഷണ്ഡൈഃ
പിഷ്ട്വാ യൂഥം കപീനാമഹമിഹ മനുജപ്രാകൃതൌ തൌ ച ഹത്വാ
ഭൂയഃ സ്വകിങ്കരൈസ്താൻ രണശിരസി ഹതാൻ രാക്ഷസാനന്തകാങ്കാ-
ദാനേഷ്യേ ദേവി കോപം ഭിഗധിപതിഷു നഃ പ്രാതികൂല്യം വിധത്തേ.

വ്യാ—(ഹേ ദേവി) അല്ലയോ നാഥേ (അഹം) ഞാൻ (ഇഹ) ഇവിടെ (കൈലാസാദ്രീശ്വരോന്മൂലനചതുരതരോച്ചണ്ഡദോർദ്ദണ്ഡഷണ്ഡൈഃ) കൈലാസപർവ്വതത്തിന്റെ ഉൽപാടനത്തിൽ ഏറ്റവും സമർത്ഥങ്ങളും ക്രൂരങ്ങളുമായ ബാഹുദണ്ഡസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു (കപീനാം) വാനരന്മാരുടെ (യൂഥം) കൂട്ടത്തെ (പിഷ്ട്വാ) അരച്ചിട്ട് (മനുജപ്രാകൃതൌ) മനുഷ്യപ്രാകൃതന്മാരായ (തൌ) അവരെ (ഹത്വാ) നിഗ്രഹിച്ചിട്ട് (ഭൂയഃ) പിന്നെ (അസൂൽകിങ്കരൈഃ) എന്റെ ഭൃത്യന്മാരെക്കൊണ്ട് (ര

ണശിരസി) യുദ്ധത്തിൽ (ഹതാൻ) നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടവരായ (താൻ രാക്ഷസാൻ) ആ രാക്ഷസന്മാരെ (അന്തകാങ്കാൽ) അന്തകസമീപത്തിൽനിന്നും (ആനേഷ്യേ) കൂട്ടികൊണ്ടുവരുന്നുണ്ടു (ഭിഗധിപതിഷു) ദിക്പാലകന്മാരിൽ (കഃ) ഏറ്റവുമൊരുത്തൻ (നഃ) നമുക്ക് (പ്രാതികൂല്യം) വിപരീതഭാവത്തെ (വിധത്തേ) ചെയ്യുന്നു.

സം—രാവണൻ രണ്ടാമതും യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ദുഃഖാക്രാന്തയായി വിലപിച്ചു തുടങ്ങിയ മണ്ഡോദരിയേ ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. "അല്ലയോ ദേവി! നീ പരിഭ്രമിക്കേണ്ട. ഞാൻ രാമനാൽ ഹതനാകുമെന്നും സംശയിക്കേണ്ട. നേരെമരിച്ചു കൈലാസത്തെ പറിച്ചുഅമ്മാനാടിയവയും സമർത്ഥങ്ങളും ക്രൂരങ്ങളുമായ കൈകളെക്കൊണ്ടു വാനരകൂട്ടത്തേയും മനുഷ്യപ്രാകൃതന്മാരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരേയും നിഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടു. അതിനുശേഷം ഭൃത്യന്മാരെ അയച്ച് അന്തകസമീപത്തിൽനിന്നു യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ച രാക്ഷസരേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു പണ്ടത്തേപ്പോലെ സുഖമായിതന്നെ ഇരിക്കാം. ഞാൻ ദിക്പാലകന്മാരെ ജയിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു അവരാരും എനിക്കു വിപരീതഭാവത്തെ ചെയ്യുകയില്ല. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു മണ്ഡോദരിയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

നിഷ്പയാവഥ പൌലസ്ത്യഃ പുനർയുദ്ധായ മന്ദിരാൽ
അരാവണമരാമം വാ ജഗദേതീതി നിശ്ചിതഃ. 753

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (പൌലസ്ത്യഃ) പുലസ്ത്യവംശജാതനായ രാവണൻ (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ജഗൽ) ലോകം (അരാവണം) രാവണനോടുകൂടാതേയോ (അരാമം) രാമനോടു കൂടാതേയോ (ഏതി) പ്രാപിക്കുന്നതാകുന്നു (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (നിശ്ചിതഃ) നിശ്ചയിച്ചവനായിട്ട് (പുനഃ) പിന്നെയും (യുദ്ധായ) യുദ്ധത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (മന്ദിരാൽ) രാജധാനിയിൽനിന്നു (നിഷ്പയൌ) പുറപ്പെട്ടു.

സം—അതിനുശേഷം രാവണൻ സ്നാനം, ദേവകാര്യം, ശിവലിംഗാർച്ചനം, ഭക്ഷണം, എന്നിതെല്ലാം കഴിച്ച് ആസ്ഥാനത്തിൽവന്നു കിരീടകടകാദ്യാഭരണഭൂഷിതനായി ചതുരംഗിണിയായ സേനയോടുകൂടി ദേരീദുർഗ്ഗാദിവാദ്യനിർഘോഷങ്ങളേക്കൊണ്ടു സകല ദിക്കുകളേയും ഘോഷിച്ചുകൊണ്ടു രണ്ടാമതും യുദ്ധത്തിന്ന് രാജധാനിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു. ആ സമയം താൻ രാമനേയോ, രാമൻ താനെയോ നിഗ്രഹിക്കാതിരിക്കയില്ലെന്നും മിക്കവാറും താൻതന്നെ മരിക്കുമെന്നും നിശ്ചയിച്ചു.

ഗ—സ പുരസ്സാൽ പരമേണ തേജസാ ഭിവസകരമധഃകൃവ്വാ
ണമഭിനവതമാലദലമനോഹരകാന്തിമാബദ്ധജടാഭാരഭാസുരോത്ത
മാംഗമരുണസരസിജദളായതവിലോലലോചന മനീകാരംഭസംരം
ഭഗാഢപിനദ്ധമുജ്ജ്വവല്ക്കലവസനം ഉജ്ജ്വലശരശരാസനഭാസുരക
രാരവിന്ദം ആനന്ദയിഷ്യന്തമഖിലലോകനയനാനാം അനംഗമിവ
സംഗൃഹീതതാപസവേഷം അനുപമഹ്രണൈകമന്ദിരം രാമചന്ദ്രമവ
ലോകയാമാസ. 754

വ്യാ—(സഃ) ആ രാവണൻ (പരമേണ) ശ്രേഷ്ഠമായ (തേജസാ) തേജസ്സുകൊണ്ടു (ഭിവസകരം) ഭിനകരനേ (അധഃകൃവ്വാണം) അധഃകരിക്കുന്നവനും (അഭിനവതമാലദലമനോഹരകാന്തിം) പുതുതായ പച്ചില മരത്തളിരിൻെറ കാന്തിപോലെ മനോഹരമായ ശോഭയോടുകൂടിയവനും (ആബദ്ധജടാഭാരഭാസുരോത്തമാംഗം) കെട്ടപ്പെട്ട ജടാഭാരംകൊണ്ടു മനോഹരമായ ശിരസ്സോടുകൂടിയവനും (അരുണസരസിജദളായതവിലോലലോചനം) ചെന്താമരദളംപോലെ നീണ്ടവയും ഇളകുന്നവയുമായ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും (അനീകാരംഭസംരംഭഗാഢപിനദ്ധമുജ്ജ്വവൽക്കലവസനം)യുദ്ധാരംഭസംരംഭത്തിൽമുറുക്കിക്കെട്ടപ്പെട്ടതും മനോഹരവുമായ മരവിരിയാകുന്ന വസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവനും (ഉജ്ജ്വലശരശരാസനഭാസുരകരാരവിന്ദം) പ്രകാശമാനങ്ങളായ ബാണചാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ കരാംബുജങ്ങളോടുകൂടിയവനും (അഖിലലോകനയനാനാം) സപ്രജനങ്ങളുടേയും കണ്ണുകൾക്ക് (ആനന്ദനിഷ്യന്ദം) ആനന്ദരസത്തെ ഒഴുക്കുന്നവനും (സംഗൃഹീതതാപസവേഷം) സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട താപസവേഷത്തോടുകൂടിയ (അനംഗം ഇവ) കാമദേവനോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണമിരിക്കുന്നവനും (അനുപമഹ്രണൈകമന്ദിരം) സാദൃശ്യമില്ലാത്ത ഗുണങ്ങൾക്കു മുഖ്യഭവനവുമായ (രാമചന്ദ്രം) രാമചന്ദ്രനെ (പുരസ്സാൽ) മുമ്പിൽ (അവലോകയാമാസ) കണ്ടു.

സാ—രാവണൻ യുദ്ധഭൂമിയിൽ വന്നസമയം വിശിഷ്ടമായ തേജസ്സുകൊണ്ടു സൂര്യനെ അധഃക്കരിക്കുന്നവനും, പുതുതായ പച്ചിലമരത്തളിരിൻെറ ശോഭപോലെ മനോഹരമായ കാന്തിയുള്ളവനും, കെട്ടിവെച്ച ജടാഭാരംകൊണ്ടു മനോഹരമായ ശിരസ്സോടുകൂടിയവനും, ചെന്താമരപ്പൂവിൻെറ ഇതളുപോലെ നീണ്ടിളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും, യുദ്ധത്തിന്നിറങ്ങിയപ്പോൾ മുറുക്കിക്കെട്ടപ്പെട്ട മനോഹരമായ വല്ക്കലമാകുന്നവസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവനും, പ്രകാശമാനങ്ങളായ ബാണചാപങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ കരാംബുജങ്ങളോടുകൂടിയവനും സപ്രജനങ്ങൾക്കും ആന

ന്ദത്തെ നൽകുന്നവനും താപസവേഷധാരിയായ കാമദേവനെപ്പോലെ ശോഭമാനനും സകലഗുണപരിപൂർണ്ണനുമായ രാമചന്ദ്രനെ മുമ്പിൽ കണ്ടു.

സാശ്ചര്യം രാമഭദ്രേ സചടു ഭടമുഖേ സവ്യഥം ദേവതൂര്യേ
സാശം യുദ്ധേ സകോപം കപിഷു സവിനയം ലക്ഷ്മണേ സാശ്രുപുര്യാം
സാസൂയം ഭ്രാതൃകൃത്യേ സദയമനിലജേ സത്രപഞ്ചാത്മവൃത്താ-
വിത്യേവം വക്ത്രചക്രം രജനിചരപതേർഭിന്നഭാവം ബഭൂവ. 755

വ്യാ—(രാമഭദ്രേ) രാമഭദ്രനിൽ (സാശ്ചര്യം) ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (ഭടമുഖേ) ഭടമുഖത്തിൽ (സചടു) ഉത്സാഹത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (ദേവതൂര്യേ) ദേവപടഹത്തിൽ (സവ്യഥം) ദുഃഖത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (യുദ്ധേ) യുദ്ധത്തിൽ (സാശം) ആഗ്രഹത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (കപിഷു) വാനരന്മാരിൽ (സകോപം) കോപത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (ലക്ഷ്മണേ) ലക്ഷ്മണനിൽ (സവിനയം) വിനയത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (പുര്യാം) രാജധാനിയിൽ (സാശ്രു) കണ്ണുനീരുകളോടുകൂടുംവണ്ണവും (ഭ്രാതൃകൃത്യേ) സോദരകർമ്മത്തിൽ (സാസൂയം) അസൂയയോടുകൂടുംവണ്ണവും (അനിലജേ) ഹനുമാനിൽ (സഭയം) ഭയത്തോടുകൂടുംവണ്ണവും (ആത്മവൃത്തൌ) തന്റെ വ്യാപാരത്തിൽ (സത്രപം) ലജ്ജയോടുകൂടുംവണ്ണവും (ഇതി ഏവം) ഇപ്രകാരം (രജനിചരപതേഃ) രാക്ഷസചക്രവർത്തിയുടെ (വക്ത്രചക്രം) മുഖസമൂഹം (ഭിന്നഭാവം) വ്യത്യസ്തങ്ങളായ ഭാവങ്ങളോടുകൂടിയതായിട്ട് (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—രാവണൻ യുദ്ധഭൂമിയിൽ വന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്നു ശ്രീരാമനെക്കുറിച്ചു അത്ഭുതവും, ഭടമുഖത്തിൽ ഉത്സാഹവും, ദേവകളുടെ പടഹഘോഷത്തിൽ ദുഃഖവും യുദ്ധത്തിൽ ആഗ്രഹവും, വാനരന്മാരിൽ കോപവും ലക്ഷ്മണനിൽ വിനയവും രാജധാനിയുടെ കഷ്ടാവസ്ഥയെക്കണ്ടു ബാഷ്പപ്രസരവും, അനുജനായ വിഭീഷണന്റെ കർമ്മത്തിൽ അസൂയയും, ഹനുമാനിൽ ഭയവും, തന്റെ വ്യാപാരത്തിൽ ലജ്ജയും ഉണ്ടായി. ആ ഭാവങ്ങളെല്ലാം ഓരോ മുഖങ്ങളിലായി പ്രകാശിച്ചു പത്തുമുഖവും വ്യത്യാസഭാവത്തോടെ ശോഭിച്ചു.

സത്യം നാമ വയം വിഭീഷണ പരിത്യാജ്യാമവസ്ഥാം ഗതാ-
സ്തപഞ്ചാസ്മദ്വചനാപരാധകുപിതഃ സദ്യഃ ശ്രിതോ രാഘവം
ഏതന്ത്വാമനുശോചതേ ദശമുഖോ ദൃഷ്ട്യാ കയോദ്വീക്ഷസേ
കൌസല്യാതനയാനുവൃത്തിജടിലം മിത്രം സുമിത്രാത്മജം. 756

വ്യാ—(ഹേ വിഭീഷണ) അല്ലയോ വിഭീഷണ (വയം) നമ്മൾ (പരിത്യാജ്യം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടത്തക്കതായ (അവസ്ഥാം) അവസ്ഥയെ (ഗതാഃ) പ്രാപിച്ചവരായി (സത്യം നാമ) സത്യമാകുന്നു. (ത്വം ച) നീ ആകട്ടെ (അസ്മദ്വചനാപരാധകുപിതഃ) എന്റെ വചനമാകുന്ന അപരാധംകൊണ്ടു കോപിച്ച് (സദ്യഃ) വേഗത്തിൽ (രാഘവം) രാമനെ (ശ്രിതഃ) ആശ്രയിച്ച (ദശമുഖഃ) രാവണൻ (എതൽ) ഇതുഹേതുവായിട്ട (ത്വാം) നിന്നെക്കുറിച്ച് (അനുശോചതേ) ദുഃഖിക്കുന്നു. (ത്വം) നീ (കൌസല്യാതനയാനുവൃത്തിജടിലം) കൌസല്യാപുത്രന്റെ അനുസരണംകൊണ്ടു ജട ധരിച്ചവനും (മിത്രം) ബന്ധുവുമായ (സുമിത്രാത്മജം) സുമിത്രാപുത്രനെ (കയാ) ഏതൊരു (ദൃഷ്ട്യാ) കണ്ണുകൊണ്ടു (ഉദീക്ഷസേ) നോക്കുന്നു.

സാ—അതിനുശേഷം രാവണൻ വിഭീഷണനെക്കുറിച്ച അസൂയാക്രാന്തനായിട്ട വിഭീഷണനെ സമീപത്തിലേക്കു വിളിച്ച്, "അല്ലയോ വിഭീഷണ! നമ്മൾ അന്യോന്യം ഉപേക്ഷിച്ച എന്നതു സത്യംതന്നെ. ഞാൻ നിനക്കു രസിക്കാത്ത ചില വാക്കുകൾ പറഞ്ഞു എന്നുള്ള കാരണത്താൽ നീ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു. അപ്പോൾതന്നെ എന്റെ ശത്രുവായ രാമനെ ആശ്രയിക്കുകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു നിന്നെക്കുറിച്ച എനിക്കു പരിഭവമില്ല. നിനക്കു ഭ്രാതൃശുശ്രൂഷാനിരതനും രാമാനുഗമനംകൊണ്ടു ജടധരിച്ചവനും സുമിത്രാസുതനും ബന്ധുവുമായ ലക്ഷ്മണനെ കാണുന്നസമയം സപത്നീത്വലോപത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച ദുഃഖമുണ്ടാകാതിരിക്കയില്ല. അതിനെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോഴും നീകാരണം ഞാൻ ദുഃഖിക്കുന്നു!! എന്നിപ്രകാരം വിഭീഷണനോടു പറഞ്ഞു.

ആര്യ ത്വദീയഹിതമേവ മയോദിതം പ്രാ-
ഗേതാദൃശീ ച മഹതീ വിപദ്ഭ്യുജാതാ
ഭൂയോപി ദേഹി ദയിതാം രഘുപുംഗവസ്യ
സദ്യഃ പ്രസീദതി ദയാനിധിരാശ്രിതേഷു. 757

വ്യാ—(ഹേ ആര്യ) അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠൻ! (മയാ) എന്നാൽ (പ്രാക്) മുമ്പ് (ത്വദീയഹിതം ഏവ) അങ്ങയ്ക്കു പത്ഥ്യത്തെതന്നെ (ഉദിതം) പറയപ്പെട്ട (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (ഏതാദൃശീ) ഇപ്രകാരമിരിക്കുന്നതും (മഹതീ) വലിയതുമായ (വിപൽ) ആപത്തു (ജാതാ) ഉണ്ടായി (ഭൂയഃ അപി) ഇനിയെങ്കിലും (രഘുപുംഗവസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (ദയിതാം) ഭാര്യയെ (ദേഹി) കൊടുത്താലും (ദയാനിധിഃ) കരുണാനിധിയായ അദ്ദേഹം (ആശ്രി

തേഷു) ആശ്രിതന്മാരിൽ (സദ്യഃ) വേഗത്തിൽ (പ്രസീദതി) പ്രസാദിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ ജ്യേഷ്ഠ! ഞാൻ മുമ്പു അങ്ങയുടെ ഹിതത്തെത തന്നെ പറഞ്ഞു. അതു കേൾക്കായ്കയാൽ ഇപ്പോൾ ഈ വലിയ ആപത്തുണ്ടായിരിക്കുന്നു. ഇനിയെങ്കിലും സീതയെ ശ്രീരാമനു കൊടുത്താലും. കരുണാവാരിധിയായ അദ്ദേഹം അങ്ങയിൽ പ്രസാദിക്കാതിരിക്കയില്ല. എന്നു വിഭീഷണൻ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

സ്ത്രീവിപ്രൈണവനൌകസാം വിജയിനം രാജ്യാൽ ക്രമോപഗതാൽ
ഭ്രഷ്ടം മൂലഫലാശിനം ലഘുധിയാമഗ്രേസരം രാഘവ
ജാനേ ത്വാമനരണ്യവംശഗുപശും ത്വം മാം ച ജാനാസി കിം
ദോർദ്ദണ്ഡപ്രതിഘാതഗർവ്വപരിഭ്രഷ്ടൈരാവണം രാവണം. 158

വ്യാ—(ഹേ രാഘവ!) അല്ലയോ രാഘവ! (സ്ത്രീവിപ്രൈണവനൌകസാം) സ്ത്രീ, ബ്രാഹ്മണൻ, മാൻ, കുരങ്ങൻ എന്നിവയുടെ (വിജയിനം) ജേതാവും (ക്രമോപഗതാൽ) ക്രമപ്രാപ്തമായ (രാജ്യാൽ) രാജ്യത്തിൽനിന്നു (ഭ്രഷ്ടം) ഭ്രഷ്ടനും (മൂലഫലാശിനം) ഫലമൂലഭക്ഷകനും (ലഘുധിയാം) അല്പബുദ്ധികളിൽവെച്ചു (അഗ്രേസരം) മുമ്പനും (അനരണ്യവംശഗുപശും) അനരണ്യന്റെ വംശത്തിൽ ജനിച്ച നിസ്സാരമനുഷ്യനും ആയ (ത്വാം) നിന്നെ(ജാനേ) ഞാൻ അറിയുന്നു. (ത്വം)നീ (ദോർദ്ദണ്ഡപ്രതിഘാതഗർവ്വപരിഭ്രഷ്ടൈരാവണം) ദോർദ്ദണ്ഡപ്രഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടുതിരസ്കൃതഗർവ്വനായ ഐരാവതത്തോടുകൂടിയ (രാവണം) രാവണനാകുന്ന (മാം ച)എന്നേയും (ജാനാസി കിം) അറിയുന്നുവോ?

സാ—വിഭീഷണന്റെ നീതിവാക്യംകൊണ്ടു കുപിതനായ രാവണനാൽ തന്നിഗ്രഹത്തിനായിക്കൊണ്ടു പ്രയുക്തമായ ശക്തിയെ ശ്രീരാമൻ ഖണ്ഡിച്ച സമയത്തിങ്കൽ രാവണൻ ഏറ്റവും ക്രുദ്ധനായിട്ടു ശ്രീരാമനോടു "എടാ രാമാ ഞാൻ വിഭീഷണന്റെ നേരെ പ്രയോഗിച്ച ആയുധത്തെ നീ ഖണ്ഡിക്കുവാനുള്ള കാരണമെന്തു? നീ ഇത്ര ഗർവ്വിക്കേണ്ട. സ്ത്രീ, ബ്രാഹ്മണൻ, മാൻ, കുരങ്ങൻ എന്നിവരെ ജയിച്ചവനും ക്രമപ്രാപ്തമായ രാജ്യത്തിൽനിന്നു ഭ്രഹിഷ്കൃതനും ഫലമൂലങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കുന്നവനും മന്ദബുദ്ധികളുടെ അഗ്രഗാമിയും അനരണ്യവംശത്തിൽ ജനിച്ച മാനുഷപശുവുമായ നിന്നെ ഞാൻ അറിയുന്നു. ബാഹുപ്രഹരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഐരാവതത്തിന്റെ ഗർവ്വിനെ നശിപ്പിച്ചവനാണ് ഈ രാവണനെന്നു നീ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നുവോ?" എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ന ദൂയേ നഃ പൂർവ്വം നൃപതിമനരണ്യം യദവധീ-
ർജ്ജയോ വാ മൃത്യുർവാ യുധി ഭുജഭൃതാം കഃ പരിഭവഃ
ഇദന്തു ത്വാം കാരാഗൃഹനിയമിതം ഹേഹയപതേഃ
പുലസ്ത്യോ യൽ ഭിക്ഷാമകൃത കൃപണം തദ്വ്യഥയതി. 759

വ്യാ—(ത്വം) നീ (നഃ) ഞങ്ങളുടെ (പൂർവ്വം) പൂർവ്വനായ (അനരണ്യനൃപതിം) അനരണ്യമഹാരാജാവിനെ (അവധീഃ യൽ) വധിച്ചു എന്നതു യാതൊന്നു (തൽ) അതിനാൽ (അഹം) ഞാൻ (ന ദൂയേ) ദുഃഖക്കുന്നില്ല (യുധി) യുദ്ധത്തിങ്കൽ (ഭുജഭൃതാം) കയ്യുക്കുള്ളവർക്കു (ജയഃ വാ) ജയമോ (മൃത്യുഃ വാ) മരണമോ ഭവിക്കുന്നു (കഃ) എന്തു (പരിഭവഃ) പരിഭവമാകുന്നു (ഹേഹയപതേഃ) കാർത്തവീർയ്യാർജ്ജുനന്റെ (കാരാഗൃഹനിയമിതം) കാരാഗൃഹത്തിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനും (കൃപണം) ദീനനുമായ (ത്വാം) അങ്ങയെ (പുലസ്ത്യഃ) പുലസ്ത്യൻ (ഭിക്ഷാ) ഭിക്ഷയായിട്ടു (അകൃത യൽ) ചെയ്തു എന്നതു യാതൊന്നു (തൽ ഇദം തു) ആ ഇതാകട്ടെ (മാം) എന്നെ (വ്യഥയതി) ദുഃഖിപ്പിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ രാവണ! അങ്ങ് എന്റെ പൂർവ്വജനായ അനരണ്യരാജാവിനെ നിഗ്രഹിച്ചതുകൊണ്ടു എനിക്കു ഖേദമില്ല. രാജാക്കന്മാർക്ക് യുദ്ധത്തിൽ ജയാപജയങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നത് സാധാരണയാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു അതിൽ പരിഭവിപ്പാനെന്തുള്ളു. കാർത്തവീർയ്യാർജ്ജുനന്റെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ഇടപ്പെട്ടവനും ദീനനുമായ അങ്ങയെ പുലസ്ത്യമഹർഷി ഭിക്ഷയായി കൊണ്ടുവന്നു എന്നുള്ളതാണ് എന്നെ ദുഃഖിപ്പിക്കുന്നത്. എന്നു ശ്രീരാമൻ പറഞ്ഞു.

പദാതിമാലോക്യ രഘുപ്രവീരം
രഥേ സ്ഥിതം രാക്ഷസസാർവ്വഭൌമം
നിജം രഥം മാതലിചോദിതാശ്വം
രാമായ തൂർണ്ണം പ്രജിഘായ ശക്രഃ. 760

വ്യാ—(ശക്രഃ) ദേവേന്ദ്രൻ (രഘുപ്രവീരം) ശ്രീരാമനെ (പദാതിം) പദാതിയായിട്ടും (രാക്ഷസസാർവ്വഭൌമം) രാവണനെ (രഥേ) രഥത്തിങ്കൽ (സ്ഥിതം) സ്ഥിതനായിട്ടും (ആലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (മാതലിചോദിതാശ്വം) മാതലിയാൽ തെളിക്കപ്പെടുന്ന കുതിരകളോടുകൂടിയതും (നിജം) സ്വകീയവുമായ (രഥം) രഥത്തെ (രാമായ) ശ്രീരാമന്നായിക്കൊണ്ടു (തൂർണ്ണം) വേഗത്തിൽ (പ്രജിഘായ) അയച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ഇന്ദ്രൻ ശ്രീരാമനെ കാൽനടയായിട്ടും

രാവണനെ രഥാരൂഢനായിട്ടും കണ്ടിട്ടു മാതലിയാകുന്ന സാരഥിയോടുകൂടിയ തന്റെ തേരിനെ ശ്രീരാമന്നു കൊടുത്തയച്ചു.

ആരുക്ഷൽ പ്രണിപത്യ മാതലികരന്യസ്തഗ്രഹസ്തോ രഥം
നാഥേ പശ്യതി രക്ഷസാമുപചിതക്രോധേ രഘൂണാം പതിഃ
ആരൂഢസ്യ ദശാസ്യപൂർവ്വസമരക്രീഡാപതത്സായക-
ശ്രേണീഖണ്ഡിതപാർശ്വചാമരശിരഃപ്രേക്ഷാവിലക്ഷോവദൽ. 761

വ്യാ—(രഘൂണാം പതിഃ) ശ്രീരാമൻ (പ്രണിപത്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (മാതലികരന്യസ്തഗ്രഹസ്തഃ) മാതലിയുടെ കയ്യുപിടിച്ചുകൊണ്ടു (രക്ഷസാം നാഥേ) രാവണൻ (ഉപചിതക്രോധേ) വർദ്ധിച്ച കോപത്തോടുകൂടെ (പശ്യതി) നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (രഥം) തേരിലേക്ക് (ആരുക്ഷൽ) കയറി (ആരൂഢഃ സഃ) കയറിയ അദ്ദേഹം (ദശാസ്യപൂർവ്വസമര ക്രീഡാപതത്സായകശ്രേണീഖണ്ഡിത പാർശ്വചാമരശിരഃപ്രേക്ഷാവിലക്ഷഃ) രാവണന്റെ പണ്ടത്തെ ക്രീഡായുദ്ധത്തിൽ കൊള്ളപ്പെട്ട ശരങ്ങളാൽ മുറിക്കപ്പെട്ട ഇരുഭാഗങ്ങളിലുള്ള വെൺചാമരങ്ങളുടെ തലകളെ കാണുക ഹേതുവായിട്ടു ലജ്ജിതനായിട്ടു (അവദൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—രാവണൻ, ഇന്ദ്രനാൽ കൊടുത്തയക്കപ്പെട്ട രഥം ശ്രീരാമസമീപത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതുകണ്ടു ഇന്ദ്രന്റെ ധിക്കാരത്തെക്കുറിച്ചു ഏറ്റവും കോപത്തോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ശ്രീരാമൻ വന്ദിച്ച മാതലിയുടെ കൈപിടിച്ച തേരിൽ കയറിനിന്ന രാവണന്റെ പണ്ടുണ്ടായ ക്രീഡായുദ്ധങ്ങളിൽ പതിക്കപ്പെട്ട ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു തല മുറിഞ്ഞു കുറ്റികളായ വെൺചാമരങ്ങളെക്കണ്ടു തന്റെ ഉദാസീനതയെക്കുറിച്ചു ലജ്ജയോടുകൂടെ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ആകൃഷ്ടൈഃ കബരീഷു യൈരചകിതം സുത്രാമപൌരാംഗനാ
യൈർല്ലീലാശിഖരീ ഹരസ്യ രഭസാദാമൂലമുന്മൂലിതഃ
തേഷാമാജ്ജിതവിശ്വചക്രവിജയക്രീഡായശഃശ്ലാഘിനാം
ദോഷ്ണാമദ്യ നിശാചരേന്ദ്ര വിഗതഃ സ്ഥേമാനമീക്ഷാമഹേ. 762

വ്യാ—(ഹേ നിശാചരേന്ദ്ര!) അല്ലയോ രാവണാ! (യൈഃ) യം തൊന്നുകളാൽ (സുത്രാമപൌരാംഗനാഃ) ദേവസ്ത്രീകൾ (കബരീഷു) കേശപാശങ്ങളിൽ (അചകിതം) നിർഭയം (ആകൃഷ്ടൈഃ) ആകർഷിക്കപ്പെട്ട (യൈഃ) യംതൊന്നുകളാൽ (രഭസാൽ) വേഗത്തിൽ (ഹരസ്യ) ശിവന്റെ (ലീലാശിഖരീ) ക്രീഡാപർവ്വതം (ആമൂലം) കടയോടുകൂടെ (ഉന്മൂലിതഃ)

പറിക്കപ്പെട്ടു (ആൎജ്ജിതവിശ്വചക്രവിജയക്രീഡായശഃശ്ലാഘിനാം) സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട ലോകവിജയക്രീഡകൊണ്ടുള്ള യശസ്സിനെ ശ്ലാഘിക്കശീലങ്ങളായ (ഭവതഃ) അങ്ങയുടെ (തേഷാം) അവ്വണ്ണമെല്ലാമിരിക്കുന്ന (ദോഷ്ണാം) ബാഹുക്കളുടെ (സ്ഥേമാനം) ദാർഢ്യത്തെ (ഈക്ഷാമഹേ) ഞാനൊന്നു കാണട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വര! ഇന്ദ്രാദിദേവകളെ ജയിച്ചു ദേവസ്ത്രീകളുടെ കേശങ്ങളെ ആകൎഷിച്ചവയും പരമേശ്വരന്റെ ക്രീഡാപൎവ്വതത്തെ വേരോടെ പറിച്ചവയും ലോകവിജയംകൊണ്ടു പ്രശംസാൎഹങ്ങളും ആയ അങ്ങയുടെ ആ ബാഹുക്കളുടെ പരാക്രമത്തെ ഞാനൊന്നു കാണട്ടെ.

യദ്ദ്വാസ്സീമനി തോരണേന സുദൃഢം ബദ്ധഃ പതിൎന്നാകിനാം
യാതായാതവിധായിരാക്ഷസവധൂചേലാഞ്ചലാസ്ഫാലിതഃ
ലീലാതോലിതമുഗ്ദ്ധചന്ദ്രമുകുടഗ്രാവ്ണോപി രക്ഷഃപതേ-
ൎമ്മൎത്ത്യഃ കോപി ഭിദൃക്ഷതേ ഭുജബലം കാലായ കുൎമ്മോ നമഃ. 763

വ്യാ—(യദ്ദ്വാസ്സീമനി) യാതൊരു ലങ്കയുടെ ദ്വാരപ്രദേശത്തിങ്കൽ (നാകിനാം പതിഃ) ഇന്ദ്രൻ (യാതായാതവിധായിരാക്ഷസവധൂചേലാഞ്ചലാസ്ഫാലിതഃ) ഗമനാഗമനങ്ങളെ ചെയ്യുന്ന രാക്ഷസസ്ത്രീകളുടെ വസ്ത്രാഞ്ചലങ്ങളാൽ അടിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു (തോരണേന) തോരണത്തോടുകൂടെ (സുദൃഢം) ഉറപ്പിൽ (ബദ്ധഃ) കെട്ടപ്പെട്ടു (ലീലാതോലിതമുഗ്ദ്ധചന്ദ്രമുകുടഗ്രാവ്ണഃ) ലീലയോടുകൂടി അമ്മാനമാടപ്പെട്ട ചന്ദ്രക്കലാധരനോടുകൂടിയ (രക്ഷഃപതേഃ അപി) രാക്ഷസചക്രവത്തിയുടേയും (ഭുജബലം) ബാഹുപരാക്രമത്തെ (കോപി മൎത്ത്യഃ) ഒരു മനുഷ്യൻ (ഭിദൃക്ഷതേ) കാണുവാനായി ആഗ്രഹിക്കുന്നു (കാലായ) കാലത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു (നമഃ കുൎമ്മഃ) നാം നമസ്കാരത്തെ ചെയ്യുന്നു.

സാ—ഗമനാഗമനങ്ങളെ ചെയ്യുന്ന രാക്ഷസസ്ത്രീകളുടെ വസ്ത്രാഗ്രങ്ങൾ തട്ടത്തക്ക വിധത്തിൽ ഗോപുരദ്വാരത്തിങ്കൽ തോരണസൂംഭത്തിങ്കൽ ഇന്ദ്രനെ മുറുകെകെട്ടിയവനും ലീലയാൽ കൈലാസോദ്ധാരണം ചെയ്തവനും രാക്ഷസേശ്വരനുമായ ഒരവന്റെ കയ്യുക്കിനെ കാണ്മാൻ ഒരു നിസ്സാരമനുഷ്യൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. കാലവൈഭവം ആശ്ചൎയ്യം തന്നെ. ഇപ്രകാരം രാവണൻ തന്നത്താൻ ചിന്തിച്ചു.

ഗ—അഥ തയോരുചിതയാനാധിത്രുഢയോരുപചിതസമിതി
കൌതുകയോരിതരേതരസാഭസസമാപതിതയോസ്സാവിത്ര്യപുലസ്ത്യ

വംശചിത്രകയോരനിശവലയിതചാപവിസൃമരവിശിഖവിദാരിതാ
വയവം വിസ്മയരസവിസ്മാരിതപരസ്പരവൈരവാനരനിശാചരനി
കരനിന്നിമേഷനിരീക്ഷിത മസ്രസംപാതസാധ്വസദൂരീഭവദമരലോ
കമുഖവിഗളിതസാധുവാദോപചണ്ഡിലഹരിമണ്ഡലം അതിചിരായ
സമരമഹസ്സമജ്ജംഭിഷ്ട. 764

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ഉചിതയാനാധിരൂഢയോഃ) യോഗ്യങ്ങളായ വാഹനങ്ങളിൽ കയറിയവരും (ഉപചിതസമിതികൌതുകയോഃ) പ്രവൃദ്ധമായ യുദ്ധകൌതുകത്തോടുകൂടിയവരും (ഇതരേതരസരഭസസമാപതിതയോഃ) അന്യോന്യം വേഗത്തിൽ നേരിട്ടവരും (സാവിത്ര്യപുലസ്ത്യവംശചിത്രകയോഃ) സൂര്യവംശത്തിനും പുലസ്ത്യകുലത്തിനും അലങ്കാരഭൂതന്മാരുമായ (തയോഃ) അവർക്ക് (അനിശവലയിതചാപവിസൃമരവിശിഖവിദാരിതാവയവം) അത്യന്തം വളയ്ക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വില്ലുകളിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടുന്ന ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു പിളക്കപ്പെട്ട അവയവങ്ങളോടുകൂടിയതും (വിസ്മയരസവിസ്മാരിതപരസ്പരവൈരവാനരനിശാചരനികരനിന്നിമേഷനിരീക്ഷിതം) അത്ഭുതരസത്താൽ മറപ്പിക്കപ്പെട്ട അന്യോന്യവൈരത്തോടുകൂടിയ വാനരരാക്ഷസന്മാരുടെ സമൂഹത്താൽ ഇമവെട്ടാതെ നോക്കപ്പെടുന്നതും (അസ്രസംപാതസാധ്വസദൂരീഭവദമരലോകമുഖവിഗളിതസാധുവാദോപചണ്ഡിലഹരിമണ്ഡലം) ശരപാതത്തിലുള്ള ഭയം ഹേതുവായിട്ടു ദൂരെ മാറിനില്ക്കുന്ന ദേവന്മാരുടെ മുഖത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന മംഗളവചനങ്ങളെക്കൊണ്ടു പൂരിതമായിരിക്കുന്ന ദിങ്മണ്ഡലത്തോടുകൂടിയതും ആകുംവണ്ണം (സമരമഹഃ) യുദ്ധോത്സവം (അതിചിരായ) വളരെ നേരം (സമജ്ജംഭിഷ്ട) വർദ്ധിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം യോഗ്യങ്ങളായ വാഹനങ്ങളിൽ കയറിയവരും ഏറ്റവും വർദ്ധിച്ച യുദ്ധോത്സാഹത്തോടുകൂടിയവരും അന്യോന്യം വേഗത്തിൽ നേരിട്ടവരും ആയ പുലസ്ത്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ രാവണനും സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ ശ്രീരാമനും തമ്മിൽ എടവിടാതെ പ്രയോഗിക്കുന്ന ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവയവങ്ങളെ മുറിച്ചുകൊണ്ടു വളരെ നേരം അത്യുത്സാഹത്തോടെ യുദ്ധം ചെയ്തു. ആ സമയത്തിങ്കൽ വാനരന്മാരും രാക്ഷസന്മാരും അന്യോന്യവൈരത്തെ മറന്നു അത്ഭുതത്തോടെ യുദ്ധം കാണുകയും രാമരാവണന്മാർ പ്രയോഗിക്കുന്ന ശരങ്ങൾ മദ്ധ്യത്തിൽ കൂട്ടിമുട്ടി മേല്പോട്ടു തെറിച്ചു പുഷ്പത്തിൽ തറയ്ക്കുമെന്നു ശങ്കിച്ചു ദൂരെ മാറിനിന്ന ദേവസമൂഹങ്ങൾ മംഗളാശംസകളെ ചെയ്കയും ചെയ്തു.

രാഘവസ്തു ശരൈസ്തീക്ഷ്ണൈശ്ശിരശ്ചിച്ഛേദ രക്ഷസഃ
ഛിന്നമാത്രേപി തച്ഛീർഷേ പുനരന്യദദൃശ്യത. 765

വ്യാ—(രാഘവഃ തു) ശ്രീരാമനാകട്ടെ (തിക്ഷ്ണൈഃ) മൂർച്ചയേറിയ (ശരൈഃ) ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു (രക്ഷസഃ) രാവണന്റെ (ശിരഃ) ശിരസ്സിനെ (ചിച്ഛേദ) മുറിച്ചു (തച്ഛീർഷേ) അവന്റെ ശിരസ്സ് (ഛിന്നമാത്രേ അപി) മുറിക്കപ്പെട്ട ഉടൻതന്നെ (പുനഃ) പിന്നീടു (അന്യൽ) വേറൊന്നു (അദൃശ്യത) കാണപ്പെട്ടു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ മൂർച്ചയുള്ള ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു രാവണന്റെ ഒരു ശിരസ്സ് മുറിക്കുകയും മുറിച്ച ഉടൻതന്നെ ആ സ്ഥാനത്തു വേറൊരു ശിരസ്സ് കാണുകയും ചെയ്തു.

പ്രാകൃതം.

ളൂണം ളൂണന്തഹാളോഹയി മുഹണിവഹംസിഘ്ഘഘോരാട്ടഹാസം
ദിഠം ദിഠഞ്ച രുഠേണവി യ രഹുവരിഠേണ ഭൂവിഠണീയം
മോയം ഖേയം വി ഭൂയോ വഹയി അയിയുളം ആയുളം ദേവളോയം
ജണ്ണണ്ണോ വണ്ണണിജ്ജം അയണിയവുരുവം ഹീരഹീരാണതാണം.

ഛായ.

ലൂനം ലൂനം തഥാലോകയതി മുഖനിവഹം ശീഘ്രഘോരാട്ടഹാസം
ദൃഷ്ടം ദൃഷ്ടം ച രുഷ്ടേനാപി ച രഘുവരിഷ്ഠേന ഭൂപൃഷ്ഠനീതം
മോദം ഖേദമപി ഭൂയോ വഹതി ഹരികുലം ആകുലം ദേവലോകം
ജന്യം നോ വർണ്ണനീയം അജനിതപൂർവ്വം ധീരധീരയോസ്തയോഃ. 766

വ്യാ—(അപിച) അത്രമാത്രമല്ല (ലൂനം ലൂനം) മുറിക്കപ്പെട്ട മുറിക്കപ്പെട്ട(മുഖനിവഹം)മുഖസമൂഹം(ശീഘ്രഘോരാട്ടഹാസം) വേഗത്തിൽ ഘോരമായ അട്ടഹാസത്തോടുകൂടെ (തഥാ) അപ്രകാരം (ആലോകയതി) കാണുന്നു (ദൃഷ്ടം ദൃഷ്ടം ച) കാണപ്പെടുന്ന കാണപ്പെടുന്ന അതു (രുഷ്ടേന) കുപിതനായ (രഘുവരിഷ്ഠേന) ശ്രീരാമനാൽ (ഭൂപൃഷ്ഠനീതം) ഭൂപൃഷ്ഠത്തിൽ പതിപ്പിക്കപ്പെട്ടു (ഹരികുലം) വാനരസമൂഹം (ഭൂയഃ) പിന്നേയും പിന്നേയും (മോദം) സന്തോഷത്തേയും (ഖേദം ച) ദുഃഖത്തേയും (വഹതി) വഹിക്കുന്നു (ദേവലോകം) ദേവസമൂഹം (ആകുലം) പരവശമായി (ധീരധീരയോഃ) അതിധീരന്മാരായ (തയോഃ) രാമരാവണന്മാരുടെ (അജനിതപൂർവ്വം) അഭൂതപൂർവ്വമായ (ജന്യം) യുദ്ധം (നോ വർണ്ണനീയം) വർണ്ണിക്കപ്പെടുവാൻ ശക്യമല്ല.

സാ—ശ്രീരാമൻ രാവണന്റെ ശിരസ്സുകളെ മുറിക്കുംതോറും വേ

ഗത്തിൽ ഘോരമായ ചോരിനു വിളിയോടുകൂടെ മുമ്പിലത്തെപ്പോലെ കാണ്മാറായി. കാണുന്ന കാണുന്ന ശിരസ്സുകളെ കൃപിതനായ ശ്രീരാമൻ മുറിച്ചു ഭൂമിയിൽ പതിപ്പിച്ചു. വാനരന്മാർ രാവണന്റെ ശിരസ്സു മുറിക്കുമ്പോൾ സന്തോഷത്തേയും മുളക്കുമ്പോൾ ദുഃഖത്തേയും അനുഭവിച്ചു. എറവും ധീരന്മാരായ അവരുടെ അദ്ഭുതപൂർവ്വമായ യുദ്ധം വിസ്തരിക്കുവാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.

ഗഗനം ഗഗനാകാരം സാഗരസ്സാഗരോപമഃ
രാമരാവണയോർയുദ്ധം രാമരാവണയോരിവ. 767

വ്യാ—(ഗഗനം) ആകാശം (ഗഗനാകാരം) ആകാശസദൃശമാകുന്നു. (സാഗരഃ) സമുദ്രം (സാഗരോപമഃ) സമുദ്രതുല്യമാകുന്നു. (രാമരാവണയോഃ) രാമരാവണന്മാരുടെ (യുദ്ധം) യുദ്ധം (രാമരാവണയോഃ ഇവ) രാമരാവണന്മാരുടെ യുദ്ധംപോലെയാകുന്നു.

സാ—ഗഗനംപോലെ ഗഗനം; സാഗരംപോലെ സാഗരം എന്നു പറയുന്നതല്ലാതെ അവയ്ക്കു സദൃശവസ്തുവിനെ പറവാനില്ല. അപ്രകാരംതന്നെ രാമരാവണയുദ്ധംപോലെ രാമരാവണയുദ്ധം എന്നല്ലാതെ മറ്റൊന്നും പറവാനില്ല.

യന്മൂലതോ ദശ ഭവന്തി ശിരാംസി യച്ച
ഛേദേപി താനി ശതശോഥ സഹസ്രശശ്ച
തൽ സാധു രാക്ഷസപതേ കഥമന്യഥായ-
മുൽസൃജ്യതാം ജനകജാഹരണോപവാദഃ. 768

വ്യാ—(ഹേ രാക്ഷസപതേ) അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വര (യൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു (മൂലതഃ) ജനനം മുതൽ (ദശ) പത്തു (ശിരാംസി) ശിരസ്സുകൾ (ഭവന്തി) ഭവിക്കുന്നു (യൽ ച) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ടു (താനിച) അതുകളുംകൂടെ (ഛേദേ അപി) മുറിക്കുമ്പോഴും (ശതശഃ) നൂറായിട്ടും (അഥ) അനന്തരം (സഹസ്രശഃ ച) ആയിരമായിട്ടും ഭവിക്കുന്നു (തൽ സാധു) അതു നല്ലതാകുന്നു (അയം) ഇതു (അന്യഥാ) മറ്റു വിധത്തിലായാൽ (ജനകജാഹരണോപവാദഃ) സീതാപഹരണംകൊണ്ടുള്ള അപവാദം (കഥം) എങ്ങിനെ (ഉൽസൃജ്യതാം) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടും.

സാ—അല്ലയോ രാക്ഷസേശ്വര! അങ്ങയ്ക്കു ജനനംമുതലുള്ള പത്തു ശിരസ്സുകളെ ഞാൻ നൂറായിട്ടും, ആയിരമായിട്ടും മുറിച്ചിട്ടും ആദ്യമുള്ള പത്തു ശിരസ്സിനു യാതൊരു കുറവും കാണുന്നില്ല. ആശ്ചര്യം. ഇങ്ങിനെ അല്ലെങ്കിൽ സീതയെ കൊണ്ടുപോയ അപരാധത്തെ ഞാൻ എങ്ങിനെ ഉപേക്ഷിക്കും. എന്നിപ്രകാരം ശ്രീരാമൻ രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

തതസ്തദാനീം സമരാർണ്ണവസ്യ സമാപ്തിമിച്ഛൻ രഘുരാജസൂനുഃ
ധനുഷ്യമോഘം സമധത്തബാണം ബ്രഹ്മാസ്ത്രമൂചേ ച നിശാചരേന്ദ്രം.

വ്യാ—(തതഃ) അനന്തരം (രഘുരാജസൂനുഃ) രഘുനന്ദനൻ(തദാനീം) അപ്പോൾ (സമരാർണ്ണവസ്യ) യുദ്ധമാകുന്ന സമുദ്രത്തിന്റെ (സമാപ്തിം) അവസാനത്തെ (ഇച്ഛൻ) ആഗ്രഹിക്കുന്നവനായിട്ട് (ധനുഷി) വില്ലിൽ(അമോഘം) സഫലമായ (ബ്രഹ്മാസ്ത്രം ബാണം) ബ്രഹ്മാസ്ത്രമാക്കുന്ന ബാണത്തെ (സമധത്ത) തൊടുത്തു (നിശാചരേന്ദ്രം) രാവണനോടു (ഊചേ ച) പറയുകയും ചെയ്തു.

സാ—അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ഉപദേശാനന്തരം ശ്രീരാമൻ സമുദ്രംപോലെ അവസാനമില്ലാത്ത യുദ്ധത്തെ അവസാനിപ്പിക്കുവാനുറച്ചു. അപ്പോൾതന്നെ ആദിത്യഹൃദയമാകുന്ന മന്ത്രംകൊണ്ടു രാവണന്റെ ഹൃദയത്തിലുള്ള അമൃതുകലശത്തെ ശോഷിപ്പിച്ചു അമോഘമായ ബ്രഹ്മാസ്ത്രംവില്ലിൽ തൊടുത്തുപിടിച്ചുകൊണ്ടു രാവണനോടു പറഞ്ഞു.

ഭോ ലങ്കാനാഥ വിശ്വപ്രഥിതനവയശോഭാജനീഭൂതമേനം
രക്ഷാത്മാനം നയാബ്ധേ ജനകനൃപസുതാ ദീയതാം യാചതോ മേ
നൈവംചേൽത്വൽഭുജപ്രൌഢിമകബളനലീലോല്ലളൽബാലിവക്ഷോ
രക്തസ്രോതോജടാലോ മമ നിശിതമുഖസ്സായകോ നൈവ സോഢാ.

വ്യാ—(ഭോ ലങ്കാനാഥ) അല്ലയോ ലങ്കേശ്വര! (വിശ്വപ്രഥിതനവയശോഭാജനീഭൂതം) ലോകപ്രസിദ്ധമായ പുതിയ യശസ്സിന്നു പാത്രമായിബ്ഭവിച്ച (ഏനം ആത്മാനം) ഈ ആത്മാവിനെ (രക്ഷ) രക്ഷിച്ചാലും (ഹേ നയാബ്ധേ) അല്ലയോ നീതിജ്ഞനായുള്ളോവേ (യാചതഃ) യാചിക്കുന്ന (മേ) എനിക്കു (ജനകനൃപസുതാ) ജാനകി (ദീയതാം) ദാനംചെയ്യപ്പെട്ടാലും (ഏവം നചേൽ) ഇപ്രകാരം ചെയ്തില്ല എങ്കിൽ (ത്വൽഭുജപ്രൌഢിമകബളനലീലോല്ലളൽബാലിവക്ഷോരക്തസ്രോതോജടാലഃ) അങ്ങയുടെ ബാഹുപരാക്രമത്തിന്റെ ഗ്രസനമാകുന്ന നേരംപോക്കിൽ ഉത്സുകനായ ബാലിയുടെ മാറിടത്തിലുള്ള സ്രോതസ്സിൽ മുഴുകിയതും (നിശിതമുഖഃ) തീക്ഷ്ണാഗ്രവുമായ (മമ) എന്റെ (സായകഃ) ബാണം (ന സോഢാ ഏവ) സഹിക്കയില്ലതന്നെ.

സാ—അല്ലയോ നയജ്ഞനായുള്ള രാവണ! അങ്ങ് ജാനകിയെ എനിക്കു തന്നു ലോകപ്രസിദ്ധമായ യശസ്സിന്നു പാത്രീഭൂതമായ ഈ ശരീരത്തെ രക്ഷിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നു അപേക്ഷിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ അങ്ങയുടെ ബാഹുപരാക്രമത്തെ നിസ്സാരമാക്കിചെയ്ത ബാലിയുടെ മാറുപിള

ന്ന് അവിടെ നിന്ന് പുറപ്പെടുന്ന രക്തനദിയിൽ മുങ്ങിയതും തീക്ഷ്ണാഗ്രവുമായ എന്റെ ബാണം സഹിക്കുകയില്ല.

ബാണോയം മമ തടാകാസ്രസരസി സ്നാനഃ സ്വസുർന്നാസികാ-
പ്രാണായാമപരഃ ഖരത്രിശിരസോർഹുത്വാ ശിരാംസ്യാഹുതിം
മാരീചഞ്ച ബലിം നിധായ പുനരപ്യാചമ്യ വാരാന്നിധൌ
ഭോക്തും രാവണമാമിഷം മൃഗയതേ ഭോ ദീയതാം മൈഥിലീ. 771

വ്യാ—(താടകാസ്രസരസി) താടകയുടെ ചോരപ്പുഴയിൽ (സ്നാതഃ) സ്നാനംചെയ്തതും (സ്വസുഃ) സോദരിയുടെ (നാസികാപ്രാണായാമപരഃ) നാസികയിലെ പ്രാണവായുവിന്റെ ആയാമത്തിൽ തൽപരവുമായ (മമ) എന്റെ (അയം ബാണഃ) ഈ ശരം (ഖരത്രിശിരസോഃ) ഖരത്രിശിരസ്സുകളുടെ (ശിരാംസി) ശിരസ്സുകളെ (ആഹുതിം ഹുത്വാ) ആഹുതിയാക്കി ഹോമിച്ചിട്ടും (മാരീചം) മാരീചനെ (ബലിം) ബലിയാക്കി (നിധായ) ചെയ്തിട്ടും (പുനഃ) പിന്നെ (വാരാന്നിധൌ) സമുദ്രത്തിൽ (ആചമ്യ അപി) ആചമനം ചെയ്തിട്ടും (ഭോക്തും) ഭുജിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു (രാവണം ആമിഷം) രാവണനെ സംബന്ധിച്ച മാംസത്തെ (മൃഗയതേ) അന്വേഷിക്കുന്നു. (ഭോ) അല്ലയോ (ത്വയാ) അങ്ങയാൽ(മൈഥിലീ) സീത (ദീയതാം) ദാനംചെയ്യപ്പെട്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ രാവണ! എന്റെ ഈ ബാണം താടകയുടെ ചോരപ്പുഴയിൽ സ്നാനംചെയ്തു അങ്ങയുടെ സോദരിയുടെ മൂക്കിൽ പ്രാണായാമം ചെയ്ത് ഖരത്രിശിരസ്സുകളുടെ ശിരസ്സുകളെ ഹോമിച്ചു മാരീചനെ ബലികഴിച്ച് സമുദ്രത്തെ ആചമിച്ചു ഭക്ഷണത്തിന്നു രാവണന്റെ മാംസത്തെ അന്വേഷിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു എന്റെ ബാണം അങ്ങയെ കാണുന്നതിന്നു മുമ്പു ജാനകിയെ തന്നു പ്രാണനെ രക്ഷിച്ചാലും. എന്നിപ്രകാരം പറഞ്ഞു മാനുഷവേഷത്തെ മറച്ചു വൈഷ്ണവരൂപത്തെ പ്രാപിച്ചു രാവണന്റെ മുമ്പിൽ ശോഭിച്ചു.

കനകമകുടമഗ്ര്യം മാകരം കുണ്ഡലം തൽ
കരധൃതദരചക്രാദ്യായുധാൻ കൌസ്തുഭഞ്ച
വിലുളിതവനമാലാം പീതകൌശേയമഗ്രേ
പദകമലമുദാരം ദൃഷ്ടവാനസ്മി വിഷ്ണോഃ. 772

വ്യാ—(അഹം) ഞാൻ (വിഷ്ണോഃ) വിഷ്ണുവിന്റെ (അഗ്ര്യം) ശ്രേഷ്ഠമായ (കനകമകുടം) പൊന്നിൻ കിരീടത്തേയും (തൽ മാകരം കുണ്ഡലം) ആ മകരകുണ്ഡലത്തേയും (കരധൃതദരചക്രാദ്യായുധാൻ) കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ട ശംഖചക്രാദികളായ ആയുധങ്ങളേയും (കൌസ്തുഭം ച) കൌ

സൗഭരത്നത്തേയും (വിലുളിതവനമാലാം) തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന വനമാലയേയും (പീതകൌശേയം) പീതാംബരത്തേയും (ഉദാരം) ഉൽകൃഷ്ടമായ (പദകമലം) പാദാരവിന്ദത്തേയും (അഗ്രേ) മുമ്പിൽ (ദൃഷ്ടവാൻ) ദർശിച്ചവനായിട്ട (അസ്മി) ഭവിക്കുന്നു.

സാ—രാവണൻ വിഷ്ണുസ്വരൂപത്തെ കണ്ടു വിചാരിക്കുന്നു—ഞാൻ വിഷ്ണുവിന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ പൊന്നിൻകിരീടത്തേയും, മകരകുണ്ഡലങ്ങളേയും, കയ്യിലെടുക്കപ്പെട്ട ശംഖചക്രാദികളായ ആയുധങ്ങളേയും; കൌസുഭരത്നത്തേയും തിരുമാറിടത്തിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന വനമാലയേയും പീതാംബരത്തേയും ശ്രേഷ്ഠമായ പാദാരവിന്ദത്തേയും പുരോഭാഗത്തിൽ കാണുന്നു.

പ്രാദുർഭൂതോ യദി സ്യാൽ ഭുവനഗുരുരസൌ ഭൂതലേ മന്നിമിത്തം
തൽ ഭദ്രം നാസ്തു ഭീതിർമ്മമ ഭവതു ഭൂയോ ഭാരഭംഗോ ഹി ഭൂയാൻ
ഭാവിന്യർത്ഥേ ന മുഹ്യന്ത്യധിഗതവിഭവാ ഭവ്യഭൂതാഃ പുമാംസോ
നൈവം താം ദാസ്യാമി ദേവീം വപുരിദമധുനാ വിഷ്ണവഗ്നൌ ജുഹോമി.

വ്യാ—(ഭുവനഗുരുഃ) ലോകഗുരുവായ (അസൌ) ഇദ്ദേഹം (ഭൂതലേ) ഭൂമിയിൽ (മന്നിമിത്തം) ഞാൻ കാരണമായിട്ട (പ്രാദുർഭൂതഃ) അവതരിച്ചവനായിട്ട (സ്യാൽ യദി) ഭവിച്ചുവെങ്കിൽ (തൽ) അതു (ഭദ്രം) മംഗളമായി (മമ) എനിക്ക് (അസ്തു) ഇവിടെ (ന ഭീതിഃ) ഭയമില്ല. (ഭൂയഃ) ഭൂമിക്ക് (ഭൂയാൻ) വലുതായ (ഭാരഭംഗഃ) ഭാരഹാനി (ഭവതു) ഭവിക്കട്ടെ (അധിഗതവിഭവാഃ) പ്രാപ്തൈശ്വര്യന്മാരും (ഭവ്യഭൂതഃ) മംഗളസ്വരൂപന്മാരുമായ (പുമാംസഃ) പുരുഷന്മാർ (ഭാവിനി) വരാൻ പോകുന്ന (അർത്ഥേ) കാര്യത്തിൽ (ന മുഹ്യന്തി) മോഹിക്കുന്നില്ല (ഏവം) ഇപ്രകാരം (താം ദേവീം) ആ ദേവിയെ (ന ദാസ്യാമി) കൊടുക്കുന്നില്ല (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (ഇദം വപുഃ) ഈ ശരീരത്തെ (വിഷ്ണവഗ്നൌ) വിഷ്ണുവാകുന്ന അഗ്നിയിൽ (ജുഹോമി) ഹോമിക്കുന്നു.

സാ—ലോകഗുരുവായ ഇദ്ദേഹം ഞാൻ കാരണമായിട്ട ഭൂമിയിൽ അവതരിച്ചുവെങ്കിൽ ഉചിതമായി. ഇതിൽ എനിക്കു ഭയമില്ല. ഭൂമിക്ക് ഞാൻകാരണമായിട്ടുള്ള ഭാരം ഇല്ലാതാകട്ടെ. പ്രാപ്തൈശ്വര്യന്മാരും മഹാഭാഗ്യവാന്മാരുമായ പുരുഷന്മാർ വരാൻപോകുന്ന കാര്യത്തിൽ മുഗ്ധരാകുകയില്ല. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ദേവിയെ ദാനം ചെയ്യാതെ എന്റെ ഈ ശരീരത്തെ വിഷ്ണുവാകുന്ന അഗ്നിയിൽ ഹോമിക്കുന്നു. എന്നിപ്രകാരം നിശ്ചയിച്ച രാവണൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

രേ രേ രാമ ന ദീയതേ ജനകജാ പൂർവ്വം മയാ ഹ്യാഹൃതാ
സ്ത്രീരത്നം ഭുവനേഷു താം ദശമുഖഃ കസ്മൈ പുനർദ്ദാസ്യതി
ലീലാനിർജ്ജിതവിശ്വചക്രവിജയോല്ലാസേഷു തിഷ്ഠത്സ്വഹോ
മൽബാഹാപരിഖേഷു മാനുഷപശോ വാഗ്ഭിർബിഭീമഃ കഥം. 774

വ്യാ—(രേ രേ രാമ) എടാ എടാ രാമ (മയാ) എന്നാൽ (പൂർവ്വം) മുമ്പ് (ആഹൃതാ) അപഹൃതയായ (ജനകജാ) ജാനകി (ന ദീയതേ ഹി) ദാനംചെയ്യപ്പെടുന്നില്ല (ദശമുഖഃ) രാവണൻ (ഭുവനേഷു) ലോകങ്ങളിൽ (സ്ത്രീരത്നം) സ്ത്രീരത്നമായ (താം) അവളെ (പുനഃ) ഇനി (കസ്മൈ) ആർക്കായിക്കൊണ്ടു (ദാസ്യതി) കൊടുക്കും (ഹേ മാനുഷപശോ) അല്ലയോ നിസ്സാരമനുഷ്യ (മൽബാഹാപരിഖേഷു) എന്റെ ബാഹുക്കളാകുന്ന മുസലങ്ങൾ (തിഷ്ഠൽസു) സ്ഥിതിചെയ്യുമ്പോൾ (വാഗ്ഭിഃ) വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു (കഥം) എങ്ങിനെ (ബിഭീമഃ) നാം ഭയപ്പെടുന്നു (അഹോ) ആശ്ചര്യം.

സാ—എടാ രാമ! മുമ്പ് എന്നാൽ അപഹൃതയായ ജാനകിയെ നിണക്കു ഞാൻ തരികയില്ല. ലോകത്തിൽ സ്ത്രീരത്നമായ അവളെ ദശമുഖനായ ഞാൻ ആർക്കുകൊടുക്കും! ലീലയാൽ സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട ലോകജയംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന എന്റെ ഇരിമ്പുലക്കപോലുള്ള കൈകളുള്ളപ്പോൾ മനുഷ്യപ്രാകൃതനായ നിന്റെ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു ഞാൻ എങ്ങിനെ ഭയപ്പെടും. എന്നിപ്രകാരം രാവണൻ ശ്രീരാമനോടു പറഞ്ഞു.

തദനു രാമശരാസനനിസ്സരന്നിശിതസായകഖണ്ഡിതകന്ധരഃ
ദശമുഖഃ പ്രവിവേശ സുരാലയം സുചിരസംസ്തവനിഹ്നുതകൌതുകം.

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (ദശമുഖഃ) രാവണൻ (രാമശരാസനനിസ്സരന്നിശിതസായകഖണ്ഡിതകന്ധരഃ) രാമന്റെ ചാപത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നതും നിശിതവുമായ ശരംകൊണ്ടു ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ട കണ്ഠങ്ങളോടുകൂടിയവനായി (സുചിരസംസ്തവനിഹ്നുതകൌതുകം) വളരെക്കാലമായിട്ടുള്ള പരിചയത്താൽ നഷ്ടപ്രായമായ കൌതുകത്തോടുകൂടിയ (സുരാലയം) സ്വർഗ്ഗത്തെ (പ്രവിവേശ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിന്നുശേഷം രാവണൻ ശ്രീരാമന്റെ ശരാസനത്തിൽനിന്നു നിർഗ്ഗതങ്ങളായ ബാണങ്ങളേററ പത്തുകണ്ഠങ്ങളും മുറിഞ്ഞു മരിച്ചു സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിച്ചു. രാവണന്ന് മരണാനന്തരമുള്ള സ്വർഗ്ഗഗമനത്തിൽ അവിടെ മുമ്പുതന്നെ അനേകം കാലത്തെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ പ്രത്യേകമായി ഒരു കൌതുകവും തോന്നിയില്ല.

അഥ മദഗുരുപക്ഷൈർല്ലോകപാലദ്വിപാനാ-
മനുഗതമളിവൃന്ദൈർഗ്ഗണ്ഡഭിർത്തീർവ്വിഹായ

ഉപനതമണിബന്ധേ മൂർദ്ധ്നി പൌലസ്ത്യശത്രോ-
സ്സുരഭി സുരവിമുക്തം പുഷ്പവർഷം പപാത. 776

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (മദ്ഗ്രഹപരാക്ഷേ) മദ്ഗ്രഹംകൊണ്ടു ഘനമുള്ള ചിറകുകളോടുകൂടിയ (അളിവൃന്ദൈഃ) ഭൃംഗസമൂഹങ്ങളാൽ (ലോകപാലദിഗ്വാരണാം) ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ (ഗണ്ഡഭിത്തീഃ) കവിൾത്തടങ്ങളെ (വിഹായ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട (അനുഗതം) അനുയാനംചെയ്യുന്നതും (സുരവിമുക്തം) ദേവകളാൽ മോചിക്കപ്പെട്ടതും (സുരഭി) സൌരഭ്യമുള്ളതുമായ (പുഷ്പവർഷം) പുഷ്പവൃഷ്ടി (ഉപനതമണിബന്ധേ) സമീപസ്ഥമായ മണിബന്ധത്തോടുകൂടിയ (പൌലസ്ത്യശത്രോഃ) ശ്രീരാമന്റെ (ശിരസി) ശിരസ്സിൽ (പപാത) പതിച്ചു.

സം—ശ്രീരാമൻ രാവണനെ നിഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം മദ്ഗ്രഹംകൊണ്ടു കനത്ത ചിറകുകളോടുകൂടിയ വണ്ടുകൾ ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ ഗണ്ഡപ്രദേശങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചു അനുയാനംചെയ്യുന്നതും ദേവകളാൽ വികീർണ്ണവും ഏറ്റവും സൌരഭ്യമുള്ളതുമായ പുഷ്പവർഷം രാവണശത്രുവായ ശ്രീരാമന്റെ സമീപസ്ഥമായ മണിബന്ധത്തോടുകൂടിയ മൂർദ്ധാവിൽ പതിച്ചു.

വിസസൃജുരഥ വൃഷ്ടിം കൌസുമീമംബുവാഹാഃ
നനൃതുരമരവധ്വോ ദധ്വനുഃ ഖേ മൃദംഗാഃ
ജഗുരനിമിഷസൂതാഃ ദിക്പുരന്ധ്ര്യഃ പ്രസേദു-
സ്സുതുഷുരഖിലലോകാ മംഗളേനൈവ പൂർണ്ണാഃ. 777

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അംബുവാഹാഃ) മേഘങ്ങൾ (കൌസുമീം വൃഷ്ടിം) കുസുമസംബന്ധിയായ വൃഷ്ടിയെ (വിസസൃജുഃ) മോചിച്ചു (അമരവധ്വഃ) ദേവസ്ത്രീകൾ (നനൃതുഃ) നൃത്തംചെയ്തു (മൃദംഗാഃ) മൃദംഗങ്ങൾ (ഖേ) ആകാശത്തിൽ (ദധ്വനുഃ) ശബ്ദിച്ചു (അനിമിഷസൂതാഃ) ഗന്ധർവ്വന്മാർ (ജഗുഃ) പാടി (ദിക്പുരന്ധ്ര്യഃ) ദിക്കുകളാകുന്ന സ്ത്രീകൾ (പ്രസേദുഃ) സന്തോഷിച്ചു (അഖിലലോകാഃ) സർവ്വലോകങ്ങളും (മംഗളേന) മംഗളാവസ്ഥകൊണ്ടു (പൂർണ്ണാഃ എവ) പരിപൂർണ്ണന്മാരായിട്ടതന്നെ (തുതുഷുഃ) സന്തോഷിച്ചു.

സം—അതിനുശേഷം മേഘങ്ങൾ പുഷ്പവർഷംചെയ്തും ദേവസ്ത്രീകൾ നൃത്തംചെയ്കയും മൃദംഗങ്ങൾ ആകാശത്തിൽ ശബ്ദിക്കുകയും ഗന്ധർവ്വന്മാർ പാടുകയും ദിക്കുകൾ തെളിയുകയും സർവ്വരും മംഗളാവസ്ഥകൊണ്ടു പരിപൂർണ്ണന്മാരായിട്ടു സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്തു.

യന്താ ഹരേസ്സപദി സംഹൃതകാർമ്മുകജ്യ-
മാപൃച്ഛ്യ രാഘവമനുഷ്ഠിതദേവകാര്യം
നാമാങ്കരാവണശരാചിതകേതുയഷ്ടി-
മൂർദ്ധ്വം രഥം ഹരിസഹസ്രയുഗം നിനായ. 778

വ്യാ—(ഹരേഃ) ഇന്ദ്രന്റെ (യന്താ) സൂതനായ മാതലി (സപദി) വേഗത്തിൽ (സംഹൃതകാർമ്മുകജ്യം) സംഹരിക്കപ്പെട്ട ചാപജ്യയോടുകൂടിയവനും (അനുഷ്ഠിതദേവകാര്യം) ചെയ്യപ്പെട്ട ദേവകാര്യത്തോടുകൂടിയവനുമായ (രാഘവം) ശ്രീരാമനോട് (ആപൃച്ഛ്യ) യാത്രപറഞ്ഞിട്ട് (നാമാങ്ക രാവണശരാചിതകേതുയഷ്ടിം) പേരുകൊണ്ടടയാളപ്പെട്ട രാവണശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു വ്യാപിക്കപ്പെട്ട കൊടിമരത്തോടുകൂടിയതും (ഹരിസഹസ്രയുഗം) രണ്ടായിരം കുതിരകളെപ്പൂട്ടിയതുമായ (രഥം) തേരിനെ (ഊർദ്ധ്വം) മേൽപ്പോട്ട് (നിനായ) കൊണ്ടുപോയി.

സാ—ദേവകാര്യത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്ന ശ്രീരാമൻ രാവണവധംകഴിഞ്ഞ് വില്ലിന്റെ ഞാണഴിച്ചപ്പോൾ ഇന്ദ്രസാരഥിയായ മാതലി അദ്ദേഹത്തോട് യാത്രപറഞ്ഞു രാവണന്റെ പേരെഴുതിയ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞ കൊടിമരത്തോടുകൂടിയതും രണ്ടായിരം കുതിരകളോടുകൂടിയതുമായ ഇന്ദ്രരഥത്തെ മേൽപ്പോട്ട് കൊണ്ടുപോയി.

ഗ—അനന്തരമാലിംഗിതരണവസുന്ദരം ശരതല്പമധിശയാനം
യാതുധാനപതിമുപഗമ്യ വിഭീഷണശ്ചിരതരം വിലലാപ. 779

വ്യാ—(അനന്തരം) അതിനുശേഷം (വിഭീഷണഃ) വിഭീഷണൻ (ആലിംഗിതരണവസുന്ദരം) ആലിംഗനം ചെയ്യപ്പെട്ട യുദ്ധഭൂമിയോടുകൂടിയവനും (ശരതല്പം) ശരശയ്യയെ (അധിശയാനം) അധിശയിക്കുന്നവനുമായ (യാതുധാനപതിം) രാക്ഷസേശ്വരനെ (ഉപഗമ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (ചിരതരം) വളരെ നേരം (വിലലാപ) കരഞ്ഞു.

സാ—രാവണൻ രാമശരമേറ്റു പതിച്ചതിനുശേഷം വിഭീഷണൻ യുദ്ധഭൂമിയിൽ ശരങ്ങളുടെ മുകളിൽ കിടക്കുന്ന രാവണന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു വിലപിച്ചു.

അയി സമസുഖദുഃഖൈരനുഗതം ബന്ധുവർഗ്ഗം
സഹജമഹി ഭവന്തം മുഞ്ചതസ്സാഹസേന
കുലവിശസനഹേതോഃ കൂടധർമ്മാനുവൃത്തേ-
ർദ്ദശമുഖ മമ യാവജ്ജീവമാസീൽ കളങ്കഃ. 780

വ്യാ—(അയി ദശമുഖ) അല്ലയോ ദശമുഖ (സമസുഖദുഃഖൈഃ)

തുല്യങ്ങളായ സുഖദുഃഖങ്ങളോടു (അനുചിതം) ചേർന്ന (ബന്ധുവർഗ്ഗം) ബന്ധുസമൂഹത്തേയും (സഹജം) ജ്യേഷ്ഠനായ (ഭവന്തം അപി) അങ്ങയേയും (സാഹസേന) അവിവേകം ഹേതുവായിട്ടു (മുഞ്ചതഃ) ഉപേക്ഷിക്കുന്നവനും (കുലവിശസനഹേതോഃ) കുലനാശത്തിനു കാരണഭൂതനും (കുടധർമ്മാനുവൃത്തേഃ) വ്യാജധർമ്മത്തെ അനുവർത്തിച്ചവനുമായ (മമ) എനിക്കു (യാവജ്ജീവം) ജീവകാലത്തോളം (കളങ്കഃ) അപവാദം (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ രാവണ! സുഖദുഃഖങ്ങളെ പങ്കുകൊണ്ടനുഭവിക്കുന്ന പുത്രമിത്രാദിബന്ധുവർഗ്ഗത്തേയും ജ്യേഷ്ഠനായ അങ്ങയേയും അറിവില്ലായ്കകൊണ്ടു ഉപേക്ഷിച്ചു ശത്രുവായ രാമനെ ആശ്രയിക്കുകയാകുന്ന വ്യാജധർമ്മത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു വംശനാശത്തിനു ഇടയാക്കിയ എനിക്കു ജീവകാലം വരെ ഈ അപവാദം ഉണ്ടാകാതിരിക്കുകയില്ല.

ഗ—ഇത്യേവം തസ്മിൻ വിലപതി വിദിതവൃത്താന്തഃ ശുദ്ധോന്താൽ കരുണമരേടന്തിഭിരന്തരിതയൂഥപാദിരിവ കരിണീഭിസ്സുരുണീഭിസ്സഹ സമാഗത്യ മദ്ധ്യസമരമാപതിതമശനിഹതമിവ മന്ദരം ദശകന്ധരം നാഥം നിരീക്ഷ്യ നിഹതോപഘ്ന്നവ ലതാതിപതന്തീ വിലപന്തീ നാഥനാഥേത്യപരിമേയവിഷാദാ നിഷാദാഹതദയിത വിധുരീകൃതാ കുരരീവാമന്ദം ചക്രന്ദ മന്ദോദരീ. 181

വ്യാ—(ഇത്യേവം) എന്നിപ്രകാരം (തസ്മിൻ) ആ വിഭീഷണൻ (വിലപതി) വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ (വിദിതവൃത്താന്താ) അറിയപ്പെട്ട ഭർത്തൃമരണവൃത്താന്തത്തോടുകൂടിയവളായ (അന്തരിതയൂഥനാഥാഭിഃ) വിനഷ്ടന്മാരായ യൂഥനാഥന്മാരോടുകൂടിയ (കരിണീഭിഃ ഇവ) പിടിയാനകളാലെന്നപോലെ (കരുണം) സങ്കടത്തോടെ (ആരടന്തീഭിഃ) ആക്രന്ദിക്കുന്ന (തരുണീഭിഃ സഹ) അന്തഃപുരതരുണികളോടുകൂടെ (ശുദ്ധാന്താൽ) അന്തഃപുരത്തിൽനിന്നു (സമാഗത്യ) സമാഗമിച്ചിട്ടു (മദ്ധ്യസമരം) യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ (അശനിഹതം) വജ്രാഹതമായ (മന്ദരം ഇവ) മന്ദരപർവ്വതത്തോടുപോലെ (ആപതിതം) വീണുകിടക്കുന്നവനും (നാഥം) പ്രാണേശ്വരനുമായ (ദശകന്ധരം) രാവണനെ (നിരീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (നിഹതോപഘ്ന്നാ) മുറിക്കപ്പെട്ട ആശ്രയവൃക്ഷത്തോടുകൂടിയ (ലതാ ഇവ) ലതയെപ്പോലെ (നിപതന്തീ) നിപതിതയായി (നിഷാദാഹതദയിത വിധുരീകൃതാ) വേടനാൽ വധിക്കപ്പെട്ട ഭർത്താവിനോടു വേർപെടപ്പെട്ട (കുരരീ ഇവ) ചക്രവാകിഎന്നപോലെ (അപരിമേയവിഷാദാ) അളവറ്റദുഃഖത്തോടുകൂടെ (വിലപന്തീ) ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടു (മന്ദോദരീ) മണ്ഡോദരീ

(നാഥ നാഥ) പ്രിയ, പ്രിയ (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (ആമന്ദം) ഉറക്കെ (ചക്രന്ദ) നിലവിളിച്ചു.

സാ—വിഭീഷണൻ ഇപ്രകാരം വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ രാവണപത്നിയായ മാണ്ഡോദരി മത്തുമരണവൃത്താന്തമറിഞ്ഞു, കേൾക്കുന്നവർക്കുകൂടി ദുഃഖത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്ന വിധത്തിൽ ആക്രോശിക്കുന്ന അന്തഃപുരസ്ത്രീകളോടുകൂടെ അന്തഃപുരത്തിൽനിന്നു വന്നു വജ്രമേറു വീണു കിടക്കുന്ന മന്ദരപർവ്വതംപോലെ യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ രാമശരമേറു വീണു കിടക്കുന്ന പ്രാണേശ്വരനായ രാവണനെക്കണ്ടു ആശ്രയവൃക്ഷമില്ലാതായ ലതപോലെ ഭൂമിയിൽ വീണു, വേടനാൽ വധിക്കപ്പെട്ട പേടപ്പിനോടു വേർപെട്ടതായ ചക്രവാകിയേപ്പോലെ ഭശദുഃഖിതയായിട്ടു പ്രിയാ പ്രിയാ എന്നിപ്രകാരം ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചു.

യാ പീക്ഷിതാജനി പുരാ യമരാജധാനീ
വീര ത്വയാ സകലദിഗ്വിജയോത്സവേഷു
താമദ്യ ദുർവ്വിധിബലേന സമസ്തലോക-
സാധാരണാം പുനരുപൈഷ്യസി ഹാ കിമേതൽ. 782

വ്യാ—(ഹേ വീര) അല്ലയോ വീരനായുള്ളോവേ (പുരാ) പണ്ട് (ത്വയാ) അങ്ങയാൽ (സകലദിഗ്വിജയോത്സവേഷു) സമസ്തദിഗ്വിജയയാത്രാമഹോത്സവങ്ങളിൽ (യാ യമരാജധാനീ) യാതൊരു യമപുരീ (വീക്ഷിതാ) കാണപ്പെട്ടതായിട്ടു (അജനി) ജനിച്ചു. (ദുർവ്വിധിബലേന) ദുഷ്ടദൈവവശം ഹേതുവായിട്ടു (അദ്യ) ഇപ്പോൾ (സമസ്തലോകസാധാരണാം) സകലലോകസാധാരണനായിട്ട് (പുനാ) പിന്നെയും (താം) അതിനെ (ഉപൈഷ്യസി) അങ്ങ് പ്രാപിക്കും (ഏതൽ) ഇതു (കിം ഹാ) എന്തുകഷ്ടമാകുന്നു.

സാ—അല്ലയോ വീരനായുള്ളോവേ! അങ്ങ് പണ്ടു സകല രാക്ഷസന്മാരോടുംകൂടെ ദിഗ്ജയം ചെയ്തു സഞ്ചരിക്കുന്ന കാലത്ത് യാതൊരു യമപുരത്തിൽചെന്നു അന്തകനെ ജയിച്ചുവോ ഇപ്പോൾ ദുർവ്വിധിബലം ഹേതുവായിട്ടു അങ്ങ് ആ അന്തകരാജധാനിയിലേക്കുതന്നെ സാധാരണ ജനങ്ങൾ പോകുന്നതുപോലെ ഏകനായിട്ടു പിന്നെയും പോകുന്നു. ഇതു എന്തു കഷ്ടമാകുന്നു.

ജനകസ്യ പ്രിയം തനുജവംശനായകോ
ഭയിതോ ജഗത്ത്രിതയജൈത്രശാസനാ
തനയാ പുരന്ദരജയീതി ഗർവ്വിതാ
വിധിനാഹമേവമധുനാ വിഡംബിതാ. 783

വ്യാ—(ജനകഃ) എന്റെ അച്ഛൻ (സ്വയം) സാക്ഷാൽ (ദനുജ വംശനായകഃ) അസുരരാജാവായ മയനാകുന്ന (ദയിതഃ) ഭർത്താവ് (ജഗത്ത്രിതയജൈത്രശംസനഃ) മൂന്നുലോകത്തെ ജയിക്കശീലമായ ശംസന ത്തോടുകൂടിയവനാകുന്ന (തനയഃ) പുത്രൻ (പുരന്ദരജയീ) ഇന്ദ്രനെ ജയിച്ചവനാകുന്ന (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഗർവ്വിതാ) ഗർവ്വുള്ളവളായ (അഹം) ഞാൻ (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (വിധിനാ) ദൈവത്താൽ (ഏവം) ഇപ്രകാരം (വിഡംബിതാ) അനുകരിക്കപ്പെട്ടു.

സാ—എന്റെ അച്ഛൻ അസുരരാജാവായ സാക്ഷാൽ മയനാകുന്നു. ഭർത്താവ് മൂന്നുലോകത്തെ ജയിപ്പാൻ ശക്തിയുള്ള കല്പനയോടുകൂടിയവനാകുന്നു. പുത്രൻ ഇന്ദ്രനെ ജയിച്ചവനാകുന്നു. ഈവണ്ണമെല്ലാം വിചാരിച്ച സഞ്ജാതഗർവ്വയായ എന്നെ ദൈവം ഈവണ്ണം ആക്കിത്തീർത്തുവല്ലൊ.

രാജന്യധർമ്മവിദുഷോപി രഘൂത്തമസ്യ
ഹതപ്രഃ യഥാഗ്രജമഥാനുജപട്ടബന്ധഃ
ആരഭ്യ ബാലിനമസംശയമാവിരാസീ-
ദിക്ഷ്വാകുവംശസഹജഃ കഥമേഷ ധർമ്മഃ. 784

വ്യാ—(രാജന്യധർമ്മവിദുഷഃ അപി) ക്ഷത്രിയധർമ്മങ്ങളെ അറിയുന്നവനാണെങ്കിലും (രഘൂത്തമസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (യഥാ) യാതൊരു പ്രകാരം (അഗ്രജം) ജ്യേഷ്ഠനെ (ഹതപ്രഃ) നിഗ്രഹിച്ചിട്ട് (അഥ) അനന്തരം (അനുജപട്ടബന്ധഃ) അനുജന്റെ സാമ്രാജ്യാഭിഷേകം (ബാലിനം) ബാലിയെ (ആരഭ്യ) ആരംഭിച്ചിട്ട് (അസംശയം) നിസ്സംശയം (ആവിരാസീൽ) ആവിർഭവിച്ചു (ഏഷഃ ധർമ്മഃ) ഈ ധർമ്മം (കഥം) എങ്ങിനെ (ഇക്ഷ്വാകുവംശസഹജഃ) സൂര്യവംശത്തിന്നു ചേർന്നതാകുന്നു.

സാ—രാജധർമ്മങ്ങളെ അറിയുന്നവനാണെങ്കിലും ജ്യേഷ്ഠനെ വധിച്ചു അനുജനെ രാജാവാക്കുക എന്ന രഘുശ്രേഷ്ഠന്റെ ധർമ്മം ബാലിയേ തുടർന്നു എല്ലാവർക്കും അറിയാൻ സംഗതിയായി. ഈ ധർമ്മം പരിശുദ്ധമായ ഇക്ഷ്വാകുവംശത്തിന്നു എങ്ങിനെ സഹജമാകുന്നു.

അഹഹ നിഹതാ ലങ്കാ ബാലാനലേന ഹനൂമതഃ
പരമവനിജാചേതിവ്യാനലേന ഭവാനപി
സുഖമഹമിഹാസീനാ ശോകാനലേപി യദീദൃശേ
പ്രഭവതു നമാം ഹന്തും പ്രായസ്സ ഏഷ ചിതാനലഃ. 785

വ്യാ—(അഹഹ) കഷ്ടം കഷ്ടം (ഹനൂമതഃ) ഹനൂമാന്റെ (ബാലാ

നലേന) ബാലാഗ്നിയാൽ (ലങ്കാ) ലങ്ക (നിഹതം) നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട (പരം) പിന്നെ (അവനിജാപതിവ്രത്യാനലേന) സീതയുടെ പാതിവ്രത്യാഗ്നിയാൽ (ഭവാൻ അപി) അങ്ങും ഹനിക്കപ്പെട്ട (അഹം) ഞാൻ (ഇഹ) ഇപ്പോൾ (ഈദൃശേ) ഇപ്രകാരമുള്ള (ശോകാനലേ) ദുഃഖാഗ്നി (സതി അപി) ഉള്ളപ്പോഴും (യൽ) യാതൊന്നു ഹേതുവായിട്ട (സുഖം) സുഖമാകുംവണ്ണം (ആസീനാ) അവസ്ഥിതയാകുന്ന (സഃ ഏഷഃ ചിതാനലഃ) ആ ഈ ചിതാഗ്നിയും (പ്രായഃ) മിക്കവാറും (മാം) എന്നെ (ഹന്തും) നിഗ്രഹിപ്പാൻ (ന പ്രഭവതി) ശക്തനായി ഭവിക്കുന്നില്ല.

സാ—കഷ്ടം, കഷ്ടം ഹനുമാന്റെ വാലാഗ്നി ലങ്കാപുരത്തേയും, സീതയുടെ പാതിവ്രത്യാഗ്നി അങ്ങയേയും ദഹിപ്പിച്ചു. അനിവാര്യമായ ഈ ദുഃഖാഗ്നി ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴും ഞാനിവിടെ സുഖിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ ഈ ചിതാഗ്നിയും എന്നെ ദഹിപ്പിപ്പാൻ ശക്തനാകുന്നില്ല.

ഗ—തദഹമിദാനീം സായന്ദിനെ ഭഗവതസ്സവിതുഃ പ്രഭേവ പ്രവിശ്യ ജാതവേദസം ചന്ദ്രികേവ ച ചന്ദ്രമസം തടിദിവ തടിദ്വന്തം ഭവന്തമനുസരന്തീ നിർവ്വാപയാമി നിരന്തരവിരഹദന്ദഹ്യമാനമാത്മാനം. 786

വ്യാ—(തൽ) അതു ഹേതുവായിട്ട (അഹം) ഞാൻ (ഇദാനീം) ഇപ്പോഴും (സായന്ദിനേ) സന്ധ്യാസമയത്തിൽ (ഭഗവതഃ) പൂജ്യനായ (സവിതുഃ) ആദിത്യന്റെ (പ്രഭാ ഇവ) ശോഭയെന്നപോലെ (ജാതവേദസം) അഗ്നിയെ (പ്രവിശ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (ചന്ദ്രികാ) നിലാവ് (ചന്ദ്രമസം ഇവ) ചന്ദ്രനെ എന്നപോലെയും (തടിൽ) മിന്നൽപിണർ (തടിദ്വന്തം ഇവ) മേഘത്തെ എന്നപോലേയും (ഭവന്തം) അങ്ങയെ (അനുസരന്തീ) അനുസരിക്കുന്നവളായിട്ട (നിരന്തരവിരഹദന്ദഹ്യമാനം) ഇടവിടാതെയുള്ള വിരഹാഗ്നിയാൽ ഏറ്റവും ദഹിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന (ആത്മാനം) ശരീരത്തെ (നിർവ്വാപയാമി) സുഖമുള്ളതാക്കിച്ചെയ്യുന്നു.

സാ—ഞാൻ ഇവിടെ ഇപ്പോൾ പൂജ്യനായ ആദിത്യന്റെ പ്രഭ സന്ധ്യയിൽ അഗ്നിയെ പ്രാപിക്കുമ്പോലെ, അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്ത് ചന്ദ്രികചന്ദ്രനെ എന്നപോലെയും മിന്നൽപിണർ മേഘത്തെ എന്നപോലെയും അങ്ങയെ പ്രാപിച്ച് ഇടവിടാതെയുള്ള വിരഹാഗ്നിയാൽ ദഹിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ശരീരത്തെ സുഖമുള്ളതാക്കി ചെയ്യുന്നു.

ഗ—ഇത്യാദി കരുണപരിദേവനവതീം പ്രജാവതീം നിവൃത്യ തിർത്ത്യ ച നിജാജ്ഞയാ നിശാചരപതേർഗ്രഹിധി സമേതം പി

തുമേധം സവിധമേധമാനവിഷാദം വിഭീഷണമശേഷരാജ്യാധിപ
തിം വിധാതുമഖിലതീർത്ഥാഹൃതൈരംബുഭിർഭോധര ഇവ ഭാവഭേ
നാകുലം വനസ്പതിം രഘുപതിരഭ്യഷിഞ്ചൽ. 787

വ്യാ—(ഇത്യാദി) ഇപ്രകാരം തുടങ്ങിയ (കരുണചരിതൈവനവ
തീം) ശ്രോതാക്കൾക്കു ശോകജനകമാകും വണ്ണം വിലപിക്കുന്ന (പ്രജാവ
തീം) ജ്യേഷ്ഠപത്നിയെ (നിവൃത്യ) വിഷേധിച്ചിട്ട (നിജാജ്ഞയാ) തന്റെ
കല്പനഹേതുവായിട്ട (നിശാചരപതേഃ) രാവണന്റെ (പിതൃമേധം) പി
തൃയജ്ഞത്തെ (യഥാവിധി) വിധിയ്ക്കുതക്കവണ്ണം (നിർവ്വർത്ത്യ) ചെയ്തിട്ട
(സവിധം) സമീപത്തെ (സമേതം) സന്നിഹിതനും (എധമാനവിഷാ
ദം) പ്രവർദ്ധമാനമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടിയവനുമായ (വിഭീഷണം) വിഭീഷ
ണനെ (അശേഷരാജ്യാധിപതിം) ലങ്കയുടെ സകലസാമ്രാജ്യാധിപതിയാ
ക്കി (വിധാതും) ചെയ്യുന്നായിക്കൊണ്ടു (രഘുപതിഃ) ശ്രീരാമൻ (അഖില
തീർത്ഥാഹൃതൈഃ) എല്ലാ തീർത്ഥങ്ങളിൽനിന്നും കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട (അംബു
ഭിഃ) ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു (അംഭോധരഃ) മേഘം (ഭാവഭേനാകുലം) കാട്ട
തീയാൽ പരവശമായ (വനസ്പതിം ഇവ) വൃക്ഷത്തെ എന്നപോലെ (അ
ഭ്യഷിഞ്ചൽ) അഭിഷേകംചെയ്തു.

സാ—ഇപ്രകാരം ശ്രോതാക്കൾക്കുകൂടി ദുഃഖത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്ന
വിധത്തിൽ വിലപിക്കുന്ന ജ്യേഷ്ഠപത്നിയായ മണ്ഡോദരിയെ അനുനയ
വേശത്തിൽനിന്നു തടുത്തു, ശ്രീരാമന്റെ കൽപനഹേതുവായിട്ടു രാവണ
ന്റെ ദേഹദഹനാദികളായ പിതൃകർമ്മങ്ങളെചെയ്തു വിഷാദത്തോടെ
സമീപത്തിൽ ആഗതനായ വിഭീഷണനെ ലങ്കയുടെ സർവ്വസാമ്രാജ്യത്തിനും
നാഥനാക്കി ചെയ്യുന്നായിക്കൊണ്ടു ശ്രീരാമൻ എല്ലാ പുണ്യതീർത്ഥങ്ങളിൽ
നിന്നും കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു, മേഘം കാട്ടുതീയ്ക്കു തട്ടി ഉണ
ങ്ങാറായി നില്ക്കുന്ന വൃക്ഷത്തെ എന്നപോലെ അഭിഷേകം ചെയ്തു.

അഥ ദശരഥനന്ദനാഭിഷേകാ-
ദധിഗതരാജ്യപദോ വിഭീഷണോയം
അനുദിനമഭിവൃദ്ധമണ്ഡലോദ്യ-
ദ്ഗുണകരാമൃതപൂരണോ യഥേന്ദുഃ. 788

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (ദശരഥനന്ദനാഭിഷേകാൽ) ശ്രീരാമ
കർത്തൃകമായ അഭിഷേകം ഹേതുവായിട്ട (അധിഗതരാജ്യപദഃ) പ്രാപ്തമാ
യ സാമ്രാജ്യസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയ (അയം വിഭീഷണഃ) ഈ വിഭീഷ
ണൻ (അനുദിനം) ദിവസംപ്രതി (അഗുണകരാമൃതപൂരണഃ) സൂര്യരശ്മി
കളാകുന്ന അമൃതുകളെകൊണ്ടു പ്രകാശമാനനായ (ഇന്ദുഃ യഥാ) ചന്ദ്രൻ

യതൊരു പ്രകാരമോ (തഥാ) അപ്രകാരം (അഭിവൃദ്ധമണ്ഡലഃ) പ്രവൃദ്ധമായ രാജ്യത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും, പ്രവൃദ്ധമായ ബിംബത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു എന്നും (അഭവൽ) ഭവിച്ചു.

സാ — അതിന്നനന്തരം ശ്രീരാമനാൽ അഭിഷിക്തനും ലങ്കാധിപതിയുമായ വിഭീഷണൻ ദിവസംപ്രതി സൂര്യകിരണങ്ങളാകുന്ന അമൃതുകളെക്കൊണ്ടു പരിശോഭിതനായ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ പ്രവൃദ്ധമണ്ഡലനായിത്തീർന്നു.

തതോ നിയുക്തൌ രഘുപുംഗവേന
സഹാനുജൌ രാക്ഷസവാനരേന്ദ്രൌ
മദന്തികം പ്രാപയതം വിനീതൌ
വിദേഹപുത്രീമിതി ജാതമോദം. 789

വ്യാ — (തതഃ) അനന്തരം (രഘുപുംഗവേന) ശ്രീരാമനാൽ (സഹാനുജൌ) അനുജനായ ലക്ഷ്മണനോടുകൂടിയവരും (വിനീതൌ) വിനീതന്മാരുമായ (രാക്ഷസവാനരേന്ദ്രൌ) വിഭീഷണസുഗ്രീവന്മാർ (യുവാം) നിങ്ങൾ (മൈഥിലീം) സീതയെ (മദന്തികം) എന്റെ സമീപത്തിലേക്ക് (പ്രാപയതം) കൊണ്ടുവന്നാലും (ഇതി) എന്നിപ്രകാരം (ജാതമോദം) ഉണ്ടായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയും (നിയുക്തൌ) നിയോഗിക്കപ്പെട്ടവരായി.

സാ — അതിന്നനന്തരം ശ്രീരാമൻ ലക്ഷ്മണനേയും വിഭീഷണസുഗ്രീവന്മാരേയും സമീപത്തിൽ വിളിച്ചു വിനീതന്മാരായ അവരോടു "നിങ്ങൾ സീതയെ എന്റെ അടുക്കലേക്ക് കൊണ്ടുവന്നാലും" എന്നിപ്രകാരം സന്തോഷത്തോടുകൂടെ കൽപ്പിച്ചു.

സുഗ്രീവപ്രമുഖൈർവിഭീഷണയുതൈർവീരൈഃ കപീന്ദ്രൈസ്സുതോ
യുക്താ സാ നിരഗാന്നിശാചരഗൃഹാദ്രാമോന്മുഖീ സാദരം
കാലേസ്മിന്നനസൂയയാ വിരചിതാം കാന്തീം പരാം ബിഭ്രതീ
പാദാംഗുഷ്ഠനഖാഗ്രഭക്തനയനാ ഭർത്തുഃ സമീപം ഗതാ. 790

വ്യാ — (തതഃ) അനന്തരം (സാ) അവൾ (വിഭീഷണയുതൈഃ) വിഭീഷണനായകന്മാരും (സുഗ്രീവപ്രമുഖൈഃ) സുഗ്രീവാദികളും (വീരൈഃ) വീരന്മാരുമായ (കപീന്ദ്രൈഃ) വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരോടു (യുക്താ) കൂടിയവളായി (രാമോന്മുഖീ) ശ്രീരാമനെ അഭിമുഖീകരിച്ചവളായി (സാദരം) ആദരവോടുകൂടിയും (നിശാചരഗൃഹാത്) രാക്ഷസഗൃഹത്തിങ്കൽനിന്നു (നിരഗാൽ) പുറപ്പെട്ട (അസ്മിൻ കാലേ) ഈ സമയത്തിങ്കൽ (അനസൂയയാ) അത്രിപത്നിയാൽ (വിരചിതാം) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട (പരാം) ശ്രേഷ്ഠമായ (കാന്തിം) ശോഭയെ (ബിഭ്രതീ) ധരിച്ചിരിക്കുന്നവളായി (പാദാംഗുഷ്ഠനഖാഗ്രഭക്തനയനാ) കാലിന്റെ പെരുവിരലിന്റെ നഖാഗ്രത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠി

തങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയവളായിട്ട് (ഭർത്തുഃ) ഭർത്താവിന്റെ(സമീപം) സമീപത്തെ (ഗതാം) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം സീത, വിഭീഷണനോടും സുഗ്രീവാദിവാനരവീരന്മാരോടുംകൂടെ രാക്ഷസഗൃഹത്തിൽനിന്നു ആദരവോടുകൂടെ രാമനുമുഖിയായി പുറപ്പെട്ട അത്രിപത്നിയായ അനസൂയയാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട വിശിഷ്ടകാന്തിയെ ധരിച്ച പാദാംഗുഷ്ഠനഖാഗ്രത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു ഭർത്താവിന്റെ സമീപത്തിലേക്കു ചെന്നു.

അഥാനസൂയാവരദീപ്യമാനാമനന്യഭാവാമപി രാമചന്ദ്രഃ
വിശങ്കമാനഃ പുനരന്യഥാ താം പരാങ്മുഖോ വാചമിതി ന്യഗാദീൽ.

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (രാമചന്ദ്രഃ) ശ്രീരാമൻ (അനന്യഭാവാം അപി) അന്യഭാവത്തോടുകൂടാത്തവളാണെങ്കിലും (അനസൂയാവരദീപ്യമാനാം) അനസൂയയുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന (താം) അവളെക്കുറിച്ചു (അന്യഥാ) മറ്റുവിധത്തിൽ (വിശങ്കമാനഃ) സംശയിക്കുന്നവനായി (പരാങ്മുഖഃ) പരാങ്മുഖനായിട്ടു (പുനഃ) പിന്നെ (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (വാചം) വാക്കിനെ (ന്യഗാദീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ അന്യഭാവമില്ലാത്തവളാണെങ്കിലും അനസൂയയുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു ഏറ്റവും പ്രകാശിക്കുന്ന ജായകിയെക്കുറിച്ചു അന്യഥാ ശങ്കിച്ചുകൊണ്ടു മുഖംതിരിച്ചു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

അതികോമളമംഗനാഗ്രണപ്രഥമോദാഹരണം വപുസ്തവ
മധുരസ്മിതഭൂഷണം പ്രിയേ കഥമാസീദ്വചനീയഭോജനം. 792

വ്യാ—(ഹേ പ്രിയേ) അല്ലയോ പ്രാണേശ്വരി (അതികോമളം) ഏറ്റവും മനോഹരവും (അംഗനാഗ്രണപ്രഥമോദാഹരണം) സ്ത്രീരത്നങ്ങൾക്കു മുഖ്യോദാഹരണവും (മധുരസ്മിതഭൂഷണം) മന്ദസ്മിതമാകുന്ന അലങ്കാരത്തോടുകൂടിയതുമായ (തവ വപുഃ) നിന്റെ ശരീരം (കഥം) എങ്ങിനെ (വചനീയഭോജനം) അപവാദത്തിന്നു പാത്രമായിട്ടു (ആസീൽ) ഭവിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ പ്രാണനാഥേ! ഏറ്റവും മനോഹരവും തരുണീരത്നങ്ങൾക്കു മുഖ്യോദാഹരണവും മന്ദസ്മിതംകൊണ്ടലംകൃതവുമായ നിന്റെ ശരീരം എങ്ങിനെ വചനീയഭോജനമാകുന്നു.

ജനനീ പരിലാളനേ സഖീ നിപുണാ കേളിഷു വല്ലഭാ രഹഃ
ഭവതീ പരിചാരികാവനേ മമ കാന്താമന വാമലോചനേ. 793

വ്യാ—(ഹേ വാമലോചനേ) അല്ലയോ സുന്ദരീ (പരിലാളനേ) ഏറ്റവുമുള്ള ലാളനത്തിൽ (ജനനീ) അമ്മയും (കേളിഷു) ക്രീഡകളിൽ

(നിപുണം) സമർത്ഥയായ (സഖീ) സഖിയും (രഹഃ) രതിയിൽ (വല്ലഭാ) പ്രിയപത്നിയും (വനേ) കാട്ടിൽ (പരിചാരികാ) ദാസിയുമായ (ഭവതീ) നീ (മമ) എനിക്ക് (കാ നാമ ന) ഏതൊരുവളായിട്ട് ഭവിക്കുന്നില്ല.

സാ—അല്ലയോ സുന്ദരീ! ലാളനത്തിൽ അമ്മയും, ക്രീഡയിൽ സമർത്ഥയായ സഖിയും, രതിയിൽ പത്നിയും, വനവാസത്തിൽ പരിചാരികയുമായ നീ എനിക്ക് ആരായിട്ടാണ് ഭവിക്കാത്തത്. സർവ്വഗുണവും നിന്നിലുണ്ട് എന്നു സാരം.

വനവാസസഖീ തവയാ വിനാ വട കല്യാണി നിവർത്തതാം കഥം
അയമാ പരിണീതിവാസരാദപരാലോകപരാങ്മുഖോ ജനഃ. 794

വ്യാ—(ഹേ വനവാസസഖീ കല്യാണി) അല്ലയോ വനവാസത്തിൽ സഖിയായി മംഗളയായുള്ളോവേ (ആ പരിണീതിവാസരാൽ) വിവാഹദിവസം മുതൽ (അപരാലോകപരാങ്മുഖഃ) അന്യസ്ത്രീദർശനത്തിൽ വിമുഖനായ (അയം ജനഃ) ഈ ജനം (തവയാ വിനാ) നിന്നോടുകൂടാതെ (കഥം) എങ്ങിനെ (നിവർത്തതാം) മടങ്ങിപ്പോകും (വട) നീ പറഞ്ഞാലും.

സാ—അല്ലയോ മംഗളയായുള്ളോവേ! ജാനകി! വിവാഹദിവസം മുതൽ അന്യസ്ത്രീദർശനത്തിൽ വിമുഖനായ ഞാൻ വനവാസത്തിൽ സഖിയായ നിന്നോടുകൂടാതെ എങ്ങിനെ സ്വരാജ്യത്തേക്കു മടങ്ങിപ്പോകും? നീ പറഞ്ഞാലും.

തപനാത്മജ വീര മാരുതേ ധൃതസൌഹാർദ്ദ സഖേ വിഭീഷണ
വിഫലതാമുപാഗതോ മഹാൻ വിധിശക്ത്യാ ഭവതാമപി ശ്രമഃ. 795

വ്യാ—(ഹേ വീര! തപനാത്മജ) അല്ലയോ വീരനായുള്ള സുഗ്രീവ (ഹേ ധൃതസൌഹാർദ്ദ! മാരുതേ) അല്ലയോ ധരിക്കപ്പെട്ട പ്രേമമുള്ളവനേ ഹനുമൻ (ഹേ സഖേ വിഭീഷണ) അല്ലയോ സഖിയായുള്ള വിഭീഷണ (വിധിശക്ത്യാ) വിധിബലം ഹേതുവായിട്ട് (ഭവതാം അപി) നിങ്ങളുടേയും (മഹാൻ) വലിയ (ശ്രമഃ) പരിശ്രമം (വിഫലതാം) ഫലമില്ലായ്മയേ (ഉപാഗതഃ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ വീരനായുള്ള സുഗ്രീവ! പ്രേമഭാജനമായുള്ള ഹനുമൻ! സഖിയായുള്ള വിഭീഷണ! വിധിബലം ഹേതുവായിട്ടു നിങ്ങളുടെ വമ്പുതായ പ്രയത്നമെല്ലാം നിഷ്ഫലമായി.

ഭളിതം ഹരകാമ്മുകം വൃഥാ ഹരിരാജോപി വൃഥാ വിഹിംസിതഃ
ജലധിശ്ച വിലംഘിതോ വൃഥാ നിഹതസ്സോപി വൃഥാ ദശാനനഃ. 796

വ്യാ—(മയാ) എന്നാൽ (ഹരകാമ്മുകം) ത്രൈയ്യംബകം പള്ളിവില്ല് (വൃഥാ) വെറുതെ (ഭളിതം) മുറിക്കപ്പെട്ടു (ഹരിരാജഃ അപി) ബാലി

യും (വൃഥാ) വെറുതെ (വിഹിംസിതഃ) നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട (ജലധിഃ ച) സമുദ്രവും (വൃഥാ) വെറുതെ (വിലംഘിതഃ) അതിക്രമിക്കപ്പെട്ട (സഃ ദശാനനഃ അപി) ആ രാവണനും (വൃഥാ) വെറുതെ (നിഹതഃ) ഹനിക്കപ്പെട്ട.

സാ—എന്റെ ത്രൈയ്യംബകഭഞ്ജനവും, ബാലിവധവും, സമുദ്രലംഘനവും, രാവണവധവും, എല്ലാം നിഷ്ഫലമായിപ്പോയല്ലോ.

പ്രാപ്തചാരിത്രസന്ദേഹാം പരഗേഹോഷിതാം ചിരം
ന ത്വാം ദ്രഷ്ടുമിഹേച്ഛാമി യഥേഷ്ടം ഗച്ഛ മൈഥിലി!. 797

വ്യാ—(ഹേ മൈഥിലി) അല്ലയോ ജാനകി (പ്രാപ്തചാരിത്രസന്ദേഹാം) പ്രാപിക്കപ്പെട്ട പാതിവ്രത്യശങ്കയോടുകൂടിയവളും (ചിരം) വളരെ കാലം (പരഗേഹോഷിതാം) അന്യഗൃഹത്തിൽ നിവസിച്ചവളുമായ (ത്വാം) നിന്നെ (ഇഹ) ഇവിടെ (ദ്രഷ്ടും) കാണ്മാനായിക്കൊണ്ടു (ന ഇച്ഛാമി) ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല (യഥേഷ്ടം) ഇച്ഛിക്കു തക്കവണ്ണം (ഗച്ഛ) പോയാലും.

സാ—അല്ലയോ ജാനകി! ചാരിത്രത്തിന്നു സംശയമുള്ളവളും വളരെക്കാലം അന്യഗൃഹത്തിൽ താമസിച്ചവളുമായ നിന്നെ ഇവിടെ കാണുവാൻ പോലും ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു നീ നിന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ എവിടെ ഒക്കിലും പൊയ്ക്കൊൾക.

ഇതി തസ്യ ഗിരം നിശമ്യ സാ വിവശാ വിഗ്ലഥഭൂഷണാംശുകാ
നിപപാത വികീർണ്ണമൂർദ്ധജാ ഭുവി വാതാഭിഹതേവ വല്ലരീ. 798

വ്യാ—(സാ) അവൾ (ഇതി) ഇപ്രകാരമുള്ള (തസ്യ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ (ഗിരം) വാക്കിനെ (നിശമ്യ) കേട്ടിട്ട് (വിവശാ) പരവശയായി (വിഗ്ലഥഭൂഷണാംശുകാ) അഴിഞ്ഞ ഭൂഷണങ്ങളോടും വസ്ത്രങ്ങളോടും കൂടിയവളായി (വികീർണ്ണമൂർദ്ധജാ) അഴിഞ്ഞുലഞ്ഞ തലമുടിയോടുകൂടിയവളായിട്ട് (വാതാഭിഹതാ) കാറ്റിനാൽ താഡിതയായ (വല്ലരീ ഇവ) പൂങ്കുല എന്നപോലെ (ഭുവി) ഭൂമിയിൽ (നിപപാത) വീണു.

സാ—ജനകനന്ദിനിയായ സീത പ്രാണേശ്വരന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കു കേട്ടപ്പോൾ ഏറ്റവും ദുഃഖപരവശയായിട്ടു അഴിഞ്ഞ ആഭരണങ്ങളോടും കിഴിഞ്ഞ വസ്ത്രത്തോടും മിന്നിമിനുത്തറിയ തലമുടിയോടുംകൂടെ കാറടിച്ചു വീഴുന്ന പൂങ്കുലപോലെ ഭൂമിയിൽ വീണു.

അതിശോകസമാകുലാഥ സാ വിലപന്തീ രഘുനാഥവല്ലഭാ
അവലംബ്യ ധൃതിം മനസ്വിനീ കഥമപ്യേവമുവാച വല്ലഭം. 799

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അതിശോകസമാകുലാ) അധികശോകംകൊണ്ടു പരവശയും (വിലപന്തീ) വിലപിക്കുന്നവളും (മന്ദസ്വിനീ) ബുദ്ധിശാലിനിയുമായ (സാ രഘുനാഥവല്ലഭാ) ആ രാമപത്നീ (കഥമപി) പണിപ്പെട്ട (ധൃതിം) ധൈര്യത്തെ (അവലംബ്യ) സ്വീകരിച്ചിട്ട (വല്ലഭം) ഭർത്താവിനോട (ഏവം) ഇപ്രകാരം (ഉവാച) വചിച്ചു.

സാ—അനന്തരം രാമപത്നിയും ബുദ്ധിശാലിനിയുമായ സീത ഏറവും ദുഃഖാക്രാന്തയായിട്ട വളരെ വിലപിച്ചതിന്നുശേഷം പണിപ്പെട്ട ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ചു പ്രാണേശ്വരനോട ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ചേതസസ്സൂചയി വൃത്തിമേ ശരീരം രക്ഷസാ ഹൃതം
വിദ്യംകുവ്വന്തു സത്യജ്ഞാ ദേവാസ്സത്യമിദം വചഃ. 800

വ്യാ—(മേ) എന്റെ (ചേതസഃ) മനസ്സിന്റെ (വൃത്തിഃ) വ്യാപാരം (തവയി) അങ്ങയിൽ ഭവിക്കുന്നു. (ശരീരം) ദേഹം (രക്ഷസാ) രാക്ഷസനാൽ (ഹൃതം) അപഹരിക്കപ്പെട്ടു. (സത്യജ്ഞഃ) സത്തുക്കളായ (ദേവാഃ) ദേവന്മാർ (ഇദം സത്യം വചഃ) ഈ സത്യമായ വാക്കിനെ (വിദ്യംകുവ്വന്തു) അറിയട്ടെ.

സാ—എന്റെ മനോവൃത്തി സദാ അങ്ങയിൽതന്നെയാണ്. എന്റെ ശരീരത്തെ മാത്രമേ രാവണൻ അപഹരിച്ചുള്ളൂ. എന്നാലും സത്യമായ എന്റെ വചനത്തെ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനികളായ ദേവകൾ അറിഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ.

സുഖാഭിലാഷീ സ്ത്രീഭാവഃ ദുർവ്വിനീതാശ്ച രാക്ഷസാഃ
ദൂരേ വയമതോ ദേവ്യാഃ പരീക്ഷ്യാ ഭാവശുദ്ധതാ. 801

വ്യാ—(സ്ത്രീഭാവഃ) സ്ത്രീസ്വഭാവം (സുഖാഭിലാഷീ) സുഖത്തെ ആഗ്രഹിക്കശീലമായിട്ടുള്ളതാകുന്ന (രാക്ഷസാഃ) രാക്ഷസന്മാർ (ദുർവ്വിനീതാഃ ച) വിനയമില്ലാത്തവരുമാകുന്ന (വയം) ഞങ്ങൾ (ദൂരേ) ദൂരദേശത്തിലാകുന്ന (അതഃ) ഇതു ഹേതുവായിട്ട (ദേവ്യാഃ) ദേവിയുടെ (ഭാവശുദ്ധതാ) സ്വഭാവശുദ്ധതയെ (പരീക്ഷ്യാ) പരീക്ഷിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യയാകുന്നു.

സാ—സീതയുടെ വാക്കുകേട്ടശേഷം ഹനുമാൻ പറയുന്നു:—സ്ത്രീസ്വഭാവം സുഖത്തെ ആഗ്രഹിക്കുന്നതാകകൊണ്ടും രാക്ഷസന്മാർ എന്തിനും മടിയില്ലാത്തവരാകകൊണ്ടും ഞങ്ങൾ ദൂരസ്ഥിതന്മാരായിരുന്നതുകൊണ്ടും ദേവിയുടെ ഭാവശുദ്ധിയെ കുറിച്ചു പരീക്ഷിക്കേണ്ടതു തന്നെയാകുന്നു.

ചിതാം മേ കുരു സൌമിത്രേ വ്യസനസ്യാസ്യ ഭേഷജം
രാമസ്തുഷ്യതു വാ സമ്യക് പാപാൽ മുച്ചാതു പാവകഃ. 802

വ്യാ—(ഹേ സൌമിത്രേ) അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ (മേ)എനിക്ക് (ചിതാം) ചിതയേ (കുരു) നിർമ്മിച്ചാലും (തൽ) അതു (അസ്യ വ്യസനസ്യ) ഈ ദുഃഖത്തിനുള്ള (ഭേഷജം) ഔഷധമാകുന്ന (രാമഃ) രാമൻ (സമ്യക്) നല്ലവണ്ണം (തുഷ്യതു) സന്തോഷിക്കുകയോ (വാ) അഥവാ (പാവകഃ) അഗ്നി (പാപാൽ) പാപത്തിൽനിന്നു (മുച്ചാതു) രക്ഷിക്കുകയോ ചെയ്യട്ടെ.

സാ—ഹനുമദ്വാക്യം കേട്ട സീത പറയുന്നു:—അല്ലയോ ലക്ഷ്മണ! നീ എനിക്കുവേണ്ടി ഒരു ചിതയെ നിർമ്മിച്ചാലും. അതു എന്റെ ഈ വ്യസനത്തിനുള്ള ചികിത്സയാകുന്നു. ഒന്നുകിൽ രാമൻ നല്ലവണ്ണം സന്തോഷിക്കട്ടെ. അല്ലെങ്കിൽ അഗ്നി എന്നെ പാപത്തിൽനിന്നു രക്ഷിക്കട്ടെ.

പ്രപദ്യേ വപുരഗ്നൌ രാമാഹം ശങ്കിതാ ത്വയാ
സർവ്വേ വിദന്തു ശൃണ്വന്തു ഭവന്തസ്സപ്ലവംഗമാഃ. 803

വ്യാ—(ഹേ രാമ) അല്ലയോ രാമ (ത്വയാ) അങ്ങയാൽ (ശങ്കിതാ) സംശയിക്കപ്പെട്ടവളായ (അഹം) ഞാൻ (വപുഃ) ശരീരത്തെ (അഗ്നൌ) അഗ്നിയിൽ (പ്രപദ്യേ)ഏറ്റവുംദഹിപ്പിക്കുന്നു (സപ്ലവംഗമാഃ) വാനരസഹിതന്മാരായ (വിദന്തുഃ) അറിവുള്ള (ഭവന്തഃ സർവ്വേ) നിങ്ങളെ എല്ലാവരും (ശൃണ്വന്തു) കേൾക്കണം.

സാ—അല്ലയോ രാമ! അങ്ങയാൽ സംശയിക്കപ്പെട്ടവളായ ഞാൻ ശരീരത്തെ അഗ്നിയിൽ ദഹിപ്പിക്കുന്നു. വാനരസമേതന്മാരായ അറിവുള്ള നിങ്ങളെ സകലരും കേൾക്കണം.

ഗതജന്മനി നൂനമാർജ്ജിതം ദുരിതം തന്ന ഭുജ്യതേ മയാ
പരജന്മ സുഖായ സാമ്പ്രതം പ്രയതിഷ്യേ തദഹം സമാഹിതാ. 804

വ്യാ—(ഗതജന്മനി) മുൻജന്മത്തിൽ (ആർജ്ജിതം) സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട (തൽ ദുരിതം നനു) ആ ദുരിതംതന്നെ (മയാ) എന്നാൽ (ഉപഭുജ്യതേ നൂനം) അനുഭവിക്കപ്പെടുന്നു നിശ്ചയം (തൽ) അതുഹേതുവായിട്ട് (അഹം) ഞാൻ (പരജന്മസുഖായ) ഇനിയുള്ള ജന്മത്തിലെ സുഖത്തിനായിക്കൊണ്ട് (സാമ്പ്രതം) ഇപ്പോൾ (സമാഹിതാ) സാവധാനയായിട്ട് (പ്രയതിഷ്യേ) പ്രയത്നംചെയ്യുന്നുണ്ട്.

സാ—ഞാൻ ഇപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്നതെല്ലാം മുജ്ജന്മത്തിൽ

ചെയ്യു ദുരിതഫലം തന്നെയാകുന്നു. അതുകൊണ്ടുവരുന്ന ജന്മത്തിൽ സുഖം അനുഭവിപ്പാൻവേണ്ടി സാവധാനയായിട്ടു ഇപ്പോൾതന്നെ ഞാൻ പ്രയത്നം ചെയ്യുന്നുണ്ട്.

ശുദ്ധാ ഭ്രതാ മൃദുകരതലേ പുഷ്പജാലം ഗൃഹീതാ
മന്ദം മന്ദം തതോ ചലിതാ പാവകസ്യാന്തികേ സാ
ഉദ്യൽഭാസാ ഹൃദയകമലേ ബിഭ്രതീ രാമചന്ദ്രം
സാക്ഷാൽ സാധ്വീ ജനകതനയാ വാചമൂചേ സശോകം. 805

വ്യാ—(തതോ) തതോനന്തരം (സാക്ഷാൽ സാധ്വീ) സാക്ഷാൽപതിവ്രതയായ (സാ ജനകതനയാ) ആ ജാനകി (ശുദ്ധാ ഭ്രതാ) സ്നാനാദികളെക്കൊണ്ടു ശുദ്ധയായി ഭവിച്ചിട്ടു (മൃദുകരതലേ) മൃദുവായ കൈത്തലത്തിൽ (പുഷ്പജാലം) പുഷ്പസമൂഹത്തെ(ഗൃഹീതാ) എടുത്തിട്ടു (മന്ദം മന്ദം) പതുക്കെ പതുക്കെ (പാവകസ്യ) അഗ്നിയുടെ (അന്തികേ) സമീപത്തിൽ (ചലിതാ) സഞ്ചരിക്കുന്നവളായിട്ടു (ഉദ്യൽഭാസാ) പ്രകാശമാനമായ തേജസ്സോടുകൂടിയ (രാമചന്ദ്രം) രാമചന്ദ്രനെ (ഹൃദയകമലേ) ഹൃൽപദ്മത്തിൽ (ബിഭ്രതീ) ധരിച്ചുകൊണ്ടു (സശോകം) ദുഃഖത്തോടുകൂടിയവണ്ണം (വാചം) വാക്കിനെ (ഊചേ) പറഞ്ഞു.

സാ—അതിന്നനന്തരം സാക്ഷാൽ പതിവ്രതയായ ആ സീത സ്നാനാദികളെക്കൊണ്ടു ശരീരശുദ്ധിവരുത്തി മൃദുവായ കൈത്തലത്തിൽ പുഷ്പങ്ങളെടുത്തു പതുക്കെ പതുക്കെ നടന്നു അഗ്നിയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു ഏറ്റവും തേജസ്വിയായ രാമചന്ദ്രനെ ഹൃദയത്തിൽ സ്മരിച്ചു ദുഃഖത്തോടുകൂടെ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

സാധോ ലാളയ വത്സ വത്സലതയാ താമുർമ്മിളാം സർവ്വദാ
മദ്വാത്സല്യവിധുരം കഥംകഥമപി ശ്വശ്രൂജനം സാന്ത്വയ
സൌജന്യാംബുനിധേരുദാരയശസോ മാ സന്നിധിം ജ്യായസ-
സ്ത്വപ്നേപി ത്യജ സന്ത്യജാധിമധുനാ ഭദ്രാണി തേ ഭാഗ്യതു. 806

വ്യാ—(സാധോ വത്സ) അല്ലയോ സാധുവായുള്ള ഉണ്ണീ (ത്വം) നീ (വത്സലതയാ) വാത്സല്യത്തോടുകൂടെ (താം ഊർമ്മിളാം) ആ ഊർമ്മിളയെ (സർവ്വദാ) എല്ലായ്പോഴും (ലാളയ) ലാളിച്ചാലും (മദ്വാത്സല്യവിധുരം) എന്റെ വൃത്താന്തംകൊണ്ടു ദുഃഖത്തോടുകൂടിയ (ശ്വശ്രൂജനം) ഭർത്താവിന്റെ മാതൃജനത്തെ (കഥം കഥമപി) ഏറ്റവും പണിപ്പെട്ടു (സാന്ത്വയ) സമാശ്വസിപ്പിച്ചാലും (സൌജന്യാംബുനിധേഃ) സൌജന്യവാരിധിയും (ഉദാരയശസഃ) ഉൽകൃഷ്ടമായ പ്രസിദ്ധിയോടുകൂടിയവനുമായ (ജ്യായസഃ)

ജ്യേഷ്ഠന്റെ (സന്നിധിം) സമീപത്തെ (സപ്ത്നേ അപി) സപത്നത്തിലും (മാ ത്യജ) ഉപേക്ഷിക്കരുതു (ആധിം) ദുഃഖത്തെ (സന്ത്യജ) ഉപേക്ഷിച്ചാലും (തേ) നിനക്ക് (അധുനാ) ഇപ്പോൾ (ഭദ്രംണി) മംഗളങ്ങൾ (ജാഗൃഹി) ജാഗരിക്കട്ടെ.

സാ—അല്ലയോ സുശീലനായ ലക്ഷ്മണ! നീ വാത്സല്യത്തോടുകൂടെ എല്ലായ്പോഴും ഊർമ്മിളയെ ലാളിച്ചാലും. എന്റെ വൃത്താന്തംകൊണ്ടു ദുഃഖിക്കുന്ന ബന്ധുജനത്തെ ഏറ്റവും പണിപ്പെട്ടും സമാധാനിപ്പിച്ചാലും. സൌജന്യവാരിധിയും ജഗൽപ്രസിദ്ധനുമായ ജ്യേഷ്ഠനെ ഉറക്കത്തിൽകൂടി ഉപേക്ഷിക്കരുത്. നീ ദുഃഖിക്കരുത്. ഇപ്പോൾ നിനക്ക് മംഗളങ്ങൾ വർദ്ധിക്കട്ടെ.

ഇതി സാമിതി മൈഥിലീഗിരം വിഷതുല്യാമുപയുജ്യ ദീനധീഃ
വിഷയാതിവിലംഘിനീം ഗിരാം വികൃതിം കാമപി ലക്ഷ്മണോ യയൌ.

വ്യാ—(ലക്ഷ്മണഃ) ലക്ഷ്മണൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (ഇതി സാം) ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതും (വിഷതുല്യാം) വിഷസദൃശിയുമായ (മൈഥിലീഗിരം) സീതാവാക്യത്തെ (ഉപയുജ്യ) ഉപായംഗിച്ചിട്ട (ദീനധീഃ) ദീനചിത്തനായിട്ട (ഗിരാം) വാക്കുകളുടെ (വിഷയാതിവിലംഘിനീം) വിഷയത്തെ ഏറ്റവും അതിക്രമിക്കുന്നതായ (കാമപി) ഒരു (വികൃതിം) വികാരത്തെ (യയൌ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ലക്ഷ്മണൻ ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതും വിഷതുല്യവുമായ സീതാവാക്യത്തെകേട്ട ദീനചിത്തനായിട്ട വാഗ്വിഷയത്തെ അതിക്രമിക്കുന്നതായ ഒരു വികാരത്തെ പ്രാപിച്ചു.

കർമ്മണാ മനസാ വാചാ യഥാ മേ രാഘവോ ഹൃദി
തഥായം ലോകസാക്ഷീ മാം സർവ്വതഃ പാതു പാവകഃ. 808

വ്യാ—(കർമ്മണാ) കർമ്മംകൊണ്ടും (മനസാ) മനസ്സുകൊണ്ടും (വാചാ) വാക്കുകൊണ്ടും (രാഘവഃ) രഘുനന്ദനൻ (മേ) എന്റെ (ഹൃദി) ഹൃത്തികൽ (യഥാ) യാതൊരുപ്രകാരമോ (തഥാ) അപ്രകാരം (ലോകസാക്ഷീ) ലോകസാക്ഷിയായ (അയം പാവകഃ) ഈ പാവകൻ (മാം) എന്നെ (സർവ്വതഃ) സകലത്തിൽനിന്നും (പാതു) രക്ഷിക്കട്ടെ.

സാ—കർമ്മംകൊണ്ടും, മനസ്സുകൊണ്ടും, വാക്കുകൊണ്ടും, രഘുനന്ദനൻ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ യാതൊരുവിധം സാക്ഷിയാകുന്നുവോ അപ്രകാരം ലോകസാക്ഷിയായ ഈ അഗ്നി എന്നെ സർവ്വപാപങ്ങളിൽ നിന്നും രക്ഷിക്കട്ടെ.

രുദ്രാണി ലക്ഷ്മി വരുണാനി സരസ്വതി ദ്യൗഃ
സാവിത്രി ധാത്രി സകലാഃ കുലദേവതാശ്ച
ശുദ്ധ്യർത്ഥിനീ വിശതി ശുഷ്മണി രാമപത്നീ
തത്സന്നിധത്ത സകലാസ്സഹ ലോകപാലൈഃ. 809

വ്യാ—(ഹേ രുദ്രാണി) അല്ലയോ പാർവ്വതി (ഹേ ലക്ഷ്മി) അല്ലയോ ലോകമാതാവേ (ഹേ വരുണാനി) അല്ലയോ വരുണപത്നി (ഹേ സരസ്വതി) അല്ലയോ സരസ്വതി (ഹേ ദ്യൗഃ) അല്ലയോ ആകാശം (ഹേ സാവിത്രി) അല്ലയോ സാവിത്രി (ഹേ ധാത്രി) അല്ലയോ ഭൂമി (രാമപത്നീ) രാമഭാര്യേ (ശുദ്ധ്യർത്ഥിനീ) പരിശുദ്ധിയെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നവളായിട്ട് (ശുഷ്മണി) അഗ്നിയിൽ (വിശതി) പ്രവേശിക്കുന്ന (തൽ) അതുകൊണ്ടായിട്ട് (കുലദേവതാഃ) കുലദേവതകളായ (യൂയം) നിങ്ങൾ (സകലാഃ ച) എല്ലാവരും (സകലൈഃ ലോകപാലൈഃ സഹ) എല്ലാ ലോകപാലന്മാരോടും കൂടെ (സന്നിധത്ത) സന്നിധാനം ചെയ്യുവിൻ.

സാ—അല്ലയോ രുദ്രപത്നി! അല്ലയോ വിഷ്ണുപത്നി! അല്ലയോ വരുണപത്നി! അല്ലയോ ബ്രഹ്മപത്നി! അല്ലയോ സാവിത്രീ! അല്ലയോ ആകാശം! അല്ലയോ ഭൂമി! രാമപത്നിയായ ഞാൻ പരിശുദ്ധയാകുവാൻ വേണ്ടി ഇതാ അഗ്നിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു കുലദേവതകളായ നിങ്ങളെല്ലാവരും സർവ്വലോകപാലകന്മാരോടും കൂടി സമീപത്തിൽ വന്നാലും.

ഗ—അനന്തരമിയമരുന്ധതീവ പവിത്രചാരിത്രനിധേരധിദേവതാ പതിദേവതാനാദിപുംസോഽപി പരസ്യ മർത്ത്യധർമ്മേണ പ്രത്യയനായ നായകസ്യ പുരഃ പുരന്ദരമുഖാൻ ബഹിർമ്മുഖാൻ പരസ്മൈത്യ നമസ്കൃത്യ ച ഭഗവന്തമരവിന്ദാസനമിന്ദുകലേവപുനരുദേഷ്യന്തീ തപനമിവ ദഹനമനുജഗാമഹേ. 810

വ്യാ—(അനന്തരം) അതിനുശേഷം (അരുന്ധതീ ഇവ) അരുന്ധതീ എന്നപോലെ (പവിത്രചാരിത്രനിധേഃ) പരിശുദ്ധമായ ചാരിത്രമാകുന്ന നിക്ഷേപത്തിന്റെ (അധിദേവതാ) അധിഷ്ഠാനദേവതയും (പതിദേവതാ) ഏറ്റവും പാതിവ്രത്യമുള്ളവളുമായ (ഇയം) ഇവൾ (പരസ്യ) പരമാത്മാവും (അനാദിപുംസഃ അപി) പുരാണപുരുഷനുമായ (നായകസ്യ) ഭർത്താവിന്റെ (പുരഃ) മുമ്പിൽ (മർത്ത്യധർമ്മേണ) മനുഷ്യധർമ്മംകൊണ്ടു (പ്രത്യയനായ) ബോദ്ധ്യം വരുത്തുന്നതിന്നായികൊണ്ടു (ഭഗവന്തം) പൂജ്യനായ (അരവിന്ദാസനം ച) ബ്രഹ്മാവിനേയും (പുരസ്കൃത്യ) മുൻനി

ത്തിട്ട (പുരന്ദരമുഖാൻ) ഇന്ദ്രാദികളായ (ബഹ്മിമുഖാൻ)ദേവകളെ (നമസ്കൃത്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട (പുനഃ) പിന്നെ (തപനം) സൂര്യനെ (ഉദ്യന്തീ) പ്രാപിക്കുന്ന (ഇന്ദുകലാ ഇവ) ചന്ദ്രക്കല എന്നപോലെ (ദഹനം) അഗ്നിയെ (അനുജഗാമേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം അരുന്ധതിയേപ്പോലെ പരിശുദ്ധമായ സദാചാരനിധിയുടെ അധിഷ്ഠാനദേവതയും പതിവ്രതാശിരോമണിയുമായ ജാനകി പരമാത്മാവും പുരാണപുരുഷനുമായ ഭർത്താവായ രാമഭദ്രന്റെ മുമ്പിൽവച്ചു മനുഷ്യധർമ്മത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കകൊണ്ടു തൽസംഭാവനീയമായ വിശ്വാസം വരുത്തുവാൻ വേണ്ടി ബ്രഹ്മാവിനേയും മുൻനിർത്തി ഇന്ദ്രാദികളായ ദേവകളെ നമസ്കരിച്ചു പിന്നെ സൂര്യനെ പ്രാപിക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കലപോലെ അഗ്നിയേ പ്രാപിച്ചു.

പ്രാവിക്ഷദച്ചിഷി പരം നിജശുദ്ധിഹേതോ—
ർദ്ദേവീ വിശുദ്ധചരിതാ ജനകസ്യ പുത്രീ
അംഹശ്ചിരായ യദപാവനവസ്തുസംഗാൽ
ത്യക്തുഃ സ്വയം തദമുനാ ദമുനാ ബഭൂവ. 811

വ്യാ—(വിശുദ്ധചരിതാ) പാവനചരിത്രയും (ദേവീ) പൂജ്യയുമായ (ജനക്യ പുത്രീ) ജാനകി (പരം) ഏറ്റവും (നിജശുദ്ധിഹേതോഃ) തന്റെ ശുദ്ധിക്കായിക്കൊണ്ടു (അച്ചിഷി) അഗ്നിയിൽ (പ്രവിക്ഷൽ) പ്രവേശിച്ചു (ദമുനാഃ) അഗ്നി (ചിരായ) വളരെക്കാലമായിട്ടു (അപാവനവസ്തുസംഗാൽ) അശുദ്ധവസ്തുക്കളുടെ സംസർഗ്ഗംഹേതുവായിട്ടു (യൽ അംഹഃ) തനിക്കു യാതൊരു പാപം ഉണ്ടായിരുന്നുവോ (തൽ) അതിനെ (അമുനാ) ഇതുകൊണ്ടു (സ്വയം) തന്നത്താൻ (ത്യക്തുഃ) ഉപേക്ഷിച്ചവനായിട്ടു (ബഭൂവ) ഭവിച്ചു.

സാ—പാവനചരിത്രയും പരിപൂജ്യയുമായ ജാനകി തന്റെ പരിശുദ്ധിക്കായിക്കൊണ്ടു അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്തു. ആ സമയത്തിങ്കൽ അഗ്നി വളരെക്കാലമായിട്ടു അശുദ്ധവസ്തുസംസർഗ്ഗത്താൽ തനിക്കുണ്ടായിരുന്ന സർവ്വപാപങ്ങളേയും സീതാശരീര സംസർഗ്ഗംകൊണ്ടു ഉപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗ— തദനു തദംഗസംഗപരിപൂതാത്മാ പാവകഃ സ്വയമേവ
ദേവീമലാനമംഗല്യമാല്യാമഖിലകർമ്മസാക്ഷീ സാക്ഷാൽകൃതദിവ്യപുരുഷാകാരഃ പ്രവണായ രാവണാന്തകായ പ്രായച്ഛത്. 812

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (തദംഗസംഗപരിപൂതാത്മാ) സ്വയ

ള്ളെ ശരീരസംസർഗ്ഗംകൊണ്ടു പരിശുദ്ധാത്മാവായും (അഖിലകർമ്മസാക്ഷി) സകലകർമ്മങ്ങൾക്കും സാക്ഷിയുമായ (പാവകഃ) അഗ്നി (സാക്ഷാൽകൃതദിവ്യപുരുഷാകാരഃ) പ്രത്യക്ഷമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ദിവ്യപുരുഷാകൃതിയോടുകൂടിയവനായിട്ടു (ദേവീം) സീതാദേവിയെ (അമ്ലാനമംഗല്യമാല്യാം) വാടാത്ത മംഗല്യമാലയോടുകൂടിയവളായിട്ടു (പ്രവണായ) അനുരക്തനായ (രാവണാന്തകായ) രാവണാന്തകനായിക്കൊണ്ടു (പ്രായച്ഛൽ) കൊടുത്തു.

സാ—അതിനുശേഷം സീതയുടെ ശരീരസംസർഗ്ഗംകൊണ്ടു പരിശുദ്ധാത്മാവും സർവ്വസാക്ഷിയുമായ അഗ്നി ദിവ്യപുരുഷാകൃതിയെ വഹിച്ചു, ജനകി അലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്ന മംഗളമാല്യത്തെകൂടി വാട്ടാതെ അവളെ അനുരക്തനായ രാമഭദ്രനായിക്കൊണ്ടു ദാനം ചെയ്തു.

വിശുദ്ധശീലാമനലേന സംഗാ—
ദ്വിദേഹജാം തത്ര വിലോക്യ സീതാം
പ്രഭാം പുനഃ പ്രത്യുഷസീവ പൂഷാ
പര്യഗ്രഹീത്സോഗ്രസരോ രഘൂണാം. 813

വ്യാ—(തത്ര) ആ സമയത്തിങ്കൽ (സഃ രഘൂണാം അഗ്രസരഃ) ആ ശ്രീരാമൻ (അനലേന) അഗ്നിയോടുള്ള (സംഗാൽ) സംസർഗ്ഗംഹേതുവായിട്ടു (വിശുദ്ധശീലാം) പരിപാവനസമാചാരയും (വിദേഹജാം) ജനകപുത്രിയുമായ (സീതാം) സീതയെ (വിലോക്യ) കണ്ടിട്ടു (പൂഷാ) സൂര്യൻ (പ്രത്യുഷസി) പ്രഭാതത്തിലുള്ള (പ്രഭാം ഇവ) ശോഭയെ എന്നപോലെ (പുനഃ) പിന്നെയും (പര്യഗ്രഹീൽ) സ്വീകരിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ രഘുനാഥനായ ശ്രീരാമൻ അഗ്നിസംസർഗ്ഗംകൊണ്ടു പരിപാവനസ്വഭാവയും ജനകപുത്രിയും അയോനിജയുമായ സീതയെ കണ്ടിട്ടു, പ്രഭാതത്തിൽ ആദിത്യൻ പരിപാവനസ്വഭാവയായ തന്റെ പ്രഭയെ സ്വീകരിക്കുംപോലെ അവളെ പിന്നെയും പരിഗ്രഹിച്ചു.

തതശ്ച സാ വാനരബാഹുപാലിതാ
മഹാചമൂർഹൃഷ്ടജനാ യശസ്വിനീ
ശ്രിയാ ജ്വലന്തീ വിരരാജ സർവ്വതോ
നിശാപ്രണീതേവ ഹി ശീതരശ്മിനാ. 814

വ്യാ—(തതശ്ച) തദനന്തരം (വാനരബാഹുപാലിതാ) വാനരന്റെ കരങ്ങളാൽ രക്ഷിതയും (ഹൃഷ്ടജനാ) സന്തുഷ്ടന്മാരായ ജനങ്ങളോട്

കൂടിയതും (യശസ്വിനീ) പ്രസിദ്ധിയുള്ളതും (ശ്രിയാ) വീര്യശ്രീകൊണ്ടു (ജ്വലന്തീ) പ്രകാശിക്കുന്നതുമായ (സാ മഹാചമൂഃ) ആ വലിയ സൈന്യം (ശീതരശ്മിനാ) ചന്ദ്രനാൽ (പ്രണീതാ) പ്രണയിക്കപ്പെട്ട (നിശാ ഇവ) രാത്രി എന്നപോലെ (സർവ്വതഃ) എല്ലാടവും (വിരരാജ) ശോഭിച്ചു.

സാ—അനന്തരം സുഗ്രീവന്റെ കരങ്ങളാൽ രക്ഷിക്കപ്പെട്ടതും ജനങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതും പ്രസിദ്ധിയുള്ളതും വീര്യശ്രീകൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നതുമായ ആ വലിയ വാനരസൈന്യം ചന്ദ്രനാൽ പ്രണയിക്കപ്പെട്ട രാത്രിയേപ്പോലെ എല്ലാദിക്കിലും ശോഭിച്ചു.

ഏതസ്മിന്നന്തരേ ബ്രഹ്മാ സർവ്വദേവഗണൈസ്സഹ
ഋഷിഭിശ്ച സമാഗമ്യ രാഘവം വാക്യമബ്രവീൽ. 815

വ്യാ—(ഏതസ്മിൻ അന്തരേ) ഈ അവസരത്തിങ്കൽ (ബ്രഹ്മാ) ബ്രഹ്മാവ് (സർവ്വദേവഗണൈഃ) സകല ദേവസമൂഹങ്ങളോടും (ഋഷിഭിഃ ച സഹ) മഹർഷിമാരോടുംകൂടെ (സമാഗമ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട് (രാഘവം) ശ്രീരാമനോട് (വാക്യം) വാക്കിനെ (അബ്രവീൽ) പറഞ്ഞു.

സാ—ഈ സമയത്തിങ്കൽ ബ്രഹ്മാവ് സർവ്വദേവഗണങ്ങളോടും ഋഷികളോടും കൂടെ ആഗതനായിട്ടു ശ്രീരാമനോട് പറഞ്ഞു.

രാമ രാമ മഹാബാഹോ സർവ്വലോകേശ്വരേശ്വര
ഉപേക്ഷസേ കഥം സീതാം സതീം ശത്രുനിഷൂദന. 816

വ്യാ—(ഹേ മഹാബാഹോ) അല്ലയോ ആജാനുബാഹുവായുള്ളോവേ (സർവ്വലോകേശ്വര) ത്രൈലോക്യനാഥനായുള്ളോവേ (ഈശ്വര) സർവ്വജ്ഞനായുള്ളോവെ (ശത്രുനിഷൂദന) ശത്രുനാശകനായുള്ളോവേ (രാമരാമ) രാമാ രാമാ (തവ) അങ്ങ് (സതീം) പതിവ്രതയായ (സീതാം) സീതയെ (കഥം ഉപേക്ഷസേ) എങ്ങിനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു.

സാ—രാമാ! രാമ! ആജാനുബാഹുവും ലോകേശ്വരനും സർവ്വജ്ഞനും ശത്രുനാശകനുമായ അങ്ങ് പതിവ്രതയായ സീതയേ എങ്ങിനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു.

തവത്തോ ജാതമിദം സർവ്വം തവ്യേവാന്തേ പ്രലീയതേ
പരമാനന്ദരൂപസ്ഥം കിമാത്മാനം ന ബുദ്ധ്യസേ. 817

വ്യാ—(ഇദം സർവ്വം) ഇതെല്ലാം (തവത്തഃ) അങ്ങയിൽനിന്നു (ജാതം) ഉണ്ടായതാകുന്നു (അന്തേ) അവസാനത്തിൽ (തവയി ഏവ) അങ്ങയിൽതന്നെ (പ്രലീയതേ) പ്രകൃഷ്ടേണലയത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു (പരമാനന്ദരൂപഃ) പരമാനന്ദസ്വരൂപനായ (തവം) അങ്ങ് (ആത്മാനം) ആത്മാ

വിനെ (ന ബുദ്ധ്യസേ കിം) അറിയുന്നില്ലയോ.

സാ—ദൃശ്യമായ ഈ പ്രപഞ്ചമെല്ലാം അങ്ങയിൽനിന്നുണ്ടായതും അവസാനം അങ്ങയിൽതന്നെ ലയിക്കുന്നതുമാകുന്നു. പരമാനന്ദമൂർത്തിയായ അങ്ങ് അങ്ങയെ അറിയുന്നില്ലയോ?

ഗ—അനന്തരമമരലോകോ ഭക്തിഭരപരതന്ത്രിതാത്മാ മനസോപാസിതചരമനുവേലമഗ്രതസ്സാക്ഷാല്ലക്ഷ്മീരമണം രഘുപതിമസ്തൌഷീൽ. 818

വ്യാ—(അനന്തരം) അതിനുശേഷം (അമരലോകഃ) ദേവജനം (ഭക്തിഭരപരതന്ത്രിതാത്മാ) ഭക്തിഭരത്താൽ പരാധീനമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ആത്മാവോടുകൂടിയതായിട്ട (അനുവേലം) എല്ലായ്പോഴും (മനസോപാസിതചരം) മനസ്സുകൊണ്ട് ഏറ്റവും സ്മരിക്കപ്പെടുന്നവനും (സാക്ഷാൽ ലക്ഷ്മീരമണം) സാക്ഷാൽ ലക്ഷ്മീവല്ലഭനുമായ (രഘുപതിം) രഘുപുംഗവനെ (അഗ്രതഃ) മുമ്പിൽവച്ച (അസ്തൌഷീൽ) സ്തുതിച്ചു.

സാ—അതിനുശേഷം ദേവകൾ ഭക്തിപരവശന്മാരായിട്ട് എല്ലായ്പോഴും ഹൃദയത്താൽ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും സാക്ഷാൽ ലക്ഷ്മീവല്ലഭനുമായ ശ്രീരാമനെ മുമ്പിൽനിന്നു സ്തുതിച്ചു.

ഗ—ജയ ജയ ജഗജ്ജനനഭരണഹരണകാരണ നാരായണ നളിനഭവമുഖഭവന നിഗമവചനചോരഘോരാസുരദ്വേഷണമഹാമകരവേഷ ജയ ജയ മന്ദരസമുദ്ധരണകർമ്മഠകമഠരൂപ! ജയ ജയ വസുന്ധരാബന്ധോ! ഹിരണ്യാക്ഷപരിപന്ഥിൻ ജയ ജയ ഹതാസുരസിംഹനരസിംഹ ജയ ജയ മോഹനവാമന സകലപാവന ജയ ജയ കാർത്തവീര്യഭുജകർത്തനപ്രചണ്ഡപരശോ പരശുരാമ രാമ കരുണാകല്പലതാരാമ ജയ ജയ ഭക്തബന്ധോ സാമിൻ അക്കമലാലങ്കാര ജാനകീരമണ തവ ചരണാരവിന്ദമേവാശ്രിതമിമം ജനം പരിപാലയ. 820

വ്യാ—(ഹേ ജഗജ്ജനനഭരണഹരണകാരണ) അല്ലയോ ജഗത്തുകളുടെ സൃഷ്ടിസ്ഥിതിസംഹാരങ്ങൾക്കു കാരണഭൂതനായി (നാരായണ) പരമാത്മാവായി (നളിനഭവമുഖഭവന) ബ്രഹ്മാദികൾക്കിരിപ്പിടമായി (നിഗമവചനചോരഘോരാസുരദ്വേഷണമഹാമകരവേഷ) ദേവവാക്യങ്ങളുടെ മോഷകനും ക്രൂരനുമായ അസുരന്റെ വിഗ്രഹത്തിൽ മഹാമത്സ്യരൂപിയായുള്ളോവേ (ജയ ജയ) ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും (ഹേ മന്ദരസമുദ്ധരണകർമ്മകമഠരൂപ) അല്ലയോ മന്ദരോദ്ധരണകർമ്മത്തിൽ സമർത്ഥ

നായ കൂർമ്മരൂപനായുള്ളോവേ (ജയ ജയ) ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും (ഹേ വസുന്ധരാബന്ധോ) അല്ലയോ ഭൂബന്ധുവായുള്ളോവേ (ഹിരണ്യാക്ഷപരിപന്ഥിൻ) ഹിരണ്യാക്ഷശത്രുവായുള്ളോവേ (ജയ ജയ) ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും (ഹേ ഹതാസുരസിംഹനാരസിംഹ) അല്ലയോ ഹതിക്കപ്പെട്ട അസുരശ്രേഷ്ഠനോടുകൂടിയ നരസിംഹമായുള്ളോവേ (ജയ ജയ) ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും (ഹേ മോഹന വാമന) അല്ലയോ ജഗന്മോഹനനായ വാമനനായുള്ളോവേ (സകലപാവന) സർവ്വപാവനനായുള്ളോവേ (ജയ ജയ) ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും (ഹേ കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനപ്രവണപരശോ) അല്ലയോ കാർത്തവീര്യന്റെ കരബന്ധനത്തിൽ ക്രൂരനായ പരശുവിനോടുകൂടിയവനായ (പരശുരാമ) പരശുരാമനായുള്ളോവേ (രാമ) രാമാ (ജയ ജയ) ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും (ഹേ ഭക്തബാന്ധവ) അല്ലയോ ഭക്തപ്രിയ (ഹേ അർക്കകുലാലങ്കാര) അല്ലയോ സൂര്യകുലാലങ്കരണ (ഹേ സീതാരമണ) അല്ലയോ സീതാവല്ലഭ (സ്വാമിൻ) അങ്ങ് (തവ) അങ്ങയുടെ (ചരണാരവിന്ദം) പാദാരവിന്ദത്തെ (ആശ്രിതം) ആശ്രയിച്ചവനായ (ഇമം ജനം) ഈ ജനത്തെ (പരിപാലയ) രക്ഷിച്ചാലും.

സാ—അല്ലയോ രാമ! അങ്ങ് സകലലോകങ്ങളുടേയും സൃഷ്ടിസ്ഥിതിസംഹാരങ്ങൾക്ക് കാരണഭൂതനാകുന്നു. അങ്ങ് ബ്രഹ്മാദികളായ സർവ്വജീവജാലങ്ങളുടേയും വാസഗൃഹമാകുന്നു. വേദാപഹാരിയായ ഹയഗ്രീവനെ നിഗ്രഹിപ്പാൻ വലിയ മത്സ്യരൂപത്തെ ധരിച്ചതും അങ്ങയാകുന്നു. മന്ദരോദ്ധാരണകർമ്മത്തിൽ കൂർമ്മമായതും അങ്ങയാകുന്നു. അങ്ങ് ഭൂമിക്കു ബന്ധുവാകുന്നു. ഹിരണ്യാക്ഷനെ കൊന്നതും അങ്ങയാകുന്നു. ദുഷ്ടനായ ഹിരണ്യകശിപുവിനെ വധിപ്പാൻ നരസിംഹമായതും അങ്ങാകുന്നു. മോഹനമായ വാമനരൂപം ധരിച്ചതും അങ്ങാകുന്നു. അങ്ങ് സകലലോകപാവനനാകുന്നു. കാർത്തവീര്യന്റെ കരഖണ്ഡനത്തിനു പരശുവിനെ ധരിച്ച പരശുരാമനും അങ്ങാകുന്നു. അവ്വണ്ണമെല്ലാമിരിക്കുന്ന അങ്ങ് ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും. കരുണയാകുന്ന കല്പകോദ്യാനവും ഭക്തബന്ധുവും സൂര്യകുലാലങ്കരണനുമായ അങ്ങ് ആശ്രിതന്മാരായ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും.

ത്വം വിഷ്ണുഃ പരമാത്മാസി സീതാ ലക്ഷ്മീർജ്ജനാർദ്ദന
യുവാഭ്യാം വ്യാപ്തമഖിലം നാപരം വിദ്യതേ ക്വചിൽ. 821

വ്യാ—(ത്വം) അങ്ങ് (പരമാത്മാ) പരമാത്മാവായ (വിഷ്ണുഃ) വിഷ്ണുവായിട്ട (അസി) ഭവിക്കുന്നു. (സീതാ) സീത (ലക്ഷ്മീഃ) ലക്ഷ്മീദേവതിയാകുന്നു (അഖിലം) സർവ്വവും (യുവാഭ്യാം) നിങ്ങളാൽ (വ്യാപ്തം) വ്യാപിക്ക

പ്പെട്ടതാകുന്നു. (അപരം) മറെറാന്നു (കുത്രചിൽ) ഒരേടത്തും (ന വിദ്യതേ) ഭേദിക്കുന്നില്ല.

സാ—അങ്ങ് പരമാത്മാവായ വിഷ്ണുവാകുന്നു. സീത ലക്ഷ്മീഭഗവതിയാകുന്നു. സർവ്വവും നിങ്ങളോടു ചേർന്നതാകുന്നു. മറെറാന്നും ഒരേടത്തും ഭേദിക്കുന്നില്ല.

ഗ—ഇതി ദാശരഥിരധിഗതനിജപ്രശംസാവിധിനാ വിധിനാ പുനഃ പ്രദൃശ്യമാനം മഹാരഥം ദശരഥം പ്രണിപത്യ സുഖദുഃഖസംവിഭാഗനിരപത്രപാത്രേണ സുമിത്രാപുത്രേണ സഹ ശിരസി തദനുശാസനം പരിഗൃഹ്യ പ്രമദാതിരേകപ്രത്യക്ഷീഭവദമരവരാനുഭാവപ്രത്യുജ്ജീവിതൈഃ പ്രമുദിതൈർഹരിഭിരനുഗമ്യമാനഃ സൌഹാർദ്ദസാന്ദ്രേണ സാനുചരേണ വിഭീഷണേന സകലസൈന്യസംവൃതേന സവിതൃനന്ദനേന ച സമം സുമിത്രാസുതജാനകീപരിശോഭമാനപാർശ്വാ കാമചരം ഭുജബലവിജിതം ജവജിതമരുതം വിമാനകല്പമലഞ്ചകാര. 822

വ്യാ—(ദാശരഥിഃ) ശ്രീരാമൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (അധിഗതനിജപ്രശംസാവിധിനാ) അധിഗതമായ സപ്രശംസാകർമ്മത്തോടുകൂടിയ (വിധിനാ) ബ്രഹ്മാവിനാൽ (പ്രദൃശ്യമാനം) കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെടുന്ന (മഹാരഥം) മഹാരഥനായ (ദശരഥം) ദശരഥനെ (സുഖദുഃഖസംവിഭാഗനിരപത്രപാത്രേണ) സുഖദുഃഖങ്ങളുടെ സംവിഭാഗത്തിൽ അദ്വേഷപാത്രമായ (സൌമിത്രിണാ സഹ) ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ട് (ശിരസി) ശിരസ്സിൽ (തദനുശാസനം) അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗ്രഹത്തെ (പരിഗൃഹ്യ) സ്വീകരിച്ചിട്ട് (പ്രമദാതിരേകപ്രത്യക്ഷീഭവദമരവരാനുഭാവപ്രത്യുജ്ജീവിതൈഃ) സന്തോഷാതിരേകം ഹേതുവായിട്ടു പ്രത്യക്ഷീഭൂതനായ ഇന്ദ്രന്റെ മാഹാത്മ്യംകൊണ്ടു ജീവിക്കപ്പെട്ടവയും (പ്രമുദിതൈഃ) സന്തുഷ്ടരുമായ (ഹരിഭിഃ) വാനരന്മാരാൽ (അനുഗമ്യമാനഃ) അനുഗമിക്കപ്പെടുന്നവനായി (സൌഹാർദ്ദസാന്ദ്രേണ) പ്രണയസാന്ദ്രനും (സാനുചരേണ) ഭൃത്യസമേതനുമായ (വിഭീഷണേന) വിഭീഷണനോടും (സകലസൈന്യസംവൃതേന) സർവ്വസേനാപരിവൃതനായ (സവിതൃനന്ദനേന ച സമം) സുഗ്രീവനോടുംകൂടെ (സുമിത്രാസുതജാനകീപരിശോഭമാനപാർശ്വാ) ലക്ഷ്മണനാലും ജാനകിയാലും പരിശോഭിക്കുന്ന പാർശ്വഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ട (കാമചരം) ഇഷ്ടംപോലെ സഞ്ചരിക്കുന്നതും (ഭുജബലവിജിതം) ബാഹുബലത്താൽ ജയിക്കപ്പെട്ടതും (ജവജിതമരുതം) വേഗത്താൽ ജയിക്ക

പെട്ട വായുവിനോടുകൂടിയതുമായ (വിമാനകല്പം) വിശിഷ്ടമായ വിമാനത്തെ (അലങ്കാര) അലങ്കരിച്ചു.

സം — ശ്രീരാമൻ ഇപ്രകാരംതന്നെ പ്രശംസിക്കുവാനറിയുന്ന ബ്രഹ്മാവിനാൽ കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടവനും മഹാരഥനുമായ ദശരഥനെ സുഖദുഃഖങ്ങളേ പങ്കുകൊണ്ടനുഭവിച്ച സൌമിത്രിയോടുകൂടെ നമസ്കരിച്ചു ശിരസ്സിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗ്രഹംവാങ്ങി സസന്തോഷം ആഗതനായ ഇന്ദ്രന്റെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടുജീവിച്ചവയും സന്തുഷ്ടന്മാരുമായ വാനരങ്ങളാൽ അനുഗമിക്കപ്പെട്ടവനായി പ്രണയസാന്ദ്രനും ഭൃത്യസമേതനുമായ വിഭീഷണനോടും സുഗ്രീവനോടുംകൂടെ സീതയേയും ലക്ഷ്മണനേയും സമീപത്തിൽ നിർത്തി ഇഷ്ടംപോലെ പോകുന്നതും പരാക്രമംകൊണ്ടു വൈശ്രവണനിൽനിന്നു അപഹരിക്കപ്പെട്ടതും വായുവേഗത്തെ അതിശയിക്കുന്നതുമായ പുഷ്പകവിമാനത്തിലേക്കു കയറി.

ആരുഹ്യ പുഷ്പകമയം വിദിതാനി താനി
ലങ്കോപകണ്ഠദേശകണ്ഠരണാങ്കണാനി
സിന്ധും ഗഭീരമപി സേതുനിബന്ധനഞ്ച
സന്ദർശയൻ മൃഗദൃശസ്സ ജഗാമ രാമഃ. 823

വ്യാ — (സഃ അയം രാമഃ) ആ ഈ രാമൻ (പുഷ്പകം) പുഷ്പകവിമാനത്തിലേക്ക് (ആരുഹ്യ) കേറീട്ട് (വിദിതാനി) പ്രസിദ്ധങ്ങളായ (താനി ലങ്കോപകണ്ഠദേശകണ്ഠരണാങ്കണാനി) ആ ലങ്കയുടെ സമീപത്തിലുള്ള രാവണയുദ്ധഭൂമികളേയും (ഗഭീരം) ഗംഭീരമായ (സിന്ധും അപി) സമുദ്രത്തേയും (സേതുനിബന്ധനം ച) സേതുബന്ധത്തേയും (മൃഗദൃശഃ) സീതക്ക് (സന്ദർശയൻ) നല്ലവണ്ണം കാട്ടിക്കൊടുക്കുന്നവനായിട്ട് (ജഗാമ) ഗമിച്ചു.

സം — ആ ശ്രീരാമൻ വിമാനത്തിലേക്കു കയറിയതിനു ശേഷം ലങ്കയുടെ സമീപത്തിലുള്ള പ്രസിദ്ധങ്ങളായ യുദ്ധഭൂമികളേയും ഗംഭീരമായ സമുദ്രത്തേയും സേതുബന്ധനത്തേയും മറ്റും സീതക്കു കാട്ടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടു യാനം ചെയ്തു.

ഉപരി യഥാ യഥാ മണിവിമാനമുഞ്ചതി ന—
സ്തരുണി തഥാ തഥാ വിപുലതാമുപയാതി നഃ
മഹിവലയേ തു പല്വലമവേക്ഷ്യ മഹാംബുനിധിം
പവനഭവേ നിവേദ്യ ച ഹസന്തി പരേഽഹ്നയഃ. 824

വ്യാ—(ഹേ തരുണി) അല്ലയോ സുന്ദരി (നഃ) നമ്മുടെ (മണിവിമാനം) രത്നമയമായ വിമാനം (യഥാ യഥാ) യാതൊരു യാതൊരുപ്രകാരം (ഉപരി) മുകളിലേക്ക് (ഉദഞ്ചതി) ഉയരുന്നു (തഥാ തഥാ) അപ്രകാരം അപ്രകാരം (നഭഃ) ആകാശം (വിപുലതാം) വിശാലതയേ (ഉപയാതി) പ്രാപിക്കുന്നു (മഹിവലയേ) ഭൂവലയത്തിൽ (മഹാംബുനിധിം) മഹാസമുദ്രത്തെ (പല്വലം) അല്പസരസ്സെന്നവണ്ണം (അവേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട് (പവനഭുവേ) ഹനൂമാനായികൊണ്ടു (നിഃവദ്യ) കാട്ടിക്കൊടുത്തിട്ടു (പരേ) മററുള്ള (ഹരയഃ) വാനരന്മാർ (ഹസന്തി) പരിഹസിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ സുന്ദരീ! നമ്മുടെ രത്നമയമായ വിമായം മേല്പോട്ടുയരുംതോറും ആകാശം വിസ്താരമായി തോന്നുന്നു. ഭൂമിയിലുള്ള വലിയ സമുദ്രത്തെ അല്പസരസ്സുപോലെ കണ്ടിട്ടു ഹനൂമാന്റെ സമുദ്രലംഘനം നിസ്സാരമെന്നു കരുതി മററുള്ള വാനരന്മാർ അന്യോന്യംനോക്കി ഹനുമാനെ പരിഹസിക്കുന്നു.

യസ്യാമജർജ്ജരിതചന്ദ്രികമർക്കപാദൈ-
സ്ത്രാസാന്നിശാചരപതേരുഷസി വ്യലസി
വ്യാവൃത്യ വക്ത്രകമലം കമലാക്ഷി പശ്യ
ലങ്കേതി താന്നവവിഭീഷണരാജധാനീം. 8 5

വാ—(യസ്യാം) യാതൊന്നിങ്കൽ (അർക്കപാദൈഃ) സൂർയ്യരശ്മികളാൽ (നിശാചരപതേഃ) രാവണനിൽനിന്നുള്ള (ത്രാസാൽ) ഭയം ഹേതുവായിട്ടു (അജർജ്ജരിതചന്ദ്രികം) ശിഥിലമാക്കി ചെയ്യപ്പെടാത്ത ചന്ദ്രികയോടുകൂടുംവണ്ണം (ഉഷസി) പ്രാതഃകാലത്തിങ്കൽ (വ്യാലാസി) ശോഭിപ്പൂ എന്നുള്ളതുണ്ടായി (ഹേ കമലാക്ഷി) അല്ലയോ സുന്ദരീ (വക്ത്രകമലം) മുഖാരവിന്ദത്തെ (വ്യാവൃത്യ) തിരിച്ചിട്ട് (ലങ്കാ ഇതി) ലങ്കാ എന്നു പ്രസിദ്ധയായ (താം നവവിഭീഷണരാജധാനീം) ആ പുതുതായ വിഭീശണരാജധാനിയേ (പശ്യ) നീ കണ്ടാലും.

സാ—അല്ലയോ കമലാക്ഷി! നീ മുഖംതിരിച്ച് ലങ്ക എന്നു പ്രസിദ്ധയായ വിഭീഷണന്റെ പുതിയ രാജധാനിയേ കണ്ടാലും. ഈ രാജധാനിയിൽ പണ്ട് സൂർയ്യരശ്മികൾ രാവണനേ പേടിച്ച് പ്രഭാതത്തിൽകൂടി ചന്ദ്രികയേ നശിപ്പിക്കുകയില്ല.

അഗ്രേ വിലോകയ കൃശാംഗി കുതൂഹലേന
ദത്വാ ദൃശം തരുണകേതകപത്രദീർഘാം

നാനാസ്ത്രമത്ര ന പരം കപിരാക്ഷസാനാം
യുദ്ധം കചാകചി തലാതലി സംപ്രവൃത്തം. 826

വ്യാ—(ഹേ കൃശാംഗി) അല്ലയോ സുന്ദരീ (തവ) നീ (തരുണ കേതകപത്രദീർഘാം) പൂതിയ കൈതപ്പൂളേംപോലെ നീളമുള്ള (ദൃശം) നയനത്തെ (ദത്വാ) ദാനംചെയ്തിട്ട (കുതൂഹലേന) സന്തോഷത്തോടുകൂടെ (അഗ്രേ) മുമ്പിൽ (വിലോകയ) കണ്ടാലും (കപിരാക്ഷസാനാം) കപികൾക്കും രാക്ഷസർക്കും തമ്മിൽ (പരം നാനാസ്ത്രം ന) കേവലം നാനാസ്ത്രമായിട്ടതന്നെയല്ല (കചാകചി) അന്യോന്യം കേശഗ്രഹണം ചെയ്തിട്ടും (തലാതലി) കൈത്തലങ്ങളെക്കൊണ്ടടിച്ചിട്ടുമുള്ള (യുദ്ധം) യുദ്ധം (അത്ര) ഇവിടെ (സമ്പ്രവൃത്തം) സംഭവിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ സുന്ദരീ! നീ കൈതപ്പൂളേംപോലെ നീണ്ട കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു മുന്നോട്ടേ നോക്കിയാലും. ഇവിടെവച്ചു വാനരന്മാരും രാക്ഷസന്മാരും കൂടി അന്യോന്യം നാനാവിധങ്ങളായ അസ്ത്രങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചും കേശഗ്രഹണംചെയ്തും കൈത്തലങ്ങളെക്കൊണ്ടടിച്ചും യുദ്ധം ചെയ്തു.

അത്രാസീൽ ഫണിപാശബന്ധനവിധിശ്ശക്ത്യാ ഭവദ്ദേവരേ
ഗാഢം വക്ഷസി താഡിതേ ഹനുമതാ ദ്രോണാദ്രിരത്രാഹൃതഃ
ദിവ്യൈരിന്ദ്രജിദത്ര ലക്ഷ്മണശരൈർല്ലോകാന്തരം പ്രാപിതഃ
കേനാപ്യത്ര മൃഗാക്ഷി രാക്ഷസപതേഃ കുത്താം ച കണ്ഠാടവീ. 827

വ്യാ—(ഹേ മൃഗാക്ഷി) അല്ലയോ സുന്ദരീ (അത്ര) ഇവിടെവച്ച് (ഫണിപാശബന്ധനവിധിഃ) നാഗപാശബന്ധനകർമ്മം (ശക്ത്യാ) ചെയ്തു. (അത്ര) ഇവിടെവച്ചു (ഭവദ്ദേവരേ) നിന്റെ ഭർത്തൃസഹോദരനായ ലക്ഷ്മണൻ (വക്ഷസി) മാറിടത്തിൽ (ശക്ത്യാ) ശക്തികൊണ്ടു (താഡിതേ) പ്രഹൃതനായിരിക്കുംസമയത്തിങ്കൽ (ഹനുമതാ) ഹനുമാനാൽ (ദ്രോണാദ്രിഃ) ഔഷധിപർവ്വതം (ആഹൃതഃ) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടു (അത്ര) ഇവിടെവച്ചു (ദിവ്യൈഃ) ദിവ്യങ്ങളായ (ലക്ഷ്മണശരൈഃ) ലക്ഷ്മണശരങ്ങളാൽ (ഇന്ദ്രജിൽ) ഇന്ദ്രജിത്ത് (ലോകാന്തരം) പരലോകത്തെ (പ്രാപിതഃ) പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടു (അത്ര) ഇവിടെവച്ച (കേനാപി) ഒരു ശരംകൊണ്ടു (രാക്ഷസപതേഃ) രാവണന്റെ (കണ്ഠാടവീ) കണ്ഠസമൂഹം (കുത്താം ച) ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ടുകയും ചെയ്തു.

സാ—അല്ലയോ സുന്ദരി ഇവിടെവച്ചു ഞങ്ങൾ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ നാഗാസ്ത്രബന്ധമാരാഞ്ഞു. ഇവിടെവച്ച് നിന്റെ ദേവരനായ ലക്ഷ്മണൻ രാവണന്റെ ശക്തിപ്രഹരംകൊണ്ടു മോഹിതനായ

പ്പോൾ ഹനുമാൻ ഔഷധിപർവ്വതംകൊണ്ടുവന്നു ജീവിപ്പിച്ചു. ഇവിടെ വെച്ച് ഇന്ദ്രജിത്ത് ലക്ഷ്മണന്റെ ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങളേറ്റു പരലോകം പ്രാപിച്ചു. ഇവിടെവച്ചു ഞാൻ ഒരു ബാണംകൊണ്ടു രാവണന്റെ കണ്ണുങ്ങളെ മുറിക്കുകയും ചെയ്തു.

ലങ്കേന്ദ്രാനുജ ഏഷ മൈഥിലി മഹാൻ യോയം കബന്ധഃ പുരോ
വാരാം ഭത്തരി ശൈലസേതുരപരഃ പ്രോതോ യഥാ രാജതി
നിദ്രാലോരതിതുന്ദിലസ്യ ഖലതേഃ ക്ഷ്വീബസ്യ ഘ്രോണാസൃജാ
മാഥേനാദ്യ ഭയസ്സശോപ്യനിഭൃതം സപ്രവ്വാസിതോ ഹാസിതഃ. 828

വ്യാ—(ഹേ മൈഥിലി) അല്ലയോ ജാനകി (യഃ അയം) യാതൊരു ഈ (മഹാൻ) വലുതായ (കബന്ധഃ) കബന്ധം (വാരാം) ജലങ്ങളുടെ (ഭത്തരി) ഭർത്താവിൽ-സമുദ്രത്തിൽ (പ്രോതഃ) നിർമ്മിച്ചതായ (അപരഃ) മറ്റൊരു (ശൈലസേതുഃ യഥാ) പർവ്വതസേതു എന്നപോലെ (പുരഃ രാജതി) മുമ്പിൽശോഭിക്കുന്നു (സഃ ഏഷ) ആ ഇവൻ (ലങ്കേന്ദ്രാനുജഃ) രാവണന്റെ അനുജനാകുന്നു. (നിദ്രാലോഃ) നിദ്രാതല്പരനും (അതിതുന്ദിലസ്യ) ഏറ്റവും തടിച്ചവനും (ഖലതേഃ) കഷണ്ടിക്കാരനും (ക്ഷ്വീബസ്യ) മത്തനുമായ (അസ്യ) ഇവന്റെ (ഘ്രോണാസൃജാ) മൂക്കിൽനിന്നുണ്ടായ രക്തം കൊണ്ടു (ഭയസ്സശഃ അപി) ഭയത്തോടുകൂടിയവരാകുന്നുവെങ്കിലും (സപ്രവ്വാസിനഃ) ദേവകൾ (മാഥേന) നിഗ്രഹത്താൽ (ഹാസിതഃ) ചിരിപ്പിക്കപ്പെട്ടവരായി.

സാ—അല്ലയോ ജാനകി സമുദ്രത്തിൽ വേറെ ഒരു പർവ്വതസേതുപോലെ കാണുന്നതു രാവണാനുജനായ കുംഭകർണ്ണന്റെ കബന്ധമാകുന്നു. നിദ്രാതല്പരനും വലിയ തടിയനും തഷണ്ടിത്തലയനും മത്തനുമായ ഇവൻ യുദ്ധത്തിന്നാഗതനായപ്പോൾ സുഗ്രീവൻ മുക്കുകടിച്ചെടുക്കുകയാൽ അവിടെനിന്നുണ്ടായ രക്തപ്രവാഹംകൊണ്ടു ദേവകൾ ഭയപ്പെട്ടുവെങ്കിലും ഞാൻ ഇവനെ നിഗ്രഹിച്ച് അവരെ സന്തോഷത്തോടെ ചിരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

ദൃഷ്ടവ്യോയം നിശിചരവധൂവൃന്ദവൈധവ്യഹേതുഃ
സേതുസ്സീതേ തവ ഹൃദയജീവാതുരേവാതുരായാഃ
അത്രാവാപ്തശ്ശരണമമല കുംഭകർണ്ണനുജോ മാ-
മിത്ഥംവാദീ സഭയമസുസമാം സൂയ്യവംശാവതംസഃ. 829

വ്യാ—(ഹേ സീതേ) അല്ലയോ സീതേ (നിശിചരവധൂവൃന്ദവൈധവ്യഹേതുഃ) രാക്ഷസീസമൂഹത്തിന്റെ വൈധവ്യത്തിന്നു കാരണഭൂതവും

(ആതുരായാഃ) ദുഃഖിതയായ (തവ ഏവ) നിന്റെ തന്നെ (ഹൃദയജീവാതുഃ) ഹൃദയത്തിന്നു ജീവനൌഷധവുമായ (അയം സേതുഃ) ഈ സേതു (ദ്രഷ്ടവ്യഃ) കാണപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമാകുന്നു. (ഹേ അബലേ) അല്ലയോ സുന്ദരി (അത്ര) ഇവിടെവെച്ചു (കുംഭകർണ്ണാനുജഃ) വിഭീഷണൻ (മാം) എന്നെ (ശരണം) ആശ്രയമായിട്ടു (അവാപ്തഃ)പ്രാപിച്ചു (സൂര്യവംശാവതംസഃ)സൂര്യകുലാലങ്കാരഭൂതനായ അദ്ദേഹം (സ്വയം) തന്നത്താൻ (അസുസമാം) പ്രാണസമയോട് (ഇത്ഥംവാദീ) ഇപ്രകാരം പറയുന്നവനായി.

സാ—അല്ലയോ സീതേ! രാക്ഷസസ്ത്രീകളുടെ വൈധവ്യത്തിന്നു കാരണഭൂതവും ദുഃഖിതയായ നിന്റെ ഹൃദയത്തിന്നു ജീവനൌഷധവുമായ ഈ സേതുവിനെക്കണ്ടാലും. അല്ലയോ സുന്ദരീ! കുംഭകർണ്ണാനുജനായ വിഭീഷണൻ എന്നെ ശരണം പ്രാപിച്ചതു ഇവിടെ വെച്ചാകുന്നു. സൂര്യകുലശേഖരനായ ശ്രീരാമൻ തന്നെത്താൻ പ്രാണസമയായ സീതയോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

അഭിഗതവതി കിഷ്കിന്ധാന്തികം പുഷ്പകോസ്മി-
ന്നഭിലഷിതമവാദീന്മൈഥിലീ രാമചന്ദ്രം
അഹമസുസമ സാകം സ്ത്രീഭിരേഷാം ഹരീണാ-
മരഹിതപരിവാരൈർവ്വാ വിവിക്ഷ്യാമ്യയോദ്ധ്യാം. 830

വ്യാ—(അസ്മിൻ പുഷ്പകേ) ഈ പുഷ്പകവിമാനം (കിഷ്കിന്ധാന്തികം) കിഷ്കിന്ധയുടെ സമീപത്തിലേക്ക് (അഭിഗതവതി) ചേർന്നപ്പോൾ (മൈഥിലീ) സീതാ (രാമചന്ദ്രം) രാമചന്ദ്രനോടു (അഭിലഷിതം) ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതിനെ (അവാദീൽ) പറഞ്ഞു (ഹേ അസുസമ) അല്ലയോ പ്രാണസമ! (അഹം) ഞാൻ (ഏഷാം ഹരീണാം) ഈ വാനരന്മാരുടെ (അരഹിതപരിവാരൈഃ) സപരിവാരകളായ (സ്ത്രീഭിഃ) സ്ത്രീകളോടു (സാകം വാ) കൂടെത്തന്നെ (അയോദ്ധ്യാം) അയോദ്ധ്യയേ (വിവിക്ഷ്യാമി) വേശിപ്പാനാഗ്രഹിക്കുന്നു.

സാ—പുഷ്പകവിമാനം കിഷ്കിന്ധയുടെ സമീപത്തിലെത്തിയപ്പോൾ ജനകനന്ദിനിയായ സീത ശ്രീരാമനോട് "അല്ലയോ പ്രാണപ്രിയ! ഞാൻ ഈ വാനരന്മാരുടെ സ്ത്രീകളേയും അവരുടെ പരിവാരങ്ങളേയും അയോദ്ധ്യയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയാൽ കൊള്ളാമെന്നു ആഗ്രഹിക്കുന്നു." എന്നിപ്രകാരം തന്റെ ആഗ്രഹത്തെ പറഞ്ഞു.

ഇതി സമുചിതസർവാഭീഷ്ട സൌഹാർദ്ദഹൃദ്യാം
തദനു ഭണിതിമാകർണ്ണ്യാഭിനന്ദ്യാവനേയ്യാഃ

ഇനതനയമുഖനാമംഗനാശ്ചാധിരോപ്യ
ക്ഷണവിഹിതവിളംബോ രാമചന്ദ്രസുതോഗാൽ. 831

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (രാമചന്ദ്രഃ) ശ്രീരാമൻ (ഇതി) ഇപ്രകാരം (സമുചിതസർവ്വാഭീഷ്ടസൌഹാർദ്ദഹൃദ്യാം) ഏറ്റവും സമുചിതയും സർവ്വാഭീഷ്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടും സൌഹാർദ്ദംകൊണ്ടും മനോഹരയുമായ (ആവനേയ്യാഃ) അവനിപുത്രിയുടെ (ഭണിതിം) വാക്കിനെ (ആകർണ്ണ്യ) കേട്ടിട്ട് (അഭിനന്ദ്യ) അഭിനന്ദിച്ചിട്ട് (ഇനതനയമുഖനാം) സുഗ്രീവപ്രഭൃതികളുടെ (അംഗനാഃ ച) സ്ത്രീകളേയും (അധിരോപ്യ) കയറ്റിട്ട് (ക്ഷണവിഹിതവിളംബഃ) അല്പസമയംചെയ്യപ്പെട്ട താമസത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (തതഃ) അവിടെനിന്നു (അഗാൽ) പോയി.

സാ—അതിന്നുശേഷം ശ്രീരാമൻ സമുചിതവും സർവ്വാഭീഷ്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടും പ്രേമംകൊണ്ടും മനോഹരവുമായ ജാനകീവചനത്തെ കേട്ടു സന്തോഷിച്ചു് സുഗ്രീവപ്രഭൃതികളായ വാനരന്മാരുടെ സ്ത്രീകളേയും വിമാനത്തിൽ കയറ്റി അല്പം അവിടെ താമസിച്ചതിന്നുശേഷം പോകയും ചെയ്തു.

അലഘുഫലദമാലോക്യാത്ര സുഗ്രീവസഖ്യ-
സ്ഥലമിഷുധൃതസാലാൻ ബാലിഘാതസ്ഥലീഞ്ച
വലദനിലസകമ്പാം വർണ്ണയന്നീക്ഷ്യ പമ്പാം
നിലയമപി ശബര്യാ ദർശയാമാസ തസ്യൈ. 832

വ്യാ—(അത്ര) ഇതിങ്കലുള്ള (അലഘുഫലദം) ഏറ്റവും പുണ്യത്തെ ദാനംചെയ്യുന്ന (സുഗ്രീവസഖ്യസ്ഥലം) സുഗ്രീവസഖ്യപ്രദേശത്തേയും (ഇഷുധൃതസാലാൻ) ശരങ്ങൾകൊണ്ടു് ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ട സപ്തസാലങ്ങളേയും (ബാലിഘാതസ്ഥലീം ച) ബാലിവധപ്രദേശത്തേയും (വലദനിലസകമ്പാം) പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന കാറ്റുഹേതുവായിട്ടു് ഇളക്കത്തോടുകൂടിയ (പമ്പാം) പമ്പാനദിയേയും (വീക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ടു (വർണ്ണയൻ) വിസ്തരിച്ചു പറയുന്നവനായിട്ടു (ശബര്യാഃ) ശബരിയുടെ (നിലയം അപി) ആശ്രമത്തേയും (തസ്യൈ) അവൾക്കായിക്കൊണ്ടു (ദർശയാമാസ) കാട്ടിക്കൊടുത്തു.

സാ—ശ്രീരാമൻ കിഷ്കിന്ധയുടെ സമീപത്തിലുള്ള സുഗ്രീവസഖ്യപ്രദേശത്തേയും ബാണഖണ്ഡിതങ്ങളായ സപ്തസാലങ്ങളേയും ബാലിവധപ്രദേശത്തേയും കാറ്റുകൊണ്ടിളകി ശോഭിക്കുന്ന പമ്പാനദിയേയും കാട്ടിക്കൊടുത്തു അതാതുകളുടെ ഗുണങ്ങളെ വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പോകുംവഴിക്കു ശബര്യാശ്രമത്തേയും സീതക്കു കാട്ടിക്കൊടുത്തു.

തദനു ദനുകബന്ധദ്ധ്വംസഭൂമിം പരസ്താൽ
വനഗഹനമയോമുഖ്യാഗമം യാപനഞ്ച
സമരമപി ജടായോർവ്വർണ്ണയാമാസ ചാസ്യൈ
കപിവരയുവതീനാം കൌതുകാച്ഛ്രൂണ്വതിനാം. 833

വ്യാ—(തദനു) തദനന്തരം (ദനുകബന്ധദ്ധ്വംസഭൂമിം) ദനുവാകുന്ന കബന്ധനെ നിഗ്രഹിച്ച പ്രദേശത്തേയും (പരസ്താൽ) പിന്നെ (വനഗഹനം) ഭയങ്കരമായ ക്രൌഞ്ചാരണ്യത്തേയും (അയോമുഖ്യാഗമം) അയോമുഖിയുടെ വരവിനേയും (യാപനം ച) അവളെ കർണ്ണനാസികാഛേദനം ചെയ്തതിനേയും (ജടായോഃ) ജടായുവിന്റെ (സമരം അപി) യുദ്ധത്തേയും (അസ്യൈ) ഇവൾക്കും (കൌതുകാൽ) സന്തോഷം ഹേതുവായിട്ടു (ശൃണ്വതീനാം) കേൾക്കുന്നവരായ (കപിവരയുവതീനാം ച) വാനരയുവതികൾക്കും (വർണ്ണയാമാസ) വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു.

സാ—അതിന്നുശേഷം ദനുവാകുന്ന കബന്ധനെ നിഗ്രഹിച്ച പ്രദേശത്തേയും ഭയങ്കരമായ ക്രൌഞ്ചാരണ്യത്തേയും അയോമുഖിയുടെ വരവിനേയും അവളെ കർണ്ണനാസികാഛേദനം ചെയ്തയച്ച വൃത്താന്തത്തേയും ജടായുവിന്റെ യുദ്ധത്തേയും സീതക്കും സന്തോഷത്തോടെ കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വാനരയുവതികൾക്കും വസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു.

പരിചിതമുപഗോദം പർണ്ണശാലാവകാശം
കലശഭവമുനേരപ്യാശ്രമാഭ്യാശവൃത്തം
മുനിപരിഷദി രക്ഷോവൃന്ദഘാതപ്രതിജ്ഞാം
നിധനമപി വിരാധസ്യാസ്മരത്സ്മാരയംശ്ച. 834

വ്യാ—(ഉപഗോദം) ഗോദാവരീതീരത്തിലുള്ള (പരിചിതം) പരിചയിക്കപ്പെട്ട (പർണ്ണശാലാവകാശം) പർണ്ണശാലാപ്രദേശത്തേയും (കലശഭവമുനേഃ) അഗസ്ത്യമുനിയുടെ (ആശ്രമാഭ്യാശവൃത്തം അപി) ആശ്രമസമീപത്തിലുള്ള വൃത്താന്തത്തേയും (മുനിപരിഷദി) മുനിസദസ്സിൽ വച്ചുള്ള (രക്ഷോവൃന്ദഘാതപ്രതിജ്ഞാം) രാക്ഷസസമൂഹനാശനത്തിന്റെ പ്രതിജ്ഞയേയും (വിരാധസ്യ) വിരാധന്റെ (നിധനം അപി) നിഗ്രഹത്തേയും (സ്മാരയൻ) ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നവനായിട്ടു (അസ്മരൽ ച) സ്മരിക്കുകയും ചെയ്തു.

സാ—ഗോദാവരീതീരത്തിലുള്ള പരിചിതമായ ആശ്രമപ്രദേശത്തേയും അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ആശ്രമസമീപത്തിലുള്ള വൃത്താന്തങ്ങളേയും മുനിസഭയിൽ വച്ചുണ്ടായ രാക്ഷസകുലദ്ധ്വംസനമാകുന്ന പ്രതിജ്ഞയേയും വിരാധന്റെ നിഗ്രഹത്തേയും സീതയെ പറഞ്ഞു ധരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു താൻ

സ്മരിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗ—പ്രിയേ വിദേഹരാജനന്ദിനി വിനതാനന്ദമപ്യതിശേതേ വിമാനവേഗഃ. 835

വ്യാ—(ഹേ പ്രിയേ വിദേഹരാജനന്ദിനി!) അല്ലയോ പ്രിയപ്പെട്ട ജാനകി (വിമാനവേഗഃ) വിമാനത്തിന്റെ വേഗം (വിനതാനന്ദനം അപി) വിനതാപുത്രനായ ഗരുഡനെക്കൂടി (അതിശേതേ) അതിശയിക്കുന്നു.

സാ—അല്ലയോ പ്രിയതമേ ജാനകി! വിമാനവേഗം ഗരുഡനെക്കൂടി അതിശയിക്കുന്നു.

യദ്യദ്ദൂരേ പുരഃ പശ്യന്നിച്ഛാമി തവ ശംസിതും
തത്തദനന്തരമപി ദ്രഷ്ടുമപി വക്തും ന പാര്യതേ. 835

വ്യാ—(യൽ യൽ) യാതൊന്നിനെ യാതൊന്നിനെ (പുരഃ) മുമ്പിൽ (പശ്യൻ) കാണുന്നവനായിട്ട (തവ) നിനക്ക് (ശംസിതും) പറയുവാനായിക്കൊണ്ട (ഇച്ഛാമി) ആഗ്രഹിക്കുന്നു. (തൽ തൽ) അതായതു (അനന്തരം) ഉടനെ (ദ്രഷ്ടും) കാണുവാനായിക്കൊണ്ടും (വക്തും അപി) പറയുവാനായിക്കൊണ്ടും (ന പാര്യതേ) ശക്തമാകുന്നില്ല.

സാ—ഞാൻ മുമ്പിൽ കാണുന്ന വസ്തുക്കളേക്കുറിച്ചു നിന്നോട് പറവാനാഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ഉടനെ അതാതിനെ പിന്നീടു കാണുവാനും പറവാനും സാധിക്കുന്നില്ല.

ഗ—അയി വിശാലലോചനേ! മഹാമുനേരനസൂയാപതേരാശ്രമപദമിദം, വിദേഹനന്ദിനി! ചിത്രകൂടോയമിതി പുനരപി വിവിധാഃ കഥാഃ കഥയന്നേവാഞ്ജസാ ഭാഗീരഥീപരിസരഗതം ഭരദ്വാജമുനേഃ പ്രശാന്തപാവനം തപോവനമയാസീൽ. 836

വ്യാ—(അയി വിശാലലോചനേ) അല്ലയോ വിശാലനേത്രേ (ഇദം) ഇതു (അനസൂയാപതേഃ) അനസൂയാകാന്തനായ (മഹാമുനേഃ) മഹാമുനിയുടെ (ആശ്രമപദം) ആശ്രമസ്ഥാനമാകുന്നു (ഹേ വിദേഹരാജനന്ദിനി) അല്ലയോവിദേഹരാജപുത്രി (അയം ചിത്രകൂടഃ) ഇതു ചിത്രകൂടമാകുന്നു. (ഇതി) ഇപ്രകാരം (പുനഃ അപി) പിന്നെയും (വിവിധാഃ) നാനാവിധകളായ (കഥാഃ) കഥകളേ (കഥയൻ ഏവ) പറയുന്നവനായിട്ടതന്നെ (അഞ്ജസാ) വേഗത്തിൽ (ഭാഗീരഥീപരിസരഗതം) ഭാഗീരഥീസമീപത്തിലുള്ളതായ (ഭരദ്വാജമുനേഃ) ഭരദ്വാജമുനിയുടെ (പ്രശാന്തപാവനം) പ്രശാന്തവും പരിശുദ്ധവുമായ (തപോവനം) തപോവനത്തെ (അയാസീൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അല്ലയോ വിശാലാക്ഷി! ഇതു അനസൂയാകാന്തനായ അത്രിമുനിയുടെ ആശ്രമമാകുന്നു. അല്ലയോ വിദേഹപുത്രി! ഇതു ചിത്രകൂടമാകുന്നു. എന്നിപ്രകാരം പിന്നെയും നാനാവിധകളായ കഥകളേ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഭാഗീരഥീതീരത്തിലുള്ള ഭരദ്വാജമുനിയുടെ പ്രശാന്തപാവനമായ തപോവനത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗ—തത്ര ഭരദ്വാജവിഹിതവിവിധാതിഥ്യഃ പദവീം ദേവീയ സീമതീത്യ പുരയോദ്ധ്യാസവിധമാസീദന്നഗത ഏവ ഹനുമദാവേദിതോദന്തമാഗച്ഛന്തമരുന്ധതീജാനിപുരസ്സരമജസ്രമാനന്ദബാഷ്പാകുലിതലോചനൈരമാത്യാദിലോകൈഃ പരിവൃതമതിപാവനതപോധനവ്രതമാജന്മഭക്തിഭരിതം ഭരതമവലോകയന്നതിവത്സലതയാ തദ്വിമാനാദവരോഹണായ ദേവോ ദശകണ്ഠരിപുരുദകണ്ഠത. 137

വ്യാ— (ദശകണ്ഠരിപുഃ ദേവഃ) രാവണശത്രുവായ ശ്രീരാമൻ (തത്ര) അവിടെവച്ചു (ഭരദ്വാജവിഹിതവിവിധാതിഥ്യഃ) ഭരദ്വാജമുനിയാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട നാനാവിധങ്ങളായ അതിഥിസൽക്കാരങ്ങളോടുകൂടിയവനായി (ദവീയസീം) ദീർഘതരയായ (പദവീം) മാർഗ്ഗത്തേ (അതീത്യ) അതിക്രമിച്ചിട്ട (പുരഃ) പിന്നെ (അയോദ്ധ്യാസവിധം) അയോദ്ധ്യയുടെ സമീപത്തേ (ആസീദൻ) പ്രാപിക്കുന്നവനായി (അഗ്രതഃ ഏവ) മുമ്പിൽ തന്നേ (ഹനുമദാവേദിതോദന്തം) ഹനുമാനാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട വൃത്താന്തത്തോടുകൂടിയവനും (ആഗച്ഛന്തം) നേരിട്ടുവരുന്നവനും (അരുന്ധതീജാനിപുരസ്സരം) വസിഷ്ഠയാകുന്ന പുരോഗാമിയോടുകൂടിയവനും (അജസ്രം) എല്ലാസമയവും (ആനന്ദബാഷ്പാകുലിതലോചനൈഃ) സന്തോഷാശ്രുക്കളാൽ പരവശമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയ (അമാത്യാദിലോകൈഃ) അമാത്യാദികളായ ജനങ്ങളാൽ (പരിവൃതം) ചുറ്റപ്പെട്ടവനും (അതിപാവനതപോധനവ്രതം) ഏറ്റവും പരിശുദ്ധമായ തപോധനവ്രതത്തോടുകൂടിയവനും (ആജന്മഭക്തിഭരിതം) ജനനംമുതൽക്കുള്ള ഭക്തിയാൽ നിറയപ്പെട്ടവനുമായ (ഭരതം) ഭരതനെ (ആലോകയൻ) കാണുന്നവനായിട്ട് (അതിവത്സലതയാ) അതിവാത്സല്യം ഹേതുവായിട്ട (തദ്വിമാനാൽ) ആ വിമാനത്തിൽനിന്നു (അവരോഹണായ) ഇറങ്ങുവാനായിക്കൊണ്ടു (ഉദകണ്ഠത) ഉൽക്കണ്ഠയുള്ളവനായി.

സാ—രാവണാന്തകനായ ശ്രീരാമൻ ഭരദ്വാജാശ്രമത്തിൽ ചെന്നതിനുശേഷം ഭരദ്വാജനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട നാനാവിധങ്ങളായ അതിഥിസൽക്കാരങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചു പിന്നെയും അനേകം മാർഗ്ഗങ്ങളേ അതിക്രമിച്ചു അയോദ്ധ്യാസമീപത്തിലേക്കു പോകുമ്പോൾ മുമ്പേതന്നെ ഹനു

മാനാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട വൃത്താന്തങ്ങളോടുകൂടിയവനും വസിഷ്ഠമുനിയേ മുമ്പിൽ നടത്തി സന്തോഷാശ്രുക്കളേ പൊഴിക്കുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ അമാത്യാദിജനങ്ങളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവനായിട്ട് നേരിട്ടവരുന്നവനും പരിപാവനമായ മുനിവ്രതത്തേ ധരിച്ചിരിക്കുന്നവനും ജന്മപ്രഭൃതിയുള്ള ഭക്തി കൊണ്ടു പരിപൂർണ്ണനമായ ഭരതനെ കണ്ടിട്ട അതിവാത്സല്യം ഹേതുവായിട്ട ആ വിമാനത്തിൽനിന്നിറങ്ങുവാൻ ഏറ്റവും ആഗ്രഹിച്ചു.

യാനം മദാശയമവേത്യ യഥായഥൈത-
ത്താരാപഥാദവതരത്യവനീകുമാരി
ആസേദുഷീം സവിധമഭ്യ തഥാതഥാഭ്ര-
ത്യാദരേണ ഭവതീമധിഗച്ഛതീവ. 838

വ്യാ—(ഹേ അവനീകുമാരി) അല്ലയോ ഭവതി (ഏതൽ യാനം) ഈ വിമാനം (മദാശയം) എന്റെ അഭിപ്രായത്തേ (അവേത്യ) അറിഞ്ഞിട്ട് (യഥായഥാ) യാതൊരുയാതൊരുപ്രകാരം (താരാപഥാൽ) ആകാശമാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു (അവതരതി) ഇറങ്ങുന്നു (തഥാതഥാ) അപ്രകാരം അപ്രകാരം (അഭ്യ) ഇപ്പോൾ (സവിധം) സമീപത്തേ (ആസേദുഷീം) പ്രാപിക്കുന്നവളായ (ഭവതീം) നിന്നെ (ഭൂഃ) ഭൂമി (അത്യാദരേണ) ഏറ്റവും ആദരത്തോടുകൂടെ (അധിഗച്ഛതി ഇവ) എതിരേൽക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും.

സാ—അല്ലയോ ഭവതി! ഈ വിമാനം എന്റെ അഭിപ്രായം അറിഞ്ഞു കീഴ്പോട്ടിറങ്ങുന്നേരം ഭൂമിദേവി സമീപത്തിലേക്കു വരുന്നതിനെ ആത്യാദരത്തോടുകൂടെ എതിരേൽക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും.

ഇത്ഥം വദന്നിന്ദുമുഖീം സലീലം ദേവഃ പ്ലവംഗാധിപതേഃഹസ്തഃ
വിഭീഷണാവേദിതയാ പദവ്യാ വിമാനതോ മന്ദമവാരുരോഹ. 839

വ്യാ—(ദേവഃ) ശ്രീരാമൻ (ഇത്ഥം) ഇപ്രകാരം (ഇന്ദുമുഖീം) ചന്ദ്രമുഖിയേയുള്ള (വദൻ) പറയുന്നവനായിട്ട (പ്ലവംഗാധിപതേഃഹസ്തഃ) വാനരചക്രവർത്തിയാൽ ഹസ്തമായ കരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട (വിഭീഷണാവേദിതയാ) വിഭീഷണനാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട (പദവ്യാ)മാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെ (വിമാനതഃ) വിമാനത്തിൽനിന്നു (മന്ദം) സാവധാനത്തിൽ (അവാരുരോഹ) അവരോഹണം ചെയ്തു.

സാ—ശ്രീരാമൻ ഇപ്രകാരം ചന്ദ്രമുഖിയായ സീതയേയുള്ള പറഞ്ഞുംകൊണ്ടു സുഗ്രീവന്റെ കൈപിടിച്ച് വിഭീഷണനാൽ കാട്ടിക്കൊടുക്കപ്പെട്ട മാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെ വിമാനത്തിൽനിന്നു സാവധാനത്തിൽ ഇറങ്ങി.

പ്രണീതമണിപാദുകം പ്രണതമഗ്രതഃ പാദയോ-
രുദസ്യ ഭരതം ജവാദുപനയൽ ഭുജാഭ്യന്തരം
അവേക്ഷ്യ മ തപഃകൃശം പുനരമുഷ്യ വാത്സല്യതോ
നവന്നവമിവ സ്പൃശന്ന യിരരാമ രാമശ്ചിരം. 840

വ്യാ—(രാമഃ) ശ്രീരാമൻ (പാദയോഃ) പാദങ്ങളുടെ (അഗ്രതഃ) മുമ്പിൽ (പ്രണീതമണിപാദുകം) സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട രത്നമയങ്ങളായ മെതിയടികളോടുകൂടിയവനും (പ്രണതം) നമസ്കരിച്ചവനുമായ (ഭരതം) ഭരതനെ (അവേക്ഷ്യ) കണ്ടിട്ട് (ജവാൽ) വേഗത്തിൽ (ഉദസ്യ) എഴുന്നെല്പിച്ചിട്ട് (ഭുജാഭ്യന്തരം) വക്ഷസ്സിനെ (ഉപനയൻ) പ്രാപിപ്പിച്ചെടുത്തവനായിട്ട് (തപഃകൃശം) തപസ്സുകൊണ്ടു മെലിഞ്ഞതായ (അമുഷ്യ) ഇവന്റെ (വപുഃ) ശരീരത്തെ (വാത്സല്യതഃ) വാത്സല്യം ഹേതുവായിട്ട് (നവം നവം ഇവ) ഏറ്റവും പുതിയതോ എന്നു തോന്നുംവിധം (സ്പൃശൻ) സ്പർശിക്കുന്നവനായിട്ട് (ചിരം) വളരെനേരം (ന യിരരാമ) വിരമിച്ചില്ല.

സാ—ശ്രീരാമൻ, തന്റെ പാദങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ മണിമയങ്ങളായ മെതിയടികളെസ്സമർപ്പിച്ച അത്യന്തം വിനയത്തോടുകൂടി നമസ്കരിച്ചു കിടക്കുന്ന ഭരതനെ കണ്ടു വേഗത്തിൽ എഴുന്നെല്പിച്ച തപസ്സുകൊണ്ടു കൃശമായ അവന്റെ ശരീരത്തെ മാറോടു ചേർത്തു വാത്സല്യാതിരേകം ഹേതുവായിട്ടു ഏറ്റവും പുകിയതോ എന്നു തോന്നും വിധം വളരെ നേരം ആലിംഗനം ചെയ്യിട്ടും മതിയാക്കിയില്ല.

പശ്യൻ നനന്ദ ഭരതഃ പരിരഭ്യ ദോർഭ്യാം
സൌമിത്രിമാത്മസമദുഃഖസുഖം വനേപി
സോയം സുഖോപനതരാജ്യപരാങ്മുഖായ
തസ്മൈ പുനസ്സഹജഭക്തിദൃഢവ്രതായ. 841

വ്യാ—(ഭരതഃ) ഭരതൻ (വനേ അപി) വനത്തിങ്കലും (ആത്മസമദുഃഖസുഖം) ജ്യേഷ്ഠനോടു സമമായ ദുഃഖസുഖങ്ങളോടുകൂടിയ (സൌമിത്രിം) ലക്ഷ്മണനെ (പശ്യൻ) കണ്ടിട്ട് (ദോർഭ്യാം) കൈകളെക്കൊണ്ടു (പരിരഭ്യ) ആലിംഗനം ചെയ്യിട്ട് (നനന്ദ) സന്തോഷിച്ച (സഃ അയം) ആ ഇവനും (പുനഃ) പിന്നെ (സുഖോപനതരാജ്യപരാങ്മുഖായ) സുഖത്തോടെ പ്രാപ്തമായ രാജ്യത്തിൽ നിരാദരനായും (സഹജഭക്തിദൃഢവ്രതായ) ജ്യേഷ്ഠഭക്തിയിൽ ദൃഢവ്രതനുമായ (തസ്മൈ) അവനായിക്കൊണ്ടും (നനന്ദ) സന്തോഷിച്ചു.

സാ—ഭരതൻ വനപ്രദേശത്തിലുംകൂടി സുഖദുഃഖങ്ങളെ പങ്കുകൊണ്ടു ജ്യേഷ്ഠനെ ആനുവർത്തിച്ചിരുന്ന ലക്ഷ്മണനെ കണ്ടപ്പോൾ കരങ്ങളെ

കൊണ്ടു ഗാഢാശ്ലേഷം ചെയ്തു സന്തോഷിച്ചു. ആ ലക്ഷ്മണൻ, സുഖത്തോടെ ലബ്ധമായ രാജ്യത്തിൽ നിരാദരനായിട്ട് ജ്യേഷ്ഠനിലുള്ള ഭക്തി ഹേതുവായിട്ടു ജ്യേഷ്ഠനോടു കൂടാതെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോകുക കൂടി ചെയ്തില്ലെന്നറിച്ചു ദൃഢമായ വ്രതത്തെ അവലംബിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഭരതനെക്കുറിച്ചും സന്തോഷിച്ചു.

ഗ — അഥ ഭരതോപി പുരോഭിവാദിതപൂർവ്വജോപലാളനനിഷ്ണേന ശത്രുഘ്നേന സഹ സവിനയം പ്രണമ്യ ജനകനന്ദിനീമുന്മീകൃത്യ സംവരോധവധൂകാൻ സുഗ്രീവഭഗ്രീവാനുജാദീൻ യഥോചിതാഭിരുപചയ്യാഭിർഭൃഹിതപുരോഹിതമാമന്ത്രിതമന്ത്രിലോകമാലോകാനുഗൃഹീതപൌരവർഗ്ഗമഗ്രജന്മാനം വിമാനഗതമേവ സബഹുമാനമനയദപനീതജനപരിശ്രമമാശ്രമപദം. 842

വ്യാ — (അഥ) അനന്തരം (പുരതഃ) മുമ്പിൽ (അഭിവാദിതപൂർവ്വജോപലാളനനിഷ്ണേന) അഭിവന്ദിക്കപ്പെട്ട ജ്യേഷ്ഠന്റെ പരിലാളനത്തിന്നു അധീനനായ (ശത്രുഘ്നേന സഹ) ശത്രുഘ്നനോടു കൂടെ (ജനകനന്ദനീം) സീതയേ (സവിനയം) വിനയത്തോടുകൂടെ (പ്രണമ്യ) നമസ്കരിച്ചിട്ടു (സംവരോധവധൂകാൻ) അന്തഃപുരസ്ത്രീകളോടുകൂടിയ (സുഗ്രീവഭഗ്രീവാനുജാദീൻ) സുഗ്രീവവിഭീഷണാദികളേ (യഥോചിതാഭിഃ) യോഗ്യതയെ അനുസരിച്ചുള്ള (ഉപചയ്യാഭിഃ) സൽക്കാരങ്ങളേക്കൊണ്ടു (ഉന്മീകൃത്യ) ഉത്സാഹമുള്ളവരാക്കിചെയ്തിട്ട് (അഭൃഹിതപുരോഹിതം) പൂജിക്കപ്പെട്ട പുരോഹിതനോടുകൂടിയവനും (ആമന്ത്രിതമന്ത്രിലോകം) വിളിക്കപ്പെട്ട മന്ത്രിജനത്തോടുകൂടിയവനും (ആലോകാനുഗൃഹീതപൌരവർഗ്ഗം) കടാക്ഷവീക്ഷണത്താൽ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട പുരവാസിജനസമൂഹത്തോടുകൂടിയവനുമായ (അഗ്രജന്മാനം) ജ്യേഷ്ഠനെ (വിമാനഗതം ഏവ) വിമാനപ്രാപ്തനായിട്ടുതന്നെ (സബഹുമാനം) ബഹുമാനത്തോടുകൂടുംവണ്ണം (അപനീതജനപരിശ്രമം) അകറ്റപ്പെട്ട ജനപരിശ്രമത്തോടുകൂടിയ (നിജം ആശ്രമപദം) തന്നെസംബന്ധിച്ച ആശ്രമസ്ഥാനത്തേ (അനയൽ) നയിച്ചു.

സാ — അതിന്നുശേഷം ഭരതൻ, മുമ്പേ തന്നാൽ വന്ദിക്കപ്പെട്ട ജ്യേഷ്ഠനായ ശ്രീരാമന്റെ പരിലാളനത്തിന്നു അധീനനായ ശത്രുഘ്നനോടുകൂടെ ജാനകിയേ വിനയത്തോടുകൂടുംവണ്ണം വന്ദിച്ചു അന്തഃപുരസ്ത്രീകളോടുകൂടിയ സുഗ്രീവവിഭീഷണാദികളെ യഥായോഗ്യം സല്ക്കരിച്ചു ഉത്സാഹചിത്തന്മാരാക്കി ചെയ്തു, ഗുരുവിനെപ്പൂജിച്ച മന്ത്രികളോടു സംഭാഷണം

ചെയ്ത് കടാക്ഷവീക്ഷണങ്ങളേക്കൊണ്ടു പൌരന്മാരെ അനുഗ്രഹിച്ചു വിമാനത്തിലിരിക്കുന്ന ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ ബഹുമാനത്തോടെ, ഭഗവദാഗമനം ഹേതുവായിട്ടു സർവ്വ താപങ്ങളേയും കളഞ്ഞു സന്തുഷ്ടചിത്തന്മാരായിരിക്കുന്ന ജനങ്ങളാൽ നിറയപ്പെട്ട നന്ദിഗ്രാമമാകുന്ന തന്റെ ആശ്രമത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി.

ഗ—തത്ര ച സൌമിത്രിസീതാസഖോ രാഘവഃ അതിലോഭനീയവാത്സല്യം കൌസല്യം അതിശയിതശോകാതിരേകം കൈകേയീമതിക്രമസ്നേഹപരിഷ്വക്തം സൌമിത്രിമാതരമപി ക്രമാദഭിവാദയൻ നിജാവലോകനരസനിരതാഭിർവ്വന്ദിതാഭിഃ കലാഭിഃ പൂർണ്ണിമാചന്ദ്ര ഇവ പയോധിർവ്വീചികാഭിരിവ പ്രതിക്ഷണം പരിരഭ്യമാണോ നിർവ്വാനന്ദമവിന്ദത. 843

വ്യാ—(തത്ര ച) അവിടെയാകട്ടെ (സൌമിത്രിസീതാസഖഃ) ലക്ഷ്മണനോടും ജാനകിയോടും സമനുചിതനായ (രാഘവഃ) ശ്രീരാമൻ (അതിലോഭനീയവാത്സല്യം) ഏറ്റവും ആഗ്രഹിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമായ പുത്രവാത്സല്യത്തോടുകൂടിയ (കൌസല്യം) കൌസല്യയേയും (അതിശയിതശോകാതിരേകം) ബഹുലമായ ശോകാധിക്യത്തോടുകൂടിയ (കൈകേയീം) കൈകേയിയേയും (അതിക്രമസ്നേഹപരിഷ്വക്തം) ക്രമാതീതമായ സ്നേഹംഹേതുവായിട്ടു ആലിംഗിതയായ (സൌമിത്രിമാതരം അപി) സുമിത്രയേയും (ക്രമാൽ) ക്രമേണ (അഭിവാദയൻ) വന്ദിക്കുന്നവനായിട്ടു (നിജാവലോകനരസനിരതാഭിഃ) തന്റെ അവലോകനരസത്തിൽ തൽപരകളായ (ഏതാഭിഃ വന്ദിതാഭിഃ) ഈ സ്ത്രീകളാൽ (കലാഭിഃ) കലകളാൽ (പൂർണ്ണിമാ ചന്ദ്രഃ ഇവ) പൂർണ്ണനായ ചന്ദ്രൻ എന്നപോലേയും (വീചികാഭിഃ) തിരമാലകളാൽ (പയോധിഃ ഇവ) സമുദ്രം എന്നപോലേയും (പ്രതിക്ഷണം) ക്ഷണംപ്രതി (പരിരഭ്യമാണഃ) ആലിംഗനംചെയ്യപ്പെടുന്നവനായിട്ടു (നിർവ്വാനന്ദം) വലുതായ ആനന്ദത്തെ (അവിന്ദത) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ നന്ദിഗ്രാമത്തിൽചെന്നതിനുശേഷം സീതയോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടെ ഏറ്റവും വാത്സല്യത്തോടുകൂടിയ കൌസല്യയേയും ഏറ്റവും ദുഃഖിതയായ കൈകേയിയേയും ക്രമാതീതമായ സ്നേഹത്തോടുകൂടെ ആലിംഗനംചെയ്ത സുമിത്രയേയും ക്രമേണ നമസ്കരിച്ചു. തന്റെ ദർശനത്തിൽ തല്പരകളായ ഈ ഉത്തമസ്ത്രീകളാൽ, കലകളാൽ പൂർണ്ണനായ ചന്ദ്രനെന്ന വിധവും തിരമാലകളാൽ സമുദ്രമെന്ന വിധവും ക്ഷണംപ്രതി ആലിംഗനംചെയ്യുന്നവനായിട്ടു വലുതായ ആനന്ദത്തെ പ്രാപിച്ചു.

അഥാഖിലജഗൽപതേരപി രഘൂത്തമസ്യാദരാ-
ദ്വിധാതുമഭിഷേചനം പിചലതാ ഗുരോരാജ്ഞയാ
അനീയത സമന്തതോ ഹരിഗണേന തീർത്ഥം പുന-
ർവ്വിശങ്ക്യ ഹൃദി മന്ഥരാം വിജഹതാഗതിം മന്ഥരാം. 844

വ്യാ—(അഥ) അനന്തരം (അഖിലജഗൽപതേഃ) സകല ലോകനായകനായ (രഘൂത്തമസ്യ) ശ്രീരാമന്റെ (അഭിഷേചനം) അഭിഷേകത്തെ (ആദരാൽ) ആദരത്തോടുകൂടെ (വിധാതും) ചെയ്വാനായിക്കൊണ്ട് (ഗുരോഃ) ഗുരുവിന്റെ (ആജ്ഞയാ) കല്പന ഹേതുവായിട്ട് (സമന്തതഃ) നാലുപുറവും (വിചലതാ) പുറപ്പെട്ടതായ (ഹരിഗണേന) വാനരഗണത്താൽ (ഹൃദി) മനസ്സിൽ (മന്ഥരാം) മന്ഥരയെ (വിശങ്ക്യ) സംശയിച്ചിട്ട് (മന്ഥരാം) മന്ദമായ (ഗതിം) ഗമനത്തെ (വിജഹതാ) ഉപേക്ഷിച്ചതായിട്ട (പുനഃ അപി) പിന്നേയും പിന്നേയും (തീർത്ഥം) തീർത്ഥം (അനീയത) കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടു.

സാ—അതിന്നശേഷം സകലലോകനാഥനായ ശ്രീരാമന്റെ അഭിഷേകത്തെ അത്യാദരവോടെ ചെയ്വാനായിക്കൊണ്ട്, വസിഷ്ഠമുനിയാൽ കല്പിതന്മാരായ വാനരന്മാർ ഉള്ളിൽ മന്ഥരയേക്കുറിച്ച സംശയമുണ്ടെങ്കിലും വേഗത്തിൽ നാനാദിക്കുകളിൽനിന്നും പുണ്യതീർത്ഥങ്ങളേ കൊണ്ടുവന്നു.

അലംകൃതഃ കൃതമഭിഷേകമാദരാദമാത്യസംഹതിഭിരവാപ്യ രാഘവഃ
പുരോമുഖഃ പുരമയമാനശേ രഥം മനോരഥം സ ഹി ഭരതോ മഹാരഥഃ
(ഥഃ. 845

വ്യാ—(അയം രാഘവഃ) ഈ ശ്രീരാമൻ (അമാത്യസംഹതിഭിഃ) മന്ത്രിസമൂഹങ്ങളാൽ (ആദരാൽ) ആദരവോടുകൂടെ(കൃതം)ചെയ്യപ്പെട്ട (അഭിഷേകം) അഭിഷേകത്തെ (അവാപ്യ) പ്രാപിച്ചിട്ട (അലംകൃതഃ) ജടാവൽകലാദികളേ ഉപേക്ഷിച്ച് കിരീടാദ്യലംകൃതനായി (പുരോമുഖഃ) അയോദ്ധ്യാപുരപ്രവേശാഭിമുഖനായിട്ട (പുനഃ) പിന്നെ (രഥം) തേരിനെ (ആനശേ) പ്രാപിച്ച (മഹാരഥഃ) മഹാത്മാവായ (സഃ ഭരതഃ ഹി) ആ ഭരതനാകട്ടേ (മനോരഥം) അഭിലാഷത്തേയും (ഋന്ധശേ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—അതിന്നശേഷം ശ്രീരാമൻ മന്ത്രിസമൂഹങ്ങളാൽ സാമ്രാജ്യാഭിഷിക്തനായിട്ട് സ്വരാജധാനിയായ അയോദ്ധ്യയിലേക്ക പുറപ്പെട്ടു വാനരന്മാർ ജടാവൽകലാദികളേ ഉപേക്ഷിച്ച കിരീടകടകാദികളായ ആഭരണങ്ങളെ ധരിച്ച തേരിൽ കയറി. മഹാത്മാവായ ഭരതനും ജ്യേഷ്ഠനെ രാ

ജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യണമെന്നുള്ള തന്റെ ആഗ്രഹത്തെയും സഫലമാക്കി ചെയ്യു.

വന്യം വർത്മ വിലംഘ്യ വാരണഘടാകണ്ഡൂലഗണ്ഡസ്ഥല-
സേചച്ഛാകൃഷ്ണജജ്ജരക്ഷിതിരുഹശ്ലിഷ്ടദ്വിജാനാം തതിഃ
പ്രത്യാസന്നരഘൂദ്വഹോത്സവസമാഹ്രതക്ഷമാമണ്ഡലീ-
വാസുവ്യക്ഷിതിപാലലോകഭരിതാഭോഗാമയോധ്യാമഗാൽ. 846

വ്യാ—(വാരണഘടാകണ്ഡൂലഗണ്ഡസ്ഥലസേചച്ഛാകൃഷ്ണജജ്ജരക്ഷിതിരുഹശ്ലിഷ്ടദ്വിജാനാം) ഗജസമൂഹത്തിന്റെ ചൊറിച്ചിലുള്ള ഗണ്ഡസ്ഥലങ്ങളുടെ ഇഷ്ടംപോലുള്ള ഉരക്കൽഹേതുവായിട്ട് ജജ്ജരങ്ങളായ വൃക്ഷങ്ങളെ ആശ്രയിച്ച ബ്രാഹ്മണരുടെ (തതിഃ) സമൂഹം (വന്യം) വനത്തിൽ ഭവിച്ച (വർത്മ) മാർഗ്ഗത്തെ (വിലംഘ്യ) അതിക്രമിച്ചിട്ട് (പ്രത്യാസന്നരഘൂദ്വഹോത്സവസമാഹ്രതക്ഷമാമണ്ഡലീവാസുവ്യക്ഷിതിപാലലോകഭരിതാഭോഗാം) ഏറ്റവും അടുത്തതായ രാമാഭിഷേകോത്സവത്തിന്നു ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടവരും ഭൂമണ്ഡലത്തിൽ വസിക്കുന്നവരുമായ ഭൂപാലജനങ്ങളാൽ നിറയപ്പെട്ട ആഭോഗത്തോടുകൂടിയ (അയോധ്യാം) അയോധ്യയെ (അഗാൽ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ വനപ്രദേശത്തിൽ കാട്ടാനകളുടെ മദം കൊണ്ടു തരിപ്പുള്ള ഗണ്ഡങ്ങളെ ഇഷ്ടംപോലെ ഉരക്കുക ഹേതുവായിട്ടു ഏറ്റവും ജീർണ്ണിച്ച വൃക്ഷങ്ങളുടെ മൂലത്തെ ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അനേകം ബ്രാഹ്മണർ, വനമാർഗ്ഗങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചു, ആസന്നമായ രാമാഭിഷേകത്തിന്നു ക്ഷണിച്ചുവന്നവരായ അനേകം രാജാക്കന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറയപ്പെട്ട അയോധ്യയിലെത്തിച്ചേർന്നു.

ഗ—തത്ര ച സേവാവിചക്ഷണാദ്യം ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നാഭ്യാമഭിതോ വിധൂയമാനധവളഛത്രവ്യജനഃ പരിജനാചാരനിരതഭരതേ ദത്തസുവിമലമുകുതപത്രോ വിചിത്രോപഹിതനൈപത്ഥ്യചാരുരാത്രുഡശതാംഗമാതംഗൈരശരപ്ലവംഗവാഹിനീപതിഭിരനുഗമ്യമാനഃ പ്രവർത്ത്യമാനശ്വേതാക്ഷതകുസുമലാജോപചാര പൌര പുരന്ധ്രീകരബഹുസംരംഭചലിതമഞ്ജീരമണികാഞ്ചീവലയവാചാലിതംവാദ്യമാനമാംഗലികതൂര്യഘോഷണാം വൈബോധികവിവിധരവശ്രവണസമയോച്ചലിതസാമോദപൌരസംബാധാം സൌധാന്തരഗവാക്ഷചലിതതരുണീജനേക്ഷണരേഖാനീലോല്പലദാമതോരണാം രാജധാനീരാമയോധ്യാമാജഗാമ രാമചന്ദ്രഃ. 847

വ്യാ—(രാമചന്ദ്രഃ) ശ്രീരാമൻ (തത്ര ച) ആ സമയത്തിങ്കലാകട്ടെ (സേവാവിചക്ഷണാഭ്യാം) ഉപചാരാചരണത്തിൽ സമർത്ഥന്മാരായ (ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നാഭ്യാം) ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നന്മാരാൽ (അഭിതഃ) ഇരുഭാഗവും (വിധൂയമാനധവളബാലവ്യജനഃ) വീശപ്പെടുന്നവയും വെളുത്തവയുമായ വെഞ്ചാമരങ്ങളോടുകൂടിയവനായി (പരിജനാചാരനിരതഭരതോദസ്തവിമലമുക്താതപത്രഃ) ഭൃത്യജനങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തിയിൽ തല്പരനായ ഭരതനാൽ പൊക്കിപ്പിടിക്കപ്പെട്ടതും നിർമ്മലവും മുത്തുമയവുമായ വെങ്കററക്കുടയോടുകൂടിയവനായി (വിചിത്രോപഹിതനൈപത്ഥ്യചാരുഃ) അത്യാശ്ചര്യമാകും വണ്ണം അണിയപ്പെട്ട അലങ്കാരസാധനങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരനായി (ആത്രുഢശതാംഗമാതംഗൈഃ) കയറപ്പെട്ട രഥങ്ങളോടും ഗജങ്ങളോടുംകൂടിയ (ആശരപ്ലവഃഗവാഹിനീപതിഭിഃ) രാക്ഷസസേനാധിപന്മാരാലും വാനരസേനാധിപന്മാരാലും (അനുഗമ്യമാനഃ) അനുഗമിക്കപ്പെടുന്നവനായിട്ടു (പ്രവർത്ത്യമാനശ്വേതാക്ഷതകുസുമലാജോപചാരപൌരപുരസ്ത്രീകദംബസംരഭചലിതമഞ്ജീരമണികാഞ്ചീവലയവാചാലിതാം) ശുഭ്രവർണ്ണമായ അക്ഷതം, കുസുമം, ലാജം, എന്നിവയേക്കൊണ്ടുള്ള ഉപചാരത്തെ ചെയ്യുന്ന പുരസ്ത്രീസമൂഹത്തിന്റെ സംരംഭം ഹേതുവായിട്ടിളകുന്ന കാൽചിലമ്പുകൾ, രത്നമയമായ അരഞ്ഞാണുകൾ; വളകൾ എന്നിവയെക്കൊണ്ടു ശബ്ദായമാനവും (വാദ്യമാനമാംഗലികതൂര്യഘോഷണാം) കൊട്ടുന്ന മംഗളവാദ്യങ്ങളുടെ ഘോഷത്തോടുകൂടിയതും (വൈബോധികവിവിധരവശ്രവണസമയോച്ചലിതസാമോദപൌരസംബാധാം) കർത്തവ്യോപദേഷ്ടാക്കളുടെ നാനാവിധങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങളുടെ ശ്രുവണസമയത്തിങ്കൽ സഞ്ജാതമായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ പുരജനങ്ങളുടെ തിരക്കോടുകൂടിയതും (സൌധാന്തരഗവാക്ഷചലിതതരുണീജനേക്ഷണരേഖാനീലോല്പലദാമതോരണാഭിരാമരഥ്യന്തരാം) പ്രാസാദമദ്ധ്യത്തിലുള്ളജനാലകളിൽകൂടി പ്രേരിതങ്ങളായതരുണീനയനസമൂഹങ്ങളാകുന്നനീലോല്പലദാമതോരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ രാജവീഥികളോടുകൂടിയതുമായ (അയോദ്ധ്യാം) അയോദ്ധ്യയേ (ആജഗാമ) പ്രാപിച്ചു.

സാ—ആ സമയത്തിങ്കൽ ശ്രീരാമൻ കിരീടകടകാദ്യാഭരണഭൂഷിതനായിട്ടു ഉപചാരാചരണത്തിൽ അതിസമർത്ഥന്മായലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നന്മാരെക്കൊണ്ടു വെൺചാമരങ്ങളെ വീശിച്ചും ഭൃത്യപ്രവൃത്തിയിൽ തൽപരനായ ഭരതനെക്കൊണ്ടു വെൺകൊററക്കുടപിടിപ്പിച്ചും, തേരു, ആന, മുതലായ വാഹനങ്ങളിൽ കയറി പിന്നാലെ നടക്കുന്ന സുഗ്രീവവിഭീഷണാ

ഭികളായ സേനാനായകന്മാരോടുകൂടെ വെളുത്ത അക്ഷതം, കുസുമം, ലാജം എന്നിവയെക്കൊണ്ടു് ഉപചാരംചെയ്യുകൊണ്ടു് സഞ്ചരിക്കുന്ന പുരസ്ത്രീകളുടെ കിങ്കിണങ്ങളായ മഞ്ജീര, രത്നകാഞ്ചീ, വലയങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശബ്ദായമാനവും മംഗളവാദ്യഘോഷങ്ങളോടുകൂടിയതും കർത്തവ്യോപദേഷ്ടാക്കളുടെ നാനാവിധങ്ങളായ ഉപദേശങ്ങളെകേട്ടു സന്തുഷ്ടന്മാരായ പൌരന്മാരാൽ നിറയപ്പെട്ടതും പ്രാസാദമഭ്യുത്തിലുള്ള ജനവാതിലുകളിൽകൂടി നോക്കുന്ന തരുണികളുടെ കടാക്ഷങ്ങളാകുന്ന കുവലയമാലകളെക്കൊണ്ടുള്ള തോരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനോഹരമായ രാജവീഥികളോടുകൂടിയതുമായ അയോദ്ധ്യയെ പ്രാപിച്ചു.

സാകേതം സമുപേയിവാൻ സ വിജയീ
സംസേവിതോ ഭ്രാതൃഭി-
സ്സുഗ്രീവപ്രമുഖാനപി പ്രിയസഖാൻ
സേപ സേപ പദേ സ്ഥാപയൻ
സച്ചന്ദ്രം സുചിരം സുഖാന്യനുഭവൻ
ദേവ്യാ തഥാ സീതയാ
രാമഃ പാലയതി സ്മ കീർത്തിവിഭവൈ
രാമോദിനീം മേദിനീം. 848

വ്യാ—(വിജയീ സഃ രാമഃ)വിജയിയായആ ശ്രീരാമൻ(സാകേതം) അയോദ്ധ്യയെ (സമുപേയിവാൻ) പ്രാപ്തനായി (ഭ്രാതൃഭിഃ) അനുജന്മാരാൽ (സംസേവിതഃ)ഏറ്റവും ഉപചരിക്കപ്പെട്ടവനായി (തഥാ)അപ്രകാരം (സുഗ്രീവപ്രമുഖാൻ) സുഗ്രീവാദികളായ(പ്രിയസഖാൻ അപി) പ്രിയസ്നേഹിതന്മാരേയും (സേപ സേപ പദേ) അവരവരുടെ സ്ഥാനത്തിൽ(സ്ഥാപയൻ) പ്രവേശിപ്പിച്ചവനായി (ദേവ്യാ സീതയാ സമം) ദേവിയായ സീതയോടുകൂടെ (സച്ചന്ദ്രം) ഇച്ഛിക്കുന്ന തക്കവണ്ണം (സുഖാനി) സുഖങ്ങളെ(അനുഭവൻ) അനുഭവിക്കുന്നവനായിട്ടു (കീർത്തിവിഭവൈഃ) കീർത്തിവിഭവങ്ങളെക്കൊണ്ടു (രാമോദിനീം) സന്തോഷിക്കുന്ന (മേദിനീം) ഭൂമിയെ (സുചിരം) വളരെക്കാലം (പാലയതി സ്മ) രക്ഷിച്ചു.

സാ—ശ്രീരാമൻ അനുജന്മാരോടും സുഗ്രീവവിഭീഷണാദികളോ

ടുംകൂടെ അയോദ്ധ്യയിൽ വന്നതിന്നുശേഷം സുഗ്രീവാദികളായ സ്നേഹിതന്മാരെ എല്ലാം നല്ലവണ്ണം മാനിച്ച് അവരവരുടെ സ്ഥാനങ്ങളിലേക്കയച്ചു സീതാദേവിയോടുകൂടെ യഥേഷ്ടം സുഖങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു കീർത്തിവിഭവങ്ങളെക്കൊണ്ടും ഏററവും സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഭൂമിയെ വളരെക്കാലം രക്ഷിച്ചു.

കൃത്വാ ക്ലൃപ്താഭിഷേകം ദശമുഖസഹജം
പാവകാവേശപൂതാം
സീതാമാദായ ദേവാധിപവരവചന-
പ്രാണിതപ്രീണിതാഭിഃ
സുഗ്രീവാഗ്രേസരാഭിഃ സഹ കപിതതിഭിഃ
പുഷ്പകേണ സ്വരാജ്യം
ഗത്വാ തത്രാഭിഷിക്തസ്സുചിരമരമത
പ്രേമതോ രാമഭദ്രഃ.
ഫാലോദ്യൽഘനഘർമ്മബിന്ദുമടനി
ന്യസ്താഗ്രഹസ്താംബുജം
മധ്യേ മുഷ്ടിനിവിഷ്ടപഞ്ചഷശരം
ബിഭ്രാണമന്യം കരം
വീരശ്രീനഖരക്ഷതൈരിവ നവൈർ-
ബാണവ്രണൈരങ്കിതം
രാമം ദേവമവസ്ഥിതം പ്രണമത
പ്രോന്മഥ്യ ലങ്കേശ്വരം.

രാമായണം പ്രബന്ധം സമാപ്തം.

ശുഭം.

ശുദ്ധിപത്രം

പേജ്	വരി	അശുദ്ധം.	സുശുദ്ധം.
2	10	മവ്യായത	മവ്യായത
3	6	നിരുപമിക	നിരവധിക
10	14	പയോധാകാഞ്ചിം	പയോധികാഞ്ചിം
14	12	ജീവനാഡിയായ	ജീവനൌഷധമായ
,,	20	ജീവനാഡിയായ	ജീവനൌഷധമായ
15	11	മകസേട്ടഃ	മംസേട്ടഃ
29	4	സുപേണ	സുപേണ
,,	29	മനോജ്ഞകാന്തെ	മനോജ്ഞകാന്തേ
31	25	തിമര	തിമിര
,,	27	ദോഷാനുഷാഗ	ദോഷാനുഷംഗ
33	2	പുഷ്പവൃഷ്ടി	പുഷ്പവൃഷ്ടി
37	26	കരാളാൽ	കരാളൻ
41	18	കത്തംവാ	കത്തും വാ
,,	21	വിപത്തഃ	വിപത്തഃ
44	3	ഇടത്തേ	വലത്തേ
,,	11	ഇടത്തേ	വലത്തേ
56	29	പ്രപദ്യ	പ്രപദ്യ
61	10	മകുതാഗസീ	മകുതാഗസീം
62	18	ദീർഘ്രം	ദീഘ്രം
75	19	വിജയിതൌ	വിജയിതൌ
81	24	അലങ്കാരത്തമായി	അലങ്കാരമായി
82	15	സുമതോഃ	സുമതേഃ
,,	27	പണ്ണശാലാം	പണ്ണശാലഃ
84	4	രാജാധിരുഢാ	രാജാധിരൂഢാ
,,	30	ലീലയാമാ	ലീലയാ
87	19	കോപാവിലാ	കോപാവിലഃ
88	13	ദശരഥസുതം	ദശരഥസുതഃ

പേജ്	വരി	അബദ്ധം	സുബദ്ധം
103	22	സംഗയെ	സംശയെ
105	14	ഭുജഗാധിപ	ഭുജഗാധിപ
106	8	പ്രോൽക്ഷിപ്യം	പ്രോൽക്ഷിപ്തം
107	21	സ്രീണ്ണ	സ്രിണ്ണ
116	29	ഭാവവിപദം	ഭവവിപദം
119	23	സൈന്യൈഃ	സൈന്യൈഃ
122	5	നിഷ്ക്രതിഷ്ക	തിഷ്ക്രതിഷ്ക
125	23	മഹാൻ	ഭവാൻ
144	23	സംഗിരതാം	സംഗിരന്താം
147	17	ശയനായി	ശയനാനി
,,	30	പ്യേബ്ധാധം	പ്യബ്ധാധം
154	28	ധനുർഭ്രനിതം	ധനുർഭ്രനിനാ
169	26	മന്ദായമാസ്യ	മന്ദായമാനസ്യ
172	30	മന്ദശോച	മനശോച
,,	33	അദൃഷ്ടദുഃഖപാരഃ	അദൃഷ്ടദുഃഖപാരഃ
175	4	ധീശത	ധീശതാ
176	30	ഭവനേകഘാതി	ഭവയൈകഘാതി
187	25	രാജകന്യ	രാജകന്യാ
190	12	മണ്ഡയദ	മഖണ്ഡയദ
213	17	ബാധിതം	ബാധിതാ
214	26	ആശ്രീന്യം	ആശ്രിത്യം
222	17	വിച്ഛേദ	ചിച്ഛേദ
,,	33	രാണായ	രണായ
245	2	വിദാരിതവക്ഷസുടം	വിദാരിതവിപുലവക്ഷസുടം
345	12	ത്സടിതി	ത്ഡടിതി
346	27	ചൂഗാമണിം	ചൂഡാമണിം
353	2	പ്രോജ്ജ്വംമി	പ്രോജ്ജ്വംമി
356	19	സന്നദ്ധോ	സന്നദ്ധോ
360	20	ശാശനഃ	ശാസനഃ
365	21	വിഭീഷണനോട്ട	വിഭീഷണൻ ഇന്ദ്രജിത്തി നോട്ട
368	10	ഭജേതി	മമേതി

ഭാഗം	വരി	അബദ്ധം	സുബദ്ധം
378	23	ഗഗനാഭോഗ	ഗഗനാഭോഗഃ
386	11	ധരാനരേന്ദ്രാ	ധരാധരേന്ദ്രാ
402	6	അന്തർവ്വ്യൂഹ	അന്തർവ്വ്യൂഹ
410	19	വിതമദുശ്ചരിത	വിമതദുശ്ചരിത
413	14	ദളിതാവഘനാഃ	ദളിതാപഘനാഃ
421	5	സസ്മരേ	സംസ്മരേ
433	18	പാർശസ്ഥാൻ	പാർശ്വസ്ഥാൻ
440	32	രഘുവംശധുയ്യൌ	രഘുവംശധുര്യൌ
442	29	ഖരസുതേ	ഖരസുതോ
443	14	സുതാഗ്രതേ	സുതാഗ്രതോ
,,	15	നിസ്ത്രിംഗഘാതം	നിസ്ത്രിംശഘാതം
445	9	ക്ഷദ്രാസ്സന്ത്രാസ	ക്ഷുദ്രാസ്സന്ത്രാസ
450	26	ഹന്തുമതാ	ഹന്തുമതഃ
451	23	മിഹൽ	മിഹ
,,	24	ഭൂയോസ്മകിങ്ക	ഭൂയോസ്മൽകിങ്ക
452	18	ജഗദേതീതി	ജഗദദ്ദ്യേതി
459	14	ദിദൃക്ഷതേ	ദിദൃക്ഷതേ
462	18	ഛേദേവി	ഛേദേപി
464	3	സ്നാനഃ	സ്നാതഃ
466	20	കൊതുകം	കൌതുകം
469	16	ലതാതിപതന്തീ	ലതാനിപതന്തീ
470	32	ജയിതി	ജയീതി
471	31	പ്രഭവതു	പ്രഭവതി
476	32	നിഹതസ്സോവി	നിഹതസ്സോപി
480	6	ഉദ്യൽഭാസാ	ഉദ്യൽഭാസം
482	22	പരസ്കൃ	പുരസ്കൃ
484	30	ശീതശശ്മിനാ	ശീതരശ്മിനാ
490	15	വ്യലസി	വ്യലാസി
493	14	പുഷ്പകോസ്മി	പുഷ്പകേസ്മി

12 APR 1951